

150

Handwritten scribbles and markings, possibly including the number '150'.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25

Handwritten scribbles at the top of the page.

Dark ink smudges or marks on the right side of the page.

R. 1150

BB^e

A D

THEOLOGIAM

CHRISTIANAM

DOGMATICO-MORALEM

APPARATUS

Del Colegio de AUCTORE *S.^o Pablo*

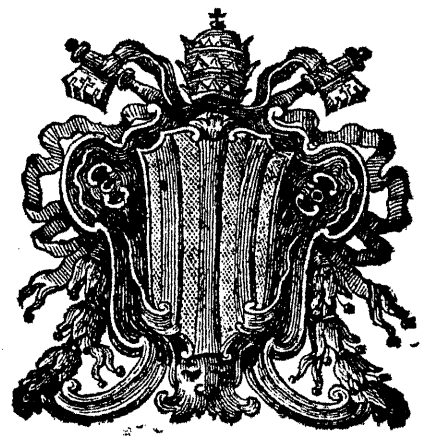
F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRÆDICATORUM.

De la Compañia de San Pedro de Granada.
B.B.^e EDITIONO NOVISSIMA.

TOMUS SECUNDUS.

DE CONSCIENTIA, ET PROBABILISMO.

ROMÆ, MDCCLXIII.

SUPERIORUM PERMISSIS

PROSTANT VENALES VENETI

APUD SIMONEM OCCHI.

III

PRÆFATIO.

I. N hoc Tomo censum propositionum laxarum non texui; sicut in singulis Theologiæ Christianæ Tomis decem præstiti, quod Probabilismus, qui, ut inquit Clerus Gallicanus, fons omnium malorum, & laxioris Ethices origo prima est, ex instituto refellatur. Unam dumtaxat in hac præfatione & alteram rescribam, ut initio lectori pateat, quæ sit Probabilismi indoles, & natura.

II. P. Antonius de Escobar sex volumina in folio de Theologia morali edidit, cuius hic est titulus: *Universæ Theologiæ Moralis receptiores absque lite sententiæ, nec non problematicæ Disquisitiones. Volum. I. in Præloq. cap. III. pag. 4.* sequentia præmittit, tamquam principium universum, & fundamentum primum suæ Theologiæ.

III. „Quam immerito aliqui mærore afficiuntur, quod in re morali *tot diversæ sententiæ a Doctoribus* exponantur, cum potius *solatii* materies accrescat? Nam ex „opinionum varietate iugum Christi suavius deportatur. An non passim accideret „plerosque hominum rebelles se oblicere, si ad aliquod determinate gerendum, „vel omittendum constringantur: *quemadmodum veniuntur ex mandatis Decalogi im- plere id quod in illis decretum iam sit determinate, & absque varietate opinionum,* „quid sub mortali oporteat agere? Ergo *benignissima Dei providentia* cautum est, „unicam tantum viam moralium operationum non dari, sed plures patefcere, iux- „ta Psalmistam: *Vias tuas, Domine, demonstra mihi:* ut quæcumque duarum pri- „mo diversarum inierit, recta tendant ad superos. Certe non solum constringe- „rentur omnes unicam tantam opinionem in suis actionibus, siue omissionibus „amplexari, & periculo manifesto (exponerentur.) Plures enim contra unicam „sententiam, aut placitam sibi actionem non dimitterent, aut prohibitam secta- „rentur. Post certas igitur, seu communes assertiones, problematicas quæstiones „expono. Ex duplici autem contradictoria sententia, meam explico mentem, aut „unam ex duabus eligens, aut mediam procedendi viam indicans.“

IV. Idem Escobar *ibi num. 15.* „Plures Iurisperitorum non audent in praxi „opiniones Duareni, Cuiacii, Donelli, Ant. Fabri, & aliorum opiniones sectari, „easque theoreticas solum, & non præcticas vocitant, tantumque ad Scholarum „ludam pr officuas. *Decipiuntur plane.* Minime percipio aliquam opinionem esse

„ speculative probabilem , & in praxi amplexari non posse ; cum probabilitas
 „ practica ab speculative oriatur probabilitate , ab eaque solum differat tamquam
 „ effectus a sua causa . “

V. Idem *ibi cap. iv. pag. 6. num. 25.* „ Frequenter in problematibus unius Do-
 „ ctoris mens sufficit mihi , ut opinionem probabilem esse constituam cuius cau-
 „ sam expendo . Si res pro qua est opinio , ab Auctoribus agitata non sit , nemini
 „ potest esse dubium dictum unius gravis Auctoris , pii plane , quem ratione
 „ firma video moveri , sufficere ad opinionem probabilem tam sibi , quam aliis
 „ constituendam . Si autem res controversa sit a paucis , potest vir doctus adver-
 „ sus illos sentire , si ratione firma in contrarium fulciatur . At si a multis sit ex
 „ professo agitata , & omnes , perpensis rationibus , unum sentiant , *adhuc existimo*
 „ posse virum doctum contrarium probabiliter opinari , si videat aliquam rationem
 „ pro sua parte vitiliter pugnare , ab aliis quidem insufficienter solutam . “

VI. Idem *ibi num. 29.* „ Ad hæc monuerim , problematum titulos primo aspe-
 „ ctu quamdam velut contradictionem obicere . V. g. *Est* , & *non est* : *sufficit* ,
 „ & *non sufficit* : *potest* , & *non potest* : *excusat* , & *non excusat* : *infert* , & *non infert* .
 „ Huiusmodi contradictionum speciem non facit mea sentiendi inconstantia , sed
 „ Auctorum probabiliter opinantium diversitas . Unde sic semper propositio illa
 „ quæ contradictionem importare videtur , separanda tibi . *Est* , *sufficit* , *potest* ,
 „ *excusat* , *infert* ex aliquorum sententia . *Non est* , *non sufficit* , *non potest* , *non*
 „ *excusat* , *non infert* ex aliorum opinione . “

VII. Ut hanc suam Pyrrhonicam , & Scepticam Theologiam luculentius pro
 praxi confirmaret P. Antonius de Escobar , Summam Theologicam ex sex suis
 voluminibus in folio contraxit , *viginti quatuor Seniorum auctoritate fultam* . Duo-
 decim pro *est* , pro *sufficit* , pro *potest* , pro *excusat* stant . Contra alii duodecim pro
non est , pro *non sufficit* , pro *non potest* , pro *non excusat* pugnant . Nisi fallar ipse,
 doctrina hæc P. de Escobar recta cum Evangelio pugnare videtur . *Unus est* , in-
 quit S. Matthæus cap. xxiii. *Magister vester* . Divinus Magister contradictoriarum
 opinionum auctor non est . Ergo antichristiana doctrina est illa quæ pro norma
 constituit contradictorias sententias : *est* , & *non est* : *potest* , & *non potest* &c. Sæpe ve-
 ritatem quam Christus docuit , assequi mens nostra non potest , excusatque nos a
 culpa ignorantia invincibilis , cum toto studio id quod propinquius eidem veritati
 accedere cognoscimus , amplectimur : quia tum ad unicam Christi veritatem , &
 doctrinam consequendam vota collineamus nostra : at qui principii loco constituit ,
 æque ad cælum veritatem , atque errorem ducere , prima Evangelii fundamenta
 suffodit . Oppositæ viæ sunt . Ergo si una Ierusalem , altera Babylonem tendit .
 Arcta sola cælum aperit : opposita lata & spatiosa , Christo Domino teste , ad
 infernum detrudit .

VIII. At clamat P. de Escobar : *Renuntur ex mandatis Decalogi implere id quod*
in illis decretum iam sit determinate & absque varietate opinionum . Male ergo Deus
 determinate præscripsit quid agendum , quid fugiendum sit , opinionum varietate
 reiecta . Frustra S. Paulus *Roman. xv. rogat : Deus autem det vobis id ipsum sapere :*
 & rursus ad *Philip. iv. repetit : Deprecor id ipsum sapere in Domino* . Pluribus opus
 non est , ut palam fiat Probabilissimum hunc Christi legem de medio tollere , ut
 imbecillitati meæ videretur , & latissimam nedum latam , aperire viam , quæ ducit
 ad perditionem . Davidico testimonio abutitur P. de Escobar , ad laxam Proba-
 bilissimi doctrinam amplificandam , & divinam Christi legem detorquere , & infle-
 dere ad corruptas hominum appetitiones infelici studio contendit . Una fides ,
 unum baptisma , una doctrina morum . Sibi contrarius non est divinus Magister ,
 & Legislator Christus . Ex imbecillitate nostra opinionum contrarietas sive fidei ,
 sive morum proficiscitur . Iugi oratione precari Deum debemus , ut veritatem ,
 quæ

quæ una est , nobis manifestet . Manifestabit autem , nisi malitia nostra obstat .
 In mundum factus homo ille venit , ut illuminaret omnes . Auxilia sufficientia ,
 & ad opera facienda , & ad veritatem agnoscendam conferri , nedum offerri
 omnibus , defendunt Probabilistæ , cum de gratia disputant . At cum morum prin-
 cipia interpretantur , sibi contrarii hæc auxilia communiter subtrahunt , & divini
 auxilii loco Probabilissimum substituunt , spiritum orationis necessariæ ad impetran-
 dum veritatis lumen vi talis systematis extinguere videntur ; cum doceant sat
 esse cuique ut in conflictu opinionum quisque probabiliter opinetur .

IX. Reprehendit P. de Escobar plures Iurisperitos , qui *non audent in praxi opi-
 niones Duaveni , Cuiacii , Donelli , Fabri , & aliorum opiniones sectari* . *Decipiuntur*
plume . Minime enim percipio aliquam opinionem esse speculative probabilem , & in praxi
amplexari non posse . Egregie argumentatur , & hoc est necessarium Proba-
 bilissimi confectarium . At quia heinc plura proficiscuntur absurda , quæ Probabilis-
 mi horrorem patefaciunt , posteriores Probabilistæ plagam hanc obtegere fuco di-
 stinctionis probabilitatis practicæ , & speculative curarunt . Illam , secus istam ,
 honestæ actionis normam contendunt , ut plurimum damnatarum thesium falsitatem
 defendant . At merito eosdem improbat P. de Escobar : quia , inquit , *probabilitas*
speculativa probabilitatis practica regula est , quando circumstantiæ non mutantur .

X. Ultra pergit P. de Escobar , & ad constituendam opinionem probabilem unum
 sufficere Doctorem Casuistam contendit . Et quamvis in opinionum conflictu om-
 nes unum sentiant , *adhuc existimo* , inquit , *posse virum doctum contrarium probabiliter*
opinari , si videat ALIQUAM rationem pro parte sua viriliter pugnare . Ut vero ali-
 qua ratio viriliter pugnet , sat est ut illa proposita sit ab aliquo Doctore Casuista ,
 quæque non sit sufficere ter soluta . Et quia hæc doctrina proscripita est in *prop.*
 27. Alexandri VII. posteriores Casuistæ Probabilistæ de more additione unius ad-
 iectivi , aut superlativi , appellando Doctorem hunc *doctissimum* , *gravissimum* &c. a
 damnationis nota liberant præfatam doctrinam .

XI. Hæc pauca delibavi ex solo P. Escobar , quia hæc sola , utpote capita pri-
 ma , satis patefaciunt , quæ sint Probabilissimi confectaria lugenda potius quam re-
 fellenda . Communiter Probabilistæ hanc P. Escobarii doctrinam adoptant , utpote
 a Probabilissimo indivulsam ; sed distinctiuncularum involucro protegere , & ob-
 tegere illam student . Fuscè hocce in Tomo absurda immania , & horrenda quæ
 hunc novum opinandi modum consequuntur , exposui , & labefactare studui ; id-
 circo a pluribus nunc superfedeo .

XII. Tria nunc recordari lectori interest . Primum ; quod alias centies inculca-
 vi , numquam tamen satis , temporis calamitate spectata , me scilicet plurimas
 Casuistarum opiniones quæ mihi laxæ viæ sunt , in universo hoc opere detestan-
 das exhibuisse , ut sibi ab eisdem lectores caverent . Ut vero , quoad fieri per
 me licuit , invidiam declinarem , non ex huius , aut illius , sed cuiuscumque Or-
 dinis Auctoribus , & præsertim illis , qui omnium manibus teruntur , easdem de-
 cerpsi , numquam Ordinis , quem professi præfati Auctores sunt , mentione facta .
 Factum istud adeo compertum est , ut vel ipse P. Franciscus Antonius Zaccaria
 in sua *Hist. litter. Lib. I. cap. III. pag. 54.* illud fateatur his verbis . „ Suo per-
 „ petuo costume è di premettere a nuova Dissertazione un novero di lasse propo-
 „ sizioni , che oltre le già dannate , trovansi ne' Casisti . *Diana* vi fa la sua figura :
 „ ve la fa il P. Sporer , e maggiore anche il P. Leandro del Santissimo Sacramento . “
 P. 49. „ Il P. Provinciale de Carmelitani Scalzi . . . un sugoso , e ordinato
 „ compendio ne ha dato della Morale Teologia già stampata da' Padri Salman-
 „ ticensi . Poteva questo saggio Provinciale aspettare , che tutta uscisse la Moral
 „ Teologia del P. Concina , dalla quale avrebbe imparato , quali , e quante lasse
 „ dottrine abbiano insegnate que' buoni servi di Dio , e quali dovesse egli nel suo
 Conc. Appar. Tom. II. a 3 „ com.

„compendio rifiutare. Chi fa però, che questo bravo Carmelitano non rida di questa nostra riflessione, e non dica, ch'avrebbe fatto degli altri Tomi Conciani quel conto che de' primi cinque ha fatto? “

XIII. Oh si sapiens istud consilium, & prudens silentium imitati essent R. R. P. P. Sanvitale, Lecchi, Ghezzi, Gagna, Bovius, Richelmi, Zech, Zaccaria, & alii, quantum sibi, & Instituto gloriæ comparassent! Quantum detrimentum evitassent penes rei litterariæ cultores! Cur isti risu, & heroica contemptione non exceperent Tomos Concianios, quemadmodum hic strenuus Carmelita? Cur soli in communi certamine vociferantur? Sed hæc extra causam. Illud mihi fat est, ipsum P. Zaccaria confiteri me laxas non unius, sed cuiuscumque Ordinis Casuistarum propositiones refellendas suscepisse. Per summam ergo iniuriam, ne dicam immanem calumniam, P. P. Lecchi, Sanvitale, Ghezzi, Gagna, aliique in vulgus disseminant, me illuc studia, & vota dirigere, ut præstantissimæ Societatis Casuistas vellicem, atque laceffam. Cur soli lamentantur, cur soli maledicta in me iaculantur, quando illi in primis plaudere, & gratias rependere (sit venia loquendi rationi) deberent? Quandoquidem si Escobarii, Tamburini, Lacroixii, Castropalai, Burgaberi, Picleri, Terilli, Gobati, & similium nonnullas opinionuculas improbandas repræsentavi, Bellarminos, Toletos, Pallavicinos, Vitelescos, Petavios, Comitolos, Blancos, Elizaldos, Gonzalezios, Munieffos, Camargos, Antoinos, aliosque celeberrimos Inclytæ Societatis Theologos, ut Magistros suscepi, eorundem doctrinam sequendam populo christiano proposui, atque iisdem, & universæ Societati, occasione data, sin minus pro meritis, saltem pro mea tenuitate laudes cecini. Cedo. Prioris classis Casuistæ quorum opiniones reieci, an non sunt in comparatione posterioris classis Theologorum veluti pygmei in conspectu gigantum, & pusillus manipulus in conspectu strenuæ legionis? An isti non sunt splendidissima Societatis lumina, & ornamenta? An penes doctos magno isti non habentur in pretio? Arcanum referent imperscrutabile: Cur Gagna, Lecchi, Ghezzi, Zaccaria, Zech, & alii plures, pro laxis prioris classis Casuistarum opinionibus veluti pro aris, & focis pugnant; contra sapientissimos, atque morum sanctitate celeberrimos Theologos Societatis secundo loco recitatos ad morum doctrinam quod attinet, nihili habeant, meque insectentur, quod plurimi istos faciam, quod eorundem doctrinam defendam, & propagari studeam? Pluries hoc præfatis adversariis obieci, pluries rogavi ut hoc mihi revelarent mysterium, & semper obmutuere. Quocirca non mihi vitio vertatur, si rursus illud idem repetam, nempe sapientiores & sanctiores Societatis Theologos a mestare, & meam confirmare doctrinam; idque mihi summo honori verto, & gloriæ. Non igitur ego, sed Gagna, Lecchi, Ghezzi, Sanvitale, Zech, Zaccaria, & alii similes infensi sunt Societati, cuius præstantiores, sapientiores, & sanctiores Theologos negligunt, parvi in re morali faciunt, & pro quibusdam Casuistis, nullius sane in Republica litteraria nominis, nimio ardore decertant.

XIV. Alterum, cuius admonere lectorem interest, Casuistas Dominicanos spectat, quorum laxas opiniones, non secus ac exterorum, profligare studui integris etiam Libris. De salute mea desperarem, si partium studio abreptus illorum doctrinam idcirco detestandam repræsentarem, ut eorundem gloriæ & honori insidias struerem; contra istorum sententias propugnarem, non ut veritas refulgeret, sed ut aut proprium, aut domesticum negotium agerem. Ut ab his extremis me servarem immunem, divinum implorare auxilium numquam, quoad imbecillitas mea permisit, destiti: quod sciam, quam facile sit ad alterutrum impingere, quin mens ipsa advertat. Vitia siquidem ista frequenter zeli, boni communis, famæ, honorisque asserendi fucis, & lenociniis ita exquisite ornantur, ut eo potentius seducant, quo maiorem honestatis speciem præferunt. Maiorum exem-

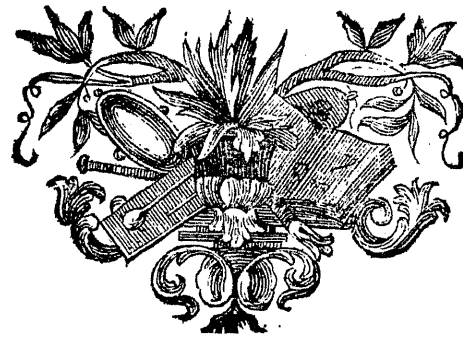
exempla, ut hæc devitarem extrema, magno mihi fuerunt adiumento. Ea quippe est Prædicatorum Ordinis prærogativa, ut alumnorum doctrinas minus solidas improbet, refellat, & insectetur, nullo ad proprios lares respectu habito. Plura, quibus hæc confirmarem, documenta suppeterent; sed unum brevitatis studio in medium promam.

XV. P. Vincentius Candidus sacri Palatii Apostolici Magister duo volumina in folio moralium Disquisitionum edidit calamitose illo tempore, quo *Probabilismus* latius grassabatur. Aevi sui præiudiciis hallucinatus Candidus plures Casuistarum laxas opiniones adoptavit. P. Thomas TURCO Magister generalis O. P. instaurandæ disciplinæ, & rei litterariæ promovendæ studio præstantissimus, atque sanioris doctrinæ assertor strenuus, Fratribus suis quo a Magistri Candidi lectione abstinere, in mandatis dedit, sicut narrat P. Echard *Tom. II. ad annum 1654.* Auctoris exteri testimonio rem hanc confirmare lubet. P. Iosephus CATALANUS Oratorii S. Hieronymi Presbyter, doctrina, eruditione, morum probitate percelèbris, & cuiusque mundanæ rei proculcator, contemptorque severus, inter plura volumina, quæ florenti ætate edidit, in opere inscripto: *De Magistro sacri Palatii Lib. II. cap. lix. num. 6. pag. 173. & seq.* hæc narrat. „Fatendum vero, in „suis disquisitionibus moralibus *Candidum* iuxta sui ævi abusum laxioribus quibusdam „opinionibus suffragatum. Sed laudandus summopere Ordo Prædicatorum, qui „numquam propugnat peculiare alumnorum suorum sententias, ubi eas non „videt solidæ ac probatæ doctrinæ adherentes; testaturque Echard loco recitato, se audivisse a *Magistro Ordinis Fr. Thoma Turco non probatum, immo, & ab „eo, ne accumbentibus in cœnaculo Fratribus legeretur, prohibitum.* Atque hic obiter „nota, quanta sit illorum Religiosorum imprudentia, ac temeritas, qui male a „Sodalibus suis dicta totis viribus propugnare non erubescunt. “ Veritas a quocumque dicatur, a Deo est, atque adeo propugnanda. Falsitas a quocumque disseminetur, a Deo non est, quocirca reiicienda.

XVI. Tertium, de quo monitum lectorem velim, est, Libellum supplex em Reverendissimi Tyrsi Gonzalez ad CLEMENTEM XI. pro exterminando e Societate Probabilismo, & huic Tomo insertum pag. 202. reperiri in Eminentissimi Cardinalis FABRONI Bibliotheca, quæ Pistorii sub custodia Patrum Oratorii S. Philippi Nerii omnibus patet, & videri M. S. documentum ab omnibus potest. Extat quoque in aliis Bibliothecis. Publicis typis illud edidi, ut evidentius palam facerem, manifestam calumniam Inclytæ Societati Iesu illos impingere qui eidem Probabilismum tamquam propriam doctrinam tribuunt. Utique non pauci Casuistæ, ut La-Croixius, & alii, asserere non dubitarunt, omnes fere *Scriptores Societatis* Probabilismum propugnare. Sed Casuistæ isti aperte suæ Societati detrahunt, cum sapientiores eiusdem Theologi Ven. Bellarminus, Pallavicinus, Comitolos, Blanchus, Elizalde, Gonzalez, Munieffa, Camargo, & alii plures Probabilismum improbant, & detestentur. Celebris P. De Champs, P. Daniel, & ceteri plures Apologias ediderunt, ut a nota Probabilismi Societatem liberarent. Contra hodieum plures non modo Probabilismum defendunt, sed adversus eiusdem oppugnatores tamquam contra Societatis hostes ad arma conclamant. Hoc est arcanum, & paradoxon omnium admirabilissimum. Porro ut ego perspicue demonstrarem, præstantissimam Societatem, quæ non in Casuistarum manipulo, sed in sapientissimis Theologis, & cum primis in Præpositis generalibus resplendet, Probabilismo infestam esse, documentum præfatum hactenus ineditum, & in variis Bibliothecis existens, publici iuris facere operæ pretium existimavi. Celeberrimus Præpositus generalis P. Tyrus Gonzalez, non ut auctor privatus, sed ut Societatis caput, cuius profecto sapientiores Theologos sibi adherentes habuit,

pro exterminando e Societate Probabilismo libellum supplicem Pontifici Summo CLEMENTI XI. porrexit.

Hic igitur doctissimus Societatis Præpositus generalis, & sapientiores eiusdem Theologi a me stant, & ego eorundem in hocce Tomo doctrinam propugno. Nihil itaque mirandum, si quemadmodum contra tam insignem Præpositum, & tam sapientes Theologos multi Probabilistæ pugnarunt, contra me quoque bellum instarent. Vale.

I N-

I N D E X

Librorum, dissertationum, capitum, paragraphorum, & questionum quæ in hoc Tomo continentur.

A P P A R A T U S L I B E R S E C U N D U S. D E C O N S C I E N T I A.

P R Æ F A T I O. pag. III.

D I S S E R T A T I O I.

Ad nova PROBABILISMI, & RIGORISMI
commenta refellenda.

P R Æ L O Q U I U M. pag. I.

C A P U T I.
De conscientia, eiusque partitione. 2.

C A P U T II.
De conscientia recta, & obligatione illam sequendi. 3.

Quæst. I. Peccat ne qui conscientiam rectam non sequitur? ibid.

Quæst. II. Qui agit contra conscientiam rectam, quæ edicit aliquid esse malum, peccat ne letaliter, an venialiter? 4.

Quæst. III. Quam gravis sit obligatio non agendi contra propriam conscientiam, & a qua lege proficiatur, & an sit divina dispensationi obnoxia? ib.

C A P U T III.
De conscientia errantis obligatione. 5.

Quæst. I. Peccat ne qui non agit secundum conscientiam vincibiliter erroneam? ib.

Quæst. II. Quid agere debet qui ex conscientia erronea utrumque contradictionis extremum peccatum esse iudicat? 6.

Quæst. III. Sit ne gravius agere contra, vel sequi conscientiam erroneam vincibilem? 7.

Quæst. IV. Quomodo deponenda sit conscientia erronea? 8.

Quæst. V. Quam diligentiam adhibere debet ille qui vult conscientiam erroneam deponere? ib.

Conc. Appar. Tom. II.

Quæst. VI. Ex quibus signis colligi debet, conscientiam erroneam esse invincibilem, aut vincibilem? ib.

C A P U T IV.

De obligatione Confessarii illuminandi suos penitentes laborantes conscientia erronea. Laxæ Probabilistarum opiniones refutantur. ib.

§. I.
Confessarii illuminare penitentes suos adstringuntur, etiamsi nullum inde securum profectum sperent, aut absolutionem suspendere. 9.

§. II.
Adversa sententia fundamenta expenduntur. 14.

§. III.
Nonnulla quasiuncula resolvuntur. 21.

C A P U T V.
Opera ex conscientia erronea invincibili peracta, licet careant malitia formali, nulla tamen prædita sunt bonitate, aut merito. Probabilistarum sophismata convelluntur. 23.

§. I.
Rationum momenta explicantur. ib.

§. II.
Resolvuntur adversariorum sophismata. 30.

§. III.
Nonnulla alia argumenta P. Terilli reiiciuntur. 34.

§. IV.
Refutatur censura Iansenismi, & Baianismi, quam minus inconsulte P. Carolus Antonius Casnedi impingit sententiæ hætenus propugnate. 36.

C A P U T VI.
De conscientia dubia. 38.

Quæst. I. Quotuplex sit dubium? 39.

Quæst. II. Utrum operari cum conscientia dubia de peccato sit peccatum? 40.

a 5 §. Uni-

§. Unicus.
 Discrimen quod P. Cardenas constituit inter
 dubium facti, & iuris, quod nempe illud
 per aequales testes non tollatur, istud vero
 equalibus probationibus auferri possit, re-
 futatur. ibid.

C A P U T VII.
 Exponitur trita illa regula, In dubiis tutior
 pars est eligenda. 43.
 Quæst. I. Undenam desumpta sit regula præ-
 fata? ib.
 Quæst. II. In quonam dubio locum habeat
 hæc regula? 44.

§. Unicus.
 Qui conciliari possit hæc regula, In dubio
 melior est conditio possidentis, cum alia
 iam explicata, In dubio tutior pars est eli-
 genda? ib.

C A P U T VIII.
 De diligentia necessaria ad deponendum du-
 bium, & de discrimine inter dubia rerum,
 & personarum, atque de epikeia in dubiis
 deponendis. 45.
 Quæst. unic. Sit ne adoranda Crucifixi ima-
 go, quando dubitatur, an sub eadem de-
 mon lateat? 46.

C A P U T IX.
 De conscientia scrupulosa. 47.
 Quæst. I. Qui sunt characteres scrupuloso-
 rum? 48.
 Quæst. II. Licitum ne est contra conscientiam
 scrupulosam agere? 50.

DISSERTATIO II.
 De ignorantia Pelagiana, Ianseniana,
 Probabilistica. ibid.

P R O Æ M I U M.
C A P U T I.
 Quid, & quomplex sit ignorantia? 51.

C A P U T II.
 De fide est dari peccata ignorantie. Errores
 Pelagii, Abaelardi, & Iansenii refellun-
 tur. 52.

§. I.
 Errores Pelagii, & Abaelardi. 53.

§. II.
 Error Iansenii indicatur. Illius falsa Pela-
 gianæ erroris interpretatio. Antonii Terilli,
 & Stephani de Champs expositiones ad cri-
 sim revocate. ib.

§. III.
 Ianseniani erroris exactior manifestatio, eius-
 demque confutatio. 55.

C A P U T III.
 Utrum reapse detur ignorantia invincibilis iuris
 naturæ. 60.

§. I.
 Auctoritatum momenta, quæ evincunt nullam
 cuiusque iuris naturæ ignorantiam esse in-
 vincibilem, ex Scriptura sancta arcessita. ib.

§. II.
 SS. PP. momenta contra iuris naturæ invin-
 cibilem ignorantiam. 61.

§. III.
 Rationes, quæ natura iuris invincibilem igno-
 rantiam improbant. 64.

§. IV.
 Rationum momenta quæ evincunt dari posse
 ignorantiam invincibilem iuris naturæ. 65.

§. V.
 Responsa ad argumenta prioris sententiæ, ne-
 gantis iuris naturæ ignorantiam esse invin-
 cibilem. 67.

§. VI.
 Responsa ad argumenta adducta in defensio-
 nem ignorantie invincibilis iuris naturæ re-
 motionis. 69.

§. VII.
 Nonnulla animadversiones in utrasque opinio-
 nes. Admittenda videtur in aliquo casu re-
 motioris naturæ iuris invincibilis ignorantia.
 P. Cladius La-Croix falso asserit damna-
 tam esse priorem sententiam. 71.

§. VIII.
 Corollarium, in quo declaratur, quæ ratione
 sint confutanda peccata ignorantie contra ius
 naturæ. 72.

C A P U T IV.
 De ignorantia probabilistica.
 Hæc si rationum evidentis eadem est ac Pela-
 gianorum: scelera immaniora a malitia de-
 purgat: & paradoxa incredibilia, atque
 monstræ eam consequuntur. 73.

§. I.
 Opinio Probabilistarum, qui numquam peccari
 docent absque advertentia actuali, neque
 ignorantiam esse invincibilem sine præfata
 advertentia, & cognitione, exponitur. 74.

§. II.
 Descripta sententia Probabilistarum eadem pro-
 fus est cum sententia Pelagianorum. 75.

§. III.
 Absurda horrenda, quæ præfata Probabilista-
 rum ignorantiam consequuntur. 76.

§. IV.
 Auctoritate sacre Scripturæ, & sanctorum
 Patrum ostenditur, peccari posse absque
 actuali cognitione, & advertentia. 78.

§. V.
 Testimonia Hieronymi, & Augustini adversus
 opinionem requirentem actualem advertentiam
 ad peccandum. ibid.

§. VI.

§. VI.
 SS. Ioannes Chrysostomus, Basilius, & Gre-
 gorius Magnus necessitatem actualis adver-
 tentie, ut erroneum commentum, reiiciunt. 79.

§. VII.
 SS. Bernardini, Laurentii Iustiniani, & An-
 tonini testimonia contra actualem advertentiam
 in peccatis. 80.

§. VIII.
 Doctrina D. Thomæ adversus opinionem requi-
 rentem actualem advertentiam ad peccan-
 dum, expenditur, & a vanis asseritur com-
 mentis. 81.

§. IX.
 Rationum momenta quæ evincunt peccari posse
 absque actuali advertentia, seu cognitione
 malitiæ. 82.

§. X.
 Refolvuntur adversariorum obiecta. 84.

§. XI.
 Ignorantismus cum Philosophismo conlatus.
 Malorum multitudo quæ illum consequuntur.
 Cautissime Probabilista legendi. 87.

DISSERTATIO III.
 De ignorantia expellenda, & veritate
 assequenda.

C A P U T I.
 Quodnam medium tenendum sit inter extrema
 ignorantia. 90.

§. I.
 Occulta via per quas ignorantie peccata animam
 invadunt. 91.

§. II.
 Casuiste propriis ipsorum principiis iterum re-
 felluntur. 92.

§. III.
 Universe questionis difficultas paucis resolvit-
 tur, extremis laxitatis, & rigoris reiectis.
 Quæ cognitio in causa sit necessaria ut
 ignorantie crimina impitentur. 93.

§. IV.
 Refellitur ineptum sophisma, doctrinam hæc
 scrupulorum aculeis animas pungere. Quæ
 ratione conscientia erronea vincibilis deponi
 valeat. 94.

C A P U T II.
 Ignorantia quomodo in se peccatum est, &
 causa peccati, & ab eo distincta. Plures
 quaestiones resolvuntur. 96.

Quæst. I. Quomodo ignorantia est pecca-
 tum in se, & ratione sui distinctum ab
 opere quod facit? 97.

Quæst. II. Quando incipiat peccatum igno-
 rantie eorum que quis scire tenetur? ib.

Quæst. III. Quæ via ignorantia vincibilis
 fiat invincibilis, amittatque rationem peccati?
 98.

C A P U T III.
 Quodnam discrimen ignorantiam inter & erro-
 rem. Confectarium manifesta falsitatis PRO-
 BABILISMI. ibid.

C A P U T IV.
 Cæcitas mentalis notio: illius causæ, &
 effectus. 99.

C A P U T V.
 Veritas divinæ legis omnibus obvia est. Facile
 inveniri potest ab iis qui querunt illam. 105.

§. I.
 Testimoniis sacre Scripturæ ostenditur, veritatem
 inveniri posse viribus gratiæ, non naturæ. ib.

§. II.
 Scripturæ, & Patrum auctoritates, quæ evin-
 cunt veritatem ordinis naturalis divinique
 inveniri ab omnibus facile posse. 107.

§. III.
 Aliis argumentis evincitur facilis affectio
 veritatis moralis. 108.

§. IV.
 Explicatur principium illud: Facienti quod
 in se est, Deus non denegat gratiam. Hinc
 inferitur dari posse pro aliquo tempore igno-
 rantiam invincibilem utriusque iuris natu-
 ralis, & divini peccati. Alia conjectaria. 111.

§. V.
 Iudicium nostrum super iis que dicta sunt. 113.

§. VI.
 Leges ipsæ humanæ a plerisque, communiter-
 que invincibiliter non ignorantur. Nonnulla
 de factorum ignorantibus, Regule iuris ex-
 plicantur. 114.

C A P U T VI.
 Via, & debitum inveniendæ veritatis mora-
 lis. 118.

§. I.
 Recedendum a via probabilistica, ut veritas
 inveniat. ib.

§. II.
 Via inveniendæ veræ religionis, & veritatis
 moralis evangelicæ eadem est. Hæc non est
 in rerum examine sita. 121.

§. III.
 Via inveniendæ veritatis evangelicæ, sive fi-
 dei,

dei, sive morum, est via auctoritatis. 122.

§. IV.

Ex doctrina Augustini colligitur, tam sectarios posse invenire veritatem fidei, quam recentiores Moralistas veritatem morum, Variam sectariorum, & Probabilistarum effugia convelluntur. 125.

CAPUT VII.

Doctrina fidei, & morum invenitur per eius perpetuitatem. Non minus perpetua est moralis evangelica, quam fidei doctrina. §. I. 128.

§. II.

Qua via sacra morum doctrina crescere potuit. Probabilismus non auget, sed destruit evangelicam morum doctrinam. 129.

§. III.

Quid faciendum de tot Probabilistarum libris? Quam sit falsum, conscientias in morum via dirigi non posse ex Scripturis, Patribus, & Conciliis. 132.

CAPUT VIII.

Alia via secunda invenienda veritatis est via caritatis. 134.

§. I.

Mens Augustini exponitur. ibid.

§. II.

Ceteri Patres eandem doctrinam docent, nimirum caritatem viam esse invenienda veritatis. 136.

§. III.

Probabilista viam insistant evidentem contrariam D. Paulo, que videlicet abducit a veritatis inventionem. De cavendo interno instinctu heretico admonitio. 138.

CAPUT IX.

Multiplices viae quibus caritas Christi patefacit veritates morales, 140.

§. I.

Caritas reddit hominem idoneum veritati invenienda, quia pravus cordis affectiones convellit, & rectum animum efficit erga se, erga Deum, erga proximum. ibid.

§. II.

Caritas docet, evincitque, facile esse quod homines aut magnopere rigidum, aut impossibile iactant. Caritas lites invecitas a Probabilistis super lege Dei dirimit, improbatque. Homines executores, non disputatores legis efficit. 142.

§. III.

Caritas urget investigare veritatem, & ab incertis abstinere, aliisque modis ad veritatem viam sternit. 145.

CAPUT X.

Alia via invenienda veritatis moralis est ad Sapientes, peritosque istius divina scientia recursus. Probabilistarum ratiocinium omnino fallax. Quia ratione Christiani proprii status & professionis Sanctos imitari teneantur. §. I. 147.

§. II.

Auctoritate Scripturarum, & Patrum evincitur, Christianos omnes Sanctorum propriae professionis inherere vestigiis debere. 148.

§. III.

Argumentis a ratione arcessitis probatur, in salutis negotio Sanctorum virtutes imitandas esse. 151.

CAPUT XI.

Universa dissertationis complexio. Sophisma Probabilistarum refutatur. S. Patriarcha Chrysostomi argumentatio adversus ignorantiam. 155.

§. I.

Rigorismi larva reicitur, & unum alterumve sophisma diluitur. ibid.

§. II.

Sanctus Patriarcha Chrysostomus recentiorum Probabilistarum sophismata, quibus defendere ignorantiam student, penitus labefacit. Idiotismum, quem passim obtrudunt, si gillatim convellit. 157.

§. III.

Christianorum multi, non idiotarum, rudiumque tantum, sed cuiusque professionis, ob peccata ignorantia percunt. 160.

LIBER TERTIUS.

CAPUT VIII.

DE PROBABILISMO.

DISSERTATIO I.

Historica.

PROOEMIUM.

162.

CAPUT I.

Probabilismi tum academici, tum casuistici origo. Academica, & casuistica probabilitatis diversitas in opinionum conflictu. Hac illa peior est. Numquam Academici docuerunt, quandoque praeferi maiori probabilitati posse minorem. Prima Probabilismi casuistici epocha illigata anno 1577. ad annum usque 1620. 163.

CAPUT II.

Secunda Probabilismi epocha ab anno 1620. ad annum 1656. Progressio falsa doctrinae hoc triginta sex annorum spatio continetur. 167.

CAPUT III.

Ab anno 1656. ad annum usque 1690. extremam passus est iacturam Probabilismus. Cur probabilior severa, laxior opinio benigna vocari coeperit. Putida fabella, que Iansenistas efficit inventores sententia probabilioris. 171.

CAPUT IV.

Probabilistarum apologia, & conatus irriti. In dies Probabilismus preceps ruit. P. Fibus, & P. Claudius La-Croix, alique Iesuitae male de Incolyta Societate merentur, quod eidem Probabilismum audiudicent. 181.

CAPUT V.

Narratio eorum que P. Tyrus Gonzalez sub auspiciis Innocentii XI. peregit, ut de medio penitus tolleret Probabilismum. 183.

CAPUT VI.

Decretum Innocentii XI. adversus Probabilismum. Nonnullae in illud animadversiones. P. Segneri effugia vana. 194.

CAPUT VII.

Extremum Probabilismi decrementum ab anno 1690. ad haec usque tempora nostra. 197.

Reverendissimus P. Tyrus Gonzalez Praepositus generalis S. J. libellum supplicem obtulit CLEMENTI XI. Pontifici optimo maximo, ut Probabilismum exterminaret. 202.

CAPUT IX.

De Rigorismo.

Vera istius notio. Falsa Rigorismi idea quam prodit P. Francolinus. Istius in instructionem Confessorum, a S. Carolo Borromeo editam, interpretamenta. Facilitas larvam Rigorismi, & Iansenismi inurendi Catholicis Ecclesiam perturbat. 208.

CAPUT X.

De Philosophismo.

Vera peccati philosophici notio. Illius Auctores. Absurda qua necessario illud consequuntur. 211.

§. I.

Theologi qui requirunt ad peccatum actualem considerationem, peccati philosophici principia iaciunt. 213.

§. II.

Ignorantia invincibilis Dei mater est Philosophismi. Qui illam defendunt, & hunc propugnant necesse est. 216.

DISSERTATIO II.

DE PROBABILISMO.

Quaedam exponuntur ad statum quaestionis percipiendum.

PROOEMIUM.

220.

CAPUT I.

Opinionis notio. ibid.

CAPUT II.

Sententiae probabilis finitiones variae quas tradunt Probabilista. 221.

CAPUT III.

Probabilissimi vera pictura suis nativis coloribus expressa. 222.

CAPUT IV.

Quid significet hac vox probabile. Vera opinionis probabilis notio. Antiquis Probabilis idem est ac Probabile. S. Augustinus Probabilistas recentes exagitat non secus ac Cresconium. 224.

CAPUT V.

Quotuplex sit opinio probabilis. Quid tuta, & tutior. Quid probabilitas conscientie, & probabilitas impunitatis. Qua ratione Censores librorum excusantur a mendacio, dum approbant doctrinas quas reputant falsas. 227.

CAPUT VI.

Vera notio sententia benigna, & sententia rigida. Terillus cepit vocare benignam opinionem minus probabilem. Qui dicantur Benignista, Probabilista, Rigidista, Tutorista. 229.

CAPUT VII.

Germanus questionis status paucis perstringitur. 230.

DISSERTATIO III.

DE PROBABILISMO

Ab Auctoritate summorum Pontificum, Congregationum Romae, Episcoporum Italianae, Galliarum, Hispaniarum, & Comitiorum Cleri Gallicani convulso.

PROOEMIUM. 231.

CAPUT I.

Summorum Pontificum documenta adversus usum opinionis minus probabilis in conspectu probabilioris. 232.

§. Unicus.

Singularia P. Terilli responsa. 233.

CAPUT II.

Innocentii XI. decreta adversus Probabilismum. 234.

CAPUT III.

Congregationes S. Romanae Ecclesiae in casibus conscientiae decidendis, Probabilismo reiecto, probabiliozem, & securiorem doctrinam amplectuntur. 235.

CAPUT IV.

Documenta Conciliorum, & Episcoporum adversus Probabilismum. 236.

CAPUT V.

Conventus universi Cleri Gallicani solemniter edito damnat Probabilismum. 239.

CAPUT VI.

Episcoporum Hispaniarum, & Concilii Romani, sub Benedicto XIII. celebrati, auctoritate Probabilismus evertitur. 242.

CAPUT VII.

Ex recensitis auctoritatibus evidens colligitur argumentatio adversus Probabilismum. ibid.

CAPUT VIII.

Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. probabiliozem sententiam completendam decernit. 244.

DISSERTATIO IV.

Adversus Probabilismum Theologorum omnium Ordinum auctoritate labefactatum.

PROOEMIUM. 246.

CAPUT I.

Praemonitum ad germanum plurimum elapsi saeculi Theologorum sensum assequendum. ibid.

CAPUT II.

Falsa commenta Terilli, Segneri, aliorumque Pro-

Probabilistarum, qui iactant Auctorum multitudinem pro suo Probabilismo. 248.

CAPUT III.

S. Thomas Aquinas luculentissimis argumentis Probabilismum labefactat. 249.

CAPUT IV.

B. Albertus Magnus, & S. Antoninus Probabilismum improbant: a vanis iuniorum commentis vindicantur. 252.

CAPUT V.

Recensentur testimonia antiquorum Theologorum adversus Probabilismum. 253.

CAPUT VI.

Incredibilia paradoxa PP. Antonii Terilli, Claudii La-Croix, aliorumque Probabilistarum, Terillum sequentium. Fabella, quod Antiprobabilismus sit Iansenismi filius. P. Ignatius de Camargo hac impostura iniuste vexatus. 259.

CAPUT VII.

Plura alia paradoxa PP. La-Croix, Terilli, aliorumque Probabilistarum in Auctorum censu quem pro se texunt. Terillum nullius esse auctoritatis in hac causa, nec illos qui eundem sequuntur, eiusdem Terilli doctrina evincitur. 260.

§. I.

Textus Terilli transcribitur, quo ille declarat, innumeros Probabilistas, Satanae fraude deceptos, laxa docuisse. 261.

§. II.

INNUMERABILES Probabilista, qui, iuxta P. Antonium Terillum spiritu falsitatis, & ambitionis decepti, laxas opiniones evulgarunt, omnes ingrediuntur elenchum Auctorum formatum ab eodem P. Antonio Terillo. Evidenti demonstratione evincitur, nullius esse Doctores istos auctoritatis. 263.

§. III.

Alia evidenti demonstratione evincitur, nec Terillum, nec eiusdem doctrinae affectas

quidquam in hac causa auctoritatis habere. 264.

§. IV.

Alia exceptiones, quibus diminuitur, & ad nihilum redigitur elenchus Terilli, Ardekin, & La-Croix. Numerus Auctorum Probabilistarum adeo exiguus est in conspectu Antiprobabilistarum, ut nullius sit ponderis in hac causa. 265.

CAPUT VIII.

Theologi Ordinum Regularium, qui detestantur Probabilismum, & probabiliozem doctrinam propugnant. 267.

§. I.

Theologi Ordinis Praedicatorum, convulso Probabilismo, probabiliozem doctrinam propugnant. ibid.

§. II.

Theologi Ordinis S. Benedicti adversus Probabilismum. ibid.

§. III.

Theologi Franciscani adversus Probabilismum. 268.

§. IV.

Theologi Augustiniani adversus Probabilismum. ibid.

§. V.

Theologi Carmelita, Trinitarii, & Minimi adversus Probabilismum. 269.

§. VI.

Theologi Societatis Iesu adversus Probabilismum. ibid.

§. VII.

Alii Theologi non Regulares adversus Probabilismum. 272.

CAPUT IX.

Praecipui Regularium Ordines in suis aut constitutionibus, aut comitiis generalibus, Probabilismo proscripso, probabiliozem doctrinam sequendam praescribunt. Ineptum P. Claudii La-Croix commentum. DIS-

in qua

Probabilissimus damnatus ostenditur in potissimis Theologiae moralis controversiis, seu in universis fere secundae tabulae mandatis. Hinc infertur demonstrationibus invictis absolute damnatum, aut damnandum esse.

PROOEMIUM. 274.

CAPUT I.

Recensentur propositiones damnatae ab Innocentio XI. in materia Probabilissimi. ibid.

CAPUT II.

In hac 3. propositione, Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus, evidenti ratiocinio colligitur damnatus Probabilissimus. 277.

CAPUT III.

Probabilissimus in illa propositione 2. decreti Innoc. XI. Probabiliter existimo, iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem, vi evidenter ratiocinii damnatus demonstratur. 281.

§. I.

Communiter Probabilistae ante Innocentium XI. teste Diana, Salmanticensibus, & aliis, defendebant iudicem posse iudicare secundum opinionem minus probabilem. ib.

§. II.

Iuxta principia Probabilissimi reflexi P. Antonii Terilli, iudex potest, & debet iudicare secundum opinionem minus probabilem. 282.

§. III.

Alia discrimina quae Probabilistae assignant inter iudicium fori externi, & interni, commentitia. 283.

§. IV.

Refelluntur aliae Probabilistarum disparitates, seu commenta, quibus contendunt, iudices,

secus alios, debere amplecti probabiliorum sententiam. 285.

§. V.

Communiter Probabilistarum disparitas inter iudicem fori externi, & Theologum refellitur. 288.

§. VI.

Ultima disparitas Probabilistarum, sita in pacto peculiari, quo astricti iudices sunt iudicare secundum probabiliora, secus Theologi, refutatur. 290.

CAPUT IV.

Qua ratione in conficiendis, ministrandisque sacramentis, in adhibendis corporum medicinis, in bellis inferendis maiori diligentia opus sit, ut evitetur periculum deceptionis & erroris 291.

§. I.

Actio quaecumque bona, aut mala est per oppositionem, aut conformitatem ad legem aeternam Dei. Nonnulla de iure naturae primario, & secundo. ibid.

§. II.

In conficiendis Ecclesiae sacramentis, in curandis aegrotis, in bellis, aliisque gravioris momenti rebus eadem quantum ad substantiam regula est, unde moralitas actionum dimanat. 294.

CAPUT V.

Quanta debeat esse certitudo iudicii de valore sacramentorum, ut quis honeste agat in iisdem conficiendis, ministrandisque. 296.

§. I.

Saepe licet uti iudicio tantum vere probabili in sacramentis perficiendis, aut conferendis extra casum necessitatis. ib.

§. II.

Magna, & quidem maiori quam in aliis materiis diligentia mitendum est ut certitudinem praefati iudicii assequamur. Doctrina magnopere advertenda circa varios gradus certitudinis in questionibus morum. ibid.

§. III.

Monita nonnulla in ministrorum solamen. An-

Animantur hi ad sacramenta ministranda. Rigorismi, & Laxismi extrema declinanda. 299.

§. IV.

Nonnulla obiecta resolvuntur, & magis doctrina superius tradita firmatur: paucisque perstringitur sensus verus damnatae propositionis. 301.

CAPUT VI.

Probabilista in praecipuis Theologiae moralis controversiis Rigoristae effecti. Probabilissimus damnatus in omnibus secundae tabulae praecceptis. Quam sit exilis benignitas praetensa probabilistica. 303.

CAPUT VII.

Probabilissimus vi iusti ratiocinii proscriptus est. Nisi esset proscriptus, proscribendus ostenditur. 305.

DISSERTATIO VI.

De Probabilissimo rationum momentis convulso.

PROOEMIUM. 307.

CAPUT I.

Lex aeterna Dei prima regula est cuiusque honestatis moralis. 308.

CAPUT II.

Secunda honestatis regula exponitur. ib.

CAPUT III.

Tertium principium exponitur, nempe solam veritatem esse bonitatis moralis regulam positivam. 310.

CAPUT IV.

Ex principiis constitutis Probabilissimi falsitas evidenter patet. 312.

CAPUT V.

Sacrae Scripturae, & rationum momentis necessitas investiganda divinae legis, & probabilioris sententiae amplectendae, improbandae Probabilissimi evincitur. 313.

DISSERTATIO VII.

Adversus Probabilissimum directum.

PROOEMIUM. 317.

De indifferentia proxima intellectus ad assentiendum ex libero voluntatis imperio opinionum aequae, aut minus probabili. ibid.

CAPUT II.

Evagationes adversariorum pracluduntur. Quam futile sit P. Esparza perfugium, in diversitate motivorum situm. 319.

CAPUT III.

Argumenta adversariorum, ex auctoritate S. Thomae arcessita, diluuntur. 320.

CAPUT IV.

Assensus intellectus in partem aequae, aut minus probabilem, etiam admissa physica eiusdem possibilitate, imprudens est, atque adeo moraliter, si minus physice, impossibilis. Paucis exponitur, quam fallax sit prima Probabilistarum via. 325.

DISSERTATIO VIII.

Adversus

PROBABILISMUM REFLEXUM.

Quatuor, quibus nititur, principia penitus labefactantur.

PROOEMIUM in sistema P. Antonii Terilli. Istius iudicium de opere P. Michaelis Elizalde. 327.

CAPUT I.

Pictura Probabilissimi reflexi, propugnata a Terillo, & Terillianus, paucis adumbratur. 328.

CAPUT II.

Principium Probabilisticum, In dubio de honestate actionis melior est conditio possidentis, falsum est, illudque immania consequuntur absurda. P. Michaeli Elizalde arguta, & efficaci argumentatione perstringit Probabilistas. 329.

CAPUT III.

Alterum principium probabilisticum, Lex dubia non est lex, falsum, erroneum, atque immanium absurdorum plenum est. 332.

§. I.

Paucis delibatis, P. Antonii Terilli, aliorumque Probabilistarum, negantium legem in controversiam vocatam, esse legem, doctrina exponitur. ib.

§. II.

Theologorum doctrina de necessaria legis promulgatione. 333.

§. III.

Doctrina Probabilistarum, negantium legem probabiliter in utramque partem disputabilem, esse legem, evidentissime falsitatis evincitur tum ratione, tum auctoritate. 334.

§. IV.

§. IV.
Immania absurda, quae doctrinam probabilisticam de lege dubia necessario consequuntur. Clarius iterum probabilisticum principium refutatur. 337.

CAPUT IV.

Distinctio legis aeterna antecedentis, & consequentis, seu directa, & reflexa, a P. Antonio Terillo in Deo excogitata, commentitia est, & absurdorum plenissima. 339.

§. I.

Exponitur doctrina Terilli, distinguentis in Deo legem antecedentem, & consequentem, seu primariam, & secundariam. ib.

§. II.

Invidetis rationum momentis commentitia evincitur lex aeterna reflexa, quam pro ingenio effinxit in Deo P. Terillus. Immania absurda quae Terillianam doctrinam consequuntur. 342.

§. III.

Legis naturalis perspicua notio. Aliud monstrum absurdum ex doctrina P. Terilli, videlicet leges naturales, & divinas non esse leges, nisi dependenter ab hominum opinionibus. 343.

§. IV.

Iuxta doctrinam Terilli, & Probabilistarum, nulla rebus inest bonitas, aut malitia obiectiva. Bonum, & malum in sola hominum opinione sita iuxta ipsos. 344.

§. V.

Maximum absurdorum, opinionem probabilisticam consequens, est, quod lex aeterna reflexa, seu per accidens, sit subiecta hominum opinionibus; iste vero sint prima regula. P. Palancus novam scientiam mediam luget inventam in Probabilismi defensionem. 346.

CAPUT V.

Obiecta ex conscientia erronea arcessita diluuntur. 348.

CAPUT VI.

P. Casnedi immerito reprehendit P. Palancum docentem, Probabilistas invexisse scientiam mediam, qua defenderent Probabilismum. Contra P. La-Croix extollit P. Palancum, quod Probabilismo accommodet scientiam mediam. Doctrinam P. La-Croix, salvo meliori iudicio, falsa, & Deo repugnans ostenditur. Scientia media probabilistica mirabilior est scientia media Molinistica. 350.

CAPUT VII.

Quam immerito P. La-Croix patrocinium pro se allegat P. Palanci, 352.

CAPUT VIII.

Alia obiecta P. Terilli, & Probabilistarum diluuntur. Historia P. Nicolai del Techo, ad crism revocatur. Nihil in favorem Probabilismi ex Urbano VIII. eruitur. 357.

CAPUT IX.

Ultimum, simul & potissimum principium probabilisticum a prudentia regulis repetitum convellitur. 361.

§. I.

Appellatio Probabilistarum ad prudentes, & doctos absurdorum plenissima. 362.

§. II.

Alia absurda hanc probabilisticam appellationem consequentia. 365.

§. III.

Efficacior confutatio syllogismi probabilistici, qui resolvitur in prudentiam recentiorum Theologorum. 368.

§. IV.

Qui sint veri sapientes, & prudentes. Probabilista suum syllogismum revocant in eos prudentes de quibus controversia est utrum sint tales. Propterea eorum demonstratio est perridicula petito principii. 371.

§. V.

Quam vana sit persuasio, non posse absque Casuistarum libris confessiones excipi. 375.

§. VI.

Brevis complexio eorum quae in hac dissertatione dicta sunt. 378.

DISSERTATIO IX.

in qua

Nonnulla alia absurda Probabilismi, & sophismata convelluntur.

PROOEMIUM. 380.

CAPUT I.

Probabilismus vi sui systematis pendet in Iansenismum, & ab eo valde recedit Antiprobabilismus. ib.

§. I.

Occasio scribendi. ibid.

§. II.

Error Iansenii, & quid affinitatis cum eodem habeat Probabilismus, exponitur. 381.

CAPUT II.

Probabilismus viam aperit omnibus fere sectis in religionis negotio probandis. 387.

CAPUT III.

Probabilismus infestus est auctoritati summorum Pontificum, Regum, Theologorum, Sacerdotum, & Imperio. 388.

C.A.

CAPUT IV.

Diluuntur obiecta adversariorum, collecta a P. Claudio La-Croix. 390.

CAPUT V.

P. Antonii Terilli, aliorumque Probabilistarum argumenta diluuntur. 394.

CAPUT VI.

Nonnulla alia obiecta resolvuntur. 396.

§. I.

Sit ne via Antiprobabilistarum scrupulis, & anxietatibus obnoxia. ib.

§. II.

Diluitur obiectum petitum ab ignorantia invincibili, reperta in opinione probabilis. Refutatur doctrina P. Cardenas. 398.

§. III.

Diluitur argumentum ex dissensione sanctorum Patrum in re morali petitum. 399.

DISSERTATIO X.

De licito usu sententiae probabilioris minus tutae: de extremis nimii rigoris, & nimiae laxitatis vitandis; & de certitudine requisita ad formandum ultimum conscientiae practicum dictamen.

PROOEMIUM. 401.

CAPUT I.

Licetum est sequi opinionem minus tutam evidenter probabiliorum adversus tutiorem pro lege minus probabilem. ibid.

§. I.

Notiones probabilioritatis absolute, & relativa, seu obiectiva, & subiectiva sub oculos revocantur. Conditiones servandae in formanda probabilitate subiectiva. ib.

§. II.

Licetum est amplecti opinionem evidenter probabiliorum ex gravibus momentis pro libertate, relicta minus probabilis tutiore pro lege. 404.

§. III.

In confirmationem sententiae nostrae explicatur propositio damnata ab Alexandro VIII. 405.

§. IV.

Responsa ad obiecta P. Henrici a S. Ignatio. 406.

CAPUT II.

De certitudine ultimi iudicii practici dirigentis conscientiam. Rigor nimius Probabilistarum Reflexistarum, potissimum P. Antonii Terilli. 407.

§. I.

Varii certitudinis gradus. Diversa Theologorum placita. 408.

§. II.

Ad licite operandum sufficit dictamen vere

probabile, seu moraliter certum, iuxta SS. Thomam, Antoninum, aliosque communiter tam antiquos, quam recentes Antiprobabilistas. ib.

§. III.

Sententia P. Antonii Terilli, aliorumque recentium Probabilistarum de metaphysica certitudine dictaminis practici aperte repugnat sacrae Scripturae, Concilio Tridentino, & Patribus. 409.

§. IV.

Resolvuntur nonnulla obiecta. 412.

CAPUT III.

Monita magnopere advertenda in seligendis opinionibus. 414.

§. I.

Extrema Tutorismi, & Probabilismi devitanda. 415.

§. II.

Non sufficit reiicere Probabilismum, sed summa diligentia condiciones necessariae ad maiorem probabilitatem asse quendam expendende sunt. 416.

§. III.

Conscientiae nostrae pax, & securitas in timore, & veritate. S. Augustini pulcherrima documenta. 417.

CAPUT IV.

P. Caroli Antonii Casnedi, errorem invincibilem veritati coequantis, paradoxon resellitur. 418.

CAPUT V.

Argumentum defensivum, & offensivum P. Caroli Antonii Casnedi, quo probatur futilem esse controversiam de licito usu sententiae sive minus, sive magis probabilis, nihilque coerceri laxitatis ex damnatione sententiae minus probabilis. 420.

CAPUT VI.

Brevis Apologia P. Michaelis Elizalde sapientis Iesuite, P. Gonet, & omnium Antiprobabilistarum adversus imposturas P. Casnedi, qui Antiprobabilistas distinguit in Veritas, & non Veritas. 424.

CAPUT VII.

Brevis caussa universae complexio. Docilitatis, & modestiae probabilisticae specimen. Nonnulla quaesita resolvuntur quae praxim spectant. 426.

§. I.

Licetum ne sit operari secundum opinionem alienam quam tu reputas falsam. 428.

§. II.

De operante docto, & illiterato in formando practico dictamine. 429.

§. III.

De conscriptoribus, seu de his qui quarunt, dantve consilium. 430.	§. III.	Prima & fundamentalis ratio predictæ Censuræ disicitur; & ostenditur eam non fuisse rationi, & aequitati consentaneam. 435.	§. I.
Quomodo aliorum sententia magni, aut flocci faciendæ, seu approbandæ, vel improbandæ sunt, salvo in Auctores obsequio. 431.	§. IV.	Ad alia tria incommoda, quæ ex negata libertate opinandi æque, aut minus probabilia Revisoribus securura videntur, responsio. 447.	§. II.
Iudicium Patrum Revisorum generalium		Ad aliud incommodum, vel absurdum a Revisoribus obieictum responsio. 454.	§. III.
De Libro inscripto, Fundamentum Theologiae moralis,		De ultima PP. Revisorum sententia iudicium. 456.	§. IV.
idest Tractatus		APPENDIX. 457.	§. V.
De recto usu opinionum probabilium. 433.			
Censura Censuræ latæ a Patribus Revisoribus contra Librum de recto usu opinionum probabilium anno 1674. 434.			

F I N I S.

A D

A D

THEOLOGIAM CHRISTIANAM

DOGMATICO-MORALEM

APPARATUS

LIBER SECUNDUS.

DE CONSCIENTIA.

DISSERTATIO PRIMA.

AD NOVA PROBABILISMI ET RIGORISMI
COMMENTA REFELLENDÆ.

P R Æ L O Q U I U M.

THEOLOGIAM CHRISTIANAM: explicaturus de proxima moralium operationum regula agere statui. Hæc autem conscientia nostra est, quæ recta esse nequit, nisi ad æternæ legis amussim, non mentis apprehensione tantum, sed reipsa omnino conformetur. Istius porro conformationis, seu ordinis, in quo tota humanarum actionum bonitas residet, cognitio est quam difficillima. Enimvero tametsi nihil conscientia notius, atque compertius; nihil tamen e contrario obscurius, profundius nihil. Si illius inquiramus originem, a divinæ lucis abyssu veluti diffusum radium cernimus, atque ad vultum animæ nostræ descendere, ibique quiescere, ac resplendere experimur. Quoniam vero a cælo totam suam suscipit claritatem, idcirco rectum illa nobis ad cælum iter patefacit. Verum ut sol corruptæ terræ exhalationibus obtenebratur; ita conscientia nostræ serenitas, perturbatorum affectuum circumfusa caligine, non ad Empyreum, unde illa profecta est, sed quo pravæ animi cupiditates pertrahunt, nos impellit. Et quod ad calamitatum nostrarum cumulum accedit, est quod conscientia hæc nostra, turbulentis animi motibus obnubilata, exquisita verfugia nos decipit. Virus mortiferum melle illitum epotandum nobis porrigit. Modo bonum malum, & malum bonum, modo viam rectam ut curvam, & curvam ut planam deprædicat, quo nos æternum perituros occidat. Ab indefectibili regula ipsa recedens per anfractus, & prærupta nos ducit, atque in chaos illud immensum, tenebrarumque abyssum detrudit illo ipso tempore quo nos ad cælum efferre vatre meatitur. Hos conscientia nostræ dolos, fraudes, technas, præstigiasque nobis exponit Salomon Prov. xiv. *Est via que videtur homini iusta, novissima autem eius deducunt ad mortem.* Propheta quoque Iaias altius clamat, & adversus tanti hostis machinamenta vigilare nos admonet, sopori nostro, &

Conc. Appar. Tom. II.

A

igna-

ignavia æternam denuntiando ruinam: *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum; ponentes amarum dulce, & dulce amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* Aperte igitur opportuneque Theologiæ christiænæ initia a conscientia nostræ explanatione auspicamur, ne ipso in limine impingamus: quoniam error sub initium, maior in processu, & maximus in fine evadit. Contra vero, si principio recta arripiatur via, universum iter prosperum succedit, faustumque. Ad rem igitur accedamus, & conscientia nostræ notione præmissa, eiusdem scopulosos sinus, ultimosque recessus, & penetralia ingrediamur.

CAPUT I.

De Conscientia, eiusque partitione.

I. **V**ariæ sunt apud Patres, & Theologos conscientia finitiones. *Conscientia* (inquit Origenes in epist. ad Rom. cap. II.) *est veluti prædagogus armæ quidam sociatus, & rector, ut eam de melioribus moneat, vel de culpis castiget, & arguat.* S. Greg. Nazianz. orat. xv. conscientiam vocat *verum & domesticum tribunal.* S. Io. Chrysostomus hom. III. de verb. *Isai.* subdit: *Hoc tribunal non pecunia corrumpitur, non adulationibus acquiescit, eo quod divinum est.* S. Basilius conscientiam nostram appellat *racionale iudicatorium*, quæ omnia eo tandem recidunt, ut imaginem representent quam conscientia depingit Apostolus Epist. I. ad Corinth. cap. II. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostra, quod in simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo.*

II. Communis conscientia finitio quam Theologi tradunt, hæc est: *Conscientia est dictamen rationis nostræ ex principiis generalibus synderesis concludens, quid hic & nunc, spectatis omnibus circumstantiis, amplectendum sit ut bonum, fugiendumve ut malum.* Appellatur dictamen, seu iudicium, seu actus intellectus practici, ut labefactata remaneat Scoti opinio, contententis esse habitum; & aliorum dicentium esse potentiam: potentia enim deponi nequit, nec habitus, nisi magna cum difficultate; conscientiam vero pro arbitrio deponimus, & mutamus. Dicitur actus intellectus, & non voluntatis, ut false contendit Durandus: quoniam conscientia, ut Bernardus, Thomas, & communiter Theologi docent, *est cordis scientia.* Est actus intellectus non *speculativus*, quia in contemplatione non sistit; sed *practici*, quia ad opera exequenda dirigit. Discrepat a synderesi, quod hæc in primis illis dictatis sita est, veluti naturæ infortis, quibus iudicamus: *bonum amplectendum, fugiendum malum:*

quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; & id genus similia.

III. Ut paucis rem expediam, conscientia iudicium est conclusio syllogismi practici, cuius maiorem propositionem præmittit synderesis hoc pacto: *bonum est amplectendum.* Dehinc resumit alteram minorem propositionem, subdens: *Hæc operatio est bona.* Ex hac duplici propositione infert conscientia: *Ergo operatio hæc devitanda non est.* Hoc ultimum iudicium vocari a Theologis solet *practice practicum*, quod imperet immediate operis executionem. Plura hic dicenda forent de hoc syllogismo practico, adeo in scriptis S. Thomæ frequenti, & de quo late, atque docte disputat P. Ioseph a Vita. De ipsa quoque synderesi non pauca occurrerent explicanda. Verum hæc videri possunt apud S. Thomam *I. Part. quæst. lxxxix. artic. 12. & 13.* ubi etiam explicatur quæ ratione dicatur conscientia ligare, testificari, iustificare, accusare, remordere, reprehendere.

IV. Obiicies. Conscientia nunc bona, nunc mala appellatur. Scribit enim S. Lucas Actor. xliii. *Ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum:* & S. Paulus ad Titum cap. I. *Inquinatae sunt eorum & mens, & conscientia.* Hæc autem attributa bonitati conveniunt. Resp. Conscientia bona, aut inquinata dicitur, quod homo pravæ, aut bonæ suæ voluntatis conscius est. Audiamus D. Thomam quæst. xvii. de verit. art. I. ad 3. *Conscientia inquinata mundari dicitur, secundum quod aliquis qui fuit sibi conscius prius peccati, postmodum scit se esse a peccato & mundatum: ita dicitur habere conscientiam puram. Est enim eadem conscientia quæ prius immunda est, & postea munda: non quidem ita quod conscientia sit subiectum munditiæ, & immunditiæ; sed quia per conscientiam examinationem utrumque cognoscitur.*

V. Conscientia communiter dividitur ex parte obiecti in rectam, seu bonam, & veram; & in non rectam, seu malam, & falsam. Ex parte assensus tribuitur in certam, probabilem, dubiam, scrupulosam, & erroneam. Utraque partitio optima est.

Prior

Prior quidem: nam si iudicium conscientia proponit, seu iubet exequendum opus reapse conforme legi æternæ, atque adeo bonum, rectum & verum; conscientia dicitur *bona, vera, & recta*: si secus, dicitur *falsa, mala, & curva*. Secunda pariter divisio optima est. Si enim conscientia iudicat secundum principia certa, quæ omnem excludunt formidinem; tunc appellatur *certa*: si iudicat secundum principia probabilia; vocatur *probabilis*: si anceps hæret inter rationes utrimque æquales; dicitur *dubia*: si ex levis coniecturis hæsitat; vocatur *scrupulosa*: si iudicium formet ex principiis falsis, representatis ut veris; *erronea* nuncupatur. Tandem si sententiam fert secundum opinionem laxam, *laxa* appellatur.

CAPUT II.

De conscientia recta, & obligatione illam sequendi.

I. **C**onscientia vocatur recta per ordinem, & conformitatem ad regulam rectam. Regula operationis duplex. Altera remota, quæ est lex æterna; altera proxima, quæ est intellectus ratio. Hæc ratio duplex est. Una speculativa, quæ rem percipit ut est in se absolute; altera practica, quæ rem spectat secundum regulas prudentiæ. Communiter conscientia recta cum vera confunditur. Sed discrimen aliquod inter utramque versatur. Nam aliqua conscientia est vera, & recta. Si iudex capitis damnet hominem quem vere iudicat reum; sed iudicium, alioquin verum, levi nitatur fundamento: conscientia vera tunc est, secus recta, quia non conformatur ad leges prudentiæ.

II. Conscientia ergo recta ea est quæ appetitui recto consentanea est. Duplex rectitudo: altera in se ipsa, altera respectu nostri. Illa in ordine, & vera conformitate conscientia nostræ ad legem æternam posita est. Hæc in respectu ad rationem nostram. Ordo conscientia nostræ ad æternam legem percipi a nobis nequit, ut in re est; sed solum prout vel ratio naturalis, aut revelatio ei superaddita nobis illum manifestat, inquit Angelicus I. 2. quæst. xix. a. 4. ad 3. *Licet lex æterna sit nobis ignota secundum quod est in mente divina; innotescit tamen nobis aequaliter vel per rationem naturalem, quæ ab ea derivatur ut propria eius imago, vel per aliqualem revelationem superadditam.*

III. Quæst. I. *Peccat ne qui conscientiam*

rectam non sequitur? Resp. Conscientia recta altera est præcipiens, altera consulens. Conscientia quæ solum per modum consilii bonum proponit, non obligat. Consilium enim ea quæ sunt perfectionis, spectat; minime vero quæ necessitatem imponunt. Sed advertendum discrimen est quod inter bonum, & malum, ut a conscientia proposita, versatur. Bonum enim aut per modum præcepti, aut per modum consilii proponi a conscientia valet. Contra malum semper præcepto vetitum edicitur; quamquam non semper transgressio istius præcepti letalis sit ob materia tenuitatem, aut imperfectam deliberationem consensus; ut suo loco clarius explicabitur. Sensus ergo propositæ questionis est, peccatum ne sit refragari conscientia rectæ, aliquid boni sub præcepto imperanti? Adfirmant omnes cum S. Thoma I. 2. quæst. xix. artic. 5. & 6. idque clare habetur in Scriptura divina, dicente Paulo ad Rom. xiv. *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Ex fide, idest ex conscientia. Ratio quoque evidens suffragatur. Qui enim agit adversus æternam legem, peccat. Ergo itidem peccat qui agit contra conscientiam. Ideo quippe prior actio peccatum est, quia æterna lex prima, remotaque regula est, ad quam conformanda est omnis actio nostra. Atqui conscientia nostra recta, est secunda, proximaque regula, cui pariter respondere actus nostri debent. Ergo æque peccat qui adversatur primæ, ac secundæ regulæ. Disputant quidem Theologi, duplex ne peccatum peccet qui agit contra conscientiam rectam. Sit exemplum. Conscientia recta edicit, non mentendum. Qui mentitur, violatne duplex præceptum, alterum sequendi conscientiam rectam, alterum non mentiendi? Communis, & vera sententia est, unicum peccari crimen. Quoniam conscientia recta est ipsa intimatio, seu promulgatio æternæ legis; cum lex æterna non obliget nisi intimata, & promulgata. Porro promulgatio, & intimatio legis non est præceptum, seu lex nova ab ipsa lege promulganda, vel promulgata seiuncta. Quare conscientia recta non est lex proprie dicta, distincta a lege æterna, sed eiusdem expressio, & manifestatio. Idcirco non duplex, sed unicum peccatum committit qui contra hanc conscientiam agit. Accedit quod quando plures leges eandem materiam spectant, eademque ratione reguntur, non multiplicant peccata. Quamobrem licet futurum lege naturali, divina, & humana pro-

hibeatur; non propterea triplex, sed unicum peccatum peccat qui furatur.

IV. Quæst. II. *Qui agit contra conscientiam rectam, quæ edicit aliquid esse malum, peccat ne letaliter, an venialiter?* Resp. Convenit penes omnes, peccare mortaliter eum qui agit contra conscientiam proponentem aliquid ut peccatum mortale; venialiter vero, si conscientia ut veniale peccatum quidquam representet. Quod in controversiam vocatur, est, peccet ne mortaliter qui agit contra conscientiam rectam præscribentem aliquid ut peccatum, quin definit peccati gravitatem? Prima sententia defendit, peccari dumtaxat venialiter: quia actio speciem capit ab obiecto. Obiectum præscindit a malitia gravi, vel levi. Non itaque continet malitiam letalem, sed ad summum venialem. Ergo venialis quoque erit malitia actus qui in hoc obiectum tendit. Hæc sententia falsa est. Quoniam malitia absolute spectata, æque gravem, ac levem pravitatem continet. Ergo non est cur dicatur, actum qui in illam tendit, esse venialem potius quam mortalem. Ex alia parte temeritas qua quis se se exponit periculo peccandi mortaliter, letalis est, ut mox dicetur. Altera sententia distinguit. Aut agens contra hanc conscientiam, necessariam adhibet diligentiam, ut deprehendat, sit ne gravis, aut levis malitia; vel fecus. Si secundum, dubio procul graviter peccat. Si primum, venialiter. Hæc quoque sententia, ut falsa, reiicitur. Quoniam si post adhibitam diligentiam, adhuc incertus, dubiusque remanet super gravitate, aut parvitate malitiæ, periculo graviter peccandi se committit. Quandoquidem si graviter peccaret, quando ante adhibitam diligentiam ageret contra talem conscientiam; potiori iure peccat, si præmissa debita diligentia, anxius maneat, dubiusque, sit ne gravis, an levis malitia, & nihilominus cum hac dubitatione agat contra conscientiam.

V. Vera ergo sententia defendit, hunc letaliter peccare. Ita docet Ioannes a S. Thoma in 1. 2. disp. XII. art. 2. Vasquez in 1. 2. disp. IIX. cap. III. Azorius Tom. I. Lib. II. cap. VIII. Sanchez in Summa Tom. I. cap. I. Salmanticenses tract. XX. cap. IV. punct. 1. num. 8. Corazza disp. II. cap. I. dub. 6. alique plures. Ratio obvia, & evidens est. Qui exponit se deliberato animo discrimine peccandi mortaliter, peccat mortaliter. Qui agit contra conscientiam rectam denuntiantem aliquod malum absolute,

absque manifestatione gravitatis, vel levitatis malitiæ, se se in periculum letaliter delinquendi conicit. In illa quippe malitia proposita, æque continetur gravis, ac levis, ut dictum est. Ergo mortaliter peccat. Nonne qui advertit se agere contra conscientiam prohibentem quidpiam ut malum absolute, cognoscit in hac soluta prohibitione mali contineri tum gravem, tum levem malitiam? Ergo qui hac perfusus cognitione operatur adversus præfatam conscientiam, peccat letaliter, eo quod evidenti periculo letaliter peccandi se se committit. Si diligentia adhibita in deprehendendo malitiæ gravitate reapse gradum malitiæ manifestasset, quæstio evanesceret. At post adhibitam diligentiam adhuc homo anceps hæret, sit ne gravis, levisque iniquitas: & hac dubitatione, seu ignorantia malitiæ gravitatis non obstante, contra conscientiam agit. Ergo letaliter delinquit.

VI. Quæst. III. *Quam gravis sit obligatio non agendi contra propriam conscientiam, a qua lege proficiscatur, & an sit divina dispensationi obnoxia?* Resp. Gravissimam esse obligationem non agendi quidquam contra rectam conscientiam, docent omnes. Hæc obligatio a lege proficiscitur naturæ. Immo recta conscientia est ipsa lex naturæ, seu legis naturalis expressio, & intimatio; ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. LXXI. artic. 6. ad 4. *Ius naturalis continetur primo in lege æterna; secundario vero in naturali iudicatorio rationis humanæ.* Heinc sequitur, propriam conscientiam magis astringere quam aliam quamcumque humanam legem; ut docet idem S. Thomas in II. distinct. XXXIX. quæst. III. art. 3. ad 3. *Conscientia obligat non virtute propria, sed virtute præcepti divini. Non enim conscientia dicitur aliquid esse faciendum hac ratione quia sibi videtur, sed hac ratione quia a Deo præceptum est. Unde per accidens ex virtute divini præcepti obligat, in quantum dicitur hoc ut præceptum a Deo: & ideo dictamen conscientie plus obligat quam præceptum Prælati; sicut & præceptum divinum, in cuius virtute ligat.* Quæ doctrina conceptis verbis traditur in ipsa Scriptura Act. IV. *Obedire oportet magis Deo quam hominibus.*

VII. Disputant in utramque partem Theologi, sit ne lex ista operandi secundum propriam conscientiam dispensationi divine subiecta. Verum nullum mihi minus quam istud disputandi genus arridet. Quis enim divinæ omnipotentie præstituræ confinia va-

let?

let? Quamquam admonet Angelicus, in simili disputandi argumento non inquiri, quid Deus facere, sed quid res ipsa pati valeat; seu non an Deus facere, sed an res fieri valeat; atque adeo inquiritur, utrum lex ista non agendi contra propriam conscientiam queat a Deo relaxari. Communior, & vera sententia negat, de qua videtur Ioannem a S. Thoma disp. XII. art. 2. Vasquez in 1. 2. quæst. XIX. disp. LXXI. cap. II. Cordubam Lib. III. quæst. X. propos. 3. & communiter interpretes S. Thomæ. Ratio evidens est. Quod præscribit conscientia, præcipit Deus: & qui agit contra propriam conscientiam, agit contra Dei mandatum. Porro fieri nequit ut dum Deus præcipit, eodem ipso tempore quo præcipit, dispenset, ne suum præceptum impleatur. Nec latius hæc disputanda sunt.

CAPUT III.

De conscientie errantis obligatione.

I. LEX agendi secundum propriam conscientiam obligat, sive conscientia vera erronea sit, ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. XIX. art. 5. ubi quærit, *utrum voluntas discordans a ratione errante sit mala.* Et reiectis quorundam Theologorum placitis, concludit: *Dicendum, quod simpliciter omnis voluntas discordans a ratione sive recta, sive errante, semper mala est.* Hæc D. Thomæ doctrina, quam communiter sequuntur Theologi, hausta est ex S. Paulo Apostolo ad Rom. XIV. vers. 22. & 23. *Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.* Cuius verba sic interpretatur S. Thomas hic lect. III. *Qui non iudicat semetipsum, id est cuius conscientia eum non reprehendit, vel condemnat. Hoc idem docet S. Paulus I. ad Cor. VIII. vers. 7. & cap. X. vers. 25. Quinam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum, cum sit infirma, polluitur. . . . Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Quæ verba sic exponit Angelicus lect. VI. *Nihil faciendum est scienter quod lædat conscientiam eius qui facit; sed comestio idolothyti est huiusmodi: ergo nihil tale est faciendum.* Legatur Doctor sanctus lect. III. in cap. XIV. Epist. ad Rom. ubi fufius exponit verba Pauli, *Omne*

Appar. Conc. Tom. II.

quod non est ex fide, peccatum est; quæ verba ad fidem referri posse ostendit, & ad conscientiam, sicut ad universale, & particulare. Quod enim fide indicatus honestum, aut turpe; hoc conscientia hic & nunc in particulari iudicat. Et quemadmodum qui agit contra fidem, peccat; ita qui agit contra conscientiam. Hac doctrina Angelicus Patres in unum conficiat, quorum aliqui verba Apostoli pro fidei virtute usurpant, alii pro conscientia.

II. Ratio eadem quæ evincit, neminem posse agere contra conscientiam rectam, probat quoque non posse operari contra conscientiam erroneam. Non licet primum, quia conscientia recta est lex præcipiens aliquid ut a Deo imperatum. At idein præstat conscientia errans. Ergo eadem utriusque ratio. Quam rationem exemplo illustrat S. Thomas 1. 2. quæst. XIX. art. 5. ad 2. *Si aliquis cognosceret quod præceptum Proconsulis esset præceptum Imperatoris, contemnendo præceptum Proconsulis, contemneret præceptum Imperatoris. Et similiter si aliquis homo cognosceret quod ratio humana diceret aliquid contra præceptum Dei, non teneretur rationem sequi: sed tunc ratio non esset totaliter errans; sed quando ratio errans proponit aliquid ut præceptum Dei, tunc idem est contemnere dictamen rationis, & Dei præceptum.*

III. Obiicies. Deus nequit esse auctor conscientie erroneæ: ergo eam non tenemur sequi. Resp. Salmanticenses Scholastici tract. XVII. de fide disp. II. num. 48. distinguunt duplex iudicium in conscientia erronea. Alterum, quod iudicatur quidquam prohiberi a Deo quod non est prohibitum; alterum, quo iudicatur parendum esse legi, sive vere, sive falso apprehensæ, ut a Deo latæ. Primum iudicium falsum est, & in Deum revocari non potest; alterum verum est, & in Deum reducitur, ut præcipientem, obediendum esse suæ legi tamquam propositæ per intellectum practicum, qui est veluti præco-intimans, & promulgans legem quamlibet.

IV. Quæst. I. *Peccat ne qui non agit secundum conscientiam vincibiliter erroneam?* Resp. Duobus modis conscientia potest esse erronea: vincibiliter, aut invincibiliter. Conscientia invincibiliter erronea ea est cuius error omni adhibita diligentia superari nequit: quocirca conscientia hæc inculpata est. Altera est, cuius error diligentia necessaria adhibita superari potest. Rationes, & auctoritates hæc tenus allatæ evincunt, sequendam esse non modo invincibiliter, sed etiam vincibiliter

A 3

er-

errantem conscientiam. Nihilominus quia de secunda aliqua superesse difficultas potest, ideo lubet auctoritatem asserere D. Thomae, qui ostendit, hanc quoque conscientiam sequendam esse. Inquit enim quest. xvii. de verit. art. 4. *Quamvis igitur talis conscientia, quae est erronea deponi possit; nihilominus tamen, dum manet, obligatoria est: quia transgressor ipsius de necessitate peccatum incurrit. Diversimode tamen recta conscientia, & erronea ligat. Recta quidem ligat simpliciter, & per se: erronea autem secundum quid, & per accidens. Dico autem rectam ligare simpliciter; quia ligat absolute, & in omnem eventum. Si enim aliquis habet conscientiam de vitando adulterio, istam conscientiam sine peccato non potest deponere, quia in hoc ipso quod eam deponeret, errando graviter peccaret: ea autem manente non potest praetermitti in actu sine peccato; unde absolute ligat, & in omnem eventum. Sed conscientia erronea non ligat nisi secundum quid, & sub conditione. Ille enim cui dicitur conscientia, quod teneatur ad fornicandum, non est obligatus, ut fornicationem sine peccato dimittere non possit, nisi sub hac conditione, si talis conscientia duret. Haec autem conscientia removeri potest absque peccato. Unde talis conscientia non obligat in omnem eventum. Potest enim aliquid contingere, scilicet depositio conscientiae, quo contingente ulterius non ligatur. Quod autem sub conditione tantum est, secundum quid esse dicitur.*

V. Utraque igitur conscientia erronea obligat; & in hoc tantum mutuo haec duae conscientiae discrepant, quod conscientia erronea vincibilis deponi potest, & debet; invincibilis vero non potest deponi, atque adeo nec debet. Nec repugnant haec duo, debitum nempe deponendi conscientiam erroneam vincibilem, & debitum eam persistentem sequendi; quia ex diversis oriuntur principiis. Primum oritur ex praecipito naturali adhibendi necessariam diligentiam ad veritatem inveniendam, abigendumque errorem. Debitum vero sequendi conscientiam erroneam proficitur ex ipsius conscientiae diastamine, proponente legem exequendam. Quare concludit S. Thomas cit. quest. xvii. de verit. art. 4. *Si contra tali conscientia manente agere disponat, quantum in se est, ex hoc ipso habet voluntatem legem Dei non observandi, unde mortaliter peccat.*

VI. Eadem doctrina corrumpit acuta, & nimium subtilis speculatio P. Vasquez in 1. 2. quest. xix. disp. lx. cap. 2. ubi asserit,

conscientiam vincibiliter erroneam obligare, non ut quis eam sequatur, sed solum ne quis contra eam operetur. Siquidem qui habet conscientiam mentiendi, ut proximi pareant vitam servet, tenetur non agere contra hanc conscientiam: ergo astringitur e sequi quod haec praecipit. Neque enim omittere potest actionem contra eandem conscientiam, nisi exequatur quod illa praecipiat: quia eo ipso quod omitterat mentiri, agit contra conscientiam iubentem mendacium. Quam doctrinam confirmat Angelicus ex D. Paulo ad Galat. v. *Testificor omni homini circumcidenti se, quod debitor sit universae legis faciende.* Ubi S. Thomas loc. r. declarat fideles illos qui post nomen Evangelio datum conscientia erronea decepti iudicabant astringi circumcisioni, debere sequi conscientiam erroneam proponentem circumcisionem, donec hanc errantem conscientiam deponant. Ut paucis rem totam teneas, duo quae indicavimus, ob oculos habeto: nempe aliud est, ad quid teneatur qui habet conscientiam erroneam; & aliud, ad quid ipsa obliget. Homo tenetur deponere conscientiam erroneam vi legis naturalis praecipientis acquisitionem veritatis. Ipsa vero conscientia non obligat ad deponendum semetipsam, sed obligat ad eam sequendam, donec perseverat. Quapropter dictum supra est, aliunde oriri debitum deponendi conscientiam erroneam vincibilem, aliunde obligationem eandem sequendi.

VII. Quest. II. *Quid agere debet qui ex conscientia erronea utrumque contradictionis extremum peccatum esse iudicat? Resp. Si conscientia sit vincibilis, primum omnium debet eam deponere. Si non deponat, peccat, sive eam sequatur, sive eidem resistat, ut docet D. Thomas quest. xvii. de verit. art. 4. ad 8. Sicut in syllogisticis, uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi; ita in moralibus, uno inconvenienti posito, ex necessitate alia sequuntur: sicut supposito quod aliquis querat inanem gloriam, sive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, sive dimittat, semper peccabit; nec tamen est perplexus: quia potest intentionem malam dimittere. Et similiter, supposito errore rationis, vel conscientiae, qui procedit ex ignorantia excusante, necesse est quod sequatur malum in voluntate: nec tamen est homo perplexus; quia potest ab errore recedere, cum ignorantia sit vincibilis, & voluntaria. Similia habet 1. 2. quest. 12. art. 5. ad 3.*

VIII. Quid vero dicendum, si conscientia hinc

haec erronea sit invincibilis, & iudicet utramque contradictionis partem peccatum esse? Sunt qui existimant non modo possibilem, sed frequentem esse casum istum. Ego nec frequentem, nec vix possibilem reputo. Admissa vero hypothese, aliqui contendunt, peccare hunc hominem, quamcumque contradictionis partem ille feligat: quia libere tendit in obiectum cognitum ut malum. Puta, pastor iudicat se peccare, si Sacrum omitterat die festo, ut custodiat gregem; simul indicat se peccare, si deferat gregem, ut audiat Sacrum. Porro libere utrumque exequitur: ergo peccat.

IX. Altera communior sententia defendit, hunc non peccare, quamcumque contradictionis partem eligat. Et haec sententia, admissa hypothese, quam ego vix admitto, vera est. Nam nullum peccatum sine libertate. Ignorantia invincibilis tollit libertatem. Ergo positione facta, quod conscientia sit invincibiliter errans, nequit defendi quod peccet homo, quamcumque partem sequatur. At, inquit adversarii, liber est homo ad exequendum, vel omittendum actum suum. Est liber libertate physica, secus libertate morali. Et licet homo iste cognoscat obiectum ut malum, non peccat, quia non cognoscit ut vitabile. Porro licet ad libertatem physicam satis sit quod homo valeat illud obiectum exequi, vel omittere; tamen ad libertatem moralem necesse est ut voluntas possit in hoc genere moris vitare obiectum. In eo quippe genere requiritur libertas in quo peccatur. Peccatum est in genere moris. Ergo in eodem genere libertas necessaria est. Facta autem positione, quod ignorantia sit omnino invincibilis in hoc genere moris, consequitur libertatem non reperiri. Quoniam, ut diximus, & admittunt omnes Catholici contra Iansenium, ignorantia invincibilis excusat a peccato. In praefata hypothese conscientia esset physice erronea; secus ethice seu moraliter, ob defectum libertatis in genere moris, sine qua nec bonitas, nec malitia reperitur. Hanc defendunt Salmanticenses tract. xx. cap. v. punct. 2. §. 2. num. 9. & penes eisdem Castropalaus, Lugo, Layman, Sanchez, alique.

X. Quest. III. *Sit ne gravius agere contra, vel sequi conscientiam erroneam vincibilem? Resp. Communis, & vera sententia, est, quam tradunt Azorius, Medina, Vasquez, Tapia, Montefinos, Salmanticenses, & alii, regulam praeritui certam non posse. Interdum enim gravius est crimen eam se-*

qui, interdum levius contra eam agere. Quod enim gravius fuerit praecipitum ab ea propositum, gravius quoque erit peccatum contra eam agere; & quo levius praecipitum, levior erit transgressio. Puta, conscientia iubet mendacium, ut periclitantem proximi vita salvetur. Gravius peccas, si omittas mendacium, quam si ageres secundum conscientiam mentiendo. Conscientia praecipit furtum, ut eleemosynam elargiaris. Gravius peccas furando iuxta conscientiae praescriptum, quam si contra eam omittas eleemosynam. Et sic discurre de ceteris.

XI. Advertendum tamen, gravius esse absolute, ceterisque paribus, agere contra, quam sequi conscientiam vincibiliter erroneam: quoniam qui contra agit, scienter operatur; qui eam sequitur, peccat ex ignorantia. Porro ignorantia minuit peccatum, inquit S. Thomas 1. 2. quest. xix. art. 8. & quest. lxxiii. art. 4.

XII. Disputant hic, differat ne specie peccatum contra conscientiam rectam, a peccato contra conscientiam erroneam? Adfirmat Navarrus. Negant Salmanticenses tract. xx. cap. v. punct. 2. n. 18. Et istorum sententia videtur probabilior. Nam iudicium conscientiae est mera applicatio, seu promulgatio legis. Porro diversa applicatio non mutat naturam legis, sed speciem illius. Sive ergo proponatur obiectum idem, sive verum malum, aut ut falso apprehensum, non mutatur illius specifica natura; quamvis gravius sit, ut dictum est, ceteris paribus, agere scienter contra conscientiam erroneam quam illam sequi.

XIII. Disputant iterum, ad cuius virtutis speciem reducatur peccatum contra conscientiam erroneam? Responso communis, & vera est, ad illam revocari quam conscientia falso proponit. Puta, si existimas peccatum esse mortale contra religionem sperare in Ecclesia; peccatum erit contra religionem. Fornicaris cum muliere quam falso existimas voto castitatis sacratam; sacrilegium perpetras, tamen illi voto illa careat. Distinguendum tamen est, quando conscientia erronea vincibilis est, aut invincibilis. Nam si conscientia erronea vincibilis edicit esse veniale quod est mortale, culpa mortalis erit, eo quod haec ignorantia non excuset. Si sit invincibilis, tunc agere contra illam erit culpa venialis, quia haec ignorantia inculcata est, nec plus malitiae contrahit qui adversus eam agit quam quae ab eadem proposita fuerit.

XIV. Quid dicendum, si carcere inclusus

erroneam conscientiam habeat, se peccare mortaliter, nisi Sacrum audiat? Resp. Hunc nullo modo peccare dicunt illud non audiendo ob defectum libertatis. At, inquis, ad peccandum satis est agere contra dictamen erroneum. Verum habet, quando dictamen erroneum est causa omissionis, seu quando hoc dictamen influit in peccatum. Quare conscientia illa physice erronea esset; fecus ethice, seu moraliter. Dictamen enim liberum non esset ob causas extrinsecas impediens.

XV. Quæst. IV. *Quomodo deponenda sit conscientia erronea?* Resp. Caietanus in 1. 2. quæst. XIX. art. 5. contendit, ad libitum deponi posse conscientiam errantem. Quam opinionem falsam reputo, nisi explicetur. Quoniam sicuti ad libitum formare conscientia dictamen non possumus, sic nec illud pro ingenio deponere valeamus. Altera sententia aliquam rationem requirit, ut prudenter deponatur: quoniam imprudenter deponeretur, si nulla præcederet ratio. Tertia distinctione utitur. Si conscientia erronea absque ulla probabili ratione, sed temere, & imprudenter formata sit; tunc ad libitum deponi potest, satisque est advertere ad falsitatem iudicii erronei, illudque deponere formando conscientiam super honestate operationis: & sic explicata sententia Caietani vera est, ut advertunt Salmanticensis tract. XX. cap. v. punct. 3. num. 25. Si concepta sit ex probabili, prudentique dictamine; tum necessaria est ratio contraria probabilior, & efficacior, ut docet vel ipse Vasquez in 1. 2. q. XIX. art. 6. disput. LXVII. cap. 1. Nam si ratio opposita minoris fuerit efficacitatis, impotens erit ad priorem persuasionem expellendam.

XVI. Quæst. V. *Quam diligentiam adhibere debet ille qui vult conscientiam erroneam deponere?* Resp. Duplex diligentia, ordinaria & extraordinaria, seu exacta, & exactissima. Prior utitur mediis consuetis, puta studium, consilium; preces, opera pia, quibus a Deo obtineatur lumen necessarium ad inventendam veritatem. Altera adhibet media insolita, impervia; puta, post consilium Doctorum propria civitatis, ad alias pergit provincias, ut doctiores consulat Theologos. Advertendum tamen, quod diligentia quæ ad assequendam veritatem levioris momenti exacta, & sufficiens dici potest, respectu veritatis summi momenti insufficientis erit. Quare gradus maioris, vel minoris diligentia respondere debet negotii magnitudini, & gravitati maiori, aut minori.

XVII. Secunda diligentia extraordinaria absolute necessaria non est, nisi in negotiis insolitis, & extraordinariis. Prior vero, nempe exacta, necessaria est: & hanc qui committit, peccat. Siquidem periculum peccandi pro viribus declinandum est. Qui negligit exactam adhibere diligentiam, quæ uti prudentes solent in gravis momenti negotiis, non præstat id quod potest, ut peccatum evitet: ergo peccat. Extrema ergo in recto conscientia regimine vitanda sunt. Exactissima, & extraordinaria diligentia turbationibus, scrupulis, & anxietatibus homines irretiret. Hic quippe insolitus operandi modus excedit communem hominum facultatem, nimiumque exasperaret lenitatem christianæ legis, iugumque suave Christi durum nimis, & grave efficeret.

XVIII. Quæst. VI. *Ex quibus signis colligi debet, conscientiam erroneam esse invincibilem, aut vincibilem?* Resp. Invincibilem esse ignorantiam, præsumere prudenter te posse docent Auctores, 1. si res ignorata sit iuris humani, vel positivi. 2. si fuerit difficillima vel inter ipsos doctos. 3. si nullus umquam præcessit scrupulus, dubium, vel aliqua confusa notitia. 4. si homo advertens se deceptum, & ex ignorantia violasse legem, doler, tristatur. 5. si homo sit probus, & integræ moratæque conscientia. Ex his, similibusque circumstantiis colligere Confessarius poterit, ignorantiam seu inadvertentiam fuisse invincibilem. Contra vero, si dubitatio præcessit, si res sit iuris naturalis, & non adeo difficillima notitia, si homo delinquere solitus sit, & conscientia criminibus frequenter implexa, ignorantiam seu inadvertentiam fuisse vincibilem, prudenter præsumere Confessarius potest. Si quod ipse sentio, exprimere debeam, dico, difficile admodum deprehendi posse, quandoam ignorantiam invincibilem dicenda omnino sit, si res ignorata fuerit iuris naturalis, etiam posito quod talis iuris ignoratio detur. Orandum ergo cum Propheta: *Ignorantias meas ne memineris.*

C A P U T IV.

De obligatione Confessarii illuminandi suos pœnitentes laborantes conscientia erronea. Laxe Probabilistarum opiniones refutantur.

I. **Q**uæstio hæc summi momenti est, & non spernendis implexa difficultati-

ratibus. Probabilissimi patrones laxas habent hac de re opiniones, potissimum Tamburinus, Sanchez, alique plures. Antequam id quod sentio, promam, præmitto tria. Alterum est, omnes Theologos unanimi consensione docere, admonendos esse Christianos qui conscientia erronea vincibili laborant. De conscientia erronea invincibili disputatur. Porro ut meam explicem sententiam, præmitto alterum principium.

II. Patres omnes docent, præcepto gravissimo inquirendæ veritatis, perdiscendæque Christianos omnes adstringi. Omnes addiscere tenentur præcepta universalis, & singulis ea quæ proprium statum, vel officium spectant. In præcepto est (inquit Augustinus ser. II. de plag. Egypt.) *dilectio veritatis, cui contraria est dilectio vanitatis.* Lex quam nobis Deus servandam imposuit, veritatis est. *Lex tua veritas,* inquit David Psal. CXVIII. Hanc custodiendam nobis Deus mandat, subdit David ibidem: *mandasti mandata tua custodiri nimis.* Hanc nos amare admonet Zacharias Propheta cap. VIII. *Hæc dicit Dominus exercituum . . . Veritatem tantum, & pacem diligite.* Nullus ergo ambigendi locus, Christianos investigandæ veritatis mandato adstringi.

III. Tertium, quod considerandum præmitto, est promissio, qua Deus se hanc veritatem, nostris moribus formandis necessariam, ostensurum testatur iis qui sincero corde, sedulaque opera illam exquirent. *Quærite, & invenietis:* Luc. II. *Si quis autem vestrum indiget sapientia; postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter:* Iacob. cap. I. S. Thomas perspicue explicat hanc divinam promissionem opusc. LXXIII. *Omnis homo a natura non degenerans veritatem amat, & eam scire super omnia desiderat. Quod si quis concupiscit vero corde, & eam quaesierit in simplicitate cordis sui, ipsa seipsam manifestabit, & Deus qui hoc promittit, verax est.* His prælibatis, caput istud in duos tribuo paragraphos.

§. I.

Confessarii illuminare pœnitentes suos adstringuntur, etiamsi nullum inde securum profectum sperent, aut absolutio-nem suspendere.

IV. **E**T principio distinguendum est præceptum correctionis fraternæ a præcepto instructionis faciendæ pœnitenti qui su-

scipere sacramentum pœnitentiæ debet. Illud unquam, quando profectus spes deest, non urget; hoc vero urget etiam sine spe emendationis pœnitentis ob reverentiam debitam sacramento, quod pœnitens imparatus ad veritatem recipiendam sacrilegio illud profanaret.

V. Distinguunt contrariæ sententiæ patrum mysteria fidei, quæ sunt necessaria necessitate mediæ, ut sunt mysteria Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, doloris supernaturalis ad confessionem sacramentalem, postquam Innocentius XI. damnavit propositiones 64. *Absolutionis capax* &c. & 65. *Sufficit* &c. & alteram *Non nisi fides unius* &c. Probabilistæ olim defendebant etiam profcriptas propositiones. His damnatis, passa laxitatis vela paullulum collegerunt, arctaruntque. Dicunt enim, Christianos qui alia mysteria ignorant non tantæ necessitatis, aliaque veritates non solum ad ius positivum, sed etiam ad ius naturale spectantes, haud esse illuminandos, quando prævidet, eosdem in peccato perseveraturos. Lubet nonnulla transcribere ex iis quæ docet Sanchez Lib. II. de matrim. disp. XXXVIII. num. 9. *Quamvis ignorantia illa sit circa ius divinum, & naturale. Si enim probabiliter credat Confessarius, consilium non profuturum, tenetur non admonere, quando illa ignorantia invincibilis est.* Sed, quod peius est, subdit idem Sanchez *ibidem pag. 187.* ignorantiam hanc dicendam esse invincibilem, etiamsi scrupulis pœnitens torqueatur. *Sed verius est, quando solus est scrupulus, posse Confessarium tacere, vel respondere ut deponat scrupulum: quia scrupulus non aufert bonam fidem, & ignorantiam invincibilem.*

VI. Hanc P. Sanchez doctrinam ambabus ulnis amplectitur P. Thomas Tamburinus, eamque paullulum amplificat, atque extendit ad restitutionis difficillimum negotium. Hæc quippe scribit Lib. III. *Meth. Confess. cap. IV. num. 5.* „ Hinc item, si prævideat Confessor, pœnitentem non restitutum, si illi detegatur nullitas tituli quem pro se adesse pœnitens putat, non erit ex Sanchez talis nullitas illi a Confessario non interrogato patefacienda, *quamvis sit in præiudicium tertii, qui suo carebit, tertii, inquam, particularis: nam si esset in damnum publicum, cum tunc præponderare debeat bonum publicum bono privato pœnitentis, videtur aperienda.* „ Quid benignius, immo quid laxius excogitari valet? Et tamen Tamburinus, quasi æquo

rigidiorē tradidisset doctrinam, lectorem continuo admonet, absolvendum poenitentem esse, dum praevidet non restitutum; tamen id in damnum etiam publicum cederet. Quid enim prodest monitio isthac publico? Ex alia parte nocet poenitenti, lumen veritatis eidem infundendo. Hæc sunt verba quæ *loc. cit.* continuo adicit Tamburinus. „ Sed contra hoc ultimum, quæso te, si praevidet poenitentem non restitutum, quamvis item advertas id esse in damnum publicum, cur tu sis obligandus ad admonendum, quandoquidem praevidet adhuc tua accedente monitione illum non fore restitutum; atque adeo non fore amovendum damnum publicum? Certe frustra erit talis monitio, immo nocens ipsi admonito, bono autem publico nequaquam favens.“

VII. Nec tamen credas, hic gradum sistere huius Theologi studium in molliendis Christianæ legis præceptis. Ultra pergit, additque, non turbandum notitia veritatis Christianum, etiam si spes adsit poenitentem suscepturum admonitionem; si medicinæ applicatio, ut est rei alienæ restitutio, debitorum solutio, summam ei allatura sit difficultatem. Idque confirmat auctoritate Cardinalis de Lugo. „ Atque hæc omnia ex De Lugo etiam procedunt, quando Confessarius sperat poenitentem suscepturum quidem monitionem, sed tamen advertit remedium esse difficillimum. Unde etiam infertur, idem esse dicendum, quando poenitens sub peccato mortali tenetur ad aliquod adeo difficile, ut non credatur tunc æquo animo suscepturus, & alia vice melius suscepturus esse iudicetur: poterit enim tunc præcens Confessarius relinquere illum in sua bona fide, quæ a peccato excusat, & monitionem in tempus opportunum differre, ne scilicet territus poenitens a confessione se absteineat, maiusque detrimentum patiatur.“

VIII. Quid heinc infert Tamburinus? Rem sane alta mente retinendam. Admonet, hanc suam doctrinam in promptu semper habendam potissimum a Confessariis Principum, & Mercatorum. *HOC NOTETUR PERMAXIME PRO CONFESSARIIS MERCATORUM, ET PRINCIPUM.* Hanc doctrinam primus non inexit Tamburinus, sed a P. Sanchez haustam aliis epotandam exhibuit. Negotium restitutionis illud est, quod maxime refugiant divites. Hi enim, ut luxum, fastum, ambitionemque alant, expen-

sas faciunt maximas, debita ingentia contrahunt. Ut hæc solverent, & aliena restituerent, nuntium remittere pompis, conviviis, ludis, comestationibusque deberent. Res hæc perquam difficillima. Ne itaque negotium istud permolestum confessionum frequentiam perturbet, arceatque ab altari poenitentes, si Confessarius vel probabiliter existimet admonitionem suam non profuturam, sileat, taceat; quin tenetur tacere, inquit P. Sanchez. Hæc sunt eiusdem verba *Lib. II. de matrim. disp. xxxviii. num. 10. pag. 189.* „ Quamvis peccatum illud, per ignorantiam invincibilem excusatum, sit in detrimentum proximi: tenetur enim Confessarius tacere, probabiliter existimans fore ut sua monitio non prosit. V. g. poenitens bona fide possidet primogenium, quod Confessarius novit iniuste possidere, & credit nihil profuturam monitionem, quæ est difficillimum relinquere illud (næ hæc valida ratio?) vel videt poenitentem teneri restituere, & ignorantia invincibile excusari, monitumque non restitutum, tenetur tacere. Et omnia dicta in hac conclusionem, & duabus præcedentibus vera sunt, quando credit Confessarius fore ut poenitens libenter monitionem suscipiat, & videt remedium esse difficillimum, ut sit scandalum, & notabilis infamia inde sequantur. Et ita censent quidam Neoterici docti.“ Antequam ultra provehor, advertat lector obiter velim, quam laxa hæc doctrina sit. Non modo negligere admonitionem Confessarius debet, cum moraliter certus est, verum etiam cum probabiliter tantum autumat poenitentem non fore emendandum. Si probabiliter timet obstinationem, probabiliter etiam sperat emendationem: sed probabilis spes profectus sufficit ad hoc ut præceptum correctionis urgeat. Ergo longe gravius astringit altissimum præceptum recte administrandi sacramenta, ut Confessarius teneatur ad imbuendum poenitentem. Sed hæc cursim.

IX. Plures recentiores Probabilistæ, & Canonistæ hanc laxam, & falsam P. Sanchez doctrinam, sin minus in totum, saltem in partem adoptarunt. Inter Canonistas Engel *titul. de divor. §. 1. num. 6.* Sed, quod displicet, est, ipsos perdoctos Salmanticenses huic doctrinæ subscribere *tract. xx. cap. v. punct. 3. num. 27. & seq.* Quin adversus Confessarios qui altissimi sui ministerii memores veritatem patefaciunt poenitentibus, invehuntur, veluti in parricidas, qui filiis

suis venenum mortifere veritatis propinant. Sic enim loquuntur num. 28. *Sunt aliqui Confessarii adeo inexpertes (Probabilissimi) ut statim ac dignoscant aliquem poenitentem conscientia erronea invincibili laborare, ei veritatem detegant; & quando medicinam sibi videntur applicare, venenum propinant: quia ex tali monitione cum peccatis repetunt quæ sine culpa antea exequabantur.*

X. Hæc transcribere volui, ut vel sub initium christianæ huius Theologiæ colligere lector valeat genium, ut sic loquar, Theologiæ casuistica, quæ Probabilissimi caligine obnubitur. Quam sit relata doctrina communi sensui, Evangelio, & eorumdem Probabilistarum principis adversa, compertum cuique ratione prædico est. Principia quæ initio disputationis indicavi, in memoriam revocentur. Præceptum divinum est addicenda veritatis moribus nostris imbuendis peridonea. Sunt ne istius præcepti observatores Christiani illi qui non modo veritatem non inquirunt, sed oblatam respuunt, vel animo parati sunt eam respuere, si illis manifestata fuerit? Cur enim Confessarii veritatem manifestare dissimulant? An quod ad eam suscipiendam imparatos prævideant poenitentes? Ergo isti violatores manifesti sunt præcepti veritatis inquirendæ, & addicendæ. Accedit quod Christiani violant præceptum addicendæ veritatis, & insuper quatenus poenitentes alterum præceptum violant, quod dignam sacramenti susceptionem spectat. Rem declaro. Quemadmodum Confessarius in tribunali iudicis, ut absolvat, vel liget, medici, ut vulnera curet, doctoris, ut instruat, doceat, illuminet, munia sustinet; sic poenitentes ad hoc tribunal accedunt, ut subditi iudicandi, ut infirmi curandi, ut ignorantes illuminandi. Si Confessarius eos prævideat ita indociles, & pravis cupiditatibus ita addictos, ut nullum ex veritatis manifestatione profectum speret, qua ratione præsumere eosdem valet, ut subditos humiles iudicis sententiam demisso animo suscepturos, ut agrotos medici curationi subiiciendos, ac denique ut ignaros instructionis, veritatis, & divini verbi avidos?

XI. Verum, ut undique premam adversarios Probabilistas, hoc illos argumento urgeo. Docent illi omnes, patefaciendam esse veritatem, dum poenitentes laborant conscientia erronea vincibili. Atqui poenitentum, qui ceteroquin invincibili ignorantia obduti ad tribunal poenitentiae accedunt, ad suscipiendam veritatis manifestationem imparati,

ignorantia vincibilis evadit. Ergo peccat Confessarius, si veritatem patefacere illis omittere. Probo minorem. Tunc ignorantia vincibilis est, secundum ipsos Probabilistas, quando Christianis aperta via est veritatem ignorantiae oppositam addiscendi. In nostro casu hæc via illis patet. Ergo, si eam respuunt, vincibilis eorum ignorantia evadit. Maior propositio constat ex ipsius ignorantiae invincibilis notione. Tunc quippe ignorantia invincibilis dicitur, quando homini nec dubitandi occurrit principium, nec ulla patet via errorem vincendi. Sic docent omnes, & potissimum P. Paulus Segneri in suo Christian. instruct. Part. III. serm. ix. *Quando la persona non ha principio di dubitare, e conseguentemente non ha nè anche maniera di vincere il suo errore, e di uscirne.* Minor propositio non minus evidens est. Confessarius enim paratus est veritatem patefacere. Hæc est illis pervia, & aperta via veritatis assequenda. Ergo vincibilis est eorum ignorantia. Cur enim Confessarius silet? Cur tacet? Quia prævidet veritatem non amplectendam a poenitente? Hæc est unica, & tota silendi ratio. Ergo prævidet poenitentes in errore obfirmatos. Præceptum urget inquirendæ veritatis, ut Concilium Tridentinum declaravit: *Iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis.* Isti non modo non petunt quod non possunt; sed respuunt oblatam veritatem, seu prævidentur parati ad illam reiiciendam. Isti ne sincero & fidei animo, ut divino præcepto arguerent, a Deo veritatem implorant, si ministros Dei paratos ad detegendam veritatem fastidiunt, respuunt, reiiciunt? Quid ad hæc Probabilistæ?

XII. Peccat alio ex capite Confessarius, videlicet contra sui ministerii legem. Doctoris ille personam sustinet, non secus ac iudicis. Ergo vi officii astringitur ignorantes ad se accedentes instruere. Sacramentorum sanctitas illi concredita est. Prohibet Deus illa indignis ministrari. Qui porro indigniores illis qui scelera ignorantiae nube obtecta amant, qui idcirco ignorantiae caliginem excutere nolunt, ne a vitiis abstinere cogantur? Qui poenitentiae sacramentum percepturi sunt, propositum efficacem universam Dei legem, & præcepta omnia, nullo excepto, servandi habeant necesse est. Qui paratus non est veritatem, quam ignorat, suscipere, hoc propositum non habet; ut alias dictum, & dicendum superius est. Ergo absolvi nequit, quoties dispositus non præsumitur. Quid, si

ipse dispositus esset; sed scandala, quæ tollere poenitens nequit, ex veritatis manifestatione sequerentur? De hoc infra dicam.

XIII. Confirmatur sententia nostra ex paucitate eorum qui digne sancteque sacramentum percipiunt poenitentiae. Nota est historia Seraphici Patriarchae Francisci, qui ex viginti & amplius millibus Assisum poenitentibus lucrandi Iubilaei causa, quatuor aut quinque assecutos illud fuisse testatus est. Quod si criticus nimis morosus fidem adhibere huic narrationi detrectas; quid sententiae omnium Patrum, & graviorum Theologorum, afferentium ex adultis Catholicis plures damnari quam salvari, respondes? Electorum exiguum numerum in indignam sacramenti poenitentiae susceptionem regeant. Porro sacrilegam frequentiam ex doleris veri, efficacisque propositi defectu arguunt. Fere omnes adulti, paucis exceptis, sacramenti muniti diem obeunt extremum; & tamen pauci salvantur. Porro magna Christianorum pars sacrilege confitetur peccata sua ob ignorantiam, vel pravos Confessorum opiniones, ut suo loco patebit. Perhorre sciebat, ceu rem monstruosam, S. Bonaventura, quod Confessarii Scripturam ignari tanto fungerentur ministerio. Sed in semitam revertamur.

XIV. Quæ hæcenus dicta sunt, corroborare iuvat sanctæ Scripturæ auctoritate. Apostolus Paulus Actor. xx. hæc, teste Luca, factus est. *Qui cum venissent ad eum; & simul essent, dixit eis: Vos scitis a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim. . . . Quomodo nihil subtraxerim utilium, quominus annuntiarem vobis; & docerem vos publice, & per domos, testificans Iudæis, atque Gentilibus in Deum poenitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. . . . Quapropter confessor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annuntiare omne consilium Dei vobis. . . . Intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, memoria retinentes quoniam per triennium nocte & die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. Omnem ergo veritatem manifestabat Apostolus, etiam utilium, tum publice, tum privatim per domos: & tamen certum est illum prævidisse se non omnibus profuturum. Testatur enim, insidias se passum*

a Iudæis fuisse. *Qualiter, inquit, vobiscum per omne tempus fuerim, serviens Deo cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudæorum.* Lege Chrysostomum hom. xcix. hic. Respondum quod præbet Dominicus Soto in IV. distin. xviii. quæst. ii. artic. 4. minus solidum est; nimirum, textum Apostoli intelligendum de Prædicatoribus esse, secus de Confessariis; cum fisci severius quam illi imbuere poenitentes astringantur.

XV. Altero sacræ Scripturæ textu sententia nostra munitur, i quo adversæ opinionis fundamentum penitus evertitur. Inquit ergo Dominus per Ezechielem cap. xxxiii. vers. 8. *Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem, nuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua: ipse in iniquitate sua morietur: porro tu animam tuam liberaisti.* Hæc sententia a deo clara, adeo perspicua est, ut nulla valeat distinctiuncula eludi. Sermo hic est de impio qui non resipiscere, sed persistere in iniquitate sua velit. Nihilofecius si Pastor tacuerit, sanguinem impii perituri de manu Pastoris requiret Dominus. Lege integrum caput xxxiv. ubi Dominus redarguit ignorantiam, silentium, negligentiam, socordiamque Pastorum. *Erraverunt greges mei in cunctis montibus, & universo colle excelso; & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei; & non erat qui requireret; non erat, inquam, qui requireret.* Propterea Pastores audite verbum Domini &c. Dimittis Sanchez, Diana, Caramuele, ceterisque, lege S. Hieronymum in hæc loca.

XVI. Adrianus gravissimus Theologus laudatos textus recenset, ut nostram evincat sententiam in IV. quæst. v. de Confess. dub. 6. & 7. adicitque sequentes Patres. Ambrosius serm. lxxxiv. hæc habet: *Ego interdum parcens vobis tacere vellem; sed malo vos contumacie causas reddere quam negligentiam sustinere iudicium.* S. Gregorius: *Utilius sciantium nasci permittitur quam veritas relinquatur:* cap. III. de rer. iur. Multa quoque congerit Arauxo pro Confessariis Principum, quæ idem evincunt pro ceteris omnibus Confessariis. Inter alia narrat S. Franciscum de Paula Alphonsum II. Regem Neapolitanum, & Ludovicum XI. Carolum VIII. & Ludovicum XII. Re-

ges

ges Galliarum severe, acriterque obiurgasse de multis criminibus in principatus regimine; tametsi ignota fuissent præfata crimina Monarchis illis, nullumque conscientie, morsum paterentur. Allegat factum Ambrosii cum Theodosio, Ioannis Baptistæ cum Herode; & innumera Prophetarum exempla. Sed missis his omnibus.

XVII. Evincitur sententia nostra perspicua S. Augustini auctoritate, qui conceptis verbis hanc versat quæstionem Lib. de fide & bon. oper. cap. vii. *Quid si, inquit, virgo nesciens viro nupsit alieno? Hoc si semper nesciat, numquam ex hoc erit adultera: si autem sciat, iam ex hoc esse incipiet ex quo cum alieno viro sciens cubaverit. Sicut in iure prædiorum tamdiu quisque bona fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum; cum vero sciverit, nec aliena possessione recesserit, tunc male fidei perhibetur, tunc iuste iniustus vocatur.* Dicant Probabilistæ, in quo differat hæc ab Augustino proposita quæstio ab illa quam versant illi. Bona hic fides, seu ignorantie invincibilis scutum opponitur. Peccatum consequens admonitionem adicitur. Est ergo ipsissima quæstio absque discriminis vola. Audiant nunc Augustini responsum. *Absit ergo ut sensu non humano, sed plane vano, sic doleamus, cum flagitia corriguntur, tanquam conubia dirimuntur, maxime in civitate Domini, in monte sancto eius, hoc est in Ecclesia, ubi nuptiarum non solum vinculum, verum etiam sacramentum ita commendatur, ut non liceat viro uxorem suam alteri tradere; quod in Republica tunc Romana non solum minime culpabiliter, verum etiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur. Neque hinc diutius modo disputare opus est, cum & illi quibus respondeo, non audeant affirmare, nullum hoc esse peccatum; neque negent esse adulterium, ne ipsi Domino, sanctoque Evangelio aperte convincantur obistere.* Plurima alia ibidem Augustinus habet quæ penitus evertunt Probabilistarum in hac materia opiniones. Sed, ceteris relictis, responsum datum expendo. Si nullus esset casus in quo iustum, prudensque silentium Confessarii reputandum esset, profecto esset hic ab Augustino propositus, in quo adest ignorantia invincibilis facti. Porro Augustinus non modo admonendam mulierem docet; sed vanam, & a christiana Theologia alienam declarat contrariam opinionem huic nixam fundamento, quod mulier correctæ sciens peccabit. Recentes vero Probabilistæ non

modo mulierem in adulterio materiali reliquissent, sed etiam ad sacramentum poenitentiae admisisissent, eamque in tali statu denasci siverunt. Vocat Augustinus adulterium, non obstante bona fide mulieris; quia hæc bona fides solum efficit ne adulterium hoc imputetur ad culpam; minime vero aufert quod sit adulterium materiale.

XVIII. Ultimo loco aliud promere argumentum lubet. Sive iustitiæ, sive caritatis leges spectentur, obligatio Confessarii erga poenitentem maior non est illa qua poenitens debet amare seipsum: seu non plus Confessarius poenitentem, quam poenitens seipsum, diligere debet. Secundum Probabilistam Confessarius caritatis officium exercet veritatem occultando, ne poenitens eam cognoscendo pereat. Ergo impendio magis poenitens vi maioris caritatis erga semetipsum optime faciet, non quærendo, non addendo multa præcepta observatu difficilia, ne eadem cognoscendo peccet, æternumque pereat. Si laudabilis est caritas Confessarii erga poenitentem, dum eidem legem occultam servat; cur laudabilior non erit caritas poenitentis erga semetipsum, dum ob bonum spirituale animæ suæ addicere data opera omittit difficiliora legis præcepta? Hoc postremum erroneum est: ergo & primum. Nulla quippe ignorantia matrem agnoscit caritatem, sed negligentiam, desidiam passionisque pravæ. Si Confessarii silentium fructus esset caritatis, non debuisset Deus suam publicare legem; ut dictum est alias. Præterea alio ex capite confirmatur sententia nostra. Duplici modo homo peccat, scienter nempe, & ignoranter; ut omnes fatentur. Ergo, ut sit vere poenitens, astringitur velle non peccare utrovis modo. Ergo quemadmodum sacrilegus esset, si interpretative veller unum solum peccatum malitiæ, seu causam talis peccati; sic sacrilegus est, dum interpretative vult aliquod peccatum ignorantie. Toties autem vult ignorantie peccatum, quoties interpretative non vult oppositam legis scientiam. Possent denique adversariorum opinionem labefactare ex falsa notione quam Probabilistæ formant de ignorantia invincibili. Putant illi, semper ignorantiam esse invincibilem, quando deest aut actualis cognitio & advertentia, aut remorsus conscientie. Qua doctrina nihil excogitari perniciosius potest, ut videbimus infra *dissertat. II. & III.* Potest enim ignorantia esse vincibilis, quamvis nullus pungat conscientiam aculeus, quamvis nulla

a sit

adit actualis advertentia; ut invictis argumentis demonstraturi sumus. Quo nunc præsupposito ut certo, vides quam difficile sit internoscere vincibilem ab invincibili ignorantia: & cum vix hoc constare certo queat Confessario, pariter vix datur questionis locus, quandonam silere debeat. Adde incertitudinem profectus futuri. Verum argumentum hoc nunc prætereo.

XIX. Sententiam nostram defendunt præter Scripturam divinam, sanctosque Patres, Tyrus Gonzalez *de rec. usu opinion. sub finem*, P. Michael Elizalde *Lib. V. quest. xx.* Adrianus in *IV. quest. v. dub. 6. & 7.* licet cum limitatione ad ea quæ sunt iuris naturalis & divini, Henricus a S. Ignatio *Tom. III. Lib. V. cap. cclv.* Chryostomus a S. Ioseph de *reg. moral. Part. II. quest. v. artic. 8.* excipit tamen casum ignorantie impedimenti matrimonii, de quo infra n. 49. Communiter omnes Antiprobabilistæ nostram defendere sententiam debent.

§. II.

Adversæ sententiæ fundamenta expenduntur.

XX. Contrariam sententiam defendunt communiter recentiores Probabilistæ. Sanchez de *matrim. Libr. II. disput. 38.* Granados *Part. II. contr. II. tract. XII. disput. VII. sect. 5. num. 32.* Lugoldæ *pœnit. disput. XXII. sect. 2. §. I. numer. 24.* Tamburinus *Libr. III. Meth. cap. IV. num. 5.* Patritius Sporer de *sacram. Part. III. cap. VI. sect. IV. quest. II. num. 794.* & *tract. I. Theol. moral. cap. I. sect. 2. assert. 5.* Salmanticenses *Morales tract. XX. cap. v. punct. 3. numer. 27.* Ut istius opinionis horrorem, & incredibilem laxitatem, crudelitatemque percipias, in mentem revoces oportet quæ re ipsa docent adversarii, ut facilius vim obsectorum deprehendere valeas. Docent ergo, non auferendam esse ignorantiam, cuiuscumque iuris sit, quando non profutura, sed nocitura pœnitenti manifestatio veritatis prævideatur, iis exceptis fidei veritatibus quæ necessariae sunt necessitate medii. Docent ergo, non admonendos a Confessariis pœnitentes qui bona fide aliena possident, si contractus usurarios ineant, si pollutiones exercent, & id genus similia. Quin addunt, admonendos non esse pœnitentes, etiam si pœnitentes recte usuri cognitione essent, si remedium sit difficillimum, & scandalum, vel infamia timeatur. Hinc resolvunt fre-

quentissimos casus. Si moribundus ignorat, se magnam pecuniam summam usuris, illicitisque contractibus cumulasse; & admonitus restitutionis a Confessario prævidetur minime restitutus; tunc, inquit, relinquendus est in sua ignorantia. Nam sub hac ignorantia nube, veluti tot Eliæ, immo plusquam Eliæ, cum alienis palliis ad caelum volant, aeternæ gloriæ præmium percepturi usurarum, pollutionum, mendaciorum, quæ bona fide, seu invincibili ignorantia exercentur. Hæc enim flagitia, sub ignorantia invincibilis velo perpetrata, non modo a crimine purgantur, sed etiam æterno præmio digna evadunt; ut infra videbimus. Coniugatos autem relinquendos in fornicatione, vel incestu, quando ignorant aliquod impedimentum, si prævideantur difficillime servaturi continentiam, & scandalum, vel infamia ex separatione timeatur. Quod si conjugata nollet more aliarum nuptiarum reddere debitum, posset Confessarius illam astringere dicendo, seu mentiendo, *Teneris reddere.* Mendacium enim Confessarii excusabunt, quod sermo illius sit hypotheticus, supposita nempe ignorantia invincibili pœnitentis. Hanc doctrinam extendunt ad pollutiones, ad simplicem fornicationem, & ad ea omnia de quibus ipsi invincibilem admittunt ignorantiam.

XXI. Differunt aliquantisper inter se Probabilistæ in usu præfatæ doctrinæ. Nam Tamburinus advertit, apprime eam necessariam esse Confessariis *Mercatorum*, & *Principum*, qui cum ingentium debitorum onere frequenter gravati sint, consuetudinesque habeant pravæ, dimitti ab iisdem vix sperari potest: quare, nisi relinquuntur in propria ignorantia, miseri mercatores decoctores apparerent, Principesque iniusti, & ad inferna prolaberentur. Sunt tamen alii Probabilistæ, ut videre potes apud Arauxo in *select. in append. ad quest. VIII. duri*, severique erga miseros Principes, quorum ignorantias auferendas a Confessariis docent, secus a mercatoribus usurariis, ab opificibus fraudulentis, ab advocatis versutis, a mulieribus vanis superbisque.

XXII. P. Dominicus Soto, Theologus alioquin gravissimus, in *IV. distinct. XVIII. quest. II. artic. 4. sub finem*, relatis omnibus modis dicendi Adriani, ipse duabus propositionibus causam expedit, ut etiam advertit P. Elizalde. Primum constituit, numquam licitum esse mentiri, & potissimum in sacramento pœnitentiæ. Quam-

Quamobrem si pœnitens præsumitur interpretari in sui favorem Confessarii silentium, numquam licet tacere. Sive ergo ignorantia sit facti, sive divini vel humani iuris, in data hypothese Confessarius admonere pœnitentem debet. Tu lector, subdit Elizalde, vide num aliquis pœnitens reperitur qui in sui favorem non interpretetur silentium Confessarii. Quis fidelium hanc de tolerandis illorum ignorantia in ipsa confessione notitiam perspectam habet? Ergo ex hac propositione inferatur semper Confessarium admonere pœnitentes debere.

XXIII. Altera Soti propositio est. Quando ignorantia est iuris quod omnes scire debent, sive humani, sive divini sit, Confessarius admonere pœnitentem debet: quoniam tunc ignorantia semper est culpabilis: secus autem si ignorantia sit iuris ad cuius scientiam non omnes astringantur; & ex alia parte nocitura potius quam profutura præsumitur veritatis manifestatio. Subdit vero, posse pœnitentes invincibiliter aliqua ignorare tum divini, tum humani iuris: quam ignorantiam auferre Confessarii non tenentur, quando prævident nihil profuturam veritatis manifestationem. Quibus positus, recensentur adversæ sententiæ argumenta.

XXIV. Obiiciunt 1. Quando veritatis manifestatio nocitura pœnitenti prævidetur, nulloque modo profutura, nullus occurrit iustus revelandæ veritatis finis. Tunc enim, inquit Salmanticenses, *venenum propinant Confessarii, dum medicinam applicare videntur.*

XXV. Resp. Oppositio isthæc clarius adversæ opinionis laxitatem, & falsitatem evincit. Christus Servator noster divinus ignorabat ne hominum infirmitatem, peccandique libidinem? Propterea ne a legis suæ promulgatione abstinuit? Per legem peccatum, inquit Apostolus Paulus. Si consisteret hæc casuistica argumentatio, promulgare Evangelium Christus minime debuisset. Nonne Deus ipse sophilisma istud labefactavit per Ezechielem Prophetam cap. III. vers. 18. *Si . . . non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur a via sua impia, & vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit conversus ab impietate sua, & a via sua impia; ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem liberasti animam tuam.* Nonne dixit Christus in Evangelio: *Si non venissem, pecca-*

tum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo? Ignoravit ne ille exiguum electorum numerum, qui legem suam observaturi erant, immensamque multitudinem eorum qui eandem conculcaturi forent? Et nihilofecius ab eadem prædicanda non abstinuit. Hinc Patres clamant, minus malum esse scandala oriri quam veritatem negligi. Quare Bernardus in *Apolog. ad Guillel.* ait: *Ipsis itaque illud Gregorianum respondeo: Melius est ut scandalum oriatur, quam ut veritas relinquatur.* Respondet Engel *loc. cit.* cum ceteris, hoc intelligendum esse, quando veritas absque culpa manifestari potest. Quid, quæso, ineptius? Peccatum ne est veritatis manifestatio? Quodnam peccatum hic occurrit? Quod perpetraturi illi sunt qui post acceptam veritatis notitiam legem violabunt? Nonne recte, & vere? Sed Christus, & Patres iubent ne veritas occulta detineatur ob istorum scandala, & scelera.

XXVI. Obiiciunt 2. auctoritatem Augustini, quæ habetur cap. *Si quis de pœnit. diit. VII. Si scirem non tibi prodesse, non te admonerem, non te tererem.* De correctione fraterna extra sacramentum facienda loquitur Augustinus, quæ, quando nulla adest emendationis fiducia, fieri non debet. Transcribamus responsum quod præbet ipse P. Claudius La-Croix *tract. de off. Conf. Lib. II. quest. II.* „ In eo enim Augustini loco „ de admonitione extra pœnitentiæ sacramentum agitur, quæ revera adhiberi non „ debet, cum nullus spes fructus elucet. „ At ita res non habet in sacramento pœnitentiæ. Is enim est adhibendi eam finis, „ ut nempe nullus sacramenti gratiæ obex „ interponatur. Quare, etsi tunc oriosa videri posset quoad pœnitentis emendationem, „ nem, utilis tamen est quoad sacramentum; quod consistere cum hac ignorantia non potest, atque ea de re certior „ rem fieri pœnitentem necesse est. „ Hæc transcripsi, ut colligas suo in pretio a nobis haberi Theologos Probabilistas, dum doctrinam quam nos veram reputamus, defendunt. Addo P. LaCroix præter morem ibidem hæc scribere. *Nec obiicit quod opponunt adversarii, quorum sententiam improbabilem existimo.* Sed adverte opusculum istud non esse La-Croix: illius enim Tomo I. insertum est post obitum P. La-Croix. Ut ut tamen sit, a quocumque veritatem suscipimus. Sed, ut clarius pateat peccatam

ram obtrudi Augustini textum, iuvat integrum illum transcribere. Habetur enim *homil. xli. inter quinquaginta eiusdem S. Doctoris*. Porro ibi Augustinus adversus eos invehitur qui differunt criminum poenitentiam ad mortem; ait ne, se ignorare, fucata ne sit, an vera eo tempore acta poenitentia. Et quoniam ipsum latet poenitentiam illam non profuturam, docet sacramentum poenitentiae conferendum etiam moribundo. Sensus ergo verborum illius est. Si scirem tibi nihil prodesse poenitentiam in extrema illa lucta peractam, minime tibi absolutionem impertirem; vel si scirem tibi profuturam tunc actam poenitentiam, non te terrerem; id est, pericula non exaggerarem adversus seram poenitentiam. Quod iste sit Augustini sensus, declarat ipse Augustini textus, si integer, & non truncatus adferatur. En igitur Augustini verba. *Age poenitentiam dum sanus es. Si enim agis veram poenitentiam dum sanus es, & invenerit te novissimus dies, curre, ut reconcilieris: si sic agis securus es. Quare securus es? Quia egisti poenitentiam eo tempore quo & peccare potuisti. Si autem vis agere poenitentiam tunc quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu vilia. Sed unde scis, inquis, ne forte Deus dimittat tibi? Verum dicis. Unde? Nescio. Illud scio, hoc nescio. Nam ideo tibi do poenitentiam, quia nescio. Nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item, si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te tererem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergo tene certum, dimitte incertum. Ex pumice potius aquam exprimes quam ex hac Augustini doctrina, a collectore canonum laudata, opinionem illam laxissimam quæ docet, non illuminandum hominem poenitentem, erronea invincibili conscientia laborantem.*

XXVII. Obiiciunt 3. Innocentius III. cap. *Quia circa* de consanguin. & affinit. inquit. *Dissimulare poteris, ut remaneat in copula sic contracta, cum ex separatione, sicut asseris, grave valeat scandalum imminere.* Respondet Henricus a S. Ignatio Tom. III. *Lib. V. cap. cclv.* Innocentium III. non loqui de Confessario, qui absolvere debeat hunc hominem ignorantia circumfusum; sed de Episcopo, & Parocho, eiusdem rationem præscribens quam in foro exteriori servare debeant.

XXVIII. Data responsione missa, vera

exhibetur. Ut igitur omnibus comperta sit facilitas qua nonnulli Probabilistæ fucum faciunt imperitis, integrum caput Innocentii transcribere volo una cum glossa. Iste igitur est textus Lib. IV. Decret. tit. XIV. de consan. & affin. cap. VI. „ Quia circa, & infra. „ Porro de nobili viro N. pro cuius dispensatione, indulgentia scilicet remanendi cum ea quæ ipsum quinto consanguinitatis grado contingit, a Sede Apostolica obtinenda, falsa nobis causa fuerit allegata, proles videlicet; cum tamen ante dispensationem obtentam, unica filia quam habebat, viam fuerit universa carnis ingressa, prout tua consultatio continebat: dissimulare poteris, ut remaneat in copula sic contracta, cum ex separatione (sicut asseris) grave videas scandalum imminere.

XXIX. Hoc est integrum caput, ex quo evidenter constat, summum Pontificem adprobare dispensationem, quæ alioquin ob causam falso expositam nulla erat, ut caveat scandala quæ ex separatione conjugatorum oritura erant. In huius rei confirmationem exscribam verba glossæ. „ Quidam „ nobilis contraxit matrimonium cum quadam muliere quæ ipsum attingit quinto gradu consanguinitatis, de qua filiam unicam suscepit. Tandem mortua fuit ipsa filia. Post mortem filia supplicavit nobilibus Domino Papæ, ut favore filia quam de ipsa suscepit, dispensaret, ut insimul possent remanere: & sic allegata causa falsa, dispensavit, ut insimul remanere possent. Episcopus loci, visa indulgentia, cum obtenta esset ex causa falsa, dubitavit, utrum possent prætextu huius indulgentiæ remanere. Significavit hoc Domino Papæ, addens, quod ex separatione illorum magnum scandalum imminebat. Respondit Papa, quod ipse poterit dissimulare, ut remaneret in copula sic contracta propter scandalum quod immineret, si separarentur. Nota, quod propter scandalum toleratur dispensatio ex falsa causa concessa.

XXX. Ex sola ergo sincera expositione prælati canonis constat, nullum heinc adversæ sententiæ patronos colligere præsidium posse. Quoniam Pontifex ratam habuit dispensationem datam, licet falsa fuerit circumstantia exposita. Quam interpretationem confirmant veteres Canonistæ, Goffridus, Hostiensis, Anonius, Ioannes Andreas, alique. Inquiunt enim post illa verba, *Dissimulare poteris*, subintelligenda sequen-

quentia, *Ex scientia & licentia nostra, quam auctoritate præsentium impartimur*. Quia stultum esset sentire, Papam velle permittere ut in adulterio manerent illi, & ita peccarent.

XXXI. Martinus Navarrus in cap. *Si quis autem* dist. VII. de poenit. num. 69. & seq. refellit hanc interpretationem, ut falsam: quia etiam si dissimulatio vim dispensationis obtinisset, non propterea matrimonium illud, quod nullum erat, roborabatur sine animo de novo contrahendi. Non enim superveniens dispensatio validum efficit matrimonium nullum, nisi novo consensu contrahatur; etiam si dispensatio expresse data a Papa sit: quanto minus implicita? Verum habet. At quis revelavit Navarro, consensum inter conjugatos renovatum non fuisse? Postquam quod Papa dispensaverit, necessariis conditionibus limitatam fuisse dispensationem, sentire nos convenit. Bene habet, reponis. Sed probandum superest, impertitam dispensationem fuisse.

XXXII. Ut evidenter evincam, Navarrum, ceterosque omnes qui illum secuti sunt, toto ostio aberrare, adverto, ignorantiam iuris humani accipi bifariam posse. Primo absolute, dum sistit intra limites legis humanæ. Secundo comparate ad alias leges, quando violatio talis iuris inducit violationem iuris naturalis, & divini; ut accidit in casu nostro. Violatio enim legis humanæ, præscriptis impedimentum, infert transgressionem legis naturalis, & divinæ: quia cum matrimonium ob illud impedimentum nullum sit, conjugati versantur in continua fornicatione, & incestu. Quibus positis.

XXXIII. Dico, Pontificem summum aut super illo matrimonio dispensasse, debitis adiectis conditionibus, aut declarasse validum fuisse. Quod ad secundum hoc membrum attinet, animadvertendum est, ut iam prius observavit acutus P. Elizalde, dispensationes non fieri nullas ob defectum alicuius circumstantiæ levioris momenti, quæque non est dispensandi ratio; sed potius in supplicatione adicitur ex maiori abundantia. Sic evenisse in casu hoc patet. Consanguinitas in gradu remoto erat, in quinto nempe gradu, in quo absque ulla prole suscepta frequentissime dispensabatur. Ergo circumstantia prolis ad facilius obtinendam dispensationem adiecta fuit, non tamquam dispensandi ratio; cum in quinto gradu sine tali circumstantia communiter dispensatio impertiretur. Accedit quod vera fuit circumstantia filia, quæ ante

Conc. Appar. Tom. II.

obtentam dispensationem viam universæ carnis, ut Pontifex inquit, ingressa erat. Validum ergo Papa iudicavit matrimonium illud, quod dispensatio data non potuerit levis circumstantiæ falsitate infirmari. Idcirco rescriptis Episcopo, de valore dispensationis dubitanti, ut dissimularet &c. Atque hæc interpretatio, inquit Elizalde, munitur ex cap. *Non debet* eiusdem titul. & eiusdem Innoc. Unde colligitur, non adeo stricti iuris tunc fuisse impedimentum supra quartum gradum. Nec obstat, quod appareat, motum fuisse Pontificem ob scandalum vitandum. Nam hæc clausula apposta fuit ab Episcopo, eamque repetivit Pontifex, ut quid conducens in matrimonii favorem. Quod si quid dubii erat, in favorem possessorum dicendum erat.

XXXIV. Si hæc tibi non probatur interpretatio, Papam novam impertisse dispensationem tanta evidentia demonstrato, ut omnes Probabilistæ simul nihil in oppositum hincere valeant. Et ut expeditis aculeis eos urgeam. Nullum ne, an validum matrimonium? Si secundum; nulla quæstio. Si primum; ergo Pontifex nullum agnovit eiusmodi matrimonium. Dispensavit ergo. Negas? Ergo Pontifex libere permisit duos conjuges, nulla urgente causa, in continua fornicatione versari. Ergo iniquus Papa fuit, qui, cum posset, noluit hanc fornicandi causam auferre. Quid ad hoc? Cedo. Poterat ne Pontifex dispensare? Ais. Ergo iniquus, si non fecit: quoniam nullum erat dispensandi obstaculum; quin scandalum, quod separationem impediabat, ad dispensandum urgebat. Nulla itaque assignari ratio potest cur non dispensaverit cum conjugibus ita suæ salutis avidis, ut iam impetraverint priorem dispensationem. Nulla enim in istis adversus dispensationem suspicari repugnantia valet. Itaque dispensandi necessitas urgebat: nil obstat: Papa poterat: Episcopus supplicabat. Alterutrum ergo dicendum est, aut Papam stultum, atque iniquum fuisse (quod de quocumque asserere, maxime vero de Pontifice, & de Innocentio III. Pontifice peculiari sanctitate non minus quam doctrina prædito, impiam præfert temeritatem) aut, supplicante Episcopo, super matrimonio nullo dispensationem impertivisse. Hæc omnia adeo evidentia sunt, ut nulla distinctiuncula eludi queant. Accedit quod, nisi ita ratiocinemur, nullæ in posterum petendæ dispensationes erunt; nullæ proclamationes faciendæ, ut impedimenta pandantur. Ignorantia enim iuxta Probabilistæ fati est. Verum omnes

B

mmes

omnes Theologi adfirmant, tum Confessorum, tum Pastorem astringi, ignorantiam invincibilem auferre, quando id sine peccati, aut scandali periculo præstare valet. Poterat Pontifex in casu nostro: ergo fecit. Omnia, inquis, luculenta, & perspicua. Quid ergo dissimulare Episcopus debet? Respondeo, quod, admissa priori responsione, dissimulare poterat matrimonium, utpote validum; licet dispensatio subreptitia fuerit in levi circumstantia. Iuxta secundam responsionem dissimulare poterat publicam separationem, pœnamque infligendam ob subdolam falsæ circumstantiæ expositionem. Denique, ut adhuc evidentius percipias quam sit hæc interpretatio genuina, in memoriam revoca luculentissima argumenta quibus evincitur, damnabilem esse in Confessario dissimulationem fornicationis in suis pœnitentibus.

XXXV. Colligas heinc velim, quam inepte laudatum canonem detorserint adversarii ad laxissimam opinionem firmandam. Nam etiam admissio quod dissimulanda esset ignorantia invincibilis alicuius impedimenti matrimonialis, non heinc inferri ullo modo potest, dissimulandam esse in confessione ignorantiam invicibilem restitutionis faciendæ, usurarum, simoniæ, aliorumque vitiorum. Quomodo enim in extremo necessitatis casu dissimulanda sit alicuius impedimenti ignorantia, sub finem dicam istius paragraphi.

XXXVI. Iam mihi videre videor te ita persuasum, & convictum, ut una te exclamantem audiam: Ecqui fieri potest ut tot Theologi docti, probique in re adeo gravissima erraverint? Ortum id duxit partim ex zelo pio salvandi omnes, partim ex præiudiciis Probabilissimi, partim denique ex nimio erga anteriores Probabilistas amore. Paucis rem habe. Alexander VII. & Innocentius XI. centum & amplius propositiones, ex recentioribus Probabilistis fere omnes decerptas, proscribere. Et quoniam detractum eiusmodi Probabilistarum honori existimatum est, si concedatur, in eorumdem libris damnatas reperiri propositiones, recentiorum Probabilistarum plures gloriæ sibi verterunt negare in præfatis Auctoribus has extare theses. Et quamvis luce meridiana clarius sit, in Sanchez, in Tamburino, Caramuele, Escobario, Pasqualigo, Diana, aliisque easdem contineri; tamen istorum Theologorum doctrina propugnatur ut innoxia. Isti sunt Auctores qui citantur, ut iam fusius dictum est alibi. Et ut sistamus in argumento quod est in manibus: P.

Sanchez docuit, non illuminandum pœnitentem qui bona fide possidet aliena. Hanc doctrinam exscripsit Tamburinus, & dilatavit; & quod magis dolet, ipsi docti Salmanticenses, horum, aliorumque similium Theologorum auctoritate interdum devicti, profligatam opinionem docent, & pro eadem citant Sanchez, Granados, Lugo, Antonium a Spiritu sancto. Et quia vix credi potest, Theologos Salmanticenses tam laxam docere sententiam, lubet nonnulla alia illorum verba transcribere ex cit. tractat. xx. cap. v. punct. 3. num. 27. ubi inquirunt: *Similiter si, cognita obligatione restitutionis, probabiliter timet post admonitionem a pœnitente non esse restituendum; tunc potius debet dissimulare quam veritatem aperire. Quia Confessarius solum tenetur manifestare veritatem, quando cognoscit talem monitionem pœnitenti profuturam, & non nocituram; sed tunc talem manifestationem, seu monitionem cognoscit non profuturam, sed potius nocituram, & in spirituales ruinam pœnitentis esse futuram; ergo non tenetur tunc veritatem impedimenti, & restitutionis aperire, sed debet pœnitentem in sua bona fide antea habita relinquere. Sic Sanchez. . . Sic noster Franciscus bonæ spei. Sic noster Antonius a Spiritu sancto, Casuista magis laxus.*

XXXVII. Antequam absurda monstrosa quæ hanc doctrinam consequuntur, describo, percontari iterum duo lubet a Theologis istis. Primum. Sola ergo probabilitas satis est ad dissimulandam ignorantiam pecuniæ restituendæ? Oblitus ille est obligationis ingentis solvendi debiti. Probabiliter times ne sit solutus, si excitetur ab oblivione; & ideo taces? Si tantum probabiliter times: ergo simul probabiliter speras, diceret Gobat. Cur, si timor probabilis suadet silentium, spes æque probabilis non urget ad loquendum? Non ergo certitudo moralis directa requiritur ut Confessarius silere debeat; sed fat est probabilis timor ne sit restitutus. Quid plura? Satis est dubium, ut infra videbimus. Alterum, & potissimum quod quæro, est. Ecce noxiam, immo mortiferam, prævident fore divinæ veritatis lucem pœnitentibus suis? Quid responsi? Quia se expoliare pecuniis molestissimum est, & perdifficile, ut debita solvant, ut aliena restituant. Deberent enim splendidum diminuere apparatus, fastum, pompæque circumcidere, deliciis vale dicere, exasperare uxorem, a gradu descendere. Quid humanitati infestius? Quid repugnantius?

tius? Relinquendi ergo in bona fide sunt, qua invincibiliter sibi blandiuntur, nec contractus esse iniustos, nec se usuras exercuisse, nec in dilatione solvendæ mercedis peccasse. Quoniam si admonerentur, æternas pœnas luerent, eo quod minime restituerent, solverentque debita. Quamquam supra inter disputandum ostensa sit istius doctrinæ laxitas revera horrenda; lubet iterum ad incitas Probabilistas urgere. Silent ergo, quia nocituram prævident pœnitentibus veritatem. Recte & vere. Audiant nunc repetitionem iam indicatæ doctrinæ. Fidei veritas est, aliquam saltem adhibere Christianos debere diligentiam in addiscenda Dei lege, sive dura, sive suavi, sive facili, sive difficili. Hoc extra disputationem est. Si aliquam: ergo minimam saltem præstare diligentiam debent. Porro minima diligentia est, ut saltem velint audire istius legis notitiam a Confessario. Ergo Christianus, qui non præsumitur virtualiter saltem paratus ad recipiendam legis veritatem, non est erga legislatorem Deum, quamque legem recte dispositus. Ergo sacramenti pœnitentiæ indignus. Perge porro. Aut Confessarius prudenter præsumit, Christianum pœnitentem velle sincere legem Dei universam scire: aut nolle eandem scire. Nulla ad fugam latebra occurrit. Si primum, lege naturali, divina, & canonica Confessarius, utpote ex officio pœnitentis doctor, tenetur eidem disposito, & virtualiter parato veritatem pandere. Si secundum, iam ignorantia vincibilis est, supina, & affectata. Ergo iuxta omnes ad unum Theologos catholicos absolvi nequit. Ergo luce meridiana clarius est, perdoctos Probabilistas absolvere, & sacramenta Iesu Christi ministrare Christianis illis quos præsumunt illo ipso actu quo eos absolvent, nolle intelligere, ut bene agant. Instauro alio sub aspectu argumentationem. Si Christiani pœnitentes expresse dicerent, se nolle scire totam Dei legem, absolventi ne essent? Absit, inquis. Atqui omnes illi qui virtualiter & interpretative aliquid nolunt, aut volunt, si expresse interrogentur, num illud velint, aut nolint, expresse reapse illud volunt, aut nolunt. Ergo, si virtualiter nolentes prudenter præsumunt, necessario consequitur, præsumendos quoque esse expresse, & formaliter nolentes totam legem scire: vel contra, si virtualiter præsumunt volentes, præsumi quoque necessario debent formaliter expresseque volentes scire totam legem. Ergo aut peccant Confessarii, si absolvent

nolentes scire; aut peccant, si non illuminant volentes scire. Quid ad hæc?

XXXVIII. Reponunt Confessarii, se hic & nunc præsumere, velle pœnitentes virtualiter scire, servareque universam legem; at spectata eorum fragilitate, & ad peccandum propensione, tinent futuram voluntatis mutationem ob difficultatem gravissimam legis servandæ. Ita ne vero? Sed hoc frequentissime evenit etiam in peccatis scitis, comperitque. Si timor voluntatis in futurum mutandæ remorari debet a veritate pandenda, vix aliquis Christianus absolvi licite potest. Et probabilistæ audent hoc opponere sophisma, qui consuetudinarios, recidivantes, & ipsos habituatos absolvent; licet probabiliter elapsuros prævideant? Si timor voluntatis mutandæ, & ad peccandum propensionis retrahere a manifestanda lege deberet: Christus Dominus, prævidens immensam multitudinem suæ legi adversam, eam promulgare haud habuisset. An ipsum latebat humana infirmitas? Sed quid ultra produco inane sophisma?

XXXIX. Multa in pauca contrahamus. Theologi isti, & Confessarii hæc duo iudicia contraria forment eodem tempore, & de eodem pœnitente necessum est. Primum, quod sincero corde, animoque contrito ad Deum accedant pœnitentes: quod velint sincere observare omnia mandata divina, universamque legem: quod accedant cum proposito efficaci recipiendi a Confessario, qua iudice, absolutionem, & qua doctore, instructionem omnium veritatum quas lex divina sciendas præcipit. His ornatos dispositionibus præsumere Confessarii debent pœnitentes suos. Ex alia parte simul præsumere illos debent tam averfos a divinæ legis scientia, & adeo imparatos ad suscipiendam notitiam, ut expedientius iudicent in divinæ legis ignorance derelinquendos esse. Quæ profecto paradoxa omnem fidem superant.

XL. Ut absurda horrenda quæ hanc consequuntur opinionem, percipias, in mentem revoca textus Tamburini asserentis hanc doctrinam animadvertendam esse *PERMAXIME PRO CONFESSARIIS MERCATORUM, & PRINCIPUM*. Admissa hac doctrina, quod in materia restitutionis & iustitiæ, quæ est omnium gravissima, & difficilioris observantiæ, relinquendi Christiani sint in ignorantia tenebris, quæ heinc non oriuntur monstra? Relinquendi in posterum erunt in sua ignorantia? Quinam? Qui bona fide recipiunt quinque in centum ultra

fortem, tamquam ex *gratitudine debitum*: qui ad duellum provocati, illud bona fide acceptant, ne timidi animi notam subeant, qui calumniatores, falsosque accusatores occidunt, dum alia non occurrunt media evitandi damnum illatum: qui iudicant, licitum esse retinere concubinam nimis idoneam oblectando concubinario. Relinquendi in sua ignorantia sunt qui in bona conscientia a potestate publica rogati de fide christiana, licitum silentium iudicant: qui sex in centum ultra fortem exigunt, quod ad non repetendum vivum infra tempus certum se se astringere: qui esse licitum abortum putant, ne puella pręgnans diffametur: famuli qui heris suis surripiunt bona ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario: qui occidunt furem ob conservationem unius aurei: qui mortem parentum cupiunt, ut hæreditatem assequantur: qui submissis humeris scienter adiuvant heros suos ascendere per fenestras ad stuprandam virginem: qui credunt adulterium non perpetrare, dum agnoscunt uxorem alienam consentiente marito.

XLI. Hęc & similia horrenda monstra necessario consequuntur ex istorum Probabilistarum laxissima opinione. Et ut paucis omnia amplectar, opinionem hanc necessario consequitur funestissima universi populi christiani clades, atque excidium. Nihil hic per exaggerationem dictum. Sub oculos recurat Tamburini, Sanchez, Salmanticensium, & aliorum doctrina, quam hoc in capite transcripsi propriis ipsorum verbis; & continuo quisque percipiet, evidens esse quod assero. Loco principii constituunt illi, non monendos a Confessario Christianos illorum criminum a quibus difficillime abstinere prævidentur. Quid vero difficilius quam a divitiis iniuste partis, ab illecebrosis diverticulis, a comœdiis, a comestationibus animum fervare abstractum? Mulieres tanto impetu pompas, fastum, fucos, lenocinia, virorum obsequia depereunt, ambiunt, & adeo sibi licita reputant, ut obsequium se præstare Deo arbitrentur. Viri e contrario, ut muliercularum amorem foveant, ut eas sibi devinciant, ut gradum dignitatemque ostendant, nihil intentatum relinquunt: pecunias, divitiasque quacumque via, sive iusta, sive iniusta, conquirunt, omnia sibi licere autumant. In sæculo vivimus in quo tanta opinionum perversitate, morum, consuetudinumque pravitate homines educantur, ut vel ipsa manifesta crimina honestatis formam

inducerint. Quid quod præter iniqua exempla laxæ nonnullorum Casuistarum opiniones erroneas hominum anticipationes confirmant, animos adiciunt ad exitiosa persequenda oblectamenta? Hęc omnia & oculis cernuntur, & manibus contrectantur. Si ergo Confessarii, dum pro tribunali sedent, dum ad sacramenta christianæ religionis Fideles admittunt, repetere minime debeant hęc quæ legi naturali, & divinæ repugnant, quod prævident *probabiliter* non profuturam admonitionem, si constituatur, incautos atque imprudentes haberi Confessarios qui veritatem pandunt: quoniam *quando medicinam sibi videntur applicare, venenum propinant*: admittit hac iuniorum Theologorum doctrina, iudicent æqui rerum æstimatores, an verum non sit, heinc christiani populi cladem, ruinamque extremam consequi.

XLII. Ultra pergunt recentiores Theologi. Quærent Salmanticenses *loc. cit. num. 28.* Quid agendum, quando dubium est, sit ne profutura monitio? Si nullum timeatur damnum, admonendum poenitentem docent, si simul speretur profectus. Quid, si momenta utrimque occurrentia æqualia sint? Respondent laudati Salmanticenses cum Bonacina, cessare tunc obligationem corrigendi poenitentem, excepto articulo mortis, & casu in quo vel detrimentum innocentis, vel damnum contra bonum commune sequeretur. Quia in tali dubio, & sub circumstantiis relatis *non tenent Confessarios poenitentem monere, veritatem illi aperiendo, & a conscientia erronea liberando.* Non plus debiti recognoscunt Auctores isti in Confessario admonendi poenitentes suos quam quod præceptum correctionis imponit Christianis omnibus corrigendi fratres. Hi implere præceptum correctionis non astringuntur, si nulla sit profectus fiducia. Verum Confessarii duplici momento attinguntur poenitentes suos instruere. Primo vi officii gravissimo premuntur onere retegenda, & explicanda evangelicæ legis illis omnibus qui ad illos accedunt. Secundo, ut sacramentorum sanctitatem factam tectam custodiant a sacrilega profanatione. Dum veritatem silent, quia probabiliter præsumunt, non suscipiendam a poenitentibus monitionem, hos iudicant sive actu, sive in animi preparatione paratos ad respuendam veritatem. Ergo indignos illos reapse iudicare debent sacramentis. Quid ad hęc? Num fragilem naturam, peccandique *formaliter* periculum obtrudent? At recurrunt argumenta facta, non debuisse Christum Do-

mi-

minum hac ratione suam promulgare legem.

XLIII. Hęc latius disputavi, quia sub scribendi initium repetitas accepi epistolas a D. Iosepho Gerardi Plebano Ecclesiæ Cavali Diccæsis Tarvisinæ, qui super hac controversia resolutionem a me poscebat. Iunioris doctrinæ assertor est eruditus hic Pastor: & quia auctoritate Theologorum, Canonistarum, & potissimum cap. *Quia circa* premebatur; quid agendum sibi foret in tam momentoso negotio, etiam atque etiam flagitabat. Cui ut facerem fatis, rem plenius dispicere iudicavi, & malorum multitudini, quæ ex opposita opinione profisciscuntur, occurrere operæ pretium existimavi.

XLIV. Caveant ergo Confessarii silentium in re tam gravi. Animadvertant potissimum, tot sacrilegiorum radicem esse hanc Confessarios vel taciturnitatem, vel loquendi incertitiam. Caveant ne sint canes muti, non valentes latrare. Non se decipi sinant fuco auctoritatis Theologorum quos laudavi: quoniam evidenter constat, canones quos allegant, nihil laxitatis casuistica suffragari, rationes vero quas opponunt, fuitiles omnino sunt. Nonne, ut etiam hoc addam, sacramenta christianæ religionis aut inducunt, aut inductam augment divinam gratiam? Christiani hi sacramenta recipiunt, frequentant sub suis Confessariis, & non modo meliores non evadunt, verum nec tantam assequuntur docilitatem qua propriæ professionis præcepta sibi explicata addiscere velint. Quid iudicii in illos opifices, & artifices ferres qui ita dispositi essent, ut nollent propriæ artis regulas, vel gratis explicatas, recipere, qui amarent propriæ artis ignorantiam? Quis unquam talia excogitavit monstra? Animadvertas iterum velim, quod Tamburinus scribit, suam nempe, & aliorum Probabilistarum doctrinam adnotandam *permaxime esse pro Confessariis mercatorum, & Principum.* Quid amplius ad gratiam, favoremque? Verum tu qui Christi Evangelium proferis, apage exitiale monitum. Recordare Pauli Apostoli effatum: *Si hominibus placerem, servus Christi non essem.* Cave ne divitum, Principumque respectus, eorumque captandæ auræ studium, os tuum claudant, deiciantque animam. Sed expergiscere, frontem indue æneam, ut pro domo Dei, & sacramentorum sanctitate asserenda murum inexpugnabilem te constituas. Postremum, post omnia quæ hætenus in medium attuli, oculos conice in ipsam experientiam. Spectato tantam sacramentorum frequentiam cum vita

Conc. Appar. Tom. II.

vana, molli, illecebrosa, impudica, avara, effreni consociatam. Unde tam sacrilega corruptela? Non sane aliunde quam & ex Confessarios oscitantia, imperitia, ac ignorantia, & ex poenitentium vana iniquitate.

§. III.

Nonnulla quæstioncula resolvuntur.

XLV. Quæst. I. Dives est morti proximus, ingentis patrimonii, usuris, fraudibus dolis, oppressione, pauperumque sanguine parti. Uxorem habet, & filios. Bona ipse fide, seu ignorantia invincibili, se licite possidere bona sua credit: siquidem nullo conscientia morfu pungitur, nullaque actuali cognitione rei restituendæ illustratur. Quibus positis ignorantia invincibilis præsumitur. Porro si admoneatur, probabile est illum non restitutum: mendacitati enim dilectissimam uxorem, & amatissimos filios exponere deberet, atque infamia. Veritatis ergo manifestationem certa consequitur damnatio. Si sua quali bona fide decedat, forte salvabitur: saltem *probabiliter probabile est* hunc salvum futurum, Confessario silente; certe vero damnabitur, si Confessarius loquatur.

XLVI. Resp. Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt. Confessarius canis mutus, non valens, aut erroneis opinionibus deceptus nesciens latrare, & loqui, damnatur tamquam sui ministerii iniquus prævaricator, & crudelissimus animarum interemptor. Christiani qui sive sani, sive cum morte luctantes, Confessarium vocant, iudicem vocant a quo absolvantur, doctorem a quo instruuntur. Si in hunc finem Confessarium non vocant, hypocritæ sunt, & Dei, ac poenitentia irrisores, contemptoresque. Benigni Probabilistæ neminem adeo vatrum, maxime imminente morte, supponere debent. Paratos ergo illos ad suscipiendam instructionem reputare debent, nisi temerarii iudices ipsi esse velint. Porro miseri poenitentes silentium Confessarios tamquam approbationem reputant conscientia propriæ. Si vero Confessarii reponant, se non temere, sed prudentissime iudicare imparatos illos esse ad observandam legem iustitiæ; cur ergo divina legis contemptores absolvunt? Ubi, quæso, in his moribundis cor contritum, & humiliatum? Ubi dilectio Dei super omnia? Ubi vel ipsius inferni super omnia timor?

B 3

Ubi

Ubi denique voluntas observandi universam legem? Nec est quod reponas, adesse illis voluntatem servandi totam legem quam sciunt, vel esse praesumunt: quoniam necessaria est voluntas efficax sciendi, & observandi universam legem quam Deus tulit, non quam peccator effingit. Si haec desit voluntas, vincibilis ignorantia est. Ne multa: haec Probabilistarum doctrina communi humani generis sensui adversatur. Quid, si Christianis haec de illorum tolerandis in re gravissima ignorantis doctrina perspecta esset? Perhorrescerent sane Confessarios ut deceptorum animarumque perditores, si scirent eos veritatem aeternae legis occultam tenere eo ipso tempore quo vocantur in hunc finem ut illam manifestent. Quis ex universo Catholicorum cœtu rogatus vellet, imminente morte, non admoneri cuiusque peccati, sive malitiae, sive ignorantiae, sive iniustitiae, etiamsi universa substantia restituenda foret? Pudori sibi verteret, & ignominiae, respondere, se nolle tunc temporis scire veritatem universae legis necessariae ad salutem. Quid, si Probabilitam argutantem audiret, necessariam esse legem quam ipse scit, non quam Deus publicavit. Hanc ineptissimam distinctionem derideret ut futile commentum. Nam Deus praecipit addicere pro viribus universam legem, ut dictum est. *Legge Augustinum Lib. contra mendacium ad Confessarium cap. XVIII.* ubi similem casum proponit unius moribundi, vitam corporalem continuo amissuri, si filii obitus sibi pandatur. Ibi enim inducit Probabilistis similes, qui exaggerant, nos diligere *animicidam veritatem*; quemadmodum accusabant Augustinum amantem *homicidam veritatem*.

XLVII. Quaest. II. Berta bona fide contraxit matrimonium, quod tamen ob occultum impedimentum dirimens nullum est. Si impedimenti admonetur, in occasione proxima formaliter peccandi constituitur. Si debitum reddere nolit, vel a marito interficitur, vel mutuae inter parentes inimicitiae, & infamiae oriuntur. Quis dixerit dissimulandum hoc in casu non esse impedimenti ignorantiam?

XLVIII. Resp. Distinguenda est admonitio faciendae intra, aut extra confessionem. Parochus, Pastor, & Confessarii in foro exteriori plura dissimulare possunt, dum praevident maiora incommoda ex admonitione secutura, nullumque profectum sperant. Contra res se habet in confessione. Confessarius, sedens pro tribunali, confessionem audiens,

supponere poenitentem debet paratum ad omnem Dei legem servandam. Si admonetur, constituitur in occasione proxima, quia separari nequit. Occasio ergo necessaria, non libera erit. Quot autem sunt in occasione proxima necessaria qui usum remedium legem Dei servant? Iuxta Probabilitas dari ignorantia invincibilis potest simplicis fornicationis. Sint Titius, & Berta necessitate cogente in eadem domo, hac ignorantia muniti bona fide fornicantes. Si separantur, scandalum oritur. Non ergo admonendi iuxta Probabilitas, ne formaliter fornicentur; sed relinquendi in materiali fornicatione: & quod plus est, absolvendi, & ad sacram mensam admittendi? Ista ne christiana Theologia? Nec est quod reponas discrimen iuris humani, & naturalis. Nam licet impedimenti ignorantia humani iuris sit, tamen iuris istius violatio infert necessario violationem legis naturalis, & divinae; adeoque Titius, & Berta, supposito impedimento dirimente, sunt duo fornicatores. Si ergo Confessarius paratos eos non praesumit ad servandam continentiam, usque dum dispensatio impetretur; absolvere eos non debet. Quando moraliter certus est, istos non esse legem observaturos, ad vitanda maiora peccata sileat Confessarius, & sacramenta differat, donec dispensationem impetraverit. Quid, si urgeat praecipuum confessionis Paschalis tempore? Tunc dico, aut admonendos esse, aut suspendendam absolutionem. Nonne quando ignorantia est vincibilis, admonere illos debes? Nullum tunc scandalum, nulla occasio proxima excusat. Nonne tunc servare legem tenentur, & in occasione proxima castitatem custodire? Porro raro est ignorantia revera invincibilis in matrimonii impedimenti; frequentissime vero vincibilis ob negligentiam investigationis & inquisitionis veritatis. Nec ad invincibilitatem fat est quod non sentiant remorsum, quod actu non cognoscant; quemadmodum falso Probabilistae contendunt, ut infra patebit. Verum, his nunc missis cur non admones? Quia non sunt parati ad observandam continentiam? Ergo non sunt dispositi ad poenitentiam sacramentalem ob argumenta supra explicata. Sunt in occasione utique; sed etiam Malcus captivus cum muliere captiva erat in occasione proxima: & tamen castitatem servavit uterque. Scandalum, reponis, imminet. Quid scandalum obtrudis? Scandalum oriri potest dumtaxat ex publica separatione, non ex privata & occulta continen-

gentia. Scandala inimicitiae, infamiae vitanda semper sunt. At quando coniuges divine legis servandae amore flagrant, & scandalum vitare, & continentiam servare valent. Quid quod vel ipsi coniuges si interrogarentur, an vellent diem ultimum obire in tali copula fornicaria, velamine ignorantiae oblecta, intrepide negarent, atque opinionem adversariorum, ut ego quidem arbitror, detestarentur? Ego sane numquam adduci possum ut concedam, dissimulandam esse hanc ignorantiam eo tempore quo conferendum est sacramentum.

XLIX. Instant adversarii. Quae haecenus dicta sunt, a scopo omnino declinant. Ea locum habere possent, quando uterque coniux confiteretur eidem Confessario. Nunc autem sermo est de Berta interficienda a marito, si debitum solvere recusat. Parata est illa castitatem servare, & ut talis a Confessario praecognoscitur. Tota difficultas est, teneatur ne debitum reddere marito petenti. Si admonetur, reddere nequit. Si non reddat, interficitur, & scandala oriuntur plurima. Resp. Haec omnia oriri possent, si ignorantia vincibilis esset, & tamen iuxta omnes admonenda mulier foret, & omnia secutura mala contemnere deberet. Casus hic perquam rarus est. Si tamen eveniret, differri sacramentum posset, non revelato impedimento, donec, impetrata dispensatione, matrimonium perficeretur iuxta modum quem communiter DD. praescribunt. Quid, si necessitas urgeret suscipiendi sacramentum? Confessarius his pressus angustiis, requirat a muliere (nam respectu mariti vix, ac ne vix quidem occurrere hic casus valet) propositum universale servandi omnia mandata, & universam legem, & absolutionem impertiri poterit, si certae dispositiones apparuerint. Hoc assero potissimum ob communem Theologorum consensum: neque ab hac sententia dissentit P. Elizalde. Ex hoc perquam raro eventu regulam generalem eruere, ut Probabilistae contendunt, relinquendi poenitentes in propria ignorantia invincibili, magna deceptio est. Quoties enim in potestate poenitentis est abstinere a peccato, semper admonendus a Confessario est; etiamsi admonitio praevideretur nocitura, nedum profutura. Et haec sententia communis est penes Antiprobabilistas, ut advertit Christophorus a S. Ioseph *loc. cit.*

Opera ex conscientia erronea invincibili peracta, licet careant malitia formali, nulla tamen praedita sunt bonitate, aut merito. Probabilistarum sophismata convelluntur.

§. I.

Rationum momenta explicantur.

I. TAM demonstratum supra est, conscientiam invincibiliter errantem excusare a culpa. Nunc in disputationem adducitur, utrum opus illud in se materialiter malum, conscientia invincibiliter erronea directum in finem bonum, sit bonum, & meritorium, si conditiones ad opera meritoria necessariae concurrant. Adfirmant Probabilistae omnes, & potissimum recentiorum princeps P. Antonius Terillus *I. Part. de regul. mor. qu. 111.* ubi plura pro sua opinione congerit sophismata, *in quibus* (inquit P. Ignatius de Camargo *Lib. I. contr. x. artic. 2. §. 2. num. 46.*) *nescias quid mirere magis: an importunitatem, & inefficaciam ipsorum, an confidentiam nimiam.*

II. P. Claudius La-Croix *Lib. V. quest. v. num. 14. & seq.* ambabus ulnis amplectitur sui Terilli sententiam ut communissimam; laudatque Theologos a Terillo citatos, nempe Almainum, Cordubam, Lorcum, Duval, Malderum, Pefantium, Azorium, Vasquez, Sanchez, Salas, Amicum, Becanum, Cardenas, aliosque. Quia Terilli auctoritate deceptus, non veretur S. Thomam pro hac eadem sententia allegare, atque S. Doctorem *1. 2. quest. XIX. art. 6.* expresse praefatam docere opinionem.

III. Verum pace tum Terilli, tum La-Croix haec est apertissima falsitas. Quod ut evincam, transcribam potissimum argumentum cui P. Terillus suam fidem conclusionem. Inquit ergo de *conscient. quest. XVI. num. 27.* „ Quod mentiens v. g. ex errore, quo „ invincibiliter putat, mendacium esse rem „ Deo gratam, laudabiliter operetur, pro „ batur: quia actus voluntatis non aliter „ dependet a praevio dictamine conscientiae „ ad contrahendam malitiam quam ad contrahendam bonitatem. Sed actus discordans a dictamine conscientiae, etsi erroneus, malus est, eamque rationem malitiae „ contrahit quam dictamen errans proponit, „ ut constat. Ergo actus concordans dictamini „ mini conscientiae invincibiliter erranti bo-

„ nus est, eamque rationem bonitatis acquirat quam dictamen falsum proponit: „ nec enim maior vis est in dictamine falso ad refundendam malitiam in actum difformem quam ad refundendam bonitatem in actum conformem. Hanc eandem rationem transcribit La-Croix, ut doctrinam S. Thomæ.

IV. Si capite superiore palam feci, falso frequenter Probabilitas plures canones, & Patres citare, in præsentia evinco falsissime, & per summam iniuriam laudari S. Thomam. Transcripta doctrina, quæ est unicuique oppositæ sententiæ fundamentum, & quam Terillus, & La-Croix ut doctrinam S. Thomæ obtrudunt, est prima obiectio quam Angelicus 1. 2. quæst. XIX. art. 6. sibi opponit his verbis. *Sicut enim voluntas discordans a ratione tendit in id quod ratio indicat malum; ita voluntas concordans rationi tendit in id quod ratio indicat bonum: sed voluntas discordans a ratione etiam errante est mala. Ergo voluntas concordans rationi erranti est bona.* Hanc obiectionem P. La-Croix loc. cit. n. 15. transcripsit, eamque ut germanam S. Doctoris doctrinam imperitis propinavit his verbis. „ S. Thomas expresse dicit, idem esse „ quærere, an conscientia erronea excuset; „ & an voluntas concordans rationi erranti liget, & consequenter sit bona. Adversarii „ plerumque concedunt, conscientiam invincibiliter errantem excusare a peccato. Ergo „ & debent concedere, voluntatem concordantem rationi invincibiliter erranti ligare, adeoque esse bonam. Similiter Sanctus Bernardus . . . idem docent SS. PP. „ quos expendit Terillus. “

V. Ut pateat, quanta sit, animositas dixerim, an nimia confidentia P. La-Croix in venditandis falsis mercibus, a suo Terillo acceptis, ecce responsum quo S. Thomas refellit conceptis terminis oppositum sophisma, quod affingere non verentur citati Probabilitate tanto Doctore. Inquit ergo: *Ad primum dicendum, quod, sicut Dionysius dicit in IV. de divin. nomin. bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus. Et ideo ad hoc quod dicatur malum id in quod fertur voluntas, sufficit sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum; sed ad hoc quod sit bonum, requiritur quod UTROQUE MODO sit bonum.* Respondet P. Terillus de reg. mor. Part. I. quæst. III. num. II. & 12. pag. 57. intelligendum S. Thomam de ratione errante invincibiliter; alioquin, subdit,

S. Doctor contradiceret dictis in corpore articuli. In corpore articuli Angelicus ostendit rationem errantem, voluntariam directe, aut indirecte, non excusare a culpa. Si vero ratio errans sit omnino involuntaria, seu invincibilis, excusatur voluntatem a malitia imputabili. Sed audi quod reponit P. Terillus num. 12. *Alia limitatio, inquit, huic S. Thomæ dicto NECESSARIO est adhibenda. Illud enim, ut iacet, dicit, nil esse bonum nisi quod ex natura sua est tale, & insuper existimatur tale. At hoc falsum est ut iacet, certissimeque S. Thomæ, aliorumque OMNIUM doctrinæ contrariatur.* Terillus semper est sui similis. Dictum S. Thomæ, ut iacet, falsum est? Cur? Quia pugnat cum doctrina P. Terilli. Quid quod non modo falsum est dictum Angelici, sed omnium aliorum doctrinæ contrariatur? Doctrina S. Thomæ luculentissima est, & ineluctabilis, ut mox palam fiet, eamque confirmat ipsemet S. Doctor quæst. XVII. de verit. art. 4. ubi quærit, *utrum conscientia erronea liget?* Et, relata sententia negante, hæc scribit. *Sed qui hoc dicunt, non videntur intelligere quid sit conscientiam ligare. Secundum hoc enim conscientiam ligare dicitur quod aliquis, nisi conscientiam impleat, peccatum incurret; non autem hoc modo quod aliquis implens RECTE faciat.* Evidens ergo est secundum Angelicum, conscientiam erroneam ligare, seu astringere, ut secundum eam homo operetur; ita ut qui eam non implet, peccatum incurret. Qui vero e contrario illam implet, excusaretur a peccato. Quid inde? Ergo recte & honeste operaretur? Minime gentium, reponit Angelicus. *Non autem hoc modo quod aliquis implens RECTE faciat.* Nec in quæstionem vocat Angelicus, utrum conscientia erronea sufficiat ad honestatem; sed sola quæstio est de excusatione, vel non excusatione, de imputabilitate, vel non imputabilitate actionis criminose ad culpam. Hæc perspicua interpretatio adeo displicet P. Terillo, ut num. 13. clamet adversus P. Eliazalde: *Audacter dico, eum non intelligere sensum quæstionis huius.* Hæc retuli, non ut refutem, sed ut ostendam Terilli genium magna ubique audentem.

VI. Colligas heinc velim, ausu incredibilem Terillum, & La-Croix cum cæteris Probabilitatis, quicumque illi sint, dividere imperitis falsum illud putidumque axioma: *Nec enim maior vis est in dictamine falso ad refundendam malitiam in actum difformem, quam ad refundendam bonitatem in actum conformem:* ut

in-

inquit Terillus, & ex ipso La-Croix. Quid, quæso, absurdius dici valet? Non plus ergo ad moralem bonitatem, ad meritum vitæ æternæ requiritur quam ad peccandum? Eadem vis est in dictamine falso ad refundendam bonitatem, ac malitiam? Homo se solo vim habet ad peccandum: ergo ne etiam ad merendum? Evidens ergo est, comperitumque, S. Thomam per summam iniuriam allegari ab adversariis, cum is apertissime eorum penitus labefactet principia. Quod reponit La-Croix num. 28. D. Thomam loqui de opere bono absolute tali, seu ex omni parte, & formaliter; & materialiter; secus de bono tantum formaliter tali, ut est mendacium, vel ab ipsis Stoicis risum extorquet. Nam conceptis verbis dicit Angelicus, opus naturæ suæ, seu materialiter malum, nullo modo fieri posse formaliter bonum: quia, ut sit bonum, & materialiter, & formaliter conforme esse debet rationi rectæ. Futilis ergo est adversarii responsio.

VII. Paucis exponitur doctrina S. Thomæ, qua nostra sententia evincitur; nempe, opera mala quæ conscientia erronea diriguntur, non esse nec bona, nec meritoria. Conscientia est regula proxima humanæ voluntatis, actuumque humanorum; atqui conscientia erronea nequit esse regula voluntatis bonæ; ergo falsa adversariorum sententia. Sola secunda propositio vocari in discrimen potest, quam licet evinco. Voluntas bona est voluntas recta, sed voluntas recta opponitur conscientiæ erranti: ergo nequit ab ea dirigi. Quod voluntas bona sit recta, patet: bonum enim rectum est. Ergo sicut linea recta nequit conformari lineæ curvæ; ita voluntas recta nequit moderari a conscientia erronea. Ut conscientia erronea dirigeret voluntatem rectam, deberet ipsa esse recta. At repugnat conscientiam erroneam esse rectam, non secus ac errorem esse veritatem; esset quippe, & non esset erronea: erronea esset, quia asseritur; erronea non esset, quia dirigeret voluntatem rectam & bonam. Ergo repugnat voluntatem moderatam a conscientia erronea, esse rectam, & bonam.

VIII. Hæc ratio confirmari omnium artium exemplis potest. Si in scribendo adhiberes pro exemplari regulam obliquam, & curvam, efficeres ne lineam rectam? Si clavus navigii dirigeret ad septentrionem, pergeres ne ad meridiem? Ratio clavus est voluntatem moderans. Si ergo ratio ista erronea est, ut supponitur, reapse te ducens ad inferna: qui fieri potest ut voluntas in cælum

tendat eo ipso actu quo sequitur rationem a cælo aberrantem? Ergo quemadmodum implicat lineam esse rectam per conformitatem ad regulam non rectam, sed obliquam, curvam, & distortam; ita repugnat esse rectam, bonam, & meritoriam per conformitatem ad rationem errantem, seu regulam obliquam, & distortam.

IX. Reponunt adversarii. Qui agit contra conscientiam erroneam reputatam rectam, peccat: ergo e contrario qui agit secundum eam, bonum operatur. Iam ex D. Thomæ labefactatum est sophisma istud. Evidentissima est adversariorum deceptio. Non plus illi ad bonum quam ad malum exigunt; cum tamen universali proverbio circumferatur: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.* Ut sis claudus, satis est te unum habere distortum pedem; ut recte incedas, utroque pede recto indiges. Ut voluntas sit bona, non sufficit quod feratur in obiectum propositum ut bonum; sed utrumque requiritur & quod re bonum sit, & quod ut bonum a ratione proponatur. *Requiritur quod utroque modo sit bonum* inquit Angelicus. Ex hoc adversariorum capitali errore proficiuntur cetera omnia paradoxa.

X. Illustratur doctrina S. Thomæ. Voluntas nequit esse bona, nisi conformetur voluntati divinæ, seu legi æternæ. Voluntas quippe divina est fons universæ bonitatis sive physicæ, sive moralis. Illa est prima regula, primum exemplar cuiusque voluntatis creatæ bonæ, & rectæ: primum enim in unoquoque genere est ceterorum eiusdem generis mensura. Atqui voluntas creata, directa a ratione invincibiliter errante, quæ proponit mendacium, furtum, & alia scelera ut bona, nequit revocari in voluntatem divinam, nisi in Deum scelera refundere velis: quod absurdum nemo concefferit. Ergo &c.

XI. Respondet P. Claudius La-Croix Lib. I. cap. 24. Absurdum est quod voluntas mentiendi revocetur in Deum, & a Deo approbetur, per se, concedo; per accidens, nego. Auditum? Mendacium ergo in Deum revocatur, a Deo per accidens approbatur? Deus per accidens confert præmium mentientibus? Ut istius doctrinæ errorem clarius teneas, sub oculos revoca adversariorum doctrinam de ignorantia invincibili plurium iurium, divini nempe, & naturalis. Si enim datur conscientia erronea invincibilis iuris naturalis; potiori iure concedenda est conscientia erronea invincibilis divini iuris positivi, atque adeo veræ religionis. Hoc omnes ipsi admittunt.

tunt. Quo posito, voluntates infidelitatis, Ethnicismi, Mahumetismi, voluntates se-
ctarum Arianismi, Macedonianismi, Luthe-
ranismi, & Calvinismi: hæc, inquam, vo-
luntates tot populorum invincibili ignorantia directæ, a Deo erunt. In Deum, sal-
tem per accidens, refundendæ erunt hæreses
Priscillianistarum, Lutheranorum, Calvinista-
rum. Quid plura? In Deum revocandus erit
Atheismus ipse. Nam & Deus ipse secun-
dum Molinam, & Arriagam ignorari invin-
cibiliter potest. Postremum, iuxta adversarios
conscientia erronea invincibilis dari potest for-
nicationis, mollietatis, similibusque criminum.
Ex quibus sic arguo. Mendacia, a consci-
entia invincibiliter errante proposita ut licita,
sunt bona, & præmio æterno digna: ergo
bona quoque erunt alia scelera, hæreses,
pollutiones, idololatriæ, & ea omnia hor-
renda flagitia quorum invincibilis haberi ig-
norantia potest.

XII. Forsitan ego, inquit P. Elizalde *Lib.*
III. quest. iv. nimium pavidus sum, & me-
ticulosus, quod hæc existimem a nemine con-
cedenda. Ipse tamen fatetur, se non vi-
diffe a quoquam concessa sub his terminis.
Verum Terillus, & La-Croix, cum fatean-
tur mendacium, conscientia invincibiliter er-
rante propositum, bonum esse, necessario fa-
teri debent omnia alia scelera, quantumvis
horrenda, ut sunt atheismus, idololatria,
hæreses, pollutiones, furta, quorum iuxta
ipsum haberi invincibilis ignorantia potest,
esse bona, & æterno præmio digna. Nec
enim est maior ratio cur mendacium bonum
esse queat, secus hæreses, furta, idololatria,
si æque istorum, ac mendacii, haberi erro-
nea conscientia potest.

XIII. Quid obstat, inquit P. La-Croix,
hæc horrenda flagitia esse bona, & præmio
digna? Forsitan quod sint obiecta natura
sua mala, ut mendacium, & cetera crimina?
Verum, reponit ille, nihil hoc impedit.
Nam licet in se mala sint hæc obiecta, ta-
men representantur ut bona. Voluntas au-
tem speciem ab obiectis capit, non ut sunt
in se, sed ut representantur ab intellectu.

XIV. Verum hoc habet. Necessaria est
applicatio, & representatio mentis, ut ob-
iectum voluntas amplectatur. At numquid
hæc mentis representatio naturam mutat
obiectorum? Numquid mens nostra efficit ut
mendacium evadat verum, ut fornicatio,
pollutio, furta, hæreses evadant opera bona?
Si neque infinita Dei omnipotentia hæc ope-
ra, suapte natura flagitiosa, fieri bona pos-

sunt; quis dixerit, mentem tanta pollere
efficacitate, ut scelera in virtutes transmu-
tare valeat? Et tamen hæc monstra deglu-
tire. Probabilissimum cogitur. Verum, ut ur-
gentius adversarios premam, mendacia, fur-
ta, hæreses, idololatria, & similia crimina
nonne realiter, & nulla cogitante mente, ma-
la sunt, & divinæ voluntati, ac bonitati
opposita, & repugnantia? Dubio procul.
Cedo; conscientia invincibiliter errans aufert
ne ab his sceleribus realem illam oppositio-
nem, & repugnantiam cum divina bonitate,
& voluntate? Nemo sanæ mentis id dixe-
rit. [Mens humana ignorare istorum scele-
rum cum divina bonitate oppositionem pos-
test; at talem ab eisdem tollere oppositio-
nem nequit. Ergo eiusmodi opera nunquam
revocari in divinam bonitatem valent. Ergo
nec bona, nec meritoria dici possunt. Quan-
doquidem omnis bonitas, & omne meritum
a Deo sunt. Ergo alterutrum dicendum, aut
bonitatem moralem, & meritum vitæ æter-
næ reperiri, quod a Deo non sit; aut negan-
dum, hæc scelera conscientia errante pro-
posita, esse bona.

XV. Illustrantur hæc omnia. Nulla actio
meritoria vitæ æternæ absque divinæ gratiæ
beneficio. Si fornicatio, si mollietatis, si men-
dacium, & similia crimina, ignorantia invin-
cibili reputata honesta, meritoria forent, iam
gratia divina in eadem influeret. Perhorre-
scis, dum hæc audis? At elabi heinc Probabi-
lissimæ nequeunt. Alterutrum enim concedant
oportet. Aut fateantur opus æternæ gloriæ
dignum sine gratia; & hoc hæresim sapit:
aut concedant, gratia divina adiuvari huma-
nam voluntatem ad fornicandum, adulteran-
dum, mentiendum, peierandumque, quo-
ties homo conscientia invincibiliter erronea
existimat bonum esse mendacium, fornicationem,
adulterium.

XVI. Ut evidentius resplendeat hæc do-
ctrina limpidissima, quæ P. La-Croix a Te-
rillo transcripta obtrudit, expendenda sunt.
Et primum *num. 27.* concedit, mendacia, &
cetera scelera quorum datur conscientia er-
ronea invincibilis, non repugnare voluntati,
saltem *secundaria*, Dei: ergo nec bonitati.
Peregregie. Chimæricum inventum duplicis
voluntatis primariæ, & secundariæ, ab An-
tonio Terillo in Deo excogitatum, infra ex
instituto explodam; tamen illud in *histo-
ria Probabilissimi*, & *Rigorismi* Italice scri-
pta, & absurda horrenda quæ ex tali mon-
stro commentu oriuntur, fuso calamo ex-
posuerim.

XVII.

XVII. Sed audiamus aliud lepidissimum
sophisma P. La-Croix, qui, ut respondeat ar-
gumento facto, videlicet omnem bonitatem,
& meritum esse a Deo, retorquet hoc pa-
cto argumentum *num. 29.* Omnis voluntas
non mala, est a Deo auctore; sed volitio
mendacii secundum nos non est mala: ergo
est a Deo auctore. Adversarii ignorant vel
ipsa prima disputationis nostræ principia;
idcirco sophistas agunt, & paradoxa multi-
plicant. Voluntas mendax, etiam directa
conscientia erronea invincibili, mala est; &
ut mala est, a Deo non est. Verum ob igno-
rantiam invincibilem non imputatur homi-
ni ad culpam hoc mendacium, quod alioquin
malum est. Quare ridicularia est argumenti
retorsio. Non distinguunt eruditi adversarii o-
pus bonum, & merito dignum, ab opere ma-
lo quod non imputatur ad culpam. Ex quo
opus non adscribitur culpæ ob ignorantiam
invincibilem, inferunt: ergo bonum, ergo
meritorium. Quæ sane illatio digna non
est viris Theologis. Ut opus sit bonum, in-
quit Angelicus, necesse est *ut utroque modo*,
& re, & ratione, sit conforme voluntati
æternæ Dei.

XVIII. Sed audiamus secundum respon-
sum quod ibidem reponit P. La-Croix cit.
num. 29. *Omnis voluntas* (inquit) *per se*
bona, est a Deo auctore: conc. Per accidens
bona: nego. Veniam postulo, ut consueta
Theologorum libertate utar, qua nempe vi-
ratiocinii inferri solent hæreses ex aliqua do-
ctrina, salvo obsequio erga Auctores, animo,
& mente ab eiusmodi erroribus alienos.
Aio itaque. Aut ego communi sensu careo,
aut in allata responsione continetur hæresis
apertissima. *Voluntas per accidens bona, non*
est a Deo. Voluntas bona *per accidens* signi-
ficat quod voluntas bona est ob ignorantiam
invincibilem; iste est significatus illius *reper*
accidens. Ceterum hæc voluntas vere & rea-
liter bona est. Et hæc bonitas meretur præ-
mium vitæ æternæ. Ergo datur bonitas mor-
alis, & meritum vitæ æternæ, quod non
est a Deo. Bonitas ista, & meritum *per ac-*
cidens, est vera & realis bonitas, verum &
reale meritum, sed per accidens. Hoc me-
ritum, & hæc bona *per accidens* non pro-
ficiuntur, fatentibus adversariis, a Deo,
qui est prima causa bonitatis, & meriti per
se. Ergo proficiuntur ab alio quam a Deo,
qui sit prima causa bonitatis per accidens.
Excogitabunt, nullus dubito, novam quam-
piam distinctiunculam, ut quoquomodo sese
expediant: at nil unquam reperient quo-

nodum hunc discendant. Sive enim bonitas,
& meritum sint absolute, sive per accidens
talia: repugnat, salva fide, quod non refundantur
in Deum, qui est prima & unica causa
cuiusque bonitatis, & meriti.

XIX. Alia rationum momenta in confir-
mationem sententiæ nostræ breviter explican-
tur. Bonum morale non est merum huma-
næ mentis figmentum, sed inest rebus ipsis.
Bonum enim in ordine rerum ad primam
regulam situm est: omnia namque a Deo or-
dinata sunt: & in hac ordinatione, & mi-
rabili harmonia, seu conformitate cum pri-
ma regula bonitas resplendet. Hæc doctrina
ineluctabilis, certa que penes omnes nedum
Philosophos christianos est, verum ethnicos.
Scite ac erudite hac de re scribit Marcus
Tullius, cuius textus, dum hanc quæstionem
pro dignitate opportuno loco explicabimus,
referemus. Porro, admissa adversariorum
sententia, bonum morale est humanæ men-
tis figmentum, & ut aiunt, merum rati-
onis ens. Nam mendacium nullam natura
sua bonitatem prodit, sed malitiam. Tota
ergo illius bonitas quam eidem tribuunt ad-
versarii, ab errante mente proficiscitur. Er-
go bonitas est merum rationis figmentum.
Reponit acuti adversarii, bonum *per se* re-
bus inesse, secus bonum *per accidens*; quemad-
modum etiam malum est quid reale, & ta-
men opus bonum representatum invincibili-
ter ut malum, si amplectatur voluntas, pec-
cat. Discrimen inter opus bonum, & malum
iam supra datum est. Ad malum sufficit
quod recedat a regula. Ex quocumque ergo
defectu malum proficiscitur. Bonum e con-
trario, sive per se, sive per accidens, qua-
tenus bonum, ad primam conformari regu-
lam debet. Bonum quodcumque ex integra
causa. Porro nec mendacium sua natura,
nec ratio humana errans primæ divinæ regu-
læ conformia esse queunt. Ergo recurrit di-
lemma factum; nempe, vel admittendum
bonum *per accidens*, utique & meritum vitæ
æternæ, quod non sit a Deo; vel negan-
dum, opera mala mentis apprehensione bo-
na fieri.

XX. Et sane quidnam communi sensui
repugnantius quam scelera, & horrenda fla-
gitia, portentosa metamorphosi in virtutes,
in meritum vitæ æternæ transformari? Qua-
vi? Divina? Absit. Qua ergo? Audi & ob-
stupesce. Vi erroris humani. Error igitur
mentis nostræ est alter Deus, Manichæorum
Deo monstrosior, qui valet mendacia, fur-
ta, hæreses, idololatriam, & cetera scele-
ra,

ra, quæ ignorari inculcata conscientia queunt in opera digna vitæ æternæ transmutare. Verum hæc monstra sunt nimium horrenda, quæ nullius distinctiunculæ fucō calamistrari valent. Quandoquidem sicut nulla falsa religione Deus colitur, ita nec operibus genere suo malis. Et sicut nulla mens humana efficere potest ut aliquod opus sit supernaturale quod non est, ut sit veritas fidei quæ a Deo revelata non est, sic efficere non potest ut vitia virtutes fiant; cum non sit minor in hac quam in illa transformatione distantia, & repugnantia. Responsio quam exhibet P. La-Croix ex suo Terillo *loc. cit. num. 31.* tota sistit in terminorum vano conflictu. Dicit enim, quod fides inniti debet auctoritati divinæ, & spectare obiectum revelatum. Verum hoc habet. At non minus vera sunt hæc. Opus honestum, & vita æterna dignum versari circa obiectum honestum debet, & conformari ad primam regulam: & sicut error, seu erronea persuasio nequit efficere ut sit revelatum quod non est revelatum; ita nequit efficere ut vitiosum sit honestum.

XXI. Sub alio aspectu hæc ratio proponitur. Si error hac uberrima, & invincibili efficacia polleret, ut posset vitiis atque flagitiis virtutis formam affingere, & meriti lauream circumducere; eiusdem conditionis & dignitatis essent opera honesta, veritatis lumine directæ, ac opera flagitiosa, errorum tenebris oblecta. Si erronea persuasio in operationem pravam refunderet bonitatem, quemadmodum vera cognitio in opus honestum, superflua foret illuminatio, superflua conciones, admonitiones, & sacræ missiones. Non sine fundamento iactat Caramuel Theologiam probabilisticam totam novam esse. Quænam, amabo te, iucundior, ac recentior Theologia præ ista, qua asseritur, æque mereri libidinosos, fures, mendaces, raptores, idololatrias, usurarios, mollesque, qui sub ignorantia velamine suas explent appetitiones, ac illos qui luce perfusi cælesti coercent cupiditates, carnem torquent, atque continenter adversus prava desideria, & concupiscentiam præliantur? Admissa hac Theologia, *Rigorismus* sane immanis esset a tam dulci somno excitare ignorantes, cum æque mereri illi dormiendo, ac ceteri vigilando valeant. Immo, quod peius est forsitan ab errore experrecti damnarentur cognitam legem violando, qui ignorantiam transgrediendo ad cælum perrexissent.

XXII. Mirum est quantam verborum turbam concitet Terillus, & ex ipso P. La-Croix

loc. num. num. 23. ut heinc elabantur, & ad fugam latebram aliquam sibi aperiant. Inquit La-Croix, opus moderatum cognitione evidenti, ceteris paribus, melius esse illo quod dirigitur errore invincibili. Mirum, quod veritatem errori non æquaverit. Sed non advertit vir acutus, responsum istud aut nihil concludere, aut Probabilismum ab imis suffodere. Nam omnes Probabilistæ fatentur, perfectius esse amplecti opinionem probabiliorum in conspectu minus probabilis. At quia nullum, ipsorum sententia, præceptum urget ad hanc maiorem perfectionem amplectendam; idcirco illam constantissime respuunt, maluntque in benigniori, ac suaviori Probabilismi sinu quiescere. Eiusdem sane sententiæ erunt omnes ignorantia invincibilis tenebris obducti. Contenti & isti erunt sua quali quali minori perfectione, quæ alia ex parte magnam excipit compensationem. Nam qui legem agnoscit evidenti cognitione, si perfectiores efficit operationes, facillime etiam peccare valet; e contrario qui legem ignorant, privilegium habent non perpetrandi crimina, quæ illis ad poenam imputentur, usquequod invincibiliter legem ignorant. Ergo omnibus expensis securius erit illos relinquere tranquillos in ignorantia tenebris.

XXIII. Ultimo loco adfero argumentum a virtute prudentiæ arcessitum. Sed antequam illud explico, Augustini, & Bernardi auctoritates premitto, quæ rem totam conficiunt. P. Claudius La-Croix, Terillum suum secutus, inquit *loc. cit. num. 14. Probatur auctoritate Augustini Lib. de utilitate credendi cap. XII.* & nec verbum unum ex Augustino refert. Porro, ut nova semper sinceritatis horum Theologorum argumenta promam, verba Augustini transcribo ex loco ipso ab adversariis citato. *Omne factum* (inquit Augustinus) *si recte factum non est, peccatum est; nec recte factum esse ullo modo potest quod non a recta ratione profiscitur.* Porro *recta ratio ipsa est virtus.* Plura alia ibidem Augustinus habet, quæ brevitate gratia missa facio. Quæ adduxi, decretoria sunt. *Nec ullo modo,* inquit magnus Pater, *factum rectum est, nisi a recta ratione profiscatur.* Ergo opus procedens a ratione errante nullo modo bonum esse potest. Ratio errans, recta ne ratio est? Si recta ratio non est; ergo factum quod moderatur, bonum esse nequit.

XXIV. Sententiam nostram ex instituto discutit, atque defendit S. Bernardus *Lib. de dispensat. & præcep. cap. XIV. num. 35.* cuius capitis titulus hic est: *Cur conscientia errans*

non

non aque convertat malum in bonum, uti bonum in malum? Nonne hæc controversia nostra? Respondet mellifluus Doctor inter plurima alia hæc quæ subiicio. Mirum quippe vobis, immo & iniustum videtur, ut plus in malo quam in bono, humana valeat intentionis opinio. Si respondero, de malis quidem merito ita credi propter oculum nequam; respondetis & mihi, non immerito quoque propter simplicem oculum idem aque putandum & de bonis. Nam qui dixit, ex oculo nequam corporis tenebras æstimari, indicavit & de simplici lucem aque corporis approbari. Sed videte ne forte non sit vere oculus simplex, qui fallitur. Fallitur enim tam qui bonum malum quam qui malum bonum putaverit. Scitis autem neutrum horum VÆ illud vitare propheticum: Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum: cum tamen nemo qui hoc velit cavere maledictum, de quo veritas pronuntiat &c.

Num. 36. Ego vero, ut interior oculus vere simplex sit, DUO ILLI ARBITROR ESSE NECESSARIA, CARITATEM IN INTENTIONE, ET IN ELECTIONE VERITATEM. Nam si bonum quidem diligit, sed verum non eligit; habet quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam: & nescio quemadmodum iudicio veritatis vera esse possit cum falsitate simplicitas. . . . Cur? inquis. Numquid non ex fide? Proxius ex fide, sed falsa; vel potius certe non fide, quia fides falsa fides non est. Plura omitto. Qui dubitat de Bernardi mente, consulat enarrationes ad hoc caput adiectas a D. Ioanne Mabilonio. Unum tamen adicere liceat ad clariorem doctrinæ, & totius controversiæ notitiam, quod iam indicavimus; nempe, plures actus intervenire, dum quis conscientia erronea invincibili aliquod opus exercet. Potest enim quis, dum exercet opus materialiter malum, habere plures actus bonos, intentionem nempe bonam Deo placendi, obediendi, eiusque legem implendi, & actus alios variarum virtutum. Hos bonos, & meritorios dicimus; quamvis actus qui per se tunc exercetur, sit materialiter malus non imputabilis ad culpam. Sic copula Iacob fuit materialiter mala: sed affectus præcedens non cognoscendi nisi suam, fuit bonus. Bona intentio procreandi filios, & placendi Deo. Hæc bona intentio nulla prava circumstantia inquinatur: quia opus materialiter malum, cum non sit voluntarium, refundere in istos actus malitiam non valet. Quam doctrinam confirmat Bernardus *loc.*

cit. Et qui bonum diligit, & malum nesciens agit. Huius quidem bonus oculus, quia pius; non tamen simplex, quia cæcus. . . . Et quidem laude dignam dixerim vel solam intentionem piam; nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bona ipsa bona voluntas. Qui ex PP. verba truncata decerpunt, possent hunc textum obtrudere in confirmationem adversæ opinionis. Sed qui legit PP. animo non præoccupato opinionibus domo in scholam delatis, evidenter agnoscunt S. Bernardum ambas sententiæ partes adprobare. Idque ex doctrina S. Thomæ de oblietricibus Ægyptiorum clarius ostensum est. Evidens ergo est, iuxta Bernardum, opus malum, directum a fide falsa, seu conscientia errante, numquam esse bonum. Quid reponit Probabilistæ? Dicent, Augustinum, & Bernardum, quemadmodum Aquinatem, loqui de bono absolute, & per se, secus de bono per accidens. At nimis vana, ut supra demonstravi, est responsio isthæc. Siquidem bonum per accidens tale est, quod procedit a conscientia errante. Tò per accidens non aliud significat, nisi quod opus bonum sit propter conscientiam erroneam invincibilem. Porro Bernardus cum Augustino docet, opus pravum, a fide, seu conscientia falsa moderatum, non esse bonum. Ergo negant ambo bonum per accidens. Bonum per accidens iuxta adversarios, & bonum per se sunt eiusdem omnino speciei, cum hoc solo discrimine, quod bonum per se dirigitur a conscientia vera, & bonum per accidens a conscientia falsa. Augustinus, Bernardus, Thomas, Bonaventura negant apertissime opus, directum a conscientia falsa, esse bonum. Ergo negant bonum per accidens. Ergo P. La-Croix, Terillus, alique Probabilistæ, qui respondent, intelligendos esse citatos Patres de bono per accidens, fophtas agunt, illudunt imperitis, & cælum terræ miscent. Accedendum iam est ad ultimum argumentum.

XXV. Nullum opus bonum est a prudentiæ virtute non directum, ut Theologi communiter docent. Quid quod ethnicus ipse Aristoteles VI. *Ethic. cap. 1.* conceptis verbis tradit, *rationem veram, & appetitum rectum esse oportere, ut operatio sit studiosa.* Porro hoc conscientiam inter, & prudentiam discrimen, quod conscientia, cum virtus non sit, non semper vera est; sed modo vera, modo falsa, modo opinatrix, modo inculcata, modo criminosa: prudentia vero, cum natura sua virtus sit intellectualis, aut vera est,

est, aut prudentia non est, sed spectrum, & larva prudentiæ. Prudentia hæc numquam falli potest, tamen si fallatur interdum prudentes: nam si falleretur, virtus non esset. Quare iudicium quo Iacob accessit ad non suam, non fuit actus prudentiæ veræ, sed tantum existimatæ. Non ideo tamen imprudens aut temerarius fuit Iacob, quoniam inculpatus fuit illius error. Illius iudicium non fuit positive imprudens: quoniam fundamento probabiliter & sufficienter apparenti nixum fuit. Sed nec positive prudens ob veritatis defectum. Similia iudicia appellantur a Theologis *præve prudentia*. Firmum ergo est atque ineluctabile, virtutem prudentiæ aut veram esse, aut nullam esse; nisi dicere velint, virtutem mentis, ut est prudentia, errore constare. Nullum itaque dictamen conscientiæ errantis, tamen si invincibile, potest esse fructus prudentiæ veræ seu virtutis. Ergo voluntas, ab eodem falso dictamine moderata, eique conformis, non potest esse bona & honesta.

XXVI. Ut hinc aliquo evadant cuniculo, ad telam illam reflexionum confugiunt. Verum implexam nimium efficerem veritatem hanc, alioquin perspicuam, si hanc reflexionum congeriem dissipare hic vellem. Infra reflexiones Terillianas, dum de Probabilismo sermo erit, in nihilum redigam. P. Muniessa perdoctus Iesuita, ut has reflexiones futiles, & inanes evincat, iocose a Terillo, eiusque affectis percontatur: quid, si mantur post primum iudicium directum errans, non expectato syllogismo reflexo, in mendacii volitionem prodeat? Ceterum unico verbo dico, primam propositionem syllogismi reflexi, quæ eiusmodi est: *Operari quod irreprehensibiliter iudico esse bonum, semper bonum est, & honestum*: falsam esse, ideoque repente corrui universa reflexionum machina. Potes enim per errorem irreprehensibiliter iudicare malum bonum, & bonum malum; quemadmodum tyranni arbitrabantur obsequium se præstare Deo SS. Martyres occidentes.

XXVII. Sententiam hanc nostram defendunt S. Augustinus *Lib. de util. credendi cap. XII.* S. Bernardus *Lib. de de dispens. & præcept. cap. XIV.* S. Thomas 1. 2. *quæst. XIX. art. 6.* S. Bonaventura in 11. *dist. XXXIX. art. 1. quæst.* III. P. Michael Elizalde *Lib. III. quæst. IV.* Montoya *disp. XI. de volunt. sec. 3. num. 13.* P. Philippus Aranda *disp. XXIX. sec. 4.* Theodorus Mauris in MSS. P. Tyrus Gonzalez *dissert. XIII. de recto usu*

opinion. num. 93. P. Thomas Muniessa *Simul. III. conscient. errant. §. 9.* P. Petrus de Oxea *disp. IV. de fide sec. 2.* P. Ioannes Baptista Gonettus *de consc. errant. doctissimus Palancus Tom. de conscient. quæst. V.* P. Vincentius Contensonius *dissert. de Probabil. P. Vincentius Ferrerius opusc. theologic. de conscient. disp. II. dub. 2.* P. Magister Vincentius Ferre *de conscient. probabil. P. Ignatius de Camargo Part. I. Lib. I. controv. X. art. 2. §. 2.* P. Christophorus a S. Ioseph. *Part. I. de regul. mor. quæst. XIV. art. 12. §. 2.* P. D. Ioannes Mabilionius in enarrationibus in S. Bernardum *Lib. de præcep. & dispens. cap. XIV.*

§. II.

Resolvuntur adversariorum sophismata

XXVIII. **C**ontrariam opinionem defendunt communiter Probabilistæ, immo plures etiam ex Thomistis, ut Ildephonus Baptista, Gregorius Martinez, Serra, Salmanticenses *morales tract. XX. cap. V. punct. 2. num. 21.* alique, quorum objectiones inter disputandum fere omnes resolutæ remanent. Tamen, ut gravis controversia pleno in lumine collocetur, lubet brevi calamo eorum objectiones omnes ad crisin revocare, brevibusque responsis iterum refellere.

XXIX. Obiicit 1. P. Casnedi *Tom. I. disp. VI. sect. 1. §. 3. num. 26.* sequentem textum S. Thomæ ex 11. *Sent. dist. XXXIX. quæst. III. art. 3. Quamvis illud quod ratio dicit, per se non sit secundum legem Dei, sicut nec per se bonum; tamen per accidens est secundum legem Dei, sicut & bonum, in quantum ratio apprehendit ipsum ut secundum legem Dei, & bonum.* Hactenus ex S. Thoma Casnedus. Textus inutilis est, & minus mala fide, quod absit vel suspicari de probo Religioso, certe per summam oscitantiam, & contra expressam S. Thomæ mentem allatus est. Post adducta verba sic pergit Angelicus. *Et ideo sequitur quod conscientia errans per accidens obliget, & non per se.* Si imposturam manibus tangere aves, advertet, D. Thomam in *cit. art.* eo omnia dirigere, ut evincat, conscientiam errantem obligare. Opponit sibi de more primo loco, quod conscientia errans proponit id quod non est secundum legem Dei: ergo non obligat. Cui objectioni reponit, obiectum propositum a conscientia errante esse secundum legem Dei, sicut

sicut & bonum per accidens, idest quatenus intellectus apprehendit rem illam esse secundum legem Dei & bonam. Et hæc est ratio cur S. Thomas cum ceteris Theologis docet, conscientiam errantem obligare. Quapropter concludit responsum citatis verbis, omittis a P. Casnedi. *Et ideo sequitur &c.* Quid hic docet Angelicus quod non fateamur omnes? Nisi enim conscientia errans proponeret rem & secundum legem Dei, & ut bonam, sane non obligaret. Hæc satis essent ad labefactandum commentum P. Casnedi. Verum, ut habeas quam luculenter ubique S. Thomas nostram propugnet sententiam, transcribo verba quibus in corpore eiusdem articulo adeo expresse litem dirimit, ut nullus superstit cavillandi locus. *Si fiat aliquid quod est secundum se malum, quod errans ratio iudicat bonum, peccatum non evitat. Si autem non fiat, peccatum incurrit: quia unus defectus bonitatis sufficit ad hoc quod aliquid dicatur malum, sive desit bonitas qua est per accidens, secundum quod res apprehenditur in ratione boni, sive bonitas qua est rei per se. Sed si sit altera tantum, scilicet qua est per accidens, non propter hoc erit actus bonus.* Lege integrum articulum, & responsum ad 5. quæ adeo decretoria sunt, ut nec Casnedi, nec Terillus, nec omnes Probabilistæ simul valeant eadem cavillari. Quod reponit Casnedi ex *quodlib. III. art. 26.* nimis est ineptum, & alibi propulsatum; ideo, ne actum agam, prætereo. Lepidum est quod obiicit ex 1. 2. *quæst. XIX. art. 6.* ubi inquit Angelicus: *Manifestum est quod illa ignorantia qua causat involuntarium, tollat rationem boni, & mali.* Textus ille directe pugnat cum sententia Casnedi. At, inquit, ex D. Thoma non datur actus indifferens in individuo. Deliberatus, concedo; indeliberatus, nego. Pudere debet adversarios splendidissimam S. Thomæ doctrinam tam vanis commentis & nugis obscurare.

XXX. Obiiciunt 2. Si quis existimaret opus bonum, puta ieiunium, esse malum; voluntas ieiunandi mala esset: ergo contra si quis existimet invincibiliter mendacium esse bonum, voluntas mentiendi bona erit. Resp. Iam inter disputandum responsum est. Malum ex quocumque defectu, bonum ex integra causa. Lege S. Thomam 1. 2. *quæst. XIX. art. 6. ad 1.*

XXXI. Obiiciunt Si quis conscientia invincibiliter errante existimaret obiectum indifferens esse bonum; illius voluntas bona

foret: ergo similiter bona foret voluntas quæ vellet sub iudicio errante aliquod opus malum, repræsentatum ut bonum. Respondeo. Admissio antecedente, negatur consequentia. Quoniam obiectum indifferens natura sua boni, malive capax est. Obiectum autem natura sua malum, bonum reiicit. Porro qui obiectum indifferens invincibiliter errans existimat determinate bonum vel etiam cadens sub præcepto, reapse duo iudicat, ut scite advertit Elizalde *loc. cit. §. 5.* & opus illud esse bonum, & potiori iure non malum; ita ut enuntiatio boni reiiciat rationem mali: sicut qui dicit aliquem esse sapientem, vel divitem, reapse definit eum non esse pauperem, non ignorantem. Porro dum præfatus homo iudicat elevationem festucæ non esse malam, verum dicit; ex hoc iudicio vero moderata voluntas in gloriam Dei elevans festucam bona evadit. Iudicium autem quod obiecto indifferenti addit bonitatem, erroneum est. At hoc iudicio erroneo non dirigitur voluntas; sed priori, proponente simul obiectum ut non malum. Et ut clarius dicam, voluntas in hoc casu dirigitur a dictamine vero prudentiæ placendi Deo. Huic porro fini non resistit malitia materialis obiecti, cum sit indifferens. E contrario quando obiectum natura sua malum est, nullo bono fine honestari valet; & dum intellectus illud apprehendit ut bonum, manifestus error est. Manifestissima itaque elucet disparitas. Similiter si quis existimaret aliquam operationem suam esse infinite honestam, operatio honesta foret, non infinite, ut putat, sed finite. Cur hoc? Sane non quia errat; sed quia existimando operationem revera bonam esse infinite bonam reapse includeret quantitatem honestatis convenientis tali operationi. Quare regula istius finitæ honestatis non esset error, sed verum iudicium respondens finitæ honestati. In his subtilitatibus discutiendis immorari plus iusto nos cogunt adversarii, ut eorumdem sophismata convellamus.

XXXII. Obiiciunt 4. Qui errans existimat pauperem apparentem esse vere pauperem, cum vere non sit, illique succurrit, vere exercet actum misericordiæ bonum & meritorium: e contrario peccaret, si apparente extrema pauperis ficti necessitate congruum subsidium porrigere negligeret. Sacerdos catholicus, ab omnibus reputatus probus, Millam celebrans non consecrat, proponitque hostiam non consecratam adorandam:

dam : & fideles tenentur eam adorare. Petrus, reputans hunc esse suum patrem, tenetur illum honorare. Ergo similiter qui ex errore invincibili mentiretur, bene ageret; qui peieraret ad vitam proximi salvandam, & qui Prælati præceptum exequeretur, bonum laudabiliter operaretur, quantumvis esset de re mala. Hæc exempla non parum fuci imperitis faciunt; cum tamen officia sint, & nugæ.

XXXIII. Ut facillime percipias quam sint frivolæ eiusmodi argutationes, compara simul has duas propositiones: voluntas succurrendi pauperi, & voluntas mentiendo. Quid iudicii profers in utramque? Nonne istud? Prima potest esse bona, secus secunda. Ne ergo adversarii sophisticis cavillationibus pervertere valeant hoc tuum naturale iudicium, præ oculis semper habe contrariam utriusque propositionis naturam; & confestim in fumum abeunt levissima sophismata. Et primo, homo sive pauper sit, sive dives, nihil natura sua explicat quod impediatur virtutem eleemosynæ: quoniam & dives, & quicumque ob bonum finem eleemosynam petere valet, est propter Christum se pauperem efficere. Itaque quemadmodum dictum est de obiecto indifferenti, nulla est in hoc eleemosynæ obiecto malitia materialis, qualis est in mendacio, & periurio. Igitur iudicium dirigens voluntatem eleemosynæ in proposito casu, est iudicium illud quod præscribit succurrendum esse pauperi; quod iudicium verum est. Deceptio autem, seu error, quo creditur pauper qui reapse pauper non est, non dirigit voluntatem. Obiter hic advertet, quod sicut in voluntate sæpe sunt mala mixta bonis, & contra; sic in intellectu falsa sunt mixta veris. Deceptio ergo illa qua reputatur pauper qui dives est, disparata prorsus est, nec influit in actionem eleemosynæ. Sed iudicium quo indicatur succurrendum esse pauperi, illud est quod voluntatem bonam regit. Sed audio te rursus clamitare. Virtus eleemosynæ consistere nequit, propria materia sublata. Materia, seu obiectum eleemosynæ est paupertas. Ergo, hac sublata, corrumpitur virtus. Respondeo. Falleris. Obiectum eleemosynæ est homo sublevandus; seu eleemosyna eo spectat, ut homini succurrat. Si hic homo vere pauper sit, tum eleemosyna undequaque perfecta est. Si homo iste fingit se pauperem, tum eleemosyna caret hac prærogativa sublevandi pauperem. Et si secundum istam considerationem negare velis esse

vere & in rigore eleemosynam, non admodum repugnabo: quia deest conditio paupertatis. Est tamen actus bonus imperatus a caritate, nullaque malitia inquinatus: quia porrigere pecunias homini etiam diviti absolute malum non est. Ad alteram partem respondetur, verum esse, nempe peccare illum qui non succurreret tali ficto pauperi: non quia violaret legem peculiarem, præcipientem auxilium porrigere tali ficto pauperi; sed quia violaret legem universalem prohibentem ne homo agat contra conscientiam, seu contra legem quam ille reputat latam a Deo. Voluntas quippe violandi legem Dei intrinsecus mala est. Qui reputat hanc esse legem Dei, sive vera, sive falsa sit, si eam respuit, voluntatem habet violandi legem Dei: quæ voluntas mala est, ut ex D. Thoma inter disputandum dixi. Quando præceptum Prælati malum est, seu de re mala, actio qua præceptum illud observatur, bona non est; quamvis propter ignorantiam invincibilem non sit ad culpam imputabilis. Negatur ergo, executionem illius præcepti esse actum virtutis obedientiæ veræ; sed tantum est actus prudentiæ putative, seu existimate. Revoca tamen in mentem quod supra diximus, sæpe esse mala mixta bonis. Non quod idem actus sit bonus & malus (quod sane commentum chimericum est) sed quod plures in similibus casibus intermisceri soleant actus veræ obedientiæ, regulati ab hoc iudicio, quod Prælati præcipienti parendum sit: & voluntas huic iudicio conformis bona est. Voluntas vero directa ab applicatione particulari intellectus, seu a iudicio imperante periurium, a Prælati præceptum, mala est: sed malitia non imputatur, posito quod iudicium sit invincibiliter errans. Ad alia duo exempla responsio patet ex dictis. Qui adoraret hostiam non consecratam, non exerceret veram adorationem, sed idololatricam materialem, non imputabilem ad culpam ignorantiam invincibilem. Actus alii, ex vera intentione Deum adorandi procedentes, boni sunt: quia sæpe sunt bona mixta malis. Mala autem, ut dicitur, negative esset præfata adoratio. Cardinalis Gotti *loc. cit. nu. 13.* existimat, hanc esse adorationem honestam, a prudentia, & religione directam. Sed evidenter fallitur, & suam destruit sententiam. Discrimen quod inter exemplum hostiæ consecratæ, & accessum Iacob ad non suam assignat, nullum est, ut ex se patet; nec pluribus opus est ut quisque percipiat

cipiat eandem esse plus minusve utriusque exempli rationem. Et qui semel admittit virtutem prudentiæ aliquando errorem excipere, non est cur neget in aliis exemplis occurrere idem posse. Virtus prudentiæ virtus mentis est: & sicut habitus intellectus speculantis falsum continere nullo modo potest, ita neque virtus intellectus practici. Si ergo duo eodem religionis fervore ducti ad Ecclesiam pergant, ut Christum sub hostia consecrata adorent, & unus audiat Missam Sacerdotis consecrantis, alter Sacerdotis non consecrantis, disparet in merito, & in virtute religionis erunt? Dubio procul. Cur hoc? Quia bonum ex integra causa; malum ex quocumque defectu. Quia actio obiective mala, ut est actio idololatrica, ab intentione quantumvis sancta suscipere honestatem nequit. Qui oppositum asserunt, a doctrina S. Thomæ desciscunt, & manibus pedibusque in Probabilismum corruunt, erroremque præmio donant. Qui honoraret patrem, falso reputatum talem, non esset vera honoratio filialis. Hæc omnia patent ex iis quæ fufius dicta sunt.

XXXIV. Obiiciunt 5. Actus voluntatis speciem capiunt ab obiecto, non absolute spectato, sed ut præcognito, seu representato per intellectum. Porro mendacium, periurium, furtum, & similia crimina non representantur ut mala: ignoratur quippe, & quidem invincibiliter, illorum malitia. Resp. Mirum est, inquit P. Muniessa, quam præfidenter ducantur, & misere seducantur multi imperiti hac speciosa vulgarissimæ obiectionis cavillatione. Vel qui prima Logicæ rudimenta delibavit, percipit quam sit crassum sophisma istud. Ignis, ut comburat, necesse est ut applicetur: ergo ne applicatio est ratio formalis qua ignis comburit? Cognitio, seu representatio intellectus requiritur ut conditio omnino necessaria ad hoc ut obiectum malitiam, vel bonitatem refundat in actum. Ceterum quemadmodum ratio formalis qua ignis comburit, non applicatio est, sed eiusdem calor; sic cognitio intellectus, qua representatur obiectum, est conditio necessario requisita, secus ratio formalis, qua obiectum speciem refundat in actus voluntatis. Hæc nimis trita sunt. Quamvis autem cognitio intellectus representet mendacium ut bonum, non ut malum; tamen non hinc sequitur quod hæc cognitio tollat intimam mendacii malitiam, eiusdemque cum divina æterna lege oppositionem. Illa representa-

Conc. Appar. Tom. II.

tio non affirmat in obiecto reperiri malitiam; sed representat obiectum quod intrinsecus claudit malitiam: & hoc satis est ut voluntas in illud tendens mala sit; licet malitia non imputetur ad culpam propter errorem invincibilem. Accedit quod si argutatio facta quidquam concluderet, evinceret bonam pariter esse voluntatem mendacii, directam ignorantia vincibili. Nam æque vincibilis, ac invincibilis ignorantia proponit voluntati mendacium, periurium, furtum, & cetera similia crimina ut bona. Ergo si sola representatio illa est quæ speciem tribuit actibus voluntatis; perinde bona voluntas erit, sive vincibilis, sive invincibilis sit representatio. Sed quid diutius detineor in re levissima?

XXXV. Obiiciunt 6. Quando homo invincibiliter errans existimat se hic & nunc ad peierandum, ad mentiendum pro vita proximi teneri, nolique mentiri, & peierare; quæro, obligatur ne aliqua Dei lege ad peierandum, vel secus? Si primum: datur ergo vera lex Dei, quæ obligat hominem ad peierandum. Si secundum: ergo non peccaret peierando. Resp. Iam supra solutum hoc sophisma est. Sed quia sophistica terminorum collocatio fucum imperitis facere potest, idcirco sub hac forma repetendum duxi. Dico ergo, ut supra, nulla tunc vera Dei lege urgeri hunc hominem ad mentiendum. Peccaret tamen non peierando, & non mentiendo, quia in data hypothese voluntas non mentiendi esset voluntas peccandi: voluntas autem peccandi vera Dei lege prohibetur.

XXXVI. Reponunt. Lex hæc non peccandi obligat ergo ad mentiendum: quia si non mentitur, peccat: datur lex mentiendi. Porro lex Dei non nisi de bono esse valet. Bonum ergo mendacium est. His argutationibus cavillantur, ut simplicium mentes confundant. Lex divina, quæ peccare prohibet, non præcipit mendacium; sed homo erronee existimat dari Dei legem quæ obliget ad mentiendum, & hac existimatione posita, peccat, si non mentitur. Quia, diximus, ad peccandum satis est quod per errorem reputetur dari legem Dei prohibentem; licet revera lex talis non detur: quoniam malum ex quocumque defectu.

XXXVII. Clamant iterum. Qui præcipit finem, eadem voluntate præcipit medium necessarium ad finem. Ergo voluntas quæ prohibet peccare, præcipit mentiri. Probatur consequentia. Mendacium in hac positio-

C

tio-

tione est unicum medium ad evitandum peccatum. Ergo &c. Resp. Distinguo antecedens. Præcipit medium, natura sua connexum cum fine; concedo: præcipit medium, ex erronea conscientia hominis requisitum; negatur antecedens. Mendacium natura sua non est medium ad evitandum peccatum, sed est peccatum. Ex sola erronea conscientia hominis tunc evadit medium non peccandi. Idcirco oppositio est merum sophisma.

XXXVIII. Audias ultimum sophisticæ artis conatum. Admittamus hypothese[m], præfatum hominem nolle tunc mentiri, atque adeo peccare. Ponamus, errore invincibili perseverante, velle se poenitere. Hoc posito, poenitere non posset, nisi cum proposito mentiendi de cetero, sicut & non peccandi. Vel ergo dicendum, hominem in hac hypothese poenitentiam agere non posse; vel concedendum, propositum mentiendi esse bonum.

XXXIX. Resp. Posset tunc homo ille poenitentiam agere cum proposito servandi omnia divinæ legis præcepta. Quod propositum bonum est, nullamque includit voluntatem mentiendi. Quare non est ei impossibile vera poenitentia. Quod si vir ille errore invincibili obductus propositum haberet mentiendi, hoc propositum sane bonum non esset, nec meritorium; atque adeo nec dispositio ad iustificationem. Quemadmodum si peccator reputaret se habere verum dolorem supernaturalem ex vero motivo, si re ipsa dolor esset naturalis, poenitentia vera non esset, sed putativa, & apparens. Ceterum, ut id quod res est, dicam, si homo sinceram haberet voluntatem poenitendi, dubio procul haberet simul verum propositum Dei placendi, servandæque universæ legis. Quibus actibus sese disposeret ad iustificationem. Actus vero intermixtus mentiendi per errorem invincibilem, si etiam illum eliceret, non disposeret ad iustificationem, utpote non bonus; sed neque obesset, quia formaliter non est malus, seu imputabilis ad culpam. Ceterum repeto, eiusmodi hypotheses esse meras cavillationes, ad involvendam veritatem, & ad propugnandam falsam, laxamque opinionem excogitatas. Deus enim hominem sincere, & ex animi sententia volentem se poenitere, & peccata desistari, non deserit, nec gratiam ad iustificationem, & salutem necessariam subtrahit.

XL. Obiiciunt 7. Quodcumque ratio mihi proponit ut lege præceptum, teneor exequi. Sed nunc mea mihi ratio proponit menda-

cium ut præceptum. Ergo teneor mentiri. Resp. Sint hæc omnia vera. Quid inde? Syllogismus præfatus non aliud infert, nisi quod, admissa hypothese ignorantie invincibilis, teneatur homo mentiri ne peccet. At unde inferitur, illum mentiendo bonum honestumque actum producere? Prima ergo syllogismi propositio duplicem habere sensum potest. Quæcumque mihi ratio proponit ut præcepta necessario exequenda, teneor facere, ut non peccem. Et hic sensus verus est. Quæcumque ratio mihi proponit, ut præcepta, teneor facere, ut meritum adipiscar, ut laudabiliter agam: distingo. Si ratio sit recta, concedo; si errans, nego. Omnia adversariorum argumenta laborant crassa æquivocatione sub initium indicata. Confundunt perpetuo opus non imputabile ad culpam cum opere honesto, & meritorio. Confundunt honestatem existimatam, putativam, & apparentem cum honestate vera & reali. Quando ratio errans est, & proponit opus ut obligatorium, illudque ut laude, & merito dignum repræsentat; tunc sicut ratio reapse est errans, & apparenter vera, sic opus reipse est malum & demeritorium; solumque apparenter bonum & laudabile.

XLI. Obiicies 8. Mendacium in data hypothese non esset bonum. Sed nec esset malum. Ergo esset opus indifferens. Atqui non dantur opera indifferencia in individuo. Ergo aut malum, aut bonum dicendum est mendacium illud. Respond. Qui negant opera indifferencia in individuo, loquuntur de operibus deliberatis. Opera directa ab ignorantia invincibili, non sunt deliberata. Ergo possunt esse indifferencia, quin præiudicium ullum subeat sententia talia opera negans. Reapse tamen mendacium, periurium, furtum &c. sunt opera mala materialiter; sed ob ignorantiam invincibilem non imputantur ad culpam. Quocirca non sunt reapse indifferencia.

§. III.

Nonnulla alia argumenta P. Terilli reijciuntur.

XLII. **S**I omnia sophismata quæ P. Terillus congerit, revocare ad crissimellem, in immentum volumen cresceret. Revera omnia quæ in hac causa obtrudit, ex iis quæ dicta sunt, soluta remanent. Tamen quia sub alio verborum involucri proposita negotium facessere imperitis possent, idcirco levi manu illa exstihare lubet.

XLIII.

XLIII. Obiicit 1. *loc. cit. asser. 2. n. 15. & seqq.* textus sacre Scripturæ adeo a scopo huius questionis alienos, ut mirari fati non subeat, Theologum alioquin acutum, potuisse illos nobis obtrudere. Textus sunt isti. *Beati immaculati in via; Psalm. cxviii. Item Eccli. cap. xxxi. Beatus dives qui inventus est sine macula, & qui post aurum non abiit &c. S. Paulus I. ad Corinth. vii. Qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit; & qui non iungit, melius facit.* Prætereo commenta quæ heinc ille eruit adversus nostram sententiam: quia quisque, cuius sint ponderis textus isti, ex lectione eorundem colligere valet. Piget enim tempus terere in rebus adeo frivolis. Similia prorsus sunt quæ ex Augustino, Bernardo, Bonaventura, Gregorio, & Ignatio confarcat. Quicumque legerit quæ ex his Patribus opponit ille; intelliget, me ea prudenter præterire, non ut difficultatem dissimulem, sed ut Terillo potius parcam.

XLIV. Obiicit 2. *ratione num. 34.* Quamvis intellectus in directa consideratione erret, tamen si error sit invincibilis, per considerationes reflexas verissimas confurget potest ad formandam conscientiam veram, & certam de honestate operationis. Ergo &c. Resp. Quemadmodum nulla falsitas evadere potest veritas, ita mendacium, fornicatio, pollutio per nullas reflexas considerationes fieri queunt opera honesta. Sed de his reflexis infra.

XLV. Obiicit 3. *num. 35.* Existimet iudex invincibiliter se debere condemnare innocentem, legitime probatum reum (supponit sententiam hanc Sancti Thomæ falsam esse) tunc voluntas iudicis, huic iudicio conformis, bona est. Qui enim implet obligationem qua inevitabiliter premitur, bene facit: quia voluntati Dei hic & nunc præcipientis obedit. Ergo &c. Resp. Facta positione quod hæc sententia falsa sit, iudicium erroneum est, & voluntas eidem conformis mala; tamen propter errorem invincibilem culpa eidem non imputetur. Plura quæ ibi multiplicat, seipsis corruunt ex dictis.

XLVI. Obiicit 4. *num. 36.* Malitia moralis non est essentialiter connexa cum ullo obiecto cuius malitia invincibiliter ignorari potest. Ergo omne eiusmodi obiectum est indifferens. Resp. Hæc doctrina ab imis suffodit vel ipsa prima principia christianæ Moralis. Malitia ergo, & bonitas non inest rebus, sed figmentum est rationis humanæ? Nam pauca sunt, immo iuxta Pro-

babilitas paucissima obiecta quorum malitia ignorari invincibiliter non possit. Fornicatio ergo, pollutio, periurium non sunt natura sua mala, seu malitia non est cum illis essentialiter connexa. An hæc doctrina immunitis a censura sit, iudicent alii. Ego, ut evidenter falsam, reiicio.

XLVII. Obiicit 5. *num. 37.* Omne malum est involuntarium, quoties illius malitia invincibiliter ignoratur. Ergo malitia obiecti in his circumstantiis non applicatur voluntati. Ergo electio talis obiecti est honesta. Resp. Quod malum sit involuntarium, solum inferitur, ut centies dictum est, illud ad culpam non imputari; secus quod honestum evadat. Nimis crassus est paralogismus.

XLVIII. Obiicit 6. *num. 38.* Impossibile est ut ex duobus hominibus unus bene, alter non bene operetur, quando uterque habet similes prorsus actus tam in intellectu, quam in voluntate. Contingit sæpe duo matrimonia celebrari in circumstantiis omnino similibus; quamvis ex una parte, & non ex altera detur impedimentum matrimonii. In hoc casu coniuges isti petentes & reddentes debitum, habent actus prorsus similes tam in intellectu, quam in voluntate. Ergo &c. Resp. Error ergo, & veritas sunt actus omnino similes? Ubi adest impedimentum, per errorem sunt coniuges, & per errorem solvunt debitum: vere enim sunt fornicatores. Ubi deest impedimentum, coniuges vere debitum solvunt. Actus sunt similes quantum ad speciem, & apparentiam, secus re ipsa. Bonitas, & malitia sunt quid reale, actibus ipsis intimum.

XLIX. Obiicit 7. *num. 39.* Omnis actus prudens est honestus. Sed voluntas conformis rationi invincibiliter erranti est prudens & regulatur iudicio prudenti. Ergo actus bonus est. Respondeo. Negatur minor propositio. Sicut nulla virtus voluntatis valet elicere, aut dirigere actionem vitiosam, & mortiferam; ita virtus intellectualis, qualis prudentia est, dirigere erroneum iudicium nequit. Mirum est Probabilitas ut certum fere supponere, prudentiæ virtutem posse dirigere errorem. Arbut bona nequit edere fructus malos, nec contra. Hanc eandem obiectionem repetit *num. 40.*

L. Obiicit 8. *num. 41.* Actus conformis suæ regulæ proximæ a Deo institutæ est bonus. At voluntas conformis rationi invincibiliter erranti est conformis regulæ suæ proximæ, nempe conscientiæ, optimo nobis pos-

sibili constituto. Nec dubium quin Deus ipse homini lapsa regulam hanc stabilierit pro eius directione. Ergo voluntas conformis rationi erranti est bona. Respondeo. Vix crederem hæc totidem verbis a Terillo proponi, nisi ipse legissem. Nec dubium ergo quin Deus ipse homini lapsa regulam hanc stabilierit pro eius directione. Nec dubium ergo est quin Deus ipse errorem nobis stabilierit pro nostra directione? Similia paradoxa opponunt qui Probabilissimi caligine obducti sunt. Regula proxima operationis honestæ est conscientia recta & vera. Conscientia errans non regula est, sed recessus a regula. Error stabiliter regula operationis honestæ? Quis hæc audiens non perhorrescit?

LI. Obicit 9. num. 42. Omnis actus liber, qui procedit a voluntate recte disposita, est bonus. Sed omnis actus conformis rationi invincibiliter erranti est actus liber. Ergo omnis actus conformis rationi invincibiliter erranti bonus est. Hoc argumentum fuscè protrahit, & insulcat etiam num. 43. Respond. Error ergo invincibilis non tollit voluntarium? Ergo ignorantia invincibilis non excusat a culpa. Ideo enim contra Iansenistas dicimus, errorem invincibilem excusare a peccato, quia aufert libertatem. P. Terillus asserit, omnem actum conformem rationi invincibiliter erranti esse liberum, atque adeo meritorem. Ego vero adversus Terillum, & Probabilistas sic arguo. Omnis actus natura sua malus, & liber peccatum est. Sed iuxta Terillum actus mendacii, directus ignorantia invincibili, est liber. Ergo malus, & imputabilis voluntati liberæ. Verum de hoc §. sequenti, ubi ad examen revocabitur argumentum P. Casnedi, qui hanc Terilli doctrinam exscripsit.

LII. Obicit 10. num. 44. & seqq. plura exempla uxoris reddentis debitum viro, quem invincibiliter credit suum: iudicis condemnantis innocentem legitime probatum reum: filii obedientis patri invincibiliter exultimato tali: & tandem hostiæ non consecratæ, quæ cultu religioso a fidelibus adoratur. Respond. Hæc omnia exempla, quæ nec umbram præferunt difficultatis, supra expensa sunt. Quod aliquibus hæc exempla potissimum fidelium adorantium hostiam non consecratam, negotium prima fronte quodpiam facessant, ex præoccupationibus, & ignorantia ortum ducit. Ceterum si ad vera, & perspicua honestatis principia respexerint, omnis evanescent difficultas. Nec exemplum hostiæ non consecratæ quidquam præ aliis exemplis diffi-

cultatis ingerit. Ut enim hostia adoretur, lapsus est moralis certitudo eam esse consecratam. Hæc autem certitudo probabilis, seu moralis adest, quoties nihil in oppositum occurrit. Ignorantia autem invincibilis impedit ne idololatria imputetur ad culpam; sicut impedit ne cuiusque alterius actionis malitia vitio adscribatur, dum invincibiliter ignoratur. Verum quemadmodum hæc ignorantia non efficit ut sit revelatum a Deo quod non est reapse revelatum; ita non efficit ut hostia non consecrata sit consecrata. Fidelis adoratur hostiam non consecratam prudenter, prudentia non vera & positiva, sed negativa; ut alias dictum est.

§. I V.

Refutatur censura Iansenismi, & Baianismi quam minus consulte P. Carolus Antonius Casnedi impingit sententiæ hæctenus propugnate.

LIII. Probabilistæ nonnulli, cum ratione destituantur, dictionibus, & calumniis caussam agunt. Evidens est, S. Thomam cum ceteris Patribus, & Theologis gravissimis, atque, sive doctrinam, sive dignitatem spectes, nemini secundis, propugnare errorem invincibilem non reddere opus natura sua malum dignum vera laude, & merito vitæ æternæ: & nihilominus P. Carolus Antonius Casnedi ausus est Iansenismi, & Baianismi hanc sententiam expollulare. Et quoniam res incredibilis apparet, illius verba transcribenda sunt. Ergo scribit Tom. I. disp. v. sec. 2. num. 129. Quare Celladei (Michael Elizalde) concordat cum Iansenio, & Baio in hoc, quod error positivus de honestate obiecti, etsi sit invincibilis, non sit satis ad honeste, & MERITORIE operandum. Qui ergo non defendit furta, periuria, pollutiones, idololatriam, atheismum, & cetera flagitia, quorum invincibilis ignorantia potest esse iuxta Probabilistas, esse opera MERITORIA æternæ vitæ, & supernaturalia, Iansenismum olet, & Baianismum? Ita ne vero? Iansenistæ ergo erunt Augustinus, Bernardus, Thomas, P. Tyrſus Gonzalez Præpositus Generalis inclytæ Societatis Iesu, Muniessa, Camargo, Gotti, ceterique gravissimi Theologi? Hæc est benignitas, & obsequium Probabilismi erga graviores Theologos, atque Ecclesiæ Patres. Sed edisserat nobis P. Casnedi cum suo Terillo, a quo hanc exscripsit opinionem, cur

Ians-

Iansenismi fulgine tincta sit hæc nostra sententia. Quod potissima Probabilismi fundamenta sustodiat. Porro qui Probabilissimum improbant, Iansenistæ sunt: primi enim qui classicum adversum Probabilissimum cecinere, Iansenistæ fuerunt: Hæc est unica & robusta ratio quam offerre P. Casnedi potest, ut evincat Iansenismum, & Baianismum redolere sententiam P. Elizalde. Ceterum, missis iocis, sententia P. Casnedi, Terilli, La-Croix, aliorumque Probabilistarum, quam hæctenus refutavi, ad severiorem criticismem revocetur. P. Casnedi, nulla adducta probatione, notam Iansenismi affingit sententiæ nostræ. Nos contra, non ut recriminemur, sed ut sanam doctrinam propugnemus, erroresque repellamus, Iansenismi luto hæere adversariorum sententiam, invictis argumentationibus demonstrabimus. Et primum omnium, illorum propositio in medium veniat. Error positivus de honestate obiecti quando est invincibilis, satis est ad honeste, & MERITORIE operandum. Hæc totidem verbis P. Casnedi cum P. Terillo, La-Croix, & aliis. Hanc autem propositionem Ianseniana lue inquinatam esse, hoc ego pacto evinco. Ad opus honestum, & ad meritum libertas requiritur indifferentiæ. Quocirca tertia Iansenii propositio damnata est ab Ecclesia, estque sequens: Ad merendum, & demerendum in statu natura lapsa, non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. De prima ergo propositione nullus est ambigendi locus. Altera propositio hæc est. Ignorantia invincibilis adimit libertatem. Ergo necessario consequitur, opus ignorantia invincibili directum, non esse merito vitæ æternæ dignum. Duæ primæ propositiones sunt fidei; neque absque hæresis nota vocari in disputationem valent. Consequentia autem est legitima. Alterum ergo P. Casnedi fateatur necesse est: videlicet, aut errorem invincibilem non auferre libertatem, nec peccatum impedire (quod si adfirmet, in Lutheranismum, & Calvinismum incidit) aut, si concedit errorem invincibilem adimere libertatem, cogitur fateri, opus directum ab errore invincibili, esse honestum, & meritorem absque libertate. Hæc autem hæresis est Ianseniana. Sed aliis aculeis urgeamus paullisper adversarium. Qui laborat errore invincibili, peccare nequit: quia caret libertate. Ergo potiori iure non meretur ob libertatis defectum. Quid ad hæc? Aut error positivus invincibilis tollit libertatem, aut secus. Si secundum; ergo i-

Conc. Appar. Tom. II.

gnorantia invincibilis non excusat a peccato: & hic error est Iansenii. Si primum; ergo datur opus meritorem sine libertate: quæ est alia Iansenii hæresis.

LIV. Argumentatio, inquis, urget; at experientia adversatur eidem. Nam reapse videmus, hominem ignorantia invincibili obcæcatum opus libere elicere, nempe mentiri, peierare, furari &c. Si res ita se habet; ergo peccat. Si enim libere operatur malum, dubio procul peccat. Si mentiendo peccat, ergo mentiendo non meretur. Ceterum, ut æquivocatio auferatur, duplex distinguenda libertas est: altera physica, altera moralis. Qui operatur cum ignorantia invincibili, operatur libere physice, secus ethice, seu moraliter. Porro in eo genere necessaria libertas est in quo quis aut meretur, aut demeretur. Meritum, & demeritum sunt in genere moris. Ergo in hoc genere requiritur libertas.

LV. Postremum mirifica, & stupenda videtur adversariorum Theologia. Ignorantia invincibilis, omnibus fatentibus, impedit peccatum; & non impedit meritum? Si qui laborat errore invincibili, nequit ex hoc titulo peccare, potiori iure nequit ex eodem titulo mereri: plus enim ad meritum quam ad culpam exigitur. At, inquis, qui mentitur, ut salvet vitam proximi, iudicat se bonum opus exequi; & voluntas libere mendacium profert, repræsentatum ut honestum. Mera est hæc verborum illusio. Qui mentitur, & peierat, iudicat bonum opus exequi? Hoc iudicium verum est, aut falsum. Si verum; ergo periurium bonum est, bonum & mendacium. Si erroneum; aut vincibile est, aut invincibile. Si vincibile, peccatum est. Si invincibile; ergo aufert libertatem: ergo tollit meritum, & demeritum, quorum fundamentum libertas est. Hæc adeo evidentiæ sunt, ut nulla eludi cavillatione queant. Et sane incredibilis est adversariorum dialectica. Cum ceteris Catholicis sentiunt, ignorantiam invincibilem auferre libertatem. Fatentur quoque ad merendum, & demerendum libertatem requiri, nedum a coactione, verum etiam a necessitate. Deinde audent defendere, hominem laborantem ignorantia invincibili posse cum laude & merito illa ipsa opera exercere quorum obducitur ignorantia.

LVI. Retractet ergo P. Carolus Antonius Casnedi calumniam Iansenismi, & Baianismi, asperam sententiæ SS. Augustini, Bernardi, Thomæ, Bonaventuræ, & gra-

C 3

vio-

CAPUT VI.

De conscientia dubia.

viorum Theologorum. Præter adductos S. Thomæ textus lubet alium hic afferre, quo Doctor sanctus ostendit, mendacium nullo modo bonum esse, quantumvis pia intentione directum: quod obitericum Ægyptiarum exemplo evincit. *Obstetricæ non sunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore Dei, & benevolentia ex qua processit. Mendacium vero postea sequens non fuit meritorium.* 2. 2. qu. cx. artic. 3. ad 2. Contra, inquit PP. La-Croix, Casnedi, Terillus, fuit meritorium per accidens ratione ignorantie invincibilis; idest, fuit meritorium illud mendacium, quia non fuit liberum. Hæc autem hæresis est Calviniana, & Ianseniana. Non modo ergo P. Casnedi retractare suam calumniam debet, impactam SS. Doctoribus; verum etiam depurget necesse est suam doctrinam a nota Iansenismi, & Baianismi. Quam notam non dictatoria, ut ille præstitit, auctoritate eidem inurimus (absit enim hoc a nobis) sed vi tantum evidentis ratiocinii: quæ censurandi methodus omnibus Theologis familiaris est & permessa. Libenter vero audirem a P. Casnedi, aut ab eiusdem strenuis defensoribus, quid responsi præbituri sint argumentationibus nostris. Nam adeo improbabilis, falsa, & laxa mihi est adversariorum opinio, ut iure ac merito scripserit doctissimus P. Ignatius de Camargo Societatis Iesu, se mirari, quod P. Antonius Terillus cum aliis Probabilistis non erubuerit iactare pro sua opinione Theologorum omnium consensum; & quod turpius est, talem opinionem affingere ausus sit D. Thomæ. Hæc sunt verba sapientis Iesuitæ. „ In eo quod „ Terillus affirmat de uniformi assensu Theologorum a centum saltem annis in ea sua „ doctrina tradenda, fallitur manifeste. Ceterum turpius fallitur, & multo minus excusabiliter, dum illam audet D. Thomæ „ appingere, cuius circa mentem adeo crasse „ Terillus hallucinatus est . . . ut vix de „ viro docto & sincere docente videri credibile potest. “ P. Casnedi vero, & P. La-Croix cum ceteris qui Terillum ducem sequuntur, non alia excusatione digni sunt in allegando pro eorum laxa opinione S. Thomam, nisi quod nimia in Terillum fide decipi frequentissime soleant. Concludit P. Camargo, adeo certam esse sententiam nostram, ut de ea nemo, inquit, dubitasset, nisi in mundum venisset Probabilismus, cuius doctrina opposita germana est.

I. PRIMUM omnium ipsum conscientia dubia nomen explicandum est. Conscientia, ut dictum est, dictamen practicum mentis est. Porro dictamen seu iudicium in se non est dubium; cum dubium sit iudicii suspensio, ut mox dicam. Dicitur itaque conscientia dubia obiectivæ, seu terminativæ, quatenus circa ipsam rem dubiam habet homo varia iudicia practica in utramque partem, quæ sententiam super eadem re suspendunt.

II. Antequam veram dubii notionem prodo, vanas Tamburini, & aliorum finitiones dubii excludo. Docet quippe Tamburinus Lib. I. in Decal. cap. iv. dubium aliud esse positivum, negativum aliud. Dubium positivum vocat, quando leves dubitandi pro utraque parterationes occurrunt: negativum vero, dum nulla occurrit dubitandi ratio. Sed hanc partitionem, finitionesque, ut falsa commenta, reiiciunt communiter graviores Theologi. Quando enim nulla occurrit dubitandi ratio, non dubium, sed nescientia, & ignorantia nuncupatur. Neque enim ego dubito, sint ne astra paria, vel imparia; sed id ignoro. Vana quoque est aliorum distinctio, qua dicunt, dubium negativum versari inter rationes leves; positivum vero inter rationes graves. Nam ratio levis non dubium inducit, sed scrupulum, aut suspensionem. Porro rationes leves spernendæ sunt. Nullus homo prudens ex levibus indiciis movetur ad dubitandum; sed illa contemnit. Ne tamen litem instituamus de vocibus, si cum P. Cardenas I. Part. disput. vi. numer. 115. dubium negativum appellare velis, quando anceps intellectus manet, iudicio suspensio, eo quod propositis terminis nulla occurrit ratio gravis ad prudenter iudicandum de alterutra parte, inclinatur tamen intellectus ad suspicandum; non valde repugnabo. Quoniam, sive id neges, sive adfirmes, nihil ad institutum confert.

III. Dubium ergo positivum morale, de quo in præfens, est, quando utrinque occurrunt rationum momenta æqualia, quæ assensum, seu iudicium suspendunt in utramque partem. Ab æqualibus enim momentis agitur intellectus, & fluctuat, dum practica iudicia in utramque partem habet. En dubium positivum. At quia hæc iudicia in utrumque extremum paria sunt, anceps hæ-

ret

ret mens, suumque retinet iudicium, & sententiam: & secundum istam rationem vocari dubium negativum potest, quatenus intellectus assensum negat. Hæc est communis dubii notio quam Theologi graviores tradunt. S. Thomas qu. xiv. de verit. art. 1. *Quandoque intellectus non inclinatur magis ad unum quam ad aliud, vel propter defectum moventium, sicut in problematibus, de quibus rationes non habemus; vel propter apparentem æqualitatem eorum quæ movent ad utramque partem. Et ista est dubitantis dispositio, quæ fluctuat inter duas partes contradictionis.*

IV. S. Antoninus I. Part. Sum. tit. III. cap. x. §. 10. reg. 6. *Qui agit scienter id de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, sumendo proprie & stricte dubitationem, prout rationes sunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem quam ad aliam.* Tunc itaque homo revera dubitat, seu anceps hæret, quando argumenta in utramque partem apparent vel æqualiter evidentia, vel æqualiter probabilia. Nec hanc fluctuationem, seu suspensionem tollit aliqua levis ratiuncula, quæ scrupulum inducit, quæque contemnenda est. Et quamvis dubium proprie inducat suspensionem iudicii, teneatque intellectum suspensum; quemadmodum duo pondera æqualia suspendunt libram, ne in unam, vel aliam partem declinet: cum hoc tamen componitur, quod intellectus possit supra se reflectere, seu formare iudicium reflexum, quo iudicat se dubitare. Quare dubium proprie versatur circa obiectum directe propositum intellectui, qui de eo nihil adfirmat, negative; sed manet suspensus & anceps in utramque contradictionis partem.

V. Ab hac suspensione dimovere intellectum valet sola maior apparentia veritatis. Communiter contendunt, quod sicut fieri nequit ut bilanx in alterutram partem moveatur, quamdiu pondera æqualia remanent; ita neque intellectus, atque adeo neque voluntas, usquedum rationum momenta paria omnino sunt. Quamobrem si bruto esurienti proponerentur duo pabula omnino similia, æqualia in æquali distantia, ad neutrum moveretur; ut experientia comprobatum voluit in asino Buridani. Verum hæc numquam probari experimento valent: quia fieri in praxi nequit ut pabula ita similia, & in æquali distantia appareant bruto famelico, ut non ab uno potius quam ab alio attrahatur. Et quidquid de bruto sit, in homine affectiones cordis intellectum divertunt, & li-

bera voluntas pro ingenio illum divertere potest, ne consideret illud, & meditetur istud extremum. Cum enim humana voluntas sola infinita bonitate æquetur, a nulla re creata impelli necessario valet: idcirco semper valet intellectum a cuiuslibet obiecti consideratione retrahere, & ad alterius meditationem inclinare. Verum quidem est peccare voluntatem, si imprudenter, idest pro solo ingenio, & absque gravi momento divertat intellectum a consideratione unius, & in meditationem alterius impellat.

VI. Aliqui confundunt dubium cum iudicio incerto: quæ duo diversa omnino sunt. Nam licet omne dubium sit incertum, non tamen omne incertum est dubium. Siquidem omnis assensus inevidens plus minusve incertus est, nec tamen dubius, seu dubium est; cum dubium assensum excludat. Aliunde enim dubium, & aliunde incertitudo accessit. Incertitudo oritur a momentis inevidentibus; dubium vero ab æqualitate in utraque parte rationum. Maneat ergo certum ratumque, dubium proprie dictum suspensionem assensus claudere in utramque partem ob æquales rationes. Et quia hæc dubii finitio non levis momenti est, lubet eam confirmare auctoritate P. Francisci Suarez Theologi doctissimi, qui disp. xl. de censuris sect. 5. n. 2. hæc scribit. *Aliud est dubitare, aliud assentire cum formidine. Dubium enim proprium est, quando post diligentem inquisitionem intellectus anceps, & quasi suspensus manet. Assensus autem licet sit cum formidine, est tamen determinatus ad alteram partem; atque ita tollit dubium, & præbet saltem opinionem.*

VII. Quæst. I. *Quotuplex sit dubium?* Resp. Communis divisio dubii est in dubium iuris, & facti; in speculativum, & practicum. Partitio in positivum, & negativum iam supra partim explosa, partim explicata est. Dubium iuris est, dum quis dubitat de lege, de præcepto, de voto, seu de quacunque re ad obligationem pertinente. Illud enim omne quod obligat, respectu illius rei ad quam obligat, legis naturam participat, vel præcepti, seu iuris. Dubium facti tunc est, quando quisquam dubitat, sit ne factum aliquid, puta utrum heri ieiunaveris, officium divinum persolveris, tali tentationi consensum præberis. Eadem res potest esse materia dubii iuris, & facti sub diversa ratione.

VIII. Dubium speculativum proprie illud vocatur quod honestatem alicuius sive legis,

sive operis spectat. Dubium *practicum* operis exercitium respicit. Dubitas, sit ne panis filigineus materia Eucharistiæ, utrum licitum sit pingere die festo, an vestis tua sit. Hæc dubia speculativa sunt, quibus perseverantibus, dubitas, utrum hic & nunc consecrandum sit in pane filigineo, utrum pingere hoc festo die liceat, & utrum retinere debeas vestem quam possides. Hæc sunt dubia practica. Dubitas, incurreris ne censuram, vel irregularitatem: hoc est dubium speculativum. Et, hoc dubio perseverante, dubitas, utrum liceat celebrare, & hoc est dubium practicum. Plures recentiores illud vocant dubium speculativum quod opus respicit præcisum a circumstantiis; e contrario practicum quod illud opus considerat circumstantiis implexum. Sed eiusmodi notiones falsæ sunt. Opus cum suis circumstantiis diversum omnino obiectum est ab opere ab eisdem circumstantiis præciso: quare dubia quoque quæ eiusmodi obiecta spectant, diversa sunt. Quando ergo dubium practicum, & speculativum versantur circa eandem propositionem, ambo illam respiciunt omnibus circumstantiis vestitam, cum hoc discrimine, quod dubium speculativum versatur circa solam honestatem, & naturam rei; dubium vero practicum executionem eiusdem considerat.

IX. Quæst. II. *Utrum operari cum conscientia dubia de peccato sit peccatum?* Resp. Dubitas, sit ne licitus hic contractus: & manente hoc dubio, contractum celebras. Adfirmant omnes te peccare. Quoniam, usque dum non deponis hoc dubium de iustitia contractus, sed anceps intellectus hæret, voluntas ita opus aggreditur, ut parata sit illud exequi, sive sit, sive non sit contra legem Dei: quæ voluntas suapte natura mala est, atque divinæ maiestati iniuriosa. Præterea non operatur ex bona fide: omne autem quod non est ex fide, peccatum est. Postremum, qui dubitando operatur, proximo periculo se se exponit peccandi mortaliter; cum æque probabile sit peccatum, ac non peccatum. Quis tam rudis est qui non videat, eum parvi facere Dei amicitiam qui cum illius offensæ dubitatione opus aliquod aggreditur? Hæc est doctrina certa nedum penes omnes Theologos catholicos, sed ethnicos ipsos. Porro hoc dubium deponi nequit, nisi gravi aliquo, prudentique motivo, quod ad unam partem potius quam ad alteram intellectum inclinet.

X. Hinc colligas velim, quam grave periculum sit ne in opinionibus probabilibus dubii reapse; & accipites maneamus; licet aliquo affectu, vel cupiditate occulta potius quam ratione vere probabili & gravi, in unam præ altera partem inclinare videamur. Porro si dubitantes manemus, revera peccamus. Ad hanc solam considerationem expavescere debemus omnes; sed potissimum Probabilistæ, qui vanis, & ineptis commentis hoc dubium reponunt inter opiniones utrimque æqualiter probabiles, ex quibus pro ingenio eam eligunt quæ sibi magis aridet. Qua de re loco suo.

§. UNICUS.

Discrimen quod P. Cardenas constituit inter dubium facti, & iuris, quod nempe illud per æquales testes non tollatur, istud vero æqualibus probationibus auferrî possit, refutatur.

I. P. Cardenas, inter Probabilistas doctus & probus, ita Probabilissimum defendit, ut nollet unquam ad praxim reduci quemadmodum suo loco dicam. Quamquam enim acutior sit Terillo, & solidior; tamen, quia veritatis amantior, sæpe cum Probabilissimi dispendio veritati litat. Discrimen quod inter dubium iuris, & facti invenit, non leve infert Probabilissimo detrimentum.

II. Docet ergo Cardenas in *Cristract. 1. disput. vi. cap. vi. art. 1.* in questione facti paria testimonia in dubio rem relinquere; ita ut iudex nequeat sententiam in alterutram rogare partem, quando in utramque partem testes adint æqualis auctoritatis. Oppositum vero evenire contendit in questione iuris; ita ut possit intellectus, pari rationum pondere suspensus, alterutri parti assensum præbere.

III. Primam partem omnes admittunt Antiprobabilistæ; eam tamen negant communiter Probabilistæ; ut adfirmat ipse Cardenas num. 80. Illam vero invictis argumentis evincit, quorum aliqua hic perstringam. Et primo auctoritas Salomonis occurrit super infante quem ambæ meretrices sibi aduocabant III. Reg. cap. III. Clamabat enim una: *Filius tuus mortuus est, meus autem vivit.* Contra testabatur altera: *Mentiris: filius quippe meus vivit, & filius tuus mortuus est.* Quia æqualis ponderis testimonia erant, dubius remansit Salomon; & ut dubium

bium exciteret, veritatemque extorqueret, divisionem præcepit infantis.

IV. Confirmat hanc veritatem utriusque iuris textibus. Nam in cap. *Ex litteris* de probationibus hæc habentur. *Quod si amborum partium testes sint æque idonei, possessoris testes præferuntur, cum promptiora sint iura ad absolvendum quam ad condemnandum.* Ubi Glossa ait: *Quod hic dicitur, & in similibus, locum habet in dubiis, & obscuris.* Patet ergo rem esse dubiam, ubi testes facti sunt æqualis fidei. Consonat ius civile, uti docet Bartol. in leg. 1. ff. *Uti possid.* apud Tusch. lit. P. conclus. 798. *Quando probationes sunt pæres, favetur reo, quia in dubio pro reo pronuntiandum.* Et idem Tuschus lit. P. conclus. 766. num. 33. inquit: *Probatio dicitur dubia, quando sunt testes contrarii pro actore, & reo æquales numero, & qualitate.* Idem tradit Tiberius Decianus *Volum. II. respons. III. num. 21. & 25. ex cap. Ex litteris de probat.* & apud eundem Baldus in leg. *Data opera* Cod. *Qui accus. non poss.* Romanus in leg. 1. §. *ultim.* & expressit Abbas in cap. *Licet* §. *In tertio.*

V. Hæc, & alia congerit Cardenas, ut priorem propositæ questionis partem evincat: & non advertit perdoctus Theologus, hæc omnia æque probare in dubio iuris. Nam nullibi in allegatis locis sit expressa mentio dubii facti cum exelusione dubii iuris; sed absolute leges loquuntur; ergo comprehendunt dubium, sive iuris, sive facti.

VI. Admittimus ergo ut certam primam partem; nempe, testimonia in dubio facti omnino æqualia & numero, & qualitate controversiam sub dubio relinquere. At hinc evidenter inferimus, idem dicendum esse in dubio iuris, quin ulla unquam assignari disparitatis ratio possit. Rationes cum rationibus conferamus. Inquit Cardenas num. 89. Si Berta nupsit Petro, & Ioanni, & ambo eam uxorem postulent: & Petrus producat tres testes, affirmantes matrimonium cum Petro prius initum fuisse; & tres alii eiusdem fidei asserant, matrimonium initum fuisse prius cum Ioanne: quis erit iudex qui in favorem Petri potius quam Ioannis sententiam ferat? Quis prudens non dubitabit de legitimo istius uxoris marito? Anceps remansit Salomon ipse ob æquale duarum meretricum testimonium.

VII. Indicem advenit Theologi quatuor, & testantur invalidum esse matrimonium Berte cum Petro. Negant apud Indicem alii quatuor Theologi eiusdem omnino dignita-

tis, & fidei, matrimonium illud validum esse. Hoc dubium iuris est, spectat quippe valorem contractus, & sacramenti matrimonii. Quis iudex non dubitabit de valore istius matrimonii? Cur, amabo te, iudex anceps manet, utrum Berta reple contraxerit matrimonium cum Petro: quando tres testes eiusdem omnino dignitatis adfirmant, & tres negant tale factum? Cur hoc? Quia, inquit, Iudex auctoritate testium in questione facti movetur, veluti bilanx ponderum quantitate. Porro sicut hæc suspensa hæret, si pondera sint æqualia: ita Iudex dubius remanere debet in questione facti, quando testimonia paria sunt. Hoc concedit Cardenas. Sed ab eo percontamur: quis movet Iudicem in questione iuris? Doctorum auctoritates, & rationum momenta, quibus evincitur iustitia, aut iniustitia contractus. Si igitur Doctorum testimonia, & rationum momenta sint omnino paria; cur anceps, & dubius non remanebit Iudex? Quænam discriminis ratio? Est ne alia intellectus natura in questione facti, & alia in questione iuris? Quatuor testes adfirmant factum, quatuor negant. Æqualia sunt & affirmationis, & negationis momenta rationum. Quatuor Doctores adfirmant licitum contractum, quatuor asserunt usura inquinatum. Æqualis est Doctorum dignitas, paria rationum pondera. Ergo aut in nullo, aut in utroque dubius hæret debet Iudex. Hæret in primo: ergo & in postremo.

VIII. Quis est qui ineluctabilem argumentationis vim non sentiat? Ipse P. Cardenas pressus, ut discrimen assignet, respondet *loc. citat. artic. 2. num. 99.* a se stare experientiam. Incredibile videtur tam doctum Theologum adeo ineptum præbere responsum: quocirca eiusdem verba transcribenda sunt. Inquit ergo. „ In questione de facto rationes utrimque æque probabiles producant dubitationem. Ergo etiam in questione iuris idem debet esse; cum non sit maior ratio uniusquam alterius; vel assignetur disparitas. Respondeo; in questione de facto, in qua conclusio probatur ab experientia, non teneri me maiorem disparitatem dare quam ipsam experientiam. Cum ergo experiamur, intellectum in questione de facto hæret dubium, quoties pro utraque parte videt fundamenta æque probabilia, id quod non experimur in questione iuris; in qua intellectus plerumque uni parti assentitur, quamvis rationes sibi proponantur ut utrimque æque

probabiles; inde sufficiens desumo disparitatis argumentum.

IX. Colligat hinc lector, quanti sit Probabilissimi vis, si valet Theologum, alioquin acutum, & doctum, ita excantare, ut rem evidentissimam obnubilare pertentet. Quis umquam audivit similem disparitatem? Et primum cur asserit, nos in quaestione facti experiri, dubium hærere intellectum, secus in quaestione iuris? Hanc experientiam ostentare de semetipso Auctor valet, secus de aliis. Ego sane oppositum intimo sensu experior, & necum experiuntur omnes Antiprobabilistæ; & quod plus est, communiter Probabilistæ ipsi. Intellectus absque ostensione veri non movetur; nec hæret suspensus, nisi ob duo æqualia veritatis pondera. Cur ergo ob hæc æqualia pondera in quaestione facti anceps intellectus hæret, secus in quaestione iuris? Quia id experimur in prima, secus in secunda quaestione? Id iam negant communiter docti, qui istius diversæ experientiæ discrimen assignari postulant.

X. Accedit quod nulla sit facti quaestio cui non immisceatur quaestio iuris. Nam dum accedunt quatuor testes adfirmantes factum, & quatuor negantes illud, Index expendere serio debet, sint ne reapse æqualia eiusmodi testimonia. Conferre invicem astringitur utriusque partis condiciones, gradus, & omnibus collatis, sententiam rogare super probationum æqualitate. Hæc autem quaestio iuris est. Ergo aut in quaestione iuris controversia anceps intellectus hæret, posita probationum æqualitate; vel si anceps in quaestione iuris non manet, nec anceps manebit in quaestione facti, quæ semper quaestionem iuris includit.

XI. Opponit P. Cardenas disp. xv. num. 287. Videmus enim Theologos omnes; libratæ utriusque partis contradictoriæ rationibus, in materia morali topica, adherere uni parti ob rationes istius, non obstantibus rationibus oppositæ: inde clare inferimus rationes utriusque partis inter se libratas non producere necessario dubium: quandoquidem Theologi non dubitant, sed unam partem resolvunt.

XII. Hanc quoque experientiam, ut commentitiam, reicimus. Si illam in se sensit P. Cardenas, id evenit ex nubecula Probabilissimi mentem obscurante, aut alio præiudicio ex educatione hausto. Ceterum cum de omnibus Theologis asserit, idem omnes sentire, evidenter fallitur: & istius suæ deceptionis non alium appello testem quam illum ipsum. Siquidem ille loc. citat. artic.

3. a. num. 110. ad num. 114. non alios Theologos pro sua opinione allegat quam Ioannem Sanchez laxissimum Casuistam ab Ecclesia proscriptum, & Cardinalem de Lugo. Quid quod vel ipsi Probabilistæ in quaestione iuris, dum utrimque sunt momenta æqualiter probabilia, syllogismum practicum efformant, quo deposito dubio, iudicant unam ex partibus sibi præeligendam esse? Et, ut advertit etiam P. Muniessa, quando Theologi, libratæ utriusque partis rationibus, adherent uni parti, id præstant, quia iudicio aut directo, aut reflexo deprehendunt partem quam eligunt, non esse parem alteri, sed eidem prævalere. Quare subdit: *Profecto contra hoc potest forte Cardenas adducere experientiam aliquam de se: de aliis non ita crediderim: de me omnino nego.*

XIII. In quaestione ergo facti fatetur P. Cardenas, anceps intellectum hærere, posita æquali testium affirmatione, vel negatione. Ergo idem dicendum in quaestione iuris, cum nulla discriminis ratio excogitari valeat. Experientiam chimericam, quam adversarius obtrudit, contra ipsum evidenter militat. Quandoquidem, ipso fatente, exceptis Sanchez, & Lugo, ceteri Theologi oppositum propugnant. Ergo oppositum experiuntur. Nisi velit dicere, contra propriam conscientiam Theologos sententias propugnare. En, lector, quam evidenter dirutum sit auctoritate ipsius Cardenas unum ex potissimis fundamentis Probabilissimi. Siquidem iura omnia tum civilia, tum canonica docent, inquit Cardenas, intellectum hærere dubium, quando momenta in quaestione facti sunt æqualia. Porro, hac facta positione, nequit index ferre sententiam in alterutram partem, ut iura ipsa decernant. Ergo idem dicendum in quaestione iuris: tum quod iura absolute loquuntur, nec meminerunt distinctionis iuris, & facti, ut supra indicavimus: tum quod ratio ita evidenter hoc probat, ut nihil in oppositum hircere vel ipse Cardenas, vir alioquin acris acuminis, queat, nisi confugiendo ad experientiam; quantum esse figmentum ostendimus. Quibus positis, corrui omnino unum ex potissimis fundamentis Probabilissimi. Si enim intellectus dubius est inter opiniones utrimque æqualiter probabiles, ut ostensum est; necessario consequitur, minime posse alterutram eligere partem, ut allegata iura definiunt. Aut ergo abstinendum a sententia; vel quod id tutius est, eligatur oportet, ut fuse infra demonstrabo.

C A

CAPUT VII.

Exponitur vrita illa regula: In dubiis tutior pars est eligenda.

I. Principio termini exponendi sunt. Tutior duplici in sensu accipi potest, ut Theologi, & Canonistæ docent. Primo comparative ad partem oppositam tutam. Status religiosus comparative ad statum matrimonialem, vel laicalem tutior est; tutus tamen est etiam status laicalis. Secundo adversative, id est ad partem non tutam, sed dubiam. Quare hoc in sensu una pars tutior dicitur, non quia altera pars tuta sit, sed quia dubia est. Quo in casu tutior pars unice tuta est: opposita enim dubia est, atque adeo non tuta. Ne multa: in dubiis tutior pars est sola & unice tuta.

II. Revocanda in memoriam est distinctio dubii in speculativum, & practicum. De dubio practico, aut de utroque simul nunc sermo est. Quid verbum eligenda prodatur, exponendum quoque est. Quoniam eligi tutior pars potest aut ex consilio, aut vi præcepti. Catholicorum nemo negat, eligendam ex consilio esse partem tutiorem in dubiis. Illud in quaestionem vocatur, sit ne electio vi præcepti necessaria. Tandem vera notio dubii positivi semper præ oculis habenda est. Dictum est autem, dubium positivum proprie tale interdum opinioniones versari, æquali rationum pondere probabiles, de eodem omnino obiecto. Ecce exempla. Sunt qui probabiliter opinantur, circumstantias graviter aggravantes intra eandem speciem non esse confitendas: sunt alii qui probabiliter id adfirmant. Illi probabiliter opinantur, possidentem beneficium exigui redditus non teneri ad horas canonicas: isti probabiliter adfirmant. In conflictu harum opinionum anceps intellectus, & fluctuans hæret.

III. Animadvertunt quoque Theologi, non esse idem unam partem esse tutiorem, & esse probabiliorem. Nam pars tutior dicitur per recessum a peccato, etiam materiali. Pars probabilior per conformitatem ad legem. Puta opinio adfirmans, teneri Sacerdotem administrare Eucharistiam in gratia, est dubio procul pars tutior: quia recedit a periculo peccati etiam materialis. Opinio contraria poterit esse alicui probabilior; quia tamen non est omnino certa, & evidens, non est tutior: quia si esset falsa,

saltem peccatum materiale contingeret. Respectu ergo peccati illa pars dicitur tutior, etiam si esset minus probabilis, quæ magis a peccato recedit. Respectu autem veritatis, de qua in præsentia sermo est, illa opinio quæ est probabilior, est etiam tutior: tutior, inquam, ut Theologi advertunt, de veritate, prout minus fallitati est obnoxia. Opinor ego, obligationem esse poenitendi statim moraliter post culpam: alii communius opinantur oppositum. Mea opinio tutior & securior est quoad evitandum peccatum; sed tutior dici non potest quoad veritatem: quia contraria sententia, in hypothesi quod sit probabilior, conformior & vicinior est veritati. Nonnulla alia occurrerent dicenda super horum terminorum explicatione, infra tamen de iisdem sermo redibit. Et hæc quæ indicavi, satis nunc sunt. Quibus prælibatis.

IV. Quæst. I. Undenam desumpta sit regula præfata? Resp. Hæc regula in variis canonici iuris locis habetur, præcipue cap. Ad audientiam, de homicidio, ubi hæc habentur. Respondendum. Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit iniungere Presbytero memorato ut in sacris ordinibus non ministret. Duo hic distinguenda sunt. Primum, quod Pontifex, tamquam principium certum, præsupponit, in dubiis tutiorem partem eligendam esse. Inquit enim: Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem. Ex hoc principio certo, & extra controversiam posito, insert, Presbyterum, de quo quaestio erat, abstinere debere ab altari. Vos convenit iniungere Presbytero memorato ut in sacris ordinibus non ministret. Toto ergo ostio aberrant illi qui comminiscuntur, Pontificem loqui in casu particulari, eiusque doctrinam non esse universim extendendam. Nam ex sola littera constat, doctrinam esse universalem, applicatam casui particulari. Quod cavillatur P. Moya ter proscriptus Tom. I. tract. i. quæst. vi. num. 33. regulam consilii esse, non præcepti, merum commentum est. Constat enim, legem tum divinam, tum naturali abstinendum ab eo opere esse in quo dubium est, sit ne ostensivum divinæ maiestatis; ut iam ostensum est supra. Qui vero in dubiis tutior, seu unice tuta modo explicato, parte neglecta, dubiam partem eligit, in tali dispositione animi se constituit, ut agere velit, sive ut, sive non sit peccatum: quod nemo ratione præditus negare valet peccatum esse. Quare Augustinus Lib. adversus Donat. cap.

cap. v. inquit : *Efficere id quod incertum est an sit peccatum ; certum peccatum est .* Hæc doctrina communis est penes omnes Patres , de quibus hæc scribit Morinus Lib. de admin. sac. pœnit. cap. lv. *SS. Patres nostri mille & centum annorum spatio , in eo tantum laboraverunt , ut Sacerdotes docerent , in casu dubio securiorem partem semper esse eligendam .* Quid quod ipsi Ethnici solo lumine naturæ perfusi doctrinam hanc perspicue docuerunt ? *M. Tullius Lib. I. Offic. hæc scribit . Bene præcipiunt qui vetant quidquid agere quod dubites æquum sit , an iniustum .* Verum plura infra de hoc , cum de Probabilismo sermo erit .

V. Quæst. II. *In quonam dubio locum habeat hæc regula ?* Resp. Quidam æquo rigidius laudatam regulam interpretantur . Confundunt enim dubium cum incerto . Negant aliquod iudicium opinativum non certum esse regulam conscientiæ , licet sit probabilius . Hanc opinionem suo loco propulfabimus . Dico ergo , citatam regulam locum habere in dubio vero practico , quatenus relinquit intellectum ancipitem , & fluctuantem inter duas partes . Nam si anceps intellectus non est ; sed uni parti adhæret , formatque iudicium , licet opinativum , veretamen probabile , ita ut eius probabilitas non elidatur ab alia probabilitate , tunc intellectus non est in dubio , licet non habeat omnimodam certitudinem : & ideo tunc locum non habet dicta regula .

VI. Similiter regula illa locum non habet in dubio speculativo , quod abigitur practico conscientiæ dictamine . Regula ergo illa locum habet in dubio practico , in quo controversia est de peccato : tunc obligat sub præcepto . Consilii autem est relinquere quæ nobis videntur probabiliora , licet non certa & evidentia , & sequi tutiora . Hæc fusius suo loco explicabuntur adversus aliquos plus iusto rigidos .

§. U N I C U S .

Qui conciliari possit hæc regula , In dubio melior est conditio possidentis , cum alia iam explicata , In dubio tutior pars est eligenda .

I. **R**egula hæc habetur in l. 171. ff. de regulis iuris , ubi hæc occurrunt : *In pari causa possessor potior haberi debet .* In iure autem canonico habetur in VI. & est regula 65. *In pari delicto & causa potior est conditio possidentis .*

II. De crasso , & enormi abusu quem i-

flius regulæ , *Melior est conditio possidentis ,* faciunt Probabilistæ , in libro de Probabilismo sermo erit . In præsentia solum conciliatur cum altera explicata regula . Bona fide agrum possides . Titulum possessionis , seu domini tui in dubium vocatur . Lis instituitur . Post serium examen iura sunt in utramque partem æqualia : nec post diligens examen ius aliquod occurrit quod uni præ altera parti faveat . In hoc casu possessio agri dubium explodit . Hæc enim possessio tollit æqualitatem , & agrum asserit possessori . Secunda ergo regula optime conciliatur cum altera : *In dubiis tutior pars est eligenda .* Si quidem illa pars quæ ultra æqualitatem iuris cum altera parte , fruitur possessione , evadit tutior . Hac ratione vera quoque est altera regula : *In dubiis tutius est favere reo .* Quoniam , dum dubium versatur inter reum & actorem , tutius est reum dubium absolvere quam damnare : quia de duobus malis necessariis tutius est minus eligere . Porro minus malum est reum absolvere quam innocentem damnare .

III. Nec dubium superveniens interrumpit possessionem bona fide inceptam . Dubium sub initium possessionis impedit ne bona fide agrum possidere incipias . At , supposita bona fide inceptæ possessionis , & sufficienti tempore continuatæ , dubium quod supervenit , obligat utique possessorem ad investigandum titulum legitimum suæ possessionis , secus vero ad eam dimittendam ; sed eam retinere iure valet , si post diligens examen nullus certus titulus occurrat , quod res possessa sit aliena . Et licet dubium persistat , non ob id possessio , dummodo legitime bona fide præscripta , interrumpitur . Dixi legitime præscripta : quia si dubium occurreret ante legitimam præscriptionem , diceretur sibi initium possessionis occurrere , ut ego quidem arbitror ; atque adeo interrumpere bonam fidem . Verum de hoc clarius in tractatu de iust. & iur. Quandoquidem huc dumtaxat spectat in præsens oratio nostra , ut compertum fiat , dubium non interrumpere possessionem legitime præscriptam . Quoposito , iura decernunt , in dubio favendum esse reo : quia præter æqualitatem iuris super controversia agri fruitur ille possessione , quæ tollit inter litigantes æqualitatem . Ex quibus patet , has duas regulas , *Melior est conditio possidentis* --- *In dubiis tutior pars est eligenda* , nullo modo opponi ; sed ambas eodem spectare .

IV. Disputant hic acriter Probabilistæ , & Antiprobabilistæ , num citata regula , *Melior est conditio possidentis* , locum habeat in aliis

mo-

morum controversiis , in quibus disputatur de honestate , & malitia operationis . Negant omnes Antiprobabilistæ . Ex Probabilistis adfirmant Terillus , Caramuel , Tamburinus , qui innumeros casus laxè resolvunt . Pro arbitrio humanæ libertatis possessiunculas iactant adversus Deum , tanta animositate , tanto ausu , ut vel ipsius humanæ prudentiæ metas prætergrediantur . Monstruosa , quæ exrogitavit Terillus , & quæ alii ab eo transcripserunt , paradoxa infra manifestabimus . Ex Probabilistis Azorius , Vasquez , Perez , Sayrus , Salas , ipso fatente Castropalao , adversus alios socios Probabilistas defendunt , præfatam regulam nullum obtinere locum extra materiam iustitiæ . Nos infra pro dignitate rem hanc discutiemus .

C A P U T V I I I .

De diligentia necessaria ad deponendum dubium , & de discrimine inter dubia rerum , & personarum ; atque de epikeia in dubiis deponendis .

I. **O**mnès adfirmant , diligentiam adhibendam esse in investigatione veritatis , ut dubium deponatur . Quis vero sit adhibendæ diligentie gradus , a nemine designatur , nec præscribi definite valet . Quoniam iuxta circumstantiarum varietatem diligentia hæc varias subit vices . Ut aliquas præscribam regulas , ad quas respicere lector debeat , primum omnium adverto , extrema declinanda esse in hac , sicut in ceteris materiis . Summam diligentiam requirere in quocumque vel levi negotio , & exiguam , communemque in gravi , & momentosa controversia adhibere , parvis esset dementia .

II. Regula ergo prima est , spectandam esse materiæ gravitatem , & consecutaria quæ inde proficiuntur . Conditio etiam personæ dubitantis præ oculis habenda est . Nam si hæc scrupulis angatur , si sit conscientiæ optime moratæ , non parum deservit ad iudicium formandum super depositione dubii . Quare non omnes ad eundem diligentie gradum tenentur . Homo doctus consulat doctiores , aut etiam æquales . Non debet anxia sollicitudine adire omnes , sed eos quos in gravi temporali negotio consuleret .

III. Regula secunda . Christiano ignaro satis erit consulere Parochum , vel Confessarium , quando nulla ratio prudens occurrat dubitandi de eiusdem probitate , & doctrina .

IV. Regula tertia . Spectanda est temporis

circumstantia . Nam interdum res moram non patitur ; & tunc divino invocato auxilio , quod prudentia suggerit , decernendum est .

V. Quarta regula est animi sinceritas , desiderium & studium inquirendæ , & assequendæ veritatis . Porro tunc adesse hanc animi sinceritatem , & studium veritatis assequendæ præsumitur , cum non proprium commodum , non propria utilitas , non ratio indulgendi propriis cupiditatibus , & appetitionibus quaeruntur : sed omnes cura illic spectant , ut quæ Deo placent , exequamur . Contra vero illi sincere veritatem non inquirunt qui undique opiniones sibi faventes venantur , totque Doctores consulunt , donec quempiam offendant qui pruriat auribus , qui appetitionibus humanis arrideat , decernatque iuxta dictum S. Pauli ad Timoth. II. cap. iv. *Erit enim tempus , cum sanam doctrinam non sustinebunt ; sed ad sua desideria concervabunt sibi magistros prurientes auribus , & a veritate quidem auditum avertent , ad fabulas autem convertentur .* Verum de hoc plura infra .

VI. Secundam propositæ quæstionis partem versat S. Thomas 2. 2. quæst. lx. art. 4. ubi inquit , utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda . Adfirmantem sententiam docet : & adducto S. Pauli ad Roman. xiv. textu , *Qui non manducat , manducantem non iudicet* , adicit interpretationem Glossæ decernentis : *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda .* Ratio autem quam Angelicus præbet , hæc est . *Ex hoc ipso quod aliquis habet malam opinionem de alio absque sufficienti causa , iniuriatur ei , & contemnit ipsum . Nullus autem debet alium contemnere , vel nocumentum quodcumque inferre absque causa cogente . Et ideo ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicuius , debemus eum ut bonum habere , in meliorem partem interpretando quod dubium est .*

VII. Adversus hanc doctrinam obiicit sibi S. Doctor auctoritatem Augustini Lib. de doctr. christ. inquit , non esse in dubiis declinandum in alterutram partem . Qui autem in meliorem partem dubia interpretatur , in alteram partem declinat . Cui objectioni sic respondet Angelicus ad 2. *Dicendum , quod aliud est iudicare de rebus , & aliud de hominibus . In iudicio enim in quo de rebus iudicamus , non attenditur bonum , vel malum ex parte ipsius rei de qua iudicamus , cui nihil nocet , qualitercumque iudicemus de ipsa : sed attenditur ibi solum bonum iudicantis , si VERE iudicet : vel malum , si FALSO : quia verum est bonum intellectus ,*

fal-

falsum autem est malum ipsius. Et ideo unusquisque debet niti ad hoc quod de rebus iudicet secundum quod sunt. Sed in iudicio quod iudicamus de hominibus, precipue attenditur bonum, & malum ex parte eius de quo iudicatur; quod in hoc ipso honorabilis habetur quod bonus iudicatur; & contemptibilis, si iudicetur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, quod hominem iudicemus bonum, nisi manifesta ratio in contrarium appareat. Ipsi autem homini iudicanti falsum iudicium, quo bene iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipsius; sicut nec ad eius perfectionem pertinet secundum se cognoscere veritatem singularium contingentium; sed magis pertinet ad bonum affectum.

VIII. Ex hac angelica doctrina clarius elucet iuris regulæ. Nam cum de rebus quæstio occurrat, servanda est regula iuris. *Respicimus in obscuris quod verisimilius est.* Si vero dubia in utramque partem æqualia sint, locum habet altera regula: *In dubiis tutior pars est eligenda.* Contra procedendum est in dubiis personarum, de quibus dubitatur, sint ne bonæ, an malæ. Tunc enim servanda est regula: *Melior est conditio possidentis.* Iure enim homo suam possidet famam: ab hac possessione deturbari nequit sola dubitatione. *In dubiis enim favendum reo est,* ut habet alia regula. Et quamvis verosimilius sit hominem esse malum, non propterea malum illum iudicare debemus, sed suspendere iudicium. Nec obest quod tunc verosimilius fallamur: quoniam licet hoc verum sit, tamen cum hic error mentis nostræ imperfectio physica dumtaxat sit, nihil reputanda est comparate ad malum morale, quod committere possumus, si innocentem damnemus iudicio nostro; quo in casu iustitiam lædimus. E contrario si absolvamus nocentem & reum, nullam iustitiam committimus; sed solum physicam intellectus imperfectionem contrahimus. Sic scite Angelicus concludit loc. cit. ad 1. *Melius est quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo bono homine: quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo.* Vitandus tamen est etiam physicus mentis error, quoad fieri potest. Idcirco in his casibus suspendendum iudicium est; ut fusius infra explicabo, dum de iudicio temerario sermo erit.

IX. Tertiam quoque propositæ quæstionis partem resolvit Angelicus. Sed antequam eiusdem verba refero, notio epikeiæ delibanda est. Hæc porro est quædam iuris benigna declaratio, quatenus declarat, legislatorem in hoc aut illo casu noluisse ob peculiare circumstantias obligare. Differt ab interpretatione legis: quoniam interpretatio super verborum legis obscuritate versatur, & exponit verba legis hunc præ alio sensu habere; epikeia e contrario non dubitat de sensu legis. Dignoscit clarum habere sensum, & absolute tales personas sub eadem comprehendere: solum præsumit, hoc in casu noluisse legislatorem obligare ob peculiarem aliquam circumstantiam. Quibus positus.

X. Quæritur, utrum licitus sit epikeiæ usus in dubio legis humanæ, nempe civilis, aut ecclesiasticæ, si superior consuli possit? Adfirmant Sylvester verb. *Papa*, Corduba *Lib. III. quæst. XIII.* & alii: quia voluntas possidet ante legem suam libertatem, quam non amittit in dubio legis. Ergo ea uti valet. Sed opposita sententia vera est, quam aperta defendit S. Thomas 1. 2. qu. xcvi. art. 6. ad 2. *Si enim dubium sit, vel debet secundum verba legis agere, vel Superiorem consulere.* Ratio evidens est. Operari cum dubio, quando deponi valet, est peccatum. In proposita quæstione dubitas, voluerit ne legislator comprehendere hunc casum sub lege; & deponere dubium valet superiorem consulendo. Ergo epikeiæ usus in tali casu illicitus est. Possessio libertatis adversus legem commentitia est, ut infra probabimus. Accedit quod, si ad regulam illam iuris attendere velimus, possessio stat pro lege, quæ certo lata est, supponitur acceptata, & solum dubitatur de peculiari obligatione in hoc casu. Eo ipso enim quod lex sit lata, & rite promulgata, & acceptata, voluntas humana amittit suam libertatem adversus legem; & lex a die promulgationis possidere incipit: adversus autem hanc possessionem nullum ius retinet humana libertas.

XI. Quid, si superior adiri nequeat? Potiori iure tunc adfirmant citati Auctores, sed falluntur. Tunc enim servanda sunt verba legis, ut conceptis verbis resolvit Angelicus. Et ratio data hoc idem convincit. Siquidem lex certa est; solumque dubitatur, utrum legislator voluerit comprehendere hunc casum particularem. Dubium autem neminem a sua deturbare possessione

va-

valet. Ergo usquedum non probatur, superiorem noluisse comprehendere hunc casum, legi parendum est. Nec impotentia adeundi superiorem aufert certam legis possessionem. Ergo servanda est lex.

XII. Quæst. I. *Sit ne adoranda Crucifixi imago, quando dubitatur, an sub eadem demon lateat?* Resp. Salmanticenses *tract. xx. cap. vi. punct. 3.* hanc proponunt quæstionem, cuius versandæ occasionem se accepisse asserunt a Seraphica Matre Teresia, cui Confessarius præceperat ut has imagines in visione apparentes contemneret. Referunt Thomam Sanchez *Lib. II. de matrim. disp. xli. num. 43.* & Bardi *de conf. discept. vi. cap. III. §. 22.* docentes, licitum haud esse adorare imaginem Crucifixi apparentem, sub qua latere dæmonem dubitatur: quia adorans imaginem sub hoc dubio, se committit idololatriæ periculo, quod intrinsecus malum est. Quam sententiam propugnat quoque Medina in *III. Part. quæst. xxv. art. 3.* Vasquez *disput. cviii. cap. v.* qui pro eadem laudat D. Bonaventuram, Alexandrum, & Adrianum.

XIII. Laudati vero Salmanticenses loc. cit. num. 16. hanc statuunt conclusionem. *Per se licitum est apparentes imagines Crucifixi, aut Sanctorum adorare, etsi dubium sit, an sub illis deliteat demon, vel illas efformaverit.* Duas partes conclusio habet. Altera, quod dæmon imagines eiusmodi efformaverit: altera, quod dæmon sub eisdem deliteat. Prima pars nullius apud me est difficultatis. Nec enim coluntur imagines propter artifices, sed propter prototypon. Posterior pars nonnullum faceffit negotium. Et ne abyssum invadam mysticarum visionum, paucis rem expedio. Ego abstinendum censo ab adoratione imaginum sub quibus dæmonia latitant dubium est. Nec refert quod colatur imago propter prototypon: quoniam si in ipsa imagine resideat dæmon, exterior adoratio quæ fertur ad imaginem, fertur in ipsum dæmonem qui in imagine residet. At inquiunt Salmanticenses, neminem Catholicorum adeo stolidum esse, ut intendat adorare quod sub imagine latitat; sed solum intendere omnes adorare Christum representatum in imagine. Resp. sermonem nunc non esse de intentione interiori adorationis, sed de ipsa externa adoratione, quæ in imaginem recta tendit, atque adeo in ipsum dæmonem. Præterea quæro: si certus esses in præstata

imagine a dæmone confecta dæmonem resistere, coleres ne illam? Si neges; ergo neque si dubites in eadem dæmonem latitare, adorare eam valet. In hac ergo positione urget doctrina, qua docent omnes, illicitum esse operari cum dubio in causa in qua disputatur de peccato. Si adfirmes; qua via ab idololatria excusare adorationem hanc valet? Intentio quippe adoratoris efficere minime valet ut idololatria non sit idololatria. Porro in nostro casu cultus qui tendit in imaginem, tendit in ipsum dæmonem: dæmon enim est in ipsa imagine. Præterquamquod quid necessitatis est eiusmodi figmenta in somniis, aut visionibus mulieribus apparentia adorare? Deum, & Crucifixum & in tot veris imaginibus, & absque imaginibus in omni loco, & tempore adorare possumus. Hæc tamen obiter dicta sint. Nec enim rem hanc fusius pertractare consentaneum iudico.

CAPUT IX.

De conscientia scrupulosa.

I. Conscientia, cum sit iudicium intellectus, presse accepta non est scrupulosa; sed sic vocatur *reductive*, ut inquiunt, & *terminative*, quatenus super ipsos scrupulos formatur iudicium, præscribens modum servandum ab eo qui scrupulis angitur. Scrupulus, seu conscientia scrupulosa sic definitur solet: *Est levis quadam suspicio peccati cum nimia operandi anxietate.* Bona est definitio, quia scrupulum distinguit a quacumque alia re. Distinguitur a dubio, quod istud in suspensione iudicii situm sit: ab opinione, quæ nititur gravi fundamento, atque adeo non est levis suspicio. Additur: *cum nimia anxietate operandi:* hic enim est fere character scrupulorum, qui semper angustiis premuntur, & torquentur. Scrupulus ergo potissimum in intellectu residet, & secundario in voluntate.

II. Ex hac scrupuli finitione, quam sit erronea vulgi opinio, patet. Vulgus enim loco scrupulorum habet viros æternæ salutis sollicitos, qui summa vigilantia evitare student & peccata, & peccandi pericula, qui modeite incedunt, demisse induunt, frequentant Ecclesias, infanientis mundi illecebras, comœdias, tragœdias, ludos pecuniosos, & cetera oblectamenta detestantur, in timore & tremore ducentes dies suos: qui tamen timor non fervorum, sed filiorum

rum

rum est : timor dissimilis a mundano , qui animum agitat , tristitia ac mœrore cor-torquet , & discindit in partes ; sed similis potius amori obsequioso , si ita loqui licet . Timor iste cœlesti suavitate animum perfundit , sed simul calcaria addit ad currendam viam mandatorum Dei . Clavus est animæ fluctuantis , qui eam ambulare iuvat a scopulis remotam , vigilantem efficit , ut sibi sit præfens . De his dicitur : *Beatus homo qui semper est pavidus* . Iniquum est scrupulorum numero accensere similes Christianos , qui totis viribus in æternæ salutis negotium incumbunt , qui caute ambulant , & exacte Dei legem servare , atque per arctam angustamque viam , ut Christus præcipit , incedere gestiunt . Causa cur mundani homines notam scrupulorum optimis Christianis inurunt , ea est , quod istorum sanctitas illorum percellat oculos : quia lippii oculi sustinere virtutis splendorem nequeunt ; quia istorum intaminati mores illorum reprehensio sunt , & redargutiones . Quia vero scrupulosi homines affines frequenter stultorum sunt ; idcirco exquisita vafritie dæmon pervertit hominum iudicia , linguaque regit , ut hac speciosa via detrahant Dei servis , illosque vel dementibus , vel meticulosis , infirmæque mentis hominibus annumerent . Admonendi ergo sunt istius calumniandi formæ homines mundi amatores , & ut abstineant a traducendis Dei servis , & ut excitentur ad cognitionem propriæ christianæ professionis , a qua turpiter valde deflectunt .

III. Scrupulorum causæ plures assignari solent . Eas recenset S. Antoninus *I. Part. tit. III. cap. x.* Diversæ iuxta varietatem scrupulorum . Aliæ sunt naturales , aliæ supernaturales .

IV. Prima est naturæ dispositio . Temperamentum quod frigido & melancholico humore abundat , pendet in suspicionem , & timorem . Suspicio tetro pennicillo obiecta depingit , amplificatque . Hæc horrida spectra timorem excitant . Timor cor torquet , animumque constringit . Hinc anxietates , sollicitudines vanæ , agitationes , & violentæ commotiones .

V. Secunda causa infirmitas capitis , & læsio imaginativæ , nimia corporis maceratio , diuturnæ vigiliæ . Hæc duæ causæ Medicorum , non Theologorum , consilio & ope expelluntur .

VI. Tertia causa a dæmone ipso ortum ducit . Potest enim diabolus permovere hu-

mores melancholicos , & spectra in imaginativam immittere . Qui excitantur a dæmone scrupuli , potissimum tempore suscipiendæ Eucharistiæ , aut vacandi divinis laudibus , turbare animas solent , ne suavitatem eloquiorum Dei experiantur .

VII. Quarta causa societas est , & familiaritas cum scrupulosis ; si tamen sint similis naturæ , nempe timidi , meticulosi .

VIII. Quinta est ignorantia , ob quam nesciunt distinguere inter bonum & malum quod potissimum accidit in rudibus , & mulieribus .

IX. Sexta causa superbia est , qua quis proprio iudicio nimium fidit , & renuit subiici prudentis Theologi consilio . Deus etiam interdum permittit scrupulis vexari homines qui a licentiori vita ad meliorem se receperunt frugem in criminum poenitentiam . Vitam isti duxerunt multis flagitiis involutam . Post conversionem , peccatorum immensam multitudinem recordantur , unius culpæ mortalis horrorem dignoscunt , voraginem inferni meditantur , recogitant millies debuisse illuc detrudi . Infinitam Dei bonitatem & misericordiam , qui tanto tempore iræ suæ flagella distulit , & supplicia in favores transmavit , contemplantur . His , & similibus considerationibus experrecti sinus intimos conscientia , animi penetralia lustrare omni studio conantur ; quemadmodum is , qui internis vulneribus sauciatus , etiam sicuretur , tamen facillime suspicatur serpere aliquam intestinam plagam .

X. Quæst. I. *Qui sunt characteres scrupulorum?* Resp. Num. 2. istius capitis breviter descripsi christianos viros , qui exacte sanctam Dei legem servant . Nunc scrupulorum characteres describendi sunt . Et primum scrupulosi proprie sunt qui legem Dei exacte , & proprii status munia , & debita non persolvunt . Miraberis forte , quod inauditam notionem tibi prodam . Tamen si rem serio reputaveris , mecum senties . Numquam ego , aut raro novi homines vere pios & sanctos qui ineptis scrupulorum , & consuetis suspicionibus angantur . Et ne tibi hoc loco paradoxo sit , distingue conscientiam puram , intaminatam , candidam , vigilantem , Dei eiusque legis amantem , quæ vel leves culpas & defectus cane peius & angue horret , sibi a quolibet vel minima Dei offensa summo studio cavet , proprios conscientia recessus penetrat , & profunda demissione Confessario omnia pandit , ab eiusque nutu pendet . Similes non minus distant a scrupulosis , quam calum a terra .

XI.

XI. Explicandum ergo est quomodo scrupulosi legem Dei exacte non servant , nec propria munia obeant . Scrupulosi , prout frequentissime accidit , idque longa experientia didici (excipiuntur semper plures casus) pleni sunt amore inordinato ; atque ex hoc inordinato amore scrupulis torquentur , suorum ipsorum amore flagrant ; qua de causa proprias appetitiones explere , suis indulgere cupiditatibus volunt . Scrupulis utuntur ut mediis huic fini assequendo idoneis . Scrupulos quippe sibi movent in rebus nullius momenti , puta super attentione in recitatione divini officii , aut aliarum precum . Scrupulis se torqueri aiunt , quod temere de proximo iudicaverint , quod mente distracta Sacro interfuerint , aut illud celebraverint , quod suggestionibus internis prompte non resisterint , quod negligentes in hoc fuerint . Hæc sunt præter propter argumenta , circa quæ scrupulosi homines occupantur . Ut vides , hæc omnia nihil , aut parum incommodant humanæ naturæ . Confessarii autem minus experti hos scrupulos audientes , falsa misericordia compatiuntur clientibus suis , illos ut singulari pietate , & morum probitate ornatos habent . Hinc multa privilegia illis concedunt , quibus eximunt eosdem ab exacta , & severa divinæ legis observatione . Penes ipsos hæc axiomata frequentia sunt : *Scrupulosus est : ergo non tenetur . Cum scrupulosus diversa methodus servanda est* . Remedia plurima , quæ pro scrupulosis assignarunt Theologi , evincunt quod proposui , scrupulorum characterem esse minus exacte legem , & propria munia implere , sive id legitima dispensatione accidat , sive culpa : qua de re nihil ad me .

XII. Ut rem manibus contrectes , hæc meditare . Si scrupulosus laicus sit , vix unquam scrupulis angitur , quod eleemosynarum gravissimam legem violaverit , quod opera misericordiae non impleverit , quod nimia sollicitudine rem familiarem augere studuerit . Si claustralis sit , scrupulis vix torquetur , quod media nocte non celebret cum aliis divinas laudes , quod chorum negligenter frequentet , quod observantias regulares violet , quod corpus nimio studio foveat , quod sanitatem superstitiosa attentione , & vigilantia curet , quod aliis pravo exemplo sit , quod in ceteros laxitatem derivet . Hæc omnia flocci faciunt . Scrupulosi haberi amant , non quidem expressa malitia , sed intus perorante vaferrimo illo amoris proprii præstigiatores , ut in compensationem anxietatis , & molestiæ ,

Conc. Appar. Tom. II.

quam ex una parte sustinent , obtineant exemptionem ab exacta legis observantia respectu illarum rerum quæ sensibus summopere placent : & isti sunt scrupulosi quos mundus deridet , eosque *Chietinos* , *Bigotos* , & *Bachetonos* compellat .

XIII. Si prudens Confessarius curare velit eiusmodi infirmos sagaces , & versutos , quando se accusant distracto animo officium persolvisse , eos ad illud iterum recitandum flexis genibus obliget . Si dicant , se absque socio non posse solvere laudes , illis severe imponat ut in choro cum aliis easdem recitent . Earum postea legum observantiam illis inculcet quarum nullum ipsi sibi scrupulum movent . Sub initium potissimum præcendæ radices sunt . Aliqui principio innocenter scrupulosi haberi non dedignantur ; post aliquo modo avent ; & tandem vel nolentes in rete incidunt . Quædam occultissima phylautia , ne dicam superbia , efficit ut similes homines scrupulosi existimari velint , ut appareant animæ delicatæ conscientia , & probatæ virtutis , ut sub hoc splendido pallio negotia sua promoveant , suisque rationibus consulant . Hæc signate , ut inquit , non deliberantur ; at exercite & reapse frequentissime sensim sine sensu intus efficiuntur . Ut paucis rem expediam ; peculiarem ego , & a ceteris diversam scrupulorum imaginem formavi . Hæc illorum nativa pictura omnium efficacissimum ad illos sanandos remedium erit . Simul atque in hoc speculo propriam imaginem meditati fuerint , hoc satis erit ut exuant figuram illam quæ tantum odii , & invidentiæ , non existimationis , & gloriæ , ut olim putabant , illis parit . Regula Confessarii erit severe , non benigne , istos tractare ; & experientia discet scrupulos actutum in fumum abire .

XIV. Nulla tamen regula est absque exceptione . Nota , quod usus regulæ est communis , appendix rarior . Excipiuntur aliqui eorum quos num. 10. descripsi , qui videlicet exacte Dei legem observant , & summo studio devitare curant vel levissimas culpas . Evenire potest , raro tamen , ut aliqui istorum scrupulis torqueantur . Illi potissimum obnoxii sunt qui post solutiorem vitam in Dei semitam regressi sunt . Istorum scrupuli quandoque animæ purgandæ interferviunt . Isti communiter scrupulis dilacerantur , quod obli ti plura peccata sint , quod circumstantias non expresserint omnes . Istorum unicum remedium est , ut seligant doctum & prudentem Confessarium , sub eius directione con-

D

fessio-

Confessionem generalem diligenter perficiant. Confessarius illos instruat, & patientia singulari utatur in tali confessione excipienda, ne continuam molestiam perferre debeat. Confessione hac generali diligenter peracta, veret eis ne imposterum aures prabeant suggestionibus, quibus oblivio alicuius vel peccati, vel numeri, vel circumstantiæ obicitur. Numquam post talem confessionem Confessarius permittat ut poenitens qui in scrupulos propensus sit, iterum confiteatur. In hoc consistans sit Confessarius: quia si semel facultatem impertiat, post confessionem unius criminis, innumeræ succedent, & ulterius semper de anfractu in anfractu devolvitur. Ut iugum poenitentiae dæmon aggravet, illudque immane efficiat, scrupulis lacerare poenitentis animum pertentat, ut poenitens, excusso iugo, desperationeque quadam illud ferendi oppressus, ad vomitum redeat. Hoc est consuetum præstigiū, quo pervertere poenitentes studet vaserrimus hostis. Quod ergo ad præterita peccata spectat, non audiat Confessarius poenitentem; sed curet ut Deo ferventius quieto animo inserviat, & dignos poenitentiae fructus edat. Cetera remedia obvia sunt in Auctoribus. Lege potissimum Ludovicum Granatensem. Sed paucis quæ cursim indicavi, si opportune, & iuxta circumstantiarum varietatem usus fueris, facillime eiusmodi ægrotos curabis. Advertat tamen Confessarius, quod quandoque prodest benignitas, quandoque austeritas. Advertat, si poenitens sit revera optimus Christianus, si impleat exacte legem Dei, & munia sui status, cum his benignus sit, & blandus; dummodo benignitas non foveat morbum, sed curet.

DISSERTATIO II.

DE IGNORANTIA PELAGIANA, IANSENIANA

ET PROBABILISTICA.

PRÆLOQUIUM.

Controversiam perdifficilem dispiciendam suscipio. Plurā occurrent quæ omnibus Catholicis probantur: aliqua quæ Catholicos inter & hæreticos in discrimen adducuntur: multa denique de quibus penes ipsos Catholicos fervet dissidium. Eorum quæ omnibus accepta sunt, sermo præbit: post hæreticorum errores propulsabo: tandem Catholicorum disputationes ad severiorem criticam exigam. Nonnulla quæ fuscè isti disputant in utramque partem, quæque ad mores formandos parum ducunt, paucis expediam.

Quæ

XV. Quæst. II. *Licitum ne est contra conscientiam scrupulosam agere?* Resp. Negat prima sententia duobus textibus iuris innixa. Primus habetur in cap. *Per tuas* de simon. ubi Clericus scrupulis vexatus super sacrorum ordinum susceptione quam simoniacam suspicabatur, permittitur ministrare in susceptis ordinibus; vetatur tamen ne ulteriorem ordinem suscipiat, donec scrupulum excusserit. Alter textus habetur in cap. *Inquisitionis* de senten. excom. ubi mulieri scrupulis agitatur super valore matrimonii præcipitur ut, scrupulis expulsis, licite petere debitum valeat.

XVI. Communis, veraque sententia oppositum docet. Ratio obvia est. Scrupulus non excludit iudicium absolutum moraliter certum de honestate operationis. Ergo licitum est illum spernere, nihilque curare in morali animæ directione. Antecedens patet. Nam scrupulus secundum essentialem notionem ex levibus iudiciis oritur. Ergo collidere nequit iudicium oppositum, gravibus solum momentis. Scrupulosi trepidant timore: ubi non est timor. Scrupulus a dubio distinguitur. Dubium suspendit assensum, secus vero scrupulus, utpote a dubio distinctus. Scrupuli ergo sunt quadam veluti nubecula, quæ obscurare aliquantulum possunt iudicium intellectus, nullo tamen modo illud præscindere valent. Idcirco nubes istæ exsufflandæ sunt, ne mentis animique serenitatem obnubilent.

XVII. Hanc sententiam defendunt communiter Theologi. S. Antoninus I. Part. tit. III. c. x. §. 10. Navarrus in *Manu. pr. jud.* IX. num. 9. & alii plures, quos recensere non vacat.

Quæ vero morum integritatem spectant, pro dignitate expendam. Ignorantiæ crimina vulgus parvi pendet; & tamen innumeros damnari ob ignorantiae delicta, concors est Patrum sententia. Theologi vero Probabilistæ, quamquam absolute peccata ignorantiae non negent, tamen notionem ipsius ignorantiae tot fucis involvunt, ut peccata ignorantiae reapse de medio auferant. Quare enixe lectorem rogo ut diligenti studio expendat ea quæ hac in dissertatione dicturus sum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex sit ignorantia.

I. **Q**uamvis ex iis quæ dicta sunt de conscientia erronea, constat quid sit ignorantia; nihilominus lubet paucis eiusdem notionem delibare. Ignorantia, inquit S. Thomas I. 2. quæst. lxxvi. art. 2. *est scientiæ privatio*. Appellatur *privatio scientiæ*, ut distinguatur a nescientia. Hæc enim est eorum inficitia quorum cognitio homini debita non est, nec homo aptus est eadem cognoscere. Illa ergo dicitur homo nescire quæ ad illud non pertinent: illa dicitur ignorare quæ addiscere tenetur, valetque aut seipso, aut aliorum ministerio assequi.

II. Dividunt eam Theologi communiter primum in illam quæ est meræ privationis, & in aliam quæ est præva dispositionis. Prima includit solam privationem eorum quæ sciri debent; altera addit errorem, seu approbationem partis oppositæ. Puta, si ignoras hunc contractum esse usurarium, est ignorantia solius privationis. Si præterea existimas contractum usurarium esse licitum, habes ignorantiam præva dispositionis.

III. Insuper alia est ignorantia iuris, alia facti, alia poenæ. Diximus supra, illam esse ignorantiam iuris, dum lex, vel præceptum ignoratur. Ignorantia facti admittit cognitionem legis, sed factum ignorat: v. g. scis legem vetantem carnis comesturam die veneris; at ignoras hunc esse diem veneris. Posterior ignorantia quæ respicit diem, est ignorantia facti. Ignorantia poenæ ea est quæ non cognoscit poenam a lege latam: hæc tamen revocatur ad ignorantiam iuris.

IV. Potissima ignorantia, tum iuris, tum facti, tributio est in vincibilem, & invincibilem. Ignorantia vincibilis, seu voluntaria, culpabilis, & consequens est, quæ studio & diligentia debita vinci potest: & quia reapse non ponitur diligentia debita, quæ vincatur, dicitur vincibilis. Ignorantia invincibilis, quæ etiam antecedens, & inculcata dicitur, ea est, inquit D. Tomas I. 2. quæst. lxxvi. art. 2. *quæ studio superari non potest*. Præter has duas ignorantias alia est quæ appella-

tur concomitans, quæ ita actum voluntatis comitatur, ut absque illa perinde effectus sequeretur. V. g. tu occidis tuum inimicum, existimans occidere feram; at nihilominus occideres, etiam si illum agnosceres. Hæc tamen ignorantia reducitur vel ad antecedentem, seu invincibilem, vel ad consequentem, seu vincibilem. Nam si tu in adducto exemplo debitam diligentiam adhibuisti ne inimicum occideres, ignorantia est invincibilis; si negligens fuisti, ignorantia est consequens, & vincibilis.

V. Hanc partitionem tradit Angelicus I. 2. quæst. vi. art. 8. *Sciendum, quod ignorantia tripliciter se habet ad actum voluntatis. Uno modo concomitanter, alio modo consequenter, tertio modo antecedenter. Concomitanter quidem, quando ignorantia est de eo quod agitur; tamen, etiam si sciretur, nihilominus ageretur. Tunc enim ignorantia non inducit ad volendum ut hoc fiat; sed accidit simul esse aliquid factum, & ignoratum: sicut in exemplo posito, scilicet cum aliquis velle quidem occidere hostem, sed ignorans occidit eum, putans occidere cervum. Et talis ignorantia non facit involuntarium, ut Philosophus dicit: quia non causat aliquid quod sit repugnans voluntati, sed facit non voluntarium: quia non potest esse actu volitum quod ignoratum est. Consequenter autem se habet ignorantia ad voluntatem, in quantum ipsa ignorantia est voluntaria: & hoc contingit dupliciter, secundum duos modos voluntarii supra positos (art. 3. ad 1.) Uno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam: sicut cum aliquis ignorare vult, vel ut excusationem peccati habeat, vel ut non retrahatur a peccando, secundum illud Iob xxxi. Scientiam viarum tuarum nolumus. Et hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius quod quis potest scire, & debet. Sic enim non agere, & non velle voluntarium dicitur, ut supra dictum est (art. 3.) Hoc igitur modo dicitur ignorantia, sive cum aliquis actu non considerat quod considerare potest, & debet, quæ est ignorantia mala electionis, vel ex passione, vel ex habitu proveniens; sive cum aliquis notitiam quam debet habere, non curat acquirere; &*

D 2

ali-

secundum hunc modum ignorantia universalium iuris, quae quis scire tenetur, voluntaria dicitur, quasi per negligentiam proveniens. . . Antecedenter autem se habet ad voluntatem ignorantia; quando non est voluntaria, & tamen est causa volendi quod alius non vellet; sicut cum aliquis homo ignorat aliquam circumstantiam actus quam non tenebatur scire, & ex hoc aliquid agit quod non faceret, si sciret: puta cum aliquis diligentia adhibita, nesciens aliquem transire per viam, proicit sagittam, qua interficit transeuntem. Et talis ignorantia causat involuntarium simpliciter.

VI. Plura disputant S. Thomae interpretes de ignorantia concomitante; verum arbitraria fere sunt omnia, & nullius momenti: ideo missa facio.

VII. Ignorantia vincibilis, ut liquet ex allata S. Thomae doctrina, alia est affectata alia crassa, seu supina. Affectata est, ut dicit Angelicus, quae scientiam respuit, ut liberius peccetur. Noluit intelligere, ut bene ageret: Psalm. xxxv. Crassa, & supina pro eodem sumitur. Crassa enim est quae nullam omnino diligentiam adhibet, ut sciat ea quae potest, & debet scire. Supina pariter nil prorsus curat scire ea quorum cognitio necessaria est. Et licet iuxta communem loquendi modum crassa videatur aliquem gradum desideratae maiorem praefere quam supina; tamen non est tale inter utramque discrimen, quod diversa omnino sit utriusque ratio.

VIII. Hinc colligas velim, dari ignorantiam vincibilem graviter culpabilem, quamvis non sit crassa, vel supina. Nam ignorantia crassa, seu supina est, quando aut nulla, aut valde exigua diligentia adhibetur ad discendum ea quae necessaria sunt: Porro sepe occurrit, vel occurrere ignorantia potest quae non sit nec crassa, nec supina, seu quae non omittat diligentiam; & nihilominus non adhibeat studium, sive diligentiam sufficientem ad evitandam culpam. Rem explico. Maior vel minor diligentia requiritur, prout magis aut minus momentosum est negotium quo de agitur. In negotio magni momenti, puta in deliberatione iustitiae alicuius belli inter Principes, diligentia requiritur ut octo, idest in summo gradu. Quis adhibet diligentiam ut duo: hic peccat ex ignorantia crassa, seu supina: quia parum pro nihilo reputatur. Alter adhibet diligentiam ut sex: istius ignorantia non est vel crassa, vel supina: quia praecessit diligentia ut sex: seu

gravis. At quia non fuit diligentia congrua gravitati negotii, ideo erit ignorantia moraliter vincibilis; tamen non sit nec crassa, nec supina. Hanc sententiam communiter defendunt vel ipsi Probabilistae, ut testantur Salmanticenses tract. xx. cap. xiv. punc. 1. num. 6. ubi recensent Valentiam Tom. II. disp. vi. quest. vi. punc. 1. Salas 1. 2. tract. xiiii. disput. viii. sect. 10. numer. 72. Thomam Sanchez Lib. I. Sum. cap. xvi. num. 7. Bonacinam disput. 1. quest. 11. punc. 1. Escobarium Lib. I. sect. 2. cap. 11. quest. xii. §. 2. num. 13. Sylvestrum verbo Culpa, Navarum cap. xvii. num. 158. Curiel. 1. 2. quest. lxxvi. Sotum in IV. dist. xviii. quest. 111. art. 3. Salmanticenses Scholasticos tract. xiii. Tom. IV. disp. xiii. dub. 1. num. 5.

C A P U T II.

De fide est dari peccata ignorantiae. Errores Pelagii, Abaelardi, & Iansenii refelluntur.

§. I.

Errores Pelagii, & Abaelardi.

I. Innumera sunt Scripturarum testimonia quae ignorantiae delicta nobis manifestant. Levit. v. Anima si peccaverit per ignorantiam . . . . . offeret arietem immaculatum. Item c. iv. Si peccaverit anima per ignorantiam de populo terrae . . . . . offeret capram immaculatam. Rursus c. xv. Si anima nesciens peccaverit . . . deprecabitur pro ea Sacerdos. Salomon, tamen caelesti perfusus sapientia, Deum precabatur Eccli. xxiii. Ne accrescant ignorantiae meae, & multiplicentur delicta mea. Subdit Salomon, adeo spissas evasisse Chananaeorum ignorantiae tenebras, ut pro honesta lege haberetur error. Convalescente consuetudine, hic error tamquam lex custoditus est: Sap. xiv. Pseudoprophetarum ignorantias redarguunt Isaias, & Ieremias.

II. Catholicorum nemo ignorantiae peccata absolute negavit. Haereticus Pelagius omnium primus ignorantiae crimina de medio sustulit. Istius errorem damnavit Synodus Palestina, teste Augustino Lib. de gest. Pelag. cap. xviii. his verbis: Oblivionem, & ignorantiam non subiacere peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem. Pelagii

errorem non Augustinus modo, verum etiam Hieronymus strenue acriterque de more labefactavit duobus dialogorum libris adversus Pelagianos, personis Critoboli, & Attici inductis. Adversus testimoniorum multitudinem, quam ex veteri testamento collegerat Hieronymus, ad peccata ignorantiae evincenda, reponebat Critobolus Pelagianus nihil illa probare, quod desuetudine obsoleverint. Manichaeismi haereticam legem inficianti, eique novi foederis textus obiecit. Nam Ioannes cap. xvi. inquit. Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare Deo. Subdit Paulus: Prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci: I. ad Tim. 1. Plurima alia ex novo testamento congerit S. Hieronymus, quibus evincit ignorantiae crimina.

III. Errorem Pelagii ab orco revocavit Petrus Abaelardus, quem Guillelmus Abbas detulit ad Gaufridum Episcopum Carnotensem, & ad S. Bernardum, quos periculosi silentii postulavit. Dico vobis, periculose siletis tam vobis quam Ecclesiae. Silentii tamen reus non fuit Bernardus, qui epist. lxxvii. ad Ugonem de S. Victore Abaelardi, ignorantiae peccata negantis, errorem invictis argumentis refutavit. Paucula isthuc transcribere lubet. Is forsitan qui asserit non posse peccari per ignorantiam, numquam pro suis ignorantibus deprecatur, sed potius Prophetam irridet deprecantem, & dicentem: Delicta iuventutis meae, & ignorantias meas ne memineris. Forsitan & reprehendet Deum exigentem pro peccatis ignorantiae satisfactionem. Loquitur enim in Levitico ad Moysen dicens: Anima si peccaverit per ignorantiam &c. . . . . Si ignorantia numquam peccatum est, cur dictum est in epistola ad Hebraeos, quia in secundo tabernaculo semel in anno solus Pontifex intraret, non sine sanguine, quem offerret pro sui & populi ignorantia? . . . . . Si ignorantia peccatum nullum est, non ergo peccavit Saulus, quod persecutus est Ecclesiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat, quod erat spirans mimarum, & cadis in discipulos Domini, & in hoc ipso quippe abundanter amulator existens paternarum suarum traditionum. Non ergo debuit dicere: Misericordiam consecutus sum &c. sed mercedem recepi: quippe quem ignorantia a peccato reddebat immunem, insuper & amulatio remunerabilem iudicabat. Si, inquam, ignorantia numquam peccatur; quid ergo causamur adversus occisores Apostolorum? Quandoquidem non solum malum esse nescierunt, interficere illos, sed insuper quoque id faciendo arbitrati sunt obsequium se prestare Deo.

IV. Aliorum PP. Origenis, Tertulliani, Basilii, Gregorii, Aquinatis, & ceterorum testimonia missa facio, ne in re explorata operam ludam.

§. II.

Error Iansenii indicatur. Illius falsa Pelagiani erroris interpretatio. Antonii Terilli, & Stephani de Champs expositiones ad crism revocatae.

I. Error Iansenii Pelagianorum errori directe adversatur. Nullum ignorantiae peccatum agnovit Pelagius: ipsam ignorantiam invincibilem, involuntariamque peccatum esse contendit Iansenius. Hunc errorem accepit a Lutero qui cap. 1. Genes. inquit: Scholastici dicunt, invincibilem ignorantiam reddere excusabiles: tanta caecitas est in Papae Scholis, & Ecclesiis. Lutheri errorem propugnat Hieronymus Zanchius Calvinista Lib. I. tract. theolog. cap. xii. Quare falluntur Scholastici, cum talem ignorantiam, quam invincibilem vocant, ideo a peccato excusant, quia invincibilis est, ut loquuntur. Quamquam evincere possumus eam non esse simpliciter invincibilem, cum voluntarium Adae peccatum sit subsecuta. His concinit Iansenius Lib. II. de stat. nat. cap. 11. Huius igitur legis naturalis ignorantia . . . . . fide sit invincibilis, ut in iis forsitan quae magis a principiis distant conclusionibus naturalibus, & in variarum occursu subito circumstantiarum plerumque accidit, non excusat a peccato delinquentes.

II. Ut altius doctrinae suae originem arcessat Iansenius, contendit, Pelagium idcirco damnatum a Concilio Palestinae fuisse, quod invincibilis ignorantiae peccata negaret. Hinc colligit, definitum in Concilio esse, iuris naturae ignorantiam a peccato non excusare. P. Stephanus De Champs invictis argumentis patefacit, Pelagium, eiusque discipulum Caeslestium vincibilis, & non quidem affectatae, seu crassae,

sed simplicis ignorantia, de qua dictum est supra, peccata inficiatos esse. Iansenii interpretamenta frustra evincit.

III. P. Antonius Terillus, recentiorum Probabilistarum, quos *reflexus* vocant, facile princeps, subscribere renuit socii sui P. De Champs sententia, quae nimis aspera sibi videtur. Inquit enim tract. de consc. quæst. xvi. num. 52. *Aligua istorum nimis dura videntur. Committitur, Synodum laudatam, Hieronymum, Augustinum non de vincibili tantum ignorantia, sed de invincibili etiam quoquo modo locutos esse. Dico (subdit loc. cit.) illos locutos esse tam de ignorantia vincibili, quam aliquo modo de invincibili.*

IV. P. Michael Elizalde *Lib. V. quæst. xvi.* Antonium Terillum manus dare Iansenio hoc suo commento asserit, illicque pudorem exprobrat, quod rationum momenta suffurari a Iansenio non dedignetur, ut propriam fulciat opinionem eo ipso tempore quo Iansenium traducit ut Lutheri, Calvinique plagiarium / „ Recentior quidam (inquit Elizalde) cum maxime Iansenium horreat, cum Iansenio hac in parte consensit. Eorum is unus est qui per voces, quod volunt, intelligendi licentiam ultro sumunt. Expedite, & categorice nihil respondet: & De Champs partim laudat, partim improbat. . . . Quod si sibi triumphare visus est, ubi in Lutheri, Calvinoque Iansenii dicta invenit, & profert; cur ipse non erubuit & cum Iansenio hac in parte concordare, & ex illo etiam arguere? „ Ad ferriorem criticen Elizalde revocat æque Terilli ac De Champs doctrinam, probatque, utroque paullulum defecisse a recta Pelagiani erroris interpretatione. Subdolam Terilli phrasim illam *aliquo modo* reprehendit, inquit *loc. cit.* „ Hæc sua ignorantia *aliquo modo*, invincibilis, non est simpliciter invincibilis. Ergo vincibilis. Ergo si devincibili sermo fuit, & de invincibili *aliquo modo*, consequens est, solum de vincibili sermonem fuisse. Deinde ipse cum Iansenio his verbis, *secundum necessitatem*, usus est ad improbandum De Champs. . . . Concludere ergo debuit de ignorantia invincibili simpliciter, & non de invincibili *aliquo modo*, & solum de invincibili quæ vere talis est, falsum est, eam esse invincibilem *aliquo modo*. „ Contendunt Terillus, & De Champs, teste Elizalde, in hoc Pelagii, & Cælestii situm errorem fuisse,

quod oblivionem, & ignorantiam negarent esse originalis culpæ pœnas; huncque dumtaxat errorem Concilium damnasse. Quæ sane interpretatio hæresim fovet Iansenianam, vimque elevat demonstrationum quibus Theologi catholici Iansenium refutant. Revolvantur integri duo libri dialogorum Hieronymi, & opera omnia Augustini adversus Pelagianos; & nullibi quidquam occurret quo evinci possit, in hoc potissimum errasse Pelagianos quod negarent oblivionem, & ignorantiam esse pœnas originalis culpæ. Si illi culpam ipsam originale inficiabantur; quid disputandum supererat, utrum ignorantia esset talis culpæ fructus? Sublata enim causa, nulla est de eiusdem effectibus contentio. Quid quod tum De Camps, tum Terillus notam haud levem Hieronymo, Augustino, & Concilio ipsi inurunt, quasi ignoraverint Pelagianorum errorem, quem tot libris labefecerunt? Ad has ambiguas loquendi formulas, & peregrina interpretamenta confugiunt, inquit Elizalde *I. Par. Lib. V. quæst. xvi. §. 3.* laudati duo Theologi, ut longius a peccatis ignorantia abeant. *Dixi, aut somnia esse quæ contra Iansenium afferuntur, aut hos recentiores nimis exorbitare. . . . Hoc ergo dicitur, ut dicatur, & ut longius a peccatis ignorantia admittendis eatur.* Firmum itaque ratumque constat, Pelagianos in hoc errasse, quod negarent peccata ignorantia actualia, seu, ut dicitur, personalia. Quod ne gratis affirmare videamur, eorumdem verba transcribenda sunt. Inquiunt enim voce Critoboli, cuius personam in scenam S. Hieronymus *Lib. I. dialog. adv. Pelag.* producit, ut Pelagianorum causam agat. *Rogo (inquit Critobolus) quæ est ista iustitia, ut in peccato teneat erroris cuius reatum non habet conscientia? Nescio me peccasse, & eius rei quam nescio, pœnas luo? Et quid plus faciam, si sponte peccavero? Similia repetit Critobolus apud Sanct. Hieronymum Lib. II. Numquid & de Evangelio poteris hoc probare, ut puniatur quisque pro eo quod nesciat, & ante pœnas luat quam reus sit conscientia? Hæc sunt principia Pelagianorum, hæc sunt arma quibus adversus ignorantia tenebras depræliantur. Ubi hic culpæ originalis mentio? Pernegant, se peccare, cum nullis lancinantur conscientia aculeis. Illarum actionum pœnas dabimus (clamabat Critobolus) quarum ignoramus reatum? Inviti ne damnabimur? Porro si ob illa peccata damnamur quæ nescimus esse peccata, profecto nolentes, &*

im-

immerentes ad supplicia deputamur æterna. Numquid sine libertate peccatum? Numquid absque cognitione libertas? His principiis universum vertitur Pelagianorum sistema. Quid ergo causæ fuit ut laudati Theologi errorem Pelagianorum sub peregrino aspectu referre, & ex parte diminueret ambiguo sermone curaverint? Hoc perspectum fiet infra, dum de ignorantia probabilistica disputatio instituetur, quam affinitatem summam cum doctrina Critoboli, & Cælestii habere demonstrabimus.

§. III.

Ianseniani erroris exactior manifestatio, eiusdemque confutatio.

I. Peccare homines ignorantia peccatis, fidei christianæ veritas est. Porro, ut hoc fidei dogma integrum, atque illæsum consistat adversus Pelagianos, sartum tectumque custodiendum illud est ab altero, non minus exitiali, Iansenii errore. Ut planior suæ hæresi Iansenius sterneret viam, Pelagianum errorem penitus immutavit, ut vidimus. Hoc porro est Iansenii de ignorantia sistema. Inculpatam defendit iuris divini humani, & factorum ignorantiam invincibilem; negat vero iuris naturalis ignorantiam, tametsi invincibilem, seu antecedentem, a culpa excusare. Principium, unde ille colligit, hanc ignorantiam iuris naturalis nunquam carere culpa, ignorantiam vero iuris divini, & humani sæpe criminis esse expertem, [potissima est hæresis Iansenianæ radix. Iuris naturæ cognitio in statu innocentia quammaxime congrua atque consentanea homini erat, atque adeo debita; secus vero iuris divini, humani, factorumque notitia. Horum ergo ignorantia meræ sunt negationes, vel nescientia; illius vero privatio pœna est voluntarie in originali culpa adæ contracta. Hæc itaque invincibilis iuris naturæ ignorantia, quod volita in Adamo sit, nullo modo a culpa excusat, sed ipsa culpabilis est: nec, deleta primigenia culpa, hæc aufertur. Peccant ergo homines, dum ignorantia invincibilis obducti caligine legem naturalem transgrediuntur.

II. Ab errore in errorem prolabitur Iansenius. Alterum siquidem principium, veluti istius veneficæ radicis pestiferum germen, constituit, extinctam videlicet in nobis esse indifferentia libertatem. Hæc enim libertas,

non secus ac iuris naturæ cognitio, nobis in statu innocentia debita erat. Peccante Adamo, & posteris cum illo consentientibus, non fauciata modo, & extenuata hæc libertas remansit, sed mortua penitus, & extincta. Hæc duo errorum portenta tertium consequitur, impossibilitas nempe servandæ legis, & quod necessitas arbitrii, indifferentia opposita, non excuset a culpa, quam ut homines contrahant, satis est libertas illa quam in Adamo habuere, & cum illo peccantes amiserunt. Hæc est vera hæresis Iansenianæ imago. Hoc novæ doctrinæ spectrum prius in officina Lutheri, Calvinique delineatum, post fucato Iansenii pennicillo quoquo modo obductum, ut facilius imperitis suaderetur.

III. Brevissima digressione pauca interfereere lubet. Serio animadvertat lector, quanta aut imperitia, aut versutia, & invidentia illi teneantur qui cum Angelico-Thomistica de gratia, & libero arbitrio doctrina Iansenianum sistema confundere, hoc est cælum terræ, aquam igni miscere, non erubescunt. Iansenius cum Calvino extinctam in Adamo blasphematur indifferentia libertatem: unde inferunt, Dei gratiam necessitantem esse, seu necessitatem, non coactionem homini inferre. Et sane hæc duo connexa sunt. Sublata enim libertate ab homine, consequitur inevitabili connexionem ut gratia, quæ extrinsecus collata illum permovet, necessitatem inferat. Si hæc gratia non præsupponit, non reperit in homine libertatem: qui fieri potest ut libere illum moveat? Cur Deus non libere, sed necessario bruta movet? Quia nulla adest in brutis libertas. Porro, ut scite Sanctus Thomas perpetuo docet, Deus secundas causas regit iuxta illarum naturam, necessarias necessario, contingentes contingenter, liberas libere. Iuxta Calvinum, & Iansenium homines ob culpam originalem non sunt liberi. Ergo libere a Deo moveri nequeunt, sed necessario, sic illorum exigente natura.

IV. Porro quis est Catholicorum, nedum Thomistarum, qui extinctum in Adamo liberum arbitrium effutiat? Omnes, ut dogma fidei, consentunt liberum supervivisse cum hominibus arbitrium cum indifferentia ad bonum, & ad malum, læsum quidem, fauciatum, infirmumque. Extenuatum, non extinctum, defendunt. Medicinalis Christi gratia hoc infirmum arbitrium adjuvat, roborat, permovet modo eiusdem indoli consentaneo, libero scilicet, quia libera est illius indoles. Quis dixerit, peritum medicum,

cum, cognito ægroti morbo, medicinam data opera porrigere quæ illum occidat? Divinus Medicus noster Deus humani arbitrii infirmitatem compertam habet. Gratiæ medicinam porrigit, morbo expellendo congruam. Si ipsius Adæ peccatum arbitrium non extinxit; numquid gratia divina illud interficiet? Si non occiditur per vulnerantem, inquit Prosper; numquid tollitur per medentem? Quod gravi infirmitati efficax natura sua porrigatur remedium, ideone ægroti natura detrimentum accipiet? Nonne stultus haberetur infirmus qui sapientis medici respuerit medicinam, sanitati suæ reparandæ peridoneam? Ægroti ne, an medici est vim, & efficacitatem remedii expendere, & definire? Vitæ humani arbitrii radix in iudicii indifferentia sita est. Usquedum mentis ratio obiectum cum indifferentia proponit, nequit libertatis creatæ vita perire; quantumvis efficaciter, atque infallibiliter Deus permoveat voluntatem. Quin quo efficacior fuerit gratia permovens cum indifferenti boni eligendi, aut mali detestandi propositione; eo liberior est humana voluntas. Quis non videt, hoc Thomisticum sistema non minus a Ianseniano, Calvinisticoque distare, ac cælum distet a terra, & veritas ab errore? Quæcumque sit illa gratia quam Iansenistæ admittunt, de qua suo loco, necessitas sit oportet, eo quod non supponat in homine indifferentiæ libertatem. Gratia quam Thomistæ propugnant, nec lædit, nec lædere libertatem valet: quia adiuvat, corroborat voluntatem absque læsione iudicii indifferentiæ, quæ radix est libertatis. Uno verbo hæc gratia libertatem in homine supponit; sed quia infirma est, & vulnerata, eam sanat, illius reficit vires, atque ad egregia patranda facinora adiuvat. Fusius hæc omnia Lib. III. explicabuntur, dum de actibus humanis sermo erit. Duo ergo extrema vitanda, & Pelagianorum, eorumque gregalium Semipelagianorum, qui gratiæ necessitatem negabant; & Calvinistarum, atque Iansenistarum, qui de medio auferunt libertatem. Sed a diverticulo in semitam regrediamur.

V. Refellendus nunc Iansenii error est, quo contendit, ignorantiam iuris naturæ invincibilem non excusare a culpa. Et primum quidem eiusdem Iansenii principiis revincitur falsitas. Noxiam propugnat ille iuris naturæ ignorantiam quamlibet, quod sit primi peccati pœna. At non minus peccati Adæ confectaria & pœnæ sunt motiones concupiscentiæ, iracundiæ, & appetitionum re-

belliones: & tamen, nisi aperte Lutheranis, & Calvinistis accenseri velit, præfati motus rationem prævenientes peccata non sunt, nec homini ad culpam imputantur. Corporalis cæcitas, insania, affectionum perturbatio, aliæque innumeræ humani generis infirmitates peccati originalis supplicia sunt: & tamen nec Iansenius ipse hæc peccatorum loco habet. Numquid quæ insanus perpetrat crimina, illi imputabit ad culpam? Quid plura? Nonne Iansenius ipse eorum quæ sunt divini, humanique iuris inculpatam defendit ignorantiam? Nonne a peccato infidelitatis excusat tot nationes, quæ mysteria credenda divina ignorant, vocanturque infideles negative? De qua infidelitate hæc scribit Doctor Angelicus 2. 2. quæst. x. artic. 1. *Alio modo potest intelligi infidelitas secundum contrarietatem ad fidem; qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam . . . . Et secundum hoc infidelitas est peccatum. Si autem accipiatur secundum negationem puram, sicut in illis qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis pœnæ: quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis consecuta est. Qui autem sic sunt infideles, damnantur quidem propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt: non autem damnantur propter infidelitatis peccatum.* Hæc S. Thomæ doctrina confirmata est a S. Pio V. qui hanc 68. propositionem Baii damnavit: *Infidelitas pure negativa in his quibus Christus non est predicatus, peccatum est.* Numquid negavit Iansenius, infidelitatem negativam esse primi peccati pœnam? Adferat rationem cur ignorantia iuris naturæ, secus ignorantia iuris positivi divini, humanique, & factorum sit peccati pœna. Forte quia illa, secus hæc, homini debita erat? Verum hæc disparitas inutilis est. Numquid, Adamo non peccante, leges divinas, humanasque ignorassent homines? Nonne fateatur Iansenius Lib. III. de stat. nat. pure cap. x. nullam in homine reperiri calamitatem, miseriamve quæ ab originali crimine non proficiscatur? Negabit ne, legis positivæ ignorantiam ærumnam esse, & calamitatem humanæ naturæ? Si hæc ergo a culpa immunem hominem reddit, quidni & iuris naturæ ignorantia, si æquo modo sit antecedens, & invincibilis?

VI. Ratio autem evidens, quæ penitus errorem Iansenianum convellit, hæc est, Quod involuntarium est, omnique destitutum

tum libertate, nequit, salva iustitia, ad culpam imputari. Reponit Iansenius, id verum habere, si desit omne voluntarium; falsum, si adsit aliquod voluntarium. In operibus ex ignorantia invincibili factis desit voluntarium personale, secus voluntarium capitis, nempe Adæ. Voluntaria est ignorantia invincibilis in Adamo: idcirco opera ex illa producta sunt sufficienter voluntaria, ut imputari ad culpam valeant. At cur hæc ignorantia voluntaria est in Adamo, minime vero ignorantia, facti, & iuris positivi?

VII. Ceterum, quia Iansenius discipulum se Augustini profiteretur, rationibus, & aliorum Patrum auctoritatibus missis, ad Augustini tribunal appellanda causa est. Augustinus autem Lib. III. de lib. arbit. cap. XIX. adeo clare labefactat Iansenii errorem, ut nulla valeat tergiversatione illius testimonium eludi. Idcirco integrum illud exscribere lubet. *Hic occurrit illa questio quam inter se murmurantes homines redere consueverunt, qui quodlibet aliud in peccando quam se accusare parati sunt. Dicunt enim: Si Adam, & Heva peccaverunt, quid nos miseri fecimus, ut cum ignorantia cæcitate, & difficultatis cruciatibus nascemur, & primo erraremus nescientes quid nobis esset faciendum; deinde, ubi nobis inciperent aperiri præcepta iustitiæ, vellemus ea facere, & renitente carnalis concupiscentia nescio qua necessitate, non valeremus? . . . Quibus breviter respondetur, ut quiescant, & adversus Deum murmurare desistant. Recte enim fortasse quererentur, si erroris, si libidinis nullum hominum victor existeret. Cum vero ubique sit præsens qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, coramtem adiuvet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis querere quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis: ista tua propria peccata sunt. Nulli enim hominum ablatum est scire utiliter, querere quod inutiliter ignoratur, & humiliter confitentem esse imbecillitatem; ut querenti, & confitenti ille subveniat qui nec errat, dum subvenit, nec laborat. Plura alia ex Augustino referre possem, quæ prætereo.*

VIII. Lubet tamen hanc Augustini doctrinam altera D. Thomæ doctrina confir-

mare, & illustrare. Distinguit Angelicus duplicem culpam: alteram quæ inficit naturam, alteram quæ afficit personam. Culpa quæ naturam inquinat, originalis est, quæ ex Adamo in universum humanum genus diffusa cernitur. Ad hanc contrahendam satis fuit voluntas contenta in voluntate Adami; quemadmodum ad hereditandam iustitiam originalem, si in eadem persistisset Adam, satis fuisset voluntas eiusdem voluntate præhabita. E contrario ad culpam propriam perpetrandam necessaria est voluntas propria eiusdem personæ, sicut etiam ad merendum. Hanc doctrinam conceptis verbis Angelicus tradit in II. dist. xxx. quæst. 1. artic. 2. *Oportet quod secundum hoc quod aliquid rationem culpe habet, secundum hoc ratio voluntarii in ipso reperitur. Sicut autem est quoddam bonum quod respicit naturam, & quoddam quod respicit personam; ita etiam est quoddam culpa nature, & quoddam personæ. Unde ad culpam personæ requiritur voluntas personæ; sicut patet in culpa actuali, quæ per actum personæ committitur: ad culpam vero nature non requiritur nisi voluntas in natura illa. Clariora hæc sunt quam ut explicatione egeant.*

IX. Obicit 1. Iansenius nonnullos factæ Scripturæ textus. David Psal. xxiv. inquit: *Delicta iuventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* S. Paulus ad Hebræos ix. narrat, solum Pontificem intrare solitum in sancta sanctorum, ubi victimas, offerebat pro sua, & populi ignorantia. Plures alios ex Num. Gen. & Levit. obtrudit, in quibus omnibus ignorantia vocatur peccatum. Ergo ignorantia non modo non excusat a culpa, sed ipsa peccatum est.

X. Hos, & plusquam centum alios textus allegant Hieronymus, & Augustinus, ut evincant adversus Pelagianos dari ignorantiam peccata. Et nunc Iansenius audet eosdem obtrudere, ut probet ignorantiam invincibilem iuris naturæ a peccato non excusare? Advertere homo acutus debuisset, eiusmodi testimonia suum funditus diruere sistema. In his enim sermo semper est de ignorantia aut facti, aut iuris divini. Utriusque autem innocentem &c. ignorantem propugnat Iansenius, si sit antecedens, & invincibilis. Si quid ergo ex his textibus inferre contendit, illud colliget, quod ignorantia facti, & legis positivæ, quævis sit invincibilis, debeat esse vitiosa;

fa; quod nec ipse admittet. Breviter ergo respondetur, ignorantiam quamlibet quæ in Scripturis appellatur peccatum, esse ignorantiam vincibilem, seu consequentem, & voluntariam.

XI. Obiicit 2. celebrem textum Sancti Augustini, qui *Lib. de grat. & lib. arb. cap. III.* inquit: *Sed & illa ignorantia quæ non est eorum qui scire volunt, sed eorum qui tamquam simpliciter nesciunt, neminem sit excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino quid crederet; sed fortasse ut minus ardeat. Non enim sine causa dictum est: Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt.* In hoc textu, inquit Iansenius, distinguit Augustinus illos qui scire volunt, ab illis qui simpliciter nesciunt, videlicet qui invincibiliter ignorant. Porro de his Augustinus asserit sempiterno igne concremandos esse.

XII. Respondeo. Tantum huic textui Iansenius fidit, ut si cetera deessent, triumphum adhuc sibi canere videatur. Et tamen si textum hunc cum iis quæ illum antecedunt, conferamus, nihil ex eodem præsidii eruere posse Iansenium palam fiet. Et principio Augustinus libro laudato Pelagianos confutat, & adversus eosdem ignorantiam legis evangelicæ peccatum esse docet. De hac potissimum disputatio cum Pelagianis erat. Porro immediate ante laudatum a Iansenio textum hæc præmittit Augustinus. *Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, ut bene ageret. Sed illa ignorantia &c. ut supra.* Duplicem distinximus supra ignorantiam vincibilem. Altera est affectata, supina, & crassa: & hæc illorum propria est de quibus dicitur: *Noluit intelligere, ut bene ageret;* & hæc est prima ignorantia vincibilis, de qua hic loquitur Augustinus. Altera ignorantia vincibilis simplex, seu simpliciter talis: & ipsa culpabilis est, ut supra ostensum fuit. Et propter hanc asserit Augustinus, damnandos esse qui legem evangelicam ignorant. Quoniam id nesciunt negligentia, quod adhibita diligentia scire potuissent. Sed illud quod admirationem ingerit, est, quod Iansenius ex hoc libro autus sit expiscari laudatum textum truncatum ab iis quæ præcedunt ibidem, quæque ab imis suffodiunt machinæ Iansenianæ fundamenta. Sub initium enim huius libri Augustinus convellit sistema Pelagianum, &

Iansenianum. Inquit quippe cap. i. *Sed quoniam sunt quidam qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium.* En sistema Calvino-Iansenianum reprobatur. *Aut quando gratia defenditur (pergit Augustinus) negari existimant liberum arbitrium.* En hæresim Pelagianam reprobatur. Hos enim duos errores hoc in libro refellendos aggreditur. Continuo enim subdit cap. II. *Ipsa divina præcepta hominibus non prodescent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciendis ad promissa præmia perveniret.* Ideo enim data sunt, ut homo excusationem de ignorantia non haberet; sicut Dominus dicit de Iudeis: *Si non venissem &c. Audistis?* Excusationem habuissent, si promulgata non fuissent præcepta. Quapropter inexcusabilis asseritur eorum ignorantia, quod promulgatam legem addiscere tumente superbia neglexerint, ut immediate ibidem adicit. *Quomodo dicit (Apostolus) inexcusabiles, nisi de illa excusatione qua solet dicere humana superbia: Si scissem, fecissem: ideo non feci, quia nescivi: aut, si scirem, facerem: ideo non feci, quia nescio? Hæc eis excusatio tollitur, quando præceptum datur, vel scientia non peccandi manifestatur. Sed sunt homines qui etiam de ipso Deo se excusare conantur.*

XIII. Nonne perspicue constat, Augustinum eo loci loqui de ignorantia vincibili, tum affectata illorum qui lumen positive respiciunt, tum simplici eorum qui desideria committunt addiscere præcepta alioquin sibi obvia? Et ne longior æquo oratio fiat, paucis rem totam expedio. Hoc in libro Augustinus disputat adversus Pelagianos. Contendebant isti, nulla esse ignorantie peccata ob defectum libertatis: quæ enim ignorantur, dicebant Pelagiani, libere non eliguntur. Augustinus contra statuit, ignorantias nempe esse peccata, eo quod voluntarie & libere legis scientia respuitur. Hæc siquidem adicit cit. cap. II. *Si volueris, conservabis mandata, & spem bonæ placiti. Apponet tibi ignem, & aquam, ad quodcumque volueris extendere manum tuam. In conspectu vitæ, & mors, & quodcumque placuerit dabitur ei. Ecce aperitissimè videtur expressum liberum humane voluntatis arbitrium. Quid illud quod tam multis locis omnia mandata sua custodiri, & fieri iubet Deus? Quomodo iubet, si non est liberum arbitrium? Si disputatio cum Pelagianis de invincibili, & antecedenti ignorantia fuisset, vana ac futillis esset argumentatio Augustini. Nam planum est, ipso faten-*

te Iansenio, ignorantiam invincibilem auferre libertatem. Victoria ergo a Pelagianis stetit, si Augustinus probandum suscepisset, ignorantiam invincibilem esse peccatum. Tantum ergo abest ut quidquam extunderet Iansenius valeat ex hoc loco, ut evidenter duos illius errores, nempe liberum periri arbitrium in Adamo, & ignorantiam invincibilem esse culpabilem, Augustinus ipse penitus convellat. Tanta quippe perspicacitate evincit Augustinus in hoc ipso libro, nullum esse peccatum actuale absque libertate propria personæ peccantis, ut nemo sana mente præditus id in dubium revocare audeat.

XIV. Obiicit 3. Iansenius. S. Augustinus *Lib. de gesti. Pelagianor.* refert cap. XVIII. in Synodo Diospolitana propositiones damnatas Cælestii Pelagiani, quarum septima hæc est: *Oblivionem, & ignorantiam non subiacere peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem.* Quam propositionem reprobravit Synodus, inquit Augustinus cap. xxx. *Quid ad hæc que lecta sunt capitula dicit præsens Pelagius Monachus? Hoc enim reprobat S. Synodus, & sancta Dei Catholica Ecclesia.* Cælestius eam ignorantiam a culpa immunem assererat quæ est secundum necessitatem. Hæc autem est sola ignorantia invincibilis. Ergo Synodus Diospolitana erroris damnat sententiam quæ inculpatam defendit ignorantiam invincibilem.

XV. Ex iis quæ dicta sunt, responsio patet. Tamen, ut clarius constet quam sit ineptum sophisma, advertendum, non unum, sed plures fuisse Pelagianorum errores. Eorum capitalis error fuit negare peccatum originale. Hunc consequbatur alter, nullam scilicet ignorantiam subiacere peccato. Neque enim ut fetum originalis culpæ adfirmare poterant ignorantiam, si culpam ipsam inficiabantur. Contendebant ergo, ita ignorantiam necessario consequi ipsius naturæ conditionem, ut, etiam Adamo non peccante, homines ignorantie tenebris circumfusi forent. Patres autem, ut ab imis radicibus Pelagianorum evellerent errorem, eosdem urgebant, ignorantiam quamque, etiam invincibilem, subiacere peccato, id est, esse poenam, & effectum illius. Accedit quod Patres interdum, quin & ipsa Scriptura divina, peccatum vocant & concupiscentiam, & ignorantiam etiam invincibilem, non quod in se peccata sint; sed quia sunt aut effectus, aut radix peccati, ut communis interpretatur Catholicorum sensus. Et ne gratis hæc asse-

tere videar, textum affero ipsius S. Augustini, qui *Lib. III. de lib. arb. cap. XIX.* hæc scribit. *Nam illud quod ignorans quisque non recte facit, & quod recte volens facere non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo libera voluntatis ducunt originem. Illud enim præcedens meruit ista sequentia. Nam sicut linguam dicimus non solum membrum quod movemus in ore dum loquimur, sed etiam illud quod huius membri motum consequitur, id est formam, tenoremque verborum, secundum quem modum dicitur alia lingua græca, alia latine: sic non solum peccatum illud dicimus quod PROPRIE vocatur peccatum, libera enim voluntate, & ab sciente committitur; sed etiam illud quod iam de huius supplicio consequatur necesse est. Sed etiam ipsam naturam aliter dicimus, cum proprie loquimur, naturam hominis, in qua primus in suo genere inculpabilis factus est: aliter istam, in qua ex illius damnati poena & mortales, & ignari, & carni subditi nascimur.*

XVI. Ex hoc Augustini textu clare constant ea quæ supra dicta sunt. Nec alicuius momenti est quod reponit Iansenius, ignorantiam videlicet iuris naturæ ex Adamo peccato proficisci. Nam si Adam in statu innocentie perseverasset, illius posteris nihil ignorantie eorum quæ ius naturæ spectant, contraxissent. Porro omnes cum eodem capite Adamo voluntarie peccaverunt. Ergo omnibus voluntaria est ignorantia quæ hoc peccatum consequitur. Nullius, inquam, momenti est oppositio isthæc. Siquidem iam cum D. Thoma, & S. Augustino dictum est, nedum ignorantiam iuris naturæ, sed etiam iuris positivi, germina esse pestiferæ radicis originalis culpæ. Voluntas posterorum in Adamo fuit voluntas naturæ, non personæ. Ideo satis est ad peccatum originale, quod naturam inficit, contrahendum; secus vero ad peccatum actuale; hoc enim absque voluntate personæ non perpetratur. Ignorantia autem iuris naturæ, sicut & concupiscentiæ, & aliorum appetituum rebellio, & cetera alia, volita fuerunt voluntate naturæ in Adamo. Quare præfata non sunt peccata, inquit Augustinus, & cum eodem omnes Catholici, proprie dicta; sed dumtaxat materialiter, & confectaria originalis culpæ.

XVII. Tandem Ecclesia Romana hanc Iansenitarum doctrinam proscripsit in duabus sequentibus propositionibus, quæ sunt duæ primæ inter damnatas ab Alexandro VIII.

1. *In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale,*

male, & demeritum sufficit illa libertas qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & libertate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris natura, hæc in statu nature lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

CAPUT III.

Utrum reapse detur ignorantia invincibilis iuris natura.

I. Hætenus demonstratum est, ignorantiam invincibilem a culpa excusare. Illud nunc in iudicium adducitur, deuter ne eiusmodi ignorantia. Quæstionem hanc summo partium studio versant recentiores Theologi. Aliqua sunt quorum nullum penes eos diffidium est. Præcepta namque nature iuris in tres tribuunt classes. In prima collocant universalia iuris principia, cuiusmodi sunt: *Faciendum bonum, vitandum malum. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Ad hæc revocari nonnulla Decalogi præcepta valent; ut Deus est colendus, honorandi parentes. Alia quæ ex iis immediate proficiuntur, & facili discursu cognoscuntur; ut sunt cetera Decalogi mandata. In tertia tandem classe collocantur illa præcepta quæ sunt conclusiones quedam remotæ ex præfatis mandatis difficili studio derivatæ. Convenit ipenes fere omnes, nullam dari ignorantiam invincibilem neque præceptorum universalium, neque aliorum quæ ex illis veluti sponte fluunt, seu quæ facili ratiocinio ex iisdem inferuntur. De conclusionibus remotis, atque cognitu difficillimis diffidium non leve inter eos fervet. Attamen clarius exponendus est litis agendæ status. Nemo negat, aut iure negare valet, aliqua iuris nature onera ignorari inculpate posse ignorantia speculativa, quando nempe contraria scientia haud est necessaria hic & nunc ad proprios mores formandos. Quis culpæ verterit Monialibus, Eremitis, ceterisque pluribus, si ignorent difficiles casus de contractibus, de legibus, quando nihil ad eos istorum notitia pertinet; cum nec contractus celebrare, nec legum casus resolvere, aut exequi debeant? Sermo ergo est de ignorantia illarum veritatum quarum notitia reapse necessaria hic & nunc est ad propriæ conscientiæ regimen, vel ad alios dirigendos. Caput hoc in sequentes tribuo §§. In sex primis utriusque partis argumenta promam, in septimo, quid ipse sentiam, declarabo.

§. I.

Auctoritatum momenta quæ evincunt nullam cuiusque iuris nature ignorantiam esse invincibilem, ex Scriptura sancta arcessita.

I. Primum momentum repetitur ex ipsa divina Scriptura, quæ perspicue docet, legem æternam, seu naturalem extrinsecus tonare, atque omnium animis esse impressam. Inquit enim Salomon Prov. cap. i. vers. 20. *Foris predicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbarum clamitat: in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens: Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ noxia sunt, capiunt, & imprudentes odibunt scientiam? Convertimini ad correptionem meam. En proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea.*

II. Non minus clare hanc veritatem inculcat Salomon Sapient. cap. vi. versic. 13. *Clara est, & quæ nunquam marcescit, sapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui querunt illam. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inveniet. Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus: & qui vigilaverit propter illam, cito securus erit.*

III. Gravissima & terroris plena est sententia illa Salomonis Prov. xvi. vers. 25. *Est via qua videtur homini recta, novissima autem eius deducunt ad mortem.* Nec minus formidabilis est altera sententia ipsius divini Servatoris nostri, arguentis Iudæos, qui sententiam sequebantur Scribarum, & Phariseorum, idest legis doctorum, docentium licitum esse ea Deo vovere quæ parentum necessitati levandæ opportuna erant. Christus autem tum cæcos magistros, tum populum cæcum, magistros sequentem, increpat his verbis Matth. xv. vers. 14. *Cæcus autem si cæco ducatum præbet, ambo in foveam cadunt.*

IV. S. Paulus epist. ad Romanos cap. ii. vers. 14. *Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.* S. Iacobus Apostolus in sua epist. cap. i. vers. 5. *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluentem, & non impropere; & dabitur ei.* Postulet autem

tem in fide, nihil habens: qui autem habet, similis est fluctui maris, qui a vento movetur, & circumfertur.

V. Plurima alia præmittuntur omnibus pervia. Illud animadvertere iuvat, plura in Scriptura sancta, ut flagitia, damnari, in quibus nos vix malitiæ volam deprehenderemus, nisi Scriptura ipsa nos edoceret. Quis, quæso, criminis expertem reputasset S. Iobum, adversus Deum tam aperte murmurantem, & fere blasphemantem? Quis existimasset, Eliphazium, Iobum increpantem, & ius divinum a Iobi querimoniis asferentem, a veritatis semita aberrasse? Consideratio est S. Gregorii Papæ Lib. XXXV. *Moral. cap. v. & vi.* ubi hæc scribit: „ Auditis cunctis sermonibus Iob, cognitis etiam responsionibus amicorum, libet ad æterni iudicis sententiam spectationem mentis nostræ convertere, eique dicere: Ecce, Domine, utraq; in conspectu tuo differentium partes audivimus: & Iob quidem in hoc certamine virtutis suæ facta resolve; & amicos eius contra eum cognovimus tuæ iustitiæ gloriam defendere. Inter hæc autem quid mens nostra sentiat, agnoscat. Neque enim nos possumus eorum dicta reprehendere quos defensionem tuæ cognoscimus deservire. Sed ecce assistunt partes, expectant sententiam. Profer ergo, Domine, ex invisibili regula subtilissimum tuæ discretionis examen, & quis in contentione ista sit rectius locutus, ostende. . . . Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem: *Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos: quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob.* O Domine, iudicii tui sententia indicat, quantum a lucæ tuæ rectitudinis cæcitas nostra discordat. Ecce te iudice beatum Iob victorem esse cognoscimus, quem in te peccasse loquendo credebamus. . . . Et quidem quantum ad humana iudicia, in verbis suis amici eius multo illo rectius dixisse crederentur. Sed veritas, aliam ex occulto regulam protestans, ait: *Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Iob.* Coram me, ait, idest est intus, ubi sæpe multorum vita displicet, quæ etiam foris hominibus placet.

VI. Ex his apparet, quam verum sit Salomonis oraculum: *Est via qua videtur homini recta, novissima autem eius deducunt ad mortem.* Eliphazius una cum sociis in interpretatione iuris naturalis remoti a primis

principiis, & obscuri increpatus a Deo est, & Iob laudatus; cum tamen ad humanorum iudiciorum regulam, hic errans, ille rectus apparuisset, nisi Deus aliter iudicasset. Ne multa: passim in Scriptura ignorationes hominum improbantur. Vix textus occurrit in quo ignorantia iuris excusetur.

§. II.

SS. PP. momenta contra iuris nature invincibilem ignorantiam.

VII. UT prolixitatem nimiam vitem, non omnium, sed quorundam tantum Patrum textus seligam. Et primum ex Augustino pauca producam, Lib. I. de peccat. merit. cap. xxxvi. *An nullum est ignorantia malum, & ideo nec purgandum? Et quid ait illa vox: Delicta iuventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris? Etsi enim damnabiliora sunt quæ ab scientibus committuntur; tamen si ignorantia peccata nulla essent, non legeremus quod commemoravi: Delicta iuventutis &c.*

VIII. Clarius hoc docet Lib. de spir. & lit. cap. xxviii. *Verumtamen quia non usque adeo in anima humana imago Dei reverentur affectuum labe devota est, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint; unde merito dici possit, etiam in ipsa impietate vitæ suæ facere aliqua legis, vel sapere: si hoc est quod dictum est, quia gentes quæ legem non habent, hoc est legem Dei, naturaliter quæ legis sunt faciunt, & quia huiusmodi homines ipsi sibi sunt lex, & scriptum opus legis habent in cordibus suis; idest, non omni modo deletum quod ibi per imaginem Dei, cum crearentur, impressum est.*

IX. Item Lib. II. de ferm. Domini in monte cap. ix. *Quando illi valent intelligere, nullam esse animam, quamvis perversam, quæ tamen nullo modo rationari potest, in cuius conscientia non loquatur Deus? Quis enim scripsit in cordibus hominum naturalem legem nisi Deus? De qua lege Apostolus ait: Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciunt, hi legem non habentes, sibi ipsi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis contestante conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam excusantium in die qua iudicabit Dominus occulta hominum.*

X. Tandem Lib. de quant. animæ cap. xiv. *Magna, crede mihi, magna, sed sine ulla mole, de animo cogitanda sunt. . . .*

Fic-

Fieri autem non potest quadam divina providentia ut religiosi animis, seipfos, & Deum suum, idest veritatem, pie, castè, ac diligenter quærentibus, inveniendi facultates desint.

XI. Lib. I. Retract. cap. XIII. Illa que non immerito non voluntaria peccata dicuntur, quia vel a nescientibus, vel a coactis perpetrantur, non omni modo possunt sine voluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans, voluntate utique facit quod, cum faciendum non sit, putat esse faciendum. Et paullo infra, nempe cap. xv. Nam & qui nesciens peccavit, non congruenter peccasse dici potest; quamvis & ipse, quod nesciens fecit, volens tamen fecit: ita nec ipse potuit esse sine voluntate peccatum. . . . Quia ergo voluit, fecit; etiamsi, quia non voluit, peccavit, nesciens peccatum esse quod fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati, quod tamen factum peccatum fuit. Hoc enim factum est quod fieri non debuit.

XII. Tertullianus Lib. de corona militis cap. vi. Omne quod contra naturam est, monstri meretur notam penes omnes; penes nos vero etiam elogium sacrilegii in Deum naturam Dominum, & Auctorem. Quæris igitur Dei legem? Habes communem istam in publico mundi, in naturalibus tabulis, ad quas & Apostolus solet provocare, ut cum in velamine femina. Nec natura vos, inquit, docet? Ut cum ad Romanos, natura facere dicens nationes ea que sunt legis, & legem naturalem suggerit, & naturam legalem. Item Lib. V. contra Marcionem cap. XIII. Si iudicabit Deus occulta hominum, tam eorum qui in lege deliquerunt, quam eorum qui sine lege: quia & hi legem ignorant, & natura faciunt que sunt legis: utique his Deus iudicabit, cuius sunt & lex, & ipsa natura, qua legis est instar ignorantibus legem.

XIII. Origenes Lib. I. contra Celsum scribit, nature legem omnium mortalium animis insitam. . . . Quapropter non est mirandum, Deum eorum que per Prophetas, & Servatorem docuit, femina indidisse omnium mortalium animis, ut in divino iudicio sit inexcusabilis habens mandatum legis scriptum in corde suo.

XIV. S. Ambrosius epist. xli. scripta ad Irenæum inquit: Si legem naturalem, legem quam Deus Creator infudit singulorum pectoribus, homines servare potuissent, non fuerat opus ea lege que in tabulis scripta lapideis implicavit, atque inmodavit magis humanam infirmitatem, quam elaqueavit, atque absolvit. Esse autem legem naturalem in cordibus

nostris, etiam Apostolus docet, qui scribit: Quia plerumque & gentes naturaliter ea que legis sunt faciunt, & cum legem non legerint, opus tamen legis scriptum habent in cordibus suis. Ea igitur lex non scribitur, sed innascitur; nec aliqua percipitur lectione, sed quodam natura fonte in singulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur: quam debuimus vel futuri iudicii metu servare: cuius testis conscientia nostra cogitationibus apud Deum ipsa se prodit, quibus vel redarguitur improbitas, vel defenditur innocentia. Itaque cum semper pateat Domino, tum maxime in die iudicii manifestabitur, quando occulta cordis in examen venient, que putabantur latere. Quorum tamen proditio occultorum sibi nequaquam noceret, si lex naturalis inesset pectoribus humanis. Est enim sancta, sine versutia, sine fraude, consors iustitiæ, expers iniquitatis. Maxime sunt perpendenda ultima Ambrosii verba quibus asserit, occultorum proditorem in iudicii die hominibus non nocituram, si lex naturalis inesset pectoribus humanis; idest, si ita præfens menti esset, ut homines ad illam animum intenderent, & reformarent.

XV. S. Isidorus Hispalensis Lib. II. Sent. cap. xvii. Sunt qui ignoranter peccant; & sunt qui scienter; sunt etiam qui pro ignorantia excusatione scire nolunt, qui tamen non seipfos muniunt, sed magis decipiunt. Nescire simpliciter ad ignorantiam pertinet; noluisse vero scire ad contumacem superbiam: voluntatem quippe proprii domini velle nescire, quid aliud est quam velle dominum superbiendo contemnere? Nemo igitur se de ignorantia excuset, quia Deus non solum eos iudicat qui a cognitione sua se avertunt, sed etiam illos qui nescierunt. Et infra, videlicet cap. xxvii. Sæpe que apud hominum iudicium bona apparent, apud examen diligentissimi, & acutissimi iudicis reproba deteguntur: ideoque omnis Sanctus veretur ne forte bonum quod agit, pro aliqua animi intentione, in oculis Dei reprobum sit.

Xvi. S. Bernardus Lib. de præcepto, & dispensatione cap. xviii. Malitia parit ignorantiam, & ignorantia malitiam operit; ita ut sæpe nesciens & malum quod vult, non faciat, & bonum faciat, quod non vult. Obscuratum nempe est insipiens cor eorum qui istiusmodi sunt; & quasi iam traditi in reprobum sensum, bonum omnino nec diligere, nec dignoscere queunt. De talibus scriptum est: Impius, cum venerit in profun-

fundum malorum, contemnit. Nam qui istiusmodi est, cavere profecto malum nec vult, etiam si possit; nec si velit, scit. Verum plura supra dedimus ex hoc mellifluo Doctore.

XVII. SS. PP. chorum claudat S. Thomas, qui pluribus in locis negare aperte videtur, iuris nature ignorantiam esse invincibilem. Nam quodlib. viii. artic. 13. hæc scribit. Duobus modis aliquis ad peccatum obligatur: uno modo faciendo contra legem, ut cum aliquis fornicatur; alio modo faciendo contra conscientiam, etiamsi non sit contra legem. . . . Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam. Textus iste valde apertus videtur.

XVIII. Perspicua quoque sunt que scribit opusc. vii. de decem præceptis sub initium. Nunc (inquit) de scientia operandorum intendimus. Ad quam tractandam quadruplex lex invenitur. Prima dicitur lex natura. Hæc nihil aliud est nisi lumen intellectus institutum nobis a Deo, per quod cognoscimus quid agendum, & quid vitandum. Hoc lumen, & hanc legem dedit Deus homini in creatione. Sed multi credunt excusari per ignorantiam, si hanc legem non observant. Sed contra eos dicit Propheta in Psalm. Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona? quasi ignorent quid sit operandum. Sed ipse ibidem respondet: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine: lumen scilicet intellectus, per quod nota sunt nobis agenda. Nullus ignorat, quod illud quod nolle sibi fieri, non faciat alteri, & cetera talia. Sed licet Deus in creatione dederit hominibus hanc legem, scilicet naturam, diabolus tamen in homine superseminavit aliam legem, scilicet concupiscentiam.

XIX. Sed adeamus auream illam, & defæcatissimam fodinam, summam nempe theologiam, in qua questionem hanc fufius, & enucleatius dispicit. Itaque i. 2. quæst. xciv. artic. 6. hæc scribit. Ad legem naturalem pertinent primo quidem quedam præcepta communissima, que sunt omnibus nota; secundo autem quedam secundaria præcepta magis propria, que sunt quasi conclusiones propinque principis. Quantum ergo ad illa principia communia lex naturalis nullo modo potest a cordibus hominum deleri in universali; deletur tamen in particulari operabili, secundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile, propter concupiscentiam,

vel aliquam aliam passionem, ut supra dictum est (quæst. lxxvii. artic. 2.) Quantum vero ad alia præcepta secundaria potest lex naturalis deleri de cordibus hominum vel propter malas persuasiones (eo modo quo etiam in speculativis errores contingunt circa conclusiones necessarias) vel etiam propter pravas consuetudines, & habitus corruptos; sicut apud quosdam non reputantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam; ut etiam Apostolus dicit ad Rom. i. 1.

XX. Nullus hic tergiversationi locus. Distinguit Angelicus præcepta universalialia a particularibus ex illis derivatis. Prima nullo modo aboleri e mente humana posse docet. Particularia vero ignorantur propter pravas consuetudines, vel habitus corruptos. Porro ignorantia quam pariunt aut noxiæ consuetudines, aut appetituum perturbaciones, nullo modo appellari invincibilis valet. Interpretationes Medinæ, & aliorum quorundam Thomistarum in hunc locum minus aptæ videntur; immo ab ipsa Angelici Doctoris littera exploduntur. Ignorantia, inquit, iuris nature ex prava consuetudine, aut perversa educatione parta, noxia est in his qui consuetudinem inveniunt; secus in his qui invecsta consuetudine hac pro lege, & adversus legem naturalem utuntur. Hoc interpretamentum seipso corruit. Nulli quippe consuetudini, nulli præscriptioni obnoxia est natura lex. Hanc doctrinam confirmat Angelicus loc. cit. quæst. lxxvii. art. 7. ad 2. Ignorantia particularis, que totaliter excusat, est ignorantia circumstantiæ; quam quidem quis scire non potest, debita diligentia adhibita. Sed passio causat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit applicationem communis scientiæ ad particularem actum, quam quidem passionem ratio repellere potest.

XXI. Laudatis antiquis Patribus, & S. Thomæ subscribunt alii graviores Theologi. P. Gabriel Vasquez, quamquam adversæ sententiæ patronus, laudat pro hac opinione B. Albertum Magnum, Alenfem, S. Bonaventuram, Guillelmum Parisiensem, Guillelmum Antifidorensem, Durandum, Gabrielem, Gersonem, Adrianum VI. Henricum Gandavensem. His addunt alii Hugonem a S. Victore, S. Antoninum, S. Raymundum, S. Bernardum, Alphonsium a Castro, Molanum, Sambovium, Steyartium, Merendam, Toletum, Antonium Charlasium, Estium, Caietanum, Contensonium, Iacobum a S. Dominico, Na-

Natalem Alexandrum, Norbertum Delbecque, Mercorum, Carolum ab Assumptione, Bassæum, Cardinalem Norisium, Farvacquesium, Van-Roy, San-Terre, & plures alios. Pro relatis tamen omnibus me vadem non exhibeo.

§. III.

Rationes que naturæ iuris invincibilem ignorantiam improbant.

XXII. Ratio prima. Quicumque naturæ ordinem, quem lex æterna servandum iubet, deliberate perturbat, opus producit suapte natura malum. Sed qui violat naturalem legem, deliberate pervertit naturæ ordinem. Ergo peccat. Probatur consequentia. Principia universalis iuris naturæ, iisdemque proxime connexa, omnibus, nemine fere dissentiente, pervia sunt, & comperta. Ergo si hæc recte applicentur, naturæ ordo non perturbatur. Porro distorta applicatio non aliunde proficisci valet nisi ex humanarum appetitionum perversitate, concupiscentia, pravique affectionibus, universalium principiorum lucem obnubilantibus, ex erroneis persuasionibus, opinionumque perversitate. Ignorantia autem, ex tam iniquis enata radicibus, inculcata dici nequit. Ergo vincibilis.

XXIII. Ratio altera. Ignorantiæ victoria non viribus dumtaxat naturæ, sed potissimum gratiæ efficacitate metienda est. Quamquam enim naturæ vim iuris naturæ cognitio superet; tamen si ignorantia devinci gratia valet, vincibilis dicenda est. Vinci autem per gratiam cuiusque naturæ legis ignorantiam posse, Scripturæ sanctæ docent. Deus enim, inquit Evangelista Ioannes, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum -- Deus vult omnes homines salvos fieri -- Salvator est omnium, maxima fidelium -- Petite, & accipietis; querite, & invenietis; pulsate, & aperietur vobis.* Ergo quemadmodum qui splendente sole oculos clausos tenet, ne videat, nulla dignus excusatione est, si præceptum ruat; sic qui divinæ luci, super hominum vultus irradianti, obicem opponit, ne legem videat, sua culpa legem ignorat. Cæcus excusandus est, si lumen solis non videt, quia capacitate ad videndum destitutus. Humanæ vero mentis oculi, tametsi ex peccati originalis vulnere læsi sint, pluribusque tenebris circumfusi, evulsi tamen

non sunt: illorum vis extenuata, non extincta est. Ergo si homines oblata, & collata gratiæ, qua ad cognitionem assequendam adjuvantur, resistant, si illam respuunt, culpa propria, inscientiæ caligine obducuntur.

XXIV. Tertia ratio. Dum homo calere remotiores naturæ iuris obligationes debet, peccator est, aut iustus. Si peccator; sibi imputare debet quod cognitione, & gratia careat. Inexcusabilis enim est peccator omnis, inquit Augustinus *epist. 105.* ad Xistum. Iuste enim peccator gratia, quam suis propriis criminibus demeruit, privatur. Quod si divina abundante clementia præveniatur; aut hac præveniente gratia bene utitur, aut secus. Si primum, illuminabitur: si alterum, iuste poenas dat, propriæque culpe luminis superni defectum vertere debet. Si homo iste iustus sit: aut præstat quod viribus gratiæ potest, aut negligit. Si primum; facienti quod in se est viribus gratiæ, gratia non denegatur: si alterum; suæ desidiæ, negligentique imputet, si lumen non recipiat, quo tenebras excutiat ignorantie.

XXV. Quarta ratio. Peccata ignorantie, salva fide, negari nequeunt. Atqui nulla sunt ignorantie crimina quæ minus excusari valeant quam ea, quæ naturæ legi adversantur: quippe istius iuris mandata hominum animis impressa sunt; neque deleri possunt sive universim, sive quantum ad particularem applicationem, nisi ob pravas consuetudines, & rebellis concupiscentiæ lenocinia, præstigiisque. Ergo aut neganda sunt ignorantie delicta, aut si admittantur, uti admitti debent, hæc sunt potissimum quæ adversus ius naturæ perpetrantur.

XXVI. Quinta ratio. Nulla Dei lex observatu homini impossibilis est. Ergo nulla ignorari invincibiliter potest. Prima propositio evidens est; impossibilia enim Deus non iubet. Altera necessario primam consequitur: illa enim lex quæ cognosci nequit, observari non potest. Porro quæ invincibiliter ignoratur, cognitionem humanam fugit, superatque industriam, & vires. Ergo lex quæ cognosci nequit, impleri non potest. Quod argumentum sub alio aspectu proponi potest. Omnia divina præcepta sunt possibilis: ergo sunt etiam cognoscibilia. Possibilitas enim executionis a cognitione pendet; parique incedunt passu possibilitas executionis, & notitia legis. Ergo alterutrum fatendum: aut præcepta naturalia omnia non esse possibilis, aut omnia esse cognoscibilia. Accedit quod

quod frustra Deus rogasset legem illam quæ a subditis nec inveniri, nec cognosci potest. Perinde enim est ac si non esset, lex illa quæ cognosci non potest. Tum: aut lex ista promulgata satis est, aut secus. Si promulgata non est, vim obligandi non habet: si promulgata sufficienter sit, innotescere debet, vel saltem debita adhibita diligentia inveniri, & cognosci potest.

XXVII. Quæ omnia confirmari S. Augustini testimonio satis aperto valent *Lib. II. de peccator. merit.* ubi hæc scribit. *Cum voluntate humana, gratia adiuvante divina sine peccato in hac vita possit homo esse; cur non sit, possem facillime, ac veracissime respondere, quia homines nolunt. Sed si ex me queritur, cur nolint, imus in longum. Verum . . . sine præiudicio longioris inquisitionis dicam. Nolunt homines facere quod iustum est, sive quia latet an iustum sit; sive quia non delectat . . . Ignorantia ergo, & infirmitas, vitia sunt quæ impediunt voluntatem ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Ut autem innotescat quod latebat, aut suave fiat quod non delectabat, gratia Dei est quæ hominum adiuvat voluntates, qua ut non adiuventur, in ipsis itidem causa est, non in Deo.*

XXVIII. Ex qua Augustini doctrina sic instaurari argumentatio valet. Ex eodem principio oritur difficultas servandæ, ac cognoscendæ legis. Sed difficultas exequendæ legis ex nostra malitia, aut desidia ortum ducit, iuxta Augustini doctrinam. Porro dici nequit, salva fide, quod aliquod Dei præceptum naturale ita superet humanæ voluntatis vires, ut impune illud violari queat. Ergo similiter nullum præceptum naturale ita excedit mentis humanæ vim, ut invincibiliter ignorari possit. Nam sicut gratia divina suave efficit quod non delectabat, ita quoque gratia Dei innotescere facit quod latebat: & sicut nemo excusare iure se valet, quod gratia careat ad amandum quod amarum, & insuave est; ita excusare se nequit, quod careat gratia ad cognoscendum quod latebat.

XXIX. Postrema ratio ab absurdis gravissimis arcessitur. Admissa remotioris naturæ iuris ignorantie, concedi quoque debet inculcata ignorantia fere universi Decalogi, & a culpa excusari adulteria, periuria, mendacia, furta, fornicationes, solius circumstantiæ additione. Quamvis enim præfata crimina absolute pervia & obvia sint, tamen aliqua circumstantia involuta, cognitu diffi-

cilia evadunt. Catonem uxorem propriam, Platonis doctrina imbutum, amicis communicasse, refert Augustinus *Lib. de fid. & bon. oper. cap. VII.* Et hanc mutuum uxorum communionem licitam reputatam fuisse apud Græcos, perhibet Tertullianus in *Apolog. cap. xxxix.* Paganorum plures hanc communionem inter humanæ benevolentiae officia collocabant, inquit S. Epiphanius hæres. xxvi. *Vir concedens uxorem alteri, ait ad ipsam: Surge, & fac delectationem cum fratre.* Quid scelestius incesto cum patre, quidve notius? & tamen aliqua necessitatis salvandi humani generis circumstantia, adveniente honestatis velamine, obtegi potest. Mendacii malitiam natura humana detestatur, omnibusque etiam rudibus pudorem aspergit: & tamen ad proximam vitam salvandam licitum mendacium existimarunt Origenes, Cassianus, Chrysostomus, Dydimus, Eusebius Emisenus, aliique. Turcæ fornicationem simplicem ita licitam, honestamque reputant, ut nec suspicentur eam malitiæ fuligine tinctam. Quid de latrociniiis Germanorum; quid de immolatione filiorum idolo Moloch a Chananaeis habita legitima patriæ disciplina; quid de commercio Romanorum cum pueris dicam? Istorum omnium aliorumque scelerum ignorantia inculcata admitti debet, semel concessa remotioris iuris præceptorum ignorantie invincibili. Hoc vero absurdum est monstruosum. Ergo nulla iuris naturalis, sive propinqui, sive remoti, ignorantia dicenda est invincibilis, ne cogamur defendere, inculpatam quoque esse dictorum scelerum ignorantiam. Hæc sunt rationum momenta quæ afferuntur adversus iuris naturalis invincibilem ignorantiam.

§. IV.

Rationum momenta, quæ evincunt, dari posse ignorantiam invincibilem iuris naturæ.

XXX. Sententia quæ defendit inculpatam, remotioris naturæ iuris ignorantiam, expressas Scripturæ, aut Patrum sententias in sui præsidium non allegat: tota potius est in interpretandis tum Scripturæ, tum Patrum textibus qui adversus eandem afferuntur, & resolvendis argumentationibus quibus impetitur, ut mox videbimus. Omnia argumenta quæ in sui defensionem promittunt, ad hoc unicum revocantur.

XXXI. Non pauca iuris naturæ præcepta,

remota tot & tam gravibus difficultatibus involuta sunt, ut oppositæ Theolog. immo SS. Doctorum opiniones reperiantur de iisdem. Quæ sane opiniones contrariæ, vel contradictoriæ simul veræ esse nequeunt; sed alteram esse veram, alteram falsam necesse est. Quis porro inficias iverit, licitum esse sequi sententiã quam Doctores sancti, & summa in Ecclesia auctoritate præditi docent? Aut quis asseruerit, Doctores sanctos post diligens studium, sedulamque industriam, post oblatas Deo preces pro assequenda veritate culpam perpetrasse, quod eam non invenerint? Quod autem vera sit prima propositio, varias nempe, & oppositas esse sanctorum Doctorum opiniones circa remotioris iuris naturæ præcepta, probatur innumeris exemplis, inquit S. Antoninus I. part. tit. III. cap. x. §. 10. ubi hæc habet. *Quod sint contrariæ opiniones inter Doctores sanctitate, & scientia maximos, in materia morali, aliquando etiam ad salutem necessaria, patet per exempla. Nam B. Thomas in IV. tenet, quod post lapsum in mortale non oportet aliquem statim confiteri sub præcepto, habita copia Confessionis, nisi in paucissimis casibus, qui ibi ponuntur dist. XVII. & cum eo tenet Ricardus. Sed Hugo de S. Victore, & B. Bonaventura sunt in hoc contrariæ opinionis &c. Neutra opinio illorum reprobatur; etsi B. Thomæ opinio communius teneatur; quæ tamen minus iuta videtur. Raymundus Decretista, & Sanctus in Summa tenet, quod participare cum excommunicatis excommunicatione maiori in loquela, in cibo, & huiusmodi, in casu non concessio, sit mortale universaliter. Sed B. Thomas in IV. & Ioannes Andreas, & Archid. tenent contrarium. Et sic exempla innumera possunt poni.*

XXXII. Idipsum confirmat Conradus de contract. qu. c. S. Thomas in multis tenet partem minus iutam. In primis tenet fidei confessum non obligari ad reconstitenda peccata fidei confessi; sed quod confessio, fisione cessante, erit valida. Alii communiter tenent oppositum. Item tenent, quod excusentur qui non solvunt quotam decimæ, ubi invaluit consuetudo eam non solvendi. Canonistæ autem communiter docent, quod non excusentur, & quod opinio Theologorum in hac parte sit quasi hæretica.

XXXIII. Ex quibus omnibus hanc argumentationem conficiunt. Doctores gravissima astringuntur lege tradendi doctrinas veras iuris potissimum quæ fidem, moresque spectant. Doctrina enim falsa in fidei, morumque materia maximum malum est: ad

dit enim, vel detrahit legi Dei. Si severa sit, & falsa, addit: si laxa est, & falsa, demit. Severe autem Deus in Deuteronomio prohibet quidquam vel addere, vel detrahere de præceptis Dei: & Christus increpat, obiurgatque Scribas, & Phariseos quod irritum fecerint mandatum Dei propter traditiones hominum; & quod simul onera gravia, & importabilia imponerent in humeros hominum. Hæc omnia perspecta erant viris Dei. Quapropter S. Thomas docet, quod *omnis questio in qua de peccato mortali agitur, periculose determinatur, nisi veritas expresse habeatur.* Quod periculum errandi ut evitent in obscuris quæstionibus mores, fidemve spectantibus, ferventiores Deo porrigebant preces, ut lumen necessarium ad non errandum reciperent; sedulamque navabant operam in veritatis investigatione. Hæc omnia præstitisse viros Dei, sentire nos convenit, & oppositum asserere absque evidenti fundamento, temeritate non vacat. Et nihilsecius opiniones contrarias, circa ius naturale obscurum, implexumque circumstantiis docent. Porro nisi ignorantia invincibilis illos excusasset, graviter deliquissent. Falsas quippe doctrinas publice evulgare, atque populis persuadere, res gravissima est, quæ a mortali culpa purgari nequit. Alterutrum ergo asserendum: aut ignorantiam invincibilem illos excusasse; aut mortaliter deliquisse, immo e vita cum hac gravi culpa decessisse. Neque enim illi umquam suspicati sunt se graviter deliquisse in suis doctrinis tradendis. Quælibet enim prudens suspicio satis fuisset ut illas publice retractarent, dirisque devoverent. Istius ergo criminis illos non poenituit. Aut ergo illos damnatos asseras, aut innoxie suas docuisse sententias necesse est. Impium primum, & erroneum: ergo verum postremum. Porro si innocenter illi opiniones falsas docere; quidni licitum erit illas sequi, & executioni demandare? Numquid quod S. Thom., quod S. Bonaventura docuit, operari vetitum erit? Exitialis enim doctrina quæ spectat omnium fidelium mores, quam operationis privata, quæ sitit in privata persona, ignorantia extitisset. Sed innocens doctrina a Sanctis tradita fuit ignorantio. Ergo potiori iure innocens sit oportet ignorantia in hominibus indoctis, qui auctoritate talium Sanctorum nixi præfatas sententias, ut propriæ conscientiæ regulas, amplectuntur.

§. V.

§. V.

Responsa ad argumenta prioris sententiæ negantis, iuris naturæ ignorantiam esse invincibilem.

XXXIV. AD Scripturæ, & Patrum auctoritates respondent, intelligendas eas esse de primis legis naturæ præceptis, deque illis quæ facili ratiocinio ex iisdem deducuntur; secus de præceptis, seu conclusionibus remotis, abstrusis, cognitumque difficillimis vel ab ipsis doctis.

XXXV. Argumenta a ratione petita, seu ex Scriptura, & Patribus collecta, elevare nullo negotio sibi persuadent paritate ignorantiam iuris positivi. Quippe si argumenta facta iusto, firmoque nituntur ratiocinio, aut nihil evincunt: aut si quid inferunt, æque concludunt, vincibilem esse omnem iuris positivum, & factorum ignorantiam, ac illam iuris naturæ. Porro omnia argumenta facta adversus inculpatam iuris naturæ ignorantiam, ad hoc unicum revocantur, quod viribus gratiæ, quamquam non viribus naturæ, obtineri possit notitia cuiusque legis naturalis. Hoc ergo solvendum est.

XXXVI. Advertunt itaque, minime teneri Deum in omni eventu ad communicandam notitiam cuiusque operis, etiam si intrinsecus pravi, & sua æterna, seu naturali lege vetiti. Ut enim id præstaret, miracula non raro patrare deberet. Quod ignorantiam facti exemplo declarat valet. Severe Deus prohibet accessum ad non suam; & tamen quandoque permittit ut quis invincibiliter non suam cognoscat, ut patet in Iacob. Permittit ut quis ignoret invincibiliter falsum esse quod iuramento confirmat: & tunc iurator vere violat legem negativam primæ tabulæ; sed quia non violat voluntarie, ideo non imputatur ei ad culpam.

XXXVII. Hinc patet, nullius esse momenti distinctionem illam quam tradit Marius Diana Dominicanus in Tomo de regulis morum, quem assequi mihi adhuc non contingit, quemque laudat Christophorus a S. Ioseph de reg. mor. Part. II. quæst. v. art. 10. nu. 1053. videlicet, in quæstione iuris naturalis sæpe involvi circumstantiam facti; atque adeo ignorantiam esse facti, non iuris. Immo hinc instaurari argumentatio in favorem ignorantiam invincibilis ipsius iuris valet. Dum quis invincibiliter ignorat factum esse falsum quod iuramento confirmat, nonne

tunc revera violat legem Dei? Cedo: hæc violatio imputatur ne ad culpam, an secus? Si secundum, ergo datur violatio materialis legis naturalis divinæ immunis a culpa. Si primum; ergo ignorantia invincibilis facti secum semper annexam habet criminofam transgressionem legis quæ factum prohibet: quare Iacob invincibiliter ignoravit factum Liæ, quæ sua non erat; sed tamen peccavit, quia violavit legem naturalem, verantem accessum ad alienam. Ergo vel admittenda est ignorantia invincibilis legis naturalis in casibus abstrusis, & cognitu difficillimis; aut neganda est ignorantia invincibilis facti per eandem legem naturalem vetiti, seu in eadem involuti: quia fieri nequit ut violetur factum vetitum per legem, quin violetur lex ipsa. Vana ergo præfata distinctio.

XXXVIII. Ut autem in semitam regrediamur; quemadmodum Deus ex sincera voluntate, qua prohibet recentia facta, non semper illuminat homines, quo illa dignoscant: sed permittit ut inculcate in ignorantiam facti incidant, & ex ignorantia facti legem materialiter violent: sic permittere potest ut homines facientes quod in semetipsis est, incidant in aliquam ignorantiam legis naturalis quantum ad conclusiones remotas, de quibus controversia est inter Doctores ipsos. Et qua ratione Deus impossibilia non iubet, etiam si quis laboret ignorantia facti: eadem non præcipit impossibilia, licet quisquam ignoret aliquam conclusionem spectantem ad ius naturæ.

XXXIX. Et, ut punctum difficultatis clarius penetres, & sophismata diluas, distingue legem, vel præceptum a confectariis quæ ad hanc legem, vel præceptum revocari possunt. Deus legem suam, & omnia præcepta clare, & sigillatim promulgavit, explicuit; lumen quo illa dignoscantur, infudit; & principia indidit quibus facile ea dignosci valeant. Idcirco verum habet quod nulla lex Dei, nullum illius præceptum est impossibile. Ceterum hinc minime sequitur, Deum debere communicare notitiam omnium conclusionum, & difficultatum quæ ex tali lege, aut præcepto oriri possunt. Innumeræ quippe quæstiones, attenta potissimum humanæ mentis imbecillitate, institui super quaque lege, vel præcepto possunt. Quamobrem, si Deus vellet omnium istarum difficultatum, quæstionumque notitiam communicare omnibus, ordinem providentiæ ordinariæ transilire deberet, & non raro miracula patrare. Quisquam, amabo te, esset finis Decalogi, si

E 2

Deus

Deus exprimere omnes & singulas conclusiones velle cuiuslibet præcepti, & omnes difficultates quæ suscitari ab humana mente in dies possunt? Quia igitur Deus regere homines disposuit modo eorum naturæ congruo: sicut legislatores humani paucis verbis leges suas concipiunt ad tollendam confusionem, quam parerent, si vellent ea omnia explicare quæ occurrere possunt; ita Deus ob altissimos fines, qui mentem fugiunt nostram, facta promulgatione legis, & præceptorum omnium, noluit casus omnes qui obscure & implicite continentur in tali lege, vel præcepto, manifestare omnibus.

XL. Nulla est ergo Dei lex, nullum præceptum quod non sit sufficienter promulgatum communitati hominum. Id solum verum est, in lege Dei intimata, & promulgata expresse, & clare non contineri, sed tantum implicite, & obscure hunc aut illum casum, seu hanc aut illam quæstionem, quæ, spectata humanæ mentis imbecillitate, insurgere valet. Nulla ergo Dei lex, nullum præceptum est vel incognoscibile, vel impossibile: quia nullum est Dei mandatum lege æterna, seu naturali impositum, quod non sit sufficienter promulgatum: quamvis omnes difficultates, & quæstiones quæ ab hominibus vel institui possunt, vel percipi nequeunt, revelare Deus omnibus ob ineffabiles suæ providentiæ fines noluerit. Dum ergo opponunt, aliquam legem, aut præceptum esse impossibile, aut incognoscibile, vel non promulgatum; neganda hæc omnia sunt tamquam falsa. Solum enim aliqua difficultas, obscure in lege, vel præcepto contenta, est incognoscibilis, & huic vel illi non revelata; sicut nec legislatores humani explicant omnes quæstiones quæ ex eorum erui legibus valent. Quis vero dixerit, leges humanas non esse sufficienter promulgatas, eo quod multæ sunt difficultates in eisdem contentæ, super quibus homines lites sibi mutuo intentant? Voluit autem Deus esse eiusmodi disputationes ob eas quæ nos latent rationes.

XLI. Hinc collige, quam directe Antiprobabilistarum sententia sit Iansenistarum sistemati opposita: & e contrario quantum potius eidem accedat Probabilistarum inventum. Nam Antiprobabilistarum nemo aliquod Dei præceptum admittit impossibile, incognoscibile, non promulgatum. Quippe plures omnem cuiusque vel remotioris iuris naturalis ignorantiam excludunt; alii omnes Dei leges, omnia præcepta naturæ iuris & promulgata, & cognoscibilia, & possibilia de-

ferunt. Solum admittunt inculpatam incipientiam aliquarum abstrusarum quæstionum quæ institui super iisdem præceptis valent. Probabilistæ contra, ipsa Decalogi præcepta incognoscibilia, non promulgata, impossibilia defectu notitiæ statuunt. Nam absque ullo limimento atheismum in rudibus non pauci defendunt, ut Molina, Arriaga, Carrañuel, & alii. Porro præceptum istud cognoscendi, adorandi, colendi Deum est primum, potissimumque. Impossibile ergo est præceptum istud. Accedit itaque sistema illud sistemati Iansenistarum. Falleris, inquit. Nam Iansenistæ negant possibilitatem quorundam præceptorum ex defectu. Et virium in voluntate, & gratiæ subtractæ. Hinc solum colligitur, hæc duo sistemata non esse omnino eadem; quod ut certum supponitur; sed discrepare in pluribus, & convenire in aliquibus non levioris momenti, & quasi in puncto præcipuo. Nam in hoc conveniunt quod præceptum aliquod gravissimum, & clarum sit impossibile: discrepant vero, quod Probabilistæ defendunt hanc impossibilitatem ob defectum cognitionis in intellectu; Iansenistæ contra ob defectum gratiæ, & virium in voluntate. Nec retorquere argumentum valent, quod etiam Antiprobabilistæ admittunt ignorantiam vincibilem iuris naturæ. Quoniam ut dictum est, plures eam absolute negant: & alii admittunt ignorantiam inculpatam non alicuius legis, aut præcepti; sed solum alicuius difficultatis, quæ obscure, & involute ad aliquod præceptum revocari valeat, ut pluries dictum est. Idque prius dixerat P. Tyrus Gonzalez, in *lectæ Societatis Iesu Præpositus generalis, de recto usu opinion. probab. dissert. xi. cap. v.* Hæc per modum diverticuli dicta sunt, & eo unice spectant, ut temperent sibi Probabilistæ ab imposturis, & calumniis, quibus sententiam probabiliorum lue Ianseniana inquinatam traducunt. Nam facta collatione utriusque magis & minus probabilis sententiæ cum Iansenianis erroribus, plus hæc quam illa illis accedit: quamquam absolute utraque ab eiusmodi erroribus distet: ut alibi, precipue in dissertatione prima super historia Probabilismi, & Rigorismi italice scripta, ex P. Elizaide fusius ostendi. Quæ argumentatio suis circumscripta, uti est, limitibus, optima est, idque evincit quod probare intendit; quidquid morosi quidam critici oppositum mullitent. Sed illuc unde discessit oratio revertatur.

XLII. Iuvat, quæ diximus, auctoritate S.

S. Thomæ confirmare; scilicet, leges, & præcepta naturæ omnibus esse pervia; quamvis difficultates abstrusæ humanæ mentis aciem fugiant. Inquit ergo Angelicus 1. 2. q. III. art. 1. *Sicut autem omne iudicium rationis speculative procedit a naturali cognitione primum principiorum; ita etiam omne iudicium rationis practica procedit ex quibusdam principiis naturaliter cognitis, ut supra dictum est, ex quibus diversimode procedi potest ad iudicandum de diversis. Quædam enim sunt in humanis actibus adeo explicita, quod statim cum modica consideratione possunt approbari, vel reprobari per illa communia & prima principia. Quædam vero sunt ad quorum iudicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum, quas considerare diligenter non est cuiuslibet, sed sapientum: sicut considerare particulares conclusiones scientiarum non pertinet ad omnes, sed ad solos Philosophos. Et post pauca subdit ibidem: Quædam enim sunt quæ statim per se ratio naturalis cuiuslibet hominis diiudicat esse faciendæ, vel non faciendæ: sicut, Honora patrem tuam, & matrem: & Non occides, non furtum facies: & huiusmodi sunt absolute de lege naturæ. Quædam vero sunt quæ subtiliori consideratione rationis a sapientibus iudicantur esse observanda: & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplina, qua minores a sapientibus instruantur.*

XLIII. Ex hac doctrina plurimi inferunt cur inexcusabiles sint illi qui ob pravas consuetudines, vel perversitatem opinionum, quas cum lacte nutricis a magistris hauriunt, peccant contra præcepta quælibet legis naturæ satis promulgata, explicata, & obvia cuilibet rationi prædita; contra vero excusabiles sint qui sequuntur aliquam opinionem etiam falsam, oppositam naturæ legi, quam vident a viris sapientissimis absque culpa propugnari super aliqua difficultate orta contra eandem legem.

XLIV. Falsa ergo, inquit, & commentitia sunt absurda, quæ adversarii comminiscuntur; videlicet, ignorantiam invincibilem aliquarum difficultatum abstrusarum consequi ignorantiam invincibilem ipsarum legum, & præceptorum. Discrimen manibus contrahatur in legibus humanis sufficienter promulgatis omnibus compertis: quarum tamen difficultates, quas super eisdem movent peritiores, plures latent. Leges, & præcepta Deus omnibus denuntiavit; secus difficultates, & conclusiones abstrusas, & remotiores ob fines sibi notos.

Conc. Appar. Tom. II,

XLV. Prima ergo ratio, num. 22. proposita, tota secundum istos corrui: ceteræ omnes pariter ex iis quæ dicta sunt, in fumum occidunt. Nam licet Deus facienti quod in se est ex viribus gratiæ, non denegat illuminationem ad suam legem, & præcepta intimata, & promulgata cognoscenda; non tamen hanc illuminationem confert omnibus respectu omnium difficultatum quæ oriri possunt super suis legibus, & præceptis: quia harum difficultatum notitia non est simpliciter necessaria ad salutem assequendam: & ad harum difficultatum notitiam comparandam necessaria sepe foret gratia extraordinaria & miraculosa, quam Deus iuxta ordinem suæ providentiæ conferre non decrevit. Homo ergo iustus absque sua culpa carere potest hac gratia extraordinaria; & consequenter invincibiliter ignorare præfatas conclusiones remotas, & difficillimæ cognitionis. Denique colligitur, nullam Dei legem esse frustraneam; cum nulla sit non promulgata communitati, & nota omnibus quantum ad id quod necessarium est necessitate medii ad salutem.

§. VI.

Responsa ad argumenta adducta in defensionem ignorantiam invincibilem iuris naturæ remotioris.

XLVI. P. Aucis rem expediam: quia ad duo puncta revocantur omnia argumenta quæ allata sunt in favorem ignorantiam invincibilem. Primum in eo situm est quod argumenta validiora a viribus gratiæ, omnibus non ponentibus obicem collatæ, arcessita retorquentur in adversarios. Nam sicut ignorantia cuiusque naturæ iuris vincibilis est per gratiam; ita quoque per eandem gratiam vincibilis est ignorantia iuris positivi, vel factorum. Ergo aut nullius, aut utriusque iuris admittenda est ignorantia invincibilis.

XLVII. Respondent adversæ sententiæ Patroni, latum esse inter utrumque ius discrimen. Nam lex naturalis innata est ipsi homini, naturæque innocenti debitæ: simul atque rationis compos homo evadit, subditus fit ipsius legis, eamque implere tenetur. Idcirco Deus facienti quod in se est, non denegat gratiam, qua cognoscat ea omnia quæ vi legis naturæ cognoscere tenetur. Cognitione vero factorum non est debita naturæ humanæ, nec homini innocenti: ideo pro hac assequen-

da Deus non tenetur conferre gratiam. Obiectum vero vetitum iure positivo, non est per se malum. Quare ignorantia eiusmodi iuris valet, & abscondit totam malitiam extrinsecus advenientem obiecto, illudque relinquit in sua indifferentia. Sic qui ignorat vetitum esse esum carnis aliqua die, licet velit carnes comedere, non ideo vult aliquid quod sua natura pravum sit, sed quod est indifferens. Contra qui vult obiectum lege naturæ vetitum, licet directe malitiam non lit; tamen quia directe vult obiectum quod natura sua malum est, consequenter indirecte vult malitiam illi obiecto insitam. Quare ignorantia eiusmodi obiecti non aufert ab eodem malitiam: quæ non est dicenda materialis, sed formalis. Quoniam cum cognitio eiusdem, naturæ innocenti sit debita, si homo propria personali culpa non posuisset obicem, Deus contulisset gratiam ad eam vincendam.

XLVII. Ad præcipuum argumentum ab ignorantia Sanctorum opposita sententiarum in iis quæ iuris naturæ sunt, respondent primum, non esse tam facilem in viris sanctis ignorantiam circa vel remotiores iuris naturæ conclusiones, quemadmodum adversarii opponunt. Nam vel in iis paucis in quibus circa hoc ius aliquando dissident, exponunt utique propria sensa, declarantque quid certum, quid probabile, quid dubium, quid periculosum sibi videtur. In his autem nil mali est. Porro in his controversiis securitatem non promittunt; sed contra admonent sequaces, & lectores ut sibi caveant, ut fugiant incertum, teneantque certum. Hinc S. Thomas inculcat, quod *omnis questio in qua de peccato mortali agitur, periculose determinatur, nisi veritas expresse habeatur*. Et cum in *Suppl. quest. vi. art. 5.* docuisset, peccatorem data opportunitate non astringi illico confiteri, sed differre confessionem posse; adiecit, *periculosum esse differre*. Idem præstat S. Raymundus. Securitatem non dat bona legitime præscripta retinenti, domino postea comparante; tamen sententia permittens eiusmodi bonorum retentionem fundata in iure sit. Quid quod ipsa adducta exempla iuris positivi sunt, non naturalis?

XLIX. S. Augustinus vero sexcentis in locis in controversiis difficilibus ita propriam opinionem exponit, ut admoneat, se securitatem non dare. *Hom. xi. inter 50.* inquit: *Dico in conspectu Dei timore vestro timorem meum. Pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum*. Deinde respondent, in ipsis sanctis viris peccata venialia quandoque re-

periri posse. Eorum ergo ignorantia iuris naturæ, si aliquando obrigit, licet in materia gravi, non fuit gravis culpa ob diligentiam adhibitam in investiganda veritate. Aliquando tamen levem irrepere potuisse negligentiam, quis inficiabitur? Nec est quod opponas, ignorantiam istam aut nullam fuisse, aut fuisse gravem: quia SS. Doctores publicas evulgabant doctrinas, in quibus error-levis dici nequit. Vana est oppositio. Quoniam Doctores sancti principia generalia posuerunt, quibus lectores admonere suos, ut in opinionum diversitate caute se gerant, idque seligant quod probabilius post sinceram investigationem, precesque Deo oblatas, sibi visum fuerit. Qui tanta cautione evulgant sententia tuas, etiam si in aliquo erraverint ob humanæ mentis imbecillitatem, & post sedulam, qua sibi ab errore caverent, adhibitam operam, non propterea eorum lapsus gravis, sed levis, & sæpe levissimus dici debet. Accedit, sermonem nunc esse de ignorantia in illo qui operari, non qui scribere debeat. Si unus Doctor errat, adest alius, a quo quis instrui potest. Verum de hoc discrimine infra.

L. Quæ dicta sunt, confirmare interest ipsorum Patrum auctoritate. S. Augustinus *Lib. de dono persever. cap. xxi.* hæc scribit: *Neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur, nisi in iis in quibus me non errare perpexerit. Nam propterea nunc facio libros, in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec me ipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem*. Præterea *epist. vii.* subdit: *Plura fortasse quam etiam maledici opinantur, verba dixerim, quæ mallem revocare, si possem*. Item *epist. ccl. ad Paulinum alias xcv.* Ego in his quotidie me peccare fateor, & ignorare, quando, quove modo custodiam id quod scriptum est: *Peccantes coram omnibus argue*. *Quis in his omnibus tremor, mi Pauline, sancte homo Dei? Quis tremor, quæ tenebræ? Nonne putamus de his esse dictum: Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ? Quid plura? Nonne omnes viri sancti vel doctissimi cum Regio Psalmista clamant: Delicta iuventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris: & cum Salomone: Est via quæ videtur homini recta, novissima autem eius ducunt ad mortem? Nihil ergo diversis Sanctorum opinionibus erui potest in favorem ignorantia invincibilis iuris naturæ. Nam Sancti hanc oppositionem refellunt, aientes se ignorantia obnoxios, & sequacibus suis mi-*

nime

nime securitatem spondere. Illud dumtaxat in Sanctorum defensionem dici potest; illorum videlicet ignorantiam, cui aliquando obnoxii fuere, venialis culpæ limites non transiisse. Neque refert quod materia disputationis subiecta, gravis sit. Nam spectanda est eorum diligentia, qua usi sunt in veritatis investigatione; spectandæ preces Deo oblatæ, quibus auxilia ad præcavendos errores impetrarent: & his omnibus expensis apparebit, eorum ignorantiam, etiam in materia gravi, levem fuisse. Negotium faceffere solet argumentum a contrariis Sanctorum opinionibus petitum, ob falsam præventionem, quod Sancti fuerint communiter a qualibet vel levi noxa immunes; quæ sane persuasio falsa est, & universæ Sanctorum doctrinae opposita. Mitto aliarum difficultatum solutionem: quoniam ex iis quæ breviter indicata sunt, cetera alia leviora obiecta soluta remanent.

§. VII.

Nonnullæ animadversiones in utramque opinionem. P. Claudius La-Croix falso asserit damnatam esse priorem sententiam.

LI. Summe impudentiæ, & temeritatis arguendus forem, si in tam abstracta, & undique salebrosa controversia iudex sedere vellem. Quæ hæcenus descripti in utramque partem, summo opere me premunt, & tantum non confodiunt. Dum audio Aquilinum Doctorem Augustinum sic fantem *Lib. XXII. de Civit. Dei cap. xxiii. Vigilis continuis excubamus, ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebræ alicuius erroris offundant, ne quod bonum est, malum, aut quod malum est, bonum esse credatur. . . . Sciamus tamen quantalibet virtute præliandi vitii repugnemus, vel etiam vitia superemus, & subiugemus, quamdiu sumus in hoc corpore, nobis deesse non posse unde dicimus Deo: Dimitte nobis debita nostra*. Dum audio Angelicum clamantem: *Omnis questio in qua de peccato mortali agitur, periculose determinatur*. Dum audio Paulum ipsum Doctorem gentium gentem, & plorantem: *Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc iustificatus sum*. Dum hæc, inquam, & alia quæ indicavi, totamentis indagine meditor, totus contremisco, & pavor vel offium medullas pervadit. Et ad hæc tremenda oracula non repente corrui universa Probabilissimi machina? Summa er-

go cautione, animique demissione paucis præmissis, quæ ipse sentio, aliorum iudicio subicio, paratissimus meliora recipere. Hæc loquendi moderatione semper utemur, quoties veritas evidenter imbecillitati nostræ non apparet.

LII. *Animadversio prima.* Antiquorum Patrum nemo, quatenus mihi constat, communis distinctionis, qua naturæ ius partitur in tres veluti ordines, seu classes, in principia nempe universalialia, propinqua, & conclusiones remotas heinc deductas, meminit. Primum, quem ego scio, istius distinctionis vestigia Angelicus posuit. Porro Patres antiquiores omnes ignorantiam iuris naturæ criminofam asseruerunt, nulla distinctione facta. Quid quod Angelicus ipse, qui distinguit præcepta in universalialia prima, & secundaria, nullibi expresse inculpatam asserit sive primi, sive secundarii iuris ignorantiam; sed contra aut culpam esse, aut pravaram consuetudinum fetum aperte docet?

LIII. *Animadversio secunda.* Certum est penes omnes, plurimas ignorantias iuris naturalis esse criminofas: & certum quoque est, difficillimum esse cognoscere, quænam sint invincibiles, & innoxia.

LIV. *Animadversio tertia.* Lucifer, & Adam pleni sapientia, & decore Deum e folio exturbare tentarunt. Infinita clementia, ut nos humiles ac demissos haberet, ut infirmitas voluntatis, mentisque imbecillitas ante oculos nostros obversaretur; ut continua pressi egestate panem peteremus quotidianum; ut cæci inter tenebrarum caliginem ambulantes lumen cæleste sine intermissione imploraremus; constituit nos veluti parvulos fluctuantes relinquere. Si rerum omnium nobis scientiam indidisset, non secus ac primi parentes, superbia elati forte in turpiores errores laberemur.

LV. *Animadversio quarta.* Promissiones divini inveniendæ veritatis a sedulis investigatoribus compertæ, fortes, & repetitæ sunt. Noluit nos ab ignorantia tenebris liberare, ut necessitas acquirendæ lucis continenter nos cogeret erigere oculos ad Solem illuminantem omnem hominem venientem in hunc mundum.

LVI. *Animadversio ultima.* Hæc omnia serio perpenla valde urgent, mentemque inclinant in sententiam negantem iuris naturæ ignorantiam expertem vel levioris culpæ. Accedit quod opposita sententia, licet recentiorum Theologorum, etiam graviorum, auctoritate nitatur, tamen Patrum antiquorum omnium destituit subsidio. Quoniam,

ut minus, illi hanc remotioris iuris ignorantiam in expressum examen non vocarunt. Distinctiones quoque quibus in hac opinione Patrum, & Scripturæ testimonia explicantur, acutæ quidem sunt, sed recentæ excogitatæ.

LVII. Hæc me diu ancipitem tenuerunt, & fluctuantem: atque post multam lectionem seriamque meditationem, & (dicere etiam ausim) post repetitas preces, quibus super cæcitatibus meæ caliginem lumen cælesti infundi a Deo imploravi, nondum ita perspicue rem teneo, ut absolutam rogare in alterutram partem sententiam valeam. Quapropter dari ne possit vel in aliquo raro casu hæc ignorantia invincibilis, non audeo absolute definire.

LVIII. Ceterum negari nequit, quia adversa quoque sententia, negans cuiusque iuris naturæ ignorantiam esse invincibilem, sit admodum probabilis. Quare mirari satis non subit P. Claudii *La-Croix* animositatem, dum, ut proscriptam a Romana Sede, venditare non erubescit hanc antiquorum omnium, & gravissimorum recentiorum sententiam. Transcribamus illius verba ex *Lib. I. de leg. n. 726.* „Colliges inter articulos Romæ an. 1685. die 8. Aug. confixos, quos defenderant Theologi aliqui Lovanienses, etiam hunc tertium esse confixum, qui propugnatus erat in Collegio Adriani die 12. Julii: Nullam admittimus ignorantiam invincibilem iuris naturæ in ullo homine, dum hic & nunc contra ius naturæ agit.“

LIX. Qui falsitates adeo evidentes evulgat, dubitandum occurrit, possit ne ignorantie invincibilis scuto se defendere. Vetitus est libellus anonymus plures continens theses, ut quisque videre potest in Indice librorum prohibitorum, in quo etiam recitata thesis continetur. Et quia vetitus liber est: ideo ne vetita omnia sunt quæ in eodem continentur? Plures articuli fidei continentur in libris Lutheri, Calvinii, Iansenii. Ideo ne damnati, quod proscripti sunt libri? Ter damnatus est liber P. *Moya*, quem ut Magistrum passim laudat P. *La-Croix*. Ideo ne prohibita sunt omnia in eo contenta? Et quia damnatus liber est plures continens theses, P. *La-Croix* absolute denuntiat, damnatam esse gravissimam sententiam, nullam iuris naturæ ignorantiam invincibilem concedentem: sententiam, quam post damnatum præfatum opusculum gravissimi Theologi propugnant, quos inter Marius Diana, Cardinalis Nerisius, Palancus, Gennet, aliique multi? Quid quod gravissimi Theologi Ro-

mæ scribentes, ut Tyrus Gonzalez, Christophorus a S. Iosepho, & alii, qui controversiam hanc ex instituto versarunt, non modo istius proscriptio non meminerunt; sed contra ut sententiam omnium antiquorum, laudatus Christophorus veneratur? Probabilistæ, dum laxas Probabilistæ opiniones deridendas propinari inat diunt, illico clamant, Innocentium XI. in suo decreto vetasse opinionem quampiam inter Catholicos controversam conviciis, censurisque vexari. Hi vero benigni Theologi vitio sibi minime vertunt, illo pontificio contempto decreto, graviorum Theologorum sententias, excommunicationis obelo confixas, traducere. Hinc in antecessum lector colligat quam sit Probabilistis quibusdam fides adhibenda.

§. VIII.

Corollarium, in quo declaratur, qua ratione sint confitenda peccata ignorantie contra ius naturæ.

LX. Negari non potest, inquit præfatus Christophorus a S. Iosepho II. Part. quæst. 5. art. 12. num. 1060. sententiam, inficiantem iuris naturalis invincibilem ignorantiam, esse valde probabilem. Nam præter argens fundamentum quod habet in Scriptura sacra, & SS. Patribus, est omnium, vel fere omnium antiquorum, & etiam plurium gravissimorum Doctorum huius temporis, qui gravibus fundamentis illam propugnant. Hinc talem construit argumentationem. Præfata sententia valde probabilis est. Probabile igitur est eum peccare qui agit contra ius remotum naturæ. Porro peccata probabiliter commissa confessioni subicienda sunt. Si enim dubia, potiore iure probabiliter patrata poenitentiae sacramento delenda sunt. Doctrinam hanc tenent gravissimi Theologi a Rigorismo alieni, Nagnus in *ad. lit. ad III. Part. quæst. IX. art. 2. dub. 4. citans D. Thom. in IV. dist. XVII. quæst. III. art. 1. quæstionum. 4. & dist. XXI. quæst. 2. art. 3. ad 3. Ricardus dist. XVI. art. 5. quæst. 1. Paludanus in IV. dist. XXVII. quæst. 11. Sotus dist. XVIII. quæst. 11. art. 4. Navarrus in *Man. cap. IX. num. 14.* Victoria, Salas, & alii.*

LXI. Ratio enim evidens apparet. Catholicus qui probabiliter indicat se peccasse, nequit eucharistico refici pane, nisi poenitentiae sacramento deleat peccatum illud. Nam, ut di-

ut digne convivio huic cælesti se sistat, probare seipsum debet, inquit Apostolus I. Cor. II. Quæ probatio sacramentali fieri confessione debet, ut definit Tridentinum. Quæ ratio evincit, ut in confessione exponenda sint vel ipsa peccata dubia. Quo efficacius vero concludit confitenda esse peccata de quorum perpetratione non dubitatur modo, verum etiam probabilis habetur sententia? Qui fieri potest ut is iudicium moraliter certum formet, nullius criminis sibi conscius esse qui probabiliter simul iudicat se peccasse?

LXII. Non me latent Probabilistarum distinctionum, videlicet probabilitatem hanc nostram obiectivam esse, non subiectivam, directam, non reflexam: quæ vana commenta infra profigabimus.

LXIII. Interim te, amice lector, revoco ad Sanctorum omnium qui ex Ecclesiæ oraculo in celo cum Christo regnant, praxim, & consuetudinem, nedum doctrinam. Isti omnes, ut ex eorumdem & scriptis, & historiis constat, lacrymis, corpori afflictationibus & humili confessione ignorantie criminis expiare non cessabant. Et tamen, si validissimis coniecturis arguere libet, seduli illi erant, & diligentissimi in veritatis investigatione. Rarissima in illis negligentia. Abundantior illi affluebant gratiarum, cælestis lucis, donorumque copia. Nihilofecius diu noctuque potissimum ignorantie (vix enim scienter peccabant) criminis descebant. Et nos miseri, tenebrarum caligine undique circumfusi, affectionum, cupiditatum, concupiscentiarum illicitis fascinati, atque insipientis mundi præstigiis obcæcati, desides, ignavi, torpidique in inquirenda veritate, in meditanda Dei lege, ignorantias nostras ut innocentes, & involuntarias, defendemus? Quid quod Probabilistæ errores istos vel æterno præmio coronandos asterunt?

LXIV. Ex his omnibus colligas velim, quam sit deplorabilis plurium Casuistarum, & Confessariorum deceptio. Dum isti audiunt, poenitentes suos testari se numquam vel levem notitiam habuisse talis criminis, numquam vel leviter dubitasse de inhonestate patrati operis: quod si dubitassent, vel ipsi scivissent vitiosum esse numquam illud perpetrassent: si aliquem conscientie stimulum experti fuissent, ab eodem certo abstinuissent: dum, inquam similia audiunt, continuo inferunt, ignorantiam fuisse invincibilem: licet opus patratum fuerit vel pollutio, vel sacrilegium, vel quid simile. Non advertunt eruditi homines, hæc omnia locum ha-

bere etiam in ignorantia vincibili. Si enim ignoranter quis peccat; nec notitia, nec conscientie morsus comitantur opus: alioquin non ignorantie, sed malitie crimen esset. Testari, & quidem sincere Christiani possunt se nullam omnino notitiam, nullamque dubitationem vel suspicionem habuisse talis criminis, nullumque expertos fuisse conscientie morsum. At quid inde? Propterea ne testari possunt omnem se adhibuisse diligentiam, ut veritatem assequerentur? Adfirmare ne valent, Deum in poenam alicuius negligentie, vel occultæ superbiæ, vel alterius criminis, non denegasse lumen necessarium ad veritatem assequendam? Ineptissima ergo sunt Christianorum testimonia, ut probeatur, ignorantiam esse inculpatam. Testari Christiani possunt se per ignorantiam peccasse; verum hoc illorum testimonium non infert, eorumdem ignorantiam fuisse invincibilem. Quæ omnia fortius urgent ut hæc peccata confiteantur, & ut de iisdem dolere, & poenitentiam congruam agere debeant.

CAPUT IV.

DE IGNORANTIA PROBABILISTICA.

Hæc vi ratiocinii evidenter eadem est ac Pelagianorum: scelera immaniora a malitia depurgat: & paradoxa incredibilia, atque monstrosa eam consequuntur.

QUÆ hæcenus de ignorantia Pelagiana, Ianseniana, deque iuris naturæ invincibili inscientia disputavimus, levia sunt, sit cum IGNORANTIA PROBABILISTICA conferantur. Siquidem quæ de ignorantia Probabilismus invexit in mundum, adeo abscondita sunt, adeo communi sensui repugnantia, adeo æternæ humani generis, quatenus imbecillitati meæ apparet, saluti infesta, ut nihil excogitari exitialius possit. Post natum Probabilismum non modo ignorantie peccata de medio sublata sunt; sed ipsis atrocibus effrontis malitie criminibus ignorantie velamen præterditur. Negat Probabilismus te peccare per ignorantiam posse sine cognitione. Si blasphemus, periures, furis; non peccas, si te peccare non advertis. Si in dubiis controversiis maior tibi lux affulgeat, eamque respicias, ut oppositum, minusque splendidum radium sequaris, etiam si erres, invincibiliter te errare Probabilismus docet. Hæc, & alia longe graviora sistema probabilisticum consequuntur. Idque

Idque in causa est cur & dissertationem, & caput hoc inscripserim de ignorantia probabilistica. Ne vero quidquam per exaggerationem dictum appareat, opiniones quas de ignorantia Probabilistica excogitarunt, propriis ipsorum verbis transcribam. E vestigio palam faciam, ignorantiam probabilisticam eandem esse cum pelagiana, immo ultra progredi, & insolentiora parere: postquam sit hæc probabilistica ignorantia Scripturæ divinæ, Patribus, Theologis, & rationi adversa. Nemo nunc non videt, summi esse momenti hæc quæ discutienda puncta aggredimur. Seriam ergo attentionem tuam, lector optime, postulant. Ut in progressu istius disputationis ipse periculum facies, ex perspicua huius controversiæ declaratione salus æterna plurimum pendet, eorum maxime qui manifesta crimina perpetrare non solent. Quot sunt quibus a natura inest virtutis indoles, vel qui ratione status, professionis, & societatis manifesta crimina detestantur, ut proprio decori, & statui repugnantia? Ceterum nihil in evangelicæ doctrinæ schola proficere curant. Humilitatis exercitium negligunt, conscientias dirigunt, legum quæstiones facile resolvunt, quamvis in plura distracta negotia. Tranquillam placidamque vitam ducunt, nullumque sibi movent scrupulum. Quod peccata manifesta non perpetrent; quod, dum non advertunt se peccare, se peccare minime credunt. His enim persuasionibus vere pestiferis præventi, fallacique spe lætati, & Casuistarum quorundam lectione fulti, occultissimam alunt superbiam, ambitionem, & alia spiritualia vitia. Quamobrem verissimam deprehendes SS. Patrum doctrinam, magnam nempe Christianorum partem ob ignorantiam crimina damnari. Propositam quæstionem ut perspicue dispiciam, confusione sublata, in varios tribuam paragraphos.

§. I.

Opinio Probabilistarum, qui numquam peccari docent absque advertentia actuali, neque ignorantiam esse invincibilem sine præfata advertentia, & cognitione, exponitur.

P Rincipio referenda est Probabilistarum sententia. Eam Probabilistarum voce, non quod omnes Probabilistæ, potissimum antiquiores eam docuerint (siquidem inter alios communiter Thomistæ etiam illi qui temporum calamitate in Probabilissimum lapsi

sunt, nobiscum sentiunt) sed quia recentiores Probabilistæ, P. Antonii Terilli sequaces, eam adoptarunt. Primus omnium qui illam peperit in lucem anno 1581. prout colligere ex Scriptoribus licuit, fuit P. Gabriel Vasquez in 2. disp. c. VII. cap. III. a num. 6. & disp. c. XIII. cap. II. num. 6. & disp. c. XIV. cap. II. num. 5. Congerit (inquit Martinez de Prado Tom. I. cap. II. quest. VI.) decem & octo Doctores, quos legi, & nullum ei faventem inveni. Et ego id ipsum expertus sum (inquit Christophorus a S. Ioseph.) Et Montefinos Tom. II. in 1. 2. quest. lxxiv. quest. I. num. 14. hæc habet. Citat Vasquez pro sua sententia Alex. D. Antoninum, & alios plures, quos consulto prætermitto, quoniam existimo eos nobiscum sentire, ut statim dicam.

H. Hæc præmittere volui, ut constet, antiquorum neminem docuisse laxissimam, quam relaturus sum, opinionem. P. Vasquez, in antiquorum, & Patrum lectione valde versatus, dum aliquam suam peculiarem opinionem defendit, eorumdem suffragia profere allegat, nullis citatis verbis, aut quibusdam aliud significantibus transcriptis. In hæc quæstione audeo citare vel ipsum D. Thomam, qui conceptis verbis oppositum docet.

III. Priusquam ad rem accedo, aliud prælibare debeo, quod supra indicavi, videlicet P. Antonium Terillum quest. xv. de consc. num. 44. afferere, Pelagianos ideo in Concilio Palæstino, seu Diospolitano damnatos fuisse, quod negarent ignorantiam ab originali culpa proficisci. Quam interpretationem in fide magistri adoptavit P. Claudius La-Croix Lib. I. num. 737. his verbis: „Melius dicitur, quod Synodus agat contra Pelagium, qui negabat peccatum originalem, & consequenter dicebat oblivionem, & ignorantiam non habere originem ex peccato originali. *Videri potest Terillus de consc.* Ratio istius evidenter falsæ interpretationis est, quod recentiores Probabilistæ reapse negant peccata ignorantiam, ut evidenti ratiocinio mox palam fiet. Quamobrem ne videantur in errorem Pelagii, & Cælestii incidere, comminiscuntur Cælestianos damnatos esse, non quod negarent peccata ignorantiam, sed ob hoc solum quod negarent ignorantiam, & oblivionem subiacere peccato originali. Synodus Diospolitana damnavit Pelagianos, & quod negarent peccatum originale, & quod consequenter negarent ignorantiam, & oblivionem subiacere peccato originali.

ginali. Hæc omnia vera sunt, ut advertunt etiam P. Stephanus de Champs, Cardinalis Norisius, & communiter omnes qui hac de re scripserunt. Sed præter hæc sacra Synodus damnavit quoque hunc alium errorem, quo Pelagiani negabant peccata actualia vincibilis ignorantiam, ut laudati De Champs, Norisius, & ceteri docent, & evidenter colligitur ex Augustino, & Hieronymo, ut mox videbimus. His prælibatis, rem ipsam ingrediamur.

IV. Sententia ergo recentiorum Probabilistarum in hoc vertitur, quod absque actuali consideratione aliqua clara vel obscura malitiæ actionis numquam peccetur: seu aliis terminis docent, ignorantiam non esse vincibilem, seu criminofam, nisi adsit actualis reflexio, & advertentia super malitia operationis. Hæc est illorum sententia. Et quia res est summi momenti, ex qua horrenda profluunt absurda, convenit illorum verba transcribere.

V. Plures in hanc rem textus Probabilistarum adduxi in historia Probabilismi, & Rigorismi, vulgari sermone scripta dissert. I. Paucos nunc transcribam. P. Georgius Rodas Tom. I. disp. II. quest. I. sect. I. §. 2. pag. 423. hæc habet. „Ut ignorantia vincibilis dicatur, & imputetur ad culpam, tria exigi vulgo solent. Primum, ut non sit antecedens, aut concomitans, sed ve- re consequens, id est, ut sit volita. Secundum est ACTUALIS ADVERTENTIA malitiæ illius. Tertium est notabilis negligentia sciendi ea quæ possumus, & teneamus scire. Clarius adhuc se explicat. Quæcumque ACTU non cogitas esse peccata, vel certe nullo modo dubitas, non sunt etiam ULLO MODO peccata, etiamsi ANTEASCI- VERIS illa esse peccata.

VI. P. Claudius La-Croix Lib. V. n. 16. Certum est ad peccatum prærequiri aliquam advertentiam ad legem Dei, & ad malitiam obiecti. Item num. 21. „Si supponas adesse absolutam inadvertentiam, ita ut nullo modo cogitetur de malitia huius obiecti, quamvis ignorantia, vel incogitantia sit culpabilis, opus ex ea sequens non habet malitiam specialem, nisi PRÆCISE illius negligentiam, vel neglectum sciendi, & advertendi; nec erit imputabile ratione sui. V. g. si quis hic & nunc absolute, attamen vincibiliter, ignoret malitiam mendacii, peccat quidem mentiendo, non tamen contrahit malitiam specialem mendacii, sed tantum negligentiam, & neglectum in cognoscenda, vel adverten-

da illa malitia. Ignorantia absoluta, sive sit vincibilis, sive invincibilis, facit æqualiter non cognosci malitiam; ergo etiam non contrahi; cum non sit volibilis, ideoque nec contrahibilis per voluntatem, nisi sit cognita per intellectum. *Videri potest Terillus de consc. q. XVII.*“

VII. Hæc est communis inter recentiores Probabilistas doctrina, inquit laudatus La-Croix. Hoc ipsum testatur omni exceptione maior P. Tyrifus Gonzalez de licito usu opin. diff. IX. num. 13. *Multi PROBABILISTÆ ad peccandum contra legem Dei requirunt advertentiam actualem ad malitiam, vel periculum malitiæ; ac proinde existimant neminem posse peccare, agendo contra legem, quin cognoscat se peccare; quos late impugnavi Tom. IV. disp. VI. a num. 92. ad 156. ostendens posse aliquem per errorem culpabilem ortum ex sua culpa personali peccare, mortaliter contra legem, etsi in eo instanti nullo modo cognoscat se peccare; immo quævis certo existimet se bene agere.*

VIII. Hanc opinionem defendunt Vasquez, Thomas Sanchez, Lugo, Granados, Bonacina, Diana, Oviedo, Tannerus, Gaspar Hurtado, Ioannes Sanchez, Escobar, Salas, Terillus, La-Croix, & plures alii Probabilistæ Reflexistæ. Omnia istius sententiæ argumenta ad hoc unum revocantur. Peccatum nullum est, nisi sit voluntarium. Voluntarium autem sine cognitione haberi nequit. Ergo, deficiente actuali advertentia, seu cognitione aut clara aut confusa, nullo modo peccari potest. Singulæ propositiones sunt manifestæ, & catholicæ. Quis in disputationem revocare audeat, cognitionem radicem esse cuiusque actionis liberæ, & voluntariæ? Similiter quod nemo sine libertate peccare valeat, est veritas catholica. Ergo evidens est, numquam peccari posse absque actuali cognitione, quæ est prima libertatis origo. Alia quæ opponunt, leviora sunt, & huc omnia recidunt.

§. II.

Descripta sententia Probabilistarum eadem prorsus est cum sententia Pelagianorum.

U NUS inter alios Pelagianorum, & Cælestianorum error fuit, negare ignorantiam peccata; ut testantur Hieronymus, Augustinus, ceterique Patres, & Theologi, quemadmodum iam indicavimus. Cur autem hæc Pelagiani negabant peccata? Quia

Quia nullum, aiebant, sine libertate crimen; nulla sine cognitione libertas: ergo nullum sine cognitione peccatum. En verba Celestii, seu Pelagii, voce Critoboli expressa a S. Hieronymo Lib. I. dialog. advers. Pelag. cap. x. *Qua est ista iustitia, ut in peccato teneat erroris, cuius reatum non habet conscientia? Nescio me peccasse, & eius rei quam nescio, poenas luo? Et quid plus faciam, si sponte peccavero?* Hoc idem docet citata Probabilistarum sententia. Ergo eadem est ac Pelagianorum. Cur enim Pelagiani ignorantiae delicta negabant? Non alia sane ratione nisi quia sine conscientiae remorsu, & cognitione nemo peccare valet. Probabilistae negant absque actuali malitiae cognitione peccatum committi posse. Ergo eadem est Pelagianorum, & Probabilistarum sententia.

X. Verum, ut ad incitas Probabilistas redigam, hanc formo argumentationem. Catholica veritas est, peccare homines peccata ignorantiae. Quoties splendet lux advertentiae actualis, evanescent continuo ignorantiae tenebrae. Probabilistae asserunt necessariam actualem cognitionem, seu advertentiam, considerationemque, ut ignorantia vincibilis, seu criminosa evadat. Ergo Probabilistae, non secus ac Pelagiani, de medio auferunt ignorantiae peccata. Cedo: quid ignorantiae adversatur? Cognitionis, inquis. Qui ergo fieri potest ut ille ignoranter peccet qui reapse cognoscit, & considerat se se peccare? Si cognoscit se peccare, quomodo peccatum non ignorat? Quod si peccatum non ignorat, sed cognoscit, ignorantiae delictum non perpetrat. Ergo Probabilistae, qui defendunt numquam peccari posse absque actuali advertentia, & cognitione saltem confusa, de medio auferunt omnia ignorantiae peccata. Edisserant, quaeso, nobis Probabilistae, quando homo ignorantiae delictum perpetrat. Dum negligit addiscere veritatem? At hoc negligentiae, desidiaque crimen est. Si ergo numquam peccatur absque actuali reflexione, seu consideratione; nullum est ignorantiae, & inconsiderationis crimen. Praeterquam quod si numquam peccatur, cognitione actuali sublata, neque ipsa negligentia addiscendi veritatem peccatum erit, nisi homo advertat, consideretque se omittere debitam diligentiam. Nam illico instauratur argumentatio Pelagianorum, & Probabilistarum. Illa negligentia nequit esse criminosa, nisi sit libera. Non potest esse libera, nisi praecedat cognitio, quae fons est, & origo liber-

tatis. Ergo si cognitio deest, nec ipsa negligentia criminosa erit. Alterutrum ergo fateantur Probabilistae necessum est: aut nulla reperiri ignorantiae peccata (& error est manifestus adversus veritatem catholicam) aut non requiri actualem cognitionem ut homo per ignorantiam peccet. Postremum concedere recusant. Adfirmant ergo primum oportet. Ergo vi evidentis ratiocinii colligitur, sententiam Probabilistarum, & Pelagianorum eandem omnino esse.

§. III.

Absurda horrenda quae praefatam Probabilistarum ignorantiam consequuntur.

XI. **S**I homines actuali cognitione destituti numquam delinquant, dum inconsiderate periuria, blasphemias, convicia, maledicta in Deum, Sanctosque iaculantur, nullo modo peccant. Dum proximi famam calumniis proscindunt, dum illius flagitia occultissima pandunt, nullum perpetrunt crimen: quia non advertunt se peccare. Qui ira, furoreque perciti sanguinem effundunt humanum; qui concupiscentiae lenociniis obcæcati, & immanis lasciviae helleboro, seu veratro insaniant, & aliorum thalamos violant, maculantque; qui virginum castitatem, & pudicitiam contaminant; qui nefandos puerorum concubitus exercent, nullius flagitii fontes erunt: quod minime advertant in tanta scelerum caligine, obnubilata ratione, se Deum offendere, aut quidquam iniquitatis perpetrare. Quid de haereticum, & infidelitatis criminibus dicam? Tantum abest ut haeretici plurimi existimaverint se veram Dei religionem contemnere, & conculcare, ut potius sacrificiis Deum colere, propria expiare delicta, divinamque iustitiam placare crediderint. Numquid Circumcelliones peccare reipsa cognoscebant, dum se praecipites e rupibus agebant? Cognoscebat ne Nestorius se peccare, dum Patriarchatu Constantinopolitano voluit sese abdicare potius quam proprium abiurare errorem? Qui vivicomburium sustinuerunt, ut proprias propugnarent sententias, advertentibus ne se peccare? Nerones, Caligulae, Domitiani, alique humani generis immanissimi tyranni considerabant ne se aliquid mali agere, dum sanctos Dei servos tanta suppliciorum feritate excruciarerant? Quid plura? Si absque actuali cogitatione super actionis malitia nullum perpetratur scelus, quis-

quisque in sua secta salvus evadet. Immo quo obstinatior, caeciorque, eorunt sanctiores, atque innocentiores.

XII. Reponunt Probabilistae, hos omnes peccare, non dum actu flagitia exercent, sed tantum ob neglectum addiscendi verae religionis notitiam. Ita respondet P. Claudius La-Croix loc. cit. nomine aliorum Probabilistarum. *Quamvis ignorantia, vel incogitantia sit culpabilis, opus ex ea sequens non habet malitiam specialem, nisi PRÆCISE illius negligentia, vel neglectus in cognoscenda, vel advertenda illa malitia.* En probabilistica doctrinae arcanum: en blandientis benignitatis suavissimum iugum. Ariani, Iconoclastae, Wicelista, Ussitae, Lutherani, Calviniani, Sociniani in suarum opinionum perveritate imbuti altique peccarunt quidem peccatum negligentiae in addiscenda catholica doctrina; ceterum, dum furore abrepti sacras dilacerant imagines, dum sacrilegi vasa sacra pollunt, sacrosanctum Christi corpus calcant, dum virginum gynaecea, Monachorumque coenobia solo equant, dum altaria diruunt, templa profanant, & sacra omnia contaminant, haec & alia horrenda scelera non habent specialem malitiam, nisi PRÆCISE illius negligentia, vel neglectus in addiscenda, vel advertenda malitia? Nullus dubito quin lectores omnes praefata omnia per exaggerationem dicta crederent, nisi propria Probabilistarum verba allata in medium essent.

XIII. Absona sunt, & immania ea quae haecenus ex ignorantia probabilistica deduximus consectaria; quidquam tamen horroris amittunt, si iis quae sequuntur, comparentur. Siquidem haecenus vidimus, tum solum ignorantiam probabilisticam criminofam esse, cum lux malitiae menti affulget. Si enim nulla adsit malitiae notitia, tum cuiusque culpae ignorantiam expertem aiunt. Existimabam nil insolentius excogitari posse. Pugnans enim haec duo invicem, ignorantia, & cognitio, adeo aperte, ut extrema magis opposita non videatur ab humana mente confingi posse. Et tamen quid portentosius meditandum occurrit. Quandoquidem non modo Probabilistae in mutuam societatem coniungunt notitiam veritatis, & eiusdem ignorantiam; sed ultra pergunt, & conciliatricula probabilitate cum maiori veritatis notitia coniungunt eiusdem invincibilem atque insuperabilem ignorantiam. Ut rem inauditam facilius teneas, haec recogite; velim. Licitum tibi est, inquam

Probabilistae, in conflictu duarum opinionum, probabilioris reiecta, minus probabilem amplecti. Falsam esse hanc minus probabilem supponamus. In hac hypothesi reipsa violas Dei legem, ut fatentur omnes. Haec tamen violatio culpae tibi minime vertitur. Cur quaeso? Quod labores ignorantia invincibili, insuperabili. Ita ne vero? Ecqui fieri valet, inquis, ut sit invincibilis mea ignorantia, si lumen splendidius mihi manifestat operationis meae iniquitatem? In conspectu maioris cognitionis, quae malitiam patefacit, invincibilis erit ignorantia mea? Dubitas ne? Rationem ausculta. Invincibilis est ignorantia tua: quoniam licet maiori illi veritatis luci quae legis transgressionem ostendit, oculum dextrum claudas; aperis tamen oculum sinistram minori, & subobscurae luci, quae honestam operationem representat. Huc dumtaxat obtutum defigis, in exilium pulsa illa maiori probabilitate, seu maiori luce veritatis. Perpende vim uberrimam huiusce syllogismi. *Qui probabiliter operatur, prudenter operatur. Sed qui prudenter operatur, non peccat. Ergo qui probabiliter operatur, non peccat.* Nugatorium hoc ratiocinium tuo loco dispellam. Et missis iocis, cedo: si ego nunc reapse iudico verosimilius esse, actionem meam criminofam esse; qui fieri valet ut, si errem, error meus invincibilis dicatur? Ignorantia quae maius lumen respuit, invincibilis est? Quis tantum paradoxon obrudet? Probabilissimus? Si tam immane commentum Probabilissimus edocet, Probabilissimum hunc iratis diis devoveo, ut inventum communi sensui adversum. Nam Theologi omnes eam asserunt invincibilem ignorantiam quae industria, diligentia, & studio superari nequit. Quis porro dixerit, me ignorantiam malitiae operationis meae superare non posse hoc ipso tempore quo verosimilius iudico, opus quod ago, pravum esse? Sed, Theologis missis, quid prodit vox ista, *Invincibilis*? Quod vinci nequit. Bene habet. Quis ergo ratione praeditus admittat, me vincere non posse hanc ignorantiam, dum maiorem lucem reiicio, quae me istius ignorantiae victorem constituit? Quis non vider, quis manibus non contrectat, hanc iactatam *invincibilitatem* ignorantiae in conspectu splendidioris luminis, seu maioris probabilitatis, chimericam esse, & fabulosam? Quod si commentitia est haec invincibilis ignorantia, chimericus sit necesse est Probabilissimus, qui

haec

hac ignorantia, ceu validissimo fundamento, sustinetur.

XIV. Postremum. ignorantie probabilitate absurdum eo recidit, ut non solum opus natura sua flagitiosum, vi talis ignorantie culpe non imputetur; sed preterea honestum, & vita dignum evadat. Si, dum mentiris, periuras, furaris, & feneratoris, iudicas sub preface ignorantie velamine talia flagitia honesta esse, & licita, presuppofitis aliis conditionibus, premium eternum mereris. Que si vera doctrina foret, ignorantia, non malum, sed privilegium esset; gratesque Adamo reddende, quod tantum beneficium in feram derivaverit posteritatem. Quis umquam in animum sibi induxisset, hanc probabilisticam ignorantiam ea mirifica vi pollere, qua valeat vel ipsa gravissima scelera in virtutes transmutare; & flagitia, eterna poena digna, efficere celestis premii secunda? Plura addere possem, quibus, quam monstrosa sint absurda que talem ignorantiam consequuntur, evincerem. Verum infra de hoc sermo redibit.

§. I V.

Auctoritate sacra Scriptura, & sanctorum Patrum ostenditur peccari posse absque actuali cognitione, & advertentia.

XV. Plura supra tum ex Scriptura, tum ex Patribus dedi, ut evincerem, admittenda esse ignorantie peccata. Verum quia causa hec summi momenti est, que non tam ex humano ratiocinio, quam ex divinis oraculis pendet; idcirco in maiore veritatis declarationem nonnulla alia ex Scriptura, & ex Patribus transcribere libet. In hoc paragrapho pauca sacrarum litterarum testimonia referam, in sequentibus Patrum suffragia expendam.

XVI. Que de peccatis ignorantie Lib. Levit. cap. iv. & v. Deus decrevit, supra indicavi. Nonnulla in presentia ex Evangelio, & epistolis S. Pauli cursim delibabo. Christus Dominus Ioan. cap. xvi. discipulos alloquens hec fatur. *Venit hora, ut omnis qui interficit vos arbitretur se obsequium prestare Deo. Et hec facient vobis, quia non noverunt Patrem, nec me.* Non modo non elucet hic malitie cognitio, seu advertentia actualis; sed prevalet opposita persuasio honestatis: & tamen certum est istos peccasse.

XVII. S. Paulus Apostolus fusius igno-

rantie delicta describit epif. ad Rom. cap. i. *Quod notum est Dei, manifestum est illis: Deus enim illis manifestavit. Sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte. Nulla hic intelligentia actualis; & tamen ibidem Apostolus ait: ita ut sint inexcusabiles. D. Thomas in commentariis in hunc locum hec inter multa scribit. *Evanuerunt &c. ostendit, quod eis ex culpa est ignorantia subsecuta. Et primo opponit intentum: secundo, manifestat propositum. Primo ergo, proponit culpam, que est ignorantie causa, cum dicit, Evanuerunt. Secundo ponit ignorantiam subsecutam, dicens: Et obscuratum est &c. id est per hoc quod obscuratum est, factum est cor eorum insipiens, id est lumine sapientie privatum.**

§. V

Testimonia Hieronymi, & Augustini adversus opinionem requirentem actualem advertentiam ad peccandum.

XVIII. D Uobus integris libris S. Hieronymus sexcentis Scripturarum oraculis demonstrat, peccari sepe posse per ignorantiam, seu absque actuali advertentia. Vidimus supra, Critobolum Pelagianum eadem omnino obiecta oppofuisse Catholicis que nunc Probabilitate exaggerant adversus Patrum, & Theologorum doctrinam. Nihil preter libertatis defectum opponerat Critobolus, ut ostensum est: & nunc alium testimonium afferro ex Lib. II. S. Hieronymi, ubi sub initium iterum clamant Pelagiani. *Si Deus tales homines condidit, ut oblivione, & ignorantia peccato carere non possint; perspicuum est hominem posse, si voluerit, non peccare. Id enim fecit quod vitare non potuit. Ubi autem aufertur possibilitas, aufertur & vitium. Nemo enim in eo condemnatur quod facere non potuit. Obvium erat responsum, quod responderet Hieronymus poterat; nempe, sublata possibilitate absoluta, & antecedenti auferri vitium; secus ablata potestate consequenti, & voluntaria in causa, ut infra dicitur. Hoc tamen pretermisso responso, sic inerepat Critobolum. Sape dixi, te non intelligere conatus meos, neque considerare, ut*

argumenteris, quid Deus iusserit: pro oblivione, & ignorantia, quasi pro peccato offeruntur sacrificia: sive hoc male iuxta te, sive hoc bene iuxta me Deus precepit; meum est observare quod iussit, tuum Dei iussa reprehendere. His premissis, ex novo testamento documenta promit, quibus hoc pacto adoritur Critobolum. *Unum, inquit, professam testimonium, cui contradicere non poteris: Vas electionis perspicue loquitur Rom. VII. Quod enim operor, non cognosco. Non enim quod volo, operor, sed quod nolo, illud facio. Si hoc Pauli testimonio non moveris, audi aliud eiusdem, cui contradicere non potes. Nihil mihi conscius sum, nec tamen in hoc iustificatus sum. Qui hoc dicebat, nullius utique peccati conscius erat. Sed quia legerat: Delicta quis intelligit? & sunt via que videntur homini iustae, novissima autem earum respiciunt profundum inferni. Idcirco temperavit sententiam, ne forte per ignorantiam deliquisset. Totum Hieronymi studium in his duobus libris huc pertinet, ut nimirum ex divina Scriptura evincat, peccari per ignorantiam. Hoc, inquit, adeo verum est, ut etiam si non possemus intelligere modum quo hec peccata committuntur, adhuc illa confiteri deberemus. Quoniam divina oracula adeo aperta sunt, ut hoc in controversiam revocari nequeat. Et reapse stultitiae arguit Critobolum argutantem. *Rogo, que est ista iustitia, ut in peccato teneat erroris cuius reatum non habet conscientia? Cui hoc Hieronymus responsum regerit. A me sententia, & dispositionis Dei causas requiris? Responder stulte interrogatio tua liber Sapientia, Eccl. cap. III. Altiora te ne quaeris. Audi Apostolum evangelica clangentem tuba Rom. cap. II. O altitudo divitiarum sapientiae, & scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & investigabiles vias eius! Audi ergo breviter testimonia Scripturarum, ut stulta, immo impia sciscitatio tua in perpetuum conticescat. Lib. I. Si plura cupis, consule laudatos duos libros.**

XIX. Non pauca supra ex S. Augustino transcripsimus. Alia nonnulla in presentia addimus. Obicit sibi Doctor sanctus Lib. I. *Retract. cap. ix. tritum Pelagii, seu Caesarii argumentum. Quis peccat in eo quod nullo modo cavere potest? Peccatur autem. Caveri igitur potest. Quo testimonio in quodam libro suo Pelagius usus est. Cui libro cum respondiissem, titulum libri mei esse vo-*

lui de natura & gratia. Hoc idem Pelagii sophisma repetit ibi paulo post recitata verba ipsa quae scripserat Lib. III. de lib. arbit. cap. XVIII. *Et libro tertio cum dixissem illud quod & Pelagium de meis opusculis usum fuisse commemoravi: Quis enim, inquit, peccat in eo quod nullo modo cavere potest? Peccatur autem. Caveri igitur potest. Et tamen etiam per ignorantiam facta quaedam improbantur, & corrigenda iudicantur, sicut in divinis auctoritatibus legimus. Ait enim Apostolus: Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Ait & Propheta: Delicta iuventutis meae, & ignorantias meas ne memineris. Et tandem concludit cit. Lib. III. de lib. arb. cap. XVIII. *Illata est enim peccati poena iustissima, ut amittat unusquisque quo bene uti noluit, cum sine ulla posset difficultate, si vellet. Id est autem, ut qui sciens recte non facit, amittat scire quid rectum sit; & qui recte facere, cum posset, noluit, amittat posse, cum velit. Lege quae ibidem scribit cap. XIX. quorum plura dedi supra.**

§. VI.

SS. Ioannes Chrysostomus, Basilius, & Gregorius Magnus necessitatem actualis advertentiae, ut erroneum commentum, reiciunt.

XX. D Patriarcha Chrysostomus sententiam nostram uberrima sua eloquentia defendit, & munit pluribus in locis. Aliqua tantum cursim indicabo. Hom. VI. in cap. II. Matth. *Nec de his tantum puniendi sumus quae scimus, verum etiam quae nescimus. Nihil, inquit, Apostolus, mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Quin & pro his quae per ignorantiam, & scientiam admittimus. Item homil. xxxv. in cap. V. Ioan. super illis verbis, Nescitis Scripturas, neque virtutem Dei, haec habet. *Sapienter primum arguit, quia non legebant. Secundum ignorantiam, quia non cognoscebant Deum: quia ex diligentia lectionum nascitur scientia Dei. Ignorantia autem negligentia filia est.**

XXI. S. Basilius in Regul. brevior. regul. 58. *Sane iudicium Domini in his qui ex ignorantia peccant, perspicuum est illis verbis: Qui non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Et orat. 3. de peccato. Christus eum qui ex ignorantia peccat, non omnino iudicat liberum esse a poena.*

XXII.

XXII. S. Gregorius Papa Magnus *Lib. V. Moral. cap. vi.* hæc habet. *Est autem & alia via nostra abscondio, quia nonnumquam ea ipsa quæ recta nos agere credimus, an in districti iudicis examine recta sint ignoramus. Sæpe enim, sicut & nos superius diximus, opus nostrum causa damnationis est, & profectus putatur esse virtutis. Sæpe unde placari iudex creditur, inde ad irascendum instigatur Salomone testante, qui ait: Est via quæ videtur homini recta, novissima autem eius ducunt ad mortem. Unde sancti viri, cum mala superunt, sua etiam bene gesta formidant, ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur.*

§. VII.

SS. Bernardini, Laurentii Iustiniani, & Antonini testimonia contra actualem advertentiam in peccatis.

XXIII. S. Bernardinus Tom. II. *Quamar. art. i. cap. i.* hæc scribit. „ Nullum „ maiorem amicum diabolus habet in præ- „ senti sæculo nequam quam ignorantiam. „ Hoc enim sigillo clauduntur, & decipiuntur infidelium mentes, Saracenorum, „ Turcarum, Iudæorum, & innumerabilis multitudo Christianorum. Proinde Ricardus in quodam sermone ait: *Portæ inferi due sunt: una est ignorantia boni; alia est concupiscentia mali: & iterum dist. xxxviii.* scriptum est: Ignorantia est cunctorum errorum mater. Unde Isidorus ait: Ignorantia mater est vitiorum, & nutrix. Ignorans quotidie peccat, & ignorat. Unde Gregorius in *Moralibus* ait: Qui candorem lucis ignorat, etiam obscura pro lucidis approbat. Unde Augustinus super *Psal.* Nemo est insanabilior eo qui sibi sanus videtur. . . . . Excæcat conscientiam amor temporalis substantiæ. Quot enim hodie conficiunt usurarios contractus, vendunt tempus & cetera similia operantur, ut illis videtur, cum bona conscientia. „ Nullam hæc vel cavillosam excipiunt interpretationem; sed feneratoribus fucatis altius sunt meditanda.

XXIV. S. Laurentius Iustinianus *De casto connubio Verbi, & anime cap. xvii.* „ Quis diligens inquisitor de intelligentiæ „ valebit evacare fonte inundationem igno-

„ rantia, quam habet in se boni, & mali, veri, & falsi, commodi, & incommodi? . . . . Virtutis namque defectio ignorantia errorem detegit, vel malitiæ abundantiam; utraque vero damnabiles, utraque Deo odibiles. Hæc de virtutis bono; de malo autem quid? Malum in se semper peccatum est. Nam peccatum est divinæ legis prævaricatio. Nullus autem invenitur qui hac careat ignorantia. Hic est quod Propheta ait: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, Domine.* O quam sæpe virtus putatur vitium, & vitium virtus! Nam ira zelus, præsumptio auctoritas, libidinosa voluptas fraternus amor, gula discretio, remissio humilitas, accidia compunctio, rancor iustitia, avaritia prudentia, insensibilitas infortitudo, rectitudo crudelitas, malitia sapientia, mansuetudo timiditas, audacia libertas &c. nuncupatur. Sunt millia huiusmodi, quorum humanum genus plenum est ignorantia. Non autem hoc magnum esset, si in solis talis ignorantia dominaretur peccatoribus. . . . . Aliam quoque habent non minus noxiam veri, & falsi ignorantiam etiam qui dicuntur iusti. Quis autem sermone enodare valet, quantum deficiant in hoc? O quoties veluti cæci spiritum sequuntur erroris, fallacis irretiuntur diaboli, ipsum lucis Angelum arbitantes, & suas perficientes voluntates, præcipitantur in foveas, nesciunt discernere, nec quidquam recte diiudicare? *Desideris virtutum sine ulla se accommodant discipline regula, omnique spiritui credunt &c.* „

XXV. S. Antoninus I. *Part. tit. iv. cap. xiv. §. 3.* „ In his quæ sunt de genere malorum, potest esse duplex ignorantia, scilicet iuris, & facti: & si ad est ignorantia iuris vel divini, vel naturalis, vel eorum quæ scire tenentur secundum statum suum: opus malum, factum ex tali ignorantia, non excusatur a toto, etsi a tanto. Et in his verificatur illud Apostoli I. Cor. xiv. *Si quis ignorat, ignorabitur . . . .* Exempla sunt in Paulo, qui persequabatur Ecclesiam Dei, arbitrans exinde obsequium se præstare Deo; sed ut ipse dicit, ignorans fecit: nec propter hoc se excusat, sed accusat de peccato, I. Timot. i. Similiter & filia Lot, cum inebriaverint patrem, ut ex eo conciperent, quamvis putaverunt sibi licere, credentes totum

„ tum mundum submersum, sicut & Sodomam, non excusantur a peccato incestus propter ignorantiam illam; sed fuit ignorantia iuris naturalis. xv. quæst. v. *Inebriaverunt.*

„ Quantum ad ignorantiam facti tenenda est distinctio Decretistarum, quæ ponitur dist. i. cap. de his i. extra de homic. cap. *Sicut dignum*; videlicet, quod aut quis in facto quod agit, dat operam rei illicitæ, aut licitæ: & si dat operam rei illicitæ, puta quia solatiatur in aliquo ludo periculoso, unde sequitur mors, vel mutilatio, quamvis illud malum non velit, unde secutum est, ei imputatur & quoad peccatum, & quoad irregularitatem, & quoad poenam iudicalem. Similiter si cæcus sagittam, vel lapidem iaceret, ei imputaretur. Si vero dat operam rei licitæ, tunc aut adhibuit debitam diligentiam, aut non: & si non adhibuit debitam diligentiam, non excusatur a peccato, licet malum sequens sit contra eius voluntatem; puta, si quis proiciat tegulam de tecto ad ipsum reparandum, & non ponat aliquod signum ante domum, nec dicit aliquid, cum proicit, & sic unum interficiat transeuntem per viam. Aut si quis proiceret lapidem ad animalia bruta, & non respiciens transeuntem per viam, casu interficeret aliquem contra voluntatem suam, ei imputaretur ad peccatum, & poenam iudicalem: quia non adhibuit diligentem sollicitudinem ad opus illud iactationis. „ Quamvis hæc perspicua sint, non dubitavit Gabriel Vasquez pro sua allegare opinione S. Antoninum. Ex recitato textu, in quo evidenter asserit, peccari absque actuali cognitione, colligere potes qua sinceritate ceteros antiquos laudet.

§. VIII.

Doctrina D. Thomæ adversus opinionem requirentem actualem advertentiam ad peccandum, expenditur, & a vanis asseritur commentis.

XXVI. **Q**ua facilitate, & confidentia P. Gabriel Vasquez pro sua opinione S. Antoninum, eadem sanctum quoque Thomam allegare ausus est. In hoc secundo minus quam in primo excusandus est. Tanta quippe perspicuitate & evidentiâ opinionem probabilistam

cam P. Vasquez S. Thomas refutat, ut in meridiana luce cæcutiat opus est qui oppositum adfirmat. Plura seligam ex iis quibus Doctor sanctus nostram confirmat sententiam. Quodlib. viii. art. 13. *Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur, quod est secundum conscientiam.* Quod est secundum conscientiam, non est cum advertentia, aut remorsu, quod adversetur legi divinæ. 1. 2. quæst. vi. art. 3. ad 3. *Eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut & actus voluntatis; ut scilicet sit in potestate alicuius considerare, & velle, & agere: & tunc sicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, est voluntarium; ita etiam non considerare.* Non considerare ergo, voluntarium est, cum tempus urget considerationis. Quod confirmat 2. 2. quæst. liv. art. 4. *Defectus recti iudicii ad vitium considerationis pertinet, prout scilicet aliquis in recte iudicando deficit ex hoc quod contemnit, & negligit attendere ea ex quibus rectum iudicium procedit. Unde manifestum est quod inconsideratio est peccatum.* Quid ad hæc Probabilistæ cum Vasquez? Ipsa inadvertentia, est peccatum: ergo datur peccatum lineadvertentia. Si enim ipsa omisso advertentia est criminosa; quis ratione præditus obrudet necessitatem advertendi actualiter, ut peccetur? Hanc eandem doctrinam confirmat in II. *Sent. dist. xxxix. qu. iii. art. 1. ad 3.* ubi explicat, qua ratione infideles persecutores iustorum peccaverint, tamen nec cognitione cuiusquam malitiæ, nec synderesi mordente. *Quia privato lumine fidei excacati sunt, non remurmurat eorum synderesis his quæ contra fidem sunt. Vel dicendum, quod synderesis semper remurmuret malo in universali; sed quod heretico non remurmuret in particulari, contingit propter errorem rationis in applicatione universalis principii.*

XXVII. Obicit P. Vasquez *disp. cvii. cap. iii. textum S. Thomæ ex i. 2. quæst. lxxxviii. art. 5. ad 2.* ubi hæc habentur: *Dicitur enim ira diuturna, & delectatio morosa propter approbationem rationis delibentis. Afflictæ causæ patronis semper familiare fuit cavillis rem agere, cum ratione nequeant.* S. Thomas pluiquam triginta articulos habet, in quibus non obiter, sed ex inititudo discutit ignorantia peccata, evincitque sæpe peccari absque actuali advertentia. Ex tanta doctrinæ messe nec spicam colligere Vasquez potuit in sui præ-

dium. Sed, ut fucum faceret imperitis, nonnulla verba excerptit ex articulo in quo Angelicus inquit, *utrum circumstantia possit facere de veniali mortale*. Et in responsione ad secundum argumentum habet laudata verba, quæ nec remote opponuntur doctrinæ quam ex eodem Angelico retuli. Utique delectatio morosa, ut sit peccatum mortale, debet esse voluntaria; & ut sit voluntaria, debet deliberante ratione approbari. Porro hæc ratio deliberans quandoque est actualis, quandoque interpretativa, seu virtualis. De hoc modo quo ratio deliberans concurrat, nec verbum ibi S. Thomas habet. Inepta ergo est hæc oppositio.

§. I X.

Rationum momenta que evincunt, peccari posse absque actuali advertentia, seu cognitione malitiae.

XXVIII. **A**ntequam rationum momenta propono, illud in mentem revoco quod alias supra indicatum est, omnes nempe Catholicos adfirmare, ad quodcumque peccatum etiam ignorantia prærequiri aliquando aliquam cognitionem actualem vel in generali, vel in particulari, vel in se, vel in alio. Quæstio in eo vertitur, num semper sit necessaria actualis cognitio, & advertentia clara, vel obscura malitiae, ut quis peccet. Porro argumenta adversus nimium laxam, ut benignissime loquar, opinionem supra sparsim indicata sunt. Nunc ea in unum colligam, aliisque iuncta exhibebo.

XXIX. Si ad peccandum necessaria foret actualis advertentia, nulla essent ignorantia crimina. Qui enim advertit se peccare, non ignoranter, sed scienter peccat. Tunc quippe malitia ignoratur, dum malitiae notitia deest. Hæc pervia sunt cuique sensu communi non destituto.

XXX. Altera ratio. Communi Theologorum sententia homines sæpe peccant ex conscientia erronea culpabili. Sed natura, & essentialis notio conscientia vincibiliter erroneæ pugnat cum advertentia, cum cognitione, dubio, & scrupulo. Quando enim dubium adest, dubia conscientia ab omnibus appellatur; & scrupulosa, si scrupulus occurrat. Erronea ergo conscientia essentialiter caret cognitione malitiae. Quamobrem dicebat Apostolus: *Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc iustificatus sum.*

XXXI. Reponit Vasquez, dictum Apostoli interpretandum esse de peccatis præteritis scienter commissis, quorum oblivisci Paulus potuit; secus de peccatis ignoranter perpetratis. Nulla ergo ignorantia peccata dantur. Quæ opinio aut hæretica, aut hæresi contermina est. Quare hæc interpretatio opposita est omnium ad unum Patrum consensui, immo apertissimæ eiusdem Apostoli doctrinæ. Ille enim testatur se persecutum esse Ecclesiam Dei, Deique misericordiam obrinuisse, quod ignoranter id fecerit.

XXXII. Tertium rationis momentum. Homines probi & iusti vix scienter peccant; & tamen hi frequenter delinquant: siquidem *septies in die cadit iustus*; & tamen isti raro se peccare advertunt. Quare communis est Patrum doctrina, sanctos hos viros per surreptionem, & per incogitantiam peccare. Id Augustinus de se testatur in suis Confessionibus: *Eo insanabilis peccabam, quo me peccare nesciebam*. Nec minus certum est mortalia, & immania scelera, ut sunt idololatriæ, hæreses, furta, & alia absque actuali cogitatione ab improbis perpetrari.

XXXIII. Quarta ratio. Ideo necessaria est actualis cognitio, ut peccatum sit voluntarium. Atqui id opus non est, eo quod sine actuali malitia, seu advertentia voluntarium peccatum esse queat. Hæc doctrina tota est D. Thomæ, ut vidimus. Satis quippe est ad peccandum voluntarium indirectum, & interpretativum. Porro sicut ad hoc voluntarium indirectum, & interpretativum haud requiritur expressa actualis voluntas seu volitio; sed sufficit virtualis, in eo sita quod homo possit, & debeat velle: ita non requiritur actualis advertentia. Audiamus iterum Sanctum Thomam 1. 2. quæst. vi. art. 3. ad 3. *Eodem modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut & actus voluntatis; ut scilicet sit in potestate alicuius considerare, & velle, & agere; & tunc sicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, est voluntarium; ita etiam non considerare*. Clarius explicat ibidem artic. 7. ad 3. quomodo voluntarium hoc situm sit in ipsa potestate volendi, considerandi, aut non considerandi. *Non totaliter tollitur cognitio (inquit. Cur?) quia non tollitur potestas cognoscendi; sed solum consideratio actualis in particulari agibili. Et tamen hoc ipsum est voluntarium, secundum quod voluntarium dicitur quod est in potestate*

state voluntatis, ut non agere, & non velle: similiter autem & non considerare. Hoc pluribus confirmari exemplis posset, nisi nimia obflaret prolixitas. Qui potest, & tenetur vetare malum, si non vetat, censetur ei consentire. Qui tacet, cum potest, debetque negare, censetur virtualiter concedere; ut omnia iura clamant. Similiter qui potest, debetque notitiam implendæ legis comparare, illamque negligit; vel omittit advertere, consuetudine prava, vel turpi affectione, cupiditate, libidine impeditus, peccat. Quandoquidem ignorantia hæc voluntaria est, ut perspicue Sanctus Thomas docet Lib. III. Ethic. lect. III. *Talis autem ignorantia non causat involuntarium: quia ignorantia huiusmodi non potest homini habenti usum rationis pervenire nisi ex negligentia: quia quilibet tenetur adhibere sollicitudinem ad sciendum quid oporteat eum facere, vel vitare. Unde si ipsa ignorantia reputatur voluntaria, dum homo eam non vult vitare, sicut tenetur; consequens est quod nec illud quod per huiusmodi ignorantiam fit, involuntarium iudicetur*.

XXXIV. Quantum validissimum, & ineluctabile rationis momentum. Infidelitatem, & hæreses immania scelera esse, fatentur Catholici omnes, simulque æternum perire qui Pseudoprophetas, Pseudopostolos, Pseudochristos sequuntur; ut ex Tomis Conciliorum, & epistolis Romanorum Pontificum colligitur. Hæc propositio fidei dogma est: nisi velimus dicere, quemquam in sua secta salutem assequi. Porro si vera est doctrina adversariorum, repente corrumpitur præfatus fidei articulus: ergo reiicienda. Probo antecedens. Intellectus verum spectat, non secus ac voluntas bonum. Ergo quemadmodum voluntas nil appetit nisi sub ratione boni; ita intellectus in omni suo assensu verum respicit. Idque in omnibus sensibus patet: visus colorata, auditus sonum, odoratus odorem, palatus saporem appetunt. Atqui hæreticus hæresi, infidelis infidelitati assentiuntur. Ergo hæreticus credit, iudicatque veram esse hæresim. Ergo actu non iudicat se peccare. Quis enim existimat se peccare in eo quod reputat verum esse? Accedit quod hæretici non modo se a culpa exemptos reputant, verum etiam hæretica dogmata propugnando arbitrantur se obsequium præstare Deo; ut Evangelistæ, Patres, & eorundem hæreticorum experientia testantur. Consequitur ergo necessario, hæreticum assentiendo suæ hæresi

actu non cogitare, non advertere ad malitiam suæ hæresis; immo honestum sanctumque reputant Calvinistæ sacras lacerare imagines, & sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum contemnere. Idem omnino existimabant Ariani, Eutychiani, Nestoriani, & quotquot fuerunt hæretici. Quod sic confirmat Augustinus Lib. X. Confess. cap. XXIII. *Multos expertus sum qui velint fallere; qui autem falli, neminem*. Omnis ergo hæreticus se non falli, sed verum defendere iudicat. Fallitur itaque decipiturque, quin vel cognoscat, vel advertat se decipi, vel falli. Alterutrum ergo fateantur oportet Probabilitate. Aut hæreticos non credere suos errores, eisque firmiter non assentiri; & hoc pugnat cum experientia, cum communi sensu. Vivicomburium ne sustinerent intrepide, si falsum iudicarent id pro quo incendium perferunt? Aut hæreticos non peccare suis adherendo erroribus.

XXXV. Sed adhuc pressius urgeamus adversarios. Cedo: Credunt ne firmiter Probabilitate propriam sententiam probabilem esse? Aiunt certe. Porro nos quoque existimamus nostram, non probabilem modo, sed probabilissimam, oppositamque laxissimam. Alterutra ergo pars fallatur necesse est, quin advertat se falli, aut decipi. Quod omnium prorsus error sit invincibilis, seu insuperabilis, quis dicere ausus fuerit?

XXXVI. Præterea, cum rustici assentiuntur erroribus Arianorum, Nestorianorum, Calvinistarum, Albigenisum, Lutheranorum, dum suis Pastoribus, & Episcopis firmum assensum præbent, actu ne cogitant se decipi, atque perverti? Nonne Pastores isti rabidi lupi sunt, ovium vestibibus contacti? Quæro, rustici advertunt ne, dum his lupis fidem adhibent, lupos eos esse? Si adverterent lupos esse, numquid illis adhererent? numquid ab iisdem animas devorari suas sinnerent? immo ultro in eorum fauces irruerent? Hæc ne excogitare monstra Probabilissimus audet?

XXXVII. Narrat P. Elizalde Lib. V. quæst. VII. §. 4. Theologum quemdam hæc omnia floccifacere. Quid, inquit, litterarum rudes percipere valent, sint ne in Christo due, an una natura? Ipsi ne, quid natura sit, quid substantia, quid essentia, quid transubstantiatio, quid Trinitas, quid Incarnatio, tenent? Theologus hic, quæ eiusmodi ridet, non ridendus ipse, sed lugendus; non confutandus, sed medicus, ut sanetur, tradendus. Si hæc scitu, credidit-

necessaria rusticis, populoque non sunt; quorum laboravit Ecclesia, ut pestiferos errores convelleret? Numquid Missionarios apostolicos ad subducendum luporum faucibus gregem mitteret? Quid contra errores turpes, non ita pridem ex Epicureorum hara haustos, adlaboratum est? Quid, si recens Epicurus resumat illa axiomata, omnia esse munda mundis, tractandum humanum corpus ut vile mancipium, permittendumque ut instar bruti nefandis, turpibusque rebus immisceatur? Si nihil eiusmodi peccant, dum non advertunt, a magistris suis decepti, se peccare; derelinquendi ergo in suis erroribus sunt. Verum Paulus Apostolus vel ipsos Ethnicos, sub Paganismi cecitate degeneres, ut inexcusabiles, redarguit. Quo ergo inexcusabiliores sunt Christiani homines? Quoties hæc obrigerunt in Ecclesia, numquam, inquit Elizalde, dubitatum de culpa fuit; sed illico scelesti poenas dedere.

XXXVIII. Ab hara Epicuri ad mensas nummulariorum, avarorum, simoniacorum paullulum declinemus. Existimant ne usurarii, avari, decoctores, simoniaci, peccatum esse pauperum exprimere sanguinem, furari, sacra emere? Nihil minus. Quin adeo persuasi sunt, ut dementium loco habeant qui oppositum prædicant. Istitis satis erit: *Doctor dicit*, inquit Elizalde *loc. cit.* Probabile est. Si probabile, honestum. Multi saltem hæreticorum, ut veras, aut probabiles, suas existimant hæreses: & tamen peccant hæresibus assentiendo. Ergo non semper excusat certitudo existimata, aut probabilitas sophistica. Ergo sæpè peccatur absque actuali advertentia. Ultra urgere argumentum possem, nimirum, Atheos, Epicureos, Heliogabalos, & alia hominum portentosa, qui libidinum monstra in deliciis habebant, qui cum pueris conubia inibant tuta tranquillaque conscientia, nullum perpetrassè scelus. Audiant qui in Confessariis, & Theologorum sinu imprudenter quiescunt, Dominum per Ezechielem cap. xiv. dicentem: *Qui posuerit immunditias suas in corde suo. . . . & venerit ad Prophetam, interrogans per eum me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum. . . . iuxta iniquitatem interrogantis.*

XXXIX. Sexta ratio ab invecto Philosophismo repetitur. Peccatum philosophicum ab Ecclesia damnatum hoc est. *Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens nature rationali, & recte rationi. Theologicum vero, & mortale est transgres-*

so libera legis divine. Philosophicum, quantumvis grave, in eo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensiva Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aterna poena dignum. Qua ratione hoc proscriptum dogma distingui possit ab adversariorum opinione, plane non video; nec ullus, Probabilissimij anticipationibus non præventus, videbit. Hac quippe constituta positione, quod numquam peccetur, nisi adlit actualis cognitio malitiæ; quod numquam Deus offendatur, quando deest actualis advertentia offensæ divinæ, necessario consequitur peccatum philosophicum. Clarius res exponitur. Operatio quæ non est formaliter mala, non potest esse offensiva Dei. Sed iuxta adversarios nullus actus est formaliter, & imputabiliter malus, nisi eiusdem malitia advertatur. Ergo iuxta adversariorum opinionem nulla datur offensiva Dei absque actuali advertentia Dei. Hoc autem purum putumque est peccatum philosophicum. Ergo aut reiicere opinionem debent de necessitate actualis advertentia ad peccandum; aut errorem de philosophico peccato deglutire coguntur. Plura hæc de re dicta sunt *dissert. 1. super Historia Probabilissimi, & Rigorismi* italice scripta: & plura infra dicturi sumus. Absurda horrenda quæ heinc consequuntur, ibidem explicuimus.

§. X.

Resolvuntur adversariorum obiecta.

XL. **O**Mnia quæ adversarii opponere valent, inter disputandum profligata sunt. Claritatis gratia iterum ad incudem revocantur.

XLI. Obiiciunt 1. nonnullis Scripturæ divinæ textus. Ioan. ix. *Si cæci essetis, non haberetis peccatum.* Item Ioan. cap. xv. *Si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent.* Tandem Paulus ad Roman. v. *Usque ad legem peccatum in mundo erat; peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.*

XLII. Resp. Ad primum respondet Augustinus tract. xlv. in Ioan. sub finem. *Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum; cum sit cæcitas ipsa peccatum.* Si cæci essetis, id est, si vos cæcos adverteretis, si vos cæcos diceretis, & ad medicum curreretis. Si ergo ita cæci essetis, non haberetis peccatum, quia veni ego auferre peccatum.

atum. Nunc ergo, quia dicitis, Videmus, peccatum vestrum manet. *Quare? Quia dicendo; Videmus, medicum non quaeritis, in cecitate vestra remanetis.* Ad secundum dicitur; loqui ibi Evangelistam de ignorantia mysteriorum fidei, quæ invincibilis esse potest; sicut & inadvertentia cuiusque iuris divini, & humani potest interdum esse invincibilis. De hac nunc non est sermo. Ad 3. respondet Augustinus in exposit. quarundam propos. ex epist. ad Roman. propos. 28. *Quod autem ait: Usque ad legem enim peccatum in mundo fuit: intelligendum est, quousque veniret gratia. Contra enim eos dictum est qui arbitrantur per legem auferri potuisse peccata. Dicit autem Apostolus, manifestata esse peccata per legem, non autem ablata, cum dicit: Peccatum autem non deputabatur, cum lex non esset. Non enim ait, Non erat, sed non deputabatur. Neque cum lex data est, ablatum est; sed deputari cepit, id est, apparere.* Tanta erat mentium humanarum cæcitas, scelerum caligine obducta, ut peccata vix dignoscerentur. Lege data, veluti nova illapsa luce, peccata apparere, & dignosci cœperunt.

XLIII. Obiiciunt 2. Augustinus de libero arbitrio *Lib. III. cap. XIX.* inquit: *Peccatum, quod proprie vocatur, libera voluntate ab sciente committitur.* Resp. Peccatum ab sciente commissum gravius absolute est peccato ignorantia. Præterquamquod omne peccatum ab sciente committitur aliquo in sensu. Requiritur enim scientia, seu notitia, saltem virtualis interpretativa, seu requiritur notitia in causa, sicut & voluntarium. Mirum est hæc ab adversariis opponi posse; cum Augustinus integris fere libris ignorantia crimina dari evincat. Quod de Chrysolomo opponunt in *homil. XIII. in cap. VII. ad Roman.* ubi inquit: *Nemo præ ignorantia peccavit: non minus festivum est. Quoniam tum Chrysolomus, tum ceteri Patres plures ignorantias invincibiles, quæ a peccato excusant, admittunt. Sed quid inde? Propterea ne infertur, negare Patres ignorantia delicta?*

XLIV. Obiiciunt 3. S. Thomas *quodlib. III. art. 8.* inquit: *Cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem: sed non voluntarie facit peccatum.* Resp. Dum quis ignorat fornicationem esse peccatum, alia voluntate facit fornicationem, alia peccatum. Voluntate formali & expressa fornicatur; voluntate tantum virtuali, indirecta, seu in causa facit peccatum. *Conc. Appar. Tom. II.*

tum, quod actu ignorat. Hunc esse angelicæ doctrinæ sensum, evincunt innumera alia eiusdem testimonia, quibus asserit, nullam ignorantiam excusare a culpa fornicationis. Nam 2. 2. *quæst. cliv. art. 2. ad 1. ait: Apud Gentiles fornicatio simplex non reputabatur illicita propter corruptionem naturalis rationis.* Item subdit III. Part. *quæst. lxxx. art. 4. ad 5. Hoc quod habet aliquis conscientiam sui peccati, potest contingere dupliciter. Uno modo per culpam suam, vel quia per ignorantiam iuris, quæ non excusat, reputat non esse peccatum quod est peccatum; puta si aliquis fornicator reputaret simplicem fornicationem non esse peccatum mortale.* Vide quæ supra ex S. Thoma allata sunt.

XLV. Obiiciunt 4. Adversariorum capitale fundamentum a ratione petitum in hoc torum vertitur. Nulla actio criminosa est, nisi sit voluntaria. Sed voluntaria esse nequit, nisi sit cognita. Nil quippe volitum, nisi præcognitum. Ergo nullum peccatum sine actuali advertentia eiusdem. Resp. Mirum est homines in Theologia, Patrumque doctrina versatos tam crasso irretiri sophismate posse. Nil quippe exploratius in Theologia Sanctorum, quam duplex voluntarium; aliud directum, indirectum aliud. Alia ergo cognitio voluntarii directi, & formalis: alia voluntarii indirecti, & virtualis. Illa expressa, & actualis; hæc implicita, in causa, & virtualis. Hanc doctrinam pluribus S. Thomæ textibus confirmavimus. Quare, ne actum agam, repetere illos non expedit. Secunda propositio eodem modo distinguenda est. Voluntaria actio esse nequit, nisi cognita vel actualiter, aut virtualiter, in se, vel alio; concedo: semper actualiter, & in se; nego.

XLVI. Obiiciunt 5. Vasquez, Terillus eiusque discipulus *La-Croix Lib. V. num. 16.* ubi hæc habet. „ Rationes nostræ sunt 1. „ Nil volitum, nisi præcognitum: ergo &c. „ Neque cognitio illa est in potestate voluntatis; alioquin ad volitionem illius prærequireretur alia præcognitio; & sic daretur „ processus in infinitum. 2. Nemo peccat in „ eo quod vitare nequit. Sed vitare non potest id quod non præcognoscit; ergo &c. „ Confirmatur. Si ego pecco, dum nullam „ habeo cognitionem legis prohibentis, peccatum, dum mihi impossibile est vitare peccatum. Ergo homini iustificato volenti &c. „ quæ est 1. Iansenii propositio. 3. Si non „ prærequireretur cognitio malitiæ, ignorantia invincibilis non excusaret a peccato: „ *F 3* „ sed

sed excusat: ergo. Unde a contrario sic argumentor. Secundum adversarios ignorantia legis, & malitiæ potest dici invincibilis, & esse culpabilis, quamvis nulla adfuerit cognitio legis, vel malitiæ. Sed quando nulla adfuit cognitio legis, ignorantia est invincibilis. Ergo ignorantia invincibilis erit culpabilis. *Confirm.* Nam adversarii, ut fatetur Eliz. §. 9. non possunt ostendere, quid plus adsit, quando talis ignorantia est, quam quando est invincibilis, si ad vincibilem nulla prerequisite ratur cognitio. *Videri potest Terillus d. num. 15.* Ecce Magistrum.

XLVII. Veniam petimus ab adversariis respondendi primum, hæc esse pura putaque Critoboli, Cælestii, seu Pelagianorum argumenta, millies a SS. Hieronymo, & Augustino labefactata, & contrita. Recitare volui argumenta adversariorum totidem fere verbis, quibus illa obtrudit P. La-Croix, non quod digna solutione sint: sed ut iterum compertissimum fiat, Probabilistas invexisse in mundum *ignorantissimum* in primo coniunctum gradu cum *Philosophismo*. Quod i. loco opponit, iam solutum est *num. preced.* Processus in infinitum non datur: quia quodlibet peccatum ignorantia ortum ducit ex cognitione. Diximus enim necessariam esse præcognitionem in causa, atque adeo virtualement malitiæ, secus actualement. Confirmatio inepta est. Quando ignorantia est vincibilis, impedimentum vitandi peccatum, seu impossibilitas est consequens, & voluta; ideo peccatur, ut mox fusius dicam. Quod nullitat de Iansenimo, infra expendam.

XLVIII. Quod 3. loco obtrudit, clarius confirmat errorem fidei contrarium. Si non prærequiritur actualis cognitio legis, ignorantia invincibilis non excusat. Sed excusat. Ergo prærequiritur cognitio legis. Audistis? Tunc ignorantia legis est invincibilis, & excusat, quando adest cognitio legis? Quia, inquit, si non adest cognitio legis, non excusat. Excusat: ergo adest cognitio legis. Eo ergo devenitum est, ut transgressio legis, etiam cum cognitione peracta, sit innoxia? Invincibilis est ignorantia, etiam dum adest legis cognitio? Hunc prodere sensum videntur P. La-Croix verba. At hunc eum non intendisse sensum ipse fateor. Minus solum perspicue expressit quæ animo concepit. Paucioribus ergo verbis illius argumentum proponam. In hoc distinguitur ignorantia vincibilis ab invincibili, quod hæc absque cognitione, illa cum cognitione actuali sit. Si enim

ignorantia vincibilis absque cognitione actuali consisteret, iam esset invincibilis; atque adeo excusaret, & non excusaret. Excusaret, quia invincibilis: non excusaret, quia vincibilis. Nonne hæc vera, & legitima argutatio La-Croixiana?

XLIX. Non est ergo ambigendum, P. La-Croixium cum suis aliis Auctoribus de mundo auferre omnia peccata ignorantia, & apertissime errorem, ut ego quidem arbitror, defendere Pelagianorum: illosque, non dico, provoco, sed oro, ut discrimen verum assignent inter propriam, & Cælestii opinionem. Nam ignorantia invincibilis est innocens, & cuiusque culpæ expers. Ut vero ignorantia sit vincibilis, P. La-Croix cum suis Probabilistis necessario requirit cognitionem actualem. Porro *cognitio actualis malitiæ, & ignorantia actualis eiusdem malitiæ* sunt duo contraria, seu contradictoria, non minus aperta quam lux, & tenebræ, quam est, & non est. Ne autem videamur declinare vim sophisticæ cavillationis, paucis verbis nostra vera doctrina perstringitur, in cuius conspectu magis eluceat contrariæ opinionis, ne dicam erroris, gravitas.

L. Dicimus ergo, ignorantiam quamlibet sive vincibilem, sive invincibilem in suo essentiali conceptu includere privationem actualis cognitionis. Si hæc cognitionis actualis privatio sit omnino antecedens, & absque voluntate, & culpa hominis; dicitur invincibilis ignorantia, quæ a culpa excusat. Si contra privatio actualis cognitionis sit consequens, & voluta in causa ob culpam ipsius hominis; ignorantia vincibilis est, & a culpa non excusat; sed culpabilis ipsa est, & peccati causa. En apertum discrimen, quo nos vincibilem ab invincibili ignorantia distinguimus. Perperam ergo, & per summam iniuriam nobis imponit La-Croix, quod nesciamus designare, *quid plus adsit*, quando ignorantia est vincibilis, quam quando est invincibilis. Quia nos adstruimus, uti Probabilistæ, notionem essentialem ignorantia sitam in cognitionis actualis privatione; i. deone vincibilem cum invincibili ignorantiam confundimus? Illam ex culpa, seu negligentia voluntaria hominis, hanc absque eiusdem culpabili aliquo neglectu oriri dicimus, & confiteri omnes debent. Audi S. Thomam hæc quæ hæcenus diximus, conceptis verbis confirmantem lect. VII. in cap. I. Epist. ad Rom. *Tunc ignorantia culpam excusat, quando sic præcidit, & causat culpam, quod non causatur a culpa . . . . . Si vero igno-*

ran-

rantia causetur ex culpa, non potest subsequenter culpam excusare. Unde si quis per ebrietatem homicidium committit, non excusatur a culpa: quia peccavit se inebriando. Unde secundum Philosophum meretur duplices maledictiones. Alleget nunc intrepide La-Croix pro se S. Thomam.

LI. Ad Ianseninum, quem nimis pueriliter obtrudit, dicimus, inconsiderato hanc a Probabilistis moveri camerinam. Scite P. Elizalde scribit Lib. V. quæst. XII. §. 2. *oscitantium hominum* esse præfatam oppositionem. Dispendium operæ facerem, si omnia discrimina quæ præfatus Elizalde inter Iansenianum errorem, nostramque doctrinam assignat, recensere vellem: quodlibet enim sufficit ad inane sophisma convellendum. Et tamen P. La-Croixius de supercilio decidit: *Quæ ad hæc respondet Eliz. plane non satisfaciunt.* Non ergo plane satisfaciunt? At si minus plane, saltem partim elident argumenti vim. Sed cur plane non satisfaciunt? Quid? Non illi fat est auctoritas dicentis? Debuisset P. La-Croix aut filere, aut referre responsa Elizalde. Sed (sit venia verbo) Auctor ille sæpe deficit in referendis Auctorum sententiis. Silerem ego, nisi debitum admonendi imperitos urgeret sæpe, ut Auctoris istius, Probabilissimi fucis præventi, relationibus nullam adhibeant fidem. En in hac ipsa quæstione ineluctabile argumentum. Siquidem *num. 16. cit.* suam sententiam doceri ab omnibus, ait his verbis: *Ita docent omnes communissime. S. Augustinus, S. Thomas &c.* An in quæstione gravissima, unde tanta in populum christianum segnitias, desidia, superbia, præsumptio, humilitatis, & divini timoris ruina, ac horrenda scelera proficiscuntur, evidentem falsitatem narrare lectoribus inadvertentia excuset, aliorum esto iudicium. Interim ne gratis falsitatis postulare videar P. La-Croix, licet supra indicaverim Theologorum multitudinem pro nostra sententia, lubet nihilominus hæc subdere. Salmanticenses Scholastici viri sapientissimi *Tom. IV. tract. XIII. disp. v. dub. 6. §. 1.* nostram, seu, ut illi inquirunt, *Angelici Doctoris* sententiam propugnant. Eiusdem Angelici producunt alia loca plurima, ubi eandem veritatem ille docet. Post allegant sequentes Theologos, *Caietanum, Sotum, Sylvestrum, Durandum, Cordubam, Conradum, Medinam, Corneium, Alvarez, Montefinos, Gregorium Martinez, Aravium, Lorcam, Suarez, Valentiam, Salas, pluresque alios tam ex Thomistis quam ex extraneis.* His adde

Collegium Salmanticense Morale, Christophorum a S. Ioseph, Tyrsum Gonzalez, Elizaldam, Camargum, Muniesam, Baronium, Contensonium, Vincentium Ferrerium, Antoine, Henricum a S. Ignatio, sapientissimum Palanco, Genettum, Van-Roy. Ne multa, adde omnes ad unum Antiprobabilistas; adde Scripturas, & Patres omnes. Et cum hæc ita se habeant, P. La-Croix pro sua sententia scribere non erubuit: *Ita omnes communissime.* Revera *Tò communissime, & Tò omnes* mirum in modum produnt Auctoris peritiam veritatis propagandæ studium.

LII. Obiiciunt alias duas auctoritates S. Thomæ, 2. 2. quæst. lxxxix. art. 4. inquit Angelicus, hominem excusari a crimine per iurii, si non advertit se iurare. Alibi penas dedit P. La-Croix ob istius auctoritatis oppositionem. 30. circiter articulos ut alias advertimus, habet Angelicus, in quibus ex professo versat controversiam de ignorantia. Probabilistæ nostri nec verbum ex his locis adterre valent. Alia lustrant loca, ut aliquid verbum decerpant. Brevissime dicimus, communiter ad peccatum duo requiri, nempe mentis cognitionem, & liberam voluntatis electionem. Idcirco Angelicus, & Theologi, & Patres, quando non agunt de peccatis ignorantia, sed de peccatis scitis, & malitiæ, hæc duo præsumunt. Similiter Angelicus quæst. xv. de verit. art. 4. ad 10. ad peccatum mortale delectationis morosæ requirit advertentiam; quod verum habet; nam necessaria est advertentia communiter actualis, & interdum sufficit virtualis. Quare tam S. Thomas, quam alii veteres, immo omnes quando de aliis peccatis cognitis agunt, duo indicata exigunt. Ut illorum mentem assequamur in hac controversia, videndum, quid doceant in locis, ubi de peccatis ignorantia sermone habent. Cur huic iustissimæ methodo non insistunt Probabilistæ? Quia vident his in locis S. Thomæ propriam ipsorum damnari opinionem. Verum de hoc fatis.

§. XI.

IGNORANTISMUS cum PHILOSOPHISMO conlatus. Malorum multitudo quæ illum consequuntur. Cautissime Probabilistæ legendi.

LIII. DICTUM est supra, *Ignorantissimum*, parentem naturalem, & legitimum esse *Philosophismi*. Mutuo hæc duo nunc conferimus, ut quodnam peius sit, indicemus. Causa, sicut in physicis, sic & in

morum regulis potior effectu est. Si enim malitia istius a causa proficiscitur, uberior in illa quam in hoc sit oportet, sicuti abundantiores aquæ in fonte sunt quam in rivulis. Verum ne invidiam aliquam constare Probabilismo videar, lubet nonnulla transcribere ex viro sapiente P. Ignatio de Camargo. Scribit ergo perdoctus hic Iesuita Part. I. Lib. II. contr. IV. art. 6. num. 530. *Hic est IGNORANTISMUS, (id est doctrina de ignorantia peccatis apud recentes Probabilistas) Probabilismi nescias an parens, an alumnus, an filius, an comes, aut germanus frater. Id certum, sine illo PROBABILISMUM vivere non posse; sed & illud certum prætereun, per illum (IGNORANTISMUM) fieri vulnus immedicabile: quia fit propemodum insensibile: & morbus insensibilis est incurabilis, ut olim atebat Bernardus.* Hactenus inclytæ Societatis Iesu Theologus. Hanc doctrinam passim inculcat Augustinus: *Eo insanabilis peccabam, quo me peccare nesciebam.* Quæ hæc de re scribunt ceteri Patres, iam indicavi.

LIV. *Ignorantismum* primam esse malorum totius humani generis originem, Scriptura ipsa testatur. P. Michael Elizalde, sapientissimus Societatis Iesu Theologus, atque vere piissimus, quamquam illum focci faciant Probabilistæ, eique tetricam Rigorismi larvam impingant, fuso calamo *Ignorantismi* mala describit. Nos pauca recensebimus. Et principio ignorantia, absolute etiam spectata, & ab ordine morali seiuncta, malum est hominis, quem maximo veritatis notitiæ bono privat: qua veritatis, & sapientiæ bonum ceteris bonis præstat, ut inquit Salomon Sap. cap. VII. *Invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ, & preposui illam regnis, & sedibus &c.* Ignorantia homini adimit vitam intellectualem corporali præstantiorem. Nam plus mali homo perfert, si sanus amentia vitam intellectus amittat, quam si corporis mortem obeat. Itaque physice etiam spectata ignorantia grave malum est ipsi homini plus minusve, prout maior aut minor illa fuerit.

LV. Quid, si ignorantia comparate ad Deum spectetur? Hæc quippe hominem privat Dei cognitione, & fide, quæ est fundamentum totius recti ordinis, quo homo ad Deum asurgit. Fac quempiam gregalem hominem se reputare aut Regem, aut Deum. Quid amentius? Multitudo gentium, etiam sapientum, faxa, cæpas, serpentem, solem, lunamque ut deos adorabat. Quo ista minus homine sunt, inquit Elizalde, eo est amen-

tia maior. Qui se Regem reputat, ridetur: non iridentur isti, quia sapientes. Qui ergo Deum ignorant, aut quibus Deus non est Deus, insipientiores valde sunt illis, quibus aut ignoratur pater, aut pater non est pater, aut Rex non Rex: quos tamen ceteri norunt. Quid, si tu te alium a te existimares? Et tamen monstruosus est reputare Deum tuum, non Deum tuum, sed alium a te. Nam plus tibi est Deus tuus, quam tumet ipse tibi. Quandoquidem si te habes, & Deum non habes, miser es: contra, si te non habes, & Deum habes, beatus es, & felix.

LVI. Ad proximum comparata ignorantia, vinculum destruit societatis. Nam sicut divina fides est primum fundamentum hominis ad Deum, ita prima humanæ societatis basis fides humana est; ut demonstrat Augustinus *Lib. de utilitate credendi.* Humana autem fides sermonis veritate nititur: qua falsata, non secus ac adulterata moneta, dispereunt commercia, & societates. Qui animum intendit, duo percipit. Alterum est oraculum Iacobi cap. III. falsam malamque linguam iniquitatis universitatem appellantis. Alterum Probabilitatum, restrictionum mentalium, quibus nativus verborum sensus adulteratur, & Babylonica inducitur confusio, ob quam alter non percipit alterum. Quid, si describere vellem ignorantia mala, relatæ ad artes, scientias, principatus & regna? Hinc necessario consequitur axioma illud, *omnium scilicet malorum matrem esse ignorantiam.* Omnes quippe virtutes a recta pendunt ratione. Rationis autem rectitudo veritas est, cui ignorantia opposita est. Vicia quoque omnia a recta aberrant ratione, & ignorantia reguntur.

LVII. Porro, ut ad morum ordinem accedamus, prima in hoc genere malorum origo fuit ignorantia, qua demon decepit Evam, Paulo Apostolo teste I. ad Timoth. II. *Adam non est seductus; mulier autem seducta in pravicatione fuit: seseque per ignorantiam excusavit, inquiens: Serpens decepit me.* Scelus omnium immaniissimum, atque atrocissimum, quo Dei Filius cruci affixus fuit, per ignorantiam perpetratum esse, Salvator ipse testatur: *Pater ignosce illis, nesciunt enim quid faciunt.* Apostolorum, discipulorumque persecutio, in Christianos omnes furor, & efferata vindicta nonne ab ignorantia eruperant? Saulus, licet ingenii acumine, & doctrinæ fama celebris, nonne ignorantia occupatus totis enitebatur viribus, ut veram Dei Ecclesiam destrueret? Ipsum audire præstat

stat hæc I. Timoth. I. de se scribentem. *Blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci.* Hoc idem Christus in suo Evangelio inculcat his verbis. *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo.* Quid quod Christiani magi, & evangelica ex superstitione polluta, & miracula præstigiorum loco habebantur? Quæ est nunc Iudæorum apud nos degentium religionis nostræ existimatio? Quæ Ecclesiæ Romanæ miraculorum apud hæreticos opinio? Verum quid in his immoramur? Gentium & nationum errores, seu errorum portenta describenda sunt. At vix dicendi finem inveniret oratio. Satis est hominis spectare naturam, quem Philosophi definiunt animal esse rationale. Verum si morali christiana definiendus homo esset, dicerem, inquit Elizalde, esse animal rationale semivivum relictum, seu animal rationale ignorantia, & concupiscentia vulneratum, fauciatum, graviterque infirmum; cuius vires non extinctæ, sed extenuatæ sunt, cuius mentis lumen obscuratum, cuius voluntatis amor perturbatus est. Nihil miser non patitur, nullum non perpetrat scelus, si gratia desit Redemptoris.

LVIII. Oculos nunc converte in hæresum monstra. Nam si inter persecutiones, & martyria crevit Ecclesia, inter hæreses adeo decrevit, ut Constantii tempore ingemuerit magna pars Orbis sub funestissima Arianismi caligine. Schismate sublatus est Oriens fere totus, magnamque partem Mahumetismus deglutivit. Posteriores hæreses quam vineæ pariter devastare neglexerit? Hæc malorum clades, quam ignorantia Ecclesiæ intulit, & affert in dies.

LIX. Cursim mente percurre provincias, & regna, quæ humanum effundunt sanguinem, bellorum immani furore expressum. Mirum dictu est, & tamen verum, bellum nullum esset, ignorantia sublata. Bellum quippe reapse utrimque iustum esse nequit. Haud repugnat, Principum aliquos ita esse efferatos, ut scientes bella velint iniusta; at compertum est subditos militesque neque debere, neque posse arma capessere ad præliandum, evidenter cognita belli iniustitia: quia scientes rei iniustæ operam darent. Ignorantia ergo sublata, communiter bella cessarent, aut saltem adeo frequentia non essent. Idque experimento confirmatur libellorum, quos *manifesta* vocant, quosque præmittere bellatores solent, ut sanguini fundendo iustæ necessitatis fucum

præterdant, sintque persuasi subditi de iustitia belli, qui his præmissis non examen subire, sed Principi præcipienti parere debent. Quæ denique defectionis a propriis Principibus, aut in eosdem Principes arma convertendi causa, nisi error, & ignorantia?

LX. Quorsum hæc omnia? Ut evidenti demonstratione evincam prohibendæ, seu prohibitiæ ignorantia necessitatem. Si enim Deus furta, adulteria, homicidia, usuras prohibuit, ut hominum societati, & civitatum recto provideret regimini; quo severius prohibere ignorantias debuit, quæ maius malum sunt hominis, sive in se spectati, sive quantum ad Deum, ad proximum, ad societatem, ad Ecclesiam, ad communitatem quamque? Et ut paucis omnia comprehendam; qua æterna voluntate Deus præcipit veritatis inquisitionem, & legis suæ observantiam; eadem prohibet ea omnia quæ impediunt executionem eiusmodi. Quæ enim voluntas præcipit finem, eadem vult ea quæ fini assequendo conducunt, vetatque impedimenta contraria.

LXI. Hæc dicta sint, ut necessitatem simul, & congruentiam evincam prohibendum errores, tum ignorantias. Ceterum, quod reapse illas Deus vetaverit, ex Scripturis, Patribusque hactenus adductis demonstratum est. Superfluum tamen hand exittimavi hæc adicere, ut, extrema, ac universali malorum gravitate ostensa, desidia, torpore, ignaviaque depulsis, diligentiam, vigilantiam, studiumque vitandæ ignorantia, & veritatis investigandæ excitarem, ut humilitatis, divinique timoris spiritum foverem, & tremendam illam securitatis, & facilitatis præsumptionem reprimerem.

LXII. Si vera forent quæ Probabilistæ de *Ignorantismo* adversus Scripturas, & Patrum omnium traditionem invexerunt; omnes fere virtutes, sed potissimum Dei timor, humilitas, vigilantia, precum frequentia, veritatis investigatio in nihilum occiderent. Sed utinam iam, spectata Christianorum multitudine, non occidissent. Homines cuiusque professionis, sive civilis, sive sacrae, suam sibi formarunt Theologiam, qua ea omnia, exceptis quibusdam nimium monstris criminibus, quæ sibi commoda sunt, licita quoque & sancta constituunt. Quæ fucandorum vitiorum ars illis potissimum familiaris est qui semi-Theologi dicuntur. Hi enim probabilistice ignorantia lenociniis, atque prestigii obnubilati, ita firmiter existimant se non peccare, dum nullo conscientia meriti tan-

guntur, aut non advertunt, ut veluti *rigoristas, zelotes, imprudentes*, ne dixerim *stultos* nos detestentur, qui oppositum asserimus. Ne gratis hæc asserere videar, audi quæ scribit P. Ignatius de Camargo *Lib. I. contr. I. art. 3. num. 22. pag. 13.* » Sciat interim lector, nos paucis ab hinc annis ad fan- » Etæ Inquisitionis tribunal semel & iterum » fuisse delatos (irritis tamen, Deo favente, » nostrorum delatorum conatibus) eo quod » e suggestu in publica concione propositio- » nem hanc docuerimus: *Accidere aliquando potest ut quis non reputans se peccare, im- » mo potius existimans obsequium se præstare Deo, gravissime tamen delinquat.* Comperi etiam sub idem tempus a quibusdam magi- » stris, Probabilissimi sui nimis amantibus, sed » non ita nimis callentibus, gravissima cen- » sura notatam, & e publicis thesibus prælo mandandis deleri quoque iussam hanc asser- » tionem: *Non semper licitum est agere se- » cundum conscientiam dictantem aliquid esse honestum, quantumcumque iudicium cer- » tum appareat.* » Et sane istorum miseran- » da conditio est. Nulla istis Scripturæ sanctæ, Patrumque notitia affulget. Si asceticos, quos vocant, libros legunt, & in eorum medita- » tionibus horæ medietatem infumunt; quem profectum capiunt? Non sane alium, quam emittendi aliqua suspiria, desideria, & ali- » quas recitandi preces, quæ parum aut nihil iisdem incommodant. Ceterum eiusmodi li- » brorum Theologiam mysticam, spirituales, ipsosque libros *spirituales* appellant, qui, in- » quiunt, consilia, non præcepta evangelica, qui perfectionem sanctitatis, non viam neces- » sariam præceptorum, quæ ducit ad vitam, ex- » plicant. Quare dum aut propriam, aut alio- » rum conscientias dirigunt, in iis quorum ma- » gnopere interest, missis his libris *spiritualibus*

nuncupatis, accedunt ad suos Casuistas. Hic reperiunt unde suis blandiri desideriis valeant. Istorum librorum lectione muniti, ac si do- » ctina e celo infusa illustrati essent, stantes pede in uno, vel graves quæstiones resolvunt, omnia decidunt, definiunt; deridentque, ut metuculosos, tetricos, fanaticosque, quos op- » positores sentiunt, Istorum plures ipse agnovi, & suspexi. Suos poenitentes interrogant: *Agnovisti, advertisti* eiusmodi operationes esse peccata? Si audiant sibi responderi: *Non agnovi, non adverti*: quid ergo times? inquit. Perge porro. Quando non advertis te peccare, non peccas.

LXIII. En tibi patefactam potissimam tot usurarum, fraudum, iræ, vindictæ, voluptatum, ambitionis, fastus, mollioris vitæ, aliorumque criminum radicem? Illud *nescivisti, non adverti*, post Probabilissimum investum obstinatioris effecit mercatores in usuris, advocatos in dolis, iudices in ignorantia, Theologos in præsumptione, Confessarios in laxitate, opifices in fraudibus, divites in avaritia, mulieres in impudentia, luxu, & vanitate. Illud *nescivisti, non advertisti*, seu *Ignorantissimus probabilisticus*, humilitatis studium, precum exercitium, christiænæ vigilantie, divini timoris, aliarumque virtutum fundamenta ab imis suffodiunt. Cautè ergo præfatos libros lege. Noli animam tuam universo mundo pretiosorem his fidere magistris indiscriminatim. Absit ut omnium illorum libros contemnam. Sed eo oratio pertinet, ut istorum lectio Scripturæ divinæ, Patrum, & graviorum Theologorum, lectioni iungatur; ut preces, cautio, & desiderium acquirendæ veritatis controversiæ resolutionem præcedant. Hæc pauca adversus *Ignorantissimum Probabilisticum* delibasse satis sit.

DISSERTATIO III.

DE IGNORANTIA EXPELLENDA, ET VERITATE ASSEQUENDA.

CAPUT I.

Quodnam medium tenendum sit inter extrema ignorantie.

I. Hætenus labefacti avimus extrema ignorantie pelagianæ, iansenianæ, & probabilisticæ. Nihil facilius quam in quacumque controversia, consulta-

tionem, deliberationem sive physica, sive morali, sive civili extremas refellere opiniones; sed medium tenere punctum, cui adhærendum sit, designare, hoc opus, hic labor est. Ad- » do, quandoque id vires humanæ mentis ex- » cedere, uti in nostra, quæ præ manibus est, quæstione re ipsa evenit. Ut viam mihi pa- » rem ad ea quæ dicenda sunt in abstrusissima, &

& alias scitu perquam necessaria quæstione, nonnulla in memoriam revoco. Primum, de fide esse dari peccata ignorantie. Alterum, de modum quo hæc peccata perpetrantur, humani ingenii aciem, captumque fugere. Quod adeo verum est, ut eximius Doctor P. Franciscus Suarez ex hoc solo capite sibi suspectam asserat recentiorum Probabilistarum opinionem, quod ostentent perspicuam explicationem modi quo committuntur ignorantie crimina. *Ex hoc ipso* (inquit in I. Part. disp. IV. sect. 3. num. 22.) *quod hæc opinio exponit difficultates in hac materia, apud me reddit hunc modum suspectum, & non admit- » tendum.* Utinam similia scripsisset de scientia media, conciliante humanam libertatem cum gratiæ efficacitate. Scimus, homines esse liberos; fide credimus hanc libertatem gratia Dei moveri: verum utriusque extremi claram concordiam ignoramus; & sententia quæ nullo negotio tantum arcanum facile exponit, suspecta sit oportet. Scimus, primum Angelum, & primum hominem peccasse; at via qua in eosdem ingressum peccatum sit, nos latet. Illud nos in his, & similibus quæstionibus solatur, quod neque scientia emolumentum, neque inscientia detrimentum multum parit. Secus autem in controversia de ignorantie peccatis accidit. *Vix*, inquit P. Michael Elizalde Lib. V. quæst. XI. §. 3. *hæc opinio de necessitate cognitionis actualis ad peccandum prodiit, quando sapientissime, fortissime ei SUAREZ obstitit; sed apud vulgus Casuistarum laxiora, mundoque placentiora videmus plerumque prevalere: quia non tam vera, quam faciliora, placentioraque sepe sequuntur: quæ mox SECTATORUM MULTITUDO probabilia, ut putant, tutaque faciat.* Unde Suarez apud recentiores ferme relictus est solus. Et tamen hunc ipsum magna confidentia pro sua allegat opinione P. Claudius La-Croix: nec mirum, cum ausus fuerit laudare Aquinatem, Augustinum, sanctosque Patres.

II. Tertium, quod haberi præ oculis debet, illud est, nullum nunc a Probabilistis argumentum moveri quod a Critobolo Pelagianum, seu a Cælestio oppositum non fuerit, unaque resolutum a Hieronymo, ab Augustino, & potissimum a S. Thoma, qui legi potest in II. dist. XXII. quæst. II. Item I. 2. quæst. LXXVI. ubi argumentum a libertate petitum sub omni aspectu sibi proponit, & resolvit.

III. Quarto constat, difficultatem libertatis adversus peccata ignorantie omnes utriusque

sententiæ patronos æque torquere. Nam omnes fatentur dari ignorantie peccata: omnes admittunt præter invincibilem, etiam vincibilem conscientiam erroneam. Probabilistæ, requirentes actualem cognitionem ad hoc ut vincibilis ignorantia sit, destruunt, non solvunt nodum. Nam, ut probatum est, repugnant hæc duo, cognitio, & ignorantia. Hæc pauca delibavi, ut viam mihi sternerem ad ea quæ sequuntur, explicanda. Caput istud in sequentes tribuo §§. ut sigillatim aliqua præcipua puncta discutiam.

§. I.

Occulta via, per quas ignorantie peccata animam invadunt.

I. PRIMA, & universalis ex una parte, & ex alia occultissima via per quam animam peccata omnia, nedum ignorantie, ingrediuntur, est latebra illa abscondita amoris proprii, inquit Angelicus I. 2. quæst. LXXVI. art. 4. *Manifestum est quod innatus amor sui est causa omnis peccati.* Hæc venefica radix per totum sese effundit hominem, universamque harmoniam, ordinemque perturbat. Hinc turba illa passionum, & affectuum quæ mentem a veritatis abstrahit contemplatione, voluntatemque ab amore honesti seungit, atque ad delectabilia, & carnalia prosequenda inclinat. *Passio* (inquit Angelicus loc. cit. art. 1.) *non potest directe trahere, aut movere voluntatem, sed indirecte potest.* Duplicem ibidem art. 2. assignat modum quo passiones viam aperiunt, per quam delicta animæ recessus subeunt. Prima est distractio mentis. Qui enim impotenter se ipsum amat, imentem in proprium bonum deflectit, impeditque veri considerationem. Prævaræ consuetudines habitusque corrupti, sunt altera latebra peccatorum ignorantie. Et quamvis passionum istarum caligo mentem obnubilet, impediaturque actualem libertatem; non propterea excusat a peccato ob libertatem in causa, inquit *ibid. art. 7.* Seducimur ergo appetitionibus nostris, dicentes malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Passionum latebras, per quas ignorantie, & malitiæ peccata irruunt in animam, ad tres revocat S. Thomas *loc. cit. art. 5.* adducto textu ex Epist. I. Ioan. cap. 11. *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Subdit deinde Doctor sanctus: *Ad ista tria reduci possunt omnes passiones,*

quæ sunt causa peccati. Nam ad duo prima reducuntur omnes passiones concupiscibilis; ad tertium autem omnes passiones irascibilis: quod ideo non dividitur in duo, quia omnes passiones irascibilis naturaliter conformantur concupiscentiæ animalis. Oculos converte in harum passionum tenebras, quæ peccata absque ulla actualis cognitionis luce sæpe pariunt. Meditare concupiscibilis mancipia, insanos nimirum amatorculos, qui diu notuque furentes, domos circumeunt, accedunt, recedunt, inhiant, expectant, sollicitant, promittunt, decipiunt, decipiuntur; pecunias, sanitatem, famam, vitamque ipsam profundunt. Isti ne ad peccati malitiam, ad divinam legem actu reipsa advertunt? Et si non advertunt, non peccant? Ita ne vero? Audi Angelicum 1. 2. quæst. lxxvii. art. 1. *Quando una potentia intenditur in suo actu, altera remittitur, vel etiam in suo actu impeditur. . . . Manifestum est autem quod passionem appetitum sensitivi sequitur imaginationis apprehensio. . . . Unde videmus quod homines in aliqua passione existentes, non facile imaginationem avertunt ab his circa quæ afficiuntur.* Leges integram articulum 2.

II. Ad concupiscibilem quoque revocatur divitiarum, seu bonorum fortunæ cupiditas, quæ maiora, quam concupiscentia, incommoda derivat, graviusque ordinem pervertit, atque insanabili vulnerat, & trucidat. Latrones pauci sunt, si latrocinium tum solum dicatur committi, cum fores infringuntur surreptis scriniis. Ceterum si furtum spectetur, ut est iniusta aut acceptio, aut retentio rei alienæ; pauci ab hoc furto manus innocentes habent. Interroga omnes nummularios, advocatos, mercatores, an fufuras, monopolias, iniustitias, fraudes, dolosque exercent: omnes uno ore respondebunt se iustitiæ litare, contractus æquos inire, cuique suum tribuere. Quis est nobilium, divitum, seu potentum, qui conscientiæ sibi vertat, in annos & annos debitorum solutionem cum creditorum maximo detrimento differre? quid de illis qui odio, ira, invidia, & furore ardent? Quibus isti insidiis, maledictis, calumniis, disteriis proximi famam non lædunt, fortunis, honorique non insidiantur? Quæ arte & vafritie non student emulos suos aut impedire ne ascendant, aut de gradu, de dignitate detrudere, quos insensos habent?

§. I I.

Casuisa propriis ipsorum principiis iterum refelluntur.

I. **D**ari peccata ignorantia absque actuali cognitione, ostensum hactenus est. Nunc adicere novum argumentum liceat, quod semper sapiens, & interdum etiam oportune festinus P. Michael Elizalde repetit ex titulis librorum Casuistarum. Non minus est efficax ac robusta quam lepida argumentatio, qua evincit peccari absque actuali cognitione. Transcribamus eiusdem verba ex Lib. V. quæ XI. §. 2. „ Omnes itaque Theologi morales, & etiam puri Moraliste, & circa *Theologiam Casuisa*, & gregarii quique, „ uti videre est in Diana, Tamburino, Bonacina, Basço, Escobar, Ioanne Sanchez, „ & similibus, vel titulis ad hanc rem positis, vel sub titulo de conscientia distinguunt conscientiam aliam esse rectam, aliam erroneam, aliam dubiam, aliam scrupulosam. . . . Ergo conscientia erronea non est dubia, nec scrupulosa. Ergo in conscientia erronea non subest cognitio ulla dubitativa de malitia pollutionis, quam conscientia erronea tamquam bonum dicit; alio qui dubie eam dicit, & dubitando bona esset, vel mala. Ergo conscientia non esset erronea, sed dubia. Ergo re, non opinative, sed demonstrative sequitur in conscientia erronea nullam habuisse dubitationem de malitia eius rei quam tamquam bonam conscientia erronea dicit. „ Atque ipsi etiam Casuistæ hoc modo conscientiam erroneam declarant. Similiter sequitur; Ergo conscientia erronea non est conscientia scrupulosa. Ergo in conscientia erronea nulli sunt scrupuli de malitia rei quæ per errorem bona existimatur, aut etiam obligatoria. “

II. Hæc sane demonstratio est ineluctabilis contra Probabilistas. Ipsi enim distinguunt conscientiam in rectam, & erroneam. Hæc conscientia erronea obligat; & qui agit contra eam, secundum omnes peccat. Porro si conscientia erronea admitteret cognitionem de malitia actionis, iam peccatum non esset contra illam agere: quin peccatum esset eam sequi, ut patet cuique ratione prædico. Si dubium adsit, iam non est erronea, sed dubia. At conscientia dubia non obligat ut illam sequamur; sed ut eam deponamus, vel ab opere absteineamus. Quis dixerit, errorem esse dubitationem, vel dubitationem

er-

errorem? Per errorem ergo formatur conscientia erronea, & per dubitationem conscientia dubia. Et hoc docent Theologi omnes. Ergo palmariter, concludit Elizalde, patet in nulla conscientia erronea reperiri aut cognitionem, aut dubium, aut scrupulum.

§. I I I.

Universæ questionis difficultas paucis resolvitur, extremis laxitatis, & rigoris reiectis. Quæ cognitio in causa sit necessaria ut ignorantia criminis imputentur.

I. **D**ictum est, ignorantia peccata fugere humanæ mentis scaptum. Si perspicue explicari possent; iam non ignorantia, sed cognitio, seu malitia peccata essent. Difficillimam esse explicationem modi quo ignoranter peccemus, diximus alias, iterumque repetimus. Extremum laxitatis ignorantia pelagianæ, & probabilistæ fufe supra reiecit. Explosum quoque fuit extremum rigoris ianseniani.

II. Alterum nunc expendendum est extremum nimii rigoris in hac questione quorumdam Catholicorum, nempe Sinnichii, Contensonii, Henrici a S. Ignatio, aliorumque. Contendant isti, nullam inadvertentiam iuris naturæ, aut cuiusque iuris, quæ aliquam personalem culpam præsupponat, esse inculpam. Quæ sane doctrina absolute accepta æquo rigidior videtur. Quid enim durius, aut severius quam ita constituitur hominem, qui v. g. ab initio vitæ peccavit, in negligentia discendi ea quæ scire tenetur, ut toto deinceps vitæ cursu peccare debeat, etiam dum nullo modo recordatur talis negligentia, factusque est impotens expellendæ ignorantia; totiesque formaliter peccet, quoties vi illius culpæ negligentia, a quinquaginta, aut sexaginta annis perpetræ, ex conscientia errante male materialiter operatur, cum existimatione recte agendi? Et, quod ad ultimum tetricæ severitatis, & immoderati rigoris accedit, est quod homo his erroribus præventus nequeat sinceram suarum culparum poenitentiam agere. Homo enim qui ignoranter existimat se bene fecisse mentiundo, non habet unde se talis mendacii poeniteat; nec propositum concipere potest sub tanta tenebrarum caligine abstinendi ab opere quod rectum honestumque putat. Quin, admissa erroris hypothesi, propositum abstinendi malum esset, quia, oppositum conscientia erranti, quæ bonum iudicat

opus illud; quod tamen absurdum supra refutatum est. Nam neminem sincere poenitet sui erroris quem Deus in iis quæ ad salutem necessaria sunt, non illuminet. Quare nullus est qui, usque dum vivit, nequeat quorumcumque scelerum poenitentiam agere. P. Tyrus Gonzalez Tom. IV. *select. disp. vi. sec. 7.* fufius hoc absurdum exaggerat, ut P. Muniessa advertit. Adversarii tamen responfo dato illud diluere contendunt. Ut ut de hoc sit, adhuc laudata doctrina mihi non probatur ob ea quæ mox dicam.

III. Videtur ergo primodicens, negligentiam addiscendi aliquam legem sub initium vitæ non posse semper influere in peccata ignorantia materialiter commissa, etiam sub vitæ finem; sed evenire posse videtur quod illa ignorantia, seu inadvertentia vincibilis, evadat invincibilis. Raro hoc accidit; attamen, quod evenire possit, permulti non vident cur repugnet. Nam, ut cognitio in causa reddat opera sequentia mala formaliter, & imputabiliter, debet moraliter persistere, seu virtualiter, ut sana & vera docet Theologia. Potest autem accidere ut interrumpatur illa cognitio, & inadvertentia vincibilis, & culpabilis, fiatque innoxia & invincibilis. Et hæc fatis sit adversus extremum nimii rigoris.

IV. Illud nunc est reliqui, ut explicetur, quæ cognitio requiratur, satisque sit ut actio voluntaria in causa dicatur. Nam verum est axioma: *Nil volitum quin præcognitum.* Nullum voluntarium absque cognitione illius quod peragendum est, vel in se, vel in causa. Disputant Theologi, necesse ne sit præcognoscere in causa malitiam actionis in specie, & in individuo; aut satis sit illam præcognoscere in confuso. Concors quippe sententia est, eo modo actionem esse voluntariam quo est cognita: si sit cognita explicitè, & actualiter, est voluntaria directè & expresse: si sit cognita solum in causa, non in se, est voluntaria indirectè & virtualiter. Neque satis est præcognoscere causam, quatenus physica est; sed requiritur ut præcognoscatur in genere moris. His præmissis.

V. Vera, & omnium Patrum sententia est, non requiri ut præcognoscatur in causa malitiam actionis exercendæ in specie, vel individuo; sed satis esse ut præcognoscatur in confuso. Idque constat ex iis quæ dicta sunt. Quoniam si necessaria foret hæc expressa, & peculiaris cognitio, nulla darentur ignorantia delicta. Satis est igitur ut causa cognoscatur

ma-

mala. In hac cognitione malitiæ confuse continentur peccata quæ heinc proficisci valent. Et usque dum virtualiter viget, & persistere præsumitur illa prima cognitio causæ, in qua confuse sequentia præcontinentur peccata, tandiu ignorantia delicta imputabilia sunt.

VI. At, inquis, quid, amabo te, est hic virtualis influxus in peccata sequentia? Quid hoc voluntarium interpretativum? Quid hæc cognitio confusa? Respondeo, primam negligentiam posterioribus negligentis nutrir, atque in istis vivere. Neglexisti sub initium ea addicere quæ ad tuam professionem, & communem christianæ legis, & peculiarem tui status pertinent: vincibilis fuit sub initium inadvertentia. Temporis decursu in hac negligentia quiescere persistis, & veluti somnolentus vix excitari pateris. Placet sopor ignorantia, quia favet concupiscentiis, appetitionibus, vanisque desideriis. En quomodo prima illa inadvertentia moraliter vivit in posterioribus: quoniam numquam sincere, & ex toto corde te excitare a sopore, numquam hominem Dei quærere, numquam Theologum, Confessarium sapientem adire voluisti. Sagacissimus ille amor proprii commodi, & boni, negligentiam desidiamque alit nutritque. Hæc est vita moralis illius primæ negligentia, hic virtualis influxus, hæc indirecta voluntas. Nondum, reponis, clare teneo modum hunc quo ignorantia delicta cum libertate, & voluntate deliberata confocientur. Audi ergo perspicuum aptumque responsum quod tibi S. Hieronymus porrigit, hoc ipsum argumentum resolvens Lib. I. dialog. advers. Pelag. *A me sententia Dei, & dispositionis Dei causas requiris. Respondet stultis interrogationibus liber Sapientia: Altiora te ne quæris &c.* . . . O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & investigabiles viæ eius! . . . Parvum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? . . . Nec enim in lege ratio quaritur, sed auctoritas. Centies argumentum voluntatis, & libertatis sibi S. Thomas opponit; & semper recurrit ad voluntarium in causa, seu consequens ad inconsiderationem, ad potestatem considerandi, numquam ad cognitionem actualem.

VII. Nonnulla hic breviter delibabo: I. 2. *quest. vi. art. 8.* sigillatim explicat ignorantiam antecedentem, concomitantem, & consequentem. De hac, quæ est unica questionis nostræ materia, hæc scribit in corp.

Consequenter autem se habet ignorantia ad voluntatem, in quantum ipsa ignorantia est voluntaria: & hoc contingit dupliciter, secundum duos modos voluntarii. . . . Uno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam; sicut cum aliquis ignorare vult, vel ut excusationem peccati habeat, vel ut non retrahatur a peccando, secundum illud Iob xxii. Scientiam viarum tuarum nolimus; & hæc dicitur ignorantia affectata.

VIII. De hac ignorantia patet, quod non requiratur cognitio. Alio modo (pergit S. Doctor) dicitur ignorantia voluntaria eius quod quis scire potest, & debet: sic enim non agere, & non velle, voluntarium dicitur, ut supra dictum est. Hoc igitur modo dicitur ignorantia, sive cum aliquis actu non considerat quod considerare potest, & debet, quæ est ignorantia mala electionis, vel ex passione, vel ex habitu proveniens; sive cum aliquis notitiam, quam debet habere, non curat acquirere; & secundum hunc modum ignorantia universalium iuris, quæ quis scire tenetur, voluntaria dicitur, quasi per negligentiam proveniens.

IX. Concludit autem ibidem hoc pacto. *Cum autem ipsa ignorantia sit voluntaria aliquo istorum modorum, non potest causare simpliciter involuntarium. . . . in quantum præcedit motum voluntatis ad aliquid legendum, qui non esset scientia presente.* Legesit S. Doctorem I. 2. *quest. lxxxvi. art. 3.*

X. Si quæ hæctenus dicta sunt, memoria collegeris, eaque serio tecum reputaveris animo; nullus dubito quin finem, cuius gratia hæc fuso calamo tractavi, sis affecturus. Is porro non est, ut clare percipias quomodo peccata ignorantia perpetrantur; sed ut evidenter tibi persuasum sit, peccari sæpe per ignorantiam, quin advertatur, aut sciatur. Alterum etiam deprehendes, me ab extremo cuiusque rigorismi declinasse, & ea perspicuitate quam implexa materia fert, controversiam, nisi me amor fallit, explicuisse.

§ I V.

Refellitur ineptum sophisma, doctrinam hanc scrupulorum aculeis animas pungere. Quæ ratione conscientia erronea vincibilis deponi valeat.

I. **I**ncii ergo peccabimus? Nullo moris conscientiam pungente æternas dabitur poenas? Si hæc consistunt; ubinam interna illa animi quies, mentis serenitas, divi-

divini servitii læticia, & gaudium? Hæc sunt momenta ob quæ Probabilistæ, Scripturæ sanctæ, & SS. Patrum doctrina deserta, novum invexerunt Ignorantismum, universæ retro antiquitati incognitum. Verum zelus iste benignitatis, licet a bono fine, piaque intentione faciliorem reddendi salutis viam, suavioresque efficiendi mores, orsa ducat sua, tamen secundum scientiam non est; quin eo tendit ut prima christianæ Theologiæ fundamenta suffodiat.

II. Ut ergo recta sophisticæ cavillationi occurramus, respondemus, doctrinam a nobis traditam divinum percipere timorem, superbiam deprimere, amoris proprii vaserrimam astutiam eludere. Fatemur, nos ipsos timore & pavore repletos esse, dum hæc scribimus. Quid inde? Ideo ne falsa doctrina nostra? Ideone occultanda, aut silenda, prætereundaque? Dicant nobis Probabilistæ, quos hæc puerorum crepitacula permovent: extremum illud, & terribilium omnium tremendissimum universale iudicium, in quo opera, cogitationes, omissiones, verba otiosa, abusus divinæ gratiæ & donorum cælestium, cetera vel occultissima crimina discarientur, omni sublata clementia, solaque iustitia prævalente, aufert ne scrupulos? Est ne aliqua probabilistica suaviloquentia quæ dulcem efficiat eiusdem considerationem? Quid de electorum paucitate? Quid de tam immensa multitudine infidelium, perambulantium in tenebris, & in umbra æternæ mortis? Non ergo hæc prædicanda, non altius exaggeranda ob scrupulorum excitandorum periculum? Sed quid ultra conterimus ineptum sophisma?

III. Deponi conscientiam erroneam vincibilem posse, concors est Theologorum omnium sententia. Ratio qua deponi valeat, negotium summum facessit. Crambem enim recoquunt Probabilistæ clamantes: Ut conscientia erronea vincibilis sit, necesse est ut opposita scientia superari queat. Hoc autem absque aliqua cognitione actuali fieri nequit; ignorantia enim sola cognitione tollitur; hæc sublata, ignorantia invincibilis, & insuperabilis est. At toties dictum est, hoc principale fuisse argumentum Critoboli Pelagiani, millies a Patribus convulsim. Paucis rem expedio, ne actum agam. Deponi conscientia vincibilis potest: quia, cum sit consequens, inest voluntati absoluta potestas eam auferendi. Afferamus verba S. Thomæ qui nullam intactam reliquit in hac controversia difficultatem. Præstatum sophisma sibi obiicit I. 2. *quest. vi. art. 3.* cui respondet ad

3. *Eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut & actus voluntatis, ut scilicet sit in potestate alicuius considerare, & velle, & agere: & tunc sicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, est voluntarium, ita etiam non considerare. Tota ergo impotentia deponendi hanc conscientiam est consequens, atque adeo voluntaria. Porro cum hac impotentia consequenti consistit absoluta, & expedita voluntas antecedens, quæ excutere hanc ignorantiam valet. Nec urget quod reponis, nempe cum homo laborat ignorantia vincibili, peccat eam sequendo, quia vincibilis est; peccat eidem resistendo, quia conscientia vincibilis obligat; quocumque ergo se vertat homo, peccabit. Necessario ergo homo peccat.*

IV. Hoc quoque argumentum sibi obiicit S. Thomas I. 2. *quest. xix. art. 6.* *Voluntas discordans a ratione errante est mala. Si ergo voluntas concordans rationi erranti sit etiam mala, videtur quod omnis voluntas habentis rationem errantem sit mala; & sic talis homo erit perplexus, & ex necessitate peccabit; quod est inconveniens. Ergo voluntas concordans rationi erranti est bona. Poterat ne clarius proponi Pelagianorum argumentum? Audi nunc solutionem. Ad tertium dicendum, quod in syllogisticis, uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi: ita in moralibus, uno inconvenienti posito, ex necessitate alia sequuntur: sicut supposito quod aliquis quærat inanem gloriam, sive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, sive dimittat, semper peccabit. Nec tamen est perplexus: quia potest intentionem malam dimittere. Et similiter, supposito errore rationis, vel conscientia, qui procedit ex ignorantia non excusante, necesse est quod sequatur malum in voluntate. Nec tamen est homo perplexus, quia potest ab errore recedere, cum ignorantia sit vincibilis, & voluntaria. Eandem omnino responsum exhibet in II. *dist. xxxix. quest. iii.* Quando ergo suppositio antecedens ignorantia est voluntaria, nullum est inconveniens, necessario peccatum sequi. Plurima afferri exempla possent; sed allatum a S. Thoma fat est. Constituisti audire Sacrum ob inanem gloriam die festo: sive audias, sive non audias, peccas. Et tamen non excusaris: quia libere posuisti antecedens, & libere illud removere vales. Similiter removere in nostra causa vales negligentiam, qua inducta est ignorantia, & inconsidera-*

deratio; & negligentia præteritæ substituere diligentiam, vigilantiam, sedulitatem: cohibere potes pravam consuetudinem, habitus corruptos, & amoris proprii commodi versutiam deludere. Tandem potissimum remedium expellendi ignorantiam est fervens oratio, & humilis, & assiduaque impetratio divini luminis. *Illumina tenebras meas ne unquam obdormiam in morte. Vias tuas edoce me. Da mihi intellectum, Domine.* Verum de hoc infra.

V. Opportuna est proverbii triti applicatio quæstioni nostræ, nimirum eandem esse viam Thebis Athenas, & Athenis Thebas. Qua ergo via quis Athenis Thebas perrexit, eadem, inquit Elizalde, Thebis reverti Athenas valet. Eisdem ergo viis, & gradibus, sed directe contrariis, incedendum est ad expellendas ignorantias. Faciendo quod non debuisti, in ignorantia tenebras prolapsus est. Fac quod debes, & in semitas regredieris veritatis & iustitiæ. Nulum est peccatum ignorantia, ut dictum alias est, iterumque repetendum, quod non præcedat peccatum scienter perpetratum. Apage ergo Probabilistarum quorundam nugas, & crepitacula, quibus clamant, impossibile esse peccatorum ignorantia poenitentiam, sublata actuali consideratione. Apage, inquam, inepta commenta. In tua quippe constitutum facultate est desinere esse superbum, desidem, tui, mundique æquo amantiorem: in tua potestate, Dei amore flagrare, orare, vigilare, humiliari, lumen impetrare, divina opitulante gratia. Hæc fac, & tenebræ ignorantia disperibunt. Sæpe meditare illud. *Parvum est cor hominis, & inscrutabile. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc iustificatus sum.*

VI. Ne vero in ipsis depellendis ignorantibus, erres, advertas velim, hanc expulsiōnem haud fieri mentis aciem intendendo, & vi intellectum desigendo: quoniam his conatibus non veritatem invenies, sed mentis potius infirmitatem contrahes. Vias, quas indicavi, humilitatis, purgationis conscientia, vigilantia, & caritatis percurrere: & lumen veritatis offendes.

CAPUT II.

Ignorantia quomodo in se peccatum est, & causa peccati & ab eo distincta. Plures quæstionculæ resolvuntur.

I. **Q**UAMQUAM nullum est peccatum sine voluntate libere concurrente; tamen non sola voluntate peccatur: nam aliis quoque potentiis, & potissimum intellectu, multa & gravissima scelera perpetrantur, ut hæresis, infidelitas, & id genus alia, opposita præceptis affirmativis credendi, & negativis prohibentibus dubitationes, & dissensus contrarios; idque adfirmant Theologi omnes, paucis quibusdam recentioribus exceptis. Intellectus quippe potentia est, ut vocant, elicitiva infidelitatis, & hæresis; tamen a voluntate movente pendeat.

II. Plura consideranda occurrunt in peccatis ignorantia. Primum illorum causa, nempe negligentia addiscendi, voluntas ignorandi, peccata superbia, avaritia &c. ex quibus oriuntur ignorantia, quæ aut sunt peccatum, aut causa peccandi. Animadvertit S. Thomas 1. 2. quæst. lxxii. art. 7. duo differre posse aut specie completa; ut bos, equus, homo; aut incompleta, ut peccata cordis, oris, & operis, quando omnia hæc tria concurrunt. Ignorantia interdum derivatur a superbia, tamquam a specie completa, seu inchoante peccatum. Ipsa quoque ignorantia aliquando est species completa in se, ut infidelitas, hæresis, iudicium temerarium &c. aliquando est species incompleta, ut ignorantia operandorum, usura, libidinis &c. Quoties causa ignorantia, vel ignorantia ipsa non habent in se speciem completam peccati, non plura, sed unum efficiunt peccatum; ut si quis negligens addiscere legem prohibentem usuram, ineat contractum usurarium, unum in specie usura peccatum committit. Itaque negligentia, ignorantia vincibilis, & usura sunt unum peccatum eiusdem speciei usura, ac si scienter commissum esset. Non ergo sola negligentia, ut contendunt Probabilistæ, est peccatum, sed & ipsum opus, ignoratum ob negligentiam, peccatum est. Nam iuxta Probabilitas peccatum ignorantia vincibilis eiusdem speciei est ac peccatum scienter commissum. Si quis negligens in addiscendo leges furti, usura &c. obeat, antequam furtum, usuraque exerceat,

ceat, profecto non erit neque fur, neque usurarius.

III. At quando causa ignorantia est species completa, ut sunt peccata hæresis, iudicii temerarii &c. tunc peccata ignorantia sunt speciei distincta. Id patet ex Apostolo Paulo, qui ad Rom. cap. 1. constituit ingratiudinem, & superbiam causa ignorantia, & caritatis. *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt &c. Quid heinc? Femine eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam: similiter autem & masculi &c.* Causa ignorantia ingratiudo, & superbia; peccatum vero ignorantia sodomia. Quis dixerit, sodomiam, & superbiam eandem efficere peccati speciem? Et tamen iuxta Theologiam recentiorum, potissimum P. La-Croix, Ethnici Romani peccaverunt præcise in causa superbia, secus in sodomia, propter superbiam ignorata. Similiter superbia, & avaritia excæcavit Scribas, & Phariseos: hi seduxerunt populum: tum Filium Dei crucifigendum tradiderunt, eius discipulos Stephanum, & Iacobum morte affecerunt, ignorantes se peccare. Probabilistæ respondent, eos habuisse actualem cognitionem; Christus testatur: *Nesciunt quid faciunt.* Probabilistæ reponunt, conscientia morsum expertos fuisse; Christus adfirmat, illos credidisse se obsequium præstare Deo. Iudæorum ergo ignorantia vincibilis fuit, & criminosa. Præter ergo peccata superbia, & avaritia, quæ fuerunt ignorantia causa, horrendum deicidium perpetrarunt nescientes quid agerent. Homicidia perpetrarunt lapidibus Stephanum obruendo, & Iacobum interficiendo; licet obsequium se præstare Deo arbitrentur.

IV. Quid ad hæc Probabilistæ? Veritate divina testante, Iudæi ignorabant se peccare. Ubi ergo libertas, ubi voluntarium, cum nil volitum quin præcognitum? Si hoc illorum, & Pelagianorum argumentum quidquam valet; Iudæi non peccarunt, dum Stephanum lapidarunt, Iacobum occiderunt, & Iesum crucifixerunt. Hoc autem asserere error est manifestus. Verum de his plura iam dicta sunt supra. Sed iuvat, opportunitate data, eadem repetere, ut ubique appareat, quam sit in suis annexis, & connexis infelix, vanum, & monstruosum Probabilismi commentum.

V. Ut clarius ea quæ dicturi sumus, percipias, duplex distinguenda ignorantia est; *Com. Appar. Tom. II.*

altera habitualis, altera actualis. Habitualis est privatio debitæ notitiæ, actualis est privatio actualis considerationis, quæ pressius dicitur inconsideratio. Habitualis non est peccatum formaliter in se, sicut nec alii habitus vitiosi, sed est causa peccati: quoniam, ut commune habet proverbium, habitibus nec meremur, nec demeremur. Actualis vero peccatum est in se: siquidem omnis omissio voluntaria actus debiti peccatum est. Ignorantia vincibilis est omissio actus debiti. Ergo est peccatum.

VI. Quæst. I. *Quandoam ignorantia est peccatum in se, & ratione sui distinctum ab opere quod infert?* Resp. Scientia moralis theologica interdum est debita absolute, & ratione sui, interdum vero debita est propter directionem aliarum operationum. Primo modo debita est potissimum Christianis notitia articuloꝝ fidei proxime & immediate, ut istarum veritatum lumine intellectus illustratur. Et quamvis ex hoc lumine ceteræ quoque operationes dirigantur; tamen immediate propter illas non infunditur, sed ut perficiatur intellectus, & captivetur in obsequium fidei. Igitur Christiani scire tenentur articulos fidei, præcepta Decalogi, septem sacramenta. Alii vero, ut Parochi, Magistri, Prælati, Doctores, maiori debent esse notitia imbuti. Secundo modo astringuntur habere notitiam pro regimine, & moderamine suarum operationum quæ proprium statum spectant. V. g. coniugatus debet scire quæ pertinent ad suum statum conjugalem dirigendum. Quando ignorantia est illarum rerum cuius notitia absolute, & propter se necessaria est, peccatum distinctum est ab aliis peccatis quæ ex illa sequuntur. Ratio clara est. Quando operatio absolute, & ratione sui debita est, eiusdem omissio absolute, & in se criminosa est. Hac ratione omissio Sacri, in se peccatum est, quia auditio eiusdem absolute debita est. Quare negligentia addiscendi, & ignorantia legis scientia absolute constituunt unum peccatum secundum se. Contra vero ignorantia rerum quarum notitia debita est tantum pro aliarum operationum regimine, licet evadat peccatum in se, non tamen absolute peccatum est distinctum ab ipsis peccatis quæ talem ignorantiam consequuntur. Obvia res est.

VII. Quæst. II. *Quando incipiat peccatum ignorantia eorum quæ quis scire tenetur?* Resp. S. Thomas, qui præ ceteris peccata ignorantia dispicit pluribus in locis, & potissimum 1. 2. quæst. lxxvi. art. 2. quærit, *G* sit

fit ne ignorantia peccatum in se: & ex textu D. Pauli I. Cor. XIV. *Si quis ignorat, ignorabitur*, infert: *Ergo ignorantia est peccatum*. Adversus hanc doctrinam obicit sibi, quod si ignorantia esset peccatum, cum hæc continue in homine maneat, continue homo peccaret. Cui objectioni sic respondit. *Sicut in aliis peccatis omissionis solo illo tempore homo actu peccat pro quo preceptum affirmativum obligat; ita est etiam de peccato ignorantia. Non enim continue ignorans actu peccat, sed solum quando est tempus acquirendi scientiam quam habere tenetur*. Quando ergo veritates absolute sunt ab homine sciendæ, tunc incipit peccare cum se occasio offert addiscendi, negligitque notitiam comparare. Quare si pluries divisim occasio addiscendi occurrit, pluries etiam peccat. Porro omnes (subdit Angelicus loc. cit. in corp.) *tenentur scire communiter ea, que sunt fidei, & universalis iuris præcepta; singuli autem ea que ad eorum statum, vel officium spectant*. Quando e contrario ignorantia est illarum rerum quarum notitia regimen aliarum operationum immediate spectat, ut est notitia huius diei festi, ut Missa audiatur, & a labore absteineatur, peccatum ignorantia tum incipit cum tempus instat præcepti implendi. Incipit quoque ignorantia crimen, cum quis se se deliberate periculo exponit ignorandi legis obligationem.

VIII. Quæst. III. *Qua via ignorantia vincibilis fiat invincibilis, amittatque rationem peccati?* Resp. Ignorantia consequens peccatum originale, post baptismum remanet poena peccati, non peccatum; ut Augustinus docet *Lib. VI. cont. Iulian. cap. XVI.* Ignorantia personalis vincibilis, & criminosa vi sinceræ poenitentia cum aliis peccatis deletur. Nec enim in peccatoris iustificatione peccata scita, seu malitia deleri possunt, quin deleantur etiam ignorantia delicta. Remanet ergo in Christiano iustificato ignorantia illa (si tamen remaneat, & lumen cum gratia iustificationis non infundatur) per modum poenæ; sicut in renatis ignorantia consequens peccatum originale. Post iustificationem, si remanet, nec est peccatum, nec causa peccati; vel solum est causa peccati materialis, secus formalis: & hoc sensu dicimus ex vincibili fieri invincibilem. Quod si quaeras, quibus iudiciis deprehendi possit huiusmodi transitus, respondeo, de his iudiciis locutum me esse *dissert. I. cap. III. quæst. VI.* Repeto in præsens, me valde ac summopere timere, eiusdem ignorantia de-

licta in illis non remitti qui peccata venialia quam facile perpetrant, mendaciola frequenter effutiunt. Proponunt in sacramento poenitentia non perpetrare certa crimina gravia, & manifesta; parum vero, aut nihil solliciti sunt ea scire, & exequi quæ proprium statum, & officium spectant. Nolunt a consueta vivendi ratione remissa, & quasi laxa recedere, sed vetustæ insistere viæ. Omnes tamen confessionem, sanctamque communionem frequentant. Recentiorum benigna Theologia interrogat, num morsum conscientia experiant. Nullo se pungi remorsu, isti respondent. Et hoc posito, ignorantia tenebræ densiores in dies fiunt. Hinc iterum collige, hanc de remorsu, & advertentia actuali in peccatis ignorantia doctrinam perditionis plurimorum originem esse.

CAPUT III.

Quodnam discrimen ignorantiam inter & errorem. Confectarium manifestæ falsitatis PROBABILISMI.

I. **N**otitia discriminis quo ignorantia ab errore distinguitur, quam maxime necessaria est: heinc enim Probabilissimi falsitas apparere incipit. Porro ignorantia, ut diximus, privatio est notitia veritatis necessario sciendæ. Error contra assensus est intellectus, quo falsitas pro veritate, aut veritas pro falsitate approbatur. Ignorantia innocens esse potest; error difficiliter a peccato excusatur. Hæc tota est S. Thomæ doctrina quæst. III. de malo art. 7. in cor. *Error autem est approbare falsa pro veris; unde addit actum quemdam super ignorantiam. Potest enim esse ignorantia sine hoc quod aliquis de ignotis sententiam ferat; & tunc est ignorans, & non errans. Sed quando iam falsam sententiam fert de his quæ nescit, tunc proprie dicitur errare. Et quia peccatum in actu consistit, error manifeste habet rationem peccati. Non enim est absque presumptione quod aliquis de ignoratis sententiam ferat, & maxime in quibus periculum existit. Ne vero in addiscenda erroris notione decipiari, advertas velim, quod hæc Angelici verba, Quia peccatum in actu consistit, error manifeste habet rationem peccati, hunc produunt sensum, quod error proprie habet rationem peccati. Error quippe actus est intellectus; peccatum autem in actu situm est. Ceterum etiam error inculpatus esse potest, si debitam diligentiam præsupponat; vitiosus autem est, quia*

CAPUT IV.

Cæcitas mentalis notio: illius cause, & effectus.

quia destitutus est prævia necessaria discussione. Inculpatus vero & invincibilis dicitur, quando, adhibita omni possibili diligentia, approbat falsa pro veris.

II. Confectarium falsitatis Probabilissimi ex hac doctrina satis evidenter colligitur. Quisque ignorare absque culpa potest, quænam ex duabus opinionibus utrinque probabilibus vera, aut falsa sit. At sententiam ferre super rebus ignoratis vix a culpa carere potest. Quod clarius explico. In conflictu duarum opinionum probabilium super eadem re, una falsa sit oportet, & altera vera. Utra autem vera, falsave sit, tu ignoras. Ignorantia hucusque innocens esse potest. At si sententiam rogas in favorem opinionis minus probabilis, quam veram esse ignoras, immo minus veram probabiliter esse aperte fateris: error tunc præsumptuosus est, adeoque culpabilis. Nec est quod reponas, fieri posse quod & probabilior, immo probabilissima sententia falsa sit, dum indicatur vera: & non minus Antiprobabilista quam Probabilista confitetur se ignorare veritatem. Verum habet. At error Probabilistæ culpabilis est: quia temere pronuntiat sententiam veritatis in favorem illius opinionis quam minus veram iudicat. *Non enim est absque presumptione quod aliquis de ignoratis sententiam ferat, & maxime in quibus periculum est.* Hæc doctrina absolute vera est. Duæ sunt evitandæ culpæ viæ. Prima est suspensio sententiæ. Altera, si sententia roganda sit, omnem adhibere diligentiam ut præsumptionem evites, & temeritatem. Quis porro dixerit temerariam, & præsumptuosam non esse sententiam latam in favorem partis a qua tu ipse probabilius falsitatem stare quam veritatem, iudicas? Antiprobabilista ergo excusatur, si errat: quia post exactam diligentiam fert sententiam super illam opinionem quam probabilius veram esse iudicat. Probabilista autem fert sententiam super illam opinionem quam probabilis iudicat esse falsam. Idcirco error istius noxius, illius innocens est. Quando vero sententiæ sunt æque probabiles, aut suspendendus assensus est, ut error vitetur; aut si ferendæ sententiæ necessitas urgeat, tutior pars eligenda est, ne error temeritatis, & præsumptionis causa sit.

I. **I**gnorantia error, errori cæcitas mentis succedit. Aliqua ergo de cæcitate dicenda sunt, ut clarius pateat quo tandem recidat illa prima, & continuata negligentia addiscendæ divinæ legis. De cæcitate Casuistæ, & Probabilistæ vulgares aut nihil, aut parum loquuntur, quod illorum sistemati minime expediat. Notitia tamen cæcitas istius, explicatio & promulgatio apprime necessaria est; quo enim gravius malum est, & pestilentius, eo est scitu magis necessarium, ut homines illud præcavere, & antidotis se munire contra illud valeant. De cæcitate fufum habet sermonem S. Thomas pluribus in locis, potissimum vero 2. 2. quæst. xv. art. 1. 2. & 3. & 1. 2. quæst. lxxix. art. 1. 2. 3. & 4. P. Michael Elizalde II. Part. Lib. V. quæst. xiv. Ex utroque pauca, delibabo, ut expulsa segnitie, sopore, & desidia, exciteretur timor, humilitas, vigilantia, & diligentia comparandæ notitia veritatis.

II. Notio cæcitatis quam S. Thomas perhibet 2. 2. quæst. xv. art. 1. in cor. *Est privatio eius quod est principium mentalis, seu intellectualis visionis. Quod quidem principium est triplex. Unum quidem est lumen naturalis rationis: & hoc lumen, cum pertineat ad speciem animæ rationalis, numquam privatur ab anima. . . . Aliud autem principium intellectualis visionis est aliquod lumen habituale, naturali lumini rationis superadditum; & hoc lumen interdum privatur ab anima; & talis privatio est cæcitas, que est poena, secundum quod privatio luminis gratiæ quædam poena ponitur. Unde dicitur de quibusdam Sapient. 2. Excæcavit illos malitia eorum. Tertium principium visionis intellectualis est aliquod intelligibile principium, per quod homo intelligit alia &c.*

III. Primum ergo principium visionis intellectualis est lumen naturale animæ, quod numquam ab eadem per peccatum aufertur; minuitur tamen, & obtunditur, ut docet idem Angelicus 1. 2. quæst. xciv. art. 6. Alterum lumen, in cuius privatione cæcitas mentis proprie sita est, lumen gratiæ est habituale non actuale. Quare qui carent actualem lumine piarum cogitationum, cæci non dicuntur. Hæc duo lumina subiectiva appellari queunt, quod menti hæreant. Tertium lumen obiectivum est, quod An-

gelicus vocat principium intelligibile, quo intellectus alia intelligit. In hoc principium potest intellectus aciem suam intendere, aut non intendere. Dupliciter autem intendere non potest, vel expresse oculos lumini claudendo; vel propter intensiorem applicationem ad alia quæ magis deperit. Hæc sunt verba quæ continuo ibidem subdit S. Doctor. *Cui quidem principio intelligibili mens hominis potest intendere, vel non intendere: & quod ei non intendat, contingit dupliciter. Quandoque quidem ex hoc quod habet voluntatem spontaneæ se se avertentem a consideratione talis principii, secundum illud Psal. xxv. Noluit intelligere, ut bene ageret. Alio modo per occupationem mentis circa alia quæ magis diligit, quibus ab inspectione huius principii mens avertitur, secundum illud Psal. lviii. Supercedit ignis, scilicet concupiscentia, & non viderunt solem. Et utroque modo cæcitas mentis est peccatum.*

IV. Rem totam paritate visus corporalis percipere potes. Nam deficere facultas videndi potest vel subtractione luminis subiectivi, seu virtutis videndi, vel quia obiecta tenebris operiuntur. Sic mentis cæcitas accidit, vel quando subtrahitur lumen habituale ex parte intellectus, aut quando removetur principium intelligibile ex parte obiecti. Heinc collige discrimen inter ignorantiam & cæcitatem. Nam ignorantia non privat intellectu, quemadmodum illo priva cæcitas. Et ad hanc cæcitatem alludit Psalmista Psal. cxv. *Quibus non est intellectus: & Evangelista Matthæus cap. xv. Adhuc & vos sine intellectu estis?* Ignorantia ergo retinet intellectum, seu principia intelligendi: cæcitas ipsa principia aufert, si sit plena: quæ tamen raro accidit. Nam vel ipsam Iudæorum cæcitatem dimidiatam Paulus appellat Rom. ii. *Cæcitas ex parte contigit in Israel.*

V. Porro, ut clarius teneas quid sit hoc tertium principium intelligibile, a S. Thoma inducitur, scito illud esse Dei verbum aut scriptum, aut traditum, esse ipsam legem Dei in sanctis Scripturis contentam. Hoc est principium obiectivum intelligibile, per quod ea quæ Deum, & nos, & proximum spectant, intelligimus. Remotio autem istius principii contingere potest vel quoad mores, vel quoad fidem, vel quantum ad utrumque. Quare ethnici, & infideles, qui hoc principio carent, in summa versantur cæcitate.

VI. Et quoniam ad ædificationem, instructionem, ac pietatem percipiendam, non ad

acumen, aut eruditionem vanam ostendam hæc scribimus, ad praxim doctrinam revocabo, & sensibili penicillo representabo velum illud cæcitatæ quod ex privatione principii intelligibilis, seu obiectivi, tot Catholicis mentis oculis libere præstant. Præter igitur lumen habituale gratiæ ex parte intellectus est aliud lumen obiectivum dictum ab Angelico principium intelligibile, verbum nimirum Dei. Porro quot Catholicis cuiusque status, & professionis, suis opinionibus cum nutricis lacte haustis assueti, sponte hoc lumen repudiant. In speculum sanctarum Scripturarum, in quo omnia ad salutem necessaria cernuntur, oculos intendere nolunt. Cur? Quia speculum istud evangelicum, a Deo nobis traditum, viam paradisi arctam, angustam, spinis septam, præruptis anfractibus circumdatam representat. In hac montes superandi, hostes, & grassatores devincendi sunt, pericula undique imminent. Si quando oculos in speculum istud intendunt, veluti pueri horribile aliquod spectrum aspicientes, perterrefacti e vestigio alio oculos divertunt: adeunt alia specula, non a Deo, sed ab hominibus confecta, quæ hanc eandem paradisi viam representant floribus aspersam lacte & melle manantem, quæ viatores continenter oblectat, qua conviviis optare instructis ad palatum saturandum, qua theatris, & spectaculis ad sensus omnes demulcendos. Hæc specula sunt libri quorundam recentium Probabilistarum, qui sane legem Dei fucis, & calami stris hominum ingenio, & appetitionibus accommodarunt. Porro tot Christiani cuiusque conditionis, in tot opinionum perversitate educati, speculum Scripturarum a Deo datum respicere nolunt; quin nec Scripturas istas a Dei ministris sibi representari, & exponi patiuntur. Si quandoque audiunt Dei verbi Concionatores, & Theologos, qui sanctam Dei legem absque fucis & coloribus interpretentur, illos amplius audire detrectant, atque traducunt ceu *Rigoristas*, austerioris doctrinæ exaggeratores, & libros sanioris doctrinæ perhorrescunt. Istorum cæcorum turbam quisque dignoscere valet. Privatio vero istius principii intelligibilis infert privationem luminis ex parte intellectus.

VII. Cæcitatæ velamen, quod paucis perstrinxi, vividioribus coloribus depingit Isaias Propheta cap. xxix. *Obstusescite, & admiramini, fluctuate, & vacillate; inebriamini, & non a vino: movemini, & non ab ebrietate. Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum*

rum soporis, claudet oculos vestros, Prophetas, & Principes vestros, qui vident visiones, operiet. Audi quæ sequuntur. *Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent, Lege istum: & respondebit, Non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei, Lege: & respondebit, Nescio litteras.*

VIII. Quæ sequuntur, tremendiora sunt, & pressius punctum tanguant. *Et dicit Dominus: Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis: ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi, & stupeo: peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur. Va qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium.*

IX. Quid quod Servator noster divinus hæc eadem Isaiæ verba repetit, exprobratque Iudæis Matth. xv. *Bene prophetavit de vobis Isaias, dicens: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me. Sine causa autem colunt me, & docentes doctrinam, & mandata hominum. . . . Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præferat, ambo in foveam cadunt.*

X. Non minus perspicue laudatus Isaias Propheta istius tremendæ cæcitatæ caliginem describit cap. vi. *Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggravata, & oculos eius claudet; ne forte videant oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat.*

XI. Hunc quoque textum refert Evangelista Ioannes cap. xii. *Ut sermo Isaiæ Prophetae impleretur. . . . Ex cæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum; ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanent eos.* Similia habet Marcus cap. iv. *Ut videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant.*

XII. Pugnancia prodere sacri textus videntur. At facilis est eorum intelligentia, si serio perpendantur. Videbant Pharisei, Scribæ, & populus Christum; videbant signa, & prodigia. At ignis superbiæ, avaritiæ, & invidiæ continuo illos excæcabat. A multo siquidem tempore falsæ opinionem, erroneæque sententiæ in Synagoga obtinebant: futurum nempe Messiam terreni principatus dominum, & alleclas suos divitiis, felicitate temporali, & patrimonio amplo cumulaturum credebant.

Conc. Appar. Tom. II.

Semetipfos legis magistros, eruditos, doctos, sapientes reputabant; filium vero fabri, ut vilem homuncionem, litterarum ignarum, & sapientiæ destitutum contemnebant. His præoccupati opinionibus miracula, ceu arte dæmonis confecta, & phantastica, respuebant. En quomodo videbant, & non videbant. Excæcatio isthæc similis ei est quam Naas Ammonites inducere tentavit in populum Iabes Galaad. *In hoc feriam, inquit, vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros: I. Reg. cap. xi. vers. 2. Duos veluti oculos habet mens humana, dexterum, quo contemplatur cælestia; sinistrum, quo meditatatur terrena. Funesta superbiæ, avaritiæ, invidentiæ caligo eruerat Scribis, & Phariseis, ac universo populo, doctores suos sequenti, oculos dexteros; idcirco non videbant: habebant vero oculos sinistros nequissimos, quibus terrena spectabant. Ambrosius alicubi istos vocat hebetes ad divina, acutos ad vana.*

XIII. Non valde absimilis est, proportione servata, cæcitas quam a duobus fere sæculis Probabilismus invexit, concludit sapientissimus Iesuita P. Michael Elizalde *Lib. V. quest. xiii. §. 3.* „Habebant senim inter plurimas eam falsam opinionem, quod Messias cumulaturus ipsos esset felicitate temporali. . . . Habebant etiam aliam, qua supponebant se doctos, litteratos, sapientesque esse, quibus magis esset standum quam fabri filio, sibi contrario, qui nusquam litteras didicisset. Atque ex his falsis, sibi ex passione, & consuetudine veris existimatis, inferebant omnia contraria esse falsa, & phantastica: *Quemadmodum in his ipsis causis nostris vulgare Probabilium assertores quidquid suæ opinioni, qua nihil forsitan in scholis patentius falsum est, quidquid, inquam, contradicat, mox phantasticum, & sophisticum pronunciant. Et idem est in hac alia causa de peccatis ignorantia.*“

XIV. Incredibilem vim affectionum, consuetudinis, educationis ad excæcandam mentem colligit etiam Elizalde ex tanta scholarum diversitate circa ipsa prima & universalia principia: *Quodlibet est, vel non est: Impossibile est idem simul esse, & non esse.* In his alius Thomistæ, alius Scotistæ intellectus est, alius plurimorum recentiorum, ubique obrudentium distinctiones, & entia media, non tot, quin plura, de quibus nec dicere liceat, *Sunt*; nec negare liceat, *Non sunt.* Quæ omnia duobus effatis Aristoteles ex-

plicuit altero, quo dixit, principia mole esse minima, sed a paucis intelligi; altero, quo statuit homines iudicare, quemadmodum consueverunt, seu ad normam moris, & consuetudinis; paucosque esse qui consuetudine non ducantur. Quod etiam Seneca sæpe inculcat, & Augustinus passim inculcat, affimilatque consuetudinis vim ad excantandam humanam mentem, despumanti torrenti, qui, fractis aggeribus, cuncta secum abripit. Cuiusque factionis affectus sua videntur clara, & perspicua. Iudæis post tot signa, & miracula, post tantam sæculorum seriem, Christus est scandalum, & stultitia. Christi Vicarius Lutheranus, & Calvinisticus Antichristus est.

XV. Causæ nunc tantæ cæcitatæ explicandæ sunt. Duas assignant Theologi, hominis cæci voluntatem, & Deum. Aliquo modo Deum ipsum ad hanc cæcitatem concurrere, testantur Prophetæ, & Evangelistæ. Isaias: *Excæca cor populi huius*. Ezechiel: *Ego Dominus decepi Prophetam illum*. Ioannes: *Excæcavit oculos eorum*. Paulus: *Excæcavit eos malitia sua*. Communis Theologorum explicatio horum, similitumque textuum est, Deum causam esse cæcitatæ permissivam; cæci voluntatem causam positivam.

XVI. Hanc interpretationem, inquit Melchior Canus *Lib. II. de loc. theolog. cap. IV.* ita exofculor, ut minime periculum iudicem, si permissioni nonnihil addamus: quod nec actio proprie Dei sit, nec sola permissio. Ita enim, ut reor, Scripturæ sacræ intelligentiam germanam, solidam, expressamque tenebimus. Ratio cur doctissimo Canone non videtur sola permissione consistere germanum Scripturæ sensum, est, quod hinc consequitur, Deum excæcare omnes qui in peccato decedunt ex hac vita: quod nec Scriptura, nec ratio recipit. Præter ergo nudam permissionem, addit Canus fatanæ ministerium, vi cuius dicitur Deus efficere quod minister peragit. *Quemadmodum que iudicis administer, dum iustam eius sententiam exequitur, facit, ea suo modo a iudice quoque fieri sane intelligimus.*

XVII. Canus refutat Caietanum, asserentem Deum causam esse cæcitatæ ut est malum pœnæ, secus ut malum culpæ; additque, se ignorare, num Theologia recipiat argutias adeo formales. Sed, ut advertit prius Elizalde, licet laudandus sit sapiens *Cani* conatus in re adeo ardua; tamen secundus illius modus quem adiicit ad salvandam Scripturæ energiam, nihil prorsus lucis affert. Siquidem fac Deum uti dæmone ad excæ-

candum impium. Quid inde? Continuo quæstio insurgit, permittat ne Deus demoni, an cum ipso reapse concurrat ad cæcitatem inducendam. Si dæmoni tantum permittit Deus, nihil habetur quo salva consistat divinorum textuum energia, pro qua dimicat *Canus*. Sive enim dæmoni, sive ipsi cæco excæcationem inducendam permittat, perinde est. Si asseratur, Deum quidquam in dæmonis ministerio operari, aut eidem aliquid iubere, absurdum consequitur, Deum positive in ipsam cæcitatem influere. Quare merito Elizalde displicent illa duo verba adhibita a sapiente *Cano*, nimirum *utitur, & roboratus*. Nam Deum uti dæmonis ministerio plusquam nudam permissionem prodit: idque confirmat evidentiis aliud verbum *roboratus*. Si enim dæmon, *Dei auctoritate roboratus*, cæcitatem efficit, aliquid accipit in hoc robore significatum. Tertius quoque modus, quem ex S. Hieronymo adducit *Canus*, licet obdurations, non tamen cæcitatæ explanationi confert. Utique lutum in conspectum solis obduratur, & cera liquefit: sic illustrationi gratiæ resistens obduratur, consentiens mollior ac tenuior efficitur. Cæcitas vero luminis subtractione, sicuti nox, tenebræque solis recessu inducuntur. Accidit tamen ut aliquo modo dici possit, ipsum solis conspectum magis excæcare lippos, infirmosque oculos, fortiores illuminare: sicque, ut Athanasius docet, ad solis iustitiæ e cruce splendentis conspectum magis obtenebrantur Iudæi improbi, magisque illuminantur fideles. Hæc opponit Elizalde adversus *Cani* interpretationem. Dicit fortasse quisquam: Ecur sapientissimi Scriptoris domestici interpretationem ab extranei Theologi oppugnatione non asseris? Respondeo, quia ipse vere sapiens, & doctus *Canus* id mihi vetat; cum toties dicit, non pro partium studio, non pro factionis propriæ decore, sed pro unica veritate in litterarum studia incumbendum esse. Vitio sibi ipse non vertit carpere Caietanum, eloquentia quidem, & politionibus litteris inferiorem, sed ingenii acumine, & scientiarum vastitate sane æqualem, & (sit venia verbo) superiorem, ut opera illius demonstrant. Quod si liberius interdum per Scripturarum campum excurrit; nec *Canus* limites adeo in scribendo angustos sibi circumdedit. Si Caietanus nimium subtiliter sub obscuris formalitatum scholasticarum arcanis abscondit interpretationem illorum textuum; ita tamen caute loquitur, ut vix, ac ne vix quidem capi in sermone valeat. Et forte interdum

haud

haud dedecet quæ Deus arcana esse voluit, arcanis obtegere. Clarius enim, & undequaque energiæ illarum locutionum respondens interpretatio, præter illam quam Patres omnes dedere, adhuc non apparuit: & quæ sapiens *Canus* adiciere voluit, consistere minime videntur. Si quid imbecillitati occurreret meæ, quo doctissimi atque elegantissimi Theologi, mihi que pluribus titulis venerandi, in re perardua conatus propugnare possem, perlibenter profecto id præstarem; idque efficiendo ingenio, officioque indulgerem. Sed hæc omnia præter rem.

XVIII. Paucis S. Thomas *1. 2. quæst. lxxix. art. 3.* sua perspicuitate, revera angelica, quod mens humana excogitare hætenus potuit in horum textuum prodendo sensu, exprimit. Duo distinguit, ut advertit etiam præfatus Elizalde, in cæcitate impij, motum animi malo inhaerentis, & gratiæ subtractionem. Posterioris Deum, prioris hominem causam esse docet. *Excæcatio, & obduratio duo importat. Quorum unum est motus animi humani inhaerentis malo, & aversi a divino lumine; & quantum ad hoc Deus non est causa excæcationis. Aliud autem est subtractio gratiæ, ex qua sequitur quod mens divinitus non illuminatur ad recte vivendum: & quantum ad hoc Deus est causa excæcationis, & obdurations.* Animum intende in illud verbum *inhaerentis*, ut colligas, non quodlibet peccatum cæcitatem inducere; sed plura crimina concurrere ad hanc telam texendam. Peccator vero, qui textor est velaminis, non ex infirmitate peccatum amplectitur; sed iniquitati inhaeret, seu in eadem permanet, & veluti quiescit. Ne multa; Deus purus permissor est cæcitatæ; homo solus eiusdem formator. Dæmon quoque concurrere ad excæcationem dicitur, quatenus instigat ad culpam. Sed de hoc plus quam satis.

XIX. Concors est Theologorum sententia, cæcitatem non excusare a culpa. Quare D. Thomas *2. 2. quæst. xv. art. 1.* opponit sibi illud Ioan. ix. *Si cæci essetis, non haberetis peccatum*. Cui respondet: *Cæcitas que excusat a peccato, est que contingit ex naturali defectu non potentis videre*. Superfluum existimo Patrum testimonia allegare in re apertissima.

XX. Quoniam adducti divini textus tum ex antiquo, tum ex novo testamento, de cæcitate Iudæorum aperte loquuntur, videndum breviter est, accidere ne Christianis similis mentis cæcitas possit, & soleat. De quo funesto eventu qui ambigeret, cæcum e

vestigio se proderet. Ubi enim eadem causæ, idem quoque effectus sunt. Cæcitatæ matres sunt superbia, avaritia, luxuria, tumor mentis, ambitio. Matres itæque regnant in pluribus Catholicis. Ergo & filiæ, cæcitas, & obduratio. Perspicue docet Apostolorum Princeps Petrus *II. Epis. cap. 1.* cæcos illos esse qui non ministrant in fide virtutem, *in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis caritatem*. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres magis satagite &c. Consule causas quibus Iudæi veluti compulerunt Deum ad subtrahendum lumen, quibusque ipsi defixi tenebantur in luto scelerum suorum. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum. Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.* Animadvertas, quæso, serio velim, Deum semper prius obiurgasse Doctorum, & Magistrorum cæcitatem. Prius cæcos ductores, post cæcos ductos increpat. Secundo tecum serio reputa, Christum non invehi in homicidas, in sacrilegos, blasphematores, simileque; sed primum in hypocritas, Deo labiis appropinquantes, corde autem longe abeuntes. In his prima cæcitatæ mater superbia: cuius typum præfert Phariseus inquires: *Gratias tibi ago, Domine &c.*

XXI. Post in Magistros, Doctoresque ardentis zeli sui spicula intorquet, quod doctrina, & mandata hominum, divina neglecta Scriptura, evulgent pro lege Dei. Absit ut quisquam se legem Dei renicere asserat. Omnes Deum credentes, legem Dei defendere, & explicare se iactant. Sed legem hanc fucis, & lenociniis illitam, adulteratamque non pauci sane proponunt; ut fuse exaggerat P. Antonius Terillus in præfat. ad *Opus de consc.*

XXII. Opportuna hic est doctrina S. Thomæ, qua mentis cæcitatem ab hebetudine mentis distinguit. Hebetudo mentis in rudi populo frequens est: cæcitas in doctis: siquidem hebetudine intellectus vigor obtunditur, & debilitatur: quod Doctor sanctus explicat *2. 2. quæst. xv. art. 2.* similitudine sensuum. *Hebes, inquit, acuto opponitur. Acutum autem dicitur aliquid ex hoc quod est penetrativum: unde & hebes dicitur aliquid*

ex hoc quod est obtusum, penetrare non valens. Sensus autem corporalis per quamdam similitudinem penetrare dicitur medium &c. Ille autem dicitur habes circa intelligentiam qui ad cognoscendam veritatem rei pertinere non potest, nisi per multa ei exposita . . . Sic ergo hebetudo sensus circa intelligentiam importat quamquam debilitatem mentis circa considerationem spiritualium bonorum.

XXIII. Diximus supra, principia intelligentiæ ex parte intellectus esse Dei gratiam, quæ quod latebat, patefacit, & quod amarum erat, suave efficit; ex parte vero obiecti esse Scripturam sanctam, Ecclesiam catholicam, Romanum Pontificem, Patres. Qui hæc principia aut simul, aut divisim contemnit, aut ab aliquo istorum recedit; is profecto errat circa prima principia. Ergo cæcus. Primum ergo cæcitatibus lignum est neglectus Scripturarum, aut traditionis, aut obedientiæ debitæ Christi Vicario Romano Pontifici. Videant ergo, serioque perpenderit illi qui pontificia mandata, constitutiones, bullasque aut vanis interpretamentis eludunt, aut flocci faciunt. Parum enim distat a contemptoribus subdoli interpretes: & si rem spectes, utri maius malum inferant, non facile dixerim. Ab illis cavere facile est, secus ab illis. Labet confirmare quæ scribo auctoritate sapientis Elizalde, cuius lectione, & doctrina fateor, fateborque semper me valde profecisse. Quo interea in loco bullæ apostolicæ, etiam doctrinales, apud hos ipsos sint, res ipsa demonstrant. Nuper condemnatio illa prodiit pure doctrinalis quadraginta quinque opinionum; & interea non sine errore audias, non unum, sed plures dicentes, vel rem intimatam non esse, vel a seculari Senatu approbatam non esse, ac similia valde dolenda: quæ quoniam pertineant, ipse nescio, sed horreo. Dementia porro esset asserere, licitum haud esse pontificiis diplomatis resistere in fidei bullis, secus in morum præceptis. Videant ergo qui bullas adversus errores Baianos, & Iansenianos extollunt, & ad hoc quod attinet, strenue agunt; bullas vero, constitutiones, & decreta adversus ritus superstitiosos, adversus laxissimas morum opiniones, vanis commentis eludunt.

XXIV. Alterum cæcitatibus signum est fingere sibi viam quæ ad cælum ducat, latam, planam, deliciis, & voluptatum floribus aspersam: iugum Christi suave representare in sensu falso, & erroneo, quatenus sit carni, & vanis desideriis attemperatum; & non

sensu vero, prout cælesti gratia, & caritatis oleo delibutum suavissimum est amantibus, leve, & blandum: arcum Christi viam, & angustam, bellum illud carni, & sanguini a Servatore nostro denuntiatum, mundi videlicet, pomparum, luxus, vanitatis abnegationem, carnis, sensuumque conflictationem, referre, tamquam Rigoristarum commenta: & se recipere ad quosdam Casuistas, indicatos a Terillo in sæpius laudato prologo ad tractatum de conscientia probabili, qui Scripturas distinctiunculis ineptis emolliunt, qui Patrum sanctorum sententias ut figuras concionatorias sibilant, illorumque auctoritatem elevant, atque inauditas opiniones, quæ viam Dei spatiosam efficiunt, quæ conscientias laxant, in vulgus spargunt.

XXV. Notionem cæcitatibus, eiusdem causas, & signa breviter perstrinxi. Remedia nunc essent præscribenda, nisi inter disputandum indicata fuissent. Unum in calce capituli huius brevissime exponam: quo adhibito, cæcitatibus tenebræ continuo dissipantur; quo non posito tenebræ in dies spissiores fiunt. Saluberrimum, efficacique remedium perhibet Christus Redemptor noster Matth. XIII. vers. 26. *Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis, & paropsidis, ut fiat id quod desoris est, mundum.* Cordis igitur affectiones prius purgandæ, dominandi, ambiendi, resurgendi in hoc mundano theatro desideria, & cetera corrupti animi occultissimæ propensiones abolendæ sunt. *Pharisæe cæce, munda prius quod intus est.* Hæc evangelica doctrina ipsi ethnico Philosopho perpetua fuit, asserenti, quod qualis quisque est, talis ei videtur finis. Vapores crassi ex putrida cordis valle surgunt, nubemque formant: nubes decursu temporis in tenebras obscurissimas immigrat, solemque intellectus obtenebrant. Cordis itaque sinus omnes, vel secretiores, mundandi sunt, ut cæcitatibus caligo penitus abigatur. *Pharisæe cæce, munda prius quod intus est.* Et quoniam pauci sunt qui calicem hunc interiorum, vino prostitutionis, & facibus ambitionis, avaritiæ, superbiæ plenum, evacuare velint: idcirco obnubilatum intellectum habent, idcirco colloquia spiritualia, paradisi, inferni sermones fastidiunt. Oracula sanctorum Scripturarum, ac si solis Anachoretis, Monachis, aliisque paucis qui sanctiorem vitam agunt, denuntiata essent, parvi faciunt. Norunt & ipsi hæc cum suorum pugnare moribus: adhuc tantum habent luminis. Verum, ut sub cæcitatibus nube tranquille quiescere valeant, ad-

eunt interpretes suos Casuistas, qui Scripturarum rigorem deliniant. Oculis tuis subiicere volo quæ ad Christianorum instructionem Paulus Doctor Gentium scribit ad Ephes. v. *Estote ergo imitatores Dei, sicut filii carissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent; sed magis gratiarum actio . . . Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios dissidentie. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate . . . Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge a mortuis; & illuminabit te Christus. Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei . . . Loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino. Qui lectioni Casuistarum assueti sunt, si hanc divinam instructionem offendunt, eam veluti parergon ineptum transiliunt, & cito ad humana ratiocinia oculos convertunt. Idque multos ab hinc annos advertit, & deploravit sapiens P. Elizalde Lib. V. quæst. XIV. §. 8. *Nausea quædam, & alienatio videtur plurimos occupasse, & quibus libri alii sapiunt, Scripture desipiunt, & fastidio sunt: & nihil est, si textum asseras, quem etiam transiliunt, dum libros legunt: ac me terra filium libentius legunt quam Isaiam, vel Paulum. Si ergo, ut cum D. Thoma constituimus, cæcitas sita est in privatione principii intelligibilis; & hoc principium intelligibile universale sunt Scripture Dei; tu vide, quo ista abiectio, & derelictio, & ignoratio Scripturarum pertineat.**

CAPUT V.

Veritas divina legis omnibus obvia est: facile inveniri potest ab iis qui querunt illam.

DE veritatis inventionem celebris fuit inter Academicos disputatio. Nihil sapientem debere approbare ut verum, nihil

respuere ut falsum, constituebant. Quod delirium labefactarunt adversarii, inferentes sapientem Academicum truncum esse quod nec bonum prosequi, nec malum declinare valeat. Hoc ut eliderent argumentum Academici, excogitarunt probabile, seu verisimile, de quo infra. Verum morale inventu possibile esse, omnes testantur nationes quæ religionem quampiam ut bonam professæ sunt. Nulla quippe religio a suis professoribus mala creditur: ergo nec falsa. Contra, si ut bona colitur, ergo ut vera. Quare nec ipsi Academici corde credebant quod ore affirmabant. Nec refert quod plurimi non inveniant: nam nunc tantum dicimus, homines communiter existimare se posse verum invenire: alioquin nullam colerent religionem. Quod autem reapse plurimi non repariant, non impedit quominus credant se invenire illam posse. Et revera nemo disputaret, nemo laboraret in veritatis inquisitione, si persuasum omnibus esset, verum inveniri posse. Quin facilius inventu credunt quam reapse sit. Nam morale Theologiam vel ineptiores profitentur, qui naturales scientias versare non audent. Nec refugium ad reflexionem quidquam iuvat. Nam si scientia directa falsa est, reflexiones sunt de subiecto non supponente. Hæc omnibus comperita sunt. Id vero negotium facessit, quæ ratione, viaque inveniri verum queat. Materiam hanc plurimis, gravissimisque involutam difficultatibus, pro dignitate versat celebris P. Elizalde. Nonnulla ex pluribus quæ ipse docet, perstringemus, & in sequentes §§. digesta dabimus.

§. I

Testimoniis sacra Scriptura ostenditur, veritatem inveniri posse viribus gratiæ, non naturæ.

I. Disputationes quas de gratia Theologi acri contentione instituunt, valeat nempe omne verum, vel aliquod, vel nullum intellectus sibi relictus invenire, prætereo. Alibi fuscè ostensum est, voluntatem nostram infirmam esse, non motuam; adeoque aliquod bonum opus morale ordinis naturalis efficere posse, & consequenter intellectum illud proponere. De vero nunc morali, quatenus ad salutem conducit, fermo est. Istius veritatis inventionem gratia Dei nos assequi posse, & Scripturæ, & Concilia testantur.

II. Scripturæ quidem. Nam Deus per Ieremiam cap. XIV. ait: *Dabo eis cor, ut sciant*

me, Ioannes cap. xv. *Sine me nihil potestis facere*. S. Paulus Apostolus II. ad Cor. III. *Non quod sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est*. S. Iacobus Apostolus cap. I. *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropereat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hesitans*. . . . Istius rei conscius regius Propheta David continenter huius veritatis scientiam iugibus lacrymis implorabat Psalm. cxviii. *Doce me iustificationes tuas. Revela oculos meos. Beatus quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum*. Alia plurima in Psalmis isthuc pertinentia, & cuique obvia habet.

III. Concilia quoque hanc eandem veritatem confirmant. Milevitanum cap. iv. *Quisquis dixerit, gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuvari ad non peccandum, quia per ipsam revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quod vitare debeamus; non autem per illam nobis prestari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus; anathema sit*. *Cum enim dicat Apostolus: Scientia inflat, caritas vero aedificat: valde impium est ut credamus, ad eam qua inflat, nos habere gratiam Christi; ad eam qua aedificat, non habere: cum sit utrumque donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere, ut faciamus; ut aedificante caritate, scientia non possit inflare*. *Sicut autem de Deo scriptum est: Qui docet hominem scientiam: ita etiam scriptum est: Caritas ex Deo est*. Sicut ergo nefas est asserere, caritatem, qua bonum diligimus, Dei donum non esse; ita erroneum est asserere, donum Dei non esse, ea scire quae appetere, aut vitare debeamus. Similia docet Concilium Arausicanum II. can. xxii. *De his quae hominum propria sunt, nemo habet de suo nisi mendacium: si quis autem habet homo veritatem, atque iustitiam, ab illo fonte est quem debemus sistere*. De viribus ergo hic sermo est quibus verum assequi morale possumus, quodque moribus formandis idoneum est. Alioqui concidunt hic canones adversus Pelagianos lati.

IV. Sed iterum Paulum sanctum detonantem illi audiant qui mundanae sapientiae comparandae plus iusto inhaerent; qui dies, mentes, & annos infumant in rebus nihili, in numerorum supputatione, in circulis circummandis, in figuris pingendis; Dei vero sapientiam negligunt, & fastidiunt; qui iactant se

illam tenere, divitesque esse thesaurorum sapientiae Dei, cum sint pauperes, & caeci. Sapientiam Philosophorum Corinthi degentium redarguit Paulus I. Cor. cap. I. II. & III. *Perdam (inquit cap. I.) sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo*. *Ubi sapiens? Ubi Scriba? Ubi conquisitor huius saeculi? Nomen stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Plura habet cap. II. Ego cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientia. . . . Non enim iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum. . . . Sermo meus, & praedicatio mea non in persuasibilibus humana sapientia verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis. . . . Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non huius saeculi, neque Principum huius saeculi*. Legas velim integra haec tria capita, si sapientiae divinae comparandae desiderio flagrare aves, atque famem istius scientiae acueret. Haec sola lectio nauseam, fastidiumque humana sapientiae tibi ingeret; dolebitque, te tamdiu in siliquarum pastu inhaesisse, optimis sapidisque frugibus contemptis. Mundana quippe sapientia non in eum ad quem institutus homo est, finem dirigit. Finis quippe in quem Deus hominem condidit, Deus ipse est. Finis ad quem assequendum Philosophi homines instruebant, in bono publico civitatis, in tranquillitate, bonoque cuiusque civitatis membro situs erat. Utique humanae vitae finis a Philosophis praestitutus, nonnulla similia habet cum verohominis fine, ut non esse occidendum, mentiendum, furandum, decipiendum, sed servandam iustitiam, fidem, religionem, colendam, fovendam societatem, & id genus plura. Verum in harum quoque veritatum investigatione homo sibi relictus vel sapientissimus frequenter deficit. Hoc, aut illud verum attingit, bonumque profectur; ut infirmus passim claudicans, & veluti homo ambulans inter caliginem, non adeo densam, ut penitus solem occludat, sed talem quae plerumque viam veritatis abscondit. Hinc est quod plurimi litterarum humanarum fascibus onusti, & vasta cruditionis supellectili referti, caelestis scientiae expertes sint; contra vero plures, terrena destituti sapientia, in doctrina Dei, & Sanctorum exculti sunt, ut Augustinus Lib. VIII. *Confess. cap. VIII. testatur. Quid patimur? Quid est hoc? Quod audisti? Surgunt indocti, & calum rapiunt; & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce ubi volutamur in carne, & sanguine*. Quid egit

egit Augustinus? In manus sumpsit, quem? Doctorem gentium Paulum, & in silentio legere coepit capitulum illud: non in comestationibus &c. Augustini vestigiis insiste. Paulum lege, non eos Auctores quorum plura principia utinam, inquit sapiens Elizalde Lib. VII. *quae. III. in saeculo saepe nonisterent, nec tempore terminarentur, nec clauderentur secundum elementa mundi magisquam secundum rationes aeternas*.

§. II.

Scriptura, & Patrum auctoritates, quae evincunt, veritatem ordinis naturalis, divini-que inveniri ab omnibus facile posse.

V. UT sana doctrina integra consistat, advertendum ducimus, tum hic, tum in sequentibus nos a quibusdam eventibus raris, & praeter ordinem occurrentibus abstrahere. Id solum ostendendum suscipimus quod plerumque, & communiter fit, aut fieri potest. Veritatem ergo quae pertinet sive ad communem Christianismi professionem, sive ad peculiarem cuiusque statum, inveniri communiter ab omnibus posse, Scripturae, & Patres adfirmant. Plurimi eam ignorant, quod vel investigare eam nolint, aut se illam scire arbitrentur, vel quod nec se scire existiment, nec quaerere velint; ut scite scribit Augustinus Lib. de utilit. cred. cap. xi. *Tria sunt alia hominum genera, improbanda profecto, ac detestanda. Unum est opinantium, id est eorum qui se scire arbitrantur quod nesciunt. Alterum eorum qui sentiunt quidem se nescire; sed non ita quaerunt, ut invenire possint. Tertium eorum qui neque se scire existimant, nec quaerere volunt*.

VI. Porro, ut id quod proposui, sanctorum Scripturarum testimonium evincam, illud primum promam quod Deuteronomii habetur cap. xxx. *vers. II. quodque dilectionem, & cultum Dei praecipit. Mandatum quod ego praecipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in caelo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad caelum ascendere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus, & opere compleamus? Neque trans mare positum; ut causeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usque deferre; ut possimus audire, & facere quod praecipit? Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum; & ecce*

trario mortem, & malum: ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & custodias mandata illius.

VII. Alterum habetur Lib. Sap. vi. *vers. 13. Clara est, & quae nunquam marcescit sapientia; & facile videtur ab iis qui diligunt eam, & invenitur ab his qui quaerunt illam. Praecipit qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: assidentem enim foribus suis inveniet. Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus: & qui vigilaverit propter illam, cito securus erit. Quoniam dignos seipsa circumcivit quaerens, & in viis se ostendit illis hilariter, & in omni providentia occurrit illis.*

VIII. Tertium testimonium est Eccli. xxxii. *vers. 18. Qui timet Dominum, excipiet doctrinam eius: & qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem. Qui quaerit legem, replebitur ab ea: & qui insidiose agit, scandalizabitur in ea. Qui timent Dominum, invenient iudicium iustum, & iustitias quasi lumen accendent. De Christo Domino haec vaticinatus est Isaias cap. li. *vers. 3. Docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Et reipsa mulier Samaritana haec de Christo testatur Ioann. iv. Scio. . . cum venerit ille, annuntiabit nobis omnia. Tandem Christus ipse Matth. vii. *vers. 7. Quarite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quaerit, invenit; & pulsanti aperietur. Summopere ponderanda est illa expressio omnis. Si enim omnis qui quaerit, invenit: ergo quicumque non invenit, non quaerit; & quicumque non quaerit, reus est, si non invenit. Collige hinc, quam difficile sit ignorantias esse omnino invincibiles. Quid quod Patres omnes textum hunc, ut sonat, interpretantur? S. Augustinus Lib. I. de praedest. Sanct. cap. viii. *Ipsse unus Magister, & Dominus, cum dixisset: Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me: Quid est Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me; nisi nullus est qui audiat, & discat a Patre, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audivit, & didicit, venit; profecto omnis qui non venit, non audivit a Patre, neque didicit. Nam si audisset, & didicisset, venisset. Neque enim ullus audivit, & didicit, & non venit; sed omnis, uti ait veritas, qui audivit, & didicit, venit. Similiter ergo omnis qui quaerit, invenit. Neque enim ullus quaerit, & non invenit. S. Ioannes Chrysostomus hom. xviii. in cap. vii. Matth. Omnis enim qui petit,****

excipit, & qui querit, invenit . . . Quid quid desideratis invenire, querite, & invenietis; & quidquid clausum vobis videtur, pulsate, & aperietur vobis, gratia vos prosequente: petite precibus die ac nocte orantes.

IX. Magnopere perpendenda est animadversio sapientis P. Elizalde Lib. VII. quest. VII. §. 3. in laudatos textus. Non repugnarem, inquit, alicui limitationi, si designari consilia possent. Sed cum limites defini nequeant, periculum est ne si vel tantillum exceptionis admittatur, omnia arbitraria remaneant. Aristoteles ipse docet, parvum a principiis discessum magnum, maximumque progressu evadere. Exemplum Catholici in conflictu cum Manichæo rem apprimè declarat. Quia enim sub initium disputationis culicem a Deo factum non esse Catholicus concessit, procedente disputatione, cælum ipsum a Deo conditum non esse tandem annuit; & in universam Manichæorum hæresim prolapsus est. Propter istam ergo, inquit Elizalde loc. cit. limitationis semel capta incertitudinem, & ad omnia sensim propagationem, illam prorsus negare tutius existimavi. In doctrina scilicet, & in moribus locum habet quod scriptum est. Qui spernit modica, labitur in magna . . . . . Nulla itaque videtur admittenda limitatio in iure naturali, & divino. Etenim principium, cui pro inveniendò vero imittimur, non humanum ingenium est, vigorque, & robur nature; sed promissiones divine, Deique potentie, & gratie vis, & magnitudo. At promissiones divine, & explicationes Sanctorum universalissimæ sunt, & nihil excipiunt, & Dei potentia magna ubique. Ergo nihil excipiendum est.

X. Firmat aliis animadversionibus suam sententiam Elizalde. Quo enim iure una excipitur veritas, eodem excipi & altera potest. Quo posito, lusoria sunt promissiones divine. Et quemadmodum nulla est veritas divini, naturalisque iuris quæ quæsitæ inveniri nequeat; ita nulla est persona quæ ab ea invenienda sit excepta. Nec enim sua Deus promissa coarctavit vel ad doctos, aut ad unam alteramve nationem, aut ad Religiosos; sed omne prorsus humanum genus completitur; omnibus gratiæ suæ lumen impartitur: quod vel ipsi recentiores Theologi propugnant, aientes, Deum absque ulla exceptione omnibus conferre gratiam ad ea omnia faciendâ quæ proprio congruunt statui. Porro eadem omnino universalitate Deus promittit gratiam cognitionis, ac gratiam effe-

ctionis: nec una promissio universalior altera est. Si itaque admittunt gratiam adiutorii, & virium omnibus, & ad omnia conferri; fateantur oportet, gratiam quoque luminis omnibus, & ad omne verum morale naturale, divinumque assequendum impertiri. Accedit quod limitationes universam doctrinam suspectam efficiunt. Quandoquidem rem totam reducere ad humanas vires videntur, & veritatis inventionem per maiorem aut minorem ingeniorum, & mentium vim, penetrationem, aut hebetudinem resolvere. Heinc est tam frequens mentio ineptorum, idiotarum, rudium, doctiorum. Et hac via, quæ mere humana est, in homine collocans spem suam, non tam plures, quin plurimi sunt, qui veritates invenire nequeunt. Nec enim gigas salvabitur in multitudine virtutis suæ. Addendum, quod si respectus habeatur ad aptos, & ineptos, idoneos, & obtusos, magis spectanda est diversitas inter Christianos veros, & falsos; ac rursus inter Iudæos, Mahumetanos, & Ethnicos; ac denique inter barbaros & silvestres, ac civiles politosque. Adiciatur vis educationum, religionum, institutionum, & alia plurima impedimenta expendantur. Quare, omnibus bene expensis, plus Christianus excedit in facultate inveniendæ veritatis moralis barbaros plurimos, quam excedant præstantissimi magistri rusticos agricolas. Qua ergo facilitate dicitur, Christianum aliqua vera moralia invenire non posse; eadem dici potest, reperiri barbaros qui nihil invenire valeant. Quare concludendum videtur, quod sicut Deus omnibus, vel ipsis iuxta potissimum adversarios excæcatis, & obduratis, auxilia sufficientia offert, & confert ad efficiendâ opera præcepta; ita quoque impertiat gratiam illustrationis. Nec est quod reponas, gratiam impertiri a Deo ad ea efficiendâ quæ cognoscuntur, secus ad ignota. Nam exceptio arbitraria est, eo quod textus respectu tam cognitionis quam efficientiæ universales sint. Quid enim magis rationi absolum quam Deum velle nos aliqua facere, simulque nolle nos eadem scire? Ergo quæ voluit Deus a nobis fieri, voluit ea a nobis cognosci.

§. III.

Aliis argumentis evincitur facilis affectio veritatis moralis.

XI. QUI populorum ruditate, idiotarum hebetudine, magistrorum penuria, rerum sciendarum sublimitate, & diffi-

difficultate divinæ legis, ignorantiam excusant, Deum ipsum criminantur. Latuere ne divinam Legislatorem hæc omnia? An suam tulit legem, & præcepta, antequam expenderet subditorum vires, cuiusque habilitatem, locorumque distantiam? Alterutrum ergo dicendum: aut neminem a legis observantia ignorantia invincibilis titulo immunem esse: aut Deum suam intimasse legem, subditorum capacitate, viribus, & eventibus peculiaribus inconsultis. Denique adducendus in medium esset aliquis sacer textus quo Deus declaraverit, obtusos, rudes, barbarosque populos exemptos ab observantia legis & præceptorum esse. Nullus autem ex Scriptura sancta textus adduci valet. Tantum enim abest Deum, inconsultis subditorum viribus, sua intimasse præcepta, ut e contrario conceptis verbis in Deuteronomio declaraverit se omnia aptasse, & attemperasse hominum naturalis ad moralem confirmari potest. Æque Deus est naturam condens, largiens gratiam: & quo ordo gratiæ altero potior est, eo quoque eminentius splendet. Philosophi omnes deprædicant, nihil naturæ deesse, sed secundis causis adscribendum, docent sapientes Philosophi. In superiore ergo gratiæ ordine nihil frustra egisse Deum, nullum præceptum frustra promulgasse, dicendum est. Natura non deficit in necessariis: ergo neque gratia. Inter necessaria primum occupat locum legis exequendæ cognitio. In hoc ordine Deus, & homo una operantur. Ergo defectus istius ordinis homini, non Deo tribuendi. Nec est quod opponas, naturam sua implere munia non in singulis individuis, sed in universæ speciei collectione. Ergo etiam, ut rectus ordo gratiæ consistat, sat erit ab aliquibus legem sciri. Ex ignorantia utriusque ordinis cavillatio oritur. Non omnis materia animæ rationali informatur, sic ordinis pulchritudine exigente. Monstra quoque in natura contingunt: quia ad universi ordinis integritatem conferunt. Nulla in ordine gratiæ monstra. Omnes, & singulos vult Deus salvos fieri: omnibus, & singulis auxilia sufficientia præbet. Et ut ad naturæ ordinem regrediamur, metallis in visceribus terræ, piscibus sub immensa Oceani mole immeris, a vibus per aerem volantibus, infinitis propemodum animantibus in

silvis, in speluncis, in terræ cavernis sigillatim providet: & Deum hunc deesse credendum est in illuminandis hominibus, ut legem quam iisdem imposuit, agnoscant, serventque? Quid locorum distantias opponis? An Deus non ubique præsens? Quid hebetudinem obrudis? An non omnipotens Deus, qui infirma & stulta eligit, ut confundat fortia? Quid doctorum penuriam exaggeras? An defunt Angeli? An non in manu Dei sunt hominum corda? Quid denique mustitas, absque miraculis plurimos illuminari non posse: miracula autem sine necessitate haud esse multiplicanda? Ecqua maior necessitas quam hominum salvandorum? Salvat autem Deus homines fide sua, lege sua, gratia sua. Hic est ordo certissimus, nobisque compertus. Alterutrum ergo asserendum: aut salvandos homines esse cum legis fideique ignorantia, atque adeo pervertendum ordinem certissimum, nobisque manifestum, ut isti contendunt: aut patrandâ miracula, ut primus ordo consistat integer. Quis non adfirmabit hoc secundum?

XII. Disputatio Augustini adversus Porphyrium plenam adfert huic causæ lucem. Nihil enim nunc obicitur quod efficacius non opposuerit Augustino Porphyrius. Hæc sunt Porphyrii argumenta adversus evangelicum textum, quo Christus se viam vitæ, & salutis asseruit. Item alia (inquit Augustinus epist. cxi. alias xlix. quest. ii.) proposuerunt, que dicerent de Porphyrio contra Christianos tamquam validiora decerpta: Si Christus, inquit, se salutis viam dicit, gratiam, & veritatem, in seque solo ponit animis in se credentibus redditum; quid egerunt tot seculorum homines ante Christum? Ut dimittam, inquit, tempora ante Latium regnatum, ab ipso Latio quasi principium humani nominis sumamus. In ipso Latio ante Albam dii culti sunt. In Alba æque religiones, ritusque valere templorum. Non paucioribus seculis ipsa Roma, longo seculorum tractu sine Christiana lege fuit. Quid, inquit, actum de tam innumeris animis, qui omnino in culpa nulla sunt? Siquidem is cui credi posset, nondum adventum suum hominibus commodarat. Orbis quoque cum ipsa Roma in ritibus templorum, caluit. Quare, inquit, Salvator qui dictus est, se se tot seculis subduxit? Sed ne, inquit, dicant, lege Iudaica veteri hominum curatum genus, longo post tempore lex Iudæorum apparuit, ac viguit angusta Syria regione, postea vero prorepsit etiam in fines Italos, sed post Casarem Catum, aut certe ipso imperante. Quid

Quid igitur actum de Romanis animabus, vel Latinis, quæ gratia nondum adveniens Christi viduata sunt usque ad Cæsarem tempus?

XIII. Patet ex allatis argumentis, nihil nunc efficacius opponi posse in ignorantiarum præsidium. Quid, quæso, respondebunt Probabilistæ Porphyrio? Num cælum ascendisse Romanos, Albanosque? Iure ergo Iulianus, Porphyrii argumentis deceptus, Christo vale dixit, fidemque maiorum suorum, ac religionem resumpsit? Sed, hac nunc argumentatione missa, quæ respondet Augustinus transcribamus. Ut prolixitatem vitam, plura omittam, quibus veluti gladio iugulat Augustinus paganos. Inquit enim: *Primo ipsi dicant, utrum profuerint hominibus deorum suorum sacra, quæ constat certis temporibus constituta? Quæ si negant aliquid profuisse ad animarum salutem, nobiscum ea destruunt, & esse inania confitentur. Nos quidem etiam perniciose monstramus; sed parvum non est ut ipsi interim prius inania fateantur. Plurima id genus in paganos regerit. Post argumentum facto in defensionem Christianæ religionis, sub quæstionis finem hoc præbet responsum. *Quamdiu parvus, & infirmus est intellectus hominis, divina debet credere veritati. Quid ergo mirum, si tam infidelibus plenum Orbem terrarum Christus prioribus seculis noverat, ut eis apparere, ut prædicari merito nollet, quos nec verbis, nec miraculis suis credituros esse præciebat? Neque enim incredibile est, tales fuisse tunc omnes, quales ab eius adventu usque ad hoc tempus tam multos fuisse, & esse miramur: & tamen ab initio generis humani alias occultius, alias evidentiùs, sicut congruere temporibus divinitus visum est, nec prophetari destitit, nec qui in eum crederent, defuerunt, ab Adam usque ad Moysen, & in ipso populo Israel, qui speciali quodam mysterio gens prophetica fuit, & in aliis gentibus, antequam venisset in carne. Cum enim nonnulli commemorantur in sanctis Hebraicis libris, iam ex tempore Abrahæ, nec de stirpe carnis eius, nec ex populo Israel, nec ex adventitia societate in populo Israel, qui tamen huius sacramenti participes fuerint; cur non credamus etiam in ceteris hac atque illac gentibus, alios fuisse, quamvis eos commemoratos in eisdem auctoritatibus non legamus? Ita salus religionis huius, per quam solam veram salutem veraciterque promittitur, nullumquam defuit qui dignus fuit; & cui defuit, dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humane usque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdam ad iudicium prædicatur.**

Ac per hoc & quibus omnino annuntiata non est, non credituri præciebantur, & quibus non credituris tamen annuntiata est, in illorum exemplum demonstrantur; quibus autem credituris annuntiatur, hi regno calorum, & sanctorum Angelorum societati preparantur. Quod dignis annuntiata sit semper fides, indignisque negata, iuxta iam nota in materia divinæ gratiæ principia accipiendum est. Neque hic explicare vacat, totam dignitatem effectum fuisse præcedentis auxilii, & gratiæ: quia alterius loci disputatio est.

XIV. Augustini doctrinam perspicuam de more nobis reddit S. Thomas, & argumentum a Porphyrio propositum pressius urget. Siquidem de verit. quæst. XIV. art. II. hunc sibi obiicit casum. Illud non est ponendum, quo posito, sequitur inconveniens. Sed si ponamus quod sit necessarium ad salutem, quod aliquid explicite credatur, sequitur inconveniens. Possibile est enim aliquem nutrirî in silvis, vel inter lupos; & talis non potest aliquid de fide explicite cognoscere: & sic erit aliquis homo qui de necessitate damnabitur: quod est inconveniens. Et sic non videtur quod sit necessarium aliquid explicite credere. Constituta in corpore articuli necessitate, & temporum ante, & post Salvatoris adventum, diversitate assignata, respondet. Dicendum, quod non sequitur inconveniens, posito quod quilibet teneatur aliquid explicite credere, si in silvis, vel inter bruta animalia nutriatur. Hoc enim ad divinam providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem; dummodo ex parte eius non impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni, & fugamali, CERTISSIME est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quæ sunt ad credendum necessaria; vel aliquem fidei predicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium, Act. x. Duo cursum animadvertet. Primo ad divinam providentiam confugit, & ab humanis ratiociniis recedit. Hoc ad divinam providentiam pertinet. Secundo, tamquam luculentissimam veritatem, divinam providentiam, iis promittit qui sequuntur rationis ductum. Certissime tenendum est &c. Afferit argumento 5. multos Gentiles ante Christi adventum salvos factos esse ex fide implicita in Christum. Et 2. 2. quæst. II. art. 7. ad 3. docet multis Ethnicorum Christi adventum revelatum fuisse.

Dicendum, quod multis Gentilium facta fuit revelatio de Christo, ut patet per ea quæ prædixerunt.

§. IV.

dixerunt. Nam Iob XII. dicitur: Scio quod Redemptor meus vivit. Sibilla enim prænumtiavit quædam de Christo, ut Augustinus dicit. Invenitur etiam in historiis Romanorum, quod tempore Constantini Augusti, & Irene matris eius, inventum fuit quoddam sepulcrum, in quo iacebat homo auream laminam habens in pectore, in qua scriptum erat: Christus nascetur ex Virgine: & ego credo in eum. O sol sub Irene, & Constantini temporibus iterum me videbis. Si qui tamen salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris; quia etsi non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia, credentes Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos. Hanc D. Thomæ doctrinam tradit etiam Alensis II. Part. quæst. cxxxix. memb. 8. & Gabriel in II. Sentent. dist. xxxii. quæst. II. art. 3. dub. 1.

XV. Hæc Sanctorum doctrina innumeris confirmari historiis fide dignis potest. S. Augustinus Lib. I. de doctr. christ. cap. 1. narrat, Antonium sanctum Monachum Ægyptium Scripturas divinas nulla hominum intractione didicisse: & servum barbarum christianum, de quo a gravissimis viris nuper accepimus, qui litteras quoque ipsas nullo docente homine, in plenam notitiam, orando ut sibi revelarentur, accepit. Nonne, inquit Gabriel, Cornelium Centurionem intruxit Petrus Apostolus? Memento (subdit Chrysostomus in cap. XVI. Luc. conc. III.) Eunuchi Regine Æthyopum, qui cum esset barbarus &c. Novit propensum illius animum Deus, studiumque amplexus, misit illi Doctorem illico. Verum non adest Philippus; sed Spiritus, qui movebat Philippum, adest. Non minus celebris est illuminatio Gentilis illius, quæ describitur in vita Ioannis Tauleri Doctoris illuminati. Legantur Acta S. Francisci Xaverii Indiarum Apostoli. Quis Columbum in Indias direxit? Auri comparandi fiducia, si oculis corporeis res cernatur. Classes quæ illuc petierunt, omnia alia præter Evangelii propagationem moliebantur. Infiniti homines hac, illac per mundum vagantur: errantes scientibus, & contra commiscuntur: illi prædam, isti anhelant dominatum; hi captivi, illi domini. Et in cunctis Deus gloriam suam, & hominum salutem quærit.

Explicatur principium illud: Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam. Hinc inferitur dari posse pro aliquo tempore ignorantiam invincibilem iuris tum naturalis, tum divini positivi. Alia confectaria.

XVI. **D**istinguenda sunt duo præceptorum genera: primum eorum quorum notitia necessaria est necessitate medii; alterum eorum quorum cognitio necessaria est necessitate præcepti. Illorum ignorantia nulla excusare valet. Comedere necessarium est necessitate medii ad vitam: sive culpa, sive absque culpa non comedas, mortem occumbas necesse est. Posteriorum ignorantia invincibilis excusat. Quacumque ergo causa careas iis quæ necessitate medii ad salutem requiruntur, & iustificationem, nullo modo iustificationem obtinere vales.

XVII. Concors est Theologorum sententia, omni tempore necessariam fuisse fidem unius Dei, & Christi mediatoris. Ante eiusdem adventum implicita, post explicita Christi fides necessaria est ad salutem. Convenit pariter penes antiquos, gravioresque Theologos, facienti quod in se est ex viribus gratiæ, Deum gratiata non denegare. Et vi istius principii antiqui communiter docuerunt, nullam dari ignorantiam legis, sive naturalis, sive positivæ divinæ; ut restatur Ioannes Gerfonius lect. IV. de vita spirit. corol. 3.

XVIII. Huic doctrinæ obitare videtur S. Thomas, inquit Elizalde Lib. VII. quæst. XI. §. 7. de quo hæc scribit: *Quantum sit in uno Thoma momentum, norunt sapientes, & quo sapientiores, eo magis. Et quibus ille nihil est, mihi ipsi nihil sane sunt. Vix eum ego nominare valeo, quin in eiusdem laudem, & encomia erumpam, non persuasionibus domo delatis, aut instituti præiudiciis occupatus; sed illius operum assidua lectione devictus. Quod alii Patres eloquentia, & sermonis sublimitate uberrime effundunt, hic duobus aut tribus verbis cumulatissime expedit. Quot verba, tot fere sententiæ. Verbum nullum quod causæ manifestandæ plurimum non conferat. Sed hæc præter rem. Porro Doctor sanctus infidelitatem negativam admittit, atque adeo ignorantiam invincibilem: & tamen conitanter ubique defendit, facienti quod in se est, Deum non denegare gratiam. Controverliam hanc versat 2. 2. quæst. X. art. 1. & ad Rom. X. lect. III. ubi hæc habet. Illi qui loquentem Dominum per*

se, vel per eius discipulos non audierunt, excusationem habent de peccato infidelitatis; non tamen beneficii Dei consequentur, ut scilicet iustificentur ab aliis peccatis, vel quæ nascendo contraxerunt, vel male vivendo addiderunt, & pro his merito damnantur. Si qui tamen eorum fecissent quod in se est, Dominus eis secundum suam misericordiam providisset, mittendo eis prædicatorem fidei, sicut Petrum Cornelio Act. x. & Paulum Macedonibus Act. xvi. Sed tamen hoc ipsum quod aliqui faciunt quod in se est, convertendo se scilicet ad Deum, ex Deo est movente corda ipsorum ad bonum. Pugnancia loqui videtur Doctor sanctus. Nam si facienti quod in se est, Deus gratiam non denegat; qui fieri potest ut negative infideles reperiantur? Nam si propria culpa carent, negative infideles non sunt. Quod si negative infideles sunt; iam sequitur, Deum non conferre gratiam facienti quod in se est. Hæc negotium facessunt; tamen si notionem infidelitatis spectes, facile diluuntur. Aliud quippe est quod quis peccet gratia divina abutendo: aliud, quod peccet peccatum infidelitatis. Tunc quis contra fidem peccat, cum fidei sibi propositæ resistit, inquit Angelicus 2. 2. quæst. x. artic. 1. *Quis credidit auditui nostro? Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis. Et secundum hoc infidelitas est peccatum.* Infideles ergo qui auxilia divina recipiunt ad Deum amandum, colendumque, si eis abutantur, peccant: & propter hunc divinæ gratiæ abusum Deus non revelat fidei arcana per Angelum, Prædicatorem &c. At culpa hæc non est infidelitatis: quia non resistit fidei, cum nondum sit ei proposita. Hæc facile conciliantur. Nec maiorem postulant explicationem. Nam hæc infidelitas mysteriorum fidei restringitur ad silvicolas, & inter bruta enutritos, quos in exemplum adducit Angelicus. Inter fideles autem, in sinu Ecclesiæ degentes, nullam dari docet ignorantiam invincibilem articuloꝝ fidei, quos Ecclesia credendos proponit. Prætereamus ergo silvicolas, & ceteros omnes spectemus. In his Doctor sanctus nullam ignorantiam admittit videtur invincibilem legis, sive naturalis, sive divinæ positivæ. Legatur in II. Sent. dist. xxxix. quæst. III. artic. 2. & quæst. xvii. de verit. artic. 4. & quodlib. III. artic. 13. & in cap. xiv. Epist. ad Rom. lect. 2. & I. 2. quæst. xix. artic. 6. ubi casum proponit sequentis conscientiam erroneam contrariam legi Dei. Et perpetuo definit, hunc peccare eam sequendo. *Illud, inquit, quod agitur contra*

legem Dei, semper est malum: nec excusat per hoc quod est secundum conscientiam. Lege omnia citata loca, & eandem offendes doctrinam. Nec confundas peccatum infidelitatis cum peccato ignorantie vincibilis. Sed semper præ oculis habeto, quod infidelitas debet resistere fidei propositioni. Si mysteria non proponuntur, non peccatur contra fidem. Quoties vero gratia Dei quis abutitur, quamquam non evadat infidelis positive, peccat tamen, & idcirco suspenditur donum fidei.

XIX. Ex allata doctrina inferitur, ad tempus dari posse ignorantiam invincibilem fidei, & naturalis divinique iuris. Nam si facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam fidei &c. illo ergo tempore quo quis sua explet munia, invincibiliter notitia fidei, legisque caret. Hæc veritas a nemine in discrimen vocari iure potest. Nam præstare quod in se est, respondere divinæ vocationi, querere, investigare, petere, implorare, quæ Deus præcipit, non in instanti & momento fiunt. Quamdiu ergo in his peragendis quis non deest parti suæ, tamdiu caret absque culpa scientia legis, & fidei.

XX. Aliud consuetarium inferitur. Corduba vir doctus testatur, communem opinionem antiquorum esse, gentes omnes peccare non credendo, nullamque infidelitatem negativam reperiri. *Nos sane (inquit Elizabeth Lib. VII. quæst. XII. §. 8.) in eam valde propendimus, & ne prorsus teneamus, D. Thome, qui tanti nobis est, auctoritas maxime revocat. Consultum tamen est afferre multa, quibus bene auditis, riteque perpensis, sapientiores diiudicent.* Nonnulla hic delibabo.

XXI. Omnes gentes quæ aliquam religionem profitentur, deosque colunt, sunt infideles, non negative, sed positive. Nam idololatria infidelitas positiva est, & peccatum enorme. Ergo gentes omnes religionem profitentes sunt infideles positive. Clarius rem habeto. Aut isti audierunt legem Christi, aut secus. Si primum, nemine dissentiente, sunt infideles positive. Si secundum, videntur infideles esse negative. Nam si nihil de Christo audierunt, nequeunt habere actum quo nolint in Christum credere. Idque verum habet. At istorum voluntas non credendi est voluntas colendi religionem propriam, & adorandi falsos deos. Porro voluntas ista mala est. Ergo infidelitas quoque criminosa, & positiva. Ergo actus tam intellectus, quam voluntatis, quibus hi credere nolant, mali sunt, & inexcusabiles.

Quod

Quod ut clarius percipias, adverte, eodem actu quo quis colit falsos deos, dissentire fidei veri Dei. Porro si ignorantia veri Dei inculcata esset, cultus falsus deorum noxius esse non posset. Quoniam falsum dignosci nequit nisi per verum. Ergo quoties inculpate ignoratur verus Deus, toties innoxie adoratur falsum numen. Verum nunc haud est quæstio de infidelitate negativa veri Dei, sed Christi Domini.

XXII. Compertum itaque est, infidelitatem unius veri Dei inexcusabilem esse. Ergo omnes idololatræ astringuntur, patriis diis abiuratis, propriaque religione contempta, verum Deum, veramque religionem investigare. Quod si fecerint, Deus non denegabit donum fidei in Christum. Clarius. Vera fides pluribus constat. Primo unius Dei, atque etiam Remuneratoris cognitione. Nam accedentem ad Deum oportet hæc duo credere: omnis autem homo potest ad Deum accedere. Deinde addit alia, nempe cognitionem Trinitatis, Christi &c. Hæc porro pedetentim infidelis convertendus deprehendit, & gradatim addiscit. A principio unius Dei Remuneratoris, ad Trinitatem, post ad Christum, postremum ad ceteros articulos accedit. Inventioni annexa est prosecutio, & finis inventio. Ergo quemadmodum ei qui moveri non vult, nec iter aggredi, crimen est non solum quod moveri non coeperit, sed etiam quod non pervenerit quo pervenire oportebat, & totum unum peccatum est: ita infidelis qui verum Deum quærere negligit, & ultro pergere in investigatione veræ religionis recusat, (non modo peccavit, quod non inceperit, verum etiam peccavit, quod non pervenerit ad veram religionem Christi. Siquidem in cognitione veri Dei Remuneratoris clauditur fides confusa aliorum quæ sequuntur arcana. Hæc confusa notitia satis est ad peccatum saltem ignorantie vincibilis.

§. V.

Iudicium nostrum super iis quæ dicta sunt.

XXIII. QUÆ hætenus hoc in capite dicta sunt, evincere videntur, nullam absolute dari invincibilem ignorantiam iuris naturalis, & divini. Si sincere, ut teneor, iudicium meum procedere debeam, adeo mihi valida, & luculenta sunt argumenta, quæ omnem ignorantiam invincibilem cuiusque divinæ legis excusant. *Conc. Appar. Tom. II.*

cludunt, ut pro dignitate respondere me fatear nescire. Facilius vero me expedire ab iis quæ in defensionem opponuntur ignorantie. Sanctorum Doctorum in iis ipsis quæ iuris naturalis, & divini sunt, sententiæ contrariæ unicum est recentiorum argumentum, in quo ultimum ipsi præsidium collocant. Verum licet haud sit contemnendum, immo magis faciendum; tamen, si ad Scripturarum, & eorumdem Sanctorum doctrinam serio expendatur, non ea quam adversarii existimant, evidentiâ fruuntur. Ineluctabile hoc illi reputant argumentum his decepti præiudiciis: altero, quod piaculo sibi vertant existimare, sanctos istos Doctores vel leviter peccasse; altero, quod si isti peccarunt, eorum culpa non potuit non esse gravis: quoniam regulas morum tradiderunt universo populo christiano, quem decipere, vel errandi viam eidem aperire grave sanè crimen est. Argumentationem istam sancti ipsi Doctores in antecessum refellerunt. Et quod ad primum attinet, ipsi Sanctorum celebriores, ut David ex veteri, Paulus ex novo testamento, pro repellendis ignorantibus Deum continenter orabant: hæc ignorantie crimina summopere verebantur, ut ex eorum allatis testimoniis palam fecimus. In sententias varias interdum abiere, etiam super iis quæ iuris sunt naturalis, & divini positivi. Esto. Quid inde? Ergo omnes non sunt assecuti veritatem. Hoc illi ipsi fassifunt. Ergo non fuerunt suarum opinionum diversitate errandi occasio: quoniam lectores admonent dari ignorantie peccata. Si omnem veritatem moralem assecuti Sancti fuissent, impeccabiles dicendi Sancti forent: quod nec adversarii adfirmant. Peccarunt ergo & Sancti: nam septies in die cadit iustus. Cedo: quænam peccatorum genera tribuenda Sanctis prudenter sunt? Nonne leviora, nonne minoris malitiæ, & contumaciæ? Quænam hæc? Sane peccata ignorantie, subreptionis, & infirmitatis, minusque voluntaria. Alterutrum ergo fatendum: aut sanctos Doctores communiter non peccasse; quod scripturæ sanctæ repugnat: aut peccata commisisse ignorantie quæ, ut pote minus libera, minusque voluntaria, excusantur, sin minus a toto, saltem a tanto. Porro cum horum omnium SS. Doctores admoneant christianum populum, altiusque inclament, periculose illas definiere quæstiones in quibus de peccato mortali disputatur, nisi veritas expresse habeatur, nemini sunt errandi occasio: quamvis illorum aliqui assecuti

enti veritatem non sint. Immo, cum doceant, ob occultas culpas, ob negligentiam, secretaque affectiones sæpe veritatem non inveniunt, omnem errandi occasionem abstulerunt. Quis est qui non intelligat, argumentum, quod ineluctabile adversarii reputant; suam excipere non spernendam responsum?

XXIV. Quanam ergo est sententia nostra post adeo prolixam disputationem? Paucis eam habeto. Primum confiteor ignorantiam meam, me neutram partem evidenter tenere, licet, & serio expenderim utriusque partis argumenta, & Deum oraverim, ut veritatem assequerem. Ergo, subdis, ex ore proprio datur ignorantia invincibilis; cum post & improbum studium, & frequentem orationem veritatem non sis assecutus. Consequentia nulla est. Oravi, sed forte non ut oportuit: studii, sed non ea intentione, & diligentia qua debui. Idcirco vereor, & magnopere vereor ne vincibilis sit ignorantia mea. Et testimonium hoc verum est. Alterum quod fateor, est, argumenta quæ probant nullam dari iuris, maxime naturalis, & quasi dixerim, divini positivæ ignorantiam, mihi satis urgentia videntur, quamquam recentiorum responsa mihi sint comperta.

XXV. Omnibus itaque mature expensis in eam propendeo sententiam quæ absolute negat dari per totam vitam ignorantiam invincibilem iuris naturalis. Dixi per totam vitam: quia occurrere reipsa ignorantiam invincibilem iuris tum divini positivæ, tum naturalis pro tempore aliquo intermedio, nec vocari in controversiam potest, ut dixi §. superiori num. 17. Quis inficias ibit, pueros, catechumenos, & alios plura difficilia invincibiliter ignorare, dum facilia addiscunt? Disputatio ergo est de ignorantia invincibili alicuius veritatis naturalis obscuræ & difficilis per totam vitam. Ut dixi, in opinionem negantem ut probabilior propendo; aqua tamen hæret: idcirco oppositam opinionem non improbo, sed potius a pronuntiando iudicio absoluto supersecedo. Quid quod si etiam ultro concedamus dari in aliquo raro casu ignorantiam invincibilem alicuius obscuræ veritatis iuris naturalis, non propterea aliquid emolumentum colligere inde possunt Probabilistæ, qui illam ignorantiam esse invincibilem contendunt quæ respicit maiorem notitiam, ut adhæreat minori?

XXVI. Recentiorum ergo Ignorantissimum velis remisque inseclemur, ceu monstrum unde quaque venenum emittens mortiferum. Te

in iudicem appello, lector benevole. Cedo: quæ ex Scripturis, Patribusque indicavimus documenta, an non concludunt evidentissime, frequentia esse ignorantiam crimina? Vix in iisdem aliquod excusationis vestigium. Ergo lucè meridiana clarius patet Probabilistæ aberrare a veritate. Isti invincibilem propugnant ignorantiam, quoties conscientia non pungit, & mens non advertit. Quid plura? Invincibilem defendunt ignorantiam eo ipso tempore quo luce maiori perfunduntur, dumque verisimilius errorem deprehendunt. Hinc familiares, communes, & passim obvias inducunt invincibiles ignorantias in cuiusque status, & professionis homine. Quæ ignorantiam eo sunt peiores, quo universaliores. Relaxant porro disciplinam tum ecclesiasticam, tum monasticam; & radices humilitatis, timoris, & vigilantiam ab imis præcidunt: mentis tumorem, superbiam, otium, soporemque nutriunt, ut alias dictum est.

§. V I.

Leges ipsæ humanæ a plerisque, communiterque invincibiliter non ignorantur. Nonnulla de factorum ignorantibus. Regula iuris explicantur.

XXVII. **H**Astenus de legis naturalis, & divinæ ignorantia, & facilitate eandem sciendi disputatum. In hoc ultimo §. pauca de humanarum legum ignorantia delibanda sunt. Leges humanæ prout a naturali, & divina distinctæ, ius canonicum, & civile comprehendunt. Porro quod adeo frequentes non sint, ut recentiorum plures arbitrantur, legum humanarum invincibiles ignorantiam; ex ipso humanorum iudiciorum usu patet. Nam admittuntur quidem in foro humano ignorantiam invincibiles, quando valida producuntur argumenta; ceterum nunquam ibi præsumuntur; sed omnes legum transgressores iudicantur rei, poenæque digni. Igitur legum humanarum iudices, homines communiter scire leges ad se, propriumque statum pertinentes, iudicant. Si enim communiter homines innocenter nescirent leges ad proprium statum attinentes, communiter tribunalia præsumerent, eos reapse illas ignorare. Illud quippe communiter præsumitur quod communiter evenire solet. Ergo, cum e contrario tribunalia communiter poenis subiciant legum transgressores, præsumantque eos leges caluisse; legitime infertur, communiter, & a plerisque vincibiliter ignorari leges.

XXVIII.

XXVIII. Huic argumento respondere communiter solent, id verum habere in foro exteriori, secus in interiori. Quæ distinctio pro arbitrio, & fere semper absque fundamento usurpatur. Quia siquidem ratione dicitur, valere argumentum factum in foro exteriori, secus in interiori, eadem dici potest, in interiori, secus in exteriori urgere. Sicuti verum cum vero, & ratio cum ratione non pugnat, ita nec rectum cum recto iudicio. Quare si in foro exteriori præsumitur communiter, homines scire leges ad se pertinentes; idem etiam in foro interiori præsumendum est.

XXIX. Quæ de legibus dicta sunt, eadem de legum sensu dicenda veniunt: quod videlicet sensum legum plerumque, & communiter homines assequi valeant. Leges sunt veluti sermones voluntatem Principum prudentes. Nonne audacissimus, stultusque haberetur ille qui negaret, Principes etiam sapientissimos posse claro perspicuoque sermone, nulla egente interpretatione, mandata sua subditis denuntiare? Atqui reipsa Principes communiter sapientissimos, prudentissimosque viros seligunt, qui severe, matureque leges concipiant, quique subinde claris perspicuisque verbis expriment, condant, promulgent. Quid plura? Nonne homines solo sermone societatem, foedera, & commercia exercent? Quis dixerit, necessarium fore interpretem in assequendo sensu patrii sermonis? Si ergo homines in mutuis colloquiis de rebus etiam difficilibus sese intelligunt, interprete semoto; quanto magis intelligere valent legum sensum, si leges clariores sunt vulgari sermone? Quid quod libri cuiusque facultatis, oratorii, historici, theologici, philosophici leguntur absque interprete, & intelliguntur? Ut quam sit hoc mirandum, intelligas, huc animum intende. Viri præstantissimi, sapientissimique magno otio, & improbo studio leges condiderunt; & in eisdem condendis id potissimum præ oculis habuerunt, ut ab omnibus intelligerentur. In hunc finem sermone conciso, presso, verbisque obviis usi sunt, ut obscuritatem, ambiguitatem, occasionemque cavillandi, & litigandi eriperent. Et tamen leges solæ sunt quæ non intelliguntur, quæ semper duobus gravidæ contrariis sensibus apparent, duasque ut minus pariter contrarias opiniones, & secundum alterutram vivere impune licet? Unde tam monstruosum portentum? Audi.

XXX. Aristoteles *Lib. I. Reth. cap. 1.* hæc scribit. *Maxime igitur convenit ut que*

recte posita sunt leges, cuncta ipsa explicent, & quam minima iudicibus relinquunt. Idque probat tripliciter. Primum quia unum aut paucos prudentes qui leges ferre possint, facilius est invenire quam multos. Deinde quoniam longi temporis consideratione leges feruntur, iudicia brevissima conficiuntur, difficile est ut bene a iudicibus iustum, & conciliabile distribuatur. Illud autem omnium maximum est, quod legislator iuris est. Senator vero, & iudex de presentibus iam determinatisque iudicant. Unde fit ut, cum & ament, & oderint, sua quoque utilitas conexa sit, & non satis queant veritatem perspicere, sed propria vel voluptas, vel dolor iudicia sua obumbret. Hæc documenta cedro digna in omnium legislatorum animis imprimi deberent. Nihil præclarior, nihil sapientius excogitari potest. Cuncta ergo quæ occurrere communiter possunt, exprimere legislator, & pauca, immo paucissima, & si fieri posset, nulla relinquere iudicibus debet. Cur? Quia facilius est paucos legislatores prudentes quam plurimos invenire. Qui condunt leges, pauci sunt; qui super iisdem iudicant, plurimi: quoniam leges perpetuæ sunt; interpretes vero legum infiniti prope modum. Altera Philosophi ratio valida est. Leges diurna consideratione, & sapientum examine conduntur. Iudicia, & interpretamenta brevissima, atque adeo errori obnoxia. Illud autem, concludit sapientissime Aristoteles, omnium maximum est, quod legislatores, dum quod iuris est, statuunt, rerum æquitatem spectant a personis abstractam; contra iudices, & interpretes præsentia iudicant. Dum autem in hominum capita, fortunas, aut appetitiones intorquendus est legis gladius, in aciem continuo prodeunt impotentiores affectiones, amor, & odium, spes, & timor, voluptas, & dolor, alique secretiores passionis, quæ iudicia omnia pervertunt, leges vel luculentissimas obscurant. Ad hæc aurea documenta animum illi intendant qui legislatorum prudentia, & benignitate abutuntur, dum ex illorum concessione dispensandi cum subditis ex rationabili causa, indiscriminatim a legis observantia omnes absolvunt. Sed de hoc alibi.

XXXI. Ex his patet, verum germanumque sensum legum communiter obvium, plerisque esse: quod sic de monstratur. Sensus opinionum, & interpretationum vel est communiter pervius plerisque, aut secus. Si secundum; ergo superflua sunt opiniones, interpretationesque; aut edenda interpreta-

tiones interpretationum, & opiniones opinionum in infinitum. Si primum; ergo & legum sensus obvius plerumque est potiore iure. Legislatores enim sapientia præstant opinatores, & leges opinionibus, ac iudiciis. Perspicui ne, eloquentes, acuti, providique erunt opinatores, atque interpretes; legislatores vero inepti, barbari, rudes qui exprimere sensus suos, scriptisque consignare nesciant?

XXXII. Accedit quod leges communiter observari debent; ergo & cognosci. Si enim sciri nequeunt, profecto nec observari. Ergo lex quæ communiter observari potest, & debet, communiter cognosci potest, & debet. Ergo idem de eiusdem sensu consistit; ut scite advertit Sanctus Hieronymus in epist. ad Galat. cap. 1. *Nec putemus in verbis Scripturarum esse evangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis.* Spiritus itaque, & anima legis sensus est. Verba instrumenta sunt, quæ sensum ad mentem deferunt. Leges quæ plures efferrent sensus, nocerent magis quam prodessent communitati: quia duabus partibus contrariis faverent. Nihil lege in utramque partem, veluti regula Lesbia, vertibili futilis atque ineptius. Leges autem communiter feruntur. Ergo communiter homines eas & scire, & intelligere valent, & debent. Quod ut evidentius pateat, cui demens non esset legislator ille qui ad Italos leges ferret lingua theutonica, ad Illyricos lingua italica, ad Græcos lingua latina, ad Hispanos lingua gallica? Et tamen pauci eruditi linguarum callentiores eandem intelligerent. Sed quia communiter homines eandem ignorarent, eas, ut futes, omnes deriderent. Hinc Ulpianus in l. *Sed & pupil.* 11. §. *de quo ff. de inst. act.* quærit, rogandæ ne leges sint litteris græcis, an latinis? Respondet: *Puto fieri secundum conditionem loci, ne quis causari possit ignorantiam litterarum.* Et tamen peius est leges ita esse conditas, ut sensus habeant implexos, ambiguos, & in utramque partem flexibiles; quam si Italici datæ essent lingua theutonica, aut Germanis lingua italica. Quoniam sic latæ, si non prodesse, non obesse, quia non intellectæ. E contrario intellectæ in contrariis sensibus obsunt plurimum, bella civilia, seu lites, iurgia, & dissensiones pariunt, & omnem legum finem auferunt.

XXXIII. Argumenta hæc, inquis, decretoria videntur. At experientia, quæ mille

prævalet argumentis, oppositum evincit. Innumeræ scilicet occurrunt, & oppositæ legum interpretationes, & contraria iudicium iudicia super una & eadem lege. Aristoteles in sua tertia ratione hoc inane sophisma iam penitus labefactavit. Legislatores communiter æquitatem, iusque abstractum spectant, & a præoccupationibus immunes sunt: ad perpetuitatem enim leges condunt, in easque illas dirigunt quos ignorant. Interpretes iudices homines præsentem habent, quos amant, aut fastidiunt, a quibus sperant, aut timent. Spiritus contentionis, amor factionis, superbia ceteris præstandi, & aliæ plurimæ occultissimæque causæ sunt; quæ tantam interpretationum, opinionum, & sententiarum varietatem, & oppositionem inducunt. Perspicuæ sunt leges, & communiter omnibus perviæ; sed amor, vel odium tenebras eisdem prætendunt. Plura hic de iudiciis, de advocatis dicenda forent; sed alibi sedem habent.

XXXIV. Colligas hinc velim, nec legum humanarum adeo frequentem esse invincibilem ignorantiam, ut recentiores præsumunt; nec tamen adeo raram, ut est illa legis naturalis & divinæ. Quoniam, ut dictum est, Deus in ferendo leges suas omnium hominum vires, potestatem, infirmitatem, locorum distantiam, idiotarum hebetudinem, & cetera omnia impedimenta præsentissima habet: vires quoque conferre, quibus leges ferentur, in promptu ille habet. Quare fieri minime potuit ut Deus voluerit lege sua comprehendere hominem aliquem qui eam servare nequiret. Non sic legislatores humani, qui leges suas universim ferunt, absque cognitione particulari hominum, & eventuum contingentium. Idcirco non adeo rara istarum legum ignorantia est, sicut ignorantia legis naturalis, & divinæ.

XXXV. De ignorantia factorum pauca verba. Non omnis facti ignorantia invincibilis, & peccati expers est; ut ex Levitici adductis supra locis patet. Peccata per oblivionem in iure punita legimus. Cap. *Cum in tua, qui Matri. accus. pos. xii. quæst. 11.* Non me latet iuris regulam præscribere, circa facta ignorantiam præsumendam esse. Sed hæc de quibusdam factis occultis, & non notoriis intelligenda est: & etiam quod frequentior sit factorum quam iurium excusabilis ignorantia. Univerfa iuris distribuentis iustitia circa facta versatur, premia dignis, supplicia reis partiens: in eligendis, excludendisque a dignitatibus, & gradibus me-

merita singulorum expendit. Et tamen plura peccata, & gravia perpetrantur ob negligentem inquisitionem, & ignorantiam digniorum. Colliges hinc, quam detinentes ii sint qui die veneris carnes manducant, ieiunia violant, divinum officium obliviscuntur; & quasi de propria gaudentes ignorantia sibi plaudunt, & alii audientes invident illorum fortunæ, quod absque culpa potuerint & onus officii negligere, & carnibus se reficere. Hæc consequens lætitia argumento evidenti est, vincibilem in crassa negligentia fuisse ignorantiam. Non ergo omnis factorum ignorantia vincibilis est. Quo graviora sunt facta, eo potior adhibenda diligentia, ut ignorantia vitetur. Quare qui in plateam sagittam iaculantur, aut e fabrica lapidem proiciunt, aut raro, aut numquam excusantur a culpa sive homicidii, sive percussio: quia communiter negligentes sunt. Nec semper clamor satis est in re adeo gravi; sed visus diligentia requiritur. Factum quod narrat S. Greg. *lib. IV. Decal. c. xl.* aures vel obtusiores arrigere deberet: idcirco illud transcribere decrevi. Dum adhuc (inquit) essem scribere decrevi, atque in laico habitu constitutus, narrari a maioribus, atque scientibus audivi, quod Paschasius huius Apostolicæ Sedis Diaconus, cuius apud nos rectissimi, ac luculenti de Spiritu sancto libri extant, miræ sanctitatis vir fuerit, elemosynarum maximis operibus vacans, cultor pauperum, & contemptor sui. Sed hic in ea contentione, quæ, inardescente zelo fidelium, inter Symmachum & Laurentium facta est, ad Pontificatus ordinem Laurentium elegit, & omnium post unanimitate superatus, in sua tamen sententia usque ad diem sui exitus perstitit, illum amando, atque præferendo, quem Episcoporum iudicio præesse sibi Ecclesia refutavit. Hic itaque, cum temporibus Symmachi, Apostolicæ Sedis Præfulis, esset defunctus, eiusque dalmaticam feretro superpositam dæmoniacus attigisset, statim sanatus est. Post multum vero temporis Germano Capuano Episcopo, cuius superior mentionem feci, medici pro salute corporis dictaverant, ut in Angulanis thermis lavari debuisset. Qui ingressus eadem thermas, prædictum Paschasium stantem, & obsequentem in caloribus invenit. Quo viso vehementer extimuit; & quid illic tantus vir faceret, inquisivit. Cui ille respondit: Pro nulla alia causa in hoc poenali loco deputatus sum, nisi

quia in partes Laurentii contra Symmachum sensi. Sed, quæso te, pro me Dominum deprecare: atque in hoc cognosces quod exauditus sis, si huc rediens, me non inveneris. Qua de re vir Domini Germanus se in precibus stringit, & post paucos dies rediit; sed iam dictum Paschasium in loco eodem minime invenit: quia cum non malitiæ, sed ignorantia errore peccaverit, purgari post mortem a peccato potuit.

XXXVI. Ofganniani morosi critici, liberos Dialogorum Gregorii fabulis infartos. Hoc factum, etiam si esset credulitate æquo facilliori exceptum, nihil adimeret roboris argumentationi hinc eruendæ. Siquidem adest sanctissimi, maximique Pontificis auctoritas in eo quod ius seu doctrinam spectat. Nam aperte Gregorius pœnas caloris luisse Paschasium asserit, quod ignorantia deceptus Laurentium Symmacho ad Pontificatum prætulisset. Pro certo ergo habuit, peccata ignorantia, etiam circa facta, punienda esse. Canant nunc recentiores suarum probabilisticarum ignorantiarum receptui. Si Paschasius pauperum cultor, sui contemptor, prodigiorum patrator, secreta aliqua affectione decipi potuit; & ignorantia obductus Laurentium præferre Symmacho in Pontificatu; & ob hanc venialem utique culpam debuit pœnas dare: quid nos miseri, pauperum contemptores, nostri amatores, inquit Elizabeth, timere non debemus? Apage ergo ignorantias probabilisticas, omnia excusantes. Expergiscere, & antequam in rebus facti sententiam roges, rei veritatem, & circumstantias serio expende, animi tui occultiora arcana ad crism revoca, ultimos vincibilis ignorantia vitare. In calce huius §. duas iuris regulas circa ignorantias brevissime explico.

XXXVII. Regula iuris 13. *Ignorantia facti, non iuris excusat.* Duplex factorum genus. Aliud proprium, alienum alterum. Ignorantia alieni facti excusat: quia cum hæc sint innumera, & ad te non pertineant; rationabiliter præsumeris ea ignorare. Atque ut in foro hæc ignorantia appareat vincibilis, debet pars adversa rationes allegare. Contra ignorantia facti proprii in foro non excusat: quia nemo prudens præsumitur ea ignorare quæ ad semetipsum pertinent. Quare ut hæc ignorantia invincibilis asseratur, argumentis probari debet. Idque patet ex cap. *Ab excommunicato xli. de rescript. & l. Quamquam 7. pr. ff. ad ad S. C. Vell.*

XXXVIII. Regula 47. *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.* Hæc regula optime concordat cum prima. De sola ignorantia facti loquitur, ut communiter Iurisperiti cum Glossa interpretantur. Quia eorum quæ iuris sunt, scientia, non ignorantia præsumitur; ut ex ultima prioris regulæ parte liquet. Immo ad solam ignorantiam facti alieni restringitur, ob rationem in explicatione prioris regulæ datam. Addunt communiter interpretes istius regulæ, eorum quæ publica sunt & notoria, scientiam, non ignorantiam præsumi, nisi ignorantia probeatur: eorum contra quæ occulte fiunt, ignorantiam præsumi, nisi probeatur scientia. Limitant tamen regulam ad ea facta quæ vi proprii officii scrutari nemo tenetur. Regula tamen generalis certa præscribi nequit ob varias multasque circumstantias.

XXXIX. Præsumitur solum probabiliter potest, ignorantiam eorum quæ raro, aut fere numquam contingunt, esse communiter invincibilem; eorum vero quæ frequenter eveniunt, quæque ad nos, quatenus aut homines, aut Christiani, vel Religiosi, vel ministri sumus, pertinent, vincibilem plerumque ignorantiam esse. Noemi ignorantia, quæ se inebriavit, invincibilis fuit: quia numquam prius vel in se, vel in alio vini vim expertus fuerat. Pari ratione, si quis assuetus potare etiam abundanter, quin unquam se inebriari expertus sit, si casu bibendo inebrietur, invincibilis est ignorantia; vincibilis contra, si ebrietatem expertus, iterum ad potandum intemperanter accedat. Eodem pacto ratiocinandum est de scientia occasionum peccandi; item de oblivionibus, aut ignorantibus in recitatione officii, in peccatorum confessione occurrentibus. Hæc enim omnia ad propriam professionem pertinent: ideo si frequenter occurrant obliviones, & ignorantia, nisi aliqua peculiaris ratio obstat, sunt vincibiles. Regula certior in distinguendis ignorantibus est bona voluntas; sed quæ sit vere bona. Nam sunt voluntates bonæ non bonæ, segnes nempe, pigræ, quæ velleitates nuncupantur; quarum plenus infernus dicitur. Voluntates vere bonæ sunt efficaciæ, diligentes, vigilantes, & anhelantes æternæ salutis portum, non secus ac avari, ambitiosi, & mundamantes curant res suas. Istarum ignorantia vincibiles communiter habendæ sunt.

CAPUT VI.

Via, & debitum inveniendæ veritatis moralis.

Hactenus ostensum est Scripturæ, Patrumque documentis, veritatem ad fidem, moresque pertinentem inveniri posse ab his qui quærunt illam. In præsentiarum via aperienda est quam quisque calcare debet, ut e tenebrarum labyrintho exeat, seque in semitam restituat veritatis. Debitum quoque grave, quo quisque astringitur ad veritatem hanc quærendam, & investigandam, explicare debemus. Librum integrum toties laudatus P. Michael Elizalde in hac adornanda sparta infumit. Plurima ibi versat ad pietatem ciendam, & ad excutiendum humani generis soporem, stuporemque efficacissima. Instituti nostri ratio non sinit ea omnia pertractare. Quare, pluribus, omissis, ea feligam quæ magis ad præstitutum mihi finem conducere novero.

§. I.

Recedendum a via probabilistica, ut veritas inveniat.

Paradoxon mihi videre videor, quod proposui, apparere tibi. Opinionum probabilium mundus plenus est, & recessus a via probabilistica, ut veritas reperitur, suadendus suscipitur? Admiratio cessabit, si sensum propositionis explicavero. Viam opinionum illam voco quam Casuistica, & Probabilistica invexerunt in mundum, ut libro sequenti fufius explicabo. Quænam hæc? Illa in qua duæ Probabilistarum acies mutuo dissidentes de peccato, & non peccato, de vitio, & virtute disputant: & nunc pares cum paribus, nunc manipulus cum integra legione depræliantur: & utramque viam, tametsi oppositam, ad cælum ducere defendunt. Viam probabilisticam eam voco quæ orsa sua non ducit a Scriptura sancta, a Patrum sanctorum documentis, sed ab hominibus inventis. Viam probabilisticam eam voco quæ omnia est, sibi que opposita, in qua una Probabilistarum pars nega illam ad cælum tendere, adfirmat altera: & media unica cerebri reflexione utramque sursum ascendere docent, tibi que commodiorem feligendam permittunt. Viam probabilisticam voco plurimum

rium Moralistarum libros, qui, quasi e Luciana schola prodeuntes, pleni sunt in omni fere controversia similibus decisionibus. *Quæritur, utrum ad ieiunium tenebris? Adfirmant Layman, Sporer, Gobat. Negant Cavamuel, Diana, Tamburinus. Utraque opinio probabilis est.* Vix aliqua occurrat in universa casuistica Theologia controversia in qua similes non invenias resolutiones. Viam probabilisticam denique illam voco in qua hæc passim offenduntur. *Lex dubia non est lex. Lex Dei controversa non est satis promulgata. Possesso fiat pro libertate. In dubiis benignior pars est amplectenda.*

III. Ex hac sola viæ probabilisticæ notionem compertum habes, recedendum ab ea esse, si semitam ingredi veritatis aves. Verum utique habet, nos coniecturis probabilibus, seu via probabilisticæ posse ad veritatem accedere, quando in ea non sistimus ut in termino, sed per eam ultro ad veritatem assequendam, quatenus fieri potest, aspiramus. At docti iuniores, te in via probabilistica detinent, nihil de veritate curantes. Si enim veritas illis cordi esset, solam probabilitatem quam propius veritati accedere cognoscunt, tibi suaderent amplectendam. Contra vero statuunt. Duas probabilitates directe contrarias tibi proponunt. Si altera vera, altera necessario falsa est; & tamen illi utramlibet tibi porrigunt, commodioremque tuis appetitionibus feligi a te posse docent. Ergo luce meridiana evidentius est, Probabilistas nihil de veritate esse sollicitos, sed ab ea prorsus præcindre; & loco veritatis probabilitates reflexas oppositas præferre, veluti regulas lesbias, quas pro ingenio & in salutis negotio, & in civili commercio, & in humana societate tibi accommodare, & aptare valeas. Adeo verum est, Probabilistas sistere in sola probabilitate, & parum, aut nihil curare de veritate, ut nos, qui veritatem necessariam esse dicimus ad operationem honestam, & meritoriam vitæ æternæ, appellent, quid? VERISTAS, ut legere poteris apud P. Casnedi Tom. II. disp. XI. sec. XI. numer. 310. & seq. de quo plura infra. Iure igitur concludimus, recedendum a via probabilistica esse, ut veritas inveniri possit. Probabilitatem non repudiamus, sed amplectimur, tamquam instrumentum, seu medium, in quo minime sistimus; sed eo utimur, prout veritati inveniendæ deservit, & quo magis veritati accedit, pressius am-

plectimur, & quo magis a veritate recedit, eo nos ab eodem pedem referimus.

IV. Quæ hæctenus indicavimus, illustrantur. Via probabilistica eo tendit, ut fideles doceat quo pacto valeant absque peccato mundo placere, concupiscentiæ, voluptatibus vacare, theatris, comædiis, & promiscuis conversationibus interesse. Eo spectat, ut fidelibus arcanam quamdam vivendi methodum pandat: ut eos dirigat, qua ratione possint duobus servire dominis, unoque pede in cælum ascendere, alteroque per terram ambulare: ut eos instruat, quo modo possint divitiis augendis, dignitatibus honoribusque assequendis tuta conscientia incumbere: quomodo possint mentiri, occidere, lucrari ex mutuo, pomposas induere vestes, quin mortaliter peccent; quomodo possint se legibus Ecclesiæ subducere, quin peccent. Hæc & similia via probabilistica docet suos assecras. Porro quam sit hæc via adversa & opposita evangelicæ viæ, quam nobis aperuit Christus, nemo non videt. Nam via Christi via est veritatis, & vitæ. Lex Dei, lex evangelica non solum præcipit declinare a malo, sed etiam facere bonum. Lex evangelica non solum non est lex vitiorum; sed est lex virtutum. Vitiis legis amoris homo vel esse, vel aspirare ad statum gratiæ astringitur. Ergo recedendum est a via probabilistica, quæ in hominum opinione pedem figit; quæque in sola quadam versuta mali fuga tota occupatur: quæ tandem docet vivendum aut secundum, aut contra sanctam Dei legem. Si enim opinio probabilis sit falsa, est contra legem Dei; si vera, iuxta Dei legem. Sed via probabilistica utrasque opiniones tibi spectandas proponit. Ergo æque te instruit vivere contra, ac secundum divinam legem. Ludricam illam reflexionum scenam, vi cuius incerta in certa, falsa in vera, vitia in virtutes transmutantur, veluti ædificium super maris arenam excitatum, suo loco in pulverem amandabimus.

V. Quid quod ipsi Probabilistæ hanc viam falsam, & perditionis viam reputant, quoties pecuniarum, proximique bonis nocendi periculum imminet? Via, inquiunt, utriusque contrariæ opinionis, aut servandi, aut violandi legem Dei secure ad cælum ducit; nisi prævideas in hoc conflictu opinionum crumenam esse molestandam, proximumque præiudicandum. Tum enim, incertis dimissis, certiora & probabiliora sectanda.

Si sola divina lex spectetur, utramlibet sequere opinionem: quia si minus probabilis falsa erit, violatio legis vi reflexionis probabilificæ materialis quoque reputabitur. Si ab eis perconteris: Ecce violatio divinæ legis materialis est, si sola spectetur; formalis vero, si honor, pecunia, lucrum accedant? Non aliud respondent, nisi quod securior arripienda est via, ubi proximi damnum agitur; benignior vero, seu laxior, quando sola divinæ maiestatis offensa spectetur. At numquid non eodem modo voluntaria est, & libera legis divinæ violatio, si ve occurrat, si ve non occurrat peccuniarum iactura? Eodem quippe modo est præcognita. Ergo eodem modo voluntaria: ergo eodem modo peccatum est. Luber huc transcribere pauca sapientis P. Elizalde verba ex Lib. VIII. quæst. III. §. I. *Iam magni animarum Rectores distinguite, & dicite: violationem voluntariam legis Dei citra salutis, pecunie, & similibus præiudicium non esse peccatum: esse vero, ubi salus, pecuniarum interest. Ecce autem ita? Alio hoc resolvit nequit, nisi quod LEX DEI PER SE NIHIL EST. Salus porro, & pecunia magnæ res sunt. Infero: Ergo tenemur relinquere hanc viam. Probo. Quia tenemur relinquere tales Doctores.*

VI. Tandem hæc obligatio recedendi a via probabilistica contrariarum opinionum confirmari posset infinitis rerum humanarum exemplis. Numquid mercatores, nautæ, milites, lutores ipsi contrariarum opinionum incertitudini fortunas suas committunt? Nonne omnes in corporum cura, in connubiis ineundis, in negotiationibus, pecunia, & incertitudinem, quod fieri potest, fugiunt? Sapienter Franciscus Arias describit infinitas opiniones, quibus involutus mundus erat ante Christi adventum. Legantur soli libri Marci Tullii *de natura deorum*, ubi in unum collectæ sunt monstrosæ illæ, innumeræque sapientum opinionum contrariæ in hac materia. Orto Sole iustitiæ super terram, tenebræ illæ dissipatæ sunt, evanuerunt opiniones, deorum pluralitas sublata est, ex nobiliori, ampliori que mundi theatro, deque uno Deo una sententia est. Quamdiu libro Salvatoris unice Christiani studuerunt, una fuit aut veritas, aut verissimioribus adherendi sententia. Neglecto hoc Redemptoris libro, quemadmodum ante illius adventum muris contrariis opinionibus mundus conflabatur; ita fere post evoluta quindécim

& amplius sæcula ab eiusdem adventu, de morum integritate, sicut tunc de deorum pluralitate, infinitarum dissidentium opinionum pugna & bello mundus christianus discinditur in partes. Invecto siquidem Probabilismo, unus Doctor gravis satis est ad pariendam, & stabiliendam in mundo opinionem. Hæc sola semel parta, & doctrinis salutaribus adscripta, aliam parit, & hæc aliam; adeo ut una sola opinio ita secunda & prægnans evadat, ut brevi familiam centum opinionum progignat; ut consulenti vel unicum Dianam palam est.

VII. Relinquendam viam probabilisticam, & insitendum unice contrariæ semitæ, alio argumento penes omnes Catholicos invictè evincitur. Nos Catholici negamus extra Ecclesiam Catholico-Romanam quemquam posse cælum assequi. Concedunt Mahometani, Lutherani, & plures alii sectarii, nos Catholicos in nostra religione posse salvos fieri, quamquam illorum religio, ut ipsi aiunt, præstantior sit. Ex qua concessione sic arguunt Catholici. Temeritatis, & stultitiæ plena res est, in salutis æternæ negotio consiciendo negligere medium quod iuxta omnes certum est, ut aliud eligatur cuius certitudo, & securitas saltem est in quæstione. Idque in omni temporali corporis, pecuniarum, honoris negotio patet. Ergo temeritas, & stultitia est religionem Romanam respicere, in qua iuxta omnes salus obtineri potest, ut altera quæcumque seligatur, in qua quæstio est, utrum in eadem quisquam salvus fiat. Hæc argumentatio aut nulla est, aut evincit viam probabilisticam diris esse devovendam. Siquidem iuxta omnes via veritatis est via tutissima salutis. Via probabilistica in sensu explicato iuxta omnes Antiprobabilistas est via perditionis; quamquam Probabilistæ eam tutam adfirmant. Ergo aut adversarii, repudiata via probabilistica, attinguntur in nostram demigrare viam; aut argumentatio narrata Catholicorum adversus sectarios nulla est. Ne multa: in controversia religionis teneamur, dimissis incertis, certa amplecti: ergo idem in causa morum. Nec minoris periculi est in una ac in altera causa incertitudo. Quid hinc Probabilistæ aulicæ quod reponere Lutherani nequeant? Quæ obtrudere adversarii solent, nec nostram viam esse viam veritatis, & certitudinis, cum & opinio probabilis, & probabilissima, falsa esse queat; alibi resolvuntur. Nugæ enim sunt, quæ seipsis in fumum abeunt:

nam

nam de ea certitudine & veritate nobis est sermo quæ hic in terris haberi potest. Hæc autem si non semper habeatur in re, fat est ut, quoad fieri valeat, eidem propius accedamus. Et hanc dicimus esse viam illam quæ secundum omnes utriusque sententiæ patronos securius ad cælum ducit.

§. II.

Via inveniendæ veræ religionis, & veritatis moralis evangelicæ eadem est. Hæc non est in rerum examine sita.

VIII. **F**ides catholica non in sola fide speculativa mysteriorum sita est: quin, teste Iacobo, hæc fides operibus bonis destituta, mortua est. Fides ergo nostra integre accepta æque agenda, ac credenda suo ordine servato comprehendit; ita ut doctrina morum sit pars doctrinæ fidei; immo doctrina fidei nequit integre consistere absque doctrina morum, quæ est pars doctrinæ fidei. Porro sicut Deus infinita sua sapientia ita disposuit fidem, religionem, & Ecclesiam suam, ut omnes eam invenire possent; sic legem suam tulit taliter cognoscibilem, ut quisque eam reperire valeat. Ergo sicut omnes reperire valent veram religionem, veramque Ecclesiam; ita assequi possunt veritatem moralem; cum non minus hæc quam illa notis signisque visibilibus vestita a Deo sit.

IX. Porro, ut de notis fidei differere primum incipiam, in memoriam revocanda est Augustini doctrina, qua ostendit, viam assequendi veritatem articulorum fidei, non esse viam examinis, & discussionis. Si quis veritates de prædestinatione, de gratia, de libero arbitrio, de unitate personæ Christi, de duabus naturis, de Trinitate personarum, de Papatu, aliisque articulis assequi via examinis vellet; prius finiret, inquit Augustinus, vitam istam: alter in principio, alter in medio examinis diem ultimum clauderet, ut reapse evenit. Accedit quod Deus fidem suam non solis Theologis revelavit, suscipiendamque præcepit; sed omnibus, viris, & feminis, Principibus, & subditis, nobilibus, & agricolis, acutis, & ineptis, doctis, & indoctis; neque hos omnes Theologos esse voluit. Ergo alia via præter examen assignanda est, qua veritates fidei inveniantur. Atqui eadem omnino ratio evincit respectu legis, & veritatis moralis: quoniam Deus quem-

admodum fidem, ita legem, & præcepta sua non solis Theologis, sed omnibus recensitis intimavit. Ergo superest alia via, qua citra examen inveniri lex, & moralis veritas possit. Hæc autem via debet esse notarum aliquarum, & signorum, sicut in fide: quoniam sicuti credere non possumus quæ Deus dixit, nisi sciamus quæ dixerit; ita neque servare, & custodire præcepta valemus, quin cognoscamus quæ præceperit.

X. Porro istorum omnium ratio est, quia veritas fidei non est doctrina humani ratiocinii, aut examinis, vel naturalis investigationis; sed doctrina divinitus tradita, & talibus notis, ac signis ornata, ut fallitatis revincat ceteras sectas, & seipsam credendam prodat. Sed talis quoque, proportionem servata, est veritas moralis evangelica, quæ naturalem investigationem excedit. Ergo simili modo intelligenda est veritas moralis evangelica, ac veritas fidei.

XI. Explicandæ nunc essent notæ, & signa veræ religionis, veræque Ecclesiæ. Verum hoc nimium me ab instituto revocaret. Fusò calamo hæc signa, notæque Theologi explicant in tractatu de fide. Consule potissimum P. Michaellem Elizalde in Libro inscripto *Forma veræ religionis quærendæ, & inveniendæ*. Pauca ex eodem delibabo.

XII. Prima ergo, potissima, & quasi dixerim, unica via inveniendæ veritatis sive fidei, sive morum, ea est quam perhibet S. Paulus Apostolus II. ad Timoth. I. *Scio cui credidi*. Articuli credendi, & moralis evangelica a Deo sunt, ut dictum est. Deo credendum esse, omnes adfirmant: ergo hoc factum primum omnium quærendum investigandumque est, videlicet revelaverit ne Deus hos articulos, præscripseritque hæc præcepta, hæcque consilia. Hoc peracto, res tota respicet. *Scio cui credidi*. Hanc arripuit Augustinus viam, eamque nobis sequendam proponit Lib. de utilitate credendi cap. VIII. *His igitur constitutis . . . edam tibi, ut possum, cuiusmodi via usus fuerim, cum eo animo quærerem veram religionem quo nunc exposui esse quærendam*. Porro, antequam hanc viam inventæ a se veritatis Doctor S. explicet, patetfacit viam per quam a vera catholica religione desciverit, & in Manichæorum hæresim incidit. Inquit ergo Lib. cit. cap. I. *Nostrum enim, Honorate, non aliam ob causam nos in tales homines incidisse, nisi quod se dicebant, terribili auctoritate separata, mira*

& sim.

Et simplici ratione introducturos ad Deum & errore omni liberatos. Quid enim me aliud cogeat annos fere novem, sprete religione quæ mihi puerulo a parentibus insita erat, homines illos sequi ac diligenter audire, nisi quod nos superstitione teneri, & fidem nobis ante rationem imperari dicerent, se autem nullum premere ad fidem, nisi prius discussa, & enodata veritate? Quis non his rationibus illiceretur, præsertim adolescentis animus cupidus veri, etiam nonnullorum in schola doctorum hominum disputationibus superbus, & garrulus, qualem me tunc illic invenerunt, spernentem scilicet quasi aniles fabulas, & ab eis promissum apertum, & sincerum verum tenere, atque haurire capientem? Huc animum intendant qui omnia Moralis evangelicæ documenta humanis implicat ratiociniis. Honoratus, & Augustinus aniles fabulas reputabant dogmata nostra. Et tamen a peccato immunes sese existimabant tunc; sicuti docent qui tollunt peccata mundi.

§. III.

Via inveniendæ veritatis evangelicæ sive fidei, sive morum, est via auctoritatis.

XIII. **A**ugustinus errore Manichæorum deprehensus, eidem se subducere constitutus fluctibus agitabatur Academicorum. Sape mihi (inquit Lib. de utilit. cred. cap. VIII.) videbatur inveniri non posse, magnique fluctus cogitationum mearum in Academicorum suffragia ferebantur. Animos quasi despondebat Augustinus, se verum inventurum. At animum erexit, & suæ conversionis tamquam primum fundamentum præiecit, veritatem inveniri ab omnibus qui illam quærunt, posse. Via illam quærendi, & inveniendi est quæ latet homines. Quid ille egit, ut hanc inveniret? Audi illum hæc omnia narrantem cit. Lib. de utilit. creden. cap. VIII. Sape rursus intuens, quantum poteram, mentem humanam tam vivacem, tam sagacem, tam perspicacem, non putabam latere veritatem, nisi quod in ea quærenda modus lateret, eundemque ipsum modum ab aliqua divina auctoritate esse sumendum. Restabat quærere quenam illa esset auctoritas, cum in tantis dissensionibus se quisque illam traditurum polliceretur. Occurrebat igitur inexplicabilis silva, cui dentium inseri nultum pigeat: at-

que inter hæc sine ulla requie cupiditate rependi veri animus agitabatur. Dissuebam me tamen magis magisque ab istis (Manichæis, & Academicis) quos iam deserere proposueram. Restabat autem aliud nihil in tantis periculis, quam ut divinam providentiam lacrymosis, & miserabilibus vocibus, ut operam mihi ferret, deprecarer. Atque id sedulo faciebam. Hoc itaque primum omnium constituendum est, veritatem inveniri posse. Quærite, & invenietis. Promissa tua sunt, Domine. Et quis falli timeat, cum promittit veritas? inquit idem Augustinus Lib. XII. Confess. cap. I.

XIV. Res tota ergo deducitur ad modum seu viam qua hæc veritas inveniendæ sit. Hanc autem viam auctoritatem esse illius qui credenda, & agenda præscripsit, constat. Hoc porro pacto Augustinus evincit hanc unicam esse inveniendæ veritatis viam. Sic ergo adoritur Manichæos præfate Lib. de utilit. cred. cap. XII. & paulo ante. Nam qui dicunt, nihil esse credendum nisi quod scimus, id unum cavens nomen opinionationis, quod fatendum est turpe, ac miserimum. Sed si quis diligenter consideret plurimum interesse, utrum se scire quis putet, an quod nescire se intelligit, credat aliqua auctoritate commotus; profecto erroris & inhumanitatis, atque superbie crimen vitabit. Post sic arguit adversus Manichæos. Quæro enim, si quod nescitur, credendum non est; quomodo serviant parentibus liberi, eosque mutua pietate diligant, quos parentes suos esse non credant? Non enim ratione ullo pacto sciri potest, sed interposita matris auctoritate de patre creditur, de ipsa vero matre plerumque nec matri, sed obstetricibus, nutricibus, famulis. Nam cui furari filius potest aliisque supponi, nonne potest decepta decipere? Credimus tamen, & sine ulla dubitatione credimus, quod scire non posse confitemur.

XV. Credendi necessitate demonstrata e vestigio resumit argumentum, stultorum, & sapientum diversitate præmissa. Nam (subdit) nemini dubium est omnes homines aut stultos, aut sapientes esse. Nunc autem sapientes voco, non cordatos, & ingeniosos homines, sed eos quibus inest, quanta inesse homini potest, ipsius hominis, Deique firmissime percepta cognitio, atque huic cognitioni vita, moresque congruentes: ceteros autem cuiusquam modi artibus, inertisque affectibus sunt, quolibet victu probandi, sive improbandi, stultorum in numero reputaverim. Quæ

CIII

cum ita sint, quis mediocriter intelligens non plane viderit stultis utilis, atque salubrius esse præceptis obtemperare sapientum, quam iudicio suo vitam degere? Nam omne factum, si recte factum non est, peccatum est. Nec recte factum esse ullo modo potest quod non a recta ratione proficiscitur.

XVI. Duo hinc collige. Unum, salubrius atque utilius stultis esse sapientum obtemperare præceptis quam proprio iudicio vitam degere. Alterum principium est, rectitudinem rationis esse virtutis mensuram. Veritatem autem esse rationis rectitudinem, tam compertum est, quam exploratum est, intellectum ad verum esse ordinatum. Laudatum cap. XII. concludit Augustinus his verbis. Nihil igitur nobis restare admodum vides, quamdiu stulti sumus, si nobis vita optima, & religiosa cordi est, nisi ut quæramus sapientes, quibus obtemperando, dominationem stultitiæ neque ita multum sentire, dum inest nobis, & evadere aliquando possimus. Non solum ergo ineunda est auctoritatis via, ut mysteria credenda reperiantur, sed etiam ut vita optima & religiosa ducatur.

XVII. Beati Probabilistæ! inquit P. Elizalde Lib. VIII. quæst. 5. §. 5. quibus inexplicabilis silva dissidentium opinionum, quæ mentem sublimem Augustini obruebant, minime occurrat, sed inter ipsas dissidentes opiniones tranquille quiescunt. Opinioni cuilibet, dummodo quatuor, aut quinque Doctoribus probetur, assentiri posse docent. Verum, istis missis, Augustinum sequamur. Intercisum sermonem ergo resumit ipse ibidem cap. XIII. Atque ut filium ratiociniæ habeas, tria hæcenus demonstravit Augustinus. Primum, veritatem inveniri posse. Alterum, viam inveniendæ veritatis esse auctoritatem Dei revelantis hanc veritatem. Tertium, confugiendum ad sapientes esse, qui hanc divinam nobis revelationem testentur. Quibus præiactis, opponit sibi. Si nos stulti, seu imbecilles, inepti, indocti, qua ratione dignoscere, & invenire sapientes possumus? En verba Augustini. Hic rursus oritur difficillima quæstio. Quonam enim modo stulti sapientem invenire poterimus, cum hoc nomen, tametsi nemo fere audeat palam, plerique tamen ex obliquo sibi vendicent, cum de rebus ipsis quarum cognitione constat sapientia, ita inter se dissentiant, ut aut nullum eorum, aut certe unum necesse sit esse sapientem? Sed quisnam iste sit, cum ab stulto requiratur,

quo pacto queat dignosci plane, atque percipi omnino non video. Expono hæc Augustini argumentationem. Cum de rebus ipsis quarum cognitione sententia constat, dissident homines inter se, aut nullum, aut unum necesse est esse sapientem. Qua argumentatione usus est Marcus Tullius de natura deorum Lib. I. cap. II. Quorum opiniones, inquit, cum tam varia sint, tamque inter se dissidentes; alterum fieri profecto potest, ut earum nulla; alterum certo non potest, ut plus una vera sit. Fieri ergo potest ut homines dissidentes omnes fallantur, nullusque sapiens sit; fieri vero non potest ut plus uno ex duobus pugnantibus sapiens sit. Qui vero falluntur, sapientes reapse non sunt, nisi omnis crepet Metaphysica.

XVIII. Ex hac argumentatione Augustini necessario consequitur, tum sectarios in inquisitione fidei, tum Probabilistas in investigatione veritatis morales ablutere a via veritatis. Tempore Augustini dissidebant mutuo Manichæi, Ariani, Pelagiani, Catholici. Omnes se sapientes, seu catholicos nuncupabant. Similiter nunc dissident inter se Lutherani, Calvinistæ, Sacramentarii, Sociniani, Anabaptistæ. Omnes se sapientes, & catholicos iactant. Negligunt inquirere sectarii inter tot dissidia, ubinam sint veri sapientes. Provocatio ad Scripturam ineptissima est: cum omnes a se stare Scripturam asserant. Sistent ergo in sola dissidentium auctoritate. Hoc porro cavendum docet Augustinus, cavitque ipse, qui, quamdiu partem catholicam, quam non victam Mediolani agnoscebat, victricem simul non aspexit, eam amplexus non est. Ita enim catholica (ait V. Conf. cap. IV.) non mihi victa videbatur, ut nondum etiam victrix appareret. Indicent sectarii ex præiudiciis educationis, nationis, & passionum Ecclesiæ aut Anglicanæ, aut Batavæ, aut Lutheranæ auctoritatem non esse victam a Catholica; victricem tamen, nisi sint stultissimi, nequeunt illam iudicare. Quod si comparatio Lutheranam inter, & Calvinisticam fiat, utra scilicet victrix sit; clarus stultitiæ apparet. Ergo frustra sistent inter dissidentes.

XIX. Similiter deficient Probabilistæ, pedem figentes inter dissidentes. Moralistarum recentiorum libri, non in uno aliquo, vel interdum (ut vel inter sapientes Patres accidit) sed magis semper quam sæpe sese inter dissident. Quod si vel in nomine conveniant, reipsa dissentiant. Dissidium illud

istud earum rerum est quibus sapientia constat: de virtutibus siquidem, & vitiis, de honesta vivendi ratione, & de turpitudine disputatur. Quid ergo reponunt Probabilistae? Numquid in utrisque sistendum? Hoc sane aiunt. Sed hoc cum communi sensu, rectaque ratione pugnat. Clamat quippe Augustinus, clamat ethnicus Tullius: *Quorum opiniones cum tam varia sint, tamque inter se dissidentes: alterum fieri profecto potest, ut earum nulla; alterum certe non potest, ut plus una vera sit.*

XX. Non aliud remanet nisi aperire viam per quam sapiens, seu pars victrix inveniri queat, pergit Augustinus loco citato cap. XIII. *Sed quinam iste sit (sapiens) cum ab stulto requiratur, quo pacto queat dignosci plane, atque percipi omnino non video. Neque enim signis quibuslibet cognoscere aliquid potest, nisi illud ipsum, cuius ea signa sunt, noverit. Atqui sapientiam stultus ignorat. Non enim ut aurum, & argentum, ceteraque id genus, & cognoscere cum videas, & non habere concessum est; ita sapientiam mentis eius oculo qui ea careat, videri fas est. Sensu enim corporis quacumque attingimus, forissecus nobis afferuntur. Et ideo licet quoque res alienas oculis cernere, cum earum, vel eius generis nos nihil habeamus. Quod autem intellectu capitur, intus apud animum est; nec id habere quidquam est aliud quam videre. Caret autem stultus sapientia; non igitur novit sapientiam. Non enim oculis eam posse videre. Non autem potest videre, & non habere: neque habere, ac stultus esse. Nescit hanc igitur, & dum nescit, in alio loco cognoscere non potest. Non ergo potest, quamdiu stultus est quisquam, certissima cognitione invenire sapientiam, cui obtemperando, tanto stultitiae malo liberetur.*

XXI. Provoco omnium Probabilistarum acutiores, & subtiliores, qui Patres negligunt, quasi stilo concionatorio, non presso, & scholastico caussas egerint, ut ipsi quidquam subtilius, fortius, atque urgentius proferant pro idiotis, rudibus, & obtusis, quos obicere solent in ignorantiae invincibilis propugnaculum. Argumentatio ergo Augustini, ut supra animadverti, integram veram religionem comprehendit, quae & articulis credendis, & legibus exequendis constat. Quid quod Augustinus loquitur vel de ipsis infidelibus idiotis, seu stultis & rudibus? Facilius est idiotis Catholicis inventio veritatis moralis, quam infidelibus veritas re-

ligionis: haec quippe remotior est illa ab humano captu. Quid autem implexae, & vix solubili difficultati respondet Augustinus? Numquid ad spectrum Probabilismi, vel ad ignorantiam invincibilem confugit? Audi illius responsum, quod immediate ibidem praebet. *Huic igitur tam immani difficultati, quoniam de religione quaerimus, DEUS SOLUS mederi potest, quem nisi esse, & humanis mentibus opitulari credimus, nec quaerere quidem ipsam veram religionem debemus.*

XXII. Illud nunc, tamquam certum, constituendum, quod Probabilistas ad incitas redigit, eandem omnino de sapiente, ac de sapientia quaestionem esse. Qui ignorat ubi sit sapientia, ignoret oportet ubinam sapiens reperiatur. An stultus non haberetur qui iactaret se nosse divites, ignorare vero ubinam, & apud quos sint divitiae? Dementia ergo manifesta est ostentare se nosse sapientes: ignorare vero ubi, & penes quos sit sapientia. Probabilistae plenis buccis clamant, se nosse sapientes, & ubique eos habere obvios. Ratione ergo carerent, si negarent se nosse, & reperire posse sapientiam. Quo posito, sic instaurio ex Augustino argumentationem. Ipsissima omnino est de sapientia, ac de veritate caussa. Patent sapientes: ergo & sapientia. Patet sapientia: ergo & veritas. Quid ad haec Probabilistae? Ipsi sapientes habent; veritatem vero se non habere fatentur; immo reperiri illam non posse affirmant. Ergo sapientes habent sapientia destitutos. Ergo divites habent divitiis egenes. Ergo homines albos habent qui albedine carent. Latet iuxta ipsos veritas: ergo latent sapientes. Latet divitiae: ergo latent divites. Aut e contrario, patent sapientes: ergo patet & veritas. Aequum enim repugnat inveniri sapientem sine veritate, ac repugnat reperiri virum divitem sine divitiis, hominem nigrum sine nigredine, hominemque album sine albedine. Ergo demonstratione evidentissima inferat Augustinus, nullo modo licitum esse siltere in oppositis dissidentium opinionibus, cum alterum fieri possit, ut illarum nulla; alterum vero non possit, ut plus una vera sit. Ergo a diffidiis muris erigendum est caput, & ad auctoritatem sapientum confugiendum. Hucusque argumentatio Augustini nulli est cavillationi obnoxia.

XXIII. Praeiacata hac certissima veritate, ab auctoritate sapientis auspiciandam esse viam veritatis inventiendae; ut quaestioni Augulli-

nus finem imponat, quaerit, quamnam sit haec auctoritas, ad quam confugere debeamus pro veritatis inventionem. Hanc porro auctoritatem primum sapientem Deum esse ait cit. Lib. cap. XIII. *Recte igitur catholica disciplina maiestate institutum est, ut accedentibus ad religionem fides persuadeatur ante omnia.* Post declarat, quamnam sit illa auctoritas cui fidendum est. Respondetque esse Christum; inquit enim ibi cap. XIV. *Sine paullulum mecum ipse considerem Christum ipsum, quomodo apparere hominibus voluit, qui ipsis etiam visus vulgaribus oculis esse predicatur, ego non vidi, quibus de illo crediderim; ut ad te tam tali fide praestitutus accedam, nullis me video credidisse, nisi populorum, atque gentium confirmata opinioni, ac fama admodum celeberrima: hos autem populos Ecclesiae catholicae mysteria usquequaque occupasse. Cur non igitur apud eos potissimum diligentissime requiram, quid Christus praeceperit, quorum auctoritate commotus, Christum aliquid praecipisse credidi?*

XXIV. Viam postremo aperit per quam ad Christi auctoritatem perveniamus, seu qua dignoscamus hanc Christi auctoritatem: sic enim loquitur cap. XVII. *Hoc factum est divina providentia per Prophetarum vaticinia, per humanitatem, doctrinamque Christi, per Apostolorum itinera, per Martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per Sanctorum predicabilem vitam, atque in his universis digna rebus tantis, atque virtutibus temporum opportunitate miracula. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiae condere gremio, quae usque ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum, frustra haereticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit: cui rolle primitias dare, vel summa profecto impietatis est, vel praecipitis arrogantia. Nam si nulla certa ad sapientiam, salutemque animis via est, nisi cum eos rationi praecolat fides; quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio divino, quam tanto robore praedictae auctoritati velle resistere? Et si unaquaque disciplina, quamquam vilis, & facilis, ut percipi possit, doctorem, aut magistrum requirit; quid temerariae superbiae plenus, quam divinatorum sacrorum libros & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incongnitos velle damnare?*

XXV. In pauca contraho universam Au-

gustini doctrinam. Deus revelavit religionem suam, articulis fidei, & legum praecipitis constantem. Deo autem revelanti credendum est: idque invictis demonstrat argumentis; quamvis veritas sit per se nota. Ergo in diffidiis super hac religione, sive fidei, sive praecceptorum, ortis, confugiendum est ad Deum ipsum. Quae autem calcanda via, ut sciamus quid Deus reipsa revelaverit? Via haec est Prophetarum, Apostolorum, Episcoporumque, ut fufius, & clarius infra palam fiet. Allata Augustiniana doctrina eo potissimum pertinet ut, evincat, sapientiam, seu veritatem inveniri posse; consequenter non esse sistendum, ut contendunt Probabilistae, in dissidentibus partibus, cum alterutra falsa sit oporteat: sed recurrendum ad sapientes. Qui autem fieri possit ut stulti, seu idiotae, & ignari, sapientes, ipsumque Christum invenire queant; si nemo invenire illum potest quem non cognoscit: sicut aurum ille non reperiet qui penitus quid sit aurum, ignorat? Cui immani difficultati Deum solum mederi respondet. Opportuna sunt in hunc finem quae ibidem scribit cap. XVI. *Id nunc agitur, ut sapientes esse possimus, id est inherere veritati: quod profecto sordidus animus non potest. Sunt etiam sordes animi, ut brevi explicent (arrigamus aures omnes) amor quarumlibet rerum praeter animum, & Deum: a quibus sordibus quanto est quis purgator, tanto verum facilius intuetur. Verum igitur videre vellet, ut animam purges, cum ideo purgetur ut videas, perversum certe atque praeposterum est. Homini ergo non valenti verum intueri, ut ad id fiat idoneus, purgarique se sinat, auctoritas praesto est: quam, ut paullo ante dixi, partim miraculis, partim multitudine valere nemo ambigit. Haec Augustini doctrina tota haula est ex ipso divino Redemptore dicente: Phariseae caecae munda prius quod intus est calicis.*

§. I V.

Ex doctrina Augustini colligitur, tam sectarios posse invenire veritatem fidei, quam recentiores Moralistas veritatem morum. Varia sectariorum, & Probabilistarum effugia convelluntur.

XXVI. **A**bit comparationi invidia: nec enim pios, doctosque Catholicos cum sectariis conferimus, quasi velimus notam aliquam illis inuere. P. Michael Eliazalde, cuius est comparatio isthaec, ita eam

a cuiusque invidentiæ censura subtrahit *Lib. VIII. quæst. v. §. 8.*, Sæpius cavi, caveo, que, nos longe abesse ab æquandis sectariis, & recentioribus: absit plane temeritas, & *Lib. I.* notabamus de peccato, non de tanto esse sermonem. Sicut peccat quidem blasphemus, & fur; ille tamen multo atrocius: sic etiam hæreticus, peccat, & qui voluntario errat in doctrina morum, peccat: uterque sane peccat, scelestius tamen ille. Non ergo, ut offendamus illos; non item frustra, utroque simul ponimus: sed quia, ut sapientes doceant, per nota in ignotis regimur. "Hanc defensionem totam non approbo. Nec enim vis comparationis eo spectat, ut peccatum gravius sit in hæreticis, levius in Catholicis. Immo nullus hic de peccato sermo est, sed de debito, possibilitate, & via, qua inveniri veritas potest, & debet. A peccato ergo nunc, sin utriusque partis, saltem Catholicorum abstrahimus. Ultima defensionis pars vera est. *Per nota in ignotis regimur.* Notissima autem, & perspicua sunt penes orthodoxos signa, & notæ inveniendæ fidei. Omnes Catholici affirmant, non posse sectarios tuta conscientia quiescere in dissidiis, & debere investigare veritatem religionis. Porro nos contendimus, eandem omnino, ad hoc quod attinet, esse utriusque partis causam: eadem urgere in utroque casu argumenta. Quid quod difficilior est fidei quam morum veritatis inventio?"

XXVII. Via ergo qua sectarii invenire veritatem religionis debent, est via auctoritatis. Hæc auctoritas prævalere ceteris omnibus debet. Hæc auctoritas non solum non victa ab aliis, verum etiam victrix aliarum sit oportet. Hæc autem quænam est? Ecclesiæ Romanæ, quæ, frustra adversus eam circumlatrantibus hæreticis, culmen auctoritatis obtinuit, partim ipsius plebis iudicio, partim Conciliorum gravitate, partim miraculorum maiestate, & Episcoporum successione. Quæ hæreses, pergit Augustinus, pugnarunt adversus Ecclesiam catholicam, quæ simul, & potissimum non pugnaverint adversus Sedem Apostolico-Romanam? Nec unquam illa sine ista vicit; cum vincere corpus absque capite nequeat, neque consistere ædificium petra fundamentali sublata. Cui proinde *nolle primitias*, seu *primas dare*, summæ profecto impietatis est. Percurrant Lutherani, Calvinianique antiquorum omnium sæculorum hæreses ab adventu Christi usque ad adventum Antichristorum Lutheri, & Calvinii,

Devictæ fuerunt omnes. A qua auctoritate? Ecclesiæ sane Romanæ. Hoc factum nonnisi stultissimi negare audent. Hæc est victrix illa Ecclesiæ quæ omnibus prævaluit. Fluctibus *probabilizantium* Academicorum agitabatur Augustinus: in hæresim Manichæorum prolapsus erat: novem spatio annorum luto hæsit, in tenebris ambulavit: caput tandem erexit: omnes lustravit dissidentes Ecclesiæ: solam Romanam victricem vidit: in istius gremium se recepit, in istius sinu diem clausit extremum. Ergo alterutrum fateri hæretici coguntur, videlicet aut Augustinum veram religionem non invenisse, nec in Catholico-Romana Ecclesia vixisse; aut Romanam Ecclesiam esse Ecclesiam victricem, quæ culmen auctoritatis obtinuit, Ecclesiam veram, solam, & unicam Christi sponsam. Primum negare nequeunt, nisi inficiantur Carthaginem, & Romam fuisse. Secundum non solum auctoritate Augustini, sed omnium sæculorum experientia notum est. Ubinam sunt omnes retro hæreses? Devictæ omnes iacent, nullarum victrices. Romana sola victrix triumphat. Prostratæ præteritæ iacent: ergo præsentem prosternentur. Hæc non prophetia, sed iusti ratiocinii illatio legitima est: quoniam portæ inferi non prævalerunt unquam. Nulla præsentium sectarum equat, sive multitudinem spectes, sive potentiam, solam Arianorum sectam. Prævaluit Romana Ecclesiæ adversus eam: ergo prævalebit adversus præsentem. Hæc sola perpetua Ecclesiæ Romanæ cum omnibus ab adventu Salvatoris pugna contra omnes hæreses, & hæc illius perpetua victoria de sectis omnibus, argumentum est adeo evidens, adeo resonans vel in surdorum aures, ut sola cecitas, & obstinatio Iudaica maior possit tantæ veritatis luci resistere. Quid, si transcribere isthuc vellem quæ Augustinus ipse, ceterique Patres, in huius veritatis illustrationem promunt? Sed hæc indicasse sufficiat. Ex quibus paucis iterum Augustini demonstrationem perstringo. Ecclesiæ Anglicana, Batava, Svedensis, Danensis, singulæ sua capita habent, singulæ dogmate discrepant. Fieri potest (repetamus Marci Tullii argumentationem) ut istarum nulla; at fieri minime potest ut plus una vera sit. Nam unam esse veram Christi Ecclesiam veritas est per se nota. Nulla porro istarum aliqua insignitur prærogativa, qua ceteris in auctoritate præstet. Omnes ergo recensitas Ecclesias errare saltem præter unam, veritas est per se nota, Nemo unus istarum Ecclesiarum ratio-

tionem, vel apparentem, prodere valet, cur potius Ecclesiæ, puta Anglicanæ, vel Batavensi, credat, & non Danensi, aut Genevensi, nisi quod illa sit suæ patriæ, & nationis Ecclesiæ: quam rationem Turcæ, omnique infideles habent. Sed Ecclesiæ huiusmodi nationales sunt, non catholicæ. Quænam illarum Ecclesiæ victrix est aliarum hæresum? Dissident autem inter se omnes præfata Ecclesiæ. Ergo, arguit Augustinus, evidentissima dementia tenentur illarum asseclæ, dum in his dissidiis sistunt. Ergo aut renuntient oportet communi sensui, & principiis evidentibus; aut erigere caput debent, & illam investigare Ecclesiam, & Religionem, contra quam portæ inferi nunquam prævaluerint, & quæ simul ceteras hæreses labefaverit.

XXVIII. Hæc argumentatio æque urget Probabilistas in morum, ac sectarios in dogmatum controversiis. Conferantur aut scholæ cum scholis, aut Auctores cum Auctoribus: separantur in suas classes directe oppositas. Ipsi adfirmant, sistendum in dissidiis esse beneficio versatilis probabilitatis in utramque partem. Duas sectarii evasiones habent, eidemque utuntur Probabilistæ. Prima est provocatio ad examen articulorum, & Scripturam. Altera, singulos in sua religione assequi salutem posse, eo quod dissidia non in essentialibus, & fundamentalibus punctis sint, sed in accidentalibus non necessariis ad salutem; sicut sunt scilicet nostrarum scholarum discrimina, & controversiæ. Et hic purus purusque est Probabilismus, ut scite advertit Sanchez, de quo *Lib. seq.* Qui Probabilismus in materia religionis primum a Donatistis inventus fuit, Elizalde teste; post amplificatus a Mahomete; & tandem a recentioribus sectariis ambabus ulnis arreptus. Porro quo pacto Probabilistæ valent hunc sectariorum philosophandi modum improbare in causa religionis, in qua de secundariis, & accidentalibus articulis sermo sit; quando similis argumentandi ratio in moralibus, v. g. amoris Dei, aliisque divinæ legis præceptis admittitur? Nec enim Deus magis præcepit hominibus credere mysteria sua quam custodire verba sua; nec magis fidem quam caritatem iniunxit. Si ergo in altero valet probabiliter fides; quidni non sufficiet in altero probabiliter fides? Quid? Illarum Ecclesiarum differentia probabiliter non sunt? Probabiles nobis non sunt; sed probabiles sunt illis. Et si Ecclesiæ eas non damnasset probabiles probabilitate impunita-

tis, & tolerantia; sicut probabilitates de lege, & præceptis iactantur toleratæ. Illud dumtaxat sectariis est reliquum, percontari a nobis: Si licitum non est, ut reapse non est, quiescere in dissidiis, seu in probabilibus oppositis in materia religionis; cur tolerantur in Ecclesiæ Romana probabilitates contrariæ in morum regulis? Cur permittitur sistere in probabilibus; immo in minus probabili, relicto probabili? Ergo aut argumentatio Augustini non urget; aut æque militat adversus Probabilismum recentiorum, ac adversus Probabilismum sectariorum in articulis secundariis.

XXIX. Duas huic ultimæ oppositioni præbet responsiones P. Michaël Elizalde III. Par. Lib. VIII. quæst. v. §. 7. pag. 122. *Respondeo primo: agere tolerantur: & satis vel unus Alexander periculi fideles omnes commovuit. Respondeo deinde, prædictum satis fuisse a Domino ipso, in agro suo, idest Ecclesiæ, superseminanda zizania, quin etiam toleranda, quamdiu oportet (de quo Lib. II.) nec tamen ab agro egrediendum est.* Nos vi evidentis ratiocinii probabimus infra, Alexandrum VII. admonuisse fideles, cavendum a Probabilismo esse, eo quod modus hic opinandi, a luxuriantibus ingeniis inventus, sit evangelicæ doctrinæ repugnans. Post Alexandrum VII. Innocentius XI. Probabilismum damnavit; omnibus fatentibus, in variis materiis; & necessaria deductione illum absolute proscripsit. Ecclesiæ Gallicana in nationali Concilio Probabilismum solemniter decreto proscripsit, nemine contradicente. Hæc omnia infra demonstrabimus. Tandem adversus hoc, sive sectariorum, sive Probabilistarum effugium Ecclesiæ Romanæ communivit fideles suos saluberrimo decreto, quo damnavit hanc erroneam opinionem: Hic liber, hæc opinio non est a Sede Apostolica damnata: ergo cuique eam sequi licet. Plura enim tolerantur in Ecclesiæ quæ postea opportuno tempore, veluti zizania exitiosa, proiciuntur ex agro. Et de hoc plusquam satis.

XXX. Opponunt Probabilistæ, se nihi aliud habere quam provocationem, & recursum ad sapientes, & prudentes. Immo hoc Probabilismi capitale principium. Fatemur illos ad sapientes provocare; sed ad sapientes Probabilitas, non ad sapientes viros. Difficillimum negotium in recursum ad sapientes est cognoscere quinam sint sapientes, ut ex Augustino vidimus. Sapientes, ac quos provocant Probabilistæ, sunt omnes recentiores,

res, sive Theologi, sive Casuistæ, inter se oppositi, & dissidentes, & secum pugnantes; & in his dissidiis, pugnisque quiescendum docent. Augustinus vero, nosque cum illo, ad veros sapientes, ad veram sapientiam provocamus. Quinam isti? Libri Canonici, David, Isaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel &c. Matthæus, Lucas, Marcus, Ioannes, Petrus, Paulus, Iudas, Iacobus. Sunt in secundo gradu Concilia generalia, definitiones doctrinales Romanorum Pontificum. Sunt in tertio gradu Doctores quos Ecclesia suos declaravit, Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, Chrysostomus, Basilus &c. Thomas, Bonaventura, & alii plurimi. Mussitant nonnulli Probabilistæ, Patres ipsos mutuo dissidere. At si argumentum hoc quidquam evinceret, Ecclesiam Dei everteret. Patrum enim voce & calamo doctrina catholica ad filios pervenit; eorumque doctrinæ mucrone hæreses omnes Ecclesia confixit. An non vident Probabilistæ illi qui hoc opponunt, Ecclesiam ipsam obiurgare, quod discordes nobis assignaverit Doctores? An ignorant, quod una hirundo non facit ver: quod non propterea aut Hieronymus, aut Augustinus desinunt esse sapientes & prudentes, quamquam bis aut ter vel errassent, vel oppositam docuissent doctrinam; quod in morum, fideique regulis vix designare adversarii poterunt. Sapientes vero Probabilistarum magis semper quam sæpe dissident. Ne multa, inquit P. Michael Elizalde *loc. cit.* Si a Probabilistis quibusdam Scripturas requiramus; reponunt, & hæreticos hoc facere. Si Bullas efferimus pontificias; respondent, non esse usu receptas. Si SS. Patres allegamus; mussitant, scholastico stilo non esse usos, sed concionatorio, & oratione minus exacta & severa. *Quid vero hinc? Plane, ut reliquis omnibus, ipsi omnia sint. Non fiet, credant: & Ecclesia prævalebit: concludit P. Elizalde sapientissimus Iesuita.*

C A P U T VII.

Doctrina fidei, & morum invenitur per eius perpetuitatem. Non minus perpetua est Moralitatis evangelica quam fidei doctrina.

§. I.

I. **S**ermo est de Morali, non humanis præceptis, sed naturali, & divina lege præscripta. Hanc diximus supra esse partem veræ religionis. Si ergo religio est perpetua,

sit oportet & ipsa doctrina morum. Quod porro doctrina fidei, seu religionis sit perpetua, nisi ab omnibus id concederetur, facile esset evincere. Nam est nunc in mundo vera religio, quæcumque, disputationis gratia, tandem sit. Fuit ergo illa semper. Antecedens pater: consequentia necessario consequitur. Obmutescunt omnes sectarii ad hoc argumentum. Quærimus enim ab illis, quibus successerint Mahometani? Quibus Lutherani? Quibus Calviniani? Et cum antecedentem victricem religionem, cui ipsi succedant, designare nequeant; illorum esse falsam evidentiter infertur. Est itaque verum hoc enthymema. Est nunc vera religio: fuit ergo semper. Sectarii nequeunt, ut diximus, negare antecedens, alias falsam esse propriam confiteri deberent. Consequens est necessarium. Nam si aliqua designari atas posset in qua vera non extitisset religio; idem de præsentis dici sæculo posset. Et en atheismum inventum. Ceterum quia oratio nostra cum optimis Catholicis est, quibus non secus ac nobis factum ratiocinium probatur; idcirco illud ultra non urgeo.

II. Quæ de religione dicta sunt, æque concludunt, morum doctrinam semper extitisse. Sicut enim nulla unquam cultura natio fuit religionis experta, ita neque Moralitatis. Solum colligitur, quod tum in religione, tum in Morali eligenda plures desuperint. Ceterum semper doctrinam religionis consecuta est doctrina morum. Neque Catholicorum aliquis in controversiam hoc vocat. Fidem enim nostram perpetuam fuisse, dogma fidei est. Porro ipsa fides nos edocet, se solam non sufficere; immo mortuam esse, bonis destitutam operibus, mortuam, inquam, respectu æternæ vitæ. Quare factum enthymema in religionis negotio fieri potest in morum materia. Est nunc vera doctrina morum: fuit ergo semper. Ergo Probabilistæ illi qui novam sibi arrogant adinvenisse Theologiam, & quos reapse novum opinandi modum inexistisse testatur Alexander VII. reiiciendi sunt, & improbandi, ut suo loco fusius dicetur. Inquit P. Elizalde *Lib. VIII. quest. vi. §. 1.* „ Quo ex loco retundemus, Deo iuvante, Moralistarum quorundam factum, existimantium, „ aut se novam quamdam scientiam invenisse, quæ non esset, & quæ hoc ipso „ falsitatis convincatur; aut sine suis libris, „ & casibus fideles vivere non posse, neque „ scire, quid sit sibi faciendum, aut quomodo vivendum. “

III.

III. Innumeris Scripturarum documentis illustrare hanc veritatem possem. Nam si Christus Dominus dixit: *Qui non crediderit, condemnabitur: dixit quoque: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: dixit etiam: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Christus sicut apud eos non est qui falsa credunt, quantumvis vera se credere reputent; ita apud eos non est qui recte quidem credentes, mandata eius non servant. Deus, inquit Apostolus I. ad Tim. II. *vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Cuius veritatis? Fidei, inquis. Integræ, an detruncatæ? Integræ, subdis. Ergo & morum. Nam fides integra, & perfecta religio æque agenda ac credenda, ordine servato, præcipit. Idem Apostolus Paulus I. ad Timoth. VI. *Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates.* Dupliciter voces profanas esse queunt: aut quia a profanis Scripturibus acceptæ; vel quia præter doctrinam sacram sunt. „ Iam hæc vox (inquit Elizabeth *Lib. VIII. quest. vi. §. 2.*) vestra dilectissima Probabile, quod uno caridine conscientias omnes, & populos regit, vel significatum saltem eius, in quo „ Evangelio est, vel in qua epistola Apostolorum; vel quis unquam Sanctorum „ & Doctorum, quos sequendos nobis Ecclesia sancta tradit, hac probabilitatis voce, „ vel regula vivit, aut vivendum esse docuit? „ Eia, dicite, ostendite. Nos vobis sæpe ostendimus, hoc dogma ab Academicis „ Gentilibus acceptum, quin etiam laxatum, & ab Augustino execratum, ab „ aliis Patribus improbatum. “ Si profana est novitas, tenenda est antiquitas, inquit Lyrinensis. Nec aures obtundas solita illa puerili oppositione, qua semper obrudunt, hinc consequi licitam haud esse vel inter probabiles probabilissimam opinionem. Quoniam quamcumque probabilitatem admittimus, quæ sit medium adveniendum veritatem, seu quam magis veritati accedere cognoscimus. Verum de hoc infra. Obiter nunc dictum hoc sit, ut antevertamus adversariorum cavillationes. Solam nos probabilitatem sophisticam, & cavillosam improbamus, quæ in dissidentibus sistendum docet.

IV. Patres omnes hanc docent veritatem. S. Polycarpus episc. ad Philippen. *Propter quod relinquentes vanitates, & falsas doctrinas, ad illud quod nobis a principio traditum est verbum revertamur.* S. Augustinus *Lib. V. de baptis. cap. xxvi. Quod nos ad Conc. Appar. Tom. II.*

monet Cyprianus, ut ad fontem recurramus, id est ad apostolicam traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum. Quæ scribit Hieronymus *episc. lxxii. de fide,* oportune sane in Probabilissimum quadrant. *Ust que ad hanc diem sine ista doctrina (probabilistica) Mundus christianus fuit. Illam senex tenebo fidem in qua puer natus sum. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod antea nescivimus? Si probabilistica obtinisset doctrina sæculis ante Hieronymum, habuissent sane Martyres sanctissimi, unde devitare supplicia, cruces, feras, vivi comburia, aculeos & alia atrocissima tormenta. Habuissent libellatici traditores, & innumeri alii ad mortem quæriti, unde confulerent vitæ propriæ. Probabilistica suavitas, quæ docet legem Dei non obligare cum tanto præiudicio ad veritatem confitendam, maximo fuisset illis invictis heroibus præsidio.*

V. S. Ioannes Chrysostomus obvia similitudine rem conficit *hom. xliii. in Epist. II. ad Corinth.* *Ne igitur multorum opiniones habeamus, sed res ipsas inquiremus. Quomodo autem non absurdum propter pecunias aliis non credere, sed ipsas numerare, & supputare; pro rebus autem amplioribus aliorum sententiam sequi simpliciter? Præsertim cum habeamus omnium exactissimam veritatem, & gnomonem, & regulam, divinarum, inquam, legum assertionem. Et ideo obsecro & oro omnes vos ut relinquatis, quidnam huic, vel illi videatur, de quo bis ab Scripturis hæc omnia inquirete.* Probabilistæ contrariam omnino arripiunt viam. Quærent, quid huic, aut illi videatur, relictis Scripturis. Et quoties unum & alterum sibi faventem Casuistam offendunt, ibi pedem figunt: quin nec pecuniam, quam ab eodem accipiunt, suppulant, seu ad examen revocant, timentes, ne errorem deprehendant, immo maiorem verisimilitudinem errorem manifestantem reiciunt.

§. II.

Qua via sacra morum doctrina crescere potuit. Probabilismus non auget, sed destruit evangelicam morum doctrinam.

VI. **C**lamant Moralistæ recentiores: Si quæ hætenus dixisti, vera sunt, accidit nobis quod Augustinus Academicorum sapientibus exprobat, truncos videlicet nos esse oportere, otio litterarum disfluere, omnem-

invenimus profectum in litteris de medio tollendum: Et tamen illi ætatem, & sæculum nostrum summopere extollunt, in quo sicut artes omnes expolitæ, & ad perfectionis metam redactæ videntur: ita quoque scientiæ omnes maximum susceperunt incrementum. Immensa librorum copia in omni pene facultate hoc nostro sæculo parta omnibus prævalet argumentis. „ Mirabere (inquit Elizalde *Lib. VIII. quest. VI. §. I.*) recèntiorum quorundam sane imperitiam, qui exemplo novarum inventionum rei tormentariæ, bellici pulveris, artis bombardarum, & similibus, novas ætatis opiniones morales, ætatemque istam commendant, quasi nunc demum, sicut cetera inventa, ita ars quoque quasi nova vivendi, peccata vitandi, & plurimos salvandi excogitata sit. O vere inauditam miseriam! O homines! Si ad docendas artes bellicas, & nauticas Filius Dei de cælis descendisset, sicut de fide Sole clarius est, eum inter alia ad hoc descendisse, ut factus unus Magister noster, doceret nos quid credere, sperare, timere, amare, odisse, agere, vitare deberemus; canere certe triumphum possent. Sed cum primum sit stultitia stultitiarum; secundum autem de fide publica, & notoria: dum similia committent, demonstrant, quales vere morum magistri sunt.

VII. Verum, ne obiecta difficultati terga dare videamur, solutionem exhibemus Vincentii Lyrinensis, qui sibi iam suo tempore illum proposuit in suo *i. Commonit. numer. 23.* his verbis: *Si forsitan dicit aliquis: Nullus ne ergo in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? Ex multis quæ ad labefactandum sophisma ille promit, pauca transcribam. Habetur plane, & maximus. Nam quis est tam invidus hominibus, tam exosus Deo, qui istud prohibere conatur? Sed ita tamen, ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet ut in semetipsa unaquaque res amplifcetur; ad permutacionem vero, ut aliquid ex alio in aliud vertatur. Crescat igitur oportet, & multum vehementer proficiat tam singulorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius Ecclesiæ, ætatum, ac sæculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia; sed in suo demittat genere, eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eadem sententia. Imretur animarum religionem corporum; que licet annorum progressu numeros suos evolvant, & explicent, eadem tamen que erant,*

permanent. Multum interest inter pueritiæ florem, & senectutis maturitatem; sed iidem tamen sunt senes qui fuerunt adolescentes. . . . Quot parvulorum artus, tot virorum. . . . Fas est ut prisca illa celestis Philosophia dogmata processu temporis excurentur, limentur, poliantur; sed nefas est ut commutentur. . . . Accipiant licet evidentiam, lucem, distinctionem; sed retineant necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem. Tandem sic alloquitur Theologus in persona Timothei. O Timothee, o Sacerdos, o Tractator, o Doctor. . . . eadem que didicisti, doce; ut cum dicas nove, non dicas nova.

VIII. Hunc consæcularium evidentissimum est, Probabilissimum excludendum esse ab incremento doctrinæ moralis evangelicæ. Sola quippe veritate Moralis evangelica crescit, & perficitur. Sola falsitas ea est quæ Moralem hanc perturbat, inficit, destruit; non secus ac si plumbum immiseretur humano corpori. Nulla itaque opinio falsa, tametsi a mille Probabilistis subscripta, augere, vel perficere moralem veritatem valet; quemadmodum zizania granum triticeum numquam multiplicat. Atqui sistema probabilisticum comprehendit æque veritatem, ac falsitatem, immo magis falsitatem quam veritatem: cum minorem amplectatur probabilitatem, reiecta maiori. Neque apponas, etiam in maiori probabilitate reperiri falsitatem posse: Quoniam & falsitas hæc non minus ac altera opponitur veritati morali. At sistema anti-probabilisticum hanc falsitatem non includit; sed suapte natura eam excludit, solamque partem quam iudicat, quo ad fieri potest, veram, amplectitur. Si falsitas irrepit, per accidens est, & præter intentionem. Probabilissimus contra cum utramque partem, sive æque, sive minus probabilem, excipiat sinu suo; quarum si altera vera est, necessario altera est falsa; natura sua conturbat puritatem, pervertit ordinem, destruit veritatem Moralis evangelicæ. Nec refugium ad zizania reflexionum causam iuvat, sed destruit, ut toties dictum est. Scite Augustinus comparat multitudinem opinionum probabilisticarum diluvio aquarum his verbis in *Psal. xxxi. Veruntamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.* Per hoc itaque diluvium ad Deum non approximatur. *Quid est, inquit, diluvium aquarum multarum? Multiplicitas variarum doctrinarum. Intendite fratres. Multæ aquæ sunt varie doctrinæ. Dei una est, non sunt multæ aquæ, sed una aqua. . . . que manat de intimo fonte puræ*

puræ veræ veritatis. Diluvium recentium opinionum, quæ veluti aquæ redundant, non est diluvium doctrinarum verarum; sed est diluvium aquis turbidis, & lutulentis, paucis limpidis mixtis, inundans Probabilistarum scholas.

IX. Verum, ne videamur metaphoris, & tropis causam agere, ad iusti ratiocinii leges exigamus novitium Probabilissimum, seu novum opinandi modum, quem irrepsisse in Moralem evangelicam testatur Alexander VII. Omnis morum doctrina, ad salutem necessaria, perpetua fuit in vera Dei Ecclesia, non secus ac doctrina fidei: & eiusdem incrementum ab iisdem manavit principiis quæ semper in Ecclesia fuerunt. At Probabilissimus non est eiusmodi. Ergo Probabilissimus non est doctrina morum ad salutem necessaria. Minor propositio adversariis probanda incumbit. Ipsi ostendere debent, a Patribus, ab Apostolis, a Christo, a Deo proficisci Probabilissimum illum qui docet, viam arctam, & viam latam, viam crucis, & viam suavitatis humanæ, vias denique oppositas, involuero reflexionum munitas, ad cælum ducere. Onere quippe probationis reus qui adfirmat, astringitur; ut patet in omni alia materia. Qui enim adfirmant, aliquam sententiam esse S. Thomæ, S. Augustini, Concilii Tridentini, SS. Patrum, textus, quibus adfirmationem probent, promere debent. Testes nobis sunt ipsi Probabilistæ. Hi, ut suas opiniones evincant a recentioribus doceri, allegant illorum loca; & si diffidium sit, textus transcribunt; & si hoc omitterent, muneri suo se satisfecisse minime arbitrarentur. Ergo, ut evincant modum probabilizandi tum directe, tum reflexe ab Ecclesiæ institutione originem trahere, & per Apostolorum, Patrumque canalem ad nos dimanasse, illorum textus, & doctrinam adferre astringuntur. Sed Probabilistæ ausi non sunt hætenus hoc probationis genus aggredi. Ergo illorum Probabilissimus commentum humanum est. Minor propositio experimento constat. Revolvantur illorum libri. Ad summum aliqui explicare, interpretari, & (liceat dicere) cavillari conantur sibi oppositos textus Scripturæ, & Patrum. Unum aut alterum textum sanctum adferunt, puta, *Iugum meum suave est*, illumque in sensu plane erroneo, omnibus Patribus contrario, exponunt; ut fuse ostendetur. Nec sufficit distinguere, interpretari, torquere vi summa textus sacros: quia hæc est sola negativa probandi ratio: sed

necessaria est positiva confirmatio documentis adductis.

X. Quid quod ipsi Probabilistæ conceptis verbis testantur suam Theologiam novam esse? *Tota Theologia nostra nova est*, inquit Caramuel. *Quærum casus temporum Doctores temporum. Bellus erit ille Criticus, si ex S. Augustini doctrina dissolvere possit emergentes nodos circa simoniam, irregularitatem &c. omnesque contractus ex Gregorii Nysseni, & Nazianzeni placitis componere. Ita perdoctus alioquin, & elegans Scriptor Cellotius Lib. VIII. cap. xvi. ut fertur: ibi tamen reperire haud licuit textum hunc; sicut reperi in procemio Reginaldi. *Quæ circa fidem emergunt difficultates, a veteribus hauriende. Doctrina morum a recentioribus sumenda.* Nec dicas, placita hæc esse huius aut illius Probabilistæ. Quoniam omnes primi Probabilistæ, ut infra palam fiet, ignotum ante sæculum sextumdecimum Probabilissimum adfirmant. Quindecim sæculorum intervallo non plus de Probabilismo quam de Antipodis ante Columbum recogitabat Mundus; ut P. Paulus Segneri ait *epistola II.* cuius textum infra dabo. Quod si Probabilistarum confessio non sufficit, adferamas decretum Alexandri VII. quo perspicue declarat, Probabilissimum esse novum inventum, luxuriantium ingeniorum partum, sinceritati evangelicæ contrarium. *Sanctissimus Dominus noster non sine magno animi sui dolore audivit quamplures opiniones, christianæ discipline relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire, & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrecere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina.* Quid ad hæc Probabilistæ? Quisnam modus opinandi irrepsit in Moralem evangelicam præter Probabilissimum? Hætenus provocavimus, ut hunc modum, Evangelio, & Patribus contrarium, præter unum Probabilissimum designent. Non præstiterunt adhuc, nec præstabunt imposterum. Accedit (inquit P. Michael Elizalde *Lib. VIII. quest. VIII. §. 2.*), quod plures rei morales tractatores, ut experti loquimur, suum haud putant nosse Scripturas, Evangelium, Apostolos, & SS. Patres. Quin eo dementiæ quidam prolapsi sunt, ut impudentissime ausint dicere, spiritum hæreticum esse, si Scripturæ cognitionem requiramus: unde Scripturæ Auctor ipse, &*

Scriptores, & Cultores, ac Commentatores omnes, idest Sancti Dei, ceterique gravissimi viri hæretico spiritu arrepti sunt. Hinc patet se non profiteri eam scientiam quæ a Domino, suisque Apostolis tradita est, & ad nos usque manavit, sed aliam. Hæc ergo non succedit. Rursus patet ex multis libris, in quibus, cum adeo impense alii homines inferantur, & cumulentur, Domini, vel Apostolorum, vel Sanctorum ullam vix mentionem, dictumve invenies, & videntur libri hominum alterius religionis. Nuper percurri Summam Moralem multorum voluminum, ordine alphabetico contextam. *Questi Christi, & non erat: questi summam Prophetarum, & legis, scilicet caritatis, & dilectionem Dei, & proximi, & non erat: questi Evangelium, & non erat: questi humilitatem, sine qua salvatur nemo, & non erat: & si Paulum, aliumve Apostolum Sanctumve percurras, contraria omnino invenies, & referta cuncta Christo, caritate, humilitate, & sanctitate. Ergo hæc doctrina nullum successionis, nullum consanguinitatis, affinitatisve gradum inter se habere videntur.* Quod reponunt, vocem probabile usurpatam a SS. Augustino, Thoma, Concilio VI. ludricum est. An nos laet, vocem hanc latinissimam esse, a Tulio usurpatam, a Patribus adhibitam? Systeina probabilisticum, comprehendens verum, & falsum, duasque contrarias vias, non vocem probabile reiicimus. Verum de hoc alias.

§. III.

Quid faciendum de tot Probabilistarum libris. Quam sit falsum, conscientias in morum via dirigi non posse ex Scripturis, Patribus, & Conciliis.

XI. **Q**uindecim sæculorum intervallo resplenduit christiana professio, Probabilismo natalitiis tenebris incluso. An tunc sacramenta non erant, Christiani contractus, emptiones, venditiones, artesque, & commercia non exercebant? An tunc legibus abstinentiæ, quadragesimæ, matrimonii non astringebantur? Numquid istis sæculis omnes Monachi? Numquid tribus alia tum silebant? Exulabant ne tunc advocatorum, iudicum, mercatorum, opificum, & cuiusque artis fraudes, insidiæ, usuræ, monopola? Quid tum peragebant Confessio-

rii sine Probabilismo? An sacramenta non ministrabant? Audiamus P. Paulum Segneri, qui in sua secunda epistola super Probabile hæc scribit pag. 88. *V. S. si contenti, che io le notifico, come la controversia oggi si fa, mossa, se sia lecito di seguire in qualche occorrenza l'opinione meno probabile al paragone, o non sia lecito, è controversia sì giovane nelle scuole che nacque il secolo passato. Per li quindici secoli antecedenti non si pensava ad essa più che agli Antipodi innanzi al Colombo. E con tutto ciò si viveva con buone regole di pietà cristiana, quanto al presente: si scioglievano dubbj, si arrecavano consigli, si ascoltavano confessioni, si esercitavano tutti que' ministeri di carità fervorosa, che il nostro secolo ha ereditati in beneficio delle anime.* Ergo Probabilistarum confessione Probabilismus doctrina nova est, post quindecim religionis nostræ sæcula in mundum invecita. Ergo quemadmodum Patres nostri, ita & nos possumus absque eiusdem usu sacramenta administrare, morales controversias resolvere, animas ad cælum dirigere.

XII. Quid ratiocinia valent adversus experientiam manifestam? Vix occurrit aliquis casus, quin pro resolutione egeamus Casuistarum libris. Quis fidelium confessiones audiret, libris probabilisticis sublati? Rigoristæ Theologiam scribunt dirigendis eremitis, ascetis, ceterisque solitariis peridoneam. Si nos in mundanorum hominum regimine hæc Theologia uti vellemus; vix unum Christianum ad participationem admitteremus sacramentorum. Hæc est consueta cantilena quam passim recinunt Confessarii, Scripturarum, & Patrum ignari, in quos omnes tremenda *Væ, Væ*, intorquet S. Bonaventura; ut alibi dictum patet ex indicata quindecim sæculorum praxi. Clarity tamen gratia distinguimus argumentum. Vos sine lenociniis Probabilismi minime posse ad sacramenta admittere usurarios, voluptarios, lufores, ambitiosos, feminas vanas, superbas, pompaticas, illecebrosas; concedimus. Non potestis ad sacramenta admittere absque Probabilistarum doctrina Christianos castos, iustos, mundi contemptores, qui arctam viam a Christo indictam percurrunt; negamus. Distinctionem explico. Probabilitæ bona pique intentione faciliorem reddendi viam salutis, & plurimos salvandi, eo omnes conatus suos collineasse videntur, ut legem divinam aptarent hominum, mundique appetitionibus, desideriis, & principiis; ut invenirent modum rationemque, qua homine

con-

concupiscentiæ facerent satis absque venerea culpa, qua essent ambitiosi sine ambitione, vindicatores sine vindicta, avari sine avaritia, usurarii sine usura, invidi sine invidia, casti sine castitate, penitentes sine penitentia, iusti sine iustitia, mercedum solutores sine solutione, humiles sine humilitate, ut essent Christiani abque lege Christi, ut denique invenirent rationem peccandi sine peccato. Huc sane tendit universa plurium Probabilistarum doctrina. Quod si neges, libri eorumdem te revincunt. Illos revolve, & nisi ubique offendas: *Utrum hoc sit peccatum? Utrum mortale, aut veniale? Anunt quidam antiqui. Negant Diana, Moya, Escobar, Caramuel, Tamburinus. Utraque sententia probabilis, secunda &c. Vide Terillum. Vide Moyam. Consule Dianam: nisi, inquam, passim similia offendas, cadere ipse causa sponte velim. Exhortationes ad virtutem, ad poenitentiam, aut nullæ, aut raræ, aut languidæ, Patrum, & Scripturarum spiritu, ac fervore omnino destitutæ. Severitatis divinum iudiciorum mentio aut nulla, aut perquam rara. Excitationes divini timoris, humilitatis, viæ arctæ insistendi, mundo renuntiandi, sensus, & carnem cohibendi, penitus peregrinæ, & exoticæ.*

XIII. Porro, his libris sublatis, Christianos dirigere in salutis viam valetis; Christianos, inquam, qui vere sunt Christiani, qui promissa baptismalia servant, qui evangelicæ student perfectioni, cui acquirendæ ex præcepto, prout eorum status conditio fert, astringuntur, qui iustitiam, & æquitatem custodiunt, qui a peccandi periculis sibi cavent. Verum habet, inquis, quod eiusmodi Christianorum regimen facile sit, universis etiam Casuistarum voluminibus concrematis. At quis est qui talem ducat vitam? Pauci, respondet Christus, *sunt electi*; pauci sunt qui custodiant vias Domini. Omnes salvos fieri vult Christus; at non propterea viam arctam dilatavit, nec ianuam amplificavit, ut reapse per viam latam salutem obtinerent. Apage ergo Casuistas illos qui effutire non verentur, blandiorem a Probabilistis factam esse viam salutis. Monstruosum portentum istud est, si existiment post quindecim christianæ religionis sæcula veram salutis viam cognitam esse. Descendit Filius Dei a septemdecim & amplius sæculis, ut illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum, ut esset via, veritas, & vita: qui excitavit Ecclesiam suam, ut esset columna, & firmamentum veritatis. Dementia

Conc. Appar. Tom. II.

est, atque non ferenda temeritas, dicere in libris Dei, Sanctorum, & Conciliorum deesse doctrinas, & regulas, quibus Christianorum mores dirigantur. Patres sancti Episcopi erant plurimi: populum & gregem sibi commissum cælesti doctrinæ pabulo pascabant. Canales fuerunt per quos cælestium doctrinarum aquæ ad nos permanarunt.

XIV. Quid ergo de tot Casuistarum libris faciendum? Flammis ne consignandi? Utinam plures: utinam omnes illi de quibus P. Antonius Terillus scribit in prologo ad tractatum de conscientia. Absit ut omnes indiscriminatim. Usus aliquorum optimus esse potest, eo quod leges ecclesiasticas, canones, censuras, & alia plura utilia nobis porrigant. Aliqui etiam ita temperate Probabilismum defendunt, ut eorum subtilis scribendi ratio lectores ab eodem removeat. Accedit quod si in Probabilismo tradendo decepti sunt animo bono, alia plura documenta salubria suppeditant. Quare S. Franciscus Salesius, S. Carolus Borromæus recentiores quoque Theologos suadent. Magna tamen adhibenda cautio. Ita legantur, ut semper oculus unus imaginem respiciat christianæ vitæ, quam Evangelistæ, & Paulus sanctus cum ceteris Apostolis depingunt. In Scripturis, & Patribus non occurrunt casus peculiare, qui in dies accidunt. Vix vel in ipsis Casuistis omnes suis circumstantiis vestiri reperiantur. At in Scripturis divinis, & Patribus nostris, & potissimum in eorum omnium epitome, Thoma sanctissimo, doctrinæ adeo salubres, regulæ adeo sanctæ reperiuntur, ut tanta luce mens persusa queat resolvere cuncta ferme quæ in Christianorum regimine contingunt: simulque percurrere valeat Casuistarum libros inoffenso pede, & quæ conducunt ad divinæ legis explicationem, apte seligere, & a laxitatibus, erroribusque sibi cavere.

XV. Hoc est quod nos respondemus. Audiamus nunc quæ reponit sapiens Iesuita P. Michael Elizalde *Lib. VIII. quæst. VIII. §. 8.* Hæc sit nostra brevissima, & æquissima sane responsio: cum his scilicet libris id faciendum esse quod per ipsos, eorumque Auctores cum sanctis Patribus, Doctoribusque Ecclesiæ factum est: quod item factum est cum Prophetis, cum Evangelio, cum Apostolis: & sicut hi omnes pene derelicti sunt, tantisper illi derelinquantur, & in usum praximque doctrina facta, Sanctorumque restituantur, atque sic eis vicem iustissime rependimus.

I 3

Ni-

„ Nimirum hoc loco offendi, commoverique iure, vel iniuria possunt, iure non possunt. Iacuit diu Augustinus in foro conscientiarum regendarum. Quis, quæso, ab institutis christianis tam longe positus est qui non consuetis arbitretur un tantumdem saltem *ideat Diana*, & ad forum eius loco redeat Augustinus? Si *Ambrosium*, vel *Caramuelem* vivere oporteret, qui non *Ambrosium* præhabeat? Si *populi* vel *ex Chrysofomo*, & *Gregorio*, vel *ex Tamburino*, & *Escobario* regendi sunt; si vita fidelibus ex alterutris instituenda; quis eos non præferat quos Doctores vitæ nostræ Ecclesia sancta mater, & magistra nostra nobis porrexit? Hæc clara sunt, & nulli iniuriam facimus: & si persecutionem propter iustitiam patiemur, beati a Domino habebimur.

„ Sed dicis, utrosque simul vivere, regnareque posse. Augustinos ergo, & Ambrosios restituamus quidem; & neutros dimittamus. Ad hoc plura brevissime respondeo. Primo, oraculo pontificio sæpius commemorato, constat nobis, quibus Sedes Apostolica in loco suo est, irrepsisse modum de rebus conscientiarum opinandi omnino alienum a simplicitate evangelica, & doctrina sanctorum Patrum. *Hic porro modus*, & hæc opiniones alicubi sane sunt, & in libris aliquibus sunt. Hi ergo libri cum Evangelio, & doctrina Sanctorum simul vivere, regnareque non possunt. Si qui vero erunt qui oracula pontificia pro se lata maximi faciunt, contra se vero nihil pendant: hoc sane bonum non est. Secundo ex constitutis constat, doctrinam sacram, & Sanctorum conciliari non posse cum opinionibus multorum, non modo in articulis quibusdam, & quasi conclusionibus, sed nec in ipsis quidem principiis universalibus philosophandi. *Utrique ergo simul vivere, regnareque nequeunt.* Tertio, apertis multis libris Moralistarum notorie constat, pene nullum usum in eis esse doctrinæ sacræ, & Sanctorum. Tantumdem ergo cum ipsis tantisper fiat. Quarto, hi libri contradictione, & contrarietate pleni sunt: ex quo proinde dimidia saltem pars falsa sit. Sed nulla falsitas cum sana doctrina, & rara vel nulla cum doctrina sanctorum Patrum de fide, & moribus conciliari potest. Hi igitur libri, quamdiu saltem falsa hæc omnia non expungantur, una cum doctrina Scripturarum, Sanctorumque vivere non possunt. Similiter ex non per-

„ petuitate, & ex non successione, item ex non sanitate doctrinæ, aliisque veræ, ac sanæ doctrinæ notis constat, nullam esse concordiam.

XVI. Multa passus est piissimus, ac doctissimus Elizalde una cum Camargo, aliisque non paucis, ob veritatis moralis confessioneminceram. Paucis verbis hæc in adducto textu indicavit. Quæ habet de obsequio, & obedientia præstanda decretis pontificiis, non solum iis quæ adversus alios, sed etiam iis quæ adversus nos lata sunt, summam merentur ponderationem. Verum de hoc plura in Prolegomenis.

CAPUT VIII.

Alia via secunda inveniendæ veritatis est via caritatis.

§. I.

Mens Augustini exponitur.

I. DOctrina est S. Augustini, ut advertit, & demonstrat P. Elizalde *Lib. VIII. quæst. 11.* caritatem viam esse reperientem veritatis. In ipso quæstionis limine obvia est difficultas, sermo ne sit de caritate habita, vel habenda, seu de caritate in corde iam ardente, aut solum mente percepta. Si primum; modus inveniendæ veritatis solis iustis arctatus erit; quin hoc in sensu superflua quæstio est: ignorantia enim criminosa cum caritate habitare nequit. Iusti enim ea omnia sciunt quæ ad salutem necessaria sunt. Quare si de iustis loqueretur Augustinus, proinde esset ac si quæreret, utrum qui sciunt legem, possint per caritatem addicere quæ sunt legis? Sermo igitur Augustini est de habentibus, & non habentibus caritatem. Duplici autem ratione caritas veritatem patefacit. Primo obiective, idest mente concepta, & apprehensa. Secundo subiective, quatenus nobis inhærens suggerit, movetque, ac recte nos disponit. Qui caritate præditus est, utroque modo veritatem invenit; qui eadem caret, solum primo modo. Prima ratio a secunda seiuncta plerumque deficiens est, ex dispositione minus recta humani cordis. Absolute ergo omnes fideles invenire plerumque possunt veritatem caritatis via: vel quia caritate instructi sunt, vel quia ad caritatem, si velint, gratia adiuvante pervenire queunt, & regulam iustæ dilectionis mente apprehensam fixam tenere.

II. Au-

II. Audiamus nunc Augustinum *Lib. de disciplina christiana* initio sic discurrentem. Locutus est ad nos sermo Dei. . . . Accipite disciplinam in domo discipline. . . . Quid ergo hic discitur, vel quare discitur? Qui discunt, & a quo discunt? Discitur bene vivere. Propter hoc discitur bene vivere, ut perveniat ad semper vivere. Discunt Christiani, docet Christus. Christiani discipuli sunt in hac disciplina, magister est, Christus. Nihil ergo falsi continet disciplina isthæc. Ergo nihil falsi, Christiani, qua Christiani, addicere possunt.

III. Pergit Augustinus. Primo ergo quid sit bene vivere. Deinde, quæ sit merces bonæ vitæ. Tertio, qui sint veri Christiani. Quarto, quis sit verus Magister. Pauca, loquentibus nobis, sicut Dominus donat, audire dignemini. Omnes in domo discipline sumus: sed multi nolunt habere disciplinam: & quod est perversius, nec in domo disciplina volunt habere disciplinam. Paulo post difficultatem sibi obiicit Aquilinus Doctor, quam recentiores exaggerant, veritatem scilicet inveniri non posse. Sic ergo quibusdam interiectis persequitur.

IV. Nolite ergo attendere ad vilitatem copiosi, sed ad caritatem seminis, & potestatem seminantis. Quid est ergo bene vivere? Quid hic dicitur? Præcepta multa sunt in lege; quibus ipsa bona vita continetur, imperatur, & discitur. Multa omnino præcepta sunt & innumerabilia. Præceptorum ipsorum paginas vix quisquam enumerat; quanto magis ipsa quæ voluit? Tamen Deus propter eos qui se possent excusare, vel quia eis non vacat legere, vel quia non norunt legere, vel quia non possunt facile intelligere, ut excusationem nemo habeat in die iudicii, voluit, sicut scriptum est, consummare, & breviate verbum super terram, sicut de illo Propheta prædixerat: Verbum enim consummans, & brevians faciet Dominus super terram. Hoc ipsum verbum consummatum, & breviatum, nec obscurum Deus esse voluit. Ideo breve, ne non vacaret legere. Ideo apertum, ne quis dicat: Non mihi licuit intelligere.

V. Quid (inquit Elizalde loc. cit.) hic dicitis Iansenistæ, qui Augustiniani profus videri vultis? Anne in statu innocentiarum abbreviavit Deus, consummavitque verbum, quod se facturum post tot sæcula promisit? Profecto desipitis. Iansenista ergo, subdit, & alii eis ex toto contrarii in eo conveniunt, & dicunt: Multa, vel aliqua Dei præcepta sciri non possunt; Iansenista addunt, & ta-

men peccamus: contrarii dicunt, non peccamus. At neutrum Augustinus dicit, sed, ut omnibus excusatio ad diem iudicii tolleretur, totam legem, totque præcepta, quæ numerari vix queant, docet ad brevem summam redacta esse. Verbum ergo Dei hominis natura abbreviatum, in compendium redegit totam legem. Verbum istud breve est, ut omnes valeant legere; apertum, ut omnes queant intelligere. Quenam, amabo, est summa hæc ad quam universam legem Verbum divinum contraxit? Audi iterum Augustinum, qui eam describit his verbis. *Theaurus ergo est magnus divinarum Scripturarum, habens in se mirabilia præcepta multa, tamquam multas gemmas, & pretiosa monilia, & vasa ingentia, & magna metalla. Sed quis potest scrutari thesaurum istum, & uti eo, & pervenire ad omnia quæ ibi sunt? Quando hinc similitudinem Dominus dedit in Evangelio suo, & dixit: Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro: ne quis se minus idoneum diceret ad perscrutandum thesaurum, continuo dedit aliam similitudinem: Simile est, inquiens, regnum caelorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas, qui invenit unam pretiosam margaritam, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illam: ut si piger eras ad perscrutandum thesaurum, non sis piger unam margaritam sub lingua ferre, & quo vis securius ambulare.*

Quid est ergo verbum consummans, & brevians? Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proximum tuum tamquam te ipsum: in his duobus præceptis tota lex pendet, & Propheta. Ecce quid dicitur in dono discipline: diligere proximum tamquam te ipsum: Deum tamquam Deum, proximum sicut te ipsum. Non enim invenis parem Deo, ut possit tibi dici: Dilige Deum sicut diligis illum. De proximo inventa est tibi regula: quia inventus es proximo tuo par tu ipse. Quæris quomodo diligas proximum? Attende te ipsum: & quomodo te diligis, sic dilige proximum. Non est ubi erres. Volo ergo iam & tibi committere proximum tuum, ut diligas eum tamquam te ipsum. . . . Proximus est homini omnis homo. . . . Nihil tam proximum quam homo, & homo. Sed si putamus non esse proximos nisi qui de iisdem parentibus nascuntur; Adam, & Evam attendamus, & omnes fratres sumus. Et quidem fratres secundum quod homines sumus; quanto magis secundum quod Christiani sumus? Ad id quod homo es, unus

pater fuit Adam, una mater Eva: ad id quod Christianus es, unus pater est Deus, una mater Ecclesia.

VI. Plurima ibidem persequitur Augustinus, quæ magis illustrant eius sententiam. Expendit, qua ratione dilectio sui ipsius sit regula amoris proximi. Si enim recta & ordinata non est dilectio sui, neque dilectio proximis errore caret. Attende te, quomodo te diligis. Profecto enim si te interrogem, utrum diligas te, respondebis, quia diligis. Quis enim se odit? Ergo non diligis. Nam si diligis iniquitatem; non ego dico, Psalmum audi: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Ergo si diligis iniquitatem... odis te... Homo, quid perdis te? Si enim tu ipse sic te diligis, ut perdas te, sic profecto perditurus es & eum quem diligis fecit te. Nolo ergo ut quemquam diligas, vel solus peri. Aut corripe dilectionem, aut respice societatem... Quia ergo duo sunt præcepta, si unum diceret, non sufficeret. Sufficit & unum, si intelligatur. Nam quando sic loquitur Scriptura, sicut Paulus Apostolus, Non adulterabis, non homicidium facies, non concupisces, & si quod aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur: Diliges proximum tuum tamquam te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur: plenitudo autem legis est caritas. Quid est caritas? Dilectio. Nihil videtur dixisse de dilectione Dei; sed solam proximi dilectionem dixit sufficere ad implendam legem. Quidquid est aliud mandatum, in hoc sermone impletur. In quo? Diliges proximum tuum tamquam te ipsum. Ecce unum est. Certe duo præcepta sunt, in quibus præceptis tota lex pendet, & Propheta. Videte, quomodo plus brevium est, & adhuc pigri sumus. Ecce quæ duo erant, unum factum est. Prorsus proximum dilige, & sufficit. Sed dilige quomodo te ipsum diligis, non quomodo te ipsum odisti... Sed prius est ut diligas te ipsum. Querere habes, quomodo diligas te ipsum, & audire habes: Diliges Dominum Deum tuum ex toto &c. Homo enim quomodo a se fieri non potuit, sic nec beatus a se fieri potest.

VII. Lex ergo universa ad hæc duo præcepta amoris Dei, & proximi redacta est. Immo, subdit Augustinus, ad unum solum præceptum amoris proximi, si diligas illum quomodo te ipsum recte diligis. Nam si te metipsum recte diligis, non potes non diligere Deum, sine quo beatus esse non potes. Porro si flamma dilectionis ardet in corde, lux veritatis splendere in mente debet. En-

quam acute, & valide evincit, caritatem viam esse inveniendæ veritatis.

§. II.

Ceteri Patres eandem doctrinam docent, nimirum caritatem viam esse inveniendæ veritatis.

VIII. S. Ioannes Chrysostomus præceteris doctrinam in præcedenti §. traditam docet, illustratque pluribus in locis. Homil. I. in Matth. fuso calamo insectatur Philosophiam moralem Platonis, Zenonis, aliorumque Philosophorum ob difficultatum involucria, quibus veritatem implicabant. Quas prolixas disputationes non instituunt, ut quid sit iustum, quid utile, quid honestum, explicent? Quæ si agricola, faber, aut nauta addiscere vellet, arte propria neglecta, fame prius conficeretur quam quid sit iustum, teneret. At non etiam (inquit S. Patriarcha) nostra sunt talia, sed iustum, honestum, utile, omnemque omnino virtutem in paucis syllabis, in brevibus verbis, atque manifestis nos Christus edocuit, tum dicendo, quoniam in duobus mandatis tota lex pendet, & Propheta; id est in Dei, proximi que caritate; tum iubendo: Quæcumque iustitias ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Propheta. Quæ certe & sermo, & rustico, & viduo, & puero, & ei qui valde videatur imprudens esse, facilia ad intelligendum sunt, & prorsus exposita. Tales quippe sunt sententiæ veritatis, idque exitus ipse rerum testatur. Moralistæ iuniores communiter docent, iustum, & iniustum, honestum, & utile a paucis teneri, a plurimis ignorari. Oppositum ex ipso Evangelio Patres sancti manifeste testantur: S. Thomas, qui Patres omnes angelica sua comprehendit mente, in Catech. ad cap. VII. Matth. inquit: Cum autem Dei Verbum Dominus Iesus Christus omnibus venerit, præceptorum suorum fecit grande compendium, cum dixit: Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.

IX. Hieronymus, ut habetur in Breviario ad diem S. Ioannis Evangelistæ, narrat, sanctissimum Evangelistam discipulis suis, rogantibus aliquod sibi relinqui documentum, non aliud respondisse, nisi: Filioli diligite alterutrum. Et cum pluries hoc audissent effatum, tedio affecti inclararunt: Magister, quare, hoc semper loqueris? Respondit dignam Ioanne sententiam: Quia præceptum

Do-

Domini est; & si solum fiat, sufficit. Ignorabat ne Ioannes moralem Theologiam? Et tamen ad solam dilectionem legis plenitudinem reduxit; ut fecit Paulus, ceterique Evangelistæ. Lege Hieronymum epist. I. ad Demetriadem, cui primum patefacit, ignorantias esse omnium bonorum impedimenta. Impossibile est, inquit Doctor maximus, ei quemquam placere, cui quid placeat, ignorat; fierique potest ut etiam obsequendi voto offendant, cui quomodo obsequi debeat, ante non didicit: & ut maius est voluntatem Dei facere quam nosse; ita prius est nosse quam facere. Illud enim merito præcedit hoc ordine: unde Propheta dicit: Et tu, Israel, noli ignorare: & Beatus Paulus: Qui autem ignorat, ignorabitur. Itemque alibi: Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Hic Hieronymus de ea ignorantia loquitur qua quis arbitratur se obsequium præstare Deo, atque adeo de ignorantia probabilistica, eamque reprobatur. Iterumque Demetriadem alloquitur, inquit: Scito in Scripturis divinis, per quas solas potes plenam Dei intelligere voluntatem, prohiberi quædam, præcipi quædam, concedi aliqua, nonnulla suaderi. Prohibentur mala, præcipiuntur bona, conceduntur media, perfecta suadentur. In duobus illis quæ priori loco sunt, peccatum omne concluditur. In utroque enim Dei continetur imperium. Generaliter namque omnibus mandatur iustitia, quam Sator in Evangelio breviter quidem, sed plenissime comprehendens, ait: Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis. Effusiant ergo, feminas Scripturas non legere, sermonem latinum non callere, & cetera id genus. Nam Scripturarum compendium, abbreviatum in duobus præceptis, universis patet; ut ex Chrysostomo, & Augustino dictum est. Ceteros Patres brevitatis gratia prætereo. Leges Ambrosii de obitu Theodosii, Clementem Papam I. epistola ad Iacobum, Basilium in Reg. fus. disp. ad inter. 2. Gregorium hom. XXIV. in Evangel. & Lib. III. Dialog. cap. XXXVII.

X. Audiamus iterum S. Thomam, ad unicum syllogismum doctrinam S. Pauli redigentem, cap. XIII. Epist. ad Rom. lect. 2. Manifestat propositum (inquit Angelicus de S. Paulo) medio syllogismi per hunc modum. Qui diligit proximum, nullum malum operatur id ipsum. Sed ad hoc tendit omne legis præceptum, ut abstinetur a malo. Qui ergo diligit proximum, legem im-

plet. Probat minorem hoc pacto. Quod autem dilectio proximi malum non operetur, habetur I. ad Cor. XIII. Caritas non agit perperam. Quocumque autem modo hic accipiat malum, vel pro malo transgressionis, vel etiam omissionis, poterit hoc referri non solum ad præcepta negativa, sed etiam affirmativa... Ultimo autem infert (Paulus) conclusionem principaliter intentam, dicens: Plenitudo ergo legis est dilectio; id est, per dilectionem lex impletur, & perficitur.

XI. Ut clarius vis huius syllogismi pateat, describendus est citatus Apostoli Pauli textus I. ad Cor. XIII: ubi omnia mala & bona enumerat quæ aut impedit, aut efficit caritas. Caritas, inquit Paulus, patiens est, benigna est: caritas non amulatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non querit sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Quæ sunt bona, aut quæ sunt mala quæ ad hæc non revocentur?

XII. Respondebunt Probabilistæ, distinguentes maiorem. Dilectio malum non operatur, distinguo. Imputabiliter, concedo; inimputabiliter, nego. Hac sola distinctiuncula eludere sibi blandiuntur Apostoli doctrinam divinam. Ceterum ipse Pauli textus vanam labefactat distinctionem. Quoniam syllogismus Apostoli non eo tantum pertinet, ut evincat caritatem malum non operari; sed, hoc assumpto medio, concludit: Plenitudo ergo legis est dilectio. Porro qui vel per ignorantiam invincibilem legem violat, sane legem non implet. Nisi dicere velis, eum qui pedibus pergit in orientem, & per ignorantiam invincibilem existimat se ambulare in occidentem, reapse in occidentem perventurum. Quod quis est qui adfirmet? Explicatur clarius. Qui servat præceptum caritatis, alia vero præcepta, puta iustitiæ, violat materialiter, legem reapse non implet; nec tunc plenitudo legis est dilectio. Sed omnis vere diligens implet legem: quia dilectio est plenitudo, ut docet Paulus. Ergo nullus vere diligens violat etiam materialiter præcepta legis: quia omnis vere diligens implet præcepta legis. Nam implere legem est servare legem. Ergo qui servaret præcepta caritatis, & violaret quocumque modo alia præcepta, non impleret legem. Qui autem diligit, implet.

§. III.

§. III.

Probabilista viam instituunt evidentem contrariam D. Paulo, qua videlicet abducit a veritatis inventione. De cavendo interno instinctu heretico admonitio.

XIII. Mirum haud esse debet quod Probabilistae inveniri veritatem posse denegent: ipsi namque viam directe oppositam viae quam Christus ore omnium Evangelistarum inveniendae veritatis praescripserunt, sibi effinxerunt, evangelica via penitus reiecta. Constituerunt eorum plures, praecipuum caritatis haud esse peculiare, a praecipuis Decalogi distinctum. Christus docet, legem & praecipua sua illos implere qui duo mandata amoris Dei, & proximi servaverint. Plenitudo ergo legis est dilectio. (Contra clamant Probabilistae plures, illos servare praecipua amoris Dei, & proximi qui implent praecipua Decalogi. Quenam patenter pugna, & oppositio? Negant insuper isti, teneri Christianos elicere actus peculiare interioris amoris Dei, & proximi, distinctos ab observatione praecipuorum: quam doctrinam Ecclesia damnavit. Quod si omnes hanc non sustinent doctrinam adeo laxam; parum ab eadem distant alii, qui docent, praecipuum caritatis observari per non odium; alii, qui defendunt obligare dumtaxat in mortis articulo; alii, qui quolibet quinquennio, alii, qui singulis trienniis, vel ad summum bienniis afferunt praecipui obligationem urgere. Haec erant Probabilistarum plurium dogmata, antequam proscripserit ab Ecclesia essent. Et etiam nunc, quantum ab biennia, & triennia, sententiam aliqui defendunt. Quid mirum ergo, si navis a portu quam maxime aberrat, reiecto clavo: si exercitus errabundus perit absque duce? Christus, Evangelistae, Paulus Apostolus clara voce testantur, caritatem esse inveniendae veritatis viam, universae legis compendium. Clamant, caritate ardente, lucida esse omnia; & contra, caritate extincta, nihil ad aeternam vitam prodesse cetera. Probabilistae plures e contrario ordinem a Deo ipso constitutum interturbant, pervertunt, destruunt. Non a caritate pendere legem, & Prophetas; sed a lege, & Prophetis caritatem pendere constituunt. Subdunt, caritatem hanc, sublata occasione gravissimae tentationis, per se non obligare

ad actus peculiare, vel ad summum quovis triennio, aut biennio. Ergo, ut tibi consent, adfirmare quoque debent veritatem in Democriti puteo esse occlusam. Qui patentissimam caritatis legem ignorant, calebunt ne occultiores veritates? Qui evangelicos textus, tam perspicue, & manifeste caritatem praecipientes, commendantes, inculcantes, non verentur vanis distinctiunculis, futilibusque commentis cavillari, eludere, frustrari: an eo quo par est obsequio excipiant altiora oracula, & sanctorum Patrum sententias? Evidens ergo est sistema probabilisticum oppositum esse evangelicae simplicitati, & sanctorum Patrum doctrinae.

XIV. Quod evidentius patebit, si animadvertas, Probabilistas compendium & ipsos instituisse universae legis, directe oppositum compendio quod Christus formavit. Scripturae divinae omnia servanda praecipua, virtutesque exequendas, vitiaque vitanda sigillatim describunt. Praevidens Christus Dominus plurimos futuros qui legere, intelligere, & memoria commendare praefata omnia nequirent, ineffabili sapientia ad duo contraxit praecipua. Hoc autem compendium non eiusmodi est, ut partem claudat, partem legis praeterat: hoc enim ineptus quisque praestare potest. Sed hoc exactum compendium non esset; si lex dimidiata, & trunca, pars legis, non summa foret universae legis. Christus ergo cum suis Apostolis infinita sapientia brevissimam legis summam duobus praecipuis conclusam omnibus consignavit, quam qui servant, universam legem implent, & singula praecipua.

XV. Probabilistae & ipsi suam summam construxerunt, suumque compendium, quod quilibet facile & brevi addiscat. Porro haec summa probabilistica opposita summae evangelico-apostolicae, magnam praecipuorum partem excludit beneficio ignorantiae invincibilis, quam toties admittunt, quoties conscientiae morsus non pungit, & advertentia non adest. Deinde omne praecipuum de quo mutuo disputant Probabilistae, dubium evadit. Lex autem dubia non est lex. Et ecce a compendio maximam praecipuorum partem averruncatam. Opiniones quippe probabiles mille & mille sunt, quibus inquit Elizalde loc. cit. vel unus Diana implevit tot volumina: & cum sint contrariae, media saltem parte falsa sunt: atque adeo contrariae legi Dei. Lubet verba Elizalde transcribere ex loc. cit. „ Constitutum est

„ me-

„ mediam prorsus partem omnium opinionum probabilium esse falsam, quibus exempli gratia impleamus lex Tomos Diana. Sit 8. haec media pars falsa, partim quia tollit, partim quia addit, & dividimus de medio infantem: nam amplius praetendere iure non possunt. Ergo ex toto probabilium quarta pars superest vacua: quia haec quarta pars erat falsa per ablationem, ut posuimus. Ergo lex Dei proportionate ad tres Tomos, seu quae tribus Tomis continetur, non impletur per hoc probabilium compendium. Contradicit ergo hinc in quarta sua parte via probabilium viae Domini: & sicut plenitudo legis est dilectio; vacuitas quartae partis probabilium legis est probabilitas. Nec minus contradicit in altera sua quarta parte, quae ponitur esse additiva &c. O Deus, nonne prohibitum est addere, vel tollere, non secus, nec minus, quam moechari, & occidere? Haec etiam pars non implet legem: nam supponitur esse additionem eorum quae in lege non erant. Ergo media pars omnium probabilium hinc vacua non implendo, hinc nullum vacuum legis; sed ubi lex implenda nulla erat, ponendo prorsus extra legem Domini. Sicut si quis hunc meum librum in brevem summam cogeret, ut quartam partem eorum quae sunt in libro tolleret; aliam quartam partem poneret aliorum quae non sunt, & tota pars media prorsus libro contradiceret. Dic, oro te, velles ne libros tuos in similes summas converti? Num ergo vollet Deus legem suam ita inverti? Quantum ergo dilectio, & probabilitas discrepant, tantum plane dissident haec duo viae, & summae. Si subtilis est, aequae lepida & festiva est speculatio, & opportuna, atque peridonea Probabilismi larva detrahenda. Mirtannus ergo compendia haec, & cum Lactantio dicamus Lib. I. Instit. cap. 1. Omissis ergo auctoribus istis nihil certi asserentibus, aggrediamur viam rectam: quos quidem si putarem satis idoneos ad bene vivendum duces esse, & ipse sequerer, & alius, ut sequerentur, hortarer. Sed cum inter se magna concertatione dissideant, secumque ipsi plerumque discordent, apparet eorum iter nequaquam esse directum. Siquidem sibi quisque, ut est libitum, propriam viam impresserunt, confusionemque magnam querentibus veritatem reliquerunt.

XVI. Scripturae ergo aperte docent, cari-

tatem viam esse investigandam, & assequendam veritatis. Evangelista Ioannes praeter ceteris hanc veritatem inculcat Epist. I. cap. II. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Tenebrae veritatem abscondunt, quoties caritas bonum non operatur. Ardente caritate, splendet veritas. Quare subdit Evangelista vers. 20. Vos unctionem habetis a Sancto, & vobis omnia. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: vers. 27. Et vos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo. Utrique de fidei veritate loquitur Evangelista, ut iam dictum est: fidem integram Christi IESU credenda, & agenda includere, dubium non est, cum eadem sit, ordine servato, de utriusque ratio.

XVII. Ex adductis textibus colligant pessima dialectica sectarii, illum eorum instinctum privatum, quo omnia resolvunt & decidunt: quo nihil vel dementius, vel ineptius excogitari umquam potuit. Admissio quippe tali instinctu, tot essent religiones contrariae, quot sunt homines. Quisque enim supremum erigeret tribunal, & sententiam ferret. Hinc autem illa sectarum varietas, & multitudo: hinc fastus & superbiens tumor contemnendi legitimas potestates, & ipsius Ecclesiae universae iudicium. Et quod Romano Pontifici, aut oecumenico Concilio denegant, inaudita fatuitate femellis concedunt, scortis, rusticis, & cuique homuncioni. Verum adversus istius privati instinctus simulacrum, toties iam labefactatum, atque contritum, non est quod tempus teramus.

XVIII. Extremo haereticorum declinato, cavendus est in oppositum extremum lapsus, ne videlicet aut exiltimes S. Ioannis doctrinam phantasticam esse, aut nihil conferre ad scopum assequendae veritatis. Catholicorum ergo sensu dicendum primum, neminem certum esse, se caritatem habere; atque adeo neque veritatem se reperisse: sed solum signis, & coniecturis colligere id valet. Hoc primum principium consequitur aliud, quemquam nempe Catholicum caritate eductum subiectum esse iudicio Ecclesiae, sive in se sumptae, sive in supremo capite Romano Pontifice, sive in Pastori-

bis

bus inferioribus. Qui hæc aut spernit, aut parvi facit, caritate caret, & totus in tenebris est. Accedit quod licet caritas sit principium intus vivificans, & illuminans, non excludit, sed admittit, immo præscribit exterius magisterium, seu instructionem. Quid clarius docet Apostolus Paulus quam hanc exteriorem instructionem I. ad Cor. XII. inquit: *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores &c. Numquid omnes Apostoli? Numquid omnes Prophetæ? Numquid omnes Doctores?* Similitudinem promittit a membrorum, corporis diversitate. *Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: & si dixerit auris: Quoniam non sum oculus &c. Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* Caritas Christi non turbat, non pervertit hunc ordinem, quem Christus ipse instituit. Caritas cor docile efficit, & humile, potestatis Deum referentibus subiectum. Multa suggerit caritas seipsa, multa doctorum ministerio. Ipsa sæpe dirigit, ducitque ad doctores, & magistros, a quibus suscipiatur instructio.

XIX. Illud etiam semper præ oculis habendum est, quod syllogismi in re morali, licet universim, & absolute concludant; tamen non excludunt, quemadmodum syllogismi metaphysici, congruas exceptiones; sed solum inferunt, quod communiter, & plerumque evenit. Syllogismus ergo Apostoli ex illo principio confectus, *Caritas non operatur malum*, concludit quod plerumque accidit. Ceterum non inferunt, nullum reperiri posse casum in quo aliquis caritate ornatus nequeat per ignorantiam invincibilem malum operari, quin ei imputetur ad culpam. Nec id in caritatem, sed in hominis imbecillitatem regeritur. Accedit quod doctrina hætenus tradita haud comprehendit Moralem legibus humanis institutam, sed solum Moralem evangelicam a Christo Domino præscriptam.

CAPUT IX.

Multiplix via, quibus caritas Christi præstat veritatem moralem.

I. **E**cqui fieri potest, hætenus diximus, ut universa lex duobus concludatur præceptis, & veritatem moralem manife-

stet? Id sane assequi ego minime valeo. Quid inde? Ea ne tantum Christus Dominus prædicare debuit quæ tu comprehendere vales? An forsitan minus vera quæ Deus revelavit, propterea quod ea non intelligis? Multa sunt in Scripturis sanctis quæ non omnibus illico patent. Ceterum ut aliquando teneas, qua ratione caritas te in universa lege facile instruere possit, in hæc quæ dicturus sum, animum intende. Et ut te aptum prebeas divinæ dilectionis consiliis capiendis, illud animo tuo insideat, longe plura caritatem suggerere quam quæ ego hic exponere valeam.

§. I.

Caritas reddit hominem idoneum veritati inveniendæ quia pravæ cordis affectiones convellit, & rectum animum efficit erga se, erga Deum, erga proximum.

II. **P**ræmittenda est doctrina S. Thomæ, seu fundamentum primum, cui cetera omnia superstruenda sunt. Docet ergo Angelicus tum I. 2. *quest. c. art. 4. tum 2. 2. quest. XLIV. art. 2.* præcepta caritatis esse prima principia agendorum, quæ non sunt pars Decalogi, sed sunt veluti illius præludia, sicut quælibet scientia sua præsupponit principia. Porro sicut qui perfecte penetrat principia, in eisdem videt conclusiones; ita qui perfecte comprehendit caritatem, in ea, veluti in speculo, cetera omnia contemplatur. Unde (inquit S. Thomas loc. cit.) *qui perfecte cognosceret principia secundum totam suam virtutem, non opus haberet ut ei conclusiones seorsim proponerentur. In operabilibus autem, in quibus præcepta legis nos dirigunt, finis habet rationem principii . . . . . Dilectio autem Dei finis est ad quem dilectio proximi ordinatur.* Idque pressius dixerat *quest. XXIII. art. 7. ad 2. Dicendum, quod cum finis se habeat in agibilibus, sicut principium in speculabilibus, sicut non potest esse simpliciter vera scientia, si desit recta estimatio de primo & indemonstrabili principio; ita non potest esse simpliciter vera iustitia, aut vera castitas, si desit ordinatio debita in finem, quæ est per caritatem, quantumcumque aliquis se recte circa alia habeat.* Quisque ex angelica doctrina colligere potest, quanta sit caritatis vis ad aperiendam veritatis viam. Qui callent prima principia scientiarum, in iisdem cognoscunt, aut cognoscere possunt conclu-

siones. Ergo qui primum principium agendorum, nempe caritatem, perfecte comprehendit, in eadem cetera videt.

III. Hoc præiacto fundamento, pressius modos quibus caritas nos imbuat, patefaciam. Et primum mundat cor nostrum ab omni peccato. Ergo ab omni errore, & culpabili ignorantia. Antecedens est evidens. Consequens vero necessario sequitur. Quandoquidem, ut supra dictum est, nullum peccatum, sive ignorantie; sive erroris, est primum; sed necessario præcedit aliquod crimen malitiæ scienter commissum, & nondum deletum: quia si esset delectum, ablata esset ignorantie vitiosa radix. Ergo si caritas purgat ab omni culpa, liberat ab omni errore, & ab ignorantia eorum quæ sunt ad salutem necessaria. Omnia autem præcepta a Deo lata consequendæ salutis necessaria sunt. Si quæ vero invincibilis ignorantia alicuius obscuræ veritatis superfit, quam reperiri etiam in iusto interdum, raro tamen, concessimus, involuntaria evadit.

IV. Splendidior est secundus modus, quo nos caritas instruit. Caritas quippe animum nostrum rectum facit erga se, erga Deum, erga proximum. Porro loco primi principii omnibus est scitum illud: *Qualis quisque est, talis finis videtur ei, & ea quæ ad finem sunt.* Quemadmodum ergo speculum pro colorum diversitate varia refert obiecta; ita animus noster, qui speculum est, pro colorum quibus illitus est, diversitate, iudicia format varia. Fœdi pueri pulchri apparent matribus. Cuique nationi sui placent mores. Scholarum dissidia, & iudicia opposita rem comprobant evidenter. Cur homines cum professionis instituto continuo scholarum quoque sententias amplectuntur? Nonne si instituta, vestes, affectiones, & domus mutarentur, momento itidem sententiæ eandem mutationis vicem subirent? Quæ omnia eo pertinent, ut palam fiat, affectuum diversitatem consequi iudiciorum varietatem. Porro caritas animum purum, rectumque efficit in se, in Deum, in proximum. Ergo aptissimum illum constituit ad veritatem noscendam. Et quamquam gratia iustificans peccata expellat; tamen reliquæ pravæ quæ supersunt affectionum, inclinationes distortæ, sola cælesti dilectione delentur. Peccatores quoque de Deo, de eius attributis, de cælesti felicitate iudicant; sed illorum iudicia sunt veluti semidormientium; affectiones quippe terre-

næ, oblectamenta carnalia prævalent. Idcirco cælestia amara, insipida, mestaque obtuso palato sunt. Contra iusti caritate flagrant, ea iucunda atque delectabilia super mel & favum experiuntur; & nulla declarare lingua valet gaudia, & delicias iustorum perambulantium in lege Domini. Ego, inquis, Deum amo; & tamen terrena placent, illicunt, excantant: cælestia & divina bona amara prorsus sunt, & nihil prorsus sapiunt. Si hæc vera sunt, amor tuus erga Deum spurcius est, & fallax. Fieri inquit ut bonitas super omnia amata, insipida amanti sit. Si ergo experiris verum consequens, corrige antecedens. Videas velim ne sis ex illis qui Deum lingua diligunt, & sermone, secus opere, & veritate; ut Ioannes præcipit. *Meditare quæ Paulus scribit ad Philip. III. Multi enim ambulat, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & hinc dico) inimicos Crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Ne tamen imperitus quisquam, & meticulosus errandi, seseque iniuste scrupulis torquendi ansam arripiat; amor, seu cælestium sapor haud est in sensibili oblectamento situs; sed in illa spiritus alacritate inserviendi Deo, in illa iugi divinæ gloriæ meditatione, & desiderio, atque in forti, & continuata terrenorum contemptione. Ceterum, si sollicitus sis in demulcendis sensibus, in alendo ventre, in titillando palato, in gloria mundi captanda, verendum summopere tibi est ne amor tuus carnalis mundanusque sit, secus cælestis & divinus. Tristitia ergo, & quam rerum divinarum experiris, & terrenorum delectatio calcæria tibi sunt, & aculei, quibus exciteris, & urgearis ad accendendam caritatis flammam. Nulla tibi hic excusatio erit. Omnibus datum est Deum toto corde, totaque anima diligere. Solum Calvinus impossibile effutiit præceptum istud; & plurimis verborum facis tam monitosam hæresim præcolorare studuit. Oleum ergo in lampadem caritatis infunde: ignem accende, qui pravas comburat affectiones, & e vestigio cælestium saporem degustabis.

§. II.

§. II.

Caritas docet, evincitque, facile esse quod homines aut magnopere rigidum, aut impossibile iactant. Caritas lites intractas a Probabilistis super lege Dei dirimit, improbatque. Homines executores, non disputatores legis efficit.

V. Probabilistæ loco veluti primi principii habent blandas, suavesque opiniones cudere, legis rigorem exquisitis delinire blanditiis, ne homines perterrefacti a virtutis via deflectant, atque in desperationem agantur. Consuetam recinunt cantilenam. *Si hæc doctrinæ veræ forent, pauci salvarentur. Harum opinionum severior præxis communi Christianorum genti incongrua est. Vix quinque in centum ad sacramenta admitterentur. Ergo scientiæ eiusmodi nimium sunt rigida, falsaque.* Hæc sunt plurimum Casuistarum, & populi christiani theoremata, notorietate iuris, & facti antievangelica; ut iam demonstratum est centum in locis, in quibus toties diximus, paucos esse salvandos, arctamque esse salutis viam. Nihil frequentius in cuiusque professionis hominibus audiendum occurrit, quam similes voces: *Hoc est impossibile.* Si præcipiatur ut iuramenta ad optimum principatus regimen, iustitiæque integritatem custodiendam sincere, & in obvio sensu, & ad finem institutionis serventur, reponunt, *hoc esse impossibile.* Ergo nulla obligatio. Si principibus, nobilibus imponas, vel ipsis de trivio hominibus præcipias ieiunia, abstinentiam, vigiliis; reponunt, hoc esse impossibile: quia stomachi, capitis, viriumque infirmitate laborant. Si feminas iubeas proicere vanas pompas, luxum, fastum, quibus in baptisate renuntiarunt, reponunt, hoc esse impossibile: quia hodie dum sic in more est, sic fert consuetudo. Et si urgeas legis obligationem in conscientia præsidium, Iansenismum advocant inclamantes: *Obligare ad impossibile heresis est Ianseniana, & Calviniana. Valeant ergo rigidiores isti.* Hæc sunt iudicia illorum quorum Deus venter est, quorum religio avaritia, quorum felicitas mundana gloria.

VI. Sumus, inquit sapiens Elizalde *Lib. VIII. quest. XII. §. 5.* in rebus perspicuis, & manifestis. Eadem præcepta facilia sunt his, difficilia, & impossibilia aliis. Divinæ legis cultoribus, Deique amatoribus omnia

quæ indicavimus, dulcia sunt, & observatu facilia. Eadem adamussum observant sub magisterio caritatis, quæ & iugum portandum unctione aspergit, & viam inter extrema calcandam aperit. Isti cuiusque sint professionis, sive monachalis, sive laicalis, sive nobilium, sive plebeiorum, sive Principum, sive subditorum, ieiunia, iuramenta, promissa sincere exequuntur, debita statim solvunt, mercedes rependunt, iniurias tolerant, fastum, luxum, pompas inutiles omnino detestantur, universamque legem exacte custodiunt. Clamant cum Davide: *In Deo meo transgrediar murum: Deus, qui præcinxit me virtute: qui docet manus meas ad prælium, & posuisti ut arcum æveum brachia mea.* Apprime noscunt impares, suis viribus relictos, se esse tot ferendis oneribus; sed in protectione Altissimi confidunt, & igne caritatis succenso omnia impedimenta comburant, nedam superant. Sunt ne istæ speculationes Theologi in cella, ut vulgo dicitur, scribentis; & non potius facta notoria, omniumque oculis pervia?

VII. Hinc colligo. Recensita iudicia super facilitate, & difficultate, super possibilitate, aut impossibilitate legis, & præceptorum, opposita ex diametro sunt. Ergo simul vera esse nequeunt. Alia vera, alia falsa sint necessum est. Iudicia diligentium Deum, & eiusdem mandata custodientium vera, recta, & sancta sunt. Ergo iudicia contraria erronea, perversa, & falsa.

VIII. Hæc omnia, opponunt, concionatoriam, seu oratoriam exhortationem redolent. Si ad regulas Dialecticæ revocentur; fallacia sunt, & paralogismorum plena. Iudicia producta non sunt de eodem secundum idem; sed de diversis. Non ergo contraria. Ergo utraque vera, & reapse amatoribus mundi difficillima, & prope modum impossibilia multa præcepta sunt: vera ergo sunt istorum iudicia. Facilia vero sunt, & suavia Deum diligentibus: vera ergo & istorum iudicia. Peregrege. Cedo: unde evenit illorum difficultas, istorumque facilitas? Edisserere. Lex, & præcepta eadem sunt. Natura quoque humana eadem in omnibus. Unde ergo diversitatis tantum? Non sane aliunde quam ex diversa utriusque partis voluntate. Difficultas, extremus rigor, impossibilitas observantia consequens est, voluntaria est. Libere quippe gulosus es, libere nimius corporis, & sanitatis tuæ amator: voluntarie avarus,

avarus, iniustus, ambitiosus es. Hæc sunt impedimenta quæ difficilem legem reddunt, gravia præcepta. Recta autem de legibus, præceptisque iudicia, recta non sunt ex prava voluntaria dispositione subditorum; sed absolute, & relative ad potestatem quam habent, vel habere possunt, si velint habere. Falsa ergo & erronea sunt iudicia amatorum mundi, & contra vera diligentium Deum. At nonne inter ipsos intus, Deique amantes facilius, & difficilior occurrit legis observantia? Verum habet. Sunt inter ipsos alii incipientes, alii proficientes, alii perfecti. Primi lacte opus habent; panem comedunt secundi; ossa infringunt tertii. Distant hi tres gradus inter se penes magis minusve bonum, penes maiorem minoremve recessum a levioribus culpis. Omnes vero a gravi malo re ipsa declinant. Nemo unus ab observatione cuiusque præcepti difficultatis, aut impossibilitatis prætextu excusatur.

IX. Lites quas Probabilistæ sanctæ legi Dei intenterunt, eadem omnino sunt ac lites quæ in foro adversus humanas penales leges peragi solent. Propositionem hanc libro sequenti evincam, textibus Terilli, aliorumque Probabilistarum adductis. Methodus tractandæ litis hæc est. Quemadmodum in foro humano inter duo litigantes actor probare debet; alioquin reus liber evadit: ita Probabilistæ, potissimum Reflexivæ, quorum facile princeps P. Antonius Terillus est, in lite legem divinam inter & hominem, reum constituunt hominem, onere legis gravandum, & legem æternam, seu Deum ipsum, actorem. Lex enim æterna est ipsa voluntas Dei, seu Deus ipse, ut infra videbimus. Hunc ergo actorem, seu legem cogunt ad probandum. Adducat lex documenta verisimilia, gravia, fortia, nisi sint evidentiæ, quibus humana versutia nihil repoare ausit, nihil efficit, sed deficit in probatione. Ergo liberandus homo reus. Quoniam in dubio, & in obscuris reo favendum; potissimum in causa mortis. Obligatio legis poena mortis, & quidem æternæ, est. Aliud in hac lite principium opponunt, possessionem nempe libertatis contra æternam legem, sive contra Deum. Quoties enim probationes pro lege non sunt demonstrationes evidenter conclusentes, e vestigio obtrudunt possessionem itare pro libertate. Adiciunt, legem dubiam non esse sufficienter promulgatam; tum vero esse dubiam, cum inter

Probabilistas disputationes super eadem lege instituuntur. Denique addunt, legem esse odiosam; & idcirco restringendam, & ab eiusdem servitute homines subducendos. Monstra hæc videntur; & tamen sunt vera Probabilistarum axiomata, ut infra videbimus.

X. Hæc omnia, quæ obiter indicavi, & cetera similia caritas rejicit, odit, detestatur. Quoniam lex Domini immaculata, convertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis. Opportune S. Bernardus tract. de diligendo Deum in hanc rem scribit. *Sed iustus non est lex posita, hoc est non tamquam invidis posita, sed voluntariis, eo liberaliter data, quo suaviter inspirata.* Unde & pulchre Dominus: Tollite iugum meum super vos: ac si diceret, non impono invidis; sed vos tollite, si vultis: alioquin non requiem, sed laborem invenietis animabus vestris. Celebris, & apta est comparatio quæ fieri solet inter boves indomitos, & nondum iugo assuetos, & alios iam e consuetudine iugo subiectos. Primi colla subicere iugo detrectant: vi, industria, & robore opus est, ut submittantur: vix regi, inflectique queunt: recalcitrant, resistunt, & solum prævalentibus aculeis, & virgis coacti cedunt, & summo labore, ac sudore iugum deserunt. Secundi e contrario placide, & sponte iugum subeunt, nulloque labore illud portant. Similiter qui, appetitionibus edomitis, carne compressa, mundoque contempto, legem Dei implere cœperunt, summa facilitate eam servant, iugum prompte suscipiunt, impedimenta superant. Isti cum Davide canunt: *Lex tua in medio cordis mei . . . Portio mea Domine, dixi, custodire legem tuam.* Adeo suavis erat homini, non plebeio, sed Regi, legis observatio, ut suam reputaret hereditatem, illamque in cordis medio insculptam haberet. Huc advoco Probabilistas omnes. Legis divinæ observantia hereditas nostra est, quamdiu degimus super terram. Hinc Christiani filii, & heredes nuncupantur a Paulo. *Si filii, & heredes.* Quis heredum in iudicium advocat hereditatem? Quis exceptiones opponit adversus eandem, ut illam rejiciat, aut dicat: Hereditas non probat, non spectat ad nos; hereditas non concludit: ergo liber ego sum ab eadem: quoniam melior est conditio possidentis libertatem ab hac hereditate? At arrige aures, homo stupide & fatue, ut, quid repudies, intelligas. Hereditatem fundorum, prædiorum, & ingentis auro-

reorum summæ relictis. Ita ne vero? inquis. Scilicet. Ut hæc audit, continuo hereditatem ad se pertinere clamat. Non amplius rationes allegat cur sibi hereditas non competat: non amplius cogit hereditatem, veluti ream, ut probet dominium supra propriam libertatem; sed ipse rationes quarit, quibus ad se pertinere hereditatem evincat. Advocatos asciscit, ut proprium ius defendat, & adversariorum aggressus retundat. Quid agis, homo? Liber eras, tuique iuris dominus: & hereditatem tibi imponi finis? Nonne melior est conditio possidentis libertatem? Deliras reponit heres noister. Hereditas fundorum, censuum, scriniorum, ac ingentis patrimonii mea felicitas est, mea lætitiæ, meum gaudium. Recte, & vere. Ergo hereditas legis æternæ, adversus quam tot obrudis exceptiones & possessionis libertatis, & non promulgationis, hereditas tua non est. Ergo hereditas hæc mala tibi est. Ergo plurius tibi hereditas terrena quam cælestis. Ergo tu ex illis non es de quibus ait Paulus: *Si filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* En quo tandem recidunt principia Probabilistarum. Nolo ultra producere sermonem, quod iam mihi videre videar, Probabilistas rubore quodam suffundi. At, inquit P. Elizalde Lib. VIII. quæst. XII. §. 6. *erubescant, & confundantur qui hæc fovent.* Et sane aut abiurare Probabilissimum debent, aut errorem maximum fateri, se nempe plurius facere hereditatem temporalem quam hereditatem divinæ legis, de qua inquit Propheta Regius: *Bonum mihi lex oris tui super millia auri, & argenti. Quomodo dilexi legem tuam, Domine? tota die meditatio mea est.*

XI. Neque opponas, hinc consequi, admittendas esse, ut leges Dei, leges omnes quæ obrudi a Rigoristis solent; atque adeo argumentum aut nimis, aut nihil concludere. Hæc solita Probabilistarum effugia sunt. Leges divinæ neque per additionem, neque per diminutionem immutandæ sunt. Vix est disputatio, ut *Lib. seq.* dicetur, inter Theologos de legum directa existentia, sed de obligationis extensione. Quare futilis est oppositio, quod argumentum nimis probet. Nam (sicut ut sistamus in similitudine) dum sermo est de hereditate, non loquimur de hereditate iniusta, quæ secum deferat aliena iura (tunc enim repudianda ab omnibus honestis viris esset) ita in præsentem legem Dei, & præcepta divina certa in medium afferimus, de quorum obligatione, veluti

inimica, lites instituunt Probabilistæ, qui nolunt veluti filii, & heredes legem spectare divinam, eamque cum Davide super millia auri & argenti diligere, saltem quantum ex eorum sistemate probabilistico apparet. Pietatem enim, & sanctitatem personalem, ut sic loquar, in omnibus suspicimus; & hanc nunquam in discrimen a nobis vocari, intelligant omnes. Patet autem quod Probabilistæ, qui super quolibet fere præcepto lites instituunt, non respiciant hereditatem legis, ut filii amantes, sed ut servi mercenarii. Mercenariorum quippe proprium est, atque servorum lites super legum obligationibus dominis lintentare. Ad tantum, inquit, & non amplius conducti sumus: ultra non tenemur: & more Probabilistarum omnia captant sophismata, ut a labore se se eximant, & ut ius libertatis, ac exemptionis adversus legem defendant. Filii vero adoptivi Dei viam oppositam viæ servorum insiliunt, atque percurrunt. Iugum legis suave illis est. Legem diligunt super millia auri & argenti. Idcirco nullas isti lites movent, a quæstionibus abstinent, & opere implere legem student. Isti non vi demonstrationum subiiciuntur iugo, sed illicio divinæ dulcedinis. Audiamus Bernardum in tract. de diligendo Deum. *Bona itaque lex caritas, & suavis, quæ non solum leviter, suaviterque portatur; sed servorum, & mercenariorum leges portabiles, ac leves reddit.*

XII. Clarius ostenditur, caritatem plurimas Casuistarum quæstiones, litesque dirimere. Disputant Probabilistæ, quoties Christiani astringantur Deum diligere. Alii dixerunt *numquam*: alii in articulo mortis: alii quoto quinquennio: alii singulis trienniis, aut bienniis. Tandem instituunt disputationem de fide, de spe, de religione, de oratione. Caritas divina eiusmodi disputationes, ut hostium insidias, execratur: quoniam in nullo alio rei amatorie genere similes instituuntur disputationes. Quis umquam aut filiorum disputavit, quoties amare patrem; aut avarorum, quoties diligere pecunias; aut matrum, quoties diligere filios debeat? Quia enim has res plurimum vere amant homines, potius semper quam frequenter amant. Filii ergo adoptivi Dei, caritate fulgentes, qui divinum parentem toto corde amant, totisque viribus, derident præfatas Casuistarum quæstiones, puderetque eos similia disputare. Continenter enim diligendus, quoad fieri potest, Deus est. Quare cum Augustino has & similes quæstiones resolvunt dicentes: *Amare, & fas*

& fac quod vis. Quid de illis qui caritate carent, & gratia? Idem istis dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Hoc fac, inquit Augustinus; & quo vis ambula. Si nunc amator non es, sed disputator; in tua est libertate, gratia Dei adiuta, constitutum, amatorem fieri, Deum diligere. Et si vere diliges, cessabunt quæstiones de amoris frequentia. Quid, si sponsa disputaret, teneatur ne quoto anno, aut quinquennio, aut triennio, aut biennio amare sponsum? Videant ergo quam sint inverecundæ, ut mitissime dicam, hæc de divino amore quæstiones.

XIII. Quæstiones Casuisticæ quæ proximum spectant, plurimæ sunt. Quæstiones de contractibus, de venditione, de emptione, de mutuo, de iudiciis, & sexcentæ alia cessant in iis omnibus qui dictum Ioannis exequuntur: *Filii, diligite alterutrum: quia præceptum Domini est: & si solum fiat, sufficit.* Dic, amabo te, quando duo fratres vere, & sincere se se amant, movent ne in suis contractibus lites, quas Probabilistæ fuscitarunt? Nonne hi sinceri amici, cum tales revera sint, omnia simplicitate, & bona fide peragunt? Nulla, quando duo fratres vera amicitia consistit, inter eos lis, nulla quæstio: voluntas unius est alterius voluntas, & contra. Nos fratres omnes sumus, & membra de membro. Vinculum caritatis nos mutuo nectit, omnesque cum Deo. Ergo aut caritas nostra fallax est, & falsum caritatis simulacrum; aut quæstiones istæ, & dissidia cessare debent. Nam in aliis amoribus, & amatoribus eiusmodi quæstiones non fervent. Ergo aut alii amores præstant amori caritatis, quod falsum est; aut cum caritatis amore componi nequeunt quæstiones eiusmodi. Ergo ideo quæstiones in mundo fervent, quia parum caritatis in mundo ardet. *Omnes querunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi:* inquit Apostolus.

§. III.

Caritas urget investigare veritatem, & ab incertis abstinere, aliisque modis ad veritatem viam sternit.

XIV. QUI quærit veritatem moralem, invenit, si debite, seu recto corde quarat. Qui habet caritatem sincero corde, quærit debita diligentia. Ergo veritatem invenit. Maiorem docet Christus: minor est per se nota. Sinceritas, & diligens

Conc. Appar. Tom. II.

tia sunt legitimæ dilectionis filia. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Lex Domini via est; nos viatores. De via semper cogitant viatores; semper vigilant, ut pericula evitent, ut errores caveant. Viatores non sistunt gradum, donec metam teneant.

XV. Ab incertis caritas custodit, & intra securitatis semitam nos continet. Hinc est quod fatuis virginis oleum suppeditare detrectarunt prudentes virgines dicentes: *Ne forte non sufficiat nobis, & vobis; ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Hoc splendet in ipso mundano amore. Qui filios, uxores, pecunias, dignitates magnopere amant, res eiusmodi numquam periculo, aut incertitudini committunt. Ergo potiori iure præstare id debent amatores Dei, divinæque legis. Quod reponunt Probabilistæ discrimen, futilis est, legem videlicet Dei inculpate violari, seu materialiter. Sicut enim amatores veri pecuniarum, filiorum, uxorum lugent eorumdem iacturam; ita sinceri amatores Dei magis horrent violationem divinæ legis quam gemmarum fractionem, & filiorum amissionem.

XVI. Causam paulisper deferamus ad eos qui non lingua, & verbo, sed opere, & veritate Deum diligunt, & desiderio salutis flagrant. Ad istorum tribunal deserto opiniones magis, & minus, vel æque probabiles de ieiuniis, de regularum observantia, de debito inhiandi perfectioni, de paupertatis voto, de obedientia &c. Putas ne aliquem tuarum opinionum inventurum emptorem? Omnes isti sinceri amatores tuas opiniunculas derident, sibilant, & cum tuis libris, in quibus fuso calamo agitantur, reiciunt. Ergo evidenter infertur, nullo modo necessarium esse populo christiano harum pugnantium opinionum probabilius usum. Nam qui diligunt Deum, has opinionum pugnas spernunt, & amantium officia solvunt. Si non diligunt Deum, iugo excusso, nullas curant opiniones.

XVII. Accedit quod, ut David Propheta testatur, *custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.* Psalm. cxlrv. *Dominus illuminatio mea, quem timebo?* Sine numero sunt Scripturæ quæ hanc Dei illustrationem spondent omnibus corde, & opere diligentibus Deum. Christus Dominus ipse testatur. *Si quis diligit me, Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Illuminat ergo, dirigit, custodit Deus diligentes se. Custodit ab erroribus, dirigit in vias rectas, illuminat veritatem pandendo. Quis sub tanto

K

Ma-

Magistro veritatem non addiscet? *Quid ergo* (clamat Paulus ad Rom. VIII.) *dicemus? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Illuminat autem Deus, primum seipso bonas immittendo cogitationes, avertendo mentem a malis consiliis, a libris aut pravis, aut laxioris doctrinae, & bonos, sanctosque libros proponendo. Dirigit secundo Doctorem, & ministrorum ope. Suos amatores ad bonos dirigit Doctores, qui veritatem sincere absque fucis patefaciant. Si hi qui sincere eum diligunt, quandoque offendant in magistratibus minus peritos, qui falsa, aut laxa doceant, aculeis interioribus pungit, compellitque alios adire Doctores, qui sincere, ut cum Chrysostomo loquar, venundent Christi veritatem. In mentem revocanda est doctrina Gregorii Papae, inquentis, saepe bonis Doctoribus Deum lumen subtrahere propter malitiam discipulorum; & contra malis magistris lumen infundere propter amorem, & dilectionem eorum qui directionem petunt. Si ergo S. Thomas docet, *firmissime* tenendum esse, eos qui lupos inter, & feras vitam ducunt, illuminandos a Deo una ex duplici via; si id praestent quod ex viribus gratiae valent; potiori iure *firmissime* tenendum est, illuminandos fore eos qui toto corde, & ferventi caritate Deum diligunt.

XVIII. Haecenus modos aliquos indicavimus cum P. Elizalde, quibus caritas divina veritatem moralem patefacit. In ceteris scientiis, principiorum plena penetratione acquisita, quae consequuntur conclusiones, illico innotescunt. Prima agendorum principia esse caritatis praecipua, dictum est. In istorum ergo meditatione defigenda est mentis acies, si assequi veritates morales velimus. Excusare te vales ab implendis praecipuis ieiuniorum, cleemosynarum: at qua te defendere via potes, si Deum non ames? An oppones virium debilitatem, cordis duritiam, operis arduum? *Durum est* (inquebant olim similes, teste Hieronymo) *arduum est, non possumus. Homines sumus, fragilitate carnis circumdamur. O caecam infamiam! o profanam temeritatem, duplici ignorantia accusantes Deum!* Quis melius virium nostrarum mensuram novit quam qui vires ipsas nobis impertit? Hic porro dilectionem ex toto corde praecipit, dilectionem, inquam, non negationem odii, aut non dilectionem; ut Casuista aliqui contendunt. Igitur si mora-

lem comparare scientiam aves, principia illius, quae sunt caritatis praecipua, diu notetque meditare. Melius dicam: ardeat in lampade cordis tui caritatis flamma: in caritatis officii te continenter exerce. Expende num caritas tua eis sit insignita praerogativa quas ex S. Apostolo Paulo indicavimus. Si haec adfuerint, vera est caritas tua. Veram autem caritatem veritates morales consequuntur.

XIX. Postremum menti tuae fixum, altumque habeat principium, omnium Patrum consensu firmatum, & directe oppositum Probabilistarum principio, nempe suavitatem, & facilitatem legis divinae non ex diminutione obligationis, sed ab spiritu caritatis, & dilectionis oriri: & quo maior est caritas, eo faciliorem esse legis observantiam. Huc ergo spectent omnes conatus tui, huc studia tua. *In omnibus sane* (inquit Augustinus Lib. de catechizand. rud.) *non tantum nos oportet intueri finem praecipui, quod est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, quo ea quae loquimur, cuncta referamus; sed etiam illius quem loquendo instruimus, ad id monendus, atque illuc dirigendus aspectus est.* Si haec Scripturarum, & Patrum documenta animo infixata haerent, vix esset Moralis evangelice ignarus. Porro ut tu propriae consulas conscientiae, in hanc doctrinam continenter incumbere. Sive ipse addiscere velis, a divina dilectione initia ducito; sive alios instruas, primum omnium in caritatis schola illos exerceto. Eos denique selige libros, sive tibi, sive aliis legendos, in quibus eiusmodi caritatis studium promoveretur, & inculcatur. Illos omnes apage Casuista in quibus schola caritatis silet. Sint tibi suspectae doctrinae illi Moralistarum libri qui te edocent, non qua ratione amare debeas Deum, sed quomodo implere praecipuum valeas, ex hoc tantum quod Deum odio non habeas, & Deum non ames, aut raro diligas. Finis legis divinae caritas est. Ergo ut contrarii huic sanctae legi habendi sunt libri Moralistarum omnium qui in officio caritatis Christianos non dirigunt. Contra eos diurna, nocturnaue manu revolvito quos accendere in te caritatem experiris. Ne multa, *Ama*, ait Augustinus, *& fac quod vis.*

CAPUT X.

Alia via inveniendae veritatis moralis est ad sapientes peritosque istius divinae scientiae reclusus. Probabilistarum ratiocinium omnino fallax. Qua ratione Christiani proprii status & professionis Sanctos imitari teneantur.

§. I.

I. **N**ihil frequentius in Probabilistarum libris occurrit quam ad sapientes, & prudentes appellatio. Neque in hoc recursum ab iisdem nos dissentimus, ut iam supra dictum est; sed solum in prudentibus eiusmodi, & sapientibus designandis. Nam nos a sapientum catalogo delevimus illos qui non interdum, & raro, sed passim dissident mutuo, & secum pugnant, solisque opinionibus totam Moralem definiunt. Quoniam lex aeterna Dei non est rationis ens, non quid humana opinione consistit; sed est vera & realis mensura cuiusque honestatis, ut infra dicitur. Eget utique humanae mentis applicatione lex ista. At quoties ratio nostra non veram aeternam Dei legem applicat, sed legem mente consistam, & probabilitate delineatam, non dirigit operationes revera morales, & honestas. Sapientes ergo & prudentes qui contrariis probabilitatibus mores nostros dirigunt, penitus a censu sapientum, & prudentum reiicimus: idque supra praestitimus.

II. Nos veros sapientes, & prudentes in nostros directores seligimus qui nullam patiuntur exceptionem, quippe ab omnibus suscipi debent. Quinam isti? Sancti ab Ecclesia solemniter apotheosi declarati, & ii qui eorum mores & vitam imitati sunt. Primorum sapientia, & prudentia omnibus nota est, & extra disputationem omnem posita. Secundorum sapientia, & prudentia certa non est definitione Ecclesiae; probabilis tamen, id est plerumque vera est, & germana. Porro hi omnes prudentes cuique noti, & obvii sunt. Divina quippe providentia dispositum est ut cuiusque aetatis, conditionis, sexus, nationis, sapientes isti fulgeant. Ex omni tribu suos Deus eligit Sanctos. Ex Regibus, ex Imperatoribus, ex nobilibus, plebeis, opificibus, senibus, pueris, infirmis, robustis, laicis, & Clericis, Monachis, Praelatis, Episcopis, Pontificibus. Legant Reges vitam Casimiri, Eduardi, aliorumque; & veritatem invenient. Legant Episcopi acta S. Caroli, Francisci Saleii; & viam veritatis deprehen-

dent. Quoniam hi omnes veritatem certo invenerunt. Quod si quandoque ignoranter deliquerunt; scierunt modum quo in semitam regrediendum fuit. Nos vero scimus plus minusve quid isti egerint. Ergo scire & nos veritatem possumus. Qui enim revera eos sequuntur, viam veritatis calcant: & si interdum ignorantia labantur, statim divina affulgente luce, resipiscunt. Certum namque est, posse & nos sic vivere, gratia divina adiutos. Porro Deus hanc gratiam non deneget, nisi culpa nostra obsistat.

III. Opponunt Probabilitate, argumentationem factam evidentem esse absolute acceptam; at Christianis indiscriminatum applicatam, fallacem evadere. Nemo ambigit, eos invenire veritatem moralem qui Sanctorum sunt imitatores. At numquid Christiani ad Sanctorum imitationem astringuntur? Numquid omnes Sancti? Si dixerimus, Christianos omnes ad imitandos Sanctos propriae professionis, & status astringi, demerita notam vix declinabimus; tamen doctrina haec sit D. Pauli, & Servatoris nostri divini.

IV. Ut pedetentim hoc obiectum, ex cuius valida, & perspicua confutatione salus Christianorum plurimum pendet, convellamus, primum animadvertendum est, Probabilistas in castes incidisse. Ideo probant ignorantiam legis divinae naturalis saepe esse invincibilem, quia veritas inveniri nequit: & quia inveniri nequit, ad eam inveniendam non astringimur. Nunc evidentia argumentationis factae devicti, concedunt, veritatem moralem inveniri a nobis posse, si Sanctos propriae professionis imitari velimus, nempe Reges sanctos Reges, Episcopi sanctos Episcopos, Presbyteri sanctos Presbyteros, laici sanctos laicos, opifices sanctos opifices. Nonne pictores, sutores, fabri, lapidarii, & cuiusque denique professionis artifices Sanctos, eiusdem professionis imitandos habent? Hos imitentur, & veritatem sunt affecturi. Bene habet. Sed ad hanc imitationem non tenentur. Peregre. Inveniri ergo veritas potest, si Sanctos imiteris. Et hoc in praesens nobis sufficit. Quod autem Sanctorum vestigiis insistere debeas, mox probabimus. Per transennam solum hanc conficio argumentationem. Tunc ignorantia non est invincibilis, quando industria, & studio superari valet. Concedis superari reapse hanc ignorantiam communiter posse, & veritatem inveniri, si Sanctorum via arripiatur; nam certum est, Sanctos canonizatos ab Ecclesia hanc veritatem communiter in-

venisse. Ergo ignorantia legis divina: aut numquam, aut rarissime est invincibilis: quia aut numquam, aut rarissime fuit in Sanctis: & si aliquando contigit, lacrymis poenitentiae eam abluerunt. Porro si verum reperiri valet, Probabilissimus in fumum occidit. Reperiri autem posse concedunt, si Sanctos imitemur. Verum hoc imitationis debitum pernegant illi; nostrum igitur est illud demonstrare.

§. II.

Auctoritate Scripturarum, & Patrum evincitur, Christianos omnes Sanctorum propriae professionis inherere vestigiis debere.

V. **D**ebitum quod Christianos manet aemulandi Sanctorum virtutes, non aliunde quam ex Scriptura sacra primum, post ex Patribus probari debet. Ex utriusque postea evidenti ratiocinio debitum istud concluditur.

VI. Ad Scripturas quod attinet, Christus ipse inquit Ioannis XIII. *Vos vocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis, sum enim . . . . Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Naturam nostram sumpsit, ut exemplar visibile eorum nobis esset quae agenda sunt. Humilitatis in pedum discipulorum lotionem nobis potissimum exemplum reliquit, ut in virtute omnium difficillima, & humanae superbiae adversa, ceteras omnes commendaret. Quid quod vel ipsi Moysi Deus apparet, eorum quae praestare debebat, in monte exemplaria delineavit. *Inspice, & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est: Exod. xxv.* Denique Christus Dominus Matth. xvi. vers. 24. *Tunc Iesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Idem inquit Luc. ix. vers. 23. *Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Ita iubet Legislator. Consilia haec sunt, inquis. Consilia ne? Consilium est quod vitam, quod mores ad Magistrum, ad Salvatoris tui vitam moresque conformes? Salvus ergo quisquam esse poterit qui difformis a Christo sit? Qui porro difformis a Christo est, Antichristus est. Antichristus ne cum Christo regnabit? Ut quid ergo dicit Paulus: *Quos praeservavit: & praedestinavit conformes fieri imaginem Filii sui?* Haec Christi oracula, non con-

filia, sed substantia, & finis unicus legis suae divinae sunt. Quid in his, & similibus oraculis consilii contineatur, quid praeccepti, infra dicam. Nunc persequor institutum argumentum.

VII. Apostoli adamussim executi sunt laudata IESU Christi oracula. Paulus Apostolus I. Cor. iv. vers. 16. *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Idem commendat Timoth. I. cap. iv. *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate.* Fusius hoc inculcat ad Philip. III. vers. 17. *Imitatores mei estote, fratres, & observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sepe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos Crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conversatio in caelis est.*

VIII. Duplex Sanctorum imitatio. Altera spectat virtutes quae animam ornant; altera opera exteriora virtutum, quae statum, & professionem comitantur. Ad primam, non ad secundam tenentur omnes. Paulus praedicator veritatis per universum mundum portavit Christi nomen. Sanctorum alii eremos inhabitaverunt, alii celibes vixerunt, alii, divitiis omnibus abiectis, paupertatem nedum spiritu, ut tenentur omnes, verum etiam opere coluerunt. Haec Christianis imitanda sunt. Priorem imitationem vocarent substantialem, in observantia praecceptorum sitam. Conformitas haec in fide est, in caritate, in castitate aut virginali, aut matrimoniali, in mundi contemptione. Imitatio haec universalis est, omnium statuum personis communis. Ut autem quisque exemplar habeat imitandi opera quae proprio statui congruant, ex qualibet hominum conditione Sanctos sibi delectet Deus, in quos respicere cuiusque professionis homines possent, & scirent quae congruent coniugatis, quae Canobitis, quae Eremitis, quae Episcopis, quae Regibus, quae Pontificibus &c. Sed, ut clarius res pateat, verba ipsius Apostoli expendamus ab ultimis incipiendo. *Nostra conversatio in caelis est.* Caelum ergo anhelare omnes debemus. Mente, & spiritu cum Sanctis in caelo regnantibus conversetur oportet. Contra hodierni Christiani communiter in continua carnis, mundi, & voluptatis conversatione degunt. Caestis ne conversatio illa promiscua virorum, & mulierularum? Christiani omnia, ut iterora, arbitri debent, ut Christum lucrifaciant. Amici crucis,

eis, inimici ventris, contemptores mundi sint oportet. Contra Antichristiani amici sunt ventris, inimici crucis, idololatriae, divitiarum, & mundi amatores: *quorum finis interitus, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Tandem S. Paulus omnes Christianos Sanctos vocat. Ad Rom. I. *Paulus servus IESU Christi, vocatus Apostolus omnibus qui sunt Romae dilectis Dei, vocatis Sanctis.* Idque saepius repetit in aliis epistolis. Idem scribit S. Petrus. *In omni conversatione Sancti sitis &c.* Plura praetereo alia Scripturarum testimonia. Nonnulla ex sanctis Patribus delibabo.

IX. S. Augustinus serm. XLVII. *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Non enim hoc virgines debent audire, & maritae non debent; aut viduae debent, & nuptae non debent: aut Monachi debent, & coniugati non debent: aut Clerici debent, & laici non debent.* Hic parumper siste meditationem tuam, & recogita, quod omnium difficillimum in via evangelica est non sua relinquere, sed semetipsum abnegare. Hoc est sanctitatis evangelicae culmen, quod tenuere sancti; & quo perfectius, eo sanctiores. Porro isthuc tendere animo Christianos omnes Christus iubet. Non tam laboriosum est sua relinquere; sed valde laboriosum est relinquere semetipsum: minus quippe est abnegare quod habet: valde autem multum est, abnegare quod est: inquit Gregorius. S. Leo ser. IX. in Quadragesima, relata Christi Domini sententia, *Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus, haec subdit: Nec dubitare debemus, hanc vocem non solum ad discipulos Christi, sed ad cunctos fideles, totamque Ecclesiam pertinere.*

X. Prae ceteris Patribus fusius argumentum istud pertractat S. Ioannes Chrysostomus Lib. III. *advers. vituperat. vita monastica.* Pauca ex plurimis obiter transcribam. *Cum enim dicit: Beati pauperes spiritu: beati qui lugent: beati mites: beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam &c. . . . nec Monachi, nec secularis nomen adiecit. Ceterum ista distinctio ex hominum consuetudine introducta est. Sacra vero litterae nihil horum penitus noverunt; sed omnes Monachorum vita, & instituto vivere volunt. . . . Audi denique quid Paulus moneat, quem cum nomino, rursus Christum praedico. Hic itaque, cum scriberet uxoris hominibus, filiosque nutritibus, omnem ab illis monasticae vitae diligentiam requirit.*

Conc. Appar. Tom. II.

Post plurima alia haec adiecit. *Cum itaque non Monachos tantum, vel Apostolos, sed ipsum etiam Christum imitari nos iubeat, eisque qui non imitantur, supplicia maxima intentet: qua tu tandem ratione illam dicis esse maiorem aetudinem? Eandem enim omnibus ascendere propositum, & imperatum est. Sed hoc plane est quod evertit universum orbem, quod summa vita bene agenda diligentia Monachis opus esse obituntur, ceteris negligenter vivere licere. Non ita, non ita est; sed eadem ab omnibus Philosophiae ratio requiritur. Atque id equidem vehementer: immo vero non ego, sed ipse iudex omnium Christus: ac mox inducit dicitur illum damnatum, virgines reprobatas &c.*

Neque in inferendis solum cruciatibus, sed etiam in sancendis legibus, id Christum fecisse reperies. Etenim cum dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite a me quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris: Non Monachos tantum alloquitur, sed omne prorsus hominum genus. Itemque, cum iubet per angustam viam ingredi, non istos modo, sed omnes omnino homines hoc imperio convenit. Cumque odisse animam suam in hoc mundo, atque cetera eiusmodi iubeat, nullum hominum genus excipit.*

Cum vero non omnes alloquitur, neque iura, & leges omnibus constituit, hoc ipsum insinuat nobis aptius. Denique cum de virginitate loqueretur, adiunxit: *Qui potest capere, capiat: neque omnis adiciens, neque in praeccepti ordine statuens. Ita Paulus quoque in omnibus locis Magistrum imitari deprehenditur. Cum in hanc incidisset materiam, aiebat: De virginibus autem praecceptum Domini non habeo. Itaque quod ad eandem vitam diligentiam, supremumque perfectionis fastigium per divinas leges pariter & seculares, & Monachi cogantur, quodque ambo, si ceciderint, aequalia sint excepturi vulnera, neminem iam, quantumlibet sit ille contentiosus, & impudens, contradicendum existimo.*

XI. Mitto plures alios Patres, & Probabilistas appello ut quidquam responsi exhibeant doctrinae huic Augustini, Gregorii, Leonis, Chrysostomi, Hieronymi: addere possem, Basilii, Ambrosii, Bernardi, Thomae, Bonaventurae, aliorumque. Respondeant itaque docti iuniores, qui se novam invenisse Theologiam ostentant, qui se tollere peccata mundi, omnesque Christianos

se salvaturos iactant. Rigidissima illa vivendi forma, in mundi contemptione, in sui ipsius abnegatione sita, hostiliter repugnat blandæ, benignæque casuisticæ Theologiæ. Quod recensita morum doctrina solos Monachos spectet, & non universum hominum genus, mundum evertere, Christianos æternum perdere, sanctus Patriarcha inclamat. Respondeant ergo, num soli Monachi in baptismate pompis mundi, & operibus diaboli renuntiaverint; num Monachi dumtaxat conscripti in baptismate sint Christo; num caro, mundus, idæmon Monachorum tantum sint hostes? Dicant, Monachorum ne, an laicorum periculosior status sit? Laicorum, velint, nolint, adfirmabunt, cum Patres omnes Religiosorum statum portui, laicorum fluctuanti mari comparent. Num qui in portu tranquille degunt, vigilare, cavere, præliari, sollicitos esse, conari, ieiunare, orare, debent; qui vero tempestate iactantur, qui fluctibus circumaguntur, piratisque efferatis undequaque obidenturi, dormire, torpere, deliciis, voluptatibus, comœdiis, spectaculis possunt operam dare? Si vis, navigent utriusque. An negabis, tutiori navigio Religiosos veritales, & iuxta professionem viventes, vehi; fragili vero scapha sæculares? Hi ergo otio distillant, illi satagant omni conatu portum tenere? An non stultitiarum stulticia essent ratiocinia eiusmodi?

XII. Sed ultra pergamus. Ad claustrales ne pertinet celebris illa de cœna parabola? Primus dixit: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excusatum. Et alius dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te habe me excusatum. Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire. Et reversus servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo: Exi cito &c. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Luc. cap. xiv. Christus est qui loquitur. Vocati in excusationem non obtrudunt nec homicidia perpetranda, nec fornicationes exercendas, nec furta committenda; sed opponunt licitas occupationes: & tamen æternum damnati sunt. Quid de illis erit qui a Dei cultu, a celebrandis mysteriis, ab exercitiis sacris absunt, ut saltationibus, conviviiis, comestationibus, spectaculis, ludis, & ceteris insanientis mundi oblectamentis intersint, dentque operam? Quos, amabo te, alloquitur Paulus Apostolus I.

ad Corinth. vii. Hoc itaque dico, fratres: tempus breve est: reliquum est ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint; & qui flent, tamquam non flentes; & qui emunt, tamquam non possidentes; & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura huius mundi. Uxoratos, mercatores, divites, dominos mundi Paulus alloquitur. Hos admonet viatores esse. Viatorum autem est alio tendere, nullibi in via pedem figere, omnibusque uti, quatenus ad destinatam metam conducunt.

XIII. Ut funditus, quantum nostra interest, convellam verusta hæc Christianorum præiudicialia, quibus a severa, atque summo opere rigida (unctione divina sublata) Morali evangelica se exemptos reputant, Religiosorumque esse arctam viam; nonnulla alia principia evangelica indicabo, aliudque perniciosissimum præiudicium labefactabo. Autumant salutem se adepturos æternam, si Deum, & proximum odio non habeant, quod est scitum plurimum Probabilistarum, si non mœchentur, si non furentur, si fraudes non exercent, si non calumniantur, si denique se se abstineant ab iis flagitiis quæ penes mundum ipsam infamant. Aures modo arrigant, ut Christum audiant sic fantem. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est. Matth. v. Fusius hæc intonat Luc. vi. Si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? Nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si mutuum dederitis his a quibus speratis recipere; quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fenerantur, ut recipiant equalia. . . . Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Imaginem divinæ Moralis, quam omnes Evangelii professorum, & Christi discipuli exprimere in semet ipsis debent, Christus ipse suo proprio penicillo delineatam hic exhibet. Ut itaque erroneas mundanorum hominum, severiorem Moralem evangelicam ad Monachos reitientium, anticipationes penitus evellamus, his paucis interrogatiunculis respondeant. Nonne Christianus prudens stomachatur, si Claustralem videat inlitar sui ludos, spectacula, comœdias aperte frequenter, cum femellis conversari, scurrillia, &

turpia loqui? Iure sane Christianus offenditur. Quid si Gentilis, Turca, Iudeus videat Christianos divitiis, usuris, voluptatibus, fastui, ambitioni, pompis, ludis indulgere, mundo inhiare, non secus ac illi ipsi qui oppositam omnino religionem profitentur? An non potiore iure offendiculum patiuntur? Nonne plus professio Christianæ religionis distat a Mahumetismo, Ethnicismo, Iudaismo, quam status claustralis a statu Christianorum? Ais. Ergo plus moribus Christianus distare debet a cuiusque alterius religionis cultoribus, quam distet severior Monachus a Christianorum professione.

XIV. Verum quid tamdiu Christianos torquemus? Filium saltem increpationis paulisper abrumpamus, osque nostrum ad Religiosos obiter pateat. Quid ergo, si Claustrales ipsos erronea subivisset persuasio, descriptam severiorem Moralem ad paucos pertinere Regulares, quos per derisionem Gavottos, Cavicchos, Gabunatos, Reformatosque vocant? Quid, si semetipsos exemptos iudicare a ieiuniorum severitate, a lanarum asperitate, a silentii custodia, a pecuniarum privatione? Quid, si sibi licita reputarent vel ipsa profana oblectamenta, suppellectilem argenteam, alearum ludos nummarios, marsupia privata, convivia opipara? Quid, si ipsorum mores solutiores sæculo apparerent ipsorum sæcularium moribus?

§. III.

Argumentis a ratione arcessitis probatur, in salutis negotio Sanctorum virtutes imitandas esse.

XV. Certum est Sanctos ab Ecclesia canonizatos portum salutis tenere. Probabile est, seu fere semper verum est, Christianos qui Sanctorum viam calcaverunt, in gratia obiisse. Contra, eos qui contrariam instituerunt viam, certum non est salutem obtinuisse æternam. Hæc duo inconcussa penes omnes sunt. Disputari solum potest, probabile ne sit, ultimos salutem assecutos esse. Siquidem certum nobis non est, Christianos qui exacta diligentia Sanctos imitare studuerunt, in paradysum ascendisse. Si enim certum esset, Ecclesia illos in Sanctorum album, nullo instituto processu, nulla adducta probatione, præscriberet. At secus agit, & severe in eorum

mores, virtutes, & acta inquirat, & omnia ad exactiorem crismam revocat, antequam Sanctos declaret. Solum itaque probabile est, eiusmodi sancte decessisse. Ergo nec probabile est, eos qui noluerunt Sanctos imitari, immo dissimillimam egerunt vitam, salvos factos esse. Evinco hoc pacto consequentiam. Si solum probabile est, seu plerumque verum, exercitum strenuorum militum sub peritissimo duce alium devicturum; probabile sane esse nequit, imbellium militum exercitum sub ignavo imperatore alium superaturum. Ergo, si non certum, sed probabile est Dei servos Sanctorum imitatores portum tenuisse: necessario consequitur, nec probabile esse, alios Christianos vitæ, morumque dissimiles cælum acquisivisse.

XVI. Ad severas dialecticæ regulas argumentationem hanc, quæ in discrimen adducit æternam Christianorum salutem, exigamus. Reponent Probabilitæ, probabile esse, hos etiam qui Sanctos non imitantur, salvari. Sed contra, insurgit P. Elizalde; & distinguimus, inquit, de vestro probabili, & de nostro: & de nostro negamus, de vestro concedimus. Nostrum probabile plerumque, & fere semper verum est. Idcirco negamus, probabile esse salvos fieri Christianos qui viam, Sanctorum viæ contrariam percurrunt. Probabilitas vestra non assert magis verum quam falsum, aut magis ita quam non ita. Nam æqualis probabilitas æque assert verum ac falsum; minor probabilitas magis saltem respectu nostri assert falsum quam verum. Ergo istorum fidelium de quibus est sermo, probabilis erit bona mors, & salus probabilitate vestra. Explico clarius. Ergo istorum Christianorum non magis bona est mors quam mala: non magis verum illos in gratia quam in peccato mortali obire. Ergo æque vera est illorum damnatio ac illorum salus. Ergo æque verum est eos in tartara ruere, ac in paradysum ascendere. Audebunt ne & hic obtrudere Terillianas reflexiones? Numquid mortem reapse, & materialiter malam, reflexionum, & syllogismi reflexivi vi in mortem formaliter sanctam immutabunt? Heinc ad incitas redigo Probabilitas. Vi ipsorum probabilitatis versatilis, non magis bona est quam mala mors Christianorum Sanctis dissimilium. Ergo istorum salus est quid contingens, casuale, & fortuitum, non secus ac ludus, & sortes. Sed Christiani qui ita vivunt, ut eorum mors sit ca-

fualis, contin-gens, & veluti alea, seu probabilis probabilitate quæ sit ad utrumlibet, quæ non magis bonam quam malam mortem efficiat, peccant, & inter dementium dementissimos collocandi sunt. An non peccarent, an stulti non essent qui in-gens patrimonium, qui vitam, qui uxorem, filiosve simili casuali discrimini committerent? An non peccarent qui ita accederent ad sacramenta, ut non haberent unde se magis dignos quam indignos reputarent? Evidens ergo est illos peccare qui ita vivunt, ut mors illorum sit æque mala ac bona, si probabilitas veritatis sit æqualis; aut magis mala quam bona, si probabilitas sit minor. Idque evidentiùs apparet ex præcepto spei Christianæ, cuius obiectum futura gloria est. Sed quod est æqualiter indifferens ad gloriam, & ad damnationem, non est gloria futura, in quam tendit spes theologica.

XVII. Quid reponere Probabilitatæ valeant, penitus ignoro. Confugium ad suas reflexiones pratico-practicas sunt nugæ, & chimæ-ræ in hac argumentatione. Nam vita salvandorum re & veritate debet esse *conformis imagini Filii Dei*, debet esse reapse similis vitæ iustorum. Eorum mors debet reapse, & in conspectu Domini, non in cerebro Probabilistarum esse pretiosa, culpæque gravis expers. At evidenti argumentatione demonstravimus, mortem Christianorum qui Sanctos, eorumque discipulos, filiosque, qui sunt veri sapientes, periti, & prudentes in christiana professione, imitari nolunt, sed contrariam institunt viam, esse ad summum probabilem ad utrumlibet, nempe ad damnationem, & ad gloriam.

XVIII. Quid quod ipsi Probabilitatæ præcipui defendunt, necessarium esse dictamen certum & evidens; negantque fati esse probabile, ut operatio licita evadat? Hanc sententiam, ut falsam, & extreme rigidam, infra reiiciam. Probabilitatæ Reflexitæ in crumena reflexionum suas habent evidencias: idcirco evidenter certum dictamen requirunt. Ut ut sit de hac opinione, quæ magis confirmat ea quæ diximus; certum est penes omnes, ad operationem rectam honestamque non sufficere dictamen indifferens ad verum, & ad falsum; sed requiri dictamen probabile, id est plerumque verum. Ergo iuxta omnes, Christiani ita dirigere mores suos astringuntur, ut formare dictamen valeant, quo iudicent, se rectam ducere vitam, pretiosamque se mortem obituros. Probabilitas ad utrumlibet non sufficit ad hoc formandum

dictamen. Ergo necessaria est probabilitas illa quæ spectat id quod plerumque accidit, & quod passim verum est.

XIX. Accedit doctrina, quam optime explicat Sanctus Thomas, & cui subscribunt Catholici omnes, qua constituitur, neminem, revelatione divina sublata, quoad vixerit, quantumvis sanctum, posse certo scire se esse in gratia: quia, inquit Angelicus 1. 2. quæst. cxii. art. 3. *Nullus possit scire se habere scientiam conclusionis, si principium ignoraret. Principium autem gratiæ, & obiectum eius est ipse Deus, qui propter excellentiam est nobis ignotus.* Solum ergo coniecturis, & signis colligere aliquis potest se esse in gratia. Hic paullisper siste cogitationem tuam. Si Sancti illi virtutibus, & etiam prodigiis clari, & cælestium donorum copia affluentes, quos Ecclesia in Sanctorum album perscripsit, usquedum in hac lacrymarum valle vitam degunt, solummodo coniecturis assequi potuerunt, se se divina gratia esse ornatos; si Sancti isti, eorumque similes, quorum rigidissimam vivendi consuetudinem ferre perhorrescimus, eamque quasi impossibilem nobis existimamus, incerti de propria æterna salute trepidabant: quam, quæso te, certitudinem coniecturalem habere possumus nos, qui tam dissimilem vitam ducimus, tamque distantes mores excolimus? Sanctorum hominum celebriores inter speluncas penitentis innutriti, virtutum omnium splendore fulgentes pavebant, tremebant super salutis æternæ incertitudine: & nos deliciis patti, sceleribus onusti, Mundi amatores vix pavemus? Aliunde tenemur ita vivere, ut formare iudicium prudens valeamus nostræ futuræ salutis. Ex quibus coniecturis hoc iudicium colligere possumus? Ex tribus, respondet Angelicus loc. cit. in corp. *Tertio modo cognoscitur aliqui coniecturaliter per aliqua signa, & hoc modo aliquis cognoscere potest se habere gratiam, in quantum scilicet percipit se delectari de Deo, & contemnere res mundanas, & in quantum homo non est conscius sibi alicuius peccati mortalis.* Fastidius ne ea quæ mundi sunt? Delectant te celestia, & quæ ad cælestia ducunt, crux, humilitas, penitentia, persecutio? Illa fastidiebant Sancti; hæc delectabant Sanctos, nullius criminis gravis conscius. Et tamen solam coniecturalem certitudinem suæ salutis habebant. Hæc meditare, & Probabilissimum perhorresces.

XX. Obiicies, Sanctos tam severam duxisse vitam, non ut salvi fierent, sed ut maio-

maiori gloria potirentur, ut eminentius splenderent Respondeo, hoc evidentiissime falsum esse. Quoniam, ut vidimus, doctrina certa Catholicorum est, neminem, quoad vixerit in hoc mundo, scire certo posse se esse in gratia. Non ergo sanctissimi parentes nostri, & magistri securi de substantia, ut sic loquar, salutis ætætam vivendi consuetudinem amplexati sunt, ut maius gloriæ incrementum obtinerent, sed de ipsa salutis substantia timebant, tremebantque. Præ oculis habebant illi: *Si iustus vix salvabitur. Arcta est via. Pauci sunt qui inveniunt eam. Multi quærent intrare, & NON POTERUNT*, quia nolunt, ut debent. Præ oculis habebant, altaque mente repositum: *Quapropter fratres magis satagate ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando.* Quid plura? Interrogentur sanctiores, qui nunc nobiscum degunt, viri. Numquam enim usque ad consummationem sæculi Sanctorum progenies deficiet. Interrogentur, inquam, & uno ore respondebunt, se ieiunare, vigilare, mundi oblectamenta respuere, penitentiam, humilitatem, caritatem, ceteraque virtutes colere, ut paradysum attingerentur, ut infernum, ut damnationem declinent. Sic sane respondent omnes iusti. Quin quo sanctiores, eo sunt cautiore, & vigilantiores. Quoniam quo sanctiores sunt, eo evidentiùs pericula, obstacula, impedimenta norunt. Immensam negotii magnitudinem percipiunt. Quid sit æternitas, meditantur: quid sit Christus ipse prædestinatorum caput ipsius: quid sustinuerint Apostoli, Martyresque invicti, salutis fonti viciniore. Interrogentur omnes pii, & illuminati, doctique Christiani, num salutem suam æternam appendere vellent consuetudini eorum Christianorum qui vulgariter vivunt; qui tamen peccata patentia & manifesta non perpetrent, nihilominus ea omnia oblectamenta mundi sectantur quæ plures Casuistæ honesta & licita reputant; qui carnem penitentis, ieiunium, vigiliisque non comprimunt; qui denique non assimilantur Christo, neque illius veris discipulis. Nemo unus æternitatis suæ negotium tantæ incertitudini alligaret. Quid quod nec temporaneum negotium tali forti fideret? Anne mercator eventum alicuius ingentis contractus committeret incertitudini salutis, aut damnationis Christianorum vulgariter viventium, de quibus in præsens loquimur? Porro manifesta dementia est, immo stultitiarum stultitia id

velle quod nulli eorum qui prudentes & veriti in tali professione habentur, volunt. At Sanctorum, sive præteritorum, sive præsentium, nulli voluissent, vellentve salutem suam æternam connexam esse cum salute Christianorum, aut Religiosorum communiter viventium, a Sanctis, & Christo in vita, moribusque dissimilium. Timebant, timentque Sancti inter ipsa virtutum munimenta, & hostium triumphis onusti, propter præteritum, quod ignorent, utrum sibi dimissa peccata sint. Timent propter præsens, quia verentur ne sensim sine sensu serpat occulta aliqua animi elatio, complacentia vana, neve in imo cordis latitent veritæ amoris proprii insidiæ. Timent propter futurum, scientes perseverantiæ donum non omnibus iustis impertiri. Sciebant, sciuntque, Apostolum ipsum Paulum castigasse corpus suum, & in servitutem redegisse, ne, cum aliis prædicasset, evaderet ipse reprobis. Hæc & alia plura diu noctuque meditabantur viri Dei. Occurrebant illis sanctitatis Heroes, Saul, Salomon, Origenes, Tertullianus, aliique plures penes portum naufragi. Hinc clamabat Augustinus: *Suo timore nos terret Apostolus. Quid enim faciet agnus, ubi aries timet, & tremat?*

XXI. Omnia in pauca contrahamus. En strenuos, expertosque milites, victoriis, trophæisque affuetos. Hi cum hostibus præliaturi vigilant, muniunt se validis armis, vires omnes exerunt, non labori, non sollicitudini parcunt, ut victoriam sibi certam reddant: nihilominus timent, pavent, tremunt. En ex alia parte imbelles milites, cum iisdem fortissimis hostibus pugnaturos. Hi dormiunt, diverticulis vacant, otio distant, non plus timentes, ac si in arce, procul exacto hoste, quiescerent. Nonne stulti, nonne dementes habendi? Levis hæc est similitudo, comparata timori Sanctorum, conflagrantium cum dæmone, mundo, & carne, atque sopori, tranquillitati, & securitati Christianorum vulgariter viventium. Sancti unice in salutis negotio occupati timent. Nos hoc solum negotium aut negligentes, aut non valde curantes, & omnia alia agentes, aut nihil, aut parum timemus. Aut ergo ignorarunt sancti viri Dei salutis viam, plus iusto timentes, ubi non erat timor; aut a via veritatis penitus aberramus nos, plus iusto præsumentes. At certum est illos nec errasse, nec ignorasse salutis viam. Ergo certum est errare nos, & ignorare hanc salutis viam. Cedo: si profecturus quis esset in

in Indias, & sciret omnes eos qui via tali navigarunt, portum certo tenuisse, ignoraret vero quo spervenerint ceteri qui diversam tenere viam; nonne infans & dementissimus esset, si priorum via non insisteret? Nos certo scimus, Sanctos omnes ab Ecclesia canonizatos æternæ gloriæ portu feliciter potitos esse: eos quoque qui illorum æmulati sunt mores, firmiter speramus illuc pervenisse. De ceteris vero qui dissimilem egerunt vitam, oppositamque morum disciplinam servarunt, nihil scimus. An hi perierint, vel portum tenuerint, nos penitus latet; nec plus sperandi accessum in portum, quam timendi lapsum in infernum, fundamentum ullum occurrit. Ergo aut salutis negotium chimæra est, aut nos stultissimi sumus, si priorum vivendi disciplina neglecta, ad posterorum mores vitam nostram conformamus. Heus nos miseri! eo nolumus reapse ire quo tamen volumus pervenire. Pervenire in cælum volumus; sed illuc instituere iter nolumus. In infernum pervenire detrectamus: & illuc habenis laxatis, velisque passis pergitur. Causam postremo ad cuiusque conscientie testimonium appello. Paucissimi sunt qui in eo vellent decedere statu in quo nunc reperiuntur. Quisque hæc legens deliberat, certior se velle impostero facere vocationem suam, securiorque electionem. Alii deliberant se velle mundi negotiis renuntiare, alii ministeria abdicare, alii præfaturas abdicere, alii sibi consulere, alii, remissius intra claustra viventes, severioris disciplinæ socios, aut patres imitari. Hæc omnia tamen in futurum coniciunt. Quæ omnes voluntates ut plurimum sunt ex una parte mendaces; ex alia parte sunt authentica testimonia ad evincendum, hos omnes minime contentos esse loco quo reperiuntur. Atque adeo illi ipsi contententur se a via veritatis aberrare.

XXII. Obiicies. Ecclesia requirit virtutes in gradu heroico in eo quem Sanctorum albo accensere debet. At virtutes in gradu heroico haud sunt necessariae ad salutem. Ergo Christiani non tenentur imitari Sanctos. An in paradysum non ascendent nisi qui virtutibus heroicis præditi sunt? Soli ne salvi fient qui supra communem vivendi modum vitam agunt? Resp. Obiectio isthæc ignorantie fructus est. Plura hic explicanda forent, quæ Sanctorum canonizationem, & virtutum heroicam spectant; ut plenius obiectio satisficerem. Pauca cursim deliba-

bo. Bene res se habet. Ut Ecclesia sacra apothecæ aliquem in cælum regnare declaret, virtutes heroicæ requirit: quia in re omnium gravissima ea sanctitatis, seu immaculatæ animæ argumenta iure postulat quæ non sint deceptioni obnoxia, & quoad fieri potest, extra æquivocationis, & dubitationis aleam posita. Sed propterea ne ab imitandis Sanctis liberi sumus; cum unum ex præcipuis momentis illos canonizandi sit fidelium adhortatio ad illorum imitationem? Quod ut clarius teneas, scias oportet, virtutem heroicam, & virtutem communiter dictam, sive theologalem, sive moralem, non specie, sed perfectionis gradu tantum differre. Notio heroicæ res perobscura est. Alii contendunt virtutem heroicam illam tantum esse quæ sit purgati animi; videlicet quando anima ita cohibuit passiones, ut illarum rebellionem minime sentiat, nec ulla, vel leves noxas admittat; tunc dicunt animam in gradu heroico virtutem possidere. Quæ sententia falsa est. Alioquin Paulus, Hieronymus, & innumeri alii Sancti virtutibus heroicis caruissent. Alii heroicam collocant in facilitate prompta, & expedita peragendi cuiusque christianæ virtutis officia: expedita facilitas, & continuata exercitatio perfectam efficit virtutem. Quæ perfectio maior, & minor est; nec terminus aliquis definiti certo potest. Christiani omnes in stadio currunt, omnes in agone certant. Pauci bravium accipiunt. Porro sicut in corporum certamine alter magis, alter minus strenue de hoste triumphat; ita in spirituali agone alter magis, alter minus heroicæ de dæmone, concupiscentia, & mundo victoriam assequitur. Usquedum autem in stadio currimus, securi ab hostium insidiis minime sumus. Idcirco indefesse vigilare, certare, conari debemus, si coronam obtinere velimus. Porro in hoc de hostibus triumpho heroicitas, ut sic loquamur, virtutis sita est. Et quia, ut dixi, alii magis, alii minus strenue hostes profligant; idcirco virtutes ipsæ plus minusve heroicæ, seu plus minusve perfectæ sunt. In B. Virgine fuerunt perfectissimæ. In Apostolis, in Martyribus, inque ceteris Sanctis plus minusve perfectæ: quia *multiformis est gratia Dei*. Nemo dixerit, nos omnes teneri ad assequendum reapse, & ex præcepto gradum summum sanctitatis, quem indepti sunt isti aut illi Sancti. Sed dicimus, nos urgeri vi præcepti ad imitandum plus minusve, & ut sic dicam, quantum ad rei substantiam illorum normam viv-

endi. Rem totam exemplo declaro. Dum hæc scribo, cursus remigantium, præmio proposito, peragitur. Cedo: Qui revera præmium anhelant, nonne primos remiges imitari, æmulari, & superare contendunt? Si qui animo vestigia remigum qui heroes habentur, persequi nollent, immo placide, & iuxta communem cursum remigare destinarent: nonne stultitiæ eosdem postulares, si præmium obtinere contenderent? Idem dicendum de evangelico certamine. Sanctitas evangelica, si substantiam spectes, una est, in caritate sita; multiplex vero, si statuum, ordinum, & conditionum diversitatem consideres. Sua cuique statui sanctitas aptata est; & in quolibet statu, sexu, ætate, & ordine infinita Dei providentia suos formavit Sanctos. Christianorum ergo quisque Sanctos proprii status, sexus, & ordinis imitari tenetur. Animo contendere debent omnes ut istorum vestigia persequantur. Affectu illi sunt in gradu heroico virtutis possessionem, potissimum quod usque ad mortem victores perseverarunt. Gradus heroicæ occultus nobis est; nec istius præcisi gradus affectio sub præcepto cadit. Verum quia quotidie in agone sumus, & in arena qui non progreditur victor, victus succumbit; numquam nobis cum hostibus pax esse debet, sed bellum continuum, quia incertissima est victoria. Si ergo heroes nostri poenitentia, precum, ieiuniorum, & omnigenarum virtutum armis instructi, lumine cælesti illustrati, hostium potentiam verebantur, necessitatem vigilandi, carnis conflictandæ, orandi, pugnandi agnoscebant; si ipsi tot trophæis onusti magnopere timebant ne bravium amitterent: numquid nos milites ignavi, rudes, armis poenitentia, precum, mortificationis, humilitatis destituti, & sæpe scelerum pondere gravati, & a capite ad calcem criminum vulneribus sauciati, de hostibus humani generis triumphabimus? Si duces, quos Deus nobis sequendos proposuit, duces, inquam, experrecti, strenui, vigiles, bellandi arte periti, in continuo timore succumbendi vitam agebant; an nos, imbellis populus, & turba infelix sine virtutibus, absque poenitentia armis truculenta hostium molimina propulsiabimus? Nolo longius sermonem producere. Sanctos, immo ipsum Christum Dominum imitandum nobis Scriptura proponit. Non modo præcepti, sed mediæ necessitate, ut dicitur, hæc imitatio requiritur; fieri enim nequit ut quisquam salvus fiat, nisi Christo crucifixo conformis

fit. Hæc evangelica doctrina est. Nemo est in Sanctorum album perscriptus qui non fuerit divino Servatori nostro conformis. Ergo nemo Christianorum erit salvus qui ad Sanctorum, & Christi Domini mores suos non conformaverit. Hæc universæ doctrinæ summa. Nec est quod opponas, plus requiri ad hoc ut aliquis sit Sanctus quam ut sit salvus: nam pueri baptizati, ante usum rationis decedentes, sunt salvi; & non canonizantur ut Sancti. Pueri isti Sancti sunt titulo hereditatis, non titulo certaminis, & coronæ. Cur canonizare eos Ecclesia debet, si nihil in iisdem imitandum promere valet? Ceterum ex mera ignorantia, seu mera æquivocatione dicitur, plus ad sanctitatem quam ad æternam salutem requiri. Nam sanctitas aliud non est quam mundities ab omni culpa, & intima coniunctio cum Deo caritatis vinculo obsignata. Nemo autem absque hac munditie, & caritatis anulo Deo desponsari valet. Tota æquivocatio in hoc virtutem, quod Ecclesia plura requirit externa documenta, quibus interiorum animæ sanctitatem definire certo valeat. Quare dici potest, in foro externo ecclesiastico, & iuridico plus requiri ut quis canonizetur quam ut sit Sanctus; secus in foro interno, & divino. Plura prætereo dicturus suo tempore.

CAPUT XI.

Universa dissertationis complexio. Sophisma Probabilistarum refutatur. S. Patriarchæ Chrysostrami argumentatio adversus ignorantiam.

§. I.

Rigorismi larva reiicitur, & unum alterumve sophisma diluitur.

I. **F**Uius forte quam tibi par videatur, disputatum: brevius, si argumenti dignitas, si hominum necessitas spectentur. Radix quippe, & scaturigo omnium malorum ignorantia est, ut vidimus. Porro quo profundior, & vaitior est radix ista; eo altius quoque sermonis falx extendenda erat. Spero fore ut quæ mihi extitit scribendi ratio, futura sit & tibi proficiendi occasio. Cum hæc quæ hæcenus tractavi, argumenta legebam in Patribus, potissimum in Augustino, Chrysostramo, & Thoma, aliisque Theologis, potissimum in Ludovico Granateni, & in P. Elizalde, magnopere me

re me commotum fuisse fateor. Et quo argumenti gravitatem profundius meditabar, eo dignius illustratione iudicavi. Rationabam ipse mecum. Si hæc puncta me vellicant, & percellunt; si timorem, sollicitudinem, studiumque investigandæ veritatis in me excitant; si me urgent, provocant, impellunt, ut ferventius incumbam in salutis æternæ negotium: eosdem in illis qui lecturi sunt, effectus fortassis parient, & in pluribus dubio procul eo uberiores, quo maior illorum erit animi dispositio, devotio, & fervor. Accedit quod paucissimi sunt qui eiusmodi puncta versent. Probabilitatum non solum nemo illa dispicit; sed eorum plures contrarias omnino regulas, & doctrinam tradunt. Ex veris Theologis P. Michael Elizalde fufissimo calamo recensita argumenta discutit. Me ex eodem in hac causa multum profecisse fateor: quod iterum iterumque repeto, ne adversarii oblatrent, me alienis plummis emicare velle. Ut tamen quod verum est dicam, P. Elizalde stilo asiatico, involuto, & implexo causam hanc versat, ut vix lector perferre lectionis tedium valeat. Tanta icoria occluditur aurum, tanta rubigine occultantur gemmæ, & tot salebris veritas circumdatur, ut magna sit patientia opus ad nucleum ex tot tegumentis eruendum. Quare operæ pretium me facturum existimavi, si summa alloquii utilitatis, & necessitatis argumenta meliori in lumine collocarem, & lectoribus faciliora, novisque animadversionibus illustrata præberem. Ea tu, amice lector, serio meditare, attentamente expende: & nisi profeceris, accusa duritiam cordis tui. Sunt enim, si rei substantiam spectes, evangelica documenta.

II. Ut ansam hæc quæ scripsi, vellicandi, & Rigoris expostulandi laxioris Ethices professoribus eripiam, lectorem admoneo illius quod inter disputandum indicavi; nimirum, propositiones, & ratiocinia in re practica, & morali non ita accipienda esse ac si forent demonstrationes metaphysicæ, quæ nullam admittunt exceptionem. Morales quippe sententiæ ob circumstantiarum diversitatem interdum suas recipiunt appendices. Si plura ratiocinia a nobis in hac, & in superiori dissertatione facta ad regulas Dialecticæ expendantur; colligi videtur nullam admittendam esse invincibilem ignorantiam. Hoc autem nimis durum, rigidumque.

III. Respondemus ergo, hoc de peccatis ignorantia argumentum captum humanæ mentis revera excedere. Hoc testantur Patres omnes, potissimum Augustinus, & Hieronymus. Quid quod ipse Paulus Apostolus, ad ignorantia crimina animum intendens, in admirationem actus pavebat, tremebatque? Quid ergo obtrudunt Probabilistæ doctrinæ rigorem, ut falsitatis eam postulent? Fateor & ego doctrinam quam attuli, memetipsum perterrefacere; at soporem, torporemque meum excutere in votis est. Faxit Deus ut votis respondeat eventus, necessariumque colligam profectum. Dicimus ergo evangelica, quæ explicuimus, documenta, Patrumque doctrinam terrore fervili, & mundano replere homines carnales, ventris, carnis, cupiditatis, illecebrarum, voluptatumque amatores; homines qui vellent ad cælum ascendere, non viam quam Christus instituit, quam Sancti, omnesque Christiani cælo potiti calcant; sed viam probabilisticam, blanda, lata, accommodata carni, sanguini, appetitionibus, & oblectamentis huius terrestris Babylonis. Ceterum præfata doctrina in Christianis æternæ salutis sincere avidis excitat saluberrimum pavorem, sanctumque Dei timorem & terrorem, quem Scriptura sancta commendat. *Cum timore & tremore salutem vestram operamini. Confite timore tuo carnes meas. Qui sine timore est, non poterit iustificari. Initium sapientie timor Domini. Beatus homo qui semper est pavidus.* Doctrina præfata accendit fervorem, suscitatur vigilantiam, auget sollicitudinem, fovet humilitatis exercitium, veritatis studium promovet urgetque nos ut arctam & angustam evangelicæ legis viam ambulemus. Hi sunt characteres doctrinæ nostræ. Probabilissimi vero prærogativæ eo tendunt, ut conscientia aculeos obtundant, ut cæcitatibus velum spissum texant, ut, humilitate, timore, sollicitudine, vigilantia excussis, securitatis laqueo homines æternum suspendant.

IV. Ut nos vel ab ipsa nimis severitatis umbra declinarem, passim Scripturæ, & Patrum sententia, quoad licuit, delinivimus. Legis naturalis, & divinæ non occurrit in Scriptura, & Patribus invincibilis ignorantia vestigium. Quoniam si quæ sunt in sanctis Dei viris ignorantia, lacrymis eam deleverunt. Tantum abest ut delicta ignorantia in semetipsis excusaverint illi, quin continenter a Deo iugibus precibus similibus criminum veniam implorabant.

bant. Omnia itaque, amice lector, contentione, & reiecta acri disputatione, detur ne, an secus, ignorantia invincibilis legis naturalis, & divinæ, ex doctrina Evangelistarum, & Sanctorum discere humilitatem, precandi assiduitatem: æmulare Sanctorum exemplum. Denique *ama, & fac quod vis.*

V. Opponent docti iuniores, Theologiam hæcenus traditam spiritualem esse, & asceticam, secus nervosam, scholasticam, disceptatricem. Id ultro fatemur: scilicet spiritualem esse Theologiam nostram: quia animas nostras custodit, propugnat, defenditque a corporis, & appetitionum carnalium insidiis, ab hostibus mundo, demone, & concupiscentia. Spiritualis est Theologia nostra: quia non ex littera tantum, sed ex spiritu legis evangelicæ expressa, quia a Spiritu Dei vivi descendit. Theologia nostra opposita est Theologiæ probabilisticæ. Si nostra, fatentibus adversariis, spiritualis est: ergo illorum plurimum Theologia corporea carnalisque est: quia reapse negotia carnis, vestris, concupiscentiæ, avaritiæ defendit, custodit, promovet (bono utique fine) iura potestatis humanæ, eximere studet a lege ieiunandi, orandi, amandi frequenter Deum, promovet libertatem amandi quæ sunt mundi, frequentandi comœdias, spectacula, & vacandi ludis, feminarumque colloquiis. Probabilitatum plures pro hac suavi Theologia, veluti pro aris, & focis, pugnant, sudant, ampla cudent volumina. Spiritualem iterum ergo adfirmamus Theologiam nostram. Magnam eiusdem partem versat venerabilis Ludovicus Granatenis ea celesti unctione, eaque gravitate, & ut ita dicam, maiestate, stiloque adeo sublimi, summa perspicuitate, & facilitate mixto, ut superbiam deprimat, ut stultam esse evincat mundanam sapientiam, ut corda vel durissima discindat. Illum legito, & quod dico, senties. Plura ex eodem decerpimus; pluraque, opportunitate data, ex aurea hac fodina ad communem utilitatem mutuabimur. Porro id quod calcaria adiecit, ut Scripturarum, & Patrum doctrinis, atque inde deductis ratiociniis hanc Theologiam partem illustrarem, lectio fuit Casuistarum quorundam, maxime illorum de quibus loquitur P. Antonius Terillus in prologo ad tractatum de consc. Adeo enim aridi sunt pietatis, adeo devotionis, & cælestis doctrinæ steriles sunt libri illi; & alia

ex parte adeo rixosi, contentiosi, & bona venia dixerim, adeo sophistæ, cavilloso, ut nihil fere imbecillitati meæ appareat præter purum putumque Academicismum, Septicismum, & Pyrrhonismum. Optimos, piisque recentiores semper excipio, atque semper adversus libros, laxasque opiniones, numquam (& Deus scit quod non mentior) adversus personas loquor, quas sincere amo, colo, suspicioque.

§. II.

Sanctus Patriarcha Chrysofomus recentiorum Probabilistarum sophismata, quibus defendere ignorantiam student, penitus labefactat. Idiotismum, quem passim obtrudunt, sigillatim convellit.

VI. SI vera, inquit Probabilistæ, forent quæ hæcenus disputata fuerunt, quid rustici, quid agricolæ, quid montosi, quid idiotæ agere deberent? At ostensum iam est, idcirco Christum Dominum ad duo sola præcepta dilectionis captu facillima universam redegit legem, ne quisquam ignorantia prætextum allegare posset. In præsens lubet isthuc transcribere quæ D. Ioannes Chrysofomus in huius sophismatis confutationem scribit.

VII. Hæc primum constituit sanctus Patriarcha hom. xxvi. in Epitola ad Roman. *Circumspectis itaque singulis quæ ad nos pertinent, videamus ne cuiquam vel modicam mali ansam præbeamus. Stadium quippe præsens hæc vita est, & innumeros oculos, quos circumquaque dirigamus, habere oportet; neque putandum ad apologiam sufficere ignorantiam: erit enim, erit, inquam, quando & ignorantia poenas dabimus, quando scilicet & ipsu ignorantia veniam non habebit. Nani & Indæ ignorarunt, quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorarunt, sed excusationem non habent. Quod si ea ignoraveris quæ sciri non possunt, præter culpam erit; si vero quæ scitu & possibile sunt, & facilia, extremas poenas merito dabis.*

VIII. Hæcenus explicuit ignorantiam eorum quæ scire non possumus, inculpatam esse; ignorantiam vero eorum quæ scitu possibile sunt, & facilia, æternas daturam poenas. Porro continuo exponit, quæ ratione facilis sit atque veritatum quæ ad nos pertinent. *Nisi enim vehementer pigri, negligentisque fuerimus, sed quæcumque ad nos*

pertinent, simul attulerimus, & in his quæ ignoramus, manum porriget Deus: id quod & Philippensibus scribit Paulus: Et si quid aliter, inquit, sentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit. Si vero nihil eorum quæ nostræ sunt potestatis, expedire voluerimus, neque illius potiemur auxilio. Idem & Iudæis usuvenit &c. Sed & Cornelius non ita. Atque adeo, quoniam diligens, quidquid poterat, faciebat, quod reliquum adhuc deerat, adiecit Deus.

IX. Sed instant Probabilistæ. Numquid simplex iste sincerus homo hebetioris mentis despicietur a Deo? Respondet continuo Patriarcha. Ne ergo dicas: Quomodo illum sincerum & probum gentilem Deus neglexit? Nam primo an quis sincerus sit, non potest homo scire, sed ille solus qui singula corda formavit. Deinde illud quoque dicendum, hominem illum sæpe non curavisse, nec diligentem fuisse. Et quomodo poterat, inquit, cum sit admodum sincerus? At hominem hunc simplicem & sincerum observes velim, & circa res sæculares examines: videbisque in his illum magnam diligentiam adhibuisse: quam si voluisset circa spiritualia exhibere, non neglectus fuisset. Nam quæ ad veritatem spectant, Sole clariora sunt; & quocumque quis migraverit, facile salutem suam curabit, si attendere voluerit, neque hoc leve negotium putaverit. Num in Palestina hæc negotia conclusa sunt? Num in parvo orbis angulo? Num audistis hanc Prophetæ vocem? Omnes cognoscent me a parvo usque ad magnum. An non vides rei veritatem? Quomodo ergo illi veniam consequentur, qui, cum videant veritatis dogma extensum, nec satagunt, nec curant ut discant?

X. Quid restat obiciendum? Hebetudo radium, agricolarum, rusticorum? Quid facient, inquiunt recentiores, miseri idiotæ, quid rudes montosi, quid rustici ignari? Respondet Patriarcha. An hoc, inquit, exigis a rustico, & Barbaro? En oppositionem vestram. Audite responsum. Non a rustico, & Barbaro tantum, sed a quibuslibet, etiam si plusquam Barbari fuerint. Cur enim, quæso te, si circa secularia iniuriam patiar, & contradicere scit, & vim inferentes propulsare, nihilque non agit, & aggreditur, ut ne vel minime ledatur: in spiritualibus vero non pari prudentia utitur? Et cum lapidem adorat, & Deum putat; cum dies festos celebrat, & pecunias profundit, multumque timorem exhibet, nusquam so-

cors ex simplicitate comparet. Cum autem verum Deum requirere oportet, tu mihi sinceritatem, & simplicitatem memoras. Non ita se res habet, non ita. Nam socordia hoc imputandum crimen est. Quos enim simplices, & agrestiores esse putas, eos ne qui Abraham tempore erant, an hodiernos hosce? Illos sine dubio. Quandoquidem piam religionem invenire facilius fuit an nunc, an tunc temporis? Nunc utique. Nunc enim apud omnes nomen Dei proclamatur. Prophetæ prædixerunt, res effectum habuit, & gentium religio confutata fuit. Tunc vero plurimi sine doctrina erant, peccatum regnabat, neque lex erat, quæ institueret, neque Prophetæ, neque miracula. . . . Neque dicere possis, Abrahamum a patribus suis piam religionem accepisse: nam & ille idololatra erat. Attamen a talibus ortus progenitoribus & barbaris, in medio barbarorum educatus, cum nullum pietatis doctorem haberet, & Deum novit, & nepotibus suis omnibus, quibus lege & Prophetis frui datum est, iisque adeo factus est clarior, & probatior, ut nec sermone exprimi queat. Quare? Quia secularia non multum amabat, & spiritualibus se se totum dederat.

XI. Nec est quod reponas, Chrysostrum sermonem hic habere de ignorantia unius Dei, quam neminem excusare, quantumvis barbarum, fatentur omnes. Nam verum est, S. Patriarcham sermonem primum habere de Deo. Ceterum simul ipsam religionem comprehendit: & sub finitum suæ argumentationis distinguit res quæ cognosci a nobis possunt: additque omnia quæ ad nos pertinent, apprehendi posse Dei auxilio. Hæc sunt illius verba. Nisi enim vehementer pigri, negligentisque fuerimus, sed quacumque ad nos pertinent, simul attulerimus; & in his quæ ignoramus, manum porriget Deus.

XII. Opponit iterum sibi Chrysostrum, quare hunc Deus illumnet, secus alterum. Respondet. Ne a Deo rationes repetamus, neque exploremus, cur hunc reliquit, & hunc vocavit. Nam id ipsum facimus, ac si quis domesticus, re male gesta, heri sui œconomiam curiose exploraret. Miser, & infelix cum oporteret rationes suas scrutari, & cogitare quomodo herum placare possis, rationes repetis eorum de quibus ipse rationes reddere debes, illa prætercurris de quibus pœnas daturus es?

XIII. Verum, [ut S. Patriarcha penitus convellat recentiorum sophismata, quibus excusa-

excusare homines a notitia moralis veritatis isti contendunt, enucleatius rem dispicit, evincitque homines cuiusque conditionis, sive regie, sive claustralis, posse veritatem moralem assequi. Sic enim persequitur. Quid ergo, inquit, Græco dicam? Hæc quæ supra dicta sunt. Et vide ne tantummodo Græcum alloquaris: sed quomodo illum emendare poteris, cogita. Quando vitam tuam explorans, hinc offendiculum patitur, hinc cognita quid dicturus sis. Pro illo enim, si scandalizetur, rationem non dabis; a vita vero tua, si hinc ille ledatur, extremum subibis periculum. Cum viderit te de regno philosophantem, & tamen ad præsentia inhiantem. . . . te reprehendet, & dicet: Si regnum desideras, cur res præsentis non despicias? Si tremendum tribunal expectas, cur præsentis ærumnas non contemnis? Si immortalitatem speras, cur mortem non derides? Cum hæc dixerit, sollicite considera quid responsurus sis. Cum viderit te, qui calos expectas, pecuniarum iacturam timentem, latumque de unius oboli lucro, ac modice pecunie causa animum proderere: tum sollicitus esto. Hæc enim, hæc, inquam, sunt quæ Græcum offendunt. Itaque si tuam curas salutem, pro his defensionem tibi para, non verbis, sed rebus & factis. Nam propter illam questionem nemo unquam Deum blasphemavit. Propter vitam autem pravam mille sunt undique blasphemis. Hoc itaque corrige. Alioquin tibi rursus Græcus dicet. Unde discam, quod possibilia præcepit Deus? Nam ecce tu cum a maioribus Christianus sis, & in hac bona religione educatus, nihil tamen illa dignum facis. Quid ergo dices? Omnino dices: Ostendam tibi alios qui hæc faciant. Monachos nempe in deserto sedentes. At qui non erubescis, cum te Christianum esse confiteris, & ad alios remittis, ut qui non possis ostendere te ea quæ Christianorum sunt, facere? Er enim ille statim dicet: Igitur quæ necessitas est ad montes, & deserta migrare? Nam si non possibile sit in mediis civitatibus philosophari: multa hinc criminatio huic religioni inferetur, si debeamus, relictis urbibus, ad deserta currere. Sed ostende mihi hominem, uxorem, liberos, & domum habentem, qui Philosophiæ studeat. Quid ergo ad hæc dicens? An non necesse est, demisso capite, erubescere? Neque enim Christus ita præcipit. Sed quomodo luceat lux vestra coram hominibus, non coram montibus, & desertis, invisisque locis. Hæc porro dico, non ut iis detraham qui montes occu-

parunt; sed lugens eos qui in urbibus habitant, quia virtutem inde expulerunt. Quamobrem obsecro, Philosophiam ex montibus huc inducamus, ut civitates sint vere civitates. Hæc possunt Græcum emendare. Hæc a mille offendiculis liberare.

XIV. In hac proluxa Chrysostrum argumentatione principia quæ in universa hæc dissertatione explicavimus, continentur. Intellectus humanus suis relictis viribus comprehendere Theologiæ morali ineptus est: aptissimus vero lumine divino perfusus. Sed cor prius purgandum est. Abraham illuminatus fuit. Cur? Quia contemnebat secularia, inquit Patriarcha, & inhiabat spiritualibus. Legem Dei rigidam, austeram, & humanis viribus quammaxime difficillimam docet Patriarcha, docent omnes religionis Christianæ magistri; suavem contra, facilemque, divina accedente gratia, & caritatis oleo ardente. Heinc consequitur, ignorantias probabilisticas criminosas esse; quare erroneum, & omnibus ad unum Patriarcham adversum, sensum quo Probabilistæ explicant illud evangelicum oraculum: Iugum meum suave est. Contendunt enim illi, iugum istud carni, & humanitati præcepta imponere dulcia, suavia, & observatu facilia. Quamobrem quoties occurrit disputatio, obligetne lex caritatis, iustitiæ, castitatis, resolvunt, legem non obligare, hominesque exemptos a legis onere esse. Cur? Quia iugum suave est. Probabilistæ clamant, Moralem quam nos evangelicam asserimus, repugnare communi vitæ Christianorum, Nobilium, Aulicorum, Principum: quod ultro fatemur. Accessit quippe ad Christum Princeps unus, & abiit tristis. Contra eos clamat Chrysostrum Patriarcha sanctissimus, qui non in spelunca diluit, sed media in urbe, qui cum Aulicis disputationes non de fide, sed de morum integritate habuit. Et licet tanto polleret ingenio, quo veluti sol meridians totum pene illuminaret Orientem; tamen nullam excogitare probabilitatem potuit, qua Imperatricis genium demulceret, iramque placaret. Sed in exilium actus, in exilio occubuit. O infecundum, ac sterile (cum Elizalde clamabo) Chrysostrum ingenium! O miseram illius fortem! O iniquam fortunam, quæ in lucem tum non peperit Tamburinum, Caramuelem, Dianam, Terillam, Bizozero, Burgaber, Sporer, Gæzemberger! Collige ergo, Christianæ lector, ex proluxa Chrysostrum argumentatione, rati-

vissimam, ut mitissime loquar, esse Moralibus evangelicæ a Christo nobis traditæ ignorantiam. Si casus quandoque occurrit, quo tibi iudicandi fundamenta appareant, pœnitentes tuos ignorantia alicuius divinæ legis laborasse, instrue eos, ut cum Davide, & Sanctis omnibus, nemine excepto, lacrymis abluant præterita delicta; & ne in posterum errent, eisdem edoce potissimum in duobus præceptis, in quibus lex universa continetur.

§. III.

Christianorum multi non idiotarum, rudiumque tantum, sed cuiusque professionis ob peccata ignorantia pereunt.

XV. Rigidior æquo, & multum asperior. Quam me fortasse, ut phantasticum divinatorem, vellicabis. Damnationis, vel salutis exitus, inquiens, arcanum est increatæ sapientiæ reservatum. Ut quid ergo tu cuiusque professionis Christianorum multos ad infernum detrudis? Bona verba quæso. Salvari ego vellem omnes, quemadmodum mei ipsius salutem cupio. Non autem meo genio, sed Scripturarum, Patrumque auctoritate, & rationum momentis colligo, multos reapse damnandos cuiusque conditionis esse. Et ut omnia sevidentius teneas, Chrysostomi doctrinam in memoriam revoca. Quis, inquit Patriarcha, opificum etiam viliorum artis suæ ignorans est? [An non addidit coquus regulas coquendi, & condiendi fercula, si ars ista hac nostra tempestate ad metam Epicuræ voluptatis pervenit? Et ideo diebus nostris Probabilistæ multiplicarunt mentis ignorantias: quia, proficiente, atque crescente ventris scientia, decreseat necesse est scientia mentis. Venter enim, & genitalia, inquit alicubi Augustinus, sibi vicina sunt; & pro ordine membrorum ordo quoque vitiorum existit. Crassissimi autem vapores ventris & libidinis nubem densissimam menti præterdunt, atque, Angelico teste, rationem absorbent. Sed institutum persequamur iter. Quis agricolarum, futurorum, aurigarum, baiulorum, mulionum, carbonariorum non callet artis suæ regulas? Plus. Quis eorum præter non habet fraudes, technas, dolos eiusdem artis proprios? Artes istæ haud sunt divinitus insusæ, sed studio, & labore acquisitæ. Ut hæc addiscantur, non est a Deo promissa pecu-

liaris gratia: & tamen ab idiotis, rûdibus, & fere truncis hominibus apprehenduntur. Et cum hæc ita se habeant, hos excusabis a legis divinæ, in duobus præceptis inclusa, scientia comparanda? Lex ista, utpote naturalis simul & divina, insita naturæ est: peccato obnubilata utriusque est, non ablata. At gratia divina præterto adest ad expellendas tenebras quæ veritatem obumbrant. Facilior est, inquit S. Patriarcha, legis huius notitia quam vilissimarum artium peritia. Si ergo nedum artes, sed artium fraudes subtilissimas idiotæ rudesque perdiscunt; qua ratione a legis naturalis, & divinæ scientia excusari valent?

XVI. Ab artibus infimis idiotarum sursum ascendamus. Ignorantia rusticorum, & idiotarum innocens interdum esse potest. Istorum ignorantia plerumque simplex est, etiam tum cum est criminosa. Altioris conditionis Christianorum ignorantia plerumque affectata est. Percurramus paullulum nonnullas professiones. Mercatores acutissimi in mercium emptione, & venditione, in contractibus peragendis, in commerciis amplificandis, quas non excogitarunt regulas quibus iustitiam circumvenirent? Advocati, Iurisconsulti, quæ in forum civile, in tribunalia, quæ in mortem, vitam, & patrimonia subditorum, sententias rogant, non invexerunt artificia? Probabilistæ Casuistæ, & potissimum eruditi iuniores, quæ volumina non cuderunt decisionum super æterna animarum salute? Mulieres nobiles, earumque idololatræ, quæ lenocinia, quæ illicia ad insectanda corda, atque emollienda non adinvenerunt? Istæ, & isti omnes quos indicavi, principia habent, & sistemata, quibus ea quæ sibi placent, honesta efficiant, & sancta. Sanctum est quod volumus. Si Moralem evangelicam, quam hæctenus delineavimus, istis persuadeas; stultitiæ notam non evades. An in Christianis eiusmodi invincibilem ignorantiam propugnabis? Crassa ergo, & affectata est istorum ignorantia. Quis enim dixerit, invincibili ignorantia laborare Theologos illos qui pro laxitate legis, pro concupiscentia, cupiditate, & appetitionibus saturandis dimicant adversus Patres, & Evangelia ipsa, undique terrorem, rigorem, severitatem, arctam viam, angustam portam paradisi clamant; violentosque solos illuc ingredi, & teos qui Crucifixi imaginem in semetipsis expriment, tam clare, atque detonant?

XVII. Hæc cum ita se habeant, quis iverit inficias, magnam eorum qui damnantur

tur partem ob ignorantia affectatæ criminæ damnari? Pauci sunt contumaces, & manifesti luminis rebelles. Pauci latrones, homicidæ, grassatores, calumniatores aperti. Vix sunt qui fucis, & coloribus careant, quibus retentionem mercedis operariorum, dilatam debitorem solutionem, pompas, illecebras, deliciasque præcolerent. Fere omnes arbitrantur se obsequium præstare Deo; quoniam est via quæ videtur homini recta, novissima autem illius deducunt ad mortem. Ex quibus omnibus hanc instituiamus argumentationem. Communior, mihi que vera est sententia, docens maiorem adulatorum fidelium partem æternas daturam pœnas. Istorum pauci sunt qui scienter sacrilege confiteantur. Si enim scirent, se novo pollui sacrilegio, dum confitentur, nisi stulti essent, haud se subiicerent pudoris, & verecundiæ oneri secreta cordis sui manifestandi Sacerdoti. Bona ergo fide sacramenta frequentant: & tamen damnantur. Ergo ob ignorantia delicta pereunt.

XVIII. Innumeras isthuc Patrum sententias, & Scripturarum adducere possem. Paucos salvandos Evangelia testantur. Ignorantes istos, qui obsequium se præstare Deo arbitrantur, Evangelia ipsa declarant. Ex Sanctorum sententiis opportuna est illa S. Bernardini Senensis T. II. ser. lxxi. c. i. *In quolibet statu Ecclesie Dei, & in quolibet genere reperies innumerabilem multitudinem ignorare quæ illis sunt necessaria ad salutem secundum statum suum: quæ ignorantia a culpa mortali non liberat, neque excusat.* Rationem enim promittit Augustinus, cur isti docti mundani, & ignorantes æternæ Dei legis facile damnantur. *Sunt infirmi (inquit in Psal. cxxx.) qui si aliquid utcumque ceperint, aut sibi visi fuerint capere, quod non ceperunt, extolluntur inde, & superbiunt, dum videntur sibi quasi sapientes, defendendo sententias suas pravas, quas falsas esse non potuerunt videre.* Idiotæ ignorantes ad primum lucis aspectum oculos aperiunt, seque veritati subdunt. Qui scienter peccant, ex impetu communiter delinquant, & ex infirmitate; sed eorum scientia viam parare quoquomodo ad pœnitentiam potest. Verum qui affectata ignorantia peccant, viam fere penitus sibi occluserunt ad regrediendum in semitam veritatis. Christianos ergo instruamus, ne peccent. Non imitemur Probabilistas, qui ignorantias excusant. Ignorantia peccati pœna est, malumque intellectus. Si verum, quod docent Probabilistæ, esset; desideranda hæc ignorantia foret, tamquam peccatorum universale antidotum. At matrem vitiorum ignorantiam esse, docent Patres omnes. Laborandum ergo pro virili est, ut ignorantia tenebræ dissipentur, fulgeatque lux veritatis mentibus nostris. Dicamus ergo Deo nostro: *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.*

XIX. Ex omnibus collige, falsam esse vulgarem illam opinionem; idest, plebeiorum, rusticorumque peccatum proprium esse ignorantiam. Contra ego sustineo, ratione, & experientia nixus; nempe, homines cultiores, eruditos, doctos ignorantia delictis præ ipsis idiotis communiter infici. Si qua ignorantia invincibilis dicenda sit, ea sane est qua rustici, & barbari obducuntur. At saltem hæc facile aufertur. Ratio est, quia gens eiusmodi præventa haud est scholarum opinionibus: aliena est a spiritu factionis, & ambitione promovendi gloriam systematis semel suscepti: naturæ scitis, & dictatis regitur. Lumen caeleste non invenit communiter in gente ista ea obstacula quæ in nobiliori gente offendit. Pastores, agricolæ, homines rustici semper facilius lumen divinum susceperunt; ut a tempore Abraham usque ad Christum Dominum veteris testamenti textibus evincere possem, nisi res comperita esset. Lege Ecclesiasticum, & Salomonis Proverbia, ubi Deum cum simplicibus sermocinantem passim offendes. Percutere Evangelium, & passim hæc leges. *Turba multabat post eum. Turba glorificabant eum. Turba crediderunt in eum. Sequebatur eum turba magna.* E contrario, *Princeps unus accessit, & abiit tristis. Loquimur sapientiam Dei, inquit Paulus, quam nemo Principum huius mundi novit.*

XX. Doctores, Scribas, Phariseos, divites semper acriter Christus increpavit. Tot funesta & tremenda vix quæ in Scripturis occurrunt, raro in idiotas, rusticos, populumve; sed frequentissime in Pastores, legis Doctores, Principes, aliosque doctos vibrantur. Isti omnes plus minusve suæ factionis, seu scholæ principia promovent. Cum lacte falsas opiniones, ut veras, hauriunt, & in opinionum mundanarum pravitæ educati atque, omnia vera reputant quæ sibi favent. Acuti sunt isti ad vana, hebetes ad divina. Acumen eruditio, scientia, quibus abundant in iis quæ extra salutis negotium sunt, illos sæpe contumaces constituunt, ineptosque ad veritatem evan-

gelicæ Moralis assequendam. Istorum ignorantia vix unquam invincibilis est, sed crassa, & affectata. Abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parv-

lis. Hæc meditentur Pastores, eruditi, doctique, & contremiscant: Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum calorum.

LIBER TERTIUS.

DE

PROBABILISMO

DISSERTATIONIBUS HISTORICIS, ET
THEOLOGICIS PENITUS LABEFACTATO.

DISSERTATIO PRIMA

HISTORICA.

PROŒMIUM.

PROBABILISMI controversia a duobus fere sæculis tanta animorum contentione acta est, ut nulla in universa morum Theologia celebrior occurrat, sive spectes causæ magnitudinem, sive quæ inde consequuntur incommoda, & absurda, sive animorum perniciem, sive partium dissidentium numerum, sive volumina quæ in utramque partem sunt edita, sive denique Episcoporum, Conciliorum, ac summorum Pontificum decreta quæ adversus novum istud, universæ sacræ retro antiquitati incognitum, opinandi genus lata hæcenus fuere. Quare operæ pretium me facturum existimavi, priusquam controversiam ipsam ingredior, historicam eiusdem synopsis texere. Paucis perstringam originem, progressum, & decrementum novi commentii. Quis illud invexerit, quique amplexati sint, & propagarint, indicabo. Illud tamen adverto, exactam historiam me hic non esse scripturum: quoniam id instituti ratio non fert. Sed picturam quamdam adumbrabo, ad cuius conspectum, quam sit monstruosum Probabilismi commentum, quisque colligere valeat. Probabilistarum inanes triumphus, victoriarum somnia repente evanescent. Illorum frigidæ distinctiunculæ, speculationes abstrusæ, effugia versuta, ceteraque omnia, quæ conflictum hunc litterarium comitata sunt, opportunitate data, prodibunt. Quæ latius in Historia nostra *Probabilismi* & *Rigorismi* vulgari sermone scripta sunt, in pauca contracta hic dabimus. Ad rem ergo, quoniam negotii magnitudo haud patitur longius præcæmiam.

CAPUT I.

Probabilismi tum academici, tum casuistici origo. Academica, & casuistica probabilitatis diversitas in opinionum conflictu. Hæc illa peior est. Numquam Academici docuerunt quandoque præferri maiori probabilitati posse minorem. Prima Probabilismi casuistici epocha illigata anno 1577. ad annum usque 1620.

I. **V**etustam *Probabilismi* originem *Caramuel* prodit in suo *apologemate*. Illius natalitia in cælo defigit, eiusdemque parentes Angelos asserit, non quidem bonos, sed malos. Hi quippe ex minus probabili decepti opinione, cælo amisso, in tartara ceciderunt. Obscura nimis, ac caliginosa est nativitas isthæc. A cælo immigrasse eumdem in paradysum terrestrem subdit, cuius lenociniis dæmon usus, probabiliter *Hevæ* divam evasuram suasit, simul atque de ligno scientiæ boni & mali comedit. De *Probabilismo Hevæ*, & *Adami* plura scribit *Iulius Mercorus*. Cum peccato originali propagatum *Probabilismum*, quin eiusdem singularem fetum esse, nemo inficias ire potest. Nisi enim veritas obnubilata istius culpæ tenebris fuisset, nulla ignorantia, nullum versatilis probabilitatis vestigium apparuisset. Nobiliores *Probabilismo* natales *p. Antonius Terillus* tribuit *Sanctissimam Virginem Deiparam* opinione minus probabili usum fuisse contendit, cum per diem neglexit filium in templo relictum quærere. Somnia hæc sunt, vix anicella digna.

II. *Missis fabellis*, duæ sunt *Probabilismi* epochæ. Prior vetusta inter *Paganos*. *Heraclitus*, & *Prothagoras* omnem veritatem latentem, imperviam, atque incognoscibilem reputarunt. In hunc errorem lapsi sunt doctissimi *Academici*, in quos tres scripsit libros *Augustinus*, qui *Lib. II. cap. v.* in quo situs eorum error fuerit, his verbis declarat. *Veritas autem, sive propter naturam tenebras quasdam, sive propter similitudinem rerum, vel obruta, vel confusa latitaret. Sepulta veritate sub tenebrarum caligine, inferebant Academici inveniri nullo modo veritatem posse. Heinc Philosophorum schismata, dissidia, certamina, fallendique artes. Inde, paullo ante dixit Augustinus, dissestiones Philosophorum, inde sensuum fallaciæ, inde somnia, furoresque, inde Pseudomeni & Soritæ, in illius causæ patrocinio viguerunt. Et cum ab eodem Zenone accepissent nihil esse*

turpius quam opinari, confecerunt callidissime, ut, si nihil percipi posset, & esset opinio turpissima, nihil unquam sapiens approbaret. Unde dormientem semper, & officiorum omnium desertorem sapientem suum Academicum describere videbantur, quem nihil approbare censebant. Hæc philosophandi rationem magnam conflavit Academicis contemptiorem, derisionemque. Sapientes quippe eorum otio dissiuebant, humanæ societati prorsus inutiles. Ut tanto se subducerent malo, atque omnium amorem, plausum, obsequiumque sibi conciliarent, Probabilismum excogitarunt, quo se omnium genio accommodare possent. Hæc omnia narrat Augustinus loc. cit. &, ordine nonnihil inverso, ego describo. Hinc eis invidia conflata est. Videbatur enim consequens, ut nihil ageret qui nihil approbaret. . . . Hinc illi inducto quodam probabili, quod etiam verisimile nominabant, nullo modo cessare sapientem ab officiis asseriebant, cum haberet quid sequeretur.

III. *Notionem Probabilismi academici prodit Augustinus Lib. III. cap. xvi. his verbis. Cum agit quisque quod ei videtur probabile, nec peccat, nec errat. Probabilisticæ Academicorum argumentationes adeo acutæ erant, subrilesque, & ad fallendum aptæ, ut Augustinus ipse illorum sophisticis cavillationibus captus fuerit. Hæc quippe scribit ille de semetipso Lib. II. cap. ix. Nescio enim quomodo fecerunt in animo meo quamdam probabilitatem, ut ab eorum verbo nondum recedam, quod homo verum invenire non possit. Unde piger & prorsus segnus effectus eram, nec quærere audebam quod acutissimis, & doctissimis viris invenire non licuit. Nisi ergo prius tam mihi persuasero verum posse irruerem, quam sibi ipsi non posse persuaserunt, non audebo quærere. Diu tamen non caligavit Augustinus, quippe qui ætatis anno 33. tribus libris Academicos refutaverit. Absurda quæ Probabilismum consequuntur, iisdem exprobrat. Illo quippe admisso, nihil est tam horridum, tamque horrendum, quod aliquo probabilitatis calamitro fucari nequeat; ut vel ipse *Marcus Tullius* falsus in suis paradoxis est. Quare adversus ipsum *Ciceronem*, Academicorum factorem, sic invehitur Augustinus Lib. III. cap. xvi. Te, te consulto, *Marcus Tullius*: de adolescentium moribus, vitæ tractamus, cui educandæ, atque instituendæ omnes illæ litteræ tuæ vigilaverunt. Quid aliud dicturus es, quam tibi non esse probabile, ut id faciat adolescens? At illi probabile est. Nam si ex alieno probabili vi-*

vimus, nec tu debuisti administrare Rempublicam, quia Epicuro visum est, non esse faciendum. Adulterabit igitur ille iuvenis conjugem alienam. Qui deprehensus si fuerit, ubi te inveniet, a quo defendatur? Quamquam si & inveniat, quid dicturus es? Negabis profecto. Quid, si tam clarum est, & frustra inficere? Persuadebis nimirum tamquam in Cumano Gymnasio, atque adeo Neapolitano, nihil eum peccasse, immo etiam nec errasse quidem.

VI. Illud nunc animadvertendum. Probabilisimum Academicorum diversum toto cælo esse a Probabilismo casuistico recentiorum. Absurdior quippe, ad controversiam nostram quod attinet, est Probabilismus recens. Probabile excogitarunt Academici, quod veritatem quamlibet latere existimant, ut vidimus: hæcque sola ratione istorum Probabilismus improbandus est. Ceterum nec in mentem istidem venit, in duarum opinionum conflictu minus probabilem seligi posse, probabiliore reiecta; immo conceptis verbis oppositum docent, nempe probabiliorem semper præferendam esse. Pauca ex Cicerone transcribam. Inquit enim Lib. II. Qq. academ. Neque disputationes nostræ quidquam aliud agunt, nisi, ut in utramque partem dicendo, & audiendo eliciant, & tamquam exprimant quod aut verum sit, aut ad id QUAM MAXIME accedat: cum proprie Academia sit, iudicium nullum interponere, eaque probare quæ simillima veri habeantur: & idcirco in utramque partem de questione differere, quo facilius id a quoque probaretur quod cuique MAXIME videretur.

V. Academicis accesserunt Pyrrhonicæ, & Sceptici, qui, non secus ac illi, latere humanam mentem veritatem docent. In hoc ab illis dissentiunt, quod isti quacumque probabilitate, sive maiori, sive minori, contenti sint. Contra Academici maiorem probabilitatem minori præferendam esse docent. Proximus itaque, immo idem fere est Probabilismus Scepticorum, & Pyrrhonicorum, ac Probabilismus Casuistarum. His verbis Sextus Empiricus Lib. I. Pyrrhon. hypoth. cap. xxxiiii. exponit Probabilisimum Scepticorum. *Agenda & fugienda, & quæ communiter sunt eligenda unusquisque dirigit per id quod est probabile, & id sequens, tamquam iudicem, recte se geret. Accelerare enim felicitatem per prudentiam: moveri autem prudentiam in recte factis; recte autem factum esse quod cur factum sit, rationabilis & probabilis potest reddi causa. Qui ergo attendit ad id quod est*

probabile, recte se geret, & erit beatus. Pyrrhonismus itaque quodcumque probabile amplectitur: quia indiscriminatim omnia probabilia asserit, nec quidquam curat quod hoc sit magis minusve probabile. Quamobrem contempti fuere a Platonis, Peripateticis Stoicisque. Academicis igitur magis probabile, Pyrrhonicæ, & Sceptici quodcumque probabile pro regula habebant agendorum: nemo vero illorum minus probabile in conspectu maioris probabilitatis præferendum esse docere est ausus. Sed omnes vel probabilius, ut Academici, vel quod magis congruebat, ut Pyrrhonicæ, defendebant.

VI. Anno 1577. e Christianorum scholis emerfit Probabilismus, in hoc situs, quod in conflictu duarum oppositarum opinionum inæqualiter probabilem, minus probabilis probabiliore præferri licere possit. Istius systematis parens fertur P. Bartholomæus Medina in suis commentariis in 1. 2. S. Thomæ qu. xix. quod opus publici iuris fecit anno 1577. Multi partem hunc abortivum Medinæ abiudicant, nec frustra. Nulla in eius controversiam distinctio probabilitatis *subiectiva*, & *objectiva*: & tamen in hac distinctione anima Probabilisimi residet. Nam si sermo sit de probabilitate *objectiva* extrinsecus, nempe a Theologorum auctoritate arcessita, convenit penes omnes occurrere rationes aliquando tales posse, ob quas licitum sit, reiecta maiori hac probabilitate, seligere minorem, quæ operanti ob rationes validiores evadit magis probabilis. Celebris ergo controversia hoc vertitur cardine, liceat ne eligere opinionem, quæ omnibus expensis rationum momentis, sit ipsi operanti, post serium examen, minus probabilis in alterius probabiliore conspectu. Hic est purus putusque Probabilismus, cuius nunc historiam perstringere aggredior. Istius autem revera nec meminit P. Bartholomæus Medina. Quare non immerito negant plures, Theologum hunc præfati Probabilisimi parentem esse. Nemo tamen inficari valet, tanti commenti ova posuisse Medinam, posteriores vero excussisse. Illud quoque verum habet. Medinam Auctorem nullum in suæ opinionis præsidium laudare; cum pro opposita alleget Caietanum, Sylvestrum, Sotum, Corradum. Primordia novi opinandi systematis vetustiora non esse anno 1577. fatentur omnes Probabilistæ antiquiores. Caramel, & Terillus nullum adhuc documentum asserre in medium potuerunt, quo antiquiorem Medina Probabilisimum evincerent. E contrario Antiprobabilistæ sententiam

tiam probabiliorem amplectendam esse, omnium Patrum auctoritate demonstrant. Ex quo Petrus Lombardus methodum Theologiæ scholasticæ delineavit, celebriores illius interpretes, qui sæculo tertio decimo scripserunt, principia constituerunt cum Probabilismo hostiliter pugnantis. Dissertatione sequenti allegabo textus Guillelmi Antisiodorensis, Alexandri Alensis, Petri de Tarantasia, qui fuit Pontifex summus Innocentius V. S. Raymundi, S. Thomæ, S. Bonaventuræ, Ioannis de Friburgo, Henrici Gandavenis, qui sunt doctiores sæculi tertio decimi Theologi. Nec minus Probabilismo infecti sunt sæculi quartodecimi Doctores, Durandus, Monaldus, Paludanus, Guido de Monte Richerio, Nicolaus de Orbellis, & præ ceteris Ioannes Duns Scotus, eiusdem ævi clarissimum lumen. Sæculo quintodecimo Theologiam illustrarunt S. Antonius, Gersonius, Panormitanus, Dionysius Carthusianus, Gabriel Biel, Angelus de Clavasio, Baptista Trovamala, Ioannes Nyder. Hi omnes Probabilisimum, antequam ederetur in lucem, præfocarunt. Nyder libellum edidit inscriptum *Consolatorum animæ* in solamen eorum qui scrupulorum aculeis cruciantur. Et Probabilistæ haud erubescunt in Probabilisimi præsidium, & pro universa Christianorum regula obtrudere quæ Theologus iste pro infirmis, seu scrupulosus dumtaxat scribit. Maior, Adrianus VI. Sylvester, Prieras, Caietanus, Corradus, Franciscus Victoria, sæculo sextodecimo ineunte, Probabilisimum in antecessum exagitarunt. P. Antonius Cordubensis, eiusdem sæculi pius & doctus Theologus in suo *Questionario* edito an. 1571. Lib. II. quæst. III. assert. 3. scribit: *Partem tutiorem esse sequendam, quando opposita sententia sunt, aut creduntur æque probabiles. . . . . Partem tutiorem esse tenendam, quando est probabilior opposita.* Et postea subdit: *Et in hoc Doctores omnes consentiunt.* Et reipsa P. Medina, ut iam indicavi, nec unum allegat Theologum in suæ opinionis patrocinium.

VII. Primores Probabilistæ omnes sub initium exortæ controversiæ, quando omnia bona fide agebantur, & priusquam spiritus factiosus omnia perturbaret, candide facti sunt, neminem ante ann. 1577. propugnasse licitum usum opinionis minus probabilis in conspectu probabiliore. Secundus, qui post Medinam ex Ordine S. Dominici defendit Probabilisimum, est P. Ludovicus Lopez, qui anno 1585. publici iuris fecit suum *Instructorium conscientia*, in cuius parte 1. cap. cxx. hæc *Conc. Appar. Tom. II.*

scribit: *Scio communem esse sententiam Soti, Corduba, Caietani, Corradi, & Navarri, non satis esse probabilem opinionem sequi, sed probabiliorem esse sequendam.* P. Gabriel Vasquez insignis Theologus & liberioris ingenii primus Iesuita fuit qui ex instituto controversiam hanc versaret; ut advertit P. Tyrus Gonzalez universæ Societatis inclytus Præpositus generalis. Quoniam P. Valentia anno 1593. non nisi obiter causam hanc versavit, sicut & Petrus Navarra; & ambo adversam Probabilismo sententiam, communem vocant. Quid quod ipse P. Vasquez, in Patrum, & antiquorum lectione versatissimus, nec unum Austorem P. Medina antiquiorem in medium adfert suo Probabilismo patrocinantem? Pro opposito vero systemate antiprobabilistico citat S. Thomam, Henricum, S. Antonium, Cordubam, Adrianum, Maiorem, Caietanum, Sotum, Corradum, Armillam, Navarrum. Id dumtaxat adiecit, in scholis ante Medinam communiter minus probabilem opinionem doceri solitam fuisse. Nemo vero in libris typis editis ante Medinam commentum istud publici iuris fecit. Revera cum Vasquez ipse citer laudatos Theologos pro sententia probabiliore, non neglexisset laudare suæ probabilisticæ opinionis fautores, si aliquos habuisset. Sed sincerus fuit, gravisque Theologus P. Vasquez, cui plus fidei adhibendum quam mille *Terillis* passim fabulantibus.

VIII. Probabilismus ergo in nidulo suo, unde natales accepit, diu iacuit, quin pedera ultra extenderet ante sæculum decimum septimum. Antonius Maria Coratius, qui scripsit circiter annum 1584. in opusculo, inserto *Tom. XVIII. tractatum*, centum Theologos, & Canonistas pro sententia probabiliore amplectenda adducit, nec unum vero in favorem contrariæ. Clerici Regulares, vulgo *Teatini* anno 1598. in *Capitulo generali V. propriæ Religionis*, primi fuere qui adversus Probabilisimum decretum ediderint, quo eiusdem inclytæ Religionis Theologis mandatum fuit ut Probabilismo contempto, sententiam probabiliorem propugnarent. Quod decretum, luculentum istius Religionis zelus pro saniore Morali promovenda monumentum, duabus epistolis Præpositi generalis præfati Ordinis roboratum fuit, testibus Merenda, & Fagnano.

IX. Ante annum 1609. nullum extra Hispanias Probabilisimi vestigium. Paulus Comitulus Perusinus celebris Iesuita, & nedum litteris politioribus, verum etiam scientia theo-

logica, & canonica clarus, primus in Italia, & Rebullus in Lusitania calamum in novam doctrinam acuerunt laudato anno 1609. Comitulus P. Bartholomæo Fumo exprobrat, quod in Summa, *Armilla* inscripta, propugnaverit licitum usum opinionis minus probabilis, probabiliore abiecta. Fumus tamen verbo *Opinio* perspicue Probabilissimum reicit. Unam dumtaxat periodum habet satis implicatam, quæ favere Probabilismo videtur. Nec unum alium patronum Probabilissimi Comitulus recenset, tamen accuratissimus Scriptor. Pro sententia vero probabiliori citat Henricum, Gersonem, S. Antoninum, Maiorem, Corradum, Adrianum, Caietanum, Sorum, Sylvestrum, Angelum, Tabienam, Navarrum, Panormitanum.

X. Anno circiter 1611. P. Thomas Sanchez in suis super Decalogo commentariis Probabilissimum in quacumque materia, sive sacramentaria, sive iustitiæ, sive fidei, sive corporum curandorum, propugnavit. Ut erat acri ingenio, deprehendit systema probabilisticum aut in nulla, aut in omni controversia licitum. Quamobrem negat infideles, propriæ religionis probabilitate persuasos, debere catholicam fidem amplecti; tamen eam probabiliorum iudicent. Decem & septem Auctores narrat suæ patrocinari opinioni, omnes Hispanos, præter Lessium Belgam, & Sayrum Anglum: nec unum Theologum Italum, aut Gallum, aut Germanum nominat: quod argumento est, fetum hunc e nidulo Hispanico, in quo natus est, hætenus non emerisse.

XI. In libello italice scripto a P. Sarvitali, cuius titulus, *Giustificazione di più Personaggi, e di altri Soggetti ragguardevoli contra le accuse disseminate a loro pregiudizio*, opponitur, opera Medinae, Lopez, Bannez, Mercadii, Aragon, Alvarez, aliorumque edita fuisse Venetiis ante annum 1600. Ergo prima Probabilissimi epocha, in qua asseritur, Probabilissimum pedem extra Hispaniam non extulisse ante annum 1600. falsa est. Rescribenda sunt Auctoris verba. Sic ergo scribit in ultima appendice pag. 4. Sex enim auctoria adiecit libello octo circiter foliorum. Igitur, postquam enumeravit tum in opella ipsa, tum in appendice, editiones Auctorum peractas Venetiis ante ann. 1600. sic concludit: *Che dovremo dire di un errore così enorme commesso da chi a scritto in Città ricchissima di copiose librerie anche claustrali? ... Tal uno vorrà forse sospettare volontario l'errore. Nò, non mai. Lo dica sbaglio proce-*

dente da ignoranza molto supina, e civilmente colpevolissima. Audistin? Editus Patavii Alcoranus est. Ergo Itali docent Alcoranum? Scripsi in mea Historia Probabilissimi & Rigorissimi pag. 22. Sicchè per quanto raccogliasi e dal Comitolo, e dal Sanchez, e dal Diana, e dagli altri Probabilissimi medesimi; il Probabilissimo loro se ne stette racchiuso nel suo nido in cui nacque, per lo spazio di circa quarant'anni, o fece almeno piccoli progressi negli altri paesi. Quid cautius? An Comitulus, Sanchez, Diana laudant aliquem Theologum Italum, Germanum, Gallumve? Ignorabant ne ipsi opera Medinae, Bannez, Lopez, Alvarez, Aragon, & aliorum edita esse extra Hispaniam? Quis umquam a tanto viro expectasset argutationem tam ridiculam? Bullarium Romanum editum Genevæ est: ergo Genevenses doctrinam Romanæ Ecclesiæ docent? Et errori enormissimo mihi vertit, quod auctoritate Scriptorum qui fere synchroni sunt, scripserim, Probabilissimum intervallo circiter 40. annorum non invasisse Italiam, Germaniam, Galliam, aut saltem parum in his regionibus progressum esse?

XII. Temporis successu Probabilissimus universas fere Casuistarum scholas invasit. Ut cursum in sua inlyta Societate interciperet P. Mutius Viteleschi litteras anno 1617. (mendum irrepsit in historia Italice scripta pag. 23. ubi legitur an. 1517.) ad Superiores suæ Religionis dedit, in quibus eosdem admonet laxitatum quas suo tempore evulgabant Societatis Theologi. Tres dedit epistolulas *Viteleschi*, Antverpiæ editas anno 1635. una cum epistolis SS. Ignatii, Francisci Borgiæ, & Claudii Aquavivæ. In secunda prope finem pag. 432. hæc scribit. „Quarto non nullorum ex Societate sententiæ, in rebus „ præsertim ad mores spectantibus, plus „ nimio liberae, non modo periculum est ne „ ipsam evertant, sed ne Ecclesiæ, etiam „ Dei universæ insignia afferant detrimenta. „ Omni itaque studio perficiant ut qui do- „ cent, scribuntve, minime hac regula, & „ norma in delectu sententiarum utantur. „ Tueri quis potest. Probabilis est. Auctore „ non caret. Verum ad eas sententias acce- „ dant que tutiores, que graviores, maioris „ que nominis Doctorum suffragiis sunt fre- „ quentatæ, quæ bonis moribus conducunt „ magis, quæ denique pietatem alere, & „ prodesse queunt, non vastare, non perde- „ re. Quoniam vero constitutiones, decreta, „ regulas probe callent, de S. Thoma se- „ quen-

quando, de non provehendis ad cathedras, aut etiam removendis qui eiusmodi doctrinam parvi facere, aut cordi non habere præferunt, præsertim si novitarum amantes deprehendantur, qui nulla sunt ratione ferendi: reliquum mihi præterea nihil est, nisi ut hæc ipsa serventur, uti maximi rem momenti, quam ardentissime possum, urgere.“

XIII. Plurimi insignes Societatis Theologi, ut Comitulus, Rebullus, Blanchus, Elizabeth, Gonzalez, Muniesca, Camargo, Belarminus, Gisbertus, Pallavicinus, alique, Generalis Viteleschi mandatis parvere. At nemo inficias ire potuerit, plurimos, ut Sanchez, Tamburinum, Escobarium, Busembaum, Castropalaum, Vivam, La-Croix, aliosque non tutiores, gravioresque, sed laxiores plus minusve sententias evulgasse. Quod ne quis adversus Societatem (quam summa prosequor veneratione, cuius rei Deus qui scrutatur renes, & corda, testis est) dictum putet, addo, in hoc laxitatis extremum aliarum quoque Religionum Theologos lapsos esse, ut fufius infra dicam. Adversus hanc eandem opinionum laxitatem pauca scribit laudatus Generalis Viteleschi sub finem III. epist. pag. 445. in paupertatis negotio. *De paupertate, inquit, aliud etiam dicendum esset. Nec enim dubium quin ea relaxetur, indeque debilitetur nostra Religiois murus. Et revera non se produnt in nobis ea grati animi tenerique amoris signa, que huic virtuti, quam matrem agnovimus, iure debentur. Sed aliud item est quod me pungit acerbius, & ob id Reverentiarum vestrarum consilium, & opem implo, & exposco. Reperitur nempe qui laxiores in hac materia evocet opiniones, ac divulget: atque utinam illa pariter non adversentur veritati! Mirandum minime est quod benigniores in alios, sint erga semetipsos misericordiores. Probabilitas defenditur, ut secuta fidelium regula. Quidni ergo & propriæ Scriptorum conscientia tuta amissis erit? Illud est mirum quod qui Antiprobabilistas plenis bucis se iactant, & sanarum doctrinarum patronos, sint in propria defendenda paupertatis causa ipsi Probabilistis laxiores. Hoc non sine acerbo dolore hac tempestate videre cogimur in duobus libris adversus paupertatem monasticam editis: quorum alter inscribitur, *Vindicta Regularium*, cuius Auctor est P. Magister Thomas Pius Milante, nunc ad Episcopatum evectus. Sperare iuvat, eum cum dignitatis affectatione lumen quoque splendidius recepisse,*

quo liberiores opinationes, lapsus, & conficta documenta allegata retractet. Liber alter inscribitur *Vita claustralis*, cuius Auctor est F. Gundisalvus Carattinus. Hæc per transennam, occasione accepta ab epistola P. Viteleschi, qui laxam adversus paupertatem monasticam doctrinam improbat, dicta sunt. In semitam nunc regredior.

CAPUT II.

Secunda Probabilissimi epocha ab anno 1620. ad annum 1656. Progressus falsa doctrinae hoc triginta sex annorum spatio continetur.

I. Probabilissimi progressus, victorias, & triumphos descripturus ingredior. Anno circiter 1620. prætergressa Hispaniarum confinia nova opinandi methodus ceteras invasit regiones, cathedras occupavit, & defensores validissimos nacta, ita amplificavit suum imperium, ut sola dominari in scholis videretur. Vix hoc tempore liber quispiam prodibat in lucem in quo non propugnaretur Probabilissimum. Numquam defuere homines: Dei qui pro veritate starent. Hoc eodem anno 1620. Universitas Sorbonæ diris devovit librum P. Petri Millhard inscriptum, *Magnus Director Curatorum, Vicariorum, & Confessoriorum*. Opinionum quibus scatebat, laxitas fuit prohibitionis causa. Ioannes Sanchez anno 1624. publici iuris fecit *Disputationes selectas* in morum materia. Opus istud compendium est omnium laxitatum. Vix quidquam ex improbalistica officina laxius hætenus prodiit: idcirco ab Ecclesia proscriptum est. Paulus Layman primus, aut inter primos in Germaniam novam doctrinam invexit. Circa hoc idem tempus P. Vincentius Fillucius in Italia, Stephanus Baunius in Gallia, Egidius Coninchus in Belgio, Antoninus Diana in Sicilia Probabilissimum propagarunt. P. Franciscus Garasse evulgavit anno 1626. opus inscriptum, *Summa veritatum capitalium religionis christianæ*. Illud universitas Parisiensis prohibuit eodem anno, veluti opinionibus laxitatis plenum, & christianæ disciplinae perniciosum infartum. Inter primos Probabilissimi patronos qui hac tempestate scripserunt, eminent P. Antonius Diana, qui ob dilatata laxitatis, quam illi benignitatem vocant, confinia appellari meruit *Lucerna Probabilissimi splendidissima, Casuisticae Mundi Atlas, Luna Theologicæ Moralis, Agnus, qui abstulit peccata mundi*. Si plura cupis, consule Historiam

Probabilisimi & Rigoris diff. 1. cap. 11. §. 3. pag. 260. Prope annum 1634. evulgare P. Diana cœpit opera sua theologica. Varia super eisdem hominum iudicia. Omnium sententia præfata opera casuistica eruditione abundant, multæque hocce in genere lectionis fuisse Dianam, convenit penes omnes. Is non tam sua promit quam aliena infarcit. Aliorum Moralistarum verbis opiniones excipit laxiores, nullo distincto caractere signatas. Decem ille volumina scripsit. Si demas aliorum Casuistarum textus, vix duo supersunt. *Casuistica Bibliotheca* merito appellari opus istud posset. Opinionibus utriusque probabilibus a capite ad calcem scætet directe oppositis. Isthic lectores doctrinam utriusque viæ & arctæ, & latæ offendunt. Vix est sententia pro virtute, quod simul altera pro vitio non defendatur. Et ob hanc incognitam toti antiquitati inventionem magna ab aliis Casuistis promeruit elogia; quæ omnia legere potes in indiculo, primo Tomo operum Dianæ præmissio. Unum ex multis transcribam quod illi texuit P. Ioannes Dicastillo Soc. Iesu in Universitate Delingana Cancellarius. „ Ecce Diana (inquit in „ *cit. Ind. lit. I.*) sibi contrarius est, id tam „ men (quod illi non semel contingit) non „ reprehensione, sed gratiarum actione dignum est: nempe vir pro communi bono laborans, & communi utilitati serviens, plurima lectione dives, & copiosus pro occurrenti & consultantium, & querentium necessitate, aut etiam desiderio; tam huic, iam illi parti adharat, quando pars utraque probabili ratione, & auctoritate virorum nititur. Et in praxi utrumvis operari tutum est. Vult autem nobis in medium proferre ad hunc finem quid in una, quid in alia occasione responderit querentibus. Quid, quæso, utilius pro praxi? Hæc obiter dixerim, ut facessere iubeam nescio quos invidos, qui hæc, & similia erudito viro non verentur obicere. „ Alii paullo strictius, alii paullo latius videntur locuti, maxime ii qui pro Reipublicæ Litterariæ bono in congregandis Auctoribus pro quavis sententia desudant, non sine magno fructu; & dignissimi sunt quibus gratias agamus. Is, si non primum, certe nemini secundum locum tenet *Diana*. . . . . Laudi potius tribuendum est, quod resolutiones illius variæ sunt, & quandoque oppositæ. Nempe scopus illius est tam Confessarios, quam poenitentes instruere, ut secundum probabiles Doctorem

sententias, etiam forte contrarias, possint se tuta conscientia dirigere in praxi pro nata occasione; in quo abunde pergit quotidie bene mereri de Republica Litteraria. „ Nec sine admiratione legi in Diana, in quo eruditio cum benignitate de primatu certat. Dum casus resolvit erudite, iuste, & benigne, & plures, ac varias, immo etiam oppositas sententias, ut probabiles frequenter admittit. „

II. Hæc mirum in modum genium regni probabilistici perhibent. Si encomia cetera, quibus istius systematis capita prima se mutua benignitate extollunt, referre vellem, risum extorquerem vel ipsis Stoicis. Eadem lege *loc. cit.* Quæ indicavi, satis tibi sint, ut ab operum Dianæ, & similitum Probabilistarum lectione abstinere, vel ut magna cautione legere eadem debeas. Qui cum Diana in amplificanda probabilistica opinione adlaborarunt, potissimi sunt P. Baunius in Gallia, P. Leander a SS. Sacramento in Hispaniis, D. Caramuel in Germania, in Italia, & alibi. Casuistica Theologiae Professores ab anno circiter 1620. ad annum 1642. qui libros typis publicis ediderunt, communiter Probabilismo favebant. Sanioris doctrinæ Theologi vix audebant tantæ multitudini opponere. Voce tamen, & operum sanctitate sanam doctrinam propugnabant. At diu non obsecundavit fortuna triumphanti Probabilismo. Istius felicitas, & progressus intra hoc viginti circiter annorum intervallum clauduntur. Divina providentia disponit ut nova doctrina totum effunderet virus laxitatis, cuius horrore perterriti viri Dei ferventius insurgerent, calamumque acuerent in veritatis defensionem. Brevi itaque viginti annorum spatio Probabilismus, veluti triumphans, in scholis regnavit. Progressus suos tamen non Moralitatis, sed Scholasticis debet. Exortus ille est, aliusque tempore quo Theologia scholastica non levem passâ eclipsem est. De rebus nihili a pluribus disputari cœptum; veritates ipsas gravioris momenti sophisticis argutationibus implicari, distinctiunculis vanis ineptisque obvolvi; omnia in dubium revocari. Ii magnam sibi pariebant famam qui subtiliores erant in excogitandis opiniunculis frigidissimis. His summa tum auctoritatis Scholasticæ sua debet primordia novus opinandi modus. Moralista, seu qui Theologiam moralem interpretandam suscipere, plurimum deserebant Scholasticis, & veluti oracula, illorum opinionationes excipiebant. Eo enim res devenerat ut homines

nes minus idonei docendæ vel Aristotelis Logicæ, vel Theologiæ scholasticæ, tradendæ morum altissima Theologiæ destinarentur. III. Verum ab anno 1642. docti Theologi turbare cœperunt probabilisticam pacem, cursum eiusdem abrumperere, atque e cathedris exturbare. P. Andreas Blancus Iannensis Soc. Iesu sub nomine Candidi Philaleti (nondum de facie prodire licebat) opus emisit adversus Probabilismum. Scintilla accensa, incendium erupit. Belli utrimque acerrimi sedes Hispaniæ, & Galliæ. In Hispaniis certamen excitavit *Escapexius* Auctor Hispanus, qui librum evulgavit inscriptum, *Relatio ad fideles &c.* in qua laxarum opinionum censum referebat. In hunc librum arma strinxit *Aquila* Auctor similiter Hispanus, opusculo edito hac insignito epigrapha lingua vernacula, *Ladreme el perro, y nome muerda*. Is *Escapexio* exprobat, quod vel ipsam ignoraret Probabilismi notionem; quod huius systematis inventores effecerit Iesuitas; & tandem in Dominicanos bilem evomit. Adversus *Aquilam* e tenebris erupit libellus revera famosus, cuius titulus est *Theatrum Iesuiticum*, calumniis, & maledictis infartum. Auctor latere voluit sub hoc nomine *Francisci della Piedad*. Continuo damnatum opus fuit ab Inquisitione Hispanica, post ab Apostolica Sede. Versum fuit ex Hispanica in Belgicam linguam.

IV. P. Theophilus Raynaudus, alii que post ipsum, opusculi, natalitis tenebris digni, Auctorem dederunt Ildephonsum a S. Thoma Episcopum Malacensem, quem multi contendunt filium naturalem Philippi IV. Regis Hispaniarum. Qua præventus opinione Raynaudus illum appellat *Spurium Goliath*. Editum librum subdit in Cœnobio Minervitano, ubi typographiam domestitam, Fratribus concessam in usum S. Officii, extare contendit. Idque colligit tum ex sigillo Florentino impresso papyro; tum ex assertionem unius operarii qui prælo assistebat. Hæc quippe narrat ille *Lib. de immunitate Cyriacorum a censura diatrib. vi.* Et quoniam adeo putida fabella est, & incredibilis, eiusdem transcribere verba iuvat. „ *Theatrum Iesuiticum* liber est ex felle, & aceto commixtis concretus. Vix aliquid foedum, aut tetrum ex Genevensi, aut Batava incude in Patres illos fabrefactum malitiosè est, quod ibi non representetur, etiam cum superpondo atque auctorario. Is liber hispanice est exaratus, *Goliathi* (ut volunt) *Spurii* manu, sed admixtis densis

italicis, ac idiomate non profus exprimente Castellanam maiestatem. Cuius vero est anno 1653. & 1654. per otium. Ubinam? Euge calame? Quid hæreo credere famulo, ad prælum typographicum adlaboranti, qui retulit cusum in Cœnobio Romano S. Mariæ supra Minervam? Firmat referentis fidem, quod liber ille cusus est, adhibita non Hispanica, sed Italica charta, signo Florentino notata, Romæ familiari. Nihil absconditum quod non sciatur. Reperiuntur etiam famuli domestici, delatores Apollonii absque crurifragio per Perennem irrogato. Itaque liber, Iesuitas lucullenter conscribens, ac lacerans, auspiciis Reverendissimi Patris Ioannis de Marinis in prædicto Cœnobio typis fraternis, hoc est domestico prælo, ad usum S. Officii concessio, vulgatus. In Hispaniam, vix uno aut altero exemplari Romæ relicto, est transfusus. Nam, tametsi aliis ægerrima est librorum Romæ exportatio; tamen Fratribus, eo quod exportationi incumbunt ipsi, & syngrapham liberi comteatus aliis largiuntur, vacat difficultate exportatio. Dum hæc primum legebam, somnia P. Arduini meditabar, mecumque reputabam, quam simillima hæc duo genia appareant, Arduinus, & Raynaudus. Hic uno ictu infamat Ildephonsum a S. Thoma doctrina, & pietate celebrem, Magistrum Generalem de Marinis, pariter morum probitate, & instaurandæ disciplinæ monasticæ zelo insignem, ac universos Cœnobii Minervitani Dominicanos, dum libelli famosi Auctores evulgat. In Cœnobio Minervitano typographia? Ad usum S. Officii? Famulus domesticus Roma Lugdunum immigravit, ut fabellam hanc Raynaudo narraret? Quis comprime risum valet, dum commenta adeo peregrina audit? Raynaudi fabulam adoptarunt plures, quos inter Petrus Iureu in suo libro inscripto, *Spiritus Arnaldi*, & Antonius Arnaldus in suo opere inscripto, *Moralis præctica*, in cuius Tom. I. compendium perstringitur Theatri Iesuitici. Tam late permanavit in vulgus istius fabellæ rumor, ut Provincialis Vandalitiæ Soc. Iesu nomine eiusdem Societatis convenerit Episcopus Malacensem, atque evulgati libri conquestus cum illo fuerit. Non sine admiratione tanta imposturæ scelus audivit Prælatum, quam ut refelleret, librum edidit ita inscriptum: *Catholica querimonia, qua primo adversus Iureu, seu veriore nomine Petrum Iureu,*

rei, nunc vero adversus eius duces, & impios sectatores, ab Auctore recognita, & aliquatenus aucta, accuratiusque compta, iterum in palæstram prodiit, qua SS. D. N. Innocentio XI. P. M. Idelphonus indignus Malacensis Antistes ad eius pedes precatur. Matrini 1686. Huic editioni præfuit P. Pitet Procurotor Societatis Iesu in Curia Maritrensi, ad quem MSS. direxerat Idelphonus Episcopus. Editio displicuit Episcopo, quod erroribus scateret, & ab autographo non parum difformis esset. Quamobrem omnia exemplaria flammis devovit. Hæc omnia mihi testatus est celebris P. Salvator Ascianus, eiusdem Episcopi socius, cuius iussu ipse comburi exemplaria fecit, uno solo sibi servato. Editus tertio fuit liber hic in Germania. Doctissimus Petrus Tapia Episcopus Hispalensis, stricto amicitia: foedere iunctus Idelphono Episcopo Malacensi, ut æstimonium daret, *Theatrum Iesuiticum* nullius Dominicanæ, nedum celebris Idelphoni a S. Thoma, fetum esse, illum carnificis manu comburi iussit: quam sortem prius expertus fuerat liber Raynaudi, qui fabellam excogitavit primus. Alii librum Theatri Iesuitici adiudicaverunt P. Ribas similiter Dominicano. Verum de hoc plusquam satis. Qui plura cupit, legat *Placium* de Scriptoribus anonymis.

V. Hoc eodem tempore Venerabilis Ioannes de Pallafox celebrem scripsit epistolam, toties typis editam, ad Innocentium X. ut perniciosissimæ, & 11 dies inundanti laxitati aggerem apponeret. Contra P. Antonium Escobar, ut sepe validissimam circumdaret Probabilismo, Summam edidit 24. Doctorum, quorum duodecim *adfirmantem*, duodecim *negantem* super eadem omnino sententiam docent. Hanc Summam comparat cum capite quinto libri Apocalypsis, in quo Ioannes vidit 24. seniores. Allegoria quam in prologo ad hanc Summam præmittit, adeo est ingeniosa, ac festiva, ut eam transcribere expediens visum fuerit. Ioannes (inquit) videns Apocalypseos cap. v. methodum meo operi indulget, sicut Theologiæ moralis tractatio poetivæ sapiat interpretem. Agnus IESUS Theologiæ moralis librum obsignatum ostentat. Septem sigillis leges, peccata, iustitiæ, censura, virtutes, status, ac sacramenta occluduntur: quæ quatuor animantibus, Bovi fortissimo agriverfori, Suarior, volanti Aquilæ Vasquez, prudenti iuris humani Molinæ, ac Leoni ad-

versus hæreses rugienti Valentia, referavit. Confident lectores viginti quatuor Iesuitæ seniores quidem, non ætate solum, sed scientia, videlicet Sanctius, Azorius, Toletus, Henriquez, Lessius, Rebellus, Coninch, Avila, Reginaldus, Fillucius, Salas, Hurtado de Mendoza, Gaspar Hurtado, Laymanus, uterque Lugo, Franciscus, & Ioannes sanguine, & sapientia germani. Hunc virtutes, & sapientia ad sacra Romanæ Ecclesiæ Principatum evexerunt. Becanus, Fagundes, Granados, Castropalaus, Gordonius, Baldeus, Sa, ac Meratius. Legunt & Propositus, Grethferus, Turrianus, Polanus, Buscus, Fernandez de Cordova, & alii, si Alcafare auctore numerus ille 24. seniorum officii est. Hi plane Scriptorum libri sibi a Iesu obiecti mysteria doctissimis voluminibus exararunt, a me quidem unum redactis in libellum, ut absque hiemalis molestia cultura, autumnii gloria potiare. Summula hæc tanto plausu excepta fuit a Probabilistis, ut intra paucos annos quadragesies edita fuerit. Id tamen in Probabilistis tandem recidit detrimentum. Doctrina hæc, quæ duodecim seniorum sententia declarat hanc actionem esse turpem, & aliorum duodecim iudicio esse honestam; hanc unicam omnino viam ad cælum, si tibi aridet, iuxta duodecim; ad infernum, si tibi displicet, secundum alios duodecim, tantum horrorem viris Dei incussit, ut plures ad confutationem tam versatilis, & illudentis opinionis armaverit in qualibet fere regione.

VI. Antonius Merenda, in Italia doctissimus Iuriconsultus, & in Universitate Bononiensi publicus Iurisprudentiæ Professor, anno 1655. opus edidit, quo, quam sit bonis moribus exitialis Probabilismus, invictis demonstrat argumentis. Dæmonis commentum, seu præstigium, quo divinæ leges, & præcepta de medio auferuntur, asserit, ut advertit Fagnanus in caput *Ne imitatis*. Antonius Merenda in suo tractatu de hac materia novissime impresso rotundis verbis affirmat, usum probabilium esse commentum diaboli ad enervandam vim præceptorum. Probabilismus, post plura occupata regna, pedem inferre tentavit in Gallias. At vix ingressus tot expertus est adversarios, tot conflictus passus, totque vulnera excepit, ut illinc tandem exire compulsus fuerit, teste P. Ioanne Baptista Gonet, Scriptorum Gallico & synchrono, in proce-

procemio ad dissertationem adversus Probabilismum. Pauca isthuc transcribo. Grassabatur in aliis regnis hæc de probabilitate sententia, cui paucissimi reclamabant. Sed cum primum in Gallias pervenit, reperit altius pietatem impressam animis, nec novandis rebus, veterumque sententiis mutandis, adeo faciles esse Gallos. Cum primum licuit periculi magnitudinem prævidere, quod ex ea in omnem partem volubili sententia imminebat, certatim ab omnibus tentatum est, & par omnium ordinum consensu, ut hæc opinandi licentia, & in re theologica pene monstrum, extingueretur. Cœperunt Universitates, quotquot in Galliis celebres sunt, (Probabilistarum) libros configere Episcopi, quæ valent auctoritate, suis subditis eorum lectionem interdicere.

CAPUT III.

Ab anno 1656. ad annum usque 1690. extremam passus est iacturam Probabilismus. Cur probabilior severa, laxior opinio benigna vocari cœperit. Putida fabella, quæ Iansenistas efficit inventores sententiæ probabilioris.

MIrum haud esse debet quod Probabilismus, humanis appetitionibus, carni & sanguini accommodatissimus, multos inactus discipulos fuerit. Pauci semper arctam Christi viam calcarunt; multi vero per latam & spatiosam, quæ ducit ad perditionem, Christo Servatore nostro teute, perambulaverunt. Probabilismi initia vix hostem experta sunt, quod sub benignitatis furo, & clementiæ lenociniis laxitatis veneficæ virus occultarent. Temporis progressu, quo patentior apparere doctis hominibus cœpit, eo perosior ac detestabilior evasit: Invaluit (inquit P. Ignatius de Camargo in præf.) Probabilismus apud homines a fine sæculi sextidecimi, quo natus est, quia nimium hominibus placuit, utpote ipsorum desideriis maxime accommodatus; & pariter quia illi quibus displicuit, eundem apud se contempserunt, & ipsi propterea resistere a principio non curaverunt, neque alieno periculo, quantum oportuisset, timuerunt. Sed quia possessio regni iure non parti, raro solet esse diuturna, & vix ac ne vix quidem aliquando pacifica, cœperunt bre-

vi insurgere Theologi graves, & eruditi, qui late dominantem Probabilismum acerrime insectati sunt, multis, ac validis argumentis tum ab auctoritate, tum a ratione falsitatem ipsius demonstrantes.

II. Jam ab anno 1641. Universitas Parisiensis damnavit P. Stephani Baunii opera moralia. Clerus Gallicanus anno 1642. censuras tulit adversus libros probabilisticos, eo quod, inquit, ad molliorem, & dissolutionem morum homines inducerent; equitati naturali, iuri gentium adversarentur; blasphemias, simonias, quasi leviora peccata, nequissime excusarent. Anno 1643. prodiit *Theologia moralis N. N.* quam plurimum Episcoporum iussu Hallerus, & alter Doctor Sorbonicus compilarunt. Adversus hanc Theologiam P. Pinterellus librum edidit inscriptum, *Impostura, ignorantiaque libri cui titulus Theologia moralis N. N.* Quatuor Archiepiscopi, & duodecim Episcopi litteras ad Urbanum VIII. dederunt, quibus laxarum opinionum abusus, corruptelas, & scandala exponebant, teste Cardinali Aguirre in præf. ad Concil. Lamentabantur, quod divinorum sacramentorum usus, qui sacer omnino, ac salutaris esse debet, in perniciosum, ac piis omnibus deplorandum abusum sæpissime convertatur. Depravatis denique, ac corruptis moribus blandimenta potius, atque opinamenta, quam salubria remedia comparantur; ut e sententiis ex libris ipsorum fideliter excerptis, nemini aperitum, atque exploratum esse non potest. Anno 1649. Universitas Lovaniensis nonnullas P. Francisci Amici propositiones nimium laxas censuris confixit: & anno 1653. eadem Universitas decem & septem aliorum Casuistarum propositiones laxitatis plenas proscripsit. Hæc veluti scintillæ fuerunt, & præludia illius belli quod adversus Probabilismum excitatum fuit anno 1656. Hoc quippe anno Parochi Rothomagenses, & Parisienses, Clero Gallicano in Concilio nationali Parisiis congregato, propositiones scandali plenas e libris Probabilistarum excerptas damnandas obtulerunt. Istarum lectio talem horrorem Patribus incussit, ut, teste Illustrissimo Godeau Episcopo Vencensi, vellent sibi aures obturare, quemadmodum Patres Concilii Niceni, ne Arii blasphemias audirent. Quisque zelo ardebat reprimendi infelicium Scriptorum audaciam, qui tam aperte regulas Evangelii corrumperent, eamque Moralem inveharent, cuius vel

vel honestiores Paganos puderet; & Turce ipsi scandalo eandem haberent. Et ne quis suspicari possit, hanc Episcopi Vencensis attestacionem minus sinceram esse, lubet testimonium P. Antonii Terilli exscribere. Scripsit Terillus prope annum 1664. Fateatur a paucis annis, nempe ab anno 1646. systema probabilisticum extremam subivisse invidiam, atque severioribus censuris confixum fuisse. Huius in causa fuisse scribit plurium Theologorum laxitatem, qui a triginta circiter annis ambitionis fumo, & studio hominibus placendi, auramque popularem captandi cacohete perciti, sententias excogitarunt scandalosi, & errorum plenas. Incredibile videtur, Probabilistarum facile inter recentiores principem potuisse stilo adeo acri perstringere triginta annorum Theologos, qui promovendo Probabilismo defudarunt. Sic ergo scribit in prologo ad tract. de conscient. „ Cum probabilitatem „ opinionum moralium, quæ non ita pridem ab omnibus pro secunda conscientia „ regula habita fuerat, a paucis annis, mutatione plane repentina, non solum in dubium vocatam, sed plurium censuris, ut „ morum, & omnis honestatis venenum, „ atque ut errore periculi, imo certi exitii plenum, damnatam fuisse, animadvertissem; coepi tantæ, tamque inexpectatæ mutationis originem attentius investigare: eamque tandem (si Iansenistarum consilia demas) aliam non fuisse „ quam nimiam aliquorum Theologorum, „ ac Casuistarum in opinando laxitatem, „ clare perspexi. Fuerunt enim vero ex recentioribus non pauci, qui levissimis rationibus ducti antiquorum Theologorum „ opinandi severitatem non modo clam carpere, sed palam ausi sunt suis scriptis condemnare. Quod enim priores, doctioresque, ac severiores Theologi unanimi sententia damnabant ut malum, recentiores isti, ausu sane temerario, pro bono & „ honesto venditare non erubuerunt. Cum „ enim plus æquo famæ, veræque de sua „ doctrina existimationis essent cupidi; mirum est quo ardore, atque animi contentione ad scripta sua typis mandanda incubuerint. Nullus annus elabi poterat, „ quem ingens librorum recenter editorum „ multitudo suorum natalium annum in fronte notatum non præferret. Universalis „ hic scribendi pruritus in nulla materia „ quam in re morali lamentabilius grassatus „ est. Innumerabiles sunt qui a 30. annis

Summis casuum, rerumque moralium tractatibus bibliothecas impleverunt. Quid „ autem facerent, ut ad famam, quam aucupabantur, pervenirent? Non satis illis visum est, si ab aliis dicta, novo ordine, „ novaque methodo, & ad legentium captum faciliori, digesta (quod tamen laude dignissimum fuisset) vulgarent. Ergo „ ad nova promenda animosiores effecti, „ in opiniones laxiores oculos animumque coniecerunt, gnari eas præ omnibus ruidiori legentium vulgo placituras. Verum „ ne propter apertam ab unanimi antiquorum opinione defectionem temeritatis arguerentur, coeperunt rationes aliquas excogitare, quibus & suam a maiorum doctrina recessum honestarent, & apud imperitum vulgus de suæ sententiæ veritate „ plausum aliquem obtinerent. Hi ergo, „ dum animo, ut in istis fieri solet, pro veritatis indagacione minus bene disposito, „ ad confirmandas prurientis ingenii commenta incumbere, quidquid vel minimam veritatis speciem præfererebat, avidiori animo arripuisse, atque in illo sibi mire complacuisse noscuntur. Vidi ego ex hisce recentioribus nonnullos, viros ceteroquin „ egregios, qui cum in rebus summi momenti, ad Dei legem, & conscientia obligationem pertinentibus, ab unanimi omnium sententia ad intolerabilem opinandi laxitatem declinassent, aliud tamen, „ quo moverentur, quam argumentum a simili ductum, non habebant. Vidi, & exhorui. Quis enim non horreret, Dei præceptum, ab omnibus pene agnitum, solidissimisque argumentis comprobatum, tam „ frivolo argumento e legis divinæ, & ecclesiasticæ tabulis non minus impudenter „ quam imprudenter eradi? Neque hic stetit quorundam audacia: plurimi enim, „ etsi doctrina longe inferiores, similem quoque arguendi modum sibi licitum existimantes, ex laxis solutionibus ad alias „ laxiores sibi iter, rectius dixerim, sibi & „ aliis precipitum, aperuerunt; atque ita „ brevi effectum est ut plures laxitates, vere „ non ferendæ, in oculos legentium non sine plurimorum scandalo frequenter incurrerent. Nec desuere qui laudi sibi verterent, laxiores sententias in unum colligere, easque, tamquam legitimas conscientia „ regulas, sub specioso probabilistatæ tegmine venditare. Cum enim apud Auctores, „ iam in ore vulgi ob suam laxitatem celebres, resolutionem aliquam invenissent;

„ il-

„ illico eam pro vere probabili habuerunt. „ Legerant enim apud gravissimos Scriptores, „ unius Doctoris auctoritatem ad probabilitatem suis dictis asserendam sufficere. Porro „ ro probabilitatem ad conscientia tranquillitatem sufficere, & rationibus efficacissimis ducti, & unanimi gravissimorum Theologorum auctoritate edocti nullatenus dubitabant. Unde factum est ut quascumque „ opiniones, ab Ecclesia expresse non condemnatas, apud quemcumque reperissent, „ eas pro vere probabilibus & ipsi haberent, „ & aliis pro regula ad conscientia tranquillitatem opportuna traderent. Immo incredibile non est eos, subtili satana insinuatione „ deceptos, sub humanitatis cuiusdam lenocinio, mutique honoris specie, quibusvis „ aliorum dictis probabilitatem ideo attribuisse, „ ut quam ipsi prærogativam prioribus ultro dedissent, eam sibi posteriores non inviderent. Hac arte dolesus inimicus, postquam „ doctiores, qui & sibi invigilare, & aliis prospicere debuerant, prægestato plausu amplioris famæ, per laxarum opinionum evulgacionem sibi certo acquirendæ, fascinasset, „ per eos nimis incautos in campo moralis Theologia, „ optimo severarum opinionum tritico abunde fato, detestanda laxitatis zizania superfeminavit, & abiit: conscius quippe erat, ea absque boni tritici iactura „ nunquam evellenda. Certam sibi proinde gratulatus est victoriam, quia norat se humana industria vix impediri posse quo minus voti sui compos fieret. Quid enim? „ Tolerandæ erant scandalosæ laxitatis opinioniones noxiæ? At hoc ipsum erat quod „ omni cura, ut fieret, conabatur. Quid „ ergo? Eradicandæ erant, non tam emergentes gemmæ, quam adultæ vinculatæque cum tritico zizaniorum herbæ? At „ id absque tritici iactura, idest absque sinceræ doctrinae radicitus non tam convellendæ quam periculo evellendæ fieri haudquaquam posse non immerito gloriabatur. „ Hæc sunt quæ a multis annis dolens perspexi, quando primum viros magni nominis, sed effrenis ingenii, fractis severæ iustæque moderationis habenis, ad laxè opinandum, quasi calcaribus adactos, precipitanter cucurrisse, & adhuc currere animadvertēbam. Hæc sunt de quibus quamplures, doctrinae, probitatisque laude conspicui, mecum conquesti sunt. Hæc sunt „ quæ plurimorum Doctorum vere catholicorum (nam Iansenitas hæreticos non „ moror) per Italiam, Galliam, Belgium-

„ que zelum exacuere, qui, cum laxitatem „ hanc diutius ferre non sustinerent, arrepto „ calamo ad eam ex hominum persuasione „ evellendam totis viribus exarserunt. Nec „ incassum. Effecerunt enim ut plures a „ laxis opinionibus edendis abstinerent: quod „ nec parvum, nec indignum operis ab illis „ suscepti præmium merito existimari debet. „

III. Hactenus P. Antonius Terillus, cuius testimonium nulli subiacet exceptioni: tum quod nemo illo ferventior in propugnando „ laxiore Probabilismo; tum quod Scriptor suppar sit, de quo plura infra. Omnes ad unum „ Scriptores, quos Satana præstigiis delusos asserit, in suæ sententiæ præsidium advocat. Quare scite scribit P. Elizalde, nihil boni, „ verique in toto Terilli opere, quo Probabilissimum defendit, reperiri præter ea quæ in „ prologo scribit ad medium usque. Nam p. stea continuo adiicit, Theologos, probabilistica doctrinae oppugnatores, confinia „ moderationis prætergressos. Eos, inquit, imitati sunt qui, ut curvum baculum rectum „ efficiant, tantum in oppositam partem detorqueant, quantum in alteram a rectitudine „ deflexerat. Similiter isti, ut laxam probabilitatem refutarent, veram quoque probabilitatem „ radicitus evellere studuerunt. Plus iusto rigida „ & severam habet ipsæ doctrinam illam quæ versatili probabilistica adversatur „ sententiæ. Vix unam propositionem obrudera „ Terilliani valent, nimii rigoris damnatam, „ quam Theologi catholici Probabilismo insensu docuerint; ut suo loco palam fiet. Quare „ prima prologi Terilli pars vera est; altera „ extrema penitus falsa: quod infra demonstrabo. Illud advertat lector, quam acriter „ Terillus suos perstringat Commilitones. Si „ Antiprobabilistarum quispiam stilo adeo virulento, atque mordaci Probabilistas exagittasset, quos rumores, quas turbas non excitarent, quot querelas, quas criminationes non „ intentarent Probabilistæ? Calum terræ miscerent; Superos, & Acherontem moverent. Verum hæc obiter.

IV. Patres Cleri Gallicani, antequam „ solveretur Concilium, discutere haud poterunt „ propositiones laxas a Parochis Rothomagenis, & Parisiensibus delatas. Interea, ut laxitatis torrenti aggerem opponerent, in mandatis dedere illustrissimo Petro de Marca Episcopo Tolosano ut in linguam „ Gallicam verteret instructiones S. Caroli Borromei. Quod continuo executioni demandatum fuit: & in epistola quæ hanc „ versionem præcedit, hæc habentur. Novitque illa „ opi-

opiniones ita christianam morum disciplinam, & evangelicam vivendi normam adulterant, ut huiusmodi scientia quævis ignorantia longe sit potior. Hoc eodem anno 1656. Religio S. Dominici, in Comitibus generalibus Romæ congregata, decretum edidit, quo subditos astringit ut calamos adversus Probabilismum acuant; & Angelici Præceptoris armis instructi strenue laxas morum regulas recenter inventas labefactent. Hoc idem præcepit dicto Capitulo generali Alexander Papa VII. ut nempe Dominicani Theologi arma fringerent, seseque intrepide opponerent perniciosæ, & in dies ad animarum iacturam grassanti doctrinæ. Decretum generalis Capituli infra dabimus, & testimonium Vincentii Baronii, qui isdem Comitibus interfuit. P. Ioannes Baptista Gonet in prologo ad dissertationem de Probabilitate hæc scribit.

„ Cum anno 1656. Patres Ordinis nostri ex omnibus partibus sua Comitia celebraturi Romam convenissent; evulgatum est in ipsis Comitibus summi Pontificis præceptum, aut votum ad ceteros, quot in orbe terrarum sunt, Theologos deferendum, quo significatur, *tædere Sanctitatem suam novarum opinionum, in hoc sæculo ad moralem materiam introductarum, quibus disciplina evangelica resalvitur, ac conscientia cum gravi animarum periculo illuditur; maximeque velle, a Theologis nostris in Ecclesiæ, hoc morbo laborantis, remedium opus parari, ex severiori, & tuta D. Thomæ doctrina, qua hæc morum licentia, qua in dies grassatur, quasi cauterio cohiberetur.* „ Comitibus solutis, & Patribus ad proprios restitutis lares, decretum Capituli, & pontificium mandatum in universum Ordinem promulgata fuere. Vix hæc innotuere Ordinis Theologis, cum evangelico zelo inflammati continuo tum e cathedris, tum e suggestis, qua voce, qua scriptis, novam refellere doctrinam aggressi sunt. Primus omnium Iulius Mercorus, vel ante conditam legem, & Pontificis mandatum, opus paratum habebat, quo sanioris Theologiæ principia explicaret, confutatis laxarum opinionum sophisticis cavillationibus. Ordinis, & Pontificis voluntate comperta, & obtenta a P. Magistro Generali de Marinis facultate, publici iuris librum fecit, magna Probabilismi iactura. E vestigio in Gallis, PP. Petrus Labat, Vincentius Baronius, Io: Baptista Gonet, Vincentius Contensonius, Ludovicus Bancellus, Dominicus a S. Dominico, in Hispaniis Ioannes Martinez erudita opera

in Probabilismum evulgarunt. Quare hæc scribit P. Antonius Cloche Magister Generalis Ordinis anno 1690. in Chronico Ordinis. *Sucesserunt iis quæstionibus Iansenistarum & aliæ de opinionum probabilitate. Sed hæc cum in apertam animarum perniciem nimia laxitate cederent, velletque Pontifex huic malo opportune mederi, significavit cupere id a nostris fieri per genuinam D. Thomæ doctrinam: quod & statim a multis præstitutum est. Et quidem in Italia a F. Iulio Mercoro Inquisitore Mantuano, in Hispania doctissime & eruditissime a F. Ioanne Martinez de Prado multis voluminibus, in Gallia a F. Vincentio Baronio viro præclarissimo & eloquenti, tum a F. Ludovico Bancello, F. Vincentio Contensonio, & F. Io: Baptista Gonet.*

V. Damnatis quinque Iansenii propositionibus, istarum defensores & ipsi bellum Probabilismo indixere; sed eventu non plane felici. Quoniam in laxa doctrina confutanda proprios promovere de gratia divina errores, & in morum disciplina æquo rigidiorum doctrinam invehere, callide studuerunt. Innumeris technis Catholicis iunctos diu se se simularunt. Phariseorum vestigiis adamussim institerunt, onera importabilia Christianis imponentes; ipsi vero, ut erroneum de gratia systema, semel præcipiti mente adoptatum, propugnarent, doctrinam errorum plenissimam excogitarunt, larva austerioris Moralism ad tempus ostentata. Verum, simulatione detecta, ad hæreticorum regiones receptui cecidere, ut iugum obedientiæ, supremo Antistiti, & Christi Vicario debita, excuterent. Vivendi formam, quam isthic tenent, tenueruntque, non expedit enarrare. Eminentis cavillationibus diu negarunt, se quinque Iansenii propositiones defendere, iustaque damnatas e mentiebantur. Verum ad incitas redacti hæreses virus coram tandem evomuerunt. Lege prolixam præfationem, primo Tomo operum D. Colberti [Episcopi Montispefulani recenter editorum in Hollandia, præmissam, ibique offendens, phantasma ne sit Iansenismus, ut quidam eruditi effutire non erubescunt, an hæresis realis.

VI. Anno 1656. Blasius Paschalis evulgare cepit sub ascititio nomine Ludovici Montalti famosas suas epistolas ad Provinciam datas, quæ, vix spectata luce, anathemata, & flammæ expertæ sunt. Ianseniano fermento potissimum quatuor primas inquinatas esse, compertum. Violatæ quoque sinceritatis in Casuistarum textibus referendis postulatus Paschalis fuit, At, peracto

per mensum examine, nihil imposturæ, ad hoc quod attinet, repertum est. Magnum epistolæ istæ excitarunt incendium. PP. Bours, & Nazart referunt, Paschalem, antequam extremum obiret diem, epistolas istas retrastasse, nullo tamen exhibito documento. Non est quod fidem testibus istis denegare, vel adhibere velimus hac in relatione. Anno 1657. P. Ioannes Pirot Soc. Iesu librum evulgavit hoc inscriptum titulo, *Apologia Casuistarum, opposita calumniis Iansenistarum.* Librum hunc, in quo laxiores Casuistarum propositiones defenduntur, universi fere Episcopi Galliarum diris, flammisque devoverunt. Vix enarrari potest, quæ scandala pepererit, quas turbas, rumores, pugnasque excitaverit liber iste, pluries ab Episcopis Gallicanis, & ab ipsa Sede Apostolica proscripuit. Librum implem, si decreta synodalia, si epistolas pastorales, quas primores Galliarum Episcopi in huius libelli damnationem evulgarunt, recenserem. Episcopus Aurelianensis gregem suum monet, librum hunc referunt esse principis pravus, perniciosusque, quæ mores, & disciplinam corrumpunt, quæque dissolutionem universalem Evangelio oppositam invehunt. Archiepiscopus Senonensis in Synodo celebrata anno 1658. de hoc libello sic loquitur. *Un livre qui fait un horrible renversement dans toute la doctrine des mœurs. Il n'y a presque rien qu'il n'y altère, & qu'il n'y corrompe.* Libelli huius protectores, ut tot fulmina declinarent, causam Romanam detulerunt; sed fortuna nequaquam felice. Alexander quippe VII. anno 1659. peculiari decreto eundem libellum proscripsit. Lege Merbestium Tom. I. Sum. christiani. quest. xxxvi. Hæc itaque *Apologia Casuistarum* adversus epistolas Montalti peiorem Probabilistarum causam, celebriores Paschalis epistolas reddidit. In auxiliare subsidium P. Pirot anno 1659. P. Honoratus Fabri sub larva Bernardi Stubroch, dialogum publicavit, dicatum Cardinali Francisco Albizi. Item notas in notas, quas Wendrochius adiecit epistolis Paschalis, ab eodem latine redditis. Sacra Indicis Congregatio tum dialogum, tum notas in notas P. Honorati Fabri proscripsit. Auxiliares copias contulit hoc eodem tempore P. Stephanus de Champs, edito libello in scripto, *Questio facti.* Eo opusculum pertinet, ut evincat Dominicanos auctores Probabilismi. Nullam atrociorum calumniam Societatis impactam a Paschali in suis epistolis credidit quam Probabilismum inventionem, & propagationem. Postiores

tamen aliter sentiunt, quos inter P. La-Croix qui aperte testatur, omnes fere Societatis Theologos Probabilismo favere, ut *dissert. seq.* videbimus. Libellum *De Champs* refutavit P. Vincentius Baronius. P. Gabriel Daniel in suis dialogis (latino interprete, ut fertur, Iuveni) hæc adversus Baronium, & in defensionem sui de Champs, scribit.

„ Unus, quod sciam, e Dominicana Familia Theologus exiliter, & ieune iurgatur de quibusdam circumstantiis, quæ nihil admodum faciunt ad rem ipsam: „ *dialog. III.* Obiter videamus, quantum aberrant a scopo tum *De Champs*, tum *Daniel*. Institutum unicum P. De Champs est, palam facere, sententias de probabilitate exprobratas a Paschali, non esse proprias Theologorum Societatis. En verba quibus statum quæstionis exponit P. De Champs. *Utrum vera sint istæ sententiæ, an falsæ, non disputo: hoc unum quero, sintne Theologorum Societatis Iesu propriæ. Dudum est, quod id Montaltius, alique Scriptores larvati, quam importune, tam falso illis exprobrant.* Eadem scribit P. Daniel laudato dialogo III. Cleandr. & Eudox. *Libellus inscriptus Quæstio facti, in quo expenditur, an doctrina de probabilitate sit Iesuitarum propria.* P. Stephanus de Champs contendit, ex Dominicanis S. Thomam, B. Albertum Magnum, Petrum Paduanum, S. Antoninum docere Probabilismum. Si P. De Champs tanta evidentia imposturæ revincere potuisset Paschalem in ad iudicandis laxis opinionibus suis Theologis, quanta ego demonstrabo P. De Champs turpiter errasse una cum P. Daniele in adiudicanda Probabilismi laxitate S. Thomæ, B. Alberto Magno, & S. Antonino: certissimum canere triumphum posset. Luce clarior evincam ego, S. Thomam, & S. Antoninum conceptis verbis Probabilismum improbare. Mirandumque est, Theologos istos haud se potuisse adversus Paschalem defendere, quin fierent aliorum accusatores; & nisi laxitates sibi impactas in Dominicanos regerent. *Dissert. seq.* ab impostura P. De Champs liberabo S. Thomam, B. Albertum, & S. Antoninum. Hinc collige, quam perniciofa sit doctrina probabilistica, si tanto studio laudati Theologi eam a Societate amoliri starent. Si enim splendida doctrina esset, prorecto tot editis apologiis non adlaborassent defendere ad se nullatenus spectare, ut fuisse videmus infra. Omnium librorum, qui ex Probabilistarum officina prodire, pessimus est quem edidit P. Mattheus Moya hoc in-

verum. Deprehendi vero ingens periculum salutis in sectando, aut consulendo alii Probabilismo, sive usu cuiuslibet opinionis minus probabilis faventis libertati, in concursu alterius probabilioris, adherentis præcepto. Media in luce deprehendit ad annum usque 1577. oppositam Probabilismo doctrinam in Ecclesia obtinuisse. Hæc videtur fuisse praxis assidua SS. Patrum, Pontificum, ac Theologorum pietate insignium a tempore nascentis Ecclesie usque ad finem seculi præcedentis, quo cepit reputari securus usus opinionis benigne probabilis in concursu austerioris. Lege ipsum Tom. I. Theolog. S. Ansel. & in laud. præfat.

XI. Una nunc oculorum acie inuere lector gravissimam quam passus cladem est Probabilismus, continuo ac emanarunt decreta Alexandrina, & damnatio 45. propositionum ex Probabilistarum libris decerptarum. Universus Prædicatorum Ordo legem rogavit de exterminanda hac doctrina. Doctiores Cardinales Aguirre, & Laurea strenue illam refutarunt. Fagnanus S. Romanæ Ecclesie Prælati, qui circiter septuaginta annis septem Pontificibus in gravioribus doctrinæ controversiis inservit, doctissime Probabilismum confutavit. Idem præstitit P. Antonius Marinarius libro edito Romæ an. 1666. Idem P. Elizalde, Romæ pariter degens, ut Theologus Regis Hispaniarum, qui iterum testatur se post excussam Probabilismi caliginem, & receptam veritatis lucem, calamum in Probabilismum stringere, suadente, nedum laudato Cardinali Pallavicino, sed vel ipso Christi Vicario Alexandro VII. Lacrymas dubio procul exprimerem e lectorum oculis, si integram eiusdem confessionem humilitatis, doloris, & caritatis plenissimam rescriberem. Paucissima dabo in rem nostram. Atque cum in hunc ferme modum effectus essem, & quæstio illa de probabilibus magis in dies glisceret, iniunctum mihi fuit a viro in Ecclesia Dei, eiusque regimine conspicuo Eminentissim. Cardin. Pallavicino, ut causas istas haud refugerem, sed ingrederer, & tractarem, ac intentionem eorum Vicarii Christi, ut id exequer, significavit: quibus obtemperans, hoc quale quale opus feci. Et hæc est confessio mea verissima ad te Dominum Deum meum, verum, & verum. Lib. VIII. quæst. vi. pag. 135. In dubium ne benignus Probabilista P. La-Croix pietatem, & sinceritatem tanti viri revocabit? Ubique clamitat probabi-

listica benignitas, bonam habendam de omnibus, vel de ipsis fere vitiis, opinionem. Et ut suæ illudentis benignitatis larvam deiciant Probabilistæ, in discrimen adducere non erubescunt sanctorum virorum fidem? Sed, vanis missis commentis, colligas velim, quis fuerit tempore Alexandri VII. potissimum Romæ adversus Probabilismum communis sensus.

XII. Non propterea animos desponderunt Probabilistæ, sed ut ex tot cladibus convalescerent, artificii se dederunt. In scenam induxerunt Iansenistas, ad impossibilia Christianos adigentes. Erigere suam afflictam causam reputarunt, si doctrinam Probabilismo infestam Ianseniana fuligine tingerent. Id pro votis successurum sperarunt ex quo probabilior doctrina contraria sit carni & sanguini, humanisque appetitionibus omnino adversa. Idcirco ceperunt eam appellare rigidam, traducere ut severam, eiusque Auctores Rigoristas. Rigorismum reapse docebant Iansenistæ. Rigorem, & severitatem spirare evangelicam legem, Christo ipso, atque experientia teste, palam est. Ex affinitate vocis sacri evangelici rigoris cum rigore damnato Iansenistico extremam consilere invidentiam, odiumque optimæ causæ sanioris doctrinæ sibi illudentes blandiebantur Probabilistæ. Contra vero Probabilismum appellare ceperunt sententiam benignam. Rigorem evangelicum cum rigore Iansenistico, benignitatem evangelicam cum benignitate carnali, & laxitate permiscere, & confundere exquisita arte curarunt, ut his cuniculis probabilistico capiti caverent. Primi qui odiosam Rigorismi, & Iansenismi larvam affingere doctrinæ evangelicæ ausi sunt, Caramuel, & Terillus fuerunt. Duo hæc Probabilistarum capita prima inferiores Casuistæ, ut duces, secuti sunt. Multi, inquit Elizalde, tunc caramuelizabant, ut exprimeret obsequium vulgare Probabilistarum erga Caramuelem. Verum tantæ imposturæ potissimus artifex Terillus fuit, qui, teste P. La-Croix, hæc scribit in præfat. ad Reg. mor. IANSENISMUM ESSE MATREM SENTENTIÆ PROBABILIORIS. Sic enim non poterat habere melius medium persuadendi, aliqua Dei præcepta esse secundum præsentem vires observatu impossibilia. Item hoc erat aptissimum medium sacramenta, præsertim penitentiae, & Eucharistie, reddendi magis odiosa. Sed ut evidentius appareat quam fuerit Terillus Probabilismi strenuus propugna-

tor, unaque festivus & lepidus censor, quæso, contemplant certamen quod aggreditur. Provocat Antiprobabilistas omnes, ut vel unum Theologum designent, qui antè ortum Iansenismum probabiliorum docuerit sententiam, quam vocat rigidam. Quare, ut supremis Ecclesie dictator, iubet faeces submitti Probabilismo, seu Ecclesie doctrinæ. Incredibilia, vel saltem plus iusto exaggerata, cuiuspiam hæc apparebunt. Quare eiusdem verba transcribo ex tract. de consec. quæst. xxii. num. 113. pag. 358. Atque hic ego provoco adversarios, ut vel unum ex antiquis afferat qui unanimum hanc Gersonis, Nyder, S. Antonini, Conradi, Sylvestri, aliorumque sententiam ex professo impugnavit. Si aliquem invenerint, fatebor RIGIDAM sententiam esse IANSENISMO antiquiorem, a præcis agnitam, & ab aliquibus saltem approbatam. Quod si neminem invenerint (certum est autem eos neminem repertos) desinant in MERIDIANA LUCE CÆCUTIRE, & aperta veritate convicti, tandem fateantur BENIGNAM SENTENTIAM semper in ECCLESIA viguisse; RIGIDAM vero ante IANSENISMUM numquam fuisse auditam. Qui hæc Jegerint, iudicent, an P. Terillus eorum fuerit qui ingenio non carent, sed sanitate indigent. Si Indos, si Ethiopes, si Garamantas alloqueretur, ut turpidulæ fabellæ tolerari possent. Sed quod in media Ecclesie catholice luce, in conspectu universæ Europæ facta tam evidenter falsa, tam graviter Romanæ Sedi iniuriola, scriptitare in publicum Terillus audeat, res est quæ omnia admirationis confinia prætergreditur. S. Antoninus, Sylvester, Gersonius Probabilismum docuere? In Ecclesia semper regnavit Probabilismus? Nemo ante Iansenium sententiam benignam refutavit? Audi festiviora. Addit, neque post Iansenium quempiam confutasse Probabilismum præter sex, qui sunt Merenda, Mercorus, Baronius, Fagnanus, Sinnichius, Vendrochius. Præter hos sex, alios non admitto nobis quoad rei substantiam contrariari. loc. cit. pag. 328. num. 25. Quid plura? Re melius expensa, neque hos sex sibi adversari contendit. Suum esse Sinnichium iactat. Sinnichius magna ex parte nobiscum est. ibi pag. 324. Quid de Mercoro? Respondet. Nihilominus AUDACTER dico, MERCORUM in praxi nostræ favere sententiæ. ibi pag. 330. num. 34. Revera minori haud opus erat audacia ad tam absona, & monstrosa figmenta cudenta. Et tamen ultra pergit, effutens, nemi-

nem in hoc mundo reapse amplecti Antiprobabilismum. Antiprobabilistas hypocritas damnat, quod calamo probabiliorum, opere minus probabilem doceant. Sed quis, quæso, adversariorum universaliter suam sententiam in praxi sectatur? AUDACTER (eodem semper loquitur ausu) dico, NEMO. Percurrant qui velint Summas casuum, & ante oculos ponant omnes sententias strictiores, non quidem certas, sed tantum probabiles: tum in VITAM singulorum inquirant; & procul dubio invenient, eos multa fecisse, & factitare quæ solum probabiliter sunt licita; idque ipsi, si CONSCIENTIAM examinent, verum esse invenient. Atque hinc præsumptio est, EOS INTERIUS NON SENTIRE QUOD EXTERIUS PROFITENTUR. ALIOQUIN ESSENT HOMINES IMPII. ibi pag. 331. num. 37. Peroptime. Et cum exterius sententiam doceant ut veram, præscribantque ut regulam conscientie, quam interius directo iudicio falsam existimant, numquid Sanctorum albo sunt adscribendi? Hæc Terillus princeps Probabilistarum Reflexitarum. Terilli commentum lepidissimum bona fide deglutiant illius Discipuli. P. Claudius La-Croix, auctoritate Terilli fultus, Lib. I. numer. 293. pag. 27. scribit, sententiam probabiliorum esse Iansenismi. Idipsum adfirmat Caduceus theologicus, seu Crisis pacifica, opus Matrili editum anno 1733. in quo pag. 245. hæc habentur num. 19. Igitur generatim loquendo pro sententia Probabilismi, præmittendum est primo, cuius sententiæ impugnationem non nisi ex Iansenismo originem trahere. Cum enim doctrinæ Iansenistæ stare non possent, si usus opinionis probabilis prævaleret, cepit Lovanii, teste Caramuele, ibi tunc Professore, schola Ianseniana. Doctrinæ Iansenii consistere nequeunt Probabilismo sublato? Probabilismus necessarius est ad exterminandam hæresim Iansenianam? Dulcia somnia vocare hæc ne debeam, an monstra ridicularia, quæ risum simul, & indignationem concitant? Merito Caduceus iste a Sede Apostolica proscriptus est. P. Antonius Casnedi, qui Bibliothecam probabilisticam collegit Tom. I. disp. iv. in prox. pag. 94. non minus ceteris lepide scribit: „ Hinc Caramuel, & P. Terillus, quibus „ INEPTIA esset in his præcipue fident „ negare, cum inter Iansenistas diu vixerint, eorumque doctrinas apprime noverrint, censent opinionem negantem licitum „ usum opinionis præctice probabilis, a Iansenii FERETRO vitam hausisse. “

XIII. Hæc sola quæ narravi festiva commenta desperatam Probabilissimi causam evincunt, & genium Probabilistarum vividis coloribus depingunt. Ecqui fieri potest ut Theologi certe non inferioris subællii, talia ausi sint in conspectu omnium fere Episcoporum Galliarum, & millium Parochorum, in conspectu Apostolicæ Sedis, quæ plantam probabilisticam quantum ad primarios ramos flammis comburendam devovit, omnibus fauentibus, quæque Probabilismum absolute spectatum contrarium evangelicæ doctrinæ declarat? Qui fieri potuit ut homines ratione præditi scribant, *neminem ante Iansenium confutasse Probabilismum?* Qui hæc paradoxa perridicula, & plusquam fabulosa, atque penitus chimerica sævularunt, sunt principes Probabilismi. Si isti in factis luculentis, perspicuis, irrefragabilibus fallunt, decipiuntque lectores, quænam, amabo, in iuris controversiis adhibenda illis fides est? Iansenius obiit ann. 1638. Post illius obitum eiusdem Augustinus editus est. P. Ferdinandus Rebellus Iesuita confutavit Probabilismum ann. 1608. P. Paulus Comitulus itidem Iesuita pro dignitate, & ex instituto anno 1609. Probabilismum labefactavit. Prolixius idem peregrit P. Andreas Blanchus Soc. Iesu ann. 1642. Sed, ut ne hiscere quidem Terilliani valeant, quid quod P. Ludovicus Lopez Dominicanus iam inde usque ab anno 1583. quando vix natus Iansenius erat, testatur, omnes antiquiores Theologos Probabilismum improbasse. P. Gabriel Vasquez anno 1598. fatetur, S. Thomam, Henricum, Caietanum, Armillam, Cordubam, Adrianum, Corradum, Sotum, Maiorem reprobare usum opinionis minus probabilis. Postea concludit: *Ex quibus colligi videtur, in eadem sententia ipsum (Navarrum) ceterosque Summistas fuisse, ut assererent probabilioris sententiam esse amplectendam . . . cum quibus in hac sententia expresse consentit D. Antoninus.* Hactenus Vasquez in 1. 2. disp. lxxi. cap. 1. & 11. Adverte, quantum abludat a vero P. De Champs, dum pro Probabilismo citat S. Thomam, S. Antoninum &c. Verum, pluribus aliis missis, audiamus celebrem alium Probabilistam P. Franciscum Amicum, qui anno 1640. Tom. III. disput. xv. numer. 75. hæc scribit. *OMNES scilicet antiquos negare, licitum esse operari secundum sententiam minus tutam, & simul minus probabilem, semperque ad licite operandum ex sententia minus tuta exigere ut illa sit probabilior.* Quid ad hæc Caramuel, Terillus,

La-Croix, Casnedi, & ceteri omnes imitiores Probabilistæ, qui somnia P. Terilli, ut oracula, ebibunt? Ex *feretro* ne Iansenii orta est doctrina quam unanimi primorum Probabilistarum consensu docuerunt omnes antiqui Theologi? Ex his luculentissimis falsitatibus, a Terillo, Casnedi, La-Croix, aliisque non paucis Probabilistis evulgatis, quæ nulli subiacent cavillationi, palam denuo fit, nullam Auctoribus istis, in hac controversia præiudiciorum caligine penitus obductis, adhibendam fidem esse.

XIV. Quod si quaras, cur primi Theologi, Medina, Lopez, Vasquez, Amicus, aliique communiter, qui Probabilismum foverunt, aut propugnarunt, tam sincere fassi sint & candide, incognitum illum penitus fuisse antiquioribus Theologis omnibus; factum istud contestantur utriusque partis Theologi per dimidium & amplius sæculum. In medium irrupit Caramuel, qui se novam Theologiam invenisse non veretur iactare. Terillus in campum prodit, sed armis oppositis cinctus. Vale dedit omnibus suis magistris Probabilistis: contra omnes utriusque partis testes scribit, Theologos antiquos Probabilismum docuisse. Unde tanta scenæ diversitas? Unde tanta homini huic libertas, ut potuerit factum luculentissimum negare, & oppositum solum adfirmare primus cum Caramuele? Præsto ratio adest, si ad gratiæ, & scientiæ mediæ historiam animum intendas. P. Ludovicus Molina sincere & candide in sua *Concordia* &c. testatus est, suam sententiam, & doctrinam incognitam fuisse Augustino doctori Gratia. Textus Molina transcribere non expedit, quod res sit præter institutum. Quisque legere illos potest. Temporis decursu causa in discrimen vocata, deprehensum fuit, male audire in Ecclesia doctrinam illam quam cum Augustiniana pugnare ultro illius inventor confitetur. E re propria esse iudicatum, tum fuit, rerum faciem oppositis adumbrare coloribus, permutare signa, & collabentem cautam antiquitatis, & ipsius Augustini patrocinio sustinere. Perspicua est facti istius veritas. Idem omnino evenit in Probabilistica lite. Post lata ab Alexandro Papa VII. decreta duo, postquam auditum est, *irrepsisse opinandi MODUM ab evangelica simplicitate, & Patrum doctrina alienum*, continuo P. Antonius Terillus evulgavit, vel ipsam Beatissimam virginem Probabilismo usam fuisse in investigatione filii sui; ut infra adducendo textu palam fiet: continuo, nullo ha-

CAPUT IV.

Probabilistarum apologia, & conatus irriti. In dies Probabilismus præceps vult. P. Fibus, & P. Claudius LaCroix, aliique Iesuita male de Inlyta Societate merentur, quod eidem Probabilismum adiudicent.

habito nec proprii pudoris respectu, detorqueere cepit antiquiorum Theologorum textus, Fratrum suorum sincerissima testimonia reicere, nova excogitare principia, & universam implicare sophisticis argutationibus causam. Sed incassum. Neque suspiceris ex ingenio a me hæc scribi. Facta ipsa, quæ dixi, evincunt. Quid quod vel ipse P. Ignatius de Camargo, eiusdem Societatis pius, ac perdoctus Theologus, similia de Terillo scribit? „ Miraris „ tamen forte, & inquiris, quo Terillus „ consilio antiquos omnes Theologos adeo „ accurate referat, cum omnes *unanimitè* „ moderatam sententiam doceant? Mi- „ rum profecto apparet ei qui Terilli opus „ non accurate evolaverit, nec artificium „ eius satis perspexerit. . . . Egregie mul- „ ta passim confundit longe inter se diver- „ sa, immo & profus contraria, quibus „ *sententia sua falsitatem aliunde nimis* „ *apertam, & nostræ veritatem nimis de* „ se conspicuam adumbrare conatur, ex „ præconcepta, ut videtur, deceptione com- „ muni, quæ ipsi instar omnium argumen- „ torum fuit. *Nam & hinc multa in Theo-* „ *logia inaudita commentus est, & artifi-* „ *cio usus perquam subtili, quo facile est* „ decipi qui vocum sonum, & rerum su- „ perficiem solum considerant. . . . Sæpe „ loquitur indistincte & confuse, quasi no- „ stram sententiam veller involvere cum „ *sententia Turioristarum.* Cum non au- „ deat palam fateri, opinionem benignam „ esse usque adeo novam, totique antiquæ „ Theologiæ adversam, contra sententiam „ nostram determinate veteres Theologos „ conatur inflectere; *sed per interpretatio-* „ *nem adeo de se incredibilem, ut nullus,* „ *quem sciam, etiam ex recentioribus, qui* „ *pene in verba Terilli iurarunt, eam non* „ *modo in medium producere, sed nec ipsius* „ *meminisse est AUSUS.*“ Hactenus Ca- „ margus in *pref. §. 5.* Hæc pauca de Terillo dixisse sufficiat, ut quisque colligat, quam sit afflicta causa illa cuius potissimus patronus nullam meretur fidem. Negat enim ea quæ Sole meridiano sunt clara; eaque comminiscitur quæ vel Poeta ipsi fingere non auderent.

I Nter Theologos Probabilistas, qui leges divinas, humanasque laxarunt, P. Thomas Tamburinus nemini secundus est. Prima illius in palæstra casuistica velitatio, in parvo *tractatu expedita Confessionis* sita, adeo arrisit P. Vincentio Caraffe, Præposito Generali eiusdem Societatis, ut iusserit eidem hac methodo universam digerere Theologiam moralem. Mandatis paruit Tamburinus, atque Decalogum commentariis in decem libros tributis explicuit. Laxioribus scætet opinionibus opus istud; pluries tamen tum in Italia, tum in Gallia editus. Cardinalis Retz Archiepiscopus Parisiensis, universo Clero suo id postulante, anno 1659. Tamburini operi inusserunt etiam triginta Parochi pariter Parisienses, laxitatibus refertum opus ostendit. P. Martinus Esparza probabilistica causa hoc tempore suppetias tulit opusculo edito. Hi, aliique Societatis Theologi arma stringentes in Probabilismi defensionem ansam præbuerunt adversariis doctrinam probabilisticam adiudicandi eidem Societati. Et quoniam, veluti ex lurulento fonte turbidi rivuli, ex Probabilismo profectæ sunt morum laxitates & corruptelæ; qua ratione Probabilismus, eadem opiniones laxæ attributæ eidem fuere. Heinc origo *Theologiæ laxæ, & Moralis practicæ*: qui tamen libri, damnati sunt ob imposturas, erroresque quos continent. Apologiæ P. Pirot, P. Annati, P. Moya, P. Dechamps, aliorumque, sinistram auxerunt famam, rumoremque. Tot inter turbas, & conflictus in medium apparuit P. Honoratus Faber, duobus Tomis in folio armatus. Operis Titulus est: *Honorati Fabri Societatis Iesu Apologeticus doctrinæ moralis eiusdem Societatis.* Lucem apologia hæc aspexit, novem Societatis Theologorum iustitragiis munita. Theologi censores sunt PP. Ioseph Gibalin, Carolus Dubù, Laurentius Granon, Franciscus de S. Ricard, Ioannes Ganterot, Franciscus Chiafe, Petrus Violet, Iacobus Tiram, M 3 Bel-

Beltramus Bras Rector Collegii Lugdunensis, ubi editum opus est anno 1669. Vir fuit Auctor iste politioribus litteris factis excultus: illius oratio elegans, salubrique resperfa. In praefatione fateitur, eruditos iuniores paulo liberius, & ut vulgo dicitur, laxioribus habenis in vastissimo illi moris campo discurrere: *Qui tamen, inquit, non sunt ex nostris*. Quinam ergo? Diana, Pasqualigus, Caramuel, Ioannes Sanchez, alique *modico sane numero*. Haec Honorati Fabri narratio opposita est narrationi P. Antonii Terilli. Hic quippe eodem circiter tempore scribit in prolog. ad tract. de consc. *Innumerabiles sunt qui a triginta annis Summis casuum, rerumque moralium tractatibus bibliothecas impleverunt..... in opiniones laxiores oculos, animumque coniecerunt*. Terillus unam, Faber alteram fateitur veritatem; & similiter unus unam, alter alteram falsitatem colore probabilitatis defendit. Innumeros laxioris Ethices Auctores asserit Terillus, in hoc verax. Paucos exhibet Faber, in hoc deceptus. Primos Probabilissimi strenuos oppugnatores testatur Faber fuisse *Candidum, & Comitolum Philaletum*, utrumque ex nostris, *Meredam, Mercorum, Fagnanum, Marinarium, Augustinum de Angelis, Vincentium Baronem, Anonymum, & paucos alios*. Terillus, contra, primos Probabilissimi oppugnatores Iansenistas obrudit. Uterque igitur aliquid veritatis, uterque aliquid falsitatis prodit. Hoc quod P. Faber asserit, Dianam, Pasqualigum, Caramuelem, auctores esse laxarum opinionum, negabunt alii; addentque Thomam Sanchez, Castropalaum, Tamburinum, Escobarium, Bufembaum, Luissium, Moyam, Burgaberium, Baunios, La-Cruz, Zanardum, Leandrum, aliosque plures, nec tantillum in laxitate cedere Dianae, Pasqualigo, Caramuel. Sed, tricis missis, ea est acerbissimi doloris materies, quod omnes fateantur, laxarum opinionum pestem morum sanctitatem inquinare. E contrario vero omnes fere Probabilistae, qui distam veneficam laxitatem fatentur, partium studio praeventi, negant laxam reperiri doctrinam in libris Auctorum qui suum proprium institutum professi sunt. Paulus Segneri, Dominicus Viva, alique negant, Thomam Sanchez, Tamburinum, Escobarium, Castropalaum auctores esse laxioris doctrinae. Teatini, ut vulgo appellantur, negant, Dianam, Pasqualigum, Filippinum, ceterosque

docere opiniones laxas. Erunt qui Antonium a Spiritu sancto, Leandrum, Bordonium a laxiori doctrina asserant. Dominicani iamdiu facti sunt, Lopez, Zanardum, Manriquez, La-Cruz, aliosque laxa scripsisse. Si omnes eadem sinceritate faterentur, proprios Casuistas tradere *complures opiniones, christianae disciplinae relaxativas, & animarum perniciem inferentes*, brevi moralis scientia pristinum suum recuperaret splendorem. Haec quae indicavi, iampridem deploravit P. Elizalde *Lib. I. quest. 1. §. 7.*, Nemo hominum, hac saltem aetate, de rigore doctrinae conquestus est. Largiorem dolent universi. Hoc quaedraginta quinque laxae opiniones proscriptae, hoc ipsorum sacrorum Ordinum sanctiones contestantur. Lis sane, ut paulo ante tactum est, exarsit inter partes de doctrina morum relaxata. *Factum utraque pars concessisse videtur. Sed, utra in causa fuerit, litigatur. Cuius rei testis locuples est Amadeus etiam ipse prohibitus. Neutra itaque partium sibi vult tribui quod laxatum fuerit*. Hoc ergo quod coram, & in conspectu hominum non vult sibi tribui, sed erubescit, quis iam bonum esse clam musitare audeat? Atque inde nos displiceamus, quod summa, ut decretum loquitur, luxuriantium ingeniorum licentiae in dies magis excrecenti obstitamus viribus omnibus.

II. Si Piro, Faber, Moya, de Camps, Daniel, Annatus, ceterique Societatis Apologitae aperte falli fuissent laxas suorum Casuistarum opiniones, easque diris devovissent; strenue reapse inclutam Societatem ab impolitura, quod doctrinam laxiorem illa adoptaverit, defendissent. At ob nimium erga Casuistas amorem, causam alioquin felicem, & verissimam prodiderunt. Tantum enim abest insignem Societatem adoptasse probabilisticam doctrinam, ut repetitis decretis suos altrinxerit *securiores docere sententias*. Et revera doctissimi ac gravissimi illius Theologi nemini secundi fuerunt in exterminando Probabilismo. Quare pessime de perillustri Societate merentur tum P. Bartholomaeus Fibus in sua *Apologia pro conscientia cap. 11. §. 11. num. 3.* ubi ait, *viros bonos pauculos* patrocinari probabiliori sententiae, contra viros gravissimos *praeter SOCIETATIS TOTIUS DOCTORES doctrinam probabilisticam* tueri: tum P. Claudius La-Croix, qui *Lib. I. cap. 11. num. 296.* scribit, *Auctores fere omnes*

omnes a Societate Iesu docere Probabilissimum.

III. Anno 1673. P. Franciscus Iops propositiones plurimum laxas *Duaci* evulgavit, quas Episcopus Atrebatenfis proscripsit, ut scandali, & erroris plenas. Triennio elapso, Auctor ipse easdem retractavit. Hac tempestate ignis probabilistici belli ferventius exarsit in Belgio. Universitas Lovaniensis anno 1679. Legatos Romam direxit cum amplo laxarum propositionum censu, summo Pontifici Innocentio XI. deferendo. Expeditio fausta fuit, eventusque votis respondit. Nam Pontifex graviorum Theologorum, sapientumque Praelatorum examini propositiones subiecit, illoque peracto, eodem anno 1679. 11. Martii 65. propositiones, ut scandali, & temeritatis plenas, damnavit. Hoc pontificium decretum fatale Probabilistis fuit atque funestum. *Probabilissimus* expresse *damnat* est in re sacramentaria, in questionibus iustitiae, fidei, belli iudicandi, medendorum corporum, & rei beneficiariae. Ne multa, damnatus Probabilissimus est in omnibus *secundae tabulae* praecipis. Id dumtaxat disputationi quoquomodo subiectum videri posset, sit ne Probabilissimus absolute, etiam in questionibus praepceptorum *prime tabulae*, & in quacumque materia anathemate confixus. Hoc ego evidenti, & ineluctabili demonstratione suo loco evincam.

IV. Tantum non ceciderunt animo doctiores, spectantes probabilisticam doctrinam, quam illi benignam, & suavem vocitabant, tribus decretis confixam, & decem supra centum propositiones, veluti Probabilissimi prosectaria, damnatas. Eo desperationis prolapsi sunt tum temporis Probabilistarum aliqui, ut auctoritatem pontificiam aggressi fuerint. Disseminavere illi in vulgus, praefata decreta Pontificem tulisse, non ut caput Ecclesiae catholicae, sed ut caput & Rectorem Inquisitionis Romanae. Porro, inquietabant, Pontifex Romanus, licet, ut caput Ecclesiae universalis, privilegio infallibilitatis fruatur, secus tamen, ut caput tribunalis Inquisitionis. Futilis, & audacis commenti meminerunt P. Carolus Casnedi *Tom. I. disp. 11. sect. 1. num. 1. 2. 3.* Cardenas *dissert. 1. cap. iv. num. 99.* P. Moya *Tom. I. select. disp. 1. quest. vi.*

V. Eiusmodi commenta, & tot in Casuistarum defensionem apologiae magnam constarunt Probabilistis invidiam, & in dies ultimam parabant cladem. Comparatione instituta Probabilitas quosdam inter & Iansenis-

stas, nonnulli contendebant, non valde diffimilia esse utriusque oppositae factionis studia in propriis tuendis sententiis. Negant Iansenistae, in libris extare Iansenii quinque damnatas sententias. Negant plerumque Probabilistarum plures, proscriptas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. propositiones reperiri, ut iacent, in libris Casuistarum. Subdunt Iansenistae, quinque propositiones, etiam si in Iansenio reperirentur, sensum habere catholicum. Reponunt Probabilistae, propositiones centum & decem damnatas ab Apostolica Sede, ut iacent, in suis habere Moralistic sensum sanum, a quacumque damnatione immunem. Utraque pars mutuo sibi exprobrabat artes, effugia, & astus in eludendis Sedis Apostolicae decretis. Utraque pars in aliena domo zelum sanae doctrinae, & obsequium erga Romanos Pontifices ostentabat. Interea vix erat qui proprium fateri errorem vellet. Vera, ne, an falsa sit comparatio haec; aliorum esto iudicium. Ex lectione plurimum Probabilistarum, potissimum P. Dominici Viva, qui interpretati sunt damnatas propositiones, colligi id poterit.

VI. Sacri Regularium Ordines religioni sibi verterunt, leges proprias condere, quibus a suis Claustris arcerent Probabilissimum. De Clericis Regularibus, vulgo Theatinis, de Dominicanis quid decreverint, iam est iudicatum. Sanctiones Seraphici Ordinis, Augustinianorum, Carmelitarum, Trinitariorum, Iesuitarum infra dabimus.

CAPUT V

Narratio eorum quae P. Tyrsus Gonzalez sub auspiciis Innocentii XI. peregit, ut de medio penitus tolleretur Probabilissimum.

I. QUAE hoc in capite dicturus sum, nobiliorem formant probabilisticae historiae partem, sive eventuum diversitatem, sive Auctorum, qui serae posteritati dicenda consignarunt, dignitatem, atque sinceritatem spectes. P. Paulus Segneri, sacer elapsi saeculi Demosthenes, pietate, & eloquentia celebris, & ipse P. Gonzalez, aut qui illi erat a secretis, quique compendium fecit eiusdem operis, quae dicturi sumus, subministrabunt. Scriptum evulgavit aut ipse P. Tyrsus, aut eiusdem amicus, in quo praecipua istius causae capita continentur. P. Paulus Segneri descriptionem hanc integram fere lingua italica transcribit; atque consutare nititur in sua secunda super *probabilis-*

bilistica controversia epistola. Titulus scripti eiusmodi est. *Brevis Narratio eorum quae P. Tyrus Gonzalez Soc. IESU peregit iam inde usque ab anno 1670. ut opinio probabilistica non reputaretur sententia propria suae Religionis.*

II. P. Tyrus Gonzalez, post illustratam doctrinae suae splendore decem annorum spatium Salmanticensem Cathedralam, ad ministerium apostolicum divino afflante Numine vocatus, anno 1665. scholis vale dixit. Peragratis Hispaniarum non paucis provinciis, fanioris evangelicae doctrinae tritico fati, deprehendit Confessarios non paucos laxitatis zizania in evangelica vinea extremo animarum detrimento spargere. Hac & ipse ab adolescentia imbutus doctrina, eidem serio studuit ad annum usque 1670. Hoc tempore occasione apostolici ministerii, seu sacrarum, ut vocant, missionum, detectis corruptelis a Probabilismo derivatis, tota mentis indagine versare causam istam, discutere, scribere coepit. Triennium aetivum tempore, quo a ministerio divini verbi populo explicandi cessabat, in istius controversiae studium totus incubuit, tractatumque composuit hoc inscriptum titulo: *Fundamentum Theologiae moralis idest, tractatus theologicus, in quo ostenditur, non probabilitatem, quae communis est sententiarum oppositis, sed dumtaxat veritatem, saltem ut creditam, & prudenter existimatam, esse rectam regulam morum: proindeque nunquam esse licitum sequi sententiam minus tutam in concursu tutoris, nisi illa praeceminat isti quoad probabilitatem, seu verisimilitudinem in existimatione operantis.* Et quoniam videbat sententiam huic oppositam, ita esse in Societate communem, ut timeri prudenter posset intra paucos annos futuram, non fecus ac *Scientiam mediam*, eidem propriam, nisi Theologi prodirent, qui, larva posita, eam impugnant, dedicare praefatum tractatum R. P. Oliva, tum Praeposito suo Generali, constituit. Hic, si inscriptum sibi opus excepisset, in quo *Probabilismus* convellebatur, Probabilissimi in Societate dominantis notam penitus repulisset. Missum tractatum ex Hispaniis anno 1673. Romam Generalis Oliva Theologis quinque recognoscendum dedit. Revisorum cognomina sunt Le Roy Belga, Requens Italus, A Cruce Lisbonensis, Dunellus Gallus, Esparza Hispanus. Unanimi consensu opus improbarunt, negata illud edendi facultate. Iudicarunt æquo rigidiorum doctrinam, in hoc tractatu defensam, minusque congruam suavitatis spiritui, quo dirigendae in caelum animae sunt,

E contrario systema probabilisticum existimatum congruentius fuit suavi, & faciliori animarum regimini, aptiusque ad viam salutis dilatandam.

III. Pauca quae haecenus dicta sunt, ex laudato compendio decerpsi. P. Paulus Segneri haec, & alia plura, quae causae statum, seu doctrinam, & controversiae principia spectant, recenset, eaque quibusdam eloquentiae pigmentis obscurare pro virili parte nititur. Istius argutationes, & paralogifinos fuse refutavi in *Historia Probabilismi*, & *Rigorismi diss.* II. Paucissima nunc obiter dicam. Ad omen illud, quo Compiler P. Gonzalez praedicit, Probabilissimum non fecus in Societate regnaturum, ac scientiam mediam, nisi Theologi eiusdem Ordinis, Praeposito Generali annuente, oppugnent sententiam quam benignam vocant, respondet citata *epist.* II. §. 3. num. 12. vernacula lingua his latine redditis; sensu, & spiritu, non littera, servato. *Oh Deus! quam assertio isthac, Societatis famae iniuriosa, nedum falsa? Instituti huius Auctores optimo in sensu amplexati omnes sunt sententiam benignam.* Num. 3. Ceterum quo ausu Compiler effutit, P. Tyrsum dedecus reputasse Societatis, si hanc opinionem amplecteretur a Medina Doctore illustri iuxta ipsum irvectam? Tale ne dedecus in sua matre deprehenderunt Suarez, Vasquez, Valentia, Azorius, Lessius, Laymanus, Thomas Sanchez, Giballinus, Granaudus, Castropalaus viri omnes naris non minus emunctioris ac ipse sit? P. Paulus Segneri hoc idem *epistola* II. §. 2. num. 7. scribit. *Controversia hodie dum tam celebris, nempe utrum liceat amplecti opinionem minus probabilem, probabilioris relicta, adeo iuvenis in scholis est, ut elapso saeculo nata fuerit. Quindecim saeculis antea elapsis non maior eiusdem notitia, quam antipodum, ante Columbum incognitorum. Nihilofecius pietas christiana tum non minus ac in praesentiarum effloreat, obtinebat sacramentorum usus, caritatis officia peragebantur. Eadem vero epistola §. 4. num. 13. pag. 98. de sententia probabilioris, quam severam vocat, haec scribit. *Sententia severa (probabilior) paucis ante annis nata sub hocroscopo admodum fatali in campum educere haud valet Theologorum legionem, qui vel remotissime comparari possint, sive numerum, sive nomen spectes, cum Theologis qui arma stringunt ad sartum tectum custodiendum Probabilissimum.* Quindecim illis saeculis, quibus sententia benigna incognita penitus erat, qua regula Christianorum conscientiae in opinionum conflictu*

rege-

regebantur? Non opinione minus probabilior non probabilioris, seu severa, paucis abhinc annis nata insaulto sidere. Quam ergo? P. Paulus Segneri, quae sibi vel ex Terillo, vel ex alio Probabilista dabantur, scribebat fide bona: nec enim ipse apostolicis curis sancte distentus, otio abundavit, quo posset implicatissimam quaestionem ad exactam crism revocare; ut fufius in nostra historia citata ostensum est. Quare haud mirum est, si tres illius epistolae antilogis, paralogifinis, & narrationibus penitus falsis sca-teant. Collecta quippe ab aliis, illique oblata in ordinem digerebat elegantique eloquentique stilo. Verum narrationem persequamur.

IV. Anno 1676. Professore primario Societatis, qui Cathedralam Salmantinam moderabatur, denato, P. Tyrus, iussus apostolicum sacrarum missionum munus, quo undecim functus annis erat, dimittere, praefatam occupare Cathedralam astringitur. Ad tam insolitum eventum recogitans, digitum Dei in hac destinatione se videre arbitratus est, atque haec suis insonare auribus visum fuit. *Deus de Salmanticam vocat, ut maiore or-natus dignitate, & auctoritate a superiori-bus facultatem docendi, typisque edendi probabilioris sententiam obtineas, aut saltem aequae hanc ac oppositam defendendi.* Quoniam, tamen nullum sit latum decretum, nulla rogata lex quae urgeat Theologos Societatis, docere sententiam minus probabilem, faventem libertati adversus legem; nihilofecius nemo reapse hanc oppug-nare doctrinam audebat: nec Praepositus Generalis permittebat adversus eam libros edere; licet in eiusdem defensionem in dies opera typis edita prodirent.

V. P. Paulus Segneri, textu hoc italice descripto, *epistola citata* §. 20. hanc emittit exclamationem: *Oh quam verum est, amorem dulcium esse somniorum parentem! Qui amant, sibi somnia fingunt. Aquinati dumtaxat pro arbitrio extasis donum collatum fuisse legi. Nollem suavia haec ratiocinia, quae a Deo proficisci reputantur, essent arbitraria figmenta. Potius ex ratiocinationis falsitate inferre convenit, spectra haec fuisse illius qui nimio excessu semetipsum amabat.* Haec pius Segneri de non minus pio, & longe plurimum doctiore, suo Praeposito Generali. Peiora tamen de suo doctissimo Superiore scribere P. Segneri ausus est. Subdit quippe num. 53. pag. 181. & 182. *Si ego somnari vellem, dicerem ob duo forte capita a missionibus ad cathedram revocatum. Unum,*

ut tanto honore tot exantlatis undecim annorum spatio laboribus in humili ministerio, & potissimum in convertendis ad Christi fidem Mauris praemium rependeretur. Alterum, quod in praefato ministerio, quo ex una parte proderat animabus, eo amplius fortasse ex altera eiusdem damnatum inferebat, aut poterat inferre, vi doctrinae, qua tenebatur, repugnante universalissima Doctorum sententia, absolutionem negando mille poenitentibus, alioquin bene dispositis, ob hoc solum quod recusabant illius subici opinioni; cum moraliter certi essent se tuto oppositam sequi posse. Et hoc in causa fuit cur tot rumores concitati adversus talem Operarium, ceteroquin laudabilem, fuerint in tribus provinciis, Castellae, Toleti, Vandalitiae, ut comper-tum ibidem est. Sed & haec mea forte somnia sunt praeterenda, iuxta illud Levitic. xxix. *Non observabitis somnia.*

VI. Huc abripit viros etiam pios, probosque partium studium. Quis sibi in animum inducere potuisset, ut crederet, P. Paulum Segneri ausum fuisse talia typis edere adversus suum Praepositem Generalem, quo doctiorem Inclyta Societas Iesu haecenus non habuit, si ex fructibus dignoscere arborem licet? Si quis fidem P. Paulo Segneri in hoc negotio adhiberet, P. Tyrsum Gonzalez, tot voluminum auctorem, summo Pontifici Innocentio XI. praecarum, primarium Salmantinae Cathedralae moderatorem, universae Societatis Iesu Praepositem Generalem, habere deberet, tamquam fanaticum, cerebrosum, provinciarumque perturbatorem, qui plus detrimenti quam commodi animabus in apostolico ministerio attulit. Quis porro haec inaudiens non perhorrescit?

VII. Frustra omnibus pro obtinenda praefati operis edendi licentia tentatis, petiit P. Tyrus a P. Generali Oliva, ut saltem sibi liceret quarto Tomo Theologiae Scholasticae, quae sub praelo erat, inferere substantiam illius doctrinae, duobus vel tribus §§. contentam, & in propositiones breves, atque perspicuas tributam, quibus suam aperiret mentem. Sed neque hoc impetrare potuit. Propositiones sequentes erant.

1. *Nemini licet in praxi sequi opinionem faventem libertati adversus legem, quando ipse iudicat esse falsam, & legi divinae contrariam in sensu composito talis iudicii, praecipue intenta ad cohibendum opinionum probabilium abusum.*
2. *Nemo potest sequi licite opinionem*

sa-

faventem libertati adversus legem, quando est fundamentum evidenter maius ad credendum illam esse falsam, & legi divinæ contrariam, quam ad credendum esse veram, & legi divinæ non contrariam.

3. „ Nemo potest licite sequi opinionem faventem libertati adversus legem, quando absolute habet fundamentum maius ad iudicandum illam esse falsam quam ad iudicandum esse veram: eo quod in actu apparet ei verisimilis.

4. „ Nemo potest licite sequi opinionem faventem libertati adversus legem, quando non habet fundamentum maius ad iudicandum esse veram quam ad iudicandum esse falsam: eo quod experiatur æqualem vim movendi in fundamentis partis opposita, ac proinde utraque opinio sit illi æque verisimilis.

5. „ Licitum est sequi opinionem faventem libertati adversus legem, quando post diligentem veritatis inquisitionem citra passionem & culpam habet maius fundamentum ad credendum esse veram quam ad credendum esse falsam: quia tunc inculpate potest iudicare esse veram, & legi divinæ conformem.

6. „ Quamvis opinio favens libertati adversus legem, sit specificative in se probabilis minus, quia habet pro se pauciores Auctores graves; si tamen sit in se certe probabilis, quia defenditur ut vera ab Auctoribus classicis, quorum opinio habetur communiter pro probabili, & operanti ipsi post diligentem veritatis inquisitionem, citra omnem passionem, & culpam præsentatur ut magis verisimilis quam opposita, potest eam licite sequi: quia tunc inculpate potest iudicare illam esse veram.

7. „ Fundamenta Doctorum, asserentium licitum esse sequi opinionem probabilem minus tutam, relicta probabiliori, & tutiori, si intelligantur de tutiori, quæ solum in se specificative, & materialiter, & communi æstimatione est probabilior, sunt satis efficacia; si autem intelligantur de opinione tutiori, quæ non solum in se est probabilior, sed etiam ipsi operanti verisimilior apparet, sunt inefficacia.

8. „ Multi Doctores huius sæculi, asserentes licitum esse sequi opinionem minus tutam, relicta probabiliori, & tutiori, conciliari possunt cum multis antiquorum, qui ad usum licitum operationis minus tutæ exigunt quod saltem sit probabilior tutiore, dicendo, istos solum exigere quod opinio

minus tutæ sit operanti ipsi probabilior, idest verisimilior; illos vero solum asserere, licitum esse sequi opinionem minus tutam, quæ in se, & communi æstimatione est minus probabilis, si ab ipso operante inculpate indicatur vera, quia ob fundamentum rationis in actu primo visa, est ei verisimilior.

VIII. Nec istas propositiones typis mandari, Censuram iudicio expedire iudicavit Generalis Oliva. Tum P. Tyrus aperte cognovit, tractatum suum de probabilium opinionum usu a Theologis Societatis, & ab ipso Præposito Generali improbari propter doctrinam substantiam in eodem contentam. Collegit, Superiores velle ut sententia, appellata benigna, de usu licito opinionis minus probabilis, & minus tutæ in concursu tutioris, & operanti ipsi verisimilioris, in Societate prævaleret: quia iudicabatur illam esse aptiorem ad dirigendas conscientias in spiritu dulcedinis, & suavitatis: manifestum quippe est, hanc amplexos fuisse doctrinam viros, non solum sapientia, sed & virtute, & pietate insignes, non ex studio placendi hominibus, & animos hominum sibi conciliandi, ut calumniantur Iansenistæ cum laud. Montalt. *epif. v.* sed ex sincero desiderio consulendi proximorum salutem, ad quam promovendam magis aptam censebant hanc benignam doctrinam quam oppositam paulo securiorem.

IX. Septem annis, postquam P. Tyrus hunc tractatum confecerat, prodit Bulla Innocentii XI. anno 1679. in qua confixit sexaginta quinque propositiones, & in qua declaravit, ad usum opinionis minus tutæ non sufficere quod illa sit utcumque probabilis in se, si eius probabilitas, comparata cum probabilitate sententiæ tutioris, sit tenuis & exigua. Promulgato in Hispania pontificio decreto, rescivit Pontifex summus ex litteris sui Legati Mellini, religiosum virum e Societate Iesu ante aliquos annos confecisse tractatum, in quo efficaciter refellebat præfatam propositionem, & alias quas damnaverat, & fuso calamo sententiam Probabilistarum, quæ in Societate erat communis, reiciebat, & oppositam Antiprobabilistarum doctrinam, in quam sua Sanctitas summopere inclinabat, strenue defendebat. Istius rei nuntio accepto gravissus est sanctissimus Pontifex Innocentius. Continuo in mandatis dedit Legato suo Mellino apud Carolum II. ut dictum tractatum exscribi curaret, & confestim Romam transmitti apographum.

Id-

Idque celeritate summa peractum fuit, illudque Sanctitas sua recognoscendum dedit duobus valde peritis viris, qui illum magnopere probarunt, laudaruntque. Alter quippe in sua censura dixit, *tractatum illum esse moribus Christianorum formandis apprime utilem, atque iisdem hac tempestate reformandis præsentaneum fore.* Alter diserte pronuntiavit, *nihil suo iudicio circa propositum argumentum prodidisse ex officina Societatis Iesu isto tractatu solidius.* Unus addidit, maiorem se in eo desiderare severitatem; alter adiunxit, ad plenioris operis commendationem optandum esse ut nonnulla quæ illic obiter tantum dicuntur, ex professo, ut dicitur, tractarentur. Itaque operæ pretium, inquit, esset, conditiones opinionis probabilioris, quam sequi liceat, etsi minus tutæ sit, tractare, & copiosius explicare, inculcando præcipue tantam esse debere illam probabilioritatem, ut, omnibus inspectis, unice probabilis sit, & post diligentem veritatis inquisitionem nihil appareat in contrarium ad persuadendum rem illam esse illicitam.

X. P. Paulus Segneri iis quæ proxime naravi, relatis *epif. 11. §. 26.* respondet, pontificios deceptos fuisse. Exscribenda sunt illius verba italice. Hæc ergo scribit num. 70. pag. 211. *Io considero, come li due Revisori dell' opera qui lodata, se l'approvarono di realtà, non la disaminarono finalmente. Lasciarono guadagnarsi dall'apparenza: perchè stimarono che il Padre, come gli altri della sua squadra, volesse obbligare ciascuno a seguir quell'opinione la quale sia la più probabile nella comune estimazione de' dotti, non nella propria. Questa è l'equivocazione, radice in tal materia di molti abbagli, ma poco scorta ancor dagli intelligenti, perchè ella appunto è radice. Quæ sic verto.* Id ego animadverto, duos laudati operis Censores, si illud reapse adprobarunt, penitus illud non dispexisse. Fucis se decipi permiserunt: quoniam exiltimarunt, Patrem, quemadmodum alios suæ cohortis, velle quemquam astringere ut illam amplectatur opinionem quæ communi doctiorum, non proprio sensu, probabilior sit. Hæc est æquivocatio, radix in hac causâ multarum aberrationum, paucis tamen etiam sapientum nota, quoniam scilicet dixit est.

XI. Quid, si transalpinus aliquis tanta audacia exciperet pontificios Censores? Imperitos ergo controversiæ probabilitiæ Theologos delegit Pontifex, qui opus P. Tyrus

recognoscerent? Si hæc exceptio admittatur, actum conclamationis est de omnibus pontificiis decretis. Dissimilia ne fuerunt Iansenistarum artificia? Nonne & ipsi isthuc se recepere, ut effutirent, deceptos fuisse Theologos in examine libri Iansenii, & in excerptis propositionibus? Ad statum controversiæ quod attinet, invictis argumentis ostensum est, in *dissertationibus nostris super Historia Probabilismi & Rigorismi dissert. 11.* P. Segneri ieiunium penitus eiusdem controversiæ fuisse, eaque scripsisse quæ illi ab aliis suggerebantur. Imponit suo Generali Gonzalez, dum asserit singularem eum in hac causâ propugnare opinionem; cum evidens sit, non aliam, quam communem Antiprobabilistarum, ab eo doctrinam defendi. Deceptionem quam P. Segneri impingit pontificiis Revisoribus, improbat summus Pontifex suo peculiari decreto, quod infra dabimus. Omnino ieiunium & innocentissimum se istius controversiæ prodit P. Paulus Segneri, cui parcendum, quod numquam fuerit Theologiam professus; eaque scribebat quæ sibi italice scribenda ab aliis proponebantur. Nulla melior pii viri excusandi via occurrit, ac si dicatur, illius non esse tres epistolas probabilisticas, quarum stilius Paulum Segneri evidenter, doctrina contra, alium omnino a Segneri Auctorem refert. Corruptas illas esse concedit P. Sanvitalis in sua opella, inscripta *Giustificazione &c.* Reiciant ergo illas, ut apocryphas, damnentque PP. La-Croix, Viva, Casnedi, & centum alios, qui ut genuinas easdem proponunt, magnumque ex pietate P. Segneri Probabilismo splendorem accedere autumant. Verum, si genuinæ sunt epistolæ præfatæ, non Probabilismo decus conciliant, sed nubem P. Segneri offundunt.

XII. Pontifex Innocentius XI. P. Tyrus per Legatum suum Mellinum suam significavit voluntatem, ut edatur liber. Id optimis rationibus declinavit Tyrus, quarum potissima fuit obsequium, & submissio debita Societati, cuius dedecori verteretur, si, invitis eiusdem Superioribus tractatum suum adversus laxitatem, ut dicitur, opinionis minus probabilis typis mandaret. Hæc tamen non rescripsit Pontifici; sed ab imprimendo opere dissuadere eundem studuit sequenti epistola, quam ad ipsum dedit 25. Decembris 1681. „ Quamvis doctrina mei tractatus probetur a Revisoribus designatis, vel designandis a Vestro Sanctitate, & ab illis dicatur utilem fore; non expedit ut tra-

„ etc.

„ Status imprimatur ut iacet. Cum enim
 „ illum composuerim, dum versarer in missio-
 „ nibus, & post magis ventilata sit hæc ma-
 „ teria, nunc necesse est illum magis lo-
 „ locupletari. Licet enim pro Missionario fo-
 „ ret sufficiens, pro Cathedralico primario
 „ Salmanticensi est diminutus, & oportet
 „ fufius impugnari illum qui, post illum tra-
 „ statum compositum, Tomum edidit de
 „ regula morum. His ultimis verbis *Teril-*
 „ *ium* designat, qui Tomum circa hæc tem-
 „ pora edidit de regulis morum.

XIII. P. Paulus Segneri respondet *cit. epif.*
 „ §. 27. n. 71. pag. 214. hæc esse documenta
 „ historica, quæ missa facit. Interim subdit,
 „ nihil verisimilitudinis habere, P. Gonzalez
 „ declinasse, favente Pontifice, editionem sui
 „ operis adeo sibi cari; ut paulo post imprimi
 „ *Delingæ* absque Religionis facultate curaverit.
 „ *Delingæ* editus tractatus fuit anno 1691. quo
 „ tempore Gonzalez universam moderabatur
 „ Societatem. Non ergo ab aliis quam a se-
 „ metipso facultatem operis imprimendi ob-
 „ tinere debebat. Nonnulla alia, quæ ibidem
 „ P. Segneri in Gonzalez scribit, italice pri-
 „ mum referam. „ Il dire poi, che piu to-
 „ „ sto egli (il P. Generale Gonzalez) avreb-
 „ „ be dato quel suo parto alle fiamme, che
 „ „ farlo veder al pubblico fuor di legge, è di
 „ „ lode grande. Ma lascia crederli piamente
 „ „ a chi vuole, massimamente dappoi chè
 „ „ appunto fuor di legge stampollo due anni
 „ „ sono sugli occhi di chi si fosse, purchè
 „ „ non fosse di chi lo dovea vedere. *O quan-*
 „ „ *te vittime egli si sarebbe indotto a sacrifi-*
 „ „ *care* (dirà chi legge) prima di venir a
 „ „ quest' una, che pur non era unigenito al
 „ „ par d'Isacco! „ Latine sic verto. „ Quod
 „ „ vero circumfertur, Patrem Gonzalez flam-
 „ „ mis maluisse suum tradere tractatum quam
 „ „ præter legem edere, res est laude valde di-
 „ „ gna. Verum id piis hominibus credendum
 „ „ permittitur, maxime ex quo, præter scili-
 „ „ cet legem, duobus post annis, illum *De-*
 „ „ *lingæ* edidit in omnium conspectu, iisque
 „ „ solis inficis quorum intererat rem scire.
 „ „ *Heu quot victimas ille immolasset, præter*
 „ „ *hanc unam, quæ tamen, æque ac Isaac,*
 „ „ *unigenita non erat!* „ Hactenus P. Paulus
 „ Segneri. Fama Præpositi Generalis Socie-
 „ tatis Iesu diæteris proscinditur, ut causa
 „ probabilistica promoveatur. P. Gonzalez tan-
 „ tæ humilitatis, & virtutis fuit, ut bis se
 „ abdicare studuerit Salmantina Cathedra, quo
 „ vitam suam in apostolico ministerio consum-
 „ maret. Librum ipsum viginti & amplius an-

„ norum spatio occultum tenuit: & tamen
 „ palam est, eumdem, Pontifice auspice, evul-
 „ gare typis potuisse. Vir denique fuit qui
 „ post tot rumores, & turbas dignus est habi-
 „ tus ut universæ Societatis clavum teneret.
 „ Et in tantum virum, in tantum Prælatum
 „ proprium hæc quæ indicavimus, & alia plura
 „ scribere in publicum P. Paulus Segneri ausus
 „ est? Mirabitur sera posteritas, quin mira-
 „ buntur viventes, P. Præpositi Generalis So-
 „ cietatis Iesu probitatem vindicari a viro Do-
 „ minicano adversus Scriptorem Iesuitam, cu-
 „ iusmodi est P. Segneri. Mirabuntur sane &
 „ in Dominicano veritatis amorem, & in Iesuita
 „ domesticæ probabilitatis defendendæ studium.
 „ In excusationem clarissimi Segneri, singulari
 „ pietate præditi, non aliud dicendum occurrit,
 „ nisi vel quod talia scripserit, ut aliis imo-
 „ rem gereret, temporis illius procella spectata:
 „ vel quod his præiudiciis *Probabilismus* ho-
 „ minum etiam piorum mentes occupat.

XIV. Anno 1687. P. Tyrus Gonzalez,
 „ ut Elector Provincia Castellane, Romam
 „ concessit ad Congregationem generalem XIII.
 „ in qua Successor R. P. Ioannis Pauli Olivæ
 „ denati eligendus erat. Sanctissimus Pontifex
 „ Innocentius XI. luculentissima desiderii, quo
 „ flagrabat, ut in Præposito Generale meli-
 „ geretur P. Gonzalez, indicia præbuit. Tali
 „ quippe Præposito sperabat fore ut nimia opinan-
 „ di licentia, cuius accusabatur Societas, cohi-
 „ beretur, ianuaque aperiretur probabiliori, at-
 „ que saniori doctrinæ propagandæ in Societa-
 „ tem; cum id in votis haberet Romana Se-
 „ des. Dolebat quippe Pontifex, inquit Com-
 „ pilator, & conquerebatur de tanta conformi-
 „ tate, & quasi coniuratione Iesuitarum, inde-
 „ fendenda minori probabilitate, tamquam re-
 „ gula secure conscientie: videbat quotidie ex
 „ officina Societatis prodire libros, qui quasi pro-
 „ aris & focis pugnabant pro usu licito opinio-
 „ nis minus probabilis, & minus tuta, eosque
 „ recipi cum plausu a Iesuitis; nullum autem
 „ prodire qui aperta fronte, & non dissimulato
 „ Auctoris, & Religionis nomine, doctrinam il-
 „ lam impugnaret. Insuper audiebat in Societate
 „ male audire apud Superiores qui doctrinam Pro-
 „ babilistarum sibi displicere significaret, &
 „ fere nullum esse qui palam auderet impugnare,
 „ immo & aliquis molestias non paucas passos
 „ esse. Hinc inferebat, tantam uniformitatem,
 „ tantamque conspirationem in defendendo suo
 „ Probabilismo in Religione, in qua est tanta
 „ opinandi libertas, ut est Societas, non videri
 „ casualem, sed potius provenire ex consilio
 „ Religionis, volentis sensum & in actu exer-
 „ cito

„ cito adoptare sibi, & facere propriam. Religio-
 „ nis sententiam de usu licito opinionis minus
 „ probabilis.

XV. Non audet negare P. Segneri, Pon-
 „ tificem Innocentium electionem P. Gonza-
 „ lez in Præposito Generale promovisse, at-
 „ que Electoribus suam significasse claris iudiciis
 „ voluntatem, ut in eumdem P. Tyrsum
 „ suffragia caderent. Hæc dumtaxat subiicit
 „ cit. epist. §. 28. pag. 217. *Io dico bene, che*
 „ *se Innocenzo XI. come saggio, lo desiderò Ge-*
 „ *nerale, sicuramente non lo desiderò per un*
 „ *libro.* „ Illud addo, si Innocentius, ut pote
 „ „ prudens, desideravit in Generalem P. Tyr-
 „ „ sum, illum sane non concupisse propter
 „ „ unum librum. „ Nec in mentem Com-
 „ „ pilatori venit adfirmare, sanctum Pontifi-
 „ „ cem Innocentium ob unius libri editionem
 „ „ electionem P. Tyrsi in Generalem procurasse;
 „ „ sed ob virtutis, sapientiæ, prudentiæ, &
 „ „ fortitudinis dotes, quas eminere in tanto vi-
 „ „ ro cognovit.

XVI. Electio pro votis cessit die 6. Iulii
 „ anno 1687. Pontifex electum Generalem sic
 „ affatus est. Quoniam Deus ad hæc te præ-
 „ fecturam evexit, tuum erit curare ut in So-
 „ cietatis gymnasiis doctrina maioris probabili-
 „ tatis, in quam Sedes Apostolica propendet,
 „ doceatur. In hunc finem in Romano Colle-
 „ gio magistrum præficies, qui doctrinam hanc
 „ propugnet. Sanctitati suæ promisit Generalis
 „ Gonzalez, se ex Hispania vocaturum Pro-
 „ fessorem Theologiæ, qui eam doctrinam in
 „ Collegio Romano diceret: & ita adimple-
 „ vit anno sequenti, quo P. Iosephum Alfarum
 „ ex Hispania adduxit ad legendam Theo-
 „ logiam in Collegio Romano. Oppositiones,
 „ & gravissima offendit obstacula P. Alfarus,
 „ dum munus e cathedra explicandi sententiam
 „ probabiliorum aggressus est. Multi eumdem
 „ coegerunt ne in publicum hanc doctrinam
 „ defendendam exponeret. Idque affectu fue-
 „ runt. Quoniam tamen P. Alfarus theses
 „ ex universa Theologia collectas, typis edi-
 „ tas proposuerit publico certamini, cui ipse
 „ præfuit anno 1689. ausus minime est senten-
 „ tiam maioris probabilitatis exponere. Tum
 „ cognovit Pontifex gravissimas difficultates, in
 „ quas incurfus novus Generalis erat, ut in
 „ Societate libertatem relinqueret docendi do-
 „ ctrinam probabiliorum. Quare summus Pon-
 „ tifices apertius Patres ipsos Societatis graviores
 „ alloqui destinavit. Idque in mandatis dedit
 „ Cardinali Cybo, Status Secretario, ut signi-
 „ ficaret Patribus Congregationis generalis,
 „ cupere summum Pontificem, ut in doctrina

de opinione probabili licitum esset Theolo-
 „ gis Societatis tenere, atque libris publicis, si
 „ vellent, tueri, quod in concursu opinionis
 „ magis probabilis, magisque tutæ non liceret
 „ sequi minus tutam, minusque probabilem.
 „ Congregatio desiderio Pontificis cupiens satis-
 „ facere condidit decretum XVIII. in quo de-
 „ claravit Societatem non prohibuisse, nec pro-
 „ hibere quominus sententiam illam tueri pos-
 „ sent, quibus illa magis probaretur: ipseque
 „ Pontifex sæpe hortatus P. Generalem est,
 „ ut curaret maiori quo poterat studio ut in
 „ Collegio Romano, aliisque gymnasiis So-
 „ cietatis traderetur doctrina Antiprobabilista-
 „ rum.

XVII. Mirifica sunt interpretamenta, qui-
 „ bus hæc omnia perturbare nititur P. Paulus
 „ Segneri. Non veretur conceptis verbis asse-
 „ rere, Pontificem summum cum suis iudicibus
 „ revisoribus delusum fuisse. Ne fides vacillet
 „ lectorum, illius verba excribenda sunt. *Or*
 „ *qui bisogna finire omai di scoprire l'equivoca-*
 „ *zione accennata più volte da me bensì, ma*
 „ *non mai spiegata a dovere. Se Papa Inno-*
 „ *cenzo XI. e tutti gli altri dignissimi suoi mi-*
 „ *nistri si persuasero, come diceva loro il Padre,*
 „ *che la sentenza severa fosse l'antidoto a tutte*
 „ *l'opinioni chiamate larghe, fu perchè egli*
 „ *di ragione avvisavansi, che egli per sentenza*
 „ *severa intendesse quella che fino allora intende-*
 „ *vano tutti gli altri, cioè quella che ci obbliga*
 „ *all'opinione reputata fra dotti generalmente*
 „ *la più probabile al paragone. Ma non era ciò*
 „ *vero punto. Egli per sentenza severa intende-*
 „ *va quella fabbricata dinanzi da lui, cioè quella*
 „ *che obbliga alla opinione diretta riputata la*
 „ *vera dall'operante, sentenza non pur non se-*
 „ *vera a chi la fa tutta, ma arrischiatissima,*
 „ *come si è da noi già dimostrato. E così, PA-*
 „ *PA INNOCENZO, e TUTTI GLI ALTRI,*
 „ *SE CREDEVANO CIO' CHE DA LUI DI-*
 „ *CEVASI, RIMASERO ASSAI DELUSI dalla*
 „ *speranza, non già per colpa loro, ma per ca-*
 „ *gione di lui medesimo, e POI DI QUEI*
 „ *GIUDICI REVISORI, quali nel giudicare*
 „ *su tal dottrina si erano facilmente lasciati*
 „ *sorprendere dall'aspetto: nè ciò per altro, se*
 „ *non perchè aveano rimirato il quadro dal lato*
 „ *suo luminoso, non l'aveano rimirato dal fosco.*
 „ Quæ sic latine verto. Tempus iam urget
 „ „ ut sapius indicatam, numquam tamen satis
 „ „ explicatam, deceptionis radicem patefaciam.
 „ „ Si PAPA INNOCENTIVS XI. om-
 „ „ nesque alii eximii eius ministri sibi persua-
 „ „ serunt, quemadmodum illis Pater (Tyr-
 „ „ sus) insinuat, sententiam severam anti-
 „ „ do-

dotum esse adversus omnes opiniones laxas appellatas; id evenit, quia ii merito arbitrabantur, eum nomine sententiæ severæ illam intellexisse quam hætenus alii omnes docuerant, nimirum quæ nos astringit eam amplecti opinionem quam doctiores communiter probabiliorē reputant. Verum falsum id omnino erat. Ipse (P. Tyrus) sententiæ severæ nomine eam intelligebat quam ipse sibi formaverat, videlicet illam quæ ad opinionem directam veram ab operante iudicatam, astringit: quæ sententiæ non modo severa non est, sed a læ periculique plenissima, sicuti a nobis iam ostensum est. Quare INNOCENTIUS PAPA XI. OMNESQUE ALII, si iis quæ sibi a P. Tyrso dicebantur, fidem adhibuerunt, valde decepti remanserunt, non illorum culpa, sed primum P. Tyrsi artificio, & postea ILLORUM IUDICUM CENSORUM, qui iudicium in talem ferentes doctrinam, facile semetipfos deceperunt, quod scriptum P. Tyrsi, non quæ tenebrosum, sed quæ lucidum erat, spectarunt.

XVIII. P. Paulus Segneri in iis quæ recitavimus, illusionis, atque deceptionis accusat, quos? *Summum Pontificem Innocentium XI. eiusdem iudices revisores, & Reverendissimum P. Tyrsum Gonzalez suum Generalem.* Scripsit enim P. Segneri suas epistolas anno circiter 1693. P. Tyrsum Societatem moderabatur iam ab anno 1687. Porro, ut quam iniuste istos carpat, palam fiat, primum omnium in examen vocanda sunt crimina quæ Patri suo Generali impingit. Duo P. Segneri affingit P. Gonzalez Præposito suo Generali. Unum, quod negat probabilitatem obiectivam. Alterum, quod in controversia probabilistica, non communem probabiliorē doctrinam, sed opinionem singularem periculi & a læ plenissimam defendat. Si alterutrum, nedum ambo, verum sit, me auctore, a P. Segneri victoria stat. Si ambo facta evidentè falsa sunt, tres epistolæ P. Segneri super quæstione probabilistica igni & aqua sunt interdiciendæ. Porro tam falsa sunt duo indicata facta, quam falsum est fereno cælo Solem meridianum non resplendere. P. Gonzalez negavit probabilitatem obiectivam? Hanc falsitatem evincit eiusdem tractatus. Quid quod nemo, nisi stultus, hanc probabilitatem negare valet? Omnis quippe probabilitas formalis ab obiectiva pendet. Qui primam suscipit, admittat oportet & alteram. Primam admittit P. Gonzalez:

ergo & secundam. Duplex probabilitas obiectiva: altera rationis, quam intrinsecam, altera auctoritatis, quam extrinsecam appellant. Utramque propugnat P. Gonzalez; & hanc secundam ceteris claritus explicat. Probabilitatem extrinsecam, in quam sapientes communiter conspirant, amplectendam communiter docet Gonzalez. Accidit interdum, raro quidem, sed accidit tamen, ut opinio aliqua communior sit inter Theologos, qui illam pro dignitate non disceptarunt. Sapientiores, licet numero impares, Theologi controversiam, data opera, discipiunt; & post severius examina, citra omnem passionem, validissimas rationes, gravissima fundamenta deprehendunt, quæ evincunt oppositam opinionem extrinsecam penes vulgus Moralistarum minus probabilem, veriorē probabiliorēque esse. Et tunc hanc amplectendam esse docet P. Gonzalez, docent: Antiprobabilitatē omnes. Evidens itaque est P. Gonzalez communem doctrinam propugnare. Id solum verum habet, hunc sapientem virum nemini secundum fuisse in illustranda hac controversia, a qua cuiusque rigoris notam abstulit; & quoad fieri potuit, benignius veram, sanamque probabilioris doctrinæ sententiam exposuit. Horum omnium testis est publicum opus eiusdem Gonzalez. Quis nunc non miretur P. Segneri ausum, quo ignorantia, deceptionis, illusionis quæ reos postulat sanctissimum Pontificem Innocentium XI. illius iudices revisores, ceterosque ministros? Impotens probabilistica doctrinæ defendendæ desiderium angustiora secundum Deum, & Scriptores canonicos testimonia conculcat, & pessum dat. Ignorantes ne Theologos quos huic operi examinando præfecit providentissimus Pontifex Innocentius? Censores isti doctrinam Gonzalez non perceperunt? Gonzalez ne vaser, qui vellet Pontifici, & illius revisoribus illudere? Talia in Pontificem INNOCENTIUM XI. Talia in Theologos, censoresque pontificios? Talia in proprium Superiorem publice scribere non erubuit P. Paulus Segneri? Quamnam heinc non arripient ansam Iansenistæ reiiciendi decreta Pontificia? Inquirent enim: P. Paulus Segneri, celeberrimus Iesuita, magnoque in pretio habitus, in libri sui proprii Generalis examine delusum Pontificem, delusos censores palam scribit. Nec hoc ipsum scriptum damnatum est. Quidni ergo & nobis similia opponere non licebit? Clamitabunt, in aliena domo ferventi zelo Apostolicæ Sedis iura exaltari, defendi; in causa autem

tem propria audacius ceteris illudi, deprimi, contemni. Nihil in excusationem P. Segneri reponi potest, nisi quod ille aut invita minerva has tres epistolas exaraverit, aut quod nataliis tenebris sepelierit. Verum personæ vindicias ceteri suscipiant. Nos non in personam, sed in doctrinam scribimus. Id sane certum est, nulla excusatione dignos esse qui præfatas epistolas publici iuris fecerunt, cum non levi eiusdem Segneri detrimento. Et tamen eousque Probabilissimi amor abripit, ut PP. Viva, La-Croix, ceterique omnes posteriores Theologi plenis buccis has epistolas laudent, & exaltent, ut gentiuos eiusdem Segneri partus. *Quicumque ambigerent* (inquit epistolarum editor in præfat.) *has epistolas Patri Paulo Segneri adiudicandas esse, aut nunquam eiusdem opera viderunt, aut tam obesa narris sunt, ut nesciant eundem in his litteris deprehendere spiritum, eundem stilum, eandem vim ac in ceteris omnibus illius libris.* Utroque ergo pollice subscripsi editori, postquam scilicet has tres epistolas contuli cum ceteris operibus, si stilus dumtaxat, ratioque scribendi spectetur. Stilus quippe idem, veneres, artificum, lepores, tropi, figuræ, verborum delectus, & cetera omnia, quæ orationem ornant, Auctorem adamussum referunt. In nostra Probabilissimi historia italice scripta in dubitationem caute vocavi, essent ne hæ tres epistolæ germanus partus P. Segneri; quia aliqua, licet levissima, ambigendi rationes occurrerunt: ea tamen cautione locutus sum, ut quisque, quid reapse sentirem, internoscere posset. In præsens autem, re serio consultata, subscribo, omni dubitatione sublata, præfatorum harum epistolarum editori. Stilus P. Segneri adeo peculiaris est, ut, nisi Deus alium Patrem Segneri omnino similem creaverit, nemo præter eundem P. Paulum Segneri illas scripserit epistolas; ut ego quidem arbitror, & necum hætenus arbitrati sunt omnes Societatis Theologi, qui hacce de re scripsere hætenus. Quod scribit P. Sanvitalis in laudata opella corruptas fuisse eiusmodi epistolas, bellum commentum est. Designet loca corrupta. Designet interpolatores. Tantum ne criminis impingere Sociis suis audeat? Primus omnium epistolam priorem confutavit P. Petrus Martyr Dominicanus in sua *Lucerna morali* edita Romæ an. 1698.

XIX. Quæ sequuntur, totidem fere verbis transcribam ex *succincta narratione* ipsius P. Gonzalez, seu eiusdem Compileris. Persequitur itaque Gonzalez exponere verum sensum doctrinæ a se propugnatae. Evincit,

sententiam recentium Probabilistarum asserentium, unicuique licitum esse sequi opinionem minus tutam, si sciat esse absolute probabilem, quamvis & in actu primo appareat minus verisimilis quam opposita, non esse communem inter Theologos huius sæculi. Quamvis enim plures post Medinam doceant, licere sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliorē; non propterea eo in sensu hoc docent, ut licitum sit alicui sequi opinionem quæ ipsi operanti in actu primo sit minus verisimilis. Sed de ea opinione loquuntur quæ licet probabilior, seu communior non sit inter Theologos, ob aliquam gravem rationem ipsi operanti probabilior apparet. Quamquam enim ea opinio plerumque sit probabilior quæ a pluribus Doctoribus defenditur, cum iuxta Philosophum probabilia sint quæ videntur omnibus, vel plurimis, vel maxima notis, & illustribus; alicui tamen opinio opposita, quæ absolute minus probabilis est, probabilior apparet. Quare in eo tractatu ostendit *Præpositus Generalis*, falso Iansenistas tribuere communi consensui Iesuitarum sententiam benignam in sensu odioso, & intellectam de opinione minus tuta, quæ ab ipso operante iudicatur falsa, vel prudenter possit iudicari, eo quod opposita, ratione, & auctoritate appareat illi verisimilior; modumque tradit Iesuitis, quo possunt explicare multos ex suis Auctoribus classicis, eosque liberare ab invidia quam illis constant Iansenistæ. Et reapse hoc in sensu P. Franciscus Suarez *Tom. IV. de relig. pag. 544.* docet, licitum esse sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliorē, videlicet probabiliorē, spectata Doctorum multitudine; quæ ceterum operanti magis probabilis est. Idcirco oppositam sequitur, quæ licet minus probabilis sit comparate ad multitudinem Doctorum, ipsi tamen operanti citra passionem probabilior est. Præterea in eo tractatu ostendit esse falsam doctrinam Iansenistarum, & quorundam aliorum Theologorum nimis rigorosam, asserentium, nullam opinionem probabilem reipsa falsam, & legi divinæ contrariam, a peccato coram Deo excusare.

XX. Ex hac relatione concludit, non paucis omissis, Compiler, quam utilis sit ad consulendum honori Societatis tractatus Præpositi Generalis, in quo declinans nimium rigorem, & nimiam indulgentiam in usu opinionum probabilium, moderatum usum tradit; & probat, malignæ Iansenistæ tribuere Societati sententiam Probabilistarum, acceptam in secundo sensu, invidiæ pleno

enim multi ex præcipuis & gravioribus non docuerunt in illo sensu, sed in priori, nempe quando opinio minus probabilis relative ad alios, ipsi operanti probabilior est. Et hoc solum docet ut Doctor particularis, non ut Generalis, nullum ex suis subditis ad ita docendum astringens; sed omnibus plenam libertatem relinquens ut in hac gravissima controversia eam defendant quam post diligentem veritatis inquisitionem, & accuratum studium ex sincero desiderio non errandi, sententiam solidioribus nixam fundamentis deprehenderint. In hoc tractatu ostendit solidum, & fundatum modum quo Iesuitæ tueri possunt licitum esse sequi opinionem probabilem omnino tutam, relicta tutiori, & probabiliori; quamvis opponatur antiquis omnibus, de quibus vere pronuntiavit P. Franciscus Amicus Tom. III. *Curs. theol. disp. x. n. 79.* videlicet, omnes fere antiquos negare, licitum esse operari secundum opinionem minus tutam, quæ minus probabilis iudicatur, semperque exigere ut illa operanti sit probabilior. Et Antonius de Cordova in suo *Quæstionar. theolog. edito 1556. quæst. III. assert. 1.* affirmat, partem tutiorem esse tenendam, quando illa est probabilior. Et subdit: In hoc omnes Theologi consentiunt. Possunt igitur multi ex antiquis commode exponi, dum dicunt dari obligationem sequendi opinionem tutiorem, quando illa est probabilior, ut scilicet loquantur de probabilitate respectively ad operantem, ut nimirum operans teneatur sequi sententiam tutiorem, quando illi apparet probabilior: ac proinde dum dicunt satis esse ad operandum secundum sententiam minus tutam, solum volunt opinionem operanti debere esse probabilior, seu verisimiliorem; non autem quod sit absolute probabilior in se, seu quod habeat pro se plures, & graves Auctores. Quæ hæcenus dicta sunt, transcripsi ex succinctæ narratione, pluribus omissis. Quæ sequuntur, ad litteram describam: idcirco illa signavi.

XXI. „ Præcipua vero utilitas est, ne adversarii nostri cum fundamento dicere possint, Societatem fucum facere, & verba solum dixisse, dum in Congregatione ultima declaravit, Societatem non admississe, ut propriam, sententiam benignam de usu licito opinionis minus probabilis, minus tutæ, & ipsi operanti minus probabilis, seu minus verisimilis; & declarationem esse factis contrariam, dum nullus effectus illius decreti post tot annos visus est; sed adhuc post decretum pergunt Ie-

„ suitæ eo modo quo antea, illi insistere doctrinæ, & infensos se ostendere illis qui illam impugnant. Id autem faciunt ex falsa persuasionem, quod omnes Doctores Societatis ante Alexandrum VII. excepto Paulo Comitolo, & P. Andrea Bianci, illam propugnaverint in sensu illo primo, quo sequentes moderni cum Caramuele, & in quo solum illam impugnat P. Generalis; cum tamen efficaciter probet, nec P. Suarez, nec alios multos Auctores classicos huius sæculi, intra & extra Societatem, locutos fuisse de opinione minus tuta, quæ ipsi operanti appareat in actu primo minus verisimilis quam opposita, seu magis falsa quam vera; speretque paucos fore in Societate, qui interrogati, an liceat, homines facere actionem de qua disputatur an sit peccatum mortale; & ipsorum fundamenta ipsi videntur urgentiora quam fundamenta sententiæ oppositæ; paucos, inquam, fore qui sic interrogati respondeant licere.

XXII. „ Ob hunc finem præcipue iudicavit Præpositus Generalis suæ obligationis esse, Religionem sibi commissam liberare a tam odiosa nota, typis mandando tractatum succinctum, in quo illam doctrinam in eo secundo sensu acceptam ex professo impugnaret, & ostenderet eam in eo sensu acceptam non esse communem inter Doctores classicos Societatis; licet non pauci illam in eo sensu secuti sint.

XXIII. „ Vix autem PP. Assistentes cognoverunt, P. Generalem diligenter sub prælo habere tractatum in quo ex professo impugnabat usum licitum opinionis probabilis minus tutæ, nisi post diligentem veritatis inquisitionem in actu primo illa appareat verisimilior quam opposita, & idcirco ab eo iudicatur vera, & legi divinæ non contraria, cum in unum convenientes obtulerunt libellum supplicem P. Generali, cuius conclusio erat petere ut librum suum supprimat, sive ille nondum typis mandatus sit sive totus, sive ex parte sit impressus.

XXIV. „ Præpositus Generalis respondit illis impense gratias agendo pro insigni zelo, quo illum admonebant, & pro summa vigilantia, qua Societatis bono prospiciebant: addidit vero quoad impressionem impediendam, iam non esse tempus, quia illa absque dubio tunc esset finita, quod erat certum. Nam illi obtulerunt suum libellum quarta die Novem-

bris,

bris, & ad finem Octobris finita fuerat. Hoc supposito respondit. 1. Se libenter hoc tribuere iudicio ipsorum PP. ut liber non prodeat nomine suo, dummodo prodeat nomine alicuius Theologi Societatis saltem in genere. 2. Quia intellexit illis specialiter displicuisse differt. 2. cuius index ad ipsos transmissus fuit, exposuit illis, in tractatu se reperiisse errorem typographi, vel amanuensis: nam cum deberet sic apponi: *Dissertatio 2. continens gravissimas rationes ob quas expediens fuit ut Societas in ultima Congregatione generali declararet, non esse suam, nec ad se pertinere sententiam benignam de usu licito opinionis minus probabilis, & minus tuta in concursu probabilitatis, & tutioris*: sic est appositum: *continens rationes ob quas ultima Congregatio declaravit . . .* quo significatur illas rationes expensas fuisse in Congregatione; quod erat manifeste falsum. Cum, inquam, intellexisset hoc illis displicuisse, rem illis exposuit, & testatus est irrepsisse errorem in eum titulum; & ideo cum primum accepit quaternionem impressum fuisse, iussit ut intererrata primo loco poneretur; addiditque id evidenter omnibus constitutum ex præfatione illius dissertationis, in qua expresse notabat rationes illas eas esse quas ipse suis Superioribus representabat, ne permitterent illam doctrinam fieri propriam Societatis, sicut scientiam mediam: ideoque illam præfationem sic absolvisse: *Hic appendam rationes, quibus ad hoc procurandum per-motus sum.*

XXV. „ Insuper adiunxit, se quidem securum esse, nihil in illis rationibus tangi quod possit merito offendere: ceterum si, illis lectis, & examinatis, iudicaretur oppositum, se paratum esse totam illam dissertationem a reliquo opere libri extrahere; & loco illius aliam substituere, quæ foret de magno honore Societatis, in qua scilicet probaretur, quod quamvis Iesuitæ ut plurimum secuti essent doctrinam communem in hoc sæculo de usu licito opinionis probabilis minus tutæ in occurru probabilioris & tutioris; nullos tamen magis limitasse illud principium, & intra certos cancellos coarctasse quam Iesuitas. Ad petitionem vero PP. Assistentium respondit his formalibus verbis, quæ ipsis prælegit. *Quia iam publicum est, me inter varia typis mandare tractatum de recto usu opinionis probabilis, omnino necessarium*

Conc. Appar. Tom. II.

„ duxi ob rationes gravissimas, quas habeo, ut antequam agatur de libro publicando, vel non publicando, huc secreto afferantur duo exemplaria vel tria, ut V. V. R. R. & Secretarius Societatis circumspiciant, an contineant doctrinam quæ gloriæ Dei, & honori Societatis possit incommodare; & tunc cum plena libri cognitione mihi exponant rationes quæ ipsis occurrerint pro publicando, vel supprimentando libro, ut, illis attente consideratis, & expensis, ego determinem id quod in Domino iudicaverim fore de maiori gloria Dei, & nostræ Societatis vero honore, quem unice quero.

XXVI. „ PP. Assistentes, non contenti hoc responso, sex diebus post oblatum primum libellum supplicem, obtulerunt secundum, nempe die 10. Decembris, in quo suam sententiam de libro diligenter impresso, sic expresserunt, ut dicerent, illic, ubi natus est, ita supprimentum, ut nullum eius exemplar afferatur Romam. Præpositus Generalis huic postulato acquiescere non potuit. Quid enim amplius potuissent postulare, si, lecto libro, deprehendissent illum continere pravam doctrinam contra fidem, & bonos mores? Eset enim hæc suppressio non solum contra honorem Generalis, sed contra honorem Societatis, cum probrosum esset quod eius caput impressisset librum malæ doctrinæ; ita ut Religio ipsa compulsâ sit illum perpetuis tenebris damnare, quin permiserit ullum exemplar comparere in mundo. Quis credat enim viros Religiosos, & cordatos tam duram protulisse sententiam contra librum sui Præpositi Generalis, nisi propter doctrinam pravam? Quis credat illos eo solum nomine tam severe censuisse de illo qui continet doctrinam paulo severiorem quam sit illa quam sequuntur recentes Probabilitæ? Et tamen doctrina libri non alio titulo potuit displicere illis. Nam si liber non displicisset propter doctrinam, sed solum propter aliqua incidentia, deberent ipsi sollicitare ut aliqua exemplaria veherentur Romam, & subicerentur examini, ut ablatis accidentibus, maneret salva doctrina: quod cum non fecerint, signum est displicere doctrinam eo titulo quod illis videatur contraria communi sententiæ nostrorum Doctorum; quod tamen verum non est.

XXVII. „ Postquam PP. Assistentes

N

anim-

animadverterunt Patrem Generalem ac-
 quievit suo consilio, timentes ne obti-
 neret a Pontifice, ne libri examen com-
 mitteret alicui Congregationi particulari
 Cardinalium, & Theologorum, a sua
 Sanctitate designandorum; & merito
 metuentes quod, si obtinisset, liber esset
 publicandus, salva tota doctrinae sub-
 stantia, correctis dumtaxat aliquibus ac-
 cidentibus, quæ possunt in politica offen-
 dere: & audientes Patrem Generalem
 hoc secreto totis viribus intendere, inito
 de novo consilio, nomine omnium, unus
 ex illis allocutus est Pontificem, & ut
 creditur, reliquit ei libellum supplicem
 ab omnibus subscriptum, in quo repræ-
 sentabant turbamam esse Religionem,
 si liber ille publicaretur, magnaue scan-
 dala inde oritura in tota Societate, &
 omnibus viis conati sunt præoccupare au-
 res Pontificis, & persuadere, expedire
 bono Societatis ut liber ille supprimatur.
 XXVIII. Generalis e contra postulat
 ut liber subiiciatur examini, & non da-
 mnetur ante prævisa merita ad instan-
 tiam PP. Assistentium, & aliorum Ie-
 suitarum, qui librum non legerunt,
 obtestatus se aliud non intendere quam
 gloriam Dei, & Societatis, & paratum
 esse corrigere ea quæ iudices designandi
 indicaverint corrigenda, vel perpetuis te-
 nebris damnare, si post examen ita iu-
 dicaverint: & suæ Sanctitati obtulit
 scripta aliqua, quibus probatur suppressio-
 nem huius libri esse contra honorem So-
 cietatis, & ipsius Sedis Apostolicæ, &
 quibus ostenditur, nullam turbationem
 secururam in Societate ex publicatione
 huius libri, & doctrinam eius non esse
 contra Auctores omnes Societatis classi-
 cos, sed contra aliquos dumtaxat, & esse
 conformem doctrinae Patrum, & omnium
 Theologorum antiquorum, & communi
 recentium Theologorum, qui post Ale-
 xandrum VII. extra Societatem de hac
 controversia scripserunt, & esse doctri-
 nam conformem iuri canonico, & quam
 pro reformanda Theologia morali desi-
 deraverant Alexander VII. & Innocen-
 tius XI.
 XXIX. Quia vero PP. Assistentes,
 & alii Iesuitæ Romæ nihil magis timent
 quam quod liber iussu Pontificis subiicia-
 tur examini alicuius Congregationis par-
 ticularis Cardinalium, & Theologorum,
 ad hoc impediendum, & rem involven-

dam, suggesserunt Pontifici, ut res differ-
 retur usque ad Congregationem Procu-
 ratorum: non posse suffragium ferre, an
 sit . . . Pontifex novum condens ius
 hanc potestatem illi tribuat, nec Pon-
 tificem congrue posse iudicium libri com-
 mittere Congregationi illi ad quam ex
 Provinciis non solent mitti communiter
 Professores Theologi exercitati in scho-
 lis, prout erat opus ad ferendum iudi-
 cium de libro; neque hoc examen posse
 illis committi sine magnis expensis Pro-
 vinciarum, quia ad examinandum li-
 brum deberent spatium aliquod temporis
 hic manere. Quod si ex illis Procurato-
 ribus velit Pontifex, ex singulis Assisten-
 tibus eligere unum, & iudicio quinque
 virorum committere iudicium libri, id
 facilius poterit nunc facere Romæ.

XXX. Quæ ultimo loco recitavi, omit-
 tit P. Paulus Segneri in sua secunda episto-
 la transcribere. Ceterum succincta narratio,
 quam italica lingua scriptam refert P. Se-
 gneri in sua secunda epist. & altera, quæ
 latine typis edita est, in omnibus conveni-
 unt. Præfata narratio nulli suspitioni ob-
 noxia est. Facta enim fuit vel ab ipso P.
 Gonzalez, vel ab altero Iesuita, Compila-
 tore nuncupato, qui nempe opus P. Gon-
 zalez compilavit, ipso P. Segneri fatente.
 Heinc quique colligere valet, quodnam
 fuerit hoc tempore in Societate pro opi-
 nione probabilistica facta testis propugnanda
 studium, quænam sollicitudo, quænam an-
 xietas. Verum de hoc capite sequenti.
 Sub finem Tomi adiciam censuras latas a
 quinque Revisoribus Societatis sub Generali
 Oliva in opus P. Gonzalez; & simul da-
 bo censuram piissimi P. Alfari in censuras
 Revisorum.

CAPUT VI.

*Decretum Innocentii XI. adversus Probabilis-
 mum: Nonnulla in illud animadversio-
 nes. P. Segneri effugia vana.*

I. **D**istuli in hunc locum transcribere
 decretum sanctissimi Pontificis In-
 nocentii XI. tametsi, antequam P. Tyr-
 sus ad Præfecturam Societatis provehere-
 tur, latum fuerit, ne rerum narratio per-
 turbaretur. Decretum autem eiusmodi est.

Die

Die xxvi. Iunii 1680.

*Facta relatione per P. Lauriam contento-
 rum in literis P. Tyrsi Gonzalez Soc. IESU,
 Sanctissimo nostro directis, Eminentissi-
 mi dixerunt scribendum per Secretarium Sta-
 tus Nuntio Apostolico Hispaniarum, ut signi-
 ficet dicto P. Tyrso, quod Sanctitas sua be-
 nigne acceptis, & non sine laude perlectis
 litteris mandavit ut ipse libere, & intrepide
 prædicet, doceat; & calamo defendat
 opinionem magis probabilem, nec non viri-
 liter impugnet sententiam asserentem licitum
 esse sequi opinionem minus probabilem in con-
 cursu probabilioris SIC COGNITÆ, & IUDI-
 CATÆ, eumque P. Tyrsum certum
 faciat, quod quidquid favore opinionis ma-
 gis probabilis egerit, & scripserit, gratum
 erit Sanctitati sue.*

*Iniungendum pariter P. Generali Societatis
 IESU de ordine Sanctitatis sue, ne ullo mo-
 do permittat Patribus Societatis scribere pro
 opinione minus probabili, & impugnare sen-
 tentiam asserentem, licitum non esse sequi
 opinionem minus probabilem in concursu ma-
 gis probabilis SIC COGNITÆ, & IUDI-
 CATÆ; verum etiam relate ad omnes Uni-
 versitates Societatis mentem Sanctitatis sue
 esse ut quilibet pro suo libito libere scribat
 pro opinione magis probabili, & impugnet
 contrariam prædictam, eisque iubeat ut man-
 dato Sanctitatis sue omnino se submittant.*

Die VIII. Iulii 1680.

*Intimato prædicto ordine Sanctitatis sue P.
 Generali Societatis Iesu per R. P. D. Asses-
 sorem, respondit, se in omnibus quam citius
 paritulum, licet nec per se ipsum, nec per
 suos prædecessores fuerit unquam interdictum
 scribere pro opinione magis probabili, eam-
 que docere.*

II. Festiva sunt commenta, quibus illu-
 dere hoc decretum pertentarent nonnulli.
 Rescribam aliqua eorum quæ habet P. Paulus
 Segneri epist. II. pag. 289. *Ora a ridur-
 ci a sentiero, quando Innocenzo XI. ed altri
 tali amarono stamparsi dal P. Tyrso, che
 ciascu sia tenuto a seguitare l'opinione mag-
 giormente probabile al paragone, stimarono
 senza dubbio ch'egli parlasse della opinione
 maggiormente probabile al tribunale univer-
 sale de' dotti, non al solo tribunaleccio pri-
 vato dell'operante: altrimenti qual dubbio
 v'è ch'essiti in vece di promuovere l'im-*

*pressione si con la lettera al Sig. Cardinal
 Mellini, e si con quegli altri tanto onore-
 voli fogli, che il P. ha veduti poi pubblica-
 ti a proprio vantaggio, farebboni per lo me-
 no astenuti da qualsivoglia atto che potesse
 aggiugnere pregio alla novità. Gli onori fu-
 rono per quanto può giudicarsi fondati in fal-
 so, cioè fondati nel credere saviamente ch'
 egli tenesse la sentenza severa comune agli
 altri, non una tale che avesse la severità più
 di titolo che di fondo. . . . Il Pontefice non
 ordinò per mezzo del Signor Cardinal Cybo, che
 la Congregazione generale facesse decreto, nel
 quale ella desse piena libertà a tutta la Re-
 ligione di poter difendere, e stampare l'una e
 l'altra sentenza, come ad ognuno parebbe.
 Quæ sic verto. . . . Ur in semitam regredia-
 mur, quando Innocentius XI. aliique con-
 cupiere edia P. Tyrso librum amplectendæ
 opinionis probabilioris in conflictu, dubio
 procul exultimarunt, eumdem loqui de opi-
 nione probabilioris, relate ad tribunal uni-
 versale doctiorum, minime respectu inge-
 nioli operantis. Alioquin non est ambigen-
 di locus quin ipsi non modo editionem
 non promovissent tum litteris datis ad
 Cardinalem Mellinum, tum aliis scriptis
 quæ tanto sui honore publicari vidit P.
 Tyrso, sed a quaque actione abstinissent
 quæ addere pretium novitati posset. Ho-
 nores, quantum conici potest, falsitate
 parti fuere; videlicet creditum prudenter
 fuit, P. Tyrsum defendere sententiam se-
 veram aliis communem, secus opinionem
 talem quæ fucatam potius quam veram
 præferret severitatem. Pontifex minime
 medio Cardinali Cybo iussit Congregatio-
 ni generali ut decretum conderet, quo
 facultatem faceret Theologis Societatis
 alterutram defendere opinionem, prout
 cuique luberet.*

III. Conferantur simul decretum pontifi-
 cium, & P. Segneri interpretamenta. P.
 Segneri perpetuo improperat Generali suo Gon-
 zalez defensionem sententiæ probabilioris re-
 late ad operantem. Et hoc in sensu, de-
 bitis servatis conditionibus, ab eodem Tyrso
 fuisse explicatis, Pontifex Innocentius iuber
 defendi sententiam probabilioris, nempe ab
 operante SIC COGNITAM, & IUDICA-
 TAM. Præterea Pontifex præcipit P. Præ-
 posito Generali Iesuitarum, ne ullo modo per-
 mittat Patribus Societatis scribere pro opinione
 minus probabili, & impugnare sententiam as-
 serentem licitum non esse sequi opinionem
 minus probabilem in concursu magis probabi-

lis SIC COGNITÆ, & IUDICATÆ: Præterea in mandatis a Pontifice Generalis Societatis accepit ut subditos suos in ordinem redigeret: *Iubeat ut MANDATO Sanctitatis suæ omnino se submittant*. Multis hic opus non est, ut falsitas interpretamenti quod ex Segneri retulimus, evincatur.

IV. Illud quod summopere advertere debemus, & quod in hoc negotio rem conficit, est ingenua P. Segneri confessio, qua testatur, Pontificem summum, eiusque Revisores, & Congregationis S. Officii Cardinales, & Prælatos improbare usum opinionis minus probabilis iuxta communem sensum. Fateatur, Sedem Apostolicam præcipere Generali Societatis ut iubeat doceri in gymnasiis suæ Religionis sententiam probabiliorē communem. Hoc non semel, sed passim testatur P. Segneri in sua *epist.* II. liquidem pag. 221. inquit: *Iudices Pontificis si adprobarunt opus P. Tyrsi, id fuit in causa quod existimant eum docere communem sententiam probabiliorē*. Pag. 222. *Papa Innocentius, eiusque ministri reputarunt, P. Tyrsum illam severam sententiam propugnare quam tum communiter ceteri omnes Antiprobabilistæ defendebant*. Pag. 229. *Existimant Pontifex, eiusque ministri, a P. Gonzalez sententiam probabiliorē defendi iuxta communem aliorum sensum, non opinionem cuius titulus tantum præferret severitatis fucum, re autem opinionem aliam, & temeritatis plenissimam*.

V. Ergo, fatente P. Segneri, Sedes Apostolica, improbat sententia minus probabilis, præcipit amplectendam sententiam probabiliorē iuxta communem sensum Theologorum Antiprobabilistarum. Hoc autem nobis sufficit. Ecce ergo P. Segneri non subscripsit huic sententiæ probabiliori, cuius usum præcipi a Pontifice fatetur? Cur propugnat Probabilissimum adversus communem sensum omnium Antiprobabilistarum? Cur Societas universa vi & communis professionis, & quarti voti peculiaris non obedivit Pontificis mandato? Confitetur, sententiam probabiliorē communi Doctorum sensu intellectam a Sede Apostolica adprobari, eiusque usum præcipi, reiecta minus probabilis: & nihilofecius tribus epistolis minus probabilem, sententiam adversus communem omnium Theologorum Antiprobabilistarum sensum propugnat? Scientiam quampiam mediam, omnium horum conciliatricem, inveniant adversarii. Nam P. Segneri non semel, sed constanter, pro re nata, fatetur Sedem Apostolicam præcipere sententiam probabiliorē

secundum communem Theologorum intelligentiam, reiecta minus probabilis, amplectendam esse. Hoc nobis fat est. Quod postea Reverendissimus P. Tyrsus Gonzalez Præpositus Generalis Societatis Iesu in suo tractatu doceat sententiam singularem, *arri-schiata, e sospetta*, videlicet suspicionis, & temeritatis plenam, hoc ad nos nihil attinet. Defensio P. Gonzalez est eiusdem doctissimum opus, non sapientia modo, verum etiam prudentia, pietate, & eruditione refertum.

VI. Altera animadversio spectat turbas, rumores, dissidia, vices causæ istius. Pontifex sanctissimus Innocentius, eiusdem indices ministri Cardinales, Generalis Societatis IESU ex una parte nullum non moverunt lapidem, nihil eorum quæ temporum ratio permittit, intentatum reliquerunt, ut eliminarent e Societate Probabilissimum. Hunc decreto universæ Ecclesiæ denunciato damnavit Papa Innocentius anno 1679. in re sacramentaria, fidei, iustitiæ, belli, aliisque in controversiis. Eundem peculiari decreto arcere ex Societate studuit P. Tyrsus Gonzalez. Hæc omnia luculentissima sunt. At non minus ex altera parte luculenta & mirifica fuit animi constantia, & pectoris firmitas in Probabilissimi iuribus propugnandis, quin & amplificandis. Et, quod omnem supererat fidem, Pontifex summus, illius indices, P. Generalis Gonzalez censuras gravissimas incurrerunt in saniore promovenda doctrina; ut palam fecimus. Quid ad hæc Probabilistæ? Quid ad hæc P. Segneri? Audi eius epistolæ conclusionem.

VII. Segneri *epist.* II. §. 29. pag. 231. num. 82. *Solamente mi resta addimandarle, se la scrittura da me chiosata fin' ora sembri a lei fatta in commendazione reale di quello che può dirsi l'EROE dell'opera, o in apparenza? Non altro è stato dunque, che un DOLOR giusto quello che mi ha spinto a voler mettere in chiaro la verità. Se per avventura l'aveffi io messa in lume più vivo del sufficiente, ella mi perdoni, DA CHE IL DOLORE, QUANDO È CONSIDERABILE, NON HA LEGGE. V. S. diattuttavia di pena con libertà a ciò ch'ella non approvi in questi miei fogli, affinché dalle sue mani non trapassino a quelle di un altro, se non corretti*.

VIII. Hæc est conclusio, hic finis secundæ epistolæ, in qua P. Segneri alloquitur amicum suum *Lactantium Vaiani* Canonicum, ad quem epistolam dedit. Inquit ergo. „ Ilud dumtaxat est reliquum ut a te petam, „ videatur ne tibi scriptum, quod hæcenus „ ego

„ ego commentariis illustravi, in veram, „ an in fucatam commendationem illius credere qui appellari Operis HEROS valet? „ Si forte vividius (seu acrius) quam par est illud exposuerim, parcas velim, QUONIAM DOLOR GRAVIS LEGEM NE SCIT. Tu nihilominus ex his foliis ea omnia expunge quæ tibi non probantur, ne e tuis ad aliorum manus sine correctione perveniant. “

IX. Non ergo mente serena, tranquilloque animo, sed acerbissimo percitus dolore, P. Segneri hanc causam versavit. Ecquænam tantæ mœstitiæ, ac tantorum causæ malorum? Probabilissimus. Nimius istius amor turbare mentem, ferire animum, armare calumum potuit in Pontificem, in eius ministros, in proprium Generalem? Scilicet. Plus, ac eloquens P. Segneri, zeloque animarum magnopere flagrans, persuasus erat, sententiam minus probabilem faciliorem reddere paradisi viam, suavius efficere Christi iugum, atque plurimas cælo lucrari animas, quæ æternum sine Probabilissimo perirent. Non ergo mirum, si hac persuasionem vehementer præventus, & aliorum auctoritate, & consiliis pressus, limites suæ modestiæ, & moderationis transiliverit. Hæc dicta sint, non ut quidquam cultus, & obsequii, tot aliis titulis celeberrimo P. Paulo Segneri debiti, depereat; sed ut nihili in hac controversia illius habeatur auctoritas. Si plura cupis de eius epistolis scire, consule *differ.* II. *super Historia Probabilissimi & Rigorismi*.

CAPUT VII.

Extremum Probabilissimi decrementum ab anno 1690. ad hæc usque tempora nostra.

I. Post tot rerum turbarumque discrimina P. Tyrsus Gonzalez Generalis Præpositus Societatis Iesu edito brevi tractatu Delingæ anno 1691. tandem anno 1694. integrum suum tractatum Romæ publici iuris fecit. Editionem Romanam innumeræ aliæ editiones consecutæ sunt. P. Gabriel Daniel novam hoc tempore aggressus est apologiam adversus epistolas Blasii Paschalis. Duplicis criminis Paschalem postulat, & quod regulas dialogi exacte non servaverit; & quod minus in referendis Casuistarum sententiis sincerus fuerit. P. Matthæus Petit-Didier opus P. Danielis refutavit. Festiva ac lepida est argumentatio, qua sub initium primi Tomi P. Petit-Didier circumvenit P. Danielis *Conc. Appar.* Tom. II.

lem. Argumentationis sensum latine ex Gallico idiomate vertam. Duplex hominum genus, mi R. P. dialogos tuos improbat; nimirum qui legerunt, & qui non legerunt. Miraris, eos qui opus tuum non legerint, iudicum tribunal erigere, simulque opus damnare? Appellabis proculdubio ab hoc iudicio veluti iniusto. Sed prius istorum rationes audias velim. Præscriptionis ius isti iactant. Si Casuistarum textus falso laudati fuissent; numquid medio & amplius sæculo tot acuti Probabilistæ tacuissent? Numquid falsitatis non revicissent epistolarum Auctorem? Quid plura? Quot apologiæ pro Casuistis non prodire? Si istarum nulla vindicare a laxis opinionibus eisdem valuit; numquid P. Daniel post quinquaginta præscriptionis annos id præstabit? Quid quod anno 1657. severum examen Parisiis institutum est super hoc factis, nimirum sintne casuisticæ propositiones sinceræ decerptæ ex Probabilistarum libris? Integer insumptus mensis fuit in conferendis laxis propositionibus cum textu originali, a quo illæ decerptæ fuerunt. Et iudices deputati, peracto severo examine, declararunt, sinceritate summa extractas opiniones fuisse, totidemque verbis reperiri in libris Moralistarum. Si igitur post iudicium adeo severum, nulla in citationibus deprehensa infidelitas est, aquam cribro hauriet P. Daniel hoc suo novo examine. Hoc est iudicium eorum qui librum P. Danielis non legerunt. Qui e contrario eundem legerunt, opinionibus laxis conlatis cum textibus librorum, unde eadem decerptæ sunt, nihil infidelitatis, nihil falsitatis, aut fraudis, sed hoc quod attinet, deprenderunt. Hæc indicasse sufficiat. Nam, missis epistolis provincialibus, ab Ecclesia merito proscriptis, in singulis huius Theologiæ tractatibus laxissimas dabo propositiones, quas ipse ex libris Probabilistarum decerpsit.

II. Nonnullas epistolas idem P. Daniel divulgavit adversus P. Natalem ab Alexandro, satyræ salibus plus equo resperfas. Istarum epistolarum tertia tota occupatur in adiudicando Dominicanis Probabilissimi invento. Certamen istud litterarium Patrem Daniele inter & P. Natalem ad hanc historiam totum pertinet. Quamobrem eiusdem origo patefacienda, quæ est huiusmodi. Iacobus Nicolaus Colbert Archiepiscopus Rothomagensis anno 1696. missis aliorum Moralistarum libris, decretum divulgavit, quo Clerum sibi subiectum altringebat ediscere Theologiam moralem ex libris P. Natalis ab Alexandro, &

& Francisci Gennet Episcopi Vasionensis. Adversus hoc Archiepiscopi decretum librum in lucem dederunt Probabilitate, hoc inscriptum titulo. *Difficultates propositae Archiepiscopo Rothomagensi ab uno sua diocesis Ecclesiastico super lectione librorum, quos suis Curatis legendos praescribit*. Ex Theologia dogmatica & morali P. Natalis duae supra viginti propositiones decerptae fuerunt a Probabilistis, & nimii rigoris censuris inusta. Auctor libelli reputatus fuit P. Daniel tum ex stili qualitate, tum quod paucis ante annis Archiepiscopus hunc Patrem selegerat ad componendum Theologiae cursum legendum in diocesi: & reapse iam prelo quoddam tractatus maturos habebat, cum decretum emanavit in publicum legendi Theologiam P. Natalis ab Alexandro. Haec sunt iudicia, quae praefati libelli parentem P. Danielem produunt. Vera ne sint, an falsa, me ignorare fateor. Valde offensus Archiepiscopus, quod censuris obnoxium viderit decretum, suam, inquisivit in Auctores. Continuo deprehendit, P. Buffier, socium P. Danielis, libelli exemplaria per universam diocesim disseminare. Ita testatur ipse P. Daniel in praefat. ad decem epistolas scriptas contra P. Natalem. Haec sunt illius verba ex Gallico idiomate latine reddita. P. Buffier Iesuita, qui opus illud minime consecerat, cum accusatus fuisset, quod aliqua distribuisset exemplaria, poenas Auctori, si deprehensus fuisset, debitas luit. Anno 1697. libellum proscripsit Archiepiscopus publica sua pastorali epistola, cuius pauca transcribam. „ Offensio publica, „ quam in nostra diocesi libellus iste excitavit, ad inquirendum in Auctores, aut disseminatores scripti tam seditiosi nos impulit: compertumque habuimus, P. Buffierium Societatis Iesu Professore, unum ex iis esse qui illud studiose in vulgus disseminabant. Tam nefandae temeritatis licentiam impunitam, inultamque ferri non debere iudicavimus. Quamobrem illum sacro multavimus interdicto, eiusque Superiores vocavimus ut propositiones contrarias libelli supradicti erroribus ab illo subscribi, eosque errores ab illo eiarari, seu improbari de mandato nostro curarent, qua satisfactione iniuria episcopali auctoritati illata expiaretur.

„ Et Superiorum quidem humilem erga „ Episcopatum reverentiam probavimus, & „ laudavimus: omnem enim auctoritatem suam „ adhibere ut P. Buffierium ad plenam „ satisfactionem adducerent. Verum eorum

„ iussioni, ac Archiepiscopi mandatis parere „ vir ille rebellis recusavit; & contumaciam qua par erat severitate puniverunt. “

III. Decem subscribere propositionibus iussus est P. Buffier. Prima probabilitatem, secunda peccatum philosophicum, tertia obstinatos, quatuor aliae divinum amorem, & tres ultimae ambitum ecclesiasticarum dignitatum spectabant. Nec Archiepiscopi auctoritas, nec proprii Superioris mandata in ordinem redigere Patrem Buffier potuerunt. Epistolam P. Aivat Vice-Provincialis Societatis Iesu in provincia Francia ad Archiepiscopum Rothomagensem adversus libellum a P. Buffier disseminatum legere poteris in nostra Historia Probabilismi & Rigorismi *diff. i. cap. iv.* Serius rem recogitans P. Buffier libellum ab Archiepiscopo proscripsum reprobat, & decem propositionibus subscripsit. Libellum damnatum ab Archiepiscopo refutavit P. Natalis Alexander alio libro inscripto: *Elucidationes difficultatum propositarum Archiepiscopo Rothomagensi super pluribus Moralibus IESU Christi punctis*. P. Alexander hoc in opusculo gallice scripto librum disseminatum a P. Buffier adiudicat P. Danieli, qui prima epistola ad P. Natalem data aperte negat se esse praefati libri auctorem. Haec prima certaminis origo inter P. Natalem, & P. Danielem. Epistolarum P. Danielis ad P. Natalem sex versant gratiae divinae controversias, altera restrictiones mentales, tres aliae similitudinem inter Moralem Dominicanorum, & Iesuitarum referunt. Has epistolas aliis epistolis repulit P. Natalis. Conflictus litterarius adeo exarsit, ut P. Danielis fautores Regis auctoritatem, quae dissidio finem imponeret, implorarent. Indicto utrique parti silentio, illius tenax fuit P. Natalis, secus P. Daniel, qui paucis post mensibus epistolas utriusque reduci Lugduni fecit, demptis in epistolis P. Alexander quae sibi displicebant, & adiecta praefatione, in qua sibi accinebat victoriam. Sed haec cito dispersit: nam altera editio successit, in qua, factorum serie sincere exposita, cuiam debeatur victoria, lectorum iudicio permittitur. Familiaris haecenus fuit Scriptoribus istis ars isthaec. Dum se victos sentiunt, libellos evulgant sane imprudentes falsitatum plenissimos, quibus imperitis, & otiosis gregalibus fucum faciunt. E vestigio silentium indici utrique parti, praetextu mutuae pacis, benevolorum patrocinio implorant; quod tamen ipsi minime servant. Nimis sibi blandiuntur, si existiment se veritatem oppressuros. Haec obiter

IV.

IV. Anno 1696. Alexander VIII. quinquaginta & unam propositiones damnavit, quas inter una Probabilismum spectat, estque sequens: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*. Hanc docuisse Iansenistas, docent communiter Auctores. Neminem ego Catholicorum legi qui hunc propugnet errorem. P. Norbertus d' Ebeque anno 1695. librum edidit adversus *Philosophismum, & Probabilismum*. Hoc eodem tempore P. Aegidius Eitrix celebris Iesuita scriptum elegantissimo exaratum obtulit Innocentio XII. in quo vividis coloribus Probabilismum depingit. Inquit praeter alia: *Non est invenire locum sacrum, quo eam (sententiam minus probabilem) munierint eius patroni, fere occupati struendis labyrinthis principiorum reflexorum, ut doceant esse licitum nobis quod ipsi iudicamus, aut iudicare possumus, ac debemus esse licitum nobis. Est ne tam antiqua, ut saltem hoc titulo nobis veneranda sit? Huius, ut sic dicam, nata est. Ante annum 1577. omnibus ignota Theologis, Doctoribus, Patribus*. Hoc solum factum, omnium primorum Probabilitatum, nedum aliorum Theologorum, consensu firmatum, novum videlicet esse Probabilismum ante annum 1577. magis incognitum quam novum mundum ante Columbum: hoc, inquam, solum factum satis superque illius falsitatem ostendit.

V. Probabilitate, ut causam in dies corruentem aliquo modo ab extremo exitio servarent, rationibus destituti, effugium captarunt. Iansenismi, & Rigorismi larvam affingere defensoribus sententiae probabilioris unicum reputarunt suae prostratae causae fulcrum. Haec censura, verius dixerim calumniae, quibus sanioris doctrinae graviores Theologi catholici traducebantur, tot excitarunt rumores, totque turbas, quas ut sedaret Innocentius XII. anno 1694. has litteras dedit ad Episcopos Belgas. *Fraternitatibus vestris quantum in Domino possumus praesentibus nostris mandatis iniungimus, ut nulla ratione quemquam vaga ista accusatione, & invidioso nomine Iansenismi traduci, aut nuncupari sinatis, nisi prius suspectum esse legitime constiterit, aliquam ex his propositionibus docuisse, aut tenuisse: nec quemquam sub hoc praetextu repelli ab officiis, muniis, beneficiis, gradibus, ac concionibus habendis, vel alia quacumque functione ecclesiastica permittatis, nisi servato iuris ordine, eam poenam, quae viris alioquin catholicis gravissima est, commoverit probatum fuerit*. Similes anno 1696. litteras ad eosdem Episcopos dedit Pontifex sanctissimi

mus, quibus illos adversus impactam Iansenismi calumniam animabat. Sed frustra omnia respectu non paucorum Probabilistatum, qui eos omnes Iansenistarum loco habent qui Probabilismo insensu sunt. In istorum catalogo perscriptus fuit vel ipse Episcopus Franciscus Gennet, quod Theologiam antiprobabiliticam evulgaverit, sapientissimo Clementi XI. dicatam, probatamque. Quam faciles sint Francolinus, & Casnedi in his affingendis censuris, infra dicam.

VI. Extremum atque mortale vulnus passus est Probabilismus anno 1700. quo Concilium nationale Gallicanum e toto vastissimo regno illum exterminavit. Decretum prolixum dissertatione sequenti referam. Post Concilium istud, nemo in Gallia ausus est palam Probabilismum defendere. Antiprobabilistae quippe tum instaurarunt argumentationem, qua iam ab anno 1656. evincere aggressi sunt, Probabilitas esse evangelicam Moralem, vi systematis probabilistici, minime ex animi sententia, corruptores. Festivam disputationem breviter narrabo, quae anno 1659. Tolosae habita fuit. P. Ioannes Ferrerius inter decem theologicas theses hanc exposuit. „ Doctrinam de opinione probabilis „ cum maximis quibusque saeculorum omnium „ Scriptoribus propugnamus, contendimus: „ que licere cuilibet in foro conscientiae ex „ duabus opinionibus, aequali hinc inde fundamento stabilitis, cui voluerit, adhaerere; quin etiam eam praelegere quae minus probabilis videretur. Definimus „ enim opinionem probabilem, firmam, „ ratumque iudicium, gravioris momenti rationibus inixum, & Scripturae sacrae, Conciliorum, Pontificumque decretis, unanimiti Patrum, Doctorumque consensui nulla „ in parte repugnans. „ Qui hanc thesim impugnamdam suscepit, hanc erga Probabilitatem obsequii protestationem praemisit. „ Im- „ pugno doctrinam de opinione probabilis, „ ea tamen adhibita cautione, quod ea quae „ modo dicturus sum, & salvo amicitiae nostrae iure, & bona venia dicta semper velim. Neque enim incenso animo oppositum tueor, sed multa, eaque gravi ratione persuasus. Nefas quippe existimandum est, huic adhaerere sententiae, quae ab amplissimo Episcoporum confesso anathemate perculsa est. Episcopos ergo doctrinae puritati ex suo munere hac in re consulentes, audiendos putavi, quos qui audit, & Deum audit, ut habetur *Lucae x.* Quis enim non videat, thesim hanc constate

N 4

„ po-

positam in derisionem Conventus nuper habitum a quinque ex illis, tum in contemptum censurarum quibus hæc corruptionis origo profligata fuit? Hæc disputatio perfecta fuit postquam plurimum diocesum Episcopi anathemata dixerant in Probabilismum. Quod argumentator evincendum suscipit, est, Probabilistas esse Moralis evangelicæ corruptores, vi, ut dixi, non animi, sed systematis. Hæc ratio inferendi enormia absurda ex aliqua thesi familiaris est Theologis, nemoque sibi illam vitio vertit, ut pluribus exemplis patefacere possem. His præmissis, hoc pacto thesim arguens impugnavit.

VII. Posita hac doctrina de opinione probabilis, hæc propositio *Probabilista sunt corruptores morum*, est probabilis. Consequens non admittitur: ergo nec antecedens.

Probatur maior.

Hæc propositio, *Probabilista sunt corruptores morum*, est firmum ratumque iudicium, graviori momento innixum, & aliunde non pugnat cum Scriptura sacra, Conciliis, Patribus &c. Ergo hæc propositio, *Probabilista sunt corruptores morum*, est probabilis.

Responsum est, rationes quibus innititur hæc propositio, esse non posse gravioris momenti.

Sic autem impugnatum.

Illæ rationes sunt gravioris momenti quæ gravibus & prudentibus viris probantur; ut ex plerisque Casuistis constat, scriptis etiam R. P. Ferrier, & eius pro probabilitate libello cap. v. Atqui rationes quibus innititur hæc mea propositio, *Probabilista sunt corruptores morum*, gravibus & prudentibus viris probantur. Ergo rationes quibus innititur hæc mea propositio, *Probabilista sunt corruptores morum*, sunt gravioris momenti.

Probatur minor.

Rationes illæ probantur tot & tantis Archiepiscopis, Episcopis, Parochis Parisiensibus in suis censuris, & scriptis adversus apologiam Casuistarum editis. Atqui illi Archiepiscopi, Episcopi, & Parochi Parisienses sunt viri graves & prudentes; cum etiam plerique sint Doctores Sorbonici. Ergo rationes illæ quibus scilicet innititur hæc mea propositio, *Probabilista sunt corruptores morum*, gravibus & prudentibus viris probantur.

Intricatus hic valde P. Ferrier, ac defraudans, resumpto tandem spiritu, respondit,

Episcopos in suis censuris non loqui de opinione probabilis in sensu theseos.

sed *subsumptum ab eruditissimo Abbate.*

Episcopos in suis censuris, & Parochos Parisienses in suis scriptis loqui de opinione probabilis in sententia apologiæ Casuistarum, quæ cum par omnino sit thesi, ut ex utraque constat, constat etiam rationes quibus utraque impugnatur, gravibus & prudentibus viris probari: ac proinde vel falsissimam esse theseos, & apologiæ doctrinam, vel verissimam suam hanc propositionem, *Probabilista sunt corruptores morum*.

VIII. Hæc argumentatio adeo ineluctabilis evasit post Concilium nationale Gallicanum, ut P. Gualdus Clericorum Regularium sub cognomine asciticio *Pegulet* ob auctoritatem præfati Concilii Probabilismum in praxi retractaverit, non semel, sed pluries, in suo Tomo de Probabilismo. Inquit enim cap. xlviii. num. 1. pag. 544.

Nam etiam ego teneo quoad praxim, non posse nos illam (opinionem minus probabilem) sequi: non equidem ob argumenta allata a Probabilioristis, sed ob auctoritatem extrinsecam, præcipue ob Clerum Gallicanum.

Idem scribit cap. xxxiii. num. 3. pag. 414.

Ego ob reverentiam, quam summam illustrissimo Cœtui Gallicano profiteor, non audeo definire, opinionem nostram in praxi licere. Nec enim concipere possum, Congregationem tantorum & numero, & dignitate, & doctrina Prælatorum potuisse errare: ita ut certo verum iudicaverint certo falsum.... Ideo in praxi ob reverentiam Illustrissimi Cleri opinione probabiliori utemur. " Si hæc legisset P. Carolus Antonius Casnedi, haud allegasset hunc Auctorem, tamquam apertum Probabilismi patronum. Opus Probabilitatis, editum a P. Gualdo, seu P. Pegulet, proscriptum fuit a Romana Sede: & nihilominus in Probabilitatis præsidium allegatur. Sed hoc familiare est Probabilistis quibusdam, quibus nihil fere reapse sunt eiusmodi interdicta. Accipe recentissimum exemplar. Auctor Elogii in P. Gualdum inserti Tom. VIII. operis inscripti, *Miscellanea di varie operette* &c. pag. 437. & seq. hæc scribit: *Il trattato della Probabilità (del P. Gualdo) fu proscritto dalla sapientissima censura di Roma, non per la falsità della dottrina, ma perciocchè il vedere unite insieme tante opinioni probabili potrebbe esser d' inciampo per la rilassatezza del costume.* Interpretamenta eiusmodi temeritate, ut mitissime loquar, non

va-

vacant, Quis te constituit iudicem, ut pro ingenio, immo falso pronunties momenta ob quæ proscriptum opus fuit? Non ob doctrinæ falsitatem damnatum est? Immo ob innumera falsa commenta, quibus Probabilistas Patres sanctos, gravioresque Theologos efficit, manifesta veritate repugnante, iure meritoque anathemate confixum est. Si eiusmodi arbitrariis figmentis interpretari Ecclesiæ decreta licet, in nihilum occidunt librorum proscriptiones. Plurima sunt in hoc elogio quæ refellenda essent. Non quod aliquid diminutum velim eorum quæ in sui Herois commendationem texit. Vocet illum per antonomasiam Doctorem Probabilitatis (*spotendosi con giustizia appellare il DOTTORE della probabilità* pag. 437.) profunda sapientia, acri ingenio instructum, atque omni litterarum genere excultum asserat. (*Il P. Gualdo tra suoi gravissimi studj nell'età di circa sessant'anni abbia fatto anche quello di studiar nuovamente la gramatica.*) Hæc & alia stupenda præconia quæ ibidem occurrunt, quæque cum operibus P. Gualdi conferri valent, ut sinceritas pateat, prætereo. Tres Dominicanos, nempe Magistros Serry, & Bordonium, & Auctorem historiæ Probabilismi, quos carpit, defendere deberem. De Historia Probabilismi hæc scribit pag. 444. Ha scribita (il P. Gualdo) un'altra attai copiosa Italiana risposta allo stesso Autore divisa in tre parti, nella quale confuta il *Ciaffoni, Pasquale, e Vendrochio* con un fondo di dottrina, e con una lepidezza di stile, che certamente incontrerebbe il piacere di tutti i Letterati, se si pubblicasse, molto più che certe insulse storie piene di affettata, ne mai dagli Autori praticata rigidità, e di assai DETESTEVOLE mordacità. " Cedo, vir eruditissime. Quis te ad hæc scribenda provocavit? Quanam tanti parergi occasio? Hypocrisis an reus sit Auctor historiæ Probabilismi, qui aliis æquo rigidioram doctrinam præscribat, a quo ipse opere alienus sit, qui iudicat, Deus est. Ad mordacitatem quod attinet, historia ipsa testis est. Aliud exhibeo testimonium, quo nempe ea omnia quæ adversus præfatos duos Dominicanos, & memetipsum scripsisti, quin vel unicum verbum reponam, surda aure prætereo. Prænas canito cum tuo P. Gualdo. Adeo enim leviculi haud sumus nos, ut cum talibus hominibus certamen ineamus.

IX. Dum hæc scribo, Cl. P. Eusebius Amort, amicitiaæ foedere mihi coniunctus, frequentia ad me mittit.

TESTIMONIUM.

De R. P. Christophoro Rafsler Societatis Iesu Theologo.

R. P. Christophorus Rafsler S. I. totam suam ferme vitam in Academia Delinganae, & Ingolstadianæ cathedris, aut in Præfati studiorum munere egit. Postquam anno 1713. typis Ingolstadianis ediderat *Normam Recti* circa usum opinionum probabilium, avocatus a Reverendissimo Generali Romam in ministerium in Urbe senio gravis animam posuit. Hic vir moribus suavibus, & in scientiis theologicis, eximie versatus, postquam triginta ferme annos insumpserat in discutienda illa de usu opinionum probabilium controversia, ingentique Germaniam superiorem expectatione impleverat, proditurum tandem opus in favorem laxioris Probabilismi decretorium, spem omnem fefellit. Ut enim patet ex præfata *Norma Recti* disp. III. qu. x. art. 1. n. 7. solide probat, non licere sequi opinionem notabiliter minus probabilem, relicta probabiliori. Quam primum liber prodiit, illum adivit quidam in theologicis æque ac iuridicis eruditissimus, qui *Probabilismum* non solum viribus omnibus adituebat, sed etiam in praxi, cum esset Advocatus, ac Prætor, pro lege usque ad ultimum morbum habuit. Hic amice Rafslerium obiurgans, quod fefellisset expectationem publicam, causam petit assumpti tam rigidi in senio animi. Respondit optimus senex, venerandus canitie, se ultimo ante publicationem libri anno fervide pro illustratione invocasse Deum, nec aliam in sua conscientia, nisi quam publicasset, reperiisse sententiam. Hæc accipi ex ipso ore præfati Prætoris, mihi familiariter notissimi.

Subdit in Epistola P. Amort. " Accludo testimonium de P. Rafsler, qui cum esset Professor iunior, suum Generalem P. Gonzalez publicis thesibus confutare aggressus est."

X. Ego non probo omnia quæ in prægrandi Tomo in folio habet P. Rafsler, potissimum ea quæ in defensionem Terilli congerit. Iunior forte, dum oppugnabat doctrinam sui Generalis P. Gonzalez, eadem promptit. Sufficit nobis doctum, & spectabilem hunc senem, post illustrationem cælestem perfervere inploratam, & misericorditer obtentam, Probabilismum quantum ad

caput

caput principale, de usu nempe minus probabilis opinionis in conflictu probabilioris, strenue oppugnasse. Illud ego summopere commendando in universo opere, videlicet modestiam, prudentiam, & gravitatem, qua sua sensa doctus, & sincerus Germanus promit. Iterum de eodem sermo redibit. Plura alia documenta, quæ Probabilismi historiam spectant, præsto sunt; sed scriptis consignare nolo, quod sint invidentiæ, & odio valde obnoxia. Plura tamen eorum quæ nemini displicere iure possunt, quæque ad historiam pertinent probabilisticam, sequenti dissertatione dabo.

CAPUT VIII.

Reverendissimus P. Tyrus Gonzalez Præpositus Generalis S. I. libellum supplicem obtulit CLEMENTI XI. Pontifici optimo maximo, ut Probabilismum exterminaret.

I. UT omnibus exploratum compertumque sit, quam ardenti zelo, & quam invicto pectore Reverendissimus P. Tyrus Gonzalez conatus fuerit suam inlytam Societatem incolumem a laxa Probabilismi doctrina servare; atque ut appareat, quam iniuste, & contra veritatem affingere universæ Societati præfatæ nonnulli audeant Probabilismi commentum, publici iuris facere operæ pretium existimavi libellum supplicem quem CLEMENTI XI. idem P. Gonzalez obtulit in extremo vitæ suæ termino. Heinc enim luculentius constabit, quam invicta fuerit adversus Probabilismum constantia, quam ardens zelus pro suæ Societatis gloria, & Sanctitatis incremento. Deprehendet lector in hoc documento humanorum respectuum contemptionem, & solius maioris Dei gloria studium.

LIBELLUS SUPPLEX

Oblatus Sanctissimo Domino nostro

CLEMENTI XI.

Pro incolumitate Societatis Iesu, ab eius Præposito Generali Tyrso Gonzalez anno 1702.

BEATISSIME PATER.

I. IN vitæ huius confinio constitutus, & in momenta singula mortem ex-

pectans, ut inveniar minus imparatus ad reddendam rationem supremo iudici de Societate mihi commissa, debeo ad beatissimos pedes Sanctitatis Vestræ humillime provolutus illud deferre, & paternæ, ac benignissimæ eiusdem providentiæ committere quod ipse præstare non valeo, & quod non modo expediens, sed summe etiam necessarium iudico ad commune Societatis bonum. Cum Sanctissimus Prædecessor Sanctitatis vestre INNOCENTIUS XI. Pont. Max. mihi dixisset, me factum fuisse Generalem in illum suam ut Societatem averterem a præcipitio, in quod ruere videbatur, de amplectenda scilicet ut propria eiusdem Societatis sententia laxiore circa usum opinionum probabilium; dictum illud Vicarii Christi tamquam eiusdem Christi dictum accepi, & omni ope adnixus sum ne spem optimi Pontificis irritam facerem, nullo per Dei gratiam labore, nullo umquam periculo ab inceptis deterritus, quousque Deo iuvante, & hac Sacra B. Petri Sede benignissime favente per editionem libri mei, & copiosos fructus ad illam consecutus ostenderim Orbi christiano, sententiam illam non esse Societatis propriam; cuius oppositam & Præpositus generalis, & multi alii Iesuitæ libris editis palam docent, & magno auctoritatis, rationisque pondere firmant. Optavi semper, & opto, ac firmissime spero, Beatissime Pater, absolvendam esse a Sanctitatis Vestræ zelo causam istam feliciter inceptam a Sanctissimis Prædecessoribus suis Alex. VII. Innoc. XI. & Alex. VIII. Nec res videtur admodum ardua: cum enim ab illis summis Pontificibus damnata iam sint extrema rigoris, & laxitatis, id unum iam reliquum est ut eiusdem S. Sedis magisterio, & oraculo Sanctitatis Vestræ innotescat omnibus medium virtutis, & veritatis in re adeo universaliter necessaria ad rectam de christianis moribus doctrinam. Quod quidem præstabit Sanctitas Vestra pro eximia sapientia sua, quando, & quomodo magis expedire in Domino iudicaverit. Ceterum instante iam sine peregrinationis meæ, illud vehementer desidero, & ad conscientiam meam pacem humillime rogare debeo, ut Sanctitas Vestra pro singulari illa clementia sua, & benignissimo patrocinio, quo Societatem semper protegit, dignetur præservare ipsam Societatem a multis magnisque periculis ipsi imminentibus ex hoc maxime capite.

II. Quæ officia mea, Pater Beatissime,

qui-

quibus Societatem avertere curavi ab amplectendo Probabilismo pro Religione, & ut sententia sua, non minus quam sua sit scientia media, non uno modo ab omnibus accepta sunt. Non defuerunt multi inter quos eminent viri summæ prudentiæ, summique iudicii, qui rem totam mature, & citra passionem considerantes iudicaverint me præstitisse Societati insigne beneficium, ita illud extollentes, ut ne referre quidem ego possim sine offensione modestiæ, quamvis probe sciam quidquid boni sit, Deo unice tribuendum. Alii vero, ut in statu naturæ lapsæ pronoiores sunt in malum cogitationes hominum, & plurimi numero, & aliqui dignitate fulgentes, & non pauci Iesuitæ e contra & sibi persuaserunt, & aliis persuadere curarunt, me pessime fuisse meritum de Societate, & exercuisse in illam quasi tyrannidem quandam, tum præstando ut Congregatio generalis XIII. per manifestam coactionem, ut aiunt, ederet decretum, in quo declaratur Societatem non fuisse amplexam Probabilismum tamquam suum, & datur nostris libertas docendi, & scribendi contra illum; tum maxime in editione mei Tractatus contra notoriam renitentiam PP. Assistentium, & tot aliorum, qui inter primores Iesuitas merito numerabantur, & in quibus omnibus videbatur representari totum Societatis corpus resistens violentiæ illata sibi a suo capite. III. Certissime scio, multos Iesuitas doctos & probos, & veros Societatis filios a tali sensu tunc abhorruisse, & nunc abhorre quammaxime: ceterum illud genus hominum de quo nunc loquebar, istos existimant adulatorum & ablandiri Præposito generali propter fines suos: communem vero Societatis sensum esse prorsus alienum a Generalis sensu: multosque Iesuitas, qui nunc coacti (ut dicunt) tacent, & gemunt, statim atque Generalis diem suum obierit erupturos in imbres, & tempestates librorum, quibus scilicet & se, & Societatem ipsam egregie vindicent, & Probabilismum in regnum suum postliminio reducant, atque in perpetuum asserant. Hoc ita publice prædicant, ut Doctor Salmanticensis D. Franciscus de Perea in suo libro typis edito anno 1697. & inscripto *Lydius lapis recentis Antiprobabilismi*, variis locis dicere ausus sit, me edidisse illum Tractatum dissentiente Societate universa: nam, ut plurima omit-

tam, in ipsa introductione num. 1. ait, me iniisse viam Iesuitis meis asperam, & & invisam, & sect. 1. num. 7. & 8. tribuit toti Societati Probabilismum: ita ut Societas semper prohiberit & aliis, & mihi quidquam scribere contra illum, atque in hoc magna sollicitudine invigilaverit: & concludit num. 8. Unde merito possent inclamare tam insignes Iesuitæ in unum vel alterum ex suis, quod Aurelius Prudentius Lib. 1. in Symmachum in fine decantavit: *Servemus leges patrias* &c. ubi supponit Probabilismum habere in Societate vim legis. Et sæpe alibi acerbissime invehitur in me ut sectantem sententiam contrariam sensui totius Societatis, usque adeo ut sect. xxxviii. num. 443. usurpet verba D. Bernardi serm. 111. de Resurrectione: *Quæ maior superbia, quam ut unus homo toti Congregationi iudicium suum præferat, tamquam ipse solus habeat spiritum Dei?* Plurima omitto. Satis autem constat librum illum non tam esse opus Doctoris Perea, quam cuiusdam Iesuitæ, qui iam Deo iudici rationem reddit, & a multis Iesuitis acceptum fuisse cum magna exultatione, & plausu.

IV. Ex quibus aliisque argumentis similibus, & apud me compertis timere debeo magnum Societatis periculum post mortem meam. Nam ex una parte addentur ingentes animi aliquibus Iesuitis parum considerantibus rerum statum ad efferenda Probabilismi vexilla, & quidem eo liberius, quo & se magis gravatos existimant, & minus vident, in quo sit verum Societatis bonum, & decus. Ex alia parte certissime sunt mihi Iesuitæ & præclaro ingenio præditi, & in controversia ista peritissimi, qui mecum firmissime iudicant, summe expedire ad maiorem Dei gloriam, & animarum salutem, & ad ipsius Societatis honorem, quod Probabilismum in Societate non vigeat, nec prævaleat: & fieri nullatenus poterit, neque verum iustum esset, quod ipsi sileant, loquentibus aliis. Cum autem contentio ista non solum ad ingenia, sed ad animos etiam aliquorum pervaserit, quamvis in ultima Congregatione generali, & deinceps, ingenti Dei beneficio, aut extincta, aut sopita sit, magnum est fundamentum timendi ne post mortem meam crudelius exardescat in pugnas domesticas, dissensiones, & rixas sine fine cum magna perturbatione, scandalo, & dedecore Societatis.

V.

V. „ Nec potest præcipi ex æquo utrique parti silentium. Tum quia Iesuitæ ex instituto suo ad docendum addicti sive in cathedris, sive in disputationibus, sive in libris præterire silentio non possunt capitalem, ut sic di cam, & gravissimam controversiam istam, quæ fundamentum est totius Theologiæ moralis, & ex qua omnino pendet solida resolutio circa innumera opinabilia, cum reflectat circa usum licitum, aut illicitum opinionum omnium. Tum quia illo ipso silentio asferetur in Societate Probabilismus, ut quidem laxissimus, qui, ut multa experientia est, studium fugit, & tollit, ac inutile reddit; siquidem eo ipso quod eius patroni reperiant in aliqua summa: Talis aut talis opinio est probabilis: absque alio prorsus examine, talem opinionem docent, & consulunt non minori securitate quam si de honestate actionis haberetur Romanæ Sedis oraculum: & inde maxime ortum habuit tanta in moribus laxitas, quanta decretis pontificiis damnata est: anima enim, quæ vires dedit omnibus opinionibus nimis laxis, est modus ille opinandi alienus ab evangelica simplicitate, & sanctorum Patrum doctrinis, qui per summam luxuriantium ingeniorum licentiam irrepit, & quem si pro recta regula fideles in praxi se quantur, ingens eruptura sit christianæ vitæ corruptela, ut in aurea præfatione ad decretum suum deplorabat summus Pontifex Alex. VII. Tum quia decreto summi Pontificis Innoc. XI. statim subiiciendo intimatum fuit P. Ioanni Paulo Olivæ tunc Generali, mentem suæ Sanctitatis esse ut Iesuitæ libere scribant pro opinione magis probabili, & Probabilissimum impugnent. Tandem id ipsum videntur convincere rationes omnes, quæ efficaciter suadent necessitatem superioris providentiæ, ne Probabilismus in Societate prævaleat. Quas rationes ad pauca capita redactas humillime subiicio beatissimis pedibus Sanctitatis Vestræ.

VI. „ Prima ratio sumitur ex mente, & voluntate Sedis Apostolicæ, quas habemus expressas in decreto S. Romanæ & universalis Inquisitionis, & ordine summi Pontificis Innoc. XI. intimato P. Olivæ tunc Generali Societatis.

Feria IV. die 26. Iunii 1680.

„ In Congregatione Generali S. R. & Universalis Inquisitionis facta relatione per P. Lauream contentorum in litteris P. Tyrsi

„ Gonzalez Societatis Iesu Sanctissimo Domino Nostro directis, Eminentissimi Domini dixerunt, quod scribatur per Secretarium Status Nuncio Apostolico Hispaniarum, ut significet P. Tyrso quod Sanctitas Sua benigne acceptis, ac non sine laude perlectis eius litteris, mandavit ut ipse libere & intrepide prædicet, & calamo defendat opinionem magis probabilem, nec non viriliter impugnet sententiam eorum qui asserunt, quod in occursum minus probabilis opinionis cum probabiliori sic cognita, & iudicata licitum sit sequi minus probabilem, eumque certum faciat quod quidquid favore opinionis magis probabilis egerit, & scripserit, gratum erit Sanctitati Suae. Iniungatur P. Generali Societatis Iesu de ordine Sanctitatis Suae, ut non modo permittat Patribus Societatis scribere pro opinione magis probabili, & impugnare sententiam asserentium quod in occursum minus probabilis opinionis cum probabiliori sic cognita, & iudicata licitum sit sequi minus probabilem; verum etiam notum faciat omnibus Universitatibus Societatis, mentem Sanctitatis Suae esse ut quilibet, prout sibi licuerit, libere scribat pro opinione magis probabili, & impugnet contrariam prædictam, eisque iubeat ut mandato Sanctitatis Suae omnino se submittant. Ex quibus & ex plurimis litteris, quas proferre possum nomine Suae Sanctitatis ad me datis ab Eminentissimis Cardinalibus Cybo, & Mellini, duo manifeste constant. Alterum me vehementissime, & frequentissime impulsam fuisse a Sede Apostolica ad impugnandum intrepide Probabilissimum; quamvis ego, qui per Dei gratiam neminem timebam præter Deum ipsum, expectaverim, quantum potui, ut pontificia mandata exequerem, salvo Societatis honore. Alterum, mentem expressam Sedis Apostolicæ esse, quod Iesuitæ impugnare possint libere & intrepide, quin propter huiusmodi impugnationem aliquid sibi timere debeant a Superioribus Societatis: quæ impunitas numquam habebitur, si Societas amplectatur Probabilissimum ut sententiam eiusdem Societatis propriam. Hoc decretum omnino latuit usque ad annum 1693. in quo detectum est singulari Dei providentia occasione resistentiæ quæ fiebat editioni libri mei: & nisi adhibeatur efficax remedium vi cuius tota Societas eidem decreto, ut par est, reverenter obediat, dicetur illud ipsum decretum a me importune extortum, sicut dicitur extortum a me consensus Sedis

„ Apo.

„ Apostolicæ de editione libri mei post totas contradictiones Iesuitarum, & sicut dicitur extortum violenter decretum Congregationis generalis nostræ XIII. de simili impunitate, cum sancitum fuerit de expressa voluntate summi Pontificis Innocentii XI. qui me certum fecit, se aliquid amplius contra Probabilissimum desiderare a Iesuitis, quam præscriptum sit per illud decretum. VII. „ Et quidem iustissimum erat illud summi Pontificis desiderium: cum enim Societas ex instituto suo sit specialissime devincta Sedi Apostolicæ, & ad defendendam auctoritatem summi Pontificis, eiusque nutibus obsequendum primario destinata a Deo, & a S. Ignatio Patre nostro; ex primaria, & indispensabili professione sua alstringitur ad illos sensus in quos magis inclinatur Apostolica Sedes; certum autem est quod Sedes Apostolica semper inclinaverit magis in sententiam Probabilissimo contrariam.

VIII. Secunda ratio. Negari nemo potest, cum sit evidentiæ facti, quin Montaltius, Wendrochius, plurimi Iansenistæ, & inimici Societatis enixissime procuraverint illam infamare ex hoc maxime capite quod Probabilissimum amplecteretur ut suum. Et cum Deus pro infinita misericordia sua me dignatus sit assumere in qualemcumque instrumentum ad liberandam Societatem a tanta infamia: quam indecorum, & quam periculosum esset ipsi Societati non agnoscere adeo singularem, & adeo beneficam Dei providentiam, & in illud ipsum probrum, & dedecus sponte ruere? Imminentem reliquis Probabilissimi ruinam satis ostendunt tum decreta pontificia magnam Probabilissimi partem damnantia, eiusque fundamenta convellentia; tum perpetua, & in dies maior inclinatio Sedis Apostolicæ ad absolvendum saluberrimum opus ab ipsa feliciter inceptum; tum sensus & praxis Eminentissimi Cardinalium, & Tribunalium Romanorum; tum quod Romæ, & in facie Sedis Apostolicæ nemo publice defendere audeat Probabilissimi doctrinam; tum Episcoporum plurium conspiratio; tum Cleri Gallicani declaratio; tum ex omnibus Ecclesiæ ordinibus insignium Theologorum consensus. Et ut alios omittam, certo scio, aliquos esse in Societate bene paratos ad ostendendum efficaciter, præcipua Probabilissimi capita iam esse in eostatu, ut sint proxime damnabilia ab Apostolica Sede, si ipsi ita

„ expedire videatur. Si autem illi qui Societatem voluerunt infamare, tantam illi molestiam intulerunt ex aliquibus Probabilissimi ramis iam damnatis; quid fiet quando præcipua capita damnabuntur? Quis Iesuita sine intimo dolore, & lacrymis tantam Societatis labem sustineret? Sustineret autem, si sententia illa in Societate prævaleret, aut nimis communis esset. E contra vero erit Societati valde decorum, si Orbis agnoscat, quantum in ipsa Probabilissimus decreverit, antequam eius falsitas infallibili Sedis Apostolicæ iudicio definatur.

IX. „ Tertia ratio. Quamvis a peccato excusentur illi Auctores qui bona fide iudicarunt Probabilistarum sententiam esse veram, ideoque inculpabiliter illam secuti sunt speculative: nemo tamen, nisi probetur, censendus est adhibuisse talem doctrinam in praxi ad dirigendam conscientiam suam, aut alienam: quia semper, & ubique fuit, est, & erit formalissimum peccatum, talem doctrinam praticare. Ratio est facilis: quia falsitas sententiæ reflexæ Probabilissimi in eo consistit, quod dicat non dari peccatum, ubi datur peccatum; quod dicat fieri bona fide id quod re ipsa non fit bona fide; quod dicat fieri cum bona conscientia id quod re ipsa fit vel sine ulla conscientia bona, vel contra propriam conscientiam. Unde totum pondus auctoritatis, & rationis, quod efficacissime probat sententiam illam esse falsam, pariter probat non excusari a peccato formali eum qui operatur iuxta illam, cum in hoc consistat eius falsitas. Est ergo sententia occasio innumerabilium peccatorum, & damnationis animarum. Omnes enim qui tali sententia confisi operantur in materia capaci malitiæ gravis, graviter peccant, & leviter in materia levi. Sic aliqui ante decretum Innoc. XI. inculpate docuerunt, speculative prudenter operari eum qui operaretur confusus probabilitate tenui; & tamen certum est sic operantem numquam potuisse operari prudenter: in hoc enim consistit falsitas illius sententiæ damnatæ in propositione 3. quod diceret, non dari imprudentiam, & peccatum, ubi dabatur, & semper dabitur imprudentiam, & peccatum; quod diceret dari excusationem a peccato, ubi peccatum erat inexcusabile. Hoc supposito, & supposita exultatione quam fideles communiter habent de probitate, & doctrina Societatis, eius

„ eiusque zelo in proximorum salute procu-
 „ randa; si illi ipsi fideles videant senten-
 „ tiam Probabilissimi defendi a Iesuitis pro
 „ religione, pro aris & focis, aut in illam
 „ nimium inclinare; iudicabunt utique plu-
 „ rimi, Religionem adeo sanctam, & do-
 „ ctam non amplexuram tanto conatu do-
 „ ctinam moralem, nisi ista esset cer-
 „ tissime tuta: unde operabuntur in praxi
 „ iuxta illam, & peccabunt sine excusa-
 „ tione in innumeris, in quibus consili au-
 „ ctoritate Iesuitarum putant se habere
 „ excusationem. Inde fit liquido, magnum
 „ fore dedecus, magnum piaculum, si So-
 „ cietas daret fidelibus fundamentum ad iu-
 „ dicandum, ipsam ita amplecti illam sen-
 „ tentiam: quia esset fideles ipsos allicere
 „ ad practicandam talem sententiam: hoc
 „ autem esset, illos conducere ad peccata
 „ innumerabilia, nisi certum esset, illam
 „ Probabilissimi sententiam esse veram: quæ
 „ certitudo longe abest, immo iam certum
 „ est vel illam sententiam esse falsam,
 „ vel saltem non esse certo probabilem,
 „ & esse proximè damnabilem ad minus ut
 „ periculosam in praxi.

„ X. Quarta ratio. Quamvis sententiam
 „ Probabilistarum speculative secuti simul
 „ multi bona fide, quando res erat in alio
 „ statu; at in statu præsentis iam non er-
 „ rit facile quod alii Iesuitæ illam incul-
 „ pate & bona fide teneant, & doceant.
 „ Antea non affulgebat illa lux quæ postea
 „ orta est ex pontificiis decretis; neque de-
 „ ventum erat ad fundum gravissimæ con-
 „ troversie; neque patefactæ iungentes æqui-
 „ vocationes, fallaciæ, & falsæ suppositio-
 „ nes, quibus unice nititur Probabilismus;
 „ neque collecta tot, tanta, & tam manife-
 „ sta absurda; neque occurrerant Auctoribus
 „ probabilistis efficacissima argumenta aucto-
 „ ritatis, & rationis, quæ postea aliis occur-
 „ rerunt. Quæ omnia nunc sunt examinanda,
 „ nisi quis velit ignorantia voluntaria la-
 „ borare & veritatis curam omittere: quod
 „ & in magistris præsertim, & in omnibus
 „ non contingeret sine gravissimo peccato;
 „ quod esset causa plurium aliorum peccato-
 „ rum & suorum, & alienorum. Et quan-
 „ do ex omnibus Ecclesiæ gradibus & ordi-
 „ nibus tam multi sunt qui animadvertentes
 „ periculum receptivi canunt; facta nimis
 „ res esset, quod Iesuitæ se se, & alios in
 „ præcipitum urgerent. Præsertim cum ab
 „ ipso Societatis ortu, & in corpore Insti-
 „ tuti sui a S. Sede toties confirmati præ-

„ scriptum voluerit noster optimus Pater S.
 „ Ignatius, qui *Part. IV. Constitutionum cap.*
 „ *v. §. 4.* ita præscribit: *Sequantur in qua-*
 „ *vis facultate securiorem, & magis approba-*
 „ *tam doctrinam.* Unde S. Pater non susti-
 „ neret minus securam, & simul minus ap-
 „ probatam. Cum postea P. Mutius Vitel-
 „ leschi Præpositus Generalis toti Societati
 „ per litteras circulares præscriperit: *Omnis*
 „ *itaque studio perficiant ut qui docent scri-*
 „ *buntque, minime hac regula, ac norma in*
 „ *delectu sententiarum utantur:* Tueri quis
 „ potest: Probabile est; Auctorem non caret:
 „ verum ad eas sententias accedant quæ tutio-
 „ res, quæ graviorum maiorisque nominis Do-
 „ ctorum suffragiis sunt frequentata, quæ bo-
 „ nis moribus conducunt magis, quæ denique
 „ pietatem alere, & prodesse queunt, non
 „ vastare, non perdere. Idem præscripsit
 „ P. Golvinus Nikel, ut satisfaceret arden-
 „ tibus votis summi Pontif. Alex. VII. per
 „ hæc verba gravissima: *Convenit omnibus*
 „ *quibus possumus modis calumniis istis an-*
 „ *sam præscindere. Meminerimus quod suis*
 „ *omnibus præscripsit S. Pater noster in Con-*
 „ *stitutionibus part. IV. cap. v. §. 4. scilicet:*
 „ *Sequantur in quavis facultate securiorem,*
 „ *& magis approbatam doctrinam. Et cum*
 „ *scopus doctrine omnis in Societate, uti mo-*
 „ *net idem S. P. N. initio cap. v. part. IV.*
 „ *sit suis, & proximorum animis, Dei fa-*
 „ *vore aspirante, prodesse, sectemur in praxi.*
 „ *sententias utiles potius quam incurdas; &*
 „ *in dirigendis conscientis tam voce, quam*
 „ *scripto studeamus prodesse proximo magis*
 „ *quam placere.*

„ XI. Idem statuit sæpe tota Societas
 „ in Congregationibus generalibus V. XI.
 „ & XII. Decretum Congregationis quintæ
 „ allegatur, & confirmatur a Congregatio-
 „ ne XI. dec. 22. quod sic habet. *Complu-*
 „ *rium Provinciarum postulatio fuit ut cum*
 „ *Societas ita nunc passim male audiat & tra-*
 „ *ducatur, quasi nimis laxas in moralibus*
 „ *opinionibus doceat, & in praxi sequatur, ali-*
 „ *quod adhibeatur efficax tanto malo remedium.*
 „ Congregatio amplexa iudicium Deputato-
 „ rum pro studiis statuit: Primo monendos
 „ serio Professores Theologiæ moralis caute
 „ omnino ut doceant, neque quod aliquid
 „ probabile reputent, illico sibi licere arbi-
 „ trentur illud in publicum scripto, verbo-
 „ que protrudere; sed ad id attendant ma-
 „ xime quod monet Congregatio V. dec.
 „ 41. an communi Scholarum sensui con-
 „ gruat, ac præterea scandalum, vel offen-

„ fio-

„ sionem aliquam uspiam parere possit. Su-
 „ periores autem si quos novitatem aman-
 „ tes, aut parum cautos in docendo compe-
 „ rerint, a munere docendi submoveant,
 „ speque omni illius privent, pœnis etiam
 „ aliis, si forte opus iis esse senserint,
 „ coercant.

„ Decretum 28. Congregationis XII. idem
 „ præscribens. *Quamvis contra novitatem,*
 „ *laxitatemque opinionum præsertim in rebus*
 „ *moralibus abunde provisum sit, & Præpo-*
 „ *sitorum generalium ordinationibus, & su-*
 „ *teriorum Congregationum decretis & con-*
 „ *stitutionibus ipsis, quibus iubemur sequi, in*
 „ *quavis facultate securiorem, magisque ap-*
 „ *probatam doctrinam; in re tamen tanti mo-*
 „ *menti, postulante pro suo zelo Patre nostro,*
 „ *omniumque conspirantibus votis, nihil præ-*
 „ *termittendum rata Congregatio præsens decre-*
 „ *torum, quibus nova illa, laxioresque opinio-*
 „ *nes doceri, typisque mandari prohibentur,*
 „ *vim totam renovat, roborat, & confirmat.*
 „ Commendat præterea in primis Patri nostro,
 „ ut non tantum transgressores loco, & ca-
 „ thedra amoveat, aliisve gravibus pro modo
 „ culpe pœnis subiiciat; sed ipsos etiam
 „ Superiores, si quando in cohibenda liberta-
 „ ri illa opinandi licentia negligentiores fue-
 „ rint, severe puniat.

„ XII. Denique (quod nobis præcipue
 „ observandum est) cum Sedes Apostoli-
 „ ca præsertim per summos Pontifices Alex.
 „ VII. & Innoc. XI. satis aperte inclina-
 „ tionem, & voluntatem suam significave-
 „ rit: licet prædictum Innoc. XI. manda-
 „ tum, & S. Inquisitionis decretum ad eius-
 „ dem Societatis notitiam non pervenerit.
 „ Hæc omnia, & alia omittenda brevi-
 „ tatis causa, me relinquunt sine libertate,
 „ Beatissime Pater, & omnino cogunt
 „ ut humillime petam a Sanctitate Vestra
 „ auxilium paternæ providentiæ suæ, quod
 „ videtur futurum esse efficacissimum (pro
 „ comperta mihi nostrorum reverentia er-
 „ ga sanctam Sedem, & singulari gratissimi-
 „ mæ, & humillimæ benevolentiam affectu
 „ erga sanctissimam personam Beatitudinis
 „ Vestræ) si Sanctitas Vestra dignetur serio
 „ commendare Superioribus Societatis, ut
 „ diligentissime invigilent, & provideant
 „ quieti, paci, & honori Societatis, tam-
 „ quam rem Sanctitati Vestræ gratissimam
 „ „ facturis: ut in ipsa promoveant studium
 „ „ impigrum doctrinæ moralis, & signanter
 „ „ huius capitalis controversiæ: ut summa
 „ „ sollicitudine caveant ne Iesuitæ in lectio-

„ nibus, thesibus, aut libris aliquid doceant,
 „ aut defendant contra illos sensus in quos
 „ Sedes Apostolica inclinare visa est, contra
 „ mentem S. Ignatii P. N. in constitutio-
 „ nibus expressam, contra ordinationes, &
 „ decreta Præpositorum, & Congregationum
 „ generalium, quod sit alienum ab evange-
 „ lica simplicitate, & SS. Patrum doctri-
 „ na, ex quo possit erumpere christianæ vi-
 „ tæ corruptela, & perniciēs animarum gra-
 „ dientium per viam latam quæ ducit ad
 „ perditionem; & quod in Societatem ipsam
 „ refundere possit & culpam, & pœnam, &
 „ dedecus, ipsamque reddere minus utilem
 „ ad suum finem, qui unice est inservire
 „ Deo, & sanctæ eius Ecclesiæ, & quærere
 „ toto corde cum divina gratia salutem, &
 „ perfectionem propriam, & cum eadem im-
 „ pense in salutem, & perfectionem pro-
 „ ximorum incumbere.

„ XIII. Testor, Beatissime Pater, Chri-
 „ stum Iesum Dominum nostrum, & So-
 „ cietatis ducem, qui scrutatur renes, & cor-
 „ da, & in cuius tremendo iudicio accusa-
 „ ri nollem ut servus infidelis, & negli-
 „ gens: testor, inquam, me ad hoc arden-
 „ ter desiderandum, & humillime petendum
 „ unice moveri ex finibus prædictis, ut con-
 „ sulam quantum possum conscientiam meam,
 „ & Societati mihi a Domino commissam,
 „ ac ingentibus eius obligationibus, & pro-
 „ pter maiorem Dei gloriam, & propter re-
 „ verentiam erga Apostolicam Sedem, &
 „ propter salutem æternam proximorum,
 „ ipsorumque Iesuitarum, & propter ipsius
 „ Societatis pacem, quietem, & honorem.
 „ Spero autem firmissime Sanctitati Vestræ
 „ gratum esse futurum hoc desiderium meum,
 „ & Beatitudinem Vestram pro pastorali
 „ cura totius dominici gregis, & pro singu-
 „ lari benignitate sua erga minimam hanc
 „ Societatem, electuram illud medium quod
 „ Sanctitas Vestra iudicaverit magis efficax,
 „ & expediens, ut Societas a prædictis pe-
 „ riculis liberetur, & iuxta Institutum suum
 „ utiliter in vinea Domini laborare pergat.
 „ Deus Opt. Max. Sanctissimam personam
 „ Beatitudinis Vestræ pro ardentissimis vo-
 „ tis meis diutissime, feliciter, & incolu-
 „ mem servet in culmine Apostolatus, &
 „ tandem ad celi culmen felicissime perducatur.

„ Additio facta fuit huic libello supplici, &
 „ præsentata Sux Sanctitati a P. Emanuele
 „ Sagarra 4. Septembris in audientia quam ha-
 „ buit a Sua Beatitudine.

„ Rem gratissimam Sanctitati Sux factu-

„ ros

ros Superiores Societatis, si præstent ut Iesu-
sue abstineant a docenda, & defenden-
da sententia quæ asserit, licitum esse usum
opinionis minus probabilis, & minus tu-
tæ; cum Sanctitati Suae compertum sit,
ita omnino expedire ad incolumitatem,
& honorem Societatis. "

CAPUT IX.

DE RIGORISMO.

*Vera istius notio. Falsa Rigorismi idea quam
prodit P. Francolinus. Istius in Instructio-
nem Confessorum a S. Carolo Borromeo edi-
tam interpretamenta. Facilitas larvam Ri-
gorismi, & Iansenismi inuendi Catholicis
Ecclesiam perturbat.*

I. Nihil hodieum frequentius in omnium
ore quam Rigorismus, cum de
morum legibus sermo occurrit. Quid vero
sit Rigorismus iste, vix est qui percipiat.
Principio itaque eius vera promenda notio est.
Rigorismus doctrina est in genere morum æquo
severior, expresse vel oblique a Sede Aposto-
lica proscripita. Exponuntur suitionis parti-
cularæ. Doctrina æquo severior. Doctrina evan-
gelica, & Ethices christiana rigidissima, &
severissima est. At quia illius rigor iustus,
& sanctus est, Rigorismum non constituit.
Illa ergo doctrina Rigorismum constituit quæ
iusti rigoris limites transiit. Index ergo illius
extremi rigoris est Romana Sedes, quæ do-
ctrinam plus iusto rigidam damnat quem-
admodum ergo Iansenista est qui aliquam ex
quinque damnatis sententiis defendit; sic Ri-
gorista esset qui quampiam propositionem
a Sede Apostolica damnatam ut rigidam,
propugnaret.

II. Rigorismi notione paucis perspecta,
reprimenda est illorum audacia & temeritas
qui pro ingenio hanc Rigorismi larvam catho-
licis Scripitoribus affingunt. Designent no-
bis vel unicum Italum, Germanum, Hispanum
Theologum, qui doctrinam æquo se-
veriore, & a Romana Sede proscripita
defendat. Quid quod severiores Gallorum
Theologi sunt Merbesius, Natalis, Genne-
tus, P. Gabriel Antoine, P. Paulus a Lug-
duno? Quidquam ne in istorum aliquo Ri-
gorismi proscripita? Quid itaque plenis buc-
cis Rigorismum obrudant?

III. Oppositam illi quam nos dedimus,
Rigorismi notionem prodit P. Balthasar Fran-
colinus in præfatione ad Clericum Romanum.

Primum Rigorismi, & Rigoristarum qualita-
tes describit, lectoresque admonet ut sibi a
Rigoristis caveant. Cave, inquit, a Rigorismo,
cave a Rigoristis, qui de regione longin-
qua veniunt ad te in vestibulis ovium, in
fronte modesta, in oculis submissis, in vultu
demisso, in gestu composito, in toga decenti,
in sermone suavi. Si vultus modestia, gestus
compositio, & universi corporis, atque in-
cessus moderatio Rigorismum redolent: vale
dicendum ergo erit modestiæ, humilitati, &
cuique exteriori moderationi. Exhibita Ri-
gorismi suspitione, ad Rigoristas ipsos depin-
gendos Francolinus accedit. Phariseis istos
comparat, quorum tres prodit characteres.
Primus est, Patrum antiquorum ostentare
doctrinam, Pontifices Romanos parvi face-
re, recentes Theologos contemnere. Hæc
sunt illius verba loc. cit. At, inquit, quis
est iste Rigorismus? Qui Rigoristæ sunt?
Qui eorum libri, ut cavere possim? Respon-
debo. Habent Iansenistæ suam Theologiam spe-
culativam, & practicam, seu moralem. Spe-
culativa Iansenismus est, practica, seu mora-
lis Rigorismus est. Huius tria principia sunt:
Patres iactare plurimum, Pontifices æstimare
parvi, Recentiores Theologos nihili. Patribus,
ut ab ipsis exponuntur, deferre obsequium ve-
rum, Pontificibus simulatum, reliquis Doctri-
nis neutrum.

Huius spiritus indoles retrica est, suspicio-
sa, artificiosa, immisericors, tyrannica, pha-
risæica. Habes ex his, unde eos dignoscas, si
nostri vitia Phariseorum. Quatuor illa potissi-
mum erant, facies simulata, cor durum, ani-
mus malignus, vota ambitiosa. Sanctitatem
præferbant, zelum legis, amorem discipline;
sed tota erat in cute sanctitas, in corde vero
durities. Quare nihil alienis laboribus, angus-
titiis, periculis tangebantur, nihil ad humane
infirmiatis commiserationem movebantur.

IV. Post Phariseorum descriptionem lecto-
rem instruit, eique signa exhibet quibus Ri-
goristas internoscere, eorumdem rescire artes,
& fraudes, molimina, & insidias repellere
possit. Quos igitur deprehenderit in fa-
cie sanctos, modestos, compositos, eccle-
siastice in toto habitu comptos, sed ha-
bentes semper quid interrogent, quid in-
quirant, quid obiciant, quid non probent,
quid refecent, quid retringant, quid ad-
dant, quid emendent: semper munitan-
tes, semper descentes nostram ætatem, no-
stros mores, nostram doctrinam; habentes
numquam quod excusent, quod indulgent,
quod laudent, nisi aut sua sint, aut suo-
rum

rum, quos evellere curant, ut evehan-
tur ipsi, & dominantur in cleris, aut pro-
teantur: habe illos ut nostrorum tempo-
rum Phariseos, & veri nominis Rigori-
stas. " Si plura cupis, consule citatam præf.
Distinguit in *Vindictis* cap. 2. numer. 3. Do-
ctorem Rigidum a Doctore Rigorista: *Æ-
stimo Morinum non ita Rigidum, ut sit etiam
Rigorista*. Rigorismum in tria partitur gene-
ra, in Rigidismum, Rigorismum Iansenia-
num, & Rigorismum non Iansenianum. Et
ut validius lectores adversus Rigorismum mu-
niat, indicia illis præbet quibus Rigorista-
rum libros dignoscere valeant. Quæ indicia
per illum, non doctrina in libris contenta,
sed regiones, Academia, Collegia sunt, unde
exerunt. Eorum vero libros facile dignoscet
ex Auctoris regione, Academia, familia, li-
bri prima facie, modo probandi assertiones
suas, allegationibus &c. Nosti regiones, oc-
culto morbo laborantes, Academias, familias,
Collegia. Hæc suspitionem faciant. Ea vero
esse in fronte libri promissio, tradendi do-
ctrinam sacre Scripture, Conciliorum, & Pa-
trum, suspitionem augeat. In cit. præf.

V. Quam sint transcriptæ sive Rigorismi,
sive Rigoristarum, sive eorumdem librorum
descriptiones vagæ, futiles, atque invidentia
plena, ceteri iudicent. Regiones, ut ab
ultimis verbis incipiam, familia, Collegia,
signa sunt, libros Rigorismi fulgine tinctos
esse? Quæ sunt, quæ, eiusmodi regiones?
Belgium, & Gallia? Rigorismo ergo pleni
erunt libri PP. Terilli, Lessii, Reginaldi,
Gisberti, Antoine, aliorumque? Si Pa-
trum, Scripturarum, Conciliorumque fre-
quens allegatio suspitionem augeat Rigori-
smi, reiicienda erunt omnia Patrum tum an-
tiquorum, tum recentiorum opera, utpote
Scripturarum, Conciliorum, & præcedentium
Patrum sententiis plenissima. Si frontis se-
renitas, colloqui suavitas, temporum nostro-
rum calamitatem lugere, Rigorismum pro-
dant; Patrum nemo, quin, auferem dicere,
Evangelistæ ipsi ab hac Rigorismi larva im-
munes haud essent. Terillus sententiam pro-
babiliorum filiam efficit Iansenismi. Fran-
colinus subdit, omnes Iansenistas esse Rigori-
stas; quamquam non contra. *Quamvis, ut
non semel monui, non omnes Rigoristæ sint
Iansenistæ, omnes tamen Iansenistæ sunt Ri-
goristæ*. Bene habet. Cum vos Antiproba-
bilissimum Rigorismum, ipsosque Antiproba-
bilissimos Rigoristas appellatis absolute, nullo-
que adiecto moderamine; cuius generis Ri-
gorismi illos reos postulare intenditis? P.

Conc. Appar. Tom. II.

Francolinus duplex distinguit Iansenismum,
speculativum, & practicum. Illum in quin-
que damnatis thesibus, hunc in severa Mo-
rali constituit. *Habent Iansenistæ Theologiam
suam speculativam, & practicam seu mora-
lem. Speculativa Iansenismus est; practica
seu moralis Rigorismus*; loc. cit. Moralis ri-
gida iuxta Probabilitatem est sententia proba-
bilior, minus probabiliter reiecta. Hanc rigi-
dam illi appellant, & eiusdem defensores Ri-
goristas. Hinc consequitur, omnes Antipro-
babilistas audire Iansenistas, sin speculativos,
saltem practicos apud Probabilistas. Et hi
sunt qui benigni appellantur.

VI. Si vera forent quæ ex P. Francolino
delibavi, S. Carolus Borromeus non eva-
deret Rigorismi censuram; immo, ut indica-
vimus, nemo sanctorum Patrum immunis
ab eadem esset. Quid quod sanctum ipsum
Archiepiscopum oblique Francolinus carpit?
Audiamus prius S. Carolum in præf. ad VI.
Concil. sic loquentem. " Longe sint a nobis
voces illorum qui consuunt pulvillos sub
omni cubitu, & faciunt cervicalia sub ca-
pite universæ ætatis ad capiendas animas.
Næ isti suis adulationum vocibus, vocum-
que blanditiis, cum nos fallere student,
istis etiam illecebris populum nostrum de-
cipiunt. Dicunt enim bonum malum, &
malum bonum. O popule meus! Quis
poterit omnia mala, quæ te premunt un-
dique, enumerando percensere? Audeat
tamen isti a salutaris via te adulationibus
longius abducere. Popule meus, qui te
in tanta malorum colluvie beatum dicunt,
ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuo-
rum dissipant. " In hac amara moestaque
lamentatione, sanctæ Scripturæ verbis ex-
pressa, super malorum colluvie quæ populum
premunt, P. Francolinus Rigorismum depic-
tum vividis coloribus asserit. Ut S. Archi-
episcopus gregis sui malis, quoad poterat, oc-
curreret, aureum illum librum composuit in-
scriptum *Instructio Confessorum*, omnium na-
tionum Episcopis, & doctis viris probatissi-
mum. Hunc tamen se parvi facere indicat
P. Francolinus. Istius quippe libri, a Sede
quoque Apostolica probati, auctoritatem E-
piscopo Castoriensi sibi obicienti respondet
Lib. II. disput. VIII. præsent. Eccles. Be-
nig. pag. 88. Edit. Ven. *Miror autem tanti
a vobis fieri indirectum, & qualecumque san-
ctæ Sedis suffragium: a vobis, inquam, qui
directa, clara, confirmata, iterum atque ite-
rum explicata Pontificum decreta, atque toto
orbe recepta eluditis tamen, aut etiam con-*

O

temni-

temnit. Si illos damnas, quod refragantur pontificiis decretis; eadem ratione illos comenda, quando iisdem decretis quo par est obsequio se submitunt. Quid? Displicet tibi submissio in iis quæ in rem tuam non conferunt; placet vero in iis quæ arident? Duo P. Francolinus refert, quæ auctoritatem præfati libri S. Caroli minuunt. Primum, quod *Instructiones* istæ a S. Archiepiscopo iuvene compositæ fuerunt. Sic enim persequitur loc. cit. *Brevi videbis, cui negotium facebant istæ INSTRUCTIONES* (S. Caroli.) *Mihi certe faciunt nullum. Scio, ab aliquibus demptum aliquid auctoritatis illis fuisse, eo quod S. Presul initio sui regiminis, adeoque ætate, & sapientia immaturus, ut ipsi dicebant, eas composuisset. Id ego non asseram; sed illud potius, fuisse illas, si quid rigoris habent aut præferunt, remedium eo tempore, eisque in regionibus necessarium. Duo satis caute insinuat Francolinus. Unum est, quod aliorum iudicio eiusmodi S. Caroli *Instructiones* parvi sint faciendæ. Cur? Quia a iuvene Archiepiscopo conditæ. Hanc ille rationem invidiæ plenam, se non admittere asserit. Sed debuisset, ut sibi revera caveret, indicare auctores talis exceptionis. Hi non fuerunt Iansenistæ. Neque Antiprobabilistæ. Ergo Probabilistæ. Qui alieno ore loquuntur, auctore non citato, suspicionibus pluribus se se exponunt; sicut illi qui lapidem proiciunt manu abscondita. Alterum est, quod revera præfata *Instructiones* nullius sint auctoritatis. Quoniam, inquit Francolinus, conditæ fuerunt pro reformandis illius temporis, & illarum regionum moribus. *Remedium eo tempore, eisque in regionibus necessarium.* Hac ratione dici poterit, Concilium Tridentinum canones sanctos edidisse eo tempore, eisque in regionibus necessarios. Alteram ibidem assignat Francolinus rationem; cur S. Carolus severam inierit viam: eaque est, quia Mediolanensium prava indoles poscebat ut duriori freno cohiberetur. *Alia etiam ratio divum Carolum movit hanc inire viam: ea fuit suorum subditorum indoles sibi bene perspecta. Non illa quidem mala est, aut minus aspera, & contumax, immo ad pietatem, & virtutem propensa; sed laboris non admodum amica, & largiori luxui dedita. Erat igitur freno duriori revinenda, ne caderet; & stimulis acriter monenda, ut saltim incederet. Aliarum vero provinciarum, & nationum Christiani non**

freno duriori, ut Mediolanenses; sed laxiori, & benigniori moderandi erunt? Sæculum nostrum aureum est, æreum illud S. Caroli. Recenter Christiani a libidine, a luxu, ab usuris, & avaritia, a ludis, & theatris alienissimi sunt: idcirco summa sunt indulgentia tractandi. Addit tandem Francolinus, *Instructiones* S. Caroli rigorem præferre non in *substantia*, sed in *accidentibus*. Verum quia nullam nisi vagam, vanam, atque ineptam Rigoris notionem exhibuit; ideo non est cur tempus teramus in eiusmodi commentis refellendis. Satis mihi sit pro plena confutatione transcribere verba quibus summus Pontifex Innocentius XII. omnibus, medio Cardinali Carpegna Urbis Vicario, harum *Instructionum* lectionem commendavit, quas etiam edi Romæ curavit anno 1700. *Vos itaque sanctissimus Pater hortatur ut legatis, relegendisque leges tam sanctas, instructionesque tam plenas celesti sapientia, atque eas præ manibus iugiter habeatis, veluti auream regulam; quam sequendo depravatos populorum habitus facile corrigetis. Istud est quod ipsius iussu vobis omnibus significamus. . . . ut unusquisque vestrum veram, solidamque doctrinam sequatur, non in novellis infundatisque opinionibus fundatam, sed in doctrina, praxique sanctorum Patrum, quos celesti Deus clarificavit lumine ad directionem plebis christiane.* Hæc pauca verba satis sunt ad labefactanda omnia P. Francolini commenta, tum adversus *Instructiones* S. Caroli, tum in chimærica Rigoris descriptione, sub qua vellicantur, & carpuntur Patres, Episcopi, Theologi, & probiores Catholici, quos per summam iniuriam Iansenistis, aut Iansenistarum damnato Rigoris Francolinus immiscet.

VII. Audacia, qua plures Probabilistæ labem Rigoris catholicis Theologis aspergunt, innumera mala in Ecclesiam derivat: audaciores Iansenistas efficit, qui hoc pacto arguunt. Secundum Probabilistam probabilior sententia filia est Iansenismi. Mala planta non parit bonos fructus. Optima autem est sententiæ probabilioris doctrina. Ergo malus esse nequit Iansenismus, qui peperit filiam adeo bonam, nempe sententiam probabiliorum. Retractanda ergo est Probabilistarum putida fabella, ut hæc Iansenistarum argutatio penitus convellatur. Scandala, & schismata, quæ similis censurandi libido primis sæculis peperit, decubunt Athanasius, Hieronymus, Rus-

nus,

nus, Augustinus. Etiam tum censuras Originismi, Arianismi, Sabellianismi, Nestorianismi sibi homines mutuo impingebant; ut refert Vigilus Episcopus Africanus Lib. II. contr. Nestorium. *Videas eos luctuosos quibusdam, & omni lamentatione dignis insultationibus hæreticorum nomine se invicem accusare: Tu Eurychianus es: Tu Nestorianus es: apostolice sententiæ in totum oblitus, dicentis ad Galat. v. Videte ne si invicem mordetis, ab invicem consumamini.*

VIII. Ad hanc doctrinam si animum intendisset P. Dominicus de Colonia, non tantam sibi usurpasset auctoritatem in suam intrudendi Iansenisticam Bibliothecam, paucis ab hinc mensibus proscriptam, Doctores catholicos. *Pagin. 25. numer. 32. Iansenistis accenset Eminentissimum Cardinalem de Noris; pagin. 208. illustrissimum Gennetum, & alios pios, doctissimosque Catholicos.*

CAPUT X.

DE PHILOSOPHISMO.

Vera peccati philosophici notio: illius auctores: absurda qua necessario illud consequuntur.

I. Philosophismus legitima Probabilismi soboles est. Adeo hæc duo connexa sunt, ut nequeant ab hac historia separari. Peccatum philosophicum est actio rectæ rationi opposita; theologicum est gravis divinæ legis violatio. Philosophicum, tametsi grave, dum ignoratur Deus, aut de Deo actu non cogitatur, non est offensivum Dei, nec amicitiam cum Deo dissolvit, nec æterna poena est dignum. Hæc est vera notio peccati philosophici, quod Alexander VIII. diris devovit anno 1690. in sequenti damnata propositione: *Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus discoveniens naturæ rationali, & rectæ rationi; theologicum vero, & mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensivum Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna poena dignum. Ut clarius doctrinæ damnatæ errorem percipias, advertas oportet, revera intellectum duas has notiones distinguere posse. Actio enim criminosa reapse & naturæ rationali, seu rectæ rationi, & legi*

æternæ Dei repugnat. Ergo intellectus valet actionem vitiosam considerare & ut est offensa Dei, & ut naturæ rationali contraria. Hæc est doctrina S. Thomæ 1. 2. q. lxxi. art. 6. ad 5. *Dicendum, quod a Theologis consideratur peccatum, secundum quod est offensa contra Deum; a Philosopho autem morali, secundum quod contrariatur rationi. Et ideo Augustinus convenientius definit peccatum ex hoc quod est contra legem æternam, quam ex hoc quod est contra rationem.* Non ergo in notionum distinctione, sed in earumdem separatione, damnatæ doctrinæ error situs est. In hoc Philosophistæ errant, quod velint, eos qui aut Deum ignorant, aut de Deo actu non cogitant, neque dubitant, exercere actionem vitiosam posse, rationi rectæ contrariam, quæ offensa Dei non sit, neque æterna poena digna. Quoniam, inquirunt, actio hæc philosophicum tantum peccatum est, secus theologicum. Noli ergo confundere notionum distinctionem cum earumdem separatione. Constat in peccato mortali distingui hæc duo posse: nimirum quod naturæ humanæ, quatenus rationali, disconveniat, quæ consideratio philosophica est; & sub hac consideratione peccatum est philosophicum: & quod legem æternam Dei violat; & hæc consideratio theologica est; & peccatum hoc modo consideratum theologicum est. Si hæc duo separes, & contendas primam notionem absque secunda posse revera occurrere, incidis in Philosophismum: defendis enim peccatum philosophicum sine theologico reperiri posse. Fufius quam fortassis par erat notionem explicui: quia, cum metaphysicam sapiat subtilitatem, tolerabilior est brevitate prolixitas.

II. Recensita doctrina scandali plena ab Universitate Sorbonensi anno 1641. a Concilio Senonensi anno eodem, a Lovaniensi Universitate anno 1657. damnata fuit. Post tot anathemata P. Franciscus Musnier in Collegio Divionensi anno 1685. sequentem thesim propugnavit. „ Peccatum philosophicum, seu morale, est actus humanus „ disconveniens rationi; theologicum vero, „ & mortale est transgressio libera legis divinæ. Philosophicum, quantumvis grave, „ ve, in eo qui Deum vel ignorat, vel „ de Deo actu non cogitat, est grave peccatum; sed non est offensivum Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna poena dignum. „ Hæc propositio eadem omnino est ac illa

quam anno 1690. damnavit Alexander Papa VIII.

III. P. Dominicus Viva in sua Trutina theologica hanc exponens propositionem fatetur, damnatam ab Alexandro VIII. decernit esse ex thesibus propugnatis a P. Francisco Musnierio in Collegio Divionensi; sed addit, æmulorum invidia nonnulla addita verba esse, inquit. „ Ortum ea habuit occasione arrepta ex quibusdam thesibus publice expositis anno 1686. a quodam Professore Divionensi, in quibus licet hæc thesis, prout iacet, non reperitur, nihilominus paucis per invidiam mutatis in hanc præsentem thesimum una ex iis concinnata fuit; cum tamen mens Professoris in manuscriptis expressa, & verba expositæ thesims longe aliam sensum habent quam faciunt verba thesims huius proscripæ. “

IV. Hoc est solitum effugium. Thesis truncata fuit? Verba per invidiam addita? Hanc imposturam additorum verborum reicit vel ipse P. Franciscus Musnierus, qui scriptum evulgavit, in quo mentem suam eo meliori quo potuit modo exposuit. Scriptum istud insertum est Tomo inscripto *Recueil Historique des Bolles & Constitutions Brefs, Decrets &c. A Mons 1698.* Initium scripturæ gallice exaratæ est. *Sentiment du Professeur du Dijon sur le these du peché philosophique. P' ay appris avec un extremé etonnement, & avec le sentiment de douleur, que je devois, en lisant l'écrit intitulé Nouvelle Hérésie &c. qu'a l'occasion d'une these j'avois soutenue dans le College de Dijon le jour de juin 1685. sur le matiere &c.*

La these dans la quelle j' ay dit que le peché philosophique n' est point une assense de Dieu, qu' il ne merite point se haine, ni les penes eternelles: cette these, dis-je, est A LA VERITE conçue en des termes, qui contre mon intention, en peuvent faire deux propositions interement differentes &c. François Musnier I. Si vel apex, vel syllaba suæ addita fuisset thesi per invidiam ab æmulis, siluisset ne P. Musnierus? Falsus ne fuisset, thesimum suam revera iis conceptam terminis esse qui contra suam intentionem duos produunt diversos sensus, alterum absolutum, alterum hypotheticum? Unice ad suam intentionem P. Musnierus se recipit, & ad sua manuscripta, in quibus se docuisse declarat thesimum in sensu non absoluto, sed conditionato: quod & credere convenit religioso viro affirmanti, & simul ingenue consententi, thesimum suam ta-

libus scriptam terminis esse qui contra suam intentionem efferunt sensum etiam absolutum, in quo continetur peccatum philosophicum. Hæc idcirco retuli, ut nova semper testimonia exhibeam illius nimium familiaris imposturæ, qua nonnulli Probabilistæ, ut imperitis faciant fucum, pro ingenio effingunt, propositiones, perquam sincere extractas ex eorum libris, truncatas esse, vel in sensum pravum, verborum additione, detortas. Hoc est universale effugium Probabilistarum.

V. Paucis perstringere destinaveram peccati philosophici historiam. Prolixiorem me esse cogunt PP. Dominicus Viva, Gabriel Daniel, & Ioannes Berges, qui illustrioribus Thomistis hæresim peccati philosophici adiudicant. Quare, ut veritati litem, rem paulo fusius enarrabo. Et primum, ut P. Dominicus Viva sensum damnatæ thesims extenuet, advertit, Alexandrum VIII. damnare minime voluisse antiquorum Theologorum doctrinam. *Quod vero attinet* (inquit P. Viva in Comment. damnat. thesims) *ad Doctorum sententias de peccato philosophico, certum in primis est, Alexandrum VIII. in hac thesi noluisse damnare ea quæ in antiquis, & gravibus Theologis de hoc peccato scripta legimus: aliter non diceret thesimum hanc de NOVO ERUPISSE.* Mirifica doctrina hæc! Pontifex summus non damnat doctrinam quam de peccato philosophico antiquiores docuere Theologi? Ecce? Quia, reponit, Papa damnat peccatum philosophicum quod de novo erupit. Ergo non damnat peccatum philosophicum quod medium fere sæculum antea proscripserant Universtitates Parisiensis, & Lovanienfis, & Concilium Senonense? Dum itaque Apostolica Sedes Quietistarum, Iansenistarum, Socinianorum, Calvinistarum damnavit errores, non damnavit antecedentium hereticorum hæreses? Sed qui sunt, queso, vultu hi theologi, quos antiquos P. Viva appellat, quorumque doctrinam de peccato philosophico subducit damnationi? Sunt præ aliis P. Martinon *disp. xix. de peccat.* Ioannes Pontius *disp. ii. Lugo disp. v. de Incar. dub. 5.* Isti ne antiqui Theologi? Iuniores illos vocat Caramuel, quia eodem quo damnatus Philosophismus sæculo est, Theologi isti scripsere de peccato philosophico. Sed ut ut de hac re sit, quæro a P. Viva, docuerint ne laudati Theologi peccatum philosophicum, an secus. Si secundum; cur in scenam producti? Si primum; cur non damnata illorum doctrina? P. Viva quasi suo loquendi modo supponit Patres citatos philosophicum

do-

docuisse peccatum; sed istorum doctrinam non comprehendi sub pontificio anathemate. Quid citati, alique Patres docuerint, infra dicam.

VI. P. Ioannes Berges in sua *Apologia pro Iesuitis* cap. ii. §. Thomistas, scribit *Thomistas illustres hac in parte aliquid plus affirmasse quam Iesuitarum ullus hæctenus ausus sit.* Quid inde? Ergo Iesuitarum nemo peccatum philosophicum docuit? Legitima ne consequentia hæc? Logicorum nemo illam admittebat. Sed quinam sunt hi Thomistæ illustres, peccati philosophici assertores? Unum laudat P. Viva, nempe P. Franciscum Victoria. Sed hic *lect. 13.* non de *Philosophismo* sermonem habet; sed de puerorum conversione in Deum, dum illis lumen affulget rationis. Defendit primis illis momentis pueros haud distinctam Dei notionem, sed confusam tantum, communem, & universalem habere. Quo in sensu locutos fuisse Bannez, Medinam, & Alvarez dicitur. Quid hæc cum peccato philosophico? Habeant pueri illi primis rationis momentis distinctam, aut confusam Dei cognitionem, utcumque res sese habeat, perperam illa quaestio cum errore peccati philosophici confunditur. Unus Marletta adduci potest, tamquam peccati philosophici patrocinator: idque ego concessi in historia Probabilismi *Tom. I. diff. 1. cap. v. pag. 92.* iterumque assero, hunc Auctorem docere Philosophismum. De hoc infra sermo redibit. Ceterum, ut quod sentio dicam, P. Ioannes Berges sola sui libelli inscriptione, *Apologia pro Iesuitis*, & solo paragrapho *Thomistas*, tum Iesuitas, tum Thomistas carpit, & infamat. Quid? Iesuitæ ne errorem peccati philosophici defendunt? Calumniator mea quidem sententia esset, quicumque tam insigni Societati, & illustribus Thomistis adeo turpem errorem adscriberet. Aliud quippe est asserere Iesuitarum, aut Thomistarum aliquos; aliud Iesuitas, & Thomistas hunc propugnare errorem. Iesuitæ ergo haud indigebant P. Berges apologia, quæ, dum onus suscipit defensionis, dubium saltem excitat, a Iesuitis prodidisse Philosophismum.

§. I.

Theologi qui requirunt ad peccandum actualem considerationem, peccati philosophici principia iaciunt.

I. **C**onvenit penes omnes, ignorantiam, seu inadvertentiam omnino invincibilem a peccato excusare. Quare merito Alexander Papa VIII. damnavit hanc propositionem: *Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris natura, hæc in statu nature lapsa operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.* Nulla quippe libertas absque cognitione aliqua. Nullum peccatum absque libertate. Ergo nullum peccatum absque cognitione. Quanam autem dicenda sit ignorantia invincibilis, dictum est *Lib. II. diff. 11. cap. 1. & seqq.* Id modo in controversiam vertitur, num quæcumque inadvertentia actualis sit invincibilis; ita ut qui actu non advertit se peccare, non peccet, eo quod defectus actualis considerationis constituat ignorantiam invincibilem; tamen illa inconsideratio ortum ducat ex negligentia culpabili. Adfirmant Probabilistarum plures. P. Gabriel Daniel in suis dialogis Cleandri & Endoxi, se evasurum Iansenistam promittit, si probetur, quempiam Probabilistarum talem docere doctrinam. Audax sane promissio, & metamorphosis valde prodigiosa. Videamus num eventus promissioni respondeat.

II. Hanc quaestionem versat P. Thomas Sanchez *Lib. I. in Decal. cap. xvi. num. 20.* ubi inquit. „ Quidam sentiunt, sufficere advertentiam virtualement, seu interpretativam, ut ignorantia, & inadvertentia, seu obli-

„ vio censeantur vincibilia, non apposita debita diligentia ad ea vincenda, nec excusant a præcepti transgressione: appellant autem considerationem virtualement, quoties, etsi ratio actu non consideraverit malitiam obiecti, potuit tamen morali potentia, & debuit malitiam obiecti considerare. “ Pro hac relata sententia laudat Zumel, & Valentiam: & confestim suam promittit opinionem his verbis *n. 21.* „ At probabilius existimo, ad ignorantiam, inadvertentiam, seu oblivionem, sive iuris, sive facti, censenda invincibilia sufficere ut nulla notitia nec specialis, nec confusa, nec aliter qua dubitandi ratio in universum, aut peculiariter occurrat. “ Hæctenus locutus est de peccato generatim accepto, abstrahens a mortali, aut veniali. Ceterum, ut evidentius mentem panderet suam, continuo sequentia subdit. *Quare nullum esse peccatum mortale in voluntatis consensu censeo, nisi cogitatio aliqua præcesserit, & consideratio expressa, quam actualem vocant, malitia moralis, vel periculi, sed saltem EXPRESSA aliqua dubitatio, vel scrupulus.* Itaque ut quis peccet mortaliter, debet considerare, vel opus illud esse malum, vel ibi esse malitiam pe-

periculum, vel dubium, vel scrupulum saltem aliquem habere, quod si nihil horum precesserit, ignorantia, inadvertentia, seu oblivio censentur omnino naturalia, & invincibilia; & sic iuxta hanc sententiam, non satis est cognitio illa virtualis, seu interpretativa, quam sufficere dicebat sententia num. preceden. relata. Admissa hac doctrina, quæ absurda, quæ monstra non consequuntur? Quis fornicatorum, furum, adulterorum advertit actualiter ad peccati malitiam? Laudat pro hac sententia P. Vasquez, qui revera hanc doctrinam defendit 1. 2. quest. lxxiv. art. 7. disp. civ. his verbis: *Concedimus numquam fieri peccatum sine conscientie reprehensione ex parte cognitionis, quæ consistit in cognitione periculi.* P. Vincentius Filliucius adoptat Sanchez, & Vasquez doctrinam tract. xxi. cap. 11. num. 376. Si neque in apprehensione sit advertentia, tunc operatio ex se mala a peccato excusat. Et ratio est, quia inadvertentia aliquando excusat; & certe tunc quando obiectum nullo modo est cognitum: tunc enim operatio censetur indeliberata, & excusabitur a culpa, donec sit aliqua cogitatio malitiæ. Hoc pacto cum dicunt Doctores, aliquem peccare, quando advertit, vel debet advertere; intelligi debent de advertentia quæ supponat iam obiectum apprehensum, & sit posterior advertentia in apprehensione: alioquin ante primam apprehensionem advertere non tenetur. Debet enim semper præcedere aliqua apprehensio malitiæ, aut prohibitionis, vel alterius rei similis, quæ pertinet ad genus moris. P. Escobarius laudatis Theologis subscribit, illorumque sententiam defendit in princip. Theolog. moral. exam. 11. cap. vi. Cum Sanchez assero non delinquere: quia ad ignorantiam, vincibilem, & peccaminosam, præter obligationem advertendi, requiritur ante consensum expressa aliqua cogitatio, vel consideratio actualis malitiæ, aut periculi, vel saltem expressa aliqua dubitatio. Nam si de malitia operis nulla suspicio, vel scrupulus gravis veniat in mentem, opus, in quantum malum, non erit voluntarium; cum nulla ratione fieri possit, voluntatem annuere malo, quod intellectus non præcognoverit. Eadem omnino docet P. Martinon, celebris alioquin Theologus, Tom. II. disp. 11. sect. 2. num. 14. Sed clarius & expressius ceteris hanc doctrinam propugnat P. Georgius Rodes disp. 11. de pec. quest. 1. sec. 1. Maneat igitur quod numquam

ignorantia iuris, aut facti peccatum est, nisi actu confuse saltem, aut dubitative advertatur eius malitia, & obligatio faciendi. Neque sufficit ut tenearis advertere. Similia habet disp. 1. de peccat. quest. 111. sect. 2. a. 30. Numquam est peccatum mortale, quoties non adest plena consideratio malitiæ, gravis offensæ divinæ, vel periculi eius. Et paulo ante. Si intellectus expresse non cognosceret malitiam, voluntas non possit etiam indirecte velle peccatum. Item pag. 408. Quocumque actu non cogitas esse peccata, vel certe non dubitas, non sunt etiam ullo modo peccata; etiam antea sciveris illa peccata esse. Locis laudatis plurima habet quæ hanc confirmant doctrinam, quæque missa facio brevitate ergo. Porro hæc omnia adeo connexa cum Philosophismo sunt, ut uno posito, aliud consequi oporteat.

III. P. Daniel, ut a Philosophismi labe Probabilitas purget, contendit, eos haud negare præfatas actiones esse peccata in sua causa, in qua etiam voluntaria, & libera sunt voluntate indirecta; sed tantum in se ipsis novæ malitiæ additione. Quod porro sint peccata in causa, aut in se ipsis per novam malitiam, questio scholastica est, quæ in utramque disputari partem valet, absque ullius Philosophismi periculo; cum iuxta omnes hæc peccata clavibus sint subicienda. Distinctio vera est, sed perperam applicatur recentis Theologis, qui in allatis textibus conceptis verbis eam improbant, dicentes, nullo modo esse peccata. Claritatis gratia nonnullos alios textus adferam, ut penitus convellam P. Danielis commentum.

IV. P. Thomas Sanchez tres recenset, ad hoc quod attinet, sententias, Lib. 1. in Decal. cap. xvi. num. 45. pag. 77. Quidam censent, si voluntas illa qua directe, vel indirecte volita sunt, non interrumpatur per poenitentiam, antequam deveniatur in statum in quo caveri non possunt, ceteri peccata non in se proprie loquendo, sed in sua causa.

V. Hac est prima opinio. Secunda vero, quam immediate describit, est sequens. Alii existimant in priori casu, nempe quando voluntas per poenitentiam non est interrupta, esse peccata in se, sed non distincta malitia a malitia suæ causæ, sed dici peccata denominatione, & imputabilitate extrinseca, quam contrahunt ex præterita negligentia voluntaria.

VI. Tertia sententia negat, quocumque modo, sive in causa, sive in se, sive extrinseca denominatione, & imputabilitate.

Quam

Quam opinionem continuo profert his verbis. Aliis vero placet ea non esse peccata etiam denominatione extrinseca, derivata malitia ex voluntate precedenti, sed esse solum quosdam voluntatis præcedentis effectus. Unde infert Vasquez num. 16. non esse necessarium exprimere in confessione ea peccata in somno, vel ebrietate, vel quando vitari nequeunt, contingentia; sed satis esse exprimere causam datam non apponendo diligentiam ad ea præcavenda, cum prævisa fuerunt. Quid concludit P. Sanchez? Audi. Omnes hæc tres sententias censo satis esse probabiles, & tuto amplecti posse. P. Gabriel Vasquez, laudatus a Sanchez, addit, Christianos ob propriam ignorantiam, qua credunt hæc esse peccata, se se eorumdem in confessione accusare. Respondeo secundum eos Doctores, quorum sententiam secuti sumus, non esse exprimenda (omnia exteriora) in confessione. Fideles autem plurimi ea explicant, quia nesciunt ea non esse peccata. 1. 2. qu. vii. disp. xciv. cap. iv. pag. 438. Subdit tamen, haud esse a tali confessione prohibendos fideles; instruendos tamen, quod si velint solum ea quæ vi præcepti confessionis tenentur, peccata pandere, non astringantur præfata peccata revelare. Prohiberi non debent a talium eventuum confessione. At si quis præcise ea exprimere vellet que debet, non est cogendus eventus explicare ratione confessionis. Sed satisfaceret præcepto, si diceret, se dedisse proximam causam tali omissioni, aut pollutioni. Ibidem. Hanc P. Vasquez sententiam transcribit P. Thomas Tamburinus, eamque consueta sua perspicuitate exponit. Lib. II. Meth. Confess. cap. 111. §. 3. num. 25. Unum nota, aliquando actus eiusmodi inadvertenter factos non retinere ne malitiam quidem MATERIALEM, seu quam vocant obiectivam: & tunc nec ipse actus, nec consuetudo est peccatum, adeoque neque confessioni subdendum. Talis communiter reputatur contumelia in ebrietate alicui facta ab ebrio. in se non erit peccatum, neque in causa. Eodem modo dicendum esse docent aliqui cum Ioan. Sanchez de blasphemia, heresi, & supradicto iuramento, quod scilicet essentialiter requirant esse ab utente ratione, & consequenter ea inadvertenter facta neque IN SE, neque IN CAUSA esse peccata, adeoque nec necessario confitenda. Sed hoc fusius explicare ad nos nequaquam spectat; cum satis nobis sit a peccato, & confessione regulariter ea excusare propter illud caput modo dictum num. præced.

VII. Ad alterum nunc caput accedamus, quod scilicet peccata perpetrata non solum in ebrietate, sed etiam vi consuetudinis, non sint peccata. Hic crescit oratio. Nam ebrietas aufert actualem rationis usum, secus consuetudo. Nihilofecius Probabilitatum plures contendunt, peccata vi habitus, aut inveterata consuetudinis commissa, non esse peccata mortalia. Audi P. Thomam Tamburinum Lib. II. Method. Confess. cap. 111. §. 3. num. 23. & seqq. Qui vero ex inveterata consuetudine inadvertenter iurat, licet videatur obligari ad consuetudinem confitentiam, tamen communiter excusetur. . . . . Iam quod communiter excusetur, ratio est, quod communiter nemo advertit ad obligationem quam habet, illam consuetudinem propter eam rationem extirpandi, ne scilicet sua consuetudo sit causa proxima prædicti materialis mali, & consequenter, cum excusetur a peccato, excusabitur a confessione. Facit in simili de Lugo.

VIII. P. Vincentius Filliucius tract. xxv. cap. 1. num. 27. Si desit advertentia plena, & ex ea oriatur blasphemia, etiam si adsit consuetudo blasphemandi, non committitur peccatum mortale. . . . . Ad peccatum mortale requiritur advertentia plena, & undeque oriatur defectus illius, excusat a peccato. Item cap. 11. num. 16. ibi: Sit ne periurium cum inadvertentia naturali peccatum mortale speciale, quando est sine advertentia naturali. . . . . Nam obstante consuetudine NON RETRACTATA præsens inconsideratio, vel inadvertentia est invincibilis, cum sit naturalis. Ergo excusat a peccato saltem mortali, quia consuetudo non efficit inadvertentiam voluntariam. Item num. 318. ibidem. Nec refert quod inadvertentia oriatur ex prava consuetudine, aut ex passione: quia tam passio, quam prava consuetudo TOLLIT ACTUALEM USUM RATIONIS, qui necessarius est ad peccandum mortaliter. Legantur P. Thomas Sanchez Lib. III. in Decal. cap. v. num. 28. & 33. P. Layman Lib. I. tract. 111. cap. v. num. 13. pag. 29. P. Georgius Rodes Tom. I. disp. 11. pec. quest. 1. sect. 1. §. 2. pag. 424. P. Martinon disput. xxi. de pec. spect. 2. P. Filliucius tract. xxi. cap. x. num. 364.

IX. Absurda, monstra, & scandala quæ hanc consequuntur doctrinam, fusius explicata sunt in Historia Probabilismi & Rigoris diff. 1. cap. v. idcirco missa facio, potissimum quod sint omnibus pervia.

X. Eo tempore quo hæc scribebam, ad manus venit libellus in casus reservados Venetæ dioceseos, in quo hæc habentur pag. 8. *Si blasphemiam sit imperfecte deliberata ex prava consuetudine blasphemandi . . . . . secundum multos Doctores, utpote non voluntaria saltem perfecte, non est culpa saltem mortalis.* Propter hanc propositionem, & aliam de tactu mamillarum Monialium proscriptus a Congregatione S. Officii fuit liber iste peculiari decreto. Consule, si plura cupis, epistolâ nostras theologico-morales, ubi reperies decretum damnationis, & confutationem eiusdem libelli. Describi vix possunt scandala, rumores, turbas, & murmura quæ in universa Italia excitavit hic libellus tum ob doctrinam erroneam evulgatam, tum ob libellos quos aliqui in eiusdem defensionem evulgarunt. Omnes proscripti sunt. Suo tempore synopsis historiarum dabitur. Pauca nunc delibavi, ut compertum tibi sit, recensitam opinionem, quæ defendit, peccata blasphemiarum, & alia eiusmodi ex consuetudine prolata, non esse peccata mortalia ob defectum actualis advertentiarum ortæ ex consuetudine, proscriptam certo esse. Nam certum est, proscriptum esse præfatum libellum, ut continentem propositiones falsas, improbables, scandalosas &c. Hæc autem propositiones sunt potissimum duæ, nimirum de tactu mamillarum, & de blasphemiam ex consuetudine, ut cuique patet. Verum de his plusquam satis.

§. II.

Ignorantia invincibilis Dei mater est Philosophismi. Qui illam defendunt, & hunc propugnant necesse est.

Ignorantismus & pater, & mater est Philosophismi. Demonstratum hæcenus fuit, Theologos illos qui docent peccari non posse absque actuali consideratione, in errorem Philosophismi necessario prolabi. Nam si quis actu non advertat ad legem æternam, aut ad Deum, proferatque in Deum, aut in proximum contumelias, calumnias, ipsumque proximum percutiat, advertatque se illum percutere, quin Deum actu consideret; tum philosophicum, non theologicum peccatum peccabit. Verum proximior peccati Philosophici parens est Ignorantismus, seu ignorantia invincibilis Dei. Theologi non pauci, hoc ignorantiam invincibilis Dei prætextu, plures infideles, potissimum Sinen-

ses, ab atrocioribus flagitiis, vel ab ipsis homicidiis, & parricidiis excusabant. Cuius erroneæ doctrinæ quinque Galliarum Episcopi certiores fecerunt summum Pontificem Innocentium XII. P. Ferdinandus Navarrete tract. VII. pag. 503. refert decretum sacre Congregationis latum an. circiter 1674. quo eiusmodi prohibetur doctrina. *Hæc nempe (scribunt laudati Episcopi) ad Sinenfium solatia deferebant, quibus excacata gentis, ac de parentum suorum sapientia immensum gloriantis superbiam demulcerent. An infideles, præcepta naturalia transgredientes, pœnas æternas mereantur? Negabant aliqui, quia ignorantia Dei, & legislatoris a tam gravi pœna excusantur. . . . . Et sacra Congregationis auctoritate Consultores respondebant proculdubio damnari eos, idque pœnis æternis, de quibus quibus questio instituta erat: nec illam turpissimam ignorantiam Dei excusationem admittebant.*

II. P. Antonius Terillus Philosophismum propugnare videtur tract. de consc. probab. quest. II. num. 1. pag. 156. ubi hæc scribit. *Suppono nunc ex optimorum Theologorum doctrina, nullum peccatum theologicum, quo scilicet aliquo modo separatur a fine ultimo, & meremur pœnas illas æternas damni, & sensus, quas Deus pravis nostris actionibus pro futura vita destinavit, committi posse cum invincibili Dei ignorantia, inmo nec absque actuali cognitione, per quam infinita Dei bonitas, & maiestas aut explicite, aut certe sub terminis cum clariore eiusdem conceptu convertibilibus, implicite nobis innotescat.* Nec hic P. Terillus loqui in sensu hypothetico docet præfatos Theologos, quibus ipse subscribit, sed absolute. Quare toto ostio aberrat P. Dominicus Viva, qui in expositione 2. propos. Alex. VIII. num. 3. contendit, Theologos recentes, quos ipse antiquos vocat, non admisisse absolute ignorantiam invincibilem Dei, sed solum quod, *si per impossibile quis haberet invincibilem Dei ignorantiam, aut de Deo actu invincibiliter nullatenus, ne implicite quidem, cogitaret, dum advertit furtum v. g. esse rationi dissonum, in tali casu peccatum non foret Dei offensum, nec peccatum theologicum, sed pure philosophicum, eo quod impossibile sit Deum offendi, nisi aliquo modo cognoscatur.* Quoties ergo palam fecerim, Theologos docuisse reapse dari ignorantiam invincibilem Dei; ipso P. Viva fatente, probatum quoque erit, eosdem Philosophismum propugnasse.

III.

III. Porro ut adducam Theologum, omni exceptione apud P. Viva maiorem, eidem propono P. Ludovicum Molina, qui in I. Part. D. Thoma quest. II. art. 1. pag. 36. hæc scribit. *Et quidem Epicurus, ut est apud Ciceronem Lib. I. de natur. deor. in ea fuit sententia, ut affirmaverit, gentes omnes perceptionem quamdam (quam ipse proleptim appellat) habere, quod Deus sit, naturaliter hominum animis sine lege, sine instituto, aut sine doctrina insertam: quam sententiam sequitur eo in loco Tullius.*

IV. Sententia M. Tullii adeo splendida est, & opportuna, ut eam duxerim transcribendam. *Solus enim (Epicurus) videtur primum esse deos, quod in omnium animis eorum notionem impressit ipsa natura. Quæ est enim gens, aut quod genus hominum quod non habeat sine doctrina anticipationem quamdam deorum? Quam appellat περὶ ψυχῆς Epicurus, idest anticipatam omnino rei quamdam informationem, sine qua nec intelligi quidquam, nec quaeri, nec disputari possit. Cuius rationis vim, atque utilitatem ex illo cælesti Epicuri de regula, & iudicio volumine accepimus. Quod igitur fundamentum huius quæstionis est, id præclare actum videtis. Cum enim non instituto aliquo, aut more, aut lege sit opinio constituta, maneatque ad unum omnium firma consensus; intelligi necesse est, esse deos, quoniam in fitas eorum, vel potius innatas cogitationes habemus. De quo autem omnium natura consensus, id verum esse necesse est. Esse igitur deos confitendum est. Quod quoniam fere constat inter omnes, non Philosophos solum, sed etiam indoctos; fateamur constare etiam illud, hanc nos habere sive anticipationem, ut ante dixi, sive prænotionem deorum.* Et Libro I. legum hæc scribit. *Nulla gens est, neque tam inmansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret qualem habere Deum deceat, tamen habendum sciat. Ex quo officium illud, ut is agnoscat Deum qui ortus sit, quasi recordetur, & agnoscat. Quoties hæc, & similia in ethnicis Scriptoribus lego, dissimulare nequeo, quin manifeste fatear, me pudere illorum loco qui media in luce evangelica scribere audent, Deum posse inculpa te neciri.*

V. Laudato P. Ludovico Molina Rigorismus visa est Epicuri, & Ciceronis doctrina. Quapropter pag. 37. oppositam sententiam

docet his verbis. *Ex dictis colligi potest, tam rudes, & incultos posse aliquos homines esse, ut maxima cum probabilitate affirmare possimus, in eis ignorantiam invincibilem Dei POSSE reperiri. Quod primo, & secundo, cum de ignorantia ageremus, observavimus. Porro ea ignorantia, ne excusabuntur a peccato infidelitatis, & quod Deum non colant, nec eidem honorem debitum exhibeant, non erit eis culpe tribuendum.* Nemo ratione præditus negaverit, P. Molinam hic in sensu absoluto loqui. Ubi vel vestigium sensus hypothetici? Quemadmodum Epicurus, & Cicero absolute negant admittendam esse Dei invincibilem ignorantiam; ita Molina & contrario affirmat absolute, quæsumque hypothese sublata, ignorantiam invincibilem Dei posse reperiri.

VI. P. Ludovici Molina sententiam defendendam suscipit, eamque confirmare pluribus nititur paralogismis P. Rodericus Arriaga Tom. I. edito Antverpiæ anno 1643. disp. II. sect. 3. num. 17. pag. 31. his verbis. *Probabilior censeo sententiam Molina, quam facile inde probo. Nam, ut supra ostensum est, non est veritas per se nota Deum existere: debet ergo &c. Ego sane vix dubito, quin multi possint inveniri in quibus nec per umbram similis excitetur ratiocinatio. Potuerunt ergo habere ignorantiam invincibilem Dei.* P. Arriaga, sibi obiicit argumenta, eaque solvere studet. Ad auctoritatem S. Iob, & Hieronymi tria exhibet responsa, quorum tertium hoc est. *Respondeo tertio, illis testimoniis probari, eum qui habet aliqualem vim ingenii, per hoc tamen non dici, neminem id posse ignorare, vel ex duriori ingenio, vel ex educationis defectu. Quod si conceditur unum posse, debet concedi & multos posse: quia non est ratio quare in his terris possint aliqui, & non etiam totidem alibi, his annis aliqui, & non sequentibus totidem vel plures.* Post multa sibi opposita, & suo modo soluta, ultimo loco absurdum sibi obiicit. *Ultimo obiicit. Ergo talis homo ignorans Deum non peccabit mortaliter, etiamsi alium occidat, & putet se malum facere. Nam peccatum mortale definitur communiter: Est dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam Dei. Ille autem eam legem ignorat. Ergo non peccat, licet noscat se contra rationem agere. Resp. De hoc egi in materia de actibus humanis, ubi proprius est illius locus: dixique, talem non promeritu-*

rum per illud factum poenam aeternam, sed temporalem gravem, qua a Republica sufficienter punitur furtum, quatenus est contra illam, vel virgis, vel suspendio. Nam ratio promerendi poenam aeternam solum desumitur ex eo quod aliquis homo saltem in confuso noscat se offendere Deum summum, quod in ignorante non reperitur. Nec inconveniens est in tali concedere eam actionem non esse aeterna poena dignam ex ignorantia illa invincibili. Quis inficias iverit, P. Arriagam peccatum propugnare philosophicum? Quid quod Philosophismum damnato peiorem ille propugnat?

VII. Porro, ut hoc evincam, primum describam argumentum quod sibi obiicit idem P. Arriaga loc. cit. pag. 32. & 33. Inquit ergo: „ Licet non sit per se notum, Deum esse; semper tamen videtur annexa aliqua saltem dubitatio in hac re, sicut in praecipuis naturalibus, quae statim lumine naturae noscuntur. Et adducit testimonium Victoriae, qui ait, non posse esse invincibilem ignorantiam praceptorum naturalium.

VIII. Duplex responsum. Secundum tantum referam, magna dignum consideratione, estque huiusmodi. „ Facile tamen respondeo, verum quidem esse multo minus requiri ad dubitandum (ut obiectio contendit) quam ad formandam ipsam demonstrationem de Deo, de qua nos supra; semper tamen adhuc nostram conclusionem subsistere: nam illud ipsum excitari speciem de Deo, est utcumque difficile, & saltem in multis, quin a se ipsis eam non acquirant primo.

„ Secundo respondeo, & hoc est valde considerandum in praesenti, nos hic agere de ignorantia culpabili. Non est autem omnis ignorantia vincibilis culpabilis. Ratio est, quia multae sunt res de quibus mihi occurrit ratio dubii; non tamen pecco non ulterius inquirendo: sunt enim res quarum mea non interest; & de his non teneor amplius inquirere, ut per se patet. Quo posito, etiam si aliquod dubium suboriatur in multis barbaris hominibus, an sit aliqua causa, v. g. quae producit caelos; non tamen propterea excitatur species, quod illa sit legislator, vel veneratione digna; quod illa dederit praecipua, quae ego debeam inquirere. Immo forte sapientius in contrarium ad me talia discutere non pertinet, nec utile est. Sicut si iam exciteretur dubium in aliquo, quo pacto arbores crescant, non peccat certo, ulterius non inquirendo causam. Unde

„ infertur non esse culpabiles in tali ignorantia, etiam si FUERIT VINCIBILIS PHYSICE. “

IX. Quis ista aut legere, aut audire sine horrore valet? Non omnis ignorantia vincibilis est culpabilis in genere morum? Non plus nostra interest inquirere, sit ne Deus, ac quo modo plantae crescant? Utile est aliquando Deum ignorare? Nisi perspicuos recitarem textus, fortasse aliqui dubitarent, minus me sincere eosdem descripsisse. Sed Arriaga praesto omnibus adest. Revolvatur in locis productis, ubi plura mirifica occurrunt. Quis dixerit, P. Arriagam loqui de aliquo Philosophismo hypothetico?

X. Inter Theologos, quos immunes a Philosophismo P. Viva contendit, unus est P. Martinon, celebris ob disputationes habitas cum Iansenistis. Verum fallitur P. Viva in hac defensione... Hæc quippe scribit P. Martinon. „ Multi peccant agendo contra rationem, qui finem ultimum, numquam sibi proposuerunt, aut de illo non actu cogitant, neque advertunt se a fine desistere. Atqui nihil potest esse expressè volitum, nisi sit cognitum. Multi etiam peccando non cogitant semper de lege divina, neque de Deo, neque de gratia supernaturali, de qua plerique infidelium nihil umquam audierunt. “ Disp. xv. de pec. sect. xi. num. 102. Expressius hanc eandem doctrinam confirmat sect. xi. num. 117. ubi declarat, nullam occurrere rationem cur non sit dicenda invincibilis Dei ignorantia. „ Quidquid autem de invincibili ignorantia Dei perpetua dicendum sit, non apparet cur sine culpa non possit ignorari aliquando, & cogitari, quod supra rationem hominum sit alia ratio. Nam hæc cogitatio non est simpliciter necessaria. Deinde quando cognosceretur ratio supra rationem hominis, tamen non apparet, quod nullus possit aliquando ignorare sine culpa, vel non advertere in aliquo suo actu providentiam divinam, & curam hominum talem, ut contra illius voluntatem agatur quicquid agitur contra rationem humanam. Etenim intellectus humanus est valde limitatus, & exiguus, facileque circa pauca, & circa rem unam occupatur. Neque illic rationes sunt adeo connectæ, ut concepta una concipiatur necessario altera. “ Ut iam supra advertimus, error Philosophismi in hoc situs est, quod separentur hæ duæ notiones, alioquin distinctæ; ita ut in praxi fieri possit ut quis vio-

let

let legem naturalem, cognoscendo se peccare contra rectam rationem, simulque ignoret Deum, aut de Deo, vel de eadem lege relative ad Deum non cogitet. Et tunc peccabit peccatum philosophicum, secus theologicum ob ignorantiam Dei, aut legis aeternae. P. Georgius de Rodes pressius rem hanc resolvit disp. i. de pec. quest. i. sect. i. „ In peccato actuali duo reperuntur. Primo, quod sit malum morale, quia est recessus a regula. Secundo, quod aversio sit a Deo, & vera eius offensæ. Quæ duæ rationes distinctæ sunt, cum una sit altera prior, & illam fundet, possuntque invicem separari. “

XI. P. Iacobus Platellius in Synopsi cursus theologici Part. II. cap. III. §. 1. num. 189. conceptis verbis docet peccatum philosophicum. „ Peccatum, quantumvis graviter repugnans, commissum ab invincibiliter ignorante, aut non advertente Deum esse, aut peccatis offendi, non est mortale. Cum enim nullum, etiam virtuosum, Dei contemptum includat, stare potest cum caritate perfecta, & amicitia divina. Unde tale peccatum esset quidem grave gravitate philosophica... non tamen theologica, consistente in repugnantia cum lege, & bonitate divina. “

XII. Inter Philosophistas collocat P. Henricus a S. Ignatio etiam Cardinalem de Lugo, cuius textum adfert ex disp. v. sec. 5. de Incar. Sed, ut veritati litem, dico, integram me legisse citatam sectionem, & nihil invenisse quod non queat sano in sensu exponi. Lugo siquidem in sensu hypothetico loquitur. Et de hoc Theologo verum scribit P. Dominicus Viva, secus de ceteris quos adduximus.

XIII. Plures alii inter Philosophistas recenseri solent. P. de S. Liger anno 1686. Lugduni hanc thesion defendendam exposuit: Peccatum philosophicum possibile est. P. Beon Massiliæ an. 1689. docuisse scribit laudatus P. Henricus a S. Ignatio sequentem sententiam. „ Quæritur, utrum aliquando offensa (Dei, materialis) non fiat formalis, seu utrum detur de facto aliquando peccatum philosophicum, hoc est actus pravus, & de se displicens Deo, ita tamen ut displicentia ignoretur, sive quia ignoratur Deus, sive quia ignoratur, quod peccatum ei displiceat, sive denique quod non attendatur & ipsa displicentia. Quocirca alii alia respondent. Ego dico, posse contingere ex triplici illo capite, ut non eva-

„ dat offensa, fiatque tantum peccatum philosophicum, non pertingens usque ad malitiam theologici. “ Adversus hanc doctrinam apparuit anno 1692. liber inscriptus, Le Philosophisme des N. N. de Marseille. Et Episcopus Massiliensis Professore Beon coegit suam retractare doctrinam. P. Iurre ann. 1671. perspicue propugnavit Philosophismum his verbis. Dico: Peccatum philosophicum est possibile.... Verisimile est dari de facto peccata philosophica. Apud laudatum Henricum a S. Ignatio Tom. I. Lib. X. part. v. cap. VIII.

XIV. Ex his constat, quantum a via aberraverint P. P. Viva, Berges, & Daniel. Plures alios Theologos Philosophismi patrocinatores recensere possem, sed brevitatis non finit. Id præstabant alii, ut perfectius morum Theologiam ab erroribus purgent.

XV. Illud nunc colligendum, Ignorantismum nempe proximum esse Philosophismi parentem, ut sub initium indicavimus. Absurda nunc quæ Philosophismum consequuntur, describenda essent. Sed, ne a præstituta brevitate discedam, paucis omnia complector. Athei isti, quos vocant negativos, adulteria, furta, fornicationes, sodomias, homicidia, & parricidia horrendissima perpetrabant, Deum invincibiliter ignorantes, peccabant quidem contra rectam rationem: secus contra Deum, quem cum ignorent, offendere nequeunt. Hoc sibi argumentum obiicit P. Gabriel Marletta Tom. II. quest. 11. contr. i. num. 22. „ Licet tunc actus ille non censeretur grave peccatum quasi theologice, quia abesset Dei cognitio explicita; ac proinde apud Theologos non imputaretur atheo, tamquam explicita iniuria, & offensa Deo irrogata: esset tamen peccatum grave, quasi philosophice: quia naturale lumen rationis dictaret esse tale ob materiam gravissimam circa quam versaretur, dignumque maxima animadversione ac poena ex ipso iure gentium. Unde Respublica quælibet, nisi bestiarum more vixerit, in parricidas, & matricidas exquisitis suppliciis animadvertit. “ Hanc sententiam num. 23. vocat apud se valde probabilem. Auctor iste, ut iam supra indicavi, lapsus in Philosophismum est. Quamobrem P. Vincentius Ferre in Tom. I. in I. Part. tract. 11. quest. 1. §. 10. pag. 147. a censu Thomistarum abrogat. Sed iste in hoc profecto Thomista non est, neque præceptorem suum sequitur D. Thomam. Marletta alios Thomistas laudat in præsidium suæ

suæ opinionis. Si qui sint, non secus ac Merletta, improbantur. Quid quod vel ipsum D. Thomam sibi patrocinarî effutit? Ex quo S. Thomas admittat infidelitatem negativam mysteriorum fidei, illatione nimium crassa colligit, S. Thomam admittere invincibilem unius Dei ignorantiam: quo nihil magis cum S. Doctoris doctrina pugnat.

XXI. Non posse reperiri invincibilem Dei ignorantiam, nec excusari umquam a culpa, sive atheismum, sive idololatriam, fuso calamo ostendam in prolegomenis in decem Decalogi mandata. Quare, ne actum reagam, ab hoc illustrando argumento nunc abstinere. Satis sit indicasse, ex hoc Ignorantissimo omnia vel horrendiora monstra proficisci. Quid quod Caramuel in apologia contra Fagnanum atheos ipsos in cælum

mittit? Hæc enim scribit: „Nascitur Pe-
trus, baptizatur, antequam loqui sciat,
„ capitur a barbaris, in silvam inducitur, &
„ atheismum positive docetur. Ad usum rati-
„ onis pervenit. *Posse invincibiliter Deum*
„ *nescire, Theologi nobiliores affirmant.* Mo-
„ riatur igitur, antequam ignoret vincibili-
„ ter Deum, & consequens aliquod commit-
„ tat peccatum mortale, licet *gravia multa*
„ *contra lumen rationis committat.* Quo pue-
„ rum D. Fagnagnus mittit? Non ad infer-
„ num, quia originali ille, & actuali mor-
„ tifero caret. *Ad cælum ergo.* „ Ad cælum
„ athei? Quis hæc audit, & non perhorrescit?
Hæc satis sint, ut quisque colligere
valeat, quo laxitatis progressi sint recentio-
rum Theologorum non pauci.

DISSERTATIO II. DE PROBABILISMO.

QUÆDAM EXPONUNTUR AD STATUM QUÆSTIONIS
PERCIPIENDUM.

PROŒMIUM.

Hactenus synopsis historiæ Probabilismi paucis perstrinxi. In præsentia, antequam causam ingredior, nonnulla explicem oportet quæ necessaria sunt ut quisque sciat quid sit disputandum, & in quo difficultatis cardo vertatur. Facile dictum non est, quot vocum, & reflexionum ambagibus recentes Probabilistæ huius quæstionis statum obnubilaverint. Ne lector sub initium tædio tot cavillationum, & distinctionum afficiatur, plurima præteribo eorum quæ recentiores agglomerant. De iisdem ad sobrietatem, & prout expediens fuerit, in causæ progressu sermonem instituiam, Hæc brevissima Dissertatio est velut ad causæ tractationem præloquium.

CAPUT I.

Opinionis notio.

I. Hæc est opinionis finitio, quam tradit S. Thom. I. Part. quæst. lxxix. art. 9. ad 4. *Opinio significat actum intellectus qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius.* Ut istius definitionis sensum plene assequaris, duo distinguas velim in propositione circa quam intellectus

opinatur, nimirum veritatem, & verisimilitudinem, seu probabilitatem. Actus opinativus non probabilitatem, seu verisimilitudinem, sed veritatem propositionis cui adhæret, spectat. Ratio evidens ex finitione data eruitur. Intellectus, dum opinatur, fert iudicium absolutum, & determinatum super veritate unius propositionis cum formidine oppositæ partis. Si iudicium istud spectaret probabilitatem, non opinativum, & cum formidine partis oppositæ esset; sed

cert.

CAPUT II.

Sententiæ probabilis finitiones variæ quas tradunt Probabilistæ.

certum & evidens. Evidenter quippe intellectus videt splendere probabilitatem, & verisimilitudinem in propositione cui adhæret; immo eam videt in utraque contradictionis parte. Non potest autem iudicare utramque partem esse veram, aut falsam: quia si una vera est, altera falsa sit oportet. Moverur autem intellectus a verisimilitudine, seu probabilitate, vi cuius iudicio absoluto indicat partem cui adhæret, esse veram, & quam reiicit, esse falsam. Sed quia verisimilitudine, seu probabilitate intellectus moverur, non aliquo principio certo, & evidenti; idcirco tale iudicium est cum formidine oppositæ partis. Ex hac sola definitione colligis summi momenti principium, quod est universæ controversiæ basis, & fundamentum; videlicet, solam veritatem vel certo, vel probabiliter cognitam, esse regulam positivam honestæ operationis, & conscientiæ rectæ; probabilitatem vero esse regulam negativam, quæ interdum excusat a culpa, ut toties dictum & dicendum sæpius est. Hinc quoque colligis, conscientiam revera adæquate dividi in veram, & falsam, seu in rectam, & erroneam. Est enim actus intellectus, qui aut verus, aut falsus est. Aliæ divisiones in rigore aut nullæ sunt, aut ad hanc reducuntur. Verum fustus de hoc actum est *Libr. II. dissert. I.*

II. Formido, assensui opinativo annexa, non est motus, sive recessus ab ea parte cui assentiatur. Quoniam tunc intellectus motibus contrariis ageretur. Sed hæc formido est defectus, seu carentia omnimodæ firmitatis. Principium enim seu motivum inclinans intellectum est ipsa verisimilitudo & apparentia veritatis. Et quoniam infirmum motivum est, & debile; idcirco parit iudicium, absolutum utique, sed cum formidine oppositæ partis.

III. Quamquam iudicium opinativum non probabilitatem, sed veritatem spectet; non tamen communiter appellatur iudicium verum, sed probabile, eo quod vi motivi probabilis attingit verum. Tunc autem appellari iudicium verum solet, quando intellectus dirigitur principio certo & evidenti. Hæc omnia clarius in decursu controversiæ explicabuntur.

I. Immenus forem, & maximam parem confusionem, si omnes explicare definitiones opinionis probabilis, quas excogitarunt Probabilistæ, vellem. Edificium undequaque ruinofum multis sustentari fulcris indiget. Probabilistinus machina quædam est humana conficta mente, innumeris rimis, & cuniculis circumseptâ. Ut tamen anfractus omnes Probabilistæ abscondant, spissum mentalium reflexionum velum, & telam ordiuntur, vocum farraginem coacervant.

II. Antiquior penes Probabilistas definitio hæc est. *Opinio probabilis est quæ rationibus alicuius momenti innititur, quæ non opponatur Scripturæ sacre, Conciliis, Patribus, aut rationi evidenti.* Hæc finitio omni laxitati viam aperit. Sententia cui adversatur aut ratio evidens, aut clarus sacre Scripturæ textus, aut Ecclesiæ definitio, non opinio probabilis, sed error est manifestus. Porro si ea est probabilis opinio quæ alicuius momenti rationibus nititur; vix erit opinio laxa quæ probabilis non sit: si probabilis; ergo licite amplectenda iuxta Probabilitatem. Absurdum patet. Nam ut dicatur opinio niti rationibus alicuius momenti, fat est ut tres quatuorve docti iuniores illam propugnent. Nec est quod opponas, Probabilistas nomine rationis alicuius momenti intelligere rationem validam, firmamque. Quoniam hoc asserere possunt, sed defendere nequeunt. Docent quippe ipsi, licitum esse sequi opinionem minus probabilem faventem libertati, opinionem quæ appareat ipsi operanti potius falsa quam vera. Valida ne & firma illa ratio alicuius sententiæ reputari ab eo potest qui indicat sententiam eiusmodi esse falsam?

III. Altera definitio, quam tradit Cardenas tract. I. disput. I. numer. 16. *Opinio moralis probabilis est conclusio incerta, prudenti fundamento innixa.* Hæc non minoribus, ac prima, subiecta incommodis est. *Quid est prudens fundamentum?* Prudens illud reputant fundamentum quod contrario fundamento comparatum, minus verosimile est: ergo non prudens; aut saltem sub iudice lis est, sit ne prudens: & nos infra invictis argumentis evincemus, esse imprudentissimum.

IV. Tertiam definitionem exhibent PP. Terillus, & Esparza. P. Terillus quæst. 2. de

de conf. probab. num. 41. pag. 29. hoc pacto definit opinionem probabilem. Est, inquit, iudicium absolutum de aliquo obiecto, sed incertum, nixum motivo prudenti, cui homo irreprehensibiliter assensum prebet. Subdit ibidem, nullam opinionem esse probabilem quæ sacræ Scripturæ, Patrum traditionibus, aut Ecclesiæ, idest Pontificum, & Conciliorum, definitionibus opponatur. Simillimam definitionem tradit P. Esparza in appendice ad quæstionem de usu licito opinionis probabilis artic. 112. inquit, requiri ut opinio probabilis nitatur fundamento absolute, & comparative magno, idest fundamento, quod non solum seorsim, & secundum se sit difficile solubile, & valide pertrahat ad assensum; sed quod comparatum etiam cum fundamento oppositæ partis, retineat adhuc vim magnam pertrahendi ad assensum. Hæ definitiones penitus destruant machinam probabilisticam, non minus ac præcedentes. Si enim veræ sint, falsus est Probabilismus, quosasserunt licitum esse usum opinionis minus probabilis in conspectu probabilioris. Qui enim fieri potest ut solidum, prudens, & grave fundamentum, non modo seorsim, sed compare etiam acceptum, habeatur illud cuius oppositum probabilius, & verosimilius apparet? Qua sinceritate dici potest, hominem irreprehensibiliter amplecti illam opinionem quam vel falsam, vel minus probabilem contraria, quam respuit, arbitratur? Qua ratione vocari potest fundamentum magnum non absolute modo, verum etiam comparate ad oppositum, si minus movet intellectum quam contrarium, immo reapse nullo modo inclinatur, vel pertrahit ad se; ut exemplo libræ suo loco palam fiet? Definitiones ergo allatæ non alio tendunt, nisi ut calamistris laxitatem Probabilismi obnubant, imperitisque fucum faciant. Quandoquidem non plus cum re definita, seu cum Probabilismo componi valent, quam veritas cum falsitate. Illud sit argumento extrinsecus petito, quod P. Terillus, ut relatam suam definitionem exponat, duas supra centum paginas implet. Illam vero tot conditionibus, regulis, notis, exceptionibus, distinctionibus munit, ut ars inveniendi opinionem probabilem difficilior sit, inquit argure P. Ignatius de Camargo Lib. I. contr. IV. art. 2. n. 25. arte inveniendi medium, quam Dialectici in Summulis tradere solent, quamque sophistæ per irrisionem appellaverunt Pontem Asinorum. Et, quod mirificum est, secundum Probabilistas lex divina inventu impossibilis est: isto-

rum vero probabilitas cuique pervia est ad legis divinæ rigorem temperandum. Verum de hoc suo loco.

CAPUT III.

Probabilissimi vera pictura suis nativis coloribus expressa.

I. VIX percipere tu vales, quo ausu recensitas definitiones promere in lucem Probabilistæ possint, ob momenta quæ cursim indicavimus. Quamobrem, ut sub initium disputationis arcana Probabilismi quomodo teneas, duplicem distingue Probabilismum, alterum directum, reflexum alterum. Princeps Probabilismi reflexi est P. Antonius Terillus, vir sane acuti ingenii, qui in hac illustranda sparta diu adlaboravit, duosque Tomos edidit. Animadvertit perdoctus Theologus, paradoxon esse, quod opinio minus probabilis in conflictu probabilioris sit gravi fundamento nixa; & quod irreprehensibiliter intellectus eam amplecti valeat, illo ipso momento quo contrariam probabilioris, & sapius veram reputat. Auctores Probabilismi directi sub initium ortæ disputationis id propugnabant. Omnia quippe rerum ab humana mente confictarum initia infirma sunt & exilia. Laudatus Terillus, cum acrius ferret diffidium, vidit Probabilismum hunc informem, & directum haud posse consistere. Dicitur directus, ut infra fusius explicabo, quia intellectus iudicio immediato decidit, e. g. hunc contractum esse iniustum, secundum opinionem quæ sibi probabilior, & sæpe vera apparet; iustum vero secundum aliorum opinionem, quam minus probabilem putat. Durum porro visum fuit propugnare, posse hominem agere contra propriam conscientiam directam: idcirco excogitarunt Probabilismum reflexum quo suspendatur prius iudicium directum, & loco illius hoc aliud substituatur, tali syllogismo partum: *Opinio quam docent quatuor aut quinque Theologi, probabilis est. Hanc docent plures Theologi. Ergo probabilis.* Ut autem penitus prius iudicium deponatur, abstrahere intellectum debes a probabilioris sententiæ consideratione, & compressis ciliis, luci oculis occludere.

II. Ne quid per exaggerationem dictum suspiceris, verba Terilli exscribo. *In rebus obscuris unusquisque suspendere potest iudicium nulli parti affixum. Ergo, licet peccatum esset agere contra propriam sententiam actu existentem,*

tem, facillimum esset se a peccati periculo eximere: quia suspendendo actuale iudicium de veritate obiecti, quod habitualiter habetur pro vero, formari posset conscientia per principia reflexa de absoluta eius honestate: atque ita posset operans a peccato excusari. Tract. de conf. probab. quæst. xxx. pag. 595.

III. Via quam Probabilistæ Reflexistæ aperuerunt, ut Probabilismi horrorem aliquantum temperarent, hac tempestate communis est. Hac quippe reflexionum sepe circumdant suum Probabilismum, illumque munire student. Porro, ut vividis coloribus istius imaginem depingam, penicillum mutuabor a perdocto Iesuita P. Egidio Extrix, qui libello Innocentio XII. porrecto graphice vulgum Probabilismi format, refertque ad vivum. Illius verbis maiori ex parte utar, paucis propriis adiectis.

IV. Sempronius Deum timens, & non tam doctus, quam bona præditus mente, invitatur ad ineundum contractum qui ipsi est de usuræ aut simoniæ vitio suspectus. Ut conscientiæ suæ consulat, pro captu suo rem sub examen inducit: rationum momenta quæ in utramque partem urgent, expendit: Doctores consulit. Comperit Doctores longe plures damnare contractum, & horum rationes ipsi videntur fortiores. Iudicat ergo & ipse contractum usuræ, aut simoniæ labe inquinatum; idcirco contrahere renuit. Occurrit ei Theologus Probabilista exclamans. Quid times? Ignoras ne septem esse Doctores, qui contractum a cuiusque sive usuræ, sive simoniæ macula immunem propugnant? Satis scio, inquit Sempronius: sed scio itidem, viginti Doctores asserere, eundem esse simoniacum, horumque rationes validiores mihi sunt. Quid refert? subdit Probabilista. Te ne latet, licitum tibi esse sequi opinionem minus probabilem? Respondit Sempronius: Etiamne opinionem quam iudico falsam? Scilicet, ait Probabilista, dummodo nitaris probabilitate contrariæ opinionis, quamvis minore. Ego ne, clamat Sempronius, contractum inibo quem simoniacum, vel usurarium iudico? Nimium meticulosus es, inquit Probabilista. Non est cur timeas: quoniam illud primum tuum iudicium nascitur ex principiis directis de contractu secundum se; cum quo bene consistit aliud iudicium ex principiis reflexis de licito contractu, ut substat probabilitati, quamvis minori. Quid reflexiones mentales, mi Probabilista, ob-

trudis? Nonne arbitraria humanæ mentis figmenta reflexiones istæ? Ais? Nequeunt ergo contractus sive iustitiam, sive usuram immutare. Apage itaque cum his tuis reflexionibus, quas non plus curo quam rabularum in foro artificia, & sutelas. Bona verba, quæso, resumit Probabilista. Maeste virtute, mi Semproni, & ne graveris duo alia audire verba, quibus omnem tibi eximam scrupulum. Illud tuum iudicium, cum sit opinativum, est tibi liberum. Id quippe dumtaxat menti necessitatem imponit quod evidens est. Illud igitur tantisper suspende. Quid mihi inde emolumenti? Nam, etiam suspensione iudicii facta, altius in mente resident rationes, & auctoritates quas pro simonia, & usura contractus clare video prævalere. Eia tandem file, Semproni, & arcanum benignæ doctrinæ demisso animo ausculta. Ut undequaque securus sis ac tutus, suspensio iudicio directo, animum tuum avertet a consideratione rationum, & auctoritatum quæ evincunt contractum fulgine usuræ, & simoniæ tinctum: & solas contrariæ opinionis probabilis rationes, quæ licitum contractum repræsentant, intentus commeditare. Quid facilius? Abrumpo filum, ne satyra scripta videatur. Verum sic res est, si obiciatur oculis sine fuce.

V. Hæc, fucis & calamistris sublatis, Probabilismi genuina imago, hæc eius nativa indoles. Qui loco satyræ habet præfatam descriptionem, is sane probabilisticum systema penitus atque penitus ignorare se prodit. Probabilistas omnes provoco, ut designent, quid sit in hac descriptione carpendum? quis color falsus? quæ umbra picturæ addita? Singulas propositiones conceptis recentium Probabilistarum verbis me confirmaturum spondeo. Quod ideo præstare negligo, ne in re certa & evidenti demonstranda tempus teram. Posita descriptionis veritate, quid aliud expectas, ut Probabilismum detesteris? Lumine illo directo, super vultum animæ tuæ signato, sincere iudicas contractum esse simoniacum, usurarium. Ut autem avaritiæ, & ambitioni faveas, hoc repudiato lumine, ad ratiunculas humanæ mentis, ad artificia te recipis, quibus abscondere iniustitiam, & simoniam contractus valeas. Retrahis mentem a consideratione rationum, & documentorum quæ evincunt contractum iniustum; eamque detorques in oppositam partem, ut minores

expandat rationes. In quos, amabo te, melius quadrat S. Iobi increpatio: *Ipsi fuerunt rebelles lumini: nescierunt vias eius?* cap. xxiv. Nonne basilice isti clamant: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus?* cap. xxi. Probabilistæ minime audent veram Probabilissimi notionem perspicue prode- re, quoniam continuo appareret eiusdem deformitas. Quamquam, ut id quod res est, dicam, adeo vaga est, & multiformis Probabilissimi natura, ut nulla possit vera notio- ne comprehendi.

CAPUT IV.

Quid significet hæc vox Probabile. Vera opi- nionis probabilis notio. Antiquis Probabilis idem est ac Probabile. S. Augustinus Probabilistas recentes exagitat non secus ac Cresconium.

Primum omnium explicanda est hæc vox *Probabile*. Hæc autem id significat quod est approbatione dignum, seu *approbabile*. Natura sua obiectum afficit; sicut *visibile* parietem, qui videri potest; *amabile*, quod est amore dignum. Iudicium autem intellectus revera non est probabile, sed probans, seu, ut aiunt, *probativum obiecti*; nisi quando iudicium directum evadit obiectum alterius iudicii reflexi. Usus tamen obtinuit, ut non solum obiectum, sed etiam actus intellectus, atque adeo opinio ipsa probabilis dicatur. Hoc tamen discrimen parum, immo nihil ad rem pertinet, dummodo clare constet, quid hæc vox *Probabile* significet.

II. Vera opinionis probabilis notio hæc est: *Affensus intellectus ad unam partem cum formidine opposita partis propter moti- vum probabile*. Hæc est definitio quam supra dedimus ex D. Thoma I. *Part. quest. lxxix. artic. 9. ad 4.* Opinio ergo probabi- lis, & opinio absolute accepta, idem, si presse loqui velimus, sunt. Quoniam deficiente obiecto probabili, inclinante intelle- ctum in unam partem, intellectus non opi- natur, sed aut fallitur, aut dubitat, aut in credulitatem incidit. Si vero occurrat obiectum, seu moti- vum leve, suspicatur: si sit probabile, opinatur. Hæc doctrina tota est S. Thomæ 2. 2. *quest. 11. art. 1. in c. Quidam vero actus intellectus habent quidem cogitationem informem absque firma assensione: sive in neutram partem declinant, sicut accidit dubitanti: sive in unam partem*

magis declinant, sed tenentur aliquo levi si- gno, sicut accidit suspicanti: sive uni parti adhaereant; tamen cum formidine alterius, quod accidit opinanti. Evidens ergo est, absolute loquendo, opinionem simpliciter, & opinionem probabilem eodem recidere. Illæ particulæ, *propter moti- vum probabile*, distinguunt opinionem a quocumque alio intellectu assensu. Nam etiam verum evi- dens probabile, seu approbabile est, sed propter evidentem certitudinem: & credibile probabile seu approbabile est propter auctoritatem attestantis. Hæc clariora sunt quam ut fusiore explicatione egeant. Et ecce quomodo ex doctrina S. Thomæ brevi, & clara finitione natura exponitur opinionis probabilis absolute consideratæ. Hanc doctrinam prius tradiderat Ioannes Martinez de Prado Tom. I. *quest. 11. numer. 1. & segg.* Consule S. Thomam *quest. xiv. de veritate art. 1.* ubi explicat perspicue, intellectum nunquam uni adhaerere parti, nisi maior verisimilitudo eluceat in obiecto. Quæ sane doctrina brevissima satis superque totam dirimit controversiam, quam Probabilistæ suis reflexionibus impeditissimam effecerunt.

III. Obiicies. Admissa laudata doctrina, qua dicitur, maiorem verisimilitudinem obiectivam necessariam esse, ut intellectus probabiliter opinetur, nulla datur opinio minus probabilis, nec æque probabilis. Hoc autem repugnat communi Theologorum consensui. Resp. Nulla datur opinio minus probabilis *subjective*, apparente maiore verisimilitudine obiectiva; concedo. Nulla datur opinio minus probabilis *objective*; nego. Distinctio perspicua est. Probabilitas *subjectiva* est, quando intellectus, omnibus utriusque partis expensis momentis, adhaeret uni parti propter maiorem verisimilitudinem obiecti. Et tunc fieri nequit ut in hoc intellectu sit altera inferior probabilitas circa eandem rem. Hoc evidens est ex ipsa voce *Probabile*, quod dignum est ut *approbetur*. Quod autem est minus probabile, non est approbatione, sed reprobatione dignum. Probabilitas vero obiectiva in aliorum mentibus residet. Vides plures opiniones a Theologis propugnatas, in quibus maiorem, aut minorem deprehendis verisimilitudinem. Vocantur hæc opiniones magis, aut minus probabiles *objective*. Nec propterea quod sint aliis, tibi quoque sunt probabiles. Quemadmodum non ex hoc quod obiectum aliquod sit visibile Petro, est etiam visibile Pau-

Paulo. Quando opiniones contrariæ sibi sunt æque probabiles, intellectus non opinatur, sed dubitat, & anceps hæret; ut conce- ptis verbis docet S. Thomas *loc. cit. de verit.*

IV. Quamvis quæ delibavi, verissima sunt; tamen in ampliori sensu opinio alia est probabilis, alia improbabilis, alia vera, alia falsa. Quocirca opinio virtus intellectu- alis non est, quod hæc virtutes solum veritatem spectent, ut docet S. Th. 1. 2. *q. lv. art. 4. & quest. lvii. art. 2. ad 3. & quest. xviii. de verit. art. 5.* Etiam Dialectici tribuunt consequentiam in bonam & malam, tamen si sola bona consequentia sit consequentia. Quapropter peroptime de more Ange- licus docet *quest. xvi. de malo art. 6.* quod *falsa opinio est quaedam defectiva operatio intellectus; sicut partus monstruosus est quaedam defectiva operatio natura.*

V. Hactenus de opinione probabili in tota sua latitudine, ad omne verum, intelle- ctui per moti- vum incertum probabile, exten- ditur. Opinio probabilis in strictiori sensu, seu in genere moris *iudicium opinativum citra passionem ex digno, sufficientique fun- damento enuntians obiectum aliquod esse, aut non esse lege prohibendum*. Si fundamentum eruatur ex ipsa obiecti cum pradicato, ut dicitur, connexionem, aut ex circumstantia- rum natura: tum iudicium probabile intrin- secus dicitur: si sola Doctorum auctoritate nitatur, vocatur probabile extrinsecus: si denique ex utroque capite oritur, tum & ab intrinseco, & ab extrinseco probabile nuncupatur.

VI. Notandum, illam opinionem com- muniter reputari sive probabilem, sive pro- babiliorem (de horum vocabulorum diver- sitate nunc non contendimus) quæ pluri- bus, & gravioribus viris talis apparet. Quare Aristoteles I. *Topic. cap. iv.* docet, *ita esse probabilia quæ videntur omnibus, aut plurimis, vel sapientioribus; & iis vel omni- bus, vel plurimis, vel maxime notis, & il- lustribus.* Quo enim in aliqua propositione maior est veritatis apparetia, eo notior est sapientibus. Et contra quo plures sapiente in aliqua sententia conveniunt, eo firmioris fundamento nititur sententia eiusmodi: & quo plures ab una sententia recedunt, eo imbecillior esse talis sententiæ ratio solet. Hæc absolute loquendo, & communiter vera sunt.

VII. Non obstat tamen, quo minus inter- dum possit alicui viro docto probabilior esse opinio quæ pauciores habet Doctores: *Conc. Appar. Tom. II.*

quoniam evenire potest ut vir doctus depre- hendat post maturum examen, citra passio- nem, & solo veritatis amore ductus, ali- quam validiorem rationem aliis incognitam, vi cuius sententia quæ erat minus probabi- lis, evadat eidem probabilior, aut contra. Hoc tamen non adeo frequenter eventit, immo raro: & plura concurrere debent, ut hoc absque culpa eveniat; quemadmo- dum dicitur infra, dum de Probabiliorismo *subjectivo* sermo recurret.

VIII. Tandem advertite, hanc vocem *Probabile* idem absolute esse ac *verisimile*. Nam probabilitas relationem dicit ad veri- tatem, sicut & verisimilitudo. Quo pro- prius veritati accedit probabilitas, eo est ma- ior; sicuti maior quoque est similitudo, seu apparentia veritatis, quo proximus veritatem exprimit. Ipse M. Tullius *probabile* pro verisimili usurpavit. *Volunt probabile aliquid esse, & quasi verisimile*: Lib. de invent. idemque repetit Lib. II. *Tuscul. Qq. Nos sequimur probabilia, nec ultra quam id quod verisimile occurrerit.* Nota tamen, quod quando probabile accipitur pro approbabili, seu pro illa propositione quam unice intelle- ctus approbat, ut practicam regulam suæ operationis; tum probabile accipitur solum *subjective*: quod sicut distinguitur a proba- bili obiectivo, ita quoque a verisimili. Na multa: probabile obiectivum, & verisimile semper idem sunt. Plura non dico, ne in re nullius momenti confusionem pariam.

IX. Ultimo loco animadvertas velim, an- tiquis Doctoribus, antequam Probabilismus erumperet in mundum, idem omnino fuisse Probabilis, ac Probabile; immo unice Pro- babile quod est Probabilis. Ut brevitati studeam, nonnulla referam ex S. Augustino, qui centum in locis Probabilis usurpat pro eo quod unice Probabile est. Qua de re re- prehensus a Cresconio Grammatico, sic il- lum refellit Lib. III. *contr. Crescon. c. lxxiii.* „ Tu vero callidus examinatore appenforque „ verborum, doces nos, quid valeat com- „ parans gradus, tamquam victor exultans, „ quod non possum dicere, *Traditionem Pro- „ babilis nos vobis obiciimus*, nisi vos no- „ bis *Probabiliter* obicere confiterer. Si „ enim vos, inquis, *Probabilis*; nos er- „ go *Probabiliter*. Et hoc doces quia sic est „ *Probabilis*, ut si dicas vere, & verius: „ & quia gradus iste quod ante positum est, „ auget, non quod ante dictum est, im- „ probat. Adiungis alia verba quibus hoc „ evidenti- us intelligamus: ac dicis „ est „ est

est bene & melius, male & peius, horribiliter & horribilius, sic esse ostendens Probabiliter & Probabilius. Unde colligi putas, quia, si ego Probabilius, quod falsum est, obicit, superest ut vos Probabiliter, quod verum est, obieciſſe confirmes.

X. Quis iverit inficias S. Patrem Augustinum in obiectione sibi a Cresconio facta proponere quaestionem probabilisticam, seu, utrum in conspectu probabilioris, probabilis remaneat, & appellari possit opposita sententia? Hoc contendebat Cresconius, qui, ex quo Augustinus dixerat, probabilis se obieciſſe traditiones, colligebat probabiliter se quoque docere contrarium.

XI. Respondet ibidem Augustinus cap. lxxiv. Considera tamen diligentius, ne forte invenias in latinae locutionis Auctoribus, quibus grammaticorum artificialia serviunt, non semper istum gradum, quod ante positum est, augere, sed aliquando contrario superferri. Cuius locutionis exemplum interim mihi ex Apostoli epistola occurrit, quam scripsit ad Hebraeos. Cum enim loqueretur de benedictione terrae, quae, accepta pluvia, fructum reddit, deinde subiecit: Proferens autem spinas & tribulos, reproba, & maledictioni proxima est, cuius finis in exustionem. Quod ne illis quibus loquebatur, optasse videretur, addit: Confidimus autem de vobis, fratres carissimi; meliora, & herentia salutis. Attendis certe, quomodo hic dixerit meliora, non quia bona erant, sed ut, illis devitatis, meliora eligerent, & optarent, hoc est bona tantis malis contraria. Sed forte Apostolum sic audiendum esse arbitraris, quem admodum de se ipse dicit, tamquam hominem, etsi imperitum sermone, sed non scientia: & ideo non verborum in in eo sed rerum atque sententiarum auctoritatem putas esse sectandam; bona poni debuisse contendes ubi posuit ipse meliora. Quod si & ego in his litteris affuefactus, & illas quas puer didici, oblitus, sic dixi: Obicitis traditionem; hanc ipsi multo Probabilius nos vobis obicitis: tamquam dicerem Probabiliter, comparativum pro positivo ponens; non quia vos Probabiliter (Audistin?) sed magis quia improbabiliter; sicut ille meliora, non quia illa erant bona, sed magis quia mala: ita quare tam temere concludis, ex hoc confirmasse me, vos probabiliter, quia dixi nos Probabilius?

Quamquam nec secundum grammaticos in verbo me errasse reprehenderes, si falltem verborum suorum auctores vel attenderes, vel memoriter recollere voluisses. Pueros enim habent litterae, sed non a puero imperito dictum.

„Dii meliora piis, erroremque hostibus illum:

„Discissos nudis laniabant dentibus artus.

Quomodo ergo meliora piis, quasi bona essent istis, ac non potius magna mala, qui discissos nudis laniabant dentibus artus? Iam vides certe, quia sicut iste piis potuit optare meliora, quamvis illa in quorum comparatione optabat, non essent bona; sic & ego potui dicere: Traditionem Probabilius vobis obicitis, quamvis eam vos nobis non Probabiliter obieceritis.

XII. Nec reponant Probabilistae cum Cresconio, comparativum quandoque tantum pro positivo, & dum figurata locutio est, accipi; passim vero significare augmentum formae, in qua fit comparatio, quaeque in utroque extremo reperitur. Quoniam, si de comparativo absolute accepto sermo sit, non repugno. Si hoc tale comparativum Probabilius spectemus, nego. Etenim, ut infra ostendam, illud tantum in rebus dubiis probabile, & tutum est quod probabilius, & tutius apparet. Scio hoc negare Probabilistas: neque hoc illis vitio verto: quia, eorum admisso systemate, reapse id negare debent; & nos infra hoc idem ostendemus. Interim nos certe palam fecimus, Augustinum Probabilius pro Probabili usurpasse. Indicent nobis ipsi, ubinam Augustinus, vel antiquorum unus dixerit, aliquid esse probabile, dum oppositum est probabilius. Nos vero disser. segg. ostendemus, Augustinum semper probabiliora sectanda docuisse.

XIII. Referendi essent alii antiqui Doctores, qui Probabilius pro Probabili usurparunt. Sed satis mihi sit allegare auctoritatem P. Seraphini Piccinardi, qui in sua dogmatica Philosophia Tom. 1. pag. 195. ubi laudat Antonium Cottonium in Universitate Patavina Metaphysicae Professore cont. v. quest. v. inquit: Omnes antiqui tam Theologi, quam Philosophi, Probabile pro eo quod nunc Probabilius dicitur, frequentius usurpabant.

CA-

CAPUT V.

Quotuplex sit opinio probabilis. Quid tuta, & tutior. Quid probabilitas conscientiae, & probabilitas impunitatis. Qua ratione Censores librorum excusantur a mendacio, dum approbant doctrinas quas reputant falsas.

I. Plurimae sunt opinionis probabilis divisiones. Celebriores delibabo. Celebris est partitio in probabilem speculative tantum, & speculative simul ac practice: quae partitio optima est absolute accepta. Nam scientiae aliae speculative, aliae practicae hoc in sensu, quod aliae scientiae sistunt in mera speculatione, aliae opera spectant. Sed evellendus communis error, etiam penes quosdam minus peritos Scholasticos, qui putant, scientias quae opera spectant, non esse speculativas. Falluntur, ut ego quidem arbitror. Nam in quolibet obiecto, quantumvis materiali, praedicata, & subiecta, proportionales, commensurationes, & proprietates considerari possunt. Quid materialius ipsa domo? Et tamen plura ad regulas artis meditari intellectus valet. Quare omnes scientiae, quae tales, speculative primario sunt, extensione practicae nuncupantur. Verum haec praeter institutum.

II. Haec divisio, prout a Probabilistis scientiae morum applicatur, plures patitur difficultates. Ea penes ipsos est opinio speculative probabilis quae spectat actionem a suis particularibus circumstantiis abstractam. Practica e contrario quae obiectum proponit omnibus circumstantiis particularibus vestitum. Hinc fit quod proprie variationem unius circumstantiae, opinio quae erat probabilis speculative, fit improbabilis practicae. Hanc divisionem acriter impugnat Vasquez T. 1. in 1.2. disp. lxxi. c. iv. & disp. lxxv. c. 1. Certe, quando variantur circumstantiae, non est amplius eadem, sed altera opinio. Quare abusus distinctionis laudatae manifestus est penes Probabilistas; ut ex dicendis palam fiet.

III. In dies quoque ebulliunt opiniones, quae sub initium speculative probabiles nuncupantur. Nam infirma quaedam, & exilis probabilitas appellari a Probabilistis solet probabilitas speculativa. Haec probabilitas speculativa debilis & exigua, temporis decursu fit practica: quod est manifesta falsitas, nisi aliqua accedat circumstantia. A probabilitate quippe speculativa oritur probabilitas practica; immo ipsa probabilitas speculativa extensione fit practica, quatenus tendit ad opera

moderanda. Quare Probabilistae communiter abutuntur hac distinctione probabilitatis speculative, & practicae. Rursus subdistinguant probabilitatem practicam in formalem, & materialem. Opinio quae tibi probabilis reipsa est, vocatur ab ipsis practica formaliter. Quae aliis practice probabilis est, & non tibi, ut sunt plurimae opiniones minus probabiles, quae Probabilistis probabiles practice sunt, vocatur probabilitas practica materialis. Haec divisio potest esse vera, & falsa, iuxta diversum sensum quem excipit.

IV. Alia est divisio in probabilitatem ab intrinseco, & in probabilitatem ab extrinseco. Illa ratione, haec sapientum auctoritate nititur. Id ab intrinseco omne rationis genus comprehendit; siue ratio haec ex connectione praedicati cum subiecto, siue ex Scriptura sacra, Conciliis, & Patribus eruatur. Hi enim sunt loci proprii, unde moralis sententiae probationes, & confirmationes eruuntur. Quando autem talem sententiam plures Theologi defendunt, vocatur ea probabilis ab extrinseco. Quare haec extrinseca probabilitas in solo Auctorum consensu in eandem sententiam sita est. Si quis aliter philosophari voluerit super utriusque vocabuli significato, nullam ei litem movebimus.

V. Dividitur quoque opinio in tutam, & tutiorem. His vocibus frequentissime abutuntur imperiti. Ut tibi ab errore caveas, primum omnium adverte, has voces non esse applicandas sententiis de quibus nulla est penes Catholicos disputatio. V. g. status religiosus tutior, seu securior, & perfectior est statu laicali, seu matrimoniali. Uterque tamen status tutus, & securus est. Et quia hoc exemplo utitur P. Bartholomaeus Medina 1. 2. quest. xix. art. 6. in explicatione opinionis probabilis, & probabilioris; idcirco excusari a multis solet a Probabilismo recentiorum.

VI. Usus ergo huius distinctionis potissimum locum habet, quando ambae propositiones certae sunt; sed una remotior est a peccandi periculo, etiam materialiter, quatenus legis observantiam certo includit. Advertas velim, quod licet haec voces sensum comparativum efferant, tamen passim in sensu positivo accipi ab Auctoribus solent. Quare tutior accipitur adversative, ut aiunt, pro parte tuta: minus tuta accipitur pro parte non tuta. Opinio quae stat pro lege, tutior; quae favet libertati minus tuta nuncupatur. Porro licet, ut dixi, comparative haec voces sumantur; revera tamen in sensu positivo

accipi debent in rebus dubiis. Sola enim opinio quæ favet legi, tuta est, opposita minime tuta.

VII. Multi pro ingenio sensum harum vocum effingunt. *Tutior*, inquit, est quæ magis removet a periculo peccandi: tuta est quæ absolute liberat a periculo peccandi. Hæc explicatio, rebus disputabilibus applicata, falsa est. Ultra procedunt Probabilistæ, negantque usum huius distinctionis, inquiennes esse de subiecto non supponente. Omnis quippe opinio favens libertati, quæ vere probabilis sit, nullo modo, clamant, dicenda minus tuta est, sed tuta, & tutissima. Immo omnes *Caramuelizantes*, & *Terillizantes*, idest communiter recentiores Probabilistæ, in trepide asserunt, opinionem faventem libertati, licet minus probabilis sit, & minus tuta in actu primo, reapse probabiliorem, & tutiorem esse opposita probabiliore, & tuta stante pro lege. Huc progressa est benignitas, & moderatio Probabilistarum. Cum premantur, fieri posse ut reipsa legem violent, dum opinionem oppositam legi, & faventem libertati sequuntur, hoc præbent responsum. Verum habet, inquit, frequenter coniungi posse usum opinionis minus probabilis cum legis violatione; sed violatio hæc *materialis* est, quæ nullo modo nocet. Huius violationis incurrendæ periculum nihili faciendum est, atque pro non periculo habendum. Tantum fidunt suo *Probabilismo*. De hoc infra. Sub initium tamen hæc adnotasse expediens fuit, ut, antequam viam instituas, prærupta, & præcipitia cavere, & quam monstruosus sit Probabilismus, deprehendere valeas.

VIII. Rursus confundere imperiti solent sententiam probabilem, vel probabiliorem cum tutiori, aut minus tuta, cum ab utraque præscindant. Opinio stans pro lege iuxta communem intelligentiam tutior est, utpote magis remota a peccandi periculo; at eo ipso non est probabilior, quin minus probabilis, & etiam improbabilis esse potest, si destituta sit fundamentis, & documentis que prudentem assensum promereantur.

IX. Postrema divisio in probabilitatem *conscientiæ*, & in probabilitatem *impunitatis*. Probabilitas conscientiæ ea est de qua hæc tenentur. Hæc fornat conscientiam, atque pro eiusdem regula accipi solet, in sensu tamen a nobis explicando. Alia est probabilitas quæ vocatur communis, seu transcendentalis, vulgaris, secundum dici: & clarius eam appellat P. Elizalde *proba-*

bilitatem impunitatis. Hæc probabilitas impunitatis locum habere solet contra certum, ut ita dicam, & evidens. Plurimis exemplis rem patefacere possem. Unum ex multis seligam. Thomistæ communiter pro certo habent, gratiam divinam natura sua indifferentem repugnare verbo Dei; contra Molinistæ pro certo habent, prædeterminationem divinam physicam destruere humanam libertatem. Isti obiiciunt Lutheranismum Thomistis; & contra hi Molinistis Semipelagianismum exprobrant. Pontificis decreto cautum est ut utraque pars suam propugnet sententiam, quin alterutra censura notetur. Probabilis ergo est utraque opinio, sed probabilitate impunitatis. Hanc probabilitatem impunitatis præbent summi Pontifices, Concilia, Fidei Quæsitores, & Censores librorum, quatenus approbant, edi posse talem aut talem librum.

X. En quam imbecille & vanum sit argumentum illud quod fautores peculii monastici eruunt ex auctoritate propriarum constitutionum, in quibus peculii permissio intrusa est; quæ constitutiones sunt pontificia auctoritate approbata in *forma communi*, secus in *forma specifica*. Prior approbatio impunitatis est, qua conceditur ut liber edi possit: secus qua probentur omnes sententiæ in libro contentæ, sed solummodo permittuntur. Verum de hoc obiter.

XI. P. Michael Elizalde *Lib. II. quest. v. & vi.* fuso calamo explicat probabilitatem, quam vocat *opinionibus dari solitam*, ut distinctam a probabilitate conscientiæ. Ad probabilitatem *opinionibus dari solitam*, seu vulgarem, & impunitatis, fat est id non esse a superioribus prohibitum, neque concordari Theologorum assensui evidenter repugnare. Hinc colliges, qua ratione Thomistæ, vel Molinistæ Revisores librorum teneantur approbare libros vel physica prædeterminationis, vel scientiæ mediæ: quamquam Thomistæ Molinianorum, & Moliniani Thomistarum sententiam evidenter falsam reputent. Quoniam probabilitas hæc *impunitatis*, ut distincta a probabilitate conscientiæ, datur etiam contra certum & evidens privatum iudicium; ut fuscè ostendit Elizalde *loc. cit. quest. v.*

XII. Obiicies. Si hæc vera sunt, Revisores librorum mendaces sunt, dum approbant doctrinas scholasticas, evidenter cognitatas ut falsas. Solemnius mentiuntur, dum approbant libros morales; puta, dum antiprobabilitate Censores approbant Dianam, Tam-

Tamburinum, Escobarium &c. Testantur enim nihil in iisdem reperiri quod *recte fidei & bonis moribus repugnet*.

XIII. Argumentum istud, alioquin obvium, & in praxi frequens, non leve faceffit negotium. Ut solvatur, in memoriam revocanda est doctrina quæ publicum iudicem spectat. Reus ex publicis actibus convictus est homicidii perpetrati: iudex cognitione extraiudiciali scit eum esse innocentem. Contra, reus ex actis publicis innocens apparet: iudex privata scientia scit eum revera commisisse homicidium. Quamquam in primo casu a S. Thoma dissentiat Scotus cum plurimis aliis Theologis; in secundo tamen conveniunt omnes, privatam iudicis notitiam obesse reo non posse. Disputant, an prodesse valeat; at non disputant, sed unanimi assensu fatentur, non posse obesse. Revisores publicæ personæ, & publici iudices sunt. Istorum privata scientia obesse non potest reo, seu Auctori, qui medio libro se sistit Revisoribus. Hæc ergo probabilitas *impunitatis* opponitur certo, & evidenti privato; secus certo, & evidenti publico: quoniam nec Romanus Pontifex, nec Concilia, nec omnes Theologi hæcenus damnarunt doctrinam in libro contentam. Quapropter hæc probabilitas *impunitatis* dicitur.

XIV. Solas P. Antonius Terillus contradicere huic doctrinæ ausus est *I. Part. de reg. mor. quest. vi.* Sed, ut advertit P. Ignatius Camargo *Lib. I. contr. iv. art. 2. n. 19.* tot adversarios habet, quot habet Orbis litterarius libros. Legantur Suarez *Tom. de fide disp. XXI. sect. iv. num. 20. & 21. in III. Part. Tom. III. disp. vi. sect. 1. & disp. XXI. sect. 1. & Tom. V. de censur. disp. VII. sect. v. n. 12.* Sanchez *Lib. I. Summ. cap. 11. num. 13.* Fagundez *Tom. II. in Decal. Lib. VII. cap. xx.* & alii penes ipsos: & tunc comprehendes, quam animosus fuerit Terillus in promovendo Probabilismo.

CAPUT VI.

Vera notio sententiæ benignæ, & sententiæ rigide. Terillus cepit vocare benignam opinionem minus probabilem. Qui dicantur Benignistæ, Probabilistæ, Rigoristæ, Tutioristæ.

I. CUM primum Probabilismum ab omnibus viris doctis contemni animadvertent Probabilistæ, illos imitati sunt *Conc. Appar. Tom. II.*

qui alicuius criminis conscii, ut sibi caveant, occultato proprio, ascititio nuncupari nomine solent. Similiter Probabilistæ, desinente secunda Probabilismi epocha, sententiam minus probabilem, seu Probabilissimum, hoc proprio nomine misso, *opinionem benignam* vocavere. Oppositam vero probabiliorem *rigidam* appellare ceperunt. Benignitatis dulce nomen omnibus arridet. Tetricus rigor cuilibet displicet. P. Francolinus, ut hoc bellum inventum promoveret in suis dialogis, Auctorem sententiæ probabilioris appellat *Doctorem rigidum*, & Probabilistam *Doctorem discretum*. His fuscis obtegere curarunt Probabilismi minus venustum aspectum. Paucis illius nativam benignitatem patefaciam.

II. Benignam sententiam suam vocant Probabilistæ, quod eximat ab onere legis, & faveat libertati. Rigidam oppositam, quod libertatem subiiciat legis observationi. Duplex benignitas, alia carnalis, alia spiritualis; quemadmodum Apostolus duplicem distinguit prudentiam, alteram carnis, alteram spiritus. Illa inimica, hæc amica legis est. *Ut iustificatio legis impleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. . . . Quoniam sapientia carnis inimica est Deo. Legi enim Dei non est subiecta:* ad Rom. VIII. D. Thomas in hunc Apostoli locum exponit, illam prudentiam spiritus appellari quæ spiritum subiicit legi. Benignitas respondet prudentiæ. Ergo si prudentia carnalis est, eiusdem generis benignitas sit oportet. Audiamus Angelicum. *Dicitur autem prudentia spiritus, quando aliquis præsupposito sine spiritualis boni consiliatur, & iudicat, & præcipit que ordinantur convenienter ad ultimum finem. Unde talis prudentia est vita, idest causa vitæ gratiæ, & gloriæ.* Quisnam finis sententiæ benignæ? Bonum terrenum. Quod contractus non sit usurarius, in dubio quod non tenearis ieiunare &c. Ne te multis detineam, non alio spectat hæc benignitas, seu minus probabilis sententia, quam ut aliquod temporale commodum pariat, & voluntatem a legis observatione eximat. Porro iuxta D. Paulum, & S. Thomam illa prudentia, illa benignitas carnalis est quæ legi Dei (inquit Paulus) non est subiecta. Vera autem benignitas veram utilitatem spiritualem parit. Utilitas autem vera spiritualis in observatione legis sita est. *Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti.* Sententia probabilior promovet observantiam legis, &

magis liberat a peccandi periculo. Ergo secundum Apostolum Paulum sententia probabilior benigna est secundum spiritum; sententia vero minus verisimilis, minus probabilis, benigna est benignitate carnali, quæ fovet humanas appetiones, quæ carnis causam agit. Tot exemplis confirmare hanc doctrinam possem, quot sunt in universa Theologia morali opiniones minus probabiles. Sed, his missis, audi Davidem dicentem: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.*

III. P. Antonius Terillus, qui præ ceteris Probabilistis omnibus Probabilismi iurisdictionem amplificavit primus, aut inter primos, utriusque sententiæ nomenclaturam excogitavit, ut voce saltem, sin ratione, fucum faceret imperitis; suam vocavit *benignam*, oppositam *rigidam*. Eneiusdem verba ex tract. de conc. probab. quæst. xxii. num. 1. *Opus est ut sententiam nostram, quam benignam imposterum appellabo, sicut oppositam, quia nimis austera est, vocabo rigidam, clare explicem.* Nota ly *imposterum*. Antea enim non obtinebat: eiusmodi denominatio. Citata verba satis clara indicant, eiusmodi denominationis ipsum fuisse inventorem primum.

IV. *Probabiliste* si nuncupatur qui defendunt extra materias a Pontificibus proscriptas, quascumque opiniones probabiles, etiam in conspectu probabiliorum, etiam quas indicant esse falsas. Quibusdam Probabilistis hæc doctrina sic nuda, nulloque illita fucio, nimis laxa videtur; idcirco aliquibus reflexionibus eam obtegere curant. Requiritur isti ut opinio minus probabilis non appareat falsa operanti; vel, si appareat potius falsa iudicio directo, docent deponendum hoc iudicium esse, & substituendum reflexum. Hoc antidoto reflexionum quaslibet opiniones sive æque, sive minus probabiles reduci posse ad praxim, & modo unam, modo alteram seligi posse, prout magis arridet, defendunt. Quæ limitatio re nihil coarctat laxitatem priorem. Hi omnes modo *Probabiliste*, modo *Benigniste* vocantur.

V. Antiprobabilistarum nomine illi veniunt qui recensitis laxitatibus bellum indicunt, qui ex opinionibus probabilioribus sequendam docent. Hi a Probabilistis appellantur *Rigoriste*. Alii tandem vocantur *Tutoriste*, qui, sprete quacumque probabilitate, semper quod tutius est, sequendum volunt. Nemo, quem ego viderim, Catho-

licorum hunc errorem docet. Quare per summam iniuriam Probabilistæ hanc larvam *Tutorismi* affingunt Theologis catholicis, qui necessarium usum sententiæ probabilioris propugnant. Iansenistarum plures in hoc *Tutorismi* extremum impegerunt. Itaque Benigni appellantur Probabilistæ; & eo benigniores, quo laxiores. Ego, inquit P. Munniffa *sim. vi. §. 2.* has nomenclaturas nec amo, nec timeo: quoniam opiniones nec insequor quia benignæ sint, nec amplector, quia rigidæ: sed eas insequor, quia mihi falsæ: & illas amplector, quia mihi veræ. Veritas lux illa est unica, in quam oculorum aciem intendimus, cum sancto Paulo dicentes: *Veritatem facientes in caritate, crescimus in illo per omnia qui est caput Christus: ad Ephes. iv.*

CAPUT VII.

Germanus quæstionis status paucis perstringitur.

I. **Q**uemadmodum Probabilistæ nullam certam, præcisam, perspicuam probabilitatis, quæ regula sit conscientiæ, definitionem assignare hæctenus potuerunt, ut ex dictis patet; ita certum constituere quæstionis statum nequeunt: & quod credibile vix est, istorum etiam doctiores id præiacent tamquam certum, & extra disputationis aleam constitutum, quod est unicum controversiæ *subiectum*. Ecce illorum syllogismum, quem loco primi in hac causa principii collocant. *Licet sequi opinionem vere probabilem. Sed opinio minus probabilis in conspectu probabilioris est vere probabilis, ut ex terminis constat. Ergo licitum est illam sequi.* Dum illis minorem negamus, scandalum patiuntur, excandescunt, irritantur. Porro istos ignorare quæstionis statum, evidentissimum est. Illud quippe in quæstionem vocatur, sit ne *vere probabilis* opinio minus probabilis in conspectu probabilioris. Et tamen, ut rem extra controversiam positam, constituunt Probabilistæ, opinionem minus probabilem in conspectu probabilioris esse *certe* probabilem. Terillus, aliique Probabilistæ continenter fucum faciunt imperitis hac particula *certo*, adiecta probabili opinioni.

II. Quare, ut istius celeberrimæ controversiæ statum, quoad fieri potest, perspicue exponam, a pluribus cavillis, & sophismatis, quibus illum implicare non pauci solent, abstinere. Hoc ergo disputandum. *Quis dubitat sit ne aliqua actio mala moraliter, seu divi-*

divina lege prohibita. Is agnoscit in utramque partem Theologos graves, ac pios invicem pugnare, sibi que contradicere. Omnibus mature, & citra passionem, & debita diligentia expensis tum ab auctoritate, tum a ratione momenti, deprehendit, & iudicat verosimilius, talem actionem esse malam, prohibitamque: videt enim fundamenta, quæ evincunt malitiam, & prohibitionem, graviora esse, & superare fundamenta opinionis oppositæ, quæ stat pro honestate eiusdem actionis. Queritur, possit ne is, reiecta verisimiliore, seu probabiliori sententia, amplecti minus probabilem, & præfatam actionem licite exequi?

III. Hic genuinus est controversiæ status. Cetera omnia, quibus hunc quæstionis statum obscurare Probabilistæ solent, minus facimus. Quare præscindimus a modo quo is in hypothesis qua amplecti veller opinionem minus probabilem, formare conscientiam debeat,

nimirum, an suspendendo iudicium circa obiectum directum; vel contra iudicando directe ex momentis, licet levioribus, actionem dictam licitam esse. Hæc, & alia similia infra sub examen inducentur. Paucis perstrinxi quæstionis statum, ut confusionem devitem. Quibus principiis resolvitur quæstio exposita, iisdem omnino dirimitur altera æqualis probabilitatis pro utraque parte, nimirum quando post maturum examen citra passionem momenta utriusque oppositæ opinionis ita æqualia apparent, ut nullus omnino excessus unius supra aliam partem percipiatur.

IV. Ut brevitati studeamus, missa vocum superfluitate, sententiam minus probabilem *Probabilissimum* sæpe vocabo, probabiliorum aliquando *Antiprobabilissimum*. Utriusque sententiæ patronos *Probabilistas*, & *Antiprobabilistas* pariter appellabo; ut communi loquendi modo morem geram.

DISSERTATIO III.

DE

PROBABILISMO,

Ab auctoritate summorum Pontificum, Congregationum Romæ, Episcoporum Italiæ, Galliarum, Hispaniarum, & Concilii nationalis Gallicani convulso.

P R O Æ M I U M.

AFacilioribus orsa capio in dirimenda impeditissima controversia. Duplici principio convellitur Probabilismus, auctoritate, & ratione. Auctoritas factum spectat, & veluti sub sensu rem constituit. Quare nihil facilius quam palam facere, quid in hac causa Pontifices, Concilia, Episcopi doceant. Momentis itaque ab auctoritate petitis primum incescere Probabilissimum aggredior, non modo quia in quaque oranda causa, quæ magis per se sua sunt, præmitti debent; verum etiam quia in re theologica primam sedem auctoritas occupat. Accedit quod documenta quæ relaturus sum, non leviter historiam priori dissertatione delibatam illustrant, & argent. Tandem, cum lector veluti manibus contrectaverit, Sedem Apostolicam, Concilia, Patres, Episcopos Probabilissimum reprobare, facilius colliget quam sint absque illarum reflexionum paradoxa quæ Probabilistæ excogitarunt, ut ruentem causam sustinerent.

CAPUT I.

Summorum Pontificum documenta adversus usum opinionis minus probabilis in conspectu probabilioris.

I. Decreta Pontificum ante primam Probabilissimi epocham in favorem sanioris doctrinae missa facio. Tria pontificia decreta edita adversus Probabilissimum referam, quae rem pene conficiunt. Primum est Alexandri VII. datum anno 1665. die 24. Septembris. „ Sanctissimus D. N. audit non sine magno animi sui moerore, „ complures opiniones christianae disciplinae „ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquas iterum suscitari, partim noviter prodire: & summam illam „ luxuriantium ingeniorum licentiam in dies „ magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus MODUS OPINANDI IRREPSIT, alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & QUEM si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset christianae vitae corruptela. Quare, ne ullo umquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cuius verba in aeternum permanent, arctam esse definit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab eiusmodi spatiosa lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro pastoralis sollicitudine in rectam semitam evocaret, earundem opinionum examen pluribus in sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra haereticam pravitatem generalibus Inquisitoribus serio commisit. Qui tantum negotium strenue aggressi, eique sedulo incumbentes, & mature discussis usque ad hanc diem infra scriptis propositionibus &c. “

II. Duo in hoc decreto summopere perpendenda. Unum sunt propositiones ipsae damnatae, de quibus in praesentia disputatio nulla. Alterum est systema opinandi, oppositum evangelicae simplicitati, sanctorumque Patrum doctrinae. MODUS OPINANDI irrepit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina. Fusc in Historia Probabilissimi italice scripta provocavimus Probabilitas, ut designent hunc opinandi modum diversum ab ipsis propositionibus. Numquam alium, praeter

Probabilissimum, designare haecenus potuerunt, nec designabunt posterum. Obtinere semper quolibet tempore laxae aliquaer opiniones. Inter tot Ecclesiae catholicae Scriptores vix umquam defuerunt aliqui qui errores tum fidei, tum morum evulgarent. At systema numquam obtinuit ita opinandi, ut ex eodem, veluti e fonte, complures opiniones christianae vitae relaxativae partim antiquata iterum suscitentur, partim noviter prodeant. Vi quippe probabilistici systematis & veteres, & novae laxitates in dies ebulliunt, atque augentur. Cur ita? En rationem. Ante natum Probabilissimum Scriptores aliqui, humanae mentis imbecillitate decepti, aliquas opiniones laxas propugnarunt, quas veras, & probabiliores reputabant. Et quia interdum accidit ut error pro veritate, nedum probabilius pro minus probabili, accipiatur; idcirco aliquaer opiniones laxae, reputatae ut verae, vel ut probabiliores, prodierunt. At raro id evenit: quia non adeo familiare est ut post maturum, & citra passionem peractum examen opiniones falsae appareant verae, aut minus probabiles probabiliores. Verum vi systematis probabilistici non solum licitum apparet quod verum, aut verisimilius, sed etiam quod minus verisimile, immo quod falsum reputatur. Ut quis valeat licite exercere aliquam operationem, contractum, & quodlibet opus, sat est ut sciat, reperiri aliquos Auctores qui talem actionem, vel contractum ut licitum defendant; quamvis ipse illicitum eundem reputet. Hic est MODUS opinandi qui in rebus ad conscientiam pertinentibus irrepit, alienus OMNINO ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina; & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset christianae vitae corruptela. Luce ergo meridiana clarius est, Pontificem citatis verbis sermonem non habere de aliqua peculiari opinione, vel doctrina (nam peculiare opiniones sigillatim damnat) sed loqui de systemate opinandi, quod pro regula accipi possit. Porro sententiae peculiare non regula, sed regulae fructus sunt. Regula autem formandi conscientiam est Probabilissimus; ut late probat P. Antonius Terillus praeter ceteris in suo Tomo in folio de regul. morum. Regula morum est Probabilissimus, ipsis Probabilistis fatentibus. Regula secundum ipsos benigna, in utramque partem veluti cera ductilis, regula tuta. Pontifex autem sanctissimus definit, regulam hanc veneficam esse, alienam ab evangelica simplicitate, sanctorumque

que

que Patrum doctrina: regulam fatalem, quam si fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset christianae vitae corruptela. Adeo haec perspicua sunt, & luculenta, ut numquam quid solidi reposituri Probabilistae sint; quemadmodum nihil haecenus reponeere valuerunt.

III. Accedit, non solum ex obvio, & perspicuo decreti pontificii sensu colligi, declaratum esse Probabilissimum alienum ab evangelica simplicitate, Patrum doctrina, & ingentis corruptelae fontem; verum etiam ex testimoniis, omni exceptione maioribus. Unum seligo, nempe Stephanum Gradium, Alexandro VII. supplicem, & Vaticanam Bibliothecae Praefectum, atque decretorum sacrae Congregationis illius temporis peritissimum. Is autem in Voto, sacrae Congregationis iussu edito, eidemque porrecto, paucis post Alexandri decretum mensibus, perspicue asserit, Probabilissimi doctrinam a S. Inquisitione reprobata fuisse, & mensibus praeteritis damnatam. Ita testatum fuisse Gradium adfirmat vel ipse P. Honoratus Faber dialogo vi. Quam attestationem infirmare frustra nititur, contendens, nihil in materia Probabilissimi damnatum ab Alexandro VII. praeter illam propositionem, Si liber sit alicuius iunioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constat reiectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem. Verum hoc inane Fabri commentum egregie confutavit Gradus in disputatione anno 1670. Romae edita adversus ipsam P. Fabrum. Evincit Gradus, Alexandro VII. illis verbis, Modus opinandi &c. voluisse Probabilissimum notare; quemadmodum vi sensus nativi eiusdem decreti clare ostensum est, id votis ac animo Pontificis infedisse. Siquidem Pontifex sanctissimus, tot acceptis Episcoporum, potissimum Galliarum, & Belgii, epistolis adversus Probabilissimum, coeperat (inquit Gradus) impetum egregius Dei zelator, gravia omnino ac severa de hac re tota (de Probabilissimo) & malum, ut aiebat, in sua fonte & radice funditus rescindendi, diserta edita constitutione, ex qua finium huiusmodi reguladorum leges, & rationes facile peterentur. Nec vero quicquam propius fuit quam ut id faceret; fecissetque sine dubio, nisi intervenisset eius consilio Cardinalis Pallavicinus, cui accuratorem deliberationem ea visa res est postulare, quam ut celeviter, quod apparebat futurum, explicari posset; ac multo fore consulens, si dilata tantisper pleniori censura, ipse in praesentia opiniones nominatim confingerentur, ut

factum est: nam scandalosa non absolute, ut sibi videtur, sed ut nimium scandalosa iudicatae sunt, adiectaque praefatio, quae, licet sub involucro verborum, vere manifestum facit decernentis animum ab hac philosophandi de moribus ratione alienum, quam propterea, ut vides, appellavit modum opinandi contrarium evangelicae simplicitati, sanctorumque Patrum doctrinae &c.

IV. Exploratum itaque compertumque est, Alexandrum VII. declarasse, Probabilissimum adversari Evangelio, & Patribus, atque ingentis corruptelae fontem esse. Solemni constitutione, ut illi erat in votis, Probabilissimum non damnavit; sed ea tamen suo decreto inferuit quae & damnandum declarant, & ab eodem abstinendum, ceu ab ingentium malorum radice, admonent.

§. UNICUS.

Singularia P. Terilli responsa.

I. P. Antonius Terillus opponit sibi hoc Alexandrinum decretum de regul. mor. Part. I. quaest. VIII. numer. 15. pagin. 96. pluraque exhibet responsa, quorum aliqua referam. Quod mihi inter cetera eiusdem effugia magis absoum apparet, illud est, quo se recepit numer. 25. ubi inquit. Respondeo in primis, nil horum ad intentum facere. Quia querela ille (Alexandri VII.) solum impetunt doctrinas DIRECTAS nimis laxas; de reflexa mentionem non faciunt, ut constat ex dictis. Hoc responsum fulius, & clarioribus verbis exprimit numer. 22. Hic solum queritur, quid de doctrina reflexa Alexander senserit, & an illius extirpationi studuerit. De qua questione ex generali illa exhortatione nil inferri potest, nisi aliunde probetur, Alexandrum existimasse doctrinam reflexam de licitis probabilium usu esse nimis laxam. Verum hoc nec ex dicta illa adhortatione, nec aliunde probari potest. Item numer. 23. Alexander ergo non iniunxit Generali Praedicatorum curam exterminandi doctrinam communem reflexam; sed solum sollicitus fuit de doctrinis DIRECTIS nimis laxis.

II. Quam sit hoc responsum peregrinum, nemo non videt. Damnavit Pontifex doctrinas directas, secus reflexas? Tanta ergo facilitate eluduntur pontificia decreta? Si damnavit doctrinas directas, damnavit & reflexas. Nonne doctrinae reflexae ex directis eruuntur? Nonne doctrinae directae sunt obiectum opinionum reflexarum? Damnatur

opi-

opinio directa, quæ licitum asserit contra-
ctum *moharæ*, secus opinio reflexa?

III. Verum pressius inane commentum
labefactemus. Duo præstat Alexander. Pro-
positiones peculiare, ut vidimus, damnat.
Sed primum omnium ipsum OPINANDI
MODUM declarat Evangelio, & Patrum
doctrinæ repugnantem. MODUS opinandi
*irrepsit, alienus omnino ab evangelica simpli-
citate, sanctorumque Patrum doctrina.* Si ad
istorum verborum sensum animum inten-
disset Terillus cum suis Probabilistis, haud
obtrudere ausus fuisset quæ scribit *loc. cit.
numer. 18.* ubi hoc pacto argutatur. Doctrina
reflexa de licito usu opinionis probabilis erat
potissima, contra quam, ut laxitatem radi-
cem, clamabant adversarii. Illa fuit in
discrimen adducta, evasitque nulla censura
confixa. Consistit ergo immunis, & veluti
triumphans. Conferatur interpretamentum
istud cum laudatis Alexandri VII. verbis:
*Modus opinandi irrepsit, alienus OMNINO
ab evangelica simplicitate &c. & continuo
palam erit, quam sit P. Terilli infelix rati-
ocinium.* Expressa & solemni censura Ale-
xander VII. non damnavit Probabilismum,
sed in suo decreto ab simplicitate evangelica,
& Patrum doctrina alienum declaravit. Quid
quod, si etiam siluisset Alexander, non pro-
pterea salva consisteret reflexa doctrina?
Nam, ut significavit Innocentius XI. non
ideo sana aliqua doctrina dicenda est, quia
oblata Pontifici damnata non fuit. Quod
subdit Terillus, Pontifices sæpe usos esse opi-
nionem minus probabili, alibi repulsum est.
Usi hi sunt interdum opinione minus proba-
bili obiective, seu quæ communiter reputa-
batur minus probabilis; verum illis proba-
bilior subiective iudicata fuit. Fagnanus tes-
tatur, Pontifices summos, & Romana Tri-
bunalia semper probabiliora sectari.

CAPUT II.

Innocentii XI. decreta adversus
Probabilismum.

I. SUMMUS Pontifex Innocentius XI. ve-
stigiis inhærens sui Antecessoris, Ale-
xandri VII. nihil non egit ut Probabilismum
exterminaret. Primum decretum edidit, in
quo 65. propositiones anathemate confixit,
quarum quatuor primæ sunt ipsa Probabilis-
mi principia. Convenit penes omnes, hunc
sanctissimum Pontificem damnasse Probabi-
lismum in re sacramentaria, iudiciaria, in

rebus fidei, atque ipsam etiam probabilitatem
generatim acceptam damnationi subiecisse.
Evincam infra ratiocinio, ut ego quidem
arbitror, evidentissimo, Pontificem hunc diris
devovisse Probabilismum. In præsentia illius
documenta transcribam. Et primum anno
1679. hoc edidit decretum. *Sanctissimus D.
N. Innocentius Papa XI. prædictus, ovium
sibi a Deo creditarum salutis sedulo incum-
bens, & salubre opus in segregandis noxiis do-
ctrinarum pascuis ab innoxius, a felic. record.
Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum,
prosequi volens, plurimas propositiones &c. In-
choatum itaque opus ab Alexandro VII. in
segregandis a sanis perniciosis doctrinis, quæ
ex modo illo opinandi, alieno ab evangelica
simplicitate, & Patrum doctrina, dimanant,
non secus ac rivuli e fonte, persecutus est
Innocentius XI. Verum de hoc plura infra.*

II. Aliud decretum edidit sanctissimus Pon-
tifex, quo conceptis verbis declaravit, se Pro-
babilismum improbare. Et quamquam tum
historia Probabilismi vernacula scripta lin-
gua, tum libro superiori illud retulerim;
nihilofecius isthuc illud iterum transcribere
opere pretium existimavi.

Die XXVI. Junii 1680.

Facta relatione per Lauriam contentorum in
litteris P. Tyrſi Gonzalez Societ. Iesu sanctis-
simo Domino Noſtro directis, Eminentissimi
dixerunt scribendum per Secretarium Status
Nuncio Apostolico Hispaniarum, ut significet
dicto P. Tyrſo, quod Sanctitas ſua, benigne
acceptis, & non sine laude perfectis eius lit-
teris, mandavit ut ipse libere, & intrepide
predicet, doceat, & calamo defendat opinio-
nem magis probabilem, nec non viriliter im-
pugnet sententiam afferentium licitum esse se-
qui opinionem minus probabilem in concursu
PROBABILIORIS SIC COGNITÆ, & IU-
DICATÆ, eumque P. Tyrſum certum faciat,
quod quidquid in favorem opinionis magis
probabilis egerit, & scripserit, gratum erit
Sanctitati ſue.

Iniungendum pariter Generali Societatis Iesu
de ordine Sanctitatis ſue, ne ullo modo per-
mittat Patribus Societatis scribere pro opinio-
ne minus probabili, & impugnare senten-
tiam afferentium, licitum non esse sequi opi-
nionem minus probabilem in concursu magis
probabilis sic cognitæ, & iudicatæ; verum
etiam relate ad omnes Universitates Societatis
Iesu mentem Sanctitatis ſue esse, ut quilibet
pro ſui libito libere scribat pro opinione ma-
gis

gis probabili, & impugnet contrariam prædi-
ctam, eisque IUBEAT ut MANDATO San-
ctitatis ſue omnino se submittant.

Die VIII. Julii 1680.

Intimato prædicto ordine Sanctitatis ſue P.
Generali Societatis Iesu per R. P. D. Assesso-
rem, respondit, se in omnibus quanto citius
pariturum; licet nec per ipsum, nec per suos
præcessores fuerit umquam interdictum scribere
pro opi-nione magis probabili, eamque docere.

III. Nemo ratione præditus in dubium re-
vocare nunc valet, sanctissimum Pontificem
Probabilismum improbasse, & doctrinam
Probabilismo adversam omni conatu promo-
viſſe. Neque aliud ad universaliorem, so-
lemnioremque Probabilismi condemnationem
deſuit, niſi amplior, & ſolemnior confi-
tutio. Illud dumtaxat quis rogaverit, cur
neceſſe fuerit Societatem Iesu peculiari Pon-
tificiſi mandato urgeri, ut Antiprobabilismum
libere in ſcholis eiufdem Theologi docere poſ-
ſent? Id autem fuit in cauſſa, quod P. Tyr-
ſus Gonzalez edere curabat tunc opus ſuum
adverſus Probabilismum; ſed facultatem a
P. Generali Paulo Oliva impetrare haud po-
tuit. Aſſiſtentes tum P. Generalis magno-
pere Probabilismo addiſti erant, potiſſimum
P. Eſparza. Is ediderat eodem tempore o-
pus probabiliſticum: idcirco Reviſor inſtitu-
tus operis P. Gonzalez, auctor cum aliis
Reviſoribus P. Generali fuit, ne opus iſtud
ederetur. Videtur enim tum temporis Pro-
babilismum regnaſſe præ poſita doctrina in
Societate. Verum de hoc nihil ad nos.
Cenſuram P. Eſparza infra dabimus.

CAPUT III.

Congregationes S. Romanæ Eccleſiæ in caſibus
conſcientiæ decidendis, Probabilismo reiecto,
probabiliorum & ſecuriorem doctrinam am-
plectuntur.

I. DUE potiſſimum inſtitutæ Romæ
ſunt Congregationes, nempe Con-
cilio, & ſacræ Pœnitentiariæ, quæ reſolvendis
conſcientiæ caſibus operam navant. Iſtorum
reſponſa regulæ tutæ ſunt conſcientiæ. Plu-
ribus ſæculis Pontifices ipſi reſponſa ad pro-
poſitos caſus dabant, quæ in corpus iuris
canonici collecta habemus. Graviffimis di-
ſtenti Pontifices negotiis, & dubitationum,
ſeu caſuum reſolvendorum multitudine in im-
menſum aucta, onus iſtud delegarunt præſa-

ris Congregationibus, hac tamen limitatio-
ne, ut graviorum difficultatum reſolutio haud
fieret inconſulto Pontifice ſummo. Porro
quod ſacræ hæc tribunalia probabiliorum, re-
iecta minus probabili, ſententiæ ſemper
amplectantur in caſuum conſcientiæ deciſio-
ne, teſtantur Prælati, & Cardinales rerum
iſtarum peritiſſimi. Plura hac de re docu-
menta congeſſit Cl. Ballarinus præſect. II. in
S. Anton. quæ iſthuc tranſcribere iuvat.

II. Celeberrimus Cardinalis Gabriel Pa-
leotus, Romanæ Curiæ negotiorum peritiſſi-
mus, Lib. de ſacri Conſiſtorii conſultationibus
anno 1594. edito part. III. quæſt. XIII. hæc
ſcribit. *Cum non de rebus, ſed de homini-
bus, nimirum de actionibus, ſeu de factis
iſtorum hominum agitur; ita in his verſari
debemus, ut, ſi revera dubitationem habent,
& animus in his diiudicandis in contrarias
partes diſtrahitur, ſemper in tutiorem partem,
ſi ex alterius electione periculum peccati im-
minet, iuxta ſanctorum Patrum ſententiam
iudicemus. . . . . Non loquimur de iu-
dicandis actionibus alienis, ſed de iudicio
quod quiſque de rebus ſuis facere debet in foro
interiori, quas, ubi dubium eſt de peccato,
in tutiorem partem interpretari debemus ut a
pœnæ ſpiritualis periculo longius arceamur.
Sapientis enim eſt cum B. Job dicere: Verebar
omnia opera mea. Hanc decidendorum caſuum
regulam non unum Conſiſtorii Collegium,
ſed ceteræ iridem Congregationes ſequuntur.*

III. Cardinalis Petra, maior Pœnitentia-
rius a pluribus annis, hæc ſcribit in tracta-
tu de ſacræ Pœnitentiariæ anno 1712. edito,
cap. IX. num. 6. *In opinionum vero electione
ſacræ Pœnitentiariæ eas amplectitur, ac ſe-
quitur quæ ſaluti animarum obſeſſe non poſſunt;
& propterea non ſe credit cuiſcumque Doctorem
in iudicio, niſi veritate fulciatur. Quod ſi
inter oppoſitas ſententias verſetur, ut vere
ambiguum, & dubium maneat, quod ſolide
ſtatuſi debeat; tutiorem partem præſeſſit, a
qua omnino diſtet qualibet ruina ſpiritualis
ſuſpicio, ut animadvertit Syro in citato Li-
bello de minoribus Pœnitentiariis quæſt. VII.
prelim. & P. Theſaurus ſacræ Pœnitentiariæ
MS. tit. XLIII. num. 5. P. Theſaurus Societ.
Ieſu vivebat anno 1634. teſte eodem Car-
dinali Petra c. X. qui ſubdit c. IX. n. 7. eamdem
eſſe in aliis Romanæ Curiæ Congregationi-
bus in decidendis conſcientiæ caſibus præxim.
Huiusmodi vero ſtilum procedendi, quam ſe-
quitur ſacræ Pœnitentiariæ Officium, comple-
ctuntur quoque quilibet tribunalia maiora Ur-
bis, atque conſuetudini inhærent ſummarum Pon-*

Pontificum, qui semper in certiore partem confugere solent, quotiescumque intercedit ali- quod salutis periculum. Plura sacrarum Congregationum exempla profert, ut testes hu- iusce facti, additque quæ sequuntur. Summo- rum Pontificum semper fuit, & est veluti quoddam axioma: In dubiis via tutior est eligenda; & quod certius existimamus, tene- re debemus.

IV. Cardinalis Lambertinus, nunc sum- mus Pontifex feliciter regnans, BENEDI- CTUS XIV. Tom. IV. Notif. num. 20. quæ diximus, confirmat. *Sacra Pœnitentiaria sem- per opinionibus securioribus adheret. Item Tom. II. notif. 6. num. 17. Quæ libere in utramque partem disputantur in scholis, hæc felici sorte non gaudent, cum deferuntur ad tribunalia, quæ, quod securius est, sequi vol- unt: severoque examine controversiæ discutiuntur. Clariora adhuc sunt & urgentiora quæ scriptis sapientissimus Pontifex Tom. V. notif. 18. Nobis cordi est actiones nostras moderari opinionibus, non dubiis, sed tutis, & sententiis sacrarum Congregationum Urbis, quæ Auctorum privatorum opinionibus prævalent. Hi quippe ex ingenio scribunt quæ magis illis arident, quin præ oculis habeant disciplinam ecclesiasticam, cuius moderatrix est, debet- que esse Romana Sedes.*

CAPUT IV.

Documenta Conciliorum, & Episcoporum adversus Probabilismum.

I. PRIMUM post natum Probabilismum decretum, eidem infestum, latum fuit a S. Carolo Borromæo, insertumque est *Parti IV. Actorum Tom. I. tit. XXI. ubi de Definitore controversiarum hæc præcipit. Eius munus erit; ubi omnium sententias au- dierit, summam colligere quæ fusc dicta sunt, præmissa commemorare, falsa a veris, du- bia a certis, singularia a communibus secer- nere, & quæ VERIOR DOCTRINA sit, ex- ponere, ac rem denique omnem explicare. Ut vero muneris sui partes præclare obeat, ma- gnum in eo studium ponet, ut gravissimos quos- que Scriptores evolvat, optimas sententias se- ligat, quas bene notas, planeque perspectas habeat. Neque audiendus est Francolinus Lib. II. pref. Eccl. benign. pag. 88. edit. Venet. hæc peracta fuisse a S. Carolo; iuvene, vel pro coercendis Mediolanensium solutionibus moribus: quoniam similia commenta, au- dacie plena, pias Catholicorum, quibus sum-*

mæ venerationi est sanctissimi Archipræsulis auctoritas, aures offendunt.

II. Quæ Congregationibus resolvendorum casuum S. Carolus præscripsit, Confessoribus servanda mandat Flaminius Filonardus in sua Synodo Aquinate habita anno 1581. & con- firmata anno 1721. ab eius successore Iose- pho de Carolis his verbis, cap. XLVII. pag. 148. edit. Rom. anno 1738. *Caveat Confessor ne facile pronuntiet esse mortale quod certo ne- sciat esse tale, sed in dubiis inclinè in tu- tiorè partem: & proprio deinde studio, pe- ritorumque consilio (quod semper in rebus difficilioribus est adhibendum) rem comper- tam pœnitenti indicet.*

III. Eamdem regulam servandam præci- pit Cardinalis Gabriel Paleotus in Synodo celebrata Sabinæ anno 1594. insertaque col- lectioni Synodorum, factæ a Cardinali Al- bano 1737. pag. 92. *Cum diversa iudicia oc- currerint, ignoretque Congregatio definire id quod VERIUS eligendum sit; tum ad Audito- rem Episcopi scribat, cui incumbet Theologi decisionem remittere. Pro comperto habet, id quod verius est, in controversiis seligendum esse. Si autem Congregatio nesciat defini- re quid verius sit in tali controversia, Au- ditorem Episcopi consulat.*

IV. Aloysius Molinus Episcopus Tarvisinus in decretis synodalibus editis anno 1601. part. III. cap. XXVIII. de Congreg. num. 9. *Quan- do præcipue differendum erit de iis quæ circa casus conscientia propofita in medio fuerint, sedeant omnes, sententiam quisque suam pro- mit, quomodo melius potuerit, verborum pro- lititates, atque ambages prætermittat, ut & veteris vacet posse dicere. Sententiam prior di- cat qui ultimum locum in Congregatione tenet, ita ut ab inferiori inceptus ordo in superiores sigillatim ascendens in Primicerium desinat: qui quidem PROBATIONEM propofitæ rei intelligentiam sequens difficultatem solvat.*

V. Marcus Maurocenus eiusdem Tarvisi- næ urbis Episcopus in Synodo celebrata an- no 1642. cap. xxxv. hæc præcipit servanda. *Cum disputatio casuum incipit, primo loco lo- quatur qui ultimum in Congregatione locum sortitur: ita ut ordo ab inferioribus inceptus ad superiores gradatim ascendens terminet in Pri- micerium; qui PROBATIONEM opinionem secutus difficultatem solvat.*

VI. Marcus Cornelius Episcopus Patavi- nus in Synodo septima habita anno 1624. part. III. cap. I. hæc decernit. *Quæstionum in præterita maiori Congregatione propofitarum de- cilio habeatur: quam in etiusdem initio ex dua- decim*

decim unus, quod Patribus, collatis inter se sententiis, TUTIUS, & PROBABILIUS vi- sum fuerit, maiori qua potest brevitate, & perspicuitate recitet.

VII. Augustinus Priolus Bergomensis Epi- scopus in constitutionibus synodalibus, anno 1628. editis, hæc pro resolvendis casibus de- cernit part. III. tit. IV. *Varias Doctorum sen- tentias circa quæstiones propofitas insinuare ex- pedit, ut PROBABILIOR seligatur. Hoc decretum confirmarunt duo successores Episco- pi, Aloysius Grimanus in Synodo habita 1639. decreto XXIII. & Antonius Radetto in epi- stola pastoralis anno 1735. his verbis latine red- ditis. Ne ex opinionum diversitate dubitationes orientur, animadvertendum, idcirco varias opi- niones in disputationem adduci, ut PROBA- BILIOR seligatur; quemadmodum in Synodo Prioli statutum est &c.*

VIII. Ioannes Antonius Lupus Episco- pus Tarvisinus in constitutionibus synodalibus anno 1661. cap. XXIV. hæc in casuum deci- sionibus, in Parochorum conventibus stato tempore faciendis, decernit. *Ad Primicerium spectabit, ubi omnes suam dixerint sententiam, PROBABILOREM, & COMMUNIOREM afferre, atque propofitas difficultates enodare.*

IX. Bartholomæus Gradonicus Episcopus pariter Tarvisinus in Synodo an. 1670. cap. XXIX. hæc præscribit. *Postquam omnes suam protulerint sententiam, Primicerii munus sit PROBABILOREM, & COMMUNIOREM afferre.*

X. Octavius Rubeus Episcopus Volatera- nus in constitutionibus anno 1648. tit. II. pag. 130. *Deinde discutiantur duo casus conscien- tiæ . . . referendo sententias Doctorum hinc inde; & firmando opinionem semper PROBA- BILIOREM clarius, & fufius.*

XI. Cardinalis Carolus Barberinus in Synodo Farfensi, habita an. 1685. cui interfue- re duo Episcopi, Franciscus Gangerolamus civitatis Ducalis, & Ioannes Franciscus de Laurentiis Venuinus, & Ioannes Franciscus Albanus postea Clemens XI. cap. v. hæc præ- scribit pro directione Congregationum casuum conscientie pag. 872. quæ latine sic reddo. *Præsidentis erit, ne disputatio suspensa remaneat, sed semper resolvatur seligendo opinionem certiorè, & securiorè.*

XII. Cardinalis Thisius, Episcopus Alba- nensis in Synod Romæ edita anno 1699. pag. 345. hæc præscribit. *In Cathedrali P. Theo- logus noster in suis resolutionibus, quas leget, certiorè, & securiorè opinionem rationum mo- mentis confirmabit.*

XIII. Ioannes Baptista Sanodus Episcopus Tarvisinus in Synodo habita an. 1690. cap. XXIX. de Parochorum Congregationibus hæc statuit. *Primicerius, qui omnium ultimum disputationem claudet, PROBABILOREM, aut magis communem sententiam afferat.*

XIV. Præstantissimus magis virtutum splen- dore, quam purpura, Cardinalis Barbadicus Episcopus Montisfulfici, & Corneti in Syno- do habita 1692. cap. XXXII. hæc decernit. *Præsfectus, auditis omnium sententiis, suam proferat opinionem, distinguendo, definiendo, dividendo, ampliando, limitando, ut VE- RIOREM, atque communiorè sententiam o- stendat: ad quod peragendum ei maiori studio quam ceteris opus erit.*

XV. Vincentius Cardinalis Ursinus postea Benedictus XIII. in Synodo provinciali habita an. 1692. cui quatordecim Episcopi in- terfuere tit. XVII. cap. IX. hanc methodum in casibus decidendis servandam præcipit. *Dis- putatione peracta, Præsfectus breviter decernat, quam conclusionem ipse reputaverit VERIO- REM.*

XVI. Cardinalis Denhoff Episcopus Ce- senatensis, an. 1697. in sua celeberrima in- structione pastoralis admonet ne clausis oc-ulis in praxim deducantur sententiæ, quod sint a Doctoribus catholicis traditæ. Idque evincit exemplo propofitionum damnatarum, quæ antequam damnarentur, probabiles erant. *Et hæc animadvertit, inquit, cautiore efficere homines prudentes deberet in aliarum opinio- num delectu, ut easdem serio discipiant, illas- que seligant quæ VERITATI MAGIS acce- dunt, & oppositas, quæ cupiditati favent, ut suspectas reiciant.*

XVII. Hactenus recensuimus decreta Epi- scoporum Italiæ adversus Probabilismum la- ta; nunc transcribere lubet pauca eorum quæ Episcopi Galliarum statuerunt contra eam- dem probabilisticam doctrinam. Bonus Mer- bestius in sua Summa Christiana Part. I. quæst. XXXVI. plures Episcoporum censuras contra probabilitatis doctrinam adfert in medium, quarum aliquas isthuc transcribam.

XVIII. Ludovicus Henricus de Gondrin, Archiepiscopus Senorum, anno 1658. primam damnavit librum P. Piroi, inscriptum *Apo- logia Casuistarum*, & plurimis pestiferis opi- nionibus proscriptis, tandem relata doctrina de probabilitate hæc definit. *Hæc doctrina, quatenus omnes probabiles opiniones, quæ fal- sa utique esse possunt, & sæpe sunt, in con- scientia tamen tutas asserit, ac proinde cæcis, idest falsam, & sternæ legi contrariam regu-*

lam sequentibus, immunitatem a peccato, & securitatem spondet, falsa, & erronea est, Scriptura contraria: summam humanarum actionum regulam, legem scilicet eternam, destruit: divina legis, & evangelica veritatis amorem, & studium extinguit: utriusque necessitatem evacuat, & periculosam in hominum mentibus securitatem ingenerat. Nec est quod opponas, hic tantum proscribi quamlibet probabilitatem tenuem, & exiguam: quoniam confestim aliam censuram adiicit adhuc urgentiorem. Hæc doctrina, inquit, qua Auctor fas esse censet, neglecta probabilior, & tutiore, sequi opinionem minus probabilem, & minus tutam; id est, amplecti, & exequi quod illicitum esse, quam licitum, probabilius putes; atque ad probabilitatem opinionis unius Scriptoris auctoritatem sufficere affirmat; falsa, & periculosa est, innumeris corruptelis viam aperit: bonam conscientiam, qua secunda est humanarum actionum regula, profus extinguit: ac proinde erronea est, ac B. Paulo contraria, & Christianos ad certam salutis perniciem inducit. Hæc censura, qua reprobat Probabilismus, non est privatum Episcopi iudicium, sed decretum latum in plena Synodo, cui-interfuere sexcenti, vel septingenti Abbates, Priores, Decani, Parochi, alique doctissimi viri.

XIX. Probabilismus, una cum famosa Apologia Casuistarum, communi consilio damnarunt quinque Episcopi, Alesensis, Apamienensis, Convenensis, Bazatensis, & Conseranensis, eodem anno 1658. die 28. Octobris his verbis latine redditis. „ Quamobrem „ accurate legimus, expendimusque magna „ cum maturitate Apologiam illam seu verius „ opus illud periculosissimum; ac deprehendimus esse fetum ingenii, suo ipsius iudicio „ addicti, eoque deterius, quod omnis doctrina in eo contenta duobus principiis generalibus nititur, quibus positus, nihil est „ in Morali evangelica quod adulterari, velim „ mutari non possit: securitatem conscientiae, „ atque hoc pacto falsam pacem inducit, ex „ qua sine sensu consequitur plerorumque hominum perniciem ac ruinam, in quibus naturæ corruptio semper sensuum blandimenta sectatur, & cupiditatum expletionem. „ Sunt autem illa duo principia, probabilitas, & directio intentionis, quibus adeo „ inconsiderate abutitur Auctor, ut de priori loquens affirmare non dubitet, e duabus opinionibus minus probabilem eligere licere. “

XX. Leonorius de Maignon Episcopus

Lexovienensis an. 1659. die 10. Martii in censura laudatæ Apologiæ inquit: probabilitatem vocari posse matrem funestam omnium aliorum errorum Casuistarum.

XXI. Annas de Levyde Vantadour Archiepiscopus Bituricensis eandem Apologiam damnat, tamquam propositionibus periculosis, absurdis, scandalosis, & temerariis plenam. Erant autem propositiones a promotore oblatae quæ sequuntur. 1. Vera regula, quam sequuntur Casuista, docet hoc ipso quod opinio probabilis est, ita esse tutam, ut qui eam sequuntur, periculo damnationis nequaquam se committant. 2. Quamobrem addo, opinionem minus probabilem non esse minus tutam quam probabilior. 3. Licet adhaerescere opinioni, quamvis minus probabilis videatur quam alia.

XXII. Felix Vialar Episcopus Catalaunensis in eiusdem Apologiæ damnatione die 12. Martii 1659. scientiam probabilitatum enumerat inter artificia, & blandimenta carni aptata.

XXIII. Eustachius de Chery Episcopus Nivernensis, præfatum librum damnans die 8. Novembris an. 1658. enumeratis multis erroribus, quibus scetet, concludit: Tandem defendit perniciosam doctrinam probabilitatis, ratione profus humana nixam, decretum maxime impium, errorem periculosissimum, venenum exitiosissimum Moralis Christianæ.

XXIV. Archiepiscopus Rothomagensis Normanniæ Primas anno 1659. die 4. Februarii declarat, laudatam Casuistarum Apologiam quæ tota est in defensione Probabilismi, & laxarum opinionum, quæ heinc dimanant, scetere innumeris erroribus, utpote quæ falsis principiis nitatur, redundet sophistarum argutiis, consecutionibus perniciosis, & doctrinæ Christi Evangelio penitus contrariis: in qua denique sacrilego quopiam consilio congestum est quidquid insanandum, quidquid corruptum, & dissolutum ab variis superiorum atatum Auctoribus in orbem christianum, gementibus bonis, sparsum & effusum fuerat.

XXV. Archiepiscopus Bituricensis Probabilismus una cum Apologia Casuistarum damnavit anno 1659. die 6. Februarii.

XXVI. Archiepiscopi Parisiensis Cardinalis Radessii Vicarii generales, habitis pluribus congregationibus doctorum virorum, plures ex Apologia Casuistarum excerptas propositiones nigro tetha notarunt: & cum ventum ad doctrinam probabilitatis esset, qua assertur quempiam posse, citra damnationis periculum, sequi opinionem probabilem in sensu Probabilitatum, hanc tulerunt censuram:

ram: Hæc doctrina generatim & indefinite accepta falsa est, temeraria, periculosa, confusionem in christianam morum disciplinam invehens, ab inquirenda, & invenienda veritate prohibens, & unicuique natura corruptæ cupiditatibus obtemperare liberum relinquens.

XXVII. Henricus Andegavensis Episcopus an. 1658. die 11. Novembris pulcherrimo, atque doctissimo decreto damnavit Probabilismum, vocavitque, probabilitatem novarum, & portentosarum opinionum originem. Admonet unumquemque oportere adhaerere antiquitati veritatis, & omnem repudiare novitatem, utpote teterrimam omnis erroris scaturiginem. Nam, ut ait S. Augustinus; antiqua est veritas, novitium, & temporale mendacium: idcirco Dominus non nisi ob antiquitatem veritatis in Apocalypsi albo capite apparuit. Quapropter præfatus Antistes proscrit, & damnat novellam Casuistarum probabilitatem, & Apologiam, utpote veras Ethices Christianæ regulas labefactantem, implacabile Christianorum odium in immania scelera extinguentem, ad molliorem, & solutiorem vitam incitantem, alentem, & augmentem morum corruptelas, omnem e Christianorum animis Dei, & proximi caritatem evellentem, interiorem mysteriorum venerationem omnino perimentem... debitam sanctis Patribus, & sacrosanctis Ecclesiæ canonibus reverentiam everentem, omnem denique summisionem cordis, & obedientiam plerisque Christi, & Apostolorum præceptis indispensabilibus debitam obtinentem. Apud Bonum Merbesium loc. cit.

XXVIII. Nicolaus Episcopus Bellovacensis, & Comes vice-dominus de Gerboredo, Par Franciæ, Parochorum suorum supplici libello, & privato tuendæ veritatis studio incitatus, Probabilismum damnavit una cum Apologia Casuistarum anno 1658. die 12. Novembr. Prolixam censuram refert laudatus Merbesius loc. cit.

XXIX. Probabilismus, & Apologiam Casuistarum damnarunt Carolus Episcopus Sueffionensium die 23. Octobris an. 1659. Episcopus Tullensis die 18. Aprilis an. 1658. Alphonsus Dalbene Episcopus Aurelianensis, qui primus sacri belli signum adversus Apologiam Casuistarum extulit an. 1658. die 4. Iunii. Egidius Eboracensis Episcopus die 15. Ianuarii an. 1659. alique fere omnes Galliarum Episcopi, quos referunt Merbesius, Antonius Charlas, Gonet, Contensonius, Gennetus, Natalis ab Alexandro, & ceteri qui hoc de argumento scripserunt.

XXX. Antonius Godeau Episcopus Ven-

ensis, cuius vel nomen panegyricum facit, inquit Merbesius, hæc itatuit, dum esset Episcopus Grassensis: In declaratione casuum contingentium, sit vobis hæc generalis regula, ut eam semper eligatis opinionem per quam Deus magis glorificatur, quæque maiorem cum arcta Evangelii via habet conformitatem. Maxime vero periculosa est illa... quod, probabilior relicta, liceat minus probabilem sequi. In Synodo vero habita 6. die Maii anno 1659. Vencii edictum promulgavit adversus Probabilismum, & sæpe citatam Apologiam Probabilitatum, eamque damnavit, ut oraculis evangelicis, Christi Domini exemplis, Apostolorum doctrinis, sanctorum Patrum opinionibus, & Ecclesiæ definitionibus maxime contrariam, & scitentem innumeris erroribus, propositionibus temerariis, scandalosis.

XXXI. Anno circiter 1670. Ioannes de Aranton d'Alex collegit constitutiones synodales Sancti Francisci Saleii, cuius fuit in Episcopatu Genevensi successor, nonnullis factis additionibus, in quibus IV. Part. tit. ix. cap. 11. de opinionum delectu a Confessariis faciendo hæc itatuit: Quam in rem opportunum duximus omnibus Confessariis eam salubrem admonitionem tradere quam magnus Cardinalis Bellarminus nepoti suo dedit. „ Si „ quis (ait sapiens, & pius vir) velit in tuto „ salutem suam collocare, is omnino debet „ certam veritatem inquirere, & non respicere „ quid multi hoc tempore dicant, aut „ faciant; & si rei certitudo non possit ad „ quidum apparere, debet omnino tutiorem „ partem sequi, & nulla ratione, nullius „ imperio, nulla utilitate temporali propo- „ sita, ad minus tutam partem declinare. „ Agitur enim de summa rei, cum de aeterna „ salute tractatur. Et facillimum est „ conscientiam erroneam inducere, & eo modo „ conscientia non remordente, ad eum lo- „ cum descendere ubi vermis non moritur, „ & ignis non extinguitur. En nobile societatis foedus Episcoporum Gallorum cum Episcopis Italis in sacra adversus Probabilismum pugna.

CAPUT V.

Conventus universi Cleri Gallicani solemniter edicto damnat Probabilismum.

I. Natalis ab Alexandro in Appendice ad Tom. II. Theolog. dogm. & mor. integram censuram celeberrimi Concilii universi Franciæ refert. Ut brevitati studeam, plu-

pluribus omiſſis, ea omnia dumtaxat tranſcribam quæ damnationem ſententiæ minus probabilis ſpectant. Summam, qua pollet, poſt Concilium generale, Synodus nationaliſſimæ Monarchiæ, & doctiſſimi Cleri, auctoritatem non eſt quod exponam: res enim omnibus comperta eſt. Hæc ergo quæ ſequuntur, Concilium iſtud anno 1700. celebratum decernit.

II. „ Religionem chriſtianam fide & moribus conſtare; dogmatum autem, tum fidei, tum morum, eundem eſſe fontem, ac bene vivendi regulam ad ipſum fidei caput pertinere, Eccleſia catholica ſemper intellexit.... Nos Cardinales Archiepiſcopi, Epifcopi permiſſione Regia in Palatio San-Germano congregati, aſſiſtentibus aliis viris nobiſcum congregatis, loci noſtri memores, atque antecellorum noſtrorum in comitiis quoque generalibus monitiſ, & exemplis permoti, hiſ Eccleſiæ laborantis incommodis occurrere, quantum Dominus ex alto conceſſerit, omni ope decrevimus: atque unanimiſſimam noſtram, tot tantique diſſidiis opponendam duximus in ſpiritu caritatis, nulli perſonæ graves, nullis, quoad ratio temporis finet, erroribus parcituri.

III. .... „ Nunc, ut ad aliud fidei caput veniamus, ad moralem ſcilicet Theologiam, hiſ poſtremis temporibus prava ingeniorum licentia, ac ſubtilitate corruptam, præmittenda putamus verba feliciſſimæ memoriæ Alexandri VII. quibus magno animi ſui dolore teſtatur, complures opiniones chriſtiane diſcipline relaxativas, atque animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum ſuſcitari, partim noviter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus MODUS OPINANDI irrepreſſit &c. Qua ſententia non modo errores increviſſe queritur; verum etiam, quod caput eſt, adnotari voluit, ipſam rei tractandæ rationem eſſe introductam, unde videmus corruptelam morum non modo ſecuram, verum etiam factam veluti impetu, irrupturam, quam vix cohibere poſſemus.

„ Neque vero ſatis fuit ſanctiſſimo Pontifici (perpendant hæc verba Probabilitæ) novam hanc methodum ludificandæ conſcientiæ & involvendæ veritatis, hoc eſt ipſum mali detegere fontem; ſed exitialis doctrinæ rivulos infectatus, complures pro-

poſitiones... prohibuit.... Quod ſalubre opus Innocentius XI. pro ſua pietate proſecutus &c.

„ Sed enim incredibile dictum eſt, ex peſſimis principiis, tota licet reſiſtente Eccleſia, quanta malorum incrementa provenerint, ſubtilioribus ingeniis in id unum intentis, ut eo quiſque ſe vel maxime Theologum videri velit, quo plura eiſmodi inventa in probabilitatis auctoritatem adduxerit. Verum hæc conſtabilitate, aut per eam ſpeciem mentis infirmorum in falſam, & noxiam ſecuritatem inducere, nihil eſt aliud quam animas perdere, ac doctrinas, & mandata hominum, vanaque traditiones exemplo Phariſæorum divini mandati loco obtrudere. Quare tot errorum experientia deviſti, neceſſe habuimus ipſam malorum radicem exſcindere, eam ſcilicet opinandi rationem, quæ ignota SS. Patribus tanta de rebus maximis diſſidia peperit, ut iſdem in parochiis, iſdem in templis, paſſim cerneremus ab aliis teneri, & ligari quæ ab aliis ſolverentur; ac plebem chriſtianam in varia atque incerta diſcerpi, nec ſciret, quibus credat, magno dedecore eccleſiaſtica auctoritatis, magnaſque aperta ianua ad ſalutis incuriam, & indifferentiam; quam vincere non Epifcopi ſingulares, ſed ſola epifcopalis unanimitas, & auctoritas poſſit, dicente Apoſtolo: *Obſecro vos fratres... ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata.*

III. Tandem, latis cenſuris adverſus magnam proſiſtionem ex Probabiliſimo, veluti ex fonte, dimanantium numerum, ſequens ſolemne ediſtum tulit adverſus Probabiliſimum, omnium laxitatum ſcaturiginem.

DE OPINIONUM PROBABILIUM USU.

„ Abſit vero ut probermus eorum errorem qui negant, licere ſequi vel inter probabilisſimam. Sed ad rectum uſum probabilium hæc regulas a iure præſcriptas cognoſcimus.

„ Primum eſt, ut in dubiis de ſalutis negotio, ubi æqualia utrimque animo ſe offerunt rationum momenta, ſequamur id quod tutius, ſive id quod eſt in eo caſu unice tutum: nec id conſilii, ſed PRÆCEPTI loco habeamus, dicente Scriptura: *Qui amat periculum, in illo peribit. Hæc eſt prima regula.*

„ Altera. Ut circa probabiles de chriſtiana morali ſententias ſequamur id quod Vien-

„ nen-

„ *nenſe Concilium œcumenicum circa infuſas tam parvulis, quam adultis in baptiſmate virtutes decrevit hic verbis: Nos hanc opinionem, tamquam probabilioſam, & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam, & concordem, duximus eligendam. Quod Concilii iudicium, eo magis ad dirigendos mores pertinere conſtat, quo magis ex ipſis fidelium ſanctitas, ac ſalus pendet.*

„ Ex hac igitur regula ſit conſequens. Primum, ut in rebus theologis, ad fidei, & morum dogmata ſpectantibus, Theologos quidem etiam modernos audiamus, ſi tamen conſonas SS. Patribus tradant ſententias: deinde, ſi ab eiſdem recedant; harum opinionum inhiſceatur curſus, ne dum earum aliqua habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas. Denique, ut nemini liceat eligere eam ſententiam quam non magis veritati conſentaneam duxerit.

„ Quod ergo in praxi eam nobis liceat ſequi ſententiam quam nec ipſi, ut probabilioſam eligendam iudicemus, hoc novum inauditum, hoc certis, ac notis Auctoribus poſtremo demum ſæculo prodiſſum, & ab eiſdem pro morum regula poſitum, repugnat huic effato (Vincentii Lirinienſis commonit. i. cap. III.) celebrato (quod ubique, quod ſemper, quod omnibus) nec habere poteſt chriſtiane regulæ ſecuritatem.

„ Hoc initium malorum eſſe, atque omnium antedictarum corruptelarum caput. Hoc in cenſuris Apologiæ Caſuiſtarum ab Anteceſſoribus noſtris viris fortibus ac religioſis cenſorie notatum. Hoc ſæpe reprehenſum, hodieque reprehendi, nullo incuſante, immo bonis probantibus, diſſiteri nemo poteſt. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, qui proteſto, quod præcipuum eſt, capite ſibi conſulunt: Nec quiſquam in dubio ſalutis ad actum proſiliat, niſi ipſo dubio, non ad nutum voluntatis aut ex cupiditatis inſinſtu, ſed ex recta ratione depoſito, dicente Scriptura: *Rationabile obſequium veſtrum: & iterum: Sapiens timet, & declinat a malo: ſtultus tranſiit, & conſidit.* Poſtremo audiatur apoſtolicum illud: *Omne quod non eſt ex fide, ideſt ex conſcientia, peccatum eſt.* Denique, *teſtimonium reddente conſcientia ipſorum*, non aliorum utique, ſed ipſorum, & ſua.

IV. In hoc celebri Concilio laudatur auctoritas Concilii œcumenici, Synodorum, & Epifcoporum præcedentium, atque Uni-

verſitatis Pariſienſis. Hæc omnia Patres Concilii in epiſtola encyclica ad univerſum Galliarum Clerum ſignificant. „ Quare cum ad extrema (inquiunt) ventum eſt tempora, in quibus decor priſtinus, imminuta fide, refrigeſcente caritate, labente diſciplina morum corruptelis, ac denique, ut ſit fallacium: opinionum illuvie deteri videbatur: id egerunt omnes pii, atque ipſa præſertim Eccleſia Gallicana, ut *moralis Theologiæ dignitatem vindicaret*.... Et quidem doctiſſimæ, ac celeberrimæ Theologiæ Facultates, maxime vero Pariſienſis cum Lovaniienſi coniuncta, etiam interrogantibus Epifcopis, pro officio ſuo gloriſcentem novandi libidinem repreſſerunt. Compresbyteri quoque noſtri parochialium Eccleſiarum Rectores, ceterique Doctores in ampliffimis civitatibus conſtituti, ad noſtra utique tempora non ceſſarunt exaltare vocem ſuam in plateis Sion, atque Epifcopos in altiore ſpecula collocatos aſſiduis eſſagitationibus incitarunt.... Nec tacere poſſumus, Religioſiſſimi Patres, memorabilem ſententiam qua maximus, ac doctiſſimus Cœtus anno 1655. & ſequentibus, Pariſiis congregatus, graviffimo ſuo iudicio damnavit perverſam, ac falſi nominis ſcientiam, qua inſtructi homines, non iam accommodarent mores ſuos ad evangelicæ doctrinæ normam, ſed & ipſam potius regulam, ac ſancta mandata ad cupiditates ſuas inſectarent, novaque & inani Philoſophia chriſtianam diſciplinam in academicis queſtionibus, ac dubia fluctuantibus ſententiis verterent. Hæc illi. Qui ſententiam verſatilem illam, ac noxiam opinionum flexibilitatem, hoc eſt ipſum mali caput, contrebant.... Hanc paternam velut hereditatem, Cleri Gallicani Cœtus ann. 1682. Pariſiis congregatus exceperat: ſed, Conventu interrupto, ne ſalutaris conſilii memoria intercideret, ſapientiſſimi Patres pravarum proſiſtionum indiculum, anteaquam diſcederent, edi, ac per Eccleſias mitti voluerunt.... Huius ergo reſ gratia nos in Spiritu ſancto, & in Chriſti nomine adunati, eiſque ope freti, non tam opus novum aggredimur, quam ſancta colligimus, ordinamus.“

Q

CA-

Cons. Appar. Tom. II.

Episcoporum Hispaniarum, & Concilii Romani, sub BENEDICTO XIII. celebrati, auctoritate Probabilismus evertitur.

I. **C**allis Episcopis concinunt Hispaniarum Antistites. Eminentissimus, atque sapientissimus Cardinalis Aguirre in præfatione ad Conciliorum Hispan. collectionem testatur, Probabilismum improbasse Fagandez de Torres Episcopum Calaguritanum, Venerabilem Ioannem Pallafoxium Episcopum Oxomensem, & Ludovicum Crespium Episcopum Placentium, quos hortatu Eminentissimi Cardinalis Baltassaris de Moscofo Archiepiscopi Toletani.... cepisse communi consilio exagitare Probabilismum, tum longe & late grassantem, testatur laudatus Cardinalis Aguirre.

II. Accedunt recentiores Hispaniarum Antistites plures, qui anno 1717. libellum supplicem miserunt ad Romanum Pontificem Clementem XI. in quo magno animi more deplorant huius sæculi potissimum disciplinæ christianæ laxitatem, & morum dissolutionem. Tantorum originem malorum inde derivant, quod pluribus displicere desuit laxitas, ex quo viderint eam vel ab ipsis Ianfensistis oppugnari. Immo (inquit Antistites illi) placere aliquibus (cœpit) eo nimirum prætextu allectis, quod sic a Ianfensistis paribus magis recessisse viderentur. Revocant simul hanc laxitatem in ipsum Probabilismum late acceptam.

III. Postremum Concilium Romanum sub BENEDICTO XIII. celebratum anno 1725. .... regulas constituit Probabilismo manifeste adversas. Concilium non est generale; est tamen post œcumenicum summæ auctoritatis. Eidem interfuerunt summus Pontifex BENEDICTUS XIII. Cardinales XXXII. Archiepiscopi V. Episcopi XXXIX. Procuratores Cardinalium IV. Episcoporum vero XXVI. tit. v. cap. ix. præscribitur ut in resolvendis casibus hæc servetur regula. *Sub finem disputationis Præfectus, aut alius quispian..... casum propositum definiet eis doctrinis quas veriores, magisque fundatas iudicabit.* Concilium, cui interfuit per procuratorem, interpretatus est Sebastianus Pompilius Bonaventura Episcopus Montisfulvisi, & Corneti. Porro ad caput II. tit. I. hæc scribit latine reddita. *Cum non habeamus privilegionis scientia alias scholas præter illas que in Seminario aperte sunt, eo securitatis gau-*

dio fruimur, quod in omnibus huiusce scientiæ partibus tum videlicet in fidei mysteriis tum in morum doctrina, tum in Ecclesiæ disciplina sententiæ communiore, & tutiores defendantur, executionique demandentur consuetudines qua communius obtinent, magisque receptæ sunt, sublatis illis opinionum novitatibus, & singularitatibus que in his materiis semper periculum induxerunt.

Ex recensitis auctoritatibus evidens colligitur argumentatio adversus Probabilismum.

I. **P**rimum omnium repellendum est Probabilistarum commentum, quo imperitis representant Probabilismum defendi a Cardinalibus, & Episcopis. P. Claudius La-Croix, ut ceteros fileam, scribit *Lib. I. quæst. xli. num. 268.* sequentes Cardinales, & Episcopos a Probabilismo stare. *Albert. M. S. Anton. Palud. Panor. Alv. B. Med. Ledesm. Zerol. Merol. Mald. Bonac. Barb. Caram. Tolet. Lug. apud de Champs.*

II. Plura falsa paucis lineis promuntur. Albertus M. & S. Antoninus conceptis verbis Probabilismum, antequam nasceretur, diris devoverunt. Bartholomæus Medina non fuit Episcopus. Paludano ignotus fuit Probabilismus nondum natus. Verum hæc, & similia leviora sunt menda. Impositura non ferenda est, quod nemo ex citatis Episcopis quidquam, quatenus Episcopus, definit in favorem Probabilismi. Caramuel, Bonacina, Barbosa, ceterique, Episcopi fuerunt. At numquid aliquam epistolam pastorem vulgaverunt? Numquid Synodum celebrarunt? Numquid regulas servandas a Theologis in casuum decisione ediderunt amplectendi in rebus dubiis sententiam minus probabilem? Nihil horum unquam attulerunt vel La-Croix, vel De Champs, vel quispian Probabilistarum. Cur ergo Episcopos citatos allegant? Bonacina edidit cursum Theologiæ moralis, propositionibus damnatis icatenem, & postea inhiurus Episcopus fuit. Idipsum præstitit ceteri. In propriis operibus, quæ ut Theologi, vel ut Canonistæ ediderunt, sententiam minus probabilem propugnaverunt. Ceterum, ut Episcopi, nec in Synodis, nec in epistolis pastoribus quidquam in favorem Probabilismi definierunt. Ergo evidens est, De Champs, La-Croix, ceterique, & fallere, dum Episcopos in præsidium Probabil-

bilismi adferunt. Eisdem laudent ut Theologos, vel Canonistas, secus ut Episcopos iuxta communem sensum.

III. Vidimus ergo quæ summi Pontifices Alexander VII. & Innocentius XI. decreta ediderunt contra novum *probabilizandi* MODUM. Vidimus Romana tribunalia, ad casus conscientiarum resolvendos instituta, probabiliorem, minus probabili neglecta, doctrinam amplecti. Vidimus Italiæ Episcopos in suis Synodis, aut instructionibus pastoralibus, Probabilismo reiecto, probabiliorem doctrinam servandam in suis dicecesibus præscribere. Vidimus plurimos Galliarum Episcopos in suis pariter Synodis, Probabilismo expresse damnato, probabiliorem sententiam amplectendam præcipisse. Episcopis Italiæ, & Franciæ accedunt Episcopi Hispaniarum. Tandem universus Clerus Gallicanus Parisiis congregatus solemniter decreto declaravit; Probabilismum omnium in genere moris laxitatum, & malorum fontem esse: illum damnavit, & probabiliorem, atque in rebus dubiis tutiorem sententiam sequendam esse sanxit: idque non consilii, sed præcepti esse decrevit.

IV. Hæc omnia explorata compertaque fecimus, documentis luculentissimis in medium allatis. Ergo, spectato auctoritatis principio, *Probabilismus reprobandus est.* Quid ad hæc Probabilistæ? Non aliud sane munitare valent, nisi Ecclesiam universalem solemniter expressa constitutione dogmatica non damnavisse Probabilismum: quod & ipsi concedimus: nam tunc nulla esset disputatio. Ex hoc asylo pulsi respondeant presse, & perspicue. In quacumque theologica controversia non damnata adhuc solemniter a Romana, & universali Ecclesia dogmatica aliqua constitutione, desiderari ne maior potest auctoritas præ illa quam hæcenus in medium prompti adversus Probabilismum, in confirmationem doctrinæ probabilioris? Decretum Alexandri VII. obvium est. Documenta Congregationum Romanarum, & Episcoporum Synodi, atque decreta perspicua sunt. Sed, quod rem conficit, Concilium nationale Gallicanum solemniter edicto damnavisse Probabilismum, revocari ne in dubium, eludi ne aliqua cavillatione potest? Nequaquam. Hoc nationale Concilium universæ Galliarum laudat in damnationem Probabilismi Concilium œcumenicum Vienneense, laudat auctoritatem summi Pontificis Alexandri VII. laudat maiorum traditionem, prædecessorum Episcoporum consensum, &

auctoritatem. Hæc omnia luce meridiana clariora sunt. Iterum ego repeto: Quid fortius, quid validius adversus Probabilismum? Qua conscientia ergo in conspectu tot Synodorum, Episcoporum, Congregationum defendere Probabilismum audent? Nonne vel unicum Gallicanum Concilium prævalet mille Theologis Probabilistis, si forent? Probabilistæ ergo non aliquod habent pontificium decretum a nato Probabilismo, non vel unicum Synodum dicecesiam, non vel unam Pastoralem, non unius Episcopi documentum, quo gregi sibi a Deo commisso pabulum Probabilismi præbuerit. Quid, si adversus doctrinam probabiliorem adferre illi in medium possent aliquam Synodum? Quid, si Concilium nationale? In tympanis, & citharis triumphos, & pæanas in viis & plateis canerent, sibilisque exciperent Antiprobabilistas. Sed nihil proferre hæcenus potuerunt, nec profereant unquam.

V. Dicant iterum Probabilistæ. Medio integro sæculo Episcopi Gallicani, qua pastoralibus litteris, qua Synodis, Probabilismo bellum indixere. Post improbum diuturnumque studium, post disceptatam in tot Synodis, disputationibus, libris typis editis controversiam, universa Ecclesia Gallicana in Concilio nationali congregata Probabilismum terra marique exterminavit. Edisserant, inquam, nobis Probabilistæ: Ecclesia illhæc iniecit ne laqueum animabus? Imposuit ne fidelibus suis iugum asperum & nimium opprimens? Id sane præstitisset, si licitus opinionis minus probabilis usus esset. Chimærica ergo est *benignitas* probabilistica, commentitia, & deceptrix eiusdem *dulcedo*.

IV. Quæso, lector, sepositis præiudiciis, serio meditare, Episcopos institutos a Deo esse Ecclesiarum Rectores. Recogita Synodos dicecesanas, maxime in propria dicecesi, provinciales in tota provincia, nationales in universa natione pollere auctoritate. Si Synodi istæ approbatæ sint apostolico calculo, summa fruuntur auctoritate. Concilium Gallicanum anni 1700. ut cetera præteream, Romanæ Sedi compertum est. Nihil a medio iam sæculo adversus illud constituit, constitutura omnino, si quid in fidei, aut morum negotio peccasset. Ergo tacite approbavit. Iunge huic Concilio cetera omnia documenta quæ recensuimus. Post animo anticipationum vacuo tute controversiam dirime. Nullus dubito, quin ex iis quæ di-

ximus, debeas bellum implacabile Probabilismo indicare. Hæc ergo serio expende, & Deum precare ut Probabilistis lumen veritatis infundat, quo Elizaldos, Camargos, Tyrfos, Aguirrios, aliosque imitentur, qui Probabilismo abiurato probabiliorem doctrinam sunt amplexati.

CAPUT VIII.

Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. probabiliorum sententiam amplectendam decernit.

I. **H**UIC dissertationi finem imponat BENEDICTUS XIV. feliciter regnans, qui hoc anno sancto, quo scribimus plura edidit documenta pro Confessorum instructione. Inter alia unum eminet lingua vernacula ab ipso doctissimo Pontifice exaratum, inscriptumque Lettera circolare della Santità di Nostro Signore BENEDETTO PAPA XIV. a tutti i Patriarchi, Arcivescovi, e Vescovi sopra la preparazione all' anno santo. = Datum ex Arce Castri Gandulphi die 26. Junii 1749. Pontificatus Nostri anno nono. Epistola hæc latine reddita fuit; sed luber ipsum textum originalem transcribere ab ipso, ut dixi, Pontifice summo scriptum: deinceps statim latinam versionem adiciam, ut ipsi lectores deprehendere versionis sinceritatem queant. Hæc igitur ibi habentur.

II. „ La seconda cosa si è, che succedendo, come pur troppo va succedendo, che il Confessore intenda dal penitente qualche cosa che abbia bisogno di qualche discussione, esso non tiri ad indovinare; ma prima di rispondere prenda tempo, e consiglio. Sarebbe desiderabile in ogni Confessore una eminente letteratura; ma una competente, e sufficiente letteratura è assolutamente necessaria: nè forse di più si può sperare, comprendendo la morale Teologia tante e tali questioni, che dipendono dalla notizia de' canoni, e delle costituzioni apostoliche, che è moralmente impossibile che un uomo abbia presente tutto, e possa, come suol dirsi, rispondere in piedi a tutto, come dee fare chi ha una scienza eminente, senza aver bisogno di ricorrere ai libri, come fa chi ha una scienza solo sufficiente, giusta ciò che risette il nostro Predecessore Innocenzo IV. nei Commenti al cap. Cum in cunctis al num. 2. tutto il

„ titolo de electione, & electi potestate, „ ove così scrive: *Scientiam autem reputamus eminentem quæ subtiles quæstiones discutere, & definire novit, & in promptu responsiones habet . . . . . ille habet mediocrem qui scit aliquo modo examinare negotia, quamvis ad omnia nesciat respondere, & qui in libris veritatem eorum que scire tenetur, scit querere, & si in promptu omnia non habet.* Ridotto perciò il Confessore nelle questioni dubbie, o in quelle delle quali non ha notizia, a ricorrere ai libri, non diremo cosa nuova, se diremo, esservi pur troppo nella gran farragine de' Scrittori chi pensa e scrive in un modo che è tutto alieno dalla semplicità evangelica, e dalla dottrina de' Padri. *Cum plures opiniones christiana disciplina relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquas iterum suscitari, partim noviter prodire, & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrecere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus motus opinandi irrepserit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina; & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset christiana vite corruptela.* Sono parole del nostro Predecessore Alessandro VII. nel suo decreto dei 7. Settembre 1665. Ma senza entrare in verun dettaglio particolare, e nelle inestricabili questioni, che sopra il credito degli Autori, e delle loro dottrine potrebbano eccitarsi, ci contenteremo di dire, che il buon Confessore nelle materie dubbie non dee fidarsi della sua privata opinione; ma prima di rispondere si contenti di vedere non un solo libro, ma ne veda fra questi i più rispettabili; e poi prenda quel partito, che vedrà PIU' ASSISTITO DALLA RAGIONE, E DALL' AUTORITA'. Così ci spieghiamo nella nostra Lettera Circolare sopra le usure, che è la 143. nel Tom. I. del nostro Bollario al §. 8. = *Suis privatis opinionibus ne nimis adhereant, sed priusquam responsum reddant, plures scriptores examinent, qui MAGIS inter ceteros predicantur, deinde eas partes suscipiant quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent*: così ora ripetiamo, non dovendo la massima esser ristretta alla sola materia delle usure, ma dovendo estendersi ad ogni altra cosa che

„ ap-

„ appartenga al foro sacramentale, ed alle „ regole della coscienza. “ *Quæ sic latine reddo.*

„ Secundum pro Confessariis Monitum „ hoc est, ut si contingat, sicut frequentius quidem contingere solet, Confessarium in suo ministerio aliquid a penitente audire quod examine opus habeat, caveat ne divinando definiat; sed antequam responsum præbeat, tempore congruo, & consilio rem expendat. Oportanda in quolibet Confessario esset scientia eminens; sed mediocris & sufficiens omnino necessaria est. Nec ultra sperare licet, cum morum Theologia tot tantisque complectatur quæstiones, quæ a canonum, & apostolicarum constitutionum notitia pendent: adeo ut fieri vix possit, ut homo præsentia omnia habeat, valeatque, ut dicitur, stans pede in uno, ad quodlibet respondere, quemadmodum præstare solent eminenti scientia præditi: opus isti minime habent ad librorum lectionem confugere, quod facere consuecunt ii qui sufficienti dumtaxat scientia pollent, ut animadvertit Predecessor noster Innocentius IV. in commentariis ad cap. Cum in cunctis num. 2. tit. de electione, & electi potestate, ubi ita scribit. *Scientiam autem reputamus eminentem quæ subtiles quæstiones discutere, & definire novit, & in promptu responsiones habet: ille habet mediocrem qui scit aliquo modo examinare negotia, quamvis ad omnia nesciat respondere, & qui in libris veritatem eorum que scire tenetur, scit querere, & si in promptu omnia non habet.* Cum igitur Confessariis in dubiis quæstionibus, aut in iis quarum notitia caret, evolvere libros coactus sit, non sine dilectu id præstet. Nihil quippe novi pronuntiabimus, si dixerimus, in tanta Scriptorum multitudine reperiri illos qui opinantur, scribuntque iuxta modum ab evangelica simplicitate, & Patrum doctrina prorsus alienum. *Cum plures opiniones christiana disciplina relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquas iterum suscitari, partim noviter prodire, &*

„ summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrecere, per „ quam in rebus ad conscientiam pertinentibus „ modus opinandi irrepserit alienus omnino lab „ evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum „ doctrina; & quem si pro recta regula „ fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura „ esset christiana vite corruptela. Verba „ sunt Predecessoris nostri ALEXANDRI VII. in decreto suo diei 7. Septembris 1665. Verum, prætermittis implicatissimis quæstionibus quæ excitari de Scriptorum auctoritate, eorumque doctrinis possent, sat nobis erit Confessarium monere, ne in dubiis controversiis propriæ adhærescat opinioni; sed antequam deliberet, evolvat non unum, sed plures libros: inter istos consulat præstantiores: postea illam amplectatur sententiam cui MAGIS suffragari rationem, & auctoritatem favere cognoverit. Ita docuimus in nostra Epistola Encyclica de usuris, quæ est 143. in Tom. I. nostri Bullarii §. 8. *Suis privatis opinionibus ne nimis adhereant; sed priusquam responsum reddant, plures scriptores examinent, qui MAGIS inter ceteros predicantur; deinde eas partes suscipiant quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent.* Id ipsum nunc in memoriam revocamus. Nostra quippe sententia coerceri intra fenoris confinia non debet, sed ad ea omnia extendi quæ ad forum sacramentale, & conscientiarum regimen attinent.

III. En quam constans, & luculenta sit Apostolicæ Romanæ Sedis doctrina contra Probabilissimum. In memoriam revocat BENEDICTUS XIV. decretum Alexandri VII. quo novus hic opinandi modus notatur tamquam ingentis corruptelæ fons, & cum evangelica simplicitate, & SS. Patrum doctrina pugnans. Quapropter decernit Pontifex summus & in Epistola Encyclica adversus usuram, & in hac de præparatione ad annum sanctum, ut Confessarii eam deligant opinionem quæ magis fulcitur ratione, & confirmatur auctoritate.

DISSERTATIO IV.

ADVERSUS PROBABILISMUM

THEOLOGORUM OMNIUM ORDINUM AUCTORITATE
LABEFACTATUM.

P R O O E M I U M.

CUM Probabilistæ neque decretum pontificium, neque Synodum aliquam peculiarem, neque Concilium sive provinciale, sive nationale allegare in praesidium Probabilissimi queant, ad recentiorum Casuistarum patrocinium sese recipiunt. Quantum fuci hoc in genere imperitis faciant, dictu facile non est. Ut invidiam declinem, & veritati litem, repetam quod toties dixi, & quod semper intellectum volo, me omnes Probabilistas probitate, & morum integritate præditos existimare, illorum intentionem piam, atque ex zelo viam salutis faciliorem efficiendi profectam, illorum profecta esse opera pro certo habere. Nihil mihi cum illorum personis, animique intentione, & sine est. Hæc omnia nostrum fugiunt tribunal; & propterea aut bene, aut nihil de iis dicendum. In eorum nos scripta unice inquirimus, adversus hæc calumniam acrimus. Et quia in citandis Theologis incredibiles offendi falsitates; ideo hæc præfatus sum, ut si illorum relationes sæpe ad fabulas, ad imposturas, & arbitraria commenta amandavero, id vitio mihi non vertatur, sed materiæ.

CAPUT I.

Præmonitum ad germanum plurium elapsi sæculi Theologorum sensum assequendum.

I. NON idcirco sensum plurium Theologorum exponere aggredior, ut aliquod inde mihi emolumentum comparare velim; sed ut illorum innocentiam vindicem a falsis Probabilistarum interpretamentis. Quæ autem dicturus breviter sum, fusius ante me scriptis consignarunt P. Vincentius Baronius, P. Vincentius Contensonius, & ceteris uberius P. Tyrus Gonzalez *integra diff. II.*

II. Igitur dum plures elapsi sæculi graviores Theologi asserunt, licitum esse sequi opinionem quamlibet practice probabilem, seu minus probabilem, hic est illorum sensus. Quoties ipsi operanti practice probabilis est aliqua opinio, licet absolute aliis sit minus probabilis, sitque minus communis *obiective* considerata, licite illam operans sequi potest. Quoniam cum practice solido gravique fundamento ductus aliquam opinionem indicat practice probabilem, hæc opinio illi est probabilior. Impossibile enim nos arbitrari (idque evincemus infra) hominem ratione præditum posse indicare opinionem quampiam practice probabilem eo ipso tem-

pore quo oppositam indicat probabiliorem. Hæc nobis chimæra est post ortum Probabilissimum nata. Hinc frequens est penes graviores elapsi sæculi Theologos, iudicium probabile satis esse ad moraliter operandum. Quod enim probabile est, dignum est approbatione; & quod dignum est approbatione, licite sequi vales. P. Gonzalez, ut rem hanc confirmet, plurimos textus allegat PP. Suarez, Sinnichii, Vendrochii, Navarri, Venerab. Ludovici a Ponte, S. Antonini, Sylvestri, Ioannis a S. Thoma, & aliorum.

III. Plurimis exemplis omissis, unum referam ex Ioanne a S. Thoma celeberrimo Theologo, quem laudatus P. Gonzalez describit *cit. diff. II. num. 6.* Inquit ergo Ioannes a S. Thoma *I. 2. qu. XVIII. disp. XII. art. 3. Quod attinet ad conscientiam probabilem est unica regula certa licere sequi conscientiam probabilem, dummodo de eius probabilitate constet practice, & prudentialiter, & non solum speculative: quia, probabilitate practice stante, licet oppositum appareat probabilius & iustus, licite potest talem conscientiam sequi. Hanc regulam censeo generalem, & universaliter veram pro omnibus actionibus moralibus.* Manifestum est, inquit Gonzalez, hunc Theologum loqui de iudicio, seu opinione propria. Uni-

cui-

cuique autem opinio sua probabilior etiam in actu primo & directe est & verisimilior. Quare, dum asserit licitum esse sequi opinionem probabilem, etiam si opposita appareat probabilior, sensus est quamvis hæc opinio in mente aliorum probabilior sit; tamen mihi hic & nunc operanti minus probabilis est, & contrariam iudico probabiliorem. Ne multa. Theologus iste cum plurimis aliis docet, licitum esse sequi opinionem quæ *obiective* quidem, seu penes Auctores est minus probabilis, sed sibi est probabilior. Theologus laudatus semper inculcat, licitum esse sequi quamcumque opinionem, dummodo *practice* sit probabilis. De hoc controversia nulla. Illud disputatur, sit ne *practice* probabilis opinio quæ, omnibus expensis, apparet operanti minus verisimilis, & contraria verisimilior. Hoc non docere Ioannem a S. Thoma, & plurimos alios Theologos, defendunt Contensonius, & Gonzalez.

IV. Laudo ego istorum conatum, sed, ut id quod sentio, sincere promam, utcumque res ista se se habeat, tanti illam non facio, ut multum temporis terere debeam in ea dispicienda. Ad celebrem Theologum Ioannem a S. Thoma quod attinet, ut mea præfert opinio, implexa est, & impedita illius disputatio. Requirit ad recte operandum probabilitatem practicam: quia, inquit post laudatum textum, *stante probabilitate practice, in quacumque materia licite procedi potest, quantumcumque dubitationes, vel difficultates aliquas quis patiat: quia in tali casu erunt dubitationes speculative, quæ nihil obstant; aut etiam si opposita pars tutior & probabilior appareat. Sufficit enim probabilitas practice, & non requiritur probabilitas speculative, ut licite quis possit operari.* His verbis perspicue declarat, se non loqui iuxta communem sensum Probabilistarum, qui contendunt, ex duabus opinionibus practice de eadem re, eisdem circumstantiis vestita, licitum esse sequi opinionem minus probabilem in conspectu probabilioris existentis in mente operantis: quod monstrum nobis apparet. Porro quod citatus Theologus in sensu a nobis explicato loquatur, patet ex rationibus quibus immediate probat suam expositam sententiam. Sic ergo eam evincit. Primum ergo probatur. Quia probabilitas speculative illa est quæ nititur rationi, seu discursui probabilis circa ipsam veritatem rei, seu circa id quod est, vel non est in ipsa re; sed nondum descendit ad for-

mandum dictamen prudentiale, prout hic & nunc, & secundum varias circumstantias occurrentes, quæ DIVERSAM habent inspectionem, & possunt diverso modo attendi, & magis, vel minus cognosci, & sic diversum iudicium producere. Et bene stat quod aliquis habeat plures rationes probabiles speculative, & tamen in formando dictamine pratico, seu prudentiali patitur dubium, ita quod practice non sit certa, idest prudens, probabilitas. Quia speculative procedit magis abstractiva, & præcisive, & considerando rem secundum se; prudentia vero cum omnibus circumstantiis, quæ hic & nunc occurrunt: nec possunt omnes in prima speculatione, seu inspectione considerari: & multoties, considerata una circumstantia, redditur aliquibus dubium, & incertum, quod, illa non inspecta, certum, aut probabile videbatur.

V. Compertum itaque est, Theologum hunc docere, licitum esse sequi opinionem practice probabilem, idest omnibus circumstantiis quæ occurrere possunt, inspectis; licet opposita speculative considerata, quæ ab his circumstantiis abstracta, probabilior appareat: quia, inquit, adiecta, vel sublata circumstantia, practice variatur opinio; & quæ erat certa moraliter, evadit dubia, aut contra, propter variationem circumstantiarum. Nemo Antiprobabilistarum quidquam horum negat. Quare tria mihi de hoc Theologo videntur certa. Primum est, eum absolute a recentioribus Probabilistis omnino discrepare, immeritoque in proprium patrocinium ab ipsis allegari. Alterum est, eundem hanc controversiam, præter illius morem, nimis confuse versare. Nonnulla enim habet quæ Probabilismo affinia sunt. Tertium est, quocumque tandem in sensu exponatur illius sententia, illud esse evidens, quod probabilitas talibus ab ipso coarctatur terminis, ut in praxi id tandem sustineat quod docent Antiprobabilistæ.

VI. Principium probabilisticum de possessione libertatis adversus legem sic limitat *num. 22. Exceptio ista est sicut vulnus legis & quedam eius abscissio. Cum autem lex semel est statuta, & stabilita, est in possessione præcipiendi.* Probabilitatem coarctat in omnibus questionibus in quibus occurrit damnum proximi: *Inspiciendum est damnum, seu effectus, qui ex aliqua parte sequi possunt.* Hanc regulam potissimum in contractibus servandam præscribit. *Sicut ex eo quod possint cum eodem simul fieri contractus societatis, & affectionis circa aliquam pe-*

cum iam, nihil improbabilitatis in speculatione, & disputatione inferri videtur; tamen ipsa experientia, & usu comprobamus, ex hoc consequi multas palliatas usuras; immo nihil iam inveniri tam usurarium, quod non possit ratione præfensi lucri cessantis asservationis dandæ iustificari. Unde factum est quod fere omnes in pecunia, & negotiatione plus confidunt quam in labore, & fructibus terræ, & omnia repleantur fraudibus, negotiationibus, & otiositate. Legatur integer §. ubi probabilitatem extrinsecam declarat, regulasque præscribit, quibus dignoscantur Theologi, aut Confessarii seligendi. Plerumque homines placere desiderant aliis, a quibus consuluntur, cum sint multi magistri prurientes auribus. Coacervabunt sibi Magistros prurientes auribus. Ubi ly coacervabunt multitudinem opinantium insinuat qui placere desiderant, præsertim si sint Principes, & Magnates hi qui consulunt. Verum de hoc plusquam satis. Leges laudatum Gonzalez.

CAPUT II.

Falsa commenta Terilli, Segneri, aliorumque Probabilistarum, qui iactant Auctorum multitudinem pro suo Probabilismo.

I. Paulus Segneri, assertus Auctor trium epistolarum in defensionem Probabilismi, quas penitus, nisi me omnia fallunt, labefactavi in historia Probabilismi italice scripta, epist. 1. nu. 47. scribit, Terilli auctoritate deceptus, omnes, paucis exceptis, Probabilisimum defendere. Hoc prius affirmaverant PP. Terillus, Moya, de Camps, Ardeskin; atque in dies scribere idem haud erubescunt PP. La-Croix, Viva, & ceteri iuniores. Præ omnibus tamen P. Terillus Auctorem sibi faventium catalogo augendo desudavit. Fabellis vix anicella dignis catalogum hunc infartum mox ostendam.

II. Illud nunc est summopere animadvertendum, Theologos Probabilistas integro fere sæculo, nempe a nato Probabilismo ad annum usque 1656. nullum laudasse Auctorem faventem sententiæ minus probabili, Medina antiquiorem. Hoc factum luculentissimum est. Probabilistas omnes provocho, ut vel unum producant Auctorem antiquiorem Medina, a Probabilistis dicti primi sæculi citatum. Medina primus inventor neminem laudat. Lopez, Merca-

do, Vasquez, Sanchez, Diana, Amicus, Tamburinus neminem laudant. Quin Caramuel clamitabat: Theologia nostra nova est. Reginaldus: Qua circa fidem emergunt difficultates, a veteribus haurienda: doctrina morum a recentioribus. Querunt casus temporum Doctores temporum.

III. Cum primum a barbarie, & nimio abusu assurrexit sacræ Theologiæ studium, quo, tricus, & futilibus speculationibus missis, veros divinæ scientiæ fontes adire coceptum est; continuo Probabilismus defecit. Quem ut sustinerent illius affectæ, ad antiquorum patrocinium tum primum, necessitate compulsi, non veritate duce, se se receperunt. Doctissimus P. Palancus, Ordinis Minorum illustre decus, animadvertit, idem omnino in hac controversia Probabilismi, ac in altera de concordia creatæ libertatis cum efficacia divinæ gratiæ, accidisse. P. Ludovicus Molina candidè falsus est, suam de scientia media sententiam incognitam Augustino fuisse, seque eiusdem artificem primum proderè non est dedignatus; ut patet ex eiusdem Concordia &c. Posteriores Theologi, cum summum sibi creati præiudicium viderent ex defectu auctoritatis antiquorum, tum expiscari in Patrum operibus studuerunt quosdam textus, quibus propria sententiæ famam conciliarent, invidia sublata. Idem præstiterunt Probabilistæ.

IV. Luber transferere verba P. Palanchi. „Antequam insurgerent Theologi RR. qui Probabilismo noviter invento bellum indicerent, usus non erat Probabilistis pro sententiæ suæ Theologos, aut Summissas antiquos allegare; immo contra suam sententiam, de minori probabilitate sequenda in conspectu probabilioris contradicentis, ingenuè citabant S. Antoninum, Sylvestrum, Caietanum, Conradum, Conradum, Adrianum, Armillam, Sotum, Navarrum, Gabrielem, Maiorem, Comitolum, & alios, ut videre est apud Ioannem Sanchez in select. disput. xli. Castropalaum Tom. I. de consc. opin. disput. II. Dianam Tom. VIII. tract. I. resol. I. & alios. Attamen postquam, Deo, ut existimo, inspirante, coeperunt nostri sæculi Theologi vehementius involi in illam novitatem, antiquorum Theologorum auctoritatem contra magnum Casuistarum numerum, & RR. Theologorum in dies exurgentium catalogum in subsidium sibi asciscere; videntes Probabilistæ novitatem iure debere antiquitati cedere, coeperunt

con-

contentiose antiquitatem nobilem Theologorum in sui favorem compellere. Fatumque est ut Auctores, quos antea ingenue pro nostra sententiâ citabant, impostum pro sua iam contra nostram militare contendant; adeo ut neminem ex antiquis nostræ, omnes suæ parti fuisse decertent. Quod in speciem contigit in doctrina illa, rationeque conciliandi nostram libertatem cum divina gratia, & prædestinatione, quam uti noviter a se inventam introduxit Molina, & primi eius Auctores; imposterum autem eius sectatores eam antiquam, & Augustinianam esse contendunt. Idem & aliis quibuslibet doctrinis de novo inductis sæpe contingit. In quibus unum mihi certissimum est, eas nostris sæculis minime traditas fuisse, quia antiquas, quia ex PP. & antiquis Theologis erutas; alias primi eius Auctores id allegarent; sed e contra sectatores illarum, ut semel iam traditas tuerentur, curasse auctoritatem antiquorum eis doctrinis accommodare, & attemperare. „Tract. de consc. qu. xxix. art. 4. num. 189. pag. 122.

V. Factum istud, ad Probabilisimum saltem quod attinet, evidens est ac manifestissimum, ut ex sola lectione Medina, Lopez, Vasquez, Sanchez, Diana, Castropalai constat. Ergo ex solo facto in fumum occidit Probabilisimus. Sententia enim quæ communi antiquorum Theologorum auctoritati adversatur, nova est, atque adeo falsa, & temeraria. Sed, testibus Medina, Vasquez, Lopez, Sanchez, Diana, Castropalao, & ceteris Probabilistis omnibus primæ epochæ, Probabilisimus novus est, & omnibus Theologis Medina antiquioribus incognitus. Ergo sententia, defendens licitum usum opinionis minus probabilis, nova est, falsa, & temeraria. Sæpe inculcabo similem argumentationem, quia facillima, & omnium captui accommodata est, simulque ineluctabilis, ad quam obmutescant oportet Probabilistæ.

VI. Primus, qui post integrum fere sæculum subfurari antiquorum Theologorum suffragia aggressus est, fuit celebris P. Antonius Terillus, qui, ad hoc quod attinet, nullius sane est auctoritatis; quia incredibiles, & putidissimas fabellas divendit ut manifestas veritates. Tanta Auctor iste libertate ausuque pro se allegat SS. Thomam, Bonaventuram, Scotum, Antoninum, ceterosque omnes antiquos, quanta citat Dianam, Tamburinum, Sanchez, & Vasquez. Probabi-

listæ recentiores, ut LaCroix, Viva, Castnedus, ceterique Terillum, ceu Principem Probabilisimi reflexi, sequuntur, eiusque dictis summam adhibent fidem. Quamobrem non pluribus evincemus, nullam sibi Terillum mereri fidem in iis quæ historiam spectant: illius vero argumentationes mera esse sophismata, cavillationesque apertissimas. Neque tibi in mentem veniat, nimis aspere nos Terillum excipere: quoniam non in illius personam, quam colimus & suspicimus, sed in illius scripta tota nostra oratio tendit. Cum audieris quæ hic Auctor scribit in sapientissimum piissimumque P. Michaellem Elizalde, & in innumeros suos Probabilistas, quos a satana deceptos, & ambitionis fumo excaecatos asserit, tum intelliges, nos mitissime refutare illius incredibilia paradoxa.

CAPUT III.

S. THOMAS AQUINAS luculentissimis argumentis Probabilisimum labefactat.

I. Missis antiquioribus Patribus, quorum doctrinam alibi explicabo, primum omnium in medium promo S. Thomam, quem pro se allegare Terillus cum ceteris Probabilistis ausus est. Quæstionem hanc proponit S. Thomas quodlib. VIII. art. 13. cuius hic est titulus: Utrum quando sunt diversæ opiniones de aliquo facto, ille qui sequitur minus veram, peccet, sicut de pluralitate præbendarum.

II. Probabilistæ, conspicientes perspicue in hoc titulo contineri quæstionem probabilisticam, cavillantur, hunc titulum non esse D. Thomæ. Cur? Quoniam in summario dumtaxat quæst. VI. dicti quodlibeti habetur. Titulus qui immediate præcedit articulum 13. eiusmodi est: Utrum ille qui habet plures præbendas, peccet. Hoc ex imperitia in operibus S. Thomæ dictum est. Angelicus solos articuloꝝ titulos in summario quæ. recensitos scripsit, nec præfatos titulos repetit cum ad articulos componendos accedit; sed hoc pacto incipit: Circa primum videtur &c. Circa secundum &c. Ad tertium &c. Tituli qui immediate præcedunt articulos, adiecti sunt ab editoribus; ut ex collatione omnium codicum, & antiquarum cum recentioribus editionibus colligitur. Textus articuli nunc describendus.

III. Respondeo dicendum, quod duobus modis aliquis ad peccatum obligatur. Uno modo faciundo contra legem, ut cum ali-

quæ-

quis fornicatur. Alio modo faciendo contra conscientiam, etsi non sit contra legem; ut si conscientia dicitur alicui, quod levare festucam de terra sit peccatum mortale. Ex conscientia autem obligatur aliquis ad peccatum, sive habeat certam fidem de contrario eius quod agit: sive etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione. Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod sit secundum conscientiam. Et similiter quod est contra conscientiam, est malum, quamvis non sit contra legem. Quod autem nec contra conscientiam, nec contra legem est, non potest esse peccatum. Dicendum est ergo, quod quando sunt duae opiniones contrariae de eodem, oportet alteram esse veram, alteram falsam. Aut ergo ille qui facit contra opinionem Magistrorum, utpote habendo plures praebendas, facit contra veram opinionem; & sic, cum faciat contra legem Dei, non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam: sic enim contra legem Dei facit. Aut illa opinio non est vera, sed magis contraria, quam iste sequitur, ita quod vere liceat habere plures praebendas: & tunc distinguendum est: quia vel talis habet conscientiam de contrario; & sic iterum peccat contra conscientiam, quamvis non contra legem; aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem (legendum, seu certitudinem) sed tamen in quamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & sic si manente tali dubitatione plures praebendas habet, periculo se committit; & sic proculdubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale quam propriam salutem: aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur; & sic non committit se discrimini, nec peccat. Unde patet solutio ad obiecta.

IV. P. Antonius Terillus tract. de consc. quest. xxix. integrum hunc articulum describit. Ut quoquomodo veritatem obnubet, alias D. Thomae sententias, quae huic doctrinae contrariae videntur, obrudat. P. La-Croix Lib. I. numer. 321. scribit: Plura circa S. Thomam videri possunt apud Terillum. Nimium a scopo deflecterem, si omnia refellere istorum commenta vellem. Corpus doctrinae S. Thomae exponamus, nugis missis.

V. Ut veritas clarius pateat, in varia membra doctrinam tribuo. Duplici via peccare homo valet, aut legem violando, aut

propriae conscientiae repugnando. Duobus modis ad peccatum obligatur. Uno modo faciendo contra legem, ut cum quis fornicatur, alio modo faciendo contra conscientiam, etsi non sit contra legem; ut si conscientia dicitur alicui, quod levare festucam de terra, sit peccatum mortale. Nulla de hoc quaestio est.

VI. Adversus conscientiam homo peccat, aut dum evidenter cognoscit, aut cum dubitat criminofam esse operationem quam exercet. Ex conscientia autem obligatur aliquis ad peccatum, sive habeat certam fidem de contrario eius quod agit; sive habeat opinionem cum aliqua dubitatione. Haec sola doctrina ab imis convellit Probabilismum radicibus. Quando enim Probabilista adhæret opinioni minus probabili, dubio procul habet opinionem de contrario cum aliqua dubitatione. Texant Probabilistae telam illam reflexionum suarum, quantum ipsis arridet; numquam tamen quidquam vel apparens reponent ad hanc D. Thomae doctrinam.

VII. Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum; nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam. Compertum est, S. Thomam hic de ignorantia vincibili fermonem habere. Nam centies ait, ignorantiam invincibilem a culpa excusare. Qui ergo violat legem vincibiliter, peccat; secus qui invincibiliter. Num reperiri aliquando possit invincibilis ignorantia legis naturalis & divinae, alibi dictum est.

VIII. Si opinio quam homo amplectitur, vera est, si tamen existimet contrariam esse veram, peccat contra conscientiam, licet non contra legem. Aut illa opinio non est vera, sed magis contraria, quam iste sequitur, ita quod vere licet habere plures praebendas: & tunc distinguendum est: quia aut talis habet conscientiam de contrario; & sic iterum peccat, contra conscientiam faciens, licet non contra legem. Falsum ergo est Probabilistarum principium, quo asserunt, licitum esse sequi opinionem, quantumvis opposita existimetur aut aequae, aut magis probabilis. Duo S. Thomae postulat ut actio expers culpae sit, unaque bona: ut sit vera sententia; ut sit ab operante cognita ut vera.

IX. Aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum. Mendum est in hoc textu, ut P. Palancus, alique observarent. Nam ly sed obscurum reddit sensum: legendum est seu. Contrarietas opinionum dubitationem inducit; & hoc est verum dubium, & in hoc omnes

nes conveniunt, operationem suspendendam esse. X. Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur; & sic non committit se discrimini, nec peccat. Hanc periocham a toto articulo corpore praecisam obrudere Probabilistae solent, ut evincant hominem, inter duas constitutum opiniones, posse ab omni dubitatione abstinere, & quam maluerit partem eligere. Quae interpretatio evidenter falsa est, & S. Doctori iniuriosa. Docet Angelicus, regulam honestae operationis duplicem esse, legem, & conscientiam. Conscientia legi, & operatio legi & conscientiae conformis sit necessum est. Insuper, quando sunt duae opiniones de eodem, oportet alteram esse falsam, alteram veram. Duo ergo requiruntur ut homo declinet a malo, & faciat bonum. Unum est, ut veram amplectatur sententiam; alterum, ne dubitet de contraria ob auctoritatem Doctorum. Quoties veritate victus adhæret verae sententiae, & ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur; sic non committit se discrimini, nec peccat. Iste est legitimus sensus illius ultimae periochae, ut ex totius articuli corpore constat, & potissimum ex doctrina quam Angelicus exhibet in argumento Sed contra, quod corpus articuli praecedat. Potest esse, inquit, quod in tali casu aliquis adhibeat diligentiam, inquirens, an habere plures praebendas sit licitum, nec inveniat aliquid quod eum moveat ad hoc quod sit illicitum: ergo videtur quod sine peccato possit plures praebendas habere. Ut ergo operatio vere honesta sit, veritas omnium primum requiritur; tum ut operanti innotescat; ac denique ut ita convictus operans sit, ut nullae occurrant rationes quae ad dubitandum illius mentem inclinent super honestate eiusdem actionis. Haec omnia perspicue S. Doctor in laudato articulo explicat. Proponit quaestionem probabilisticam conceptis verbis in hoc titulo. Utrum quando sunt diversa opiniones Magistrorum de aliquo facto, qui sequitur minus tutam, peccet. Cur non respondit Melior est conditio possidentis? Cur non adiecit: Lex dubia, seu in disputationem vocata non est lex? Cur non aliud: Si illa est opinio probabilior, hac est probabilis? Cur non postremum: Ex duabus opinionibus equaliter probabilibus elige quam minus? Quidquam horum dicendum & materia, & argumenta, & omnes circumstantiae poscebant, si licitum docuisset usum opinionis minus probabilis. Nihil horum, sed oppositum docet. Ergo aperte improbat Probabilismum.

XI. Adfero aliam doctrinam, qua Angelicus labefactat duo Probabilistarum principia; quibus sublatis, corrumpat probabilistica machinatio necessum est. Unum est: In controversiis de lege aliqua possessio stat pro libertate. Alterum: Lex dubia non est lex. Proponit S. Thomas ix. quodlib. quest. vii. art. 15. sequentem quaestionem: Utrum habeat plures praebendas sine cura animarum absque dispensatione, sit peccatum mortale? Cui quaestioni ut respondeat, hanc angelicam doctrinam praebet. Respondeo dicendum, quod omnis quaestio in qua de peccato mortali quaeritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur: quia error quo non creditur esse peccatum mortale quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat a roto, licet forte a tanto. Error vero quo creditur esse mortale quod non est mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale. Praecipue autem periculosum est, ubi VERITAS AMBIGUA est; quod in hac quaestione accidit. Cum enim hac quaestio ad Theologos pertineat, in quantum dependet ex iure divino, vel ex iure naturali; & ad Iuristas, in quantum dependet ex iure positivo; inveniuntur in ea Theologi Theologis, & Iurista Iuristis contraria sentire.

XII. Res plena periculi est, in duarum conflictu opinionum unam praeter altera eligere, ubi veritas ambigua est, quod in hac quaestione accidit. Cur in hac quaestione ambigua veritas est? Quia, respondet Angelicus, inveniuntur in ea Theologi Theologis, & Iurista Iuristis contraria sentire. Nonne in simili casu oppositum aperissime docent Probabilistae? Nonne inficiantur quodcumque periculum; aut dicunt periculum esse materiale, secus formale? Nonne summam ostentant securitatem, quando eligitur illa opinio quae magis arridet, cum super ea in utramque partem Theologi disputant? Nonne derident periculum istud, quod S. Thomas cum ceteris Patribus obiicit? Quare lepide eos excipit celebris Iesuita P. Ignatius Camargo. Sed beati Probabilistae, quibus nullo discrimine, nullo labore, nulla difficultate, turmatim occurrunt viri prudentes, quorum auctoritate, eaque irrefragabili, opiniones morales passim obviae, humanae libertati faventes reddantur verae, ac certo probabiles, & liberi sunt vel a minimo periculo aberrandi a via salutis. Adeo felicia sunt tempora nostra pro temporibus Augustini, Bernardi, Thomae &c.

XIII. Aliud principium habet Angelicus, quo Probabilismum destruit. Est autem eius-

modi. Intellectus noster respectu partium contradictionis se habet diversimode. Quandoque enim non magis inclinatur in unam quam in aliam, vel propter defectum moventium, ut in problematibus, de quibus rationes non habemus; vel propter apparentem aequalitatem eorum que movent ad utramque partem: & ista est dispositio dubitantis, qui fluctuat inter duas partes contradictionis, quæst. xiv. de verit. art. 1. in corp.

XIV. Quid quæso, ad hanc doctrinam reponunt Probabilistæ? Audi P. Claudium La-Croix Lib. IV. num. 407. „Sicut bilanx, „habens æqualia utrimque pondera, manet „immota, nisi una lanx aliunde abextrin- „seco impellatur; ita intellectus per se ma- „net immotus, si adsint æquales rationes: „sed sicuti, quamvis utrimque pondera sint „æqualia, aut etiam in una lance sit maius „pondus; tamen potest ab extrinseco v. g. „digito hominis altera lanx deflecti magis, „non aliter ac si plus ponderis haberet; ita „intellectus hominis per voluntatem deflecti „potest ad illam etiam partem pro qua est „minus motivum.

XV. Quoties Probabilistæ e labyrintho suarum reflexionum pedem efferunt, continuo falsitatem, & horrorem produnt probabilisticæ doctrinæ. Idque mirum in modum evincit allatum exemplum. Mercator qui non ponderibus, sed digito movet libram, seu stateram, infamis raptor habetur, si in illam partem in qua minus est ponderis, digito suo bilanciæ inclinæ. Bilanx intellectus humani rationum ponderibus movetur. Quando pondera sunt æqualia, fluctuat, anceps hæret, inquit Angelicus. Verum habet, reponunt Probabilistæ, nisi voluntas digito affectionis, cupiditatis, voluptatisque impellat mentem in partem sibi magis faventem. Ergo quemadmodum mercator, ita voluntas iniqua, raptrix, fraudulenta, vaferrima est, dum mentem humanam in æternæ salutis controversiis, non rationis pondere, sed digito voluptatis vover. Evidentiora sunt hæc quam ut explicatione egeant.

XVI. Aliud ineluctabile principium habet Angelicus 1. 2. quæst. xix. art. 6. quo evincit omnem moralitatem veram conformem esse debere legi æternæ; quodque Probabilissimum funditus evertit. Sed quia illud explicuimus Lib. II. diff. 1. cap. v. ideo ab eodem abstinemus.

B. ALBERTUS MAGNUS, & S. ANTONINUS Probabilissimum improbant. A vanis iuniorum commentis vindicantur.

I. P. Claudius La-Croix Lib. I. nu. 296. pro se laudat B. Albertum Magnum, & S. Antoninum, quia citatos legit a PP. Stephano de Camps, & Antonio Terillo. Sed, ut argumento extrinsecus petito evincam evidenter, falso laudari a Probabilistis recentibus hos duos Doctores, illud in memoriam revoco, quod cap. II. diximus; videlicet, antiquiores Probabilistas, Vasquez, Sanchez, Dianam, ceterosque communi assensu falsos esse, S. Antoninum probabiliorum sententiam propugnare. Sed textus afferamus.

II. B. Albertus Magnus tract. 1. de hom. quæst. lxx. art. 2. Tom. XVIII. pag. 325. Præterea queritur hic de regula quorundam dicentium, quod si aliquis est dubius de aliquo, an sit mortale peccatum, & facit illud peccatum, peccat moraliter propter contemptum. Ponamus enim, quod dubitet, & habeat rationes probabiles ad oppositum, sed tamen non sufficientes: tunc enim non videtur contemnere, eo quod sequitur magis probabile.

Adiicit sequentem quæstionem, quæ tertia est. Præterea queritur de hoc quod etiam datur pro regula, quod dubia in securiorem partem interpretanda sunt. Securior autem videtur pars esse quæ plures rationes habet.

Contra hanc tertiam quæstionem sibi opponit hoc argumentum. Ibi non est securitas, ubi est timor periculi. Sæpe autem ibi est timor periculi, ubi sunt plures rationes.

III. Habemus hic quæstionem de dubio probabili. Habemus, nec in discrimen vocatur, sed ut certum constituitur, sequendam esse sententiam magis probabilem. Id dumtaxat in disputationem tum vertebatur, num securitas sit, in dubio probabili sequi id quod habet probabiliores rationes.

IV. Respondet Albertus ad quæstionculam 2. Dicendum quod duplex est dubitans; id est dubitans supponens aliquid magis esse quam non esse: & de tali intelligitur regula. Et est dubitans nihil supponens: & hoc non est verum.

V. Deest perspicuitas Angelici Doctoris. Ceterum, si responsum istud cum regula in conclusioe tradita conferas, evidenter colliges damnatum ab Alberto Probabilissimum. Quando ergo dubitans supponit aliquid magis esse quam

quam non esse mortale, de tali intelligitur regula, quod nimirum peccat ex contemptu, si facit id de quo habet rationes magis probabiles, quod sit peccatum. Contra, illum non peccare ex contemptu asserit qui sequitur probabiliores rationes, nihil supponens (pro gravi peccato.) Et hoc non est verum (quod peccet.)

VI. Ad ultimum argumentum contra quæstionculam 3. respondet: Dicendum, quod duplex est securius, scilicet remotius a falso, & remotius a periculo. Et secundo modo intelligitur regula. Prima vero obiectio procedit in sensu primo. Regula ergo intelligitur: Dubia in securiorem partem interpretanda esse. Porro duplici modo aliqua opinio potest dici securior: vel quia habet pro se rationes, magis probabiles; vel quia magis removet a periculo peccandi. Porro Albertus docet, in dubiis eam amplectendam esse partem quæ securius removet a periculo peccandi. Cur? Quia sæpe ibi est timor periculi, ubi sunt plures rationes. Hic est sensus illorum verborum: & secundo modo intelligitur regula, de amplectenda nempe opinione magis remota a periculo peccandi. Prima vero obiectio procedit in sensu primo, videlicet quod falsum reperiri possit, ubi sunt plures rationes. Lege B. Albertum M. in IV. Sentent. dist. XXI. art. 12.

VII. Non modo clarius, sed evidentissime, S. Antoninus Probabilissimum detestatur. Hæc scribit I. Part. tit. III. cap. x. §. 10. Eligere viam tutiorem consilii est, non præcepti. Hanc detruncatam periodum obtrudere Probabilistæ solent, ab integro textu fide mala decerptam. Sic enim profequitur textus: Alias oportet omnes ingredi Religionem, in qua tutius vivitur quam in sæculo. Non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere, quando etiam alia via potest eligi TUTA. Sicut enim diverse viæ tendunt ad unam civitatem, licet una tutior alia sit; sic ad civitatem celestem alius sic, alius sic vadit, & tute, licet aliquis tutiori modo. Nonne luculentum est, S. Archiepiscopum loqui de duabus sententiis non dubiis, sed utriusque tutis, licet una tutior sit altera? In iis quæ sequuntur, loquitur de opinionibus super re dubia. Sic enim pergit. Qui agit scienter id de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, peccat mortaliter, etiamsi illud in se non esset mortale, sumendo strictè, & proprie dubitationem, videlicet, prout rationes sunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis quis declinat ad u-

nam quam ad aliam. Sed si dubitet leviter quis per modum scrupuli, sicut dubitat, seu formidat de opposito; sic agendo contra tale dubium, non peccat, dum adhæret opinioni alicuius Doctoris: & habet RATIONES PROBABLES PRO IPSA MAGIS QUAM PRO OPPOSITA OPINIONE.

VIII. Et post pauca eodem §. 10. sic pergit. Notandum, quod cum bona conscientia potest quis tenere unam partem alicuius opinionis, & secundum eam operari; seculo saltem scandalo, quæ scilicet pars habet pro se notabiles Doctores: dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam sacre Scripture, nec contra determinationem Ecclesie catholice; & quod etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum; sed bonam sibi conscientiam, & credulitatem formet de eo quod credit, tamquam de PROBABILIORE parte: & præcipue quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec invenit aliquid quod eum sufficienter moveat ad hoc ut sit illicitum.

IX. Adeo evidentes sunt textus isti, ut nulla eludi cavillatione possint. Qui plura de mente S. Antonini cupit, legat Cl. Ballarium prælect. 1. in opera eiusdem S. Archiepiscopi. Unum dumtaxat expendam, quod obicere solent Probabilistæ. Opponunt itaque sequentia S. Antonini verba. Ex responsis quæ videntur data ab Alberto Magno, habetur, quod Frater simplex, vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicuius Doctoris magni opinionem sequatur. Hoc nemo in dubium revocat. Quilibet idiota, & simplex homo potest acquiescere consilio sui Parochi, Confessoris, aut probi Theologi, dummodo bona fide, & amore sciendæ veritatis id præstet. Idque fusius suo loco explicabo. Hic obiter adnotare volui, quam inepte obtrudatur relata auctoritas, ut evincatur Probabilissimo favere B. Albertum Magnum.

CAPUT V.

Recensentur testimonia antiquorum Theologorum adversus Probabilissimum.

I. UT sæpius dictum est, omnes antiquiores Probabilistæ, Medina, Lopez, Vasquez, Sanchez, Diana, Amicus, ceterique facti sunt, Theologos omnes qui Medinam præcesserunt, probabiliorum do-

Strinam secutos fuisse. Quoniam vero Caramelium natum inter Angelos malos Probabilissimum contendit, & P. Terillus antiquorum textus allegat: opera pretium existimavi præcipuos textus a Terillo allatos, levioribus missis, expendere; idque brevissime præstabo, ab antiquioribus initium capiens.

II. GUILIELMUS ANTISIDORENSIS, qui floruit anno 1235. hæc scribit in tract. de pollut. *Regulam illam magistralem, quod dubitans de aliquo, an sit illicitum, & stante dubio illud agens, peccat, quia discrimini se committit, esse intelligendam de dubio tali quod est vehemens, & magis, aut saltem æque inducit mentem credere, quod est mortaliter illicitum, sicut quod est licitum; secus est, ubi mens plus inclinatur & iudicat quod est licitum, quam quod est illicitum, quamvis non habeat usquequaque certitudinem evidentem, aut fixam, quia nec hoc ipsum requiritur.* P. Terillus *quæst. xxii. de consc. num. 179.* contendit, Antisidorensis in hoc textu Probabilissimum docere. An id verum sit, lectoris iudicio subiticio. Peccas, inquit Antisidorensis, homo qui inter duo dubia, seu duas opiniones æquales, vel quarum una magis inclinatur ad iudicandam actionem esse illicitam, operatur: *Secus est, ubi mens plus inclinatur, & iudicat quod sit licitum.*

III. S. BONAVENTURA, qui floruit circiter annum 1274. *opusc. de process. v. cap. iii.* hæc scribit. *Dubia interpretatio præcepti est periculosa, sicut semipatridus, aque præcipuus, & profunda, de quo dubium est an sub transeunte corruat, an subsistat. Veluti si is qui pro Christo maiora certamina subire decrevit, & omnia reliquit in sæculo, se periculo committeret pro modico motu propria voluntatis, vel pro parvo commodo in incerta opinione sua, vel alterius, ut si Deus approbet illam opinionem evadat sine lucro meriti, si autem reprobet eam, damnetur: maxime cum tales opiniones quandoque periculosiores sunt quam aperte transgressiones: quia, ubi scit homo se delinquere, inde facile corrigitur; ubi tamen nescit se peccare, & insuper credit sibi licere: unde nec in morte pure convertitur propter falsam spem, quod forte licuerit, vel minus in eo peccaverit, baculo arundineo, & confracto immitens. Voluntas bona, & plana via regia, & secunda debet incedere, & relictis dubietatum diverticulis, quasi suspectis latronum semitis, apertos, & tutos iustorum cal-*

les ambulare, ne veluti penitens boni inchoati, quarat diverticula declinandi a via perfectionis, in qua doverat ambulare. Quid enim est, unde omnes in damnationem incidimus, nisi talis dubia interpretatio præcepti Dei de ligno verito?

IV. IOANNES SCOTUS, qui circiter annum 1300. scripsit, tanta perspicuitate Probabilissimum damnat, ut solus Terillus, aut eidem similis refragari valeat. Hæc autem scribit in proleg. ad Lib. Sent. in fin. *quæst. ii.* *Est obicitas: Multa in actibus humanis sunt dubia, utrum sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis Doctorum, & Expositorum: respondeo tamen, quod non est dubia via salutis, & talibus tamquam a periculosos debet sibi homo cavere, & se custodire, ne dum exponit se periculo, incidat in peccatum. Quod si noluerit querere salutem; sed non curando exponit se periculo ubi forte abusus de genere suo non est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter se se periculo exponendo. Item in III. dist. xxv. *quæst. i.* §. Dico tunc. *Sicut in moralibus, quando sunt altercationes de aliquo peccato, an sit mortale, ut si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, alius dicat, quod licet, tutum non est procedere sic, sed expectare, quousque pateat aliunde. Si enim ita est quod unus Doctor diceret aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret: tum simplex foret perplexus: idcirco bene videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur. Iterum in III. dist. xxxvi. Voluntas enim eligens oppositum alterius recte dictari, non permittit intellectum diu stare in illo recto declamare; sed averit ipsum ab illo ad considerandum rationes pro opposito, si que possent esse sophistica, vel probabiles. Ex hac via, concludit, cæcitas inducitur privative, quia averit a consideratione recta.**

V. P. Philippus Faber celebris Scotista tract. de penit. disp. vi. num. 46. inquit: *Vult ergo Scotus, quod in rebus dubiis locum habeat labor Doctorum & Expositorum. . . . . Vult ergo Scotus, quod probabilior opinio in dubiis locum habeat.*

VI. P. Antonius Terillus cit. *quæst. xxii. num. 159:* inquit: *Doctor Subtilis in nullo a communi sententia discrepat. . . . Scotus hic laxior est quam nos. Hic est Terilli genius. Nec mirum, quod pro se Scotum citet, si a se stare Mercorum, Sinnichium, omnemque scribit.*

VII. MONALDUS, qui vixit circiter ann.

ann. 1320. scribit in prolog. Summ. aur. *Opiniones antiquorum Doctorum, & etiam aliquorum modernorum persecutus, quamvis plurimam diversimode ab ipsis sint notata, quæ inter se varietatem ostendere videantur; non tamen ausus sum scripta tantorum virorum respicere. Sed ea, licet diversa, circa unam & eandem materiam in presenti opusculo conscribens, duxi hic discretis lectoribus relinquendum, ut illam opinionem accipiant quæ ipsis videtur MAGIS consona rationi: quia non credo posse præiudicium aliquod erga veritatis sententiam generari, quæcumque accipitur ex eis; cum qualibet sit a Magistris, & probatis Doctoribus in scriptis authenticis annotata. Monaldus ergo docet, nullum creari præiudicium veritati, si ex opinionibus a probatis Magistris confirmatis, accipiat illa quæ videtur magis consona rationi. Quis quæso, inquit Terillus num. 148. aliud aut pretendit, aut docet? Quisque vestrum docet, eligi posse opinionem eam quæ minus rationi, & magis cupiditati consona est.*

VIII. DURANDUS qui an. 1316. interpretabatur libros Sententiarum in IV. dist. xvii. *quæst. xiii.* hæc habet. *Qui sic confitetur, & de facto absolvitur, tenetur iterum eadem confiteri, & de illis absolvi. Nec est dubium, quin hæc opinio sit securior: quia consistendo iterato nullum periculum sequitur, sed maxime securitas: qui autem omittit iterum confiteri, committit se dubio; quod est valde periculosum in his quæ tangunt salutem, vel damnationem animæ. Et tamen si oppositam opinionem probabilem iudicet, nihilominus concludit: Illud tamen quod est rectum, semper est tenendum. Prolixo commentario obscurare hanc sententiam Terillus nititur num. 146. & seq. sed frustra de more.*

IX. ASTESANUS vivebat an. 1330. Illum pro se P. Terillus citat. P. Palancus scribit, se legisse Librum VI. eiusdem inscriptum *Silva Nuptialis*, ex quo hæc refert num. 2. *Stante opinionum ambiguitate, aut diversitate, insequenda est mens legis. Probabilista dicunt, tum non extare legem. Num. 3. opinionum differentium illa sequenda est quæ est magis iurium amica. Num. 7. Stante opinionum dubietate, standum est saniori, & sanctiori, & pugnandum est pro veritate. Ego illum legi in Summ. Lib. VI. tit. xlix. art. i. pag. 327. edit. Rom. ubi hæc habet. Si queratur de verbis in contractibus habitis, aut est certum quod non consenserit; & tunc aut valet intellectus secundum*

unam partem tantum, & tunc fit interpretatio secundum illam. . . aut valet secundum intellectum utriusque, & tunc accipiendum illud quod est VERISIMILIUS, & quod magis convenit iuri.

X. GUIDO de Monte Rocherii scripsit circiter an. 1333. Manipulum Curatorum, & Part. III. cap. vii. circa obligationem confitendi eadem peccata proponit tres sententias, & concludit: *Quæ istarum opinionum sit melior, & verior, relinquo iudicio meliori, & unusquisque quam voluerit eliget. Supponit ergo Guido meliorem, & veriore eligendam esse. Porro quænam verior sit, ipse non iudicat; sed iudicium aliis relinquit. Unusquisque sibi eligat quam iudicaverit meliorem, & veriore. Hic est genuinus illorum verborum sensus, quidquid cavilletur Terillus num. 137.*

XI. ROBERTUS Holcot vixit usque ad annum 1349. teste Leandro Alberto. Ex eodem sequentem textum transcribit Terillus num. 129. & seq. *Ex dictis inferre possumus, quod tunc solum proprie, & per se deserit anima gratiam, quando scienter facit aliquid per quod æstimat se gratiam perdere, vel incerta est si gratiam perdat. . . . Quod si homo dubius, vel incertus sit, numquid ex commissione vel perdat gratiam, vel non; & hoc non obstante committit, vel iterum propterea deserit gratiam, quia non zelat pro ea. IMMOMITTIT, ET RENUIT CONSERVARE GRATIAM EX HOC QUOD VULT FACERE ILLUD de quo INCERTUS EST, si perdat gratiam. Ideo dici potest sic: quod solus ille actus voluntatis ex se est peccatum mortale, quo quis se æstimet gratiam perdere, VEL DUBIUS, vel incertus est, an gratiam perdat. Ex quo sequitur quod, ut aliquid sit peccatum mortale ex se, requiritur ut aliquis existimet gratiam perdere, vel INCERTUS sit, numquid illam perdat. Disput. de imputabilit. peccat. lit. R. Ex hoc textu infert Terillus, Holcot docuisse Probabilissimum. Et tamen compertum est, oppositum potius colligi, cum doceat operantem incertum in incertudine, orta ex duabus opinionibus, peccare.*

XII. IOANNES GERSON, qui vivere desinit ann. 1429. hæc scribit. *Exponere se periculo peccati mortalis est peccatum mortale: vel sic, agere incertum, & dimittere certum in materia mortali est peccatum mortale, non solum per coniecturas leves, aut ex suspitione trepida, & scrupulosa proveniente ex nimio timore cadendi in via Dei; sed intelligitur, dum*

dum tale est vehementer, & probabiliter incertum aequae sicut oppositum. TUNC ENIM ILLUD QUOD AGITUR, NON CAREBIT MORTALI CULPA. Nihil clarius contra Probabilismum.

XIII. IOANNES NYDER vivebat an. 1430. Serpsit inter alia opera librum nuncupatum *Consolatorium timorata conscientiae*, in quo animabus scrupulis vexatis remedia porrigit. Et quia alia cum infirmis, a iam cum sanis ratio tenenda est, ex hoc libro in solamen, ut inscriptio praefert, scrupulorum composito, plures arripit Terillus textus in favorem Probabilismi. Unum aut alterum transcribam. Cum bona conscientia potest quis tenere unam partem alicuius opinionis, & secundum eam operari, saltem secluso scandalo, quae habet pro se notabiles aut NOBILIORES Doctores, dummodo talis opinio non sit contra expressam auctoritatem sacrae Scripturae, neque contra determinationem Ecclesiae catholicae: & dummodo ex contrarietate non inducatur quis ad dubitandum, sed bonam conscientiam, seu fidem sibi formet de PROBABILIORE PARTE, praecipue ubi quis adhibet diligentiam querendo, an liceat, nec invenit aliquid quod eum sufficienter moveat, quod sit illicitum. III. Part. cap. II. Haec Nyder in illo ipso libro pro convellendis scrupulis composito. Ex praecipuo illius opere in Decalogum nec verbum exscripsit Terillus. Unum solum textum transcribam ego. In moralibus, quando sunt altercationes de aliquo peccato, quando est peccatum mortale; ut si unus dicat expertus in scientia, quod non licet sic mercari; alius dicat, quod sic: tutius est, sic non procedere, quousque veritas pateat aliunde. Securior via tenenda est. In dubiis enim securior via eligenda est. In 9. praecip. cap. IV. Quid evidentius? Valeant ergo Terilli fabulae, quibus obscurare antiquorum sententias solet.

XIV. SUMMA ROSELLA, sive P. Ioannes Baptista Trovamala an. 1483. In dubiis non generatur aliquod praedictum veritati, cum inter diversas opiniones a magistris approbatas, illam quis amplectitur quae sibi videtur MAGIS CONSONA RATIONI.

XV. Thomas Caietanus in *Sum. verbo* Opinio. In operandis, nisi tutiorem partem eligende, non licet opinionem cuiuscumque assumere in regulam operis: quia ex eo ipso quod operatio committitur opinioni, committitur regula ambigua: quia opinio omnis ambigua est, utpote cum ferividine alterius partis.

XVI. IOANNES DE TABIA in *Sum.*

verbo Opinio. Queritur, quae opinio sit sequenda secundum Canonistas? Respondeo primo, quod in dubiis non generatur aliquod praedictum veritati; quando inter diversas opiniones a Doctoribus approbatas illam quis amplectitur quae sibi videtur MAGIS CONSONA RATIONI; id est quae sibi est MAGIS PROBABILIS.

XVII. CONRADUS floruit circiter an. 1500. Qui sequitur minus tuta, peccat, quando aut habet probabilem conscientiam, quod ille actus sit mortalis; & dicitur probabilis, ubi plus declinat ad credendum quod sit mortalis, quam quod non sit talis: aut etiam quando habet aequilibrem conscientiam, quod sit mortalis, hoc est aequae credit quod sit mortalis, sicut quod non: aut quando vir doctus adhaeret opinioni iustificanti actum illum, quam ponit contra rationes notabiliter magis pugnantes pro opinione damnante eundem actum. Quaest. 100. de contract. Hic ab imis suffossa sunt omnia Probabilismi fundamenta.

XVIII. ADRIANUS VI. anno pariter 1500. floruit. In quodlibet. I. & in IV. Sent. de rest. edit. Lugd. fol. 277. Si una partium sit minus dubia, vel minus peccatum secundum genus mortalis, & venialis, in talibus semper eligere oportet quod securius est, vel minus dispendiosum. Si non movetur ad dubitandum non peccat, eo quod periculo se exponat: licet peccare possit ratione temeritatis, quia sua existimationi nimis innititur. Unde ut perperam, temere, & contra rationis ordinem, dubitantibus his, quos scio limpidiis, & clarius videre, tenerem constanter & firme personam a remotis visam esse Petrum; non minus temerarium est, simplicem hominem nullatenus dubitare, ubi doctores, & praclarissimos viros noverit in materia varios esse, dubios, perplexos, & cavillare plurimum. Expressius loquitur in quodlibeto 2. Iusta statera libranda sunt rationes utriusque partis, ut quae pure rationis acumine inventae fuerint VALIDIORES, ceteris paribus vincunt affectum, ut etiam eis obediatur. Fol. 34. Et inferius: Nullus opinatur, nisi quod sibi apparet verum, sive magis probabile. Fol. 41. Audias nunc velim Terillum nostrum sic Mercero impropertantem loc. cit. num. 58. Mirum ergo est Adrianum a Mercero contra nos citari, cum certissime nobis faveat. Nec putes, Terillum aliquem textum Adriani in patrocinium asserere Probabilismi.

XIX. IOANNES MAIOR, Adriano suppar, in IV. Sent. in prolog. quaest. III. Teneatur pro doctrina, tamquam esset calce

in silice scripta, quod in via morum modus certior est tenendus. Qui enim se exponit periculo peccati, peccat. Et paulo infra in 3. concl. in materia morum securior pars est tenenda. Et tamen hunc quoque, ut fautorem Probabilismi, Terillus intrepide allegat.

XX. CORDUBA 1570. floruit septem annos antequam Probabilismus appareret. Terillus haec de eodem scribit cit. q. XXII. num. 68. Corduba si rite intelligatur, per omnia nobiscum est. Haec frequenter ex Terillo transcribo, ut evidentius ubique pateat illius ingenii felicitas. Textus Cordubae nunc transcribo ex Quaestione Lib. II. quaest. III. An sit tutus in conscientia qui sequitur opinionem aliquorum Doctorum qui sibi magis placent, si contingat eos sequendo errare cum eis? Respondeo secundum Conradum, Adrianum, & Maiorem clarius eos resolvendo per tres propositiones sequentes: quarum prima est. Quando opinio probabilior definit quod secundum se a parte rei tutum est, & conde-

mnat oppositum; tunc necessario talis opinio tenenda est. E. g. si communis, aut probabilior opinio tenet pluralitatem beneficiorum, aut non residere in suo Curatu sine causa legitima, aut talem contractum esse illicitum, cum ipsum eum cavere, & oppositum facere sit tutissimum, dicit propositio haec, talem opinionem esse tenendam, & sequendam. Et in hoc OMNES DOCTORES CONSENTIUNT. Quia agens contra PROBABILIOREM opinionem agit contra rectam rationem: quia agit contra rationem, & auctoritatem, cui reniti non licet. Nam ideo dicitur probabilior, & quia validioribus nititur rationibus, & fundamentis, quibus naturaliter convincitur intellectus, ut uni parti potius quam opposita assentiatur &c. Tum tertio quia aliter agens, temere, & irrationabiliter ageret, dum sine ratione sufficienti eligit partem periculosam minus rationabilem, quam ratio ipsa minus dicit, postposita ea quam magis dicit esse necessario amplectendam &c.

Quando opiniones sunt, vel creduntur aequae probabiles, semper id quod videtur minus malum, & tutius, sequendum est, quando est dubium de peccato mortali. Probatur dupliciter. Quia in dubiis non solum facti, sed etiam iuris, tutior & certior pars est eligenda. Nunc autem qui illas opiniones aequae probabiles scit, vel arbitratur, necesse est ut maneat dubius quoniam earum sit vera, & per consequens, an sibi liceat agere quod altera opinio condemnat: aequae enim movetur naturaliter intellectus ad assentiendum uni opinioni, sicut

alteri habenti aequalia motiva; & aequalem probabilitatem; vel, si non manet dubius, saltem temere, & periculose sine ulla ratione, sed voluntarie, & ex sua affectione adhaeret huic vel illi opinioni. Quis sit P. Terillus, collige ex his verbis, quae habet cit. quaest. XXII. num. 68. pag. 342. de consc. Inter alios Mercorus citat Cordubam contra benignam sententiam. Verum Corduba, si rite intelligatur, per omnia nobiscum sentit. Quis hinc non colligit P. Terilli genium?

XXI. MARTINUS NAVARRUS, qui e vivis decessit anno 1586. laudatur a Terillo loc. cit. pro Probabilismo, cuius hunc textum transcribit. Regula sectandi tutiora non est praecipuum, sed consilium, paucis casibus demptis. Qui sunt hi casus? Silet caute Terillus. Nos illos promimus. Septimo addendum, illud, in dubiis tutiorem partem esse eligendam, etiam extra casus in quibus id faciendum iura expriment, duobus concurrentibus, esse praecipuum. Alterum est, quod casus ille dubius rem non tangat anime salutis necessarium. Alterum, quod res sit vere dubia. Exemplum potest desumi ex D. Thoma quotidianum de illo qui plures praebendas obtinet. Audistis? Res vere dubia est, quando inter Doctores in utramque partem disputatur.

XXII. Sed persequamur exscribere doctrinam Navarri de panis disp. VII. cap. Si quis autem num. 42. ubi habetur descriptus textus: num. 56. sic pergit. Undecimo inferitur resolutio, non solum illum peccare qui in re ad fidem, & mores pertinente, in qua re declaratum est, tutiorem partem eligendam esse, minus tutam eligit, ut dictum in corollario 7. sed etiam eum qui in re adeo sibi dubia, ut neque probabilis auctoritate credit alteram partem esse veram, adhaeret illi parti de qua est dubium, an liceat, si saltem potest adhaerere contrariae securae, quia de illa non dubitatur an liceat. Pro quo principalia fundamenta sunt sumi illud Ecclesiastici III. Qui amat periculum, peribit in illo: & ratio illa naturalis, qua convincitur quis plus amare Petrum quam Ioannem, qui potens agere, quo utriusque sit gratus, agit tamen propter Petri amorem id de quo dubitat, an ex eo sit inimicitiam Ioannis incursum. Pari ergo ratione qui dubitat, an tali facto sit gratiam Dei amissurus, & facit illud ob sui vel proximi gratiam, plus amare se, vel proximum quam Deum convincitur. Auctoritas principalis in hoc est D. Thoma quodlib. VIII. artic. 13. & Cancellarii Parisiensis II. Part. citat. I. de

regulis moral. col. 2. ubi exponit illam regulam: Exponens se periculo peccandi mortaliter, mortaliter peccat: & exponens se periculo peccandi venialiter, venialiter peccat: loc. cit. n. 101.

Iterum Navarrus loc. cit. num. 57. & 59. doctrinam datam validius urget, & Probabilitatum cavillos prævenit, ac repellit. Contra hanc resolutionem, inquit, facit primo, quod qui ex causa probabili, & urgenti dubitat, neque debet, neque potest illam dubitatem exire. Favet ne Probabilismo Navarrus? Sed persequamur texum. Duodecimo subinfertur, eum etiam peccare qui facit aliquid quod magis, vel æque ab ipso putatur esse peccatum, quam non esse: quod assererat Cancellarius in illo titulo de regul. mor. Immo peccat qui facit aliquid quod opinatur non esse peccatum; hoc est, magis inclinatur in eam partem, quod non sit peccatum, quam in contrariam, cum formidine tamen quod altera pars sit vera, & ita non credit certo non esse peccatum. Probatur primo: quia eadem videtur omnino ratio. Nam ratio principalis, quare qui dubitat, an aliquid sit peccatum, & nihilominus illud facit, peccat, est quia periculo se peccandi exponit, ut dictum est in corollario II. num. 4. Sed qui opinatur aliquid non esse peccatum, cum tamen certo ita non credat ita esse, immo timet & formidat illicitum esse, periculo se peccandi exponit, animi sui conceptu attento. Igitur eadem ratio: ergo idem ius. Secundo probatur per illud Thomæ quodlib. VIII. art. 13. Ex quo manifeste videtur quod iuxta B. Thomæ sententiam, quamvis magis credit, vel existimat partem quam sequitur, esse veram, si nihilominus ob contrariam opinionem aliqua dubitatione moveatur, non licet sibi propter discrimen hoc operari, supposito etiam quod nullum sit discrimen a parte rei, sed veritas. Tertio confirmatur hoc similitudine illa, qua medicus qui magis æstimaret agrotum vinum mortem inferre non posse, at propter aliorum contrariam opinionem dubitat, & nihilominus, ut illud experiatur, vinum agrotum propinat, & ob hoc ille moriatur, peccat, non alia ratione, quam quod agrotum periculo mortis exposuit. Ergo non licet agere partem que magis æstimetur vera, quando formidamus ne alia quoque pars vera sit; sed oportet certo credere id licere, quo a peccato excusentur. Facit quod in probabilibus dubiis quælibet pars est verisimilis, sicut & probabilis: licet altera pars sit probabilior, & verisimilior: ergo qui agit quod probabilius est, cum formidine tamen, & ti-

more deliberato, quod pars contraria vera sit probabili ac verisimili periculo peccandi se exponit. Ergo peccat. Non modo a Probabilismo Navarrus abhorret: sed insuper merito vult non quamlibet maiorem probabilitatem sufficere in dubiis probabilibus, sed magnam requirit, quæ prudentem timorem excludat: alioquin tutius, quod magis a peccandi periculo abest, amplectendum est.

XXIII. SYLVESTER DE PRIERO, seu PRIERAI floruit circiter anno 1570. Hunc Theologum gravissimum fatetur vel ipse P. Thomas Sanchez refutare Probabilismum cum Conrado, & Corduba. Contra Terillus noster loc. cit. num. 53. inquit: Sylvester per omnia nobiscum sentit. Terillo concinit P. Stephanus de Champs, Scriptor alioquin gravis, quæst. facti cap. v. Verum textum Sylvestri exscribamus. Dubium contrariorum est rationum æqualitas. Unde proprie homo dubitat de aliquo, quando habet rationes ad utramque partem æqualiter, aut quasi æqualiter moventes; ita quod non inclinatur ad hoc magis quam ad aliud notabiliter. . . . In dubiis tutior pars est eligenda. Dubium est duplex. Scilicet probabile, cum scilicet rationes probabiles ad utramque partem sunt quasi æquales: & scrupulosum, quando quis scilicet ex levi suspitione timet alicubi esse peccatum. Scrupulosum dubium ad consilium boni viri est deponendum secundum omnes Doctores; & idem est, si dubitatur, an sit scrupulosus, nec ne. DUBIUM AUTEM PROBABILE est de quo dictum illud, seu regula intelligitur (In dubiis tutior pars est eligenda) & secundum Archidiaconum peccatum grave est tali dubio se exponere, ubi est dubium de mortali. Et secundum Panormitanum in cap. de spons. in DUBIIS, scilicet PROBABILIBUS ubi versatur periculum anime, SEMPER TUTIOR PARS EST ELIGENDA, & quod tutius est, tenendum. Et tamen intelligo, quod si opinio securior sit minus probabilis notabiliter, non est eligenda necessario: quia iam cessat ratio dubii. Si tamen probabilitas hinc inde esset æqualis, TUTIOR ELIGENDA EST NECESSARIO, quando ex electione alterius imminet periculum peccati mortalis: quia tunc est verum illud Ecclesiastici III. Qui amat periculum, peribit in illo. Verb. Dub. I. queritur. Hæc est sententia Sylvestri, Archidiaconi, Panormitani, & iuxta Sanchez, Vasquez, Diana, Amicum, omnium antiquorum.

XXIV. DOMINICUS SOTO extremum diem obiit anno 1560. Hic, inquit Terillus loc.

loc. cit. num. 35. expresse tradit benignam sententiam. Sed audiamus Sotum ipsum, qui Lib. III. de iust. quæst. VI. art. 5. ad 4. hæc habet. Imprimis igitur necessarium est semper sententiæ secundum PROBABILIOREM opinionem subscribere, etiam si altera sit probabilis. In speculabilibus namque scholarum disputationibus nullum inde conflatur periculum, quod quisquam minus probabilia ingenii gratia defendat. In practiis vero, quia aliena iura respiciunt, nefas est iudici infirmiorum partem sectari; sicut & medico in practica, ex qua salus pendet infirmi. Et MULTO MAGIS THEOLOGO in his que sunt fidei. Addit, iudicem posse, quando pariles sunt rationes, sequi aut unam, aut alteram prout circumstantiarum varietas unam præ altera probabiliorum representaverit. Ubi pariles esse omnino contigerit opiniones, non est apertum scelus, nunc unam, nunc alteram opinionem amplecti; VIX tamen carere potest scandalo. In his autem CUNCTIS vigilanter cavendum est ne vel amicitia, vel quicumque alius affectus caliginem intellectui offundat, ut eam opinionem PROBABILIOREM iudicet quam pro sua libidine mallet. Extra disputationis aleam constitutum supponit Sotus, probabiliorum opinionem amplectendam esse. Admonet dumtaxat evigilandum, nitendumque esse ne occulta aliqua inclinatio caliginem menti offundat, ut frequentissime evenit, (hinc enim opinionum varietas) indicetque, eam esse probabiliorum opinionem quæ magis carni & sanguini aridet.

CAPUT VI.

Incredibilia paradoxa PP. Antonii Terilli, Claudii LaCroix, aliorumque Probabilistarum, Terillum sequentium. Fabella, quod Antiprobabilismus sit Iansenismi filius. P. Ignatius de Camargo hac impostura iniuste vexatus.

I. P. Antonii Terilli nonnulla paradoxa & monstrosa, & vix homini sana prædito mente credibilia, idcirco convellenda suscipio, quod iste sit Probabilistarum reflexistarum facile Princeps, quem posteriores Probabilitæ ceu ducem sequuntur, ut videbimus. Terillus autem post allegatos Auctores omnes, quos duobus superioribus capitibus retuli, hæc scribit cit. quæst. XII. num. 113. pag. 358. Atque hic provoco adversarios, ut vel unum ex antiquis afferant, qui unanimem hæc Gersonis, Nyder, Sancti Antonii, Con-

radi, Sylvestri, aliorumque sententiam ex professo impugnavit. Si aliquem invenerint, fatebor rigidam sententiam esse Iansenismo antiquiorem, a priscis agnitam, & ab aliquibus saltem approbatam. Quod si neminem invenerint (certum autem est, eos neminem repertos) desinant in meridiana luce cecivire, & aperta veritate convicti tandem fateantur, benignam sententiam semper in Ecclesia viguisse, rigidam vero ante Iansenismum numquam fuisse auditam.

II. Parcendum homini esset, nisi tres celebres Iesuitæ, illi ipsi comperiti, ex instituto Probabilismum refutassent, antequam in mundum oriretur Iansenismus, nempe Comitulus, Rebellus, Blancus: illi anno 1603. & 1609. iste anno 1642. Probabilitæ ipsi falsitatis manifestæ in quæstione facti Terillum revincunt.

III. Gabriel Vasquez Probabilista I. 2. disp. LXII. cap. I. & 2. testatur, Henricum Gandavensem, Caietanum, Sylvestrum, Cagnazzium, Trovama, Angelum Probabilismum aperte reicere. Deinde hæc subdit: Ex quibus colligi videtur, in ea sententia ipsum fuisse (Navarrum) ceterosque Summistas, ut assererent, probabiliorum opinionem esse amplectendam. . . . Cum quibus in hac sententia EXPRESSE consentit D. Antoninus. Adicitque Cordubam, Adrianum, Conradum. In Probabilismi patrocinium laudat solum Medinam.

IV. Ludovicus Lopez, Probabilista Vasquezio suppar, hæc scribit in Instru. cap. cxx. Scio, COMMUNEM esse sententiam Soti, Cordubæ, Caietani, Conradi, & Navarræ, non satis esse probabilem opinionem sequi, sed PROBABILIOREM esse sequendam.

V. P. D. Antonius Diana Probabilista hos laudat adversus Probabilismum Tom. VIII. resolut. I. Antonium Perez, Comitulum, & ante illos Gabrielem, D. Antoninum, & ex Thomistis Sylvestrum, Caietanum, Conradum, Sotum & alios.

VI. P. Thomas Sanchez Probabilista Iesuita in Decal. Lib. I. cap. IX. num. 13. contra Probabilismum pugnare sequentes Auctores scribit his verbis. Ita docent Gabriel, D. Antoninus, Sylvester, Conradus, Navarrus, Corduba. Neminem vero Medina antiquiorem citat pro sua sententia.

VII. P. Franciscus Amicus Probabilista Iesuita scribit Tom. III. disput. XV. num. 75. OMNES fere antiquos Theologos negare, licitum esse operari secundum sententiam

minus tutam, & simul minus probabilem: semperque ad licite operandum ex sententia minus tuta exigere ut illa sit probabilior. Similia docent Castropalaus, Ioannes Sanchez, aliique.

VIII. Laudati Auctores, exceptis Lopez, & Diana, sunt Iesuitæ, antiquiores Terillo, & Iansenismo. Ergo ipsorum præcipuorum Probabilistarum testimonio P. Terillus fabulas dividit, & in quæstione facti gravissime imperitis imponit, fucumque facit. Quid quod Terillus sibi ipsi contradicit? Inquit enim in eadem quæst. xxii. num. 40. pag. 332. Sunt, fateor, plures ex antiquis qui expresse dicunt hominem, ut excusetur, debere sectari vel tutiora, vel probabiliora. Ut autem istorum doctrinam obnubatur, subdit, eos loqui non de probabilitate directa, sed reflexa, se tenente ex parte actus hominis operantis. Sed eiusmodi futiles cavillationes indignæ refutatione sunt. Ubi in antiquioribus Theologis vestigium, aut vola aliqua chimærici huius Probabilismi reflexi?

IX. Sed audiamus iterum Terillum in suo Iansenismo arguantem, & monstram promentem: sic enim scribit cit. quæst. xxii. num. 181. pag. 381. Certum est opinionem oppositam in scholis usque ad Iansenium fuisse inauditam. Et audacter dico (non minori sane opus audacia erat ad similia scribenda) nullum Theologum, nullumve Casuistam ullius famæ in Ecclesia catholica usque ad illa tempora videri, qui aut expresse, & signate, aut certe exercite, & in particulari non tradiderit benignam sententiam ut sufficientem conscientie regulam. Patentius se exprimit in præfat. ad regul. mor. inquit: Itaque hæc adversariorum sententia una cum Iansenismo orta est. Immo aliam matrem non agnoscit quam hæresim Iansenianam. Hanc putidissimam fabulam transcripsit Terilli discipulus P. Claudius La-Croix Lib. I. num. 293. pag. 27. & 28. Mirum est homines conscientie sibi non vertere in re gravissima tam immanes imposturas evulgare, imperitoseque decipere. Sanctum suppono animum, sanctam intentionem; sed quæ in libris occurrunt, nec sancta, nec vera sunt.

X. His imposturis non solum lectores deserunt sanam doctrinam, quam audiunt matrem habere hæresim Iansenianam; sed piissimos Catholicos vexant, & ut hæresis suspectos accusant. Quas vexationes, quas persecutiones passus non est doctissimus, & piissimus P. Ignatius de Camargo? Nonne

sæpius ad sacra tribunalia, ut hæresis fuligine tinctus, delatus fuit? En illius verba Lib. II. contr. iv. artic. 8. §. 9. num. 575. Adeo misero & infelici sæculo vivimus, ut qui illam (minus probabilem opinionem) pro viribus refellimus, haud semel apud iudices, & tribunalia fidei delati, ac diffamati simus, frustra tamen, propitio Deo, ut homines suspecta doctrina, qui scilicet velimus in Hispaniam Iansenismi pestem invehere. Porro benigni Theologi Iansenismum sapere dicunt, docere, quod possimus peccatum formale timere, ubi putamus minime nos peccare. Sic hodie errores dogmata theologica, & dogmata reputantur errores. Quod neque doleremus, neque meminissimus (cum gaudii potius magni iuxta doctrinam Domini materia sit) nisi doctrinam tangeret veritatis, cuius infamiam pati non possumus citra christiani populi scandalum. Calamitates, quibus sapientissimus P. Michael Elizalde obnoxius fuit, modeste indicat ipse pluribus in locis, in præf. ad II. Par. Non in doctrinam, inquit, certe bonam, non in alios ullos, in me unum, & peccata mea totum refero. Hæc tamen enormis Iansenismi calumnia est, quæ extorsit lamentationem III. Part. Lib. VII. quæst. v. §. 4. pag. 29. Ergo via nostra non plus de Iansenismo habet quam habent ipsa præcepta Dei. Quare, quod esse nequit, aut Deus Iansenista est, impossibilia præcipiendo; aut nos Iansenistæ non sumus, solas veras doctrinas regulam vivendi constituendo. Epistolam quas P. De la Quintenise dedit ad SS. Pontificem Innocentium XI. penes me habeo, illasque, quia non editas, nec publicas, occultas volo. Nil tamen mali continent præter iniurias latas ob probabilioris doctrinæ propugnationem.

C A P U T V I I.

Plura alia paradoxa PP. La-Croix, Terilli, aliorumque Probabilistarum in Auctorum censu quem pro se texunt. Terillum nullius esse auctoritatis in hac causa, nec illos qui eundem sequuntur, eiusdem Terilli doctrina vincitur.

I. P. Claudius La-Croix, commentator Busembau, & P. Terilli affecta, ad numerum Auctorum faventium Probabilismo quod attinet, fabulas Terilli fideliter exscripsit. Inquit enim La-Croix Lib. I. num. 269. pag. 25. Quod ad Auctores attinet certos, & agentes hac de re propriis

priis terminis, singulis Theologis partis contrarie respondet DECAS ut minimum Theologorum pro parte nostra, idque iuxta suppurationem ipsorum adversariorum. Terillus in Reg. qu. xxxviii. num. 33. dicit, pro hac sententia esse 40. ubi pro opposita unus. Quin addit P. Terillus loc. cit. pag. 339. Præterea ex adversariis OMNES ferme decepti sunt in intelligendo sensu opinionis quam impugnantur: ideoque re ipsa nobis non contrariantur. Hæc furda aure prætereunda, ne in convellendis diceris operam ludamus. Duos Auctorum catalogos Terillus format, alterum textum a Iulio Merdoro, estque huiusmodi.

II. Alvarez, Aversa, Arriaga, Aragon, Azorius, Bannez, Baldellus, Bardi, Barbosa, Bonacina, Bresserus, Candidus, Coninch, Corneus, Diana, Escobar, Lugo, Filliucius, Gordonius, Granadus, Guittierrez, Henriquez, Layman, Lessius, Ledema, Lezana, Larea, Lopez, Maldero, Martinez, Medina, Montelinus, Merula, Naldus, Ovidus, Pontius, Petrus Navarrus, Portel, Rodriguez, Sayrus, Salon, Suarez, Sa, Spinula, Sanchez, Santarelius, Tannerus, Vasquez, Viguerius, Villalobos, Valentia.

III. Alterum catalogum componit Terillus ipse, sequentesque Auctores allegat, Sotum, Fabrum, Bosium, Esparza, Pallavicinum, Sylvium, Pontium, Ferrerium, Lugo, Grammacheum, Fragolum, Ioannem Medinam, Pesantium, Toletum, Caramuelem, Milard, Chapeville, Curiel, Fabrum, Ioannem a S. Thoma, Tamburinum, Cottonium, Bernardinum, Possevinum, Præpositum, Turrianum, Cabrera, Mendum, Pelizarium, Petrum a S. Ioseph, Clarum, Herinx, Velasum, Brancatium, Ledemam, Galliego, Rua, Ildephonsum, Martinez, Pasqualigo, Hallo, Perez, Guimernium, Mascarenam, Marchinum, Villar, Rocafull, Veriuel, La-Croix, Gallo, Munzium, Texeda, Samuelium, Possentium, Soria, Cutellium, Larea, Fagnandez, Machado, Trullench, Vallerium, Zerolla, Isambert, Bail, Nazarium, Cabezudum, Blanchis, Hacquetum, Beia, Urbanum, Corniolanum, Gesualdum, Raggium, Leandrum, Vidal, Lanfrancum, De Bonis, Gargia, Ochagavia, Solerzanum, Carbo, Zeccum, Mercerum, Gaugericum, Iultinianum Caspensem, Lao, Homem.

IV. Paradoxon I. Expleto elencho, hæc scribit Terillus cit. quæst. xxii. num. 17. pag. 325. Quid opus est plures congerere, Genæ Appar. Tom. II.

cum ipsi adversarii unanimiter fateantur, Theologos ferme omnes, atque etiam Iuristas nobiscum sentire? Qui sunt hi qui hoc asserunt? Ab anno 1620. usque ad annum 1656. Casuistas plurimos Probabilismum docuisse nemo inficiatur. Verum absoluta Terilli assertio paradoxon est inauditum.

V. Paradoxon II. Præter hos ergo innumerabiles adhuc multitudo superest eorum qui in expressis terminis benignæ sententiae subscribunt. IMMO AUDACTER DICO, NEMINEM qui multum de Morali tractavit, inveniri qui eam veram esse non supponat, cit. quæst. xxii. num. 18.

VI. Paradoxon III. Sinnichius magna ex parte nobiscum est. loc. cit. num. 12. pag. 324.

VII. Paradoxon IV. Nihilominus audacter dico, Mercorum in praxi nostræ sententia adherere. Ibidem num. 34. pag. 330.

VIII. Paradoxon V. Sed quis quæso adversariorum universaliter suam sententiam in praxi sectatur? Audacter dico, NEMO. Percurrant, qui velint, Summas casuum, & ante oculos ponant omnes sententias strictiores, non quidem certas, sed tantum probabiles. Tum in vitam singulorum inquirent, & procurdubio invenient eos multa fecisse, & factitare quæ solum probabiliter sunt licita; atque ipsi, si conscientiam examinent, verum esse invenient. Atqui hæc præsumptio est eos interius non sentire QUOD EXTERIE PROFITENTUR: Alioquin essent homines impii. Audistin hominem benignissimum?

IX. Porro, ut evincatur, Terillum nullius esse in hac causa auctoritatis, sicuti nec alios qui eundem sequuntur, argumentum in sequentes breves §§. tribuo, claritatis gratia.

§. I.

Textus Terilli transcribitur, quo ille ipse declarat, innumeros probabilistas satana fraude deceptos laxa docuisse.

I. **O**RO lectorem ut quæ descripturus ex Terillo sum, serio commeditetur. Alibi hunc textum descripsi; verum, ut iterum eum sub oculos reducam, argumenti ratio postulat. Scribit ergo Terillus in prologo ad tract. de consc. quæ sequuntur. „ Fuerunt vero ex recentioribus non pauci qui levissimis ratiunculis ducti, antiquorum Theologorum in opinando severitatem non modo clam carpere, sed palam auli sunt suis scri-

R 3

ptis

præ condempnare. Quod enim priores doctiores, ac severiores Theologi unanimi sententia dampnabant ut malum, recentiores isti, *ausu plane temerario*, pro bono & honesto venditare non erubuerunt. Cum enim *plus æquo fama*, *vanæque* de sua doctrina *existimationis* essent cupidi, mirum est, quo ardore, atque animi contentione ad scripta sua typis mandanda incubuerint. Nullus annus elabi poterat, quæ ingens librorum recenter editorum multitudine suorum natalium annum in fronte notatum non præferret. UNIVERSALIS hic scribendi pruritus in nulla materia, quam in RE MORALI, lamentabilis grassatus est. INNUMERABILES sunt qui a xxx. annis Summis casuum, rerumque moralium tractatibus bibliothecas impleverunt. Quid autem facerent, ut ad famam, quam aucupabantur, pervenirent? Non satis illis visum est, si ab aliis dicta, novo ordine, novaque methode, & ad legentium captum faciliore digesta (quod tamen laude dignum fuisset) vulgarent. Ergo ad nova promenda animosiores effecti, in opiniones laxiores oculos, animumque coniecerunt, gnari eas præ omnibus rudiori legentium vulgo mirum placituras. Verum, ne propter apertam ab UNANIMI ANTIQUORUM opinione defectiorem temeritatis arguerentur, cœperunt rationes aliquas excogitare, quibus & suam a maioribus recessum honestarent, & apud imperitum vulgus de sua sententiæ veritate plausum aliquem obtinerent. Hi ergo, dum animo, ut in istis fieri solet, pro veritatis indagazione minus bene disposito, ad confirmanda prurientis ingenii commenta incumbere, quidquid vel minimam veritatis speciem præferbat, avidiore animo arripuisse, atque in illo sibi mire complacuisse noscuntur.

II. Parumper textum interrumpamus. Prævidit Terillus, plures sibi opposituros, Auctores quos carpit, homines fuisse probos, egregiosque. Quare sic refert sermonem suum. „Vidi ego ex his recentioribus non nullos viros, ceteroquin egregios, qui, cum in rebus summi momenti, ad Dei legem, & conscientie obligationem pertinentibus, ab unanimi omnium sententia ad intolerabilem opinandi laxitatem declinassent, aliud tamen quo moverentur, quam argumentum a simili dictum, non habebant. VIDI, ET EXHORRUI. Quis enim non horreret, Dei præceptum ab omnibus prius

agnitum, solidissimisque argumentis comprobatum, tam frivolo argumento a legis divinæ, & ecclesiasticæ tabulis non minus impudenter quam imprudenter eradi? Neque hic stetit quorundam audacia. Plurimi enim, etsi doctrina longe inferiores, similem quoque agendi modum sibi licitum extulimantes, ex laxis resolutionibus ad alias laxiores iter sibi, rectius dixerim, & sibi, & aliis præcæpitium aperuerunt: (N. B.) atque ita brevi effectum est ut plures laxitates, vere non ferendæ, in oculos legentium non sine plurimorum scandalo frequenter incurrerent. Nec desuere qui laudi sibi verterent laxiores sententias in unum colligere, easque, tamquam legitimas conscientie regulas, sub specioso probabilitatis tegmine venditare. Cum enim apud Auctores, iam in ore vulgi ob suam laxitatem celebres, resolutionem aliquam invenissent, illico eam pro vere probabiliter habuerunt. Legerant enim apud gravissimos Scriptores, unius Doctoris auctoritatem ad probabilitatem suis dictis asserendam sufficere; & rationibus efficacissimis ducti, & unanimi Theologorum auctoritate edocti, nullatenus dubitabant. Unde factum est ut quascumque opiniones, expressæ ab Ecclesia non condemnatas, apud quemcumque reperissent, eas pro vere probabilibus, & ipsi haberent, & aliis pro regula ad conscientie tranquillitatem opportuna traderent. IMMO INCREDIBILE NON EST EOS SUBLISATANÆ INSINUATIONE DECEPTOS sub humanitatis cuiusdam lenocinio, mutuique honoris specie quibusvis aliorum dictis probabilitatem ideo attribuisse, ut quam ipsi prærogativam prioribus ultro dedissent, eam ipsis posteriores non inviderent. Hac arte dolosus inimicus, postquam doctiores, qui & sibi invigilare, & aliis prospicere debuerant, prægustato plausu amplioris fame per laxarum opinionum evulgationem sibi certo acquirenda fascinasset, per eos nimis incautos in campo moralis Theologiæ optimo severarum opinionum tritico abunde sato detestanda laxitatis zizania superfeminavit, & abiit. Conscius quippe erat, ea absque boni tritici iactura nunquam evellenda. Certam proinde sibi gratulatus est victoriam, quia norat se humana indultia vix impediri posse quo minus sui voti compos fieret. Quid enim? Tolerandæ erant scandalosa laxitatis opiniones noctivæ? At hoc ipsum erat quod

„ omni

omni cura, ut fieret, conabatur. Quid ergo? Eradicandæ erant non tam emergentes gemmæ, quam adultæ, vincula- tæque cum tritico zizaniorum herbæ? At id absque tritici iactura, id est absque sinceræ veritatis iactura non tam convellendæ, quam evellendæ periculo fieri haudquaquam posse non immerito gloriabatur. Hæc sunt quæ a multis annis doleus perpexi, quando primum viros magni, sed effrenis ingenii, fractis severæ, iustæque moderationis habenis ad laxè opinandum, quasi calcaribus adactos, præcipitanter currisse, & adhuc currere animadvertebam.

III. Plurima hic habet Terillus, quæ infra expendemus. Unum & alterum hic adnotabo. Primum est, INNUMERABILES istos Theologos, qui, amplificandæ fame prægustato plausu, & satanæ insinuatione decepti, scandala laxitatis multiplicarunt, non sibi tantum, sed aliis quoque præcæpitium aperuisse: quod summopere perpendendum est. Nam posteriores Probabilitate auctoritate præcedentium scripserunt: illos se secutos esse gloriantur. Ergo, si a via veritatis aberrarunt illi, & posteriores aberraverint oportet. Alterum, viros magni ingenii, fractis iustæ moderationis habenis, viam latam, & spatiosam, quæ ducit ad perditionem, cucurrisse, Terillus luget. Qui sunt hi viri magni, & effrenis ingenii, qui laxitatis iurisdictionem amplificarunt? Sunt iuxta Fabrum Carameum, Diana, Pasqualigus, & similes. At Terillus hos Auctores magnificat, exultat, & ut magistros laudat. Ex his qui Cursum Theologiæ moralis probabilisticæ edidit, vix est qui laudatis possit anteferri: & tamen hi sunt qui laxius scripserunt. Si cum ipsis de palma Leander a SS. Sacramento contendere potest: iure sibi eam vindicare nequit. Hæc pauca deli-asse nunc sufficiat; sequentibus vero §§. res tota innotesceat.

§. II.

INNUMERABILES Probabilistæ, qui iuxta P. Antonium Terillum spiritu falsitatis & ambitionis decepti laxas opiniones evulgarunt, omnes ingrediuntur elenchum Auctorum formatum ab eodem P. Antonio Terillo. Evidenti demonstratione evincitur nullius esse Doctores istos auctoritatis.

I. Prima propositio. Iuxta Terillum INNUMERABILES Theologi recen-

tiores ab anno circiter 1630. ad annum usque 1660. in campo moralis Theologiæ laxarum opinionum zizania seminarunt, ut apud indoctum vulgus plausum vanæ existimationis, & popularis auræ sibi compararent.

II. Secunda propositio. Huiusmodi omnes Probabilistæ sunt, componuntque elenchum Auctorum quos Terillus ut defensores Probabilissimi citat. Ergo, Terillo iudice, innumerabiles, id est fere omnes, delendi sunt ab eiusdem elencho.

III. Primam propositionem evinco verbis ipsius Terilli inquentis. INNUMERABILES sunt qui a xxx. annis Summis casuum, rerumque moralium tractatibus bibliothecas impleverunt. Cum enim plus æquo fame, vanæque de sua doctrina existimationis essent cupidi, ad nova promenda animosiores effecti, in opiniones laxiores oculos coniecerunt. Ex laxis, resolutionibus ad alias laxiores, & aliis sibi præcæpitium aperuerunt. Nec desuere qui laudi sibi verterent laxiores sententias in unum colligere. Immo incredibile non est, eos subtili SATANÆ insinuatione deceptos. Hac arte dolosus inimicus, postquam DOCTIORES, prægustato plausu amplioris fame, per laxarum opinionum evulgationem sibi certo acquirenda, fascinasset, per eos in campo moralis Theologiæ detestanda laxitatis zizania superfeminavit.

IV. Secundam propositionem, videlicet, innumerabiles præfatos Theologos omnes esse Probabilitas, verbis pariter eiusdem Terilli evinco. Inquit enim cit. tract. quest. cccxiii. Certum enim est omnes omnino Doctores totius Ecclesiæ, præter unum Comitolum, qui in re ab aliis non discrepat, iam a centum & amplius annis in terminis expressis tradidisse benignam sententiam. Ergo evidens est, hac clausula Omnes Doctores totius Ecclesiæ includi innumerabiles illos qui ab anno 1577. ad annum usque 1660. scripserunt in re morali. Sed istorum innumerabiles fuerunt iuxta Terillum spiritu Satanæ decepti. Ergo Probabilissimus magna ex parte a Satana proficitur.

V. Illustratur demonstratio. Facti veritas est manifestissima, omnes ad unum Theologos Probabilitas, qui usque ad sua tempora scripsere, suo inferuisse Terillum elencho. Si quem casu omisit, id evenit quod illius mentem fugerit. Fortius. Iuxta Terillum, Satanæ doctiores dementavit. Hac arte dolosus inimicus postquam DOCTIORES fascinasset &c. Quis dixerit, Terillum Doctiores Probabilistarum suo non inferuisse elencho? Semidocti, & vulgares Casuistæ, seu

Summularii, secuti doctiores sunt. Ergo hi ab illis, & illi a dolo inimico, Terillo teste, decepti fuerunt. Ergo omnes Probabilitate delendi sunt ab elencho Auctorum quos obtrudunt Terillus, Ardeskin, La-Croix, ceterique Probabilistae. Urgeo iterum DOCTIORES, qui Probabilismum amplificaverunt, quique laxiores, & scandali plenas opiniones docuerunt, sunt Caramuel in Apologia damnatus, Pasqualigus in pluribus prohibitus, Ioannes Sanchez prohibitus, Moya prohibitus, Marcus Vidal prohibitus, Diana, Tamburinus, Baunius, Leander, Escobarius, Castropalaus, alique similes. Hi omnes laudantur a Terillo. Oro nunc Probabilitas, ut designent nobis Doctores inter ipsos doctiores, qui pra laudatis laxius scripserint. Terillus in laudato prologo testatur, Theologos laxarum opinionum inventores scripta sua typis mandasse. Mirum est quo ardore ad scripta sua typis mandanda incubuerint. Cedo: inter libros typis editos a doctioribus Probabilistis, qui sunt in quibus laxiores reperiantur opiniones, & non sint a Terillo laudati? Ergo Terillo iudice, nullius omnino sunt auctoritatis Doctores quos citant Terillus, Ardeskin, La-Croix, Viva, alique. Nam doctiores secundum P. Antonium Terillum decepti fuerunt Satana insinuatione, & mundanae famae plausu. Vulgares vero Casuistae, ut oves, & aves secuti sunt doctiores inter ipsos.

§. III.

Alia evidenti demonstratione evincitur, nec Terillum, nec eiusdem doctrinae affectas quidquam in hac causa auctoritatis habere.

I. Illi Auctores nullius sunt in re morali auctoritatis secundum Terillum, qui student legis obligationem extenuare, & diminuerent. Nemo haec tantum vim legum extenuavit, quantum Terillus. Ergo nulla illius, eiusdemque sequacium auctoritas.

II. Evinco primam propositionem verbis eiusdem Terilli, qui in cit. tract. quest. vi. num. 44. pag. 94. haec scribit. „Ad hanc classem accedunt ii qui, nescio qua de causa inducti, toti in eo laborant ut rationes inveniunt ad obligationes aut tollendas, aut minuendas. Hi enim cum debita animi dispositione ad veritatem investigandam non accedunt, quia ex industria in omnibus laxiorem viam inire conantur: atque, dum laxiorem viam sua auctoritate conantur sta-

bilire, sibimetipsis obstant; illudque quod praeferunt, non modo non assequuntur, sed illi obstitendo potius obicem ponunt. Efficiunt enim ut ex sua ipsorum auctoritate nulla probabilitatis accessio parti cui favent, accedat, cum ansam dent praesumptionibus, quod ob affectum in unam partem indebitam propensum in suis discursibus non, ut virum prudentem decet, conclusionem elicerint, rationesque pro parte opposita, ut decet, examinaverint. Atque ita fit ut apud sinceros rerum aestimatores propria eorum auctoritas vilescat, quodque in omni deliberatione quam inordinatus affectus regulat, ut moris est, evenit, ut medium quod auctoritati acquirere oportuimum credebant, eidem aut perpendenda, aut diminuenda causam praebant. Quocirca si tales viri aliquid singulare asserant, maxime vero contra sententiam, aut sensum communem, non illico censi poterit certo probabile. Si vero aliquid cum aliis adfirmant, id eum quidem gradum probabilitatis habebit quem a priorum asserentium auctoritate habuerat, sed ab illius auctoritate probabilitas illa vix ullum incrementum accipiet, nisi forte pro casu raro, quo arctiorem sententiam amplecteretur, aut aliunde constaret eum nulla passione vehementi impeditum suam sententiam protulisse. Neque vero ex modernis casuum Scriptoribus, & Collectoribus desunt aliqui quibus haec nota inuri posse videtur, ut eorum libris, & modo discarrendis, ac procedendi apparet: qui proinde parvam suis dictis auctoritatem conciliant. Novi etiam ingeniosos Theologiae magistros, qui sibi laudi vertebant ad laxiorem in rebus moralibus sententiam propendere, eamque defendere.

III. Evinco secundam propositionem verbis pariter eiusdem Terilli. Theologorum nemo plus detrahit legibus divinis iurique naturae quam qui haec duo ponit principia. Primum: Nulla lex, quae in utramque partem a Theologis disputatur, obligat. Alterum: In legibus divinis, & humanis controversis libertatis humanae possessio praevalet. Nihil sane laxius quisquam Theologorum excogitavit. Haec duo principia constituit Terillus, ut capitalia sui systematis. Ergo Terillus omnes alios Theologos in diminuendis legum divinarum obligationibus superat. En verba Terilli loc. cit. quest. xxiii. num. 14. pag. 411. Nulla lex obligat, nisi sufficienter promulgetur. At quoties rationes adfunt proba-

biliter arguentes, partem minus tutam esse licitam, impossibile est legem praecipientem partem tutiorem esse sufficienter promulgatam. Ergo impossibile est illam legem obligare quemquam, quamdiu probabile est partem oppositam non esse prohibitam. Hoc est primum potissimumque Terilli, & ceterorum Probabilitatum fundamentum. Alterum quoque principium, quod propugnat cit. quest. xxiii. num. 46. & quest. xxvi. capitale est, nempe, in legibus dubiis praevalere libertatis possessionem. Haec sunt illius verba. Evidens est voluntatem esse sui iuris. Ratione huius domini voluntas ex naturali sua conditionis excellentia est in plenissima possessione domini. Ergo, donec pari certitudine constet, legem aliquam, restringentem dominium naturale, eiusque usum existere, non tenetur homotalem legem admittere. Ecce regula illa iuris: In dubio melior est conditio possidentis. Non solum ad aequalitatem, sed cum manifesto excessu potior locum tenet in voluntate relate ad omnem materiam. . . . . Atque hinc efficacissime confirmatur ratio quarta, in qua diximus, legem dubiam non obligare: hoc enim multo magis valet, quando dubitans est in possessione suae libertatis, quia melior est conditio possidentis. Haec sunt duo Terilli, & Probabilitatum principia. 1. Lex disputationi subiecta non est lex. 2. In legibus dubiis melior est conditio possidentis. Ergo Terillus superat omnes Theologos in extenuandis legibus. Iuxta Terillum Theologi eiusmodi nullum addunt opinionibus probabilitatis gradum. Ergo Terillus iuxta ipsum Terillum nullius auctoritatis est in hac causa. Ergo nullius quoque auctoritatis sunt ceteri Theologi qui Terillum sequuntur, praesertim P. Claudius La-Croix, P. Dominicus Viva, qui potissimum ipsi adeo addicti sunt, ut lectores mittant ad Terillum ceu ad magistrum.

§. IV.

Alia exceptiones, quibus diminuitur, & ad nihilum redigitur elenchus Terilli, Ardeskin, & La-Croix. Numerus Auctorum Probabilistarum adeo exiguus est in conspectu Antiprobabilistarum, ut nullius sit ponderis in hac causa.

I. P Ioannes Cardenas, inter Probabilitas Theologus revera acutus & pius (qui, si Probabilismum, quem speculative, ut sic dicam, & praedictis Scholae

praeventus defendit, excipias, saniorum doctrinam amplectitur) quatuor assignat exceptiones, ob quas nullius auctoritatis reputat Theologos quibus haec quadrat. Sunt autem eiusmodi: Prima, si pars opposita sit certa. Secunda, levitas, vel nullitas fundamenti, cui immititur. Tertia, si Auctor docuerit improbabilia. Quarta, si Auctor affirmat conclusionem, sine eo quod examinet fundamenta utriusque. Tractat. i. de probabil. disput. ii. cap. iv. num. 106.

II. Exceptio cui potissimum subiacet Terillus, tertia est; quamvis nec ab aliis immunem eum facio. Quod ille docuerit improbabilia in hac controversia, tum facti, tum iuris; evidens est. Ad facta quod attinet, illius paradoxa sunt incredibilia. Docet, sextantum Auctores repugnare Probabilismo. Antiprobabilismum filium esse heresis Iansenianae. Antiprobabilitas aut esse hypocritas, aut impios. In materia iuris damnata, nedum improbabilia docet. Haec quippe scribit. Universaliter tam in materia fidei, quam morum, unicuique licitum est sequi quaecumque opinionem directe minus probabilem, minusque tutam, etsi opposita sit, & credatur probabilior, ac tutior: sed sermo restringitur ad opinionem cuius practica probabilitas est certa operanti. tract. de conf. quest. xxiii. assert. 1. n. 5. pag. 407. Cavillosa petitio principii est, quod opinio minus probabilis in conspectu probabilioris sit certa ipsi operanti. Hoc est principium, quod semper supponunt, & numquam probarunt Probabilitate. Verum de hoc suo loco. Illud nunc est summopere animadvertendum, Terillum propugnare suum Probabilismum aequae concludere in mortu ac fidei controversiis. Hoc pluribus in locis sui tractatus ostendit. Qu. xxvii. nu. 23. assert. 3. pag. 543. haec scribit in titulo. Haec regula efficaciter ostendit licitum esse in materia morum, & FIDEI sequi opinionem minus probabilem, probabiliori relicta, & convincit Augustinum ita sensisse &c. Atque Ecclesia usum Probabilismi damnavit in materia fidei. Ab infidelitate excusabitur infidelis ductus opinione minus probabili. Ergo secundum Terillum, si Ecclesia damnavit Probabilismum in materia fidei, pariter eundem damnavit in materia morum. Ergo Terillus, qui penes suos Probabilistas Doctor classicus audit, nullius est auctoritatis iuxta doctrinam eiusdem Terilli.

III. Vi secundae exceptionis ab elencho Terilli, Ardeskin, & La-Croix delendi sunt omnes meri Summularii, & puri Collectores,

res, qui maior sane sunt Casuistarum pars. Isti enim, ut ait Navarrus in Manual. cap. xxvii. num. 289. Cardenas, Elizalde, alique Theologi, veluti aves aliam volentem avem sequuntur.

IV. Ab elencho præfato arcendi sunt omnes illi qui docent Probabilismum æque in externo, ac interno foro valere. Porro isti iuxta Dianam sunt quadraginta, secundum Camargum septuaginta, & iuxta Salmanticenses tract. xxix. cap. i. punct. 4. fere omnes, & multorum iudicio satis consequenter: immo ita consequenter, ut numquam quidquam veri discriminis assignare hæcenus potuerint Probabilistæ posteriores. Si ergo citati Auctores, qui nullum discrimen agnoverunt in usu Probabilismi tam interni, quam externi fori, viverent, Probabilismum detestarentur, eum viderent illum proscriptum pro foro externo.

V. Tandem ab elencho detrahendi sunt illi omnes qui negant usum Probabilismi in praxi, licet illum defendant speculative. Hos inter eminent P. Nicolaus Pegulet, seu Gualdus Cler. Reg. Hic integram Tomum edidit, proscriptum tamen a S. Romana Sede, in defensionem Probabilismi, & cap. vi. hæc scribit: *Ego ob reverentiam quam summam illustriſſima Cæſari Gallicano profiteor, non audeo definire, opinionem nostram in praxi licere. Idcirco in praxi probabilior utemur.* Idem repetit sapius tum in cit. Tom. tum Tom. III. D. Aug. ver. Probab. Similes Scriptores quo loco haberi debeant, nullus ignorat. Volumina edunt in re morali, ut id defendant cuius praxim damnant? Ut minus, & otio, & litteris isti abutuntur.

VI. Paucis rem expediamus. Ex iis quæ delibavimus, duo constant. Alterum: Doctores præcipui Probabilismi sunt sequentes, Caramuel, Diana, Ioannes Sanchez, Thomas Sanchez, Terillus, Pasqualigus, Tamburinus, Bordonius, Vidal, Leander, Moya, Ardeskir. Illorum quinque sunt prohibiti; ceteri omnes in hac causa laxa, & improbabilia docent. Ergo, testibus Terillo, & Cardenas, nullius sunt auctoritatis.

VII. Alterum numerum spectat. Hic autem, demptis demendis, exiguus est. Quare vereor ne multi Probabilistæ, qui pro ingenio, & ut factionem augeant, hunc numerum multiplicent, rei sint damnabilis falsitatis. Inquit P. Riccius Iesuita: *Longus ille Doctorum syllabus, qui pro usu licito sententiæ benignæ producitur ad terrorem, in causa est ut quamplurimi certo persuadeantur opinio-*

nis minus tuta, & minus probabilis licitum esse usum. Unde fit ut longus ille Doctorum index terroris simul, & erroris causa sit. Quot imperiti Confessarii, vel Summistæ in Probabilismum prolabantur Auctorum multitudine compulsi? Recentiores Probabilistæ, La-Croix, Catalanus, Viva, ceterique hunc elenchum, a P. Terillo compositum, citant. In fide Terilli scribunt. Porro evidentissime ostensum est, nullius hac in re fidei Terillum esse. Quoniam adfirmat, & negat facta, luce meridiana clariora. Ergo sicuti Terillus dux, ita sequaces nullius sunt auctoritatis. Qua vero conscientia in factogravissimo universum hominum coetum fallere conentur benigni isti Auctores, penes ipsos sit.

VIII. Ceterum, ut Probabilistas ad incitatas redigamus, verus sit elenchus Auctorum quem formavit Terillus. Sint Auctores Probabilistæ ducenti, qui est numerus supremus ab illis formatus. Mille alios ego Auctores eiusdem generis concedere illis volo. Quid inde? Adhuc assero, ita exiguum hunc esse numerum in conspectu Auctorum Antiprobabilistarum, ut nullius omnino sit auctoritatis. Et primum decreta Capitulum generalium, aut constitutiones omnium præcipuorum Ordinum Regularium adversus Probabilismum non prævalent fortassis ducentis Theologis? Quindecim Synodi dioecæsanæ Ecclesiæ Gallicanæ, plures Synodi Italiæ, pluresque Episcopi Hispaniæ non prævalent mille Probabilistis? Respondet P. La-Croix Lib. I. num. 232. *Episcopus aliquos Gallicæ quandoque fuisse Iansenistas.* Ite res se habeat. At Episcopi Italiæ, & Hispaniæ faverunt ne Iansenistas? Verum, his omnibus missis, in medium prodeant Comitæ universi Cleri Gallicani, anno 1700. celebrata. Prodeant omnes Episcopi, omnes Universitates, omnes Theologi, tum sæculares, tum regulares, vastissimæ monarchiæ Galliarum. Hæc sola Comitæ integræ doctissimæ nationis, & Concilium œcumenicum Vienneſe, & antecessores Episcopi, qui ibi laudantur, prævalent mille Theologis, nedum ducentis Probabilistis. Hoc solum Concilium, hæc integræ natio, iuncta Theologis, & Episcopis aliarum nationum, obstruit æternum os omnibus Probabilistis, & Casuistis. Ergo evidens est quod proposui, videlicet elenchum Auctorum contextum a Terillo, etiamsi admittatur ut sincerus, nullius omnino esse auctoritatis in conspectu auctoritatis Conciliorum, Episcoporum, & omnium.

nium Theologorum, qui, reiecto Probabilismo, probabiliorum doctrinam defendunt.

CAPUT VIII.

Theologi Ordinum regularium, qui detestantur Probabilismum, & probabiliorum doctrinam propugnant.

Hæcenus Pontifices, Episcopos, & Concilia attulimus adversus Probabilismum. Doctrinam quoque SS. Thomæ, Antonini, Alberti Magni, qui per summam iniuriam ab adversariis minus peritis allegari solent, expendimus. In præsens singulorum Ordinum regularium Theologos dabimus, ut quisque conferre hoc valeat cum illis a Terillo citatis. A Theologis Dominicanis initium capiam.

§. I.

Theologi Ordinis Prædicatorum, convulso Probabilismo, probabiliorum doctrinam propugnant.

I. Primum omnium expendam oportet textum quem ex prologo constitutionum huius Ordinis opponunt Probabilistæ, sequentes Terillum, qui de Reg. morum quest. viii. Part. I. nu. 25. illum describit. Est vero eiusmodi. *Declaramus, quod tria sunt præcipue quæ salutem animarum impediunt. Omitto duo priora. Tertium est austeritas in consiliis, & opinionibus. Terrentur enim homines in tantum, ut salutem propriam negligant. Quapropter relaxanda est, quantum fieri potest, rigiditas, & austeritas in consiliis, ac homines benigne tractandi sunt. Numquid insinuat, eligendam minus probabilem in conflictu probabilioris opinionis? Integer Ordo, qui in comitiis generalibus anno 1656. suos subditos animavit ad confutandum Probabilismum, numquid violavit præfatam prologi interpretationem? Relaxanda est austeritas, quantum fieri potest. Verum habet. Sed non est inducenda pernicioſa laxitas. Etiam D. Paulus lacte benignitatis potandos fideles infirmos docuit. Quid inde? Summa benignitate tractandi homines sunt, ut reducantur ad poenitentiam; non laxitate palpandi, ut volentur in vitiorum cæno. Hæc fusius confutata invenies, ubi legimus sensum explicatur evangelici oraculi: *Iugum meum suave est.* Ad rem.*

II. Duas in classes tribus Theologos Or-

dinis Prædicatorum qui Probabilismum reiecerunt. In priori antiquos, qui, antequam erumperet in lucem Probabilismus, eundem penitus labefecerunt. Sunt autem sequentes. S. Th. Vincentius Bellovacensis, S. Raymundus, B. Umbertus de Romans V. Generalis Ord., B. Albertus M., Durandus de S. Portiano, Petrus Paludanus, S. Antoninus, Ioannes de Friburgo, Ioannes Lambæus, Ioannes Erdemberg, Cardinalis Caietanus, Ioannes de Tavia, Bartholomæus de Pifa, Franciscus Ferrariensis Generalis Ordinis, Sylvester Priaras Magister Sac. Palatii, Dominicus Soto.

III. Probabilismo invecro a P. Bartholomæo Medina plures Theologi Dominicani adhæserunt. Quid ultra adversarii expectant? Nos candide fatemur, plures Dominicanos ad scopulum allisſe Probabilismi, sed addimus, Religionem hanc numquam subditorum adoptasse opiniones, quin easdem, pro re nata, confutasse, ac si fuissent ab exteris inventæ. Unicum Magistrum sequitur S. Thomam. Ut primum vidit, Probabilismum laxandis moribus, animarumque perniciæ inservire, cum classicum in eundem cecinit, & calatam acuerunt Theologi.

IV. Ven. Seraphinus a Porreſta, Iulius Mercorus, Petrus Passerinus, Petrus Labat, Vincentius Contensonius, Io. Baptista Conettus, Vincentius Baronius, Ludovicus Bancellus, Seraphinus Picinardus, Iacobus de S. Dominico, Maiolus, Natalis ab Alexandro, Franciscus Sanchez, Franciscus Taxeda, Martinus Wigandt, Ioannes Martinez de Prado, Thomas Lucionius, Marius Diana, Ioannes Conradus, Ludovicus Minutulus, Petrus Martyr Petrucci, Dominicus de Marinis, Cardinalis Capisucchi, Cardinalis Gotti, Antonius Irribaren, Oliverius Richeceur, Marcellus Morona, Iosephus Bono, Hyacinthus Amat de Graveſon, Antonius Bordonius, Ildephonsus a S. Thoma, Norbertus del Becque, Franciscus Vanraſt, Vincentius Ferrerius, Hyacinthus Serpy, Vincentius Bosius, Thomas Pius Milante, Ioseph Augustinus Orsi Sac. Palatii Magister. Ne multa: omnes istius Ordinis Theologi, quin Ordo ipse universus doctrinam Probabilismi detestatur, & oppositam amplectitur.

§. II.

Theologi Ordinis S. Benedicti adversus Probabilismum.

I. Sapientissimus Cardinalis Aguirre Benedictinus, plurimum annorum spatio Pro-

Probabilissimi caligine obductus, cum primum ad Patres, & Concilia revolvenda animum adiecit, lucem aspexit veritatis, & continuo adversus Probabilissimum calamum acuit tanto zelo, ac si perniciosissimum errorem confutandum suscepisset. Testatur, spiritum universæ Ecclesiæ omnium sæculorum fuisse Probabilismo adversum: semper in Ecclesia in controversiis morum, aut fidei probabiliorum doctrinam regnasse, pulsa minus probabili. Hæc quippe scribit in præfat. ad Concil. Hisp. *Hic fuit semper spiritus Ecclesiæ, tam in Pontificibus Romanis, Cardinalibus, & Episcopis, quotquot canones Conciliorum ediderunt, quam in his qui pietatis, & doctrinæ laude illos usque modo imitati sunt. . . . Hæc videtur fuisse praxis assidua SS. Pontificum, ac Theol. doctrina, ac pietate insignium a tempore nascentis Ecclesiæ usque ad finem fere sæculi præcedentis, quo cepit reputari securus usus opinionis benignæ probabilis in concursu opinionis austerioris, æque probabilis, aut probabilioris per restrictiones antiquis ignotas.*

II. Præter hunc doctissimum Cardinalem Probabilismo bellum indixerunt *Celestinus Cardinalis Sfondrati, Gabriel Gerberon, Ioannes Mabillon, Abbas Gardius custos Bibliothecæ Pontificiæ, Facundus Torres Generalis Congregationis Hispaniæ, Anselmus Gomez, Ioannes Baptistæ Lardius.* Sunt & alii plures (concludit Cardinalis Aguirre) eiusdem sententiæ in diversis Congregationibus Benedictinis Italiæ, Galliæ, & Germaniæ. Ad do, hac nostra tempestate universam hanc perillustrem, doctissimamque Religionem Probabilissimum repellere. Quis validius hunc labefactavit adversus P. Danielelem quam P. D. *Mattheus Petit Didier?*

§. III.

Theologi Franciscani adversus Probabilissimum.

I. **A**lexander de Ales, S. Bonaventura, Ioannes Scotus, S. Bernardinus Senensis, Angelus de Clavasio, Antonius Cordubensis, Ioannes Trovamala, Cardinalis Brancatius de Laurea, P. Philippus Faber, Antonius Matteucci, Bartholomæus Durant, Franciscus Henno, Cyrillus Rabeus, Bernardinus Ciassoni, Bonaventura Recanati Concionator Apostolicus, Paulus a Lugduno, Caietanus a Bergamo, Palbuncitus, Donadoni Episcopus Sebenicensis, Cardinalis Casinus. Quid

quod Religio ipsa Seraphica decretum edidit sequendi sententias probabiliores?

§. IV.

Theologi Augustiniani adversus Probabilissimum.

I. **L**ambertus Le Drou Episcopus Porphyriensis, Ignatius Lacerda Episcopus Aquilanus, Henricus Noris Cardinalis, Franciscus Farvaque Professor Lovaniensis, Ioannes Schervietzerus Doctor Colonienensis, Bartholomæus Riccius, Fredericus Gavardi, Leonardus Vanroy, Nicolaus Girchen, Aurelius Piette, Ioannes Libente, Fulgentius Belleli, Antonius Guerverus, Ioannes Laurentius Berti, qui Lib. XXI. suæ Theologiæ, elegantis stilo conscriptæ, hæc habet cap. XII. Et, si Gibbonem, & Solonem excipias, quot quot ad manus meas pervenerunt, Probabilissimum refutant, & probabiliorum sententiam defendunt. Nonnulli mihi obiecerunt, cur in Historia Probabilissimi silentio præterierim Christianum Lupum? Quibus respondeo, idcirco me illius non meminisse, quod in sua illa dissertatione posthuma controversiam hanc nostram reapse non verset saltem ex instituto. Et, quantum colligere mihi licuit, Antiprobabilistis, minime vero Probabilistis, favet. Audi iudicium P. Bernardi Desirant, præmissum laudatæ dissertationi, insertæ Tom. XI. edit. Venet. De opinione probabilis eximius Auctor tam certa statuit, ut probabilitatem superet: sic probat, ut Probabilista non sit. Observas, tamen, ne incautus proberis errasse. Probabile enim vocat, non quod probari posse a paucis putes, sed quod probatum a pluribus, omni hac in parte exceptione maioribus: & ne tunc quidem hoc indulget, ut si a iuris naturæ tramite recedere te contigerit, culpa omni solutus sis. Integram hanc dissertationem legi non sine difficultate. Posthuma enim est, & informis fetus. Eo spectat, ut evincat, licitum semper fuisse in Ecclesia usum opinionis probabilis tum circa leges positivas humanas, tum circa leges naturales, & divinas. Ignorantiam tamen iuris naturæ ab omni culpa non purgat, ut notavit Desirant. Innumera exempla congerit, quibus evincat, obtinuisse in Ecclesia opiniones contrarias probabiles, & gravissimos Doctores secutos fuisse minus tutas, quæ tamen sibi probabiliores erant. Cap. XII. quest. v. docet, licitum esse contra proprium iudicium sequi

sequi opinionem aliis probabilem, dum cogit aliqua dispensatoria necessitas. Ita sanctus Dracontius obedivit contra proprium iudicium S. Athanasii: & similiter quisque subditus obedire debet suo Prælato. Hæc docemus omnes. Soli Probabilistæ defendunt, posse subditum non obedire Prælato, ductum opinione probabilis. Non modo Cl. Lupus in hac dissertatione Probabilistis non favet, sed opiniones defendit quæ & Antiprobabilistis ipsis nimis rigidæ videntur. Legge quæ docet de homicidio ob necessariam defensionem patrato. Sed audiant Probabilistæ quæ scribit cap. II. *Hinc oritur questio, inquit, an unicus Doctor possit facere sententiam probabilem? An ipsam non dumtaxat inchoare possit, sed etiam solus constituere, & firmare? Plures hodie affirmant (Probabilistæ.) Eiusdem sententiæ fuit Hæresiarcho Pelagii collega Celestinus. Etenim in Carthaginensi Synodo, cum dixisset circa originale peccatum utramque contradictionis partem esse probabilem, & negativam probari variis Ecclesiæ catholica Doctoribus, a S. Paulino Diacono rogatus ipsorum nomina, respondit; Sanctus Presbyter Ruffinus, Romæ qui mansit cum sancto Pammachio. Ego audivi illum dicentem, quod tradux peccati non sit. Et rogatus alios, & non valens adducere plures, denuo respondit: Non tibi sufficit unus Sacerdos? Ad statutam probabilem sententiam volebat solum Ruffinum sufficere. Ita habes apud sanctum Augustinum in libro de peccato originali. De hac questione legendum suggerit sanctum Augustinum Lib. III. cap. IV. de baptismo, ubi sic incipit: *Quid ad Iubaianum &c.* Verum de hoc plura fatis.*

§. V:

Theologi Carmelitæ, Trinitarij, & Minimi adversus Probabilissimum.

I. **C**armelitæ excalceati hac tempestate, quantum colligere potui, communiter Probabilissimum oppugnant. Illum strenue exagitarunt Carolus ab Assumptione sub ascitico nomine Philaleti Eupestini, Henricus a S. Ignatio, Marinarius Brocardus, Christophorus a S. Ioseph, qui integrum Tomum in folio Romæ anno 1711. edidit, in quo num. 686. hæc scribit. *Placuit etiam hic apponere ad confusionem meam, quod mihi contigit, ut ignorantia mea innotescat. Per plures annos amplexus sum benignum*

Probabilissimum, nec cognovi meam deceptionem, donec procedente tempore mihi divina pietas tribuit lucem, ut illam cognoscerem, & palinodiam libentissime recantarem. Et contra Probabilissimum laudat S. Matrem Theresiam, & S. Ioannem a Cruce. Dent nobis Probabilistæ vel unum virum gravem, qui, innutritus Probabiliorismo, ætate provec̄ta, hoc abiurato, amplexus Probabilissimum sit.

II. Ex Trinitariis *Michael a S. Ioseph* librum edidit inscriptum *Estudio de la Verdad* anno 1715. in quo efficaci, & eloquenti stilo Probabilissimum refellit. Et Magister Vincentius Ferrerius Dominicanus in sua adversus Probabilissimum dissertatione, edita anno 1725. scribit nu. 125. de Trinitariis sequentia: *Hæc sententia tam diu evaserat communis apud Discalceatos, ut a viris fide dignis eiusdem Ordinis accepti.*

III. Ex Minimis *Maignanus*, & unus pro omnibus sapientissimus *Palancus*, qui integro Tomo, in scripto de conscientia, ad nihilum redegit Probabilissimum.

§. VI.

Theologi Societatis Iesu adversus Probabilissimum.

I. **A**nquam Theologos Inclytæ Societatis, qui strenue adversus Probabilissimum pugnaverunt, refero, nonnulla Scriptorum eiusdem Societatis contraria hac de re placita explicem fas est.

II. P. Claudius La-Croix Lib. I. num. 169. docet, *Auctores fere OMNES e Societate Iesu Probabilissimum defendere.* Similia docent Terillus, Esparza, Casnedi, & communiter recentiores Iesuitæ, qui præcipuos Societatis Doctores, ut Bellarminum, Pallavicinum, Toletum, Suarez, vel repugnantes, in Probabilissimum pertrahere conantur.

III. Contra gravissimi Societatis Scriptores calumniatorum loco habent eos qui Probabilissimum Theologis Societatis adscribunt: atque ut ab hac nota Societatem propugnarent, innumeras ediderunt Apologias. P. *Stephanus de Camps* librum edidit, cuius hic est titulus:

QUESTIO FACTI,

Utrum Theologorum Societatis Iesu propria sint ista sententia dua.

PRIMA.

Ex duabus opinionibus probabilibus possumus sequi minus tutam.

SECUNDA.

Ex duabus opinionibus probabilibus licitum est amplecti minus probabilem.

Initium primi capitis hoc est: *Utrum vera sint ista sententia, an falsa, non disputo. Hoc unum quero, sintne Theologorum Societatis IESU propria? Dudum est enim, quod id Montaltius, aliique Scriptores larvati, quam importune, tam falso illis exprobraverunt. Illud est animadversione dignum, quod P. De Champs, non impropere Montaltio, sive Paschali, quod laxas opiniones de usura, de homicidio, de mendaciis, perjuris, aliisque materiis adscripserit pluribus Societatis Theologis; neque hos Theologos ab eiusmodi opinionibus defendendos expediens indicavit; sive quod ratum sibi fuerit, textus sincere relatos fuisse; sive quod melius existimaverit, ad fontem laxitatis digitum intendere.*

IV. P. Mattheus Moya volumen quoque edidit, quo sibi probandum suscepit, Probabilismum non esse Societatis doctrinam. P. Honoratus Fabri duo volumina in folio edidit sub hoc titulo, *Apologeticus Societatis Iesu*. P. Daniel, P. Gonzalez, P. Camargo validas quoque apologias ediderunt, ut Societatem a nota Probabilismi vindicarent.

V. Heinc colligo duo. Alterum est aperitissima pugna inter Scriptores Societatis super hoc facto: sit ne Probabilismus eiusdem Societatis adoptata doctrina. Adfirmant Terillus, La-Croix, & ceteri Theologi Probabilistae; negant de Champs, Annatus, Daniel, Gonzalez, Camargo. Alterum est. Si doctrina probabilistica adeo est benigna, & salvandis animabus adeo opportuna; cur reputantur calumniatores qui talem doctrinam Theologis Societatis adscribunt? Dicendi ne calumniatores sunt qui sanam doctrinam alicui communitati tribuunt? Neque dicas, ideo calumniae postulari illos qui Societati tribuunt hanc doctrinam, quod

Dominicani, non Iesuitae illam excogitarint. Quoniam quaestio haud est de inventionem, sed de fautoribus talis doctrinae. Si sana est, cur tanto studio gloria inventionis respuitur? Si sana non est, cur adoptatur? Plura hic dicenda essent, quae praetereo. Pugna Scriptorum non alio pacto conciliari potest, nisi hac via. Qui Probabilismum propugnant, ut La-Croix, Terillus, Viva, Casnedi, Probabilistae volunt. Contra, qui Probabilismum oppugnant, a Probabilismo, quoad fieri potest, alienos offendere conantur praefatos Theologos. Facti veritas est. Nam Gonzalez, Camargo, Munieffa, de Champs defendunt a nota Probabilismi Theologos Societatis; quia hi Probabilismum detestantur. La-Croix, Viva, Casnedi, & ceteri recentiores Iesuitae Theologos fere omnes suae Societatis contendunt esse Probabilistas, quia ipsi Probabilistae sunt. Verum hoc quid ad nos?

VI. Illud ego assero, celebriores, sapientioresque Theologos Societatis Probabilismo infectos esse. Illorum nunc splendida nomina exhibeo. Sunt itaque loco primo tres celeberrimi Cardinales Bellarminus, Toletus, Pallavicinus. Adeo evidens est piissimum, doctissimumque Bellarminum Probabilismo infectum fuisse, ut P. Christophorus Ralsler Iesuita vereatur ne Cardinalis sapientissimus ad Rigorismum declinaverit. Inquit enim disput. III. quaest. IX. art. 2. num. 499. *Contrarius quippe est benigniori in hac questione sententia, statque pro rigidiore. Merito tamen dubitari potest an non & ipse deflexerit in nimium rigorism.* Cardinalem Pallavicinum abiurasse Probabilismum, testantur PP. Elizalde, Nicolaus Pallavicinus, Gonzalez, Camargo, testes superiores, omnique exceptione maiores. Quare nimis temere P. Claudius La-Croix pronuntiavit Lib. I. num. 323. *Quoad Pallavicinum satis est quod benignam certo tenuerit, quam an retractaverit, certo non constat.* Conferantur haec cum testium dignitate, quorum testimonia alibi retulimus; & postea iudicetur, quam sint non pauci Probabilistae in citandis Auctoribus sinceri. De Cardinali Toletus vix est difficultas, si excipias vitiligatores.

VII. Celebriores Theologi Iesuitae, qui Probabilismo bellum indixerunt, sunt sequentes. Ferdinandus, Rebellius, Paulus Comitulus, Mutius Vitaleschi Generalis, Andreas Blanchus, Ludovicus Scildere, Michael Elizalde, Tyrfus Gonzalez Generalis, Tho-

Thomas Munieffa Provincialis, Aegidius Efrax, Gabriel Antoine, Edmundus Martene, Adamus Ehrentreich, Gisbertus. Hi fere omnes integros ediderunt Tomos adversus Probabilismum, in quo exagitando, & convellendo singularem sibi pepererunt gloriam. His accedunt Franciscus Malatra, Compilator Gonzalez, Andreas Iunius, Christophorus Ralsler, qui defendunt sequendam probabiliorum in conflictu minus probabilis.

VIII. De laudatis Theologis hoc iudicium profert P. Magister Laurentius Berti Augustinianus Lib. XXI. cap. XIII. *Istos vero, praesertim Bellarminum, Pallavicinum, Toletum, Comitolum, Gonzalez equiparare possumus Iesuitis ceteris universis, qui Probabilismum defendunt. Adde his alios duos, in confutando Probabilismo nemini secundos, Elizalde, & Camargo. P. Claudius La-Croix hac exceptione reicit Comitolum, & Blanchum Lib. I. num. 327. Comitulus Theologiam non docuit, unde & minoris auctoritatis est, uti nec docuit Philaletus, a Superioribus prohibitus suum, aut Societatis nomen libro suo praefigere. Hoc, & similibus textibus utuntur adversarii Societatis, ut evincant eandem adoptasse Probabilismum. Arguant P. Paulus Comitulus, doctior est mille Busembais, La-Croix, Escobariis, Tamburinis, aliisque innumeris Casuistis. Illius Tractatus de contractibus, Catena in Iob, ut alia omittam opera, tantam praeserunt eruditionem linguarum, & doctrinam Patram, & juris tum naturalis, tum divini, ut praevalent libris plurimorum Probabilistarum. Comitulus non docuit Theologiam. Blanchus non docuit Theologiam. Ergo isti doctissimi viri inveni Societati fuerunt: ergo vexati ob defensionem probabiliorum doctrinae. Quae passi sunt Camargo, Elizalde, aliique, indicavimus supra. Verane, an falsa sit argumentatio huiusmodi, non definitio. Ansam certe maximam P. La-Croix, & ceteri Probabilistae exhibent inferendi, Probabilismum esse doctrinam Societatis. P. Camargo in praefatione §. 9. pag. 22. haec in antecessum scribit adversus La-Croisium, similesque Auctores. *Quod unus vel alter Iesuita (non enim plures, sed paucissimi sunt) Probabilismum ipsum benignum, aliasque laxas opiniones, tamquam doctrinam propriam Iesuitarum, immo & Societatis ipsius, publice venditare non erubuerint, id quidem ceteri neutiquam excusamus: neque enim seria ulla excusatione, sed revera dignissimum reprehensione cen-**

mus. Quod Societas Probabilismum ipsum ulla ratione aliquando probaverit, immo quod Iesuitae tamquam doctrinam propriam non modo Societatis, sed neque ipsorum Iesuitarum eundem propugnandum susceperint, id quisque effutire non dubitavit, caeca quadam affectus vehementia in benignam Theologiam delusus est, ut quod fieri optaret, factum crediderit, cum tamen prorsus incredibile esset. Digna sane increpatio. Mirum, quod Societas La-Croix, simileque corrigendos non decernat. Sed haec peregrina nobis; quae ideo retulimus, ut omnes intelligant, me de Inclaya Societate optime, ut decet, sentire: illam quippe, data occasione, a quorundam suorum Casuistarum ineptis commentis assero. Et qui mihi ob hanc causam convicia rependant, male ipsi de Societate sua merentur; dignaque dare poenas deberent. Sed haec obiter.

IX. Illud certum est, omnes Theologos Probabilistas simul iustos quam maxime inferiores esse, ac exiguae auctoritatis, comparatos cum Cardinalibus, & Praepositis generalibus Antiprobabilistis eiusdem Societatis. Theologi Iesuitae qui ex instituto defendunt Probabilismum, habenturque ut classici, & non collectores, sunt Vasquez, Elparza, Terillus, Cardenas, Moya, Sanchez. Vasquez hanc controversiam versavit anno 1598. quando Probabilismus nondum venenum effunderat. Vasquez Theologus est insignis, eximii ingenii, valtae eruditionis; sed quodam novitatis spiritu actus, & in laxandis legibus facilis fuit. Verum quid Vasquez cum Bellarmino? quid cum Pallavicino? quid cum Toletus, & Gonzalez? Moya auctor est toties proscriptus. Terillus nullius prorsus auctoritatis est: similem fateor me legisse numquam, qui facta evidentissima neget, quique ex cerebro sic loquatur. Sanchez scater opinionibus damnatis, & laxis; Theologus tamen est acutus, doctus, & sacrorum canonum peritus. Eiusdem lectio, si caute fiat, ac debita critice, utilis est. Ioannes Cardenas est ille Theologus Probabilista quem magni facio, quoniam in praxi saniores opiniones amplectitur. Verum quid Cardenas cum Elizalde, Camargo, & Gonzalez, aliisque?

§. VII.

Alii Theologi non Regulares adversus Probabilissimum.

I. **H**Astenus Theologos Regulares recensui, nunc producendi essent ceteri omnes qui extra claustra scripserunt. Verum neque omnes mihi occurrunt, neque res necessaria est. Paucos dumtaxat indicabo.

II. Ex Canonistis, *Fagnanus, Ioannes Andreas, Fortunatus Garzia, Antonius de Butrio, Abbas, Alexander, Baldus, Merenda.*

III. Ex Theologis Flandri, & Galli communiter. Aliquos indicabo. *Daniel Episcopus Petrocoricensis, Franciscus Genet, Armandus, Bordonius, Ioseph de la Verdure, Iacobus Bondort, Cabassutius, Merbesius, Stetartius, Vigens, Florentius, Cocque, Ludovicus Habert, Antonius Charlas, Ioannes Pontas, Ioannes Simichius, Nicolaus Le Hermetier, Iacobus Pontanus, Franciscus Varvianen, Gerardus Vamverm, Lambertus Vincent, Ioannes Richt, Gumarus Huygens, Laurentius Neessen, Petrus Ballarinus, aliique plurimi.*

CAPUT IX.

Precipui Regularium Ordines in suis aut constitutionibus, aut comitiis generalibus, Probabilismo proscripto, probabiliolem doctrinam sequendam praescribunt. Ineptum P. Claudii La-Croix commentum.

I. **T**heologos Ordinum Regularium, & Cleri saecularis recensui. Labet in praesens sensum ipsorum sacrorum Ordinum communem breviter exponere. Magnae quippe auctoritatis sunt plures unius, aut plurium Ordinum Theologi; sed longe maioris auctoritatis sunt decreta ab universo Ordine lata. Istorum aliqua dabo.

II. Primum omnium profero Inclytam Societatem Iesu, quae in suis constitutionibus haec statuit. *Sequantur in quavis facultate SECURIORER, & magis approbatam doctrinam, & eos Auctores qui eam docent. Part. IV. Const. cap. v. num. 4. Quae constitutio instaurata pluries est, & potissimum ann. 1682. in Congreg. XII. decreto 28. quod habetur Tom. I. Constit. pag. 606. „ Quamvis contra novitatem, laxitatemque opinionum praesertim in rebus moralibus, a bunde provisum sit, & Praepositorum ge-*

neralium ordinationibus, & superiorum Congregationum decretis, & constitutionibus ipsis, quibus iubemur sequi in quavis facultate securiorem, magisque approbatam doctrinam: in retamen magni momenti, postulante pro suo zelo Patre nostro, omniumque conspirantibus votis, nihil praetermittendum rata Congregatio praesens decretorum, quibus nova illa, laxioresque opiniones doceri, typisque mandari prohibentur, vim totam renovat, roborat, & confirmat. „ Plura alia decreta hanc rem confirmantia ex Inclyta Societate afferre possem. Hinc collige, quam falso locuti sint P. Claudius La-Croix, P. Terillus, & alii non pauci, qui Probabilissimum tribuunt fere omnibus Theologis Societatis. Quoniam, si fere omnes Theologi Societatis docerent opinionem minus probabilem, fere omnes Theologi Societatis violatores essent laudatae constitutionis: quod nemo dicere audebit. Quid? Dicturus eris, opinionem minus probabilem esse securiorem in rebus controversis in utramque partem? Id fortasse aliquem cum Terillo, & Caramuele asserere non pudebit, confugiendo ad telam illam confictarum reflexionum. Sed commentum istud adeo fabulosum, adeo absonum est, ut, hoc admissio, nihil sit tam sanctum, nihil tam verum, quod eludi Probabilissimo nequeat. Alterutrum ergo inferendum, aut Theologos Societatis a suis recedere legibus: aut ad fabulas amandandam assertionem P. Claudii La-Croix, Terilli, Segneri, aliorumque Probabilistarum.

III. Sacer Carmelitarum Ordo aperte ardet a sua Religione doctrinam probabilissimam: haec quippe praescribit: *Prælector casuum conscientiae breviter dubia dissolvat, & omnes opiniones, in TUTIOREM partem incumbens, semper sequatur. Const. Part. II. cap. xv. §. 7. edit. ann. 1606.*

IV. Clerici Regulares iam ab anno 1598. decretum ediderunt adversus Probabilissimum, ut testantur Merenda in *praefat. consil. VIII. num. 485. Fagnanus cap. Ne immitaris.*

V. Eminentissimus Cardinalis Laurea in III. disp. XII. scribit, Religionem Seraphicam securiores, seu probabiliores sententias amplecti. Et quod rem conficit, in *Directorio trium Ordinum Franciscanorum, Romae edito anno 1688. & ab Innocentio XI. approbato, haec habentur num. 63. Omnibus nostri Ordinis, ac aliis sub nostra directione, seu obedientia degentibus personis in Domino suademus, ac mandamus ut doctrinam*

rationes, & probabiliores semper doceant, & amplectantur.

VI. Ordo Trinitariorum redemptionis captivorum, Probabilissimo reiecto, probabiliores sententias eligendas praescribunt in suis constitutionibus. *In opinionum delectu habeant PP. Lectores specialem advertentiam, & enixe studeant communiore, magisque probatas sententias tueri, nec ad ostendendam ingenii subtilitatem adducant opiniones. minus probabiles.*

VII. Cardinalis doctissimus Aguirre in saepius laudata *praefat. ad Concil. Hispan.* testatur, sacros Ordines qui profitentur Regulas S. Francisci, & Carmelitarum, item Augustinianorum, Praemonstratensium, Congregationes Oratorii in Gallia, Congregationes Benedictinarum, potissimum Maurinam, Helveticam, Hispanicam, Germanicam, Italicam, Probabilissimo reiecto, probabiliolem sententiam propugnare.

VIII. Ordo Praedicatorum in comitiis generalibus, anno 1656. celebratis, cum Probabilissimum potissimum serperet, hoc condidit decretum. „ Caveant ab omni puritu exoticarum, minusque cum littera S. Thomae coherentium opinionum, praecipue vero in moralibus, ubi pressius de salute, ac indemnitate animarum agitur. Porro in his studeant omni cautela evitare opiniones laxas, novas, ac parum tutas, abstantque a paradoxis, ac monstris recentium placitorum, seu problematum, quae magis vanitati, ac periculosa ostentationi militant, quam veritati. Denique fatigant, non tantum fidelissime in omnibus adherescere sanae doctrinae nostri Angelici Praeceptoris, quam ille ceu e limpidis, & incorruptis SS. Patrum fontibus integerrime in alveos suorum operum corrivavit; verum etiam assuescere propriae ipsius phrasi, & modo loquendi; ita quod, quantum fieri potest, ne quidem ab ipso verborum eius ordine, stilo, emphasi longius discedatur. “

IX. Universo Ordini, in his comitiis congregato, & adversus Probabilissimum iam arma stringenti, calcaria adiecit SS. Pontifex Alexander VII. ut testantur Historici tum domestici, tum extranei. Haec quippe scribit Cardinalis Aguirre in citat. *praefat. Sed & laudandus est maxime inter Regulares clarissimus Ordo Sancti Dominici, qui hortatu laudati Alexandri VII. vexillum extulit adversus Moralem-Laxam per doctissimos Alumnos suos, Ioannem Martinez de Prado, Iulium Mercorum, Vincentium Baronium, Vincentium Contesponium, Picinardum, Gonettum, aliosque Conc. Appar. Tom. II.*

similes amplissimo fructu. Et merito quidem ita se gessit, cum nihil aliud discere potuerit ab incomparabili suo Magistro Doctore Angelico, immo ab Augustino, ac ceteris Patribus, quorum germanam mentem circa fidem, ac mores ille divino ingenio admiranda claritate explanavit, atque in methodum redegit.

X. Haec omnia decreta festivo lepidoque commento eludit P. Claudius La-Croix. Hunc frequenter commemoro, quod recentior sit, & notior, atque Confessariis, quibus illuminandis haec scribimus, familiarior. Inquit enim, non aliud evincere laudata decreta, nisi quod, dum fuerunt condita, suffragia praevaluerint eorum qui rigidae adhaerebant sententiae. Sed audi perdidicimus confectarium quod heinc colligit. Theologi, subdit, illorum Ordinum qui sententiam probabiliolem docent, minoris sunt auctoritatis, eo quod vi legis adacti, libertate oppositum docendi sublata, probabiliolem sententiam propugnant. Sic enim scribit Lib. I. num. 324. *Ordinum istorum decreta plus non evincunt, quam quod eo tempore praevaluerint suffragia pro rigida sententia, per quod MINOR accedit auctoritas, si Ordinum illorum Professores eandem retineant. Nam tenent ex obligatione. Nec eam, quam alii, habent libertatem sentiendi. E contra benignam tenent ex aliis Ordinibus numero longe plures, nec sapientia inferiores, & cum libertate dicendi quod sentiunt. Scite scripsit P. Michael Elizalde, multos Probabilistas caramuelizare. Caramuel, expendens decretum celeberrimi Generalis Claudii Aquavivae, quo cautum voluit ne in Societate quisquam doceret dari parvitatem materiae in re venerea: Ergo Societatis Auctores (inquit in Theol. Fundam. n. 1734.) sententiae Aquavivae probabilitatem non addunt: in hac enim materia Superiorum imperio diriguntur. Hanc Caramuelis doctrinam exscripsit P. La-Croix. Falsa est, & scandali plena. Nullam ergo auctoritatem, sive probabilitatem addent pia sententiae de Immaculatae Virginis Conceptione Theologi, qui ei post decreta pontificia, aut vi votorum adherent? Nullam probabilitatem addent Universitates celeberrimae, & sacri Ordines, qui vi voti aliquam propugnant opinionem? Nullam probabilitatem catholicae Religionis Doctores addent, quod iurati illam defendunt? En absurda immania, in quae se se coniciunt Probabilistae nostri, ut suum quoquo modo labantem Probabilissimum sustineant. Si vis ampliolem erroneae doctrinae confutationem, lege Cardenas tract. v. disp. xlv. cap. 1.*

DISSERTATIO V.

I N Q U A

PROBABILISMUS damnatus ostenditur in potissimis Theologiae moralis controversiis, seu in universis fere secundae tabulae mandatis. Heinc infertur demonstrationibus invictis absolute damnatum, aut damnandum esse.

P R O O E M I U M.

HÆC dissertatio præcedentium complementum est. Hactenus in genere auctoritatis Probabilismum profligavimus, & in nihilum penitus redeimus fabulosa illa commenta quæ plenis buccis imperitorum auribus infusurrant Terillus, Ardeskin, Tamburinus, La-Croix, Viva, asserentes se decem, immo & quadraginta Auctores Probabilistas pro uno Antiprobabilista exhibere posse. Quam sit thrastronica hæc iactatio, quam commentitia, lippis, & tonforibus ex iis quæ diximus, patet. Probabilista enim non unum sacrum Ordinem, non unam Societatem, quæ aliquo publico decreto Probabilismum adoptaverit, allegare valent; contra, nos omnia hæc in medium adduximus. Unicum Concilium nationale Gallicanum elidit auctoritatem omnium Probabilistarum. Quid, si omnia simul, quæ adduximus, accipiantur? Et tamen ultra nunc progrediemur, damnatumque evincemus Probabilismum in re sacramentaria, in materia iustitiæ, fidei, & in iis omnibus quæ damnatum temporale proximo inferunt. Nihil ergo solaminis adferre Probabilismus valet in materiis iustitiæ, sacramentorum, iudiciorum, compensationum, detractionum, calumniarum. Væ ergo Auctoribus libellorum famosorum. Quid ergo obtrudunt, Probabilismum iugum suave efficere? Illud fere solum in disputationem veniet, sit ne damnatus Probabilismus in præceptis primæ tabulae, seu in iis quibus de sola actionis honestate, aut malitia disputatur. Damnatum & in his, ratiociniis invictis palam fiet. Postremum, si damnatus Probabilismus non est, damnandum demonstrabimus.

C A P U T I.

Recensentur propositiones damnatae ab INNOCENTIO XI. in materia Probabilismi.

I. Ostendimus supra, Alexandrum Papam VII. in suo decreto Probabilismum improbasse illis verbis: *In rebus ad conscientiam pertinentibus MODUS OPINANDI irrepsit, alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina.* Quem opinandi modum non alium esse nisi Probabilismum, iam alibi palam fecimus. Nec alium opinandi modum, præter Probabilismum, designare hactenus vel ipsi Probabilista potuerunt. Aliqui dumtaxat commentati sunt, Pontificem damnasse abusum Probabilismi. Quod sane inventum chimericum est. Hac ratione & Iansenista, & ceteri hæretici dicere possent, Ecclesiam abusum systematis liberi arbitrii, non systema ipsum

Calvinianum, aut Iansenianum damnasse. Duo damnavit Pontifex, MODUS opinandi, & abusum, seu quadraginta quinque propositiones inde proficiscentes.

II. Accedit quod universa Ecclesia Gallicana in suo Concilio nationali celebrato anno 1700. declaravit, Pontificem summum Probabilismum confixisse. Hæc sunt Concilii verba. MODUS opinandi irrepsit &c. hoc pacto interpretatur. *Que sententia non modo errores invenisse queritur, verum etiam, quod caput est, adnotari voluit, ipsam REI TRACLANDÆ RATIONEM eam introductam esse, unde videremus corruptelam morum, non modo securam, verum etiam, facta velut impetu, irrupturam, quam vix cohibere possimus.* Subdit Concilium, satis minime fuisse Pontifici ad radicem securim ponere, sed insuper stolones inde surgentes, propositiones videlicet ex Probabilismo proficiscentes, damnare voluisse. *Neque vero fuit satis sanctissimo*

Por-

Pontifici, novam hanc methodum iudificandæ conscientia, & involvendæ veritatis, hoc est ipsum mali detexisse fontem: sed exitialis doctrina rivulos infectatus complures propositiones . . . . damnavit & prohibuit. Hæc latius supra explicata sunt: quorum hic idcirco memini, ut evincam, non ratiocinio tantum, sed auctoritate quoque nationalis Concilii Alexandrum VII. Probabilismum vellicasse, & alienum a simplicitate evangelica, Patrumque doctrina declarasse. Unum desuit dumtaxat, nimirum illud solemne decretum quo conceptis verbis expresse anathemate infligere illos qui eundem propugnant. Quare ne nos Probabilista cuiuspiam exaggerationis arguere valeant, dicimus, Alexandrum VII. declarasse Probabilismum alienum a simplicitate evangelica, & Patrum doctrina; solemni tamen, & expressa damnatione eundem non confixisse. Et assertio nostra auctoritate celeberrimi Concilii nationalis nixa est.

III. Innocentii XI. decretum peculiare, quo declaravit Generali Societatis Iesu Probabilismum alienum omnino esse a Sede Apostolica, supra dedimus. Nunc propositiones, quæ sunt Probabilismi consecraria, quasque sanctissimus Pontifex damnavit, hic describimus.

1. Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.

2. Probabiliter existimo, iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.

ALEXANDER VII.

27. Si liber sit alicuius iunioris, & moderni, debet opinio censei probabilis, dum non constet reiectam esse a Sede Apostolica, tamquam improbabilem.

IV. Nonnulla obiter declaranda sunt circa sensum huius ultimæ propositionis ab Alexandro VII. damnatæ. Eam docuit Vericelli Tom. II. quæst. v. immo quid laxius pronuntiat: Puto, inquit, posse me operari

secundum opinionem cuiusvis recentioris contra communem, & contra propriam opinionem, quamvis iudicem illam esse falsam ex principiis intrinsicis.

V. P. Dominicus Viva in expositione laudatæ propositionis eam tribuit Mag. Acacio de Velasco res. 316. Quid doceat Acacius, ignoro, quia illius operibus careo. Illud displicet, quod P. Viva de more, ut suis Probabilistis existimationem asserat, neget illam docuisse suos Auctores. Nec aliud est displicentia nostræ momentum, nisi imperitorum damnatum. Simultates enim scholarum nauci facinus. Miseri imperiti, auctoritate P. Viva delusi, putant, doctrinam e. g. P. Sanchez securam esse; quæ tamen in laudatæ propositione aut damnata est, aut damnatæ propositioni proxima. Et, ut mihi caveam, verba Sanchez transcribam.

VI. P. Thomas Sanchez Lib. I. cap. IX. numer. 7. pag. mihi 30. hæc scribit. *Opinio probabilis est que non levi innititur fundamento. At auctoritas viri docti & pii non est leve fundamentum. Si enim non est levis momenti, sed magni potius, ut aliquid Remæ contigisse credamus, id virum pium asserere; cur non magni erit in re morali dubia, quod vir pius, & in ea materia doctus censerit? Nec placet limitatio Adriani . . . . ut hoc intelligatur, si sit error iuris humani, secus si sit divini. . . . Sed non placet &c.*

Num. 8. sic persequitur: *Limitat etiam Corduba, ut hoc in viro indocto, utriusque partis rationes expendere nescienti, intelligatur; secus in viro docto, qui id novit. At quamvis fatear . . . . id inter doctum, & ignarum in opinionibus eligendis distare, ut ille, quo prudenter agat, rationes examinare, ac ponderare debeat; hic vero non, sed satis sit, si viri docti consilium sequatur: potest tamen vir doctus in re dubia reputare ex hominis docti & pii sententia reddi opinionem probabilem; cum huius auctoritas sæpe maioris sit ponderis, etiam apud virum doctum, quam aliqua verisimilis ratio, quæ ei ad probabilitatem sufficeret.*

VII. Quid plura? Subdit numer. 9. cum Vasquez, & Azorio licere viro docto, qui non parum litteris vacavit, & recte utriusque partis fundamenta expendit, suam singularem opinionem probabiliorē iudicare, & illam sequi. *Quod in hoc eventu non videtur hic imprudenter operari. . . . Duo tamen in hac re fateor: prius est cum Azor. non crebro, & passim recedendum a communi, sed quando iudicatur illam firmiori nisi fundamentis.*

S 2

Ut

Ut autem iudicet prudenter niti firmiori fundamento, sat est ut probabiliter iudicet: & licet fundamentum directe appareat minus firmum, tamen intellectus vi reflexionum probabilisticarum illud firmius efficit.

VIII. Ad caput præcipuum quod attinet, est ne discrimen inter damnatam, & P. Sanchez propositionem? Non sane aliud, nisi quod Sanchez addit illa duo adiectiva *docti & pii*. Verum hæc duo adiectiva non videntur damnationi propositionem subducere. Si modernus Probabilista, non Summam, seu collectionem aliquam, sed Librum, aut duos Tomos Theologiæ moralis ediderit, doctus habendus erit; maxime si non sit velut ovis & avis, qui communem sententiam sequatur absque fundamentorum examine. Quod etiam pius habendus sit, nisi impius innotescat, res evidens est. Porro nemo dixit umquam, hominem impium aut improbum alicuius esse auctoritatis. Nec improborum aut impiorum libri approbantur. Qui sunt inter omnes Auctores Probabilistas, immo & laxones, qui pii non censentur, potissimum si non sint reiecti a Sede Apostolica? Quin, etiam si sint proscripti, pii habentur a Probabilistis. An dicent, non esse pios PP. Moya, Fabri, Piro? An negabunt esse *doctos & pios* PP. Baunium, Terillum, P. Dianam, Illustrissimum Caramuelem, P. Pasqualigum, Leandrum, Antonium a Spitu sancto, Samarguam, Vericellum, aliosque simillimos multos? Nemo sane ex Probabilistis hæc duo adiectiva *docti & pii* negabit recentioribus, & aliis pene innumeris recentioribus. Ergo, quoties aliqua opinio reperitur in aliquo horum iuniorum, licitum erit illam amplecti. Si hoc autem admittatur, in fumum occidit damnata propositio. Quare, ut mea præfert opinio, doctrina P. Sanchez aut eadem reapte cum damnata est, aut eidem affinis, proxima, & laxa. Istius damnatæ sententiæ primus inventor fuit Celestius collega Pelagii; ut superiori dissertatione cap. IV. §. 4. ex Christiano Lupo vidimus.

IX. Nec placet absolute quod docet P. Dominicus Viva *loc. cit. num. 6.* nempe admitti posse ut *probabilem, non solum pluriimum, sed etiam unius Auctoris opinionem, etiam si adversus communem aliorum sentiat, quoties Auctor est omni exceptione maior.* Quoniam penes Probabilistas Auctores omni exceptione maiores & classici sunt Tamburinus, Diana, Caramuel, Terillus, Sanchez, Castropalaus, Bonacina, Leander, alique similes, qui utriusque sententiæ fundamenta

expenderint. Ex hac P. Viva doctrina eadem sequuntur absurda ac ex priori opinione: Etiam Celestius dicebat: *Non sufficit tibi unus Sacerdos Ruffinus?*

X. Magis displicet altera sententia quam idem P. Viva adprobat in P. Thoma Sanchez, qui *Lib. I. in Decalog. cap. IX. num. 24.* hæc scribit. „ *An in conscientia tutus sit habens usum, aique propositum varios DD. consulendi, donec aliquem sibi ad libitum suum respondentem inveniat?* Adrian. Navar.... *dicunt hunc in pravo statu esse.* Sed hoc intellige, quando hic non recta indagandæ veritatis intentione, sed inveniendi Doctores ad libitum respondentis id efficit: & similiter, quando huic potius quam aliis fidem habet, nulla peculiari maioris huius peritiæ ratione ductus: nec amplius investigat, an ea opinio probabilis sit.

XI. Similes exceptiones passim præmittuntur, antequam laxæ opiniones promantur. Quis in discrimen unquam vocaverit, peccare eum qui *non recta veritatis indagandæ intentione ducitur, sed inveniendi Doctores sibi ad LIBITUM respondentis?* Quis, non dico Probabilista, sed homo rudis sana præditus mente, a culpa eum purgaverit qui perverso consilio reperiendi aliquem qui pro ingenio, & ad libitum faveat suæ cupiditati, & desideriis, Theologos consulit varios? Similiter quis est ex mundanis hominibus qui pro viribus operam navant negotiationi, artibus, tribunalibus &c. qui doctiorem eum communiter non reputent qui sibi magis favet? *Sanctum est quod volumus*, inquit Augustinus. Exceptiones ergo datæ, aut futiles sunt, aut nihil temperant laxitatem, ut ego arbitror, sequentis doctrinæ, quam ibidem continuo tradit Sanchez. *Secus, quando recta investigandi intentione, an ea opinio sibi favens sit probabilis, animo firmo nil mali efficiendi, sed id solum quod sibi licere invenerit. Quia unicuique ius est ius suum protegendum, & ad id rationes querendi.*

XII. Recta sit intentio tua inveniendi opinionem probabilem quæ te eximat a restitutione, a ieiunio, ab elemosyna, ab amore inimicorum; & tunc secure consulere vales Doctores, & potiori iure libros doctorum, donec invenias aliquem quem iudices peritum, qui tibi faveat. Revolve Pasqualigum, Dianam, Caramuelem, aliosque similes, donec tandem invenias unum qui tibi indulgeat. Quis non sentit doctrinæ istius laxitatem?

XIII.

XIII. P. Dominicus Viva exscribit, & confirmat hanc doctrinam P. Sanchez his verbis num. 7. *Hinc fit, posse aliquem consulere plures viros doctos, DONEC inveniat aliquem qui ab obligatione v. g. restituendi, vel ieiunandi illum excuset, ut docet Sanchez Lib. I. cap. IX. Palaus, Zumel, & alii non pauci apud Macado. Ratio est, quia unicuique licitum est suo iure uti, & per licitum & honestum medium deobligari, quate est varios Doctores consulere ad favorabilem opinionem inveniendam.* Addit præter propter easdem exceptiones ac Sanchez, cuius doctrinam exscribit: idcirco illas prætereo. Lege integrum P. Viva num. 7. ut facti veritatem competentem habeas.

XIV. Hæc doctrina nobis valde laxa apparet. Nec video quantum a propositione damnata distet. Illud breviter nunc adverto, tum licitum esse sequi opinionem alicuius Doctores, quando bona fide homo simplex, vel idiota veritatis sciendæ amore consulit Theologum, Parochum, Confessarium, ut fufius suo loco dicitur. Ut nullo negotio teneas laxitatem doctrinæ præfatæ, id dumtaxat adverte, P. Vivam docere, te posse consulere varios Doctores, cur? ut veritatem assequaris? ut sententia, tametsi rigidior, tibi manifestetur? Vah nimiam simplicitatem! Ut tandem invenias aliquem qui ab obligatione v. g. restituendi, vel ieiunandi te excuset, ut docet Sanchez &c. Aves rationis momentum? *Quia unicuique licitum est suo iure uti, & per medium licitum & honestum DEOBLIGARI.* Meditare te deobligari, & omnia comprehendisti.

CAPUT II.

In hac 3. propositione, Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus, evidenti ratiocinio colligitur damnatus Probabilismus.

I. **E**T ut extrinsecus primum argumentum capiamus, continuo ac decretum hocce Innocentii XI. in lucem prodiit, maximo percussit timore Probabilistæ, sententiam suam, veluti inopinati fulminis ictu enecatam, reputarunt. Huiusce facti testem assero R. P. Ignatium de Camargo Scriptorem synchronum. Hic autem hæc scribit Lib. II. contr. II. art. I. §. 1. num. 3. *Hanc in animum nostrum persuasionem vel recentiores ipsi induxissent. Vix enim illud Innocentii decretum per Conc. Appar. Tom. II.*

Ecclesiam vulgatum est, cum anxius quidam timor, non mediocri sollicitudo animos eorum invasit pro benigna sententia. Cuius sane timoris haud leve præbet indicium, quod statim ceperunt multa cogitare discrimina, quæ, nullo etiam ponente, reddebant, ut ostenderent damnationem illius articuli tertii de tenui probabilitate non tetigisse sententiam benignam.

II. Hinc patet, quam falso scripserit P. Paulus Segneri in sua I. epistola §. 9. num. 47. ne pilum quidem probabilitatis amisisse post latum decretum sententiam benignam, seu laxam. Quod ut clarius pateat, effugia ad quæ se recipiunt Probabilistæ, expendamus. Primum omnium negant in aliquo reperiri Probabilista huiusmodi propositionem, ut *iacet*, ne dicatur stygulus esse plantæ probabilistæ. Illam vero in terminis docet P. Thomas Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. III. §. 1. num. 3. *Dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, SEMPER prudenter agimus.*

III. Negant Probabilistæ, hanc Tamburini propositionem eandem esse ac damnatam. Cur? Quod desit particula *generatim*, in qua contineri aiunt totum damnatæ doctrinæ virus. Sed hæc nugæ sunt, & siculis geræ vaniores. Nam si desit particula *generatim*, adest particula *SEMPER*, & propositio indefinita est. Particula hæc *SEMPER* includit particulam *generatim*. Si enim *semper* prudenter agimus, quoties *probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus*; profecto id *generatim* licitum est. *To semper* fortius est quam *generatim*. Hoc in illo, secus illud in isto includitur. *Generatim* plures exceptiones admittit: *semper* quamlibet excludit: & omnem eventum, atque casum, comprehendit. Primum ergo commentum absolute vanum est & futile: atque adeo evidens mihi videtur, P. Tamburinum docuisse prædictam damnatam propositionem. Ille tamen scripsit ante decretum Innocentianum, atque adeo innocenter.

IV. Omissa Tamburini defensione, alio se recipiunt Probabilistæ, ut, sin minus Tamburinum, saltem Probabilismum damnationi subducant. Inquiunt, damnatam propositionem esse ob duas particulas *generatim*, & *semper*: idque hoc dicunt evincunt. Iudices, medici nequeunt operari secundum opinionem minus probabilem: ergo idcirco da-

mnata propositio est, quod *generatim*, & *semper* licitum usum sententiæ præsentæ benignæ asseruit. Hæc responsio solidior præcedenti non est. Decretum pontificium sigillatim damnat usum opinionis minus probabilis in iudiciis, & medicis, in sacramentis ministrandis, in rebus fidei. Superflua damnatio fuisset universalis propositionis, si noxia tantum hæc esset in particularibus quibusdam casibus, qui expresse, & separatim proscripti sunt.

V. Alio evidenti ratiocinio labefactatur præfata responsio. Confessarii in administratione sacramentorum, iudices in foro, medici in ægrotorum cura, non modo uti non possunt *probabilitate tenui*, seu *benignissima*; sed adhibere nequeunt vel ipsam *opinionem minus probabilem*, seu absolute *benignam*, ut aiunt. In omnibus his casibus, & similibus, ut fidei, belli, & in quibus grave proximi damnum imminet, absolute Probabilissimus, seu usus opinionis *benigna* damnatus est, ut omnes fatentur. Ergo apertissima fallacia est asserere, tertiam propositionem de *tenui probabilitate* damnatam esse relate ad dictos casus particulares. Ergo planum est, non modo ob duas particulas *generatim*, & *semper*, sed absolute damnatam fuisse laudatam tertiam propositionem de tenui probabilitate.

VI. Tertium, quod exhibent, responsum non minus imbecille est. Reponunt, idcirco propositionem proscriptam esse, quod *tenuis probabilitas non sit vera probabilitas*: quoniam tenuis probabilitas potius vera, improbabilitas dicenda est. Basilice falluntur. Tenuis probabilitas damnatæ thesis non speculativa, sed practica est, atque conscientiæ regula; ut ex terminis propositionis patet: *quæ confisi prudenter semper agimus*. Est vera probabilitas, ut pariter ex propositione patet: *Modo a probabilitatis finibus non exeat*. P. Thomas Tamburinus, damnatæ thesis, ut ego quidem arbitror, auctor, hoc semper antidoto hanc proscriptam thesım munivit. Antidotum eiusmodi in hoc est situm, quod opinio probabilior tot luculentis argumentis nixa non sit, ut oppositam minus probabilem a gradu probabilitatis deiiciat, agatque in exilium. Hæc sunt Tamburini verba loc. cit. num. 11. *Modo maior probabilitas alterius partis non sit tanta, ut deiiciat a probabilitate illam oppositam: quia tunc, expulsa iam probabilitate, non est mirum, si inclinari ad assentiendum illi oppositæ nequeat prudenter intellectus*. Limitatio hæc ipsissima est ac illa in propositione proscripta contenta: *Modo a probabilitatis finibus non exeat*. Utraque hæc

limitatio Tamburini est. Hanc ultimam, contentam in propositione damnata, tradit n. 3. priorem num. 11. Utraque eadem omnino est. Quare optime dictum est in historia Probabilissimi, & rigorissimi *diff. III. pag. 193. identitatem* harum limitationum evidentem esse, cum differant penes solas voces, quidquid in oppositum missitent morosi censoribus, qui de lana caprina cavillari in deliciis habent.

VII. Heinc evidenter colligimus, usum *vera probabilitatis* in sensu adversariorum proscriptum ab Ecclesia fuisse. Ergo evidens, hoc principium potissimum, immo unicum probabilisticum, *Quisquis probabiliter operatur, prudenter operatur*, confixum, ut iacet, esse in 3. propositione damnata ab Innocentio XI. En evidens ratiocinium. Vera occurrit probabilitas, quam qui sequitur, prudenter non operatur. Ergo falsum est principium, *Qui probabiliter operatur, prudenter operatur*. Antecedens patet. Nam probabilitas damnata in laudata tertia propositione est vera probabilitas: dicitur enim: *Modo a probabilitatis finibus non exeat*. Ergo evidens est veram probabilitatem aliquam esse proscriptam. Similitudines, quibus implicare veritatem contendit P. Segneri in sua 1. *epist.* iam in nostra historia reiecimur: idcirco, ne actum agam, prætereo.

VIII. Quarta, quam exhibent, responsio seipsa corrumpit. Inquiunt enim, in laudata propositione 5. damnatum esse usum opinionis *probabiliter tantum probabilis*. Verum ne id habet? Scilicet. Ergo damnati sunt *Vasquez, Tamburinus, Salas, Merola, Sanchez, Claudius La-Croix*, aliique plurimi, qui defendunt licitum usum opinionis probabiliter probabilis. Quis hoc asserit? P. Thomas Tamburinus loc. cit. num. 7. his verbis. „Dubitabis secundo, ut valeat quis firmare opinionem probabiliter, an debeat ipsi constare *evidenter*, talem opinionem esse probabilem, an sufficiat illi constare *probabiliter*.? . . . . „Absolute puto cum *Salas, Vasquez, Sanchez, Merola* apud Bardi, quibus adde *Vasquez disput. XVIII. satis esse in omnibus casibus constare, probabiliter opinionem esse probabilem*: tunc enim satis firmabitur certa moraliter illa veritas, me in hunc modum dirigens. Ego hic & nunc prudenter operor, quia dum probabiliter puto hoc esse probabile, satis prudenter illud iudicium in praxi sequor. Nec enim, quod opposita sit evidenter probabilis, deiicit opinionem meam a sua probabilitate.“

IX. P. Claudius La-Croix Lib. I. num. 368.

368. systema istud PP. Vasquez, Sanchez, Salas, Merola proponit his verbis: *Utrum licitum sit sequi sententiam quæ probabiliter est tantum probabilis?* Et respondet, hoc systema esse probabile. Hæc sententia est probabilis: atque præter laudatos Doctores pro eadem laudat *Illung, Banholtz, Ardeskin*. Subdit tamen, sententiam hanc esse de nomine. In questione tamen de nomine malo &c. Igitur iuxta P. Segneri, Terillum, alioque Probabilistas proscripta evidenter est doctrina PP. Vasquez, Sanchez, Salas, Merola, Tamburini, Illung, Ardeskin, Banholtz, La-Croix, qui sunt Probabilissimi classici Doctores, & lumina prima. En quomodo Probabilistæ mutuo se se damnant, quoniam alia via nesciunt a damnatione Probabilissimum purgare.

X. Aliam nunc conficio argumentationem ineluctabilem. Qui defendit Probabilissimum, seu opinionem minus probabilem, vi necessitatis consequentiæ iuxta citatos Auctores atringitur propugnare, licitum esse etiam usum opinionis *probabiliter* tantum probabilis. Porro, si opinio tantum *probabiliter* probabilis damnata est in tertia propositione, ut contendunt P. Segneri, aliique P. Terilli sequaces, inculentum est iuxta doctrinam Vasquez, Salas, Sanchez, Merola, Tamburini, Ardekin, La-Croix, damnatum esse ipsum Probabilissimum, qui, venefica radix est damnatæ propositionis.

XI. Confirmatur. Iuxta systema probabilisticum, qui probabiliter operatur, prudenter operatur. Ergo qui operatur iuxta opinionem probabiliter probabilem, prudenter operatur. Probo consequentiam. Dum iudico, probabile esse operationem meam esse licitam, prudenter operor: ergo dum probabiliter iudico, hoc esse probabile, prudenter operor. Siquidem qua ratione probabilitas directa reddit honestam operationem iuxta Probabilistas, eadem ratione probabilitas reflexa reddit probabilitatem directam regulam rectæ conscientiæ. Accedit. Maior probabilitas non destruit minorem probabilitatem. Ergo neque certa probabilitas elidit probabilitatem probabiliter probabilem. Postremum iuxta Probabilistas classicos, & primi nominis, quales sunt Vasquez, Sanchez, Salas, Tamburinus, aliique, ad rectitudinem conscientiæ non requiritur quod dictamen ultimum sit absolute certum. Vel, si iuxta alios Probabilistas certum esse debet dictamen istud, certitudo ista statim vi unius reflexionis habetur. Nam sicut probabilitas di-

recta satis est ad dictamen certum; ita probabilitas reflexa fundamentum esse potest novæ reflexionis, quæ pariat dictamen ultimum certum. Ergo iuxta Auctores huius tertie responsionis æque damnata est probabilitas certo probabilis, ac probabilitas probabiliter probabilis. Ad hæc ratiocinia formanda nos cogunt Probabilistæ.

XII. Ultimo alia via penitus profligatur præfata responsio. Æque opinio certo probabilis, ac opinio probabiliter probabilis, gradum habere potest *tenuis probabilitatis*. Hæc propositio certa est. Quis dixerit, omnes opiniones certo probabiles gradum habere individuum probabilitatis? Quis negaverit, opinionum certo probabilem aliam esse magnæ, aliam minoris, aliam tenuis probabilitatis? Ex quibus has tres propositiones colligo. *Licet uti opinione minus probabili, dummodo vere, & practice sit probabilis*. Hæc prima propositio est veluti primum principium apud Probabilistas. Altera propositio hæc est: *Datur vera, & practica probabilitas, non deiecta a gradu probabilitatis, quæ damnata ab Ecclesia est*. Ergo vera, & practica probabilitas, seu Probabilissimus absolute damnatus est. Alterutrum ergo Probabilistæ præstare debent: aut fateantur damnatum Probabilissimum; aut assignent nobis gradum veræ probabilitatis, in quo damnatus non sit Probabilissimus. Probabilitas *tenuis* vera, & practica probabilitas est, non deiecta, non profligata, non depreffa a contraria probabilitate. Hæc vera practica probabilitas damnata ab Ecclesia est. Ergo Probabilissimus absolute damnatus est. Assignent nobis Probabilistæ præcisum gradum probabilitatis veræ, & practicæ, ab Ecclesia damnatæ, quæ non iis principiis regatur ac probabilitas absolute accepta. Ut quodum gradum istum præcisum veræ, & practicæ probabilitatis damnatæ absque fucis, & effugiis nobis aperte non designant Probabilistæ, nos damnatum Probabilissimum asserimus. Quippe scimus, veram probabilitatem practicam esse ab Ecclesia damnatam: & cum hanc distinguere ignoremus, quamlibet probabilitatem minorem in conspectu maioris damnatam reputamus.

XIII. Adeo luculenta sunt argumenta hastenus facta, ut nulla eludi cavillatione valeant. Probabilistarum vulgus forsitan reponet, post decretum Innocentii XI. Probabilistas defendisse suum Probabilissimum absque ulla nota: quod præstare nequivissent, si damnatus Probabilissimus fuisset. Accedit quod

sententia benigna delata ad Pontificem fuit, & tamquam aurum in fornace probata, illa prodiit. Ergo per summam iniuriam asseritur censura aliqua confixa.

XIV. Respondet P. Ignatius de Camargo Lib. II. contr. II. artic. 4. num. 61. *Vulgarem hunc discursum millies audivi; sed ab hominibus levioris notæ, & qui vulgaria quæque sine examine ullo & suscipiunt, & proferunt pro sustinendo suo, quem amant, sed non agnoscunt, Probabilismo . . . . . Porro argumentum hoc nimis absurdum videtur, cum iidem ipsi Pontifices per sua memorata decreta illud clare, ac signanter reprobaverint. Hoc futile sophisma fufius a nobis refutatam est in libro inscripto: Quaresima Appellante præfat. apologet. §. 7. Addam hic auctoritatem unius recentis Probabilistæ, nempe P. Dominici Viva, qui in *propof. 27. Alex. VII. num. 4.* hæc scribit. *Neque obstat quod libri, antequam in lucem prodeant, sub oculos censorum cadant. Sæpe enim librorum censes ex oscitantia, aut ex committentia approbant codices reprobandos: sæpe etiam ea non pollent perspicacia que valeat opinionum laxitates taxare, & pondus rationum iuxta meritum librare. Ecclesia deinde non configit opiniones laxas statim ac prodeunt: tum quia non statim ad eius tribunal deferuntur; tum quia ad id opus est maturo examine, ut proinde pede claudendo descendat ad condemnationes, cum sæpe opiniones verbis implexis virus evomant. Propterea Innocentius XI. & Alexander VII. in suis decretis monent, non censendas esse approbatas alias propositiones ibi non expressas, etiamsi Sedi Apostolicæ exhibitæ sint, ut dammentur.**

XV. Ad auctoritatem P. Camargo repone forte potuissent Probabilistæ, nullius esse momenti, cum sit Antiprobabilista. Qua responsione elevare nequeunt auctoritatem P. Dominici Viva, utpote benigni Probabilistæ. Porro, ut paucis rem totam complectamur, non assero ego sententiam præsentem benignam expresse, & solemnem decreto pontificio esse damnatam; sed evidenti ratiocinio, & demonstratione theologica eiusdem damnationem hæcenus collegi. Et his nostris argumentationibus nullum solidum responsum reponent unquam Probabilistæ.

XVI. Gravis momenti doctrina memoriæ est commendanda. Antequam Sedes Apostolica damnet aliquam doctrinam inter Catholicos controversam, summa incedit maturitate; & ut dicitur, claudendo pede. Deferuntur ad illius tribunal opiniones damnandæ,

& reapse damnabiles. Non continuo eas anathemate configit. Ergo propterea licitus est earumdem usus? Illatio illa Ignorantissimi parvus est. Eiusmodi propositiones ex hoc solo capite, quod delatæ ad tribunal, non fuerint proscriptæ, haud sunt regula sufficiens rectæ conscientiæ. Communis est hæc Theologorum doctrina. Ecclesia catholica spiritum christianæ Moralis ardentissimo zelo promovet in suis filiis; laxæ doctrinæ pericula patet facit, & insinuat. Argumenta, & iudicia hæcenus nobis exhibita, quibus se improbare Probabilismum declaravit, splendida sunt, omnibusque pervia. Quod ad expressam, & solemnem illius condemnationem non devenit, nostra non interest persequari. Deum a quo regitur, imitatur. Tolerat cum tritico zizania usque ad messem. Sed non propterea, quod differat falcem extendere, veneficas herbas approbat: quin evidentibus signis eas se detestari ostendit, cavendumque ab eisdem clamat. Inter lolium, & granum triticeum, antequam ad spicam perveniat, similitudo maxima: propterea, ne simul cum lolio eradicetur triticum, falx suspensa hæret usque ad opportunum tempus messis. Inter triticum, & zizania (inquit Hieronymus in Matth. cap. XIII.) quod appellamus lolium, quamdiu herba est, & necdum calamus venit ad spicam, grandis similitudo est, & indiscernendo nulla, aut difficilis distantia. Nihil illustrius, nihil efficacius contra modernum Probabilismum, inquit P. Camargo. Sub similitudine enim tritici, & zizaniorum, non modo boni, & mali homines, sed etiam sanæ, & noxiæ doctrinæ comprehenduntur. Opiniones probabilisticæ similes sunt doctrinis veris, quemadmodum lolium tritico. At quemadmodum hæc similitudo non tollit quominus zizania tempore messis in ignem mittenda sint; sic apparentia similitudinis inter doctrinas minus probabiles, & probabiles non impedit quin illæ noxiæ sint, atque damnandæ.

XVII. Nec est quod opponas, me Prophetæ munus usurpare, dum Probabilismi, seu benignæ sententiæ damnationem præfatio: quoniam non prophetiæ, sed iusti ratiocinii vim ostendo. Talia quippe damnationis solemnem futuræ signa præcedunt, quemadmodum ostendi, & ostensus sum, ut absque ullius prophetiæ, sed folius dialecticæ usu pronuntiare iure meritoque valeamus, futuram Probabilismi, seu sententiæ quam vocant benignam, damnationem. Hanc similitudinem tritici, & zizaniorum fuscè expli-

plicat Augustinus Lib. de fide, & oper. ubi cap. XVII. aliam quoque similitudinem piscatorum introducit sub finem eiusdem cap. XVII. his verbis. *Retibus bonis capi possunt pisces boni, & mali. Retibus autem malis capi non possunt pisces boni. Quoniam in doctrina bona & bonus potest esse, qui audit, & facit; & malus, qui audit, & non facit. In doctrina vero mala & qui veram eam putat, quamvis ei non obtemperet, malus est; & qui obtemperat, peior est.* Terroris plena est hæc sententia Augustini, qua tamen Probabilismo magnopere quadrare videtur.

CAPUT III.

Probabilismus in illa propositione 2. decreti Innocentii XI. Probabiliter existimo, iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem, vi evidentis ratiocinii damnatus demonstratur.

Caput istud tribuo in varios §§. claritatis gratia. Magni quippe momenti est argumentum quod dispiciendum assumpsi; & quo efficacius est ad evertendum Probabilismum, eo Probabilistæ acutiores fiunt in multiplicandis cavillis, quos omnes repellere iuvat.

§. I.

Communiter Probabilistæ ante Innocentium XI. teste Diana, Salmanticensibus, & aliis, defendebant, iudicem posse iudicare secundum opinionem minus probabilem.

Theologorum nemo, antequam Probabilismus prodiret in mundum, hanc damnatam thesim docuit. Veritas facti hæc est certissima. Vix apparuit Probabilismi caligo, & luce veræ doctrinæ obtenebrata, erronea thesis disseminata fuit, & communis inter Probabilistas evasit, ut testantur doctissimi Theologi Salmantenses tract. XXIX. cap. I. punct. 4. *Hanc sententiam plurimi antiquitus amplexati sunt, nimirum fere OMNES qui opiniones probabiles in conspectu probabilioris tutas sentiunt; & multorum iudicio satis consequenter.* P. D. Antonius Diana Tom. VIII. tract. I. resol. 20. & 22. plures citat; ipse vero non modo damnatam sententiam ut classicus Probabilista defendit; sed insuper addit, posse iudicem ingenio eam inter duas opiniones probabiles eligere quam amico suo

magis favere cognoverit. En illius verba cit. resol. 20. *Infertur contra Bannez, integrum esse iudici ex duabus opinionibus probabilibus, quam maluerit, eligere, & secundum eam IUDICARE PRO AMICO: immo cessante scandalo, nunc secundum unam nunc secundum aliam; quod ego sentio, ut dictum est, etiamsi contraria sit probabilior.* Sequenti vero resol. 22. num. 7. prolixum elenchum format Theologorum qui damnatam sententiam propugnant, suntque sequentes. *Rua, Martinez, Alvarez, Merold, Delvius, Franciscus Lugo, Caspensis, Fagundes, Petrus a S. Ioseph, Dicastillus, Texeda, Hurtadus, Possentius, Lessius, Martinus de S. Ioseph, Haquedus, Samnellius, Escobarius, Escobarius Iurista, Cutellius, Corneio, Serra, Gaspar Hurtadus, Machadus, Guazzinus, Laurea, Pasqualigus, Medina, Salas, qui notat communem esse Theologorum.*

II. Hoc expleto elenchum concludit num. 8. *Videat modo Eminentissimus Cardinalis de Lugo, quot sapientissimos viros contra se habeat, apud quos invenies soluta omnia argumenta ab ipso, & aliis in contrarium adducta. Plures alios Theologos addere ipse possem. P. Ignatius de Camargo Lib. II. contr. III. art. I. §. I. pro præfata damnata propositione inquit: Ad septuaginta saltem notatos habeo.*

III. Heinc colligo ineluctabilem demonstrationem, ad auctoritatem arcessitam. Septuaginta Probabilistæ secundum Camargo docuerunt damnatam thesim; secundum Salmantenses, Dianam, Salam, aliosque; communiter Probabilistæ ii qui scripserunt ante propositiones damnatas, eandem damnatam opinionem propugnant. Hæc prima propositio certissima est. Secunda. Eiusmodi Theologi Probabilistæ non aliis principiis damnatam thesim defenderunt, nisi principiis, & rationibus ipsius Probabilismi. Quin; licet peculiare rationes occurrant, quæ, Probabilismo etiam admisso, suadeant iudicem debere iudicare secundum probabiliorum: tamen Probabilistæ communiter iudicant, tamquam inter Probabilismum, & damnatam thesim connexionem reperiri, ut nequeat ille sine hac consistere. Provoco Probabilistas omnes recentiores, qui post decretum Innocentii XI. scripserunt, ut revolvant libros omnium Probabilistarum anteriorum. Si vel unicum veram rationem repererint quæ a principiis intrinsicis Probabilismi eruta non sit, pro infesta hanc argumentationem habere volo. Hæc itaque

secunda propositio similiter vera, certa, & evidens est: facti quippe veritas est. Tertia vero propositio necessario consequitur. Ergo septuaginta Probabilistæ, teste Camargo, testibus Salmanticensibus, Salas, Diana, aliisque, eo modo iudicarunt veram sententiam damnatam de iudice iudicante secundum minus probabilem, quo iudicarunt verum Probabilissimum. Sententia quæ docet, iudicem posse iudicare secundum sententiam minus probabilem, Ecclesiæ definitione falsa est, temeraria, & scandali plena. Ergo iudicio septuaginta, immo communi assensu Probabilistarum Probabilissimus falsus est, scandali plenus, atque eisdem subiectus censuris quibus obnoxia est sententia quæ afferit, posse iudicem iudicare secundum opinionem minus probabilem. Quæ omnia paucioribus verbis perstringi valent. Septuaginta, immo communiter Probabilistæ ante Innocentium XI. iudicabant, eodem modo posse iudicem iudicare secundum opinionem minus probabilem quo potest Paulus pingere in die sesto secundum sententiam minus probabilem. Prima est damnata: ergo & secunda. Ergo damnatus Probabilissimus est communi consensu Probabilistarum qui scripserunt ante Innocentium XI. Hæc consequentia, præsupposito facto, quod communiter isti docuerint, posse iudicem ex principiis Probabilissimi iudicare secundum opinionem minus probabilem, adeo vera, & manifesta est, ut a nemine in discrimen vocari queat.

IV. Ostensa damnatione Probabilissimi auctoritate saltem septuaginta Probabilistarum, manus nunc confero adversus alios Probabilistas, qui ante, & post decretum Innocentii XI. defendunt, non posse iudicem iudicare secundum sententiam minus probabilem ob peculiare rationes, quæ non urgent in aliis actionibus, quarum solum honestas spectatur. Sententia ergo iudicis, & Probabilissimus duæ sententiæ disparatæ omnino sunt iuxta hos Probabilistas.

§. II.

Iuxta principia Probabilissimi reflexi P. Antonii Terilli iudex potest, & debet iudicare secundum opinionem minus probabilem.

P Antonius Terillus, Probabilissimi reflexi facile princeps, fuso calamo defendit, non posse iudicem secundum opinionem minus probabilem iudicare, tum de

consc. probab. quæst. xxiv. tum de regul. mor. quæst. xx. Verum ipse ea principia excogitavit, quibus ruentem Probabilissimum sustineret, ut iis admittis necessario consequatur usus licitus sententiæ benignæ, in foro exteriori: idque paucis evinco.

II. Potissimum P. Terilli principium, cui fudit suum Probabilissimum, est cessatio cuiusque legis, quoties de hac lege in utramque partem disputatur. In hac hypothese vox & sonus legis dumtaxat remanet: quoniam tum lex promulgata non est. Porro lex non promulgata, perinde est ac si numquam fuisset in mundo. *Ridiculum esset* (inquit Terillus de reg. mor. quæst. xxxv. nu. 28.) *si, supposita negatione sufficientis promulgationis de lege, adhuc ipsius obligatio quaeretur.* Hoc principium fufius infra discutietur. Illud nunc assero, principium istud paradoxon esse portentosum; quo posito, omnes leges in funum abeunt. Illud tamen ut verum nunc admittere volo; & ex eo talem conficio argumentationem. Ante iudicem litigant Titius; & Sempronius super valore testamenti, in quo Titius heres institutus est cum damno Sempronii heredis ab intestato iure successionis. Contendit Sempronius, nullum esse testamentum defectu conditionum, & clausularum quas leges positivæ præscribunt: oppositum Titius defendit. In utramque partem iura, & rationes militant. Probabiliores tamen favent Sempronio; & iudex clare dignoscit, opinionem probabiliorum favere Sempronio. Quid sententiæ pronuntiabit iudex? Iuxta capitale principium P. Terilli non poterit modo, verum etiam debet iudicare secundum minus probabilem in favorem Titii: quod evidenter ostendo. Lex positiva hoc in casu controversa est: disputatur enim *probabiliter* in utramque partem. Opinio minus probabilis favet Titio. Tum pugna harum duarum opinionum abolet legem positivam, quæ præscribit conditiones servandas in testamenti confectione: lex enim controversa non est lex iuxta Terillum. Sublata lege hac positiva, testamentum iure naturæ validum est. Ergo iudex debet, nedum potest, iudicare secundum opinionem minus probabilem faventem Titio. Hoc ratiocinium adeo firmum est & evidens, ut in duobus Terilli Tomis nulla inveniatur cavillatio qua elevari valeat. Nam de principio Terilliano dubitari nequit, cum passim illud obrudat, ceu basim præcipuam probabilisticæ machinæ. Repetit enim de reg. mor. quæst. xx. num.

num. 23. pag. 189. *Uno verbo sola probabilitas de non lege efficit ut lex sufficienter promulgata non sit.* Lex non promulgata non est lex iuxta omnes. Ergo in citato casu, & similibus iudex attingitur iudicare secundum minus probabilem opinionem. Neque dicas, tum iudicem iudicare secundum opinionem certam & securam: quoniam, sublata lege positiva, iure naturæ testamentum nullum est. Siquidem cur nullum est testamentum? Quia iuxta Probabilissimum P. Terilli lex probabiliter controversa non est lex. Ergo vi Probabilissimi iudex sententiam profert iuxta opinionem minus probabilem faventem Titio.

§. III.

Alia discrimina que Probabilistæ assignant inter iudicium fori externi, & interni, commentitia.

P Principium universale cui nititur Probabilissimus, est istud: Qui probabiliter operatur, prudenter operatur: Opinio probabilis impedit quominus lex sit sufficienter promulgata: Prudentis est sectari probabilia. Porro hæc omnia, utpote indefinita, aut nullibi, aut ubique tenent. Ergo aut nemo potest operari secundum opinionem minus probabilem, aut valet etiam iudex, ut facti sunt communiter Probabilistæ ante Innocentium XI. idque testatur vel ipse Terillus, adfirmans hanc de iudice sententiam fuisse olim probabilem *ob multitudinem Auctorum gravium eam affirmantium*: de reg. mor. quæst. xx. num. 5.

II. Mirificum est responsum, ne dicam futile, quod ad hoc argumentum Probabilistæ reponunt. Inquiunt ergo, eum prudenter operari qui opinionem *præctice* probabilem, secus qui opinionem *speculative* probabilem sequitur. Opinio minus probabilis, quæ in tribunali favet Titio ad hereditatem assequendam, *speculative* probabilis est, secus *præctice*. Cur? Quia probabilitas *præctica* spectat licitum aut illicitum, honestum vel inhonestum; probabilitas *speculativa* iura & leges meditat. Audi P. Terillum, qui de reg. mor. quæst. xx. assert. 1. num. 2. pag. 181. hæc scribit. *Benigna sententia universaliter docens, usum probabilem esse licitum, non loquitur de speculative, sed solum de præctice probabilibus. In eo autem differre probabilitas speculative a præctica, quod præctica non de rebus, & iuribus, sed solum de licito, vel illicito tractet; e contra vero specu-*

lativa probabilitas de iuribus, & rebus, non de licito, & illicito enuntiat. Hac distinctiuncula eludere sibi Terillus cum ceteris Probabilistis blanditur argumentum factum. Quare num. 23. applicat hanc distinctionem, inquiens: *Respondeo objectionem manifeste confundere probabilitatem præcticam cum speculative.* Et fufius ibidem nu. 4. pag. 184. *Exempla illa (de iudicibus, & ministris sacramentorum) procedunt de opinionibus solum speculative probabilibus, utpote quæ non agunt de licito, & illicito, sed solum de rebus, & iuribus. . . . Ergo non sunt ad rem, neque tangunt præsentem difficultatem: ad hoc enim afferri debent exempla opinionum præctice probabilium.*

III. Quinam in mentem venisset, potuisse Terillum, virum alioquin acutum, tam futile commentum prodere? *Opinio que iura, & res tractat, quæ decidit, quinam fundi, feuda, & arva debeantur, non est præctica? Cur? Quod non respiciat licitum, aut illicitum, sed iustum, vel iniustum.* Iurisprudentia ergo scientia præctica non erit? Terillus praxis notionem se ignorare hic ostendit. Si opinio minus probabilis, quæ favet Petro ad hereditatem consequendam, non est præctice probabilis, iura, & res spectat; ergo neque sententia magis probabilis præctice probabilis erit ob eandem rationem. Ambæ quippe opiniones spectant idem omnino obiectum, & eisdem circumstantiis vestitum. Ergo aut utraque, aut neutra præctice probabilis est. Iudex ergo secundum sententiam probabiliorum adiudicans Petro agrum, iudicat secundum opinionem *speculative*, non *præctice* probabilem? Quod si asserant, probabiliorum esse *præctice* probabilem; fateri coguntur vi suorum principiorum, minus quoque probabilem opinionem *præctice* esse probabilem. Ergo effugium ad distinctionem probabilitatis *speculative*, & *præctice* inane, vanum, & chimericum in præsentem causa est. Omnes quippe opiniones sive Theologiæ moralis, sive Iurisprudentiæ, quæ opera externa, vel executionem operum spectant, præctice sunt. Adeo fictitia, & ridicularia disparitas est, ut ab ulteriori confutatione abtineam.

IV. Sentiunt & ipsi Probabilistæ futilitatem datæ distinctionis: idcirco alias peculiare rationes excogitarunt, cur iudex nequeat iudicare secundum minus probabilem.

V. Prima ratio quam assert Terillus de

confc. probab. quæst. xxiv. num. 9. quamque vocat a priori, hæc est. Iudex vi sui officii sustinet personam publicam, ut unicuique suum reddat. Hoc, inquit, adeo lumine natura verum est, ut alio habitu non pingatur iustitia quam oculis obvelatis cum bilance in una, & gladio in altera manu: quæ anigmate exprimitur, iudicem iuste iudicantem nullo affectu in alterum ex litigantibus debere inclinari, sed sententiam definitivam proferre pro parte cuius rationes præponderant. Urget num. 10. officium iudicis esse sententiam dicere secundum quod sibi verius & verisimilius apparet: quod confirmatur exemplo iudicis arbitri. Postremum ideo eliguntur iudices sapientiores, morumque integritate ornati, ut nulla prava affectione pervertantur in iudicando; sed ut secundum probabiliora fundamenta decernant.

VI. Hæc rationum momenta evincunt, quemlibet privatum, æque ac iudicem, debere secundum probabilioram opinionem sententiam ferre. Quid? Iudex debet sincere, excluso quovis humano affectu, rationum momenta librare, ut cuique secundum id quod sibi probabilius est, iustitiam; homo vero in dubiis super lege naturali, & divina, in cuius decisione non unius prædii, sed æternæ salutis negotium agitur, non tenetur sincere inquirere veritatem, & omnia rationum momenta mature expendere, ac librare ex solo sincero veritatis amore, & iudicium ferre secundum id quod sibi verisimilius apparet? An hoc negotium ceteris omnibus præferri non debet? Quis dixerit, magis cavendum esse ne damnum temporale Sempronio, quam ne offensa divinæ maiestati inferatur? Quis Catholicorum, immo Ethnicorum, id asseruit? Ergo rationes allatæ a Terillo æque evincunt, iudices conscientiarum, ac causarum temporalium debere iudicare secundum opinionem probabilioram. Ergo in nihilum recidit machina probabilistica. Quenam, amabo, Theologia hæc est, quæ iudices conscientiarum absolvit ab onere iudicandi secundum quod verisimilius apparet; ad id vero adigit iudices agrorum, & prædiorum?

VII. Iterum labefactatur P. Terilli, & Probabilistarum commentum. Confessarii sunt iudices conscientiarum, non secus ac iudices fori externi. Ergo si isti, etiam illi tenentur iudicare secundum probabiliora.

VIII. Respondet Terillus cum suis Probabilistis de *confc. quæst. xxiv. num. 26. pag. 476.* his verbis, quæ syllabatum describere iuvat, ut iudicent lectores, quantæ sit auctoritatis

classicus iste Probabilista. Respond. *disparitatem esse, quia Confessarius format dictamen suæ conscientie DEPENDENTER a dictamine conscientie penitentis. Penitens enim non peccat, nec excusatur a peccato per iudicia Confessarii, sed solum per propria iudicia. Ergo Confessarius, qui iudicare debet de peccato penitentis, respicere debet ad sententiam quam penitens bona fide secutus est; quæ, etsi directe minus probabilis, excusat penitentem a peccato, adeoque determinat Confessarium ad dicendum, quod illa, licet directe minus probabilis, bona fide eam sequentem a peccato liberet. At iudex suum iudicium per iudicium litigantium non regulat: alioquin in utriusque favorem deberet sententiam pronuntiare. Itaque iudex suum iudicium, suamque sententiam solum regulat per ea quæ sibi, non quæ aliis probabiliora videntur; ideoque sequi debet quæ ipse, omnibus pensatis, iudicat esse probabiliora.*

IX. Hæc responsio absolute accepta, ut exhibetur a Terillo, aut hæresim redolet, ut mea minima præfert opinio, aut perridicula est. Confessarius format dictamen suæ conscientie DEPENDENTER a dictamine penitentis? Confessarius ergo non est iudex in tribunali penitentiarum? Si hoc adferis, in hæresim incidis Lutheranorum, & Calvinistarum. Si concedis, iudicem esse; numquid in iudicio suo formando a penitente dependet? Regula iudicii iudicis erit iudicium ipsius rei? Hoc portentosum paradoxon excogitavit Terillus. Clarius rem explico. Quod Confessarius debeat audire penitentem, & scire qua conscientia talem, vel talem actionem exercuerit; quod debeat eundem interrogare, eiusdem excusationes, & rationes expendere, cur hoc, aut illud egerit; res est extra controversiam: quemadmodum iudex fori externi tenetur audire rationes, & iura litigantium, qua fide possideant prædia &c. Verum quemadmodum iudex, auditis litigantium rationibus, eas ad iura, & leges revocat, & quod probabilius secundum iura apparet, decernit; ita Confessarius, audita penitentis confessione, & excusationibus omnibus, legem Christi, & Ecclesiæ consultit, & secundum has leges iudicia format, minime vero secundum dictamen penitentis.

X. Nullus dubito quin vel ipsi idiotæ Catholici, si audirent hoc prodigiosum Terilli responsum, maximum paterentur scandalum. Quoniam aut negas, aut affirmas Confessarium esse iudicem. Si negas: Lutheranus, & Calvinista audis. Si ais: ergo, qua iudex, pendere

haud

haud valet iudicio penitentis. Quis unquam adeo desipuit, ut docuerit, iudicem in terenda sententia pendere a iudicio rei, quem reipsa iudicat? Petit nimis crasse principium, P. Terillus in præfato responso, dum pro certo obtrudit, penitentem sequentem bona fide opinionem minus probabilem in conspectu probabilioris, a peccato esse liberum, & ut talem iudicare eundem iudicem debere. Supponit quod est in questione, utrum nempe penitens sequens opinionem minus probabilem in conspectu probabilioris, inamnis a culpa sit. Id nos negamus. Ergo iterum ridiculum est discrimen.

XI. Efficacius reicitur præfatum commentum. Si Confessarii iudices in formando iudicio penderent a iudicio penitentium, non a legibus Ecclesiæ, iureque divino; semper absolvendi penitentes essent, nunquam ligandi. Patet hoc. Nam nemo Catholicorum ad tribunal penitentiarum se sistit, qui non habeat dictamen, quo se iudicet dignum absolutione, spectata Dei misericordia. Si enim indignos absolutione se iudicarent, profecto ad illud tribunal non accederent, ut res evidens est. Ergo aut dicendum, omnes penitentes semper absolvendos esse; aut fatendum, Confessarios iudices non plus pendere a penitentibus in iudicando, quam pendant iudices a iudicio litigantium in decidendo, cui debeatur prædium. Id verum duntaxat est, Confessarios fidem adhibere dictis penitentium, qui sunt in hoc tribunali actores, & rei. Ceterum in formando iudicio super eorum culpis, a legibus divinis, & ecclesiasticis, minime a reorum dictamine, pendet. Et Terillus, qui secus docet, evidenter aberrat a vero.

§. IV.

Refelluntur alia Probabilistarum disparitates, seu commenta, quibus contendunt, iudices, secus alios, debere amplecti probabilioram sententiam.

I. Mens omnium litigantium est subicere iura sua, seu rationes recto iudicium iudicio, secus eorumdem voluntati, quæ facillime corrumpi potest. Porro iudex tenetur iudicare iuxta communem omnium litigantium voluntatem; cum ad hoc eligatur a Republica. Ergo tenetur iudicare secundum id quod probabilius sibi videtur. Quod confirmari potest illo principio: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Quisque au-

tem vellet iudicari secundum rationes potentiores.

II. Vera sunt hæc omnia. At ab imis suffodiunt fundamenta Probabilismi. Quoniam si communis hominum sensus est ut iudicia ferantur in rerum temporalium partitione, & decisione secundum sententias probabiliores; potiori iure hæc servari regula debet in iudiciis super licito, aut illicito actionis. Aut contra, si intellectus in æternæ salutis negotio non tenetur sequi probabiliora, multo minus ad id adstringitur in temporalium litium definitione. Quid ad hæc Probabilista? Dicturi ne sunt minoris momenti esse errorem in æternæ salutis, ac in temporalis litis decisione? Dicant nobis Probabilista, num voluntas hominum eiusmodi sit in moralibus controversiis super restitutione rerum, super debitorum solutione, ut iudicia ferantur secundum magis verisimilia. Dicant, num mens & voluntas Dei sit, controversias suæ legis definiri secundum id quod minus verosimile est. Principium, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, destruit Probabilismum, ut clarius infra patebit.

III. Altera ratio, quæ tum ab Elizalde, tum a Terillo adducitur, ut probetur, iudicem sententiam ferre suam debere secundum probabilioram opinionem, est quia alioquin male provisum pauperibus, viduis, & pupillis esset. Quoniam isti pauperes omnes communiter causa caderent in iudicio, etiam si validiores pro se haberent rationes, quoties licitum iudici esset iudicare secundum minus probabilem opinionem; tunc enim iudices faverent propinquis, divitibus, magnatibus, sententias secundum minus probabiles opiniones ferendo.

IV. Hoc confirmat P. Elizalde *Lib. I. q. xv. §. 2.* & ex ipso Terillo *de regul. mor. quæst. xx. num. 27.* Si iudices possent iudicare secundum minus probabilem opinionem; consultius atque expedientius fuisset miseris, pauperibus, pupillis, & viduis, eorum lites sortibus definiri. Quoniam in hac hypothese equalis esset spes victoriæ, ac timor iacturæ. Præterea expensas, molestias, & dilationes vitarent. Atqui absurdum est dicere, formam publici iudicii suapte natura noxiam, insensitamque esse pauperibus; meliusque provisum illis fuisse, si per sortes eorumdem lites dirimerentur. Ergo concludendum, iudices debere iudicare secundum sententias magis probabiles.

V. Vix in mentem venire potest qua ratione ausint Probabilista hæc promere argu-

menta; cum penitus profugient Probabilissimum. Passim iudices ferrent sententiam adversum pauperes, & in favorem divitum, ac propinquorum, si licitum esset, iudicare secundum minus probabilem opinionem. Verum habet. Quis propinquior, quis carior homini quam homo ipse? Quis iverit inficias, homines magis affici erga semetipsos, erga propriam libertatem, quam erga alios homines amicos, & potentes? Ergo quae timentur absurda in exteriori foro ex usu minoris probabilitatis, eadem, immo peiora, & frequentiora occurrent ex usu eiusdem minoris probabilitatis in causa propria. Iudicabunt quippe homines secundum opinionem quae avet, non legi divinae, non proximo, sed propriae utilitati. Caderent in iudicio pauperes, viduae, & pupilli, si iudices possent iudicare secundum opinionem minus probabilem. Ergo causa cadent in tribunali conscientiae Deus, & homines, licet fortioribus muniti rationibus, quoties licitus esset usus minoris probabilitatis. Ergo in utroque tribunali eadem absurda.

VI. Ad confirmationem fatemur, immo nostrum est argumentum, commodiorem fore pauperibus talorum iactum quam iudicis sententiam in dirimendis litibus, si vigeret usus minus probabilis opinionis. Sed legi quoque naturali, & divinae, atque ipsi Deo, & iuri unius hominis adversus alterum magis propitia esset fors in dirimendis controversiis moralibus, quam sententia Theologorum, Confessariorum, & cuiusque intellectus. Quoniam fors aequaliter faveret, & esset adversa legi, & iuri unius hominis adversus alium. At dum Theologi, Confessarii, & homines ipsi sententiam ferunt secundum opinionem minus probabilem, semper favent libertati, & humanitati adversus legem, Deum, & homines.

VII. Aliud argumentum cum P. Terillo opponunt Probabilistae. Si iudex iudicaret secundum minus probabilem in controversia super iure Sempronii ad praedium, mentiretur: quoniam significaret exterius, rationes Titii apud se praeponderare; quod tamen falsum esset in data hypothesi.

VIII. Hoc argumento utitur Celladeus, seu P. Elizalde, ut evincat usum probabilem aut absolute, aut nullo modo esse licitum. Et revera mentitur iudicem in data hypothesi, planum est; at falsum in sententia P. Terilli, & Probabilistarum. Quippe iuxta Terillum, & Probabilistas quisque valet libera sua electione iudicare esse reapse verum

rectumque quod minus verosimile sibi apparet in instanti praecedente tale iudicium; praecipue si pro parte opposita non sit evidens excessus. Nonne principium capitale Terilli, & Probabilistarum, est quemquam posse vi syllogismi reflexi efficere ut propositio falsa evadat vera, & minus probabilis directe, probabilior reflexe appareat? Ut quid ergo P. Terillus mendacii accusat iudicem in foro externo iudicantem Titium; & veracem reputat iudicem in foro interno iudicantem Titium super eadem omnino causa? Quid quod Terillus de reg. mor. quest. xx. num. 27. pag. 190. nihil absurditatis videt in eiusmodi illationibus. Ubique antilogis semetipsum conficit homo iste, & verborum involucro se obtegere iudet. Et quoniam incredibilia haec videntur, lubet eiusdem transcribere verba ex loc. cit. Et primum describo argumentum oppositum ab Elizalde. „ Index „ imperio voluntatis flectere potest suum intellectum ad assensum praestandum parti „ minus probabili. In hoc casu prudenter „ creditur illi favere qui habet rationes minus probabiles. Ergo licite potest sequi opinionem minus probabilem: quia fungitur „ officio suo, si externam sententiam inter „ no suo iudicio conformet. Ita obici potest „ est ad ostendendum, quod vel nullus, aut „ universalissimus probabilium usus liceat. „ Hoc est argumentum Celladei Lib. I. quest. xv. §. 2. ex scriptum a P. Terillo, cui respondet sequentia.

IX. Respondeo, iudicem flectere posse intellectum ad tale iudicium, quando motiva in actu primo ipsum impellentia non evidenter se invicem absolute excedunt. In tali enim casu errare iudex potest, ac per voluntatis imperium in actu secundo praefere motiva VERE MINORA MAIORIBUS, ac credere illud esse verum pro quo in actu primo minorem stimulum habebat. Verum in eo casu ipse in actu secundo putat partem, quam veram putat esse, multo probabilioris opposita: quia unicuique suum opinatum probabilius est.

X. Duo heinc collige. Alterum, P. Terillum reipsa vi suarum reflexionum propugnare propositionem damnatam. Alterum, Terillum, Theologum alioquin acutum, & sagacem, omnes vires exercuisse, ut aliquod discrimen vel apparens inveniret inter iudicem iudicantem in foro externo, & iudicem fori interioris; seu ut ostenderet, licitum esse usum minoris probabilitatis in omnibus controversiis in quibus de licito, aut illicito disputatur; secus in tribunali, ubi de

de iusto, vel iniusto controversia est. Hanc difficultatem in suis duobus Tomis, nempe in tract. de consc. quest. xxiv. & de reg. mor. quest. xx. fuso calamo disceptat. Et post diuturnam, prolixam, acremque disputationem nec volam discriminis assignare potuit; immo coactus tandem vi suorum principiorum fatetur, iudicem posse iudicare secundum sententiam minus probabilem. Quod si Terillus ipse nequivit hoc discrimen reperire: numquid illud repererunt illius discipuli? P. Claudius La-Croix hoc argumentum, a paritate iudicis petitum sibi obiicit Lib. I. num. 360. & duobus verbis se expedit dicens, sententiam damnatam respectu iudicis male deductam esse ex probabilismo; sicut hereticorum errores male deducuntur ex sacra Scriptura. Hac via resolvit argumenta novissimum iste Probabilista. Illam sententiam deduxerunt ex Probabilismo septuaginta Probabilistae, quorum multi sunt Doctores classici. Et Terillus, quem ut magistrum sequitur La-Croix, nullum verum discrimen assignare potuit. Quamobrem laudo sagacitatem P. La-Croix, qui expediens indicavit hoc ineluctabile declinare argumentum. Silentio illud omnino non praeterivit; sed perridicularia similitudine illud obiter, & de more implicavit.

XI. P. Camargo Lib. II. contr. III. art. 4. §. 4. nu. 95. hoc syllogismo Terillum, & ceteros illius sequaces Probabilistas conficit. Si quisquis utitur opinione minus sibi probabili (antecedenter) & minus tuta, cui directum praebet assensum ex libera electione, prudenter, & honeste operatur; iudex ferens sententiam iuxta opinionem sibi antecedenter minus probabilem, quam pro libitu suo veram existimat; pariter, & eadem ratione, iuste, prudenter, & honeste se gerit. At iudex ita iudicans absolute loquendo non prudenter, non iuste, sed turpiter, inique, & imprudenter agit. Ergo & ille qui utitur opinione quacumque minus tuta, & sibi minus probabili. Duae primae praemissae sunt duo capitula principia Terilli, & Probabilistarum. Nil quippe illis familiarius est quam intellectum in conflictu duarum opinionum vel aequaliter, vel minus, & magis probabilium, posse pro libitu, & libera voluntatis electione praefere minus probabilem magis probabili, magisque tuta sententia. Imperium voluntatis digito comparant bilancem impellenti. Porro iudex, qui agnoscit ius Titii in actu primo minus probabile adversus Sempronium, & in actu secundo hoc idem ius,

non ex aliqua ratione, sed ex mera sua electione iudicat magis probabile, sincere ne gerit? Nonne iudex iste ex mera equitate, non ex affectu iudicat? Nonne similes iudices integerrimi, peritissimi, callentissimi? Nonne laudandi electores sunt, qui similem iudicandi formam servant? Nonne hac iudicandi forma optime provisum pauperibus, viduis, pupillis, & miseris est? En quomodo argumenta omnia quae Terillus affert contra usum minoris probabilitatis in foro exteriori, in caput illius, & in eius Probabilissimum ita recidunt, ut nullo declinari effugio valeant.

XII. Arguit iterum P. Terillus. Nullus iudex audebit palam fateri, se iudicare secundum minus probabilem sententiam: & si id manifestaret, odium universale contra se excitaret: & si constaret secundum minus probabilem opinionem suam formasse iudicium, reus iure appellare posset ad aliud tribunal.

XIII. Cur non audebit iudex palam fateri, se iudicasse usu minoris probabilitatis ductum? Nonne Probabilistae viri docti, probi, integri palam fatentur, se iudicare licitum, honestumque quod probabilius iudicant turpe, flagitiosum, scelestum? Si viri religiosi, qui ad evangelicam perfectionis metam percurrere debent, nullo persuasi robore, haec omnia palam fatentur, se nolle cuiquam restituere, solvere debita, usquedum aliqua opinio vere probabilis illis faveat, licet probabilius existiment se restitutioni, & solutioni esse obnoxios; si haec omnia se praestare Theologi, Confessarii, doctique iuniores omnes fatentur: quid causae erit, cur erubescere iudices debeant palam fateri, se sententias ferre secundum quod minus verosimile sibi videtur? Si illi honeste, prudenter, & pie gerunt; cur non isti? Nullum adhuc discrimen assignatum est, nec aeternum assignabitur.

XIV. Iterum obiicit Terillus plures textus ex utroque iure canonico, & civili. Inspiciendum in obscuris quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit. Item l. Ob crimen ff. de testibus haec habentur. Si testes omnes eiusdem honestatis, & estimationis sint, & negotii qualitas, ac iudicis motus cum his concurrat, sequenda sunt omnia testimonia. Si vero ex his quidam eorum aliud dixerint, licet impari numero; credendum est, quod natura negotii convenit, & quod inimicitiae, & gratiae suspicione caret. Confirmabitque iudex motum animi sui ex argumentis, & testimoniis quae & rei aptiora, & vero proximiora esse compererit. Non enim ad mul-

situndinem respici oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potius lex assistit. Alias auctoritates allegat Terillus cit. quest. xxiv. de consc. & xx. de regul. mor. Has omnes nos libenter admittimus regulas, immo his auctoritatibus Probabilissimum labefactamus.

XV. Et ut his textibus ad incitas redigamus Probabilistas, dicant nobis, num iudices teneantur iudicare secundum sententiam probabilioiorem vi horum textuum, aut iure naturæ? Si primum; ergo futiles omnes rationes adductæ a Terillo, ut evincat, iudicem peculiari iure teneri ad iudicandum secundum id quod probabilis est. Ergo iure naturæ æque iudices tribunalis exterioris, ac Confessarii, & Theologi valent iudicare secundum minus probabile, admissa hypothese, in qua iudices deberent iudicare secundum probabilioiorem vi tantum horum textuum. Ergo Terillus se ipsum iugulat, qui aperte locis citatis asserit, lumine naturæ omnibus notum esse, iudicem qui in suis iudiciis sequitur minus probabilia, a munere iusti iudicis deflectere: idque confirmabunt ceteri Probabilistæ. Si adfirmetur secundum, sicuti adfirmari necesse est; laudati textus non ius novum inducunt, sed naturæ legem declarant, clariusque intimant.

XVI. Quid? Si quis, spreto Terillo, omnibusque eiusdem affectis Probabilistis, reponeret, rationes Elizalde, Terilli, & aliorum Theologorum, adductas ad probandum necessarium usum maioris probabilitatis in iudiciis, inanes, futilesque esse; atque adeo, spectato naturæ iure, posse iudicem, quemadmodum Theologos, & Confessarios, uti in iudiciis opinione minus probabili; sed, ne id licite agere valeat, obstare ius positivum?

XVII. Sophisma istud repellitur, & Probabilissimus iterum labefactatur. Iudex ergo, spectato naturæ iure, prudenter, iuste, & sancte operatur, sequens opinionem minus probabilem? Ergo sancte operatur, spectato etiam quocumque iure positivo. Probo consequentiam. Nulla Respublica, nullus Principatus iure attingere iuramento, aut pacto iudices suos valet, ut impensius studium, laborem maiorem, diligentiam sedulioiorem adhibeant in iudicandis rebus terrenis, quam Deus lege sua obliget adhibere suos iudices fori interni in iudicandis gravissimis æternæ salutis difficultatibus. Quid? Pro rebus minimis summa, & pro rebus supremis minima adhibenda dili-

gentia erit? Dicant nobis benignissimi Probabilistæ. Errat ne Deus, dum secundum ipsos non arctat Theologos, Confessarios, ceterosque, ut sequantur probabiliora? Absit. Iusta ergo, & æqua est mensura iudicandi, suis Theologis præscripta. Ergo sæva, crudelis, & tyrannica foret illa Respublica quæ exigeret in iudicandis rebus terrenis maiorem diligentiam, severioioremque veritatis investigationem, quam præscribat Deus ipse suis fori interni iudicibus in æterno salutis negotio decidendo. Ergo si iudex iure naturæ minore probabilitate in iudiciis uti potest, iniustum foret omne ius positivum, maiorem diligentiam, maiusque onus imponens.

§. V.

Communior Probabilistarum disparitas inter iudicem fori externi, & Theologum refellitur.

I. **R**ationes quas Elizalde, Terillus, & alii adducunt, ut evincant, iudicem debere probabiliora in iudiciis sectari, luculentæ sunt, & decretoriæ; sed non minori efficacia conerunt Probabilissimum universe, & ad probabiliora amplectenda attingunt Theologos, Confessarios, ceterosque omnes.

II. Discrimen tamen aliud exhibent Probabilistæ vulgares, quod eiusmodi est. Ideo nequit iudex sequi opinionem minus probabilem, quia, si hæc falsa sit, non evitatur malum quod inde evenit Caio. Contra, si opinio minus probabilis, quam sequitur Theologus, sit falsa, nullum consequitur malum. Violatio enim legis materialis tunc est: & alioquin Deus non patitur aliquod damnum. Sic inquit Terillus de consc. quest. xxiv. numer. 53. pag. 485. *At Deus est incapax omnis damni, & solum dehonoriari potest per offensam. Omnis autem offensa per bonam fidem operantis rationabiliter constitutam manifeste vitatur. Atque homo in casu obiectionis non tenetur iudicare in favorem Dei; licet iudex teneatur pro parte probabilioiorem sententiam ferre.*

III. Horrorem præfert responsio isthæc. Deus impassibilis, immortalis, incapax reapse est omnis damni. Ergo non est adhibenda tanta diligentia, ut illius vitentur offensa, quanta adhibenda est, ut damna proximi declinentur? Quid monstrosius, & christianis auribus indignius excogitari potest?

est? Hoc sane responsum, quo communius, eo futilius est, ne dicam in maioris scandali plenum. Et primo discrimen istud destruit Probabilissimum in omnibus controversiis iustitiæ, sacramentorum, medicinæ, bellique. In iis tantum controversiis licitus Probabilissimus erit, in quibus nullam periculum occurrit damnum inferendi proximo. Et ecce coarctatus Probabilissimus ad sola tria præcepta primæ tabulæ, ut infra dicitur.

IV. Refellitur alia vi futile responsum. Quisque magis tenetur cavere proprium quam alienum malum. Opinio minus probabilis, si sit falsa, infert damnum tale ipsi operanti, quod nulla bona fide declinari potest. Quodnam istud? Error actualis intellectus, qui repetitus generat habituales errorem. Habitualis vero error generat habitum vitiosum in voluntate, inclinante in obiectum turpe. Data enim hypothese, quod bona fides excuset a malitia formali actuali; hæc tamen bona fides non tollit quominus generetur ex repetitis erroribus habitualis error in intellectu, & habitus pravus in voluntate: qui habitus, licet non sit formaliter culpabilis, efficaciter tamen inclinatur ad obiectum turpe. Quis vero dixerit, minoris momenti esse damnum istud animæ ac damnum temporaneum illatum Caio? *Tibi male est* (inquit Augustinus serm. xlviii.) *qui malam habes villam: & illi bene est, qui malam habet animam?* Ergo quia caritate quisque semetipsum diligere tenetur, eadem attingitur vitare damnum propriæ animæ plusquam damnum temporale proximi. Ergo si iudex nequit uti minori probabilitate, ut periculum declinet damni inferendi proximo; longe gravius quisque prohibetur amplecti minorem probabilitatem, ne animæ suæ grave inferat detrimentum.

V. Ut evidentius pateat quam commentitium sit discrimen istud, lubet clarius illud exponere. Si iudex opinione minus probabili utatur in decidendo super iure Caii ad prædium, si falsa opinio sit, bona fides iudicis non restituit Caio prædium. Ergo peccaret iudex. Cur? Quia non adhiberet necessariam diligentiam, ut evitaret damnum Caii. Immo eo esset gravius eiusdem crimen, quo manifestior illi est maior verisimilitudo ostendens ius Caii ad prædium. E contrario, si minor probabilitas super violatione legis divinæ falsa sit, violatio materialis est, nullumque damnum Deo infert: quoniam *Deus incapax est omnis damni.*

Conc. Appar. Tom. II.

Ne multa: iustitia in medio rei; moralitas in medio rationis sita est.

VI. Vera sint hæc omnia. At violatio realis, & materialis legis divinæ non est forsitan gravissimum malum? Hæreticus foret qui hoc negaret. Quod tibi ad culpam non imputetur, per accidens est ob ignorantiam invincibilem, si adsit; ceterum reapse hæc realis transgressio legis divinæ malum est longe gravius quam damnum illatum Caio in prædii privatione. Peccat iudex, si utatur opinione minus probabili in sententia ferenda super iure Caii ad prædium. Ergo peccat Theologus, & Christianus quisque, sequens opinionem minus probabilem in iudicio super honestate, aut inhonestate actionis, seu super violatione divinæ legis.

VII. Urgentius instauratur argumentatio. Quid, si negarem, violationem legis esse tantum materialem? Nonne putida principii petitio est, asserere hoc in casu violationem legis esse materialem, secus in casu iudicis iudicantis Caium? Cedo: quid requiritur ut violatio legis sit materialis? Non est forsitan necessaria omnis humana industria, & diligentia, qua hæc legis violatio vitetur? Si negas; blasphemias. Si ais; temetipsum, & Probabilissimum iugulas. Si opinione minus probabili utaris; diligentiam, & studium sufficiens non adhibes, ut vites legis transgressionem. Ergo peccas, quemadmodum peccat iudex. Ergo usus opinionis minus probabilis æque criminosa efficit Christianum qui negligit vitare periculum transgrediendæ legis, ac iudicem qui negligit periculum vitare lædendi ius Caii.

VIII. Non alia evadendi via superest Probabilistis, nisi una. Quænam, amabo? Eiusmodi est. Tenetur utique christianus Theologus adhibere diligentiam, ut transgressionem legis evitet; at non tantam, quantum præstare attingitur iudex, ut præcaveat damnum temporaneum Caii. Numquid prudentiæ lex eum diligentia gradum in quacumque materia præscribit? Quicumque probabiliter operatur, prudenter operatur. Ergo quoties probabile est Theologo actionem non esse turpem, legisque violatricem, etli verosimilius illi sit turpem esse, non peccat, neque imprudens est. Peccat vero iudex, utens minori probabilitate, quia impensius adlaborare iudex debet in investigatione veritatis, ut vitet damnum temporale Caii, quam Theologus, ut declinet offensam Dei, eiusque legis transgressionem.

T

IX. En

IX. En portentosa absurda, quæ evomere cogitur Probabilismus, dum pressus obfidetur. Quis aut Ethnicorum, aut Barbarorum tam horrenda commenta somniavit umquam? Hæccine Probabilismi prudentia, maioris facere detrimentum temporale quam æternæ salutis iacturam? Minor adhibenda diligentia, ut sciatur quæ sit voluntas Dei, quam ut sciatur cuiam prædium debeatur? Quid impostherum inculcare iuvat fidelibus: Porro unum est necessarium? Quid illud detonare: *Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suo detrimentum patiatur?* Probabilismus inauditum prudentiæ genus, monstruosam agendi invexit regulam. Quodnam prudentiæ monstrum istud est, in rebus minimis diligentia summa; in summis rebus sollicitudo minima? Severus nimium Deus esset, si usum maioris probabilitatis in controversiis super sua lege dirimendis præciperet? Benigni vero Principes sunt, iudicibus suis præcipientes, ut iudicent quod probabilis illis est? Evangelium Christi diligendum Deum super omnia docet: universa Scriptura sancta iubet ut legem Dei super aurum, & topazion assidue scrutemur. Probabilismus contra, legem civilem, quæ declarat iura contractuum, prædiorum, venditionum, meditandam docet supra legem Dei, quoties occurrit periculum inferendi damnum bonis temporalibus hominum. Ne multa hæc est benigna Theologia probabilistica. Quamvis verosimilius tibi sit actionem tuam legem divinam violare, Deum ipsum offendere; dummodo simul probabile sit te non violaturum legem, prudenter & sancte agere exercendo actionem qua verosimilius exitimas legem transgredi, Deumque contemnere. E contrario iniustus, sceleratus iudex esset, si hanc regulam servaret in ferenda sententia super iure quod Caius habet ad prædium. Hæc est suavis Theologia Probabilismi. Invidiam ne Probabilismo creamus, dicentes cum Evangelista Matth. xxiii. *Quid enim maius est: aurum, aut templum, quod sanctificat aurum?* Ut probabilissimum defendatis, templo aurum, bono divino emolumentum Caii præferatis necessum est. Nihil hic per exaggerationem dictum, Hæc absurda horrenda deglutienda sunt, nisi evomatur Probabilismus.

§. VI.

Ultima disparitas Probabilistarum, sita in pacto peculiari quo astricti iudices sunt iudicare secundum probabiliora, secus Theologi, refutatur.

I. **U**ltimum effugium Probabilistarum, quo se se expedire nituntur ab argumentum factum, hoc est. *Pactum* intercedit iudices inter & Rempubicam, ut iudicia ferantur secundum probabiliorum sententiam. Hoc autem pacto non astringuntur Theologi, & Confessarii. Ergo illi, non isti, usui probabilioris sententiæ subiecti sunt. Si documenta istius *pacti* a Probabilistis exigis, respondet eorum magister Terillus q. xxiv. *de consc. num. 15.* his verbis: *Naturalis obligatio mutua inter homines iustitiæ efficacissime deducitur ab evidenti presumptione voluntatis, qua homines in mutuam illam obligationem conspirant. Hæc enim voluntas præsumpta ex ipsa natura constitutione æquivalet pacto, & habet vim PACTI.* Hoc pactum exaggerant Probabilistæ, potissimum P. Paulus Segneri in suis epistolis.

II. Ut hoc inane effugium undique occludam, dico *pactum* istud insum hominibus ab auctore naturæ esse. Dico *pactum* istud insum esse divini luminis, signati super omnium animarum vultum. Sed nunc ad incitas redigo Probabilitas, quin hicere valeant. Respublica civilis suos eligit iudices: Respublica ecclesiastica suos eligit iudices, Episcopos nempe, Parochos, Confessarios. Unde habetis beati Probabilistæ, illam secus hanc Rempubicam *pactum* inire, ut iudicia ferantur secundum probabiliorum opinionem? Quodnam fundamentum urget, ut in illa, secus in hac, *pactum* istud constituatur? Respublica, qua christiana, qua ecclesiastica, minoris ne veritatem, iustitiamque facit quam Respublica hominum, ut civilis, ut ethnica? Responsum præcisum a vobis posco. Primis Ecclesiæ sæculis Episcopi, & Parochi, iudices eligebantur causarum civilium. Idem hodieum sæpius evenit. Numquid iudices isti extra confessionem iudicant secundum opiniones probabiliores, in confessione vero secundum minus probabiles? Numquid litigantem, quem in tribunali civili restitutioni obnoxium iudicant, in sacro poenitentiae tribunali a restitutionis debito absolvunt? Referent nobis nigma istud Probabilistæ acuti. Si humane societates electis iudicibus onus imponunt utendi

utendi in iudiciis causarum temporalium maiori probabilitate; Ecclesia catholica suos iudices rerum æternarum ab hocce ne absolvit onere? Si Respublica civilis eligere iudices debet doctiores, peritiores, probioresque; numquid Ecclesia non tenetur eligere ministros sacros sapientiores, digniores, prudentiores? Nonne lex ipsa divina præcipit Exodi cap. xviii. *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum in quibus sit veritas.* Item Eccles. cap. vii. *Va vobis in æternum & ultra, quia non est in vobis veritas.* Leges civiles, & canonicæ clamant: *Inspicimus in obscuris quod est verosimilius, vel quod fieri plerumque consuevit. In his quæ dubia sunt, quod certius existimamus tenere debemus.* Eiusmodi divini, civilesque textus æque ne urgent iudices fori civilis externi, ac sacri interni? Si aiunt Probabilistæ; Probabilismus damnatus æque in foro interno est ac in externo. Si negent; rationem assignent, cur leges divinæ & humanæ iudices civiles, secus sacros obligent. Fundamenta designent, cur in illis, secus in istis, præsumatur onus, seu pactum iudicandi secundum probabiliorum sententiam. Non aliud reponere Probabilistæ valent, nisi negotia temporalia præferenda æternis esse, nisi corpora prævalere animabus, caduca æternis; & severiori diligentia investiganda esse iura humana in litibus civilibus quam iura divina in controversiis in quibus negotium agitur æternitatis. Aut ergo hæc horrenda absurda, immania paradoxa effutire Probabilistæ debent; aut detestari Probabilismus, quin ulla pateat ad effugium latebra. Hæc omnia evidentissime ostensa sunt. Invicta ergo, & ineluctabilis est argumentatio a Probabilismo damnato in foro externo ad Probabilismus proscriptum in foro interno.

CAPUT IV.

Qua ratione in consciendis, ministrandisve sacramentis, in adhibendis corporum medicinis, in bellis inferendis maiori diligentia opus sit, ut evitetur periculum deceptionis, & erroris.

I. **Q**uestio proposita graves continet difficultates, quarum decisio magis confirmat sententiam nostram, & penitus labefactat Probabilismus. Ut perspicue, quoad fieri potest, omnes resolvam, præmittito caput istud, in duos tributum §§.

velati præludium eorum quæ infra dicturus sum. P. Ignatius de Camargo *Lib. II. contr. iv.* suo calamo hanc rem versat. Ipsum in hac quæstione ut ducem sequimur.

§. I.

Actio quæque bona, aut mala est per oppositionem, aut conformitatem ad legem æternam Dei. Nonnulla de iure nature primario, & secundario.

II. **E**adem est boni malique regula. Actio bona per accessum, mala per recessum a regula nuncupatur. Hoc in quacunque materia contingit. Eadem dialecticæ regula syllogismi rectitudinem, & sophismatis pravitatem ostendit. Eadem grammaticæ regula sollacismi defectum, & congrue locutionis rectitudinem patefacit. Ut ergo homo declinet a malo, & faciat bonum, honestatis regulam inquirere astringitur.

III. Illud nunc ut certum supponimus, malum morale non in sola negatione, sed in privatione debitæ rectitudinis situm esse; ut omnes Theologi fatentur, uno excepto Caietano, viro alioquin, si quis alius, acutissimo.

IV. Illud quoque ut certissimum supponimus, legem æternam, seu voluntatem Dei esse primam atque universalem regulam honestatis; dictamen vero rationis mentis humanæ regulam secundariam, ut omnes cum D. Thoma fatentur Theologi. Unus P. Vasquez, Theologus pariter acutissimus, vastæ eruditionis, & multæ lectionis, contendit, regulam moralitatis non esse imperium aliquod divinæ vel rationis, vel voluntatis, neque dictamen mentis nostræ; sed rationalem naturam secundum sua prædicata essentialia, quæ non implicant contradictionem, quæ antecedit omne dictamen nostrum; quam singularem opinionem in *tract. de bonitate, & malitia humanorum actuum* refutabimus.

V. Deus omnipotens sicut universam multitudinem ex nihilo condidit, ita immensa sua potentia sustinet, ne in nihilum, unde illud extraxit, recidat; & infinita sua sapientia moderatur, regitque creaturas omnes, unamquamque iuxta illius naturam & conditionem: *Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti:* Sap. ii. Item: *Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?* Ibidem.

VI. Creatura quælibet moveretur, & in finem suum tendit propriis actionibus. Hinc est quod divinus artifex singulis creaturis in-

natam propensionem indidit ad eiusmodi operationes, quibus in proprium finem tendant, Generalis hæc voluntas Dei absolute accepta communiter lex æterna nuncupatur; ut docet S. Augustinus Lib. XXII. contr. Faust. cap. xxvii. *Lex vero æterna est ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans.*

VII. Creaturarum aliæ sunt rationales, aliæ ratione destitutæ. De primis, secus de secundis, nunc nobis sermo est. Lex itaque æterna, seu voluntas Dei creaturam intelligentem movet, ac dirigit in suum ultimum finem supernaturalem, in quem gratis est elevata. Viam illi aperit, per quam incedat; & lumen infundit, quod designatam viam videat. Viam designat, quatenus eidem per modum imperii seu regulæ præscribit quid agere, quid vitare debeat, ut suum assequatur finem. Lumen vero infundit, prout eiusmodi imperii, seu legis notitiam sufficientem in eiusdem mentem derivat, ut iuxta ipsam honeste, & laudabiliter operetur. Utramque partem mire explicat Regius Vates. *Legem pone mihi, Domine, viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.*

VIII. Primario ergo, subdit S. Thomas 1. 2. quæst. lxxi. art. 6. ad 3. lex æterna præcipit homini finis ultimi affectionem, seu ut Deum ipsum toto corde inquirat, & diligat. *Lex æterna primo & principaliter ordinat hominem ad finem; consequenter autem facit bene se habere circa ea que sunt ad finem.* Secundario itaque præcipit quidquid est necessarium ad finem præfatum obtinendum; prohibetque omnia quæ eiusdem finis affectioni obstant.

IX. Opera, quibus homo, gratia Dei ad supernaturalem beatitatem elevatus, finem suum ultimum inamissibiliter possidendum obtinet, sunt cum primis dilectio Dei super omnia, eiusdem dictis fidem adhibere, illius promissionibus fidere, ipsum desiderare, eius voluntatem inquirere, illum colere, revereri, adorare, laudare, sanctum illius nomen celebrare, obsequium, & famulatum eidem præbere, tamquam supremo Domino infinitæ maiestatis, & excellentiæ, tamquam creatori, optimoque parenti, tamquam provisorio vigilantissimo, benefactori munificentissimo, & conservatori omnipotentissimo. Hæc omnia opera præcipit Deus primario; & opposita prohibet immediata sua voluntate, & quidem necessaria. Facta quippe positione, qua Deus

homini præcipit ut finem suum honeste, ac meritorie assequatur, non potest fieri ut eidem non præcipiantur primo & per se opera necessaria ad eundem finem, prohibeanturque opposita.

X. Porro hæc voluntas necessaria lex naturalis dicitur, aut ius naturale primarium, continens potissimum tria illa prima Decalogi præcepta quæ Deum ipsum spectant, in prima Decalogi tabula expressa, in qua continebatur etiam præceptum Sabati, quod positivum est quantum ad determinationem certi diei, sublatumque fuit evangelica lege promulgata.

XI. Post præfata opera necessum est creaturas ipsum Deum, eiusque opera laudare, ac diligere. Quoniam non possumus Deum diligere toto corde, nisi simul illius creaturas, potissimum rationales, diligamus. Post Deum ergo nosmetipsos, deinde omnes homines, damnatis exceptis, amare, iuvare, & fraterna benevolentia complecti debemus.

XII. Hac quoque fraternæ dilectionis necessitate posita, nequit Deus non præcipere per immediatam voluntatem suam eas omnes actiones determinate quæ necessariæ sunt ad servandam mutuam hanc benevolentiam, opeque ferendam. Heinc præceptum illud naturale divinum diligendi proximum, etiam noxium, infidelem, inimicum, eique in necessitatibus tum animæ, tum corporis subveniendi, eo modo quo subveniri nobis cuperemus: heinc rursus aliud generale præceptum negans, quod Deus vetat omnem actionem contrariam fraternæ caritati; atque adeo prohibet quempiam occidere, percutere, calumniis, scandalis, detractionibus proscindere lædere in bonis sive corporis, sive animæ.

XIII. Porro hæc voluntas necessaria, qua Deus recensita aut præscribit, aut vetat, dicitur ius naturale secundarium, fundatum proxime in primario naturæ iure, nimirum in prædicta necessitate Deum fide, spe, dilectione colendi. Quod ius secundarium in septem secundæ tabulæ præcepta partitum est.

XIV. Illud nunc animadvertendum occurrit, quod plura eorum quæ recensuimus, a Deo immediate, & per se præscripta, operibus variis impleri valent. Recognoscere Deum tamquam supremum Dominum, conditorem, provisorum, conservatorem cultu externo, eiusque infinitam maiestatem testari aliquibus signis externis, necessarium prorsus est ad finem ultimum assequendum. Quod autem fiat per hæc aut illa signa, his aut illis laudibus, vel ceremoniis, a libera voluntate

tate Dei pendet. Carnem spiritui subigere, appetitiones comprimere, moderari, cohibere per se requiritur ad finem ultimum obtinendum. Quod porro hæc harmonia, & subiectio peragatur abstinentiis, ciliciis, ieiuniis, precibus, his aut illis carnis afflictionibus, his aut illis ieiuniis, liberum est; nec lex naturalis determinat; sed tantum lex positiva divina, aut ecclesiastica. Quæ Deus præscripsit sacrificia, holocausta, ieiunia populo Israelitico, Scriptura divina nobis narrat. Quæ in lege gratiæ Ecclesia, Spiritu sancto directæ, præcipit, sacri canones nobis pandunt; ut sunt ieiunia statis anni temporibus servanda, Missa diebus festis audienda, & plura alia.

XV. Præter narratas actiones, plures supersunt, nullo ex recensitis iuribus, sive naturali, sive divino, sive ecclesiastico definitæ: & harum aliquas homo sibi ipse determinat per votum, aut iuramentum, quo se obstringit quidpiam agere in obsequium Dei, aut aliorum hominum iuvamen. Omnes porro liberas electiones, determinationes, promissiones, aut propria libertate factas, aut per leges positivas humanas præscriptas, lex ipsa naturalis, seu voluntas Dei necessaria roborat, & confirmat: quandoquidem ius nature sub generali quadam ratione præcipit, promissiones, foedera, & iussa omnia legitimi Superioris exequi.

XVI. Heinc est quod divina Apostoli Pauli monita I. ad Cor. x. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite: item ad Colof. iv. Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum: hæc, inquam, divina documenta non sunt existimanda pura consilia, aut mera præcepta positiva tantum, inquit P. Camargo Lib. II. contr. iv. art. 4. num. 121. sed ius ipsum naturæ generale, & necessarium, quod nobis denuntiat Apostolus, nostræ obligationis erga Creatorem nostrum nos admonens. Quid quod ipsa naturæ nostræ notio nos altringit ut ex honestatis seu virtutis motivo operemur?

XVII. Ex hoc brevi descripto ordine, quem semper præ oculis habere deberemus, veluti ex prima mensura, & principio proficitur tota necessitas, subdit laudatus Camargo, dignitas, præstantia, series, connexio, & harmonia virtutum: & contra per recessum ab hoc ordine, & regula foeditas, malitia, turpitudine, scelera.

XVIII. Porro voluntas divina, prima, &

universalis regula morum, omnia nobis præscribit per respectum ad finem ultimum, ad cuius possessionem nos perducere intendit. Hic autem est inter opera quæ Deus nobis aut præcipit, aut vetat, ordo: ut quædam actiones sint efficaciores, propinquiores, dignioresque ad finem consequendum, sicut e contrario alia opera vetita efficacius, validiusque obstant fini assequendo. Deus autem, qui rectissime omnia iuxta illorum naturam disponit, quæ sunt fini assequendo proximiora atque digniora, severius & gravius eadem præcipit; sicuti rigidius illa vetat quæ potentius impediunt a finis consecutione. Sicut enim finis amatur propter semetipsum; ita rectus ordo postulat ut quæ ad finem propius accedunt, ferventius amentur, & efficacius præcipiantur.

XIX. Quæ hæctenus dicta sunt, confirmat S. Augustinus Lib. I. de doctr. Christ. cap. xxvi. his verbis. *Ergo quoniam præcepto non est opus ut se quisque, & corpus suum diligat . . . restabat ut de illo quod supra nos est, & de illo quod iuxta nos est, præcepta sumeremus. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & diliges proximum tuum tamquam teipsum: in his duobus præceptis universa lex pendet, & Prophetæ. Finis itaque præcepti est dilectio, & ea gemina, idest Dei, & proximi. Quod si te totum intelligas, idest animum & corpus tuum, & proximum tuum, idest animum & corpus eius . . . nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermisum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei, eiusque dilectionis modus præscriptus appareat, ita ut cetera in illum confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed cum dictum est, Diliges proximum tuum tamquam teipsum, simul & tui abs te dilectio non prætermisum est.*

Ille autem (persequitur cap. xxvii.) iuste & sancte vivit qui rerum integer aestimator est. Ipse est autem qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod est diligendum, aut amplius diligat quod minus est diligendum, aut æque diligat quod vel minus, vel amplius diligendum est, aut minus, vel amplius quod æque diligendum est. Omnis peccator, in quantum peccator est, non est diligendus; & omnis homo, in quantum homo est, diligendus est propter Deum, Deus vero propter seipsum . . . Omnes autem homines æque diligendi sunt. Sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est qui pro

locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte iunguntur. Sicut enim si tibi abundaret aliquid quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret; nihil iustius faceres quam ut sorte eligeres, cui dandum esset quod dari utrique non posset: sic in hominibus, quibus omnibus consulere nequeas, pro sorte habendum est, prout quisque tibi colligatius temporaliter adherere potuerit. Fufius hanc explicat doctrinam toto hoc libro.

§. II.

In conscribendis Ecclesie sacramentis, in curandis aegrotis, in bellis, aliisque gravioris momenti rebus eadem quantum ad substantiam regula est, unde moralitas actionum dimanat.

I. PAUCI Theologi hanc questionem sub his terminis versant, P. Camargo excepto, qui fufe eam discutit, ex quo nos pauca selegimus: scitu tamen necessaria est: quoniam plures autumant diversa regula utendum esse in sacramentis conscribendis, ab illa quæ ceteris in materiis adhibetur; & confundunt regulam moralitatis cum diligentia adhibenda in regulæ applicatione: quæ sane deceptio gravis est. Eadem quippe est quantum ad substantiam regula moralitatis, sive prima, sive secunda, sive obiectiva, sive formalis. Non tamen eadem est diligentia adhibenda in cavendo periculo errandi in eiusdem regulæ usu. Quandoquidem si voluntas divina est prima invariabilis regula humanæ voluntatis, ad quam se in actibus suis conformare debet; quo voluntas divina severius præcipit, aut vetat aliquod obiectum, eo maiori conatu aut amplecti, aut reicere humana voluntas illud debet. Siquidem quando causa universalis, concurrens cum causa particulari ad aliquem effectum, efficaciorum ex se præstat influxum in eundem effectum, impensius quoque ipsa causa particularis cooperari debet. Voluntas divina, prima regula morum, est prima universalis causa, quæ concurrens cum voluntate humana, tamquam cum causa particulari, efficacius suapte natura movet ad amorem, vel fugam quorundam obiectorum, prout magis aut minus accedant ad ultimum finem. Ergo nisi voluntas humana efficacius quoque aut vitet, aut amplectatur eadem obiecta, non con-

formatur cum prima sua regula. Porro quo obiecta a Deo severius præcipiuntur, aut vetantur; eo sunt aut honestiora, aut turpiora: & quo obiecta sunt aut magis honesta, aut magis turpia; eo ferventiori studio exequi, vel fugere humana voluntas illa debet. Quod autem divinæ voluntatis propensio maior sit erga aliqua obiecta, ex doctrina Augustini superius data manifestum est. Sano tamen in sensu est intelligenda.

II. Hoc principium penes omnes certum consequitur aliud, nempe maius debitum faciendi consequi maiorem obligationem inquirendi, & sciendi honestatem vel malitiam obiecti præcepti. Quoniam in debito faciendi includitur debitum sciendi. Nemo quippe suas implere obligationes, & munia valet, nisi eadem cognoscat. Ergo quo magis satagere homo debet, ut maiori conatu amplectatur aliquod obiectum severius a voluntate divina præscriptum; eo diligentius atque studiosius inquirere tenetur & allequi, quoad potest, notitiam eiusdem voluntatis, & vitare omnem errorem, ac deceptionem, quæ contingere potest. Hinc patet, regulam secundariam moralis honestatis, nempe iudicium nostræ mentis, eandem esse quantum ad substantiam; cum eandem ubique proponat voluntatem divinam, seu primam regulam. Non propterea tamen in omni materia eodem modo usurpanda est, & sine ullo discrimine, ac respectu ad materiam ipsam. Alioquin non concordaret cum prima regula, quæ etsi eadem ubique sit, non tamen uno & eodem modo dirigit in omni materia, sed ordinate, & cum respectu ad finem, ut explicatum est.

III. Ex his principiis necessario consequitur, eandem semper esse regulam honestatis, vel malitiae, quæcumque tandem sit materia circa quam operamur. Sit hæc levis, sit gravis, sit magni, sit summi momenti; sequatur ex nostrâ actione leve, aut grave, maximum, aut irreparabile damnum: eadem semper est honestatis regula, divina nempe voluntas, quam diligenter semper inquirere debemus, ut eidem nostram conformemus operationem: nec variam subire in se quantum ad substantiam diversitatem ex diversitate materiæ potest. Ergo regula proxima, nempe iudicium rationis nostræ, nequit variari invariata manente regula prima. Siquidem hæc prima regula proponitur per iudicium nostrum. Ergo, illa invariata substantialiter manente, nequit istud variationi obnoxium esse.

IV. Ut

IV. Ut autem doctrinam traditam questionem propositam applicemus, licet sacramentorum sive administratio, sive confessio, materia summi momenti sit, tum propter eorum dignitatem, tum propter gravissima mala quæ irritam eorumdem collationem consequuntur; non propterea variatur regula in iisdem perficiendis servanda. Idemque dicendum in curandis aegrotis, in iustitia, in bello, in fide ceterisque omnibus.

V. Hanc doctrinam hoc discursu confirmat P. Camargo *Lib. II. contr. iv. §. Ro. ga Sacerdotem, cur tanta vigilantia in conscribendis sacramentis utatur? Quod ex errore, reponit, irritum fieret sacramentum. Recte. Sed quid tanti facis, ne sacramentum irritum fiat? Quoniam id postulat & dignitas sacramenti, & animarum periculum. Sed cur adeo sollicitè evitare studeas sacramentorum profanationem, & animarum detrimentum? Ut evitem gravissimum peccatum, & sacrilegam malitiam. Adamussum omnia sibi constant. Postremum, si ab eodem perconteris, cur incuria, & oscitantia sit peccatum, & offensa Dei? respondebit, quia opposita est voluntati divinæ, præcipienti sancte sancta tractanda, seu iubenti gravem diligentiam in hoc ministerio. Ex quibus evidens est, in materia sacramentorum eandem omnino regulam esse ac in ceteris materiis.*

VI. Collige etiam, sublata prima regula, nullum omnino reperiri malum morale. Quod enim recentiores Probabilistæ distinxerint, & separaverint peccatum philosophicum a peccato theologico, commentum erroneum est. Quoniam dictamen rationalis nature nequit esse prima regula moris, neque inducere obligationem aliquam conscientie seipso: omnis quippe moralitas nostrarum actionum ortum ducit non a dictamine rationis nostræ in se absolute, & præcise considerato; alioquin dictamen istud esset prima regula nulli subordinata; sed proficiscitur proxime ab hoc dictamine ut applicante primam regulam, seu voluntatem divinam. Quare si fingatur peccatum philosophicum excogitatum a Probabilistis, seu actio, vel omisso deliberata repugnare soli rationali nature, aut dictamini naturali; illa reapse non est absolute, & vere mala, neque peccatum in genere moris: sed in linea physica esset defectus, sicut circa regulas artis pictoriæ, poetiæ, rethoricæ &c. qui defectus per abusum peccatum nuncupari solet. Res evidentissima est. Sicut ergo in genere

effectricis causæ nihil reperiri valet, sublata prima causa efficiente; sic in genere moris nequit quidquam haberi moralitatis, vel minimæ, quæ sit vere talis, sublata prima regula, & mensura cuiusque moralitatis, nempe voluntate divina.

VII. Obiectis contra principalem doctrinam. Virtutes inter se, sicut & vitia, specie differunt: ergo & ipsarum virtutum actus diversam habent honestatem moralem, & peccata diversam malitiam. At honestas formaliter substantialiterque diversa desumi nequit per respectum ad regulam formalem, & substantialiter eandem. Falsa ergo est doctrina hætenus tradita, videlicet regulam moralitatis esse in omni materia substantialiter formaliter eandem.

VIII. Obiectio isthæc, inquit Camargo, quibusdam magni momenti videbitur; sed frivola omnino est. Nam virtutes inter se differre specie, & formaliter, veritas aperta est apud omnes Theologos. Cur hoc? Quia unaquæque virtus suam respicit materiam determinatam & specialem, quæ prout magis aut minus conducit ad ultimum finem, maiorem quoque aut minorem præfert honestatem, tum in ipsa virtute, tum in actibus eiusdem. Quid hoc ad inferendam variationem substantialem in ipsa regula? Bonitas & honestas virtutum ex respectu desumitur & ordine ad ultimum finem; ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. iv. art. 4. *Rectitudo voluntatis est per debitum ordinem ad finem ultimum.* Nulla in virtutibus rectitudo, aut honestas, quæ a fine ultimo non proficiscatur; totaque virtutis bonitas eo tendit, ut voluntatem rectam, & bene dispositam constituat in ordine ad finem ultimum. Virtutum itaque diversitas ex diverso ordine & habitudine ad finem ultimum sumitur. Finis ultimus se habet, non ut regula, sed ut mensura actionum humanarum, atque virtutum. Quælibet virtus respicit suam specialem materiam, magis aut minus proximam cum fine ultimo, & præfert peculiarem ordinem ad huiusmodi finem. Ex diversitate materiæ, affectæ hoc peculiari ordine ad finem ultimum, desumitur diversitas virtutum. Verum quia finis ultimus, etsi mensuret, ut dictum est, honestatem actuum moralium, proprie tamen non dirigit, nisi ut propositus per voluntatem Dei, quæ sola est vera regina; ideo dicitur, quod tota rectitudo nostrarum actionum sita sit in conformitate ad ipsam voluntatem divinam, seu legem æternam. Ne

multa: sicut nulla entitas, nulla perfectio reperitur in creaturis, quæ non sit ab omnipotentia Dei, tamquam a principio efficiente; ita nulla moralis honestas, sive parva, sive magna, reperitur, quæ non dimanet, ceu ab unico fonte, ab ordine, & conformitate cum voluntate divina, ut nobis proposita, & applicata per dictamen nostræ rationis conforme eidem voluntati divinæ.

IX. Nec est quod opponas, virtutem quamlibet immediate & proxime speciem capere ab obiecto, seu materia quam respicit. Quoniam obiectum non tribuit speciem virtuti, nisi sub tali ordine & respectu ad ultimum finem, & ad ipsam voluntatem divinam; ut optime docet S. Thomas 2. 2. quæst. xxiii. art. 7. *Ea quæ sunt ad finem, non dicuntur bona, nisi in ordine ad finem.* Verum de his plura suo loco.

X. Disputant Theologi, num voluntas divina, seu lex æterna, dirigens diversas virtutes, partiatur in diversas rationes; seu utrum subeat aliquam distinctionem saltem rationis. Verum quæstio hæc mere scholastica est, nullius momenti: idcirco indictam eam relinquo.

CAPUT V.

Quanta debeat esse certitudo iudicii de valore sacramentorum, ut quis honeste agat in iisdem conficiendis, ministrandisve.

I. QUÆ dicta sunt, forte aut superfluitatis, aut prolixitatis damnasti. Sed falleris: minus Probabilissimi callentem te produs. Quod ut evidentius teneas, sequentes tibi propono §§.

§. I.

Sæpe licet uti iudicio tantum vere probabilis in sacramentis perficiendis, aut conferendis extra casum necessitatis.

II. Probabilistæ in hac causa semper prærupta ambulant: quia extra veritatis semitam iter arripuerunt. In sacramentis conficiendis eorum plures, ne dicam omnes, requiruntur iudicium omnino certum. Nam si in sacramentis conferendis turrior opinio amplectenda est, ergo, inquirunt, iudicium de eorundem valore certum esse debet; cum in aliis materiis satis sit probabile. Hinc contra nostram sententiam inferunt, aut nunquam licitum esse uti opi-

nione probabili, vel probabilissima, sicuti non licet in materia sacramentorum; aut licitum extra sacramenta Probabilissimum esse. Quod argumentum ovantes, triumphantefque iactant Probabilistæ nostri.

III. Ut quam sit perdidicimus argumentum factum, evincam, dicant nobis Probabilistæ: licite ne Confessarius absolvet poenitentem ex iudiciis sufficientis doloris, positus aliis ad sacramentum requisitis? An negabunt? Iudicium istius doloris est ne absolute certum & infallibile? Nemo, nisi stultus, citra peculiarem revelationem hoc affirmabit. Nonne Parochus licite confert sacramentum baptismatis ex solo testimonio aut parentis, aut personæ dignæ, asserentis infantem non fuisse tinctum? Id affirmant omnes. Unde Episcopo evidenter innotescit chrisma, quo utitur in confirmatione, a quo sacramenti valor pendet, esse purum & incorruptum? Quot viis accidere potest ut chrisma verum non sit? Quot in augustissimo sacramento defectus contingere valent, vel ex parte materiæ, aut ex parte ministri, quos Sacerdos vix moraliter evitare potest? Abstineandum ne propterea a conficiendo sacramento? Ne multa: si necessarium foret iudicium absolute certum, & non sufficeret vere probabile, ut Probabilistæ contendunt; vix ac ne vix quidem possent ministri sacramenta conficere: quoniam vix fieri potest ut non occurrat aliquod deceptionis periculum. Enimvero quando sacramenti valor pendet (quod plerumque contingit) ab intentione fidelis suscipientis: unde constare evidenter ministro poterit, accedentem esse pium, & non fictum, ac scelestum?

IV. Evidens ergo est, in sacramentis sive perficiendis, sive administrandis satis esse iudicium opinativum; dummodo vere, & prudenter probabile sit: quod iudicium probabile appellatur a D. Thoma, ab Aristotele moraliter certum.

§. II.

Magna, & quidem maiori quam in aliis materiis diligentia eritendum est, ut certitudinem præfati iudicii assequamur. Doctrina magnopere advertenda circa varios gradus certitudinis in quæstionibus morum.

I. NON pugnat quod proposui, cum iis quæ dicta sunt; sed iisdem peroptime consonat. Iudicium absolute certum de valore sacramentorum non requirimus: quia

quia citra revelationem, humano modo haberi nequit. Deus autem a nobis non exigit quod superat moralem facultatem, & conditionem humanæ naturæ.

II. Imperfecta moralis certitudo iudicii, non individua est, sed gradibus constat. Quamvis intellectus humanus acquirere omnimodam certitudinem nequeat, potest tamen plus vel minus accedere, & maiorem quamdam securitatem assequi. Porro iuxta materiæ magnitudinem debemus vigilantiores esse, & maiori uti studio, atque industria in acquirenda hac certitudine. Et quoniam sacramenta perficere, atque administrare inter religionis nostræ pretiosa dona augusta res est, & summi momenti: ideo, dum sacramentum aliquod administrandum est, magno studio, & severiore diligentia eritendum, ut eam certitudinem de eius valore, & securitate assequamur quæ haberi humano modo potest. Hoc patet ex iis quæ superiori capite dicta sunt. Quo enim obiectum aliquod propius accedit ultimo fini, eo severius illud Deus præscribit. Et quia nos tenemur conformare nostram ad illius voluntatem; astringimur itidem ferventiori conatu eiusdem voluntatem investigare, dum eiusmodi graviora onera implenda nobis sunt. Iura ipsa clamant: *Ubi periculum maius intenditur, ibi proculdubio est plenius consulendum*: cap. iii. de elect. in VI. Porro ex invaliditate sacramentorum, extrema, nedum magna, pericula & mala imminet.

III. Itaque, ubi de valore sacramentorum agitur, sive is a forma, sive a materia, sive a quocumque alio essentiali requisito pendeat, eam maiorem veritatem, certitudinem, & securitatem comparare debemus quæ humano modo obtineri valet. Quare si ad manus habeas materiam certam, proculdubio peccares, si minus certam adhiberes; quamvis valde illa probabilis esset. Quapropter quia sacramentorum valor & ab omnibus, & a singulis essentialiter requisitis pendet, idcirco debeo, quoad fieri humano modo potest, de singulis notitiam comparare. Nam certitudo, aut incertitudo cuiusque constitutivi refunditur in totum compositum; quod ruit, si vel una pars constitutiva deficiat, ut etiam in physicis dicitur, nedum in moralibus.

IV. Et quia gravis, ac summi momenti res hæc est, lubet eam amplius explicare. In quolibet quæstionum genere ea certitudo investiganda, & assequenda est quæ maior in eo genere haberi potest. Porro maior sane

in uno ac in alio genere habetur. Maior in factis quam in iure: evidentius in uno quam in altero iure veritas deprehenditur. Qui mathematicam certitudinem in moralibus exigeret, stultus esset. Fuscæ hanc doctrinam explicuimus in *historia Probabilismi & Rigo-rismi*, italice scripta, *diff. ii. cap. ii. §. 8. pag. 275. & seqq.* Ibi palam fecimus sophismata, & cavillationes P. Segneri; & declaravimus, quæ ratione exempla urgeant adversus Probabilistas & illius qui descensurus in puteum funem fortiosem, & illius qui mare navigaturus, tutiorem navim quærit. Quæ exempla non evincunt, ut eadem certitudine quis resolvat quæstiones morales quæ isti seligunt ea quæ sub sensu cadunt. Qui in puteum descendit, haud fidit vitam suam funi probabiliter forti; sed recentem, & ab omni defectu immunem inquirat. Si vel leviter dubitet, abstinere a descensu. Numquid, inquirunt Probabilistæ, similis certitudo acquirenda in morum quæstionibus erit? Absolutè. Inepta ergo sunt Antiprobabilistarum exempla arcessita ab iis quæ in rebus corporeis adhibentur. Exempla quæ opponunt Antiprobabilistæ, summopere urgent, pudoreque suffundere Probabilistas debent, qui maiorem in terrenis quam in caelestibus rebus sedulitatem requirunt. Exempla efficaciter concludunt; sed intelligentia Probabilistarum erronea est. Confundunt diligentiam adhibendam in investigatione veritatis cum veritatis assecutione. Non dicimus, eandem veritatis gradum debere nos assequi in causa nostra quem assequuntur illi de quibus sermo est in præfatis exemplis. Quoniam, ut diximus, in iis quæ sub sensu cadunt, via tuta & tutissima obvia est: ideo ad illam ineundam tenentur viatores. Si eadem nos facilitate assequi possemus veritatem in quæstionibus dirimendis; quis ambigeret, nos ad eandem comparandam fore obligatos? Verum quia communiter hæc veritas, seu veritatis certitudo impervia est, nec industria & diligentia humana deprehendi valet; ideo ad eam reapse obtinendam non cogimur. Quo ergo pertinent præfata exempla? Ut industriam ac diligentiam imitemur eorum qui in corporum negotiis securiorem viam, luminis naturæ ducti, amplectendam communi assensione affirmant.

V. Ut multa in pauca contraham: in quolibet decisione quæstionis moralis, seu in quacumque operatione morali, ut minus, æqualis, aut maior diligentia adhibenda est, ut veritas legis sciatur, quoad fieri potest, præ

præ illa quam in gravioribus rerum temporalium negotiis usurpare diligentes homines solent. Quoniam vero in hoc ordine superiori una operatio præ alia propinquior est fini ultimo, atque adeo severius a Deo præscripta est; idcirco in una operatione præ alia exactior diligentia requiritur. Sacramenta religionis nostræ supremum occupant locum. Ergo in illorum administratione summa diligentia adhibenda est, ut supra demonstravi.

VI. Hæc omnia, inquis, perspicua sunt; at pro praxi minus sufficiunt. Maiorem in sacramentis perficiendis adhibendam diligentiam scimus omnes; at gradum, & mensuram istius diligentiae exercendæ ignoramus. Quamobrem hunc gradum explicari vellemus.

VII. Nulli mortalium concessum est arcantum istud referare. Diximus, maxima diligentia cavendum esse ne defectus contingant in aliquo eorum quæ ad essentiam sacramentorum pertinent. Ceterum quis diligentiae gradus necessarius in praxi sit, nemo est qui definire valeat; immo difficillimum est determinare, quidnam omittere sine gravi culpa valeas.

VIII. Nonnulla paucis delibemus. Communis opinio in re sacramentaria potissimum, & peculiari quodam debito sequenda: opinio unius aut alterius Doctoris in contrarium nihili facienda est.

IX. Rem exemplis perspicuam faciam. Convenit penes Theologos dolorem requisitum ad sacramentum poenitentiae non posse determinatum gradum intensiois, aut durationis; sed satis esse, si sit ad normam præscriptam a Tridentino: & tamen oppositum docent gravissimi Theologi Scotus, Almainus, Caietanus, Bonaventura, Durandus, Adrianus, Petrus de Soto; quamvis, ad intensiois gradum quod attinet, si recte explicetur Soti, & aliorum doctrina, forte non erit a communi diversa. Verum hoc præter institutum.

X. Communis hodie sententia est, attritionem, seu contritionem imperfectam esse materiam veram sacramenti poenitentiae. Ut ut sit de diffidio, debeat ne attritio isthæc inchoata aliqua caritate formata esse: de quo *Lib. I. de sacram. poenitent.* oppositum tamen sentiunt gravissimi Theologi, Magister Sententiarum, Bonaventura, Alensis, Hugo, Richardus de S. Victore, Altissiodorensis, Okam, Abulensis, Thomas de Argentina, Gabriel Maior, Adrianus, Medina, Corduba, Vega, uterque Sotus, & alii.

XI. Et tamen istæ opiniones haud impe-

diunt, quominus sacramenta suscipi valeant iuxta communem Theologorum sententiam. Et quamvis tutius foret, severiores dictorum Theologorum opiniones amplecti: non propterea ad id alstringimur. Quoniam doctrina quæ in re sacramentaria tutoris opinionis usum præscribit, non hunc sensum effert, quod inter tutas tutiorem, seu tutissimam, sed quod inter probabiles tutiorem seligere debeamus. Alioquin deberemus & contritionem ferventissimam confessioni præmittere, & materiam pro conficiendo augustissimo Eucharistiae sacramento ipsi præparare, excluso aliorum ministerio.

XII. Ut clarius teneas hæc omnia, animadvertendum, obligationem vitandi aliquod periculum supponere potestatem in homine ad id præstandum, ut omnibus notum est. Ceterum, ut quis non debeat præcavere aliquod periculum, tametsi magnum, & maximum, & absolute quidem possibile, raro tamen, & infrequenter occurrens, non est necessaria impotentia physica, sed sufficit impotentia moralis. Tum vero reputatur impotentia moralis, quando ad evitandum hoc rarum periculum necessaria essent media difficillima, asperrima, extraordinaria; quando in his mediis exequendis vita nostra evaderet anxia, perplexa, & nimia sollicitudine premeretur. Hæc omnia inducunt moralem impotentiam. Hæc autem moralis impotentia non consistit in indivisibili; sed latitudinem admittit iuxta rerum diversitatem.

XIII. Igitur, ut quis liber sit ab evitando præfato periculo in ipsis sacramentis perficiendis, sat est difficultas quam parit nimia sollicitudo, animæ molestia, scrupuli, & mentis animique perturbatio. Dum hæc incommoda occurrunt, homo liber est a mediis extraordinariis adhibendis, ut evitet periculum. Frustrandi ipsa sacramenta. Durissima fortasse, seu verius laxa, hæc doctrina videbitur. Ceterum, ut mea minima præfert opinio, vera est; nec video quod vel in disputationem vocari possit. Quis ignorat, ut iam indicavimus, deceptionem accidere, licet raro, posse in materia in qua conficienda Eucharistia est? Et tamen ad hoc periculum præcavendum communis tantum, & ordinaria diligentia adhibetur. Posset Sacerdos uti extraordinario studio, seipso hostias conficere, ampullas præparare, vinum ex uvibus ipse exprimere, ut omnem deceptionem vitaret. Verum quia hæc extraordinaria diligentia nimiam induceret sollicitudinem, anxietatem, & perpetua molestia vitam gravaret; ideo

iu-

iuxta prudentem existimationem inducit moralem impotentiam ad præcavendum huiusmodi periculum, quamquam gravissimum, utpote frustrationis sacramenti, sacrificii, & idololatricæ.

XIV. En aliud exemplum in huius doctrinæ confirmationem. Parochus oleum sacrum ab Episcopo benedictum pro infirmis ungen-dis deferendum ministro idoneo committit, quod per semetipsum deferre, & custodire posset. Contingere potest ut minister oleum sacrum casu effundat, & ne eiusmodi effusio rescatur a Parocho, oleo benedicto oleum commune substituat, ex quo irritum fieret extremæ Unctionis sacramentum. Quis dixerit, peccare Parochum, quod deferendum ministro dederit oleum sacrum? Sacerdos obtinet ab Ordinario facultatem vel audiendi confessiones, vel absolvendi a reservatis per aliam personam, quam per ipsum obtinere potuisset. Quis dixerit, istum peccare tali facultate utentem? Et tamen fieri potest ut facultas concessa non fuerit. Possent utique Sacerdotes absolute extraordinaria hac diligentia uti, & vitare periculum deceptionis. Ceterum quis eos ad tam difficilia media adhibenda obligabit? Miseri nos omnes Sacerdotes, nisi hæc vera essent.

§. III.

Monita nonnulla in ministrorum solamen. Animantur hi ad sacramenta ministranda. Rigorismi, & Laxismi extrema declinanda.

I. **O**biiciunt Probabilistæ. Dictum, ostensumque est superiori paragrapho, vitandum esse ut magna diligentia investigetur certitudo iudicii in re sacramentorum administratione; deinde exempla adducta sunt, quæ tanta diligentia opus non esse evincere videntur: atque adeo pugnantia ibidem tradita sunt.

II. Resp. Quæ hæcenus docuimus, vera sunt. Quod magna adhibenda diligentia sit in sacramentis ministrandis, nemo inficias ibit. Quod hæc diligentia maior præter propter esse non debeat quam quæ in præfatis exemplis elucet, ex sequentibus patebit.

III. Homines tractare, perficere, & ministrare sacramenta sua Deus voluit. Non ergo humana maiorem diligentiam postulat. Humana vero diligentia ea dicitur quam homines diligentes & prudentes in gravibus negotiis adhibere solent. In his vero non

maior certitudo quam moralis, & imperfecta, plerumque habetur, iuxta tamen negotiorum diversitatem. Nam aliqua negotia maiorem, aliqua minorem certitudinem admittunt.

IV. Mensura exacta præfatae diligentiae, ut diximus, designari citra peculiarem revelationem nequit. Illud tamen animadvertendum, usum sacramentorum frequentem, & quotidianum esse. Sacramenta enim quæ mortuorum vocantur, pharmaca spiritualia sunt adversus infirmitates animæ. Quæ vero pro vivis destinata sunt, alimenta dicuntur vitæ spiritualis. Continuae occurrunt animarum infirmitates. Alimento moraliter continuo indiget vita spiritualis animæ. Continenter ergo sacri ministri perficere, & dispensare sacramenta debent. Quid magis rationi contrarium quam quod istorum tractatio esset hominibus aspera, onerosa, sollicitudinem, anxietatem, & molestiam maximam inducens? Huiusmodi autem esset, si extraordinaria, insolita, & præter communem rebus gravibus agendi modum diligentia necessaria foret. Et, hoc posito, sacramentorum fructus, immo eorum administratio impediretur. Perterrefacti enim ministri ab onere adeo viribus suis impari, a sacramentis ministrandis retraherentur. Expediens ergo fuit eo mirabili moderamine curam, studium, & diligentiam in sacramentis tractandis temperari, & ad eam mensuram redigi, ut simul & sacramentorum reverentia, & hominum infirmitati consultum esset, spectatis usu frequenti & quotidiano, & humanae naturæ conditione. Exemplum habes in sacrosancto Missæ sacrificio, cuius si sola dignitas, & reverentia spectetur, plures sane horas illius postularet celebratio. Verum infirmitate & offerentium, & assistentium considerata, ad exiguum temporis partem coarctata est.

V. Accedit quod ministri sacramentorum nullum speciale commodum ex eorundem sacramentorum administratione, immediate, & ipsorum sacramentorum virtute percipiunt. Ex alia parte ad ministerium hoc exercendum nemo per se & peculiari divina lege obligatur; sed potius ex desiderio placendi Deo, & succurrendi animabus proximorum, tantum munus suscipitur. Nec enim modo sermo est de illis qui ob turpe lucrum, & sacrilegum quaeritum, aut enormem ambitionem altari inservire eligunt. Porro si extraordinaria requireretur diligentia; si administratio periculi plena esset, scrupulis, & anxietatibus obnoxia; omnes profecto viri pii,

pro-

probi, doctique a tam molesto & oneroso ministerio retraherentur; & omnes hoc ministerium, ut iugum asperum, tetricum, scopulosum averfarentur. Heinc ministerium istud sanctissimum illi tantum obirent qui turpi quæstui, & sacrilegæ ambitioni inhiant. qui temporalia sola magno habent in pretio, & cælestia atque æterna contemnunt. Interim grex Christi lupis, prædonibus, mercenariis, nundinatoribus, non pastoribus, & custodibus derelictus esset.

VI. Ut hæc funesta extrema vitentur, os meum pateat ad vos, ministri Dei, gens sancta, regale Sacerdotium. Plura vobis in tractatu de re sacramentaria dicenda sunt: pauca nunc verba, & eorum quæ ibidem dico, præludium obiter ad vos habeo. Duo extrema vitanda in qualibet morum quæstione, & in prolegomenis, & passim in hoc theologico cursu vobis insinuo; nimirum, & Probabilistarum, qui, ut appetitionibus humanis plus iusto indulgeant, legem Dei relaxant, & sacramenta indispositis, recidivis, consuetudinariis præbenda censent; & Rigoristarum, qui sub prætextu satis splendido, & fuce valde seducenti reverentiæ sacramentis debitæ, adeo exaggerant, aggravant diligentiam, studium, & vigilantiam in sacramentis adhibendam, ut fideles a susceptione, & Sacerdotes a ministrante arceant. Ambo ergo extrema devitate, monitum recolentes Gregorii Nazianzeni orat. xxvi. *Virtutem defectus, & excessus persequelabefaciunt: non secus ac regulam additio aliqua, aut subtractio.* Audio vos, reponentes, nihil frequentius in ore haberi tum Probabilistarum, tum Antiprobabilistarum, quam præfata extrema vitanda. Sed vix aliquis viam pandit per quam reapse declinari debeant.

VII. Adeste animis, & viam hanc, quoad fieri potest, indigitabo. Hæc autem est humilis submissio, & conformitas tum in docendo, tum (*animadvertite*) in operando ad indefectibilem regulam, Dei nempe voluntatem. Hoc munus numquam sponte arripite, sed vocati, & iussi. *Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis:* Iacob. III. Numquam illud obite, nisi oculis in gloriam Dei, & animarum salutem intentis. Antequam illud obeatis, sursum efferte corda vestra: preces ferventes Deo porrigite, illius lumen, directionem, & sapientiam enixe implorantes. Nolite hominum personas, sed animarum dumtaxat profectum respicere. Terrena omnia, mundanos respectus evangelico spiritu con-

culcate. His præfidiis instructi, ad sacrosanctum ministerium hilares, confidentes, & securi accedite. Timores vanos, anxietates, scrupulos omnes abigite. Quo maior erit humanarum rationum, & cuiusque mundanæ auræ, & lucri, atque commodi temporalis contemptio; eo sanctior erit sacramentorum administratio. Scripturas sanctas pro modulo vestro, potissimum sancti Pauli epistolæ, quantum temporis ratio permiserit, legite. Doctrinam S. Bonaventuræ præ oculis habete, qui inquit: *Væ Confessariis, & ministris Dei, qui ignorantes divinas Scripturas tam altum, tremendumque ministerium non iussi, non vocati, sed sponte, & sæpe terreno impulsu sine suscipiunt. Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei:* Matth. xxi. *Altius commeditandum est illud Sap. III. Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei.* Item illud Eccl. II. *Error, & tenebræ peccatoribus concreata sunt.* Tandem illud Pauli Apostoli: *Sufficiens nostra ex Deo est.*

VIII. Hæc memoria infixæ sint. Misericordia, & iustitia numquam seiunctæ appareant. Intra hæc confinia sistendum. Et cum aqua hæret, quo declinandum sit, in misericordiam sinum confugiendum: dives quippe in misericordia Deus. Dispensanda sacramenta sunt *secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus,* inquit Paulus II. ad Cor. x. Horatianum effatum semper opportunum est.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos ultra, citraque nequit consistere rectum. S. Bernardus fuse explicat monitum istud *Lib. II. de consid. post med. Tene medium si non vis perdere modum. Locus medius tutus est. Medium sedes modi, & modus virtus. Omnem extra modum habitationem Sapiens exitium reputat. Difficillimum, inquit, est hunc servare modum. Fateor. Quin addo, frequentissime aberrare homines ab hoc medio, ut sua auctoritate confirmat Augustinus Lib. de fid. & oper. cap. iv. Errant homines, non servantes modum, & cum in unam partem procliviter ire ceperint, non respiciunt, divini auctoritatis alia testimonia, quibus possint ab illa intensione revocari, & in ea que ex utroque temperata est, veritate, ac moderatione consistere.*

IX. Postremum, ne plus iusto vos detineam extra viam, patientia christiana, quam comitatur caritas, suscipite poenitentes. Eos ut parturientes adjuvate, eorum animos erigite, ut evomant monstra iniquitatis.

Par-

Parta cum fuerint scelera, tum eorumdem horrorem ob oculos ponite. Dei clementiam & patientiam, quæ tamdiu sustinuit vasa iræ apta in interitum, recordamini illis. Vulneribus opportuna remedia apponite. Medicorum parcemia est: *Quæ applicata iuvant, repetita sanant.* Hanc ergo servate regulam. Si poenitentes ex sacramentorum susceptione respiscunt a viis suis malis, si periculis, occasionibus peccandi se subtrahunt: tamen si ex infirmitate, aut tentatione, veluti ex insidiis adorientem, relabantur interdum, non propterea sacris pharmacis privandi, sed potius iisdem relevandi, roborandi, & confirmandi in sanitate sunt. Quin potissimum isti indigent medicina, & alimento cælesti, isti misericordia digni sunt, illorumque infirmitas sacramentorum remediis curanda est. Illi ab altaribus arcendi sunt qui persistunt in occasionibus peccatorum, qui comprimere sensus, & servare sanctam Dei legem recusant, qui denique ex sacramentorum frequentia peiores, non meliores, fiunt. Hæc sunt monita quæ obiter & per transfennam servanda suggerimus in perficiendis, ministrandisve sacramentis.

§. I V.

Nonnulla obiecta resolvuntur, ac magis doctina superius tradita firmatur: paucisque perstringitur sensus verus damnatae propositionis.

I. **O**biiciunt. Omnia quæ hæcenus dicta sunt, æque militant in aliis omnibus controversiis in quibus de peccato mortali disputatur, ac in materia sacramentaria. Nihil ergo damnatum in hac materia sacramentorum: quod absurdum videretur.

II. Resp. Pluries inter disputandum solutum argumentum istud fuit. Diximus, eandem omnino quantum ad substantiam, & formaliter esse regulam omnium actionum moralium, voluntatem nempe divinam, seu legem æternam: quam doctrinam fuse tradit P. Camargo: eamque nos veram, immo evidentem, iuxta principia D. Thomæ patefecimus. Hinc tamen non sequitur, nihil damnatum esse in opinionibus quæ ad valorem sacramentorum pertinent. Damnatum quippe dicimus opinionem quæ docebat, aut non maiorem requiri diligentiam in hac quam in aliis materiis ad investigandam veritatem; aut omitti posse opinionem tutiorem, quæ absque gravi incommodo, anxietate, & difficultate haberi possit.

III. Paucis delibabo sensum propositionis damnatæ. Prius tamen adverte, me in præsentia plenam eiusdem explicationem non dare; sed hanc remittere ad tractatum de sacramentis, ubi ex instituto rem hanc discutiam, & plures recentiorum opiniones valde laxas refellam.

IV. Verbum *tutius*, ut alias adnotavimus, & comparative, & adversative sumitur. *Adversative* accipitur, quando opinio contraria tuta non est; *comparative*, quando opposita tuta est, cuius respectu tutior altera dicitur. *Tutior opinio*, quæ vi damnatæ propositionis eligenda est in sacramentis perficiendis, non est *comparative tutior*, sed dumtaxat *adversative*, saltem absolute loquendo. Hoc patet ex exemplis quæ superius adduximus. Nam sententia tutior est quæ postulat in sacra mento contritionem perfectam; & tamen iuxta communem Theologorum sententiam factis est contritio imperfecta. Vide plura quæ ibidem adducta sunt.

V. Dictum est superius, sæpe licitum esse uti in sacramentis ministrandis opinione vere probabili iuxta sensum nostræ, non Probabilistarum, sententiæ. Quoniam Probabilistæ opinionem vere probabilem vocant in conspectu oppositæ probabilioris: quod paradoxon nos omnino chimericum reputamus. Quoniam nulla nobis opinio vere probabilis est, nisi ea quæ, omnibus expensis, & serio meditati, magis accedit veritati. Quamobrem dictum est, licere sæpe in sacramentis uti opinione vere probabili: quia sæpe iuxta communem agendi modum nihil probabilius, nihil citra miraculum tutius haberi potest: ut patet in sacramento poenitentiae, in quo minister opinione tantum vere probabili, iudiciis externis nixa, deprehendit poenitentis dolorem. Tutior opinio impossibilis est citra peculiarem providentiam: ideo opinio vere probabilis dicitur unice tuta.

VI. Tota difficultas in hoc vertitur, quam videlicet dicenda opinio tuta sit. Nam plures, hoc nomine abuentes, tutas opiniones vocant quæ nec probabiles, sed laxæ sunt. Inter opiniones probabilissimas, ac tutas recenset P. Dominicus Viva attritionem ex metu temporalium poenarum conceptam, inquit, in trutin. in propos. r. Innocent. num. 26. *sufficere etiam attritionem supernaturalem ex metu poenarum temporalium, ut a Deo vindice instigendarum, & alia huiusmodi: idcirco licite sequimur huiusmodi opiniones probabilissimas, omisso tutioribus.* Hæc opinio, quam probabilissimam, & tutam

30

vocat P. Viva, nec probabilis reapse est, sed laxa & falsa.

VII. Disputant pariter Theologi, num sententia attritionis, ex solo gehennæ metu conceptæ, post hoc Innocentii decretum sit sententia tuta. Adfirmant Probabilistæ omnes. P. Milante asserit in *comment.* in hanc r. *propof. pag. 21. absque gravi culpa* non posse adfirmari, hanc opinionem comprehensam esse in *hac r. propof.* Et tamen Theologi gravissimi contendunt, vi argumentationis satis validæ deduci, hanc opinionem virtualiter in decreto Innocentii damnatam esse. Quare assertio P. Milante falsa est. Veruit Alexander VII. aut censuræ, aut contumeliæ nota alterutram sententiam afficere: neutram tamen tutam declaravit. Ante decretum Alexandri VII. utraque sententia probabilis erat: neutra certa. Post decretum pariter neutra est nisi probabilis; quoniam illarum neutri securitatem tribuit Pontifex, si sermo sit de opinionibus. Innocentius XI. damnat usum sententiæ probabilis, ommissa probabiliore, seu tutiore. Ergo ratiocinio satis efficaci inferitur, proscriptam quoque esse præfatam opinionem. Veruit Alexander alterutram notare sententiam, *donec a S. Sede fuerit ALIQUID in hac re definitum.* Innocentius XI. sane aliquid definivit, dum proscripsit in sacramentis perficiendis usum sententiæ minus tutæ. Verum de his plura in *tract. de sacram.* Præfatus P. Milante notionem sententiæ tutæ prodens *ibidem. pag. 10. docet, licitum esse in quadragesimali ieiunio in collatiuncula ferotina, supposita dispensatione a delectu ciborum, comedere duas vel tres uncias casei, ita ut simul cum pane, alterove exiguo cibo, herbarum v. g., octo circiter uncias quis non excedat: & tamen passim plenius buccis laxones appellat Probabilistas, quorum graviores laxam hanc opinionem detestantur.*

VIII. Ut paucis rem omnem comprehendam, in sacramentis sive perficiendis, sive ministrandis debemus sequi opinionem tutiorem adversative ad non tutam. Auctores damnatæ thesisi nomine opinionis tutioris probabiliolem opinionem intelligebant; ut videre potes apud Dianam *Tom. VIII. tract. 1. resol. 2.* quia reapse illorum principia evincunt, in quacumque materia licitum esse usum minoris probabilitatis. Excipiunt tamen sacramenta baptismi, ordinis sacerdotalis, aut episcopalis. Et hanc sententiam communem vocat *Diana loc. cit.* quatenus ait, Sacerdotem administrantem sacramentum,

relicta opinione probabiliolem, non peccare contra reverentiam debitam sacramento, sed contra caritatem; quam sententiam docet etiam P. Thomas Sanchez *Lib. I. in Decal. cap. ix. num. 33.* Animadvertas velim, limitationes quas adhibent Sanchez, Diana, & alii Auctores, contineri in ipsa proscripta popositione, in qua hæc habentur: *Nisi id vetet lex, aut conventio, aut periculum gravis damni incurrendi.* Quare ipsi damnatæ sententiæ Auctores nolunt in sacramentis baptismi, & ordinis admittere usum opinionis minus probabilis propter periculum gravissimi damni. Quæ dicta sunt de sacramentis, proportionem servata, applica controversiis belli, fidei, curæ infirmorum &c.

IX. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num. 340.* obiicit sequentes reflexiones. 1. Si damnare non audeamus praxim communem apud pios, & sapientes viros circa sacramenta; cur damnanda erit praxis Probabilismi in aliis materiis? 2. Deus in sacramentotum negotio non offenditur errore: ergo multo minus in aliis operabilibus. 3. Pro sacramentis sufficit opinio vere probabilis: ergo multo magis in aliis negotiis. 4. In sacramentis perficiendis non requiritur certitudo: ergo nec in aliis operabilibus. Has, aliasque similes reflexiones obiicit Auctor iste.

X. Respondeo. Obiecta hæc omnia, & similia eodem recidunt, ac ignorantiam propositæ quæstionis produnt. Dictum est, in sacramentis non esse necessariam extraordinariam diligentiam, quæ odiosam reddant sacramentorum administrationem, & frequentiam. Quid heinc inferunt Probabilistæ, qui semper per extrema, & prærupta in hac causa gradiuntur? Ergo licitum respuere sententiam probabiliolem. Quando dictum est, licere usum sententiæ vere probabilis in sacramentis conferendis, intelligitur, dum alia probabilior non occurrit: quia si probabilior occurreret, prior non esset probabilis. Additum est, Deum nos non obligare ad extraordinariam diligentiam; ne nimis gravis, & dura sit sacramentorum celebratio. Porro reflexiones quas heinc elicit P. La-Croix, omnino futes sunt. Nam aliud est, quod non altringamur extraordinariæ diligentie; aliud longe diversum, quod non teneamur ordinariæ, qua investigemus veritatem. Aliud est, quod maiorem apparentiam veritatis ultro se se menti nostræ offerentis repudiare valeamus, ut adhæreamus minori verisimilitudini, quæ favor libertati. Hoc est monstrum, quod nos improbamus, & quod

quod amplectuntur Probabilistæ. Ad 1. ergo reflexionem dico, nos probare communem sacramentorum praxim in sacramentis perficiendis iuxta ea quæ supra dicta sunt: quia nulla occurrit in his probabilior opinio. In ceteris operabilibus occurrit maior probabilitas, ut supponitur. Ergo reiicienda minor. Ad 2. Deus non offenditur errore, præsupposita in nobis debita diligentia in illo vitando. Quando adest maior probabilitas, si respuitur, voluntarius error est. Ad 3. dico, totam veram esse, sed laborare falso supposito, quod nempe opinio sit *vere probabilis in conspectu probabilioris.* Dictum est supra, nos debere in omnibus controversiis procurare maiorem verisimilitudinem quæ in tali genere sine gravi incommodo, & perturbatione societatis haberi potest: idque potissimum verum habet in sacramentorum negotio. Ad 4. In sacramentis non requiritur certitudo, quando sine gravissima perturbatione, & incommodo haberi nequeat; sed sufficit ea quæ, consueta gravi diligentia præsupposita, occurrit. Ergo si occurrit maior verisimilitudo, maior probabilitas amplectenda est in omnibus controversiis. Alias similes vanas, & temper ex falso supposito proficiscentes, obiectiones, quas consarcinat Auctor iste, prætereo, quia consutatione non egent. Infra plura diluam.

CAPUT VI.

Probabilistæ in præcipuis Theologiæ moralis controversiis Rigoristæ effecti. Probabilismus dampnatus in omnibus secundæ tabulæ præceptis. Quam sit exilis benignitas prætensa probabilistica.

I. P. Antonius Terillus cum Caramuele putidam fabellam commentus est, sententiam probabiliolem filiam esse Iansenismi. Quod commentum, dignum sane Terillo, si verum esset, Probabilistæ saltem recentiores evasisent *Ianseniani*, & *Rigoristæ*. Nam defendant illi ipsi necessarium usum sententiæ tutioris, seu probabilioris in re sacramentaria, in litibus dirimendis, bellis indicendis, agrotis curandis, articulis fidei credendis, in beneficiis distribuendis. Sententia probabilior in hac potissima, & amplissima Theologiæ parte est ne filia Iansenismi? Si adfirmant; Iansenistæ ergo sunt Probabilistæ. Si negant; ergo per summam iniuriam asseritur, sententiam probabiliolem filiam esse Iansenismi. Dicant nobis

Probabilistæ: Apostolica Romana Sedes, præcipiens sententiæ probabilioris usum in omnibus recensitis materiis, iubet ne Rigorismum, aut Iansenismum? Imposuit ne iugum asperum, grave, austerum? Si usus sententiæ probabilioris in difficilioribus Theologiæ, & christianæ vitæ controversiis, ut sunt memoratæ, Rigorismum non sapit: cur in aliis facilioribus actionibus austeritatem redolebit? Si benignitas probabilistica nil subsidii in citatis causis porrigere valet; ubi nam est illa, quam iactant, benignitas, & suavitas?

II. Verum, ut magis magisque pateat, quam sit chimærica hæc probabilistica benignitas, colligendum memoria est, solius iustitiæ commutatantis materiam in civili commercio adeo scopulosam esse, & tot difficultatibus plenam, ut hac via magna mortalium pars periclitetur. In hoc autem genere iudices probabiliolem sequi opinionem Ecclesia definivit. Non mihi lateat, Probabilistas aliquos contendere, hinc minime sequi, Confessarios quoque in materia iustitiæ debere in foro poenitentiae uti maiori probabilitate. Sed hoc paradoxon est plusquam monstruosum. Doctrina Ecclesiæ respectu iudicis vera ne est, an falsa? Vera, inquis. Bene. Si vera est respectu iudicis, falsa ne erit respectu Confessarii? Personarum ne diversitas veritatem in doctrina inducet? Erit ne in Ecclesia catholica super eadem omnino quæstione una doctrina adhibenda in foro fori, & altera omnino contraria in foro poli? Litigant Titius, & Sempronius super iustitia peracti contractus, Iudex probabilis indicat esse iniustum; probabilis quoque Theologus Confessar. iniustum definit. Iudex tenetur iudicare contractum esse iniustum; Confessarius vero declarabit contractum esse iustum? Ad forum iudicis victor erit Titius, victusque Sempronius; ad tribunal Christi victoriam canet Sempronius, iacturam lugebit Titius? Aperiant oculos, auresque arriquant Probabilistæ. Videant tandem quam confusionem, quam horrendam deformitatem invehant in Ecclesiam. Hæc dicta sint adversus eos Probabilistas qui effutiant, iudicem publicum, & iudicantem debere iudicare secundum sententiam probabiliolem; secus iudicem privatum, & iudicatum. Vide quæ in historia Probabilismi, & Rigorismi *Tom. II. diff. III. cap. x. a cap. 220.* advertas P. Paulum Segneri dicta sunt.

III. Pauca nunc dicenda supersunt adversus eos Probabilistas qui Probabilismi usum lic-

licitum negant in materia iustitiæ. Sub oculos revocetur mirifica illa P. Terilli doctrina ex *quæst. xxiv. num. 53. de cons.* ubi in margine hæc scribit. *Bona fides relate ad Deum sufficit, sed non relate ad proximum.* In textu vero hæc habet. *Bona fides iudicis non tollit quominus ius partis probabilioris irremediabiliter lædatur, casu quo ius illi faveat, sicut verisimilius favere supponitur. Iudex autem ex officio præcavere debet, quantum potest, periculum huius damni. At Deus est incapax omnis damni, & solum dehonoriari potest per offensam. Omnis autem offensam per bonam fidem operantis rationabiliter constitutam manifeste vitatur: atque ideo homo in casu objectionis non tenetur iudicare in favorem Dei; licet iudex teneatur pro parte probabiliori sententiam ferre.*

IV. Ceteri Probabilistæ similiter negant licitum usum Probabilismi in iis materiis ex quibus damnum aliquod in proximum proficisci valet. P. Felix Potestas *Tom. I. part. 1. num. 59. assert. 1.* hæc docet. *Quando agitur de sola honestate actionis, an licita sit vel non, licitum est sequi opinionem minus probabilem.* Clarius idem docet *nu. 74. assert. 2.* *Non licet sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori, & tutiori; si exinde sequatur certa iniuria, aut periculum gravis mali sibi, aut tertio.* Similia docet P. Dominicus Viva in suis Commentariis in *1. propos. Innoc. XI. num. 5.* „ Deinde advertendum universim, in humanis actionibus opinionem solide probabilem speculative, etiam si non sit moraliter certa, esse etiam practice probabilem. *Nisi forte aut periculum gravis damni incurrendi, aut lex, aut conventio, aut aliunde ratio dicat non licere.* . . . Si enim in humanis actionibus, quoties ad res temporales, aut ad salutem corporis spectant, imprudenter agimus, sequendo opiniones mere probabiles, ommissis tutioribus, quando ex earum falsitate grave damnum imminet; a fortiori imprudenter operamur, quando in humanis actionibus, ad animæ salutem spectantibus, ductum sequimur opinionis probabilis, ommissa tutiore, si ex eius falsitate grave damnum spirituale immineat.

V. Dicant nobis Probabilistæ: peccatum mortale nonne est grave damnum spirituale, quod imminet animæ, si opinio minus probabilis sit falsa? Qua ergo ratione licitus erit usus minoris probabilitatis in quacumque materia? Si pingere sit opus laboriosum, & servile; nonne gravissimo spirituali damno

obnoxia anima est illius qui pingit in die festo? Cur iudicium probabile impedit hoc malum summum in hac actione, secus in aliis recentis controversiis? Verum hanc argumentationem alibi explicui, & nunc est præter scopum.

VI. Illud ergo nunc colligimus, Probabilistæ ipsos, potissimum qui scripserunt post decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. improbare usum minoris probabilitatis in omnibus quæstionibus in quibus damnum temporale tertii agitur. Qua de re lege etiam P. Paulum Segneri *epist. 1. §. 3. num. 31.* Igitur in omnibus quæstionibus super septem *secundæ tabule* mandatis, e quibus damnum emergere proximo valet, damnatus est. Ad sola ergo tria *primæ tabule* mandata coarctatur *benignitas probabilistica*? In tam parva Decalogi parte benigni sunt Probabilistæ; in ceteris omnibus Rigoristæ? Quid quod illorum benignitas in iis favet in quæ homines minus propendunt, & a quibus facilius abstinere? Probabilistica benignitas suam effundit suavitatem in blasphemias, iuramenta, mendacia, cultusque divini profanationem? In his, similibusque benignus est Probabilismus; in re sacramentaria, bellica, medica rigidus est. Duo sunt scelerum genera ob quæ præcipue homines pereunt, iniustitiæ, & luxuriæ. Hæc sunt scelera quæ animas lauciant, dilaniant, trucidant. His vulneribus nihil olei infundere Probabilismus valet: rigorem, & aceti acrimoniam dumtaxat spargit. Quid ergo *benignitatem* Probabilistæ iactant, si in gravioribus, frequentioribusque causis Rigoristæ ipsi se declarant?

VII. Quæ cum ita se habeant, quid causæ est cur tot opiniones laxæ, erroneæ, scandalique plenæ in omni theologico tractatu serpent? Quæ laxitatum paradoxa non evulgarunt Probabilistæ in controversiis de simonia, de usura, de avaritia, de iniustitia, de furtis, compensationibus occultis, atque de ipsa re sacramentaria? Quænam tot laxitatum, & scandalorum causa? Probabilismus. Probabilistæ analogiis passim se conficiunt, quoniam veritate destituti. Ut horrorem minoris probabilitatis in conflictu maioris temperent, fucunt, deliniant, limitationes quas indicavimus, adiciunt. Cum postea alios tractatus scribunt, & quæstiones versant, nullam causam decidunt absque Probabilismi suffragio. Percurre, si per otium licet, Probabilistarum tractatus de iniustitia, de sacramentis, de rebus bellicis, aliisque, & ubique tibi occurret Probabilismus.

mus; nam passim offendes in similes conclusiones: *Hæc est probabilior, sed probabilis quoque est opposita. Utraque probabilis est. Lege Dianam, lege Tamburinum &c.*

VIII. Urbe ergo & agro exterminatus Probabilismus est in omnibus controversiis in quibus honor, fama, divitiæ, & bona temporalia quæque periclitantur; regnat vero, dominaturque in iis quæ Dei honorem, cultum, & maiestatem spectant. Nihil per exaggerationem dictum: omnia vera sunt, posito systemate probabilistico. *Et hi sunt (clamat sapiens Iesuita Elizalde) Propheta in Israel, ac medici animarum? Quinam vel Paganorum horrorem non ingerit doctrina isthæc, quæ plurius facit pecunias quam animas, plurius damnum temporale quam spirituale, plurius detrimentum proximi quam offensam summi Dei? Lubet verba doctissimi huius Auctoris rescribere ex Lib. VIII. quæst. VII. §. 1. pag. 103. & seq. Quo iterum palmariter ostendunt, quo ipsis loco sit facere voluntatem Dei, & custodire iudicia eius. Nam violationem eodem profusum modo voluntariam legis magni Dei dicunt esse peccatum, si proximo præiudicet; non esse, si proximo non præiudicet. Ergo ipsis pretio est salus, honor, & pecunia proximi; non ita lex Dei. Violationem porro esse eodem modo voluntariam, patet demonstrative: nam eodem modo præcognitum, & volitum, eodem modo est voluntarium, NISI THEOLOGIA OMNIS CREPET. Sed violatio legis Dei eodem modo est præcognita, & volita in utroque casu, sive præiudicet proximo, sive non, ut patet. Ergo violatio legis Dei, eodem modo in utroque casu est voluntaria. Iam MAGNI ANIMARUM RECTORES distinguite, & dicite, violationem voluntariam legis Dei citra salutis, pecuniæ, & similibus præiudicium non esse peccatum; esse vero, ubi salus pecuniæ interest. Eccur autem ita? Alio pacto hoc resolvi nequit, nisi quod lex Dei ipsa per se nihil est, salus porro, & pecuniæ magne res sunt. Infero. ERGO TENEMUR RELINQUERE HANC VIAM. Probo. Quia tenemur relinquere tales Doctores. Hactenus Elizalde, qui multa ibidem Probabilistis improperat.*

IX. Possunt suas araneorum telas texere, & phantastica illa reflexionum figmenta multiplicare Probabilistæ; tamen nec volam veri discriminis assignabant, cur licitus sit usus Probabilismi in controversiis de honestate actionum, secus in aliis, in quibus damnum proximi imminet; nisi dicendo, maiori in pretio illis esse honorem, & pecunias homi-

numquam legem Dei. Huc res tota recidit, ut evidentissime supra probatum est.

CAPUT VII.

Probabilismus vi iusti ratiocinii proscriptus est. Nisi esset proscriptus, proscribendus ostenditur.

I. Damnatum Probabilismum fatentur omnes, vel ipsi Probabilistæ, in omnibus recentis materiis, nempe sacramentaria, bellica, iustitiæ, fidei, quæ sunt frequentiores, & graviores. Ex duobus decretis Alexandri VII. & Innocentii XI. qui & *novum opinandi modum*, & laudatas propositiones damnarunt, damnatum in quacumque materia Probabilismum satis, nisi me omnia fallunt, demonstravimus. Illud nunc ostendendum suscipimus, damnandus ne sit Probabilismus in hypothese qua damnatus non esset.

II. Id vero antequam præsto, quod toties dictum est, repeto, me videlicet non erigere tribunal, nec censuram aliquam aliorum sententiis inurere; sed tantum quæ vi iusti ratiocinii inferri possunt, patefacere. Id vero cuique licitum est. Quo posito, ad rem accedo.

III. Antequam Romana Sedes ad damnationem cuiusque doctrinæ deveniat, multa præcedere debent, quorum potissima sunt Theologorum ad Episcopos, Episcoporum ad Synodos, Synodorum ad Romanam Sedem recursus, Universitatum, & sacrorum Ordinum adversus talem doctrinam conspiratio. Hæc omnia iam adversus Probabilismum præcessisse, palam feci. In *dissert. 1.* & in *hac v. vidimus*, Theologos ad Episcopos, Episcopos ad Synodos, & Synodos ad summos Pontifices Alexandrum VII. & Innocentium XI. supplices porrexisse preces, ut probabilistica doctrina damnaretur. Decreta pontificia, quibus & Alexander VII. declaravit novum opinandi modum alienum ab evangelica simplicitate, & Patrum doctrina, & Dominicanos hortatus est ad hunc novum opinandi modum labefandum; & Innocentius XI. damnavit quatuor capita potissima Probabilismi, & Iesuitis præcepit ut in Societate confutari Probabilismum, liberum esset omnibus: hæc, inquam, diplomata supra dedimus. Hæc autem licet solemniter & expresse Probabilismum non damnaverint; tamen ratiocinio, ut ego quidem arbitror, evidenti intetur, damnatum re ipsa esse, &

præambula existere solemnem expressæ futuræ damnationis. Quid? Negabunt ne Probabilistæ, Theologos ad Episcopos, Episcopos ad Sedem Apostolicam supplices porrexerunt preces, ut Probabilismus damnaretur? Negabunt ne, Universitates celeberrimas eandem Apostolicam Sedem sollicitasse pro dicta damnatione? Negabunt ne sacrorum Ordinum publica decreta adversus Probabilismum? Quid quod quisque sacrorum Regularium Ordinum dedecori sibi semper vertit doctri- nam Probabilismi docere, ut ex amplis, & repetitis Inclytæ Societatis Iesus apologiis constat?

IV. His omnibus adde universæ Ecclesiæ Gallicanæ auctoritatem. Hæc in pleno nationali Concilio declaravit, Alexandrum VII. dixisse Probabilismum scaturiginem esse laxitatum. *Premittenda putamus verba fel. mem. Alexand. Papæ VII. quibus non modo errores increvitur, verum etiam, quod caput est, adnotari voluit, ipsam rei tractandæ rationem eam introductam esse, unde videremus corruptelam morum, non modo secururam, verum etiam factam veluti impetu irruuram, quam vim cohibere possumus. Neque vero satis fuit sanctissimo Pontifici NOVAM HANC METHODUM ludificandæ conscientiæ, & involvendæ veritatis, hoc est IPSUMMALI DETEXISSE FONTEM, sed exitialis doctrinæ rivulos infectatus, complures propositiones &c.*

V. Præter auctoritatem Alexandri VII. Concilium Gallicanum allegat auctoritatem œcumenici Concilii Viennensis adversus Probabilismum, & formato adversus eundem decreto his coloribus illum depingit. *Quod vero in praxi eam nobis liceat sequi sententiam quam nec ipsi ut probabiliorum eligendam iudicemus: HOC NOVUM, HOC INAUDITUM, hoc certis & novis Auctoribus POSTREMO SÆCULO proditum, repugnat huic effato a Patribus celebrato, Quod ubique, quod ab omnibus: nec habere potest christianæ regule securitatem. HOC INITIUM MALORUM ESSE, ATQUE OMNIUM ANTEDICTARUM CORRUPTELARUM CAPUT, & doctrinæ consecutio, & series temporum ostendit. Hoc ab antecessoribus nostris, viris fortibus, ac religiosis censorie notatum, hoc sæpe reprehensum, hodieque reprehendi, nullo incusante, immo bonis probantibus, diffiteri nemo potest.* Legatur integrum decretum supra transcriptum.

VI. Compertum itaque exploratumque, ea omnia mirum in modum præludia, dis-

positiones, apparatusque præcedere quæ antiquioribus temporibus solemnem alicuius doctrinæ damnationem ab Ecclesia indictam præcesserunt. Accedit quod Probabilismi pro- ceptionem urget summa causæ magnitudo. Controversia hæc praxim quotidianam spectat, & per universas morum quæstiones divagatur. Extremè ergo necessitatis est istius controversiæ definitio. Vidimus, hac in nostra tempestate Probabilismi fautores nullum non movisse lapidem, ut definitionem in causa Immaculatæ Virginis Conceptus sollicitarent; cum tamen, ad praxim quod attinet, omnes Catholici eundem solemnem cultum pari obsequio, submissione, & devotione sanctissimæ Conceptioni B. V. litent. Alia ex parte arcanum hoc absolute spectatum adeo fugit mentis humanæ aciem, ut invincibiliter ignorari ab utraque parte valeat; nihilque ex eodem absolute accepto negotium æternæ salutis pendet: satis enim est humili obsequio, & devotione adamulsum exequi id quod Ecclesia in causa hac præcipit. Hoc non obstante, Probabilismi propugnatores solemnem definitionem pro virili parte sollicitant. Contra vero, ne causa Probabilismi, ex qua Catholicorum æterna salus sum- moperè pendet, & cuius usus quotidianus est, definiatur, effugia captant, volumina edunt, nullisque subtilitatibus, distinctiunculis, effugiis parcunt, ut decisionem, quantum per ipsos stat, remorentur, declinentque. Verum, non quod isti vellent, sed quod expediens, & necessarium est, scribere nos convenit. Necessitas decidendæ causæ extrema est, eo quod in dies opinandi libertas, ex hac infecta radice profecta, ampliores laxet habenas. Factum manifestum omnibus est. Dispositiones, & apparatus ad hanc definitionem omnes adesse videntur. Ergo illam a divina providentia, quæ regit Ecclesiam suam, sperare nos convenit.

VII. Duo alia rationum momenta, ea- que gravissima hanc postulant decisionem. Alterum est uniformitas doctrinæ in universa Ecclesia catholica. Omnes fideles Ecclesiæ Gallicanæ doctrina probabiliori reguntur. In aliis Ecclesiis varietas grandis est. Nam Probabilistæ maxima indulgentia permittunt quæ Antiprobabilistæ verant. Illi sacramentis recipiendis dignos iudicant fideles quos isti indignos declarant. Innumeri Catholici secundum Antiprobabilistas sunt iniusti, avari, feneratores; & secundum Probabilistas sunt iusti, æqui, & usuræ expertes. Iuxta illos in tartara prolabantur; secundum istos

ia.

in cælum ascendunt. Quis inficias iverit, auferendam pro viribus non esse tam manifestam diversitatem? Scio, etiam damnato Probabilismo, plura ex his absurdis grassari posse; sicut, etiam admissio Evangelio, plures excitantur hæreses. Sed hæc absurda tunc, non ex systemate doctrinæ, sed ex abusu sanæ doctrinæ orientur.

VIII. Sæpius Ecclesia definitionem alicuius articuli suspendit, & in aliud tempus differt, ut declinet rumores, scandala, & tumultus, quos futuros præsentit. Nihil simile in hac causa timeri prudenter potest. Magna tranquillitas, & obsequium summum, quo universa Ecclesia Gallicana damnationem solemnem Probabilismi in Concilio nationali latam suscepit, argumento nobis est, quæ obedientia definitionem Apostolicæ Sedis expecturi fideles omnes essent. Si Theologi Galli omnes captivarunt intellectum in obsequium Concilii nationalis: quæ animi demissione, qua veneratione fideles universi non recipere Apostolicæ Romanæ Sedis, & definitivam sententiam? Si hætenus nulla Religio, nulla Universitas, nulla Societas ere sua existimavit Probabilismum adoptare; quin, ut vidimus, Universitates, & Religiones præcipue honori sibi verterent eundem proscribere, seque infamiæ labe aspergi existimarent, quoties Probabilismi doctrinam sibi affingi audierunt: si, inquam, ante damnationem Probabilismus iste erroris suspectus fuit tot Universitatibus, & Ordinibus;

si tot Synodi, & Episcopi anathemate eundem confixerunt: evidens est, nihil fidelibus exoptatus evenire posse hac probabilistæ doctrinæ solemnem, & expressam proscritionem.

IX. Alterum momentum, quod urgere suapte natura Probabilismi damnationem videtur, est hæreticorum confusio, & repressio. Illi anam undique arripiunt maledicendi sanctissimæ illi matri cuius rebelles facti sunt. Universæ Catholicorum Ecclesiæ adscribere illi non erubescunt quorundam Casuistarum laxiores opiniones. Catholicis universis exprobrant Probabilismi doctrinam. Istius doctrinæ damnatio os Iansenistarum obstrueret. Lutherani, & Calvinistæ improperant nobis diversitatem, & quidem substantialem, in morum doctrina. Ecclesia Gallicana, inquit, unam morum regulam, oppositam sequuntur ceteræ Ecclesiæ. Ubi ergo est illa doctrinæ similitudo, & uniformitas quam se habere Catholici gloriantur? Responsum, quod Antiprobabilistæ exhibent, omnibus notum est. Sanctiorem quippe doctrinam præscribit Ecclesia. Quod toleret ad tempus quorundam Casuistarum opinionationes, quid heinc hæretici colligere contendunt? Ignorant ne, priscis etiam temporibus libere disputatum a Catholicis super pluribus punctis quæ postea ab Ecclesia definita fuerit, & nunc ut veritates fidei creduntur? Hæc adversus hæreticos dicta sint. Ceterum, ut iisdem calumniandi ansa eripiatur, proscritto Probabilismi peropportuna est.

DISSERTATIO VI.

DE PROBABILISMO RATIONUM MOMENTIS CONVULSO.

PROOEMIUM.

Principiis extrinsecus accessitis hætenus adversus Probabilismum pugnatum est. In præsentiarum cominus, & intimis rationum momentis eundem labefactare aggredimur. Argumenta quibus in præcedentibus disputationibus Probabilismum oppugnavimus, facilia sunt, omnibus pervia: quoniam ex documentis, & factis, quæ sub sensu cadunt, illa eruiuntur: nec valent humanæ mentis cavillationibus, & figmentis adeo facile implicari, & eludi. Quæ vero allaturi sumus, infinitis pene distinctiunculis subiacent. Sunt enim a sensibus abstracta, & a principiis Metaphysicæ eruta. Quare quo penes doctos, & a partium studio alienos luculentiora sunt, eo penes vulgus facilius obscurari, & in erronea detorqueri sensa possunt. Ingentia distinctionum, subtilitatum, & sophismatum volumina ediderunt Probabilistæ, ut corruens systema fulcirent, ac sustentarent. Plurima præteribo,

V

2

ut-

utpote profus inania. Quae alicuius momenti sunt, expendam. Illorum potissima principia, quibus tota vertitur probabilistica machina, ex instituto dispiciam. Quin potissima huius dissertationis pars occupabitur in evertendis Probabilistarum fundamentis, eorumque obiectis diluendis. Celebris haec controversia, natura sua clara, perspicua, & nemini non obvia est: vix disputatione eget, cum sit lumini naturae omnino conformis. Hanc vero lucem spissa reflexionum probabilistarum caligo obscuravit. Quo manifestior veritas est, eo multiplicata sunt sophismata, quibus involvatur. Haec unica causa est cur adeo impedita evaserit controversia isthaec. Sicut natura, ita veritas paucis contenta est: falsitas plurimis indiget, ut consistat. Igitur si prolixior fuerit disputatio nostra, non nobis, non veritati seipsa aperta, quam defendimus, sed unice infinitis propemodum Probabilistarum cavillationibus, quibus obtegatur, tribuas velim. Ipse deprehendens uno & altero principio niti causam nostram. Contra Probabilismus, veluti aedificium undequaque ruinosum, innumeris fulcris eget, ut sustentetur. Ad rem.

CAPUT I.

Lex aeterna Dei prima regula est cuiusque honestatis moralis.

I. **D**UO principia explicantur penes omnes inconcussa, quae sola Probabilistae falsitatem evidenter ostendunt. De primo in hoc capite, de altero in sequenti sermo erit. In antecedenti dissertatione cap. IV. §. I. ostensum est, eandem esse boni, malique regulam. Hoc dumtaxat discrimen est, quod bonum per accessum, & conformitatem; malum per recessum, & difformitatem ab eadem regula nuncupatur. Omnis quippe actio, si regulae suae consentanea fuerit, bona; si difformis, mala sit necessum est. Si praeter regulam suam divagetur, nec bona, nec mala moraliter est. Plures eiusmodi sunt secundum speciem, nulla in individuo, seu practice, & in exercitio.

II. Prima & universalis morum regula est voluntas, seu lex aeterna Dei; quemadmodum omnipotentia divina prima causa effectrix cuiusque entis. Bonitas quaeque creata est veluti gutta quaedam dimanans a primo & universali fonte Deo. Et sicut rivali, fonti propinquiore, limpidiores sunt; ita bonitas quaeque eo est perfectior, quo est supremae bonitatis similior, & aeternae legi propinquior. Porro voluntas quaeque creata, ex quo causa secunda sit, divinae voluntati subiacet. Ergo qua ratione repugnat, voluntatem humanam esse primam causam, & Deo non subiectam; eadem repugnat, aliquam operationem honestam esse, & bonam, nisi reapse, & non in mente nostra tantum, sit voluntati divinae conformis. Quandoquidem si actio aliqua posset revera bona moraliter esse absque reali conformitate cum voluntate divina, iam actio aliqua moralis haberetur, non dependens a prima regu-

la, non subiecta divinae voluntati. Atque adeo actio isthaec, a Deo non dependens, Deus esset.

III. Haec omnia paucis explicat S. Thomas 1. 2. quaest. XIX. art. 9. *Requiritur ergo ad bonitatem humanae voluntatis quod ordinetur ad summum bonum. Hoc autem bonum primo quidem & per se comparatur ad voluntatem divinam, ut obiectum proprium illius. Illud autem quod est primum in quolibet genere, est mensura, & ratio omnium quae sunt illius generis. Unumquodque autem rectum, & bonum est, in quantum attingit ad propriam mensuram. Ergo ad hoc quod voluntas hominis sit bona, requiritur quod conformetur voluntati divinae.* Haec doctrina paucis exposita a nemine in discrimen vocari potest.

CAPUT II.

Secunda honestatis regula exponitur.

I. **C**REAVIT Deus hominem sine homine; sed hominem absque homine non salvabit. Illius aeterna voluntas prima regula est omnis actionis moralis. At regula haec non dirigit operationes nostras, nisi ut applicata a cognitione, seu dictamine mentis nostrae. Extrinseca illa est, & obiectiva. Ut igitur per modum principii obiectivi dirigere & moderari voluntatem nostram operantem valeat, necesse est ut proponatur, & representetur per notitiam mentis nostrae. Voluntas autem divina sic representata, & applicata medio mentis nostrae dictamine, moraliter movet, ac dirigit voluntatem nostram, nostrasque morales operationes metitur, atque moderatur. Voluntas ergo divina, seu lex aeterna Dei non est regula proxima & immediata, sed remota, & obiectiva nostrarum operationum.

II. Regula autem secundaria proxima & for-

formalis est practicum dictamen mentis nostrae: quod dictamen practicum est ipsa conscientia nostra. Illud magnopere hic advertendum est, quod, cum dicimus, actualem mentis nostrae cognitionem representare, & applicare legem aeternam Dei, sensus minime est, quod haec cognitio debeat semper coexistere physice nostrae morali actioni; sed sat est quod physice aliquando praecesserit, & moraliter perseveret. Iam demonstratum fuisse supra est, ad operandum moraliter haud necessario requiri advertentiam actualem; sed satis esse quod haec cognitio aliquando praecesserit, & exiit moraliter caetioni. Insuper ad peccandum sat est quod tenearis advertere, & reflectere ad primam regulam, seu ad legem aeternam Dei, & quod reapse omittas hanc considerationem actualem. Illud nunc dumtaxat asserimus, regulam primam non movere, nec dirigere operationes nostras morales, nisi fuerit cognita & applicata per cognitionem nostram, quae vel actu existat, vel aliquando extiterit, & moraliter perseveret.

III. Haec prima regula aliquando cognoscitur in seipsa, quando nempe nos cognoscimus ipsam legem aeternam; interdum vero ea cognoscitur mediate in aliquo signo creato, ut quando legem ipsam nobis incognitam cognoscimus in voluntate, aut lege Superioris humani, in doctrina sapientum, qui nobis dicto, vel facto voluntatem divinam manifestant. Haec doctrina, dictum, aut factum Superioris, aut sapientum sunt regula secunda obiectiva, subordinata primae regulae. Haec autem regula secunda obiectiva non movet, nisi ut cognita, & applicata per rationis nostrae dictamen.

IV. Hoc porro rationis nostrae dictamen applicans regulam primam vel in seipsa, vel in aliquo signo creato, est regula secunda formalis, proxima, & immediata. Si recte applicat, & proponit regulam primam, actio honesta est; si errat in proponendo, & applicando primam regulam, peccatum contingit, & quidem imputabile, si error vincibilis sit, secus, si error sit omnino involuntarius & invincibilis. Perspicue hanc doctrinam tradit Angelicus Doctor 1. 2. quaest. XXI. art. 1. in corp. *In his vero quae aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio humana; regula autem suprema est lex aeterna. Quandoquidem ergo actus hominis procedit in finem secundum ordinem rationis, & legis aeternae, tunc actus est rectus: quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum.* Manifeste. *Conc. Appar. Tom. II.*

stum est autem ex praemissis, quod omnis actus voluntarius est malus per hoc quod recedit ab ordine rationis, & legis aeternae; & omnis actus bonus concordat rationi, & legi aeternae. Unde sequitur quod actus humanus, ex hoc quod est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati.

V. Prima ergo regula universalis actionis honestae est voluntas aeterna Dei; secunda vero regula duplex, obiectiva, & formalis. Regula secunda obiectiva est signum, quod, ut cognitum, ducit in cognitionem primae regulae, cuius est expressio. Regula formalis, ut diximus, est ipsa nostra conscientia, seu practicum rationis dictamen, quod applicat regulam obiectivam, vel primam legem, nimirum aeternam, in se cognitam; vel secundam, nempe auctoritatem sapientum. Haec auctoritas sapientum duplici modo dirigere voluntatem nostram potest, obiective nimirum, & formaliter. Tum dirigit formaliter, quando subiective existit in mente illius qui operatur; quique per opinionem, seu iudicium iudicat actionem eliciendam conformem, aut difformem esse primae regulae. Dirigit tantum obiective, dum operans, seu opinans reflexe cognoscit illam opinionem, seu iudicium sapientum, ex quorum auctoritate movetur ad operandum.

VI. Accipe istius doctrinae exemplum. Antonius doctus, & probus, praemissa diligenti investigatione, licitum sibi esse opinatur librum transcribere in die festo. Haec opinio, seu iudicium dirigit Antonium formaliter: subiective enim in mente Antonii existat opinio, seu iudicium. Sempronius videns Antonium probum, & doctum sic operantem, ex illius auctoritate, seu opinione ad similem exercendam actionem movetur. Ecce, Antonii opinio dirigit ipsum Antonium proxime, & formaliter: dirigit Sempronium obiective, & remote. Haec tamen opinio Antonii, quae obiective dirigit Sempronium, debet semper applicari per iudicium formale ipsius Sempronii, ut eundem dirigat. Et hoc iudicium formale est regula proxima & formalis. Opinio vero Antonii, reflexe cognita a Sempronio, est regula obiectiva remota: sicut de prima universali regula dictum est, quod non dirigit nisi ut applicata per iudicium formale.

VII. Illud tamquam certum ex iis quae dicta sunt, colligendum est, & pra oculis semper habendum, nimirum omne rationis nostrae dictamen debere esse primae, & indefectibili regulae conformem, ut recte dirigere

operationem nostram valeat. Quoniam hoc distamea, ut diximus, secunda regula est operationis nostrae: repugnat autem, secundam regulam esse rectam, nisi per contortitatem ad primam: nam si recta esset, & non conformis primae, iam esset prima honestatis regula. Innumeris exemplis confirmare hoc possem. Unum dumtaxat promo. Sol, & horologium metiuntur dies, noctes, & horas. Sol est regula inaeffectibilis; fallax regula horologium. Sicut autem repugnat, horologium recte metiri horas & dies, & non esse conforme motui Solis; ita repugnat, distamen mentis nostrae recte dirigere operationes nostras, & non esse subiectum ac conforme primae regulae, legi nempe aeternae. Haec omnia docet S. Thomas 1. 2. quaest. XIX. art. 4. in cap. *In omnibus causis ordinatis effectus plus pendet a causa prima quam a causa secunda: quia causa secunda non agit nisi in virtute primae causae. Quod autem ratio humana sit regula voluntatis humanae, ex qua eius bonitas mensuretur, habet ex lege aeterna, quae est ratio divina. Unde in Psal. IV. dicitur: Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona? Signatum est semper nos lumen vultus tui, Domine: quasi diceret: Lumen rationis, quod in nobis est, in tantum potest nobis ostendere bona, & nostram voluntatem regulare, in quantum est lumen vultus tui, id est a vultu tuo derivatum. Unde manifestum est quod multo magis dependet bonitas voluntatis humanae a lege aeterna quam a ratione humana: & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem aeternam recurrere.*

VIII. Nonnulla sunt magna animadvertione digna in hoc textu. Et ut ab ultimis verbis incipiam, doctrina in iisdem continetur quae penitus convellit Probabilismum. Multo magis, inquit Angelicus, dependet bonitas voluntatis humanae a lege aeterna quam a ratione humana. Contra adfirmant Probabilistae. In rationem humanam, proponentem legem aeternam, ultimo revocant honestatem actionis. Omnes nos fatemur, rationem humanam necessariam esse ut conditionem applicantem legem, quam solam dicimus primam mensuram, & regulam, ad quam & ratio humana, & operatio voluntatis humanae conformari debent. Contra Probabilistae contendunt, rationem humanam ita esse regulam bonitatis moralis, ut haec sit vera bonitas, quoties est conformis rationi, quantumvis opposita legi aeternae. Quam doctrinam improbat Angelicus his verbis: *Et ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem*

aeternam recurrere. Quando itaque ratio humana est errans, confugiendum est ad rationem aeternam. Ergo falsa prorsus est doctrina Probabilistarum, qua asserunt, actionem conformem rationi erranti, bonam esse. Hanc opinionem Lib. II. diss. I. cap. 5. refutavimus: & nunc ex transcripto Angelici textu evidentius patet eiusdem falsitas.

C A P U T III.

Tertium principium exponitur, nempe solam veritatem esse bonitatis moralis regulam positivam.

I. **D**UO principia exposita tertium necessario consequitur. Quodnam istud? *Veritas sola regula est bonitatis moralis.* Hoc est tertium principium, tam verum, tam luculentum, quam verum est legem aeternam esse primam regulam, primam mensuram cuiusque moralis honestatis. Adversus tamen principium istud non Probabilistae modo omnes, verum etiam Antiprobabilistarum aliqui, minus propriam sententiam callentes, facto agmine insurgunt, & ut falsum reiiciunt; & tantum non damnatum asserunt ab Alexandro VIII. in illa prop. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Contendunt ergo, non veritatem solam, sed etiam probabilitatem, ab ipsa veritate abtractam, positivam regulam esse bonitatis moralis. Quid plura? Plenis buccis, & prolixis disputationibus defendunt, ipsam falsitatem, ipsum errorem, fucos probabilitatis illitum, regulam esse actionis moralis bonae, & meritoriae vitae aeternae. Incredibilia haec forent, nisi fuso calamo haec falsissima opinio supra Lib. II. diss. I. cap. v. confutata fuisset.

II. Explicatur principium nostrum. Lex aeterna Dei est prima regula cuiusque bonitatis moralis. Fidei veritas haec est. Lex aeterna Dei, lex veritatis est, non falsitatis, non probabilitatis. *Lex tua veritas:* Psal. CXVIII. Haec veritas in hac tenebrarum valle non semper clare & aperte a nobis videtur; sed duplici medio illam attingimus: altero certo & evidenti; altero probabili & subobsuro. Veritas ergo vel evidenter & certo, vel probabiliter & obscure cognita, regula est operationis humanae moralis. Non modò licet sequi inter probabiles probabilissimam; sed quamcumque opinionem vere probabilem, ut toties dictum est: quoniam non semper nobis via patet ad veritatem certo &

evi-

evidenter assequendam; nec Deus nos ad impossibilia astringit. Eo sane curas, & studia collineare nostra debemus, ut veritatem ipsam, quoad fieri potest, assequamur; at minime urgemur ut reapse eam teneamus. Satis nobis est ut post debitam investigationem prudenter iudicemus, verum esse, honestum & conforme legi aeternae obiectum circa quod operaturi sumus. Si obiectum revera eiusmodi sit; actio nostra bona est, &, aliis conditionibus positis, vitae aeternae meritoria. Si contra obiectum vitiosum sit, & legi aeternae oppositum, nobis vero probabiliter propositum ut bonum, actio nostra reipsa mala est, nobis tamen ad culpam non imputatur: quia ex parte nostra, quoad illicuit, veritatem investigavimus; & probabiliter iudicavimus, esse verum, honestum, & legi aeternae conforme. Porro tunc probabiliter iudicamus, verum & honestum esse obiectum aliquod, quando ex fundamentis solidioribus, verosimilioribus, & partis oppositae fundamentis praestantioribus iudicium nostrum formamus. Accidere potest ut dum *probabilissime* iudicamus a nobis veritatem stare, aberremus; at error iste imputabilis nobis non est: idcirco licet sequi opinionem vere probabilem, ne dum probabilissimam.

III. Inconculsum ergo principium est, *solam veritatem esse regulam verae & realis bonitatis: veritatem, inquam, aut evidenter & certo, aut probabiliter & obscure attractam.* Iuxta hunc sensum non improbamus, communem loquendi modum; videlicet, opinionem probabilem regulam esse operationis nostrae: non improbamus, inquam, hanc propositionem, iuxta doctrinam a nobis explicatam sensum intellectam. Quoniam veritas regula est operationis nostrae moralis, vel cognita ut est in se, vel cognita quoad nos. Illud tamen semper consistit, quod dum falsitas sub specie veri nobis apparet, actio nostra apparenter bona, re tamen vitiosa erit. Prae oculis semper habe distinctionem actionis realiter honestae & bonae, ab actione non imputabili ad culpam. Illa sola veritate, haec falsitate invincibiliter ignorata nititur. *Opinio probabilis, dum veritatem reapse attingit, est vera & realis regula operationis honestae & bonae.* Si falsitatem sub specie veritatis invincibiliter proponat, est regula operationis apparens, fallax, & negativa: quae a culpa quidem excusat, sed bonam efficere operationem nequit.

IV. Haec omnia adeo luculenta, adeo perspicua sunt, ut nullis Probabilistarum cavil-

lationibus obscurari queant. Negabunt ne, Deum esse primam causam? Perge porro. Inficias ne ibis, Dei voluntatem, seu legem aeternam esse primam regulam, primamque mensuram cuiusque bonitatis creatae? Negabis ne, legem hanc legem esse veritatis & honestatis? Negabis tandem, errorem, falsitatem, & malitiam cum hac aeterna Dei lege pugnare? Profecto, nisi velis veritatem, & falsitatem una confociare, fatearis oportet, omnem opinionem falsam contrariam esse legi aeternae Dei. Ergo nulla opinio falsa regula secundaria positiva esse potest operationis honestae. Quoniam nulla regula secundaria recte dirigere operationem potest, nisi ut subordinata primariae. Aequè autem repugnat, opinionem falsam subordinari legi aeternae, ac errorem coniungi veritati. Dispendium operae facerem, si ultra producerem argumentationem istam.

V. Hoc dumtaxat te admonitum velim, plures Theologos scholasticos, etiam Thomistas, oppositum docere; sed certe toto oitio aberrant, & cum D. Thoma pugnant. Iitorum deceptio inde ortum ducit, quod ex instituto rem hanc non versarint. Probabilistae vero, praedictis Probabilismi obducti, veritatem hanc ignorant. Immo P. Carolus Antonius Casnedi teo laxavit Probabilismi habenas, ut scripserit, Deum eodem loco habere veritatem, & errorem inculpatum. Alibi rescripsi eiusdem textum; sed hic sedem opportunam habet. *Cum magister veritatis sis, adeo humana condescendis inscitiae, ut in tuo veritatis tribunali error inculpatus ipsam COEQUET veritatem: eum enim non accusas, sed excusas; non plectis, sed premiaris: ipsam tuam legem habendo pro non lege: & tuam non legem habendo pro lege: si LEX ut NON LEX, & NON LEX ut LEX invincibiliter proponatur.* In dedicatione Tomi secundi ad Christum IESUM. Quid plura? Adeo displicet huic Probabilistae doctrina nostra, ut Sectarios nos vocet, hac celeberrima nomenclatura insignitos, VERISTAE. Sic enim scribit hoc eodem Tomo II. disp. XI. sect. XI. num. 310. *Inter Antiprobabilistas, quo nomine veniunt quotquot nostram sententiam impugnant, alii sunt, ut ita dicam, VERISTAE.* Deus noster veritas est: Veristarum ergo caput. Verum de hoc plura alibi.

Ex principiis constitutis Probabilissimi falsitas evidenter patet.

I. **N**ULLUS dubito quin lectores omnes similia sint ratiocinia ex præfatis principiis elicitori. Quis est qui Probabilissimi, ad præfata principia collati, falsitatem non videat? Probabilissimus, qui est regula secunda operationis moralis, præscindit a veritate, & falsitate. Qui ergo fieri valet ut hæc regula secunda operationis nostræ sit subiecta primariæ? Regula prima, nempe lex æterna Dei, regula est veritatis. Ergo fieri nequit ut regula secunda quæ aut a veritate præscindit, aut falsa est, illi subiiciatur. Clarius res explicatur. Systema probabilisticum propugnat, opinionem aut æque probabilem, aut minus probabilem, id est aut æque falsam ac veram, aut plus falsam quam veram, regulam esse voluntatis humanæ. Sed impossibile est eiusmodi regulam coniungi, & subordinari regulæ æternæ veritatis. Qui enim iudicat opinionem esse minus verosimilem, eodem sane iudicio iudicat esse minus conformem primæ regulæ. Ergo implicat contradictionem, ut iudicet esse regulam operationis nostræ: quoniam regula operationis nostræ esse nequit, nisi sit vel reapse, vel saltem, ut cognita quoad nos, conformis, & subordinata primæ regulæ æternæ, nimirum voluntati divinæ.

II. Obiicies. Quælibet opinio probabilis proponit obiectum ut honestum, & conforme æternæ legi. Hoc autem fat est ut operatio eiusmodi opinione directæ sit honesta, bona: nec enim requiritur ut opus propositum sit reapse conforme æternæ legi: alioquin nec esset licitum sequi opinionem probabilissimam; cum & hæc falsa esse queat, atque adeo proponere obiectum ut honestum, & conforme legi æternæ, quod tamen sit reapse difforme, & vetitum. Sat ergo est ut quisque agat secundum conscientiam, dicente Paulo ad Romanos XIV. *Qui non iudicat semetipsum in eo quod probat, beatus est.*

III. Si quæ obiecta sunt, vera forent, quisque in sua secta salvus fieret; quem peius feram errorem valide refutant Guillelmus Parisiensis tract. de leg. cap. XXI. & Valent. Lib. II. de analys. fid. cap. I. & Tom. III. disp. I. quest. II. punct. 6. Dummodo enim quispiam Deum recognoscat, & iudicet quæ operatur, quæ credit, a Deo esse, siquæ legi conformia, honeste operatur. Calvinista

honeste, & sancte sacras imagines, aut Eucharistiam conculcabit, quod persuasus sit, istorum cultum idololatricum esse. Ex præfata obiectione colligitur, nihil nobis timendum esse ex pravis affectionibus, ex amoris proprii, dæmonisque præstigiis, quibus sub specie honestatis, & sub luce veritatis scelera ipsa nobis proponuntur.

IV. Responderetur ergo, errorem esse manifestum, asserere, quamcumque opinionem probabilem, proponentem nobis obiectum ut honestum, & conforme æternæ legi, sufficere ad honeste operandum; ut iam ex dictis patet. Paucis ergo obiectio diluitur. Ut opinio probabilis sit, necesse est ut præcedat diligentia seria & gravis, plus minusve, iuxta gravitatem materiæ. Hæc diligentia necessaria est ne temere & fortuito, sed mature & prudenter iudicetur, honestam esse operationem. Quando opiniones sunt æque probabiles, nullum adeit fundamentum afferendi unam præ altera aut veram, aut falsam esse; sed qua ratione utraque æque probabilis est, eadem utraque quoad nos falsitati subiecta est. Ergo electio qua Probabilista unam præ altera præfert, temeraria, & fortuita est respectu veritatis, aut falsitatis. Si vero opinio est minus probabilis, electio illius plusquam temeraria est. Iudicat enim Probabilista, talem opinionem esse minus veram, minusque conformem legi æternæ. Repugnas? Nonne est minus verosimilis, te iudice? Ergo minus conformis æternæ veritatis legi. Hæc illatio necessario consequitur antecedens. Fingentium iudicii reflexi, quo dicitur verum falsum, & falsum verum, infra profligabitur: si tamen profligari eget quod natura sua corrumpit, suamque evidentissimam falsitatem præfert.

V. Ad textum S. Pauli respondet D. Thomas in commentariis ad Rom. IV. lect. III. *Beatus qui non iudicat &c. Hoc est intelligendum, si recta fide approbet esse aliquid faciendum. Si autem falsa opinione approbat aliquid esse faciendum... non excusatur ex eo quod circa hoc non iudicat semetipsum: immo beatior esset, si circa hoc cum conscientia reprehenderet, in quantum per hoc a peccato magis prohiberetur. Sed in his que sunt licita, est intelligendum quod hic Apostolus dicit. En constantem, perpetuamque S. Thomæ doctrinam. Ad opus morale bonum duo requiruntur: alterum, quod natura sua licitum sit, atque adeo conforme æternæ legi; alterum quod a regula secunda, seu a conscientia proponatur ut licitum.*

VI.

VI. Conformitas autem operationis cum æterna lege reapse necessaria est ut opus sit bonum, ut vero peccatum vitetur, requiritur ut, præmissa debita diligentia in investiganda conformitate operis cum divina lege, proponatur opus ut licitum. Quoniam si absque sufficienti veritatis examine iudicium de operis honestate concipiatur, tamen opus esset reapse conforme legi æternæ, non vitaretur peccatum: siquidem conformitas hæc materialis, & fortuita esset. Ratio evidens est. Intellectus noster natura sua defectibilis est. Erramus non modo dum opinamur, seu iudicium opinativis indulgemus; sed etiam dum iudicamus certum aliquid esse. Ut ergo iudicium nostrum sit recta regula secunda operis moralis, cum indefectibilitatem habere nequeat ab intellectu nostro fallibili, necesse est ut serio, & diligenter investigetur conformitas cum æterna lege, quæ sola est indefectibilis. Quod si post hanc diligentem investigationem contingat opus esse re difforme ab æterna lege; tum peccatum erit materiale non impurabile.

VII. Heinc habes, quam falsa, quam erronea sit doctrina, & praxis illorum Confessariorum, & Christianorum qui numquam peccare existimant eum qui suo dictamine iudicat opus suum conforme esse æternæ legi: quin æternam illum mereri vitam putant, si bonum existimaverit esse fornicari, & mentiri. Nil nunc dico de his Confessariis qui poenitentes ipsos, dum se peccasse accusant, rogant eos, utrum sciverint, advertent se peccare? Quos, si negent, ab omni culpa immunes declarant. Quæ doctrina si vero foret, nec perfidi Iudæi, nec perveraces hæretici peccarent, dum & Christum pernegant, & sacramenta conculcant, & sola fide salvos Christianos fieri delirantes effutiunt. Quoniam firmiter, & sublata quaque formidine, hæc omnia vera esse existimant. At, inquis, error est in fide? Bene habet. Error fidei excusabilior errore morum est. Fidei arcana remotiora sunt ab intellectu nostro, viciniora vero morum præcepta. Quæstio ergo tota huc recidit, qua nempe diligentia investigare debeamus conformitatem operis faciendi cum æterna Dei lege. Hanc autem statim explicabimus sequenti capite.

Sacra Scriptura, & rationum momentis necessitas investiganda divina legis, & probabilioris sententia amplectenda, improbandique. Probabilissimi evincitur.

I. **N**IL frequentius in Scriptura sancta occurrit quam legis divinæ inquisitio, & meditatio. *Loquere filiis Israel, & dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas.* Signa in vestibus fieri Dominus iubet, quæ sint veluti monumenta ad excitandam recordationem divinæ legis; vetatque proprias sequi cogitationes, quæ nimirum contrariæ sint divinæ legi. Præcipit ne quid addatur, aut detrahatur eidem legi. *Quod præcipio tibi hodie, hoc tantum facti Dominum; nec addas quidquam, nec minuas: Deuter. XII.* Istius legis studium continuum nobis mandat Eccles. VI. *Sapientia enim... non est multis manifesta... In omni animo tuo accede ad illam. Investiga illam, & manifestabitur tibi... Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis Dei maxime assiduus esto.* Hanc legem custodiendam, ut nostrorum pupillam oculorum, imperat. *Serva mandata mea, & vives: & legem meam, quasi pupillam oculi tui. Liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui. Prov. VII.* Ut altius mente repositum esset debitum hoc suæ legis investigandæ, & meditandæ, hac verborum efficacitate alloquitur populum suam. *Deut. cap. VI. Eruntque verba hec quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens, & ligabis ea, quasi signum in manu tua: eruntque, & movebuntur ante oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostiis domus tue? Quid, si recensere vellem quæ Deus mandat in Ps. CXVIII. Omnium Psalmorum prolixior hic est. Vix versiculæ unus reperitur, in quo studium legis non inculcetur sub expressionum varietate. Iubet ut lex discatur, ut intelligatur, ut penetretur, ut consideretur, ut promulgetur. Iubet nos eam meditari, perscrutari, eam non oblivisci, ante oculos tenere, observare, exequi, sensum illius investigare, desiderare, & exquirere eiusdem mandata, iudicia, iustitias, vias, vestigia, verba, sermones, eloquia, dulciora super mel, & favum. Percurre*

curre integrum Psalmum, si vis ideam formare necessitatis legis percipiendæ, atque exequendæ. Hoc idem legis studium Christus Dominus iubet Matth. xix. *Sivis ad vitam ingredi, serva mandata*: item cap. xxviii. *Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis*. Similia præcipit Paulus. *Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei*: Ephes. iv. Item I. Thessal. v. *Omnia autem probate, quod bonum est, tenete: ab omni specie mali abstinete vos*.

II. Eadem veritas ratione evidenti ostenditur. Nemo fieri salvus valet, nisi mandatorum Dei observantia. Porro licet lumen istius legis signatum super animarum vultus sit, tamen passionum, & consuetudinum caligine sæpe obscuratur. Accedit quod plura excedunt captum nostrum. Ergo industria, & investigatione eorundem cognitio acquirenda est. Fac, Principem diploma, in quo plura præcepta servanda subditis imponat, ad suos dirigere ministros. Promulgant isti Principis mandata. Subditi omnes norunt plura imperari a Principe, quæ nisi executioni mandentur, placere Principi, eiusque gratiam assequi nequeunt. At sigillatim mandata omnia non agnoscunt. Cedo: si hi subditi implere Principis mandata volunt, nonne illa investigare, & scire tenentur? Deus supremus Princeps diploma nobis dedit, Scripturam nempe sanctam in qua suæ voluntatis iussa exarata sunt. Quicumque ergo placeat Deo gessit, eiusque gratiam, & præmium obtinere, profecto illius mandata investigare, perferunt, & scire debet, ut exequi eadem valeat. Hæc omnia clara sunt, & manifesta.

III. Hinc amplectendæ sententiæ verisimilioris, & repudiandæ minus probabilis necessitas patet. Hac quippe evidenti demonstratione urgeo Probabilistas, cui hæctenus responsum nullum vel apparens dedere. Si ego legis veritatem teneo, nonne legi implendæ allictus sum? Aiunt. Ergo idem dicendum, dum verosimilius agnosco, eandem existere, & urgere. Clara legis notitia legis implendæ onus imponit, omnibus fatentibus. Ergo pro gradu notitiæ gradus erit obligationis. Ergo dum probabilis apparet legem obligare, servandæ legis debitum necessarium est.

IV. Sub alio aspectu Probabilismum impeto. Qui operatur iuxta opinionem minus probabilem, quæ legi adversatur, favetque libertati; sincero corde non investigat, non inquit legem, & quæ sit Dei voluntas: ergo peccat. Probo antecedens, Qui operatur

secundum opinionem minus probabilem, evidenter cognoscit, operationem suam esse magis contrariam quam conformem legi; cognoscit se magis a legerecedere quam accedere ad legem. Ergo ex animi sententia legem non inquit. Sincere ne, & animo deliberato Romam peteres, si viam scienter arripes quæ verosimilius Roma abduceret, quam duceret Romam? Quis dixerit, efficaciter velle finem cum qui media minus apta, aptioribus spretis, ad finem assequendum eligit? Stultus sane ab omnibus haberetur qui talia parageret. Ergo evidens est Probabilismi falsitas.

V. Exemplo altero, in hac materia familiaris, res clarior fiet. Medicinas duas Paulo infirmo medicus præscribit in hac methodo sumendas, ut, si febris initium frigidum fuerit, medicinam A. si calidum, medicinam B. recipiat: monetque, ne unam loco alterius accipiat, si mortem evadere velit. Servo commendat ægrotus, ut medicinas ambas custodiat opportuno tempore porrigendas. Ingruente febris frigore affecta medicinam adferri iubet. Ambas servus defert, alteram in dextera, in sinistra alteram. Quamnam accipere infirmus debeat, sese ignorare servus sincere testatur. Credo tamen, inquit, hanc quam dextera teneo, pro frigida, quam habeo in sinistra, pro calida febris destinata esse; atque adeo illam salubrem, hanc mortalem esse. Idem affirmant domesticorum aliqui. Plures alii oppositum sentiunt, sinistra videlicet medicinam salubrem esse; illam dexteræ mortiferam. Paulus ægrotus, omnibus serio expensis, & ipse probabilis existimat, dexteræ medicinam salubrem esse. Nihilofecius conspiciens sinistra medicinam colore pulchriorem, odore suaviorem, palato sapidiorem, hanc sumere decernit. Servus, & domestici ægrotum admonent ut medicinæ potum differat, donec medicus consultus fuerit. Ille vero, omni spreto consilio, sinistra medicinam palato gratiorem epotat, & in Probabilismi amplexu occumbit.

VI. Ut inepta, exempla eiusmodi Probabilistæ reiiciunt, quod medicina venefica suapte natura mortem inferat, nihil opitulante bona mentis opinione; opinio vero de honestate actionis, etiam si falsa sit, a mortali culpa excusat. Quod verum habet, si falsitas invincibiliter ignoretur. Verum, ut huic consueto effugio latebram, rimamque omnem occludam, ab alio latere illos aggredior.

VII.

VII. Omissa ergo disparitate, quam exhibere communiter Probabilistæ solent, ad hoc principium difficultas reducitur. Dicant nobis Probabilistæ: audent ne ipsi affirmare præfatum ægrotum sincere amasse sanitatem suam, & sincero animo adhibuisse opportuna remedia, ut illam obtineret? Stultus dubio procul haberetur qui id affirmaret. Sed cur ægrotus iste sincere sanitatem suam non adamavit? Quoniam repudiavit medicinam quam probabilis iudicavit comparandi sanitatem magis idoneam. Ut quid ergo Probabilistæ iactant, se sincere querere legem Dei? Probabilis iudicant, opera sua divinæ legi opposita esse. Ergo isti sincero corde non investigant, non inquirunt legem Dei; si probabilis ipsi iudicant, se a lege Dei recedere. Qui fieri potest ut isti candide Deum alloquantur, dum inquirunt: *Legem pone mihi, Domine, viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo?* Psal. cxviii.

VIII. Probabilismi directi patronus P. Esparza cum pluribus aliis respondet, voluntatem pro arbitrio imperare intellectui posse, ut eam opinionem conformem æternæ legi iudicet quam vi gravium fundamentorum agnoscit minus probabilem. Responsum istud adeo absurdum est, ut vix credibile sit a perdocto Theologo Esparza promi in publicum potuisse. Imperare voluntatem posse intellectui, ultro concedere volumus; sed imperium istud imprudens, temerarium, stultumque fore subdimus. Hac ratione imperare voluntas potest ut falsum quod verum, & verum quod falsum est, intellectus iudicet. Plura ex Philosophia in manibus essent, quibus præfati responsi falsitas evinceretur: sed in re pervia ludenda opera non est. Quid? An non stultus haberetur medicus qui ex omnibus infirmitatis indicibus verosimilius mortem prævidens quam sanitatem, vi suæ liberæ voluntatis sanitatem potius quam mortem prænuntiaret? Ergo quemadmodum stultitia plenum esset imperium, quo voluntas iuberet intellectui ut verum iudicaret quod falsum dignosceret; ita temeritatem, & apertam stultitiam præfert imperium illud quo voluntas imperat ut intellectus iudicet conformem æternæ legi operationem quam verosimillius dignoscit æternæ legi contrariam. Ne multa: etiam memoratus ægrotus voluntate sua imperat intellectui ut iudicet, medicinam sinistra manus, palato suaviorem, esse sanitati quoque reparandæ aptam, spreto con-

filio domesticorum, & sua probabiliori opinione: & tamen, omnibus fatentibus, stultus est ægrotus iste. Ergo idem in casu nostro.

IX. Ex quibus omnibus has colligo demonstrationes adversus Probabilismum. Qui suam operationem conformat ad regulam distortam, & primæ regulæ oppositam, peccat. Opinio minus probabilis respectu Probabilistæ regula distorta est, & primæ regulæ opposita. Ergo qui iuxta illam operatur, peccat. Probo minorem. Probabilistæ iudicio suo directo iudicat opinionem probabilem magis oppositam quam conformem primæ regulæ. Ergo illam magis distortam quam rectam iudicat. Quod de iudicio reflexo subdunt, chimericum omnino est. Iudicium quippe directum est obiectum iudicii reflexi. Si distortum illud, etiam istud est. Magis distortum quam rectum illud fatentur Probabilistæ. Ergo distortum fateantur & istud oportet. Aliis terminis demonstratio ista proponitur. Qui legem æternam contemnit, peccat. Probabilistæ contemnit in usu opinionis minus probabilis legem æternam. Ergo &c. Prob. min. Qui ex animi sententia, & pro viribus æternam non inquit legem, eam virtualiter negligit, reque contemnit. Probabilistæ sequens opinionem verosimilius, seu probabilis æternæ legi oppositam, æternam legem sincere, & pro viribus non inquit. Ergo &c. Secundam propositionem, ex qua tota vis argumentationis pendet, supra demonstravimus, & confirmari exemplis iterum potest.

X. Primæ indefectibilis regula, metiens annos, menses, & dies, Sol est. Secunda regula horologia, quorum rectus motus a conformitate ad Solem pendet. Horologium, quod exacte semper ad cursum Solis signat horas, perfectissimum est; quod penes nos haud reperitur. Alterum horologium, quod communiter cursum Solis sequitur in metiendis horis, tamen interdum declinat, est regula secundaria, qua perfectior ab humana arte effici nequit. Tertium horologium, quod communiter a Solis cursu declinat, regula fallax est. In primo horologio sententia certa, & evidens, in secundo opinio probabilior, in tertio opinio minus probabilis designatur. Qui in observatione ieiunii uteretur tertio horologio, imprudentiæ, ne dicam stultitiæ, notam non evaderet. Ergo idem dicendum de eo qui opinione minus probabili utitur. Aliud exemplum clarius evincit falsitatem Probabilismi. Qui per sortes deci-

decideret contractum esse usurarium, evaderet ne culpe reatum? Petrus monetam, in qua ex una parte leo, ex altera ursus depictus est, in aerem proicit, hoc consilio, ut si figura leonis appareat, contractus licitus; si ursi imago, usurarius sit. Quis Petrum stultitiæ non damnaret? Opinio minus probabilis, non modo regula indifferens est ad iustitiam, & iustitiam, ad malitiam, & honestatem; sed magis ad usuram, ad malitiam, quam ad honestatem, & iustitiam declinat. Ergo non minori imprudentia Probabilista laborat in usu opinionis minus probabilis, ac Petrus in monetæ iactu.

XI. Reponunt Probabilistæ, exempla eiusmodi diversa omnino esse ab opinione probabilis. Diversa utique sunt: nam hæc materialia sunt; opinio mentis fetus est. At in ratione regulæ, & mensuræ nullam præferunt diversitatem. Sed inquirunt: qui opinione minus probabilis utitur, sufficientem diligentiam in divinæ legis investigatione adhibet. Ad summam enim diligentiam nemo astringitur: nec enim necesse est ut opinio probabilis, sive formalis, sive obiectiva, conveniat reapse cum prima regula; sed fat est ut illa eidem primæ regulæ consentanea, & conformis iudicetur a Probabilista. An non vel ipsa probabilior opinio reapse recedere ab ipsa prima regula potest?

XII. Huc recidunt omnes Probabilistarum conatus, & subtilia sophismata. Quam sint irrita, & vana, videamus. Quo ausu dici valet, satis diligentiam in inquirenda veritate eum adhibere qui, serio omnibus viis quæ ad illam ducunt, spectatis, eam eligit quam longius ab eadem recedere dignoscit? Ad summam diligentiam non teneris? Esto. At nec mediocrem adhibes, dum opinione quam probabilis conformem regulæ indefectibili deprehendis, reiecta, minus conformem sponte & deliberate eligis. Adde, Probabilistam, dum reiecta probabilior, minus probabilem

eligit opinionem, non modo non adhibere diligentiam, ut legem æternam inveniat; sed eo tantum conatus suos dirigere, ut ab observanda lege recedat, ut quamdam probabilitatis imaginem inveniat, qua fucare operationem faventem libertati, & appetitui valeat. Diligentiam sincero animo adhibes in investiganda veritate? Et quod magis accedere veritati tute cognoscis, repudias, reiectis, detestaris? Si hæc monstra non sunt, quænam erunt?

XIII. Alia Probabilistarum effugia. Qui probabiliter operatur, de quo infra, prudenter operatur. Qui probabiliter operatur, sufficientem diligentiam adhibet in inquirenda lege: quia licet opinio sit minus probabilis, tamen probabilis est; nec regula operationis moralis est veritas, sed probabilitas. Hæc, inquam, sophismata, quæ sequuntur, significant. Probabilista, ut honeste agat, minime astringitur investigare æternam Dei legem aut præcipientem, aut prohibentem; sed potest a tali investigatione præscindere. Quid refert, suam operationem consentaneam esse æternæ legi, dummodo iuniorum auctoritate nitatur? Præceptum istud hætenus expositum conformandi regulam secundariam ad primariam, seu legem æternam, purum putumque sophisma est. Probabilistis fat est opinionem probabilem sequi, reiecta probabilior, seu verosimiliore. Si hæc opinio minus probabilis recentium Theologorum suffragiis fulciatur, nihil omnino refert quod sit conformis, vel contraria legi æternæ, quod sit vera, aut falsa, vitiosa, aut honesta. Hæc omnia de materiali se habent. Argumenta Probabilistarum aut nullum produnt sensum, aut præferunt sensa descripta. Multiplicent distinctiunculas, cavillationes, subdistinctiones, quibus volumina impleant; numquam tamen quidquam dabunt, quo recensita sensa fucare queant. Hæc autem pictura nativis adumbrata coloribus sufficienter horridam Probabilismi indolem exprimit.

DIS-

DISSERTATIO VII.

ADVERSUS PROBABILISMUM

DIRECTUM.

PROŒMIUM.

QUÆ hætenus dicta sunt, satis superque forent ad plenam controversiæ decisionem, nisi Probabilistæ immensis voluminibus rem totam implicare tentassent. Quare post explicata principia quæ evidenter demonstrant investigandæ pro viri veritatis, atque cognitæ amplectendæ debitum, operæ pretium est, principia quibus machina probabilistica superstruitur, penitus convellere. Duo hæc Deus Hieremiæ præscripsit; nempe evellere & dissipare malas, bonasque arbores plantare: *Ecce constitui te hodie super gentes, & regna, ut evellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & adiffices, & plantes*: cap. i. Hætenus nos ædificavimus, & plantavimus probabilioris sententiæ principia, & necessaria consecutione adversæ sententiæ plura fundamenta disieci-mus. Imposterum ex instituto disperdam, & dissipabo potissima Probabilismi fundamenta. Duplex Probabilismus, alter directus, alter reflexus. De posteriore infra, de primo in præsentiarum differam.

CAPUT I.

De indifferentia proxima intellectus ad assensendum ex libero voluntatis imperio opinioni æque, aut minus probabilis.

I. **D**UÆ sunt Probabilistarum classes. Altera *Directorum*, altera *Reflexistarum*. Prior huic principio nititur, quod nempe intellectus valeat ex imperio libero voluntatis alterutri contradictionis parti, etiam minus probabilis, adhærere; & hi vocantur Probabilistæ *Directi*. Posterior negat debitum amplectendi sententiam probabiliorum in conspectu minus probabilis: quia, quando disputatur super aliqua lege probabiliter in utramque partem, nulla datur lex: hi vocantur Probabilistæ *Reflexivæ*, quorum princeps P. Antonius Terillus est. Adversus priores nunc disputamus.

II. Nonnulla animadvertenda, antequam ad rem ipsam accedam. Et principio duplex distinguenda libertas. Altera est contrarietatis, quæ etiam dicitur quoad specificationem, quæque respicit actus oppositos, specieque diversos, ut assensum & dissensum de eadem re. Altera est contradictionis, quæ etiam vocatur quoad exercitium: hæc respicit assensum, & eiusdem carentiam.

III. Sola veritas evidenter proposita necessitat intellectionem. Quamobrem penes o-

mnes certum est, liberum nobis simpliciter esse opinari quantum ad exercitium. Certum itidem est, liberum nobis esse inter duas opiniones probabiliori adhærere, dummodo pars probabilior notabiliter non præponderet parti minus probabilis; ut scite advertit Iulius Mercorus in *Basi Theol. Part. II. art. 7.* Itaque, ut pars probabilior pertrahat in suum assensum intellectum, opus est ut elidat vim partis minus probabilis. In statera quælibet additio ponderis libram inclinat in alteram bilancem: quia libra in puncto fere individuo vertitur. Motus intellectus moralis est. Æqualitas probabilitatis omnino suspensum detinet: dubiusque tunc vocatur. Ut ab hoc dubio liberetur, non quilibet gradus probabilitatis fat est; sed requiritur talis, ut elidat contrariam probabilitatem: quia, usque dum non deprimitur opposita probabilitas, hæc movet intellectum, licet minus quam opposita; & ecce intellectus dubius, ac fluctuans hæret: quia perseverat moralis æqualitas inter utramque opinionem. Exemplo rem declarat Mercorus. In bivio hæret, utrum ad dextram, aut sinistram declinare debeas. Sinistra ad nemus ducit, ubi ursi, leonesque latitant; dextera ad civitatem. Occurrit rusticus tibi asserens, dextram ducere ad nemus; rustica contra testatur, dextram ducere ad civitatem, sinistram ad nemus. Assertio viri probabilior est assertio-

tione feminæ. Tamen imprudens is esset, si tanto periculo se exponeret: quia licet testimonium mulieris sit minus probabile; hæc tamen minor probabilitas ita parum inferior est opposita, ut absolute contemni nequeat in conspectu probabilitatis nixæ assertioni virili. Quare animus dubius reapse maneret. Veritas ex ipsa quotidiana praxi constat, & quisque eam experitur. Lege Mercorum *loc. cit.* ubi evidenter hanc conclusionem probat. Quare P. Antonius Terillus iniuria summa reprehendit hanc Mercori doctrinam in suo de *consc. tract. quest. VII.* Quoniam doctrina Mercori certa est, & communis; nec vacat eam ab ineptis Terilli commentis vindicare.

IV. Notandum denique magnopere est, duplici modo intellectum indifferentem esse ad opinandum, vel non opinandum. Primo mediate & indirecte, quatenus voluntas potest intellectum divertere, ne expendat motiva, & rationes unius partis. Secundo, quatenus, propositis utriusque partis momentis, & cognitis, potest voluntas imperare ut ad libitum intellectus adhæreat cui maluerit parti, etiam minus probabili. Conveniunt omnes in primo sensu: de posteriori tota est præsens controversia. Adfirmant Probabilistæ directi. Nos pernegamus. Sit itaque.

V. *Intellectus nequit proxime & immediate præbere assensum determinatum, nisi illi parti contradictionis que in actu primo, & prævia ad ipsum imperium voluntatis verisimilior, seu probabilior modo explicato eidem appareat.* Hanc sententiam docuerunt omnes antenatum Probabilissimum. Pro eadem laudantur præ aliis sequentes. Aristoteles *III. de Anim.* Commentator Simplicius Philoponus, Themistius, S. Thomas *I. 2. quest. IX. art. 1. & quest. XIV. de verit. art. 1.* Scotus in *II. p. II. dist. XLII. num. 5.* Henricus Gandavensis *quodlib. XIV. quest. VIII.* Ricardus in *II. dist. XXXVIII. art. 2.* Holchor in *I. q. I. Maior In IV. quest. II.* Conradus *tract. VII. quest. c.* Corduba in *Question. Lib. II. quest. III.* Bellarminus *Lib. III. de grat. & lib. arb. Molina Tom. V. de iust. & iur. tract. IV. disp. XV. XVI. XVII.* Vasquez *Tom. I. in I. 2. disp. LXII. art. 3. & disp. LXVII. cap. 1.* Layman *Lib. I. tract. 1. cap. v. §. 2.* Arriaga *Tom. I. in I. 2. disp. XXIV. sect. 2. dub. 2. num. 29.* Pallavicinus in *I. 2. disp. VIII. quest. VI. art. 4.* Suarez *Tom. I. in I. 2. tract. II. disp. X. sect. 1. nr. 5.* pluresque alii, & omnes Antiprobabilistæ. Quare si fo-

la auctoritas spectetur, opposita sententia falsa est.

VI. Ratione autem evidenti exposita sententia demonstratur. Nulla animæ nostræ potentia extra spheram proprii obiecti, quod vocant specificativum, ferri potest, quocumque accedente voluntatis imperio. Hoc principium penes omnes ineluctabile est. Qua ratione nec oculus sonum, nec auris colores, nec tactus odores percipere valet. Porro obiectum specificativum intellectus est verum, per apprehensionem propositum, ante assensum, vel dissensum mentis. Quæ etiam propositio evidens, & extra disputationem est constituta. Ex his duobus principiis hanc formo argumentationem. Intellectus humanus nequit apprehendere ut verum obiectum illud contra quod agnoscit militare æque, aut magis probabiles rationes. Ergo nequit ex imperio voluntatis eidem assentiri. Prob. ant. Obiectum nequit ut verum intellectui apparere in ordine ad assensum præstandum, nisi appareat connexum cum prædicato quod de eo enuntiatur, ut omnes Dialectici adfirmant. Ergo quando æquales, aut maiores rationes urgent adversus idem obiectum, nequit apprehendi ut verum. Prob. consec. Quando æquales rationes seu fundamenta urgent adversus obiectum, sive, ut pressius loquamur, subiectum, de quo aliquid enuntiatur, non apparet magis connexum quam non connexum cum prædicato quod enuntiatur. Si rationes contrariæ sint urgentiores, repræsentant obiectum magis disiunctum, seu non connexum cum prædicato quod de eo enuntiatur.

V. Hæc argumentatio evidentissima est, ex principiis ab omnibus admittis deducta. Nec quidquam reponere Probabilistæ valent, nisi consuetam principii petitionem; videlicet, ut appareat obiectum absolute verum, satis esse quod per rationes probabiles repræsentetur ut connexum cum prædicato de eo enuntiato; licet in oppositum urgeant rationes probabiliores. Sed hoc est paradoxon, & chimæra repugnans: quam hæctenus labefactavi, & iterum evidenter repellitur. Intellectus, antequam uni parti contradictionis adhæreat, utriusque opinionis, & adfirmantis, & negantis, rationes expendit. At quando rationes sunt æque, aut magis probabiles contra partem adfirmantem, impossibile est ut hæc pars adfirmans appareat vera. Ergo &c. Prob. min. ratione iam adducta. Pars adfirmans nequit apparere ut vera intellectui, nisi appareat ut connexa cum prædicato quod

de illa affirmatur. At impossibile est ut pars adfirmans appareat connexa cum prædicato quod de ea affirmatur, quando rationes probabiliores evincunt, hoc prædicatum non esse cum eadem connexum, sed ab eadem disiunctum, & separatum. Intellectus expendere aggreditur naturam contractus: occurrunt rationes in utramque partem: quæ negant esse iustum, probabiliores; quæ adfirmant, minus probabiles iudicantur. Prædicatum ergo iustitiæ, quod attribuis contractui, est magis ab eo disiunctum & separatum quam connexum. Ergo si veritas, ut omnes fatentur, in hac connexionem sita est, magis falsum apparet quam verum. Rem paucis sub alio aspectu concludamus. Cur contractui attribuis prædicatum iustitiæ? Quia voluntas absolute imperat? Stultus est qui id asserat. Quoniam veritas, & falsitas in tali positione ex solo voluntatis arbitrio penderet. Cur ergo? Quia rationes occurrunt quæ evincunt connexionem iustitiæ cum tali contractu. Ergo si rationes probabiliores, verosimiliorque evincunt, talem contractum esse iniustum, impossibile est ut intellectus vi istarum rationum adfirmet, iustitiam connexam esse cum contractu eiusmodi. Cedo: quando rationum momenta essent omnino æqualia, nonne intellectus suspensus hæreret ad modum corporis catenis ligati? Ita docet S. Thomas in *III. Metaph. cap. 1. Dubitatio autem de aliqua re hoc modo se habet ad mentem, sicut vinculum corporale ad corpus, & eundem effectum demonstrat. In quantum enim aliquis dubitat, in tantum patitur aliquid simile eis qui sunt stricte ligati. Sicut enim ille qui habet pedes ligatos, non potest in anteriora procedere secundum viam corporalem; ita ille qui dubitat, quasi habens mentem ligatam, non potest ad anteriora procedere secundum viam speculationis &c.* Intellectus, libra æquali pondere suspensa, nequit in alterutram declinare partem, quocumque immediato voluntatis imperio: & poterit in eam declinare partem quæ minus illum movet, premente altera quæ magis retrahit.

CAPUT II.

Evasiones adversariorum præcluduntur. Quam futile sit P. Esparza perfugium in diversitate motivorum situm.

I. Respondent Probabilistæ, argumentationem nostram tantum evincere,

non posse intellectum iudicare, utrumque contradictionis extremum esse verum a parte rei: quia in re, si unum est verum, alterum falsum est. Ceterum obiectum intellectus non est verum reale, sed verum apprehensum. Nihil autem repugnat quod intellectus utrumque extremum opinetur probabiliter verum.

II. Hæc prima adversariorum responsio prorsus vana est. Quæ siquidem ratione repugnat a parte rei, duo contradictionis extrema esse simul vera; eadem repugnat, illa apparere intellectui etiam per apprehensionem simul vera. Fieri nequit ut a parte rei Heraclitus ludat, & non ludat: quia impossibile est idem simul esse & non esse. Istius principii concisus est intellectus. Ergo impossibile est intellectum proxime indifferentem esse ad assentiendum utrilibet contradictionis extremo. Quoniam dum alterum verum apparet, nequit alterum non apparere falsum. Nec refert hanc obiecti apparentiam obscuram esse. Siquidem dum intellectus alteram contradictionis partem opinatur, absolute enuntiat, iudicatque, licet cum formidine, illam esse veram. At implicat contradictionem, intellectum eodem instanti quo iudicat aliquid esse verum, simul indifferentem proxime esse ad iudicandum illud esse falsum: alioquin opinari posset, laudatum principium, impossibile est idem simul esse & non esse, falsitati subiectum esse. Ergo non minor contradictio est, intellectui adparere eodem tempore utrumque extremum contradictionis verum, seu alterutrum eorum simul verum & falsum tam per apparentiam obscuram, & in ordine ad producendos assensus opinativos, quam per apparentiam evidentem, & in ordine ad generandos assensus certos, & scientificos: nec enim minor est oppositio inter propositiones contradictorias opinativas quam scientificas.

III. Perfugium quo se recipit P. Esparza, dignum haud est tanto Theologo; quin adeo ineptum est, ut vix credibile sit, a quacumque mente præiudiciorum vacua excogitari potuisse. Inquit ergo, argumentationem nostram evincere, quando motiva sunt homogenea, rationesque similes; secus si sunt dissimilia, & heterogenea: tum enim contendit, intellectum indifferentem proxime esse ad assentiendum utrilibet contradictionis extremo, dummodo excessus unius partis non sit manifestus.

IV. Ecquis sibi temperare valet quin exclamet: O mirificam Probabilissimi eurgiam ad

ad excantandas vel doctiorum hominum mentes, semel præiudiciis occupatas! Ecquis umquam ita desipuit, ne dicam deliravit, ut asseruerit, posse intellectum eidem materiali obiecto assentire, & dissentire ex eodem motivo? Quis umquam somniavit, idem esse assensus, & dissensus momentum? Nonne propositiones contradictoriæ diversæ sunt? Diversa ergo sunt necessum est motiva assentiendi, & dissentendi eidem. Diversa sunt essendi, & non essendi principia. Poterit ergo esse simul & non esse. Explicent nobis Probabilistæ, qui fieri possit ut ratio omnino similis rationi moventi ad assensum, moveat ad dissensum. Propositiones sunt oppositæ: & fundamenta, seu motiva quæ illas evincunt, debent esse eiusdem speciei?

V. Alij Probabilistæ, cum Terillo *quest. VIII. de consc. prob.* distinguunt duplicem veritatis apparentiam: alteram antecedentem assensum intellectus: alteram consequentem seu concomitantem. Antecedens obscurior, clarior consequens. Causas istius diversæ apparentiæ veritatis explicat Terillus *loc. cit. art. 25.* quas, ut veras, & ipsa probatas experientia, admittimus. Porro contendunt Terillus, & Terilliani, rationes quæ antecedenter ad assensum apparebant aut æque, minus probabiles, accedente assensu, seu clariore apparentia consequente, aut concomitante assensum, evadere probabiliores. Si quidem eo ipso quod intellectus ex imperio voluntatis approbet & præferat unam partem alteri, pars approbata inducit novam efficacitatem, & energiam ad representandam veritatem obiecti, evaditque probabilior parte opposita reiecta. Quamobrem, concludit Terillus, intellectus semper adhæret parti probabiliori.

VI. Quod attinet ad duplicis veritatis apparentiam antecedentem, & consequentem, doctrina verissima est, idque omnes in praxi experimur, & cuique sua probabiliora sunt. Verum applicata ad evacuandam argumentationem, & sententiam nostram inepta, & omnino inutilis est. Nam in præsentia loquimur de sola apparentia antecedente assensum intellectus, & voluntatis. Inquirimus enim, utrum propositio quæ, omnibus inspectis, apparet æque, aut minus probabilis, valeat in sui assensum flectere, & pertrahere intellectum. Apparentia maior veritatis, consequens intellectus assensum, perperam adducitur, & si ita loqui licet, impertinens profusus est. Quod sic clare evinco. Hæc maior veritatis apparentia consequens pro-

stanti priori ad assensum non est. Ergo non potest influere, seu concurrere ad flectendum intellectum. Antecedens evidens est. Hæc enim maior apparentia subsequitur assensum intellectus: ergo non antecedit eundem assensum. Consequentia quoque evidentissima est. Quod enim in rerum natura non existit, producere aliquid non potest.

VII. Quid quod Terillus ipse, postquam de *consc. prob. quest. VIII. & IX.* fuse propugnavit, posse intellectum ex imperio voluntatis utrilibet contradictionis parti, etiam æquæ, aut minus probabili, assentiri, in *Tomo de reg. mor. par. I. quest. III. pag. 125. numer. 2.* hæc scribit? *Intellectus nulli contradictionis parti assentire potest, quamdiu signate existimat, rationes utrique parti faventes esse æquales.* Idque clara ratione evincit; deinde concludit: *Hæc ratio a fortiori convincit quod nemo possit assentiri obiecto, ac motivis quæ absolute credit esse minus probabilia oppositis.* Verum, ut istius Auctoris genius tibi semper magis perspectus sit, statim se remittit ad *tract. de consc. prob. quest. VIII. & IX.* ubi fuso calamo, & ex instituto oppositum probat. Familiares sunt huic Probabilistarum primipilo eiusmodi antilogiæ.

C A P U T III.

Argumenta adversariorum, ex auctoritate S. Thomæ arcessita, diluuntur.

I. Plura obiciunt S. Thomæ testimonia, quæ ut facilius solvas, nonnulla ex eodem S. Doctore præmittenda sunt. Itaque Angelicus Præceptor perspicue declarat, quam motionem voluntas in intellectum, & intellectus in voluntatem exerceat. Quærit enim 1. 2. *quest. IX. art. 1. Utrum voluntas moveatur ab intellectu:* & ad 3. respondet: *Voluntas movet intellectum quantum ad exercitium actus: quia & ipsum verum, quod est perfectio intellectus, continetur sub universalibus bono, ut quoddam bonum particulare. Sed quantum ad determinationem actus, quæ est ex parte obiecti, intellectus movet voluntatem.* Certum itaque ex Angelico est, voluntatem non posse movere intellectum quantum ad speciem actus, si sermo sit de motione immediata; nam de motione mediata, qua voluntas intellectum diverit a consideratione unius partis, iam supra dictum est.

II. Evidentius nostram sententiam S. Thomas docet *quest. XIV. de verit. art. 1. Quando-*

doque non inclinatur magis intellectus ad unum quam ad aliud, vel propter defectum moventium, sicut in illis problematibus de quibus rationes non habemus, vel propter apparentem æqualitatem eorum quæ movent ad utramque partem: & ista est dubitantis dispositio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis. Quandoque vero intellectus inclinatur magis ad unum quam ad alterum; sed tamen illud inclinans non sufficienter movet intellectum ad hoc quod determinet ipsum in unam partium totaliter: unde accipit quidem unam partem, tamen semper dubitat de opposita; & hæc est dispositio opinantis, qui accipit unam partem contradictionis cum formidine alterius.

III. Tandem lege textum quem supra adduximus ex *III. Metaph. cap. 1.* ubi post relata verba concludit: *Et ideo sicut ille qui vult solvere vinculum corporale, oportet quod prius inspiciat vinculum, & modum ligationis: ita ille qui vult solvere dubitationem, oportet quod prius speculetur omnes difficultates, & earum causas.* Non ergo ex imperio voluntatis, sed novarum rationum inventionem solvere dubium intellectus debet. Hæc omnia luculenta sunt.

IV. Obiciunt 1. adversarii. D. Thomas 1. 2. *quest. XVII. art. 6.* hæc docet. *Sunt quedam apprehensa quæ non adeo convincunt intellectum, quin possit assentire, vel dissentire, vel saltem assensum, vel dissensum suspendere propter aliquam causam: & in talibus assensus ipse, vel dissensus in potestate nostra est, & sub imperio cadit.*

V. Repondetur, S. Doctorem hic loqui de potestate indirecta, & mediata, quatenus voluntas potest intellectum divertere. Quando enim obiectum assensus non est evidenter propositum, libere voluntas intellectum convertit ad partem oppositam, in qua rationes deprehendat dissentendi. Hæc dumtaxat via dicitur, intellectum posse eidem obiecto assentire, vel dissentire ex imperio voluntatis. Quod subdit Angelicus, *Vel saltem assensum, vel dissensum suspendere, magnopere confirmat quæ diximus.* Quando intellectus nequit novas in alterutra parte rationes invenire, suspendit assensum. Ergo vi, non imperii liberi, sed rationum, intellectus uni præ altera adhæret parti. Hæc eadem responsione explicantur, cetera testimonia quæ ex S. Doctore opponi solent.

VI. Obiciunt 2. Assensus fidei supernaturalis liber est tum quoad exercitium, tum quoad specificationem. Ergo assensus quoque opinativus liber est quoad speciem, ita

ut ex imperio voluntatis possit in intellectu minus probabili parti assentire. Antecedens docet Angelicus 2. 2. *quest. 1. art. 4.* *Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab obiecto proprio, sed per quamdam electionem voluntarie declinans in unam partem magis quam in aliam. Et si quidem hoc sit cum dubitatione, & formidine alterius partis, erit opinio; si autem sit cum certitudine absque tali formidine, erit fides.*

VII. Ex his quæ diximus supra, soluta obiectio manet. Intellectus liber est quoad specificationem in assentiendo mysteriis fidei: quia potentia indirecta, & mediata ex imperio voluntatis potest se se convertere ad motiva contraria mysteriis fidei. Minime vero liber est in sensu adversariorum, quatenus intellectus potentia proxima, & immediata valeat pro libito assentire mysteriis fidei, vel assentire erroribus oppositis. Atque ut clarius percipias obiectiois futilitatem, nedicam errorem, in mentem revoca germanum adversæ sententiæ sensum. Est autem huiusmodi. Intellectus ex imperio voluntatis proxime, & immediate liber est ad assentiendum utrilibet extremorum, quæ, omnibus perpensis, sunt per motiva aut æqualia, aut minus probabilia sibi proposita: quia potest indicare æqualiter, licet opposita sint verosimilia; seu potest iudicare alterutrum esse falsum. Assensus fidei supernaturalis firmus, ac certus est, formidinis, & deceptionis expertus: ut ex *propof. 21.* ab Innocentio XI. damnata patet. Qui autem fieri potest ut intellectus adhæreat firmiter, & absque formidine, & deceptionis timore obiecto fidei, si eodem instanti, omnibus perpensis, obiectum contrarium apparet eidem adeo probabile, & verosimile, ut queat illud proxime, & immediate opinari, verumque absolute censere?

VIII. Instat Terillus de *consc. prob. quest. IX. num. 11.* Nemo peccat peccato hæresis, nisi mysteria fidei proponantur cum maiori verosimilitudine quam errores contrarii. Nam qui cito credit, levis est corde. Rursus per adversarios, inquit Terillus, nemo assentiri erroribus potest, nisi proponantur eius intellectui cum maiori verosimilitudine quam obiecta opposita. At in sensu composito talis dispositionis nemo peccat peccatum hæresis qui obiecto sic proposito assensum præbet. Nam assensus ille, omnibus hic & nunc in utriusque partis favorem apparentibus, rite perpensis, prudens est: quia parti verosim-

milliori adhæret; quod prudentiæ est, non pertinaciæ, & hæresis. Hæc totidem ferme verbis P. Terillus.

IX. Totus hic clauditur veneficus Probabilissimi succus; videlicet, neminem peccare, nisi advertat se peccare, morsusque conscientiæ experiat: quem errorem *Lib. II.* penitus labefactavimus. Igitur iuxta Terillum, hæreticus præbens assensum suis erroribus, non peccat, quando sui errores illi apparent verosimiliores mysteriis fidei. Immo prudens dicendus erit talis assensus, & cuiusque temeritatis vacuus. Hinc iuxta Terilianos, dum heretici ob propriam superbiam mysteriis fidei sibi sufficienter propositis non modo refragantur, sed illa reiiciunt, spernunt, sibilant, suisque erroribus, ut verosimilioribus, imò ut certis, firmiter adherent, non heretici, non criminis fontes iudicandi erunt. Hoc autem non tam est doctrinæ Terilli consecrarium, ut bene advertit P. Camargo *Lib. I. contr. v. artic. 12. n. 151.* quam ipsa illius doctrina. Nam hereticis errores sui apparent non modo verosimiliores, verum etiam ut certi, & evidentes, quibus non assentiri hæreticum reputant. Quæ doctrina homines scelestos prudentes efficit; imò eo prudentiores, quo imprudentiores; eo sanctiores, quo scelestiores; & eo sapientiores, quo dementiores. Accedit quod Terillus cum alicui adfirmare vi doctrinæ suæ cogitur, hæreticos non peccare, vel dum religio catholica apparet eis verosimilior, dummodo probabiles quoque sui errores illis repræsententur. Adfirmat enim, & loco primi principii Terillus cum suis habet, non peccare hominem assentientem errori, qui verisimilis ei appareat: quoniam non solum prudens homo est parti probabiliori, sed etiam minus probabilis assentiens. Porro nequit Terillus negare, errores apparere verosimiles hæretico, si adfirmat, errores oppositos religioni catholice mysteriis, probabiles, & probabiles apparere posse illis ipsis qui profitentur religionem catholicam. Tandem concludere licet, infidelem religioni catholice, etiam ut probabiliori apparenti, dissentientem non peccare, quando error infidelitatis apparet ei ut verisimilis, seu minus probabilis. Hanc autem doctrinam, quæ est necessarium Probabilissimi consecrarium, & ut dixi, ipsa Terilli doctrina, damnavit Innocentius XI. *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabilis.*

X. Obiicies 2. Qui temere proximum iudicat, peccat: quia libere iudicat. Porro qui

temere iudicat, leviora, aut saltem non graviora oppositis fundamenta habet: si enim ex gravioribus fundamentis iudicaret, non peccaret.

XI. Hoc argumentum eiusdem furfuris ac præcedens est. Iudicium temerarium est, quia voluntas ex aliquo occulto, pravoque affectu sententiam intellectus præcipit, quin sint aqua lance librata momenta contraria. Nec est quod reponas, intellectum temere iudicantem sæpe ponderare contraria fundamenta, & nihiloscilicet persistere in proprio iudicio. Nam, ut contendit Terillus, qui *quæst. ix. de consc. prob.* opponit hoc argumentum, nemo temere iudicat, nisi aut qui opinatur obiectum ex fundamentis sibi levioribus, vel saltem non gravioribus contrariis; aut e contrario. Si primum asserat, errat: communiter enim homines temere iudicantes reputant fundamenta temerarii iudicii esse verosimiliora, & graviora. Si vero Terillus asserat, ut asserere vi suæ doctrinæ cogitur, nullum esse iudicium intrinsecus temerarium, si concipiatur ex fundamentis proxime ipsi iudicanti gravioribus, & verosimilioribus; hoc in casu evidentius, graviusque errat.

XII. Quot sunt homines qui vel ob inartam levitatem, aut vehementem passionem ex levibus iudiciis, quæ sibi gravissima, & evidentiâ apparent, temere optimos viros damnant? Vir zelotypus, vehementi passione percitus, ob levissima iudicia innocentis uxoris adulterium adeo firmiter credit, ut neque audire opposita gravissima fundamenta velit, quæ absolute apud cordatos viros omnem suspicionem evacuant. Hoc sapius contingere non negabunt Probabilistæ. Qui vero negabit, iudicium istud, cui zelotypus obfirmate adhæret, esse iniustum, & temerarium? Ponamus, hominem ex nimio ad Probabilissimam affectu apud se firmiter iudicare, Antiprobabilissimam oppugnare Probabilissimum, non veritatis amore ductum, sed ex impotenti, & ardenti invidia contra personas Probabilissimi propugnatrices, quin habeat aliud fundamentum, nisi quod acri stilo, modo salibus, modo leporibus asperso, eundem confutet, salvo in Auctores officio. Hunc a iudicio temerario absolvent Terilianus. Homo pravus, spectans virum religiosum, & pium, in quem odio ardet, donum ingredientem feminæ suspectæ famæ, firmiter reum iudicat impudicitæ, non alio nixu fundamento, quam ingressu in talem domum; negligitque inquirere, ægrotet ne mulier, vocaveritque Religiosum, cui pecca-

ta

ta confiteretur. Hos, aliosque similes ab omni peccato immunes declarat P. Terillus vi suæ doctrinæ oportet. Quid quod non solum a nota iudicii temerari liberare eos debet qui ex verosimilioribus, sed eos etiam qui ex minus probabilibus iudiciis in proximi famam iudicia dicunt? Eo malorum deturbat Probabilissimus.

XIII. Ut autem recta occurramus argumento, nemo temere iudicat, eo quod iudicium formet pro priori ad assensum ex momentis minus sibi verosimilibus: quoniam hac in hypothesi ipse iudicans suam agnosceret temeritatem, & imprudentiam, nullamque proximo, sed sibi iniuriam inureret. Nam agnosceret proximum temere infamari, & se esse temerarium iudicem, & infamatorem. Quis, amabo te, ex temere iudicantibus falsus unquam est, se pro priori ad assensum, ex levioribus fundamentis a se cognitis, ipretisque gravioribus, proximum suum iudicasse? Immo quo quis magis iniuste, & temere iudicat, eo ex gravioribus fundamentis se iudicasse adfirmat, firmiterque iudicio suo inhæret. Itaque ideo quis temere & imprudenter iudicat, quod ex levitate animi, ex odio, aut ex alia passione iudicium suum præcipitet, quando deberet illud suspendere, & serius fundamenta opposita expendere, atque innocentem declarare quem fontem reumque damnat. Nec refert quod opposita fundamenta menti occurrant, sintque graviora: quia talia eidem non apparent. Sunt homines acutissimi, qui omnia penetrant, omnia ad examen vocant, & frequentius peiori parti adhærent: quia animus male affectus est. Quare sapientissime Aristoteles *Lib. I. Rhet. cap. 1.* pronuntiavit: *Non enim similiter iudicium reddimus, cum dolemus, & cum letamur, & cum diligimus, & cum odimus.* Lege S. Thom. 2. 2. *quæst. lx. art. 3.*

XIV. Obiicies 4. S. Paulus Apostolus *Rom. xiv.* inquit: *Qui non manducat, manducantem non iudicet.* In hunc textum Glossa hæc habet: *Dubia sunt in meliorem partem interpretanda.* Hoc divinum præceptum supponit in nobis indifferentem libertatem ad eiusdem observationem. Hinc Christus Dominus in Evangelio præcipit interdum proximi animum in meliorem partem interpretari. Ergo in dubio de bona, aut mala operantis intentione, supponit in nobis indifferentiam ad opinandum utrumque contrarietatis extremum; alioquin libere præceptum Domini implere minime possemus.

XV. Resp. D. Thomas 2. 2. *quæst. lx. art. 4.* primo loco sibi opponit deceptionis periculum, quod occurrit, dum in meliorem partem facta, vel intentionem proximi interpretamur: cui obiecto sic respondet. *Potest contingere quod ille qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallatur; sed melius est quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo homine bono: quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo.* Clarius hoc explicat in responsione ad 2. ubi inquit, quod aliud est iudicare de rebus, aliud de hominibus. In priori attenditur bonum iudicantis, quod est verum: & ideo unusquisque debet niti ad hoc quod de rebus iudicet secundum quod sunt. In posteriori iudicio spectandum est bonum illius in quem fertur iudicium, ne malus videlicet sine evidenti fundamento habeatur. Et tandem concludit: *Ipsi autem homini iudicanti falsum, iudicium, quo bene iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipsius, sicut nec ad eius perfectionem pertinet secundum se cognoscere veritatem singularium contingentium; sed magis pertinet ad bonum affectum.*

XVI. Gravissimam hæc S. Thomæ doctrina præfert difficultatem. Nam falli in quacumque materia semper malum est intellectus decepti. Omnis quippe error positivus reddit intellectum male dispositum ad assequendam veritatem; idcirco semper malum est. Id docet Augustinus *Enchir. cap. ix.* *Ipsæ per se ipsum error, aut magnum in re magna, aut parvum in re parva semper est malum. Quis enim, nisi errans, malum neget, approbare falsa pro veris, aut habere incerta pro certis, vel certa pro incertis?* Cognitio singularium contingentium utique non pertinet ad perfectionem intellectus speculativi; tamen pertinet ad perfectionem intellectus ut practici; quemadmodum, ut advertit Caietanus 2. 2. *quæst. lx. artic. 4.* docet S. Thom. ipse III. Part. *quæst. xi. artic. 3.* *Dicendum, quod cognitio singularium non pertinet ad perfectionem animæ intellectivæ secundum cognitionem speculativam; pertinet tamen ad perfectionem eius secundum cognitionem practicam, que non perficitur absque cognitione singularium, in quibus est operatio ut dicitur in VI. Eth. Unde ad prudentiam requiritur memoria præteritorum, cognitio presentium, & providentia futurorum, ut Tullius dicit in sua Rhetorica.*

X 2

XVII.

XVII. Omnis itaque error positivus etiam singularium contingentium, malum est intellectus errantis. Ergo nemo licite potest, nedum tenetur, dubia aliorum facta in meliorem partem interpretari, hoc in sensu, quod positive iudicet esse recta, sive bona intentione facta. Hoc enim esset velle sponte falli, aut ultro errandi periculum subire, quod est absolute, & intrinsece malum; sicuti absolute malum est alios decipere, vel in deceptionis periculum inducere. Porro nemo magis proximum quam seipsum diligere astringitur.

XVIII. Acutissimus Caietanus regulam Glossæ exponit in sensu negativo, quatenus nobis præcipit ne in malam partem dubia aliorum facta interpretemur, positive iudicando illa esse prava. Quod si in sensu positivo intelligatur; tum, inquit Caietanus, ex hypothesi explicandum præceptum est; videlicet, si iudicium ferendum sit de rebus dubiis, proximi actiones spectantibus, pro innocentia proximi iudicandum est. Nam in data suppositione alterutrum sequatur necesse est; vel quod iudicator periculo deceptionis se se exponat; vel quod iniuria proximum afficiat, pravum iudicando illum sine convenienti ratione. Porro omnia iura volunt, e duobus malis necessariis minus eligendum esse. Minus autem malum est periculum deceptionis quam iniuria proximi.

XIX. Uterque sensus verus est; sed secundus minime est necessarius, nec contingere casus potest in quo urgeat. Nam præceptum temere non iudicandi solum prohibet quodcumque iudicium, quo inferimus iniuriam proximo; nullibi vero præcipit ut positivum iudicium feramus in dubias eiusdem actiones. Porro, ne malum iudicemus de proximo, sat est suspendere iudicium adversus eundem, & Deo, cordium cognitori, iudicium commendare, ut admonet Apostolus Paulus I. ad Cor. iv. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus erit unicuique a Deo.* Ut doctrina clare percipiatur, semper recolendum est, sermonem nunc esse de iudicio super actionibus omnino dubiis. Nemo autem queri iure valet, quod in illius actiones, quarum bonitas vel malitia dubia est, non feramus iudicium, quo determinate pronuntiemus esse bonas; sed eas divino iudicio remittamus. Nonne in dubiis tutior pars est eligenda? Tutior autem pars in hoc casu est iudicii

suspensio, qua cavemus tum errorem intellectus, tum iniuriam proximi. Quare errant turpiter illi qui securius se agere putant, si dubia facta proximi semper honesta & sancta interpretentur. Quoniam, inquit Augustinus Lib. XIX. de civ. Dei cap. iv. *neque enim sunt mendaces vera virtutes.* Caritas quæ allegari erga proximum solet, comentitia est, & stulta, dum, nulla cogente necessitate, sponte subit deceptionis periculum. Caritas quippe Christi, inquit S. Paulus I. ad Cor. xiii. *non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Quæ alibi scriptimus de iudicio temerario, intelligenda sunt iuxta hanc, quam hic dedimus, doctrinam, quæ paucis perstringitur. Si necessitas iudicandi de proximo urgeat; in rebus dubiis favendum proximo est, & innocens iudicandus. Hæc autem necessitas in privatis impossibilis est: ideo tutior via suspensio iudicii est.

XX. Argumentum itaque factum ineptum prorsus est adversus sententiam nostram, quæ negat possibilem indifferentiam proximam & immediatam ad opinandum utrumlibet extremum æque, aut etiam minus probabile. Quod si adversarii insistent, ex præfato præcepto, & Patribus colligi possibilitatem indifferentiæ ad utrumque iudicium, responso obvia est ex iis quæ dicta sunt, nempe, intellectum indifferentem esse mediate & remote, secus immediate & proxime.

XXI. Obiicies 5. Voluntas potest eligere ex duobus bonis æqualibus, vel inæqualibus quodcumque maluerit: ergo etiam intellectus poterit opinari utrumlibet contradictionis partem ex imperio voluntatis, etiam minus probabilem.

XX. Resp. Antecedens, ut falsum, reicit S. Thomas, & alii graves Theologi præter Thomistas. Verum, eo admisso disputationis gratia, negatur consequentia. Disparitas evidens est. Duo bona, etiam contraria, cum sint vere bona, continent rationem specificativam voluntatis, cuius obiectum bonum est. Album, & nigrum contrarie opponuntur; at quia eandem rationem colorati habent, ambo a potentia visiva percipiuntur. Bonum honestum, & bonum delectabile opponuntur; at ambo habent rationem boni: idcirco voluntas ferri in eadem valet. E contrario verum, & falsum opponuntur contradictorie, sicut bonum, & malum: & quemadmodum voluntas nequit ferri in malum, ita nec intellectus in falsum.

sum. Porro cum unum extremum contradictionis verum est, necessario alterum est falsum. Quare repugnat duo contradictionis extrema apparere intellectui vera: quia repugnat idem simul esse verum, & falsum, seu verum, & non verum; sicut impossibile est, idem simul esse, & non esse. Argumentum itaque, a paritate voluntatis petitur, undequaque ineptum est.

XXIII. Obiicies 6. Nulla potentia fertur, inclinaturve naturaliter in terminum sibi impossibilem. Sed intellectus fertur in motivum minus probabile, etiam in conspectu magis probabilis. Ergo potest intellectus præbere assensum parti minus probabili in conflictu probabilioris. Minor propositio experientia ipsa constat. Quoties enim habemus motiva pro utraque contradictionis parte, trahimur modo in unam, modo in alteram partem. Ergo intellectus ex imperio voluntatis utriliber assentire valet.

XXIV. Resp. Hoc argumentum a priori vocant Probabilistæ, quod tamen undequaque falsum est, & ineptum. Utrique nulla potentia fertur, nec appetitu inefficaci, in obiectum absolute & intrinsece impossibile. Si vero sit impossibile per accidens ex aliquo impedimento, tunc in idem inclinatur, non ut illud consequatur sub circumstantiis impossibilitatis; sed tendit in illud specificative acceptum. Quando ergo intellectus tendit in utramque partem, seu in utrumque extremum, etiam minus probabile, in illud non pendet vel ut coniungendum cum assensu probabiliori, vel ut eidem adhaereat in illius conflictu; sed probabilitatem illam minorem respicit absolute, & secundum se. Doctrina omnibus pervia est. Probabilitas veritatis colore depicta, intellectus obiectum ingreditur. Ut in eandem intellectus inclinet, sat est quod sit absolute possibile; quamvis ob aliquod impedimentum obtineri nequeat. Hoc pluribus confirmari exemplis potest. Quando adsunt ex utraque parte motiva, intellectus urgetur in utrumque extremum, ut supponunt adversarii. Et tamen intellectus nequit utriusque extremo simul assentire, ut pariter Terillus, eiusque affectu fatentur. Ergo ex naturali inclinatione intellectus ad assentiendum parti æque, aut minus probabili, solum infertur, assensum hunc possibilem esse absolute, & secundum se; secus in conspectu talis motivi æque, aut magis probabilis. Quod si adversarii reponant, intellectum inclinari ad assentiendum reapse motivo minus probabili.

Conc. Appar. Tom. II.

li, non absolute modo, verum etiam in conspectu motivi æque, aut magis probabilis; respondemus, hanc esse puram putamque petitionem principii: idque nos negamus; & oppositum hæcenus probatum est, & aliis exemplis valet solutio nostra muniti. Lapis in alto suspensus inclinatur in centrum. Quid hæc inferitur? Non aliud, nisi descensum esse possibilem; minime vero, quod descensus hic coniungi valeat cum impedimento suspensionis. Ergo ex inclinatione intellectus ad assentiendum parti minus probabili solum infertur, assensum hunc possibilem absolute esse; secus in data circumstantia æqualis, aut maioris probabilitatis. Discrimen quod assignat Terillus, nempe suspensionem lapidis esse insuperabilem; motivum vero magis probabile esse solum difficilem reddens assensum in partem minus probabilem; futile plane est, in sola verborum illusionem situm. Idcirco ab ulteriori consutatione abstinere.

CAPUT IV.

Assensus intellectus in partem æque, aut minus probabilem, etiam admissa physica eiusdem possibilitate, imprudens est; atque adeo moraliter, sine minus physice, impossibile. Paucis exponitur, quam fallax sit prima Probabilistarum via.

I. Philosophicam quæstionem hæcenus disputavimus, quam propugnare omnes antiqui cum Philosophi, tum Theologi cum S. Thoma, omnes Antiprobabilistæ, & ex ipsis Probabilistis doctiores. Oppositam docent Probabilistæ soli minus docti, quod videant ab eadem magnopere pendere Probabilismum, cum quo, unico veluti partu, nata illa est. Ex his ergo quæ in hac sola dissertatione dicta sunt, patet quam infirmus, quam ruinofus Probabilismus sit. Enimvero obiectum æque probabile non proponitur ut absolute verum, sed ut æque falsum, ac verum: minus probabile proponitur ut minus verum, seu ut magis falsum quam verum. Obiectum autem intellectus est solum verum. Hæc omnia terminis constant, & adeo luculenta sunt, ut nec vocari in disputationem posse videantur.

II. Verum, ut Probabilistæ undique verum urgeamus, illis concedere volumus, intellectum in incertis, & opinabilibus proxime indifferentem esse physice ex imperio voluntatis ad utrumque assensum, etiam æ-

que, aut minus probabilem. Hoc dare Probabilis volumus, ne in quaestione omnino physica plus iusto implicemur. Sit ergo physica potestas in intellectu ad utrumque assensum etiam minus probabilem ex imperio voluntatis. Satis nobis est assensum hunc moraliter impossibilem esse. Igitur intellectus constitutus inter motiva magis, & minus probabilis non subiacet quantum ad potestatem moralem voluntati, ut adhæreat minus probabili. In moralibus enim id dicimus nos posse quod iure possumus; atque adeo id voluntas potest quod rationabiliter, & prudenter potest. Vera autem prudentia virtus est intellectus, tota ordinata ad ipsum perficiendum iuxta propriam rationem. Obiectum quippe prudentiæ proprium est verum sub ratione veri: in quo prudentia convenit cum ceteris virtutibus intellectualibus, & differt a moralibus virtutibus: quoniam ratio formalis prudentiæ est verum, ut contractum ad bonum morale & honestum. Munus porro adæquatum prudentiæ est dirigere voluntatem ad electionem boni moralem, & simul intellectum perficere per cognitionem veritatis, quæ est illius proprium obiectum. Lege D. Thomam 2. 2. quæst. XLVII.

III. Quis autem sana præditus mente, & Probabilis nubes haud obductus, dixerit, prudens esse dictamen, proponens assensum, per quem verosimilius est intellectum falli, & decipi, quam verum attingere? Prudentiæ munus est perficere intellectum per veritatis cognitionem: & hæc prudentia distabit, præeligendum esse id quod minus verosimile, seu minus probabile est? Rem exemplo clariorem efficiam. Petrus peregrinus Romam pergens, sed viam ignorans, Paulum in bivio rogat, ut viam rectam Romam ducentem sibi designet. Paulus eam illi viam calcandam ostendit quam iudicat verosimilius a Roma abducere quam illuc conducere. Cur non erit Paulus vaser, deceptor, veterator? Paulo intellectus est, seu prudentia, quæ voluntati postulanti medium conducens ad finem suum honestum, illud medium proponit quod verosimilius impedit finis honesti assecutionem, & probabilis ducit ad consequendum finem turpem. Nonne assensus æque probabilis æque ad falsum, atque ad verum dirigit; assensus minus probabilis minus vero, & magis falso accedit; ut ex terminis constat? Lumine igitur naturæ notum est, imprudentiæ, temeritatis, ne dicam stultitiæ, reum

esse illum qui in bivio attingenda veritatis, quam inquirat, eam præeligit viam quam verosimilius abducere ab illa cognoscit, quam ad eandem ducere. Quid? obtrudent ne Probabilis suam distinctiunculam probabilitatis speculativæ, & practicæ? Audiant Augustinum Lib. XIX. de civit. Dei cap. IV. *Quid illa virtus quæ prudentia dicitur? Nonne tota vigilantia sua bona discernit a malis, ut in illis appetendis, istisque vitandis nullus error obrepat?* Dum intellectus proponit partem minus verosimilem eligendam, an sincere curat ne error obrepat? Quis ergo ire inficias valet præfatum assensum æque, aut minus probabilem, temeritatis & imprudentiæ plenum esse? Ergo etiam admissa eiusdem physica possibilitate, impossibilitas moralis evidens est. Sane si homines solo naturæ lumine perfusi, nulliusque theologicæ disputationis, seu domesticæ factionis præiudiciis occupati, suam in hac causa proferre sententiam deberent; nec unus quidem reperiretur qui imprudentiæ & temeritatis non damnaret illos qui in rebus obscuris, & discipulationi subiectis, falsosimiliora verosimilioribus præferrent; qui, reiecta probabiliori, minus probabilem eligerent opinionem.

IV. Quæ in hac dissertatiuncula dicta sunt, paucis perfringuntur, & quam sit prima Probabilistarum via fallax, ostenditur. Duplex, ut iam innuimus, Probabilistarum via: altera directa, altera reflexa. De posteriori in sequentibus; de priori hæcenus disputavimus. Probabilis ergo, qui cum P. Esparza sustinet, neminem uti posse opinionem non existente in intellectu operantis formaliter, & subiective; qui fatentur, per nullam reflexionem licitum mihi esse amplecti opinionem quam Auctores plures, & graves defendunt, nisi ego ipse cum illis iudicio absoluto, & directo actu eandem ut veram iudicem: qui, inquam, hoc verum certumque principium fatentur, non alia via Probabilis sustinere valent, nisi propugnando indifferentiam intellectus, & potestatem proximam ad opinandum minus probabile, & magis probabile pro libito. Hanc autem indifferentem potestatem evidenter commentitiam nos hucusque demonstravimus: primum physice, quia naturæ intellectuali, cuius obiectum verum est, in unico tantum ex oppositis extremis existens, repugnat; deinde moraliter, quia repugnat principiis veræ prudentiæ. Igitur Probabilis directus chimericus est. Ad Probabilis reflexum nunc accedendum.

DIS-

DISSERTATIO VII.

ADVERSUS PROBABILISMUM REFLEXUM.

Quatuor, quibus nititur, principia penitus labefactantur.

PRÆLOQUIUM

in systema P. Antonii Terilli. Istius iudicium de opere P. Michaelis Elizalde.

P. Antonius Terillus Anglus ingenio acri, acutoque, ut vidit machinam probabilisticam, principii directis nixam, corrumpere, aliis ipse fulcris eandem sustinere labentem admisit est. Probabilis directo, ab anterioribus Theologis communiter defenso, reiecto, Probabilis reflexum commentus est. In lucem primum dedit Tomum in 4. Leodii anno 1669. inscriptum, *Tractatus de conscientia probabili*. P. Michael Elizalde Hispanus, doctissimus, unaque piissimus Iesuita, principia Terilli data opera confutavit, eiusdem nomine occultato, summaque modestia, in prima sui de reg. mor. parte, quam separatim edidit sub anagrammatico nomine *Antonii Celladei*. Terillus, ut erat feracis ingenii, hanc primam *Celladei* partem refellere aggressus est spissiore volumine in folio, edito Leodii anno 1677. Dum sub prælo hoc sudabat opus, denatus Terillus est. Vix exprimi potest, quam mordaci stilo hocce in opere *Celladeum*, seu P. Elizaldam carpat, & infectetur. Quis sit P. Elizalde omnium proborum & sapientum iudicio, diximus alias. Illud in memoriam revocandum, ipsum Cardinalem Pallavicinum Elizaldam nuncupare sui sæculi doctissimum Theologum, cuius sapientiam ut admirentur omnes, non ignorantia, admirationis matre, sed sapientia opus esse testatur in *histor. Conc. Trid. Lib. VI. cap. XVII. n. 14.* Illum ad refellendum Probabilis excitavit, suavit, & ut confutaret quod ipse scriperat, stimulos adiecit. *Gloria mihi veram, & honori* (inquit Cardinalis in volum. epist. edit. Venet. 1701. pag. 72.) *si nomen meum insculptum videro marmoribus adeo pretiosis, adeo solidis, adeo duraturis. Quin alicuius meriti me participem fore spero, quod edendum opus, adeo legi divina servanda, promovendeque perutile, votis meis probaverim.* Hoc idem testatur P. Elizalde in *quæst. unic. ad Logicam Moyæ §. 4.* Eminentissimus Cardinalis Pallavicinus, qui dignatus cetera operis huius perlegere, suam in eo impugnationem desideravit, eamque ut efficerem iniunxit. Addit idem Elizalde. *Postremo legit* (Cardinalis Pallavicinus) *librum Celladei, & in veritate maxime firmatus fuit.* Ceterum, si vis certius doctrinæ, & pietatis P. Elizalde testimonium, lege ipsius opera de *recta morum doctrina*, tum de *forma vera religionis quaerenda*.

Quid iudicii in tam sapientem, tamque pium Theologum, seu in eiusdem volumen de *recta morum doctrina*, pronuntiat Princeps Probabilis reflexi, P. Antonius Terillus? Audi lector, & quis sit P. Terillus, plenius percipe. *Liber Celladei equivocationibus, & contradictionibus abundat . . . Nullum unquam catholici Scriptoris librum tantæ molis legi, in quo MINUS VERITATIS reperi.* Tom. de reg. mor. part. I. quæst. I. num. 30. „ Cum ego omnium aliorum conatus in hac materia repulsem, nonnemo existimare potuisset, me *Celladei* argumentis cessisse, atque causa quodammodo cecidisse, nisi cum illo etiam congredere, illiusque argumenta pro fus nulla esse demonstrarem. Sed absit, ut quisquam hoc arbitretur. Non ita est. IN OMNIBUS ERRAT *Celladeus* (Elizalde) loc. cit. pag. 6. numer. 20. Passim per universum opus similia repetit. Et tandem II. Part. quæst. LXVIII. quæ ultima est num. I. pag. 276. sic concludit. „ Hæcenus examini navi universa *Celladei* fundamenta de *recta morum doctrina* . . . Pluribus in locis demonstrationes iactat: alibi argumenta sua tamquam insolubilia proponit: uno verbo, „ ubique ferme triumphum canit. Sed ego loco demonstrationum, & argumentorum in-

X 4

„ lu-

„lubiliū vix aliud quam contradicōnes, aut æquivocaciones, vel argumenta de subie-
cto non supponente, reperi. *Nec ullum librum catholici Scriptoris unquam legi, in quo
tam parum veritatis inveni.*

An quæ de sapientissimo Elizalde Terillus scripserit, eidem Terillo quadrent, ex iis
quæ hætenus dicta sunt, iudicet prudens lector. Nullius in hac causa fidei, nullius au-
toritatis esse P. Terilli assertiones; alibi ostensum est. Et revera censuræ quas in P.
Elizalde vibrasse Terillum descripsimus, confirmant quæ de illo alias diximus. Ex tot
quos legi Probabilistis, neminem sane offendi qui paradoxa adeo incredibilia evulgaverit,
qui tam impotenti animo pro Probabilismo pugnaverit, qui tam audacter alios Scripto-
res contempserit. Acumen illius scripta produunt, & eruditionem rei tantum probabilisti-
cæ. Sed quo acutior, & eruditior, eo incredibilia paradoxa excogitavit. Futilitatem prin-
cipiorum, quibus ante ipsum innitebatur Probabilismus, agnovit: idcirco, ut eundem a
ruina servaret, commentus in Deo est leges antecedentes, & consequentes. Tum leges
naturales, & positivas, quas in disputationem Theologi vocant, de medio sustulit, quod
fatis promulgatæ non sint. Hominem adversus Deum litigantem super libertatis possessio-
ne inducit. Hæc, & alia paradoxa, quæ immania consequuntur absurda, quæque P. An-
tonius Terillus excogitavit, infra discutiam. Scias tamen velim, P. Elizaldam in secunda
sui operis parte Terillum confutasse, illius occultato nomine, de quo hæc scribit Part. II.
Lib. VI. quæst. ix. §. 6. pag. 225. *Probabilista quidam recentissimus, omnium qui hæte-
nus prodierunt forte laxissimus, doluit interea in prologo laxitatem nimiam, & multitudi-
nem librorum, & opinionum, quibus multi triginta abhinc annis bibliothecas impleverunt.*
Plura de P. Terillo diximus, plura dicemus; numquam tamen satis, & pro dignitate
illius paradoxa exagitabimus.

CAPUT I.

Pictura Probabilismi reflexi, propugnati a Terillo, & Terillianis, paucis adumbratur.

I. Neluctabile Antiprobabilismi princi-
pium, ut vidimus, est conformitas
cuiusque moralis honestatis cum æterna Dei
lege, quæ prima regula est, & primus tons
omnis bonitatis moralis. Conscientia vero
nostra regula secundaria est, quæ ut recta sit,
necessario subiecta esse debet primæ; ut ex
terminis liquet, & supra probatum est.

II. Antiquiores Probabilistæ vix in exa-
men revocarunt hoc potissimum sententiæ no-
stræ fundamentum; sed illud indictum fere
reliquerunt. P. Antonius Terillus, ut erat
vir acri acutoque ingenio, illius vim, &
efficacitatem subodoratus est: & cum non
haberet unde illud eluderet, paradoxa excog-
itavit incredibilia, quorum potissimum est
inventio duplicis legis æternæ. Alteram vo-
cat *legem per se*: alteram *legem per accidens*:
seu alteram *antecedentem*, & *absolutam*; al-
teram *consequentem*, & *relativam*. Opinio
minus probabilis, seu minus verosimilis con-
formis non est, inquit, legi æternæ veritatis
per se; at conformis est legi æternæ *per ac-
cidens*. Hæc est nova doctrina quam excog-
itavit P. Terillus, & quam sequuntur eius
discipuli, ut Probabilismum labantem sustineant.
Absque hoc commento, seu paradoxo nil

musitare valent adversus illud luculentissim-
um principium, quo ostensa est necessitas
conformitatis regulæ secundariæ ad primariam.

III. Quatuor ergo sunt Probabilistarum
principia. **I.** *Qui probabiliter operatur, pru-
denter operatur.* Hoc principium vocant *a
priori*: & tamen est unicum controversiæ
disputandæ subiectum. Vix credibile foret
homines ratione præditos, nedum ingeniosos,
acutos, atque perdoctos, ut plures Probabi-
listarum sunt, posse loco principii ponere
quod unice disceptandum est. **II.** *Lex dubia
non est lex.* Dubiæ autem leges eæ sunt de
quibus graves Theologi in utramque partem
disputant. Videntur, quantum iugum evan-
gelicum alleviarint Probabilistæ? Accipe
Summam P. Escobarii, in qua passim ex
viginti quatuor senioribus duodecim contra
legem, duodecim pro lege pugnant. Leges
istæ omnes in fumum abeunt, quoniam du-
biæ sunt. **III.** *In dubio de honestate actionis
melior est conditio possidentis.* Hoc tertium
principium cetera priora confirmat. **IV.** *In
Deo datur lex absoluta, & lex reflexa.* Huic
legi divine reflexæ, seu per accidens, con-
formia sunt vitia, & scelera materialia.
Horrenda sunt absurda quæ hæc quatuor con-
sequuntur principia.

IV. Hæc est pictura, seu potius picturæ
probabilisticæ informe exemplar, quod suis colo-
ribus clarius exprimemus infra. Probabilis-
mum his quatuor munitum fundamentis my-
sterium

sterium vocat P. Antonius Terillus An-
tiprobabilistis impervium, tract. de consc.
probab. quæst. xxviii. num. 14. pag. 558.
*Adversarii autem, qui nondum intellexerunt
hoc mysterium, aerem verberant.* P. Paulus
Segneri, Auctor trium epistolarum, pro
Probabilismo mysteriosam hanc Terilli do-
ctrinam Italico stilo fideliter excribit. Le-
ge Tom. II. *Histor. Probabilis. & Rigosif.*
cap. I. a pag. 7. In hac dissertatione quatuor
indicata probabilistica principia penitus proflig-
abimus.

CAPUT II.

*Principium probabilisticum, In dubio de ho-
nestate actionis melior est conditio possi-
dentis, falsum est, illudque immania con-
sequuntur absurda.* P. Michael Elizalde ar-
guta, & efficaci argumentatione perstringit
Probabilistas.

I. **L**EX tollit ius libertatis humanæ in-
quiunt Probabilistæ. Ius libertatis cer-
tum est. Dum Theologi disputant de legis
obligatione, lex ista dubia est. Ergo nequit
auferre ius certum libertatis. Quandoquidem
in dubio melior est conditio possidentis.

II. Respondent communiter Antiprobabi-
listæ, regulam hanc valere in materia iusti-
tiæ, secus in ceteris controversiis, ubi sermo
est de honestate, aut malitia actionis.
Verum, hoc misso responso, in quacumque
materia laudatam regulam, *In pari causa
melior est conditio possidentis*, locum habere
nos ultro concedimus; atque subdimus, non
modo præfatam regulam non favere Proba-
bilismo, sed illum funditus evertere. Idque
probo.

III. In memoriam revoca æternam Dei
legem, Dei esse voluntatem, primam cuius-
que operationis nostræ regulam. Ad tribu-
nal probabilisticum se sistant voluntas æterna
Dei, & voluntas humana, seu Deus, &
homo. Ambo iura sua exponunt, quæ u-
triusque partis æqualia apparent. In favo-
rem libertatis humanæ sententiam dicit tri-
bunal probabilisticum. Ecce? Quia *in pari
causa melior est conditio possidentis*. Ne ter-
reare, inquit P. Terillus, inaudiens homi-
nem Deo litem intendere, deque eodem vi-
storiam apud tribunal probabilisticum referre.
Siquidem dum lex divina possessione fruitur,
tum Deus litem vincit contra hominem; e
contrario quando libertas possessione gaudet,
tum homo litem vincit contra Deum. Per-

horrescis talia inaudiens? Lege sequentia,
quæ P. Antonius Terillus scribit tract. de
consc. prob. quæst. xxiii. num. 48. pag. 426.
*Respondeo, eandem regulam aequè favere Deo
contra nos, ac nobis contra Deum. Favet
nobis, quamdiu sumus in possessione liberta-
tis; favet Deo, quando lex est in possessione.
Unde si lex certo existat, & dubium sit, an
solverim debitum; aequè teneor in illo dubio
ad solvendum, ac si certo non solvissem de-
bitum. Cum ergo regula hæc favet Deo, quan-
do possessio stat pro lege; ita favet nobis,
quando possessio stat pro libertate, & dubium
est de lege.*

IV. Adest ergo titulus, qui æque homini
contra Deum, ac Deo contra hominem fa-
veat? Scilicet, inquit P. Antonius Terillus.
*Eadem regula aequè favet Deo contra nos, ac
nobis contra Deum.* En mysterium probabili-
sticum. Sed unde nobis, quæso, supremus
iste libertatis titulus? Quidquam ne nobis inest,
a Deo non collatum? *Quid habes* (clamat
Paulus I. ad Cor. iv.) *quod non accepisti?*
*Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non
accepisti?* Ex quo regula illa civilis, & ca-
nonica condita fuit, unice inserviit litibus
dirimendis in foro exteriori ad epocham us-
que nati Probabilismi, numquam vero deci-
dendis conscientiarum controversiis. Edisserant
nobis Probabilistæ. Liberta nostras ita ne a
suprema Dei iurisdictione immunis est, ut,
Deo invito, uti eadem valeamus? Negas?
Ubinam ergo fundatur titulus iste, quo li-
bertas nostra in pari causa prævalere contra
Deum queat?

V. Ut pressius urgeamus Probabilistas,
duplex distinguenda libertas est. Altera est
physica, quæ potestas est eliciendi operatio-
nem sive licitam, sive illicitam, honestam
æque ac turpem. Altera est moralis, quæ
immunitas est ab observantia alicuius legis,
vel præcepti. Quare nobis Catholicis haud
inest libertas a comestura carnis in Quadra-
gesima, ab auditione Missæ diebus festis,
a communione paschali, aliisque pluribus.
Contra Lutherani, Calvinianique libertate
conscientiæ frui dicuntur, quod iugum præ-
fatarum legum excusserint. Nulla lex aufert
libertatem physicam, quin eam supponit, ut
legis transgressio criminosa sit. Libertas phy-
sica a Theologis *libertas a necessitate*; liber-
tas moralis *libertas ab obligatione* appellatur.

VI. Cum Probabilistæ iactant hanc regu-
lam, *Melior est conditio libertatis humanæ
possidentis*, haud loquuntur de libertate hu-
mana physica; alioquin hoc esset illorum r-

tiocinium. Libertate polleo blasphemandi, peierandi, furandi, occidendi, adulterandi, & contra: ergo hæc omnia patrare volo, quoniam *melior est conditio possidentis*. Nimis scelestum foret ratiocinium istud. De libertate ergo morali, quæ in exceptione a legis servandæ obligatione sita est, loquuntur. Hoc supposito, sic argumentor.

VII. Quando disputatur, sine usurarius contractus, quodnam est controversiæ caput? Non sane aliud, nisi utrum sim ego liber, aut secus ad eundem perficiendum. Si adsit lex vetans, libertate morali destitutus ego sum: si lex desit, liber ego. Dum itaque disputatur, sit ne licitus, an illicitus contractus: disputatur, utrum liber ego sim ad celebrandum contractum. Ergo dum Probabilistæ in similibus disputationibus iactant laudatam regulam, *Melior est conditio possidentis*, peridiculum committunt principii petitionem, ut Schola loquitur. In litibus externi fori sæpe proprietatis rei dubia est, possessio certissima. Quapropter non raro iudicium *petitorium*, quod proprietatem rei spectat, favet Petro: & iudicium *possessorium* favet Paulo. Hæc duo opposita iudicia, quæ in foro exteriori sæpe locum habent, in tribunali conscientiæ impossibilia sunt. Quandoquidem si certa sit libertatis meæ possessio ad ineundum contractum, nullum occurrere dubium potest, sit ne licitus ac iustus contractus. Quoniam idcirco certa & evidens est meæ libertatis possessio, quia evidens est contractum non esse usura infectum. Si enim dubium esset de contractus iniustitia; eo ipso dubium esset, utrum mihi libertas inesset ad eundem perficiendum. Ergo luculentum est, principium hocce probabilisticum, *Melior est conditio possidentis*, putidum esse paralogismum, atque futile sophisma: quod clarius evinco.

VIII. Ut in tribunali forensi allegare iure valeas hanc regulam, *Melior est conditio possidentis*, quid requiritur? Opus est possessionem fundi certam esse, extra controversiam, omnibusque compertam. Si Petrus haud esset certus & manifestus fundi possessor, possetne iactare, *Melior est conditio possidentis*? Porro quis Christianorum certam libertatis possessionem ostentare potest, qua celebret contractum illum super quo in utramque partem gravibus ducti rationibus Theologi disputant? Nemo sane, nisi demens. Ergo disputare, sit ne feneratorius contractus, perinde est ac disputare, utrum Christianus libertate eundem celebrandi fruatur.

IX. Sub alio aspectu obsidere Probabilitas lubet, iisdem ultro concedentes iterum, laudatam regulam in quacunque materia locum habere. Quarimus: dominium liberum hominis in suas actiones nonne subiectum est supremo Dei dominio? Ais. Ergo, quoties dubitatur, concesserit ne Deus tale dominium in hunc aut illum contractum, in hanc aut illam actionem, regula, *Melior est conditio possidentis*, Deo, non homini favet: quoniam possessio Dei certa est, hominis dubia. Exemplo rem patefaciam. Paulus rebus Antonii utitur, Antonio infcio. Omnium consensu Paulus peccat. Cur? Quia Paulus nullo potitur iure in res Antonii. Contra Antonius ius certum habet ne ullus rebus suis, se inconsulto, utatur. Quis dixerit, hominem iure posse, Deo infcio, uti propria libertate? Nemo dixerit, dominium libertatis humanæ in proprias actiones non esse dominio supremo Dei subiectum, & ab eodem dependens tamquam causam secundariam a primaria. Ergo doctrina P. Terilli, aliorumque Probabilistarum, asserentium in pari causa hominem possidere libertatem contra Deum, est paradoxon, & monstruosum absurdum. Si enim libertas hominis in omnibus a Dei libertate pender, qui fieri potest ut ius possessionis homo adversus Deum allegare queat?

X. Alio exemplo adhuc clarius rem demonstrato. Paulus mera liberalitate dominium utile omnium bonorum suorum Antonio concedit, paucis exceptis. His ne utatur, se inconsulto, severe vetat. Omnium tamen bonorum supremum dominium sibi retinet. Dubitat Antonius, utrum hic aut ille fundus sub paucis reservatis comprehendatur. Paulum consulere nequit, nec rationem evidentem invenire potest qua dubium excutiat. Absolveres ne a peccato Antonium, si, dubio persistente, illis uteretur fundis de quorum concessione minime sibi constat a Paulo facta? Posset ne Antonius pro se iactare regulam, *Melior est conditio possidentis*, ut dubium pelleret? Minime, inquis. Cur? Quod nullum ius habeat Antonius in bona Pauli, absque consensu Pauli. Ergo quamdiu dubius est consensus Pauli, tamdiu dubium est ius Antonii in bona Pauli. Ergo quousque perseverat dubium ius Antonii in bona Pauli, eo usque Antonius peccat, si utatur bonis Pauli, dubio obnoxiiis. Nec universale dominium, quod Antonio Paulus impertit in bona sua expresse concessa, ius tribuit Antonio in illa bona de quibus dubi-

tat,

tat, sintne sibi, aut secus a Paulo concessa. Hæc omnia luculenta sunt.

XI. Voluntas humana non aliud morale dominium suæ libertatis in opera exercenda habet, nisi illud quod sibi a Deo concessum est. Quoties constat de concessione, seu permissione operationum, certum voluntas ius in easdem habet; nullum vero ius possidet, si certo constat de prohibitione. Nemo hoc in disputationem vocat. Ergo quoties disputatur super lege aut concedente, aut prohibente, dubium dominium remanet. Ergo aperta dementia est, in simili casu iactare ius possessionis. Ergo qui sub tali dubio operatur, peccat omnium consensu.

XII. Urgeo ex alio latere Probabilistas. Deus supremo absolutoque dominio potitur in ea quorum dubium est, utrum sint ab illo humanæ voluntati concessa. Voluntas igitur creata solum ius dubium habet in illa opera de quibus disputatur, sintne eidem a Deo permilla. Ecce igitur ad P. Terilli, aliorumque Probabilistarum tribunal Deus, & voluntas humana. Ille certum, supremum, absolutumque dominium habet. Hæc dubium, dependens, subiectum ius super operationibus liti subiectis possidet. Si valet vestra iactata regula, *In pari causa melior est conditio possidentis*, cuiam victoriam asseritis? Deo, certo, supremo, absolutoque possessori; an homini possessori dubio, & Deo subiecto? Nonne certum, & luce meridiana evidentius est, vi præfatae regulæ Deo ascribendam esse in pari causa victoriam? Ergo luculentissimum est, in controversiis dubiis decidendum esse in favorem legis æternæ, seu ipsius Dei. Ergo evidens est Probabilissimum dictæ regulæ, *Melior est conditio possidentis*, innixum, inane paradoxon esse, chimæramque apertissimam, quam P. Antonius Terillus effinxit his verbis: *Respondedo, eandem regulam æque favere Deo contra nos, ac nobis contra Deum. Favet nobis, quamdiu sumus in possessione libertatis: favet Deo, quando lex est in possessione*. Hac sua doctrina P. Terillus tot deos efficit, quot homines. Ut enim doctrina sua quidquam concludat, æquales Deo homines constituit. Si æquales; ergo dii. Nulla hic exaggeratio. Necessaria sunt hæc Terillianæ doctrinæ confectaria.

XIII. Paucis rem omnem perstringamus. Ius possessionis, quod in dubiis controversiis libertati humanæ adscribunt Probabilistæ, falsum est, commentitium, futile; lædit altum supremumque dominium divinum,

tremendæ maiestati iniuriam irrogat, subordinationem creaturarum ad Deum perturbat, hominem Deo æquat, atque adversus Deum vitiligatorem efficit. Hæc omnia necessaria consecutione ex doctrina P. Terilli, & Probabilistarum Terillo adherentium profiscuntur. Absit ut dicamus, talia Probabilistas asserere; sed dicimus, talia Probabilistarum doctrinam necessario consequi. Quare verbis Augustini illos alloquimur. *Hæc quidem ipsi non sentitis: sed hæc sequuntur illa quæ sentitis: mutate ergo antecedentia, si vultis cavere sequentia*. Lib. II. de adult. coniug. cap. IV. mutato singulari in plurale.

XIV. P. Michael Elizalde *Lib. VII. quest. XII. §. 5.* argute non minus quam strenue Probabilistas urget, ac obsidet. Regius Propheta *Psal. xxxix.* inquit: *Lex tua in medio cordis mei*. Item *Psal. cxviii. Portio mea, Domine (dixi) custodire legem tuam*. Non igitur calamitatem suam, non tyrannidem, sed hereditatem existimavit custodire legem Domini, quam & in medio cordis sui fixerat. Quis ex heredibus exceptiones quarit, & effugia, ut hereditatem abdicet, reiiciatque? Quis heres sponte clamat: hereditas non probat, hereditas non concludit? Quis, ut hereditatem reiiciat, opponit: *Melior est conditio possidentis*? Quid precor, possidentis? Libertatem, inquis, meam. Ita ne vero? An non vides quid recuses? Non sane malum, non detrimentum, non gravamen; sed hereditatem, feuda plura, ampla prædia, palatia magna, aurum, argentumque. Quid? Aures arrigit vel ipse Probabilista. Ecce? Quia res istas amat. Non ergo consulit, quomodo hereditas sibi non competat, non rationes scrutatur, quibus præfata bona repellat, non *leges reflexas* comminiscitur; sed contra subtiliter inquit, advocatos adit, qui iura hereditatis obtentæ defendant. Cur hoc? Ut hereditatem obtineam, inquis. Quid? vis ergo libertatis tuæ iura amittere? Rides, clamasque, hereditatem bonum tuum esse, gravamen non esse; sed felicitatem reputas subici hereditati. Nunc, oro te, hæc accommoda legi Dei, quæ portio iustorum est; & forte erubescas. Erubescant sane, & confundantur qui quæ confutavimus fovent. Hæc concionatoria sunt, inquirunt, qui nec quid sit vera Theologia, nec conciones, tenent. Audiant illi S. Thomam 2. 2. quest. xlv. art. 1. ad 2. *Obligatio præcepti non opponitur libertati, nisi in eo cuius mens aversa est ab eo quod præcipi-*

piur; sicut patet in his qui ex solo timore precepta custodiunt. Sed preceptum dilectionis non potest impleri, nisi ex propria libertate. Et ideo libertati non repugnat. Ergo qui lites fuscitant, qui cavillantur, ut hanc legis hereditatem respuant, ii sunt quorum mens averfa ab eo est quod precipitur. Tria sunt hominum genera legem cultodientium, servorum, mercenariorum, filiorum. Ex quibus nec puri servi, nec puri mercenarii, sed filii salvantur: nam filii heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Primi ex solo timore, secundi ex sola spe pramii precepta custodiunt; sed primum omnium maximumque mandatum pretermittunt. Postremi vero filii timore excitati, spe erecti, ex amore fervant. Ex quibus constat, lites illas probabilisticas cum lege, haud esse filiorum, sed vel solum servorum, vel solum mercenariorum. Et quemadmodum in bello armorum pugnat quisque ne ab hoste capiatur, & captivus ducatur; ita inter hos servos, & Deum bellam instituitur rationis, & allegant quanta possunt, ne subiiciantur; ac nisi vi rationis evidentissimae capti, & devicti, cedere nolunt. Haec tenus Elzalde paucis sectis, & immutatis. Nullus dubito quin consuetis distinctiunculis haec omnia discerpant Probabilistae. Clamabunt, hinc sequi Tutorium, Rigorismum, si paritas hereditatis consistat: quia quisque ditioem desiderat hereditatem. Verum futilia haec sunt: quaeque enim suo in sensu accipienda sunt; & ad labefactanda P. Terilli commenta, quibus ad litigandum cum Deo homines instruit, efficacia sunt, atque opportuna.

CAPUT III.

Alterum principium probabilisticum, Lex dubia, non est lex, falsum, erroneum, atque immanium absurdorum plenum est.

PLura summi momenti disputanda hoc in capite occurrunt adversus P. Antonium Terillum, Paulum Segneri, Claudium La-Croix, ceterosque Probabilistas recentiores omnes, qui *Reflexive* nuncupantur. Fundamentum potissimum probabilisticum disputandum suscipimus. Et quoniam illud ab imis suffodere in votis est, plura explicemus principia oportet, quae penitus systema probabilisticum evertunt. Idcirco caput istud claritatis gratia in varios tribuo paragraphos.

§. I.

Paucis delibatis, P. Antonii Terilli, aliorumque Probabilistarum, negantium legem in controversiam vocatam, esse legem, doctrina exponitur.

I. **P**alam fecimus supra, operationes omnes humanas, bonas, aut malas dici per relationem, aut oppositionem ad legem aeternam Dei, D. Thoma auctore inquirente 1. 2. quaest. xix. art. 9. *Illud quod est primum in quolibet genere, est mensura, & ratio omnium quae sunt illius generis.* Quaelibet bonitatis, & honestatis guttula ab immenso illo divino voluntatis Oceano profluit. Si voluntas humana absque subiectione ad Dei voluntatem, seu legem aeternam producere quidquam honesti posset, voluntas haec Deus esset.

II. Ostensum itidem est nos gravi precepto urgeri ad investigandam veritatem istius aeternae legis. Non tenemur reipsa eam advenire; sed pro viribus adlaborare astringimur ut eam inveniamus. Ab ipsa inventione, humanae mentis imbecillitas interdum nos excusat; sed nullum adest privilegium quod nos solvat a gravissimo investigationis debito. Qui, reiecta probabiliori sententia, utitur minus probabiliter favente libertati, non modo pro virili parte non studet assequi veritatem aeternae legis, sed occurrentem veritatem reiecit, respuitque. Haec omnia latius supra ostensa sunt. His paucis delibatis, Terilli, Segneri, & Probabilistarum communis doctrina exponitur.

III. Summa doctrinae Terilliana, quam prius Ioannes Caramuel invexerat, haec est. Ex catalogo legum expungit omnes leges, naturales, divinas, humanasque, de quibus in utramque partem disputant Theologi. Et quia illius paradoxa omnem superant fidem, nil dicam, nisi illius verbis omnia confirmem. Sic ergo argumentatur in Tom. de reg. mor. I. Part. quaest. 11. num. 45. pag. 19. *Nulla lex obligat, nisi sufficienter promulgetur. At quoties adsunt rationes probabiliter fundantes, partem minus tutam esse licitam, lex praecipiens partem tutiorem non est sufficienter promulgata. Ergo illa lex neminem obligat, quamdiu certo probabile est partem minus tutam non esse prohibitam. Rationem hanc fuse deduxi quaest. xxiii. de conscient. probab. Hanc eandem doctrinam fuse explicat Part. II. quaest. xliii.*

IV. Advertit insuper, dupliciter legem du-

dubiam esse, nimirum quantum ad existentiam, & quantum ad extensionem. Dubitas, utrum sub lege amandi Deum comprehendatur actus quo semel in anno Deus amatur; aut contra dubitas, utrum detur lex praecipiens amorem Dei. Primum vocatur dubium de modo legis; alterum, dubium de substantia legis. Haec tamen, inquit, non est differentia substantialis, immo dubium de modo legis revocatur in dubium de substantia legis. Haec sunt verba P. Terilli de conscient. probab. quaest. xxiii. num. 15. pag. 411. *Iam vero ut constat nullam legem esse sufficienter promulgatam circa quidquam, quamdiu probabile est illud non esse prohibitum, adverto, quaestionem dupliciter fieri posse. Primo, si utrumque detur probabilitas de substantia, seu existentia legis; si nempe ita probabile sit legem existere, ut oppositum sit etiam probabile. Sic probabile esse potest alicui, quod Episcopus ieiunium preceperit, eo quod ipse audierit Episcopum iurantem, velle se tali die ieiunium indicere: oppositum etiam esse potest probabile, eo quod in illo ipso die nuntius nullus ex de re ad illius loci Parochum pervenerit. Secundo, si certo constat de lege, sed dubium sit de aliquibus, an involvantur in lege; quod aliqui volunt esse dubium de modo loquendi servandi. . . . Hic secundus modus loquendi reipsa coincidit cum primo: quia omne eiusmodi dubium semper procedit de substantia legis, scilicet de voluntate, & imperio Superioris, in quibus essentia legis consistit. . . . Itaque respectu legis divinae idem est querere, an liceat pingere in die festo, ac querere, an detur substantia legis terminata ad talem modum, nec ne? Itaque quaestiones istae coincidunt; & utcumque hoc se habeat, promulgatio aequae requiritur ut lex obliget quoad modum ac quoad substantiam.*

V. Hanc Terilli doctrinam posteriores Probabilistae communiter ambabus ulnis amplectuntur, ut La-Croix, Segneri, Casnedi, Viva, ceterique. La legge (inquit P. Paulus Segneri in epist. 111. num. 2.) non è legge, finchè non sia bastevolmente promulgata. Ora come mai può dirsi promulgata una legge a sufficienza, intorno a cui sono già tanti secoli che i Dottori non altro fanno che contendere, se vi sia? Per quanto ella sia probabile, non è legge: suo a che è probabile non esservi una tal legge, non v'è, perchè non è promulgata a segno che basti. Dirà forse l'Autore, ch' egli intende forse per legge una legge dubbia. Benissimo. Ma legge dubbia chi disse mai che sia legge? Plu-

rima alia ibidem Segneri habet, ex Terillo fideliter suscepta. Haec omnia communia sunt penes Probabilistas recentes.

§. II.

Theologorum doctrina de necessaria legis promulgatione.

I. **U**T P. Terilli, aliorumque Probabilistarum falsa descripta doctrina penitus profligetur, quid de legum promulgatione Theologi doceant, explicandum est. Sub duplici veluti statu legem tum Iurisconsulti, tum Theologi considerant. Et primum ipsa voluntas legislatoris lex imperfecta est, seu initium legis. Secundo praeter voluntatem, atque intentionem considerant intimationem huius voluntatis subditis factam. Promulgatio itaque legis est manifestatio, seu denuntiatio voluntatis legislatoris, subditorum communitati facta. Quemadmodum lex bonum non privatum, sed commune spectat; ita promulgatio non privatis, sed communitati indicitur. Haec promulgatio ita necessaria est, ut, ea sublata, nulla sit lex. Legis positiva promulgatio aliquibus signis, & caeremoniis fit iuxta cuiusque gentis ritum, & formam; legis naturalis promulgatio lumen illud est animabus nostris a Deo impressum. Necessitas huius promulgationis clara est. Voluntas legislatoris occulta sua natura est, libera, contingens. Ut fiat manifesta, & perpetua, opus est ut eo ritu, vel signo exponatur quo possit ab omnibus cognosci. Haec omnia tradit S. Thomas 1. 2. quaest. xc. art. 4. *Lex imponitur aliis per modum regulae, & mensurae. Regula autem, & mensura imponitur per hoc quod applicatur his quae regulantur, & mesurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet, quod ipsa applicetur hominibus qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc quod lex habeat suam virtutem.*

II. Quod in hac materia pro quaestione nostrae decisionis pendere quisque magnopere debet, est, legem non singulis privatis, ut diximus, sed hominum communitati promulgeri. Contra preceptum, quod privatum, non commune bonum spectat, privatis imponitur, & indicitur. Promulgatio legis singulis subditis non difficilis modo, sed moraliter impossibilis est. Lex semel promulgata

gata omnes subditos astringit, etiam eamdem ignorantes. Si isti eam transgrediuntur, immunes utique a culpa sunt, quoties invincibilis ignorantia sit: immunes, inquam a culpa sunt, non propterea quod lex non obliget; sed quia ignorantia, si sit invincibilis, excusat, ut docet Angelicus 1. 2. quæst. xc. art. 4. ad 2. *Illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem observandam, inquantum in eorum notitiam devenit per alios, vel devenire potest promulgatione facta.* Hinc est quod formula ordinaria, qua leges pontificiæ promulgantur, hæc est; *Volumus quod presentes litteræ, apud valvas Basilicarum &c. affixæ, omnes ita ardeant, & afficiant, ac si unicuique personaliter intimatæ fuissent.* Notitia privata, quam promulgatæ legis subditi acquirunt, nullam legi vim confert; sed eam perfecte constitutam, promulgatione communitati facta; supponit. Hæc particularis notitia subditi applicatio actualis legis est, ut dirigat proprias actiones; quemadmodum applicatio ignis ad materiam comburendam vim igni non tribuit, sed illum facultate ad comburendum apte instructum supponit. Interdum subditorum hæc privata notitia promulgatio appellari solet: sed promulgatio hæc impropria est, nullam vim legi tribuens.

III. P. Terillus, & ceteri Probabilistæ, qui controversam legem a legum censu expungunt, quod satis promulgata non sit, de promulgatione loquuntur in vero rigidoque sensu accepta: de ea promulgatione loquuntur sine qua lex non est lex. Porro lex non definit esse lex, quod privatis promulgata non sit; sed tunc solum non est lex, quando communitati indicta non est. Terillus quandoque confundit promulgationem privatam, seu impropriam, cum publica, seu propria. Ceterum, ne ullo elabi modo queat P. Terillus, hoc illum dilemma astringimus. Aut contendit Terillus promulgandam esse legem singulis, aut soli communitati, ut vim legis obtineat. Si primum; universo Theologorum, & Canonistarum consensui adversatur, promulgationemque poscit moraliter impossibilem. Si secundum concedit; causa cecidit. Si omnem legem controversam negat esse legem; in sumum amandat magnam Decalogi partem, saltem quantum ad extensionem. Cedo: aut Probabilistæ negant, leges in utramque partem probabiliter disputabiles esse leges quantum ad existentiam; aut negant illarum extensionem ad casus peculiare. Si primum asserunt; de medio tol-

lunt, sin omnes saltem plurimas, & fere omnes leges naturales, & divinas; cum paucae sint quæ a Theologis in controversiam non vocentur. Si solum negant extensionem ad aliquem peculiarem casum; tum consuetudo vitiosa principii petitione irretiuntur: ut infra evidenter palam fiet.

§. III.

Doctrina Probabilistarum negantium, legem probabiliter in utramque partem disputabilem, esse legem, evidentissimæ falsitatis revincitur tum ratione, tum auctoritate.

I. **Q**uælibet opinio aut vera, aut falsa est. Probabilitas est effectus ignorantiae humanæ mentis, quæ nequit semper veritatem ipsa assequi. Opinio quæ Petro est probabilis, Paulo improbabilis est. Ceterum in se, & respectu Dei aut falsa, aut vera est. Id extra controversiam est. Porro opinio quæ vel adfirmat, aut negat, probabiliter licitum hunc contractum, nequit esse vel falsa, vel vera, nisi detur lex quæ aut præcipiat aut vetet talem contractum. Ergo probabilis disputatio in utramque partem minime a censu legum legem disputabilem expungit.

II. Aliam conficio ineluctabilem demonstrationem. Dum tu amplecteris opinionem sive minus, sive magis probabilem, materialiter peccas, posito quod opinio hæc falsa sit. Id adfirmant omnes Probabilistæ, qui docent, culpam hanc materiale imputabilem non esse ob bonam fidem, seu ignorantiam invincibilem. At, semel admissio quod lex ob mutuam probabilitatem in utramque partem non esset sufficienter promulgata, atque adeo non esset lex: nulla, nec materialis quidem, culpa foret: quoniam nulla lex sine promulgatione, nullum peccatum sine lege; ubi nulla est lex, nec formale, nec materiale peccatum est. Ergo doctrina probabilistica, quæ docet, leges in utramque partem probabiliter controversas non esse leges, commentitia est, & aperta chimæra.

III. Tertiam efformo demonstrationem, cuius prima propositio principium est penes omnes Probabilistæ certissimum. Super eadem lege dantur duæ opiniones contrariæ probabiles, quarum altera affirmat, altera negat actionem esse licitam. Hæc prima propositio certa est. Altera. Atqui si verum foret, legem controversam non esse sufficienter promulgatam, falsa esset prima pro-

po-

positio. Ergo principium probabilisticum de lege probabiliter controversa non promulgata falsum est. Prob. min. Sententia quæ adfirmat, negative licitam esse actionem vi alicuius legis quæ sufficienter promulgata non est, falsa omnino est, atque nullo modo probabilis, ut adfirmat P. Antonius Terillus de reg. mor. I. Part. quæst. xxxv. nu. 28. pag. 310. *Hoc quidem ridiculum esset, si, supposita negatione sufficientis promulgationis de lege, adhuc illius obligatio quareretur.* Ne multa: admissio dicto principio probabilistico, nulla daretur opinio probabilis: quoniam, lege non extante, opinio quæ adfirmat, aut negat quidquam vi talis legis, quæ non extat, falsa omnino est. Ergo Probabilismus vi doctrinæ quam defendunt Terillus, Segneri, La-Croix, Casnedi, Viva, ceterique Probabilistæ, paradoxon est, & chimæra monstruosa. Siquidem principium potissimum cui nititur Probabilismus, istud est de lege non promulgata, quoties controversa in utramque partem probabiliter est. Hoc principio admissio, nulla datur probabilitas; quia, sublata lege, quidquid de eadem adfirmetur, aut negetur, falsum est. Ergo Probabilismus commentum chimæricum est.

IV. Hactenus ratione, nunc auctoritate rem confirmo. Deus Deuter. cap. xvii. vers. 8. hæc præcipit. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & iudicium intra portas tuas videris verba variari: surge, & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad iudicem qui fuerit eo tempore; quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies quodcumque dixerint qui præsumt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius; sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram.*

V. Quem textum sic interpretatur Angelicus 1. 2. qu. cv. artic. 2. ad 7. *Iudices ad hoc inter homines constituuntur, ut determinent quod ambiguum inter homines circa iustitiam esse potest. Dupliciter autem aliquid potest esse ambiguum. Uno modo apud simplices: & ad hoc tollendum mandatur Deut. xvii. ut Iudices & Magistri constituerentur per singulos Tribus, ut iudicarent populum iusto iudicio. Alio modo contingit aliquid esse dubium etiam apud peritos: ideo ad hoc dubium tollendum constituitur lex ut omnes recurrerent ad locum principalem a Deo electum, in quo &*

summus Sacerdos esset, qui determinaret dubia circa caeremonias divini cultus.

VI. Si lex controversa inter Doctores, non esset lex, inane esset, immo de re impossibili divinum mandatum. Ergo evidens est, probabilisticum capitale principium Terilli, Segneri, La-Croix, ceterorumque Probabilistarum repugnare Scripturæ divinæ. Ergo tam evidens est falsitas Probabilismi, quam evidens, præfatum capitale principium Terilli, aliorumque pugnare cum verbo Dei.

VII. Possem omnium Theologorum auctoritate confirmare quæ hactenus dixi. Tres tamen solos adducam brevitatis gratia. S. Thomas conceptis verbis reiicit, improbatque probabilisticam doctrinam Terilli, & aliorum. Nulla lex, inquit Angelicus, omnia dubia exprimit quæ super eadem oriri possunt. Immo etiam legislator futura dubia exprimere posset, non congrueret ob imensam confusionem. Idcirco iudices instituti sunt, ut hæc dubia dirimant. Inquit ergo Doctor sanctus 1. 2. quæst. xcvi. art. 6. ad 3. *Nullius hominis sapientia tanta est, ut possit omnes singulares casus excogitare; & ideo non potest sufficienter per verba sua exprimere ea quæ conveniunt ad finem intentum. Et si posset legislator omnes casus considerare, non oporteret ut omnes exprimeret propter confusionem vitandam: sed legem ferre deberet secundum ea quæ in pluribus accidunt.* Quid ergo agendum, dum dubia gravia emergunt? Dum Doctores probabiliter super lege in contrarias disputant partes? Repudiare legem, ut commentitiam, ut chimæricam, inquit Terillus, La-Croix, Segneri. *Perchè legge dubbia non fu mai legge.* Quin, reponit Angelicus, aut consulendus legislator, aut servanda lex. *Dicendum, quod ille qui sequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legem simpliciter, sed in casu in quo manifestum est per evidentiam documentum legislatorem aliud intendisse. Si enim DUBIUM SIT, (arrigite aures, o Probabilistæ) DERET VEL SECUNDUM VERBA LEGIS AGERE, VEL SUPERIOREM CONSULERE.* loc. cit. ad 2.

VIII. Doctor eximius P. Franciscus Suarez Lib. VI. de legib. cap. viii. num. 10. sententiam S. Thomæ suscipit, tanquam doctrinam apud omnes Doctores certam. *Quarto dicendum de casu dubio, in quo iudicari non potest probabiliter, an casus comprehendatur sub legis obligatione nec ne. In quo sententia communis est, recurrendum esse ad Superiorem, si fieri possit: vel, si non possit, servandam esse*

esse legem. Ita D. Thomas, Conradus, Caietanus &c. quæ sententia PER SE EVIDENS est in casu patiente moram, ut consulatur Princeps. Nam si in casu tantum formidoloso, & probabili hoc fieri debet, multo magis in casu dubio.

IX. P. Gabriel Vasquez similia docet I. Part. disput. clvi. cap. II. num. 8. Hinc autem sequitur, manifeste decipi qui putant, eum qui dubitat, an lex aliqua lata fuerit, & promulgata in curia, ea lege non teneri, eo quod ipsi non satis promulgata censeatur. Falluntur igitur primum in doctrina ipsa. Siquidem in dubiis tutior pars est eligenda: & hæc regula in hoc casu vim habet iuxta notata a nobis disp. lxxv. cap. III. Deinde in ratione decepti sunt, eo quod, ut ex dictis constat, aliud est promulgatio, aliud autem est notitia legis: & quamvis is qui dubitat de lege, non haberet notitiam sufficientem legis, ut ea teneretur; tamen non potest dici, carere sufficiente promulgatione legis, si revera in curia promulgata fuisset, sed notitia sufficienti illius. Verum, ut diximus, ea dubitatio satis est ut ratione eius tutiorem partem sequi debeat, sicut loco citato ostendimus. Duo acute Vasquez distinguit, privatam notitiam legis, & legis promulgationem. Aliud est promulgatio, aliud est notitia legis. Dubium subditorum de legis existentia non tollit legis promulgationem. Aliud est subditum ignorare legem; aliud, legem non esse promulgatam. Subditus dubius de lege partem tutiorem amplecti debet. Clamet nunc P. Paulus Segneri cum suo Terillo, & omnibus Probabilistis Reflexivis: Ma legge dubbia, chi disse mai, che sia legge? Legem eam dicunt Scripturæ divinæ, Doctores sancti, Theologi omnes, manipulo Probabilistarum Reflexivitarum excepto. Hi, ducibus Caramuele, & Terillo, videntes ruinam Probabilismi, præfatam doctrinam excogitarunt, quæ, quam sit monitrosus Probabilismus, ostendit.

X. Ut veritas clarius pateat, supponamus, opinionem minus probabilem adversus legem civilem, aut canonicam, quæ veteri contractum ut usurarium, in conspectu probabilioris. In hac positione lex est controversa. Ergo dubia: ergo nulla; quod non satis promulgata sit. Litigatores litem deferunt ad tribunal. Quid iudex? Si sententiam dicit in favorem partis defendentis opinionem probabilioris, peccat: quoniam usura infectum contractum iudicat vi legis, quæ non extat in rerum natura, iuxta Probabilitas. Si

iudicat secundum minus probabilem, peccat: quia Ecclesia definiit, iudicem debere iuxta probabilioris sententiam iudicare.

XI. Tandem communi Theologorum sententia doctrina P. Terilli, Segneri, La-Croix, Viva, & ceterorum principium probabilisticum convellitur. Lex semel promulgata completa est, totaque legis perfectæ vi potitur. Solemnis & publica legis promulgatio notitiam privatam subditorum antevertit: quemadmodum causa quæque suum præcedit effectum, a quo minime pendet. Si natura legis a cognitione, vel ignorantia subditorum penderet: non haberet, licet solemniter promulgata, ante eorumdem notitiam completam vim legis: quod omnes Theologi, & Iurisperiti pernegant. Evidens ergo est legem solemniter promulgatam minime amittere vim legis: quamquam subditorum plures privati aut illam ignorent, aut de eadem disputent.

XII. Hoc clarius patet in lege naturali. Lex naturæ active accepta respectu Dei ipsa æterna Dei voluntas est, quæ vetat, aut imperat quod repugnat, aut congruit rectæ rationi. Hæc lex respectu hominis divinæ legis æternæ participatio est, ut docet S. Thomas I. 2. quæst. xcI. art. 2. Lex, cum sit regula, & mensura, dupliciter potest esse in aliquo: uno modo sicut in regulante, & mensurante; alio modo sicut in regulato, & mensurato: quia in quantum participat aliquid de regula, vel mensura, sic regulatur, vel mensuratur. . . . Unde patet quod lex naturalis nihil aliud est quam participatio legis æternæ in rationali creatura. Hæc lex æterna, veluti Sol splendens, super rationalis creaturæ vultum suos effundit radios, quibus discernat quid conveniat, aut disconveniat rationi. Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. Dicant nobis Probabilistæ: hæc æterna Dei lex vim ne suam habet ante creaturarum notitiam? Aiunt omnes. Adulteria itaque, mendacia, furta ante quamlibet humanæ mentis notitiam mala sunt. Cognitio humanæ mentis applicatio est legis æternæ, quam præsupponit completam perfectamque. Quamobrem, dum homo invincibiliter has leges ignorans, eas transgreditur, materialiter peccat: ut toties dictum est, & fatetur ipse Terillus de reg. mor. II. Part. quæst. xlii. num. 4. Evidens est hominem invincibiliter errantem circa legem naturæ materialiter peccare: quia ponit rem quæ vere prohibita est; etsi lex illa non sit sufficienter promulgata.

ta. Sic loquitur Terillus, dum Probabilismi caligine non obducitur. Verum argumentorum vi pressus, ut Probabilismum suum propugnet, evidentissima contradictione irretitur; & abiurata laudata certissima doctrina, hæc habet in eodem tract. de reg. mor. qu. xxxv. num. 28. pag. 310. Ridiculum esset, si supposita negatione sufficientis promulgationis de lege, adhuc illius obligatio quaereretur.

XIII. Verum, missis Terilli contradictionibus frequentissimis, omnes Probabilitas sic urgemus. Aut isti aiunt, leges naturales divinas, & humanas antecedenter [ad] privatas subditorum notitias esse veras leges; aut negant. Si secundum; contradicunt omnibus Theologis, & veritatem splendidissimam reiiciunt, atque in turpissimos errores prolabantur. Si primum; ergo eorum Probabilismus ab imis fundamentis corrui. Ergo æque falsus Probabilismus est, ac falsa & erronea est doctrina illa potissima cui totus nititur; nempe, leges in utramque partem disputabiles non esse leges.

§. I V.

Immania absurda quæ doctrinam probabilisticam de lege dubia necessario consequuntur. Clarius iterum probabilisticum principium refutatur.

I. VIX est in Decalogo mandatum aliquod a Probabilistarum disputationibus immune. Admissio principii probabilistico, quod lex controversa non sit lex, Decalogum fere universum in fumum occidit. Nec est quod opponas, controversias Probabilistarum non legum existentiam, sed legum extensionem spectare. Quoniam verum habet, Catholicorum neminem disputare de existentia Decalogi: omnes disputationes in discrimen adducunt extensionem mandatorum ad hos illosve casus, seu utrum hoc aut illud opus, puta pingere in die festo, celebrare talem contractum, comprehendatur sub lege prohibente. Negant Probabilistæ Terilliani, citato principio nixi, quod lex dubia non est lex.

II. Verum, ut quantum aberrant a veritate Auctores isti, quamque sit enormis eorum aberratio, patefaciam, ad Scripturas sanctas revocanda illa est. Cum Deus iubet, populum consulere summum Sacerdotem in rebus dubiis, numquid iubet ut consulatur, existat ne lex? Minime gentium. Sed iubet ut consulatur, sit ne tale opus a lege
Com. Appar. Tom. II.

vetitum. Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris... surge... veniesque ad Sacerdotes... faciesque quodcumque dixerint & docuerint te iuxta legem eius. Quando ergo Theologi disputant in utramque partem de honestate, aut malitia humanarum operationum, de quibus dubium occurrit, non de legum absoluta, & præcisâ existentia, sed de extensione legum ad casus controversos disputant.

III. Quid quod P. Antonius Terillus, primus cum suo Caramuele inventor refutatae doctrinæ, dubia de extensione legum in existentiam ipsam legum revocat? Sic enim scribit de consc. quæst. xxiii. num. 15. pag. 411. Adverto, quæstionem dupliciter fieri posse. Primo, si utrumque detur probabilitas de substantia, seu existentia legis; si nempe ita probabile sit legem existere, ut oppositum etiam sit probabile. . . . Secundo, si certo constet de lege, sed dubium sit de aliquibus, an involvantur in lege: quod aliqui volunt esse dubium de modo legem servandi. V. g. certum est, opera servilia esse prohibita die festo; sed dubium est, utrum hoc vel illud opus sit servile. Hic secundus modus loquendi reipsa COINCIDIT cum primo; quia omne eiusmodi semper procedit de substantia legis, scilicet de voluntate, & imperio Superioris, in quibus essentia legis consistit.

IV. Ultra progreditur Terillus, atque ipsos legislatores, tamquam dubitationum, & diffidiorum originem, in medium producit, hoc formans ratiocinium. Legislatores humani, si prudentes sint, norunt dubia, & controversias quibus leges suæ futuræ sint obnoxia. Ergo præsumendum est, nolle subditos obligare ad opera quæ in disputationem veniunt, sintne a lege comprehensa. Audiamus Terillum ipsum de consc. quæst. xxiii. num. 19. pag. 413. „ Legislator humanus, si sit prudens, bene novit sensum suarum legum „ esse in multis dubium, multosque se doctiores prudenter existimare, talem expressionem ad talia objecta non extendi. Unde manifesta præsumptio est, cum nolle sub lege sua talia sub obligatione comprehendere. Si enim voluisset ea comprehendere, id expressisset. Ergo censendi sunt pro non inclusis in lege. Maxime vero id valet, quia favores sunt ampliandi, & odiosa restringenda. Idem valet de lege æterna, qua Deus leges humanas corroborat: quia illa ad alia non extenditur quam ad ipsa quæ legislator humanus efficaciter intendebat præcipere. Ergo eadem de utraque „ lege

„ lege ratio procedit, IMMO IDEM VALET
 „ DE LEGE DIVINA, quam Deus ipse si-
 „ quis talibus promulgat, quorum sensum ho-
 „ mines perfecte non intelligunt. Hinc enim
 „ evidens presumptio oritur, Deum nolle nos
 „ ad ea obligare de quibus habemus motiva
 „ prudentia ad existimandum, ea ab ipso non
 „ fuisse per legem intentata. DEUS enim, qui
 „ omnia comprehendit, SI ALITER VOLUIS-
 „ SET, IDIPSUM EXPRESSISSET; cum
 „ hoc ipsum eque facile ipsi fuisset, ac oppo-
 „ situm. AT DEUS HOC NON EXPRES-
 „ SIT. ERGO EA SUB OBLIGATIONEM
 „ CADERE NOLUIT. Hoc est totum quod
 „ intendimus: illudque manifestissime sequi-
 „ tur ex defectu promulgationis sufficientis.“

V. Illud boni P. Terillus saltem habet,
 quod sensa sua suaque commenta non impe-
 dito & salebroso, sed perspicuo, nitidoque sti-
 lo promat. At doctrina quam ex eo descripsi,
 aperte verbo Dei repugnat. D. Thomas
 1. 2. quest. xcvi. art. 6. ad 3. inquit: *Et
 si posset legislator omnes casus considerare,
 non oporteret ut omnes exprimeret propter con-
 fusionem vitandam.* Præfata Terilliana doctrina,
 ut nostra minima opinio fert, scandali
 plena est, horroremque inquit, potissimum
 si coniungatur alteri doctrinæ quæ in Deum,
 in legislatores ipsos legum transgressiones re-
 vocat: eo quod isti non expresserunt omnes
 eventus, & casus qui ex eorum legibus oriri
 possunt. Incredibilia tibi hæc paradoxa vi-
 dentur? Lege quæ cit. quest. xxiii. num. 25.
 pag. 416. scribit P. Antonius Terillus. *In
 his ergo tribuant sibi legislatores, si sua im-
 peria aliquando violari videant; cum sufficienter
 non explicarint voluntatem suam, cui suffi-
 cienter explicata subditi paratissimi erant obedire.*

VI. Paucis nunc sub oculos exponamus
 immania confectaria quæ heinc necessario
 consequuntur. Quid, inquis, opus est conse-
 ctariis? An non satis horrida est doctrina
 ipsa? Si adeo turbidi, & venefici sunt fontes
 ipsi; quid rivulos confectaris? Id sane super-
 luum videtur. Verum, ut magis magisque
 h. Probabilismo caveas, nonnulla exponam.

VII. Si leges controversæ probabiliter in
 utramque partem leges non sunt; exulent
 ab orbe catholico Iurisperitorum, exulent
 Theologorum scholæ, exulet sacrarum legum
 studium, & divine voluntatis investigatio.
 Non amplius Catholici in controversiis gra-
 vissimæ legis, sive divinæ, sive canonice,
 recurrere debent ad suos Episcopos, ad sum-
 mum Sacerdotem, ad Superiores, ad Tribu-
 nalia. Admissa Terilliana doctrina, gentes

queque, dum controversiæ insurgunt super le-
 gum sensu, iudices sunt, & supremi domi-
 ni. Nam leges controversæ non sunt leges.
 Ergo subditi exempti ab his legibus sunt, si-
 bique quisque iudex erit supremus.

VIII. Audi, & perhorresce. Ut Christia-
 ni imposterum iugum plurimarum legum
 naturalium, tum divinarum, atque hu-
 manarum penitus excutiant, accipiant Sum-
 mam Dianæ, Escobarii, Tamburini, Cara-
 muelis. Colligant elenchum controversiarum
 in utramque partem probabiliter disputabilium.
 Post ex PP. Terillo, La-Croix, Casnedi,
 ceterisque Probabilistis hanc eruant conclusio-
 nem. Omnes opiniones quæ favent libertati,
 veræ sunt, & contrariæ falsæ. Ecce hoc?
 Quod leges controversæ, quæ iura liberta-
 tis coercent, leges non sunt. Si leges non
 sunt; ergo liberi homines sunt.

IX. Repetamus Terilli syllogismum. *Si
 legislator voluisset, id expressisset. Non ex-
 pressit. Ergo noluit.* Ergo nullæ sunt leges,
 saltem humanæ omnes. Nemo legislator hu-
 manus prævidere, & exprimere casus omnes
 potest: & etiam si posset, minime expediret,
 inquit S. Thomas, omnes exprimere. Ergo
 nullus legislator humanus condere aliquam le-
 gem valet. Alterutrum ergo præstare Te-
 rillus, Segneri, La-Croix, ceterique Proba-
 bilistæ debent: aut retrahere debent, & pe-
 nitus de medio auferre eiusmodi regulas: *Lex
 dubia non est lex: Lex controversa non
 est lex: Legislator, si id voluisset, expressisset:
 Legislatores sibi tribuant, si sua imperia vio-
 lari aliquando videant: aut debent observatu
 impossibiles leges fateri.* Aut revocare co-
 guntur eiusmodi regulas, tamquam falsas,
 scandalique plenas; aut improbare tenentur
 omnia tribunalia & civilia, & theologica,
 seu sacra, quæ super legum controversiis sen-
 tentias pronuntiant, & quotidiana iudicia fe-
 runt. Si lex, quia in utramque disputatur
 partem, non est lex ob defectum sufficientis
 promulgationis; iam ergo non astringor eam-
 dem servare, quamvis certus sim de eius-
 dem existentia. Scio, conditam a Principe
 legem; sed simul scio, eam non esse pro-
 mulgatam. Quis dixerit, eiusdem me esse
 observationi subiectum? Tandem, si Teril-
 liana principia vera forent, libertini immunes
 forent a debito credendi existentiam Dei.
 Nilgentes innumeras pene opiniones de na-
 tura deorum, descriptas a M. Tullio, quas
 docti Pagani disputabant, cum Probabilistis
 dicent: *Lex controversa non est lex. Exi-
 stentia deorum inter doctos Philosophos con-*

tro-

troverfa est. Ergo nulla lex astringit ut Deum
 credamus.

X. Non me fugit, hæc & similia horren-
 da absurda, quæ deduci possunt, aliena esse
 a mente Terilli, aliorumque Probabilistarum.
 Sed videndum superest, num aliena sint ab
 eorum regulis. Terillum, La-Croix, Casne-
 di, Dianam, Caramuelem, aliosque Proba-
 bilistas, ut pios, probos, & doctos colimus,
 suspicimusque; sed illorum doctrinam in hac
 parte falsam asserimus, & absurdorum plenissi-
 mam, ut infra evidentius constabit.

CAPUT IV.

*Distinctio legis aternæ antecedentis, & con-
 sequentis, seu directæ, & reflexæ, a P.
 Antonio Terillo in Deo excogitata, commen-
 titia est, & absurdorum plenissima.*

DEPENDENTIA causæ secundæ a prima,
 seu conformitas regulæ secundariæ cum
 primaria, ut operatio honesta sit, adeo evi-
 dens est & manifesta, ut nemo sana prædi-
 tus mente veritatem adeo splendidam in du-
 bium revocare audeat. Porro hoc solum prin-
 cipium funditus evertit Probabilismum. Ut
 eundem huic ruinæ subduceret P. Antonius
 Terillus, præter alia principia ab illo excog-
 itata, effluxit in Deo duas leges, quas vocat
 antecedentem, & consequentem. Hoc in ca-
 pite illius doctrinam distinctis §§. confutabi-
 mus.

§. I.

*Exponitur Doctrina Terilli distinguentis in
 Deo legem antecedentem, & consequen-
 tem, seu primariam, & secundariam.*

IPSE Antonius Terillus de consc. prob.
 quest. II. num. II. pag. 160. expo-
 nit suam doctrinam de duplici lege antece-
 denti, & consequenti in Deo his verbis.
 „ Omnis Dei voluntas, regulans moralitatem,
 „ vel est præcipiens, vel vetans, vel certe
 „ consulens, aut certe permittens electionem
 „ alicuius obiecti. Omnis autem voluntas
 „ Dei, seu lex aterna huiusmodi ad duas
 „ classes reducitur: quarum altera talis est
 „ per se; alia talis est per acciden-
 „ emplum, & rem declaro. Illa Dei vo-
 „ luntas obligat per se, qua Deus directe,
 „ & ex primaria intentione exigit a nobis
 „ aliquod obsequium. Talis est voluntas
 „ qua Deus omnibus directe præcipit obser-

vationem Decalogi, & auditionem Sacri
 diebus festivis: quia per se directe, & ex
 primaria intentione Deus a creaturis suis
 postulat hæc obsequia sibi præstari. Illa
 vero voluntas Dei obligat per accidens qua
 Deus neque directe, neque ex primaria in-
 tentione, sed solum ex suppositione ali-
 cuius ignorantia, vel erroris in mente crea-
 turæ, hic & nunc exigit obsequium ab
 illa. . . . Hæc distinctio utpote summi
 momenti, omnino præ oculis est habenda.“

II. Heinc duo colligit Terillus. Primum,
 dictamen nostræ conscientia verum esse, et-
 iam dum homo operatur ex errore vincibili.
 Refugis credere? En verba Terilli de consc.
 quest. XVII. num. 44. pag. 271. *Universali-
 ter loquendo ultimum conscientia dictamen est
 verum, & evidens, etiam quando homo ope-
 ratur ex mera ignorantia vincibili.* Alterum,
 quod voluntas nostra, ignorantia vincibili
 directa, conformis sit divinæ voluntati reflexæ.
*Voluntas conformis dictamini conscientia
 etiam vincibiliter errantis conformatur cum
 aliqua Dei voluntate, saltem per acciden-
 obligante, aut consulente &c. loc. cit. num.
 45. pag. 272.* Hanc Terilli doctrinam refe-
 rens P. Ignatius de Camargo temperare sibi
 haud potuit quin in exclamationes erumpere-
 ret sequentes. „ Itaque secundum Terillum,
 „ quoties Iudeus exempli gratia obsecratissi-
 „ mus, & obstinatissimus firmiter apud se
 „ concludit per summam pertinaciam, & im-
 „ pietatem, Christum fuisse blasphemum, ac
 „ seductorem, adeoque sibi merito execran-
 „ dum; hoc ipsius dictamen est absolute ve-
 „ rum & evidens. Et ex illius suppositio-
 „ ne iam Deus ipsi consulit, ac iubet ut
 „ Christum detestetur, atque contemnat. Et
 „ hæc doctrina, Terillo iudice, & rectissime
 „ quidem iudicante, est non solum condu-
 „ cens, sed & penitus necessaria ad benignam
 „ sententiam sustinendam. Admiranda sane
 „ Theologia, & Ecclesiæ catholice penitus
 „ necessaria. O Deus meus, & Magister
 „ meus! Hæc est doctrina illa quam nisi tu
 „ docuisses Ecclesiam tuam, illam per unum
 „ seculum deseruisses. Ita iam docetur hodie,
 „ & auditur, & creditur ab innumeris. O
 „ tempora nostra infelicia! “ Lib. I. contr.
 x. artic. I. §. I. num. 8. pag. 128.

III. Luculentius doctrina Terilli exponitur.
 Opinio minus probabilis iuxta eiusdem
 systema consentanea est legi divinæ reflexæ
 seu indirecte, & per accidens. Ergo, inquis,
 hæc opinio minus probabilis contraria erit legi
 eterne primariæ, & per se. Falleris, re-

Y 2

spon-

spondet Terillus: quoniam, opinione minus probabili presupposita, lex consequens revocat id quod lex antecedens prescripserat. Lex quippe antecedens precipit honesta, vetatque mala dependenter a lege consequente, seu reflexa. Porro hæc lex reflexa in Deo confurgit, quoties in mente humana datur opinio minus probabilis, quæ ut licitum representet quod sua natura vetitum est. Petrus vi opinionis minus probabilis reputat licitum mendacium: in hac hypothesi lex reflexa, seu indirecta, & consequens abrogat legem æternam antecedentem. En Terilli exemplum. Petrus invincibili errore preventus existimat, se posse, immo debere, dimidiatam agere confessionem peccatorum: hoc in casu Petrus ne materialiter quidem violat aliquam legem. Verba Terilli transcribamus ex *tract. de consc. probab. quest. xxviii. num. 13. pag. 557. & seqq.* „Deus nullas in suis legibus ferendis præcisiones, aut confusiones admittit. Ponas Petrum ex errore invincibili existimare, se posse, aut etiam debere dimidiare confessionem suorum peccatorum: in hoc casu Petrus dimidians confessionem suam nulli legi æternæ contrariatur, nec ullam vel materialiter transgreditur. Nulla enim datur lex æterna quæ universim dicat: *Nulli unquam liceat confessionem dimidiare*: quia Deus habet aliam legem æternam dicentem: *Petro hic & nunc liceat suam confessionem dimidiare*. At hæc leges sunt contradictoriæ. Ergo, cum certum sit secundam existere, certum est primam non dari. Lex ergo æterna, vetans omnibus dimidiare confessionem, non est universalis iuxta latissimam illarum vocum significationem; sed restringitur ad hunc sensum: *Nolo quemquam suam confessionem dimidiare cui hanc meam voluntatem significavero*. . . Ex quo sequitur Petrum hic & nunc dimidiantem suam confessionem, nullam legem æternam vel materialiter violare.“ Hæc est capitalis doctrina, cui Terillus superstruit machinam probabilisticam. Hanc doctrinam tum in *Tom. de regul. mor.* tum *de consc. prob.* altius memoriæ consignandam lectoribus inculcat. *Revocandum*, inquit, *est in memoriam discrimen inter legem æternam quæ talis est per se, & quæ talis est per accidens*. Discrimen quoque, subdit ille, semper præ oculis habeatur, quod lex æterna absoluta, & antecedens, nullo habito ad humanam ignorantiam respectu, omnia dirigit, disponitque. Contra lex consequens per ac-

cidens se se accommodat humanæ voluntati, & iuxta hypothesim errorum, & ignorantiarum nostrarum res disponit, decernitque. *Lex æterna per accidens est, quæ ex suppositione erroris, vel ignorantia humana de rebus ordinat. Utraque lex debuit in Deo existere, stante providentia ordinaria, qua homines nostri similes ad finem ultimum dirigit. Hæc certa sunt, & fuisse declarata quest. II. num. II. loc. cit. num. 12. pag. 557.* Hoc est ænigma, hoc est mysterium quod pauci penetrant, inquit Terillus. Ne tamen ignorantiam eiusdem allegare Antiprobabilistæ queant, hæc subdit. *Opinio minus probabilis, directe spectata, opposita est legi æternæ absolute, & antecedenti, sed hæc eadem opinio sub principiis reflexis, & sub lege consequente probabilior evadit. Et hæc maior probabilitas regula est honestatis nostræ. Hæc sunt eiusdem verba loc. cit. num. 13. & 14. pag. 558.* „Itaque lex æterna vetans dimidiare confessionem, non fertur nisi in has determinatas personas, & non in illas. Similiter lex precipiens aliis ut hanc Dei voluntatem alios doceant, est lex æterna quæ nullo modo afficit Petrum, & ab eo non violatur. Rursus prior illa lex non fertur ad Petrum, nec illum obligat. Ergo Petrus nullam legem æternam ne materialiter quidem violat. His positis . . . quando sequimur lumen certo probabile, sequimur lumen quod plerumque connectitur cum veritate, idque verum est, non obitante maiori probabilitate partis oppositæ; ut fuisse declaratum est loco citato. Præterea certum est omnem opinionem directe probabilem ita roborari per argumenta reflexa, benignæ sententiæ faventia, ut eius honestas, etsi directe minus probabilis, omnibus consideratis, sit longe probabilior eiusdem inhonestate. Itaque reipsa semper docemus honestatem tantum probabiliorē esse regulam actionis bonæ. Adversarii autem, qui nondum INTELLEXERUNT HOC MYSTERIUM, AEREM VERBERANT, dum minorem probabilitatem obrudunt, quasi vero nos probabilitatem, nec directe, nec indirecte maiorem, requireremus, pro magis propinqua regula conscientiæ. Verum errant, cum expresse doceamus contrarium.“

IV. Hæc mysteriosa arcana, & portentosa doctrina P. Terilli, & communiter recentium Probabilistarum, horrorem incutiunt & scandalum. Nolo ego meis verbis eiusdem re-

referre deformem imaginem. Audi celebrem Iesuitam P. Ignatium de Camargo *Lib. I. contr. x. art. 1. §. 1. num. 7. pag. 228.* „Legem hanc subsequenter ac reflexam, directe, atque primariæ relaxativam, non tantum statuit Terillus pro casu quo conscientia formata sit ex opinione aliqua re ipsa falsa, attamen vere, licet minus probabili in sensu benignæ sententiæ: sed etiam (quod horrendum dictum est, in quo nemo, quem sciam ego, ausus est Terillo subscribere) universaliter ac sine restrictione ne pro omni eventu quo conscientia formetur ex errore quocumque, etiam vincibili, atque culpabili.“ Quin, ut vidimus Terillianæ doctrinæ horridum aspectum oculis obiiciat, Deum sic fantem introducit. *Nolim, inquit Deus, hominem in suis operationibus investigare diligenter, quæ sit mea directa, & absoluta voluntas, qua precipio bona, vetoque mala: neque illum ad laborare ut opera sua ad meam hanc æternam, absolutamque voluntatem, seu legem conformet. Quis non perhorrescit hæc inaudient? In hypothesi vero legis reflexæ Terillianæ, & per accidens, hæc fatetur Deus. Decerno, hominem ea omnia licite agere posse quæ probabilius, seu verisimiliter deprehendit esse contraria meæ legi absolute, & antecedenti. Hæc est ipsissima Terilli doctrina, aliis verbis proposita.*

V. Quid, inquis, Terillum, & eiusdem affectas movit, ut tam immane commentum in medium afferret? Necessitas propugnandi Probabilismi. Probabilismus enim directus cum evidenter cognoscatur repugnans æternæ Dei voluntati (est enim magis falsitati quam veritati affinis, ut ex terminis constat) necessum erat ad hanc occultandam nimis apertam falsitatem, chimeram illam legis per accidens & indirectæ Deo affingere. Invenienda quippe erat lex suprema, cui subiceretur honestas operationum. Vix huius luculentissimi principii plene comprehendit Terillus. Lex absoluta diris devovet opinionem minus verosimilem, minus probabilem. Ergo aut concedendum operationem creaturæ honestam esse absque subiectione, & conformitate ad primam, supremam, æternamque Dei legem: (hoc primum repugnat primo religionis naturalis, nedum divinæ principio:) aut excogitanda in Deo erat lex ista per accidens, & consequens.

VI. Bene habet, inquis. At quodnam est istius invecitæ legis fundamentum? Iam reposui, nullum præter solam necessitatem

a ruina servandi Probabilismi. Nullam ne Terillus rationem sui systematis promittit? Nullum tantæ inventionis fundamentum? Nullum omnino. Tota ratio invecitæ legis per accidens est voluntas, & cerebrum P. Terilli. Ex hoc solo capite illius doctrina improbanda est ob novitatis notam, quæ tum in fidei articulis, tum in morum præceptis, semper est suspecta: inquit enim Paulus Apóstolus Hebr. XIII. *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci*. Probabilismo optime quadrat dictum Osee cap. XIII. *Futura artificum totum est*. Doctrina probabilistica tota humana est, improbata Math. XV. *Sine causa colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum*. Siquidem Probabilistæ primum suum systema, veluti humang imbecillitati commodum, post rationes quibus eundem sustinerent, excogitarunt, iuxta epiphonema Bernardi: *Quidam prius iudicant, & postea probant*.

VII. Ex hoc stupendo P. Terilli commento perspicue Probabilismi falsitas omnibus comperta esse debet. „Quid enim (inquit laudatus Camargo) illa opinione falsius quam ipsius iurati, & longe studiosissimi patroni, post improbum studium, post longam, ac diuturnam inquisitionem, post nihil non tentatum, & inventum, ut eam pugnacissime tueantur, & inexpu-gnabilem faciant, exierunt tandem mundo, suisque adversariis obiiciunt, non ullis aliis vallatam argumentis, non aliis connexam principiis, quam novioribus, inferioribus, minus probatis, minusque probatis, ac posterioribus opinione ipsa; atque adeo non illam inferentibus, sed magis ex eadem resultantibus? Quid iam potuit magis exauctorare minusque probabilem reddere quam hic suorum patronorum conatus adeo contentiosus, & irritus? Plane modernis Probabilistis id ipsum contigisse videtur quod solet perhiberi de simia, quæ fetum ipsa tenellum suum præ nimio quo deperit amore, strictius amplexando presocat. Prodat Terillus nobis, aut recentior alius pro ipso, vel unum saltem antiquum, aut modernum, clari, aut obscuri nominis Theologum, qui memoratam legem existentem in Deo non dico expresserit, vel affirmaverit, sed vel leviter quidem aliquid quando meminerit. Porro Terillus ipse nullum omnino protulit: in quo laudanda quidem hominis ingenuitas, sed animositas, ut levissime dixerō, supra modum plane miranda. Equis enim non merito

formidaret in re tanti momenti, tantoque periculo plena, primus ac sine duce, viam ingredi novam, & quæ nullius antea fuisset temerata vestigio? "loc. cit. §. 2. num. 11. pag. 229. Nulla hic exaggerationis suspicio: testimonium enim fratrum est, & quidem gravissimum. Verum, omnibus deficientibus testibus, doctrina Terilli seipsa loquitur, seipsa suam promittit deformitatem; ut indicatum supra est.

§. I I.

Invidiis rationum momenti commentitia evincitur lex æterna reflexa, quam pro ingenio effinxit in Deo P. Terillus. Immania absurda quæ Terillianam doctrinam consequuntur.

Petrus invincibiliter credit, sibi esse mentiendum, peierandum, quo periclitanti proximo succurrat. Deus, Terillo iudice, hac in hypothesi consulit, præcipitque, lege æterna indirecta per accidens, mendacium, periurium; quin hoc in casu lex æterna antecedens non vetat mendacium, nec periurium. Honestum ergo periurium, sanctum mendacium: quoniam non vetitum, sed præceptum in data hypothesi. Hæc ipsa doctrina Terilli, & hoc est primum eiusdem portentum, inquit Camargo. Lex quippe æterna Dei absoluta, & antecedens prohibet adulterium, mendacium, periurium in omni eventu, nedum absolute. P. Terillus ipse, apertissime sibi contradicens, fatetur hominem legis naturalis violatorem, licet invincibiliter errantem, peccare materialiter adversus eandem legem: sic enim scribit II. Part. de regul. mor. quest. XLIII. num. 40. pag. 52. iam ergo evidens est, hominem invincibiliter errantem circa legem natura peccare materialiter: quia ponit rem quæ vere prohibita est, etsi lex illa non sit sufficienter promulgata omnibus. Plura alia similia ibidem habet. Suum ergo systema ipse Terillus destruit. Si enim homo invincibiliter mentiens materialiter transgreditur legem æternam Dei absolutam; evidens est legem consequentem, & reflexam, cui conformatur mendacium, non abrogare legem antecedentem; ut affirmat, tamquam primum reflexi Probabilissimi principium, Terillus ipse, cuius §. antecedenti verba retulimus.

II. Verum missis, quibus se conficit, antilogiis Terillus, illius doctrina adversatur Scripturæ divinæ, & omnium Patrum, ac

Theologorum Antiprobabilistarum consensui. Ne textuum multitudine lectorem opprimam, unicum D. Augustini testimonium rescribam, ut evincam, Terrilum docere quod iniustitia sit iustitia, iniquitas æquitas, malitia honestas, licita & iusta peccata. Hæc sunt Augustini verba Lib. contr. mendacium cap. XVI. *Nihil aliud iudicandum est dicere qui dicit aliqua iusta esse mendacia, nisi aliqua iusta esse peccata; ac per hoc aliqua iusta esse quæ iniusta sunt. Quo quid absurdius dici potest? Unde enim est peccatum, nisi quia contrarium iustitiæ est? Ea vero quæ contra legem Dei sunt, iusta esse non possunt. Dicitur est autem Deo: Lex tua veritas: ac per hoc quod est contra veritatem, iustum esse non potest. Quis autem dubitet, contra veritatem esse omne mendacium? Nullum igitur iustum potest esse mendacium.*

III. Reponunt Probabilistæ, Terilli asectæ, æternam Dei legem absolute vetare mendacia, periuria, adulteria, hypothesi excepta, in qua homines invincibiliter reputant licita mendacia, periuria &c. Eadem ergo ratione dicemus, periuria, mendacia vetita esse, quando sunt societati infesta; secus cum sint secreto tegendo, malo vitando, bono assequendo peridonea. In his positionibus licita, immo a Deo præcepta erunt. *O stupendam Probabilistarum Theologiam! Huc tandem devenit probabilistica Theologia, ut honestum, ut sanctum efficeret peccatum, Deoque placens. Certum est (inquit Terillus quest. XXVIII. de conf. num. 12. pag. 557.) actum conformem legi æternæ existenti per accidens esse honestum, Deo placere; quamvis obiectum quod ponit, non conformetur legi æternæ, quæ per se disponit de rebus. Conceptis itaque verbis allerit Terillus, periurium, facta positione ignorantia invincibilis, esse honestum, Deoque gratum. Doctrina suapte natura monitrosa paucis refellenda est. Principium Terilli istud est. *Hæc leges (per se, & per accidens) sunt contradictoria: ergo cum certum sit secundam existere, certum est primam non dari.* Resumo ego. Certum est universæ Ecclesiæ consensu, legem æternam Dei naturalem primariam immutabilem esse, atque adeo continenter existere. Ergo chimæra manifestata est lex æterna indirecta, & per accidens, excogitata a Terillo.*

IV. Absurda quæ præfatam Terilli doctrinam consequuntur, tam sunt manifesta, quam doctrina ipsa est portentosa. Hæc enim ad-

admissa, ut iam innui, nulla lex, sive naturalis, sive divina, immutabilis est; sed tot sunt leges naturales & æternæ divinæ, quot sunt hominum opiniones: quælibet enim probabilis opinio, quæ honesta iudicat mendacia, pollutiones, periuria, naturæ lege vetita, efficit, iuxta Probabilistas Reflexistas, ut lex indirecta, & consequens, seu per accidens in Deo existat, quæ recensita opera præcipiat. Hypothesi admissa erroris invincibilis, præfata peccata non prohibentur lege æterna primaria: quoniam lex ista vetat tantum mala absolute secundum Probabilistas, secus in circumstantiis ignorantia invincibilis. Eadem ergo actio suapte natura mala, respectu Petri est bona etiam materialiter: quia, posita ignorantia invincibili, nulla lex eam vetat; respectu vero Pauli mala est etiam materialiter. Hoc anno est bona, altero anno mala. Petrus mane opinione probabiliter reputat uluram esse iniustam, sero autem iudicat esse iustam. Ne multa: lex æterna tot subit imagines varias, & oppositas, quot sunt hominum varia, & opposita probabilia interpretamenta. Hæc non tam sunt absurda doctrinam Terilli consequentia, quam ipsa Terilli doctrina.

V. Adversus hæc omnia opportuna sunt quæ scribit Tertullianus Lib. de spect. cap. XX. XXI. & XXII. Erramus: numquam non excusatur quod Deus damnat. Nulquam, & numquam licet quod semper, & usquam non licet. Hæc est veritatis integritas, & quæ ei debetur disciplina, plenitudo, & æqualitas timoris, & fidei obsequii, non mutare sententiam, nec variare iudicium. Non potest aliud esse quod vere quidem est bonum, seu malum. Omnia autem penes veritatem Dei fixa sunt. Ethnici, quos penes nulla est veritatis plenitudo, quia nec doctor veritatis Deus, malum, ac bonum pro arbitrio ac libidine interpretantur. Alibi bonum quod alibi malum, & alibi malum quod alibi bonum. . . . . Quid mirum de inæquata ista hominum miscentium, & commutantium statum boni, & mali per instantiam sensus, & iudicii varietatem? Vix poterat Tertullianus vividius referre Terilliam doctrinæ imaginem.

VI. Aliud absurdum quod præfatam consequitur doctrinam, est, quod, ea admissa, nulla opiniones falsæ occurrant, errores nulli. Quoniam, ut opinio obligationem legis negans, falsa sit, existat lex ipsa oportet. Atqui dum opinio probabilis ne-

gat obligationem legis, lex eiusmodi non existit secundum Probabilistas Reflexistas: lex quippe per accidens, cui conformatur opinio probabilis, representans ut licitum mendacium, abrogat legem primariam mendacium prohibentem. Ergo opinio probabilis negans malitiam mendacii, non falsa, sed vera est: quandoquidem in data hypothesi, nulla occurrit lex quæ veteret mendacium; & contra existit lex per accidens, illud præcipiens. Eiusmodi enim leges contradictorie opponuntur, inquit Terillus.

§. I I I.

Legis naturalis perspicua notio. Aliud monstruosum absurdum ex doctrina P. Terilli; videlicet, leges naturales, & divinas non esse leges, nisi dependenter ab hominum opinionibus.

LEX naturalis est ipsa æterna Dei voluntas, ut dictum est. Hæc naturalis lex considerari potest & active ex parte Dei, & passive ex parte hominis. Lex naturalis relative ad hominem duplicem prodit respectum: alterum obiectivum, situm in rerum ordine cum recta ratione; alterum formalem, seu subiectivum, qui est lumen illud quo humana mens contemplatur ordinem obiectivum in rebus cognitis splendens. Lex naturalis relate ad Deum dupliciter quoque spectari valet, & ut obiectiva, quæ est ipsa Dei essentia, idea exemplaris, sive primordialis cuiusque ordinis, omnisque perfectionis, sive physicalis, sive moralis: considerari itidem potest ut formalis, quatenus Deus in sua infinita natura contemplant omnes ordines, relationes, & respectus necessarios in eadem contentos, sua voluntate producit omnia iuxta præfatos ordines, & respectus. Quamobrem lex naturalis active accepta, est ipsa æterna voluntas, quæ producens omnia secundum divinæ suæ essentie exemplar, leges indicit, & promulgat. Et quoniam eiusmodi ordines, respectusque cum divina essentia sunt immutabiles, invariabiles, sicuti immutabilis & invariabilis est natura divina; ideo licet possit Deus pro sua infinita libertate condere, aut non condere res extra se, promulgare, aut non promulgare leges; tamen in hypothesi qua velit res producere, fieri nequit quominus illas cum hoc ordine, & respectu ad divinam essentiam producat. Lex ergo æterna est prima regula

la. Lumen vero signatum super vultum animarum nostrarum, est secunda regula, ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. xci. art. 2. *Lex cum sit regula, & mensura, dupliciter potest esse in aliquo: uno modo sicut in regulato, & mensurante; alio modo sicut in regulato, & mensurato: quia in quantum participat aliquid de regula, vel mensura, sic regulatur, & mensuratur. Unde cum omnia que divina providentia subduntur, a lege æterna regulentur, & mensurentur, manifestum est quod omnia participant aliquantulum legem æternam, in quantum scilicet ex impressione eius habent inclinationes in proprios actus, & fines &c. Lege ibidem plura, quæ brevitatis gratia misa facio.*

II. Lex ergo naturalis æterna est, & immutabilis; quamvis mutationi obnoxia sint creatæ res, quibus inest. Cognitio nostra actualis, regula secundaria improprie appellatur: quia applicatio dumtaxat est legis, seu lectio legis, quin ullam eidem vim conferat. Hæc doctrina quæ penes omnes certa est, in sententia Terilli evadit falsa. Siquidem lex æterna primaria, directæ, & absoluta nulla vi prædita est antecederet ad actualem opinionem probabilis. Si homo iudicet probabiliter mendacium esse licitum, non est a divina lege æterna primaria vetitum; immo approbatum est, & præceptum a lege reflexa, & per accidens. Prohibitum vero mendacium est, si probabiliter iudicatur malum. Ergo leges naturales, æque ac opiniones humanæ, mutabiles sunt & variabiles. Immo leges naturales iuxta Probabilitatem Terilli affectas non aliud sunt nisi humanæ mentis figmenta.

III. Monstra monitrum, & absurda absurdum pariunt, sicuti abyssus abyssum invocat. Admissa doctrina Terilli, nulla datur in Deo lex: quod sic evinco. Duplex legis finis, inquit S. Thomas. Alter dirigit operationes nostras, quarum vel malitiam, vel honestatem patefacit, iuxta illud Salomonis Prov. vi. *Mandatum tuum lucerna est, & lex lux: & Regius Propheta subdit: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Aliter finis est obligatio exequendi id quod illa præcipit, ait S. Thomas. *Lex est regula quadam, & mensura humanorum actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur: quia per eam obligantur subditi ad eius observantiam.* 1. 2. quæst. xc. art. 1. Hæc omnia negent oportet Probabi-

listæ Reflexivæ: nam iuxta Terillum, eiusque affectas voluntas æterna Dei indirecta nihil rectitudinis habet antecederet ad notitiam, vel ignorantiam humanam; quin hæc illam præcedit, ut iam supra vidimus verbis Terilli adductis. Porro nulla est illa lex quæ antecederet ad humanam cognitionem nihil præcipit, aut prohibet. Quid? Si amissis recta seipsa non sit, antequam applicetur ad murum, ad tabulam, fieri ne potest ut sit regula iuxta quam artificiorum dirigi debeat? Sed quid ultra progredior? Vincit enim officium linguæ, inquit Camargo Lib. I. contr. x. art. 4. §. 5. numer. 104. omninemque superat facultatem dicendi plena tot absurdorum descriptio. Ad alia igitur pergamus.

§. IV.

Iuxta doctrinam Terilli, & Probabilistarum nulla rebus inest bonitas, aut malitia obiectiva. Bonum & malum in sola hominum opinione sita iuxta ipsos.

I. Dogma catholicum, immo & philosophicum est, res esse seipsis honestas, vel turpes, ante quamcumque hominum cognitionem. Omnia quippe a supremo artifice producta sunt iuxta ordinem, & conformitatem ad suam divinam essentiam, rectamque rationem. Soli libertini, qui spiritus fortes, seu feroces nuncupantur, cum nullum recognoscant supremum nomen, consequenter ordinem quemquam de medio tollunt. Verum hi stulti manifesti sunt. Si enim de rebus ordinem auferunt, ordinem quoque rationis, seu mentis auferant necessum est. Atqui, sublato rationis ordine, ratio est sine ordine. Porro ratio sine ordine stultitia aperta est. Cur enim homines stulti sunt? Non alia ratione, nisi quod ratio perturbata, & mens sine ordine est. Missis ergo stultis istis, lubet transcribere quæ docet Cicero Lib. I. de legibus. „ Communis intelligentia nobis notas res „ efficit, eaque in animis nostris inchoavit, „ ut honesta in virtute ponantur, in vitis „ turpia. Hæc autem in opinione existima- „ re, non in natura posita, vere demer- „ tis est. Nam nec arboris, nec equi vir- „ tus, quæ dicitur, in quo abutimur no- „ mine, in opinione sita est, sed in natu- „ ra. Quod si ita est, honesta quoque, & „ turpia natura diiudicanda sunt. Nam si „ opinione universa virtus, eadem eius et-

„ iam

„ iam partes probarentur. Quis igitur pru- „ dentem, & ut dicam, cautum, non ex „ ipsius habitu, sed ex aliqua re externa „ iudicet? Est enim virtus perfecta ratio: „ quod certe in natura est. Igitur omnis „ honestas eodem modo. Nam ut vera, „ & falsa, ut consequentia, & contraria, „ sua sponte, non aliena iudicantur; sic „ constans, & perpetua ratio vitæ, quæ est „ virtus; itemque inconstantia, quod est „ vitium, sua natura probatur. Nos inge- „ nia iuvenum, non item ad ingenium: „ natura virtutes, & vitia quæ existunt, „ ab ingeniis iudicantur? An ea non ali- „ ter? Honestas, & turpia non ad natu- „ ram referri necesse erit? Quod laudabile „ bonum est, in se habeat quod laudetur „ necesse est. *Ipsium enim bonum non est in „ opinionibus, sed in natura. Nam ni ita „ esset, beati quoque opinione essent. Quo „ quid dici potest stultius? Quare cum „ bonum, & malum natura iudicetur, & „ ea sint principia naturæ; certe honesta „ quoque, & turpia simili ratione diiudi- „ canda, & ad naturam referenda sunt.*“

II. Postquam M. Tullius bonitatem, & turpitudinem rerum naturis insitam descripsit, continuo ob oculos refert opinionum diversitatem, quæ ordinem illum a supremo artifice omnibus creaturis suis impressum perturbat, obscuratque. Sic pergit Cicero. *Sed perturbat nos opinionum varietas, hominumque dissensio: & quia non idem contingit in sensibus, hos natura certos putamus... Sensus nostros non parens, non nutrit, non magister, non poeta, non scena depravat, non multitudinis consensus abducit a vero. Animis nostris tenduntur insidie, vel ab iis quos modo enumeravi, qui teneros, & rudes cum acceperunt, inficiunt, & flectunt, ut volunt: vel ab ea que penitus in omni sensu implicata insidet imitatrix boni voluptas, malorum autem mater omnium: cuius blanditiis corrupti, que natura sua bona sunt, quia dulcedine hac, & scabie carent, non cernitur satis... Omnes viri boni ipsam æquitatem, & ius ipsum amant: nec est viri boni errare, & diligere, quod PER SE non diligendum. PER SE igitur ius est expetendum & colendum. Quod si ius, etiam iustitia: sic in ea relique quoque virtutes PER SE colende sunt.* loc. cit. Poterat ne Cicero clarius improbare futilem hanc distinctionem, huic materiæ applicatam?

III. Verum paucis ostendamus, bonitatem, & malitiam moralem mera esse

figmenta humanæ mentis, admissa Terilli, & sequacium doctrina. Secundum Terillum, & eius Probabilitas, quoties mens humana probabiliter, immo iuxta Terillum errore vincibili, iudicat honestum quod reapse turpe est, res ista nec materialem quidem malitiam continet, quod nulla lege vetita sit; immo lege per accidens, & reflexa approbata. Lex æterna reflexa pugnat cum lege æterna primaria. Sunt enim hæc duæ leges contradictoriæ, & altera alteram destruit; ut ex Terillo vidimus. Ex alia parte lex reflexa, seu per accidens existit in Deo, secundum quod homines probabiliter iudicant actiones esse aut non esse turpes, esse aut non esse honestas.

IV. Quod si Probabilitatem, P. Terillo relicto, concedant extare in Deo legem æternam primariam, & per se; tum recurrit ineluctabile nostrum argumentum; videlicet, opinionem minus probabilem magis esse contrariam quam conformem legi æternæ directæ & primariæ. Eo ipso enim quod est minus probabilis, est magis contraria quam conformis. Ergo iuxta Probabilitatem nulla datur mensura fixa, certa, immobilis actionum humanarum, quæ opinione minus probabilis dirigantur. Ex alia parte nulla opinio, nulla actio creata sui ipsius regula esse potest prima, & independens. Omnis quippe creatura pendet a prima causa tum quantum ad esse, tum quantum ad operis rectitudinem. Actiones humanæ, subiectæ opinionibus minus probabilibus, præcedunt legem æternam reflexam, utinam probabo, legi æternæ directæ, & primariæ oppositæ sunt. Ergo nulla extrinseca superiori regula reguntur. Ergo sunt illæ suarum ipsarum regulæ, & mensuræ. Hæc meditans perdoctus Camargo contr. x. art. 5. §. 2. pag. 259. exclamat: *Bone Deus, quo ventum est per nimium libertatis amorem! Et cum hæc sit Theologia recentiorum, nihil tamen ipsis frequentius quam apud vulgus nos accusare, eo quod ultra modum desferamus proprio iudicio. Hanc calumniam non decet diutius expresse refellere.*

§. V.

§. V.

Maximum absurdorum opinionem probabilisticam consequens est, quod lex aeterna reflexa, seu per accidens, sit subiecta hominum opinionibus; ista vero sint prima regula. P. Palancus novam scientiam mediam luget inveciam in Probabilismi defensionem.

I. **O**Mnibus absurdis quæ consequi Terilli doctrinam dixi, illud monstruosius apparet, quod opinio humana sit prima & independens regula. Quod sic ostendo. Opinio minus probabilis directa iudicat obiectum quod proponit amplectendum, minus esse conforme legi aeternæ primariæ. Hanc propositionem docet Terillus. *Certum est actum conformem legi aeternæ existenti per accidens esse honestum, Deoque placere; quamvis obiectum quod ponit, NON CONFORMETUR LEGI AETERNÆ, QUÆ PER SE DISPONIT DE REBUS.* Integrum textum supra dedimus. Hæc prima propositio primus principium est penes Probabilitatis Reflexitas. Secunda. Hæc opinio minus probabilis, quæ est regula obiectiva operationis humanæ, præcedit legem aeternam reflexam, seu per accidens, in Deo existentem, eamque determinat. Hæc secunda propositio est ipsa Probabilistarum doctrina. Ergo opinio humana est prima & unica regula operationum. Fufius rem hanc pertractarunt PP. Palancus, & Camargo. Lubet pauca exscribere ex Camargo *Lib. I. contr. x. art. 5. §. 2. num. 139.* „Quid de hoc dicitis, recentiores? Nonne lex vestra reflexa nihil prorsus determinat, aut disponit de rebus, nisi ex suppositione erroris invincibilis (aut vincibilis iuxta Terillum) vel opinionis vestræ, æque, aut minus probabilis? Nonne ideo reflexa, consequens, secundaria, & lex tantum per accidens existens perpetuo appellatur a vobis? Nonne alioqui prorsus frustranea, & nullius utilitatis ad scopum vestrum existeret? *An non hæc vestra propria, & solemnissima doctrina est?* Alioquin quid dicitis? quid intenditis? Eia igitur maneat immobile, legem vestram reflexam nullo modo antecedere, sed potius subsequi regulam illam vestram directam. Nunc vero, si vobis placet, attendite discursum Solis luce clariorem. Hominum opiniones, de quibus hætenus, posita lege vestra reflexa, (utcumque illam ex-

„plicare libuerit) sunt regula moralis operationis, quæ legi antecedenti, atque directæ Dei non conformantur, tamquam regulæ primæ moralis honestatis, & legis reflexæ Dei, cum hæc non antecedar, sed subsequatur potius tales opiniones directas. Hæc igitur sunt regula honestatis penitus absoluta, & independens ab omni lege.“

II. Accedit, opiniones probabilisticas, non modo humanæ, verum etiam divinæ, aeternæque voluntatis in data hypothesi regulam esse. Quoniam aeterna voluntas indirecta consequens nequit non approbare opinionem æque, aut minus probabilem. Ergo voluntas hæc indirecta Dei subiicitur opinioni humanæ minus probabili. Ergo hæc opinio regula est divinæ voluntatis.

III. Aliis terminis argumentatio hæc proponitur. Illa non est prima & absoluta humanarum actionum regula quæ ab altera pendet, eique subiicitur. Voluntas divina consequens, seu indirecta dirigit operationes humanas dependenter ab opinione minus probabili. Ergo non voluntas divina, sed opinio humana est prima regula. Secunda propositio est ipsa adversariorum doctrina, ut vidimus, eaque ulterius exponi valet. Illa prima & suprema regula est moralis honestatis in quam omnis humanarum actionum honestas moralis revocatur ceu in primum mensuram: quia (inquit S. Thomas I. Sent. dist. XIX. quæst. I. art. I. ad 4. *sicut omnis motus reducitur ad movens quod non est motum neque a se, neque ab alio; ita omnis mensuratio reducitur ad unum primum, quod nullo modo est mensuratum; & hoc est Deus.*) Iuxta Probabilitas voluntas aeterna Dei primaria & antecedens non est, nec potest esse prima & suprema regula; quoniam hæc in data hypothesi aut non existit in Deo; aut si existat, opinio minus probabilis eidem contraria est, etiam materialiter, ut vidimus. Voluntas per accidens, seu consequens, & reflexa posterior est opinione minus probabili; ut etiam palam fecimus. Huic legi, seu voluntati indirectæ, & per accidens conformatur utique secundum Probabilities operatio honesta moralis, sed non ut primæ supremæque regulæ. Quandoquidem cur actio honesta est? Quia conformatur, reponit Probabilista, ad voluntatem Dei indirectam. Bene habet. At cur hæc voluntas indirecta, & per accidens opposita voluntati directæ, & primariæ in Deo existit? Cur Deus reflexe approbat operationem? Quia, respon-

det Probabilista, (nec aliter respondere valet) homo probabiliter iudicat hanc actionem honestam esse. Quoniam vi hypothesi huius opinionis minus probabilis Deus voluntate indirecta, seu consequenti adprobat operationem illam quam absolute voluntate antecedenti, & per se vetabat ut malam. Ergo evidens est opinionem minus probabilem directam, de qua nunc loquimur, præcedere voluntatem consequentem divinam. Ergo evidens est iuxta Probabilistas, iudicia humana, seu opiniones æque, aut minus probabiles esse primam supremamque regulam moralis honestatis.

IV. Evidentius expono totum *mysterium* probabilisticum, quod nos ignorare Terillus scribit. Operatio moralis, directa opinione minus probabili licet conformis non sit legi aeternæ primariæ, est tamen conformis legi aeternæ consequenti reflexæ. Opinio minus probabilis directa præcedit utique voluntatem Dei reflexam. Sed hæc opinio minus probabilis directa non est regula (nunc attingimus profunditatem mysterii probabilistici) proxima, & formaliter dirigens operationem, sed tantum obiectiva, & remota. Hæc regula obiectiva, & remota efficit ut in Deo oriatur voluntas consequens, & reflexa. Intellectus, hanc legem aeternam indirectam consequentem secum reputans, & commeditans, format dictamen practicum, quo definit honestam esse actionem. Hoc practicum dictamen est proxima regula operationis honestæ, hoc dictamen, hæc operatio posteriora sunt lege aeterna reflexa, & consequente. Ergo voluntas Dei aeterna indirecta, & reflexa est prima regula, cui subiicitur, & conformatur operatio honesta, & ipsam practicum dictamen, quod est regula proxima formalis eiusdem operationis. Provoco omnes Probabilities, ut sub meliori aspectu, si valent, referant hanc ipsorum doctrinam.

V. Quamvis sub meliori quo fieri aspectu valet, expositum sit *mysterium* probabilisticum, non propterea tamen minus monstruosum est, si etiam ex hac parte, fusoposito, deformitas eiusdem manifestetur. Practicum ergo dictamen, & operatio honesta sint subiecta & conformia aeternæ legi reflexæ consequenti. Hæc omnia ultro concedimus. Quid inde? Ideo ne minus monstruosum est *mysterium* probabilisticum? Minime gentium. In data hypothesi voluntas, seu lex aeterna reflexa non præcedit dictamen practicum, & operationem, ut *prima regula*: quod evidenter ostendo. Nullum pri-

mum supremumque præsupponit aliud primum; alioquin non esset primum, & daretur processus in infinitum. Sed hæc voluntas aeterna reflexa, & consequens præsupponit opinionem minus probabilem directam. Ergo hæc voluntas divina consequens non præcedit practicum dictamen in ratione primæ & supremæ regulæ. Non mysterium istud est, sed evidens demonstratio. Notio essentialis cuiusque *primi* est, ut non præsupponat aliud *primum* eo in genere in quo est primum. In genere moris, vobis Probabilities aperta vocé fatentibus, aeterna Dei voluntas reflexa consequens præsupponit opinionem minus probabilem directam. Ergo in genere moris voluntas Dei indirecta reflexa non est prima & suprema regula. Prima propositio ineluctabilis est: altera est ipsissima doctrina vestra: consequentia est necessaria. Demonstrationem exemplo perspicuam efficio. Rex institutus a Republica potestatem condendæ legis accipit hoc pacto, quod lex nullam vim habeat, priusquam recognita, approbataque sit a Senatu Reipublicæ, penes quem suprema potestas residet. Postquam Senatus interpretatus legem est, eamque authenticè adprobat, Rex tenetur eam servandam subditis indicere, quamvis propria intentioni, & voluntati contrariam videat. Hocposito regimine, nonne Senatus iudicium suprema regula est, quæ subito dirigit independentem a voluntate antecedenti, qua Rex legem condit? Siquidem hæc lex a Rege condita subiecta est declarationi, & adprobationi Senatus. Et Rex tenetur curare ut observetur iuxta interpretationem, & declarationem Senatus. Prima ergo voluntas antecedens, qua Rex legem condit, non est proxima subditorum regula. Voluntas ergo consequens Senatus declarationem, est proxima subditorum regula. Hæc voluntas consequens præcedit utique subditorum actiones. Sed quis dixerit, hanc voluntatem consequentem esse primam supremamque subditorum regulam? Nonne hæc voluntas Regis, quæ proxima dicitur subditorum regula, dependet a Senatu? Senatus ergo iudicium est prima & suprema huius regiminis regula. Deus aeterna lege mendacia, & periuria vetat, sed hac adiecta conditione iuxta Probabilities, quod lex ista recognita, & approbata sit hominum iudicio; ita ut si homines ignorantia invincibili, & iuxta Terillum ignorantia vincibili, licita mendacia, & periuria iudicent, Deus hæc in hypothesi abroget suam legem antecedentem directam, aliam-

aliamque legem indirectam, & consequentem formet. Ergo opinio minus probabilis *directa*, quæ licita mendacia, periuria, furta &c. iudicat, antecedit voluntatem consequentem reflexam Dei in genere moris. Ergo luce meridiana clarius est opinionem minus probabilem directam antecedere Dei voluntatem consequentem reflexam. Hæc quippe voluntas consequens in Deo confurgit solum præcedente hypothese opinionis minus probabilis directæ, ut docent Probabilistæ. Ergo licet hæc voluntas divina indirecta præcedat ultimum dictamen practicum, honestamque operationem, posterior tamen est opinio probabilis directæ. Ergo hæc opinio probabilis in genere moris prima est supremaque regula; voluntas vero Dei per accidens, posterior est hac opinione probabilis.

VI. Quæ hæcenus dicta sunt, fusius exponunt duo celeberrimi Theologi Palancus, & Camargo, quorum pauca verba transcribo. Camargo *Lib. I. contr. x. num. 171. pag. 266.* hæc habet. „ Novimus omnes, ac tenemus, ad hoc legem reflexam a Probabilistis induci, ut ultimum conscientie dictamen; & operatio ex illo procedens conformetur cum aliqua voluntate divina, velut cum prima regula honestatis. Verum quid inde? Novimus pariter, & plusquam evidenter demonstravimus, novum hunc conatum ipsorum adeo esse irritum, & infelicem, ut postquam communissima, indubitataque everit Theologiae principia, nihil minus obtineat quam quod intendit; immo vero obtineat oppositum. Nempe intendunt subicere operationes hominum, eorumque iudicia voluntati divine; & ad hoc novam fingunt in Deo voluntatem, seu legem, quam reflexam appellant. Fit vero ex hac fictione (præter alia infinita absurda quæ producit) non ut iudicia hominum divine voluntati subiciantur, sed ut voluntas ipsa divina subiecta maneat hominum iudiciis. Quid igitur queruntur, quod non capiuntur? Immo capere nolunt, quod nimis aperte capiuntur. „ Resolvant ipsi absurda, evincant, monstra horrenda quæ consequi illorum prodigiosam doctrinam diximus, non esse legitime deducta; & tum fabulentur nos illorum ignorare arcana.

VII. Sapiens, & pietate celebris P. Palancus, *Minimus* professione, argute non minus quam sapienter animadvertit, novam

excogitatum esse *mediam scientiam* in Probabilismi defensionem. Hæc, inquit, nova scientia media primatum legislatoris Deo surripit, & Probabilismum primam supremamque regulam honestatis moralis constituit. *Consuetum difficultatis spectrum* sibi obicit de *conf. quest. xxviii. art. 3. §. 2. num. 145. pag. 292.* „ Nisi lex divina sic „ accomoderetur, & temperetur, væ nobis: peribit omnis libertas opinandi: stant dum semper erit in iudicio de moribus „ pro lege, numquam pro libertate: iugum „ divinæ legis ferreum erit, & importabile, nos in miseram captivitatem redigens, a nobisque libertatem filiorum adi-mens &c. „ Invisis rationum momentis demonstrat Palancus hanc legem reflexam Dei libertatem penitus evertere, naturæ ordinem perturbare, omnemque honestatis regulam auferre. Thomistas invitat, provocat, ut arma stringant in hoc novitium systema. In memoriam ipsidem revocat studium, felicesque conatus, quibus Dei primatum in causis secundis præmovendis defensarunt; ut pari constantia propugnent Dei primatum in dirigendis morum operibus. Hæc sunt sapientis Palanci verba. *Sed hæc solutio, licet ad mentem Reflexistarum genuina, ipsaque doctrina eorum qui ad hanc legem reflexam effugium fecerunt, falsa tamen est, & contra D. Thomam, omnesque eius discipulos. Quos omnes enixe deprecor, advertant per Probabilismum, & potissimum per hanc legem reflexam, novam scientiam mediam, novumque usum illius in scholis introducti paulatim, vel, quod est considerabilius, in moribus regendis, & vita christiana gubernanda, qui veluti fidelissimi Angelici Doctoris asseclæ, pro nobili stemmate ab ipso acceperunt, primatum Dei in omni linea perfectionem dicente, contra modernos strenue propugnare, & semper vincere: sicut in Theologia speculativa primatum Dei ratione cause, motoris, domini, libereque determinantis videntur; sic in Theologia morali & practica primatum divine legis in regulando mores humanos, nulli præ ipsis aequali iure propugnandum incumbit.*

CAPUT V.

Obiecta ex conscientia erronea arcessita diluuntur.

I. **Q**Uamquam alibi diluerim difficultatem quam de conscientia erronea obicere adversarii solent; tamen quia

quia ubique intempestive eam inculcant, expediens iudicavi iterum eam sub examen inducere, & perspicue resolvere.

II. Arguit ergo Terillus, & cum Terillo Probabilistæ Reflexistæ omnes. Qui sequitur conscientiam invincibiliter erroneam, aut opinionem probabilioris reapse falsam, opus bonum operatur. Opus istud conforme non est legi æternæ antecedenti, & primariæ. Ergo conforme erit legi æternæ consequenti indirectæ, seu reflexæ. Hanc doctrinam fufe amplificat Terillus, eamque vulgares Probabilistæ, Casnedi, La-Croix, Viva, ceterique fideliter transcribunt. Terillus, ut erat acutus Theologus præ ceteris Probabilistis, vidit necessitatem excogitandæ huiusmodi legis reflexæ in Deo. Siquidem negare ipse non est ausus hoc primum principium, omnem nempe operationem honestam conformandam esse cum prima æterna regula. Alterum quoque principium, nempe mendacia, periuria, contractus usurarios, ceteraque opera suapte natura mala, vetita a lege æterna esse, fateri coactus est. Dum itaque præfata opera, conscientia invincibiliter errante, reputantur bona, cuiam legi divine sunt conformia? Non primariæ, a qua prohibentur. Ergo secundariæ, & reflexæ. Absque hac lege reflexa desperatam agnovit Terillus probabilisticam causam. Legem hanc reflexam monstruosam demonstravimus. Ergo monstruosus est Probabilismus.

III. Argumento autem factò facilis responsio est. Prima propositio falsa est. Opus siquidem ex conscientia erronea invincibili parum, non bonum, sed malum est: adeoque difforme primæ regulæ. Idem dicendum de opere probabilioris, opinione falsa directo. Invincibilis ignorantia efficit ut opus malum piaculo non vertatur operanti; at non tollit malitiam eidem insitam.

IV. Instabis. Conscientia erronea obligat ad id quod in se peccatum est, licet ex ignorantia reputetur bonum. Ergo obligat ad id quod est contra legem æternam, & contra Deum. Ergo nequit ex ipsa lege æterna proficisci obligatio errantis conscientie. Hoc argumentum sibi proponit Ioannes a S. Thoma I. 2. q. xviii. *disp. xii. art. 27. pag. 516.*

V. Ut responsio perspicua fiat, duas in conscientia erronea distingue propositiones: alteram primam, & universalem, quæ est eiusmodi: Parendum est legi æternæ præcipienti, seu præcepto Superioris: alteram particularem: puta, Deus præcipit monendum ob vitam hominis a morte servan-

dam: ergo est mentiendum. Prima propositio vera est. Hæc conformatur legi æternæ præcipienti obediendum Superiori. Altera propositio particularis falsa est, quæ non proficiscitur a lege æterna, nec in Deum revocatur; sed legi æternæ adversatur. Itaque primum dictamen universale, proponens faciendam esse quæ Deo placent, quæ Superior iubet, dummodo æternæ legi opposita non sint, dirigit affectum, seu actum voluntatis, qui tali dictamine vero directus potest esse bonus, supernaturalis, & meritorius. Alterum iudicium particulare erroneum, seu falsum, proponens v. g. mendacium, periurium, usuram, & similia, ut licita, & Deo placencia, dirigit actum, seu affectum voluntatis reapse pravum. Hic numquam potest esse bonus, supernaturalis, & meritorius: sed est contrarius legi æternæ prohibenti mala.

VI. Hac perspicua, & brevi doctrina nullo negotio resolvere vales omnia obiecta quæ obtrudi ab adversariis solent & de adoratione hostiæ non consecratæ, & de eleemosyna facta ficto pauperi. Nam iudicium, præcipiens adorandam hostiam consecratam, verum est; religiosus affectus, huic universali iudicio conformis, bonus & meritorius est. Iudicium vero peculiare, proponens hanc hostiam non consecratam adorandam, erroneum est; & actus adorationis, hoc iudicio directus, idololatriæ est. Eodem modo discurrendum est de eleemosyna collata ficto pauperi. Malitia actus directi a conscientia errante, materialis est, quando error est invincibilis; formalis vero, si error sit vincibilis.

VII. Nec est quod opponas, intentionem bonam infici ab electione prava. Quare si actus adorationis hostiæ non consecratæ idololatriam sapit, idololatriæ quoque erit intentio imperans hanc electionem. Non est, inquam, quod hoc obicias. Nam tunc electio prava inficit intentionem, quando malitia electionis formalis est, seu quando ignorantia est vincibilis; secus quando ignorantia est invincibilis. Tum enim malitia electionis non est voluntaria: quia ignorantia invincibilis tollit libertatem. Idcirco intentio illa bona & honesta nequaquam inquinatur ab electione materialiter mala. Paucis verbis rem totam explicat S. Thomas *quest. xvii. de veritate art. 4.* inquit quod *conscientia erronea non errat formaliter obiective, seu quantum ad rationem formalem, errat autem quantum ad materialem.* Ratio formalis obiectiva est ipsa lex universalis, imperans obedi-

diendum esse Deo: & circa hanc rationem formalem conscientia non errat; errat vero circa materiam, quatenus applicat hanc rationem formalem per errorem materiæ vetitæ, & suapte natura malæ.

VIII. Conscientia ergo erronea, ut erronea, numquam conformis, sed difformis est legi æternæ. In qualibet conscientia erronea veritas, & falsitas reperiuntur. Veritas est in propositione maiori universali. Hæc prima propositio universalis regula obiectiva est dirigens intentionem: & hæc regula recta est, & legi æternæ consentanea. In secunda propositione, qua applicatur lex universalis materiæ vetitæ per legem, error est, qui denominat conscientiam erroneam. Obligatio sequendi ductura conscientia erroneæ proficitur a prima propositione universali vera, quæ conformis legi æternæ est. Applicatio vero particularis erronea in solum hominem errantem, & deficientem revocatur. Quæ dicta sunt de propositione erronea, intelligenda sunt de opinione probabilioris falsæ, ut toties diximus.

IX. Plura dicta sunt Lib. II. disp. I. cap. v. quæ futilem adversariorum difficultatem refellunt. Si voluntas, directa conscientia erronea invincibili, bona esset; voluntas Lutheranismi, Calvinismi, Iansenismi, Priscillianismi, Arianismi sancta esset. Quoniam si Probabilistæ admittunt ignorantiam invincibilem mendacii, fornicationis, furti, periurii, non est cur non admittant ignorantiam invincibilem plurium hæresum. Dicturus ergo Deus in extremo iudicio: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum: quia furati estis, quia mentiti estis, quia secuti estis Arium, Sabellium, Lutherum, Calvinum, ex ignorantia invincibili, seu per accidens.* Nam reapse sic respondet P. Claudius La-Croix; videlicet, absurdum esse asserere, Deum præmiis coronare mendacia, furta, periuria PER SE, secus PER ACCIDENS. Hæc sunt eiusdem verba: *Absurdum est dicere, quod voluntas mentiendi possit PER SE loquendo a Deo exigere præmium; conc. PER ACCIDENS, se mendacium invincibiliter representetur ut bonum, & obligatorium; neg.* Lib. I. num. 24.

P. Casnedi immerito reprehendit P. Palancum, docentem, Probabilistas invexisse scientiam mediam, qua defenderent Probabilismum. Contra P. La-Croix extollit P. Palancum, quod Probabilismo accommodet scientiam mediam. Doctrina P. La-Croix, salvo meliori iudicio, falsa, & Deo repugnans ostenditur. Scientia media Probabilistica mirabilior est scientia media Molinistica.

I. HÆC scribit P. Casnedi Tom. II. disp. xv. sect. iv. §. 4. num. 108. pag. 427. Miratus sum, quomodo Palanco, sive ex Vatiniario in scientiam mediam odio, sive ex ingenioso aliquod peregrinum proferendi pruritu, scientiam mediam in theatrum inducat, cum tamen hoc ex scientia media argumentum æquali iure, idest importune, omni speculative, & practicæ cuiusque facultatis questionem inseri possit. In casu nostro sive quis affirmet, sive quis neget scientiam mediam, æque affirmare, aut negare potest in Deo leges reflexas, æque esse Probabilistæ, vel Probabilioristæ. Plerique Thomistæ sunt Probabilistæ, & has leges reflexas in Deo tuentur; nullus tamen eorum stat pro scientia media. Ergo probabilitas non inducit scientiam mediam. E contra, aliqui ex nostris sunt Probabilioristæ, nullus tamen eorum negat scientiam mediam. Ergo abs re dicitur, quod per probabilitatem, & leges reflexas nova scientia media inducatur.

II. Varia sunt hominum iudicia. Hæc momenta P. Casnedi imbecillia videntur P. Claudio La-Croix, qui opportunum iudicium usum scientiæ mediæ Probabilismi defensionem. Hoc quippe pacto rationatur ille Lib. I. num. 339. pag. 32. Opinio probabilis dici potest fundare ultimum dictamen, hoc sensu, quod sit obiectum super quo se reflectit illud dictamen; male autem dicitur fundare legem Dei consequentem, tamquam regula illius, aut tamquam regula prima obiectiva operationis nostræ, sed tantum est conditio, qua posita, lex Dei sequens, sola est regula obiectiva prima respectu talis operationis, per ultimum dictamen, tamquam per ultimam regulam formalem applicatur huic operationi dirigendæ. Nam Deus ab æterno, & pro priori ad illam nostram operationem moralem, habuit legem antecedentem, tamquam

re-

regulam per se omnis honestatis, vel honestatis moralis: sed quia per infinitam suam sapientiam videbat in homine moraliter operaturo sepe futurum errorem invincibilem, & opinionem prudentem, quod aliquid liceat, cum tamen reipsa non liceat, nec sit conforme legi antecedenti; pro his casibus habuit legem consequentem, quæ per accidens esset regula honestatis, vel inhonestatis: & hæc lex consequens, prout lex, & in communi, est tota æternitate prior, ac omnino independens ab omni operatione particulari hominis. Dicit enim: *Si adfuerit error invincibilis, aut opinio prudens, VOLO, aut permitto operationem poni:* ubi vides, quod reipsa antecedit operationem nostram; quamvis antecedit operationem nostram; quamvis, ut hanc vel illam operationem dirigat, præsupponat, & suo modo quasi se accommodet errori invincibili, aut opinioni probabilis, respectu cuius ideo dicitur esse iam dicto modo consequens. Lex itaque secundaria consistit in hoc quod Deus ab æterno velit, aut permittat nos agere hoc quod prudenter putabimus esse licitum. Ratio autem cur Deus ita velit, aut permittat, non est noster error, aut opinio probabilis, sed est sapientia infinita Dei; cui conforme est sic velle, aut permittere, ne homines peccent lex hoc quod invincibiliter ignorant esse peccatum, vel quod prudenter iudicant esse licitum. Unde sicuti perfectioni primæ cause non derogatur per hoc quod Deus nostræ libertati attemperet suam omnipotentiam per decretum indifferens secundum PRINCIPIA SCIENTIÆ MEDIÆ; ita nec derogatur primæ regulæ moralis obiectivæ, quod SIMILI FERRE MODO legem suam secundariam ATTEMPERET ERRORI invincibili, ut NOTAVIT PALANCUS. Et quæ contra hæc assert Camargo, prorsus nihil evincunt.

III. Quis hæc, quin commoveatur, legere valet? Huccine Probabilismus adduxit, ut tam indigna de Deo promantur, quæ de probo homine suspicari nemo auderet? Petrus videt Paulum paratum ad iurandum falsum, quod invincibiliter reputat verum. Petrus clare dignoscens falsitatem, & periurium futurum, inducit Paulum ad peierandum, & periurium adprobat voluntate sua? Hoc propugnat Tamburinus; sed istius opinio laxa, & scandali plena reputatur. Et nunc P. La-Croix hanc doctrinam Deo ipsi applicat? Sed, antequam ultra progredior, quo fundamento P. La-Croix tam inepta & iu-

tilia commenta Deo affingere audeat? Si Paulus Apostolus nos admonet ne peregrinis doctrinis abducamur; ab ista profecto doctrina abstinere debent omnes, cum sit plusquam peregrina. Quis antiquorum Theologorum quidpiam simile in Deo commentus est? Brevissime percurramus aliqua præfati textus membra. Hæc lex consequens, prout lex, & in communi, est tota æternitate prior, ac omnino independens ab omni operatione particulari hominis: dicit enim: *Si adfuerit error invincibilis, aut opinio prudens, VOLO (mendacium, furtum, periurium) aut permitto operationem poni.* Ubi vides quod reipsa antecedit operationem nostram; quamvis, ut hanc vel illam operationem dirigat, PRÆSUPPONAT, & suo modo quasi se accommodet errori invincibili. P. Terillus tam aperte non reseravit hocce mysterium probabilisticum. Lex ergo consequens in communi, quæ adprobat mendacia, furta, periuria &c. est tota æternitate prior, ac omnino independens ab operatione particulari hominis? Ergo Deus in communi absolute legem vagam condidit, qua non permittat modo, sed qua velit præfata crimina. Hæc eadem lex hanc vel illam operationem præsupponit, & se accommodat errori invincibili. Fœdus ergo, mediatore Probabilismo, mutuum inierunt tenebræ & lux, virtus & peccatum, verum & falsum? Deus ipse se errori accommodat? Deus legem condidit qua adprobet scelera?

IV. Ut P. La-Croix declinet absurdum, quod opiniones hominum sint prima causa, cui subiecta sit lex æterna Dei, labitur profundius in aliud, quod scilicet lex æterna Dei absolute adprobet furta, periuria, mendacia, homicidia. Inquit enim: *Ratio autem cur Deus ita VELIT, aut permittat, non est noster error, aut opinio probabilis, sed est sapientia infinita Dei.* Ut horror doctrinæ evidentius pateat, animadvertas velim, Austorem hunc cum Terillo, ceterisque Probabilistis docere, mendacia, periuria, idololatriam, furta, invincibili errore proposita ut bona, esse reapse bona, & vitæ æternæ meritoria. Nullum porro meritum sine Deo. Deus ergo reapse mendacia, furta, sacrilegia, idololatriam, & cetera crimina lege æterna consequenti in communi ab æternitate, & prius independenter ab omni operatione particulari hominis, adprobat, confirmat, & eamdem præmiorum ovali, ac triumphali corona cingit. Ratio autem cur ista velit, aut permittat, non est error noster, que

aut opinio probabilis, sed est sapientia infinita Dei. Verborum involucre obtegere horrorem doctrinae conatur P. La-Croix, sed frustra. Quin in illud ipsum absurdum incidit quod omni arte devitare studet. Lex hæc consequens eo sane condita a Deo effugitur, ut dirigat, adprobetque mendacia, periuria &c. ignorantia invincibili propofita, seu cui mendacia, furta, periuria invincibiliter ignorata conformentur. Nullum super hoc diffidium; quin hic est causæ status, qui, omni interpretatione sublata, horrorem ingerit. Cedo: Deus vult præmium Petro invincibiliter mentienti impertiri. Gratiam sane, qua tale præmium Petrus mereatur, impertit. Cur, quæso, facta hypothefi præmii conferendi, lumen non infundit, quo errorem dignoscatur? Gratia Dei lumen mentis est, & amor seu affectus cordis. Lumen mentem dirigit, amor voluntatem accendit. Duæ istæ gratiæ intellectus, & voluntatis connexæ sunt, & lumen intellectus præcedit affectum cordis. Per errorem mentis, per mendacia, per furta ad paradifum perducere animas Deum asserunt? Primum ergo absurdum non declinat, sed patentius in illud prolabitur P. La-Croix. Si enim hæc lex consequens in communi tota æternitate prior est, & prorsus independentem ab opinione probabilis, decernit Deus se approbaturum mendacia, periuria, furta, errore invincibili propofita; evidens est, scelera in Deum regeri; evidens est, Probabilifimum Deum flagitiorum auctorem efficere. Non declinat alterum absurdum, quod nimirum hæc lex consequens Dei subiecta sit, & posterior, opinione probabilis. Nam ipse hoc fatetur his verbis: *Quamvis, ut hanc vel illam operationem dirigat, præsupponat, & suo modo quasi se accommodet errori invincibili, aut opinioni probabilis, respectu cuius ideo dicitur esse iam dicto modo consequens.* Paucis itaque verbis hæc lex reflexa, in communi, & vage accepta, prior est quamcumque hominis operatione. Si practicum humanarum actionum regimen spectetur, in hoc practico, & reali, ut sic loquar, regimine hominis operatio, & probabilis opinio sunt prima lex; & hæc lege posita, confurgit in Deo lex reflexa: quæ lex ideo dicitur consequens, quia consequitur operationem hominis. Quare, ut diximus supra, ad summum opinio probabilis reflexa, seu ultimum dictamen posterius est hæc lege; ceterum opinio probabilis directæ prior est præfata lege consequenti.

V. Scientia hæc media probabilistica mirabilior est scientia media Molinistica. Siquidem scientia media Molinistica excogitata fuit ad conciliandam libertatem creatam cum efficacitate divinæ gratiæ; scientia media probabilistica inventa est, ut opera natura sua prava conformentur cum æterna Dei lege. Scientia media Molinistica attemperat omnipotentiam divinam indifferentiæ libertatis creatæ; scientia media probabilistica attemperat legem æternam consequentem errori invincibili, mendaciis, & periuriis. Scientia media Molinistica prævidet quid operaturus erit Petrus in tali serie circumstantiarum collocatus, & auxilio versatili, seu natura sua indifferenti munitus; scientia media probabilistica prævidet Petri mendacia, furta, periuria, ignorantia invincibilis caligine obtecta; tum e vestigio legem consequentem condit, cui eiusmodi materialia scelera conformentur, & meritoria æternoque præmio digna evadant. Hæc scientia media probabilistica attemperat legem suam secundariam errori invincibili. Clamat Propheta Regius: *Lex tua veritas.* Veritas, & error mutuo pugnant. Sed, arbitro Probabilifimo, veritas attemperatur errori, simulque connubia ineunt; & iuxta P. Casnedi Deus errorem inculpatum coequat veritati. Plura dicerem, nisi vererem ne satyram me scribere adversarii vociferarentur. Verum si quod satyræ hic redolet, totum Terillo, La-Croix, Casnedo, aliisque Reflexistis verti iure debet. Nihil quippe de nostro adiecimus, sed illorum doctrinam vividis coloribus depinximus.

CAPUT VII.

Quam immerito P. La-Croix patrociniū pro se alleget P. Palanci.

I. Quicumque legit P. La-Croix, scribentem: *Non derogatur prima regula morali obiectiva, quod similifere modo legem suam secundariam attemperet errori invincibili, ut notavit PALANCUS: persuasum habet, P. Palancum adprobare usum scientiæ mediæ; potissimum cum legit sequentia verba: Et quæ contra hæc assert Camargo, prorsus nihil evincunt.* Idipsum mihi peritissimum esset, nisi ob oculos haberem Tomum P. Palanci, qui, data opera, ad severiorem criticam revocat doctrinam hanc Terilli, & P. La-Croix, eamque invictis argumentis penitus convellit, atque

labefactat. In rem meam fore arbitror longum P. Palanci textum transcribere, quod multa scitu digna contineat. Sequentia ergo scribit tract. de consc. quæst. xxviii. art. 3. §. 1. num. 139. pag. 291.

II. „ Inquiro ab ipso Terillo, ad quid ponitur in Deo illa lex reflexa, & cur dicitur per accidens existere? Resp. quæst. xi. num. 11. & alibi sæpe, poni in Deo, quia cum mens humana deficere possit per ignorantiam, vel errorem in cognitione divinæ legis directæ, & per se existens, pro casu quo erraret, providit aliam legem reflexam, quæ quidem verat faciendam quod conscientia directæ iudicat per errorem ut prohibitum: permittit seu indulget licentiam faciendi quod mens humana iudicavit per errorem ut licitum & permissum. Et hæc lex reflexa, inquit, existit per accidens in Deo: quia existit ex suppositione erroris, vel ignorantia humanæ, qui error est præter intentionem Dei. Hæc est doctrina Terilli, qua, veluti inexpugnabili scuto, cuncta sibi videntur hostium tela confringere. Hoc allegato Terilli textu, sic arguit Palancus ibidem.

III. „ Ergo Deus, eiusve lex in præcipiendo subordinatur, & regulatur iudicio nostro, sive recto, sive erroneo. Probo hanc consequentiam. Nam qui, conditis propriis legibus, tandem concludit alia, & ultima lege reflexa, se prohibere quidquid iudicium humanum sive verum, sive falsum iudicaverit ut prohibitum, se præcipere quidquid iudicium humanum sive vere, sive falso iudicaverit esse licitum: plane subordinat suam legem, illamque arregulat in præcipiendo, iudicio humano sive vero, sive falso. Sed Deus iuxta Terillum, & ceteros Reflexistas prædicto modo se gerit. Ergo plane subordinat suam legem &c. Minor probatur. Nam si a Terillo inquiras, vi cuius legis obligat conscientia humana directæ, sive sit recta, sive sit erronea; respondet tibi, ut supra quæst. vi. quod in vi legis reflexæ, qua Deus ultimo dicitur esse faciendum quod conscientia, vel iudicium humanum sive rectum, sive erroneum dicitur ut præceptum; & esse omittendum quidquid conscientia, vel iudicium humanum sive rectum, sive erroneum dicitur ut prohibitum; & esse habendum pro licito quidquid dicitur ut licitum. Nam lex reflexa, suppositis

„ omnibus directis, tandem concludit, in „ omnibus esse sequendam conscientiam directam sive rectam, sive erroneam, & „ quasi tandem diceret, super hoc fiet quod „ iudicium humanum sive rectum, sive erroneum dicitur esse faciendum. loc. cit. num. 140. & 141. pag. 291.

IV. Ultra nunc pergit, & usum scientiæ mediæ probabilisticae discutere aggreditur, & potissimum fucatum illud attemperari verbum expendit. „ Dices forsan: aliud esse „ Deum attemperari, & accommodari in præcipiendo, prohibendo, aut permittendo; iudicio probabilis humano; aliud valde distinctum, illum subordinari, aut subiaci. Primum verum est, secundum falsum: sicut aliud est omnipotentiam attemperari in concurrando voluntati creatæ, aliud subiaci, & subordinari. Primum enim concedunt Iesuitæ, etiam postquam damnavit secundum Innocentius XI. Et quod lex divina debeat sic attemperari, & accommodari iudicio humano forsan probabilis: quia hoc maxime conducit ad suavitatem divinæ providentiæ. Spectat enim ad divinam providentiam, inquit Terillus, complacere aliquando saltem per accidens in electione obiecti directæ, & per se prohibiti quod operanti probabiliter apparet licitum: si nimirum ipse ex contraria probabilitate seductus pro imperio suæ voluntatis illud obiectum iudicaverit licitum.

V. „ Sed hæc solutio, licet ad mentem Reflexistarum genuina sit, falsa tamen est, & contra D. Thomam &c. (vide supra cap. iv. §. 5. num. 7.) .... Nam eadem, ni fallor, vel fere eadem utrobique causa est. Sicut enim illic ex scientia media, & ex decreto indifferenti, primatum Dei in causando, prædeterminando, movendo, vel tolli, vel minui videtur: ita per hanc doctrinam de lege reflexa, licitam faciente sequelam cuiusque opinionis sive minus, sive æque, sive magis probabilis sua contradicente, periculum imminet non leve, quod primatum Dei in esse legislatoris, & regulæ moralitatis vel minuatur, vel penitus evertatur: & sicut illic doctrina scientiæ mediæ ortum habuit, eo quod eius auctores plus iusto, ut putamus, nostram libertatem extollere conati sunt: ita hic doctrina ista Terilli inde ortum habet, quod conatur hominem a lege liberum, & immunem facere, plusquam iustum est, ut autu-

manus: & sicut ibi contrarii conantur Deum in concurrente ad unum potius quam ad oppositum, nostræ libertati subordinare, iam dicunt *attemperare*; ita hic Deum in præcipiendo, aut permittendo hoc potius quam oppositum ex probabilibus, nostro libero iudicio subordinare videntur, ipsi dicunt *attemperare*.

VII. Quod ut clarius pateat, pone intellectum, & voluntatem inter duas opiniones probabiles contradicentes circa contractum A. quarum una dicat esse licitum, alia esse prohibitum. Dicunt igitur, intellectum formare posse conscientiam secundum quamlibet opinionem. Unde pro imperio voluntatis potest assentiri opinioni dicenti contractum esse licitum: vel, si etiam velit, pro imperio voluntatis potest assentiri alteri oppositæ dicenti contractum esse illicitum. Si assentiat primæ, dicunt, quod potest formare ultimum dictamen conscientiæ, quod dicat contractum hic & nunc, omnibus inspectis, esse sibi licitum: item quod si intellectus constitutus inter prædictas opiniones iudicaverit contractum esse licitum, lex reflexa præscribit, seu concedit pro licito illum exercere: si tamen iudicaverit esse prohibitum, uti etiam potest, lex reflexa, supposito illo iudicio, prohibet celebrare illum contractum. Sed est in libera potestate hominis constituti inter illa duas opiniones probabiles vel iudicare secundum primam contractum esse licitum, vel iudicare iuxta secundam illum esse prohibitum. Ergo est in libera potestate hominis determinare legem reflexam, ut sibi permittat, vel ut sibi prohibeat illum contractum.

VII. Explicatur amplius. Iuxta contrarios homo constitutus inter illas duas opiniones æque probabiles, æque prudenter potest iudicare secundum unam contractum esse prohibitum, ac iudicare secundum aliam contractum esse licitum: quia unum præ altero iudicare constitutum est in eius libera potestate. Sed si iudicaverit primum, statim lex reflexa prohibet hic & nunc celebrare contractum: si iudicaverit secundum, statim lex reflexa permittit hic & nunc celebrare contractum. Ergo constituitur in libera hominis potestate, quod lex reflexa hic & nunc prohibeat celebrare contractum, vel quod permittat illum celebrare.

VIII. Confirmatur. Vel Deus pro pri-

ori, antequam voluntas eligat assentiri uni opinioni præ alia, prohibet absolute, & inflexibiliter celebrare contractum; vel solum id prohibet conditionate, sub conditione scilicet, quod homo iudicaverit contractum esse prohibitum. Si primum; ergo quamvis homo secundum opinionem oppositam iudicaverit contractum esse licitum, Deus semper manet inflexibiliter prohibens absolute celebrare contractum. Ergo, adhuc supposito tali iudicio, non permittit lege reflexa celebrare contractum. Patet consequentia: quia implicat Deum hic & nunc absolute, & inflexibiliter prohibere celebrationem contractus, & simul hic & nunc absolute etiam permittit, & concedere pro licito celebrare contractum illum. Nec istæ leges contrariæ, & repugnantes inter se possunt admitti in Deo, ut per se patet. Si secundum; ergo Deus, antequam videat voluntatem eligentem opinionem, & intellectum secundum illam iudicantem, nihil absolute, & inflexibiliter præcipit, nec prohibet; sed solum sub conditione, quod voluntas illa voluerit iudicare ut prohibitum, vel ut præceptum. Ergo Deus in præcipiendo, vel prohibendo absolute obiectum, subordinatur voluntati eligenti opinionem, & intellectui secundum illam quam maluerit voluntas, iudicanti.

XI. Confirmatur secundo. Per vos talis lex æterna reflexa non est in Deo per se, sed per accidens, id est ex suppositione erroris nostri. Ergo Deus, dum præcipit, vel prohibet, vel permittit per aliam legem reflexam illud quod videt nos iudicare ut licitum, ut prohibitum, vel ut præceptum, non præcipit, nec prohibet, nec permittit ex propria determinatione, sed unice determinatus ab electione voluntatis, quæ eligit sibi iudicare, & a iudicio erroneo intellectus. Sed si Deus præcipit, prohibet, vel permittit determinatus ab electione voluntatis, & a iudicio intellectus, manifeste subordinatur in præcipiendo, prohibendo, aut permittendo, voluntati humana eligenti opinionem, & intellectui humano iudicanti secundum illam. Ergo per illam legem reflexam subordinatur voluntati, & intellectui creato DEUS. Maior patet. Nam si Deus per illam legem reflexam præcipit, peret quod præcipit, aut prohiberet quod prohibet ex propria voluntate, seu ex propria determinatione, illud prohiberet

per

per se, & non per accidens. Nam quod Deus prohibet ex propria determinatione, illud per se prohibet, & non per accidens: sicut quod Deus causat ex propria determinatione, illud causat per se, & non per accidens. Ergo si prædicta lex reflexa iuxta adversarios non est per se, sed per accidens; illa non præcipit, prohibet, nec permittit ex propria determinatione, sed ex determinatione voluntatis, & intellectus creati.

X. Ex quo rursus sequitur quod Deus cæco, & ignoranti modo præcipiat, prohibeat, aut permittat quod præcipit, prohibet, aut permittit per talem legem reflexam. Nam quod quisque præcipit ex determinatione alterius, electioneque, illud præcipit cæco, & ignoranti modo. Sed Deus pro priori ad electionem opinionis, & ad iudicium humanum iuxta contrarios nihil determinate præcipit, solumque præcipit quod voluntas elegerit indicare ut sibi licitum, & permittit; ac per consequens solum præcipit, prohibet, aut permittit ex determinatione voluntatis creatæ, nesciens proinde quid absolute, & determinate tali lege prohibeat, aut permittat, usque dum viderit quam opinionem elegerit voluntas. Ergo solum præcipit, prohibet, aut permittit cæco, & ignoranti modo.

XI. Dices, Deum prævidere opinionem quam eliget voluntas, & secundum quam iudicabit intellectus, & cum hic prævisione sapienter, & non cæco modo prohibere celebrari contractum, si prævidet intellectum ex imperio voluntatis illum iudicaturum ut prohibitum; vel si prævidet intellectum iudicaturum ex imperio voluntatis illum contractum ut licitum, illum sua lege reflexa sapientissime permittit, & non cæco modo.

XII. Sed contra. Nam rogo a contrariis: postquam Deus prævidet voluntatem eligentem opinionem pro licito, & intellectum iudicantem contractum esse licitum, est ne liber in permittendo illum pro licito sua lege reflexa, vel non? Si primum... ergo talis lex reflexa non est per accidens, sed per se. Siquidem per illam libere, & ex propria determinatione præcipit, aut permittit, adhuc supposito errore intellectus... Si autem respondeant secundum... ergo necessatur obiective Deus ab electione voluntatis, & iudicio intellectus præviso ad per-

mittendum reflexe celebrationem contractus ut hic & nunc licitam. Consequentia patet. Quia iuxta contrarios non ideo voluntas eligit opinionem pro licito, nec ideo intellectus iudicat secundum illam, quia Deus prævidit sic electionem, & intellectum sic iudicaturum; sed potius ideo prævidet talem electionem, & iudicium, quia voluntas sic eligit, & intellectus ex imperio voluntatis sic iudicabit. Ergo voluntas imperando, & eligendo tale iudicium, determinat obiective Deum, ut videat illam sic imperantem &c. Ergo voluntas, & iudicium humanum essent regula legis Dei, seu quasi prima lex, obligans ipsum legislatorem ad permittendum pro licito quod ipse ex se prohibuerat ut illicitum. loc. cit. pag. 294. num. 154.

XIII. Secundo probatur conclusio. Quia si est licitum iudicare, & operari secundum quamlibet opinionem probabilem, & quamcumque acceptare pro regula moralitatis, nulla lex Dei, nimirum nec lex reflexa, nec lex directa, potest esse prima regula moralitatis. Sed iuxta contrarios non datur alia lex in Deo, quæ possit esse prima regula moralitatis. Maior quoad primam partem efficaciter probata manet, & ulterius probatur. Nam lex reflexa de se est omnino indifferens, nihil in specie determinate præcipiens, prohibens, aut permittens: solum enim permittit quadam universalitate, & indifferentia quiddam ex probabilibus voluerit homo iudicare pro permisso, & licito... Sed lex hoc pacto indifferens implicat in terminis quod constituat Deum primam causam moralitatis. Ergo &c. Minor hæc probatur. Quia sicut per concursum ad actiones causarum secundarum constituitur Deus in esse causæ primæ; ita per suam legem debet constitui in esse primæ regulæ moralitatis. Sed per concursum indifferenter, aut per decetum executive indifferens, quo Deus velit concurrere indifferenter, & universaliter ad quod nostra voluntas voluerit, implicat Deum constitui in ratione primæ causæ; immo subordinatur, & subiicitur omnipotentia nobis, ut probant efficaciter Thomistæ. Ergo &c. ibi.

XIV. Confirmatur: quia implicat ex parte Dei respectu electionis humane dari primas regulas moralitatis inter se oppositas. Sed lex directa sæpe opponitur legi reflexæ, & similiter lex reflexa sæpe op-

ponitur legi directæ. Ergo non potest simul utraque esse prima regula moralitatis. Deinde nec potest una esse prima, alia secunda, & illi subordinata: quia quæ inter se opponuntur, non subordinantur. Ergo nulla ex prædictis legibus potest esse prima regula moralitatis. *loc. cit. n. 159.*

XV. „ Dicit forsan facile Terillus, vel alius (LaCroix) hoc facile componi beneficio *scientiæ medicæ*. Nam Deus, antequam legem absolute concipiat, per *scientiam medicam* prævidet, quod si talem legem condiderit, isti habebunt directè opinionem probabilem contra illam, alii iuxta illam &c. & ratione huius *scientiæ medicæ* potest Deus, dum absolute condidit legem directam, per illam tantummodo comprehendere illos quos prævidet non habituros ignorantiam talis legis, nec probabilem opinionem in contrarium.

XVI. „ Sed contra. Nam rursus interrogo: quando Deus prævidet quod, si legem condiderit, ab istis ignorabitur, & ab illis sciatur; & quod alii habebunt probabilitatem in contrarium &c. vel id prævidet de lege eos comprehendente; vel de lege eos non comprehendente. Si primum; ergo obiectum illius *scientiæ medicæ* talis est: *Si condidero legem istos homines comprehendentem, ab istis ignorabitur*. At quomodo, nisi cum manifesta implicatione, poterit Deus absolute condere talem legem eos comprehendentem, illos non comprehendendo? Si dicas secundum; ergo obiectum talis *scientiæ medicæ* esset huiusmodi: *Si condidero legem istos homines non comprehendentem, ab istis ignorabitur*. Ergo, antequam ignoretur, vel non ignoretur, supponitur legem illos non comprehendere. Ergo Deus erit acceptor personarum, absque ullo motivo hos comprehendens, & non alios in sua lege directæ. *loc. cit. num. 163.*

XVII. „ Iuxta Terillum, qui bona fide sequitur opinionem probabilem, dicentem opus esse licitum, licet falsam, nullam legem transgreditur, nec *materialiter* quidem: quia lex directæ, & per se prohibens tale opus, illum non comprehendit, nec ad illum dirigitur: si autem credat opinioni dicenti, opus esse prohibitum; tunc lex illum comprehendit, & tamen legem transgreditur, si opus velit exercere. Sed iuxta Terillum est in libera potestate hominis, cuiuslibet ex illis duabus opinionibus credere, & secundum quam maluerit, iu-

dicare. Ergo est manifeste in eius potestate libera facere quod Deus illum lege directæ comprehendat. Ergo liberum iudicium cuiusque inter opiniones certo probabile est regula ad cuius normam Deus certo constringit, vel extendit, limitat, vel ampliat universalitatem suæ legis directæ.... Ergo tandem voluntas, & iudicium humanum est prima regula moralitatis, cui subordinatur, & arregulatur divina lex.

XVIII. „ Ex quibus iam inferes, quam iuste, & fundatissime dixit Sinnichius, citatus a Mag. Gonet, *modernos Casuistas*, experimento edoctos, quam egre conformarentur mores humani legi divine, tentasse ex adverso conformare legem divinam moribus humanis; quasi lex divina foret *lex Lesbia*.

XIX. „ Obiicies. Non potest negari, quod divina lex attemperetur, & accommodetur iudicio nostro, & nostræ conscientiæ. Ergo male hoc inferimus pro absurdo, vel ex hoc alia absurda deducimus. Antecedens probatur. Quia negari non potest, Deum lege reflexa permittere plura quæ directæ prohibet, si nos bona fide, & invincibiliter iudicaverimus esse licita. Ergo datur lex reflexa, quæ accommodatur nostræ conscientiæ iudicio. Probatur antecedens. Quia negari nequit, esse licitum sequi conscientiam invincibiliter erroneam, & etiam opinionem longe probabiliorem sua contradicente, etiam quando est falsa. Sed tunc sequitur conscientiam erroneam, aut illam opinionem falsam, est eligere obiectum quod existimatur licitum; re ipsa tamen est directæ, & per se prohibitum. Ergo negari nequit, tunc nobis esse licitum eligere obiectum directæ, & per se prohibitum, dum a nobis existimatur licitum. Sed implicat nobis id licere, nisi per legem, aut licentiam reflexam Dei: nam per directam supponimus esse prohibitum. Ergo &c. *loc. cit. num. 169.*

XX. „ Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo maiorem. Negari nequit esse licitum sequi conscientiam invincibiliter erroneam & opinionem probabiliorem, etiam quando est falsa; licitum, inquam, *negative*, concedo maiorem: licitum *positive*, nego maiorem. Et sub eadem distinctione consequentis, pariter distinguo minorem subsumptam, & nego ultimam consequentiam. Itaque dicimus *negative* licitum quod non cadit sub lege ulla Dei nec permitte, nec prohibente,

„ nec

CAPUT VIII.

nec præcipiente. Huiusmodi censemus esse sequelam conscientie invincibiliter errantis: hanc enim Deus nulla lege præcipit, prohibet, nec permittit. Et ratio est, quia leges Dei solum sunt circa ea quæ nobis sunt, vel possunt esse voluntaria. Huiusmodi autem est sequela conscientie invincibiliter errantis in eo in quo errat: quia qui invincibiliter errat, sicut involuntarie omnino errat, ita involuntarie sequitur errorem. Est enim omnino contra suam intentionem errorem sequi, cum potius ipse in ipso actu eo tendat, ut sequatur, & operetur iuxta veram & rectam conscientiam, & iuxta veram Dei legem. Sequitur ergo manifeste quod sequela conscientie errantis, ut errantis, non cadat sub aliqua Dei lege; sed utpote quod omnino involuntarium est, extra legem omnem est, & ideo est licitum *negative*: non quidem per aliquam Dei legem nec directam, nec reflexam; sed potius quia incapax legis, seu quia nequit cadere sub lege. Vide supra dicta *quest. vi.* Item dicitur licitum *negative*, non *positive*: quia est excusabile a culpa: *non tamen positive honestum*, ut probatum manet *quest. v.* Et idem dicitur etiam *negative* licitum: quia licet sit re ipsa lex prohibens opus illud quod ex conscientia erronea iudicamus licitum; illa tamen lex non obligat tunc in conscientia, propter invincibilem eius ignorantiam; ac proinde talis lex tunc defectu cognitionis ipsius, & applicationis, licet non defectu prohibitionis, *negative* permittit quod eligatur obiectum a se prohibitum. Et idem dicimus de opinione probabiliore sua contradicente, quando fundat conscientiam invincibiliter errantem.

XXI. Quæ hic de conscientia erronea docet P. Palancus, non opponuntur iis quæ capite superiore dicta a nobis sunt. Clariora tamen sunt quæ ibidem nos exposuimus. Usus terminorum *negative*, & *positive*, si recte applicetur, optimus est. Tamen, ut sophismata, & cavillos devites, distingue in conscientia erronea duo dictamina iuxta ibidem dicta.

Alia obiecta P. Terilli, & Probabilistarum diluuntur. *Historia P. Nicolai del Techo ad crism revocatur. Nihil in favorem Probabilismi ex Urbano VIII. eruitur.*

I. P. Terillus in *Tom. de regul. mor. part. I. quest. III.* fuso calamo evincere studet, opera conformia conscientie invincibiliter erroneæ esse bona. Nos hanc questionem ex instituto discussimus *Lib. II. diff. I. cap. v.* Sed tum haud erat in Manibus Tomus hic *de regul. mor.* Verum argumenta quæ hic Terillus congerit, eadem sunt ac illa quæ allegavit in *tract. de consc. prob. qu. XII. & alibi*. Plura hic obrudit ex Scriptura, & Patribus, & iure canonico; sed, ut candide fatear, omnia prorsus inepta, quæ, ne tempus teram, prætereo. Consuetas suas tabellas incredibili ausu divenditavit. Scribit num. 32. pag. 63. *Demum consens & unanimis omnium Theologorum sensus est, actus conformes iudicio invincibiliter erroneo esse moraliter bonos*. Hæc in memoriam revocare lubet, ut semper evidentiùs fiat, nullam in hac controversia adhibendam Terillo fidem, nisi prævio severo examine. Ex iis quæ a ratione petita opponit, cursim aliqua iudicabo. Fateor me plura omittere, non quod difficultatem, sed quod fastidium ingerant: adeo sunt vana.

II. Obiicit 1. Quamvis intellectus in consideratione directæ erret: tamen, si error est invincibilis, *per considerationes reflexas verissimas consurgere potest ad formandam conscientiam veram, & certam de honestate operationis*. Resp. Illius verba transcribo, ut luculentius pateat quam sit inepta argutatio. Considerationes reflexæ tanta mirifica vi polent, ut dictamen erroneum transmutent in verum, vitium in virtutem, errorem in veritatem? Negatur totum.

III. Instat 2. *ibi num. 34.* Omne licitum honeste eligitur, si ad finem debitum ordinetur. Ergo quod ex errore est licitum, honeste eligitur. Resp. dist. omne licitum re, honeste eligitur, concedo; erronee subdistinguo: *negative*, vel *positive*, concedo; semper *positive*, nego. Quod reapse licitum est, honeste *positive* eligitur: quod per errorem licitum apparet, honeste *negative* eligitur, quatenus si error sit invincibilis, ad culpam non imputatur.

IV. Obiicit 3. *num. 37.* Omne malum est involuntarium, quoties illius malitia in-

vincibiliter ignoratur, aut reipsa invincibiliter creditur verum. Ergo illius electio est honesta. Resp. Hæc est perpetua, ut milites diximus, Terilli, suorumque Probabilistarum hallucinatio. Scelus invincibiliter ignoratum non est voluntarium, atque adeo non imputatur ad culpam. Ergo est honestum? Ergo est meritorium? Sed audi quod opponit ibidem num. 42.

V. Obicit 4. Omnis actus liber qui procedit a voluntate in omnibus recte disposita, est bonus. Sed omnis actus conformis rationi invincibiliter erranti, est actus liber qui procedit a voluntate recte disposita. Ergo omnis actus, conformis rationi invincibiliter erranti, est bonus. Resp. Singulæ propositiones sunt ineptæ. Prima laborat falso supposito, quod scilicet voluntas directa conscientia errante, sit recte disposita. Nam si conscientia, seu regula est *disorta*, voluntas nequit esse recta. Secunda implexa est, immo, nisi explicetur, errorem continet ab Ecclesia proscriptum. Actus directus a conscientia invincibiliter errante est actus liber? Ignorantia ergo invincibilis non tollit voluntarium: quod in antecedenti obiectione adfirmavit Terillus noster. Ergo non excusat a culpa: quod proscriptum est. Futilis ergo est argutatio tota.

VI. Obicit 5. Omne iudicium invincibiliter erroneum, & omnis volitio a tali iudicio regulata originem ducunt a iudicio prudente, certo, & evidente, & a voluntate certo honesta, a quibus derivantur tamquam effectus a propria causa. Resp. Eiusdem furfuris sunt omnes istæ argutationes, quæ molestiam, non quidquam dignum disputatione, ingerunt. Totum argumentum est materia controversiæ. Quare unico verbo totum negatur.

VII. Obicit 6. num. 44. plura exempla, & de uxore reddente debitum viro non suo, & de Catholico adorante hostiam non consecratam, & de filiofamilias obediente patri non suo. Resp. Hæc omnia exempla, ut inepta, reiecta sunt alibi; & quid veritatis, vel falsitatis in iisdem contineatur, perspicue explicatum est supra pluribus in locis.

VIII. Obicit 7. Terillus de reg. mor. Part. I. quest. VIII. num. 3. diploma Urbani VIII. quo contendit evincere, SS. Pontificem usum fuisse opinione minus probabilis. Antequam verba decreti pontificii transcribat, præmittit cap. xv. Libri hist. Paraguariæ provinciæ P. Nicolai del Techo Societ. Iesu, qui sic scribit.

„Guaranæ gentis primores solebant tot
„pellices alere, quot eorum libido, & au-
„thoritas a popularibus suis impetrabat; nec
„aliud erat maius capeffendæ religionis no-
„stræ impedimentum, quam cum moneren-
„tur, unica uxore Christianos lege divina
„contentos esse deberè. Accessit huic obsta-
„culo nimia quorundam Sociorum religio-
„sitas eiusmodi homines ad primam uxorem
„adigere volentium. Alii, dempto scrupu-
„lo, religionem christianam inuentibus,
„quamcumque vellent, ex pellicibus pro
„uxore permittebant. Obearum opinionum
„diversitatem inde natam, quod Doctores
„scholastici de ea re inter se dissentiant, ad
„summum legum interpretem recursum est.
„& Ioannes Lugo, postmodum Cardinalis,
„rem totam his verbis Urbano VIII. Pont.
„Max. exposuit.

*Sanctissime Pater, in provincia, & regno
Paraguariæ in India occidentali maxima diffi-
cultas suboritur in conversione infidelium ad
fidem nostram, quando aliqui ex ministris vol-
unt illos cogere ad recipiendum, & retinen-
dum primum coniugem, quem in infidelitate
habuerunt. Gens quippe ex innata barbarie
passim coniuges (si vere coniuges dicendi sunt)
dimittunt, non aliter quam nostri famulos &
famulas. Et hoc solum, quia coniux infirmatur,
nec coquere cibos potest, aut vestes con-
ferere, vel domus curam habere, vel quia iam
senescit: immo frequenter non unam solum ux-
orem accipiunt, sed simul cum ea omnes eius
filias, vel sorores, si quas habet: ex quibus
postea donat amicis aliquam, vel famulo in
gratiam obsequii; quam postea repetit, si fa-
mulus discedat. Aliis sola loci mutatio causa
est deserendi coniugem, ne eam secum ferant.
Itaque plerique putant non esse saltem commu-
niter apud illos verum matrimonium, sed con-
cubinatum: atque ideo permittunt quod coniu-
gem baptizatum accipiant, quando ad fidem
convertuntur. Alii tamen scrupulum habent,
& cogunt eos ad repetendum coniugem: ex
quo magna incommoda sequuntur. Primo,
quod multi hoc terrore baptismum averfantur.
Secundo, quod mentiuntur dicentes, se nullum
alium coniugem habuisse, & mala fide cum
aliis contrahunt. Tertio, quod fingunt se re-
petere primam uxorem; sed revera aliam ha-
bent, nec de prima curant. Quarto, quod fre-
quenter difficillimum est primam agnoscere;
quia vix recordantur in tanta multitudine,
quæ fuerit prima: & illa inventa, oportet
rursus inquirere, an illa prius habuisset viros,
& rursus de iis viris, an prius alias habuis-
sent*

*sent uxores. His accedit, quod frequenter in
iis coniugiis non utantur signo aliquo externo
speciali, diverso ab eo quo concubinam ad
hebdomadam, vel mensem accipiunt. Quare
non invenitur signum externum expressivum con-
sensus ad matrimonium requisiti. Unde, atten-
ta eorum praxi, & consuetudine, multi pii,
& docti viri putant communiter non fieri apud
iplos verum contractum matrimonii. Ceterum
ad tollendos scrupulos, & dubia, & ad hoc
gravissimum impedimentum auferendum illius
gentis conversionis ad fidem, a Sanctitate
Vestra humiliter petitur, ut, quandoquidem
iuxta virorum doctorum doctrinam Sedes Apo-
stolica ex gravi causa potest aliquando matri-
monium infidelium dissolvere, prout Sanctitas
Vestra declaravit in Brevis suo expedito die
vigesima Octobris 1626. & rursus in alio si-
mili die 17. Septembris anno 1627. his verbis:
Nos attendentes huiusmodi infidelium matri-
monia non ita censerit, quin necessitate sua-
dente dissolvi possint &c. & quidem in hoc
gravissimæ causæ sunt, immo necessitas ad con-
versionem illorum infidelium: dignetur Sanctitas
Vestra ex benignitate apostolica concedere
Provinciali Societatis Iesu facultatem, ut
ipse, & ii ex Societate quibus conversionem
gentis demandaverit, & communicandam cen-
suerit, possit, occurrente casu, & facto exa-
mine, & manente dubio de valore prioris matri-
monii in infidelitate facti, vel magna difficul-
tate repetendi primum coniugem iam dimissum:
possint, inquam, ad conversorum mantentionem
in fide, & obedientia legum ecclesiasticarum
dispensare cum eiusmodi conversis, ut possint
post baptismum contrahere verum matrimonium
in facie Ecclesiæ. Hoc enim modo Sanctitas
Vestra infidelibus illis aditum ad Ecclesiam
patefaciet, quem demor. ocludere conatur,
prout de Vestre Sanctitatis benignitate sperare
lubet, quam Deus &c.*

„Urbanus Octavus, indicto sapientum
„virorum super ea re consulto, pronuntiavit,
„non videri sibi speciali sua dispensatione
„opus esse, ubi Doctorum sententiæ utrim-
„que probabiles intercederent, sequentes opi-
„niones, pro conditione locorum, ac ho-
„minum, barbaris favorabiliores. Salva in-
„terim utriusque partis auctoritate, sinerent
„doctis hominibus sentiendi libertatem.
„Constans igitur Sociorum plerorumque in
„his terris degentium opinio praxi confir-
„mata fuit, horum barbarorum matrimo-
„nia, ob rationes supra relatas, nulla esse,
„& posse barbaros ad fidem conversos, quam-

„cumque baptizatam reiectis aliis, in con-
„iugem sumere. Quamquam eam semper
„adhibere cautelam, quam rei gravitas
„postulabat. „Hactenus (subdit Teril-
„lus) P. Nicolaus de Theco.

IX. Hac descripta historia sic arguit P. Terillus loc. cit. „Ex hac narratione multa
„sciuntur. Primum est, Urbanum VIII. a
„Missionariis evangelicis interrogatum fuisse,
„quomodo in re difficili, ad ius naturæ, at-
„que ad matrimonii validitatem spectante,
„se gerere deberent. Hi enim, ut absque
„scrupulis, ac tutius procederent, supplici-
„ter rogarunt ut facultatem cum infideli-
„bus illis ad fidem conversis dispensandi tri-
„buere dignaretur, quando post factum exa-
„men, dubium adhuc esset, an matrimo-
„nium in infidelitate contractum esset vali-
„dum &c. Pontifex, quod sui muneris erat,
„eos directurus, ac salutis, & conscientis tam
„Missionariorum, quam infidelium conver-
„sorum consulturus, examen peritorum ad-
„hibuit, illoque præmissio, respondit, sibi
„videri opus non esse speciali dispensatione,
„quando probabiles hinc inde Doctorum
„sententiæ existerent, sequerenturque proin-
„de opiniones barbaris favorabiliores: sic
„enim eos tutos fore, nec alio opus esse ad
„dubia scrupulosque tollendos. Hoc respon-
„dit Pontifex: & nisi hoc respondisset, quæ-
„stioni petiti non satisfecisset, nec oves
„anxias, quod humillime petebant, dire-
„xisset. Hæc autem responsio prorsus docet
„licitum illis esse sectari quamcumque opi-
„nionem certo probabilem barbaris favorabi-
„liorem; quamvis illa minus probabilis fue-
„rit. Ergo Urbanus VIII. quoad omnia
„benignam sententiam esse veram, non tam
„censuit, quam curam ovium exercens, fi-
„delesque requisiti post maturam consulta-
„tionem pacens declaravit.

X. P. Tyrus Gonzalez de recto usu opi-
„nionum probabilium diss. xiv. hanc eandem
„historiam, & oppositionem Terilli describit,
„narratque, quemdam doctum Professore
„Iesuitam dissertationem scripsisse adversus
„hanc Terilli historiam, & argumentationem
„inde arcessitam. Tria in hac dissertatione,
„teste P. Gonzalez, demonstrantur. Primum
„nullum documentum a P. del Techo, sive
„a P. Terillo afferri, quo ostendatur, authen-
„ticum esse Urbani VIII. rescriptum. Alter-
„rum, admissio præfati rescripto, nihil in eo
„contineri nostræ doctrinæ adversum. Tertium
„interpretamentum pontificiæ declarationis quod
„Terillus exhibet, vanum esse, & commentitium.

XI. Et ad primum quod obtinet, P. del Techo vocale responsum Urbani refert, non Pontificis, sed propriis verbis expressum. Vocalia autem Pontificum responsa, historicorum verbis, & sensu narrata, ut fabulosa, docti omnes reiciunt. P. del Techo refert propria verba, quibus Ioannes Lugo exposuit difficultatem, ortam in provincia Paraquariæ, & verba formalia Pontificis præterit? Ergo ex hoc solo capite in fabulis habenda est præfata historia.

XII. Tora ergo argumentatio Terilli, eruta ex historia P. del Techo, similis illi est quam Casuista plures repetunt ex declarationibus trium summorum Pontificum, ut evincant, tempore ieiunii licitum potum cocholatæ. Augustinus de Padilla, Archiepiscopus in India Lib. II. hist. Regni Mexicani cap. lxxxiv. conceptis verbis narrat, Gregorium XIII. declarasse, eiusmodi potum non obstare ieiunio. Et tamen vel ipse Leander a SS. Sacramento III. Part. tract. I. §. 2. reicit ut commentitiam hanc pontificiam declarationem; licet se eam vidisse testetur Archiepiscopus de Padilla. Eam pariter reicit Leander a Murcia quest. xv. Numquid maior adhibenda fides erit historię P. del Techo, qui nec testatur se vidisse Urbani VIII. rescriptum; sed forsitan ab aliquo benigno Probabilista narrari audivit? Quid quod ipsa narratio P. del Techo falsam se prodat. Narrat Guarana gentis primores tot pellices alere, quot eorum libido, & auctoritas a popularibus suis impetrabat; idque impedimento esse ne christianam religionem profiteantur, audientes, Christianos una debere contentos esse uxore. Deinde subdit: Accessit huic obstaculo nimia quorundam Sociorum religiositas, eiusmodi homines ad primam uxorem adigere volentium. Alii, dempto scrupulo, religionem christianam ineuntibus; quamcumque vellent ex pellicibus pro uxore permittebant. Si prima mulier vera sit uxor; nullum apud Socios dissidium. Si omnes sunt pellices; nullum pariter dissidium, quin homines illi, quam maluerint, pro uxore habere possint. Crassior error est in quod subdit, quod Doctores scholastici super hoc dissentiant. Nam scholastici omnes adfirmant etiam inter infideles esse vera coniugia, dummodo adsit consensus ad valorem matrimonii requisitus; tamen sacramenti vim nullam habeant. Utrum vero sincero mutuo consensu populi Guaranae connubia inirent, Doctores scholastici non disputarunt. Errat quoque P. del Techo, dum subdit, ob eorum opinionum di-

versitatem ad summum legum Interpretem recursum esse. Nam, ut ex verbis P. Lugo colligitur, recursus factus minime fuit ad Pontificem, ut rem dubiam declararet; sed ut facultatem impertiret dissolvendi matrimonium, inter infideles inijtum, casu quo dubium esset de eiusdem valore. Deceptus ergo est P. del Techo; facta narrat quæ ad prudentis critices leges exacta, ad fabulas emananda sunt.

XIII. Tandem, admisso disputationis gratia pontificio rescripto, nihil ex eo eruitur quod nostræ adversetur sententiæ. Propositum Pontifici fuit gentis Guaranae coniugia non videri legitima, cum feminas viri illi ducant non aliter ac nostri famulas: easque vel senescentes, vel infirmas, vel ineptas, pro ingenio dimittant. Nec signum aliquod adhibent, cum eas sibi copulant, diversum ab eo quo concubinam ad mensam recipiunt. Quare illa matrimonia reputabantur ab aliis invalida; alii vero valida existimabant. Dubium non erat circa ius aliquod, sed solum circa facta. De his opinionibus variis super diversis factis Pontifex loquitur in illis verbis: Non videri sibi speciali dispensatione &c. Quid quod Socii in varias abeuntes sententias poterant ex utraque parte probabilitatem attingere? Nam reapse quandoque, & penes aliquos infideles illa matrimonia poterant esse nulla, & ut talia communiter putabantur. Et cum Socii opinionibus barbaris favorabilioribus utebantur, infidelibus permittebant facultatem ducendi ad libitum uxorem. Contra valida interdum esse poterant ob varias circumstantias: quia revera sincero mutuo consensu peragebantur. Quare iuxta circumstantiarum varietatem alii valida, alii nulla reputabant eiusmodi matrimonia: & utraque pars poterat verum attingere, ob factorum varietatem. Quapropter inunctum est ne alii alios vexarent; sed salva interim utriusque partis auctoritate, siverent doctis hominibus sentiendi libertatem.

XIV. Non aliud ergo ex pontificio rescripto erui potest, nisi nos non teneri tutiora sectari, nec semper necessariam esse omnimodam certitudinem; sed post adhibitam diligentiam in veritatis inquisitione posse nos acquiescere iis quæ nobis verisimiliora apparent. Communiter pii doctique viri existimabant, post veritatis investigationem non contrahi apud Guaranae gentis infideles vera matrimonia; & iuxta hanc opinionem, quam veram existimabant, permittebant quam mallent uxorem eligere. Quid hic quod nostræ

stræ adversetur doctrinæ? Nec enim nos docemus, sequenda esse tutiora, aut certitudinem evidentem necessariam semper esse.

XV. Quæ Terillus ex historia hætenus expensa colligit, falsa, pugnans, & vana omnino sunt. Primum tamquam rem certam prodat, Urbanum rogatum fuisse ut manifestaret, quomodo Missionarii in re difficili circa ius naturæ se gerere deberent. Hoc autem falsum est. Pontifex enim consultus fuit super opinionibus quas propugnabant docti, piique Missionarii Paraquariæ, declaravitque, posse uti opinionibus barbaris favorabilioribus, quæ scilicet post debitam diligentiam apparent probabiliores. Quare magis falsum est quod in descripto num. 9. textu subdit Terillus, videlicet Pontificem docere, licitum esse uti quacumque opinione certo probabili: quantumvis sit minus probabilis. Hoc est purum commentum Terilli. Approbavit Pontifex ut Missionarii sequerentur opinionem barbaris favorabiliorem, illam nempe quæ verosimilior existimabat, matrimonia illa nulla esse ob defectum mutui consensus. Quid plura? Terillus Pontificem efficit auctorem damnatæ sententiæ, ut evincat illum favere Probabilismo. Inquit enim interrogatum Urbanum fuisse a Missionariis, quomodo in re difficili ad ius naturæ, & validitatem matrimonii spectante se gerere deberent. Approbavit ergo, Terillo teste, Urbanus usum opinionis minus probabilis in celebratione sacramenti matrimonii. Ergo approbavit in sacramentis perficendis usum opinionis minus probabilis. Porro non modo hoc repugnat doctrinæ Ecclesiæ, verum etiam opinioni ipsius Terilli, de consc. quest. xxiv. num. 6. oppositum docentis. Si plura hac de re cupis, legis P. Tyrsum Gonzalez diss. xiv.

XVI. Obicit Terillus una cum Caramuele plures pontificias dispensationes iuxta opiniones minus probabiles. Alexander III. inquit, relaxavit professionem monasticam, ut B. Nicolaus Iustinianus matrimonium contraheret. Hoc idem privilegium impertit Constantiæ Regis Rogerii filix, licet Moniali professæ. Pius V. & Gregorius XIII. pluries dispensarunt super matrimonio rato. Gregorius I. & Alexander VII. facultatem impertierunt ut Sacerdos consecraretur in Episcopum ab uno solo Episcopo.

XVII. Respondet Paulus Comitulus, Pontifices semper probabiliora sequi. In Romanorum Pontificum responsis illud animadvertas, cum de eadem re duas sententias contra-

rias explicarint, eos probabiliores semper esse complexos. Lib. V. quest. xv. Idem adfirmant Fagnanus, Gonzalez, Gonet, & alii. In præfatis ergo dispensationibus Pontifices secuti sunt opiniones probabiliores. Plures Scholastici ad fabulas amandant recentitas dispensationes Alexandri III. super professione monastica. Hos secutus nuper est P. Carrattinus in sua vita claustrali diss. vi. in scholiis adiectis epistolæ eruditi P. Nicolai Iustiniani. Sed revera Carrattini commenta parvi pendenda sunt: ineptissima enim paradoxa confarcinat in præfatis scholiis. Sed hæc præter institutum dicta sint.

CAPUT IX.

Ultimum, simul & potissimum principium probabilisticum a prudentie regulis repetitum, convellitur.

I. **T**Ria principia probabilistica, videlicet possessio libertatis adversus legem: lex dubia non est lex; lex aeterna per se, & lex per accidens, hætenus labefactata a nobis fuerunt. Hæc tria principia sunt veluti fossa, & vallum, quarti principii, quod discutere in præsentia aggredior, quodque Probabilistæ vocant principium principiorum, & fundamentum fundamentorum. Hoc principium sequenti clauditur syllogismo.

II. Omnis doctrina certo probabilis est doctrina certo prudens. Opinio minus probabilis in conspectu probabilioris est certo probabilis. Ergo est doctrina certo prudens. Hinc alium eliciunt syllogismum. Qui prudenter operatur, non peccat. Qui amplectitur opinionem minus probabilem, prudenter operatur. Ergo qui sequitur opinionem minus probabilem, non peccat.

III. P. Antonius Terillus, Probabilistarum Reflexistarum facile princeps, fuse explicat hanc argumentationem, quam ineluctabilem vocat. De consc. quest. xxiii. num. 133. Hac ratione omnes benigne sententiæ Auctores utuntur, tamquam valido, & irrefragabili argumento, quale revera est, ad stabilendam suam sententiam. His gloriofis grandiloquiis propagare student Probabilismum docti iuniores.

IV. Quæret quispiam, cur primo loco non resutaverim hoc Probabilistarum principium? Ut scilicet eorum verbis evincerem, esse vanum futileque sophisma. Siquidem, ut hoc principium Probabilistæ defenderent, excogitarunt tria principia, quæ hætenus evicimus esse

esse immania paradoxa. Quare expediens iudicavi isthuc remittere huius principii examen, ut, ostensa aliorum principiorum, quæ ut istius propugnacula excogitata sunt, fallitate, efficacius illud labefactarem.

V. Relatus syllogismus, cui totam probabilisticam doctrinam fidunt adversarii, purus putusque est paralogismus. Ipsa propositio maior suas excipit difficultates. Nam datur opinio certo probabilis, cuius tamen usus proscriptus est ab Innocentio XI. Verum, ea nunc admissa, minor aperte negatur. Hæc secunda propositio est Probabilistis veluti primum per se notum; Antiprobabilistis est principium per se falsum. Breve audiamus colloquium Probabilistam inter & Antiprobabilistam. *Probab.* Opinio minus probabilis in conspectu probabilioris certo probabilis est. Ergo certo prudens. *Antiprob.* Negatur antecedens. *Probab.* Evinco anteced. Opinio minus probabilis, etiam in conspectu probabilioris, gravibus nixa momentis est; estque rectæ rationi conformis: ergo &c. *Antiprob.* Negatur antecedens. *Probab.* Illa opinio certo probabilis est quæ gravi nititur iudicio prudentum, & peritorum. Opinio minus probabilis, etiam in conspectu probabilioris, iudicio nititur graviorum Doctorum, & prudentum Theologorum. Ergo opinio prudens est regula certa humanarum operationum. Hoc est ultimum Probabilistarum effugium: isthic receptui canunt, & prænas iactant: & tamen verba tantum diversa sunt a primo syllogismo, sensus idem. Minor ultimi syllogismi falsa est. Quare per verbum *nego* totum ratiocinium in nihilum occidit. Verum quia Probabilistæ hanc agumentationem gloriose extollunt, lubet caput istud in sequentes §§. tribuere, ut quam falsum sit hoc quod ipsi extollunt principium, evidentius ostendam; & gravissima, quæ inde dimanant, absurda explicem.

§. I.

Appellatio Probabilistarum ad prudentes, & doctos absurdorum plenissima.

I. **T**Ota vis factæ demonstrationis in dotos & prudentes revocatur. Opinio, inquit, minus probabilis, etiam in conspectu probabilioris, iudicio nititur graviorum Doctorum, & prudentum. Qui sunt hi prudentes, & quot? Unus sufficit, dummodo pius doctusque sit, & innior. Dico secundo (scribit P. Rodes disp. 11. de act.

hum. quest. 11. sect. 3. §. 1.) *sufficere omnino ad opinionem probabilem ut eam Doctor aliquis magni nominis, & pius, PRÆSERTIM RECENTIOR, teneat.* Primus istius doctrinæ inventor, ut alias diximus, & dicendum est iterum, fuit hæreticus Celestius. *Non tibi sufficit unus Sacerdos?* apud S. Augustinum *Lib. de peccat. orig. cap. 111.* Vasquez, & Thomas Sanchez requirunt, hunc doctum, prudentemque Theologum afferre rationes debere quæ tibi etiam probentur. Verum P. Rodes hanc opinionem reicit, ut Rigorismum: quoniam auctoritas magni Probabilistæ magna ratio est. Sic ille ibidem persequitur: *Respondent Sanchez, & Vasquez, unus Doctoris auctoritatem non sufficere ad opinionis probabilitatem, nisi rationes habeat quæ tibi probentur. Ego existimaverim esse necesse ut ALIQUAS habeat rationes; sed necesse NON esse, ut illa mihi probentur in seipsis: quia viri magni auctoritas satis est MAGNA RATIO, ut iudicem rationes illas esse probabiles, quibus sententiam suam confirmat.* Ioannes Sacher, Probabilistæ celebris, addit, probabilitati satis esse, doctum iuniorum *perfunctorie* disceptare *questionem, disp. xlv.* Sed ut brevitati consulam, communem Probabilistarum consensionem in hoc puncto describam verbis P. Claudii La-Croix, qui *Lib. 1. num. 377. pag. 37.* hæc habet. „ Si quis iudicet, opinionem alienam esse probabilem, *quamvis videatur esse falsa,* ideoque, spectatis principis directis, usus illius videatur esse illicitus; si tamen de hoc certus non sit, valde probabile est quod ex principis reflexis possit sibi formare prudentis dictamen, & secundum eam opinionem operari dicendo. *Iudico quidem opinionem illorum esse FALSAM; quia tamen hoc mihi incertum est,* & Auctores me sapientiores, qui opinionem possunt redere certo probabilem, dicunt illam esse veram, ego quoad hanc operationem me accomodabo illis, & interea præscindam a directæ opinionem meam. Ita absolute tenent Azor, Vasquez, Lessius, Valentia, Salas, Bonacina, Sotus, Bannez, Serra, Bardi, Tannerus, Sanchez, Terillus in *Reg. quest. xxii. questiuic. 35. nura. 12. clarissime quest. xlv. num. 6. aliique plurimi,* & gravissimi *art. 6. §. 5. & Mendo in statut. disp. xiii. quest. xv.*“

II. Quam sit hæc doctrina monstrosa, colliges, continuo ac sequentia formaveris ratiocinia. Admissa præfata doctrina, quicquid pro

pro vero divendere falsum poterit, & mendacia veritatis loco evulgare. Nam quod iudicas falsum, alteri verum esse potest. Ergo quod tu iudicas falsum, tuo posito iudicio, poteris reputare verum, alterius auctoritate ductus. Mendacium, inquis, contra mentem est. Distinguet Probabilista: contra mentem directam, concedo; contra mentem reflexam, nego. Licitum est operari iuxta aliorum opinionem, quam tu directe falsam iudicas, hæc sola ratione reflexa, quod aliis vera sit. Et non erit licitum falsum loqui, quando iudico probabile, ab aliis hoc meum falsum reputari verum?

III. Admissa relata doctrina P. La-Croix, & Probabilistarum, Christianorum quisque poterit sibi comparare Summam quampiam Bertini, Berroldi, Bertualdi, Summam Dianæ, Escobarii, Baunii; & quamlibet opinionem ibi repertam, & suæ libertati faventem, dummodo damnata ab Ecclesia non sit, eligere, & pro regula conscientie complecti. Hæc est ipsissima P. La-Croix, & citatorum Auctorum doctrina. Porro adeo immane est absurdum istud, ut omnia christiænæ religionis fundamenta ab imis suffodiat. Hoc quippe admissio principio, superfluum est moralis Theologiæ studium, superflua investigatio veritatis, superflua preces, quibus legis notitia a Deo imploretur. Aperiantur Summæ Diana, Escobarii, Baunii, Leandri, Zanardi, La-Croix. Auctores isti penes Probabilistas graves sunt, pii, docti, prudentes. Vix pagina est in qua non occurrant opiniones directe contrariæ; quarum altera te peccare asserit, si hunc celebris contractum, altera negat. Quæque opinio hac auctoritate, quæ magna ratio est, munitur. Ita Diana. Ita Tamburinus. Ita Sanchez. Ita Moya. Ita La-Croix. Ita Terillus &c. Ita Zanardus. Ita Manriquez. Ita Sporer.

IV. Mercatorum ergo, artificum, ministrorum, & cuiusque status Christianorum quisque, missis consultatoribus, & Theologis, aliquam ex citatis Summis comparare poterit, & potissimum Escobarianam, & opinionem sibi favorabiliorem, quam in eadem repererit, seligere; dummodo proscripta ab Ecclesia opinio non sit, & defendatur ab Auctore sicut modernis absque censura. Quis nunc non sentit tanti absurdi horrorem?

V. Sub alio aspectu proponitur principium probabilisticum. Opinio damnabilis ab Ecclesia non est probabilis. Ecclesia damnavit centenas propositiones, quas non unus, aut quatuor, sed plusquam viginti Auctores graves,

& probi defendebant. Ergo non omnis opinio quam docent viri graves, & docti, semper probabilis est. Hæc propositiones ante decreta Alexandri, & Innocentii aut erant probabiles, aut improbabiles. Alterutrum fateantur oportet. Quodcumque autem dixerint, proprio renantiant principio. Et primum nequeunt negare vi proprii principii, probabiles fuisse centum & amplius propositiones ante pontificia decreta, cum non ab uno alterove, sed magis communiter a Probabilistis earum plures defenderentur. Probabiles ergo erant. Quo posito, infero: ergo etiam opiniones quas nunc defendunt Theologi recentiores, damnari ab Ecclesia queunt. Nec enim privilegio infallibilitatis huius sæculi Moralistæ fruuntur; nec maiori præ antiquioribus Theologis potiuntur auctoritate. Evidens ergo est vi probabilistici principii, opiniones indicatas, antequam damnarentur, fuisse probabiles.

VI. Porro laudatas propositiones, a viris magnis defensas, non fuisse probabiles, hoc pacto evinco. Illæ opiniones haud sunt vere probabiles quæ Ecclesiæ iudicio scandali plenæ sunt. Eiusmodi sunt propositiones damnatæ. Ergo probabiles non sunt, nec fuerunt. Ergo non omnes opiniones minus probabiles reputari probabiles debent, eo ipso quod eas viri docti, prudentesque doceant. Reponit Probabilista, laudatas propositiones non esse post promulgata decreta pontificia probabiles; fuisse vero, antequam decreta prodirent. Iam ostensum est, Doctores ante decreta papalia iudicasse sententias istas probabiles. Sed dico, illorum iudicium fuisse falsum imprudensque. Ergo falsum, & imprudens quod iudicium esse potest quo nunc moderni Probabilistæ iudicant, opinionem minus probabilem esse veram operandi regulam. Ergo falsum est principium, quo Probabilistæ confugiunt ad recentiorum prudentiam.

VII. Clarius rem explico. Probabilistæ revocant probabilitatem opinionis in auctoritatem Casuistarum, tamquam in supremum tribunal. Hæc illorum probabilitas vera & realis sit oportet. Nec sufficit quod apprehendatur ut probabilis. Quoniam hæc probabilitas regula est voluntatis, operationis honestæ, sanctæ, & meritoria vitæ æternæ. Probabilitas ficta, & apparens nequit efficere ut opera quæ mala sunt, bona, & honesta evadant, mereanturque æternam vitam. Nisi dicere Probabilistæ velint, meritum, bonum, & malum esse ENTIA RATIONIS, & IDEAS Platonicas, atque figmenta huma-

næ mentis. Auctoritas itaque Theologorum nequit tribuere opinioni falsæ veram realemque probabilitatem, sicut nec operi suapte natura vitioso bonitatem realem. Ex quibus hoc conficio argumentum. Principium unicum in quod resolvitur demonstratio, nequit esse fallax; sed certum, firmumque sit necessum est. Atqui prudentia, & auctoritas, in quam Probabilitas refundunt propriam demonstrationem, fallax est. Ergo fallax vanumque est potissimum, ac unicum probabilistici systematis principium.

VIII. Hæc argumentatio, clamant Probabilistæ, non minus Antiprobabilissimum, quam Probabilissimum destruit. Quot opiniones probabiliores damnatæ? Eiusmodi opiniones ante decreta pontificia erant ne probabiles? Si ais; ergo pontificia decreta improbabiles illas effecerunt. Si negas fuisse probabiles; ergo nec opiniones nunc reputatæ probabiliores, probabiles sunt.

IX. Hæc argumenti retorsio evincit, Probabilitas vel ipsum ignorare controversiæ nostræ statum. Confundunt illi suum cum nostro systemate; propterea fallaciter ratiocinantur. Tantum nostrum ab illorum systemate distat; quantum verum a falso. Paucis rem demonstro. Nos cum Davide Psalm. cxviii. clamamus: *Viam veritatis elegi.* Conscientiæ nostræ positiva regula reapse talis sola veritas est. Hæc veritas non semper certo, & evidenter dignosci a nobis valet. Sæpe fat est ut verosimilius, & probabilius, quoad fieri potest, attingatur. Sit hæc opinio probabilior vera sit, vera quoque regula est honestæ operationis. Si opinio, licet probabilior, licet probabilissima, falsa sit, non vera sed falsa est conscientiæ nostræ regula; & operatio, falsa opinione directæ, vitiosa est. Si tamen ignorantia veritatis invincibilis fuerit, tunc piaculo nobis non imputatur. Hæc omnia fusius supra demonstrata sunt.

X. Opiniones ergo probabiliores, vel probabilissimæ, in re falsæ, antequam damnarentur, falsæ erant, & improbabiles. Pariter opiniones quæ nunc reputantur probabiliores, aut probabilissimæ, si falsæ fuerint, sunt reapse improbabiles. Probabilitas apparens potest interdum nos excusare a culpa; numquam vero efficere ut actio materialiter mortifera, sit formaliter vitæ æternæ meritoria.

XI. Toto celo ab hac doctrina distat systema probabilisticum. Probabilitas ficta, & apparens est iuxta Probabilitas positiva regula honestæ operationis; quod aliis ver-

bis sic exprimere possumus: Falsitas est regula veritatis: mensura virtutis malitia est. *Theologia ista* (scribit perdoctus Iesuita Camargo Lib. II. contr. 1. art. 3. num. 38.) *non a magistro nostro Christo, vera sapientia, & luce, sed ab alio principio esse videtur. Quis enim credat, eos* (qui sic in tenebris quasi in luce ambulant, Job. xxiv.) *tenere viam Christi dicentis de se ipso: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris* (Ioan. viii.) *nisi qui credat tenebras esse lucem, id est errorem esse veritatem?* Iuxta Probabilitas duæ opiniones contradictoriæ possunt esse simul probabiles, & tamen necessario alterutra falsa est. Probabilitas ergo adversariorum præscindit a veritate, & falsitate. Iuxta ergo Probabilitas propositiones damnatæ ante decreta pontificia erant non tantum apparenter, sed realiter probabiles. Et hæc realis probabilitas post decreta pontificia immigravit in realem falsitatem, & in scandalum.

XII. Alio ex capite repellitur probabilisticum principium. Si opiniones in se falsæ, & scandalosæ, dum a piis, & prudentibus, doctisque Theologis reputantur probabiles, sufficientes essent conscientiæ nostræ regulæ, si opera nostra, mala natura sua, directæ eiusmodi probabilitate, essent honestæ, & paradisi meritoria: superflua fuisset damnatio pontificia, & superflua foret futura quæque damnatio: quod sic evinco. Iuxta Probabilitas opinio certo probabilis regula tuta est honestæ, & meritorie operationis: quoniam ignorantia invincibilis falsitatis, & malitiæ operationis non excusat modo a culpa, verum etiam efficit ut operatio materialiter mala, & vitiosa fiat honesta, & vitæ æternæ meritoria. Hoc posito, ceu principio certo, & inconcusso, penes Probabilitas, infero. Ergo minus provide summi Pontifices damnarunt ut falsas, perniciosas, & scandalali plenas, propositiones indicatas. Si in praxi honestatem dirigebant, & æternæ vitæ merita fovebant, augebantque; ut quid illas, *tamquam scandalosus, & in praxi perniciosus* proscrisperet? Cur bonam Christianorum interturbarent fidem, pacemque? Opinio probabilis favet libertati, iugi evangelici severitatem gelunit, facilem celi viam reddit, iterque asperum lævigat. Alia ex parte, æque animæ prodest opinio falsa ac vera, quando invincibiliter veritas ignoratur. Invincibiliter proorsus ignoratur opinio falsa, quoties doceat a quatuor, vel sex doctis iunioribus, ne sicam ab uno. Æque meretur Probabilitas mentiens, & peritans, si invincibiliter existi-

stinet se verum dicere, ac Probabiliorista verum dicens. Ergo imprudenter, & frustra Pontifices summi damnarunt propositiones ut *perniciosas in praxi*; si in praxi proficuae sunt, & valde commodæ; si suave efficiunt Christi iugum, libertati indulgent, unaque præmium vitæ æternæ, meritumque promovent, & augent, & sub amabili erroris velo in paradysum perducunt. Ergo non modo superflua, verum etiam perniciofa est pontificia propositio proscrisptio: quoniam privat Christianos tanto commodo, & suavitate, illosque periculo succumbendi evangelico iugo, atque æternæ iacturæ discrimini exponit. Quid mullitas? Aut opiniones propugnatae a doctis iunioribus ut probabiles, sunt mensura, & regula honestatis, meritique supernaturalis, tametsi falsæ; aut secus. Si primum; ergo intempestive ac iniuste illas ut *in praxi perniciosas, scandalique plenas* Pontifices damnarunt. Si secundum; ergo Probabilissimus error est, illusio, & seductio. Rotent se Probabilistæ in utrumque latus, numquam heinc evadent.

§. II.

Alia absurda hanc probabilisticam appellationem consequentia.

I. **P**ropriam conscientiam est regula proxima operationum nostrarum, ut dictum est; secus aliena. Sicut enim non aliena, sed sua mente homo est; ita non aliena, sed sua mens regula est propriæ voluntatis, & operationis. Nihil ergo monstriosum quam quod dicunt Probabilistæ, te posse deponere propriam conscientiam, seu propriam regulam, qua iudicas contractum usurarium, & aliena opinione, seu regula uti, quæ ostendit contractum esse licitum. Reponit Terillus *de regul. mor. quæst. xxxv.* nos confundere regulam obiectivam cum regula formali. Alienam opinio est regula obiectiva; propria conscientia est regula formalis. Quando aliena opinione utimur, non propterea reicimus propriam conscientiam; sed eam adhibemus tamquam regulam formalem.

II. De more, verborum vanitate, seu vaniloquentia Terillus ludit. Nemo adeo delirat, ut dum quis opinatur, iudicat, ratiocinatur, asserat aliena mente opinari, ratiocinari, iudicare materialiter. Nec in sensu formali, & iuxta communem sensum intelliguntur. Exemplis rem declaro. Narras non quæ ipse sentis, sed quæ tibi naranda

præcipiuntur: tum aliena lingua loqueris. Iudicas non quæ tu vera, aut falsa cognoscis, sed quæ scis ab aliis ut vera, aut falsa reputari: tum aliena mente iudicas, non aliena mente materialiter accepta, sed aliena mente formaliter considerata; seu uteris propria mente sub aliena regula, uteris proprio equo, sed Paulo frenum moderante, & dirigente. Nec enim alienam opinionem assumis, ut eam discutas; sed ut eidem propriam mentem, tamquam vile mancipium, subicias. Nec est quod reponas, propria mente te ordiri telam illam araneorum reflexionum: quoniam hæc omnia prættas, repudiata propria conscientia, seu dictamine, & ut servus alterius. Omnes quippe reflexiones subiectæ sunt aliorum auctoritati; tuæque directæ conscientiæ, seu opinioni repugnant. Sed de hoc iterum infra.

III. Probabilistæ nobis depingunt propriam conscientiam, propriumque iudicium, ut omnium malorum fontem. P. Paulus Segneri in suis epistolis contra suum Generalem P. Gonzalez passim eidem improperat Probabilissimum subiectivum. *Non è, nè sarà giammai* (inquit ille epist. III. pag. 293.) *questa la buona regola nelle opinioni, che s'hanno a praticare come vere, stare al giudizio diretto, cioè al proprio.* Subdit: *La prudenza propria è la prudenza che scaturisce dal giudizio diretto. La prudenza altrui è la prudenza che scaturisce dal giudizio riflesso.* Duplex prudentia, altera directæ, altera reflexæ. Mea prudentia directæ, peracto serio examine, iudico labe usuræ infectum contractum: persuasum quoque mihi est, sapien-tiores, probioresque Theologos in meam concedere sententiam. Hanc prudentiam, seu conscientiam *directam* contemnere debeo, ut colligam emolumentum peragendi contractum ab omni usura purgatum. Reflexo, alios Theologos doctrina, & numero etiam inferiores, ut iustum propugnare contractum. Etiam isti tamen candide fatentur, meam sententiam, meorumque sapientum verosimiliorem esse, atque securiorem. Sed quia hæc mea sententia omnino evidens non est; idcirco, subdunt, probabile est, probabilitate tamen minori mea, contractum ab usura immunem esse. Tum ego, repudiata propria conscientia *directa*, formo conscientiam, seu prudentiam *reflexam*; & hac conscientia *reflexa* in eo contractum ut licitum, quem conscientia *directa* iudico usura pollutum. Hæc Terilliana, seu probabilistica doctrina, *che veggo ben io* (pergit Segneri epist. III. pag. 320.)

320.) di ripetere più volte. Ma che può farfi tante volte conviene ripeterla, quante l'Autore ritorna in queste sue massime capitali a darne occasione, non ricordevole di quelle insigne parole dell' Ecclesiastico, Ne innitaris prudentiæ tuæ, da me citate in uno degli articoli precedenti. Assimilat proprium iudicium culmo cannabino, alienum nodosæ quercui. Hactenus ex Segueri.

IV. Ut absonum commentum penitus repellam, ab Scriptura sancta orsa capio. Clamat Ieremias cap. XXIII. *A Prophetis Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt.* Admonet Matthæus cap. VII. *Attendite a falsis Prophetis.* Inculcat Paulus ad Tim. IV. *Erit tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria coaccervabunt sibi magistros prurientes auribus; & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* Iubet Ioannes: *Nolite omni spiritui credere. Quid ergo agendum? Sed probate spiritus, si ex Deo sint.* Sed qua via falsos a veris distinguemus? En falsos. *Qui prurunt auribus,* inquit Paulus. Ita est, subdit Isaias cap. III. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Idem confirmat Hieronymus Lib. II. contr. Iov. *Pseudopropheta semper dulcia pollicentur.* [S. Augustinus hæc scribit Lib. de persév. cap. XXI. *Neminem velim ita amplecti omnia mea, ut me sequatur, nisi in his quibus me non errare perspexerit.* Et Probabilistæ volunt nos eos sequi quos verosimilius directe iudicamus errare? Cur hoc? Quia errant in commodum libertatis nostræ: quia errant faventes cupiditatibus nostris. Non persuadent, ut submittamus iudicia nostra Prophetis, & Patribus, quia severe loquuntur; sed Casuistis recentioribus, qui aures demulcent, & desideriis nostris blandiuntur. Audi Bernardum serm. de triplic. custod. man. ling. & cord. *Utilis est frater qui tibi loquitur, sapiens est, religiosus, ac timens Deum. Plus dico, Angelus est, & Angelus lucis. Etiam sic cave tibi ne audias, unde ladaris. Nec personam tibi velim suspectam esse, sed linguam, præsertim sermocinatione communi. Bona quidem columbæ simplicitas, sed in hac parte quoque serpentis astutiam non omittas. MARIA ne angelicum quidem verbum sine discussione præteriens, cogitabat qualis esset ista salutatio.* Numquid Probabilistæ improperebant Prophetis, Patribus, ac ipsi divinæ Matri, quod plus iusto detulerint proprio iudicio?

V. Sed pressius Probabilistas urgeamus. Proprium iudicium directum, & propria voluntas sunt duo illi pestiferi fontes, unde scaturiunt omnia mala. Cur? Quod iudicium directum est iudicium proprium. Bene habeat. At iudicium reflexum nonne proprium est? Mutuo ne iudicium istud reflexum accipis? Iudicium directum conforme est æternæ legi, & concupiscentiæ oppositum: ideone malorum origo? Iudicium reflexum oppositum est æternæ legi, & cupiditati consentaneum: & ideo sanctum? Ne multa, iuxta Probabilistas numquam homo proprio, sed alieno iudicio, aliena mente iudicare deberet.

XI. Inquit Ecclesiastes cap. VI. *Consiliarius sit tibi unus de mille.* Duorum contra disputantium unus est verus sapiens, ut docet Augustinus de utilit. credend. cap. XII. *Am nullum eorum, aut certe unum necesse sit esse sapientem.* Prudentia, cum virtus intellectualis sit, necessario verum agibile respicit. Falsum, quantumvis existimatum verum, numquam poterit esse obiectum virtutis prudentiæ. Disputantium ergo prudentes alii, & alii imprudentes. Sed beati Probabilistæ (scribit Camargo Lib. I. contr. VIII. art. 2. num. 21) quibus nullo discrimine, nullo labore, nulla difficultate turmatim ulro etiam occurrunt viri prudentes, atque sapientes, quorum auctoritate, eaque irrefragabili, opiniones morales passim obvia, humanæ libertati faventes, reddantur vera, ac certo probabiles; indeque earum usus certo, & infallibiliter honestus, liberque a minimo periculo aberrandi a via salutis. Adeo felicia sunt tempora nostra præ temporibus Augustini, & Bernardi!

VII. Cum ergo evidens sit, in opinionibus probabilibus contradictoriis disputantes alteros esse prudentes, alteros imprudentes; consequitur, appellationem probabilisticam ad prudentiam recentiorum esse purum putumque sophisma. Quod clarius evinco. Vos, Probabilistæ, iudicando opinionem minus probabilem, iudicatis eodem actu Auctores vestros minus esse prudentes: iudicatis verosimilius esse, illos decipi in illa ipsa opinione quam vos, illorum auctoritate nixi, probabilem reputatis. Porro quid absurdius quam illorum invocare testimonium quos vos ipsi probabilius iudicatis falsum esse testaturos? Quis umquam in aliqua causa illos advocat testes quos verosimilius iudicat falsos esse quam veraces?

VIII. Theologi, reponunt Probabilistæ, in quorum auctoritatem revocamus probabilitatem, absolute sapientes, & prudentes sunt,

sunt. Esto. Quid heinc? Ecce. Isti post serium examen securam opinionem minus probabilem; & hanc opinionem executioni ipsi demandarunt. Quis autem dixerit Theologos istos imprudentes, improbosque; cum doctissimi, & piissimi communiter habeantur? Vera sint hæc omnia. At tantumdem concedatis, o Probabilistæ, oportet adversariis vestris Antiprobabilistis. Porro hi post diligens, severumque examen decernunt, opinionem vestram minus probabilem falsam esse perniciosamque. Hi Theologi, Concilii nationalis auctoritate fulti, cur prudentes, & sapientes non audiunt apud vos? Aut prudentes istos asseritis, aut imprudentes. Si imprudentes Antiprobabilistas asseritis; cur prudentes Probabilistas dicitis? Dux opinionum contradictoriarum, sicut nequeunt esse simul veræ, ita nequeunt simul esse prudentes. Ergo alterutri defensores imprudentes, & fallaces sunt. Si prudentes Probabilistæ, imprudentes Antiprobabilistæ; aut contra. Eiusdem enim contradictionis oppositi defensores nequeunt simul prudentes esse; nisi dicere velimus, quod stultitia est sapientia, error est veritas, stultus est sapiens. Deus veritas est, nec ullo pacto sapiens quisquam est, si non veritatem mente contingat, inquit Augustinus Lib. V. de Musica. Cum ergo incertum ut minus sit, quinam ex disputantibus in utramque partem sapientes & prudentes sint; stultitia manifesta est, ad illorum potius quam ad istorum appellare prudentiam. Quia cum probabilius sit opinionem minus probabilem falsam esse; probabilius quoque est Probabilistas imprudentes præ Antiprobabilistis esse.

IX. Alia via probabilistici syllogismi resolutio in prudentiam Theologorum refellitur. Docet Terillus, opinionem probabilem, etsi communem, improbabilem fieri posse. Non solum plures (inquit Terillus de consc. qu. VI. num. 24.) sed unus vir doctrina ac pietate præstans si de novo in dubium vocet probabilitatem cuiusvis sententiæ, etsi communissima, & profiteatur se novis magnisque rationibus adductum id facere, sua auctoritate efficit ne illa opinio sit amplius certo probabilis quoad nos. Heu quam male sibi constant Probabilistæ! Modo nolunt, quidquam deferri proprio iudicio directo; modo docent, unum solum Doctorem posse se se communissimæ sententiæ opponere, & eandem vi iudicii proprii de gradu probabilitatis deicere. Et quidem (pergit Terillus de regul. mor. quæst. XVI.

num. 13. pag. 157.) quoties viri graves, magna probitatis, & peritæ fama celebres, nobis magni momenti rationibus contra communem sententiam insurgunt, illamque probabilitatis arguunt; illa per hoc ipsum quo ad nos perdit probabilitatem suam; nec illam recuperare potest, donec illæ novæ rationes examinatae fuerint &c.

X. Referent nobis hoc suum arcanum Probabilistæ. Unus vir gravis, & prudens, piusque cur potest opinionem vel communissimam vocare in discrimen? Cur illam sua exuere probabilitate? Sit hæc opinio communissima benigna. An non astringeris prudentum loco habere istius communis sententiæ Auctores? Quid reponis? Ais. At si prudentes fuerunt sententiæ patroni, consequitur illorum opinionem omnibus probabilem esse. Huius tam inepta illatio! Aliud est, hanc communem opinionem probabilem fuisse suis Auctoribus; aliud longe diversum ceteris omnibus probabilem esse. Illi probabilem reputarunt hanc opinionem, quia post serium examen gravia illis apparuerunt, solidaque talis opinionis momenta rationum; nobis hæc rationum momenta, diu expensa, vana, & inepta sunt. Illis ergo probabilis fuit hæc sententia, quod gravia iudicarunt eiusdem fundamenta; nobis improbabilis est, quod frivola, & inepta existimamus, post diuturnum studium, illius fundamenta. Optimum responsum. At hinc evidenter colligo, syllogismum vestrum putidum esse sophisma. Opinio laudata minus probabilis iudicata fuit secunda honestatis regula a suis Auctoribus, doctis, prudentibusque viris. Sit ita. Ergo hæc eadem opinio probabilis nobis est: ergo probabilis est omnibus. Vos Probabilistæ negatis hanc consequentiam ut futilem; & quidem in re. Ergo eadem ratione ut futile sophisma improbare urgemini vestrum syllogismum, seu principium probabilisticum.

XI. Quod sequenti ratiocinio confirmo. Argumentatio ab uno ad aliud particulare, vel a particulari ad universale, omnium Dialecticorum consensu falsa, & vana est. Quod his patet exemplis. Hoc obiectum visibile est Petro aciei acutioris: ergo visibile est Paulo oculorum sensu destituto? Huiusmodi est syllogismus probabilisticus in hac questione. Quoniam licuti hominum oculi alii obtusi, alii acuti; ita varii sunt intellectus. Ergo qua ratione futile est argumentatio isthæc: hoc obiectum visibile est Petro, ergo etiam Paulo, ergo omnibus: eadem ratione vana, & frivola est hæc alia: Hæc opinio pro-

probabilis est multis doctis, piisque Theologis, ergo probabilis est omnibus. An non tangis nunc manibus futilitatem ultimi syllogismi? Qui probabiliter operatur, utitur auctoritate prudentum, qui iudicarunt fundamenta huius opinionis gravia esse. Gravia fuerint ipsis: propterea ne gravia tibi? Visibile fuit illis obiectum: ergo & tibi in actu secundo, ut dicitur? Tunc argumentatio iusta foret, quando intellectus iidem omnino essent, & sub eadem prorsus dispositione, eodemque gradu virtutis, & efficacitatis.

§. III.

Efficacior confutatio syllogismi probabilistici, qui resolvitur in prudentiam recentiorum Theologorum.

I. **D**upliciter Probabilistæ suum formant in suorum Theologorum prudentiam. Primo retinendo, secundo suspendendo opinionem directam. Ordior a primo. Ego iudico (inquit Probabilista) contractum quem celebraturus sum, esse usurae labe aspersum, legeque divina veritum. Sed quia scio plures graves auctores, qui tamen, me iudice, probabilis falluntur, docere licitum esse contractum hunc; ideo & mihi contractus iste licitus est. Ergo prudenter illum perago. Quid reponis, o Probabilista? Tuus est syllogismus. Tua argumentatio. Sincere ne Deum quærit qui tali pacto discurrit? Nullo pudore suffunderis hæc inaudiens? Peto modo abs te (clamat Camargo Lib. I. contr. VIII. artic. 4. §. 1. n. 89.) Lector, per Deum immortalem, an qui sic operatur, quærat serio & ex animo legem Dei, ut suam illi conformet actionem? Sed vividus syllogismus explicemus. Probabilis mihi est (inquit Probabilista) me violaturum aeternam Dei legem, si celebravero hunc contractum. Sed homines docti, & pii asserunt contractum esse licitum; quos tamen ego verosimilius errare iudico. Ergo mihi licitum est illum celebrare. Quis horrorem huius ratiocinii non sentit? Quis eius non deprehendit fallaciam? Sed lubet verbis eorumdem Probabilistarum syllogismum rescribere. Sic ergo illi suum conficiunt syllogismum. Omnibus, atque adeo mihi, agere licet ex directa opinione legi contraria, & meæ libertati indulgente; dummodo certo probabilis sit, & licet ego contrariam teneam. Sed opinio que docet contractum sub his circumstantiis usurarium non esse, sed potius licitum,

licet mihi sit falsa, est opinio certo probabilis. Igitur licet mihi secundum illam agere, atque adeo inire hunc contractum; ideoque placet mihi ipsum inire. Hic est syllogismus passim in omnibus Probabilistarum libris obivus.

II. Petrus ergo absolute, & directe iudicat contractum usurarium. Ergo iudicat illum esse illicitum; ergo iudicat contractum hunc esse legi aeternæ contrarium: ergo iudicat se, illum celebrando, violare aeternam Dei legem. Quælibet harum propositionum evidens. Terillus post Caramuelem, ut vim huius ratiocinii evitaret, quo se recepit? Aboluit legem aeternam primariam Dei, cui verosimilius opponitur opinio minus probabilis, & excogitavit legem per accidens, cui opinio minus probabilis reflexa conformetur. Hæc omnia, ut monstrata, & horrida, supra reiecit. Ergo effugium ad hanc duplicem legem inane est.

III. Ratiocinium ergo formemus iuxta secundum modum suspensionis proprii iudicii, communiorum hodie penes Probabilistas. Initar dialogi illud officium inter Christianum & Probabilistam, ut res clarius eluceat. Christianus. Celebrarem ego contractum lucrosam valde; sed video multos graves Theologos illum usurae damnare; illorumque rationes urgentiores mihi apparent. Probabilista. Quid vereris? An te latet, octo Doctores iuniores oppositum docere, contractum nempe hunc esse usurae expertem? Christianus. Scio illorum opinionem; at hæc mihi falsa est. Probabilista. Si prior tibi verosimilior, & non omnino evidens est; hæc posterior tibi etiam verosimilis, licet minus, sit oportet. Christianus. Ex una parte ita est, ex altera falsum. Nam quod mihi minus verosimile est in conspectu verosimilioris, falsum mihi est. Numquid potero ego amplecti opinionem minus probabilem quam reputo falsam? Probabilista. Scilicet: & ecce rationem. Illud tuum iudicium directum, quo reputas usurarium contractum, elicitur ex principiis directis, quæ spectant contractum secundum se, & absolute. Sed post iudicium istud directum, tu vales formare ex principiis reflexis aliud iudicium pariter reflexum, quod contractum tibi contemplandum proponit sub aspectu minoris probabilitatis, & non secundum se. Christianus. Hæc vestre reflexæ, (sic illas vocant) ut ex animi sententia loquar, mihi araneorum telæ sunt, involucria verborum, & sophisticæ cavillationes, data opera confictæ,

factæ, ut obviæ veritatis luci, tamquam densæ nubes, obiciantur. Contractum quem ego absolute, & sincere iudico usurarium, numquam perficiam. Probabilista. Ut video, meticulosus es. Arrige iterum, quæso, aures, sed parumper attentiores. Illud tuum iudicium directum, quo iudicas contractum usurarium, opinativum est: ergo liberum. Si liberum; ergo illud suspendere vales. Illud itaque suspende, donec perfeceris contractum. Christianus. Ecquid emolumenti mihi adfert suspensio isthæc? Probabilista. Adhuc insanis? Hæc iudicii suspensio duo includit. Primo suspendere debes iudicium directum, mentemque omnino avertere a consideratione rationum, & auctoritatum quæ usurarium contractum evincunt. Secundo defigenda tota mentis acies est in minore probabilitate, quæ tibi licitum contractum depingit. Christianus. Vah artificium vaferimum! Si hæc sunt Probabilismi artes, hæc præstigia, abeat in malam crucem. Quis hominum auderet publice coram honestis Ethnicis similia enari?

IV. Qui systema probabilisticum ignorat, suspicabitur, dialogum factum minus esse sincerum; at omnes Probabilismi callentissimi apprime sciunt exactissimum esse. Similem dialogum iam sub initium huius tractatus fecimus ex P. Estrix Iesuita, relatum a Camargo, qui hæc scribit. Cui vero eadem satyrica videbuntur, is benignam sententiam, & artificium eius iudicio suo accusat, ac damnat. Alioquin ostendat, petimus, quid in præmissis verbis per imposturam, aut calumniam dicatur. Incredible dubio procul ignorantibus, ut dixi, Probabilismum, est factum ratiocinium, utpote sensui communi repugnans. At luculentum est, sincerumque illud. Provocamus omnes Probabilistas Reflexistas, Terilli sequaces (nam Probabilistas Directos, non minora absurda proloquentes, alia via confutavimus) ut vel verbum obiciant minus aptum, minusque verax in præfatio dialogo. Non præstiterunt a medio iam sæculo, quo similem dialogum confecit P. Estrix Iesuita. Si ergo monstruosus est dialogus, monstruosus est Probabilismus. Nam iuxta hoc systema duo homines eodem tempore, iisdem in circumstantiis eundem peragunt contractum. Alter usura polluitur, & damnatur; alter celeste regnum assequitur. Cur? Quia ille ignoravit artificium suspendendi iudicium directum; hic vero calluit artem claudendi oculos luci veritatis, & repudiandi proprium iudicium directum, ut

Conc. Appar. Tom. II.

mutuo acciperet reflexum a doctis iunioribus; seu, ut reflectendo ad rationes, & auctoritatem Doctorum recentium, formaret iudicium hoc reflexum, & syllogismum consuetum. Qui operatur probabiliter, operatur prudenter. Theologi docti, & pii certo probabiliter docent hunc contractum, quem ego probabiliter iudico usurarium, nulla esse usura infectum. Ergo licite eundem celebro.

V. Verum enim vero qua fronte, quo ausu queunt Probabilistæ Deum cum sancto Davide orare: Legem pone mihi, Domine, viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper? Quomodo orare vales: Da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua? Si reicis intellectum directum a lege aeterna primaria. Quomodo orare potes: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo? Legem enim obviam, & ultro se se menti ingerentem repellis. Ut hæc incredibilia absurda luculentiora fiant, nonnulla ex Terillo principe Probabilistarum transcribere lubet.

VI. P. Antonius Terillus ergo de cons. quæst. xxx. nu. 1. pag. 595. hæc scribit. „Plures putant quæstionem hanc summi momenti esse. Verum pro praxi eius resolutio parum refert. Nam in rebus obscuris unusquisque suspendere potest iudicium, nulli parti affixum. Ergo licet peccatum esset agere contra propriam sententiam, ACTU EXISTENTEM, facillimum esset se a peccandi periculo eximere: quia SUSPENDENDO ACTUALE IUDICIUM DE VERITATE OBIECTI, quod habitualiter habetur pro vero, foris possit conscientia per principia reflexa de absoluta eius honestate; atque ita possit operans a peccato excusari. „Si vobis, inquit Terillus, non arridet prima ratio agendi contra propriam conscientiam, quam supra explicuimus; deponitote hanc actualem conscientiam, aliamque effingite ex principiis reflexis. Qui plura hac de re cupit, legat integram laudatam quæstionem, cuius hic pauca describam assertiones. Affer. II. pag. 596. hæc habet. Semper licet operari contra propriam sententiam habituales, si contraria sententia sit certo præctice probabilis. Immo aliquando licet operari contra propriam sententiam actualem, etsi illa aliquando affirmet, obiectum quod eligitur, esse inhonestum. Item pag. 598. affer. IV. Si Theologus propriam sententiam DIRECTAM SUSPENDAT, potest pro rerum exigentia alios iuxta contrariam opinionem probabilem minus tutam dirigere, il-

A a lam-

langue aliquando consulere, modo sententiam benignam admittat ut veram. Si suspendit sententiam directam probabilior, eo ipso sententiam benignam, seu minus probabilem admittit ut veram: sola enim hæc occupat illius mentem. *Affer. v. subdit: Omni modo hæctenus dicto, quo licet operari contra propriam sententiam, licet etiam contra eam pro verum exigentia consilium dare, aliosque dirigere.*

VII. Si opponas Terillo, Apostolum Paulum clamare omne quod non est ex conscientia, esse peccatum, mirificum præbet responsum. Inquit enim: Probabilitate defendit, licitum esse deponere propriam conscientiam, & iuxta alienam agere; & agendo iuxta alienam conscientiam agit iuxta propriam. Cur? Quia tenet licitum esse sic agere; formatque dictamen, quo iudicat id licere: ergo sic operando iuxta conscientiam alienam operatur secundum propriam. Hæc sunt eiusdem verba *ibid. num. 18. pag. 600.*

„ Si omnia diligenter inspiciantur, qui dat
 „ huiusmodi consilium, semper dat illud ma-
 „ xime iuxta propriam sententiam. Doctor
 „ enim ille tenet, consilium posse hac ra-
 „ tione dari. Tenet etiam, consulentem pos-
 „ se prudenter aliorum definitionum stare, ac
 „ esse securum in conscientia; est contra
 „ consultoris sententiam directam operetur.
 „ Hæc autem sunt que consulit. Ergo semper
 „ consulit iuxta propriam opinionem.

VIII. Tandem, ut securius & facilius serupulis occurrat, questionem hanc concludit, recurringdo iterum ad suspensionem iudicii directi: quæ via semper, inquit, aperta est, & pervia. *Hæc dicta sunt tamquam corollaria precedentis doctrinae, quia facillima sunt, & clarissima. Unum noto, & finio: scilicet questionem hanc parum necessariam esse pro præ: QUIA PRO QUOVIS INSTANTI SUSPENDI potest opinio directa, & elici persuasio de veritate benignæ sententiæ: quæ stante nec directio, nec consilium procederet contra, sed solum iuxta propriam persuasionem.* Viden' quam prodigiola sit reflexionum probabilisticarum vis. Si agere contra propriam conscientiam, alienam sequendo expedit, persuade tibi hoc licitum esse. Reflecte, hanc esse doctrinam recentiorum; & tum ex principis reflexis formas propriam persuasionem, qua decernis id licere; & tunc agis iuxta propriam conscientiam. Conscientia tua tibi dicitur, mendacia nunquam licere, contractum esse usurarium: vides Doctores oppositum docere. Quod Doctores docent, proba-

bile est. Ergo agendo contra conscientiam tuam directam, & iuxta alienam vi considerationis reflexæ, agis iuxta propriam conscientiam. Tempus me deficeret, si omnia vellem quæ ibidem, & in ceteris questionibus citatis Terillus promit, pro dignitate expendere.

IX. Relata doctrina pugnat cum ipso communi sensu. *Frustra sibi (inquit Bernadus de gradib. humil. cap. XII.) de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur qui, ut liberius peccent, & libenter infirmantur, vel ignorant. Evidentius damnat S. Thomas subdolum, atque artificiosam, & veteratorem hanc ignorantiam 1. 2. quæst. lxxvi. art. 4. Contingit autem quandoque quodialis ignorantia directe, & per se est voluntaria; sicut cum aliquis sua sponte nescit aliquid: ut liberius peccet: & talis ignorantia videtur augere voluntarium, & peccatum. Ex intentione enim voluntatis ad peccandum provenit quod aliquis vult subire ignorantie damnatum propter libertatem peccandi.*

X. Porro quod ignorantia ex suppositione iudicii directi consurgens sit criminosa, luce ipsa meridiana evidentius est. Edisserite, quæso, nobis o Probabilistæ arcanum istud. In suspensione iudicii directi numquid e mente delere valetis absolutam legis notitiam? Dum iudicatis directe, sententiam faventem legi esse probabilior, contractum vi talis sententiæ esse usurarium; vos suspenditis practicum dictamen super usura, & mentis oculum convertitis in minorem probabilitatem; proponentem contractum ab usura immunem. In hac momentanea suspensione iudicii directi amittitis ne absolutam, & probabilior notitiam legis notitiam usuram? Solus stultus id affirmabit. Quod possitis coercere mentem ne in dictamen practicum erumpat, quod valeatis mentem convertere in minorem probabilitatem, ultro vobis concedere volumus; at quod e vestigio obliviscimini verisimiliorem legis notitiam, nemo sana præditus mente affirmare poterit. Evidens ergo est, hoc vestrum commentum suspendendi iudicii directi futile esse, ac subdolum. Fatile est: quia vos minime eximit ab ignorantia vincibili, ut contendit Terillus, istius figmenti inventor, cum Caramuele: quoniam ignorantia invincibilis dici nequit illa quæ præsupponit verisimiliorem legis notitiam, ut iuse ostensum est supra. Subdolum simul est & vasum, quantum ex eiusdem natura colligitur. Absit enim ut quid simile de auctoribus talis commenti suspi-

spicemur. Bona ipsi fide illud excogitarunt, ut opportunum ad tuendum Probabilismum; sed & nos bona fide ac sincere existimamus, talem philosophandi methodum repugnare & christianæ sinceritati, & bonæ fidei, & rationi. Quid aliud præfert inventum istud, nisi claudere oculos luci, ne dignoscatur vitium, quod placet; & opponere reflexionum densam nubem, quæ veritatem abscondat? Huc recidit universum mysterium probabilisticum. Quare merito exclamat doctus, & pius P. Camargo Lib. I. contr. VIII. art. 3. §. 3. num. 76. pag. 172. *Ovis benigni Probabilismi! Quantum differis a via veritatis, adeoque ab omnibus viis Domini, quæ universa quidem benignitas, sed & veritas simul sunt! Universæ viæ Domini misericordia, & veritas. Iam vero benignitas illa quæ procul est ab omni via Dei, procul sit etiam necesse est ab omni vera benignitate.*

XI. Aliud absurdum consequitur hanc appellationem Probabilistarum ad prudentes. Quoniam, admissio hoc systemate, omnes Moralistæ sunt docti, probi, prudentes. Tamen enim conditiones multas præscribant necessarias pro classico Auctore; nihilominus ut suffragia Probabilismo quaerantur, omnes Scriptores allegantur in eiusdem favorem ad augendum auctoritatis pondus. Hoc ergo principio posito, quod sequens opinionem probabilem prudenter operatur; & qui prudenter operatur, non peccat; vix scelus est quod furo probabilitatis non obducatur. Quandoquidem vix est scelus quod probabilibus rationibus non queat depingi. Aperiatur Summa, non dicam Dianæ, & Escobarii, sed S. Thomæ Aquinatis. Vix occurret articulus, in quo modo tria, modo quatuor, modo sex argumenta non reperiantur in favorem errorum quos S. Doctor confutat: & interdum eiusmodi argumenta plus apparentis roboris præferunt quam rationes quas allegant Diana, Escobar, Tamburinus, Sporer in confirmationem plurium laxarum opinionum, quas ipsi ut minus probabiles defendunt. Quisque conferre potest argumenta Angelici Doctoris, producta in favorem opinionum quæ repugnant fidei, & moribus, cum argumentis quæ aliqui Probabilistæ promunt in defensionem opinionum quas ipsi reputant probabiles. Si ergo urgeret syllogismus allegatus, quo evincitur, quamlibet opinionem esse probabilem quæ sex, vel octo propugnatores habet quando horum rationes sunt reputatæ graves, & solidæ; vix crimen est quod probabilitati lenocinio nequeat obduci.

XII. Respondet P. La-Croix Lib. I. num. 361. nequaquam reperiri opiniones vere probabiles pro universis sceleribus: quoniam fides declarat plura esse illicita, & mortifera. *Resp. negando seq. Quia certum est non dari opiniones VERE probabiles pro OMNIBUS sceleribus. Fides enim docet, multa prohiberi vere illicita; & habemus moralem certitudinem de multis in se illicitis.* Hæc responso cedit argumento, atque eidem succumbit. Contendit solum, non dari opiniones vere probabiles pro omnibus sceleribus, quorum malitiam fides ipsa divina revelat. Ceterum millia sunt quorum malitiam fides aperte non prodit, nec moralis evidentia illam manifestat. Harum omnium occurrent ne opiniones vere probabiles? Id consequi videtur responsum P. La-Croix. Hoc autem nolis absurdum maximum est. Dicimus enim, non solum non reperiri pro omnibus opiniones vere probabiles, sed neque pro ullo scelere. Si tum solum peccaremus, cum aut lumine fidei, aut evidenti notitia deprehendimus operis malitiam; nulla forent ignorantie peccata.

§. I V.

Qui sint veri sapientes & prudentes. Probabilistæ suum syllogismum revocant in eos prudentes de quibus controversia est, utrum sint tales. Propterea eorum demonstratio est perdidicula petitio principii.

I. **H**ominum alios esse stultos, alios sapientes necesse est; docetque Augustinus Lib. de utilit. cred. cap. XII. *Nam nemini dubium est omnes homines aut stultos, aut sapientes esse. Quinam sapientes? Num acuti Sophistæ, & ingeniosi Reflexistæ? Absit. Solos veraces, & bene moratos sapientes asserit ibidem Augustinus. Nunc autem sapientes voco, non cordatos, & ingeniosos homines, sed eos quibus inest, quantum inest homini potest, ipsius hominis, Deique firmissime percepta cognitio, atque huic cognitioni vita, moresque congruentes. Ceteros autem, cuiusquam modi artibus, incertisque affecti sunt, quolibet vitio probandi, sive improbandi, stultorum in numero deputaverim. Nemo ergo sapiens sine virtute; virtus nulla sine veritate. Probabilistæ, inquit Elizalde Lib. VIII. quæst. v. §. 4. qui errorem loco veritatis existimatum virtutis regulam efficiunt, hac ratione orare Deum valent. Emitte Domine falsitates tuas, & errores tuos. Nos sane invicte tenebimus, & dicemus: Emitte lucem*

lucem tuam, & veritatem tuam; ipsa me deduxerunt: & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. Blasphemia immanis est a Deo errores petere, & falsitates, cum Deo admodum repugnent error, & falsitas. Verum Probabilistæ, constituentes errorem, existimatum veritatem, regulam operis meritorii, qua ratione in Deum meritum omne supernaturale revocant, ita revocare errorem debent, qui est regula talis meriti.

II. Quisque heinc colligit (resumit sermonem Augustinus) quanta sit necessitas investigandi, quinam sint veri sapientes, qui nos in hac tenebrosissima valle dirigant. Nihil igitur nobis restare modo vides, quamdiu stulti sumus, si nobis vita optima, & religiosa cordi est, nisi ut queramus sapientes. loc. cit.

III. Verum hic gravissima occurrit questio, seu difficultas (pergit Augustinus) qua nempe ratione invenire nos sapientes valeamus. Quoniam si ignoramus sapientiam, profecto sapientes dignoscere nequimus; quemadmodum divites non discernit qui quid sint divitiæ nescit. Omnes se sapientes ostentant in illis ipsis rebus in quibus varietate, oppositæque sunt controversiæ: & tamen certum est ex tot oppositis disputatoribus solos illos; esse vere sapientes a quibus stat veritas. Hic rursus oritur difficillima questio. Quoniam enim modo stulti invenire sapientem poterimus; cum hoc nomen, tametsi nemo fere audeat palam, plerique tamen ex obliquo sibi vendicent? Cum de rebus ipsis quarum cognitione constat sapientia, ita inter se dissentiant, ut aut nullum eorum, aut certum unum necesse sit esse sapientem. Sed quinam iste sit, cum ab stulto requiratur, quo pacto queat dignosci plane, atque percipi, omnino non video. Neque enim signis quibuslibet cognoscere aliquid potest, nisi illud ipsum cuius ea signa sunt, noverit. Atqui sapientiam stultus ignorat... Non ergo potest quamdiu stultus est quisquam, certissima cognitione invenire sapientem, cui obtemperando a tanto stultitie malo liberetur. De utilit. cred. cap. XIII. P. Michael Elizalde, qui fuscè hanc Augustini doctrinam explicat, ad Probabilitas suam convertens orationem, sic eos alloquitur: O beati Probabilistæ..., in dissensionibus sistunt, in utrislibet tuto, prudenterque credi, ac utrorumlibet dicto vitam honeste regi, suum dogma est. Lib. VIII. quæst. v. §. 5.

IV. Quo ergo lumine, quo duce a tam

obscura abyssu, a labyrintho adeo tortuoso exire poterimus? Si ignorantes omnes ex originis nostræ culpa sumus, insipientes, & cæci: qua via discernere ab imprudentibus prudentes poterimus? Resolvit difficultatem Augustinus cit. Lib. de util. cred. cap. XII. his verbis. Huic tam immani difficultati, quoniam de religione credimus, Deus solus mederi potest, quem nisi & esse, & humanis mentibus opitulari credimus, nec quævere quidem ipsam religionem debemus. Hanc se tenuisse viam in assequenda veritate, testatur ipse cap. VIII. Restabat quærendo, quamnam illa esset auctoritas, cum tantis dissensionibus se quisque illam traditurum polliceretur. Occurebat igitur inexplicabilis silva, cui demum inferi multum pigebat; atque inter hæc sine ulla reliqua cupiditate reperti veri animus agitabatur. Dissuebam me tum magis magisque ab istis, quos iam deserere proposueram. Restabat autem aliud nihil in tantis periculis quam ut divinam providentiam lacrymosis, & miserabilibus vocibus, ut opem mihi ferret, deprecarer, atque id sedulo faciebam. In universo hoc libro de utilitate credendi inculcat necessitatem orationis, qua impleretur a Deo lumen, & gratia cognoscendæ, amandæque veritatis æque in morum ac in fidei controversiis. Post precibus imploratum divinum auxilium, ad sacros deinde libros se se recipit, ut testatur Lib. VII. Confess. cap. xx. & XXI. Sed tunc lectis Platoniorum illis libris, posteaquam inde admonitus quærem incorpoream veritatem, invisibilia tua, per ea que facta sunt, intellecta conspexi.... Garricbam plane quasi peritus, & nisi in Christo Salvatore nostro viam tuam quærerem, non peritus, sed periturus essem. Iam enim cæperam velle videri sapiens.... Ubi enim erat illa edificans caritas a fundamento humilitatis quod est Christus Iesus? Quid egit, ut e silva humanarum disputationum tandem pedem referret? Respondet ipse: Itaque avidissime arripui venerabilem stilum spiritus tui, & præ ceteris Apostolum Paulum: & perierunt illæ quæstiones &c. Evanescent etiam hodie rot disputationes, veluti nubes ad Solis conspectum, si, missis tot Casuistis, profunda humilitate S. Pauli libri legerentur.

V. Sapientes ergo inquirendi: ad sapientes confugiendum; sapientibus credendum, Quinam isti sapientes? Prophetæ, Evangelistæ, Apostoli, Concilia, constitutiones pontificiæ, Patres sancti. Primi generis Scriptores, sapientes prudentesque ab errore immunos farentur Catholici omnes, Concilia

ecumenica, Pontifices summos pariter in fidei, morumque controversiis infallibilitatis privilegio potiri asserimus. Patrum doctrinæ communiter in fidei, & morum controversiis veræ sunt. Nec fortuita aliqua aberratio obscurare valet sapientiæ, & prudentiæ prerogativam, qua ipsi insigniti sunt. Ecclesia, dum illos Sanctorum albo adscripsit, declaravit illorum doctrinam sanam illis fuisse. Quod si illis, quidni & nobis sana erit? Hi sunt igitur sapientes, quibus plena adhibenda fides est. Sed numquid ab sapientum censu expungemus recentiores omnes? Numquid omnes recentiores imprudentes, & insipientes? Absit a nobis decisio tam audax, & temeraria. Ecclesiæ est hoc iudicium ferre. Illa spiritu Dei illustrata nobis patefacit, sanctos Scriptores esse veros sapientes, & prudentes. Inter recentiores sapientes, prudentesque reperiri, quis tam demens, ut hoc neget? Quis tam audax, ut hos præ illis designet? Illud (inquit P. Michael Elizalde Lib. VIII. quæst. VIII. §. 4.) ex dictis satis est perspicuum, plurimos maxime omnis doctrinæ revelate vacuos comprehendendos haud esse, qui non ausuri fossan Logicam, aut Physicam Aristotelis commentari, de universa morum, virtutum, vitiorumque possessione, qua profundissima pars est Theologiæ, expertes etiam moralis Philosophiæ, & Theologiæ speculative, libros interea morales evulgant, atque de cunctis decernunt. Ab hoc catalogo excludendi sane sunt innumeri illi Moralistæ de quibus P. Terillus loquitur in prologo ad conscient. probab. qui spiritu ambitionis, inquit ille, & placendi hominibus studio ducti, laxissimas evulgarunt opiniones.

VI. Ex his sic colligo. Certum est veros sapientes notos esse, & manifestos iudicio definitivo ipsius Ecclesiæ. Hi autem sunt quos recensui, Prophetæ, Evangelistæ, Apostoli, Concilia, Pontifices, Patres. Non minus perspicuum est recentes Theologos, qui nullo definitivo Ecclesiæ iudicio Sanctorum albo adscripti sunt, non esse veros sapientes atque prudentes. Hi ergo ad summum sapientes dubii sunt, & controversi. Ad hos dubios & controversos sapientes suam demonstrationem revocant Probabilistæ. Ergo hæc demonstratio periculosa est principii petitio. Quoniam principium in quod resolvitur demonstratio quæque, certum sit oportet & ineluctabile.

VII. Exemplo rem declaro. In eruditorum academia disputatur de eleemosynæ præcepto in gravi pauperum necessitate: utrum

Conc. Appar. Tom. II.

pluries in anno actus divini amoris elicere urgeamur: num occisio latronis ob furtum unius aurei sit grave peccatum: utrum restrictiones omnino mentales sint mendacia? Allegantur ex una parte auctoritates Augustini, Chrysostomi, Basilii, Ambrosii, Bernardi, Thomæ Aquinatis, Bonaventuræ. Catholici omnes summa veneratione suscipiunt tantorum virorum auctoritatem. Insurgit ex altera parte Probabilistæ, qui, ut horum doctrinam Sanctorum confutet, vel ut aliquam aliam quæstionem gravem resolvat, hoc pacto argumentatur. PP. Diana, Tamburinus, Escobarius, Kazembergus, Castropalaus, Sanchez, Sporerius, Burgaberius contrariam opinionem defendunt. Ergo vera. Nonne sibilis, & cachinnis exciperetur a doctis viris eiusmodi argutatio? Quid ad nos, clamarent, de Diana, de Caramuele, de Tamburino, de Escobario? Ratiocinium istud universum est P. Michaelis Elizalde Lib. VIII. quæst. VIII. §. 5. Sed ecce novus aliquis disputator accedit, & prelectionem dicere exorsus... dicit: Ratio dubitandi est auctoritas... Diane, Caramuelis, Tamburini &c. Quod, precor, tunc murmur adstantium inciperet? Mirarentur, opinor, non vi disputatoris audaciam alii, alii etiam riderent, omnes vero despicerent. Quid vero, si hisce auctoritatibus propugnator aliquis impeteret? Scita est responsio. Nam nullum dubium quin diceret: Transseat auctoritas: & nego consequentiam. Vel forte etiam diceret: Nego suppositum: hoc est, nego eam auctoritatem esse auctoritatem, qua quidpiam ullo modo probetur. Atque hæc ab omnibus recepta sunt. Certa autem, vel probabilia sunt quæ omnibus videntur. Duo heinc colligo illationes omnino ineluctabiles. Ergo iuxta æquam doctiorum æstimationem demonstratio probabilistica falsa est, & deridenda. Ergo vi systematis probabilistici probabile est præfatam demonstrationem esse putidum paralogismum. Quandoquidem vi systematis probabilistici est probabile præfatam Probabilistarum demonstrationem esse falsam, & ridiculam. Quoniam vi istius systematis omne id probabile est quod doctorem hominum iudicio nititur, & quod nec Scripturis, nec Patribus repugnat. At non repugnat Caramuelem, Dianam, Tamburinum, Escobarium, Sporerium, Lacroisium, Bufembaum, La-Cruz, Manriquez nullius esse auctoritatis in re morali. Ergo vi istius systematis probabile est demonstrationem ve-

A a 3

stram

fram falsam esse. Hæc enim probabilitas nititur iudicio illorum Doctorem qui cachinnis exciperent auctoritatem Caramuelis, Tamburini, Escobarii ad dirimendam controversiam moralem.

VIII. Verum formidanda illatio, quam ex iis quæ diximus, eruit P. Michael Elizalde, eiusmodi est. Si in academiis, si in gymnasiis Eruditorum, & Theologorum, de re, ac sibilis exciperentur auctoritates Terilli, Caramuelis, Tamburini, Dianæ, Zanandi, Bonaciæ, Escobarii ad dirimendam morum causam; nonne lacrymis, & dolore summo digna res est, quoties istorum opiniones assumuntur, & præscribuntur tamquam regulæ conscientiarum in maximo & unico rerum negotio? Istorum scitis, & regulis ministrantur sacramenta, perficiuntur contractus, diriguntur animæ in itinere æternitatis? Quis non pavet, quis non terretur hæc recogitans? Christus Dominus clamat: *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, querent intrare, & non poterunt*: Theologi autem isti per viam latam ducunt fideles. Clamant isti: *Iugum meum suave est*; ac si suave esset, non suavitate caritatis, sed suavitate probabilisticæ laxitatis. Sed audiamus sapientissimum Elizaldam *Lib. VIII. quest. VIII. §. 8. sic scribentem*. „ Ex quo nunc perspicias miserandam profusuram ad conscientiam pertinentium, totiusque moralis Theologiæ conditionem, in qua res quæque auctoritatibus itantur ac probentur quæ in concione sapientium, vel in disputatione, ubi veri & falsi leges servantur, nec ad dubitandum quidem dignæ existimantur, & quas ad probandum aliquid nemo ausus est adducere: quæ auctoritates esse in primis negantur, atque ex eis nullam conclusionem sequi, omnes supponant, exploratumque habeant. „ Ratio cui isti sapientum loco non habentur, est, quod probabilitatem, non veritatem inquirant. Nulla autem absque veritate sapientia est. Quomodo sapientes, quomodo prudentes, si defendunt, propositiones contradictorias simul esse probabiles respectu eiusdem intellectus? Scribit vero M. Tullius *Lib. I. de nat. deor. Quorum opiniones, cum tam variæ sint, tamque inter se dissidentes; alterum fieri profecto potest, ut earum nulla; alterum certe non potest, ut plus una vera sit*.

IX. Si ita res se habet, quid ergo de tot Moralistarum libris? Igni ne consecrandi?

Respondet P. Elizalde *loc. cit. §. 8. eo in loco filios habendos quo illi Patres, & antiquiores habuerant*. Neglexerunt illi Patrum, & sacrorum Scriptorum volumina in decidendis morum controversiis. Prætereantur isti totidem annis, & negligantur, ut continua sit Pauli epistolarum, aliorumque sacrorum librorum lectio. Equæ hæc sane agendi ratio, quæ tamen quibusdam displicebit. Sed audiant isti celebrem Iesuitam Elizaldam *loc. cit.*, Hæc sit brevissima, & æquissima sane responsio: cum his scilicet libris id faciendum esse quod per ipsos, eorumque auctores cum sanctis Patribus, Doctoribusque Ecclesiæ factum est; quod item factum est cum Prophetis, cum Evangelio, cum Apostolis: & sicut hi omnes pene derelicti sunt; tantisper illi derelinquantur, & in usum praximque doctrina sacra, Sanctorumque restituatur: atque sic eis vicem iustissime rependamus.

X. Non me latet, plures heinc commovendos fore; verum eorum indignatio iniusta est. Iacuit in conscientie foro tot sæculis Augustinus, iacuit Thomas, & quod plus est, iacuit Paulus. Ecce æquum non erit ut tamdiu iaceat Diana? Si reviviscerent Ambrosius, Chrysostomus, Bernardus, Bonaventura: quis eos non præferret Caramueli, Tamburino, Escobario, La-Cruz, La-Croix, ceterisque? Hæc omnia æquissima sunt. Verum iterum loquatur sapiens Iesuita Elizalde *loc. cit.*, Nimis hoc loco offendit, commoverique iure, vel iniuria multi possunt; iure non possunt. Iacuit diu Augustinus in foro conscientiarum regendum. Quis, quæso, ab institutis christianis tam longe positus est qui non consultus arbitretur ut tantumdem saltem iaceat Diana, & ad forum eius loco redeat Augustinus. Si vel Ambrosium, vel Caramuelem vere oportet, quis non Ambrosium præhabeat? Si populi vel ex Chrysostomo, & Gregorio, vel ex Tamburino, & Escobario regendi sint; si vita fidelibus ex alterutris restituenda: quis eorum non præferat quos Doctores vitæ nostræ Ecclesiæ sancta mater, & magistra nostra nobis porrexit? Hæc clara sunt, & nulli iniuriam facimus: & si persecutionem propter iustitiam patiemur, beati a Domino habebimus. „ *loc. cit. pag. 150.*

XI. Respondurum te audio. Una vivat hi omnes, simulque Ambrosius, Gregorius, Bernardus, Thomas regnent cum Caramuele, Tamburino, Diana, Escobario, Castropalao.

At

At hi simul regnare nequeunt. Istorum libri pleni sunt opinionibus damnatis, aut damnandis: istorum libri sciantur opinionibus laxis, contrariisque. Istorum ergo media pars falsa est. Falsitas autem fœdus hand valet cum veritate inire. Hæc sunt per sapientem Iesuitam Elizaldam verba *loc. cit.*, Sed „ dicis, utrosque simul vivere, & regnare „ posse. Augustinos ergo, & Ambrosios restituiamus quidem, & neutros dimittamus. „ Ad hoc plura brevissime respondeo. Primo, oraculo pontificio constat nobis, quibus Sedes Apostolica in loco suo est, irrepisse modum in rebus conscientiarum opinandi omnino alienum a simplicitate evangelica, & doctrina sanctorum Patrum. Hic porro modus, & hæc opiniones alicubi sane sunt, & in aliquibus libris sunt. Hi ergo libri cum Evangelio, & doctrina Sanctorum simul vivere, regnareque non possunt. „ Secundo ex constitutis hoc opere constat, doctrinam sacram, & Sanctorum conciliari non posse cum opinionibus multorum, non modo in particulis quibusdam, & quasi conclusionibus, sed nec in ipsis quidem principiis universalibus philosophandi. Utrique ergo simul vivere, regnareque nequeunt. Tertio, apertis multis libris Moralistarum notorie constat, pene nullum usum in eis esse doctrinæ sacrae, & Sanctorum. Tantumdem ergo cum ipsis tantisper fiat. Quarto hi libri contrarierate, & contradictione pleni sunt: ex quo proinde dimidia saltem pars falsa sit. Sed nulla falsitas cum sacra doctrina; & rara vel nulla cum doctrina sanctorum Patrum de fide, & moribus conciliari potest. Hi igitur libri, quamdiu saltem falsa hæc omnia non expungantur, una cum doctrina Sanctorum Patrum de fide, & moribus conciliari non possunt.

XII. Illud tamen animadvertendum, non esse omnes indiscriminatim recentiores Theologos cum quibusdam Probabilistis, & Casuistis confundendos permiscendosque. Habet & ætas nostra, habebunt & posteriores ætates usque ad consummationem præfiniti temporis suos sapientes, suos prudentes. At nostrum non est, quinam illi sint, declarare. Nostrum non est hos extollere, illos deprimere; illos excludere, hos includere. Iudicium hoc Ecclesiæ est reservatum. Nobis interim Doctores Ecclesiæ & Patres audiendi sunt, tamquam veri sapientes, prudentesque. Recentibus legi possunt, tamquam sapientes, prudentesque controversi, non ut

cæco modo illos sequamur, sed critice adhibita, atque ut illorum opiniones cum antiquorum doctrina conferantur. Ubi cum antiquis convenerint, sequendi: ubi dissenferint, relinquendi. *Noti sapientes (inquit Elizalde) necessarii in primis sunt, & credendi: controversi vero ad controvertendum, atque ad verum per controversias indagandum deserviunt. Notos sapientes audire debemus, posteriores examinare*.

XIII. Nemo autem iure nobis improbare valet, quod plurimos recentiores Probabilistas a numero prudentum, & sapientum excludamus: id quippe prius factum legimus tum a Pontifice summo Alexandro VII. in suo decreto, tum a gravissimis Theologis, tum denique ab ipso Probabilistarum recentiorum principe P. Antonio Terillo in sæpe citato prologo ad *consc. probab.* ubi inquit: *Innumerabiles sunt qui in opiniones laxiores oculos, animumque coniecerunt, gnari eas præ omnibus rudiori legentium vulgo mirum placituras. Immo incredibile non est eos subtili SATANÆ insinuatione deceptos sub humanitatis cuiusdam lenocinio, mutique honoris specie, quibusvis aliorum dictis probabilitatem ideo attribuisse, ut quam ipsi prærogativam prioribus ultro dedissent, eam ipsis posteriores non inviderent. Hac arte dolosus inimicus. . . laxitatis zizania superseminavit, & abiit.*

§. V

Quam vana sit persuasio, non posse absque Casuistarum libris confessiones excipi.

I. Quis fidelium confessiones audiret? Quis tot obvios usuras, & simoniæ contractus, tot in quaque materia casus difficillimos resolveret, modernis moralistis sublati? Facillimum Rigoristis est severiores scribere regulas, & ad mensulam sedentibus casus abtracte dirimere. In tribunali sedendum prænitentiæ est, & Christianorum audire confessiones, ut quanta sit benignitatis probabilisticæ, & recentium librorum necessitas, percipiatur. Hæc & similia frequentissime cantant christianæ Moralis ignorant, & probabilisticæ novitatis sectatores.

II. Huic obiectiunculae respondet ipse P. Paulus Segneri epif. 2. pag. 88. *Per liquindecim seculi antecedenti non si pensava ad essa (al Probabilismo) più che agli antipodi innanzi al Colombo: e con tuttocid si viveva con buone regole di pietà cristiana quanto al*

presente : si scioglievano dubbj, si arceavano consigli, si ascoltavano confessioni, si esercitavano tutti que ministerii di carità fervorosa che il nostro secolo ha ereditati in beneficio delle anime. Audistin? Probabilista est qui talia fatetur. Nec audias P. Claudium La-Croix, scribentem Lib. I. num. 299. Terillus autem ostendit iam ab initio Ecclesia fuisse apud sapientes, & probos viros praxim etiam consulendi secundum sententiam benignam. Hæc sunt consueta Terilli figmenta, quæ nullo delectu La-Croix transcribit: sed quæ omnes Probabilistæ Terillo anteriores damnant, & improbant, ut Lib. II. ostensum est.

III. Aliud responsum exhibet doctissimus Elizalde loc. cit. „ Dices iterum, in libro „ Dei, & doctrina Sanctorum deesse doctrinam necessariam salutis ad regendos populos, dirigendaque conscientias. Verum ostensum est, hanc doctrinam numquam magis quam fidem in Ecclesia defecisse. „ Et monstrum monstrorum est, si existiment, „ se nunc venisse ad dandam sententiam salutis plebi eius. Ad hoc quippe ille venit qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, qui Ecclesiam edificavit firmamentum & columnam veritatis: cuique depositum custodiendum credidit, quod haud dubie illa servavit. Non hic doctrina, sed consideratione, & minimo saltem gradu humilitatis opus est. Illud itaque faciendum incunctanter asserimus cum his libris quod cum libris sanctis Dei, & Sanctorum per eos factum est, ut hi vivant, & regnent. Et ad opinatores illud Apostoli dicere possunt: *Iam sine nobis regnatis, utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.*“

IV. Tertium responsum ipse præbeo. Absque recentiorum libris nequeunt dirigi conscientia Christianorum qui pie volunt vivere in Christo Iesu, & ad normam evangelicæ legis suos conformare mores; nego. Absque Casuistarum libris non valetis confessiones audire Christianorum qui nolunt recte vivere, qui comædiis, theatris, ludis, pompis, luxui, comessationibus indulgent; qui solvere mercatoribus debita, operariis mercedem reddere, Ecclesiis legata tribuere recusant; qui opipare mensas intruere pauperum carnibus, qui vestium luxum fovere mercenariorum sudoribus, & pauperum sanguine immanissime conantur; qui tempus terunt in muliercularum commerciis, & servitute: hos similesque Christianos, sublatis probabilisticis libris dirigere non valetis; concedo. Ergo

Probabilistarum libri necessarii absolute sunt pro recto conscientiarum regimine, sacramentisque ministrandis; nego consequentiam.

V. Paucis rem explico. Pro audiendis confessionibus haud est necessaria multorum librorum lectio, sed multa pietas, multa prudentia, multus Dei spiritus. Pia intentione, sanctoque animo, ut pie credere iuvat, recentiores Probabilistæ plures opiniones invixerunt, quibus faciliorem autumarunt reddere viam Dei. Rigorem legis laxarunt, & ut ipsi aiunt, attemperarunt humanitati, accommodarunt carnis imbecillitati, quod nequiverunt legis severitati carnem, & appetitiones submittere: quia mores ad normam reformare non potuerunt, normam moribus subiecerunt, tali semper, sicut ipsi putarunt, cautione, & tot distinctionibus adhibitis, ut existimarint hac via omnia esse integra: (vulgo *salvar la capra, e i cavoli.*)

VI. Hac Theologia benigna, dulci, comoda, & in utramque partem versatili, seu flexibili instructi a iuventute plurimi Confessarii, ita præventi sunt in favorem laxitatis, quam immerito vocant benignitatem, ut vix non hæresim reputent, dum audiunt sibi istorum plurium librorum neglectum suaderi. Sciant tamen, nos minime huiusmodi librorum lectionem absolute contemnere; quin addimus utilem esse interdum posse, debito adhibito examine. Illis potissimum utilis est horum librorum lectio qui eorundem opiniones discutere, & confutare velint: qui illorum sophismata diluere, & veritatem a captiosis distinctionibus asserere cupiunt. Ceterum qui salutis animarum sincero desiderio ardent, frequentissime legant Apostolum Paulum, sancta Evangelia, Patres sanctos, Ludovicum Granatensem, & sibi veram formentum imaginem christianæ vitæ. In Scripturis sacris, in Patribus, in libris asceticis non invenient casuum decisiones: sed reperient vividis coloribus depictum christianæ vitæ spiritum: invenient eloquentia divina inculcatum, quid agendum sit, ut Christianorum vitam ad vivum exemplar vitæ Christi IESU Redemptoris nostri conforment: invenient caelestia pharmaca, quibus passionum vulneribus medendum sit: invenient remedia infirmitatum, & æternæ vitæ solamina. Quænam hæc? Audi, & serio meditare. Ambulandum per arctam, duramque viam, ingrediendum per angustam ianuam, conflictandum cum carne, bellum passionibus indendum, coercendam concupiscentiam, comprimendam cupiditatem, eruendum oculum,

lum, abscindendam manum, ut scandalum vitetur. Invenient continenter vigilandum, orandumque, entendum adversus sanguinem, & mundum, bonum pro malo reddendum, & ab omni specie mali cavendum. Invenient cum tremore & timore saluti adlaborandum, virtutes excolendas theologicas, & morales ceteras, potissimum humilitatem, denique exuendum veterem hominem, novumque nempe *Christum Dominum*, induendum, contemptis pompis, vanitatibus, & voluptatibus terrenæ Babylonis. Hæc sunt prima christianæ vitæ lineamenta: quæ si altius mentibus vestris fuerint impressa, facillime, sublatis Casuistis, in salutis semitam animas revocabitis, atque per eas ad patriam perducetis. Casuisticis libris innutriti, sibilis hæc excipient. Sancta, inquit, hæc omnia. At quid, quæso, ad casuum decisionem? Verum habet, præfatas regulas non decidere hunc aut illum casuum, hunc aut illum contractum: tamen sapientiæ lumen tantum infundunt, quo valeas & casum quemlibet decidere, & per securam semitam animas ducere. Paucis: primum lege quæ dixi; post percurre celebriores Moralistas: & quæ offenderis Evangelio congrua, selige. Sed ad sacram Scripturam opiniones Moralistarum revoca, quin ad istorum effata Evangelium detorqueas.

VII. Verum quia pauci semper fuerunt qui ad hanc amussim caelestem suos conformare mores voluerint, quid actum? Probabilistæ pio desiderio amplificandi salvandorum numerum, cum nequiverint ad descriptæ evangelicæ vitæ exemplar reformare Christianos, relaxandam istius vitæ evangelicæ severitatem expediens iudicarunt, plurium distinctiuncularum artificio. Præcepta a consiliis, quæ sæpe sunt ad observanda præcepta media necessaria, indiscriminatim, & nimis ample separarunt. Præcepta affirmantia, quæ virtutum officia præcipiunt, aut extenuarunt, aut in nihilum redegerunt. Continenter amandum, colendum, orandum sanctissimum parentem nostrum Deum, natura, Scripturæ, a tres omnes inculcant. Probabilistæ hæc, & alia similia mandata, missis illis qui usque ad quinquennium observantiam differabant, vix sæpe in anno onus obligationis ex debito imponere docent. Neglecta observantia mandatorum affirmantium, e vestigio sequitur transgressio præceptorum negantium, quæ abstinentium a vitiis, & peccatis iubent. Et ut multa in pauca contraham, Probabilistæ vitam evangelicam depictam in Scripturis iugum reputarunt valde severum, non

portandum a Christianis: idcirco probabilistica suavitate severitatem temperarunt, distinctionum fucos præceptorum affirmantium rigorem delinierunt, & novæ benignitatis lenocinio talem vitæ christianæ imaginem efformarunt, quæ non Christo crucifixo, sed gaudenti mundo sit consentanea.

VIII. Porro, ut hanc vivendi methodum dulcem, suavem, mundoque affinem, tamquam evangelicam, defendant Probabilistæ, immensam illam casuum, distinctionum, reflexionum multitudinem excogitarunt. Confessarii clamant, se nec in Scripturis, nec in Patribus reperire decisiones casuum, quas in probabilisticis libris illico offendunt: idque verum prorsus habet. Sed neque in Scripturis, neque in Patribus talem vivendi rationem a Christiano servandam invenient, qualem in Casuistis. Quomodo enim in Scripturis, Patribusque eas offentes sententias quæ non promovent, sed destruunt potius, aut extenuant illius vitæ methodum quam Christus præscribit? Multa, immo plurima dicenda præsto essent; sed timeo prolixitatem. Unum tibi meditandum suggero. Lege Evangelium, lege Paulinas epistolas, sed animo humili, demissoque. Continuo te quodam sacro terrore commotum senties. Ubique salutis negotium difficillimum occurret. Ubique colliges, totis viribus entendum, colluctandum, contendendum sine intermissione ut in tuto collocetur. Huc omnia studia, conatus, sollicitudinem, & curas omnes esse dirigendas, nihilque curandum præter hoc unum negotium, certo addisces. Lege Patres omnes, & tibi uberrima argumentorum copia, & caelesti quadam eloquentia hæc omnia inculcant, exaggerant, suadent, persuadentque bene in Deum affectis.

IX. Soli Probabilistæ facile tibi hoc negotium depingunt, dum morum regulas explicant. Difficile in abstracto fatebuntur, ne aperte Evangelio contradicant; verum, dum mandata divina interpretantur, suaviter legis, ut primum principium, præiacent, ut obligationum vim relaxent. Fac hominem ea omnia agere quæ Probabilistæ plurimi aut ut licita omnino, aut ut a gravi culpa immunita detendunt. Quid tum? Christianus ne erit homo iste? Vix erit ad Ethices Platonis, Aristotelis, aut Ciceronis regulas compolitus. Merito ergo exclamamus cum piissimo Camargo. *O via benigni probabilismi! Quantum differs a via veritatis, adoque ab omnibus viis Domini!*

X. Nolite ergo Confessarii aures obtundere, vos

vos casuum decisiones in Scripturis, & Patribus non invenire: quia hoc verum est; sed invenietis regulas omnino oppositas; invenietis ea omnia quae necessaria sunt animabus conformandis ad vitam Christi. Ea in Scripturis, & Patribus non reperietis quae sensui & carni, quae appetitionibus humanis indulgent. Haec in Casuistis. Sed ea omnia invenietis quae ad agendum salutis vestrae negotium, & ad assequendum aeternae vitae primum conducunt. Multiplicarunt Casuistae quaestiones innumeras, ut vitam ingererent quae reapse ea non est quam Evangelista nobis referunt. Quare ut divinam hanc imaginem aut obscurarent, aut minuerent, ut novam, quam excogitarunt plures, honestam & spectabilem efficerent, fucis, lenociniis, distinctiunculis, umbris, reflexionibus, technis, effugiis. propemodum infinitis opus erat.

X. Absit tamen ut hoc in loco omnes recentiores constituamus, quemadmodum toties animadvertimus. Quid quod omnes pia & sancta intentione salvandi animas, leges relaxasse, saepius diximus? Accedit quod nos absolute nullius Casuistae lectionem improbemus; sed dicimus, nullum sine examine, sine delectu, sine relatione ad Scripturam sanctam, & Patres nostros legendum esse. Dicimus, benignitatem quam Probabilistae depraedicant, alienam esse a benignitate & suavitate evangelica. Illa in relaxanda lege, eaque carni accommodanda tota occupatur; haec in unctioe caelesti, qua vires humanae naturae roborantur ad observanda praecipua, quae vi illius divinae gratiae observatu facilia evadunt, sita est. Benignos & misericordes volumus etiam nos Confessarios omnes. Haec autem misericordia, & benignitas eo spectet, ut poenitentium corda emolliat, sicut summa patientia illorum toleret defectus, absque taedio, & molestia sustineat, eosque modo misericordiae, modo iustitiae ostensione a peccatis revocet. Si viderint Confessarii, poenitentes suos ex sacramentorum frequentia meliores fieri, & a peccatis abstinere; tum colligent regimen illorum bonum esse. Si contra viderint, illos sacramentorum frequentiam cum peccandi consuetudine consociare; eos ut indignos ab altari removeant. Verum de hoc plura suo loco.

§. I V.

Brevis complexio eorum, quae in hac dissertatione dicta sunt.

I. Probabilistae communiter docent, opinionem minus probabilem haud esse regulam conscientiae proximam, sed tantum remotam. Haec tamen infert principia reflexa, vi quorum formatur practicum dictamen, quod est proxima, & immediata regula conscientiae. Principia reflexa sunt: *Qui sequitur opinionem probabilem, prudenter operatur.* Hoc principium appellant a priori. Alterum est: *In dubio de honestate actionis melior est conditio possidentis.* Heinc colligunt: *Qui sequitur opinionem minus probabilem, sequitur opinionem vere probabilem.* Ergo prudenter operatur. Antecedens, quod falsum ostensum est, loco principii habent, cum sit id quod in quaestione vocatur. Alium syllogismum formant. Lex quae prohibet pingere in die festo, non est certa, sed dubia. Homo in hoc dubio ius possidet libertatis. Ergo immunis a lege est.

II. Demonstratum evidenter fuit, haec duo principia falsa esse, & absurdorum plena. Quoniam in dubio, Deus supremus Dominus, non homo, libertatis ius possidet. Accedit quod nulla actio sit licita, nisi conformis agnoscat aeternae legi. Qui sequitur opinionem aequae, aut minus probabilem, iudicat actionem suam aut indifferentem esse ad conformitatem, & difformitatem, aut probabilius oppositam esse divinae legi. Ergo non prudens, sed iniquus homo est sic operans.

III. Respondent Probabilistae, opus directum ab opinione minus probabili non esse conforme legi aeternae primariae & antecedenti, seu per se; sed legi consequenti, vel per accidens. Hoc duplicis legis antecedentis, & consequentis in Deo inventum, ut chimericum & monstruosum reiecit. Absurda horrenda quae inde proficiuntur, patefacta sunt. Alterutrum quippe concedant Probabilistae necessum est: aut Deum iubere contemptionem voluntatis antecedentis, & sua lege consequente adprobare & confirmare hanc suae voluntatis aeternae primariae contemptionem, quae est blasphemia horrenda: aut hanc voluntatem, seu legem primariam continuo in Deo realiter evanescere, ac opiniones hominum minus probabiles erumpunt in lucem; quae est altera non inferior blasphemia, & monstruosa chimera. Hanc tamen dilem-

ma-
matis partem secundam ultra cum Terillo concedunt Probabilistae. Sed eam supra penitus labefactavimus.

IV. Haec sunt quatuor principia, seu cardines quibus tota vertitur probabilistica machina. *Qui sequitur opinionem probabilem, prudenter operatur*: quod principium ridiculosa, & vitiosa principii petitio est. *In dubiis praevalet possessio libertatis*: quod principium evidentius altero absonum est, & falsum in causa nostra. Nam quando Petrus in liti tractatione allegat pro se titulum possessionis, ridiculum, & cachinnis subsannandum se proderet, nisi titulus iste possessionis materialis certus esset, nisi ipse reapse abique dissidio fundum possideret. Si Probabilistae asserant, certam esse humanae libertatis possessionem adversus aeternam Dei legem, sibilandos se exhibent. Si reponant, possessionem hanc esse dubiam, corrumpit Probabilismus, ut supra demonstratum est. Opportuna sunt sapientis Camargo verba adversus ultimum principium chimericum legis aeternae primariae, & secundariae, per se, & per accidens.

V. Haec itaque scribit persapiens Iesuita Lib. I. controv. x. num. 23. pag. 281. *Illud autem horrendum monstrorum omnium monstrum, vel auditu non tolerabile, quod, quasi non sufficeret ad indulgentiam libertatis humanae facere homines sui iuris solius, & exemptos ab omni subiectione, ac naturali subordinatione ad voluntatem, & legem Dei, constituendo per novam istam legem iudicia, & opiniones ipsorum hominum etiam minus probabiles, etiam falsas, regulam honestatis moralis, ab omni dependentia & subordinatione absolutam: quasi parum, inquam, hoc esset, Deus ipse praeterea vere subicitur humanis opinionibus, & erroribus; ita ut sapientia, & voluntas Dei subsequi necessario debeat, & probare tamquam honestum id ipsum quod antecederet reprobabat ac prohibebat tamquam inhonestum ac turpe, quoties homines falso, dummodo probabiliter, ut aiunt ipsi, licitum, & honestum illud esse putaverint; maxime vero si invincibiliter, quantumvis turpissime, errent; quin immo & invincibiliter, ac voluntarie, ut consequentia lege coactus affirmare TERILLUS ausus est; quod non credibile tantum, sed neque cogita-*

bile videretur. Huc malorum, & absurdorum devenit mysterium illud benigne probabilitatis, universae retro antiquitati incognitum. Clamet nunc P. Terrillus de consc. quaest. xxviii. num. 14. *Adversarii autem, quia nondum intellexerunt mysterium, acrius verberant.* An intellexerimus mysterium istud, revera prodigiosum, quae haecenus dicta sunt, evincunt. Quin illud fuse explicuimus, ut omnibus nota sint absurda quae illud consequuntur. Quare cum Paulo Apostolo ad Rom. ii. dicere possumus: *Nolo vos ignorare, fratres, MYSTERIUM HOC, ut non sitis vobis ipsis sapientes, quia caecitas ex parte contigit.* Opportunum ne sit S. Pauli oraculum, iudicent Probabilistae.

VI. Illud magnopere advertendum est, haec Probabilistarum principia excogitata esse post inventum Probabilismum. Revolvantur omnium antiquorum volumina, & nihil simile in iis apparebit. Probabilismus inventus est: commodus recognitus fuit in conscientiarum regimine. Ergo enitendum fuit ut principia invenirentur, quibus propugnari ille posset. Affingenda Deo fuit *lex reflexa, & per accidens*, quae Deum subicitur hominum opiniunculis, & hominem efficit primam causam. Finem huic capiti impono verbis sapientis P. Palanco de consc. quaest. xxviii. art. 3. §. 3. num. 169. pag. 298. *Lex reflexa intra regnum huiusmodi Probabilitatis se attemperat nostro iudicio. Concedit pro licito quidquid nos voluerimus iudicare pro licito. Nihil interdicat, nisi quod quisque voluerit iudicare interdictum. Complacet in eo, quod eligamus obiectum directe, & per se prohibitum, quod probabiliter apparet ipsi eligenti prohibitum ante affectum suae voluntatis; dummodo ipse velit iudicare pro arbitrato, obiectum tale esse licitum. Sane si regnum supremus Legislator, non est prima regula morum. Loco ipsius substituitur iudicium nostrum, pro libito nostrae voluntatis formatum. O infelix regnum, in quo Deus non regnat! Non permittat Nos Deus vivere in tali regno, in quo tradimur propriae voluntati, & iudicio voluntario nostro gubernandos. Sileo plura quae mens offert.*

DISSERTATIO IX.

IN QUA

NONNULLA ALIA ABSURDA PROBABILISMI,
ET SOPHISMATA CONVELLUNTUR.

P R O Æ M I U M.

Hucusque sententiæ & probabilioris, & minus probabilis principia expendimus. Illius vera, istius falsa demonstrata sunt. Immania absurda quæ peculiaria principia, inuenta a novis Probabilistis, Caramuele, Terillo, eorumque affectis, consequuntur, patefacta sunt. Adeo evidens est Probabilismi falsitas ex iis quæ diximus, ut superfluum omnino videatur longius protrahere sermonem. Verum si quid indictum omittamus, continuo clamant Probabilistæ, ideo omisium, quod ineluctabile sit. Quapropter in hac dissertatione nonnulla illorum obiecta, licet vana, & inania, sub examen inducere decrevi, ne si illa præteream ut inepta, ipsi eadem iactent ut invicta, quæ responsum non excipiant. Illud tamen adverte, non omnia, & singula me expensurum, ut immensam prolixitatem divitem. P. Carolus Casnedi quatuor volumina consarcinavit improbo labore, ut hoc probabilisticum commentum incredibili verborum, distinctionum, & reflexionum farragine quoquo sapiret, muniretque. Quid, si omnia tot voluminum sophismata, responsa, paradoxa ad severiorem criticen revocare vellem? In immensum sane cresceret opus absque ullo emolumento. Nil quippe dignum refutatione promittit. Auctor iste, non acuminis, sed causæ defectu. P. Claudius La-Croix, licet cetera argumenta obiter discutiat, hanc tamen de probabilitate controversiam paullo fufius versat, & lectoribus suis spondet se omnia Antiprobabilistarum argumenta relaturum, nempe detruncata, in falso sensu exposita, & sub aspectu omnino peregrino. Quia vero recens hic Probabilista obvius est, & omnium manibus teritur; ideo eiusdem & obiecta, & responsa breviter excutiam. Prius tamen nonnulla alia absurda, quæ Probabilismum consequuntur, explicare iuvat.

C A P U T I.

Probabilismus vi sui systematis pendet in Iansenismum, & ab eo valde recedit Antiprobabilismus.

§. I.

Scribendi occasio.

Nihil frequentius in ore habent Probabilistæ, quam sententiam probabilioris esse filiam Iansenismi, quam Antiprobabilismum esse commentum excogitatum a Iansenistis. Spectra sunt hæc omnino cerebrosa, & nugæ quæ risum movent vel ipsis Stoicis. Adeo tamen importune hanc hæresim Probabilistæ post Caramuelem, & Terillum improparunt, ut doctos viros coegerint, post labefactam putidam im-

sturam, palam facere, Probabilismum potius quam Antiprobabilismum in Iansenismum declinare.

II. In Historia Probabilismi italice scripta Tom. I. diff. I. cap. VII. §. I. hoc versavi argumentum cautione summa, iustisque terminis circumscriptum. Primum pag. 171. admonui lectorem, non eo spectare argumentationem meam, ut vel levem hæresis suspicionem impingat Probabilismo; sed dumtaxat ut quid vi iusti ratiocinii consequatur, manifestet. Iuvat exscribere verba ibidem posita. *Affinchè però il leggitore non apprenda che io sia per cadere in quell'estremo che detesto negli altri; vale il dire di censurare per sospetti di eresia i sistemi difesi da Cattolici; tornami bene di avvertirlo, che io non sono per censurare il Probabilismo in quella piccola parte che non è peranco espressamente condannato da S. Chiesa, ma solamente per dimostrare*

strare ciò che in virtù di giusto discorso dal medesimo ne risulta. Plures alias adieci limitationes, etiam severiores, quas mox indicabo.

III. Hoc nunc præterissem argumentum, nisi ad illud redintegrandum coegissent docti quidam Theologi, qui in rerum mearum censuram pruriunt. Ut illud legerunt, non modo parvi fecerunt, sed veluti argumentationem omnino absconam, reiecerunt. Et dum obiciebam auctoritatem sapientis Elizalde, non secus ac vulgaris Theologi, illam contempserunt. Quibus tamen summus non est Elizalde, illi mihi parvi sunt. Quare e re mea fore duxi, ad incudem revocare ea quæ ibidem dixi, ut quisque dignoscere queat, quam inanis fuerit censorum critice: nil si quidem obiecerunt quod in antecessum solutum non sit.

§. II.

Error Iansenii, & quid affinitatis cum eodem habeat Probabilismus, exponitur.

Primus Iansenii error huiusmodi est: *aliqua Dei præcepta hominibus iustis valentibus, & conantibus esse impossibilia, secundum præsentem quas habent vires: deesse quoque gratiam qua possibilia fiunt. Quæ propositio hæretica declarata est ab Innocentio X. Alius Iansenistarum error, non in quatuor aliis propositionibus contentus, sed post Iansenium excogitatus ab Iansenistis, hic est. Quinque propositiones, inquirunt, quas damnavit Ecclesia, haud reperiuntur in libro Iansenii; vel in sensu obvio, quo fruuntur in libro Iansenii, damnatae non sunt. Quo effugio inferunt Iansenistæ, Ecclesiam commentitiam, & phantasticam damnasse hæresim. Quem errorem damnarunt Alexander VII. Clemens IX. Innocentius XII. & Clemens XI. His positis, sequentes elicio argumentationes.*

II. Omnia divina præcepta sunt possibilia hominibus, porissimum iustis. Si possibilia; ergo cognoscibilia. Si cognoscibilia; ergo possibilia. Contra, quæ nequeunt cognosci, nequeunt observari; & quæ nequeunt observari, non sunt possibilia. Secundum Probabilitatis plura præcepta naturalia, & divina minime nobis sunt cognoscibilia: quoniam ignorari invincibiliter possunt. Ergo iuxta ipsos sunt nobis impossibilia.

III. Iansenistæ, inquis, præceptorum possibilitatem negant, non cognitionis, sed vi-

rium, & gratiæ defectu; contra Probabilitatis possibilia respectu gratiæ firmant præcepta; & dumtaxat ob ignorantiam insuperabilem impossibilia asserunt.

IV. Antequam respondeo, id animadverto, quod in memorata historia sæpe, & perspicue scripsi; nempe, nostram orationem minime eo spectare, ut probet, eundem esse Iansenistarum, & Probabilistarum errorem. Absit nobis tanta dementia. Pro certo habemus, ab errore Ianseniano Probabilismum distare. Quapropter in titulo capituli dictum est Probabilismum pendere in Iansenismum, minime vero esse Iansenismum. Ipsi ergo fatemur, absolute a Iansenismo discrepare Probabilismum. Illud solum in disputationem vertitur, utrum, facta collatione Probabilismi, & Antiprobabilismi, magis a Iansenismo distet Antiprobabilismus, vel Probabilismus: seu illud explicandum suscipimus, quid propinquitatis cum Iansenismo Probabilismus in conspectu Antiprobabilismi præferat. His præmissis.

V. Discrimen adductum divisam tantum assignat impossibilitatis radicem, secus diversitatem effectus. Quandoquidem æque mihi impossibile est præceptum quod non possum cognoscere, ac præceptum quod nequeo implere. Quod hæc impossibilitas oriatur aut ex privatione luminis ad cognoscendum, aut ex privatione virium ad operandum, semper punctum præcipuum impossibilitatis consistit. Porro Ecclesia sancta non modo definit, præcepta quæ cognoscimus, sed omnia absolute præcepta esse possibilia. Accedit quod Iansenistæ plarimas admittunt præceptorum invincibiles ignorantias, quemadmodum & Probabilistæ; atque adeo multa præcepta impossibilia ex capite ignorantia. Et in hoc solum hi ab illis discrepant, quod illi criminiosam effutiant ignorantiam insuperabilem, hi innoxiam illam defendunt.

VI. Instauratur argumentatio sub alio aspectu. Nihil volitum, quin præcognitum. Ergo quod cognoscere nequimus, vellemus minime possumus. Rursum potestas observandi præceptum duo requirit, & lumen ad cognoscendum, & vires ad implendum: & sicut paradoxon videtur, cognitionem concedere, & vires negare; ita absconam apparet, vires concedere ad implendum, & lumen negare ad cognoscendum; cum ex utroque capite potestas implendi præcepta pendeat.

VII. Et sane Patres omnes, ac Theologi fauciatam naturam docent humanam tum

in mente, tum in voluntate; illamque comparant & carco nato, & homini semivivo relicto. Et heinc colligunt, æque donum Dei esse & lumen ad cognoscendum, & vires ad operandum. Invat Augustini verba rescribere ex Lib. II. de peccat. merit. & remis. cap. XVII. Iam ergo quod tertio loco posui, videamus. Cum voluntate humana, gratia adiuvante divina, sine peccato in hac vita possit homo esse, cur non sit, possem facillime, ac veracissime respondere, quia homines nolunt; sed si ex me queratur cur nolit, imus longum. Verum etiam sine præiudicio diligentioris inquisitionis dicam. Nolunt homines facere quod iustum est, sive quia latet, an iustum sit; sive quia non delectat. . . . Ignorantia ergo, & infirmitas vitia sunt quæ impediunt voluntatem ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Ut autem innotescat quod latebat, & suave fiat quod non delectabat, gratia Dei est quæ hominum adiuvat voluntates, quæ ut non adiuventur, in ipsis quidem causa est, non in Deo.

VIII. Ex quo sic colligit magnus Elizalde Lib. VII. quæst. v. §. 3. „Credant ergo, si volunt, Augustino, causam ignorantiam & infirmitatis esse unam, eodem modo decidendam: credant rursus, si volunt, quod non innotescat quod latebat, nec suave fiat quod non delectabat, in nobis causam esse, non in Deo: causamque eam esse, quia homines nolunt. Possunt ergo, si volunt. Mirum autem est quod hoc textu tam sæpe, tam fidenter, ipsi illi utantur quos hic impugnamus, pro gratia sufficienti, utpote probent homines posse, si velint, & non advertant, textum eodem modo esse pro cognitione, & ut innotescat quod latebat, & Augustini mentem ex æquo directam contra ignorantiam, & infirmitatem.“

IX. Rursus arguit Elizalde. Effingamus Iansenistam novi generis, sibi que magis constantem. Hic docet, homini iusto volenti & conanti esse aliqua Dei præcepta impossibilia; violationem tamen haud esse criminofam, seu formalem, sed pure materialem, ut Probabilistæ asserunt. Effet ne propterea ab errore impossibilitatis præceptorum liber?

X. Potestas implendi præcepta, duo; ut diximus, claudit, & cognitionem, & vires. Porro nec cognitio, nec vires istæ sunt in actu, sed vel in actu, vel in potestate nostra. Nam & per ignorantiam, & per impotentiam consequentem, voluntariamque se-

pe peccamus. Sat ergo ad peccandum, vel si cognoscas, vel si cognoscere possis, ac debeas. Satis est, si auxiliunt Dei actu habeas, vel habere possis, & debeas. Quapropter Concilium Tridentinum hunc describit ordinem. Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuvat, ut possis. Quænam mihi excusatio, si petendo possim, petere vero nolim? Quod autem de virium auxilio, idem de cognitionis lumine asserendum videtur.

XI. Ne multa: ad executionem quod attinet, perinde se habet virium, ac cognitionis defectus. Alterutro deficiente, impossibilis est præcepti observatio. Impossibilia asserunt Iansenistæ plura Dei præcepta ob virium defectum: impossibilia plurima asserunt Probabilistæ Dei præcepta ex defectu cognitionis; deesse quoque gratiam asserunt ad hæc præcepta cognoscenda.

XII. Antiprobabilistæ e contrario pro dignitate sentiunt de divina gratia, cuius vires & cognoscibilia, & exequibilia asserunt præcepta omnia. Magna istorum pars nullius naturæ præcepti, sive in se, sive etiam in remotis conclusionibus, admittit ignorantiam invincibilem, ob hoc potissimum argumentum, quod ea ignorantia non sit invincibilis quæ viribus gratiæ, licet non naturæ, superari potest. Immo toto celo, nedum ostio, aberrant illi qui ignorantiam invincibilem explicant, spectatâ naturalium virium efficacitate. Sicut enim dum de possibilitate executionis mandatorum Dei sermo est, spectatur natura, non suis relicta viribus, sed gratiæ virtute roborata; ita, cum de cognoscibilitate præceptorum disputatur, consideratur quid mens humana possit, non suis, sed gratiæ viribus. Porro quemadmodum Deus omnibus donat auxilia sufficientia ad servanda, ita ad cognoscenda mandata. Hoc inquam, argumento, sanè mihi gravissimo, probant Antiprobabilistæ plurimi, nullam omnino iuris naturalis ignorantiam invincibilem reperiri. Porro quis dixerit, istos Antiprobabilistas multis parafangis remotiores non esse præ Probabilistis a Iansenismo? Alii vero Antiprobabilistæ nullius omnino præcepti naturalis ignorantiam invincibilem admittunt; aliquam dumtaxat remotam consequentiam pluribus factorum circumstantiis implicitam, ignorari invincibiliter posse adfirmant. Undequaque ergo plus distant Antiprobabilistæ quam Probabilistæ a Iansenismo. Quis nunc non percipit quam sit inconsulta, quam audax

dax impostura Iansenismi, quam Antiprobabilismo affingunt Probabilistæ?

XIII. Heinc concludit Elizalde loc. cit. „Hinc denno cernitur; quomodo via ista probabilium in Iansenismum ex suo etiam instituto vergat. Eo enim illa it, & tendit, ut ab ipsa præceptorum observatione nos liberet, & eximat. Aliunde vero ait, nisi ipsum admittamus, nos fore Iansenistas. Hoc autem quid, quæso, est? Sane est nos obligare ad impossibilia. . . . Ergo via probabilium ex suo instituto tendit, ut nos ab ipsis præceptis servandis reipsa eximat: hocque ita, ut, sin minus ad impossibile homines obligari velit, & ad dura ac intolerabilia, ut mitissime dixerim, nimis vergat in Iansenismum, nec præceptorum Dei, nec gratiæ dignam habens existimationem.“

„A contrario etiam demonstrative patet, neminem, intelligendo quod dicit, obijcere nobis posse Iansenismum. Nam universa totius nostri operis sententia una est, solas veras doctrinas morum esse rectas doctrinas morum, & rectam regulam. At hæc regula non magis de Iansenio habet quam habent ipsa præcepta Dei. Quare aut Deus Iansenista est (quod esse nequit) aut nos Iansenistæ non sumus, solas veras doctrinas, ceu regulam vivendi, constituendo.“

XIV. Laudati censores nostri, contempta P. Elizalde auctoritate, instabant, Iansenismum differre a Probabilismo; atque adeo, ut apertum sophisma, deridebant argumentationem hæctenus factam, quæ tota est P. Elizalde. Ut similia audivi, evidentiis deprehendi varia esse hominum ingenia. Quoniam quæ illi opponebant, iam præoccupaveram loc. cit. pag. 174. ubi hæc habentur. *Il mio assunto non ha per iscopo di rimostrare che il Probabilismo coincida, o confusi col Gianfensismo. Tanto sono da ciò lontano, quanto che affermo il contrario. Il mio argomento è questo. Fatto il confronto de' due contrari sistemi, del più probabile, e del men probabile, il sistema del men probabile è assai pendente, e vicino all' errore di Gianfensio; per opposto il sistema del più probabile è direttamente contrario al Gianfensismo. . . . Nè altro mira questo argomento, se non a far conoscere, quanto ingiusta e lontana da ogni ragione sia la censura di Gianfensismo. Perocchè quando uno de' due sistemi dovesse soggiacere a questa taccia, questo non potrebbe mai essere quello del più probabile, ma bensì quello del men probabile.*

abile, per le ragioni addotte, e per le altre che vo' qui soggiugnere.

XV. Quinam in mentem venisset, post tam strictam, cautamque limitationem censorum futuros adeo morosos & tetricos, qui præfatam argumentationem carpere ut prorsus ineptam ausi fuissent?

XVI. Plurimæ sunt leges naturales divinæ obscuræ, quarum veritas impervia nobis est: solumque probabili cognitione easdem attingimus. Probabilistæ loco principii habent huiusmodi leges, in utramque partem probabiliter disputabiles, nullas esse. Istarum legum, & præceptorum ignorantiam admittunt invincibilem. Cradelis tyrannidis Antiprobabilistæ arguunt, quod ad has leges servandas fideles adigant. Quæ enim invincibiliter ignorantur, observatu impossibilia evadunt. Accedit quod Iansenistæ aliqua tantum præcepta impossibilia asserunt; Probabilistæ plurimarum legum, & præceptorum ignorantiam invincibilem defendunt: Antiprobabilistarum vero plures nullius præcepti, nec quantum ad remotas conclusiones inde proficiscentes, ignorantiam admittunt; ceteri nullius pariter præcepti, sed solum alicuius remotæ consequentiæ insuperabilem ignorantiam concedunt. Ergo, facta collatione utriusque systematis, magis antiprobabilisticum, quam probabilisticum, distat a Iansenismo.

XVII. Iterum sic urgeo Probabilistas. Aut hi defendunt, omnia præcepta naturalia esse evidenter cognoscibilia; aut concedunt multas leges obscuras, in evidentes, & probabiliter disputabiles in utramque partem. Si primum; ergo labuntur in errorem Iansenistarum: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Quoniam in hac hypothese vellent dumtaxat leges in evidenter cognoscibiles. Si secundum aiunt; ergo de medio tollunt omnes leges naturales disputabiliter in utramque partem, atque adeo observatu impossibiles efficiunt. Quod enim non est, observari nequit. Lex dubia, inquam Probabilistæ, non est lex. Ergo illa observari nequit.

XVIII. Reponebant censores, quantum meminisse licet, discrimen latum adhuc esse Probabilitas inter & Iansenitas. Sed responsum istud iam retellimus. Nonne ipsi facti sumus discrimen istua? Nonne aximus Probabilistæ, ut absolute spectatum nec recidere in Iansenismum, nec propinquum illi esse? Sed eo tantum argumentatio nostra pertinet, ut facta collatione Probabilismi, & Antiprobabilis

bilissimi, cum Iansenismo, magis ab hoc distare evincatur Antiprobabilismus quam Probabilismus; atque sic evidentius diluamus impossibilitatem Iansenismi, quam Probabilistæ nobis obiectant.

XIX. Sed, missis censoribus, nonnulla expendamus eorum quæ reponit P. Casnedi *Tom. II. disp. xv. sect. III. §. 3.* Inquit autem *num. 70.* Iansenistam non ideo esse hereticam, quia negat mandatorum possibilem observantiam; sed quia negat gratiam qua possibilem fiat. *Nos autem, pergit ille, dum negamus possibilem præceptorum prorsus ignorantiam observantiam, Iansenistæ esse non possumus; alias omnis dormiens, omnis infans, omnis amens Iansenista erit.*

XX. Responsum potius dormientis est. Siquidem nec indirecte diluit vim argumentationis P. Elizalde. Cedo: Iansenistæ non errant, quia negant possibilem observantiam; sed quia negant gratiam qua possibilem fiat. Ergo probabilistæ non errant, quia negant possibilem observantiam præceptorum prorsus ignorantium; sed quia negant gratiam, qua superetur hæc ignorantia. Nam vel admittunt hanc gratiam sufficientem ad servanda omnia præcepta iuris naturæ: aut secus. Si secundum, negant ergo & ipsi cum Iansenistis gratiam qua possibilem fiat. Si primum, ergo ignorantia præceptorum non est invincibilis. Ignorantia quippe quæ, gratia collata, aut oblata, superari valet, invincibilis nullo modo est. Nec est quod dicas, hoc retorqueri argumentum posse in Antiprobabilistas, admittentes ignorantiam invincibilem conclusionum remotarum a primis præceptis. Quandoquidem etiam isti magis distant ab Iansenismo quam Probabilistæ. Illi etiam paucarum conclusionum remotarum a principiis; isti vero plurium legum, & præceptorum invincibilem ignorantiam propugnant. Ut obiter dicam adversus censes morosos, argumentum factum adeo efficax est, ut illud etiam P. Tyrus Gonzalez *disp. xi. §. 4.* grave reputaverit, & responsa quæ exhibet, non sunt, ut mea præfert opinio, adeo perspicua, quæ plene satisfaciunt. Verum, utcumque res hæc se habeat, nobis satis est, vi argumentationis illud patere, nimirum magis Antiprobabilistas quam Probabilistas, facta utriusque systematis collatione, distare a Iansenismo. Hoc & non amplius intendit interre disputatio nostra.

XXI. Aliud responsum præbet P. Casnedi *loc. cit. num. 71.* videlicet, præcepta proba-

biliter dubia esse probabiliter cognoscibilia; Quare si quis velit ea servare, potest; non tamen tenetur. Aliud enim est quod præceptum probabiliter tantum cognitum existere, non obliget; quod verum est: aliud, quod non possit impleri; quod falsum est. Ergo Probabilismus omnino differt, a Iansenismo.

XX. Hæc P. Casnedi responsio nos cogit sub oculos revocare immania Probabilismi absurda. Ut enim P. Casnedi asserat a Iansenismo suum Probabilismum, illum Iansenismo monstriosorem efficit, atque manifestis antilogiis semetipsum conficit. Siquidem fateri astringitur, legem probabiliter in utramque partem disputabilem, & cognoscibilem, esse vi systematis probabilistici, & non esse observatu possibilem. Quod lex probabiliter disputabilis in utramque partem, sit cognoscibilis, possitque observari, est tua prima propositio. Quod vero hæc eadem lex sit observatu impossibilem vi systematis probabilistici, probo. *Lex dubia iuxta Probabilistas non est lex.* Hoc est unum ex quatuor principiis cardinalibus Probabilistarum. Sed lex quæ non est, observatu impossibilem est. Ergo iuxta Probabilistas eiusmodi præcepta sunt, & non sunt observatu impossibilia. Sophistica, inquis, est argutio isthæc. Nam si quis velit reapse servare legem dubiam, potest eam servare. Ais? Lex dubia ergo existit. Falsum ergo principium probabilisticum, quod lex dubia non sit lex. Melius ergo reponit acutus Probabilista. Si quis velit observare legem dubiam, tum observabit legem non naturalem, non divinam, sed legem pro libero ingenio constitutam. Lex enim naturalis, vel divina controversa non est lex, & observari nequit, ut argumentum factum evidenter concludit. Alio syllogismo te conficio. Præcepta quorum habetur ignorantia invincibilis, sunt incognoscibilia, & observatu impossibilia. Atqui iuxta Probabilistas istorum præceptorum habetur ignorantia invincibilis. Ergo sunt incognoscibilia, & observatu impossibilia. Minor propositio, quæ sola adduci in discrimen potest, est ex concessis manifesta: & est quoque unum ex principiis Probabilistarum. Docent hi, sequentes opinionem minus probabilem, licet falsam, adversus legem non peccare: quia ignorantia invincibili legis laborat. Hæc autem ignorantia invincibilis probabilistica monstriosorem Iansenismo Probabilismum efficit; ut sequens argumentatio evincere vi ratiocinii videtur.

XXIII. Error gravissimus est Iansenistarum,

rum, afferentium ignorantiam invincibilem non excusare a culpa. Paradoxon prodigiosum est Probabilistarum, qui aiunt, invincibili ignorantia præceptorum laborare eum qui verosimiliter cognoscit præcepta hæc existere, & obligare. Hæc probabilistica ignorantia, præcisâ damnatione Ecclesiæ, & vi ratiocinii spectata, monstriosior Ianseniana videtur. Errant sane turpissime Iansenistæ, negantes ignorantiam invincibilem excusare a culpa: quia quod vinci non potest, non est voluntarium. Sed ut hanc veritatem ipsi eludant, confugiunt ad voluntarium in Adamo, contenduntque hanc ignorantiam, secundum præsentem quas homo habet vires, esse utique involuntariam, & invincibilem, sed fuisse voluntariam in Adamo; & hoc voluntarium satis esse ad peccatum actuale. Et hic multa subtilia obtrudunt, quæ imperitis fucum facere possent. Verum illorum errorem damnavit Ecclesia. Ignorantia probabilistica e contrario adeo repugnat communi sensui, ut vel ipsis imperitis sincere exposita, portentosa appareat. Ignorantia invincibilis ea est quæ superari nequit. P. Casnedi cum omnibus suis Probabilistis fatetur, se probabilis, seu verosimiliter cognoscere legem obligare: & simul aiunt, se eiusdem legis laborare ignorantia invincibili illo ipso tempore quo probabilis eam agnoscunt. Probabilistæ fatentur, homines viribus pollere ad observanda omnia præcepta. Concedunt, se probabilis cognoscere legem controversam obligare. His positis, quia occurrit minor probabilitas opposita, defendunt impossibilem legis observantiam. Concedunt vires in voluntate, concedunt maius lumen in intellectu ad legem cognoscendam; & nihilominus contendunt, transgressionem talis legis esse involuntariam: quia cum illo maiore lumine coniungunt ignorantiam invincibilem. Conferantur hæc cum recensito errore Ianseniano, & iudicium pronuntietur. Probabilistarum perfugium est ad reflexiones Terillianas, quæ deliberate multiplicantur, ut spissam nubem obscurantem veritatem efficiant. Itaque Iansenistæ nobis repræsentant Deum iniustum, & crudelem, dum aiunt, illum nos ad impossibilia obligare; Probabilistæ nobis dipingunt Deum secum pugnantem. Nam sua æterna voluntate absoluta, & primaria vetat mendacia, periuria, furta, usuram &c. & simul eadem sua æterna voluntate, ut per accidens considerata ad libitum cuiusque homunculi probabilizantis, illa scelera approbat per accidens

Conc. Appar. Tom. II.

ut virtutes, ut merita æternæ vitæ digna. Deus iuxta Probabilistas plurimas leges instituit obnoxias disputationibus hominum: sed has leges non promulgavit. Ergo Deus vult has leges, quia eas condidit; & simul has leges non vult, quia eas non promulgavit. In legum institutione splendet sapientia; sed in defectu promulgationis deest providentia. Superflue quippe evadunt institutæ leges, quæ non promulgantur. Qui promulgationis defectus arguit aut impotentiam in legislatore, aut inconsultam providentiam in aptando leges subditorum viribus. Hæc, & alia plura horrenda confectaria ex ignorantia probabilistica proficisci supra ostensum est.

XXIV. Laudatus P. Casnedi *loc. cit. nu. 73.* hæc scribit. „Horreo ad hoc dictum, nempe quod hæc propositio, *Sola veritas est regula morum*, nil plus habeat de Iansenismo quam ipsa præcepta Dei. „Et ego repono ideo Probabilistas toto ostio aberrare, scilicet quod horrorem illis veritas ingerit. Horres ad hanc propositionem? *Sola veritas est regula morum, nil plus habet de Iansenismo quam ipsa præcepta Dei.* Horres hanc comparisonem? Horres ergo veritatem. Quid sunt præcepta Dei? Veritas. Quid lex Dei? Veritas. *Lex tua veritas.* Quænam vera regula morum? Lex Dei. Ergo vera regula morum lex est veritatis. Probabilitates falsæ, reputatæ veræ, sunt regulæ fictæ & apparentes, quæ interdum, intercedente nempe ignorantia invincibili, excusare a culpa valent, numquam tamen vera regula morum esse queunt.

XXV. Alia commenta quæ ibidem congerit P. Casnedi adversus sapientissimum P. Elizalde, nimis sunt (detur venia verbo) inania & futilia. Siquidem P. Elizalde nulli comparat dictum hominis cum dicto Dei. Sed comparat verbum Dei prolatum ab homine, cum verbo Dei nobis a Deo revelato. Utique non implicat, Elizaldam errare, dum a se loquitur; sed implicat, Elizaldam errare dum verba Dei refert, dum dicit, *legem Dei esse legem veritatis*, dum asserit legem Dei esse veram morum regulam. Horret P. Casnedi doctrinam Elizalde, quia revera præventus probabilisticis præiudiciis, eam non percipit. Aliqua obiter dico in defensionem sapientissimi viri, cuius lectione non parum me profecisse ad maiorem Dei gloriam fateor. Plura dicerem, si opus esset; sed illius doctrina suo splendore a noctuis se defendit. Plurima congerit P. Casnedi adversus doctrinam sapientissimi viri huius, quæ

B b

in-

indicta prætereo; tum quia seipsis corruunt, tum ne opus meum in immensum excrescat. Teitor tamen, me nulla ideo præterire, quod negotium facebant: sed ideo quod confutatione digna non reputem.

XXVI. Quantum porro declinent Probabilistæ in alterum Iansenistarum errorem, paucis ostendam. Negant Iansenistæ, damnatas quinque propositiones in Iansenii reperiri libro. Negant Probabilistæ plures, centum & amplius propositiones damnatas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. extare in Casuistarum libris. Ut hanc secundam propositionem evincam, cum facti sit, textus adducam oportet Probabilistarum eandem admittantium. Verum si omnes exscribere vellem, Tomum implerem. Quisque legere Casuistas valet, & nisi passim inveniatur, quemlibet fere Probabilistam defendere, sui instituti Auctores nullam docuisse damnatam propositionem, tum causæ propositæ renuntiare volo. Unum ex omnibus proferam P. Dominicum Viva, qui hæc scribit in *trutin. in propof. 26. & 27. Innoc. XI. quæ propositiones 26. & 27. sunt de restrictionibus mentalibus. Utraque* (inquit Viva) *propositio a plurimis primi subsellii DD. videbatur doceri apud Dianam, & apud Sanchez. Verum si attente mens pleorumque istorum cum eodem Sanchez inspiciatur, & si advertatur ad casus in quibus docent has amphibologias licere, & eorum fundamenta; liquidò apparebit, eos nolle licitas esse restrictiones pure mentales.*

XXVII. Luce meridiana clarius est, ambas propositiones, ut iacent, reperiri in Sanchez Lib. III. in Decal. cap. vi. a num. 12. usque ad 20. Eum legat qui vult, & iudicet. Quid? Ipse P. Viva loc. cit. usum restrictionis interioris concedit rusticis. En eiusdem verba: *Quando tamen non occurrit commoda equivocatio, aut RESTRICTIO EXTERNA, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ, facile obvio, veritatem occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendo deceptionem.* Restrictiones ergo interna mentis veritæ sunt litteratis, & acutis hominibus; quod illi facile queant verba captare, & infarcire amphibologica, quæ duplicem exteriorum sensum prodant; rusticis vero, & obtusis hominibus licitus erit usus restrictionis interioris, quod his obvia non sunt verba æquivoca. An hic P. Viva defendat nec ne propositionem damnatæ restrictionis mentalis, ceteri iudicent. Cautè saltem, ut ego quidem arbitror, legendus est.

XXVIII. Probabilistæ itaque illi qui defendunt, in doctis suis iunioribus minime reperiri propositiones damnatas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. imitantur Iansenistas, qui negant, quinque propositiones extare in Iansenii libro. Et scandala quæ ex contumacia Iansenistarum, negantium Iansenismum contineri in Augustino Iansenii, sequuntur; proportione servata, consequuntur etiam opinionem Probabilistarum illorum qui negant, *Laxissimum* damnatum ab Ecclesia haberi in libris Casuistarum. Iansenistæ, negantes quinque propositiones contineri in libro Iansenii, inferunt Iansenismum proscriptum phantasma esse; probabilistæ illi qui pernegant, Laxissimum damnatum ab Alexandro VII. & Innocentio XI. doceri in libris Casuistarum, inferunt scandalum, quod Ecclesia damnavit propositiones phantasticas, & chimericas. Et sane eo progressi sunt Probabilistarum plures, factionis amore præventi, ut adfirmate negent, aliquam ex damnatis propositionibus reperiri in suis Auctoris: & dum verba eadem obiectantur illis, reponunt, sensum damnatum illa non præferre. Quamobrem, ut tanto malo opportunitum exhibeatur remedium, dicunt multi, FORMULARIUM necessarium fore subscribendum a Probabilistis, simile illi quod subscribendum a Iansenistis instituit Alexander VII. ut animadvertit perdoctus piusque P. Vincentius Contensonius Lib. VI. Theolog. ment. & cord. cap. I. diff. II. „ In negotio Iansenii omnes ad unum contestati sunt, „ circa facti etiam quæstiones profundam „ summo Pontifici reverentiam esse præstandam. Alii ulterius progressi, obnixè contenderunt, ut doctrina Iansenii in sensu „ ipsius, totius Ecclesiæ subscriptione sine „ ulla facti, iurisque præcisione damnaretur. Bene est . . . Nonne idem Alexander & „ Iansenii propositiones damnavit, & apologiam Casuistarum proscriptit? Nonne „ idem Galliarum Episcopi in laxissimam „ Probabilistarum doctrinam graves tulere „ censuras, nec minus acerbis iis quibus „ Iansenium reprobarunt? Numquid Ecclesiæ decreta patent exceptionibus arbitrariis „ scipientium, qui non eodem reverentiæ obsequio ea prosequi teneantur? . . . Cur non „ instituta est in Gallia aliqua FORMULA, „ in qua corruptionum moralium laxitas subscriptione damnata offerretur; cum certum „ sit, quamplures non solum intus reconde- „ re, sed foris propalare, & ad praxim damnatas propositiones reducere? . . . Causas „ hu-

huius operose non scrutor. Id a te exigo, „ ut Ecclesiæ Prælatorum consensio, Romanæque Sedis censuræ eadem semper fide, eadem observantia obsequaris. Non „ sit tibi pondus, & pondus. „ Hæc pauca dixisse sufficiat, ut palam facerem adversus tetricos censores, rectè efficaciterque concludere argumentationem qua P. Elizalde evincit, Antiprobabilismum magis quam Probabilismum recedere a Iansenismo; quin in hunc valde pendere Probabilismum, facta utriusque systematis collatione. Unum revera non leve discrimen est quod Iansenistæ illud factum negantes opponunt Ecclesiæ definitioni; Probabilistæ arti criticæ damtaxat adversantur.

CAPUT II.

Probabilismus viam aperit omnibus fere sectis in religionis negotio probandis.

I. **P**lena manu versant hoc argumentum Antiprobabilistæ, potissimum Vincentius Baronius, Iacobus a S. Dominico, alique communiter. Quare illud ego fere indictum præteribo, ne actum agam. P. Carolus Antonius Casnedi Tom. II. disp. xv. sect. 3. quoquo modo solvere tentat Antiprobabilistarum argumenta, quæ absurda Atheismi, Polytheismi, & omnium hæresion consequi Probabilismum evincunt. Tantum otii non est, nec operæ pretium censo, responsionum istarum imbecillitatem refellere.

II. Quædam ego ipsorum principum Probabilistarum dicta referam, quæ nec P. Casnedi nec aliorum excipiunt responsa. Primo loco loquitur Caramuel primipilus Probabilistarum. *Cur non licebit dicere Romanam (sic introducit Caramuel Basanomenum Lutheranum loquentem) quidem Ecclesiam esse probabilissimam; adeoque in foro interno esse securissimam; & tamen hoc ipso non obstante Lutheranam, quam ipse profitetur, esse etiam probabilem, atque æque christianam, ac securam, immo securiorem omnino: quoniam minus probabilis sententia, si benignior, etiam securior est? Cur non licebit addere, se esse in quietâ conscientia apud Lutherum, adeoque non teneri redire ad Ecclesiam Romanam, nec a Christi religione secedere? Sic discurret etiam Basanomenus; sed poterit erudite compepsi.* Theolog. fundament. num. 1362. Hoc loquentem eodem loco refert celebrem P. Valerianum Capuccinum, Lutheranam indicentem aut regressum in sinum Romanæ Eccle-

siæ, aut abiurationem Christianismi. Contra Lutheranus, scribit Caramuel, „ *fervide insurrexit, & dixit: Christianismus probabilissima religio est: & sub ipso dantur sectæ antiquiores, iuniores, severiores, benigniores. Lutherana est christiana, & probabilis, & multo Romana benignior.* „ Hoc argumentum adversus Probabilismum refert Caramuel, illudque confutare studet, sed infelici conatu: quia legitima sunt novi systematis consecraria; sed quia nimis horrida, effugia captantur.

III. Probabilistæ alii, technis positis, aperte fatentur, hæreticos posse in propria secta salutem assequi Probabilismi virtute. Hæc enim scibit Erardus Billius *tract. III. cap. I.* apud Contens. loc. cit. „ *Etiâ puer baptizatus non peccabit credendo hæresi sibi propositæ, & quam a parentibus edoctus est; nisi habeat argumenta convincentia & probabilitatem excludentia suæ sectæ. Quamdiu enim probabilis est, non peccat eam sequendo.* Quo fit ut multæ puellæ usque ad vigesimum annum vix censeantur seri possint hæreticæ. *Quis enim dicat, eas non habere argumenta probabilia suæ sectæ? At nemo peccat sequens opinionem probabilis.* „

IV. P. Thomas Sanchez Lib. II. in Decal. cap. I. num. 6. pag. 87. hæc scribit. *Dum infidelis sibi persuasum habet, suam sectam esse probabilem, quamvis contraria sit probabilior, tenetur utique in articulo mortis constitutus veram fidem, quam probabilior iudicat, amplecti, utpote qui in eo articulo est constitutus in quo de æterna salute agitur; ac proinde partem quam tutiorem, & probabilior iudicat, amplecti tenetur. At extra eum articulum non tenetur, quod adhuc prudenter existimet se posse in sua secta perseverare, tempusque rei melius examinandæ superstit. Adde mysteria fidei tam sublimia esse, ac christianos mores adeo carnis, & sanguinis legibus repugnare, ut non quævis maior probabilitas sufficiens reputetur ad inducendam credendi obligationem.*

V. Audittin' mysterium probabilisticum? Ut infideles excusentur ab amplectendo veræ fidei onere exaggeratur austeritas religionis. Ut fideles eximantur ab hac religionis austeritate, clamatur: *Iugum meum suave est.* Sic alloquuntur Probabilistæ Christianos. Dum vero ad infideles sermonem habent, en quæ scribunt. *Adde mysteria fidei tam sublimia esse, ac christianos mores adeo carnis, & sanguinis legibus repugnare &c.* Doctrinam P. Thomæ Sanchez defendit P. Mattheus

Moya in select. Part. II. in append. ad disp. v. quest. II. pag. 345. Eamdem defendunt Busembau, Escobarius, aliique Probabilistæ.

VI. Plures alios eiusmodi textus adferre in medium possem; sed hi satis sunt ad finem nostrum. Laudati Probabilistæ, cum principes sint istius systematis, penitus comprehenderunt quæ ex eodem necessario dimanant. Hi autem minoris probabilitatis usum æque defendunt in materia religionis ac in quacunque alia. Nulla est hæresis quæ veritatis fucodelibutam se se visendam non exhibeat. Quis est qui defendat errorem cognitum ut errorem? inquit S. Augustinus Lib. XXII. contr. Faust. cap. XVII. Numquid est hæresis quæ non veritatem se nominet! Et quanto est superbior, tanto magis se etiam perfectam nominat veritatem.

VII. Damnata ab Innocentio XI. hac propositione, Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili, non audent Probabilistæ in religionis negotio usum probabilitatis defendere. Sed dicimus, hoc eos negare necessitate coactos, non vi systematis ductos. Edisserant nobis, cur usus opinionis minus probabilis sit regula conscientiæ in morum, secus in fidei materia? En ex una parte Decalogum, en ex altera Symbolum. Non est minus verum quodlibet Decalogi mandatum, quam quilibet Symboli articulus. Quæstiones æque super Symbolo ac super Decalogo passim occurrunt. Cur quæ ratione Probabilistæ ad voluntatem interpretari Decalogum contendunt, eadem non poterunt hæretici pro libito interpretari Symbolum? Cur sex Casuistæ securam conscientiæ regulam efficiunt opinionem minus probabilem in quæstionibus Decalogi; secus sex Protestantæ nequeunt efficere securam conscientiæ regulam hanc minorem probabilitatem in controversiis fidei? Antesignani Probabilistæ legitima agnoverunt utriusque generis consecraria: idcirco tam in fidei, quam in morum causis usum minoris probabilitatis concesserunt. Recentiores nequeunt concedere hæc consecraria in fidei materia; quia Ecclesia vetat, & quia hinc sequitur, quemquam in sua secta salvari posse. Verum nos dicimus, eos hoc vi proprii systematis negare non posse: vel assignent nobis discrimen, non fictum, sed verum.

VIII. Nec reponant, sectas esse improbabiles; ab Ecclesia vero proscriptas non esse in his controversiis opiniones certo probabiles. Quia nunc præscindendum est ab Ecclesiæ proscriptioe; & solum spectandum, quid

vi systematis sequatur. Quod subdunt, viros probos, & doctos adfirmare, in morum materia licitum esse usum opinionis minus probabilis, secus in fidei quæstionibus, pro solutione argumenti vanum est. Nam recurrit petitio, cur hoc asserant. Quæritur, utrum vi systematis id adfirmare queant. Et tandem P. Sanchez erat probissimus, probissimus Terillus, probissimus Moya, probissimus Busembau; & tamen propugnant cum aliis, æque in fidei ac morum controversiis urgere Probabilissimum.

CAPUT III.

Probabilissimus infestus est auctoritati summorum Pontificum, Regum, Theologorum, Sacerdotio, & Imperio.

I. AD hoc versandum punctum nos Probabilistæ coegerunt. Probabiliori quippe doctrinæ non modo nigrum Rigidissimi theta inurunt; verum etiam eamdem pontificiæ auctoritatis contemptricem repræsentant. Hæc enim scribit P. Francolinus in præfat. ad Tyrocin. Huius (Antiprobabilissimi) tria principia sunt. Patres iactare plurimum, Pontifices æstimare parvi, recentiores Theologos nihil. Hæc illi pro ingenio evulgant, quin quidquam probent. Nos contra evincemus, Probabilissimum reapse infestum esse pontificiæ infallibilitati, Principum potestati, Theologorum auctoritati.

II. Eo spectat Probabilissimus, ut in controversiis morum libertati conscientiæ faveat: quia, inquit, in dubio melior est conditio possidentis libertatem. Tribunal probabilisticum adeunt lex divina, & humana libertas, quæ mutuo sibi litem intentant. Et quamquam rationes quæ a lege divina stant fortiores sint, veroque similiore; nihilominus sententiam pronuntiat iudex probabilisticus in favorem humanæ libertatis, quæ rationibus minus probabilibus fruitur. Heinc arguit invictæ Augustinus. Si Probabilissimus inflectere scit Dei legem, eamque humanis rationibus, & libertati aptare, accommodare; & idcirco Theologia accommodans nuncupatur: quanto magis Pontificum diplomata, Principum statuta, Conciliorum canones aptabunt appetitionibus creatæ libertatis? Verum si Dei legem (inquit Augustinus Lib. III. contr. Iul. cap. III.) non sicut se habet, sed sicut vobis placet, intelligitis; quid mirum, si & de lege Imperatoris hoc facitis?

III. Reponunt, Pontificum dogmaticas

constitutiones nulli esse disputationi subiectas, atque adeo extra probabilisticas disputationes. Ita rem se habere, tum Probabilistæ, tum Antiprobabilistæ communi assensione propugnant, Scripturarum, traditionum, Conciliorum, Patrumque momenti nixi. At illud venit in disputationem, asserere ne id vi systematis Probabilistæ queant. Hoc est quod nos inficiamus, probamusque hoc pacto. Quando plures Doctores defendunt sententiam non proscriptam, hæc evidenter Scripturæ sacræ, Conciliisque adversam, hæc probabilis est. Si probabilis, licet minus, licita est: quoniam qui probabiliter operatur, prudenter agit. Ergo non peccat. Hoc primo probabilistici systematis principio præsupposito, sic arguunt Gallorum plures. Sententia quæ asserit, Pontificum constitutiones, morum, fideique controversias definiens; Ecclesiæ consensu non accedente, discussioni obnoxias esse, defenditur a pluribus Theologis Gallis. Hæc prima propositio facti est, & certissima. Hæc opinio non est adhuc expresse & definitive ab Ecclesia proscripta. Hæc quoque propositio manifesta est. Ergo hæc opinio vi systematis probabilistici probabilis dicenda erit.

IV. Opponent forsitan Probabilistæ, Gallorum Doctores plures defendere fallibilitatem Pontificum, ut sententiam probabiliorum: ergo etiam ex Probabiliorismo sequitur absurdum istud. Qui id obiecit, vel ipsum quæstionis statum ignorat. Quandoquidem Probabilioristas Gallos sic nos aggredimur. Veritas facti est luculentissima, Theologos, & Canonistas Italos, Hispanos, Germanos, & magnam Gallorum partem Scripturarum, traditionis, Conciliorumque documentis munitos, propugnare, Pontificem definientem in rebus fidei, morumque nec fallere, nec falli posse. Quantumvis obfirmati in sua opinione adversarii sint, numquam tamen vi auctoritatis, extrinsecus peritæ, negare audent, probabiliorum esse nostram sententiam, spectata Auctorum immensa multitudine, in cuius conspectu exiguus est illorum manipulus. Ergo nos, non modo Scripturarum, traditionis, Conciliorum, & Theologorum momenti persuasi, verum etiam vi systematis antiprobabilistici defendere cogimur, constitutiones dogmaticas summorum Pontificum infallibiles seipsis esse. E contrario Probabilistæ, quamquam absolute, ut dixi, defendant infallibilitatem pontificiam, vi tamen systematis probabilistici concedere coguntur ceu probabilem oppositam Gallorum sententiam. Quid? Negabunt ne Probabilistæ factum

Doctorem Gallorum, qui defendunt præfatam opinionem ut probabilem? Negabunt ne, plures Doctores catholicos, defendentes opinionem quampiam non expresse damnatam ab Ecclesia, constituere eam probabilem? Si hanc secundam propositionem negent, textus Probabilistarum obvii sunt. Communis Theologorum sententia (inquit Caramuel Theolog. fundamen. numer. 443.) postulat quatuor Auctores in re quæ a multis tractatur: in hoc enim saltem omnes conveniunt, quod opinio quatuor Doctorum sit probabilis.

V. Quin numerus iste nimius apparuit Caramueli ipsi, qui statim ibidem subdit, quod opinio unius Doctoris sit probabilis. Hanc opinionem amplexus est P. Thomas Tamburinus Lib. I. in Decal. cap. III. §. 3. n. 4. & 5. An auctoritas unius Doctoris sufficiat ad probabilem præctica, & proximæ opinionem constituendam? Respondeo, tunc solum sufficere unum, tametsi contra INNUMEROS DOCTORES is doceat, quando idem est doctus, rem ex professo tractat, firmamque rationem pro se habet, nec apparet contra ipsum aliquid convincens. Subdit, si ratio istius unius Doctoris sit levis, non posse hominem doctum sequi talem opinionem; posse vero indoctum: quin ipse homo doctus, pergit, potest iudicare, rationem Doctoris esse gravem, & a se non penetrari. Hæc sunt verba Tamburini loc. cit. Quod si eiusmodi Doctor ratione alicuius momenti fulciatur, idque doctus animadvertat, non valet illius sententiam regulariter excipere: cum tamen possit indoctus... Dico regulariter. Nam potest contingere ut ille rem serio tractans sit adeo doctus, ut sibi liceat prudenter iudicare rationem illius firmam esse, sed minus a se penetratam, vel notam: & item iudicare ipsum rationem in contrarium sibi probatissimam facile posse diluere. In hoc enim eventu eius opinionem, utpote extrinsece probabilem, si amplectaris, prudenter ageres. Plures allegat Tamburinus Auctores istius opinionis patronos.

VI. P. Dominicus Viva in trutina in propos. 27. Alexand. VII. Si liber sit alicuius iunioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet reiectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem; coarctat sensum huius propositionis ad aliquem iuniorum vulgarem, & mediocriter doctum. Ceterum, si iunior sit doctissimus, omnique exceptione maior; tum reddere opinionem probabilem potest, etiam contra communem Theologorum sententiam. In eo dumtaxat casu admitti potest ut probabilis, non solum

plurium, sed etiam unius Auctoris opinio, etiam si adversus communitatem aliorum sentiat. Melchior Canus hac scribit Lib. VIII. de loc. theol. cap. iv. concl. 3. *Concordem omnium Theologorum schola de fide, aut moribus sententiam contradicere, si heresis non est, at heresi proximam est.*

VII. Ex his perspicue constat, Probabilissimum infellum esse auctoritati Pontificum, Principum, Theologorum, Imperio, & Sacerdotio. Quoniam si quod asserunt tres quatuorve Auctores, probabile est, & si quod probabile est, in conspectu probabilioris licitum est: nemo non videt confectaria quahinc proficiscuntur. Possem hic plures propositiones describere, quibus Probabilitate docent, subitum non attingi superiorum mandata, habita pro se opinione probabili. Castropalpus I. Part. tract. 1. disp. iv. num. 1. pag. 9. scribit. *Non est controversia, quando detur opinio probabilis ex parte subditi, quod non teneatur obedire; tametsi contraria sententia sit probabilior: tunc enim licitum est ex supradictis amplecti que tibi gratior fuerit. Ita notavit Thomas Sanchez. Neque obstat, superiorem tunc iuste precipere, ut tu tenearis obedire; quia non indequaque iuste precipit, sed probabiliter: ac proinde tu probabiliter solum obligatus eris obedire, & probabiliter deobligatus.*

CAPUT IV.

Diluuntur obiecta adversariorum, collecta a P. Claudio La-Croix.

I. **Q**uamvis inter disputandum convulsa sint omnia adversariorum principia, & responsa eorum contrita; tamen lubet presse & succincte eadem iterum diluere ad faciliorem imperitorum intelligentiam. Et quia adversariorum nonnulli nos ad scholiam P. Claudii La-Croix mittunt, ut sub tanto magistro modum decidendarum questionum apprehendamus; ideo istius Probabilitarum recentioris ant. signant argumenta brevissime diluam. Hic autem Lib. I. quest. xli. num. 268. simul congerit utriusque partis momenta. Quae in favorem Probabilissimi adfert, sunt sequentia.

II. Obicit num. 268. auctoritatem Sac. Canon. Pontificum, Cardinal. Episcop. commanenteque consensum Doctorum. Resp. Hac omnia evidenter falsa esse, supra ostensum est.

III. Obicit num. 272. Non sonitat nobis

certo de lege quae prohibeat sequi opiniones probabiles, & obliget ad sequendas probabiliores. Resp. Negatur antecedens, Quod subdit, meliorem esse conditionem possidentis, commentum est supra contritum. Festivum est quod adiicit de Laetantio Lib. III. Inst. cap. xxvii. inquit: *Stultissimi est hominis precepto eorum velle parere quae utrum vera, aut falsa sint, dubitatur; & ideo nemo parat, quia nemo ad incertum vult laborare.* Stultissimus utique est qui dubius se operationi committit. Idcirco dictum est, debere quemquam pro virili adlaborare ut veritatem, aut quod veritati propinquius est, assequatur. Sic explicat semetipsum ipse Laetantius eodem Lib. III. cap. xlii. *Ne trahamur auctoritate cuiusquam, sed veritati potius faveamus, & accedamus. Nullus hic temeritati locus est; in aeternum stultitia poena subunda est, si aut persona manens, aut opinio falsa deceperit.* Grates agenda huic erudito recentiori, quod tandem unum saltem antiquum Scriptorem nobis opponere dignatus sit.

IV. Quod num. 273. reponit, dominium, & possessionem libertatis, a Deo nobis datam, certam esse, atque adeo non impediri, quamdiu prudenter iudicamus actionem talem permitti a Deo; vitiosa petitio principii est. Cur prudenter iudicas, hanc actionem a Deo permittam tibi esse? Quia libertas tua possidet. Ecurr libertas possidet contra Deum? Quia prudenter iudicas, actionem talem a Deo permitti. Hic est probabilisticus circulus. Peius est quod retorquet adversus maiorem probabilitatem, ut sapius declaravimus. Nam quoties operamur iuxta id quod post diligens studium iudicamus propinquius veritati, liberi sane a culpa sumus. Quae ergo comparatio lucis ad tenebras? Nam minor probabilitas reiicit maiorem lucem, & a veritate deliberate recedit.

V. Obicit num. 274. Etiam si lex existeret, non esset satis promulgata: ergo non obligat. Resp. Plura congerit, quibus evincit, legem controversam satis promulgatam non esse, quae omnia supra explosimus. Sed, ut omnia quae a num. 274. ad num. 282. confarcinat, uno verbo existimemus, admissio etiam hoc paradoxo, quod lex non esset promulgata ante subditorum notitiam, adhuc Probabilissimum monstruosum est. Nam in causa nostra subditi habent probabiliolem notitiam esse promulgatam: ergo lex sufficienter nota est, ut dicatur promulgata. Si reponis, non sufficere notitiam probabiliolem, sed requiri evidentem, excludentem omnem contra-

trariam probabilitatem; sequitur, frustra Deum eraxisse tribunalia, & supremos iudices, qui legum controversias dirimerent; sequitur superfluum esse Theologiam.

VI. Audias velim quid ad haec reponat P. La-Croix, cuius haec sunt verba num. 281. *Si requiratur talis promulgatio, frustra erit omnis Theologia moralis: nam certum erit, ubi erunt utraque probabilia motiva, certo deesse sufficientem promulgationem legis adversantis libertati, ideoque certo licere partem benignam. Ita Gon. . . . Necessesse est scire, an dentur motiva probabilia nec ne, an haec motiva sint, vel non sint certo probabilia; quod non facile rescitur, ut dictum est a num. 150. nec resciri potest, nisi per Theologiam moralelem inquirendo in veritatem, & considerando utrumque motiva. Quod si repetero incertam esse veritatem, & certam esse probabilitatem opinionis directae faventis libertati; tunc prius potero reflexe iudicare, promulgationem legis adversantis libertati non esse certam; adeoque certo esse legem permittentem operari oppositum. Videtur potest Terillus quest. xviii. quest. xliii. Tenes quam verum sit, hunc P. La-Croix strictissime suo adherere Terillo? Hac doctrina posita omnes leges, omnia praecipua adversantia libertati, in quae probabiliter docti iuniores disputant, ut nihilum occidunt. Quando incerta est veritas, & reperis iuniorum certam probabilitatem; tunc reflexe iudicare vales, certam non esse promulgationem legis adversantis libertati. Quid heinc? Ergo certo iudicare potes, adesse legem oppositam faventem libertati. Animadvertite, conatus omnes istorum Probabilitarum eo tendere: ut faveant libertati conscientiae. Lex adversatur libertati? Ergo, nisi sit evidens, de medio tollatur. Ut lex obliget, non sufficit probabilitas, inquit Probabilista nostri; necessaria est certitudo, necessaria est veritas evidens. Quia si veritas non sit certa & evidens, iam datur opposita probabilitas; & tum lex nulla obligat. Ne multa: ut exemptus a lege sis, sufficit probabilitas; ut legis obligationi sis devinctus, requiritur certitudo excludens probabilitatem. Haec certitudo difficile haberi potest. Vix reperitur lex, de cuius obligatione iuniores acuti non disputent. Ergo vix est lex cui plene sis subiectus. Quis Paganorum tam monstruosam Ethicem docuit unquam?*

VII. Obicit idem P. La-Croix num. 282. Qui operatur contra legem ex ignorantia invincibili legis, non peccat. Sed qui operatur

secundum opinionem probabilem, si errat, operatur contra legem ex ignorantia invincibili. Ergo non peccat. Quomodo probas minorem? Quia, re sufficienter examinata, bona fide iudicat non esse obligationem. Quomodo probas, illum bona fide iudicare non esse obligationem? Siler. Ut certum, id supponit. Haec est probabilistica ars. Respondetur ergo, non bona, sed mala, sed pessima fide hominem istum iudicare, non esse obligationem, dum probabiliter in actu primo iudicat legem obligare. Ignorantia isthaec non invincibilis, sed vincibilis, sed affectata, & criminosa est. Lege quae fusa dicta sunt de hac monstruosa ignorantia probabilistica Lib. II. dissert. II. cap. iv. Accedit: si lex nulla est, quid ad ignorantiam invincibilem confugis?

VIII. Confutat num. 284. responsum Vendrochii, dicentis, rogandum esse Deum ut auferat hanc ignorantiam. Rogarunt, respondet La-Croix, SS. Hieronymus, Augustinus, Thomas &c. & non sunt affectati quod petebant. Verum errat P. La-Croix. Neque preces necessariae sunt, ut cognoscatur haec ignorantia, quae obfirmate respuit maiorem probabilitatem legis. Res est nimium evidens vel ipsis lippis, & tonforibus. Heinc corruunt ea quae adversus oppugnationem Gonzalez reponit Probabilista noster a n. 284. ad 289. Omnia enim, ut futilia, praetereunda ducimus: tum quod convulsa sunt cit. Lib. dissert. II. cap. iv. tum ne tempus prodigamus.

IX. Obicit num. 289. Qui prudenter operatur, non peccat. Sed qui operatur secundum opinionem probabilem, prudenter operatur. Ergo non peccat. Resp. Quam sit vitiosus, & fallax syllogismus iste, fusa probatum est dissert. VIII. cap. VIII. Lege quae ibi dicta sunt. Minorem propositionem supponunt, & numquam probant Probabilista nostri. Semper se se turpi principii petitione, & vitioso circulo illaqueant.

X. Obicit num. 291. Deus permittit in rebus incertis illud facere quod omnibus expensis iudicamus esse licitum. Sed iudicamus esse licitum quod est probabile. Ergo. Probabiliter. Quamvis iudicemus probabiliter esse quod sit illicitum, adhuc manet hoc iudicium quod probabiliter sit licitum. Resp. Omnia haec probabilistica argumenta consanguinea, nendum affinia, sunt. Supponunt semper quod est in controversia. Quid asseris manere iudicium probabile, & prudens in conspectu probabilioris? Nonne hoc est quod in questionem vocamus, & negatur a nobis, ceu-

propositio evidenter falsa? Quod subdit de conceptione B. Virg. prætereo. Lege P. Vincentium Baronium, aliosque, qui fuscè id versant.

XI. Obiicit *num. 292.* Sequens opinionem minus probabilem non manet practice dubius. Ergo &c. Resp. Negatur: idque numquam probatur ab adversariis.

XII. Obiicit *num. 293.* plura absurda sententiæ probabilioris. Et 1. Quisque tenebitur ante operationem inquirere quænam sit probabilior. Resp. Papæ, maximum-absurdum istud est, quod in dubiis debeas investigare quæ sunt verosimiliora. At non semper homines agnoscunt quænam sint probabiliores opiniones. Si agnoscunt minus, agnoscunt & magis probabiles. Onus intolerabile, quod obtrudunt, chimericum est. Animadvertite, quam festivi sint Probabilistæ. Sermo est nunc, utrum, quando occurrunt duæ opiniones quarum una sit minus, altera magis probabilis, debeat eligi probabilior. Quid ergo obtrudunt difficultatem inveniendæ probabilioris sententiæ? Concedunt ne nobis sequendam probabilioris esse, dum hæc menti occurrat? Si aiunt; cassa deieci sunt. Nec enim occurrere menti potest minus, quin occurrat magis probabilis.

XIII. Absurdum 2. Non licebit advocato defendere partem minus probabilem; nec licebit petere dispensationem a Papa, si probabilius iudico eum dispensare non posse: quæ tamen omnia sunt contra praxim. Resp. Sint hæc Probabilistis absurda: nobis non sunt. Quomodo se gerere advocatus cum cliente debeat, dum minus probabilem reputat opinionem, suo loco dicetur.

XIV. Absurda 3. 4. 5. 6. quæ indicat, nimis sunt ridicularia. Scrupulosus debet obedire Confessario, Confessarius nequit consulere contra propriam opinionem probabilioris. Larva Tutorismi, quæ opponitur, larva scilicet est. Rescissio contractuum in infinitum valde puerilis est. Nihil adhuc simile contigit sequentibus probabiliora.

XV. Tandem quod ex Terillo ibidem obiicit, sententiam nempe probabilioris esse *filiam Iansenismi*, argumentum est dignum sane tanto Probabilista. Ad hoc nec verbum repono, ne clavo clavus tradatur, neve in quidpiam minus modestum incidam. Nam non quæ illos, sed quæ nos decent, scribenda sunt.

XVI. Hactenus P. La-Croix argumentatus est, & arma Probabilismi distrinxit. Impostarum a *num. 294.* & *seqq.* quædam præ-

scribit regulas. Nonnullas obiter indigitabo. *Num. 296.* docet, ad nos non spectare tollere leges certas & evidentes, bene vero leges probabiliter dubias. Quapropter deleatur e sacra Scriptura lex divina præcipiens, consulendos iudices in controversiis: de medio tollantur tribunalia quæque. Tribunalia quippe, & iudices potissimum super legibus in controversiam vocatis sententias dicunt: leges enim certæ & evidentes non deferuntur ad tribunalia.

XVII. Quæ scribit *num. 297.* digna sunt tua curiositate. Docet, homines propensiores esse ad aggravandas, augendasque, quam ad diminuendas leges. Repugnat hoc, inquis, & communi sensui, & perpetuæ experientiæ. Sed lege eiusdem sequentia verba. *Ex adverso potius præsumendum est, quod Deus permittit ut ipsa (natura humana) invincibiliter sibi imponat PLURES leges quam re ipsa sint, ut ita ipsa sibi suum onus aggravet.* (En invitum argumentum.) *Et sic legitur, quod ab initio Ecclesia plus fuerit erratum per additionem quam per subtractionem legum: nam multi adhuc volebant servare legem Mosaicam.*

XVIII. Natura ergo humana, originali culpa fauciata, a suo divino Legislatore averfa, rebellium appetitionum pondere in delectabilia propensa, magis inclinatur ad leges multiplicandas, augendamque earumdem severitatem? Natura humana in rigorem potius quam in laxitatem tendit? Addit potius quam detrahat legum iugo? Cuinam hæc admirationem non ingerunt? Quod nationis iudaicæ homines, a teneris unguiculis suis caeremoniis addicti, dum Evangelium profitebantur, vellent simul suos antiquos ritus servare; ideone insita humanæ naturæ est in rigorem, in austeritatem propensio? Ita res se habet, respondet Probabilista noster. Quapropter opus fuit ut Probabilismus erumperet in mundum ad demulcendam hanc crudelem hominum austeritatem in consistenda carne nimio legum pondere. Dilaniassent se se homines flagellationibus immanissimis, disciplinis, ciliciis, ieiuniis, abstinentiis, nisi benignitas probabilistica diram hanc hominum propensionem ad semetipsos pene conficiendos delinivisset. Sed quid ultra provehor ad tam incredibile paradoxon refellendum?

XIX. Obiicit iterum *num. 298.* Licetum est sequi opinionem probabilioris. Opinio minus probabilis est probabilior. Ergo &c. *Prob. min.* auctoritate P. Moyæ. Resp. Pudere deberet P. La-Croix allegare auctoritatem P. Moyæ, toties ab Ecclesia damnati, ut tam per-

perridiculum paradoxon confirmaret: *Opinio minus probabilis est probabilior.* Probabilismus ergo talis lapis philosophicus est, ut valeat tam prodigiosam conversionem efficere? Vicitui considerationis reflexæ, quod est minus probabile directe, evadit probabilis reflexe? Hæc deridenda magis quam convellenda refero. Hanc sophisticam argumentationem primus omnium excogitavit Caramuel, a quo eam transcripsit P. Moya, & ab his P. Claudius La-Croix. P. Tyrus Gonzalez refert hoc sophisma *diff. xiiii. cap.* isimulque describit responsum quod eidem reponit P. Andreas Iunius. Hic autem plura absurda talem sophisticam argumentationem consequi evincit: radicem quoque æquivocationis pandit. Si plura cupis, ipsum lege. Adeo tamen subtilia sunt quæ opponit, ut obscura appareant. Mea sententia adeo futile est sophisma istud, ut contemptione potius quam confutatione reiiciendum sit. Et, ne gratis hoc asserere videar, en rationes quas fuso calamo Terillus de *reg. mor. quæst. ii. a num. 113.* promit. Omnes, inquit, Theologi auctores docent, licitum esse usum opinionis minus probabilis. Ergo vi auctoritatis probabilis est licere usum opinionis minus probabilis. Antecedens, quod loco primi principii Terillus præiacet, falsum esse, supra ostensum est. Aliud eiusdem principium est eiusmodi. Rationum momenta quæ evincunt licitum usum opinionis minus probabilis, admodum prævalent rationibus partis oppositæ. Ergo &c. Hoc quoque principium purum putumque sophisma esse, lato calamo palam feci. Ne multa: Probabilismus & auctoritate, & ratione destitutum demonstravimus. Caramuel, Moya, Terillus eo tempore scripsere quo Probabilismus plures Casuistas afflclas habebat, & eorum sophismata latius serpebant: idcirco formarunt descriptam argumentationem, quæ hac tempestate visum provocat, vel potius commiserationem. In argumentatione quippe ista continue variatur appellatio a probabilitate directa ad probabilitatem reflexam. Ceterum, quocumque modo accipiatur, pernegamus sententiam minus probabilem esse probabilioris.

XX. Probat *num. 302.* licitum esse sequi opinionem minus probabilem non solum in materia iuris humani, ut volunt aliqui, sed etiam in materia iuris positivi. Hoc diffidium tangit solos Probabilistas. *Num. 397.* explicat, quomodo formandum sit dictamen practicum secundum sententias minus probabiles. Hæc quoque Probabilistis Reflexivis

meditanda relinquimus, ne ipsorum delicias turbemus. Unum tantum meditandum lectori meo propono, non dubitans eidem festivam futurum. *Num. 303.* docet, ultimum dictamen non posse deduci ex opinione probabili; sed deduci debere ex duabus præmissis certis. Post *num. 306.* hæc scribit. „Una præmissarum ex quibus deducitur „ultimum dictamen conscientiæ, debet habere pro obiecto opinionem probabilem, secundum quam aliquis vult operari; non „tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis: sic enim & ipsa esset „tantum probabilis. Sed tantum debet affirmare illius existentiam saltem obiectivam; „idest, debet dicere, non quod illa sit vera, „sed quod sit probabilis, aut saltem existere „possit in intellectu alicuius viri prudentis, „& periti. „Audistim? Non debes curare quod opinio sit vera. De veritate nil tibi curandum. Illuc tendant studia tua, ut scias talem opinionem existere, vel saltem potuisse existere in mente viri prudentis, puta Dianæ, Caramuelis, Tamburini, Moyæ, Escobarii, Zanardi, Leandri, aliorumque. *Num. 307.* format famosum syllogisum reflexum. Hæc, ut dixi, lectori propono, ut, si per otium liceat, ea meditetur, ut clarius imaginem Probabilismi percipiat. *Num. 308.* admonet lectores suos, ne mentem fatigent in formandis illis syllogisimis, ut operentur secundum opinionem minus probabilem: quia hoc ipso quod sciunt se operari iuxta opinionem minus probabilem, habeat virtualiter hoc dictamen. A *num. 309.* ad *num. 318.* sibi opponit argumenta Antiprobabilistarum contra hoc dictamen, eaque infelici conatu solvere nititur.

XXI. Similiter *quæst. xlv. a num. 318.* refert momenta Antiprobabilistarum adversus Probabilismus absolute spectatum. Et primum opponit sibi PP. auctoritatem. *Num. 320.* docet, Patres silere de utraque sententia: S. Augustinum agere contra Academicos: S. Thomam itare potius pro benigna; S. Bonaventuram tutiora suadere. *Num. 324.* lepida scribit, ut eludat Ordinum Regularium decreta adversus Probabilismus. *Num. 327.* censuras texti in Theologos Antiprobabilistas. *Num. 330.* sibi opponit textus plures, præcipientes investigandam esse veritatem: responderetque, amplectendam esse veritatem, dum invenitur; ceterum, dum inveniri non potest, nulla, inquit, lex vetat operari secundum alterutram: quia in utraque potest esse veritas. In utraque contradictionis parte repe-

reperiri posse veritatem, paradoxon est omnibus inauditum. Inquit enim Tullius Lib. de natur. deor. *Opiniones cum tam varia sint, tamque inter se dissidentes; alterum fieri profecto potest, ut earum nulla; alterum certe non potest, ut plus una vera sit.*

XXII. Quæ scribit a num. 331. usque ad num. 339. nullius sunt momenti. Responso quam num. 339. præbet argumento P. Camargo, vana omnino est, ex ignorantia, ut toties dictum fuit, oriens doctrinæ nostræ. Nam operatio directa opinione probabilioris falsa, reapse contraria est legi æternæ, licet nobis non impuretur ob ignorantiam invincibilem; & dicitur licita negative, non positive. Plura *ibidem* congerit P. LaCroix quæ alibi confutata sunt; tamen confutatione non egeant. Similiter illius reflexiones, quas adversus doctrinam P. Camargo num. 330. obtrudit, supra refutavi. Responso vero quæ argumentis Antiprobabilistarum exhibet, lepida sunt. Modo asserit, sententiam probabilioris esse improbabilem. Modo cum Terillo suo docet, sententiam probabilioris in materia obedientiæ esse prorsus improbabilem; modo permitti posse in aliis materiis. Addit, celebrem suam P. Moyam definire cum aliis, sententiam *rigidam* (sic vocat sententiam probabilioris) esse absolute improbabilem: quia laxa, seu benigna, est moraliter certa.

XXIII. Ut respondeat argumento huic: Si actio non est licita ex principiis directis, nequit esse licita ex principiis reflexis, & absolute: quoniam bonum ex integra causa ut, inquam, hoc diluat argumentum, inter alia hæc scribit num. 351. *Sicut certitudo Trinitatis non petitur ex principiis naturalibus, sed ex principiis fidei, supponentibus cognitiones naturales; ita certitudo conscientie non nititur cognitionibus directis, tamquam præmissis, quas affirmat veras; sed tantum reflexivè se supra eas tamquam existentes saltem obiective.* Non plus ergo influunt præmissæ directæ in cognitionem reflexam, quam rationes naturales in Mysterii Trinitatis fidem? Nonne præmissæ directæ evadunt obiectum cognitionis reflexæ? Sed delirarem ipse, si longius confutarem similia paradoxa. Similiter prætereo ea quæ congerit usque ad finem quæstionis; tamen non pauca sint, quæ serio discussa evidentius falsitatem Probabilissimi proderent.

P. Antonii Terilli, aliorumque Probabilistarum argumenta diluuntur.

I. Principia, & argumenta quibus P. Antonius Terillus impetit sententiam probabilioris, inter disputandum convulsa penitus sunt. Nonnulla alia hic diluam, pluribus ineptis omissis commentis.

II. Obiicit primo *de regul. mor. quest. 11. part. 1. num. 20.* Omnes Doctores totius Ecclesiæ, præter unum Comitolum, graviter peccassent, nisi liceret sequi opinionem minus probabilem, quam ipsi secuti sunt. Ergo licitus talis opinionis usus. Resp. Antecedens Terilli falsum esse, supra ostendi; illudque negant vel ipsi sinceriores Probabilistæ. Omnes vero qui secuti sunt opiniones minus probabiles, reiectis probabilioribus, errasse dicimus, & demonstravimus.

III. Obiicit secundo num. 35. In materia fidei licet sequi opinionem minus probabilem, ut patet in materia de Immaculata Conceptione. Ergo &c. Resp. Si in nulla materia permixtus est usus opinionis minus probabilis, multo minus in materia fidei. Immaculata Conceptio non est articulus fidei, ut docent omnes. Accedit quod in materia fidei damnatus est usus opinionis minus probabilis. Ergo damnata est doctrina Terilli, eiusque discipuli P. La-Croix, & aliorum.

IV. Obiicit tertio num. 45. Nulla lex obligat, nisi promulgetur. At quoties adsunt rationes probabiliter suadentes, partem minus tutam esse licitam, lex non est sufficienter promulgata. Ergo illa lex neminem obligat. Resp. Minorem propositionem iam supra penitus profligavimus simul cum aliis non paucis, quas superfluit repetere.

V. Obiicit quarto num. 75. Licetum cuique est facere quod pensatis omnibus iudicat esse universaliter licitum. Sed quisque prudenter iudicat sibi licitum quod probabiliter sibi licitum videtur. Ergo &c. Resp. Hoc potissimum Probabilissimi principium fuso calamo convulsum supra est.

VI. Obiicit quinto num. 113. Licet sequi opinionem probabilioris minus tutam. Ergo licet sequi minus probabilem, & simul minus tutam. Prob. conseq. Isti duo modi secundum magis & minus non differunt specie. Ergo uterque licitus. Resp. Negatur prima consequentia, & eiusdem probatio. Differunt quippe specie moraliter accepti hi duo modi opinandi, non secus ac accessus, & recessus

a ve-

a veritate. Quam sit hæc Terilli argumentatio monstruosa, paucis declaro. Excusatur a culpa qui pro viribus accedere veritati conatur. Ergo excusatur a culpa qui sciens & volens probabilius a veritate recedit? Quare licet præfati duo modi physice considerati, sint eiusdem speciei, in genere tamen moris, specie differunt.

VII. Obiicit sexto num. 116. Magis & minus probabile se habet, sicut magis & minus honestum. Sed nemo tenetur ad honestius, licet tutius; sed sufficit, si sequatur honestum. Ergo sufficit, si sequatur probabile, licet minus. Resp. Negatur maior; & concessa minori, negatur consequentia. Ratio discriminis est, quod veritas non reperitur, nec reperiri potest in utroque extremo, sicut bonitas, & honestas, ut alibi diximus. Quare datur magis & minus bonum, magis & minus honestum, quod per se terminare valet voluntatis appetitionem; licet etiam datur status magis & minus securus: & nemo absolute alitringitur eligere securiorem statum, quando minus securus vere securus est. Et, ut plura diluantur sophismata, advertendum, quod probabile per se non spectatur ab intellectu, sed per accidens, quatenus ad veritatem via est. In uno tantum extremorum veritas est, in altero falsitas. Idcirco discrimen est evidentissimum. Quare dum instat Terillus: Non tenemur sequi probabiliora, quia talia, nec quia tutiora; alioquin teneremur ad tutiora: responderetur, nos teneri in rebus dubiis ad utrumque, ad probabiliora nempe, & tutiora; immo tum quod tutius est, utique tutum est.

VIII. Obiicit septimo num. 121. Subditus tenetur obedire Prælato licita præcipiente, licet sibi probabilis videatur esse illicitum. Ergo &c. Resp. Negatur consequentia. Omnium Theologorum consensu subditus non debet in examen vocare mandatum Prælati; sed suum iudicium debet eidem subicere. Hæc est tutior via respectu subditi. Si tamen veritas adeo pateret, ut deponere iudicium nequiret; tum non teneretur obedire. Sed hæc rara sunt. Nisi enim stultus Prælati sit, illicita non præscribit. Quare facilius est falli subditos in iudicando Prælatorum præcepta esse iniuria, quam Prælatos in iubendo licita. Et ideo tutius communiter est, subditum subicere iudicium suum iudicio Prælatorum.

IX. Obiicit octavo num. 89. Confessarius potest, immo deebet se confirmare opinione penitentis, etiam minus probabili. Ergo,

licitus est eiusdem usus. Resp. Negatur absolute antecedens: & paucis peritringuntur quæ Confessarii regimen spectant. Si Confessarius peculiarem aliquam opinionem excogitavit adversus communem, quam sequitur penitens; debet, & tenetur Confessarius, propria opinione posita, absolvere penitentem, ut docent communiter omnes. Quid enim magis iniustum quam si Confessarius vellet ceteros omnes suo privato iudicio subicere?

X. Præterea ex hoc quod Confessarius absolvere possit penitentem, sequentem opinionem minus probabilem, non sequitur, licitum esse usum opinionis minus probabilis. Nam licet opinio penitentis sit minus probabilis Confessario, probabilior tamen est ipsi penitenti, fuscæ hanc materiam versat P. Tyfus Gonzalez *diff. xiv. cap. ix.* Pauca ex eodem delibabimus, quæ tamen communia sunt, & pervia. Itaque, ut clarius causa percipiatur, fac duas esse Doctorum opiniones, quarum una adfirmet, negetque altera restitutionis debitum. Confessarius post diligens examen adfirmantem ut probabilioris sibi, penitens post examen similiter diligens negantem opinionem amplectitur ut sibi probabilioris. Hac opinione præventus ad confessionem accedit. Quis dixerit hunc absolvendum non esse? Tum solum absolvendus minime foret penitens; si, præmissa diligenti veritatis inquisitione, opinio appareret illi minus probabilis; & nihilominus Probabilissimi fuso deceptus, vellet eam amplecti. Si hoc in casu licitum Confessario esset absolvere penitentem, licitus quoque esset usus opinionis minus probabilis. At negamus tunc licere Confessario absolvere penitentem. Nec reflexio penitentis, qua iudicat, præfatum opinionem probatam esse viris doctis, efficit ut ille queat eam sequi, si illam iudicat ut minus probabilem.

XI. Quare merito reicit idem P. Gonzalez, ut laxam, & evidenter falsam, doctrinam quam defendit P. Terillus *de reg. mor. II. Par. quest. xlvii. num. 15. pag. 93.* ubi inquit, „ Omnis opinio probabilis de honestate operis habet vim deobligandi, non solum quando exercite existit in seipsa, & enunat operationem hic & nunc ponendam, esse bonam, atque conscientiam constituit: sed etiam quando reflexe consideratur, dum queritur, ad quid veneamur in casu incertitudinis, & probabilitatis favoris utriusque parti contradictionis. Omnis enim opinio probabilis excusans præbet argumenta, longe potentiora ad dicendum, quod omnibus „ con-

consideratis hic & nunc nulla detur obligatio onerans, quam ulla opinio probabilis gravans præbeat ad inferendum, quod ulla obligatione hic & nunc absolute prænamur ad abstinendum ab opere, ut fufè ostentum est tum in hoc, tum in tractatu *de conf. prob. quæst. xxii. num. 23.*

XII. Quam laxa sit hæc Terilli doctrina, nemo non videt, si pressius, & clarius exponatur. Quatuor aut sex Auctores propugnant aliquam opinionem ut probabilem super iustitia alicuius contractus. Tu scis dari hanc opinionem probabilem, illam quippe in libris legis. Ea tibi non probatur; sed contra, illam falsam deprehendis. Nihilominus iuxta celebrem Probabilistam P. Terillum poteris talem opinionem, quam falsam iudicas, ut regulam operationis honestæ, & meritoria sequi vi *probabilistica reflexionis*, qua omne probabile asseritur regula morum. Quis, inquit P. Gonzalez *num. 118.* non videt tam immane absurdum? Tam mirifica potestate donati quatuor aut sex Probabilistæ sunt, ut quam opinionem faventem libertati adversus legem iudicent ipsi probabilem, eam licitam omnibus efficiant, illis etiam qui iudicant, aut iudicare facile queunt, illam esse falsam? Contra vero opinio favens legi adversus libertatem, tametsi communi Theologorum assensu firmata, non valet onus imponere, seu obligationem servandi legem? Pugnent, inquit Gonzalez, quatuor aut quinque Casuistæ adversus legem pro libertate: hi continuo tali fruuntur privilegio, ut Christianos ab observandæ legis debito eximant. Pugnent e contrario duodecim aut viginti pro lege contra libertatem: hi iuxta P. Terillum nulla auctoritate pollent subiciendi homines legis observantiæ. Quis æquabili animo perferre hæc absurda valet?

XIII. Ut paucis omnia comprehendam, mihi non probatur sententia illorum qui propugnant illicitum usum sententiæ minus probabilis; concedunt vero, Confessarium absolvi posse, immo debere poenitentem qui opinione minus probabilis, & minus tuta ad confessionem accedit. Hanc sententiam defendere narrant Adrianum *tract. de confess. quæst. v. dub. 7.* Sed intelligendus Adrianus est de Confessario qui vellet obligare poenitentem ad sequendam peculiarem suam opinionem, communi Doctorum sententiæ oppositam.

XIV. Itaque quando opinio Confessarii est paucorum, opinio vero poenitentis multorum est; tum absolute loquendo Confessa-

rius deponere propriam opinionem debet. Quod potissimum locum habet, si Confessarius sit indoctus, doctus vero poenitentis. Suam tamen appendicem hæc regula excipit. Nam si poenitentis sit vir doctus, quique argumenta habeat pro sua sententia valde urgentia, nulloque negotio diluat adversæ opinionis fundamenta; licet eius sententia a paucioribus, opposita vero a pluribus defendatur, non propterea deponere suam debet: & Confessarius potest poenitentis opinioni sese accommodare: quandoquidem licet opinio communior absolute probabilior etiam sit; tamen quia homines sunt qui illam defendunt, videlicet errori subiecti, idcirco accidere potest, opinionem communem esse falsam, paucorum vero frequentiam esse veram. Non adeo tamen frequenter hoc evenit. Quamobrem magna diligentia, severum examen, passionum, & præiudiciorum vacuum, præcedere debet, antequam opinio aliqua præferatur communi.

XV. Quando autem opinio Confessarii probabilior est, & communior; tum absolvi poenitentem nequit, nisi is deserat opinionem oppositam, quam bona fide amplexus est. Ratio est, quia Confessarius iudicis personam sustinet. Iudex autem non debet sequi opinionem rei, sed secundum veritatem iudicium formare. Plura in hanc rem congerit Gonzalez; sed quia obvia sunt, & levioris momenti, missa facio. Quæ hæcenus dicta sunt, sufficiunt, ut Confessarius sciat quid agere debeat, quando poenitentes acquiescere nolunt illius iudicio.

C A P U T VI.

Nonnulla alia obiecta resolvuntur.

Quamquam ex hæcenus dictis omnia adversariorum argumenta convulsa maneant; tamen nonnulla, quæ imperitis facere fucum possunt, dissolvere sigillatim lubet. Quod ut clarius præstem, distinctis §§. rem peragam.

§. I.

Sit ne via Antiprobabilistarum scrupulis, & anxietatibus obnoxia.

I. U Num præ ceteris argumentum exag-gerant Probabilistæ. Opponunt textum illum: *Iugum meum suave est, & onus meum leve.* Iugum antiprobabilisticum du-

rum est, & importabile. Quomodo enim Parochus aut Confessor, qui sæpe unum, aut alterum Summistam habet, diiudicare poterit quæ sententia sit probabilior? Quomodo formare poterit dictamen certum de honestate actionis? Innumeræ occurrunt difficultates quæ impediunt discernere, quæ sit opinio probabilior, & formare dictamen certum. Ergo via Antiprobabilistarum difficilis est, & scrupulis subiecta.

II. Resp. Textus evangelicus supra fufè expositus est. Iugi suavitas in caritatis unitione tota sita est, ut ex Patribus ostensum fuit. Via nostra difficilis, arcta, multisque tribulationum spinis consistit: quia via evangelica; & pauci sunt qui inveniunt eam. Pudere Probabilitas deberet similia opponere; cum nihil in Evangelio frequentius occurrat, quam regnum cælorum vim pati, quam cum timore & tremore salutem operandam, quam vias difficiles & duras calcandas. Quid ergo difficultatem in deligenda opinione probabiliori obrudunt? Sequantur interea illam quæ probabilior occurrit. Fatemur difficilem inventionem veritatis. Sed preces adhibere Deus præcipit, ut illam assequamur. Edisserant nobis Probabilistæ: numquid in eorum systemate quæcumque probabilitas regula est conscientia? Absit. Numquid facile est distinguere probabilitatem sophisticam a vera, tenuem a gravi, certam a dubia? Numquid facile est confingere artificium illud reflexionum, & tot formare syllogismos, vi quorum ex principiis incertis eruatur dictamen certum, & evidens? Quot condiciones non assignat P. Terillus, Reflexistarum, secundum Caramuelem, princeps, de *conf. prob. quæst. ii. num. 41.* ut opinio sit probabilis, ut distinguatur opinio certe probabilis ab opinione probabiliter probabili? Octo condiciones ad veram probabilitatem exposcit P. Cardenas *disput. xv. cap. iv. art. 5.* Quis est qui clare percipiat quæ isti docent, dum probabilitatem speculativam a practica, directam a reflexa discernunt? Similia docet alter celebris Probabilista P. Esparza *Part. II. art. 112.* Ne multa: Terillus Probabilismum *mysterium* vocat: & ceteri Probabilistæ passim causantur Antiprobabilistas, quod principia Probabilismi ignorent.

III. Heinc evidenter constat, longe difficiliorem esse, & longe pluribus scopulis obnoxiam Probabilismi quam Probabiliorismi viam. Tot reflexiones, tot distinctiones, effugia, subdillationes excogitarunt Probabilistæ,

ut non modo *mysterium*, sicut Terillus ait, sed labyrinthus inextricabilis vere Probabilismus sit. Laxat legem, viam cæli dilatat, cupiditatibus favet: & in hoc tota eius sita benignitas est. Verum, ut evadat conscientia regula, ut hanc suam benignam laxitatem cum honestate consociet, per circuitus, per ambages, per prærupta conscientias dirigit, seu sophisticis distinctiunculis & vanis reflexionibus easdem irretit atque illaqueat.

IV. Contra Antiprobabilismum per viam arctam, per angustas semitas, ut Evangelium præscribit, animas ambulare docet; sed lumen offert splendidum & clarum. Quid enim humanæ menti congruentius quam illam percurrere viam quæ verosimilium ad metam ducit? Sed hanc dignoscere viam, inquis perdifficile est. Ecqua fronte hoc præbent Probabilistæ responsum, si ipsi contendunt, te posse respicere verosimiliorem, quam re ipsa iudicas viam? Quid hinc? Quando agnoscis probabilioris opinionem, teneris ne eam amplecti? Si ais; causa cecidisti. Si negas; quid difficultatem agnoscendi probabilioris opinionem obrudis; cum vel cognitam te posse illam relicere defendas? Sed, missis Probabilistis, facemur, non raro difficile esse discernere, quæ sit probabilior opinio: sæpe enim anceps intellectus est, & fluctuans. Sed tunc tutior via seligenda est, ut docet præ aliis Clemens V. in *Clement. Exivi, de verbor. signific.* ubi hæc habentur: *Attendentes, quod in his quæ ad animæ salutem respiciunt, ad vitandos graviter remorsus conscientie paucior est tenenda.* Viden? *Ad vitandos conscientie remorsus, scrupulos, & anxietates, Christi Vicarius non benigniorem, seu laxiorem, sed securiorem opinionem amplectendam docet.* Ergo Probabilismus animas scrupulis implicat, & Antiprobabilismus ab eisdem animas eripit. Itaque *diligite veritatem, & veritas liberabit vos. Dirige me in veritate tua. Viam veritatis elegi.* Hæc sunt preces Deo fundendæ, cum difficile quidpiam occurrat. Quæ de Confessario, & Parocho indocto obruduntur, absconduntur: *Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt.* Si Confessor; aut Parochus, unicum habens Moralistam, pius fuerit, & sincere rimens Deum; *postulet* (inquit S. Iacobus *epist. cap. i.*) *sapientiam a Deo, qui dat omnibus assuenter.* In dubiis tutiora seligat. Si pietas, & amor Dei, & implendi ministerii studium adfuerit; præsto Deus erit lumine suo.

§. I I.

Diluitur obiectum petitum ab ignorantia invincibili, reperta in opinioni probabili. Refutatur doctrina P. Cardenas.

I. Fuso calamo disputatum est adversus ignorantiam probabilisticam Lib. II. diff. II. cap. IV. Pauca nunc obiter adiciemus resolvendo obiectum, primum a Caramuele, post a sequacibus illius propositum. Caramuel in *Apologem. num. 290.* hoc argumentum format. Omnis opinio probabilis includit ignorantiam invincibilem. Sed omnis ignorantia invincibilis excusat a peccato. Ergo omnis opinio probabilis excusat a peccato.

II. Hoc argumentum Caramuelis sibi opponit P. Vincentius Baronius *disp. II. sect. I. art. 3. §. 2. pag. 154.* reponitque, plures errores quam verba continere, atque in profundum omnium errorum inducere. Presserem absolvam. Contendit Caramuel, sola evidenti scientia ignorantiam invincibilem tolli. Quando sunt duæ opiniones oppositæ probabiles, rei evidentiæ haberi nequit. Ergo ignorantia invincibilis est. Hic error manifestus est. Ignorantia quippe invincibilis sola dubitatione aufertur; ut evincit laudatus Baronius, & communiter fatentur ceteri Theologi. Plura congerit P. Cardenas *disp. XV. cap. III. art. 4.* adversus Baronium, quæ si consistere vellem, in immensum liber cresceret: ideo missa facio, tum quod seipsis corruant, tum quod extra causam nostram sint.

III. Concedit tamen vel ipse Cardenas, ignorantiam invincibilem tolli posse absque evidenti scientia, & sola incertitudine: nam opinio tenuiter probabilis, quæ caret gravi fundamento, non est evidenter falsa, & tamen illius incertitudo non excusat a peccato. Additque, duplici modo tolli ignorantiam invincibilem, aut evidenti scientia, aut dubio practico, vel incertitudine.

IV. Qua autem via defendunt Probabilistæ, ignorantiam opinionis minus probabilem esse invincibilem? Respondet Cardenas ipse *loc. cit. art. 3. num. 71.* ex P. Vasquez *Tom. I. in part. I. disp. cxvii. num. 2.* ignorantiam probabilem dici invincibilem: quia licet potuerit, non tamen debuit vinci. Dupliciter, inquit, ignorantia dicitur invincibilis: vel quia nulla diligentia, nullo studio auferri valet; vel quia homo non tenetur eam fugere. Porro tum non astringitur eam fugere,

quando occurrit ratio vere probabilis pro libertate adversus legem. Labet eiusdem verba rescribere ex num. 76. Hinc colligitur, quomodo in omni opinione probabili adsit ignorantia invincibilis. Quia licet homo possit vincere practice eam ignorantiam, resolvendo illam in dubium, & ad exigentiam dubii sequendo partem tutiorem, quia tamen per rationem probabilem deponit dubium, non tenetur ad eum modum vincendi ignorantiam.

V. Mirifica est Probabilismi excantatio, quæ valet vel acutissimos, doctissimosque viros, quales mihi sunt Vasquez, & Cardenas, ita hebetare, ut ignorent relatæ doctrinæ apertissimam falsitatem. Cum dubitas, num contractus sit usurarius, ignorantia tua vincibilis est: & dum probabilis iudicas usuræ labe inquinatum contractum, tum ignorantia tua invincibilis est? Per rationem probabilem deponis dubium, dum adest opposita ratio aut æque, aut magis probabilis? Quomodo id probas? Quid probationem requiris? Hoc est primum principium Probabilismi. Prima autem principia non probantur. Excandescent Probabilistæ, dum deridenda proponimus illorum principia, dum dicimus, illos continenter turpi principii petitione in omnibus fere suis argumentationibus pro hac causâ laborare. Dicat nobis Cardenas, dicantque Probabilistæ omnes, cur non teneamur vincere hanc ignorantiam legis, dum adest ratio probabilis pro libertate in conflictu rationis probabilioris pro lege? Hoc loco primum principii constituunt; cum sit falsitas sensui communi repugnans. Si enim probabilis est legem adesse, & urgere; minus vero probabile non obligare, qui fieri potest ut ignorantia hæc invincibilis dicatur? Quomodo prudenter deponi dubium potest? Actum agerem, si longius confutarem hanc doctrinam, mihi evidentissime falsam.

VI. Et quod admirationem auget, est, quod P. Cardenas, & ceteri Probabilistæ non erubescant præfatam doctrinam affingere S. Thomæ, eo quod *quodlibet. VIII. art. 15.* hæc habet: *Ea ignorantia est inculpabilis: quæ versatur circa id quod homo scire non potest, vel scire non tenetur.* Vera doctrina est. Sed discutiendum remanet, quæ sint a quibus sciendis homines exempti sunt. Numquid addiscere Decalogum, & universam legem pro viribus homines non debent? Si autem, quoad fieri potest, homines addiscere omnia legis præcepta debent & tenentur; quid obtrudunt, ignorantiam legis esse invincibilem, quia homines non tenentur ad talem

igno-

ignorantiam devincendam? Verum ergo habet, Probabilistas semper laborare futili petitione principii. Audiant S. Thomam *quodlib. IX. art. 5.* *Dum quis dubitat, & occurrunt opiniones contrariae, tenetur plus inquirere, & certiorari, antequam agat: alioquin committit se periculo; & sic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale quam propriam salutem.* Inquit ne Angelicus, deponendum dubium esse? Tenetur plus inquirere, & magis certiorari. Quid, si audiret incredibile Probabilismi commentum, quo assertitur, hominem posse reperire maiorem verisimilitudinem, dubiumque deponere, eo quod adest ratio in oppositum minus probabilis? Ignorantia vero invincibilis probabilistica inauditum est paradoxon, absurdorum plenissimum, ut optime evincit P. Vincentius Baronius *loc. cit.*

§. III.

Diluitur argumentum ex dissensione sanctorum Patrum in re morali petitum.

I. Sanctissimi Ecclesiæ Doctores super iisdem morum questionibus invicem dissident, mutuoque pugnant. Ergo alterutros falli necesse est. Quis autem dixerit, culpabilem fuisse eorum errorem? Diligentissimi quippe fuerunt in investiganda veritate, pro qua assequenda preces studio adiunxerunt. Quare diligentia defectum illis adscribere temeritate non vacat. Ergo admittenda est ignorantia invincibilis.

II. Resp. Distinguo consequens. Admittenda est ignorantia invincibilis probabilistica, nego consequentiam: admittenda est ignorantia invincibilis non probabilistica, per mitto consequentiam. Antequam distinctionem explico, adverto, Patres in iis paucis controversiis in quibus dissiderunt, numquam secutos fuisse sententiam aliquam relative ad illos minus probabilem; sed quemlibet illorum amplexum fuisse quod sibi probabilis videbatur. In hoc solum discrimen fuit, quod illa opinio quæ uni verosimilior, alteri minus verosimilis, & e contrario apparebat. Nulla ergo in ipsis ignorantia invincibilis probabilistica, quæ ob rationem probabilem in conspectu probabilioris, quam respuit, se se invincibilem iactat: quæ sane invincibilitas monstruosa est, & communi sensui repugnans.

III. Utrum postea in sanctis viris post diligentem veritatis investigationem fuerit aliqua invincibilis ignorantia veritatum ad ius

naturæ pertinentium, disputant in utramque partem vel ipsi Antiprobabilistæ. Aliqui negant, illorum ignorantiam fuisse invincibilem. Et primo advertunt, perraro in iis quæ sunt naturæ iuris, Patres, sanctosque viros discrepasse. Deinde illud est magnopere perpendendum, non adeo necessariam esse Doctores, sanctisque viris veritatis notitiam, dum scribunt, ac dum eam exequi debent. Dei promissa impertiendi veritatis lumen omnibus eam sincero corde inquirentibus, non docentes, sed operantes comprehendunt. Discriminis ratio hæc est, quod si veritas moralis non reperitur in uno Auctore, reperiri in alio valet. Quisque potest alios interrogare, suum Pastorem adire, Christi Vicarium consulere, qui privilegio infalibilitatis in terris fruitur, erroresque corrigere potest, ut correxit opinionem sanctissimi viri Cypriani, qui contendebat, nullum esse baptismum ab hæreticis collatum. Quod ergo aliquis non inveniat veritatem, dum eam docet, non adeo nocet fidelibus, qui valent aut in alio Doctore reperire, aut se ipsis iugibus precibus, & sedulo studio inquirere, & implorare. Ceterum si frequenter, dum implere legem debent, requirerent, & facta sufficienti diligentia, veritatem non invenirent, frequenter illis observatu impossibilia præcepta essent. Quæ enim ignorant, implere nequeunt. Quare vix concedendum videtur, deesse lumen veritatis absque propria culpa iis qui exequi legem debent. Illis vero qui alios docent, non ita lumen promittit, sicut operantibus. Quin non oportuit istos habere securitatem veritatis invenientis, ne superbirent, quasi scientiæ clavem haberent. Sed ineffabili providentia Deus plurima voluit occulta, & non nisi magno studio, vigilantia, humilique petitione scienda decrevit, ut in studio, humilitate, & oratione continenter homines exerceret; quemadmodum docet S. Augustinus in *Enchiridio ad Laurent. cap. IX.*, *Magis opus est diuidi, care, atque dignoscere, cum se Satanas, transfiguratur velut Angelum lucis, ne fallendo ad aliqua perniciose seducat. Sed quomodo unusquisque hominum idoneus est omnes mortiferos eius dolos evadere, nisi regat, atque tueatur Deus? Et ipsa huius rei difficultas ad hoc est utilis, ne sit spes sibi quisque, aut homo alter alteri, sed Deus suis omnibus. Id enim nobis potius expedit, proius piorum ambigit nemo.*

IV. Ut paucis rem totam perstringam; perrara est inter sanctos Dei, & Ecclesiæ Doctores

Stores dissensio in fidei, morumque quaestionibus: perrara quoque dissensio, sed mira conformitas in omnibus Magistris vitae spirituales super iis quae morum sanctitatem spectant; quod hi omnes ex Evangelio suas eruant regulas, quod hi omnes veritatem requirant. Contra, continua inter Probabilistas pugna bellum perpetuum, quod non veritatem, sed probabilitatem isti inquirant. Probabilitatem indifferentem ad verum, & ad falsum, immo propinquiores falsitati quam veritati, constituunt regulam conscientiae, & honestatis.

V. Accedit quod vel ipsi Sancti in inquirenda veritate non omnem semper adhibuerunt diligentiam. Falsa quaedam mentem occupavit persuasio, sanctos viros fuisse impeccabiles, cum nemo mundus a sordibus sit. Sancti omnes cum, Davide orant: *Ab oculis meis munda me, Domine. Ignorantias meas me memineris.* Levioris culpae fontes fuisse vel ipsos sanctissimos viros, si soli negabunt qui Scripturas sanctas ignorant. Quid ergo mirum, si dixerimus, alterutros errasse vincibiliter, dum oppositas docuerunt opiniones? Eum quam infirmum sit argumentum quod ineluctabile Probabilistae existimant. Hac tamen super nihil audeo definire; semper enim mihi perobscura fuit controversia isthaec undique difficultatibus obsita, e quibus ut emergam, lumine caelestis opus est, quod enixe imploro. Raro, in paucis, & pro aliquo tantum tempore ignorantiam invincibilem, non quidem primorum iuris naturae principiorum, sed quarumdam solummodo consequentiarum a principii iuris naturalis remotarum admittere, absurdum imbecillitati meae non videri, trepidans alibi dixi: ceterum hanc sententiam extra dubitationis aleam constituere non possum: cum in Scripturis, & Patribus vix occurrat quod sententiae admittenti invincibilem veritatum iuris naturae ignorantiam faveat. Illud unum pro praxi adverto, orandum nempe indefinenter, ut Deus, pro sua in nos misericordia, ignorantiae nostrae tenebras dispellere dignetur. Hac itaque studia nostra omnia colligunt.

VI. Quamobrem ad excutiendam ignaviam, multorumque soporem legenda recordor quae *Lib. II. diss. II. cap. III.* scripsimus. Nonnullos textus sub oculos revoco ex SS. Thoma, & Antonino. D. Thomas haec scripsit quodlib. IX. art. 5. *Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum; nec excusatur per hoc quod sit secundum con-*

scientiam.... Ille qui facit contra opinionem Magistrorum, si facit contra veram opinionem, non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam: sic enim contra Dei legem facit. Item quodlib. III. art. 10. *Diversae opiniones Doctorum sacrae Scripturae si quidem non pertinent ad fidem, & bonos mores, absque periculo auditores utramque opinionem sequi possunt.... In his vero quae pertinent ad fidem, & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur opinionem alicuius Magistri. In talibus enim ignorantia non excusat.*

VII. S. Antoninus II. Part. tit. v. cap. IX. §. 2. versus finem. „ Dicit etiam Ulricus, „ quod quum aliquis dubitat de aliquo facto, vel fiendo, utrum sit licitum, vel „ illicitum, & consulit peritos, & facit quod „ in se est ad inveniendam veritatem: si sibi „ consulatur contrarium veritati, quod ille sequitur, satis excusatur: quia potest dici in „ eo ignorantia invincibilis, ut in dubio „ schismate, cui debeat adherere, in bello „ dubioso quoad subditos, & huiusmodi. „ In his autem quae sunt de iure naturali, „ vel divino, quantumcumque consuleretur sibi „ ignorantia a peritissimis contrarium veritati, non excusaretur a peccato illud agendo, quia in huiusmodi non potest habere locum „ cum ignorantia invincibilis quoad habentes „ usum rationis. „ Adeo perspicuus est textus iste, ut nulla queat tergiversatione eludi.

VIII. Illud postremum in hac gravissima quaestione meditandum summopere adverto, quod etiam si admittantur ignorantiae invincibiles iuris naturae, difficillimum sit easdem dignoscere. Peccare homines peccata ignorantiae, certo scimus ex Scriptura. Utrum autem haec peccata materialia, ut aiunt, vel formalia sint, imputabilia, an secus; aqua haeret, & vix est qui id scire valeat. Haec sola consideratio nos vigiles, experrectos, sollicitos, atque studiosos nostrae salutis efficere deberet. Haec sola consideratio humilitatem, Deique timorem excitare in nobis vehementer deberet. Quamobrem testis Deus est, me totum contremiscere, dum audio Probabilistas adeo secure ostentare invincibiles ignorantias, ac si evidenti demonstratione hanc invincibilitatem ostendere possent. Haec sola meditatio satis est ut Probabilissimum detestentur omnes, tamquam aeternae salutis syrtim & charybdim. Quod ignorantia sit vincibilis, aut invincibilis, pendet ob occultissima negligentia, a secretissima ambitione, ab aliquo immoderato affectu nobis impervio.

Et

Et beati Probabilistae iactant, se immunem te reddere ab his occultis hostibus; tibi que securitatem adpromittunt. Clamitant, nos te scrupulis angere, pavore concutere, timore torquere, maestitia, & dolore configere. Ideo, ut te his omnibus subducant, beatumque in hoc exilio efficiant, securitatem spondent;

sua probabilistica ignorantia invincibili, veluti armatura fortissima instructi omnes laetitiae tuae inimicos propulsant. Verum admet te Deus per Isaiam: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant: cap. III.*

DISSERTATIO X.

De licito usu sententiae probabilioris minus tutae: de extremis nimii rigoris, & nimiae laxitatis vitandis: & de certitudine requisita ad formandum ultimum conscientiae practicum dictamen.

PROOEMIUM.

Probabilissimi causam undequaque, nisi nos omnia fallunt, labefactavimus. Illius principii convulsis sophistica quaedam argumenta penitus diluta sunt. In hac ultima brevi dissertatione adversus quosdam aequo rigidiores Antiprobabilistas, & Probabilistas disputandum mihi erit. Tempus enim est ut oppignoratam fidem, declinandi ab extremis severitatis, & laxitatis, liberem: & ne te diutius derineam, ad illud accedo quod proposui.

CAPUT I.

Licitum est sequi opinionem minus tutam evidenter probabilioris adversus tutiorem pro lege minus probabilem.

I. Plures Antiprobabilistae negant, licitum esse sequi opinionem minus tutam, tamen evidenter probabilioris, faventem libertati adversus tutiorem pro lege. Hi sunt Vendrochius, Sinnichius, Henricus a S. Ignatio: quibus accenseri solent Mercorus, Baronius, Contensonius, & Fagnanus; sed immerito, ut mox ostendam. Ut quaestionem non adeo levem perspicue resolvam, in sequentes §§. eam tribuo.

§. I.

Notiones probabilitatis absolute, & relative, seu obiectivae, & subiectivae, sub oculos revocantur. Conditiones servandae informanda probabilitate subiectivae.

II. Potissima aberrandi radix in hac controversia est falsa notio probabilitatis absolutae, & relativae. Haec distinctio

ab omnibus admittitur; sed Probabilistae eadem abutuntur. Opinio absolute probabilis ea est quae, gravi fundamento nixa, non habet adversum se quidquam certum, aut convincens: opinio relative probabilis ea dicitur quae intellectum, in quo residet, movere, & inclinare ad assensum opinativum.

III. P. Antonius Terillus, quem non pauci Probabilistae sequuntur, de *consc. quaest. v. num. 31.* docet, illud obiectum esse certo probabile, & omnibus licitum, quod viri docti & pii nature & prudenter iudicant esse probabile. Item *quaest. II. de reg. mor. fuso calamo* probat, universaliter licitum esse sequi opinionem quamcumque directe minus probabilem, modo opinio illa directa sit practice probabilis, & operans certo sciat illam esse probabilem. Et *num. 17.* inquit: *Hic agimus de opinione probabili, non existente in ratione actus animam informantis, sed in ratione obiecti reflexe cogniti.* Haec doctrina omnium laxitatum origo est. Quam ut clarior intelligas, eam explico. Legis Summam Dianae, Leandri, aliorumque: offendis plures opiniones practice probabiles. Illae quippe opiniones dicuntur practice probabiles, quas viri docti & pii citra passionem, & post maturam diligentiam iudicant tales, &

C c

vi

Cont. Appar. Tom. II.

vi earumdem in actionem moralem erumpunt. Porro tibi certum est auctores talium opinionum fuisse viros probos & doctos. Licet ergo tibi similes opiniones ad praxim reducere. At tu indicas vi gravium rationum, & fundamentorum esse improbabilis. Nihil officit, inquit Terillus, quominus valeas vi reflexionum præfatis uti opinionibus. Neminem arbitror non percipere doctrinæ istius falsitatem. Fallitur aperte P. Terillus cum suis Probabilistis, ut sapienter advertit P. Tyrus Gonzalez *dissertat. vi. num. 43.* quia opinionem præctice probabilem concipit tamquam regulam quamdam absolutam, quæ sit regula recta, non solum respectu eius in quo *subiective* residet, sed respectu omnium aliorum, in quorum intellectu solum *obiective* existit, quatenus nempe sciunt, talem opinionem ab Auctoribus defendi, & ad praxim reduci.

IV. Vix cadere in mentem posset, Terillum Theologum doctum, acutum, piæque, & alios similiter doctos probosque viros tam aperte decipi, & primis Logicæ regulis renuntiare, ut Probabilismum defendant. Aliqui viri docti indicant præctice contractum A. esse licitum: ergo omnes iudicant licitum esse? Valet ne argumentum ab uno particulari ad aliud? Petrus albus est: ergo & Paulus? vel a particulari ad universale? Hoc obiectum est proxime visibile Petro habenti oculos expeditos ad videndum: ergo omnibus est visibile? Qui sic argueret, deridendum se se propinaret. Porro sicut obiectum visibile Petro est, eo quod habeat facultatem expeditam ad videndum; ita obiectum est proxime probabile Petro sapienti viro, quod eius intellectus rationes graves, post sufficientem diligentiam, & citra passionem invenerit, efficaceque reputaverit ad veritatem talis obiecti suadendam. Ergo quemadmodum futilis est argumentatio isthæc: Obiectum est visibile Petro, Paulo, & Antonio: ergo visibile est omnibus: ita sane inepta est hæc illatio: Hoc obiectum est probabile Dianæ, Terillo, Castropalao, Escobario, Zanardo, Pasqualigo: ergo probabile est omnibus, quorum intellectus aliis dispositionibus instructi sunt.

V. Basilice ergo decipiuntur Probabilistæ illi qui probabilitatem opinionis adeo absolutam constituunt, & adeo generalem, ut talis sit relative ad omnes, & singulos intellectus. Probabilitas quippe præctica, quæ conscientiam informat, suapte natura relativa est.

VI. Advertas autem velim, quod, ut aliqua opinio dicatur absolute probabilis, factus est quod respectu aliquorum sit talis, quamquam aliis improbabilis appareat; sicut, ut obiectum dicatur absolute visibile, sufficit ut ab aliquibus bene dispositis oculis videatur, aut videri possit. Contra improbabilitatem absolute talis omnem negat probabilitatem respectu quorumque; sicut obiectum absolute invisibile, omnibus tale est. Stat ergo, opinionem moralem esse relative improbabilem, & probabilem absolute. Vix autem invenitur absoluta probabilitas absque relativa improbabilitate. Quin vix occurrit aliquod principium adeo per se notum, ut nemo ei repugnet; cum *nulla fatuitas sine patrono.* Omne ergo iudicium mere probabile natura sua relativum est. Mirum itaque in modum decipiuntur recentiores Probabilistæ: dum opinioni probabili respectu aliquorum tribuunt probabilitatem absolutam, & generalem respectu omnium, ita ut nemini sit improbabilis, nec illis qui eam reputant, vel reputare queunt falsam. Hinc colligunt, cuique licitum esse sequi præfatam opinionem, sibi obiective vere probabilem.

VII. Quis nunc non miratur ausum recentiorum Probabilistarum, qui incusant probabilitatem relativam, seu *subiectivam*, tamquam laxitatem, & absurdorum radicem? P. Paulus Segneri in suis tribus epistolis continenter improperat P. suo Generali Tyrso Gonzalez Probabilismum *subiectivum*. Hoc idem præctat P. Sanvitali in suo libello inscripto, *Giustificazione di varj Personaggi*. Si dixerimus, recentes istos Probabilistas penitus ignorare quæstionis statum, illorum idiomate loquemur, & vitium vitio detrademus.

VIII. His ergo missis, paucis punctum hoc perstringimus. Omne quod non est secundum conscientiam, peccatum est. Dictamen præcticum est secundaria regula conscientia. Probabilitas ergo præctica, quæ conscientiam format, & dirigit, suapte natura relativa, seu *subiectiva* est. Ergo, clamant Probabilistæ, tot erunt probabilitates, quot capita. Ergo quisque pro arbitrio opinionem minus probabilem permutabit in probabiliorem. Ergo eadem absurda ex Probabiliorismo *subiectivo*, ac ex Probabilismo profluunt. Ita ne vero? Iuxta omnes Catholicos quisque operari tenetur ex conscientia propria, qua nihil magis subiectivum. Sed quisque formare potest, & debet propriam conscientiam. Ergo tot erunt con-

scien-

scientia, quot capita? Ergo quisque sibi formare potest conscientiam laxam, laxiorem, laxissimam? Ergo agendum non est secundum conscientiam? Sentitis ne, Probabilistæ, quam sit futilis argutatio vestra?

IX. Quisque debet formare sibi suam conscientiam; sed ad normam primariæ regulæ, legis nempe divinæ, ut omnes docent. Quisque tenetur inquirere veritatem, quæ sola est positiva conscientia regula. Et quoties eam evidentem assequi nequimus, enitendum pro viribus est ut eidem proximius, quoad fieri potest, accedamus. Huc spectare studia nostra debent, ut citra passionem, ut pravis affectionibus abscessis, & necessaria diligentia in veritatis investigatione adhibita, formemus dictamen, quo iudicemus verum esse, aut verosimilius, actionem esse licitam. In formando ergo hoc dictamine, seu probabilitate hoc dictamen dirigente, solam veritatem inquirere oportet. Tunc vero solam veritatem inquiremus, quando illud lumen sequimur quod proximius veritati inveniendæ apparet; quando mens nostra iis rationum momentis, tum intrinsicis, tum extrinsecis accessit, in actu primo verosimilioribus & urgentioribus adhæret. Dum dicimus, probabilitatem subiectivam & formalem regulam proximam esse conscientia dictaminis, non excludimus probabilitatem obiectivam. Quin addimus, quemquam debere in hac controversia expendere ceterorum Theologorum sententias; examinare vim rationum, antiquorum auctoritatem: & hæc omnia conferre cum aeterna Dei lege, debita diligentia, & sola intentione inveniendi veritatem. Quod vero, post hæc omnia sincere peracta, sibi verosimilius apparet in actu primo, amplecti debet. Fieri aliquando potest ut ego aliorum Theologorum rationes infirmas deprehendam; & quæ illis fuerunt urgentia, mihi exilia sint; argumenta: atque adeo iudicem minus probabilem quæ ipsis probabilior fuit opinio. Sed dum hoc accidit, primum omnium sincere spectandum est, num mea intersit, quod hæc opinio appareat probabilior; num hæc opinio faveat alicui meo privato commodo, aut humano respectui auram captandi, vel ad aures loquendi. Et si hoc invenero, diffidere mihi debeo: & rationum mearum efficacitas suspecta mihi sit oportet. Si nihil horum occurrat, sed veritas splendidior appareat post sinceram investigationem; si tamen obest communis auctoritas, antequam in opus prodeam, primum omnium recognoscendum, tanti ne ego sim, ut aliorum libere momenta valeam, num revera rationes meæ notabiliter prævaleant aliorum rationibus. Postremum alios viros doctos consulere & iuges fundere preces debeo, quibus a Deo lumen obtineam. Si, his omnibus sincere peractis, probabilitas mihi valde maior apparuerit, tum amplectenda erit.

X. Ceterum perraro hoc accidit, quod nempe peculiaris opinio, adversa communi Theologorum sententiæ, sit probabilior, talisque appareat homini bene ad veritatem comparato. Quare fatilia omnino sunt, & prorsus inepta Probabilistarum obiecta adversus Probabiliorismum *subiectivum*. Siquidem communiter probabilitas *obiectiva* mensura est & regula probabilitatis *subiectivæ*. Antiquiores enim Theologi, qui eandem dispaxere quæstionem, rationes plurimque veritati propinquiores reppererunt. Sublata aliqua peculiari gravissima ratione, communiter superbia non vacat, & errore a communi Theologorum sententiâ recessus. Hic locum habet effatum Salomonis: *Ne imitans prudentie tuæ.* Circumstantiæ peculiæ non raro occurrunt, quæ causam variant, & tum non recedimus ab anterioribus, si aliter sentimus; sed quæstionem ab ipsis indictam decidimus secundum id quod probabilius apparet. Igitur in formanda probabilitate dirigente conscientiam animus cum primis in veritatem amplectendam intentus sit. Post serio perpendat Theologorum rationes: caveat ne aliqua peculiaris & occulta passio intellectum inclinet in partem carni aptiorem. Si quæstio gravis sit, ferventiores preces Deo offerat. Et tandem, omnibus expensis, & Theologorum qualitate, & fama spectata, quod communius apud viros doctos, & pios, & Antiprobabilistas invenierit, illud amplectatur. Quorum autem Theologorum auctoritas præferenda sit, alibi dicemus. Huic vix insistendum in conscientia formanda, in probabiliori sententiâ seligenda. Abuti his regulis homines valent. Quid inde? Abutuntur & lege, abutuntur sacramentis, abutuntur sanctoribus consiliis, abutuntur conscientia. Quot sunt qui erroneas sibi effingunt conscientias? Non ergo agendum secundum conscientiam propriam? Auferenda ergo sacramenta, quod iidem homines sæpe abutantur? Quis tam insipiens, ut talia effutiat? Probatur ergo manere, probabilitatem præctivam relativam, seu subiectivam esse, in cuius formatione, servanda quæ præscripsimus sunt.

C c 2

§. II.

§. II.

Licetum est amplecti opinionem evidenter probabilio- rem ex gravibus momentis pro libertate, relicta minus probabili tutiore pro lege.

I. **A**ntequam proposita sententia probe- tur, termini explicandi sunt. Et primum, ut opinio probabilior præferri tutiori minus probabili possit, oportet ut maior probabilitas sit certa & evidens, atque momentis *notabiliter* prævalentibus oppositæ opinionis rationibus: non enim quæcumque maior probabilitas, levibus sulta ratiunculis, sufficit ut sententia tutior minus probabilis relinquatur. Do exemplum. Paulus celebratus contractum, præmissa sufficienti diligentia, & sincero examine facti, ut veritatem inveniat, iudicat ex momentis tum auctoritatis, tum rationis graviter prævalentibus contractum non esse usurarium, sed iustum, & licitum; simul tamen scit, alios Theologos probabilius opinari esse usurarium, & illicitum; & forte Theologi isti probabilius iudicabunt, esse usurarium contractum, divina, naturalique lege prohibitum. Queritur, valeat ne Paulus celebrare hunc contractum, quem probabilius modo explicato iudicat licitum, relicta opposita sententia sibi minus probabili, sed absque dubio tutiore?

II. Negantem sententiam defendunt plures Antiprobabilistæ, Sinnichius, Vendrochius, Fagnanus, Mercorus, Contensonius, Baronius (hi tres tantum questionem hanc ex instituto non discutunt) Henricus a S. Ignatio, & alii pauci. Adfirmantem communiter ceteri Antiprobabilistæ defendunt.

III. Ut clarior sensus propositæ sententiæ percipiatur, perspicue exponendus est huius vocabuli *tutior* significatus. Porro *ly tutius* significare potest securitatem a peccato etiam materiali; ut, si Paulus abstinere a præfato contractu, quem opinio minus probabilis usura pollutum censet, *tutus* omnino est a legis transgressione, etiam materiali: & ab hac materiali transgressione *tutus* non est, si celebret contractum, ductus opinione evidenter probabilio- re. Secundo *ly tutius* significare potest securitatem a transgressione formali legis. Et hoc modo Paulus, celebrans contractum vi opinionis certo probabilioris ex momentis valde præponderantibus, *tutus* est a peccato formali; licet forte contractus sit usurarius re ipsa, & lege prohibitus, atque ad sit materiale peccatum.

IV. Altera distinctio significatus in verbo

tutius magnopere perpendenda est. Igitur *ly tutius* significare potest securitatem a falsitate. Hoc autem in sensu opinio probabilior semper est tutior, sive sit pro lege, sive sit pro libertate. Quod enim est probabilius, est verosimilius seu propinquius vero. Licet enim ob imbecillitatem mentis nostræ interdum falsa sint verosimilia; tamen communiter, & plerumque quod probabilius est, verum est; seu maior probabilitas frequentius, & securius ducit ad veritatem assequendam quam minor probabilitas, ut Theologi omnes docent, aut docere debent. Hoc ergo in sensu opinio probabilior est etiam tutior, tutior, inquam, a falsitate: quia quod est verosimilius, magis distat a falsitate, & proximius accedit veritati. Ergo quod probabilius est, tutius quoque est.

V. Sententia itaque adfirmans, licitum esse sequi opinionem certo probabilio- rem ex momentis valde prævalentibus rationibus oppositæ sententiæ tutioris minus probabilis, evincitur. Licitum est exequi id quod, omnibus serio expensis, apparet prudenter verum, & honestum. At dum sententia adfirmans contractum iustum esse, mihi post adhibitam diligentiam necessariam, citraque passionem, verosimilior opposita ex momentis graviter præponderantibus est, prudenter iudico, vel iudicare possum hunc contractum licitum esse, & iustum. Ergo &c. Maior certa est. Minor quoque propositio videtur vera. Nam opposita sententia est minus probabilis, minusque verosimilis. Ergo prudenter neque illam esse veram iudicare. Antecedens est ipsa causa quam versamus. Consequens hæc tenus demonstratum est in toto hoc opere. Universa hæc doctrina confirmatur ex eo quod, ut formemus iudicium prudens, minime requiratur omnimoda certitudo. Iudicium enim prudens non est actus nec sapientia, nec synderesis, nec fidei divina. Ergo non requirit omnem certitudinem, excludentem omnem formidinem; ut evidenter demonstrabo *cap. seq.* Cedo: nonne aliquod iudicium distinctum ab actu fidei divinae pruden- ter imperari a voluntate potest? Quodnam illud? Evidens? Hoc necessarium est antecedens ad imperium voluntatis: evidentiæ enim acribit mentem in sui assensum. Verum, cum hoc principium infra expendendum sit, illud nunc prætereo.

VI. Confirmatur hæc nostra communis sententia auctoritate regul. xiv. in Iur. canon. & in civil. cxiv. *Inspicimus in obscuris quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri*

consuevit. Hæc regula pluribus aliis in locis iuris civilis, ubi non præcipitur, sed permittitur ut licitum quod est verosimilius, licet minus tutum, habetur. Hæc regula ipsi principio synderesis nititur; idcirco in omni foro admittitur. Ut vero plenius rem totam teneas, animadvertas velim, nos in præsentia loqui de iis quæ necessaria sunt necessitate præcepti: nam in iis quæ sunt necessaria necessitate mediæ, tutiora semper amplectenda sunt: quia in his malus eventus vitandus potissimum est. In iis autem quæ necessaria sunt necessitate præcepti, duo mala declinanda sunt, alterum intellectus, voluntatis alterum, videlicet falsitas, & malitia materialis. Quando sententia tutior est, unaque verosimilior, necessitate præcepti amplectenda ea est: quia longius ab utroque distat extremo; & opposita utrique extremo subiacet. Quando e contrario una pars verosimilior certo est, seu evidenter probabilior; consilium quidem est tutio- rem sequi ad evitandum periculum etiam materiale; at præceptum non est. Quoniam licet hæc pars tutior seu remotior sit a malitia, etiam materiali, ut sapienter advertit P. Tyrus Gonzalez *diff. x. cap. i. §. 10.* tamen tutior minime est a falsitate: sed propinquius eidem accedit. In dubiis ergo id eligendum est tutius quod magis abest vel a malitia materiali, vel a falsitate, vel ab utroque simul. Id vero tutum non est quod propius accedit ad utrumque malum intellectus, tum voluntatis collective. Plura dicenda remitto ad caput sequens.

§. III.

In confirmationem sententiæ nostræ explicatur propositio damnata ab Alexandro VIII.

I. **D**Uæ sunt in hac materia sententiæ, laxitatis, & austeritatis damnatæ. Altera est illa damnata ab Innocentio XI. in ord. 3. *Generatim, dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Altera ab Alexandro VIII. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Extremum ergo laxitatis damnatum ab Innocentio est, quod sufficiat probabilitas, *quantumvis tenuis*; extremum rigoris proscriptum ab Alexandro est, quod non sufficiat probabilitas, *quantumvis maxima.*

II. Conveniunt Auctores nostræ sententiæ, *Conc. Appar. Tom. II.*

Alexandrum non definiisse, licitum esse sequi opinionem probabilissimam minus tutam. Quoniam propositio damnata indefinita est, & universalis, quæ, ut falsa sit, fat est quod aliqua particularis sit vera, & licita. Verum autem est iuxta omnes, licitum esse sequi opinionem probabilissimam, simulque tutio- rem, aut æque tutam, quando lex pro utraque parte urget, & obligatio. Sit exemplum. Iudex certo conscius innocentia hominis qui ex allegatis in processu evidenter homicidii convictus est, iuxta S. Thomam tenetur illum ut reum damnare; secus opinatur Scotus. Pro utraque parte urget obligatio, & lex: neutra tuta est. In hoc casu locum habet declaratio Alexandri, quod iudex sequi valeat opinionem probabilissimam. Secus, quando occurrit sententia tutior pro lege adversus libertatem. Sic respondere valent rigidioris sententiæ patroni.

III. Quamquam conceptis verbis Alexander nostram non declaravit sententiam; nihilominus tamen argumentatione satis valida id inferri contendimus. Nam propositio damnata accipienda est in sensu obvio, & naturali. Sed sensus obvius & naturalis propositionis damnatæ est, quod non liceat sequi opinionem minus tutam, tametsi probabilissimam. Ergo ex eadem evidenter infertur sententia nostra. Prima propositio certa est apud omnes, illamque plures leges confirmant. Minor probatur. Idem est sensus propositionis damnatæ nunc ac antequam damnaretur. Sed obvius sensus ante damnationem erat, nemini licere usum opinionis minus tutæ adversus legem, tametsi probabilissimæ. Ergo idem & nunc sensus est. Minor propositio patet ex lectione Auctorum Lovaniensium, qui illam propugnabant ex eo quod sententia, licet probabilissima, obnoxia sit falsitati. Requirit enim Auctores illi ad licite operandum omnimodam certitudinem de operis honestate.

IV. Quid quod nemo umquam in dubium vocavit, licitum esse sequi opinionem probabilissimam faventem legi, atque adeo tutio- rem? Si vero utriusque opinionis idem omnino & æquale periculum urgeat, & necesse sit alterutram eligere; ut in allato iudicis exemplo: tum sufficit maior probabilitas, immo & æqualis. Alterutrum ergo dicendum, aut ineptam esse, & frustraneam damnationem propositionis; aut futilem adversariorum interpretationem.

V. Hinc patet, posse iudicem in tribunali- bus iudicium ferre, quando de iure partium

disputatur, secundum opinionem illam quam post maturum diligensque examen, citraque passionemprehenderit aut unice probabilem, aut longe probabiliorem. Alioquin iudices in libris controversis numquam possent sententiam ferre; cum in his veritatem evidenter reperire nequeant.

§. I V.

Responsa ad obiecta P. Henrici a S. Ignatio.

I. P. Henricus a S. Ignatio, qui prolixè hanc questionem versat *Lib. II. cap. lxxii. & seqq.* fatetur *cap. xc. n. 1110.* argumenta quæ indicavimus, & plura alia, quæ brevitatis gratia missa fecimus, sibi ineluctabilia visa fuisse. Verum, inquit, mihi profundius in lege Dei mentem desigenti, remque maturius expendenti, visa tandem sunt leviora. Contra mihi accidit. Adeo sunt varia hominum ingenia. Fateor tamen, non adeo mihi veram esse quam propugno sententiam, ut securitatem tribuam illam amplectenti. Sed, re serio perpena, mihi verosimilior apparet, tum ob unanimes fere Doctorum auctoritatem, tum ob vim rationum, tum denique quia clementior opposita. Malo enim in extremum benignitatis quam nimii rigoris declinare. Responsa quæ laudatus Henricus præbet ad argumentum ex damnata ab Alexandro propositione petitum, evidenter imbecillia sunt. Nec maioris ponderis sunt cetera.

II. Ut clarius teneas sententiæ nostræ, & adversariorum intelligentiam, scias oportet, præfatum Henricum, Sinnichium, & alios, ad licite operandum requirere omnimodam certitudinem, excludentem vel levem formidinem. Quare negant licitum esse sequi opinionem vel probabilissimam, si contraria minus tuta sit, vel exigue probabilis: quam opinionem comprehendi in propositione damnata ab Alexandro, satis efficaciter probatum est. Adverto autem, mihi probari sententiam illam quæ docet, licitum haud esse sequi opinionem probabiliorem, quando contraria magis tuta, non exigue, sed valde probabilis est in occurru probabiliore. Quoniam cum in conspectu probabilioris sit valde probabilis, & simul tutior, adhuc uret, & non leviter pertrahit intellectum in sui assensum. Hic dicendi modus, ut dixi, mihi ipsi probatur. Quapropter declaravi, tum solum licitum esse sequi probabiliorem minus tutam, quando evidenter constat hæc

maior probabilitas ex fundamentis valde graviterque præponderantibus, seu cum gravi excessu super opposita probabilitate: adeo ut opinio tutior sit leviter probabilis.

III. Obiicies 1. ex D. Augustino, qui *hom. xli.* ut refertur in *cap. Si quis autem de poenit. dist. vii.* inquit: *Tene certum, dimitte incertum.* Sed omnis opinio, licet probabilior, habet incertitudinem maxime in conspectu tutioris. Ergo &c. Respondeo. Omnis opinio habet incertitudinem levem, concedo: gravem, nego. Nec qualibet opinio, nec qualibet certitudo, & contra, movet intellectum, aut sufficit pro regimine conscientiæ. Sed opinio gravi fundamento nixa, quæque certitudinem asserti probabilem, seu moralem, excludentem omnem gravem incertitudinem. Quare Augustinus eam certitudinem præscribit quæ moraliter possibilis est humanæ imbecillitati; secus quæ fugit communem & ordinariam sedulam & sinceram inveniendæ veritatis intelligentiam.

IV. Obiicies 2. S. Thomas *quodlib. vii. art. 5.* docet: *Omnis questio, in qua de peccato mortali agitur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur.* Quicumque opinatur, veritatem expresse non videt. Item *quodlib. viii. art. 13.* scribit, quod *si operans in quamdam dubitationem inducitur, & sic, si manente tali dubitatione plures præbendas habeat, periculo se committit, & sic procul dubio peccat.* Respondeo. Verissima est Angelici doctrina. Et ad primum textum quod attinet, dubio procul non levi discrimini se se committit qui in obscuris morum controversiis, in quibus veritas latitat, absque severo gravique examine definit, deciditque, & quæ sibi incerta sunt, pro certis venditat. Quoties ergo questio dirimenda occurrit obscura & gravis, severe examinanda est, & nisi veritas expresse appareat, caute decidendum est. Quod post maturum examen videtur verosimilius, ut tale proponendum est, secus ut certum. Non est promittenda securitas, quando veritas expresse non apparet. Probabiliter sunt qui vades, & sponsores se se præbent conscientiarum, passim securitatem crepantes, ut mox dicemus.

V. Ad alterum textum ex *quodlib. viii. art. 13.* plura diximus alibi. Mirifica sunt responsa, & commenta quibus Probabilistæ eludere eiusmodi textum conantur. Brevissime dicimus, non aliud in textu allato S. Doctorem intelligere, nisi peccare eum qui dubius operatur. Omnes enim affirmant eponendum dubium esse, antequam in ope-

ra-

rationem erumpatur. Alia verba quæ ibidem Angelicus habet, fortius urgere videntur: *Illud quod agitur contra legem, semper est malum; nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam.* Hæc ultima verba intelligenda sunt secundum conscientiam errantem invincibiliter. Nam cum ibidem loquatur de lege absolute accepta, evidens est admittendam esse conscientiam invincibiliter errantem circa legem saltem positivam. Plura alia nunc omitto.

VI. Obiicies 3. In dubiis tutior pars est eligenda, ut omnes docent Antiprobabilistæ. Sed quamvis probabilior opinio sit pro libertate tamen, quæ est pro lege, tutior est. Ergo iuxta principia Antiprobabilistarum hæc eligenda est. Accedit quod qui amat periculum, peribit in illo. Sed quantumvis opinio sit probabilior, periculum non aufertur; cum opposita opinio tutior sit. Ergo hæc eligi debet.

VII. Respondeo. Dupliciter aliqua opinio tutior esse potest: nempe, a peccato materiali, & tutior a falsitate. Porro iuxta circumstantiarum varietatem quandoque eligenda est opinio quæ tutior sit ab utroque extremo: interdum eligenda est tutior a falsitate, secus a peccato materiali, ut supra explicatum est. Opinio evidenter probabilior cum magno, & manifesto excessu pro libertate supra aliam quæ stat pro lege, tutior est a falsitate: tunc enim illud est tutius quod est verosimilius. Et hæc regula: *In dubiis tutior pars est eligenda:* intelligenda est, & explicanda per hanc aliam *Inspicimus in obscuris quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* In his questionibus quod primo loco intellectus quarrit, est veritas. Quod verum est, tutum est: & quod est verius, tutius quoque est in iis quæ sunt necessaria necessitate præcepti. In nostro casu opinio probabilior cum magno excessu, & ex fundamentis valde prævalentibus pro libertate contra tutiorem pro lege minus probabilem, est verior, seu unice vera, atque adeo tuta. Porro inter duas propositiones tutas electio tutioris est consilii, non præcepti. Ad id quod subditur, respondeo, periculum esse remotum, quod vitare non tenemur; secus proximum. Nec reponant Probabilistæ, nos reicere hanc distinctionem adhibitam in defensione Probabilissimi. Quoniam opinio minus tuta, simulque minus probabilis, proxima est utrique extremo & falsitatis, & peccati formalis. Idcirco merito dicimus, tum periculum formale esse & proximum.

VIII. Plura alia obiicit P. Henricus a S. Ignatio, quæ missa facio, tum quod seipsum corruunt, tum quod de iis mox sermo redibit.

CAPUT II.

De certitudine ultimi iudicii practici dirigentis conscientiam. Rigor nimius Probabilistarum Reflexistarum, potissimum P. Antonii Terilli.

I. Plures recentes Probabilistæ pro licitæ operatione requirunt dictamen, quod practice practicum appellant, certum certitudine evidenti, & quidem metaphysica, quod vix credibile est, ut advertit Camargo *Lib. II. contr. iv. art. 7. §. 1. num. 431.* Probabilistarum Reflexistarum facile princeps est P. Antonius Terillus, qui *tract. de consc. qu. xiii. assert. 5. num. 22.* hæc scribit: *Ultimum conscientie dictamen, regulans operationem honestam, non solum debet esse moraliter verum; sed etiam est, & esse debet evidens.* Probat vero *num. 23. & 24. pag. 183.* hoc dictamen debere esse evidens evidentiæ metaphysicæ. Ex plurimis pauca verba transcribo, quæ sufficiant ad fidem faciendam. *Conscientia regulans actionem honestam, est dictamen infallibiliter representans veram honestatem in electione ponenda.... At omnis actus certus & infallibilis tam ex parte subiecti, quam ex parte obiecti, si fidem demas, est evidens. Ergo & ultimum conscientie dictamen evidens est, & quidem metaphysice evidens.* Cum enim obiectum illius non sit quid a sensibus dependens; dictamen illud est persuasio de obiecto immediate solum intelligibili. *At de tali obiecto aliam evidentiam quam metaphysicam habere non possumus. Ergo est metaphysice evidens.* Latissime ibi hoc evincere nititur incredibile paradoxon.

II. Viden lapidem, non philosophicum, sed probabilisticum? Directæ propositiones, ex quibus primum directum dictamen elicitur, minus verosimiles sunt, immo magis falsæ quam veræ: & mirifico probabilisticarum reflexionum artificio evadunt infallibiles, evidentesque. Pariunt dictamen evidens evidentiæ metaphysicæ. Dictamen infallibile in rebus dubiis? Nisi hæc monstra sint, quænam erunt?

III. Primores Probabilistæ, & quidem doctiores, Medina, Vasquez, Sanchez, Lorca, Granados, Salas, impossibile reputarunt in rebus dubiis dictamen infallibile.

Communiter Antiprobabilistæ cum SS. Thoma, Antonino sustinent, satis esse ad operationem honestam dictamen vere probabile, ut clarius mox explicabitur.

§. I.

Varii certitudinis gradus. Diversa Theologorum placita.

I. Triplicem distinguere certitudinem Scholastici solent, physicam, metaphysicam, moralem. *Physica* est quæ experimento nititur, & argumentis, quæ naturaliter decipere nequeunt, quæque evincunt, rem naturaliter secus se habere non posse. *Metaphysica* est quæ rationibus adeo invictis, & evidentibus fulcitur, ut demonstrat ita firmam esse veritatem alicuius propositionis, ut neque divina potestate aliter se habere queat. *Moralis* certitudo est quæ motivis fallibilibus nititur: estque duplex, ut ex Bellarmino advertit Gonzalez *diss. x. num. 14.* Altera quæ aliqua credenda proponit ob auctoritatem humanam, sed ita confirmatam, & celebrem, ut omnem formidinem prorsus excludat: cuiusmodi sunt, Demotthenem, Homerum, Virgilium, Ciceronem fuisse insignes viros: Hierosolimam esse in Palestina, Constantinopolim in Thracia, Alexandriam in Ægypto: & plurima alia id genus. Alia est certitudo moralis, quæ coniecturis, & rationibus talibus nititur, quæ hominem securum reddunt, & anxietatem excludunt, non tamen formidinem omnem expellunt: & hæc certitudo moralis opinionis est. Hæc porro certitudo excludit periculum, non logicum, aut metaphysicum, seu deceptionem pariter metaphysicam, sed moralem: admittit vero formidinem, sed levem, & prudenter contemptibilem.

II. Hoc in sensu intelligenda est plurimum Theologorum Antiprobabilistarum doctrina. Caietanus verbo *Opinio* hæc scribit. *In operandis, nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuscumque assumere ut regulam operis. Quoniam eo ipso quod operatio regulanda committitur opinioni, committitur regule ambiguae: quia opinio omnis ambigua est, utpote cum formidine alterius partis. Et quia præsupponitur quod non eligatur tutior pars, consequens est ut operatio committatur regule ad casum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi; quod constat esse illicitum.*

III. Caietanus a regula operationis eam opinionem excludit quæ annexam habet non

solum formidinem logicam, sed ambiguitatem, & dubitationem moralem de malitia operis: quod & ex relatis verbis, & ex his quæ e vestigio subdit, constat. Pergit enim: *Et si de peccato mortali agitur, constat esse peccatum mortale facere scienter operationem dubiam, an sit mortalis.* Nomine vero opinionis, ut sapienter prius advertebat P. Tyrus Gonzalez *diss. x. num. 12.* intelligit Caietanus infirmam opinionis speciem, quæ nimirum annexam habet dubitationem de malitia operis. At non propterea reiecit opinionem vere probabilem in sensu a nobis explicato, quæ moralem formidinem, & prudentem dubitationem excludit, & moralem certitudinem adiunctam habet, ut ex verbis immediatis constat. Subdit itaque Caietanus: *Et hoc intellige de opinione proprie dicta, quæ est cum formidine alterius partis. Non enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diversi Auctores contraria sentiunt: quoniam cum huiusmodi contrarietate stat quod una pars sit ratione sufficiente ad moralem certitudinem fulta, & iam non est opinio apud sapientes rationem illam. Sed quia nesciunt multi discernere inter certitudinem moralem, & mathematicam, omnia quodammodum locant sub opinionibus. Mentem ergo Caietani paucis habe. Opinio levibus iniuxa momentis, quæ intellectum fluctuantem, & ancipitem relinquit, nequit esse regula operationis. Contra opinio quæ, licet non habeat certitudinem demonstrativam, seu mathematicam, habet tamen certitudinem moralem excludentem prudentem formidinem, sufficiens est regula honestæ operationis. Et hoc in sensu loquitur Armilla cum nonnullis aliis.*

§. II.

Ad licite operandum sufficit dictamen vere probabile, seu moraliter certum, iuxta SS. Thomam, Antoninum, aliosque communitertam antiquos, quam recentes Antiprobabilistas.

I. Certitudo moralis, ut dictum est, si presse loqui velimus, eadem est ac certitudo vere probabilis. Et ut tollatur ambiguitas, & confusio, quam voces eiusmodi parere solent, ob diversum loquendi modum a quibusdam usurpatum, advertendum, nos loqui de vera probabilitate, prout distincta a falsa. Falsam probabilitatem vocamus illam a Probabilistis excogitam, quæ

quæ nempe vaga est & versatile, ad verum & ad falsum indifferens, qui etiam magis falso quam vero affinis & propinqua est. Vera autem probabilitas unice verum spectat, & quoad fieri potest, vero accedit, & reapse ut in pluribus verum assequitur, & in paucioribus deficit. Hanc nos cum omnibus antiquis dicimus sufficientem esse regulam operationis honestæ.

II. Ut hoc evincam, duo testimonia ex pluribus proferam. Primum est S. Thomæ, qui *1. 2. quæst. xcvi. art. 1. ad 3.* hæc habet. *Non est eadem certitudo querenda in omnibus, ut in 1. Ethic. dicitur. Unde in rebus contingentibus sicut sunt naturalia, & res humana, sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus.* Luber referre verba Aristotelis Lib. I. Ethic. cap. III. *Disciplinati enim est, in tantum certitudinem querere secundum unumquodque genus, in quantum rei natura recipit. Proximum enim videtur & Mathematicum persuadentem accipere, & Rethoricum demonstrationem expectere.* Quæ verba sic interpretatur ibidem S. Thomas. *Quia ad hominem disciplinatum, idest bene instructum, pertinet, ut tantum certitudinis querat in unaquaque materia, quantum natura rei patitur. Plura prætere brevitate gratia.*

III. Alterum testimonium est S. Antonini I. Part. tit. III. cap. x. *Tertia conditio (inquit) moralis, seu civilis tangitur in principio Ethicorum, ubi dicitur, quod disciplinati est in unaquaque re certitudinem querere iuxta exigentiam materia. Neque vitiosum est persuadentem querere Mathematicum, & Moralem demonstrantem. Non enim confunditur certitudo moralis ex evidentia demonstrationis; sed ex probabilibus coniecturis grossis, & figuratibus, magis ad unam partem quam ad aliam se habentibus. Dicitur autem probabile quod pluribus, & maxime sapientibus apparet verum. Ex hoc igitur sequitur quod in humanis agibilibus sufficit talis certitudo quæ non semper scrupulos omnes abiiciat, sed sufficit ut contemnat.*

IV. Hinc patet quantum abludat a vero P. Azorius, dum Tom. I. Lib. II. cap. xvi. affingit S. Thomæ, aliisque manifestam falsitatem, quod nempe Doctor sanctus exigat evidentem & omnimodam certitudinem in dictamine conscientiam dirigente. Patet enim ex allatis, & ex plurimis aliis textibus, quos afferre possem, S. Doctorem non aliam exigere certitudinem nisi eam quam

materiae conditio fert. Porro materia necessaria necessariam, contingens contingentem notitiam exigit. Materia moralis ut plurimum contingens est. Ergo notitiam contingentem, seu vere probabilem, moraliterque certam, non maiorem postulat. Hanc ipsam, & nullatenus infallibilem, & absolute certam, defendunt communitert Theologi Antiprobabilistæ, etiam recentiores, nedum antiqui.

V. Hoc in sensu loquitur Antonius Charlas, dum asserit, haud licere sequi minus tutam probabiliorum, dum opposita magis tuta probabilis existit. Quoniam, si probabilis existit, iam minus tuta non est evidenter, & cum magno excessu probabilior. Idem quoque sentit P. Iulius Mercorus, quem lege II. Part. art. 7. Idem Prosper Fagnanus cap. Ne imitatis, ubi hæc habet num. 109. *In moralibus non requiritur certitudo evidens, seu mathematica, immo vitiosum est illam querere, teste Philosopho 1. Eth. cap. III. tum quia alioquin nihil possemus: etenim omnino impossibile est omnium esse demonstrationem, ut legitur IV. Met. cap. II. tum denique quia, si licitum est sequi opinionem probabiliorum, cuius opposita est probabilis, ut patebit infra &c. Quare immerito P. Muniessa simul. 7. §. 10. tutiorismum affingit Fagnano, Mercoro, Baronio, aliisque. Verum habet quod interdum hi Auctores, aliique Antiprobabilistæ vocibus utuntur minus aptis, quibus ad damnatum rigorem Sinnichii, aliorumque accedere videntur. Ceterum si attente, & integre legantur, a communi sententia non recedunt. Henricus tamen a S. Ignatio in extremum nimii rigoris prolapsus videtur; & dum propositionem 3. Alexandri VIII. interpretari conatur, heret ad aquas.*

§. III.

Sententia P. Antonii Terilli, aliorumque recentium Probabilistarum de metaphysica certitudinis dictaminis practici aperte repugnat sacra Scriptura, Concilio Tridentino, & Patribus.

I. Antonium Terillum propugnare necessitatem dictaminis quod sit certum certitudine metaphysica ad honeste operandum, patet ex eius textibus supra allatis sub initium cap. II. Antequam vero falsitatem sententiæ Terilli, aliorumque Probabilistarum evincam, lubet pauca verba transcri-

scribere ex P. Ignatio de Camargo, qui Lib. II. contr. IV. art. 8. num. 491. hæc scribit. *Precor te, candide lector, ne mireris, si dicere compellar, nescire profus me, quibus libris utantur recentiores hi Theologi prudentissimi, intrepidissimi, & infallibiles, qui tantam, tamque facilem nobis spondent securitatem in operando.*

II. Probabilistæ semper super latera abyssi ambulant, & in extrema semper impingunt. Modo contendunt, satis esse ad operandum honeste opinionem magis falsam quam veram; post contendunt, ad honestam operationem requiri certitudinem infallibilem, seu metaphysicam honestatis operationis eliciendæ. Incredibilia hæc forent paradoxa, nisi verba Terilli transcripta fuissent. Verum ad id quod proposui, accedo.

III. Probo ergo, sententiam Terilli repugnare S. Scripturæ. Psalm. II. *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Item Psalm. XVIII. *Delicta quis intelligit? Ab oculis meis munda me. Sed audi Apollolum Paulum I. Cor. IV. Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est.* Et ad Philip. cap. II. *Cum metu & tremore vestram salutem operamini.* Apocalypsis cap. III. *Dicis, quia dives sum: & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.*

IV. Innumera alia sunt Scripturarum testimonia, quæ Terilli, aliorumque Probabilistarum metaphysicam securitatem improbant, damnantque. Clamant ubique Scriptores divini, cor hominis inscrutabile esse, soli Deo notum, abyssum profundam, latebrarum plenissimam. Quid quod ipsi viri Dei, nullius sibi culpæ conscii, occultas animi insidias pertimescebant? Non est unus ex mille qui se iustificare apud Deum possit. Quo sanctiores sunt homines, eo altiore percelluntur timore in conspectu Dei, etiam dum conscientia non clamat, non accusat. Nemo est suæ propriæ reclamantis conscientiæ iudex; sed aliorum tribunali quisque se se listat oportet. Hinc vero syrtes, hinc scopuli. A pseudo prophetis cavendum Scriptura admonet, probandos esse Dei spiritus, vigilandum, ne Angelus Satan in Angelum lucis transfiguretur, & ne lupi rapaces pastorum vestes induant, ut crudelius oves devorent: venturos Antichristos, pseudoapostolos, falsos Prophetas, fallaces magistros, assentatores Theologos, qui placencia pro hominum

ingenio loquantur, qui dicant malum bonum, bonumque malum, qui beatum populum prædicent, & securitatem spondeant. Periculum imminet ingens, ut istorum dulciloquiis, & præstigiis animæ capiantur nostræ. Nos arctam refugimus viam, angustam devitamus ianuam. Via lata, & spatiosa aridet. Pœnitentiæ severitatem, carnis conflictationem detestamur, & appetitiones nostras mortificationis freno cohibere respicimus. Idcirco magistris seductoribus perquam facilem aurem aptamus, quod nostris cupiditatibus faveant, & desideris. Mendaces esse hominum stateras, falsa iudicia scimus; nihilsecius errorum blandimentis capimur, & versuti sermones nos decipiunt. Hæc, & alia longe plura meditantibus viri sancti verentur omnia opera sua, eadem scrutantur; & ne decipiantur, orant, vigilant, lugent, atque lumen divinum sine intermissione implorant.

V. Quis est modo qui non videat, securitatem probabilisticam illusionem esse, verendumque præstigiū? Docent laudati Probabilistæ, nos operationum nostrarum honestatis securitatem habere posse, & quidem metaphysicam. Nihil timendum super iudiciis nostris, nihil super conscientia nostra hic & nunc operante verendum inelamant. Nihil formidandæ amoris proprii insidiæ, nihil occultæ superbiæ molimina pertimescenda contendunt. Hæccine salutis nostræ incertitudini, hæccine humilitati, timori, & vigilantia, quam adeo frequenter Evangelia inculcant, respondent, congruuntque? Hæc, lector, serio expende: & nisi probabilisticam P. Terilli metaphysicam certitudinem, collatam cum divinarum iudiciorum severitate, sis detestaturus, stupidus ipse sis.

VI. Quod si te Scripturarum oracula non urgerent, audi quid contra hæreticorum securitatem decernat Synodus Tridentina sess. VI. cap. IX. *Sed neque illud asserendum est, oportere eos qui vere iustificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque a peccatis absolvi, ac iustificari, nisi eum qui certo credat se absolutum, & iustificatum esse. . . cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsam, se gratiam Dei esse consecutum.*

VII. Huic doctrinæ Tridentinæ aperte repugnat metaphysica Probabilistarum certitudo. Reflexivæ Probabilistæ exigunt dictamen honestatis propriæ operationis ita certum & infallibile, ut omnem profus timorem

ex-

excludat, & formidinem. Ergo istorum sententia in novatorum errorem recidere videtur. Nec est quod reponas, Lutheranos exigere certitudinem fidei divinæ. Nam heinc instauratur argumentatio adversus Probabilistas. Error Lutheranicus est, hominem in suis operationibus esse certam certitudine infallibili, quæ omnem profus excludat formidinem. Hanc certitudinem sola fides divina in rebus ad conscientiam pertinentibus præbere valet. Ergo, hac fide exclusâ, nulla habetur de nostrarum operationum moralium rectitudine certitudo absoluta, cuiusque formidinis vacua. Si absque hac fide certitudo iustificationis infallibilis haberi posset, vana esset Tridentini doctrina; quod heresim redoleret. Ergo nostræ conscientiæ, absolute loquendo, certitudo infallibilis, & metaphysica cuiusque formidinis vacua, haberi nequit ab alio principio quam a fide divina. Hæresis est asserere, nos certos esse certitudine fidei divinæ de nostræ operationis moralis sanctitate. Ergo alterutrum fateri debent Probabilistæ Reflexivæ, aut cum hæreticis defendere certitudinem ultimi dictaminis, dirigentis operationem moralem, esse certitudinem fidei divinæ; aut abiurare proprium systema coguntur, certitudinem nempe honestatis operationis esse metaphysicam.

VIII. Confirmatur assertio nostra. Non minoris faciendæ est nobis anima, seu conscientia nostra, quam operatio nostra; seu non minus solliciti esse debemus de bono conscientiæ nostræ statu, ac de operationis nostræ honestate. At conscientiæ nostræ, seu iustificationis nostræ securitatem absolutam, & infallibilem querere non astringimur. Ergo multo minus operationis nostræ metaphysicam certitudinem investigare debemus. Maior propositio videtur natura sua evidentissima. Quid enim diligentius in hac mortali vita investigare fidelis debet quam animæ suæ statum, quam scire se gratia privatum non esse, sed a gravi noxa mundum, Dei filium, & æternæ felicitatis heredem? Huc sane tendere hominum studia debent, industrie, & conatus. Unica utique operatione criminosa status animæ deturpatur, gratia amittitur. Sed hinc non aliud inferitur, nisi quæ diligentia invigilo super gratiæ divinæ custodia, animæque sanctificatione, eadem me debere declinare cuiusque operationis meæ malitiam. Nemo vero dixerit, plus me debere esse sollicitum de noxia operatione evitanda quam de gratia divina possidenda, & conservanda. Hæc omnia comperta sunt &

evidentia. Minor propositio est doctrina Scripturæ sanctæ, & universæ catholicæ Ecclesiæ, ut ostensum est. Illatio vero legitima, & necessaria.

IX. Varia ad præfata argumenta responsa P. Terillus exhibet de regul. mor. Part. II. quæst. XI. a num. 45. sed omnia vana, & ex proprio cerebro conficta. Infinitus essem, si omnia refellere vellem. Pauca obiter delibabo. Concedit, nos certos esse de non peccato, quando sequimur opinionem certo probabilem; at negat heinc inferri, nos certos esse de statu gratiæ. Quia, inquit, status gratiæ non obtinetur nisi per sacramenta, vel per contritionem perfectam. Sacramenta autem ab intentione ministri pendent. Idcirco dispar ratio.

X. Verum hæc non solvunt argumentum iactum. Nam, concedente Terillo nos certos metaphysicè esse debere, & posse de honestate operationis nostræ, consequitur, nos certos esse non peccare in hac aut illa operatione. Constituamus hanc hypothesim. Puer rite baptizatus gratia sanctificante perfusus est. Hic, lumine rationis effulgente, operatur semper iuxta opinionem certo probabilem, aut scit se operari adversus eandem. Ergo scit se peccare, aut non peccare. Porro qui scit se non peccare, scit se gratiam receptam in baptismo non amisisse. Ergo scit se eam habere, & certitudine quidem evidenti ac metaphysica.

XI. Tandem hæc metaphysica certitudo unice comparatur artificio illo sane mysterioso reflexionum humanæ mentis. Concedunt, probabilitatem directam, sive formalem, sive obiectivam, fallibilem esse. Deinde contendunt, dictamen, ex his principiis incertis & fallacibus formatum, esse certum certitudine metaphysica. Hic est illorum syllogismus. Quod est probabile, est licitum. Posse pingere die festo est probabile. Ergo licitum. Multiplicent Probabilistæ reflexiones usque ad diem iudicii: ultimum iudicium nunquam a linea probabilitatis extrahent.

XII. Postremo, ut plenius teneas sententiæ nostræ sensum, nos non negamus, dari interdum posse certitudinem evidentem honestatis operationis nostræ. Sed id quod negamus, est, necessariam esse eiusmodi certitudinem ad honeste operandum; immo frequenter esse impossibilem asserimus. Ecquo ausu iactabunt Probabilistæ, se in tanta actionum, negotiorumque multitudine nunquam rari, quod nimium omiserint, nihil neglexerint eorum quæ præstanda erant?

XIII.

XIII. Obvium proponamus exemplum. Sacramenti poenitentiae minister, quamvis nequeat formare iudicium evidens de valore sacramenti, ut tamen honeste operetur indicare debet, se prudenter gerere, & ex parte sua omnia praestare quae humano modo conducunt ad discernendum numerum peccatorum, circumstantias, species & poenitentis dolorem, ac propositum non peccandi de cetero. Debet prudenter iudicare, se congrua porrigere remedia vulneribus sanandis, sufficienter intruxisse poenitentem, eumque ab ignorantis pro virili liberasse, opportunam demum satisfactionem imposuisse. Nisi prudenter iudicet, haec omnia se peregrisse, iudicare nequit se prudenter absolutionem impertivisse. Quid? prudenter ne iudicabit se honeste & licite confecisse sacramentum, licet cognoscat se non peregrisse ea quae peragere debebat, ut legitimum conficeret sacramentum?

XIV. Dicant nunc nobis Probabilistae, an ipsi nullam impendant absolutionem, an equam iudicium forment certum, & quidem metaphysica certitudine, se ea omnia adamussim peregrisse quae indicavimus? Aut adfirmare debent, aut abnegare propriam opinionem. Si adfirmant: putasne ne unum ratione praeditum invenient qui fidem iisdem adhibeat? Stat ergo prudens iudicium absque metaphysica & infallibili certitudine, cum sola morali, seu vere probabilis, ut supra explicatum est.

XV. Haec omnia evidentius patent ex propositione damnata ab Alex. VIII. Nam certum est, vi talis propositionis licitum esse scupiam suam dirigere conscientiam iudicio directo de operationis honestate non absolute certo, sed vere probabilis. Sed ex iudicio tantum probabilis nemo eruere valet iudicium certum & evidens de honestate eiusdem actionis sub eisdem circumstantiis. Neque ullo principio reflexo fieri valet ut iudicium directum de honestate obiecti novam aliquam accipiat certitudinem de eadem obiecti honestate relate ad legem Dei antecedentem: quoniam haec principia reflexa nequeunt efficere ut obiectum istud firmiter, aut propinquius coniungatur cum lege Dei. Quod si recursus fiat ad legem indirectam, & consequentem; iam supra pro dignitate, quam sit chimerica eiusdem novae legis inventio, ostensum est.

XVI. Ex his colliges, paucos illos Antiprobabilistas qui certitudinem absolutam distaminis ultimi requirunt, aut foedus inire debere cum Probabilistis, quod numquam e-

veniet: aut suam de absoluta certitudine deferere opinionem. Nam si eam propugnare velint, aut labantur in errorem Sinnichii, aut confugiant ad principia reflexa Probabilistarum necesse est. Utrumque autem ipsi detestantur. Ergo recedendum illis est a sententia de certitudine absoluta iudicii.

XVII. Alibi fuse explicata sunt principia nostrae ignorantiae, & aberrationum, videlicet occulta negligentia in quaerenda lege, pravae affectiones, secreta superbia, pravaeque consuetudines. Isthuc revocat vel ipse Aristoteles errores nostros Lib. III. Ethic. cap. x. *Studiosa igitur, idest affectabili voluntate, quod vere est bonum; vitiosa vero, quidquid contigerit. Fitque hoc perinde ac in corporibus ipsis. His enim quorum corpora bene se habent, salubria sunt ea quae veritalia sunt: iis autem quorum corpora sunt egrotata, nec ipsa, sed alia, similiter & amara, ac dulcia, & calida, atque gravia, & cetera id genus. Studiosus enim homo recte singula iudicat, & singulis in rebus id ipsi videtur quod vere est tale....*

Ratiocinationes enim agendarum rerum principium habent, cum talis sit ipse finis, & ipsum optimum, quidquid tandem sit illud.... Hoc autem non nisi bono viro videtur. Pravitas enim pervertit, facitque ut circa principia rerum agendarum homo fallatur. Quare patet prudentem neminem esse posse nisi sit bonus.

§. I V.

Resolvuntur nonnulla obiecta.

I. **O**biiciunt 1. pauci Antiprobabilistae rigidiores. Quamquam possibile sit distamen absolute & perfecte certura vi artificii probabilistici, & reflexionum humanae mentis; possumus tamen semper haec absolutam certitudinem habere, partem tutiorem amplectendo, & ubique partem minus tutam declinando, quovis haec non apparet evidenter honesta, & procul ab omni periculo etiam levi, remoroque peccandi. Ad hanc autem tutiorem partem nos attingit Augustinus Lib. contr. Donat. cap. ix. *Efficere id quod incertum est an sit peccatum, certum peccatum est.*

II. Qui diceret levem esse difficultatem istam, is sane aestuantis caniculae ardorem non sentiret. Non adeo tamen gravis est, ut ex iis quae iam supra dicta sunt, soluta non

non maneat. Animadvertimus supra, hanc viam amplectendi partem tutiorem semper, quoties minus tuta non est evidenter honesta, & licita, minime posse adferre conscientiae securitatem, & certitudinem absolutam. Quoniam saepe ex utraque parte periculum imminet peccandi: & saepe nequit discerni, saltem evidenter, sed ad lumen opinative, & probabiliter, utrum istorum maius sit. In hac hypothese formidare operans debet ne in praestatione extremi decipiat culpa sua.

III. Quid quod nec ipsi rigidiores adversarii valent defendere, semper eligendam esse tutiorem partem, quoties evidens non est honestas partis oppositae minus tuta. Nam si hoc defenderent, deberent etiam adfirmare, neminem posse licite ministrare, aut suspicere sacramentum aliquod, obire munus directoris conscientiae, consultoris, Praelati, iudicis, & similia, nisi in casibus in quibus urgetur stricta conscientiae obligatio, aut caritatis, vel iustitiae lege. Quod absurdum nec ipsi deglutire queunt: & alioquin necessario consequitur illorum positionem. Nam iudicium particulare de positiva obiecti honestate absolutum atque directum, quod sit omnino evidens, nullique obnoxium deceptionis periculo, moraliter loquendo haberi semper nequit. Ad impossibile autem non astringimur, nisi iansenizare, & calvinizare velimus. Aliunde reflexiones illas, quibus Probabilistae iactant metaphysicam distaminis certitudinem creare, inanes, ac futiles esse supra ostensum est.

IV. Hinc ergo patet, nos saepe immunes esse a necessitate eligendi partem tutiorem, & acquirendi omnimodam certitudinem; cum haec non raro impossibilis sit in pluribus actionibus. Quare sententia Augustini intelligenda sane est iuxta materiae diversitatem. Utrique in saluti negotio certa incertis omnino praefenda absolute sunt. Ceterum non heinc sequitur quod in omnibus actionibus metaphysicam certitudinem habere debeamus; cum haec saepe haberi nequeat, ut probavi. Eam ergo certitudinem assequi debemus quam materiae conditio fert; & eam amplecti securitatem quae haec mortali vitae congruit. Secariorum vero tutioremque partem eligere in omnibus actionibus, onus est supra humanam conditionem, ut vidimus.

V. Obiicies 2. Si prudenter se gerit qui operationes suas dirigit iudicio tantum pro-

babili, & aliquatenus formidoloso: prudenter quoque se gerit qui credit quidquid prudenter iudicat iudicio probabilis, esse a Deo revelatum. Atqui hoc confectarium damnatum est ab Innocentio XI. in hac propos. 2. *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabilis revelationis; immo cum formidine ne non sit locutus Deus.* Quod argumentum sub aliis terminis adversus P. Baronium opponit P. Honoratus Fabri in apolog. dialog. v. *Si non teneor illud credere quod certo mihi non constat revelatum a Deo fuisse, & ab Ecclesia propositum; non teneor etiam illam legem servare quam constat non certo a Deo, vel ab Ecclesia latam: & sicut certo iudico me non peccare, dum illud primum non credo; ita certo credo me non peccare, dum illud secundum non facio. Solvat hoc mihi Baronius, & erit mihi magnus Apollo.*

VI. Resp. Mirum est potuisse ab Honorato Fabri, viro alioquin acuto, & docto, obrudi hoc argumentum, tamquam Apollineum, seu vix ab Apolline solvendum. Sed hic est Probabilistarum mos, grandiloquiis, & inflatis vocibus sua sophismata iactare; cum sint vesicae tumentes vento, & omni veritate vacuae. Trito proverbio fertur apud Logicos, argumenta a paritate arcessita communiter aliquo claudicare pede. Relatum argumentum non claudicat modo, sed pedibus privatum iacet. Non plus virium habet quam istud: *Gallus cantat: Ergo Turca saltat.* Non modo teneor, sed neque licite valeo credere mysterium fidei divinae, quod certo mihi non constat a Deo esse revelatum: ergo pariter servare licite nequeo legem, nisi certo sciam hanc esse a Deo revelatam? Non teneor fide theologica credere, Christum esse in hac numero hostia, tamen sciam a Sacerdote pio consecratam: ergo neque teneor illam adorare; immo nec licite possum eandem colere? En robur argumenti Apollinat. Non datur praecipuum credendi fide divina, nisi quod certo scimus a Deo revelatum: ergo non datur praecipuum observandi legem quam nescimus certo promulgatam? Non datur lex servandi virginiam: ergo non datur lex observandi aliquam continentiam? Sed propius ad rem. Nullum datur praecipuum credendi fide divina quod infallibiliter affecturus sim aeternam salutem: ergo neque datur praecipuum me obligans ad eandem salutem procurandam? Non teneor fide divina credere, hunc hominem esse meum pa-

rentem: ergo nec teneor eum honorare; licet iudicio fallibili, & probabili illum credam? Ecce, inquit P. Camargo, argumentum gloriosum, ad quod solvendum Apollinem deposcit. Quis non videat, manibusque fere contrectet, Probabilissimum esse puram putamque larvam; cum videt argumenta quæ acutissimi, & doctissimi Probabilistarum principes exagerrant gloriabundi, ineptissima esse commenta?

VII. Rationes cur credere fide divina nihil possimus, nisi quod iudicio omnino certo iudicamus a Deo revelatum esse, obviæ sunt in Theologia, easque explicant Theologi in tract. de fide. Credimus enim fide infallibili divina propter auctoritatem Dei revelantis: ergo, ut sic credamus, necesse est nobis certo constare de hac Dei locutione, seu revelatione. Hic enim est proprius fidei divinæ character. Contra eventum in fide humana, aut opinione. Hoc enim credere prudenter possumus tamquam revelatum a Deo; licet possimus prudenter aliquo modo formidare de existentia revelationis, & de absoluta obiecti veritate. Quis imprudentiæ postulabit eum qui congruis fundamentis credit alicui privatæ revelationi humana fide? Quis damnabit catholicos Doctores qui probabiliter, & opinative libros sacros interpretantur? Nonne hinc apparet, quam sit intolerabilis error Tutoristarum, seu Iansenistarum, qui omne iudicium opinativum, seu vere probabile damnant in morum operationibus? Quæ sane doctrina adeo monstruosa est, ut sit vel ipsi humanæ societati, & civili commercio infesta.

VIII. Rem totam paucis perstringere lubet. Dicimus, iudicium vere probabile esse sufficientem regulam actionis honestæ: quia licet non sit ita certum, ut falsitas eidem repugnet; tamen non est ita infallibile, ut frequenter, sed raro tantum, aut fere numquam fallat. Illud enim in nostra vera sententia est probabile probabilitate conscientię, quod plerumque verum est, [& perquam raro contingit esse falsum. Quare periculum errandi remotum est, & quam maxime leve. Lex autem prudentiæ non iubet abstinere ab operatione ob eiusmodi periculum vitandum: alioquin exeundum de mundo esset. Imprudentiæ ne damnabis homines, quod domi reclusi non maneant, ut periculum occisionis aliquando contingens devitent? vel si domo egrediantur, non ambulent per viæ medium, ne regula

aliqua de testro descendente percutiantur? Imprudentiæ ne damnabis homines aut equo iter agentes, quod interdum aliqui ab equo præcipientes acti sunt; aut cymba flumina & maria transeuntes, quod interdum nonnulli passi sunt naufragium? Imprudentiæ ne damnabis qui gravia negotia amicis, parentibus, advocatis fidunt, ob leve, remotumque periculum infidelitatis? Et, ut quid dicamus de salute animæ, imprudentiæ ne damnatur Christiani, quod non ingrediantur Religionem austeram, ut sæculi pericula declinent? Quin stultus haberetur, qui ob similia pericula suas suspenderet actiones.

IX. Eiusmodi ergo iudicium vere probabile, quamvis non excludat omnem omnino formidinem, excludit tamen omnem formidinem prudentem, excludit omnem anxietatem, turbationem, & fluctuationem; atque reddit intellectum firmum & securum securitate, non metaphysica, sed morali, & imperfecta, quæ in hac mortali vita haberi potest. Æterna salutis negotium utique omnem certitudinem, & securitatem, possibilem postulat; sed possibilem iuxta leges humanæ prudentiæ, & iuxta naturam contingentium actionum istius vitæ. Summa autem certitudo, quam communiter natura harum contingentium actionum, & eventuum fert, moralem & imperfectam non excedit: nec ab homine diligentia plusquam humana exigi iure potest. Iudicium autem infallibile in quacunque actione Angelis, non hominibus congruit, inquit Augustinus Lib. II. cont. Donat. cap. v. *Aliter aliquid sapere quam res se habet, humana tentatio est: in nullo autem aliter sapere quam res se habet, angelica perfectio est.*

C A P U T III.

Monita magnopere advertenda in seligendis opinionibus.

I. **A**D finem iam tendit Probabilissimi tractatus. Plurima omitto, ne congruæ brevitatis limites transiliam. Tot volumina multiplicarunt Probabilistæ in hac celeberrima causa, ut si omnia refutare vellem quæ ipsi congeserunt, vix disputandi finis occurreret. Aliqua monita porrigam, quorum usu securius inter laxitatis, & rigoris extrema incedere lectores mei valeant.

§. I.

§. I.

Extrema Tutorismi, & Probabilismi devitanda.

II. **E**Xtrema declinanda clamant omnes, & potissimum ipsi Probabilistæ. At quænam sunt extrema ista quæ vitari debent? Laxitas, & rigor nimius, subdunt omnes. Hucusque unus est omnium sensus. At ubinam laxitas hæc, ubi rigor nimius reperitur? En lapidem dissidiorum. Probabilistæ laxitatem benignitatis fucio delinunt. Iansenistæ suum Tutorismum evangelicæ severitatis calamitose præcolorant. Utrisque extremis detracta hæcenus larva est. Nonnulla tantum addenda, ut altius memoriæ infixæ hæreant.

III. **M**ONITUM I. *Arcta, angusta, & rigoris plena est via quæ ducit ad vitam. Pauci sunt qui intrant per eam. Multi quærent per eam intrare, & non intrabunt. Quo ergo in sensu dicitur extrema esse devitanda? Ecce. Lex divina, prima nostrarum operationum mensura, & regula, est rigoris plena, & severitatis, comparata ad hominis vires; & sola caritatis unctiōe suavis evadit. Dictamen conscientię nostrę est regula secundaria, seu prioris regulæ applicatio. In hac applicatione aut æquo severiore, aut æquo laxiore extrema consistunt aut nimii rigoris, aut nimie laxitatis. Clarius rem explico. Iansenistæ in legis applicatione extremum rigorem præferunt: siquidem non contenti certitudine probabili, seu morali de actionis honestate, exigunt iudicium directum evidenter & absolute certum: quæ iudicii certitudo semper haberi nequit. Idcirco ad impossibilia Iansenistæ homines cogunt. Probabilistæ e contrario iudicium directum minus verisimile sufficere ad operationis honestatem docent. Isti non legis veritatem, sed probabilitatem, ad verum, & falsum indifferentem, poscunt. Tutorismus ad impossibilia nos adigit; Probabilismus a possibili & facili legis observantia nos avocatur. Tutoristæ in desperationem; Probabilistæ in præsumptionem nos agunt. Tutoristæ confidentur præcepta legis, sed observatu impossibilia effutiunt: Probabilistæ de medio auferunt præcepta.*

IV. Inter hæc duo extrema incedit Antiprobabilismus, utraque declinans. Hic in applicatione divinæ legis haud postulat iudicium evidenter certum & evidens, sed probabile tantum, seu moraliter certum. Hoc iudicium moraliter certum devitat tum desperationem Iansenistarum, tum præsumptionem Probabilistarum. Qua parte certitudinem præfert, spem parit; & ea parte qua hæc imperfecta certitudo formidinem iunctam habet, timorem concitat. Itaque Antiprobabilistæ cum timore & tremore salutis negotium operantur: securitatem probabilisticam, & desperationem Iansenisticam devitantur.

V. Nec propterea negamus laudabile esse cavere, quoad fieri possit, vel ipsum remotum deceptionis periculum, partem amplectendo tutiorem: quod præstare aliquos eximie sanctitatis viros scimus. At tantum onus sub præcepto, strictaque lege postulare, severitatem, nedum rigorem sapit. Quid quod illi ipsi qui caritatis ardore succensi, minima, & remota pericula præcavere student, hilariter id peragunt, quod comperitum habent, liberum esse eiusdem exercitium? Si autem onus stricta lege impostum apprehenderent; terrore percussi, & nimia anxietate turbati, frequentius succumberent, atque veluti spe defecti iugum tam grave, propriisque viribus impar, excutere pertentarent. Cavendum est itaque a laqueo Iansenistarum, seu Tutoristarum, qui specioso pietatis velo, reformationisque prætextu, summam tandem invehunt laxitatem, & impietatem.

VI. Nec minori sollicitudine cavendum est a securitate illa chimerica, lavataque tranquillitate, quam Probabilistæ subtili suarum reflexionum inanissimo artificio persuadere conantur. Hi enim fateantur oportet, neminem posse munera Episcoporum, iudicum, ministrorum, & cetera id genus subire; aut se defendere istos non posse, quin graviter peccent, Neque ergo necessum est, requiri ad honeste operandum dictamen certum, evidens, & infallibile infallibilitate metaphysica. Siquidem, admissa necessitate certitudinis metaphysicæ ad honeste operandum, peccarent, si vel levissime formidarent se peccaturos in tali munerum susceptione. Et tamen certo scimus, Ambrosium, Chrysostomum, Gregorium, Augustinum, aliosque sanctissimos viros cum timore & tremore præfata munia suscepisse. Peccarunt ergo iuxta Probabilitatem, depolcentes dictamen infallibile, evidens, & certum metaphysicè ad honeste operandum, Sed, quod arcanum istud probabili-

liti-

listicum magis portentosum efficit, est quod extrema extremis accumularet. Extremo laxitatis adiecit securitatis extremum. Certitudinem dictaminis reflexi metaphysicam cum incertitudine probabiliori dictaminis directi confociant.

VII. *Nome* (inquit P. Camargo sapiens Iesuita Lib. II. contr. iv. art. 8. §. 16. num. 630.) *Probabilistis satius foret . . . . ferre secundam saltem laudem sapientum, prout Augustinus summus Ecclesie Doctor verbo, & exemplo suo faciendum docuit, retractando aliquando Probabilismum suum, adeo sibi difficilem, & importabilem, adeoque noxium christianis moribus? Nome melius sibi, & Ecclesie catholicae consulerent, si redeuntes tandem ad castra veritatis clarissime iam affulgentis, sana doctrina morum vires adicerent, & vitiis patrociniis subtraherent, ut uno invicto agmine nobiscum facto, omnes pariter proliaremur praelium Israel cum latitia? Nome ingenii vim magnam, & eximia sapientiae dotes, quibus plures ipsorum eminent, multo felicius, gloriosiusque locarent propugnandis decretis pontificiis, quibus moralis Theologiae laxitatem Apostolica Sedes coercet, quam eisdem interpretandis (ne dicam enervandis, omnimove frustrandis) impendant, ut sustineant ruinam Probabilismi fabricam, quae diutius iam stare non valet, & cuius magna tandem ruina, sicut christiano populo salutis, ita ipsis dedecori haud mediocri futura sit? Utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent: Deut. xxxii. Verum id Deus. Nos cum eius auxilio Probabilismi tantum falsitatem demonstrare patenter possumus.*

§. I I.

Non sufficit reiicere Probabilismum; sed summa diligentia conditiones necessariae ad maiorem probabilitatem assequendam expendenda sunt.

I. **MONITUM II.** Plenis buccis non propinant, & Probabiliorismum extollunt; ac si vox ista Probabiliorismus in tuto salutis negotio collocaret. Vereor ne multi Antiprobabilistae Probabilistarum artificia imitentur. Hi, ut vidimus, incerta, & falsosimiliora, certa certitudine metaphysica, & evidentialia suarum reflexionum virtute efficiunt. Utinam Antiprobabilistarum non

pauci, quae sunt minus probabilia, probabiliora efficere non studerent, quia propriae favent libertati. Hoc non infrequenter nobis improperant Probabilistae. Sed pudere illos deberet, abusus hominum in ipsam doctrinam reiicere. Numquid falsa religio est, quod plures eadem abutantur? Doctrinam nostram audiant, non eadem abutentium corruptelas. Dicimus nos, repudiata sententia quae omnibus expensis minus verisimilis apparet, verosimiliorem amplectendam. Ad dimus, non pro ingenio, sed pro veritate hanc maiorem verisimilitudinem, & probabilitatem formandam esse. Serio investigandum, quid sancti Patres, quid graviores Theologi doceant super materia controversa. Rationum momenta exacte consideranda sunt. Quisque sui cordis penetralia invadere, & secretiores sinus, ac recessus subire debebit, ut exploret, serpat ne sensum sine sensu invidia, odium, amor, cupiditas, ambitio, ceteraque affectiones, quae veritatem obnubant, quae malum bonum; bonum malum, & minus probabile magis probabile representent. Ab his intestinis praestigiis cavendum magnopere est, & iuxta negotii gravitatem fundendae preces Deo sunt, ut veritatis cognoscendae lumen obtineatur. His omnibus sincero corde peractis, & unico sine veritatis assequendae, omnia tum auctoritatis, tum rationum momenta simul expendantur: & quod coram Deo conscientiae verosimilius apparet, amplectendum est. Dum dicimus, quod conscientiae nostrae probabilis apparet, Probabilistarum idiotae obtrudunt nobis superbiam, qua propriae conscientiae tribunal erigimus supra ceteros Doctores. Sed falluntur, & ipsum quaestionis itatum se se ignorare manifestant. Nam in formando hoc conscientiae nostrae dictamine primas tenent & Scripturarum, & Conciliorum, & Patrum, & Theologorum auctoritas, & rationum vis. Dicimus, quoties graviores Theologi aliquam defendunt sententiam, hanc communiter esse probabilioris: quoniam raro evenit ut doctiores alicuius scientiae professores ignoraverint quod verosimilius est in aliqua eiuudem facultatis controversia. Quoniam vero conscientiae nostra propria regula est secundaria operationis honestae; lex Dei, & Theologorum, rationumque pondus mentis nostrae libra expendendum est. Ubinam hic superbiae vola? Numquid superbiam Apostolus Paulus nos docuit, dum ex conscientia nos agere iussit? Occurrere interdum, raro tamen, potest quod antero-

res

res Theologi, oscitanter, & perfunctorie causam versaverint. Si mihi occurrant rationes evidenter validiores; si post omnia mature considerata, opinio adversa communiori Auctorum sensui apparet manifeste probabilior: tum deberem hanc praeferre. Advertas tamen velim, non satis esse quod tibi soli rationes efficaciores appareant; sed tales sint oportet in communi sapientum estimatione. Paratus sis oportet eiusmodi rationes promovere in publicum, & coram doctis Theologis eas propugnare ut certo validiores oppositae sententiae argumentis. Quippe si evidenter tibi appareant ob mentis tuae imbecillitatem, & obtusam penetrationem, vel ob aliquem pravum affectum, iudicium tuum subicere teneris Theologorum communiori sententiae. Sed, ut toties dixi, hoc perarum est: communiter enim, quae absolute sunt probabiliora, cuique talia sunt.

II. Abeant ergo Probabilistae, qui velent homines trunco, & psittacos efficere, dum solam probabilitatem obiectivam ut regulam operationis honestae designant. Aliena ne mente, aliena conscientia agere homines debent? Probabilitas obiectiva utique primum omnium spectanda, & ponderanda est. Videndum, quibus fulciatur fundamentis, & quae sit eius vis, & efficacitas; & prout magis, vel minus probabilis reperta fuerit, amplectenda, aut repudianda erit. At modus operandi quem praescribunt Probabilistae, psittacorum est, & rationi repugnans. Quando tu, inquit, in Diana, Tamburino, aliove simili offendis opinionem Auctorum multitudine sultam, licet tu falsam eam directe existimes, sufficiens tamen ea est regula operationis tuae: quoniam probabilitas obiectiva ipsa regula est honestatis, licet subjective sit falsa. Quam doctrinam supra plenius labefactavimus.

II. **MONITUM III.** Ostensum est adversus Tutoristas, seu Iansenistas, & Probabilistas, necessariam minime esse certitudinem iudicii metaphysicam, & infallibilem; sed sufficere ad honeste operandum iudicium moraliter certum, seu vere probabile. Hinc intuli, non semper tutiorem pro lege eligendam esse, quando opposita minus tuta est evidenter, & valde magis probabilis. In praesens adverto, hanc generalem regulam suas habere exceptiones. Si enim aliqua circumstantia occurrat quae prudenter timere cogat, errorem hic & nunc imminere, tunc maior diligentia adhibenda est, ut veritas deprehendatur; aut tutior, seu securior pars

Conc. Appar. Tom. II.

amplectenda est. Duplicem *tutoriorem* distinximus supra: alteram quae praefert securitatem a peccato; alteram quae prodit securitatem a falsitate. Tutor pro lege abstineri iubet ab actione: quae abstinentia, etiamsi nulla sit lex, innoxia est. Probabilior pro libertate tutor est a falsitate: quia quod probabilius est, per se proximus veritati accedit, atque adeo securius recedit a falsitate. Et quoniam in controversiis legis veritas est cum primis inquirenda; idcirco diximus, evidenter probabilioris praefendam esse tutiori minus probabili, seu minus propinqua veritati. Ceterum si aliqua circumstantia magnitudinis negotii representet aliqua peculiari ratione errandi periculum, tum hoc periculum definit esse remotum; atque adeo cavendum.

§. I I I.

Conscientia nostra pax, & securitas in timore, & veritate. S. Augustini pulcherrima documenta.

I. **MONITUM IV.** Nihil aeternae salutis negotio infestius quam securitas probabilistica, quae errorem, subtilium reflexionum artificium, & ignorantiae fucum obiectum, veritati coaequat, ut infra videbimus. Securitas haec recta radicem averruncat illius timoris de quo dicitur: *Initium sapientiae timor Domini*: Psalm. cx. In hoc timore residere sapientiam, docet Salomon: *Plenitudo sapientiae est timere Deum*: Eccl. cap. i. vers. 20. Repetit ibi vers. 22. *Corona sapientiae, timor Domini, replens pacem, & salutis fructum*. Item vers. 25. *Radix sapientiae est timere Deum*. Iterum cap. ii. vers. 6. custodiam istius timoris commendat, & in eodem senescere iubet: *Serva timorem illius, & in illo veterasce*.

II. Timor itaque Dei securitatem probabilisticam, filo inanissimarum reflexionum contextam, execratur. Sanctum hunc timorem, clavum animae fluctuantis, consiliorum, vigilantiae, sollicitudinis, industriae, laboris, humilitatisque fecundissimum parentem Patres appellant. Dum intrinsecus occultam aliquam cupiditatem experimur erga quodpiam obiectum, dum propensionem sentimus in ea quae nobis arrident; continuo Dei timor clamat cavendum ab his domesticis insidiis, ac veluti praestigiis; tamen probabilis, & probabilissimum nobis appareat quod appetimus. Quodcumque enim volumus, sanctum est, inquit alicubi Augustinus.

D d

III.

III. MONITUM V. Itaque in qualibet gravi decida causa illud imprimis spectandum, utrum nostra intersit hoc aut illo modo decidere. Summopere animæ nostræ, & passionum nostrarum sinus subeundi sunt; atque severitate summa expendendum, utrum e re nostra quoquo modo sit adfirmare, aut negare actionis honestatem. Nec factis est quod nullum appareat temporale emolumentum: hostis quippe iste adeo insidiosus, & occultus est, ut facile non deprehendatur. Sed penitus intendenda est oculorum acies, explorandumque, num captandæ popularis auræ, num spes, aut timor cuiusque rei terrenæ, num amor placendi hominibus, timorque displicendi, num secretum illud occultumque desiderium altius animo insitum, sese in huius mundi theatro spectabilem & celebrem exhibendi, & magnam multitudinem post se pertrahendi, animum tuum pervertat, mentemque fascinet?

IV. MONITUM VI. S. Augustinus in Psal. lxxv. scite nos admonet, ut scholæ, professionis, nationis, educationis occultissima præiudicia caveamus. Quid, quæso, est quod diversarum scholarum opposita placita simul vera, aut verosimilia diversæ professionis hominibus efficiat? Quid quod quæque schola strenue depræliatur, ut sua propugnet systemata? Quid in ipsius religionis negotio in varias sectas seiuictos homines detinet? Audi Augustinum, qui in versiculum cit. Psal. lxxv. *Sermones iniquorum prævaluerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis; hæc scribit. Quid est sermones iniquorum prævaluerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis? Quod nati sumus in hac terra, iniquus invenimus, quos loquentes audivimus. Si possim explicare quod sentio, adiuvet me intentio caritatis vestre. Omnis homo, ubicumque nascitur, ipsius terre, vel regionis, vel civitatis linguam discit, illius imbutur moribus, & vita. Quid faceret puer natus inter Paganos, ut non coleret lapidem, quando illum cultum insinuaverunt parentes? Inde prima verba audivit, illum errorem cum lacte suxit: & quia illa qui loquebantur, maiores erant, & puer qui loqui discerebat, infans erat, unde poterat parvulus nisi maiorum auctoritatem sequi, & id sibi bonum ducere quod illi laudarent?* Hinc collige, quanta sint impedimenta, quam occultis hostes, qui veluti ex insidiis mentis nostræ iudicia pervertunt. Semper ergo excubiæ agendæ adversus inimicos adeo vastos. Maxime vero metuere nobis debemus, dum

aliqua peculiari propensione in obiectum, super cuius honestate dicendum iudicium est, ferimur. Quoniam, ut Bernardus de grad. humil. ait, *amor, sicut & odium, iudicium nescit.* Et quo maius est tractandum negotium, eo exactior diligentia, & vigilantia adhibenda. Audi iterum Augustinum serm. xlii. de temp. *Nam voluntatis propensio auctoritatem vitiiis querit; & quod malum est, bonum, aut bono proximum esse suadet.* Item Lib. XXII. de civit. Dei cap. xxiii. *Continuis vigiliis excubant, ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebre alicuius erroris offundant, ne quod bonum est, malum, quod malum est, bonum esse dicatur.*

V. MONITUM VII. Omnes ergo curæ nostræ, omniaque studia illuc pertineant, ut veritatem assequamur. *Omnes via tua veritas:* inquit David Psal. cxviii. *Contra vero error, & tenebra peccatoribus concreta sunt:* Eccl. ii. Item David Psal. xciii. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vana sunt. Unversa vanitas omnis homo vivens. Omnis homo mendax.* Et Sapient. cap. i. *In malevolam animam non introibit sapientia, neque habitabit in corpore subditi peccatis.* Hæc, & plurima alia momenta, quæ alibi allata sunt, evincunt necessitatem implorandi a Deo auxilium acquirendæ veritatis. *Petite, & dabitur vobis. Querite, & invenietis:* Luc. cap. ii. *Qui confidunt in illo, intelligent veritatem:* Sapient. cap. iii. *Pax multa diligentibus legem tuam:* Psalm. lxxviii. *Veritatem tantum, & pacem diligite:* Zachar. viii. *Habes ergo omnium Sanctorum auctoritate, in veritate sitam esse pacem nostram: a Deo petendam esse gratiam veritatis: vigilandum vero continenter, ne affectionum nostrarum caligo lumen obnubet veritatis. Plurima alibi dicta sunt: idcirco, ne actum agam, illa prætereo; quamquam tanti momenti hæc monita sunt, ut nulla prolixitas sit superflua, si cum profectu conferatur.*

CAPUT IV.

P. Caroli Antonii Casnedi, *Errorem invincibilem veritati coequantis, paradoxon refellit.*

I. P. Carolus Antonius Casnedi quinque Tomos in folio edidit in rem probabilisticam. Præcipuorum Probabilistarum, & Antiprobabilistarum argumenta collegit. Quam

Quam profunde, atque perspicue celebris controversiæ germanum sensum assecutus sit, ex paucis quæ indicabo, quisque veluti ex ungue leonem colliget. Si quæ Antiprobabilistarum primoribus Theologis imponit, dispicere, omnesque, ut quidem ego censeo, aberrationes tum facti, tum iuris, cavillationes, sophismata. refellere vellem; non pauciora volumina mihi scribenda forent. Verum superfluum foret labor. Tam quippe apertæ sunt illius fallaciæ, ut nullo contra pugnante corruant. Audi capitalissimum illius principium, quod eodem in throno errorem collocat, & veritatem. In memoriam tamen revoca meam consuetam declarationem, nempe me non in personam, non in Auctorem, quem ut doctum piūque colo, & suspicio, sed in errores, seu falsas opiniones calamum distringere.

II. Itaque in ipsa Tom. II. dedicatione ad Christum IESUM hæc scribere ausus est. *Dum magister veritatis sis, adeo humane descendis inscitia, ut in TUO Veritatis TRIBUNALI ERROR inculpatus ipsam COÆQUET VERITATEM.* Eum enim non accusas, sed excusas, non plectis, sed PRÆMARIS, ipsam tuam legem habendo pro non-lege, & tuam non-legem habendo pro lege: si lex, ut non-lex, & non-lex, ut lex invincibiliter proponatur. Hanc doctrinam, quam ego, salvo meliori iudicio, existimo falsam, scandalique plenam, fuisse probare conatus ille est Tom. I. disput. vi. Nos vero supra Lib. II. differ. i. cap. v. penitus eam labefactavimus. Placuit nihilofecius descriptam periocham sub lectoris oculos efferre, quod potentius, & gradiori, ne dicam audaciori, phrasi, & durioribus verbis paradoxon proponatur.

III. Et primum, quod phrasi nimis aspera P. Casnedi exprimat suam, & quorundam Probabilistarum sententiam, res aperta est. Nam etsi admitteremus, opus malum, ex errore invincibili reputatum bonum, præmium a Deo accipere (quod absolute falsum est, atque, ut mihi videtur, erroneum (censura tamen non vacat hæc assertio: *ERROR inculpatus ipsam COÆQUAT VERITATEM.* Nam error, sive culpatus, sive inculpatissimus, error semper est. Si error, qui fieri potest ut veritatem coequet? Nam ipsa opera suapte natura bona unum altero præstantius est: ipsæque virtutes suos habent gradus. Et P. Casnedi eodem in gradu errorem invincibilem, & veritatem collocat? Hæc duo extrema ad eandem dignitatem

evehit, & mutuo caritatis vinculo confociat? Quid plura? Probabilistæ, ut tam absurdum paradoxon aliquo fuce deliniant, illud distinctiuncularum *per accidens, indirecte, secundum quid*, mentis nostræ imbecillitate, aliorumque verborum artificio tegere student. Sed P. Casnedi, non in nostro intellectu, tenebris circumdato, sed in ipso divinæ maiestatis tribunali errorem veritati, veluti æquali sponsæ suæ, assidere pronuntiat. *In TUO veritatis TRIBUNALI ERROR inculpatus ipsam COÆQUAT VERITATEM.*

IV. Sed quod omnes admirationis limites transilit, est, quod in ipso ad Christum IESUM alloquio talia effari potuerit, nullo adiecto linimento, nullo adhibito fuce. Deus veritas est. Lex illius lex veritatis est. Veritas cum errore, non secus ac lux cum tenebris, peccatum cum virtute, pugnat. Et P. Casnedi in *divino veritatis tribunali* errorem inculpatum veritati coequat? *Nox plectis, sed premiaris?* Quomodo hoc? Audi: *Ipsam TUAM LEGEM habendo pro NON-LEGE, & TUAM NON-LEGE habendo pro LEGE; si lex ut non-lex, & non-lex ut lex invincibiliter proponatur.* Audistin antitheses elegantissimas, scita doctissima? Siccine in omnium negotiorum altissimo, verborum confictu luditur? Siccine in gravissima causa pueriliter iocatur? Non secus errorem ac veritatem præmiatur, quando lex sua pro non-lege habetur? Verum, ut tam monstrosa commenta profligem, lubet & mihi æternum Dei Filium alloqui.

V. Ut quid, Domine IESU, e Patris æterni sinu in terram homo factus descendisti? Ut illuminares, inquit Evangelista Ioannes, omnem hominem venientem in mundum; ut, dissipatis tenebris, arma lucis indueremus; ut, pulsa errorum caligine, lumen veritatis per universum mundum resplenderet: ut denique esses via, veritas, & vita: ut viam Dei in veritate doceres. Hæc ut præstares, e cæli sedibus in hunc mundum venisti, si fidem oraculis tuis adhibemus.

VI. At fallimur, si Probabilitas audiamus. Æque per istos via erroris inculpati, ac via veritatis ad cælum ducit. Non minus tenebræ quam lux gressus hominum dirigunt, si homo absque culpa in tenebris iaceat. In tenebrarum porro abyssu inculpate iacet etiam tum cum maiori veritatis luci oculo claudit. Clamitent quatuor aut sex Casnitæ, æternam legem tuam probabiliter non urgere, quamquam graviore Theologi oppositum propugnent, continuo error est incul-

culpatus. Ergo vana sunt, Domine (tremunt calamus & manus tam horrenda scribere; & tamen sunt necessaria confessoria doctrinae P. Casnedi) consilia tua: vanum ineffabile illud divinae incarnationis mysterium: vana infinita illa prodigia quae, ut idololatricae densae caliginem dissipares, patraisti: superfluum cruentum sacrificium, in ara Crucis Deo Patri oblatum, ut in veritatis semitam revocares errantem gentem. Enimvero facilior erat ante tuum in hunc orbem adventum ad paradysum via, inquit Probabilista. Via quippe erroris inculpatior est, & humanae naturae accommodatior quam via veritatis. Angusta haec, & spinis constita; ampla illa, & voluptatum deliciis aspersa. Et tamen non minus inculpati erroris viam quam via veritatis animas nostras ad empyreum dirigit. Quid ergo, Domine, jacere noluit in amati erroris, ignorantiarumque tenebris humanum genus? Cur distos per universum orbem Apostolos tuos misisti, ut lucem Evangelii tui deferrent? Cur discendam legem tuam tanto studio imperasti hominibus, ut scriberent eam in cordibus suis, haberentque, sive domi, sive in itinere, ante oculos suos? Nam tu, Domine, ipsam tuam LEGEM habes pro NON-LEGE, & TUAM NON-LEGEM habes pro LEGE; sive LEX, ut NON-LEX; & NON-LEX, ut LEX invincibiliter proponatur: canunt Probabilistae. Non impostum orent cum Propheta: *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: Deus meus illumina tenebras meas: sed contra precari Probabilitate debent: Emitte Domine errorum tenebras, & doce nos legem inculpatam ignorantia.*

VII. Haecenus, Domine IESU, ut horrorem Probabilismi patefacerem, tecum ipso quasi ludere coactus fui, non meis (nec enim tantum ausus fuissim) sed Probabilistarum verbis. Id peregi unice, amantissime IESU, ut patefacerem efficacius confutatae doctrinae horrorem. Utinam hinc saperent, & intelligerent, quam sit monstrosa eorum doctrina, qua aeternam Dei legem pro non lege, & non legem pro lege, seu ut clarius dicam, legem aeternam Dei in hominum commenta, & hominum commenta in aeternam Dei legem permutant. Quae P. Casnedi doctrinam, ad ipsum Dei tribunal delatam, consequuntur absurda, exaggerare uberius nolim.

Argumentum defensivum, & offensivum P. Caroli Antonii Casnedi, quo probatur futiliter esse controversiam de licito usu sententiae sive minus, sive magis probabilis, nihilque coerceri laxitatis ex damnatione sententiae minus probabilis.

I. ANtequam argumentum istud defensivum, & offensivum, describo Auctoris verbis, paucis ipse, quid evincere contendat ille, exponam. Itaque P. Carolus Antonius Casnedi, sive quod statum controversiae non satis calleat, sive quod Probabilismum suum damnandum praesentiat, persuadere studet inutile prorsus esse controversiam hanc, quae tanto ingeniorum aestu a duobus circiter saeculis in utramque disputatur partem, definire. Utramque opinionem magis, aut minus probabilem eadem consequi sive commoda, sive incommoda asserit; nullamque coerceri laxitatem, etiam damnaretur Probabilismus. Huc illius argumentum unice spectat. Alterutrum ergo dicamus oportet: aut omnes duorum saeculorum celeberrimos Theologos stupidos fuisse, operamque lusisse in voluminibus edendis; aut P. Antonium Casnedi, post edita quinque volumina in hanc causam, eandem penitus ignorare. Sed ne imponere illi videar, eiusdem rescribenda verba sunt.

II. Haec itaque P. Casnedi scribit Tom. II. disp. XI. sect. VI. §. I. num. 140. pag. 121. „ Probatur I. argumento mihi evidenti, quod a nemine insinuatam vidi, & simul est defensivum, & offensivum: sumitur ex nullitate sententiae obligantis ad probabiliorem, & dimittendi minus probabilem minus tutam. Nullum est commodum aut incommodum quod aequo passu non oriatur ex opinione probabiliori quam ex minus probabili; & vice versa: ergo cum sententia obligans inter probabiles ad probabiliorem nulla maiori gaudeat utilitate quam sententia deobligans a se quenda probabiliori; & cum sententia deobligans a probabiliori nulli sit subiecta incommodo, damno, vel absurdo (si tamen est subiecta) quibus aequae non subiciatur sententia obligans ad probabiliorem; sequitur vel aequae licere eligere minus probabilem ac probabiliorem; vel aequae non licere eligere probabiliorem ac minus probabilem. Sequela probatur, & claritatis gratia sumo opinionem docentem licitum pingere die festo;

&

„ & suppono esse minus probabilem (quid quid sit an suppositio sit vera) e contra opinionem negantem licitum pingere die festo, suppono magis probabilem. Ecce dicit Probabiliorista. Ex opinione affirmante minus probabili sequitur irreverentia dei sacri, alienatio a rebus divinis, & similia spiritualia damna: e contra ex negante probabiliori nihil eorum sequitur: immo maior reverentia, & cultus Dei, & rerum sacrarum. Ergo, inquit Probabiliorista, sequenda est probabilior, & deferenda minus probabilis. Verumtamen quis non videat, quod ea damna non sequantur, si tamen sequantur, ex sententia, quia minus probabilis est; nec ea bona sequantur ex sententia, quia probabilior, sed ex ipsa materia, seu ex obiecto eorum opinionum, sive ea sit probabilior, sive minus probabilis.

III. En argumentum defensivum, & offensivum, a nemine haecenus insinuatam. Nemo sane illud insinuavit, quia nemini tam insolens paradoxon in mentem venire poterat. P. Antonius Casnedi, Probabilismi praedictis occupatus, in hoc sophisma absurdorum omnium ferax lapsus est. Salvo in tantum virum obsequio, officioque, dicam quod res est. Nihil praefata doctrina perniciosius Ethicae christianae. Utrique ex ipsa opinionum materia seu obiecto opiniones laxae proxime profluunt; at opiniones quae materiam vitiosam licitam asserunt, sunt causae veluti principes. Si consisteret doctrina P. Casnedi, nullae generales opiniones, quantumvis laxissimae, nulla principia, quantumvis erronea, nullae haereses damnandae ut noxiae forent. Quoniam non ex sententiis, sive laxis, sive erroneis, sive haeticis, sed ex eorundem obiecto, & materia mala oriuntur, inquit ille. Fornicatio ipsa physica est quae damnatum parit, secus opinio quae licitam fornicationem asserit. Occurrunt argumenta probabiliora, & urgentiora Titio, Bertam in lecto secum dormientem non esse uxorem suam; occurrunt etiam momenta, sed evidenter minus probabilia, quae suadent esse suam uxorem. Concupiscentia pruriente, & Probabilismi auctoritate impellente, amplectitur Titius opinionem minus probabilem; vi huius opinionis fornicatur, adulteratur. Opinio eiusmodi innocens est; modus sic opinandi, & dirigendi propriam conscientiam sanctus est. Fornicatio, & adulterium, vitales opinionis perpetrata, mala sunt, prava, & noxia. Nam haec sublimis Theologia? Sed

Conc. Appar. Tom. II.

accipe alias propositiones. Est licitum Religioso, & Clerico calumniatorem, gravia crimina de se, vel de sua Religione minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publice, & coram gravissimis viris praedicta impingere, nisi occidatur. Est 17. ex damnatis ab Alexandro VII. Adiciamus alteram affinem, damnatam ab Innocentio XI. Probabile est non peccare mortaliter qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam, & honorem defendat: & si hoc non sit probabile, vix erit opinio probabilis in Theologia.

IV. Theses istae sunt generales, quae plures peculiare comprehendunt. Mala (dicit P. Casnedi) ex ipsa occasione physica oriuntur, secus ex thesibus ipsis. Cur hoc? Quia, inquit, opinio affirmans licitam occisionem, quae est minus probabilis uni, potest esse probabilior alteri: & opinio probabilior, negans licitam occisionem, potest esse alteri minus probabilis. Quamobrem, sive adfirmes, sive neges probabile esse licere occisionem, perinde est. Materia ipsa cavenda.

V. Verum transcribamus verba quibus clarius rem totam explicat loc. cit. num. 143. pag. 122. „ Probatur 4. Do, damnari sententiam generalem de licito usu minus tutae minus probabilis. Numquid cohibita erit laxitas opinandi? Numquid Christianorum mores reformati? Nil minus; quin peius errabitur: quia eadem minus probabilis, ex qua sequitur laxitas, videri potest alicui probabilior; ut accidit ante damnationem patronis damnatarum. Ergo in sequendo probabiliorum aderit laxitas, & quidem cum lege naturali sequendi illam. Ergo adhuc negato usu licito minus tutae minus probabilis, nulla in christiana Republica utilitas, nulla laxitas sublata. . . . Tota ergo culpa est Probabilistae aut Probabilioristae, qui opinatur probabile, aut probabilius obiectum quod utrumque excludit.

„ Quare ego semper eius sententiae fui, quod questio, quae hodie tanto calore inter Probabilistas & Probabilioristas agitur, num liceat usus minus tutae, certo tamen probabilis, sit in ordine ad coercendam opinandi libertatem prorsus inutilis.

VI. Deficiunt verba, quibus istius doctrinae immania confessoria explicare pro dignitate valeam. Tam densae sunt Probabilismi tenebrae, ut vel acutorum hominum aciem

D d 3

obnu-

obnubant. Et ut ab ultimis verbis incipiam, *inutilis prorsus est ad coercendam opinandi libertatem proscriptio opinionis minus probabilis faventis libertati adversus legem?* Inepre ergo Alexander Papa VII. detestatus est in suo decreto an. 1665. *summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam . . . . . per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus MODUS opinandi irrepfit alienus omnino ab evangelica simplicitate?* Frustra Innocentius XI. damnavit sequentem capitalem thesim 3. *Generatim, dum probabilitate, si ve intrinseca, si ve extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confesi aliquid agimus, semper prudenter agimus?* Quæ enim tenuiter tibi, valde alteri probabilis est. Quare inutilis fuit damnatio thesims universalis; solumque attendendum, ne Probabilista, vel Probabiliorista erret in attributione probabilitatis maioris, aut minoris obiecto illi quod utramque excludit. Frustra ergo Comitia Cleri Gallicani an. 1700. omnium malorum fontem declararunt Probabilismum? Frustra duorum sæculorum intervallo Probabilista, & Anti-probabilista tot volumina utraque ex parte ediderunt? Frustra P. Casnedi edidit quinque volumina in folio pro defensione Probabilismi?

VII. Sed, his extrinsecus arcessitis missis, quid roboris insit argumento P. Casnedi, videamus. Ex systemate sententiæ probabilioris eadem damna, vel maiora sequuntur ac ex sententiæ minus probabilis: quoniam quisque valet opinionem minus probabilem reputare probabilioris, & e contra. Ergo tota culpa est Probabilistarum, vel Probabilioristarum qui rem improbabilem probabilem faciunt. Respondeo. Si hæc argutatio quidquam evinceret, actum de omnibus, vel sanctioribus legibus esset. Ut evidenter percipias, quo spectet P. Casnedi argutatio, audias Iudæum, Turcæ, & quemlibet Ethnicum hoc pacto arguentem. Christiani hæretici ex ipso Evangelio, & universa Scriptura sacra innumeras, impiaque hæreses eruerunt. Mores plurium Catholicorum laxiores, peioresque sunt moribus sectariorum, Iudæorum, atque Turcarum. Ergo inutilis est evangelica lex: ergo non plus utilitatis habet Evangelium quam Alcoranum. Tota itaque culpa est in ipsis professoribus Alcorani, Evangelii, alteriusve legis, qui male operantur. Quid plura? Quisque formare erroneam conscientiam potest, qua dicat malum bonum,

& bonum malum. Hoc passim evenit. Ergo sententia illa quæ docet agendum esse secundum dictamen propriæ conscientiæ, inutilis est, nihil habens utilitatis. Propria conscientia est regula secundaria operationis honestæ. Hæc regula secunda applicat primam. Quisque pro ingenio applicare primam regulam valet. Ergo reiicienda hæc secunda regula ut inepta, ut superflua. Hæc & alia monstruosa, atque immania absurda necessario consequuntur argumentum *offensivum & defensivum* P. Casnedi. Quod si eiusmodi sunt arma *defensiva*, & *offensiva* Probabilistarum; quisque iudicat, cuius sint temperaturæ illorum arma dumtaxat *defensiva*. Cetera eorumdem argumenta supra examinavimus, & illa affinia vidimus huic argumentationi P. Casnedi.

VIII. Sed quid diutius immoror in confutando apertissimo paralogismo? Satis est veram questionis ideam ob oculos referre, ut quisque percipere P. Casnedi, aliorumque Probabilistarum hallucinationem valeat. Hæc est autem vera causæ notio. Duæ mihi insunt opiniones contrariæ super eadem actione. Secundum priorem probabilis mihi est, illam esse a lege veritatis; secundum posteriorem minus mihi probabile est, esse licitam, permissamque a lege. Aio ego, me non posse, reiecta prima, secundam oppositam sequi; sed necessario amplectendam priorem: quoniam sola prior in hoc conflictu probabilis, sola prudens est, atque adeo sola tuta, ut probavimus supra hoc opportuno. Hallucinatio P. Casnedi, & omnium Probabilistarum, ut centies animadvertimus, duplici ex capite oritur. Primo pro certo constituit P. Casnedi cum suis Probabilistis, secundum opinionem minus probabilem in conspectu probabilioris certo remanere probabilem. Et hoc non tam probat, quam supponit ut principium inconcussum penes Probabilistas. Hoc vero nos evidenter falsum esse, supra demonstravimus. Quare dum P. Casnedi cum ceteris scribit, *prudens vero* sequi minus probabilem: quoniam nemo tenetur ad *melius*, seu *ad tutius*; dum hæc, inquam, docet, se ignorare causæ statum declarat; & turpiter errat; siquidem contundit Tutiorismum cum Probabilismo. Nemo sane tenetur ad melius, quando oppositum est bonum; bene vero, quando oppositum est malum: quia tum ly *melius* unice bonum est.

IX. Ex duabus opinionibus contradictonis

riis alteram esse veram, alteram falsam necesse est. Quæ ex his duabus mihi verosimilior est, unice mihi vera est. Quoniam licet evenire possit quod verosimilior sit falsa; tamen plerumque, & absolute loquendo, sententia quæ omnibus serio expensis apparet probabilior, seu proximior vero, illam ut *veram* omnes prudentes habent; & consequenter oppositam ut falsam reiiciunt. Id enim prudentes amplectuntur in omni negotio quod frequentius evenire solet. Frequentius autem, & quasi semper evenit, id esse verum quod sapientibus proximius vero, seu verosimilius, & probabilius apparet. Et licet aliquando oppositum accidere possit, hoc minime aufert debitum sequendi quod probabilius est. Ineptissimæ sunt similitudines duorum bonorum, quorum unum maius, alterum minus bonum est; duorum aureorum, quorum unus perfectior, nempe Hispanicus, alter minus perfectus, nimirum Italus. Quoniam in utrisque his extremis positiva bonitas residet; licet una sit maior, altera minor. In controversiis intellectualibus in uno tantum extremorum veritas est, in altero falsitas: idcirco paritates eiusmodi futiles sunt. Verum de his plura supra dicta sunt.

X. Alterum principium, unde emergit hallucinatio P. Casnedi, est abusus qui fieri sententiæ probabilioris potest. Verum pudere deberet doctum eruditumque Theologum, hunc abusum obtrudere, ut hinc inferat inutilitatem sententiæ probabilioris. Nam, ut dixi, nulla lex tam sancta, tam vera est, qua homines vasis abuti non possint. Sed, ut pressius urgeam P. Casnedi, eumque ad incitas redigam, constituo, usum probabilitatis semper fuisse, semperque necessarium fore, spectata nostræ humanæ mentis infirmitate: verum enim semper a nobis attingi evidenter & certo nequit. Quare iure damnavit Pontifex Alexander VIII. illam opinionem quæ dicebat, non licere sequi vel inter probabiles probabilissimam. Difficultas est in designanda vera probabilitate. Nonne ipsi Probabilista circiter quatuor condiciones assignant, ut propositio sit vere probabilis; nimirum quod non repugnet sacre Scripturæ, sacrifque canonibus; quod fulciatur gravi fundamento; quod sit non tenuiter, sed graviter probabilis; quod non lædat proximum, seu quod non inferat damnum alicui, idque genus alia præscribunt? Quisque abuti

his conditionibus potest. Ergo auferenda de mundo est probabilitas vera? Ergo inutilis? Nonne stultitiæ postularent Probabilista eum qui sic argueret? Usus ergo vere probabilitatis in hac tenebrarum valle necessarius omnino est: hocque libentissime fatentur omnes Probabilista.

XI. Porro ex eodem imbecillitatis mentis nostræ principio oritur super eadem operatione diversitas opinandi in utramque partem; immo ex hoc principio, sin omnia, plurima certe & potissima mala. Hinc, ut alias diximus, bella, lites, iurgia, dissidia, contentiones, factiones, sectæ, schismata, hæreses. Si enim veritas, ut Sol, fulgeret omnibus, harum dissensionum tenebræ cessarent. Occurrunt rationes, quæ probabilis suadent iniustum bellum, iniustam litem; occurrunt in oppositum alia quæ minus probabiliter hæc omnia iusta referunt. Hic opinionum conflictus in dies occurrit. Ergo necessario decidendum est, num in tali conflictu liceat repudiare probabilioris, & amplecti minus probabilem. Ergo necessaria est universalis regula, qua definiatur, quid in simili opinionum conflictu eligendum sit. Quid ad hæc P. Casnedi? Reponet ne abusum peculiarem aliquorum Probabilistarum, aut Probabilioristarum pro ingenio probabilitatem maiorem, aut minorem effingentium? Sed id perperam opponitur; ut ex paritate invicta, & perspicua conscientiæ nostræ, quam quisque ob occultas affectiones erroneam formare potest, manifestavi. Et tamen nisi quis eam deponat, illam sequi sub peccato tenetur, ut omnes ad unum fatentur Theologi. Et cum hæc vera sint, audeat P. Casnedi *loc. cit. num. 142.* opponere, quod si lege naturali teneremur sequi id quod est probabilis, teneremur sequi eadem lege quod est laxius; ut olim accidit patronis damnatarum propositionum quibus probabiliores erant damnatæ theses. Argutationem hanc pluries labefactavi in questione de conscientia invincibiliter, aut vincibiliter erronea. Si enim propria culpa, & secretarum affectionum lenocinio, quod falsum est, probabilius apparet; peccatum non declinatur: si autem id invincibiliter accidit, peccatum non imputatur. Interea semper consistit principium, quemquam operari debere secundum propriam conscientiam. Propria autem conscientia formatur in rebus dubiis, & controversis, dictamine verosimilium representante honestatem operationis.

Qui vero sequitur iudicium minus verosimile, atque adeo magis remotum a veritate, contra conscientiam operatur.

XII. Non modo ergo inutilis, sed absolute necessum est definire, quamnam ex duabus oppositis opinionibus magis, minusve probabilibus amplecti debeamus. Adde tamen, non satis esse definire necessitatem amplectendi probabiliorem; sed insuper serio præmittenda esse omnia requisita necessaria ad constituendam maiorem probabilitatem. Quisque sequi astringitur propriam conscientiam, non modo rectam, sed etiam erroneam; at summa attentione exequenda sunt ea omnia quæ requiruntur ad hoc ut quis rectam sibi formet conscientiam. Primum omnium sola veritas inquirenda: huc curæ, & studia omnia dirigenda. Consulenda Scripturarum oracula, Patrum, & canonum regulæ, depondendæ pravæ affectiones, iuges fundendæ Deo preces sunt, ut lumen veritatis infundat.

CAPUT VI.

Brevis apologia P. Michaelis Elizalde sapientis Iesuitæ, P. Gonet, & omnium Antiprobabilistarum adversus imposturas P. Casnedi, qui Antiprobabilistas distinguit in Veristas, & non Veristas.

I. P. Antonium Casnedi in suis quinque voluminibus in folio bibliothecam probabilisticam compilasse, dicere iure possumus. Illius quippe cura peculiaris fuit colligere præcipuorum Auctorum utriusque partis argumenta, & dicta. Quod si exacte hanc collectionem egisset; haud spernendus eius labor esset. Nolo ego censuram mente conceptam in eandem collectionem pronuntiare, ne officio, & obsequio in Auctorem istum me deesse asserere quisquam possit; tamen censura in opinionem nil obsequii erga Auctorem adimat. Utinam P. Casnedi hanc cautionis regulam sibi præstitisset. Humanior sane fuisset in viros sanctitate, & sapientia celeberrimos, quos inter eminet P. Michael Elizalde, Sapientissimus Iesuita, ac summus sui ævi Theologus, teste amplissimo Cardinali Pallavicino. De hoc autem P. Elizalde P. Casnedi sequentia scribit Tom. II. disp. XI. sec. x. §. 1. pag. 152. & seq. & primum præmittit hunc titulum.

PALINODIA P. ELIZALDE.

II. Post auspiciatur suum sermonem, quo probare contendit, præfatum P. Elizalde cecinisse palinodiam his verbis numer. 280. „ Ad manus habeo farraginem contradictoriorum, quibus feraces sunt Tutoristarum, & Probabilioristarum libri. Et enim non tantum inter se contradicunt, sed quilibet sibi ipsi: & quidem mihi non nisi amanuensis labore opus esset, nempe calamo, quo ea transcriberentur; cum labor in colligendo contradictoriorum fasciculo, & non exiguum in eis revolvendis studium facili nobis negotio hæc comparaverit. At quia hoc ab aliquo ægre ferri posset, malo videri indoctus, quam caritatem vel levi verbo offendere. Quare unice traho quæ trahit P. Elizalde, qui omnium qui retro scripserunt, palinodiam cecinisse visus est.

III. Novum caritatis genus. Universe carpit omnes Probabilioristas, ut contradictoriorum architectos. Fasciculum tamen contradictoriorum ligatum penes se custodit. Plura tamen ex suo hoc fasciculo decerpit, atque evulgavit adversus suum Socium P. Elizalde, P. Gonet, Illustrissimum Prælatum Fagnanum, aliosque sigillatim, & omnes collectivo; ut mox videbimus. Nunc de P. Elizalde.

IV. Ubinam P. Elizalde palinodiam cepit? Ecce reponit P. Casnedi ibidem numer. 281. „ Duobus primis libris. . . . „ solam veritatem comminiscens esse conscientiam regulam, eamque semper necessariam; tandem aggreditur Lib. III. „ a duplici questione: in 1. asserit, opinionem probabilem esse conscientiam regulam; in 2. asserit, non requiri dictamen certum de non peccato, & de honestate; sine ut peccato operemur. Miratus sum, ut hæc legi. . . . Ne autem mea admiratio lectori meo mirabilis videatur, producam hic quæ P. Elizalde tradit Lib. III. quest. 1.

V. Sapienter scripsit Aristoteles, ignorantiam matrem esse admirationis. Mirabilis nobis non videtur admiratio P. Casnedi: quia quæ passim obvia, & consueta sunt, admirationem non gignunt. Passim autem abludit a vero P. Casnedi in exponenda doctrina P. Elizalde, aliorumque Antiprobabilistarum. Ut autem facto evidentissimo evincam, Patrem Casnedi Theologiam Patris Elizalde non fuisse assecutum, atque adeo per summam imposturam eidem im-

po-

posuisse tantum palinodiæ; quid doceat P. Elizalde, paucis iterum exponam.

VI. Docet P. Elizalde, solam veritatem esse regulam positivam honestæ conscientiæ. Hoc est primum inconcussum principium. Quoniam vero hæc veritas nequit a nobis semper certo & evidenter cognosci, satis est, si probabiliter attingatur. Nec enim requiritur dictamen proponens hanc veritatem, esse evidenter certum; sed sufficit esse vere probabile, nempe quod plerumque verum sit, licet aliquando deficiat. Quando autem probabilitas recedit a veritate, reipsa non est positiva, sed negativa operationis honestæ regula. Et talis probabilitas non realis est, sed apparens: quæ a culpa excusare potest, secus dirigere operationem honestam. Quando P. Elizalde docet, probabilitatem esse regulam positivam conscientiæ, loquitur de probabilitate reali, secus de apparenti & sophistica; ut perspicue se se explicat ibidem §. 4. pag. 122. his verbis. Nos autem nequam dicimus, esse regulam morum hanc probabilitatem solum talem quoad nos, quæ videtur esse, & non est: & idem etiam dicimus de probabiliori, & de certo, solum tali quoad nos, quod quippe totum est tale solum apparenter, & sophistice, & heretici quoque, & parricida habere potuerunt. . . . Nos ipsam etiam probabilitatem resolvimus ad veritatem. Probabilitas, inquit P. Elizalde §. 2. est regula conscientiæ; sed cum onere attendendi ne nos fallat. Probabilitas enim plerumque non fallit; at quia interdum fallere potest, ideo adfert secum onus invigilandi ne nos decipiat in aliquo casu. Quod si post adhibitam necessariam diligentiam nos fallit, error nobis non imputatur, ut alias dictum fuit.

VII. Qua doctrina solvitur illud argumentum satis familiare. Videt eminus venator animal. Viginti homines testantur esse lupum: duo testantur esse hominem: prius testimonium natura sua probabilitatem, quam vocant ab auctoritate, facit; tamen si venator eiceret sagittam, peccaret. Cur? Quia probabilitas utique absolute regula est operationis; suam tamen exceptionem habet in aliquo casu, ut in presenti: idcirco onus secum defert attendendi peculiari studio ne error contingat. Si plura cupis, consule ipsum Elizalde, qui pluri bus exemplis rem declarat.

VIII. Verum, ut ad commentitiam contradictionem P. Elizalde redeamus, dicimus, P. Casnedi confundere certitudinem cum veritate. Et quia P. Elizalde constituit, fo-

lam veritatem esse positivam regulam conscientiæ, putavit eum secum pugnare, dum ab hac regula excludit certitudinem ut semper necessariam. At fallitur P. Casnedi, doctrinamque Elizalde minime assecutus est. Quoniam licet regula conscientiæ sit sola veritas; hæc tamen non semper certo & evidenter attingitur, sed aliquando probabiliter tantum. Et hoc satis esse, invidis argumentis ostendit, nosque supra declaravimus. Ex quibus omnibus palam est, meram esse imposturam, qua P. Casnedi affigit P. Elizalde tantum palinodiam. Quid? Pro titulo sectionis ponit. Palinodia P. Elizalde. Cur? Quia sibi videre visus est umbram contradictionis in eiusdem doctrina, a se minime intellecta. Hicne palinodia cantus? Vix reperitur Auctor cui affingi non posset similis palinodia?

IX. Perridicula sunt contradictiones quas affigit P. Gonet. Dividit P. Gonet Tom. III. dissert. de probabil. num. 7. conscientiam in rectam seu bonam, & erroneam seu falsam & malam. Clamat P. Casnedi loc. cit. §. 8. num. 428. Ecce conscientiam falsam reciprocatur cum mala, & veram cum bona: quod est certo falsum, cum nulla mala excuset, erronea aliqua excuset.

X. Quid adduci evidentius potest, iut evincam P. Casnedi inscientem se prodere istius controversiæ, & vel ipsa prima sententiæ nostræ principia aut dissimulare, aut non percipere? Expendamus breviter illius commentum. Nulla conscientia mala excusat? Ignorantiæ error est ne bonus, vel malus? Malus, inquis. Et tamen aliquis error excusat, nempe invincibilis. Erronea conscientia excusat. Verum habet, si est invincibilis. Quid inde? Ergo bona? Error ergo bonus est? P. Gonet iure reciprocatur conscientiam falsam cum mala, & veram cum bona; ut alias evidenter ostendimus. Et P. Casnedi clamitat: Hoc est certo falsum? Saltem dixisset, hoc falsum esse Probabilistis. Sed absolute falsum pronuntians quod nos absolute verum asserimus, se minime intelligere prodit quid sub lite, quid extra litem sit. Prætereo innumera alia sophismata, quæ adversus Gonet, & Fagnanum perperam congerit. Ex paucis quæ delibavi, quisque, veluti ex angue leonem, colligere, cuius sint momenti cetera, valet.

XI. Genium, & eruditionem istius Probabilitatis deprehendere itidem possumus ex loc. cit. sect. 11. pag. 159. num. 310. ubi Antiprobabilistas compellat VERISTAS, & eorum contradictiones refert his verbis: Inter

An-

Antiprobabilistas, quo nomine veniunt quotquot nostram sententiam impugnant, alii sunt, ut ita dicam, VERISTÆ.

XII. Sed audias serio velim momenta quibus probat, istos sibi contradicere. VERISTAS illos vocat, quia obligant semper ad verum in re. Porro, inquit, hi homines fuerunt. Si homines; ergo fallaces. Ergo aliquando falsum sub specie veri docuerunt. Ergo sibi contradicunt, dum obligant ad verum. En illius verba num. 312. Igitur vel sunt VERISTÆ. Hi autem homines fuerunt. Ergo sepe falsum sub specie veri dixerunt. Ergo eorum doctrina, & eorum praxis sepe sibi contradicunt.

XIII. Rifu ne, an detestatione accipi hæc debeant, iudicat lector. VERISTAS, veluti sectarios quosdam, per summam derisionem subannando appellat Doctores catholicos qui veritatem investigandam, amplectendamque decernunt? VERISTA ergo appellandus Deus ipse erit, quod sit ipsa veritas. VERISTÆ Catholici omnes, quod profiteantur legem veritatis: *Lex tua veritas: quod iubeantur servare ei in veritate*. I. Reg. XII. *Servite Domino in veritate*. Tob. XIV. *Dirige me in veritate tua*. Psal. XXIV. *Quoniam veritatem requirit Dominus*: Psal. XXX. *Viam veritatis elegi*: Psal. CXVIII. *Labium veritatis firmum erit*: Prov. XII. *Viam Dei in veritate docet*: Matth. XXII.

XIV. Si Antiprobabilistæ vocantur VERISTÆ, iure Probabilistæ appellari FALSI-STÆ debent. Sed quid alieno vitio in vitium trahi patimur? Pudeat viros graves his disteriis, scommatis, & ridiculariis nomenclaturis mutuo se se mordere. Suavitatem, benignitatem, dulcedinem passim iactant Probabilistæ. In solos Antiprobabilistas severi sunt, ac veluti truces, impropria, & censuras ubique vibrantes. Illos appellat Rigoristas, Tutoristas, Iansenistas practicos, Veristas. Sed dum talia agunt, quæ sit illorum causa, evincunt. Absit a nobis similibus disteriis proscindere doctos, pioque Probabilistas, quos semper data occasione colimus, & quibus debita obsequii officia persolvimus: memores enim sumus oraculi S. Pauli ad Galat. v. *Quod si invicem mordetis, & comeditis, videte ne ab invicem consumamini*.

Brevis causæ universæ complexio. Docilitatis & modestiæ probabilisticæ specimen: Nonnulla quæ sita resolvuntur quæ praxim spectant.

I. FInem disputationi tandem impono, tamen si plura adhuc dicenda superessent si omnia vellem Probabilistarum commenta explodere. At ex iis quæ hæcenus dicta sunt, cetera omnia quæ obtrudere adversarii solent, in fumum occidunt. Illorum quatuor principia, quibus tota vertitur probabilistica machina, penitus sunt labefactata. Libertatis possessionem adversus æternam Dei voluntatem, seu legem, Deo iniuriosam, & ab eodem principatum auferre, evicimus. Quid porro universæ Theologiæ exitiosius quam legem naturalem, divinamque, in controversiam vocatam, non esse legem, constituere? Commentum duplicis legis Deo adscriptæ contrivimus. Appellationem quam opponunt ad prudentes, palam feci esse merum periculum ad imprudentes. Quæ enim manifestior imprudentia quam in investigatione veritatis ad eos iudices appellare causam qui a veritate præscindunt, qui sectatores veritatis VERISTAS per derisionem compellant, qui errorem coæquant veritati? Quare illud principium: *Qui probabiliter operatur, prudenter operatur*, in sensu Probabilistarum penitus commentitium demonstravi. Sed lubet in hoc ultimo capite tantisper illud exagitare sequenti ratiocinio.

II. Qui agit id quod sibi probabiliter honestum apparet, recte, & prudenter agit. Ergo eadem ratione perverse operatur qui agit id quod sibi probabiliter vitiosum apparet. Probo consequentiam. Actiones speciem capiunt ab obiectis, Ergo qua ratione probabilitas minor honestatis obiectivæ refundit honestatem in actionem formaliter; eadem ratione maior probabilitas turpitudinis obiectivæ refundere malitiam in actum formalem debet. Quin potiori iure actus inficitur malitia obiecti quam honestate illius imbuatur. Bonum quippe ex integra causa, malum ex quocumque defectu.

III. Quid ad hoc Probabilistæ? Impeditur, inquit, maior probabilitas malitiæ obiectivæ, ne refundat in actum malitiam: quia ut obiectum speciem tribuat actioni, ab intellectu proponi, illudque amplecti voluntas debet: alioquin specificare, ut dicitur, actionem non valet.

IV.

IV. Cavillationes ineptæ, effugia vana. Nonne agnoscitur probabilius esse, contractum usura laborare? Maior, ergo probabilitas usuræ obiectivæ reapse ab intellectu proponitur. Dum enim utriusque partis, & affirmantis usuram, & eam negantis, momenta expenduntur; & graviora quæ usuram produunt, apparent; propositio intellectui adest. Ergo usura obiectiva speciem tribuit actioni: ergo actio usuraria est.

V. Clamitabunt, hæc evenire in syllogismo directo, secus in reflexo: dictamen directum non esse ultimum; sed reflexum: hoc vero, non illud, speciem tribuere actioni. Dictamen autem reflexum pro obiecto habet probabilitatem honestam.

VI. Quo maior a veritate recessus, eo crassiores succedunt errores. Maior probabilitas dicta representat malitiam obiectivam actui directo. Ergo hic actus formalis malus est, utpote speciem malitiæ capiens ab obiecto probabiliter inhonesto. Hoc evidens est. Tum. Hic actus formalis, qui probabiliter inhonestus est, evadit obiectum dictaminis reflexi. Ergo dictamen ultimum reflexum vitiosum est: speciem quippe capit ab actu formali, qui vices obiecti gerit. Hæc omnia evidentia suapte natura sunt, & supra latius exposita.

VII. Alterum sophisma, a probabilitate obiectiva petitur, fufusque profligavimus, illudque nunc paucis perstringere lubet. Quamvis, inquit, hæc aut illa opinio mihi falsa appareat; potero tamen eam, hoc discursu præiacta, amplecti. Auctor huius opinionis longe me sapientior fuit, atque prudentior: quæstionem hanc pro dignitate dispexit: momenta in utramque partem serio libravit; has ipsas rationes, quæ mihi graves sunt, ille ponderavit, ut credere iuvat. Quid ergo iudicium meum illius sententiæ præponam? Nonne Scriptura ipsa clamat: *Ne innitaris prudentiæ tuæ*? Alioquin superbus habendus essem. Ergo, mea reiecta, illius amplectenda opinio est.

VIII. Larvata modestia hæc est, & insidiatrix docilitas. Ratiocinatio istud concupiscentiæ, atque occultioris affectionis prætextum est, quod aures demulcet, mentesque excantat, iuxta illud Apostoli: *Cæcervabunt sibi magistros prurientes auribus: & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur*: ad Timoth. II. cap. IV. Edisserant nobis Probabilistæ, quid causæ sit cur tanti faciant hunc, auctores Auctores; cur extollant hanc probabilitatem obiecti-

vam; cur tanta animi demissione herbam illis porrigant, subiciant in eorundem obsequium mentem suam? Forsitan quod arctam viam cæli ostendant? Quod sententiarum severitate carnem affligant, appetitionesque cohibeant? Forsitan quod aspera, & dura loquantur? Hui tam peregrina, & absona! Probabilissimum obiectivum ideo exaltant, quia docent, quamlibet opinionem repertam in Tamburino, in Busembau, in Diana, quatuor aut sex iuniorum sultam patrocinio, esse propriæ conscientiæ regulam; quamvis operans directe falsam eam reputet.

IX. Contra, si severiora Theologi proponant, si arctiorem viam calcandam doceant, si legis observationem promoveant, si denique verisimiliora doceant; tum, illorum auctoritate contempta, propria prudentiæ innituntur, aut alii consuluntur Auctores, qui proprio commodo faveant. Huc recidit hæc modestia probabilistica, hæc demissa docilitas.

X. Ut autem recta argumento toties convulso occurramus, repeto quod alias dixi, hoc esse purum putumque sophisma, sacræ Scripturæ directe infestum. Conferamus paulisper laudatum textum, *innitaris prudentiæ tuæ*, cum aliis. Ioannes epis. I. cap. IV. admonet: *Carissimi, nolite omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint*. D. Paulus I. ad Thessal. v. *Omnia autem probate quod bonum est, tenete*. Prioris ergo textus sensus est, ne iudicio nostro innitamur, legibus, Patribus, & gravioribus Theologis spreitis. Quid inde? Propterea ne uti iudicio nostro prohibemur? Psittaci ergo, & trunci, non homines erimus? Adhibendum est iudicium nostrum, sed Scripturarum, Patrum, Theologorumque graviorum regulis directum. Lumine cælestis doctrinæ perfusi, recentiorum placita expendere, illaque cum maiorum, Sanctorumque doctrina conferre debemus, ut separare pretiosum a vili, & quæ bona sunt, tenere valeamus. Tangi aliquo pudore recentiores deberent, cum submittendum intellectum suis Probabilistis contendunt, si ipsi quidquam deferre antiquitati recusant. Ne multa: legi, & proprio iudicio, non a lege seiuncto, sed lege directo, innitendum. Expendenda sunt Auctorum momenta, & quæ vero viciniora, ac legis observationi, non quæ libertati, & concupiscentiæ propinquiora apparent menti nostræ, amplectenda sunt. Non est tuæ prudentiæ innitendum; id ultro fatemur. Sed spectandum quid sapientiores, quid leges decernant. Hic est

ge-

genuinus sensus. Quod autem a iudicio tuo severiora dictante recedere debeas, ut cæco obsequio aures præbeas recentioribus placencia loquentibus, ut *Probabilismo obiectivo* mentem tuam subiicias, commentum est inauditum, & communi sensui repugnans. Valeant ergo Probabilistæ eiusmodi *obiectivi*, & *subiectivi*, qui lumini divino, vel iis quæ huic lumini viciniora sunt, refragantur, quippe non veritatem, sed probabilitatem æque indifferentem ad verum, & ad falsum, immo falso affiniorem, exaltant, præferunt, amplectuntur.

XI. Confirmantur hæc omnia auctoritate cap. *Ne imitaris prudentie tue. Prudentia sua innititur qui ea quæ sibi agenda videntur, Patrum decretis præponit*. Potissimum autem cavendum a proprio iudicio est, dum obedientiam Superioribus præstare debemus. Illorum præcepta proprio iudicio præferenda sunt. Si quæ nobis præcipiunt, certo & evidenter constet esse mala; numquam parendum. Si res quæ præcipitur controversa est & dubia, adveniente præcepto Prælati, deponendum est proprium iudicium, & Prælati obediendum: vices enim Dei gerit, ideoque illius præceptum efficere debet ut probabiliora nobis sint quæ nobis a Prælato præcipiuntur. Hinc est quod P. Gonzalez *dissert. xiv. cap. viii. §. 2. num. 106.* deceptum asserat P. Terillum, qui de *reg. mor. l. Part. qu. ii. num. 124. pag. 38.* hæc scribit: *Non enim præceptum superioris minus docti efficere potest ut subdito probabilius appareat exercitium pingentis non esse opus servile, cui antecedenter ad præceptum probabilius apparebat esse opus servile*. Hanc vim permutandi maiorem probabilitatem in minorem, & contra, minorem in maiorem, tribuit subtilium reflexionum vanissimo artificio Terillus cum suis Probabilistis, secus obedientiæ virtuti. Nos contra asserimus, in rebus controversis semper deferendum esse Prælatorum mandatis, sive docti illi sint, sive indocti. Ratio quippe subiiciendi illis nostra iudicia, non est illorum doctrina, sed eorum dignitas seu auctoritas, cui solemnem obedientiæ voto devincti sumus. Æque indocti, ac docti in regimine nostræ conscientiæ vices Dei tenent; Deoque obediunt, dum illorum iussa implemus. Hinc habes, quanti faciant divinum oraculum, *Ne imitaris prudentie tue*, illi qui nobis illud obtrudunt. Dixi, in regimine nostræ conscientiæ, seu in iis quæ disciplinam spectant; quia tum non nos, sed illi iudices sunt. Si tamen etiam in his opposita

opinio evidenter nobis probabilior esset illa quam sustinet Prælati; tum adhaerendum esset propriæ opinioni; quia magis Deo quam homini obediendum est. In ceteris autem, quæ sunt extra disciplinam regularem, Prælati non gerunt personam Superioris, sed Theologi. Ideo in controversiis theologicis eorum opinio non maioris ponderis est quam aliorum Theologorum doctrina.

§. I.

Licetum ne sit operari secundum opinionem alienam, quam tu reputas falsam.

XII. **Q**uest. I. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num. 475. quæst. xlix.* proponit hanc quæstionem: *An licetum sit operari secundum opinionem alienam: quam tamen operans iudicat reipsa esse falsam?* Respondeo. Primo docet, absque artificio probabilistico id esse illicitum; licetum vero, si mirifica illa vi Probabilismi reflexi uteretur. *Iudico quidem opinionem illorum esse FALSAM: quia tamen hoc mihi incertum est, & Auctores me sapientiores, qui opinionem possunt reddere certo probabilem, dicunt illam esse veram, ego quoad hanc operationem me accommodo illis, & interea præscindam a directa opinione mea. Ita absolute tenent Azor, Vasquez, Lessius, Salas, Bonacina, Sot. Bann. Sera, Bardi, Ioan. Sanch. Terillus, alique plures & gravissimi AA. cum Illung & Mendo.*

XIII. Habes in hac doctrina *mysterium* probabilisticum referatum. P. Antonius *Casnedi*, ut supra vidimus, vocat Antiprobabilistas *VERISTAS*, quod ad meritum, & honestatem *veritatem* semper requirant. An ceteri vi descriptæ doctrinæ iure valeant compellere Probabilistas *FALSISTAS*, iudicent æquorum estimatores.

XIV. Quam sit evangelicæ simplicitati, & christianæ sinceritati præfata doctrina contraria, nemo non videt. Ea admittitur, poterit quis narrare ut verum quod ipse iudicat falsum: formabit enim sibi hoc ratiocinium. Quod mihi falsum, aliis verum est. Præscindam ego a mea sententia, & accommodabo me contrariæ sententiæ, quam ob auctoritatem Doctorum iudicare possum probabiliter veram; licet absolute, & directe falsam reputem. Licita ergo mendacia erunt. Neque reponant, mendacia contra mentem esse: quoniam licet sint contra mentem directam, non tamen sunt contra mentem reflexam.

flexam. Cedo: licetum est operari secundum opinionem aliorum, quam tu reputas falsam, ob hoc solum quod reflectas, probabile esse, quod viri docti doceant talem opinionem, tibi alioquin falsam? Cur ergo licitum non erit loqui quod tibi falsum est, quoties iudicare vales aliis probabiliter verum esse?

XV. Audiamus potissima momenta quæ P. La-Croix ex omnibus Probabilistis colligit. Inquit ergo: *Fieri potest ut aliorum opinio, quam directe iudico falsam, reipsa sit probabilior, & communior quam mea: ergo non est cur illam sequi non possim, SUSPENSAM, vel non ATTENTAM TANTISPERSAM. . . . . Reponit Camargo supra, non posse formari iudicium reflexum, quod contractus sit licitus, si adsit, vel adesse possit iudicium directum, quod sit illicitum. Sed oppositum constat ex dictis.*

XVI. Habes hic paucis perstrictam totam Probabilismi picturam, quam tibi representavi supra *Lib. II. cap. III. num. 3.* Falsa tibi est hæc sententia ob momenta quæ tibi videntur vera. Peccabis ergo in veritatem cognitam, si eam amplectaris. Ita est secundum iudicium *directum*. Sed suspende *tantisper* (intende animum in hoc *tantisper*) hoc tuum iudicium *directum*. Averte *tantisper* animum a veritate, quæ tibi honestatem pandit: & recognita quid sapientiores Neoterici doceant. Iudicio tuo directo iudicas contractum usura inquinatum. Sed mentem alio divertite, inquit, & forma aliud iudicium reflexum, auctoritate nixum recentiorum, quod tibi licitum contractum ostendit. Et ecce quomodo, reiecto primo iudicio, vi alterius dictaminis, quod tibi placet, licitum evadit. Hinc ortum ducit illud axioma: *Quod volumus, sanctum est*. Hæc omnia supra iam confutata sunt.

XVII. **Q**uest. II. *Utrum sit specialis obligatio sequendi minus probabilem, relicta probabiliori?* Resp. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num. 460.* relatis pluribus casibus, quibus debitum constituit amplectendi minus probabilem, subdit ex Lohner, & Gobat, specialem esse obligationem sequendi minus probabilem in his casibus; *nempe si agatur de valore matrimonii, uti habent plurimi Theologi, & Iuriste cum Sanchez: item quando agitur de valore testamenti, vel favore Religionis, uti habet cum aliis Barbosa: item quando agitur de potestate clavium, & iurisdictione Ecclesiæ.*

XVIII. Matrimonium sacramentum est

in lege evangelica. Ubi ergo de valore matrimonii disputatur, non possumus modo, verum etiam astringimur opinione uti minus probabili? Hanc minorem probabilitatem amplecti tenemur, dum disputatur de clavium potestate, & Ecclesiæ iurisdictione? Potestas clavium, & Ecclesiæ iurisdictione necessaria est ad valorem sacramenti poenitentiae. In sacramentis ergo conferendis non tutior, non probabilior, sed minus probabilis amplectenda est? Ni fallor, hæc doctrina proscripta est ab Ecclesia. Damnavit quippe Innocentius XI. usum minoris probabilitatis in sacramentis ministrandis. Dicimus ergo adversus Lohner, Gobat, La-Croix, aliosque similes, in nulla materia licitum esse usum minoris probabilitatis; multo minus vero in supra recensitis de valore matrimonii, de potestate clavium, de iurisdictione Ecclesiæ, de valore testamenti ubi damnatum tertium agitur. Quin addimus, sententiam P. La-Croix & aliorum esse laxissimam.

§. II.

De operante docto, & illitterato in formando prælico dictamine.

XIX. **S**I nullum occurrit dubium, nulla est difficultas in formando *dictamine*. Quia tum opus licitum iudicari potest. Si dubium occurrit, rationes, & auctoritates investiget vir doctus; probos eruditosque consulat homines: legat meliores notæ libros, ut id seligat quod verosimilius iudicaverit, dubio posito. Si utrimque momenta æqualia consistant, atque adeo anceps & dubius perseveret, tutiorem eligat partem necesse est. Non dicimus, summa anxietate venandum esse, quæ opiniones sint reapse obiective probabiliores penes Auctores, ut falso imponunt Probabilistæ; sed quæ probabiliores *subiective* occurrunt, dicimus esse sequendas. Conditiones necessario servandas in formanda opinione *subiective* probabiliori alibi explicavimus.

XX. Homines illiteratos, & idiotas nobis passim obtrudunt Probabilistæ. Qua via, inquit, rudes homines probabiliores opiniones præferre minus probabilibus poterunt? Oppositio isthæc inanis est. Qua via homines idiotæ poterunt discernere, & iudicare vestros fillogifinos reflexos, conditiones probabilitatis directæ, & reflexæ? Experientia teste, homines illiterati ab anticipationibus, quibus passim Theologi præventi sunt,

sunt, vacui omnino reperiuntur. Sequuntur isti rationis lumen purum, signatum super vultum animæ eorum. De dubiis quæ occurrunt, Parochum, aut Confessarium, aut experrectiores sincere, & ingenue consulunt: & istorum consiliis, seu oraculis, auscultant, & acquiescunt. Si bene moratæ conscientiæ sint, in dubiis tutiorem eligunt partem: quod naturæ lumine in quibusque aliis gravioris momenti negotiis præstant, ignorantque probabilisticum reflexionum artificium. Si vero criminosa sint conscientiæ, ut cetera manifesta flagitia, ita hæc dubia scelera deglutiunt.

XXI. Hæc est communis rudium hominum consuetudo in dictamine conscientiæ formando. Contingere interdum potest gravis aliquis casus, in quo & isti peculiarem, & ultra communem diligentiam adhibere teneantur. Quemadmodum in gravioribus corporis infirmitatibus, & negotiis extraordinariam curam adhibent, sic & in animæ controversiis dirimendis præter communem diligentiam studio singulari affecti sunt. Verum hoc debitum perrarum in rusticis, montuosis, & plebeis est: quoniam, ut dixi, hi præiudiciorum vacui ducem rationem sequuntur. Et dant sincere veritatem inquirunt, raro decipiuntur. Sæpe ipse homines istos illitteratos, & rudes, sed probos, in controversiis morum, data opera, consului, ut sincerum naturæ iudicium sentirem. Fere semper quod veritati, quod legi, quod honestati proximius erat, audivi.

§. III.

De consultoribus, seu de his qui querunt, dantve consilium.

XXII. **P**rimo loco pauca dicam de consultoribus Principum. Gravissimo debito Principes astringuntur eligere Theologos, & ministros doctiores, sanctioresque. At quid, si Principes ipsi rudes sint, vixque valeant vera a falsis consiliis distinguere? Respondet Salomon Eccl. x. *Ve terra, cuius Rex puer est. Vix tum quidquam boni sperari potest. Principes ipsi sapientes sint oportet. Scriptum est enim: Et nunc Reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram &c. Psal. II. Item Sap. cap. vi. Ad vos ergo, Reges, sunt hi sermones, ut discatis sapientiam. Lege ibi plura.*

XXIII. Falsa ergo absolute est illorum doctrina qui asserunt, Principibus satis esse, si consultorum suorum iudicia sequantur. Si hæc doctrina consisteret, non peccassent ty-

ranni Principes, innocentes martyres occidendo, qui ministrorum consilia sequebantur. Immunis a culpa Roboam fuisse, consiliariis suis morem gerendo. Quid quod, admissa præfata doctrina, semper bellum ex utraque parte iustum erit; cum utraque pars ministrorum consiliis utatur, & pro belli iustitia liberos edat? Plura alibi de hoc dicam.

XXIV. P. Claudius La-Croix Lib. I. num. 456. inter alia hæc scribit. *Principes possunt sequi consilium probabile suorum, relicto eo quod ipsi iudicant probabilius, formando sibi conscientiam secundum dicta num. 377. . . . Etiam possunt contra iudicium suorum sequi illud quod ipsi bona fide putant esse probabilius, vel melius; poterit tamen esse res suspecta, si agatur de suo, vel suorum commodo. Si interest sequi consultorum iudicium probabile, etiam contra propriam conscientiam probabiliorum, possunt Principes illud amplecti; si e contrario, possunt etiam contra iudicium suorum sequi id quod bona fide reputant probabilius. Vis ne dulciorem Theologiam? Si melius laudatæ doctrinæ benignitatem comprehendere cupis, consule locum citatum nempe num. 377. ubi inquit: Si quis iudicet opinionem alienam esse probabilem, quamvis videatur esse falsa, ideoque spectatis principiis directis usus illius videatur esse illicitus; si tamen de hoc certus non sit, valde probabile est quod ex principiis reflexis possit sibi formare prudentem dictamen, & secundum eam opinionem operari dicendo: Iudico quidem opinionem illorum esse falsam; &c. Quia tamen consultores sapientiores me sunt, illorum opinionem amplectar; licet directe iudicem esse falsam: quoniam reflectendo ad illorum sapientiam opinio quæ mihi falsa directe erat, reflexe probabilis evadit.*

XXV. Si in Principum penetralibus hæc regnet doctrina, quodnam bellum non iustum, piumque? Quodnam tributum iniustum? Quamnam fœdera inviolata, & firma? Sit ne hæc doctrina ipsis principatibus, & universo humano generi infesta, iudicent æquorum æstimatores. Videtur enim illa viam referare mutuis bellis, regnorum devastationibus, populorum cladibus, atque extirpationi. Sancta intentione, pioque zelo illam tradunt Probabilistæ, quia utilem reputant æternæ salutis negotio. Nos contra sentimus, caritate mutua salva. Uter nostrum verum attingat, Deus solus iudex est. Ut igitur Principes sibi caveant, summa diligentia uti

uti debent in seligendis doctioribus & sanctioribus viris. Ipsi, quæ proprium officium & statum pertinent, addicere tenentur. Iuges fundant preces, ut lumen divinum obineant. Sincere veritatem inquirant. Consultorum, & Theologorum suorum affectiones, vota, gesta, molimina scrutentur, serioque dispiciant. Si artificia, si mundanam, carnalemque politicam, assentationem, ambitionemve deprehenderit; eos à curia expellant. Recogitent serio, Theologorum, & Confessorum suorum probitatem singularem esse debere. Si istorum virtutes vulgares sint; & mediocri probitas; cito vitiosi erunt. Ut in eminenti gradu, & alta dignitate consistere diu valeant, heroica virtute, & sanctitate opus est. Ad talia munia eos eligant qui talia non ambiunt, sed reformidant, horrent, ab iisque refugiunt. Verum de hoc plura alibi.

XXVI. Theologi, & consultores privati, quoties rogantur ut controversiam quampiam dirimant, pro causæ magnitudine momenta utriusque partis ponderent. Quod sibi verosimilius apparet, sincere manifestent. Theologus vere christianus caveat a quorundam Probabilistarum fatali methodo, qua rogati a poenitentibus respondent: *Utrumque probabile est: elige quod malueris.* Sic respondent Probabilistæ tum in libris editis, tum voce, dum interrogantur. Sed cave tum ab his libris, tum ab his consultoribus. Quid de illo medico diceret qui consultus, in quoniam ex duobus vasis venenum reperitur, responderet: *Probabile est utrumque epotari posse: cum certum sit in alterutro reperiri venenum?* Ex duobus morum opinionibus in alterutra reperiri venenum falsitatis, & malitiæ certum est. Quid ergo amentius quam indiscriminatim alterutrum epotandum suggerere? Nec est quod reponas, innoxie ebibi posse venenum istud beneficio mirificæ probabilitatis. Quoniam tum verum est, cum, facta diligentia, invincibiliter ignoratur ubinam virus reperitur. Porro dum ex tripode respondes, utramque opinionem probabilem esse, & utramque exequendam proponis ad libitum, diligentiam ne adhibes in veritate investiganda?

XXVII. Ut ergo in consiliis dandis & tibi, & proximo consilium petenti caveas, utrumque extremum evita, & nimie facilitatis, & nimie trepidationis ac anxietatis. Si controversia difficillima sit, non te pudeat respondere cum D. Bonaventura in IV. dist. xxxv. art. 2. quæst. III. *Quæ istarum opi-*

nionum sit verior, fateor me nescire. Sunt qui, ut magistri in Israel habeantur, ad omne quæsitum, quantumvis impervium, decretorie respondent. Pudet illos, se minus versatos, aut vel unius quæstionis ignorantes prodere. Tu vero serio cum Iob. xxiv. dicito: *Causam quam nesciebam, diligentissime investigabam.* Quod tibi verosimilius est, præmissis debito studio, expone. Si casus propositus facilis sit resolutionis; noli nodum in scirpo querere. Satagito ut, quoad fieri potest, proximum opem animæ suæ petentem adiuves, sublevesque. Noli plus iusto esse meticulousus; sed pro caustarum diversitate sermonem moderare. Si aqua hæret, ad alios doctiores, peritioresque consultantem remitto. In gravioris momenti dubiis ita tuam sententiam proponito, ut alienam non spernas. Plura enim sunt in quibus quisque abundare in proprio sensu valet.

§. IV.

Quomodo aliorum sententiæ magni, aut facillime faciende, seu approbandæ vel improbandæ sunt, salvo in Auctores obsequio.

XXVIII. **P**assim, occasione data, Probabilissimum, seu opinionem minus probabilem, laxitatis, & falsitatis fugillavi; & absurda quæ illum consequuntur, exposui. Id præstiti, quod doctrina isthæc ab integra Ecclesia Gallicana improbata sit, tamquam omnium laxitatum pestifera radix, omniumque malorum fons. Accedit consensus omnium fere Universitatum, doctiorum Theologorum, Synodorum, & Romanorum Pontificum, qui licet ultima, & solemnissima, expressaque definitione Probabilissimum non damnaverint; tamen adeo illum circumciderunt, & e scholis exturbandum curarunt, eiusque ramos amputarunt, atque alienum ab evangelica simplicitate, Patrumque doctrina declararunt, ut merito, mea quidem sententia, tamquam doctrina falsa, laxa, & periculi plena, improbari valeat, quin ullus queri iure possit; potissimum quod solum vi rationis theologici, ut in scholis agi communiter solet, laudatam doctrinam improbarim. Si quid tamen per incertum calamo exciderit, indictum volo, atque infectum.

XXIX. Quo liberior sum in reprobandis opinionibus reapse, & manifeste laxis, eo cautior sum (& esse quisque debet) in censurandis, aut improbandis sententiis quæ inter Theologos in utramque laudabiliter disputantur. Ab harum censu excludo Pro-

Probabilisimum ob indicata momenta. Ceterum plures, gravissimæque quæstiones in dies occurrunt quarum veritas latet vel ipsos viros doctos. Occurrunt in utramque partem gravia momenta. Tum ego, quam reputo probabiliorerem, seligo, oppositam non sperno. Id sincere aperio iis qui me consulunt: eos ad oppositæ opinionis Auctores remitto: eos moneo, quod liberi sunt in hoc casu ab amplectenda mea opinione. Ad do tamen, eos teneri illam amplecti quam post audita utriusque partis momenta, iudicant probabiliorerem. Suggesto, ut evitent Theologos illos qui uno stantes in pede omnia indiscriminatim resolvunt, dicentes: *Utrumque probabile est*. In gravioribus ergo causis maiori diligentia, studio, & ferventioribus precibus opus est. Et quando veritas expresse non resplendet, contraria sententia non est contemnenda; sed summa animi demissione id est suscipiendum quod proximius veritati apparet.

XXX. Huc recidunt ea omnia quæ intempestive Probabilistæ ex antiquioribus congerunt. Merito sane D. Thomas inquit quodlib. ix. quæst. viii. art. 15. *Omnis quæstio in qua de peccato mortali agitur, periculose determinatur, nisi veritas expresse habeatur*. Hoc pariter in sensu loquitur Gersonius III. Part. lect. 4. de vit. spirit. lit. D. *Theologi non debent esse faciles ad asserendum aliquas actiones, vel omissiones esse peccata mortalia, præsertim sub verbo universali, maxime cum obsecratio communis obnitiatur, ubi non sunt certissimi de re ipsa, nec talia sunt prædicanda populo tamquam certa. Nam per huiusmodi assertiones voluntarias rigiditas, duras, & nimis strictas in rebus incertis, nequaquam eruuntur homines a luto peccatorum; sed in illud profundius, quia desperatius, demerguntur. Hinc etiam generantur scrupuli inquietativi simplicium. Constitutiones Ordin. Prædicat. in proleg. text. 10. *Relaxanda est, quantum fieri potest, rigiditas, & austeritas in consiliis; & homines benigne tractandi sunt*. Item S. Bonaventura in Compendio Theolog. Lib. II. cap. lxx. *Cavenda est conscientia nimis larga, & nimis stricta: nam prima generat presumptionem, secunda desperationem; prima dicit sæpe malum bonum, secunda bonum malum*.*

XXXI. Hæc obtrudere Probabilistæ solent, ut suum Probabilisimum propugnent, tamquam medium inter laxitatem & rigorem. Nos vero hæcenus demonstravimus, Probabilisimum hunc ad extremum laxitatis reiiciendum esse; & quam immerito laudata testimonia in suum patrocinium allegent, patefecimus. Sensus si-

milium auctoritatum est, quod in controversiis difficilibus summa cautione & maturitate opus sit antequam proferatur sententia. Periculum errandi ob oculos habendum est.

XXXII. Et ut altius lectoris animo insinua regula quam nos sequimur, & sequendum proponimus, & quam alias sæpe innuimus, iterum repetimus nos propensiores in clementiam quam in rigorem esse. Malo enim ego de nimia benignitate, quam de nimio rigore, rationem Deo reddere: & idem clamamus omnes. Hanc benignitatem quisque in ore habet. Extrema laxitatis, & rigoris se quisque declinare iactat. Verum re ipsa hic laxitatem vocat benignitatem; ille veritatem rigorem nominat. Tu lector profectum inspicere animarum. Illæ tibi sint doctrinæ sanctæ quæ a peccatis animas liberant, quæ salutis negotium promovent. Quid mihi *Benignissimum* obtrudis, si usu istius *Benignissimi* in peccatorum luto Christiani voluntantur? Relaxa rigorem, quantum fat est, ut facilius proximum lucreris. Si benignitas tua sordes culparum auget, laxitas est crudelis. Missis ergo tricis, rem meditetur. Deus non irideretur. Difficillimum est atque laboriosissimum salutis negotium. Evangelicæ legis ideam præ oculis habeto. Nisi ad istius conspectum, velut ad Solis radios tenebræ, Probabilisimi caligo dispareat, insipienter ego sum. Hæc est methodus quæ mihi aridet.

XXXIII. Aliorum sententiæ quæ gravibus nituntur fundamentis, spernendæ non sunt, multo minus illorum Auctores. Pro certo enim habendum nobis est, quemlibet Catholicum pio zelo proximum suum illuminandi, & æternæ ruinæ subtrahendi, opera moralia in lucem edere; nisi aperte oppositum appareat. Hæc tamen sancta intentio non impedit quominus re ipsa Auctor decipiatur. Quare intentio semper, quoad fieri potest, excusanda; laxitas, aut rigor nimius improbari iure debet.

XXXIV. Finem huic tractatui impono verbis S. Pauli Apostoli I. ad Timot. I. *Finis autem præcepti est caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque que loquuntur, neque de quibus affirmant*. De ceteris hominum statibus, nempe de advocatis, procuratoribus, de iudicibus, de Confessariis, subditis, & Prælati, alibi sermo erit.

Hæc omnia cedant in maiorem Dei gloriam, & laudem B. Virginis, S. Patriarchæ Dominici, SS. Augustini, & Thomæ, atque Vincentii Ferrerii.

CEN-

* CENSURA CENSURÆ

Lata Anno MDCLXXIV. a Patribus Revisoribus generalibus Societ. Iesu contra Librum de recto usu opinionum probabilium compositum a P. Tyrso Gonzalez nunc Præposito generali eiusdem Societatis.

AUCTORE

P. IOSEPHO DE ALPHARO

In Collegio Romano Professore Theologiæ Anno MDCXCIII.

IUDICIUM

Patrum Revisorum generalium

De Libro inscripto,

FUNDAMENTUM THEOLOGICÆ
MORALIS,

Idest Tractatus

De recto usu opinionum probabilium.

Quamvis ingeniose admodum compositus sit tractatus iste ab homine docto, & erudito; plura tamen sunt quæ videntur obstare eius editioni: quorum præcipua sunt hæc.

Primum enim docet Auctor, nemini licere operari secundum opinionem minus probabilem, relicta magis tuta, non solum evidenter probabilior, sed etiam absolute, & simpliciter, idest quocumque modo existimata probabilior, licet non evidenter; ut multis probare contendit quæst. III.

II. Docet, & in pari gradu probabilitatis non licere operari secundum minus tutam.

III. Docet quæst. x. Confessarium non

Conc. Appar. Tom. II.

posse contra propriam opinionem absolvere poenitentem urentem opinione probabili, immo sibi probabiliori.

IV. Docet quæst. xviii. non licere homini docto consulere, vel respondere secundum probabilissimam aliorum opinionem minus tutam contra sibi probabiliorerem.

V. Docet quæst. xcii. non probabilitatem communem oppositis opinionibus, sed dumtaxat veritatem, saltem existimatam, & prudenter affirmatam, esse rectam regulam morum.

VI. Nihilominus docet, ad recte operandum non sufficere veritatem realem, quæst. x. qua in re videtur contradicere dictis a se quæst. præcedenti.

Cum tot, tantaque doceat hic Auctor a communi scholarum sensu abhorrentia non solum Societatis, sed etiam aliorum Ordinum, & Academiarum, non videtur secundum nostras regulas permitti posse huius operis editio; præsertim cum multa ex prædicta doctrina incommoda consequantur, quorum nonnulla subiicimus.

Primum. Cum Superior præcipit aliquid quod subdito probabilius videtur esse illicitum, teneri subdito non obedire, & peccare, si obediat. Hoc autem est contra Patres, & spiritualis vitæ magistros, qui

E e

do-

* Scriptum hoc extat in Bibliotheca Cardinalis Ferrarii S. Sabinæ de Urbe, & in pluribus aliis Bibliothecis; ut & Libellus Supplex Reverendissimi P. Tyrsi Gonzalez, superius pag. 201. relatus, extat in Bibliotheca Pistoriensi Eminentissimi Cardinalis Febronii, & alibi. Hæc autem illud tantummodo pondus habeant quod citati codices merentur, ut dixi in Declaratione Tomo I. Theologiæ præfixa de scripto in Bibliotheca Angelica reperto circa sententiam P. Suarez de confessione inter absentes.

docent, verum obedientem debere obedire in omnibus in quibus nihil evidenter Deo contrarium præcipitur. Respondet Auctor, teneri subditum quærere rationes, & motiva quibus probabilior illi fiat Prælati opinio. Sed quid, si quærat, & non inventiat: tenetur ne obedire? Auctoritas, inquit, præcipientis faciet illi probabilior id quod præcipitur. Quasi vero auctoritas Superioris, qui non raro est minus doctus quam subditus, præponderet rationibus in contrarium, & auctoritati doctiorum hominum, quorum sententiam subditus sequitur tamquam sibi probabilior.

II. Ex doctrina Auctoris sequitur falsum esse quod docet S. P. N. Ignatius in epistola de obedientia, ubi ad perfectionem obedientiæ requirit ut subditus conformet iudicium cum iudicio Superioris in omnibus in quibus veritatis evidentia vim intellectui non infert. Tunc enim, inquit, potest voluntatis pondere in hanc potius quam in aliam partem inclinari. Ponamus igitur, Superiorem præcipere subdito aliquid quod ille non evidenter, sed probabiliter putet esse illicitum, debet iuxta S. Patrem submittere iudicium suum iudicio Superioris, & obedire ex imperio voluntatis, ut in rebus fidei. Hæc autem negat Auctor fieri posse.

III. Sequitur, nullum esse proprie, & formaliter hereticum, dum errat contra fidem. Aut enim suus error videtur illi probabilior veritate opposita, vel e contra. Si primum; assentitur errori, qui videtur illi probabilior. Si secundum; assentitur veritati, & sic in neutro casu erit hereticus. Erit, inquit, quia neglexit inquirere rationes, quibus redderetur sibi credibilis veritas fidei. Ergo error ipse contra fidem non est peccatum hæresis; sed peccatum consistit solummodo in illo neglectu: quod non videtur sufficere, ut quis dicatur formaliter hereticus, & pertinax.

IV. Sequitur, non dari iudicium temerarium, cum unusquisque iudicet secundum id quod probabilior sibi apparet; nec possit ex levibus fundamentis iudicare ex pravo affectu voluntatis iuxta Auctorem: atque ita ruit commune Philosophorum effatum ex Aristotele: *Unusquisque iudicat, prout est affectus*; experientia quotidiana id ipsum testante.

V. Si requiritur veritas realis, & non sufficit prudenter existimata, ad recte operandum, sequitur, eum qui obedit Superiori aliqua quod re ipsa est malum, bona fide præcipien-

ti, non recte operari; atque adeo perdere meritum obedientiæ. Docet enim Auctor, quotiescumque aliquis operatur ex conscientia erronea invincibiliter, excusari quidem a culpa; sed tamen operationem eius numquam esse meritoriam, & honestam: quod est contra communissimum hominum sensum; quamvis Auctor ex divinis Thoma, & Bernardo male intellectis id probare contendat.

Postremo quis ferat in Auctore Societatis summis laudibus extolli homines de Societate male meritos, & novæ doctrinæ partiaros, ut Fagnanum, Sinnichium, Mercorum, Merendam, aliosque, quorum sententiam præfert tot viris doctissimis, & religiosissimis in re gravissima, quam ipse appellat *fundamentum Theologiæ moralis*, eosque peccati damnat, ut qui nimio affectu placendi hominibus absque sufficienti studio sententiam prouulerint, ut ait quæst. ix. fol. 59. num. 37. Nititur quidem Auctor ostendere sententiam suam non adversari communi, sed frustra. His, aliisque de causis, quas brevitatis studio præterimus, non expedit opus istud in lucem edi, ne iactent adversarii nostri, *Iesuitas tandem aperuisse oculos; & argumentis convictos paulatim ab errore suo recedere, & qui inter illos doctiores sunt (sic enim & ipsi loquuntur) viam aliis monstrare quam sequi debeant.*

Subscr. quinque Revisores

In Collegio Romano
18. Iunii 1674.

CENSURA CENSURÆ

Lata a Patribus Revisoribus

Contra Librum

De recto usu opinionum probabilium anno 1674.

Cum nihil frequentius contingat quam censuram Revisorum nostrorum sive generalium, sive particularium corrigi, & aliquem semel reprobatum, audita deinde parte, & causa melius examinata, vel ab eisdem, vel ab aliis Revisoribus tandem approbari: nihilominus in presenti, perinde ac si Patrum Revisorum sententia esset irreformabilis, educta est eorum censura, & publice propalata contra librum de recto usu opinionum probabilium. Quare ne inde aliquod præiudicium patiatur doctrina in illo libro con-

contenta, quæ non solum tuta, & sana, sed etiam valde utilis, immo & necessaria a plerisque censetur; operæ pretium est prædictam censuram examinare, & palam ostendere, iudicium Patrum Revisorum non fuisse secundum veritatem, & aequitatem.

§. I.

Prima, & fundamentalis ratio prædictæ censurae discutitur, & ostenditur eam non fuisse rationi, & aequitati consentaneam.

I. Quæ Revisores unice notarunt in libro de recto usu opinionum probabilium, ne illius editio permetteretur, sunt sex, quæ fere revocari possunt ad unum. Primum, nemini licere operari secundum opinionem minus probabilem, relicta magis tuta, non solum evidenter probabilior, sed etiam absolute, & simpliciter, id est quocumque modo existimata probabilior, licet non evidente; ut multis probare contendit quæst. III. II. In pari gradu probabilitatis non licere operari secundum minus tutam. III. Confessarium non posse contra propriam opinionem absolovere peccitentem, utentem opinionem probabili, immo sibi probabiliori. IV. Non licere homini docto consulere, vel respondere secundum probabilissimam aliorum opinionem minus tutam contra sibi probabilior. V. Non probabilitatem communem oppositis opinionibus, sed dumtaxat veritatem, saltem existimatam, & prudenter affirmatam, esse rectam regulam morum. VI. Nihilominus ad recte operandum non sufficere veritatem realem.

II. De his autem sex assertionibus iudicium PP. Revisorum est. Cum tot & tanta docet Auctor a communi scholarum sensu abhorrentia, non solum Societatis, sed etiam aliorum Ordinum, & Academiæ, non videtur secundum nostras regulas permitti posse huius operis editio; præsertim cum multa ex prædicta doctrina incommoda consequantur, quorum nonnulla subiicimus.

III. Hoc tamen iudicium PP. Revisorum, bona ipsorum venia, non fuisse rectum, & æquum, neque secundum veritatem, patet primo, quia constat evidenter, prædictam doctrinam non abhorre, ut ipsi aiunt, a communi scholarum sensu tum Societatis, tum etiam aliorum Ordinum, & Academiæ; quinimmo & fuisse communem omnium Theologorum ante Bartholomæum de Medina, ut testatur Corduba in suo Quæstionario Lib. II. quæst. II. & modo etiam habere præsertim post Alexandrum VII. in-

numeros ex omni Ordine, & statu patros, quorum plures refert Auctor libri de recto usu opinionum probabilium.

IV. Secundo constat, sine ullo fundamento, sine ullo iure, immo & cum aliqua Societatis iniuria dictum esse, non posse secundum nostras regulas permitti huius operis editionem. Nam quæ regula, aut constitutio, vel ordinatio Superiorum est in Societate, quæ vetet ne nostri doceant dari obligationem sequendi partem tutiorem, quando illa censetur ab operante probabilior; vel æque probabilis ac pars minus tuta? Potius Congregatio XIII. declaravit oppositum; nempe, neque Societatem prohibuisse umquam, neque prohibere quo minus hanc sententiam tueri possint, quibus illa magis probetur.

V. Tertio. Quia potius secundum nostras regulas, sive secundum ordinationes Generalium debuisset a Revisoribus approbari huius operis editio, & non permitti editio operis P. Tamburini in Decalogum. Nam P. Mutius Vitelleschius Præpositus generalis in epistola ad Superiores data 4. Ian. 1617. ut vitarentur gravissima damna quæ ex nonnullorum sententiis, præsertim in rebus moralibus, plus nimio liberis in Societatem, & Ecclesiam universam dimanare poterant, tamquam rem summi momenti præscripsit, ut qui docent, scribuntve, minime hac regula & norma in delectu opinionum utantur: Tueri quis potest: Probabile est: Auctore non caret: verum ad eas sententias accedant quæ tutiores, quæ graviores. At P. Tamburinus non aliam fere regulam sequitur in decidendis quæstionibus moralibus, nisi quam P. Mutius Vitelleschius vetuerat, & de hoc ipso monet lectorem in principio sui operis in Decalogum, ubi apponitur hæc monitio Auctoris ad lectorem, quam sæpe alibi repetit, & inculcat. Unum est, inquit, quod te monitum velim, amice lector: cum sententiam quampiam probabilem, seu, quod idem est, non improbabilem in his in Decalogum libris, ut & alibi appello, illud dico, te sine peccati scrupulo amplecti, atque in praxi sequi tuto posse. Eiusmodi locutionem communem esse bonis Doctoribus ex illo principio, quia qui probabili ratione ductus aliquid agit, prudenter se gerit, probe nosti. Verum in mentem id revocare ad omnem habitationem removendam opere pretium fuit. Hoc autem quid aliud est quam in docendo, & scribendo sequi, & profiteri regulam illam, & normam a Patre Mutio nostris prohibitam, Probabile est &c.? Contra vero Auctor vix

aliud agit quam tueri prudentissimi illius Generalis consultissimam disciplinam, & ostendere, quam iure merito ipsi displicuerit ea norma regulaque docendi, & consequenter operandi: *Probabile est: Auctore*, vel *Auctoribus non caret* &c. Debuerunt ergo PP. Revisores non approbare, neque permittere iuxta ordinationes Societatis editionem operis P. Tamburini, & aliorum similium, in quibus de vero, aut falso vix umquam agitur; sed omnia revocantur ad illud, *Probabile est*; & e contra permittere, & approbare potius editionem libri de recto usu opinionum probabilium.

VI. Quarto. Quia manifeste apparet, P. Martinum de Esparza fuisse unicum prædictæ censuræ Auctorem, & reliquos Revisores tantummodo subscripsisse, illius unius iudicium, & sententiam sequentes. Nam nihil omnino aliud in ea censura continetur præter illa eadem argumenta, & motiva, quibus ipse P. Esparza in appendice ad quæstionem de usu licito opinionis probabilis contendit licitum esse sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliore, & tutiore. Illa vero argumenta non magnam certe vim habent; & neque apud ipsos benignæ sententiæ AA. & defensores magnam æstimationem, & plausum habuerunt: quia non satis firma visa sunt, nec quidquam revera probant; ut discurrendo per singula statim ostendam. Ergo non est cur eius censuræ magna ratio habeatur.

VII. Quinto. Quia (quod est valde notandum) prædicta censura tota & totaliter revocatur ad illud doctrinæ punctum, in quo liber de recto usu opinionum probabilium discrepat ab ea particulari sententia quam in hac celebri controversia tenet P. Esparza. Ipse enim late docet in sua appendice ab articulo 152. non esse licitum sequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, quando pars opposita apparet evidenter probabilior; sed tunc solum, quando maior ipsius probabilitas non est valde notabilis, aut omnino clara, sed aliquatenus dubia, obscura, & anceps. Unde hoc solum reprobatur in libro de recto usu opinionum probabilium quod eius Auctor doceat, *nemini licere operari secundum opinionem minus probabilem, relicta magis tuta non solum evidenter probabiliore, sed absolute, & simpliciter, idest quolibet modo cognita ut probabiliore, licet non evidenter*. Hæc vero distinctio, & via media, qua in sua sententia tradenda, & in censura libri faciendâ procedit P. Esparza, est prorsus sin-

gularis & aliena a sensu, & mente aliorum Doctorum. Nam qui tenent non esse licitum operari secundum minus tutam, & minus probabilem, non limitant suam sententiam ad casum in quo opinio tutior sit evidenter probabilior; sed universim & absolute loquuntur de omni casu in quo tutior cognoscatur ab operante probabilior, vel æstimetur æque probabilis: quod de modernis quidem Auctoribus notorium est; de antiquis vero Theologis testatur expresse Antonius de Corduba, ubi supra, & fatetur etiam P. Amicus Tom. III. disput. xv. num. 75. dicens, *omnes fere antiquos Theologos negare licitum esse operari secundum minus tutam, & minus probabilem, semperque exigere ad licite operandum ex sententia minus tuta, quod illa sit probabilior*. E contra vero qui docent, licitum esse sequi minus probabilem, & minus tutam, eodem modo, & sine differentia loquuntur, sive certo constat oppositam esse probabiliorem, sive hoc non sit ita certum: & fundamenta huius sententiæ eandem plane vim habent in utroque casu. Unde & ipsemet P. Esparza loco supracitato *dolet se non invenire expresse notatam apud AA. eam distinctionem*. Neque mirum est quod eam non invenerit expressam; cum neque implicite in illis reperitur, neque sit Auctorum menti conformis, sed omnino contraria. Quod patet manifeste: nam ipsi etiam sententiæ benignæ Auctores communiter distinguunt has duas quæstiones: *An liceat sequi opinionem probabilem minus tutam in concursu tutioris æque probabilis? & an liceat eam sequi in concursu tutioris etiam probabilioris?* Ubi nomine probabilioris proculdubio intelligunt eam quæ notabilem, & sensibilem habet probabilitatis excessum, non exiguum, aut ita dubium, & obscurum, ut vix discerni possit: quia in moralibus parum pro nihilo reputatur: & quando una opinio non præeminet alteri notabiliter, & clare, sed aliquantulum, & subobscurè, computantur ac si essent æque probabiles. Ergo patroni usus liciti opinionis minus probabilis, & minus tute, non solum loquuntur in casu quo opinio tutior sit aliquantulum, & subobscurè probabilior (tunc enim computatur ac si esset æque probabilis) sed loquuntur etiam in casu quo opinio tutior sit evidenter probabilior. Ergo cum P. Esparza in sua censura non damnet aut reprobet hanc doctrinæ partem, quod scilicet non liceat sequi opinionem minus probabilem, & minus tutam contra tutiorem, & evidenter probabili-

rem,

rem; sed præcisè damnet, quod non liceat sequi minus tutam contra tutiorem, & probabiliorem, quomodolibet cognitam ut talem, vel contra tutiorem æque probabilem: patet evidenter, eum non reprobasse in libro de recto usu opinionum probabilium id in quo Auctor libri discrepat ab Auctoribus benignæ sententiæ; sed illud præcisè in quo discrepat ab ea singulari opinione quam in hac controversia tenuit ipse P. Esparza. At æquum non erat ut in approbandis, vel reprobandis aliorum libris sequeretur pro regula & norma opinionem illam suam particularem, velletque universæ Societati quasi legem, & necessitatem imponere cum ipso sentiendi: æquum non erat ut quasi solus ipse saperet, existimaret sibi licitum esse limitare, & coarctare, prout vellet, sententiam communem de electione opinionis minus probabilis, & minus tute, & aliis non esse permittendum ut exceptionem aliam, vel limitationem ullam apponerent, præterquam ab eo præscriptam. Non ergo fuit eius censura æquitati, & rationi consentanea.

VIII. Sexto. Quia hinc denuo evidenter apparet, immerito Patrem Esparza reprobasse doctrinam libri de recto usu opinionum probabilium, tamquam a communi scholarum sensu abhorrentia, non solum Societatis, sed etiam aliorum Ordinum. Nam primo quidem doctrinâ in eo libro contenta, nempe *non esse licitum sequi opinionem minus tutam minusque probabilem in concursu probabilioris, aut æque probabilis affirmantis rem esse illicitam, & a Deo prohibitam*, præter antiquos omnes Theologos habet etiam nunc ex Societate non paucos, innumeros autem ex omni alio Ordine & statu patronos, præsertim viros ex Dominicanorum familia, qui integris voluminibus longe & alte ex sacris litteris, & testimoniis sanctorum Patrum, & summorum Pontificum decretis, ac gravissimo rationum pondere hanc eandem sententiam stabiliunt. At vero contra P. Esparza in hac re opinionem habuit omnino novam, & communi aliorum Doctorum sensui repugnantem, nempe *tunc solum licere sequi opinionem minus probabilem, minusque tutam, quando parem, aut fere parem habet probabilitatem cum opposita, non vero quando pars opposita est probabilior*. Quæ doctrinæ complexio neque ullum Auctorem ducem habuit ante Patrem Esparza, neque ullum quem sciam hæctenus sectatorem habet; sed omnibus absolute displicuit, tum his qui negant licitum esse sequi opinionem minus probabilem, tutiorem,

Conc. Appar. Tom. II.

& probabiliore neglecta, tum his qui affirmant. Iniuste igitur & sine causa tulit eam censuram contra librum &c. quam potius merebatur ipsius opusculum, vel appendix ad quæstionem de usu licito opinionis probabilis.

IX. Septimo. Quod peculiariter attinet ad nostræ Societatis Doctores, ostenditur ulterius, Auctorem libri de recto usu opinionum probabilium longe minus discrepare a communi nostrorum sententia quam disside-ret ipse P. Esparza in sua appendice; & consequenter ipsius iudicium non fuisse rectum, & æquum, sed contra omnem rationem & æquitatem; quandoquidem ex hoc capite vel unice, vel præcipue obstitit editioni eius libri, & invidiam ei conflavit apud nostros. Assumptum ergo demonstratur aperte. Nam doctrina tota in eo libro contenta revocatur ad duo puncta, alterum proprie theologicum, alterum fere philosophicum. Primum est, iudicium de sola probabilitate nullatenus sufficere posse ut liceat alicui agere secundum opinionem probabilem aliorum, quam ipse operans iudicat esse falsam, & legi divinæ contrariam; idest, ut licite faciat id quod opinatur esse directæ Deo prohibitum; & pariter neque ulla principia reflexa sufficere posse ut a peccato exculsetur ille qui sola opinionis probabilitate contentus, & nulla habita ratione veritatis, sequitur in praxi minus tutam, abstrahendo ab eo quod sit vera, vel falsa, contraria, vel conformis divinæ legi: sed ad conscientiam rite formandam opus esse ut quisque per iudicium, saltem opinativum, determinare sibi persuadeat, id quod agit, non esse revera directè, & per se divina lege prohibitum. Alterum est, neminem posse serio credere, ac determinate iudicare, verum esse id cuius opus sit ipse agnoscit tam a ratione, quam ab auctoritate esse æque probabile, aut probabilius; in quo duplici principio continetur, neminem posse sequi opinionem probabilem minus tutam, relicta tutiore, quæ probabilior, aut æque probabilis ab eo esse cognoscitur.

X. Iam vero ex his duobus principiis primum, & principale, ac proprie theologicum admittitur etiam a P. Esparza; & late, fuseque ab eo probatur in appendice ab articulo 142. usque ad 151. requirit enim ad agendum ex opinione probabili minus tuta, ut operans sit in ea opinione, eamque habeat, & approbet ut veram: & acerrime invehitur tum in eos qui cum P. Vasquez, & C. Pallavicino, Caramuele, & aliis do-

E e 3

cent,

cent, opinantem directe aliquid esse illicitum, posse nihilominus agere absque peccato per cognitiones quasdam reflexas, circa probabilitatem opinionis contrariæ; tum nominatim in P. Thom. Sanchez, & alios communiter, qui ad hoc ipsum utuntur distinctione cognitionis speculative, & practicæ, universalis, & particularis &c. atque eorum sententiam esse omnino falsam, & iam olim ab Adriano falsitatis convictam argumento omnino demonstrativo. Solum ergo negatur a P. Esparza illud aliud principium philosophicum: ipse enim latissime probare contendit, intellectum posse ex voluntatis imperio opinari, & credere absolute verum esse id cuius oppositum apparet ei æque probabile, aut probabilius. Atque in hoc solo puncto consistit tota differentia, & discordia inter P. Esparza, & Auctorem Libri. At in hoc puncto non Auctor eius libri, sed potius ipse P. Esparza est, qui manifestissime dissidet a communiori nostrorum sententia. Ergo de primo ad ultimum, si attendatur tota doctrinæ series, Auctor eius libri multo minus dissidet a communi nostrorum sententia quam ipse P. Esparza. Minor subsumpta patet: quia quod intellectus non possit etiam ex imperio voluntatis assentiri parti minus probabili, & quam ipse cognoscit esse minus probabilem, docet P. Suarez 1. 2. tract. de act. hum. disput. x. sec. 1. num. 5. dicens: *voluntatem non posse movere intellectum nisi sub ratione veri: quando autem medium est tale, quod non infert necessitatem, tunc quidem voluntatem posse movere ad assensum; sed non posse movere nisi in illud quod probabilius, & verisimilius apparet.* Vasquez 1. 2. disput. lxxvii. cap. 1. num. 4. ubi ait: *iudicium conscientie, si ratione probabili conceptum fuit, alia efficaciore deponendum esse: nam si sit minus efficax ratio, & minus probabilis, non sufficit generare assensum contrarium.* Idem docet, & probat P. Lessius Tom. pothumo tractat. de actibus humanis quæst. xvii. artic. 16. P. Layman tractat. 1. de consc. c. 1. §. num. 2. Bretferus de consc. Lib. III. cap. 11. Arriaga Tom. I. in P. II. disput. xxiv. num. 30. & disput. xxvii. num. 7. C. Pallavicinus de act. hum. disput. viii. quæst. vi. cap. iv. P. Antonius Perez disput. iv. de iustitia & iure cap. v. P. Moya 2. 1. selectarum tract. 1. quæst. 111. num. 5. affirmans id sibi esse certum. Idem tradit Venerab. P. Ludovicus A. Ponte in manuscriptis suis theologicis, quæ asservantur in Bibliotheca Collegii nostri Vallisoleitani S. Ambrosii, in

quæst. de consc. dub. 4. num. 1. ubi ait: *Nihil potest speculative assentiri opinioni quam videt minus probabilem.* Et dub. v. verbo *Notandum est primo*, ubi sic ait: *Non est in voluntate hominis deponere opinionem quam certo scit esse probabilem: quia intellectus necessitatur quoad specificationem assentiri probabilioribus.*

XI. Quin immo dum occurrunt intellectui rationes æquales, & paria motiva pro utraque parte contradictionis, tunc nullum esse possibilem assensum, sed intellectum necessario manere dubium, & hæzere, aut fluctuare inter utramque partem; atque in hac ipsa æqualitate motivorum consistere dubium proprie dictum, prout ex Philosopho, & D. Thoma tradunt communiter Summistæ, inter quos Sylvester verbo *Dubium*, ita illud definiens: *Dubium secundum Philosophum, ut D. Thomam est contrariarum rationum æqualitas.* Consentiunt communiter nostri DD. Suarez 1. 2. disp. x. sect. v. num. 1. & Tom. IV. in III. Part. disp. xxii. sect. ix. num. 7. Vasquez 1. 2. disput. lxxvii. num. 9. Sanchez Lib. II. de matris. disput. xlii. au. 5. 8. & 16. Conich disput. xxxiv. de sacram. dub. x. num. 82. cap. x. Bretferus Lib. IV. de consc. cap. 1. & alii passim. Immo, & quod plus est, quando intellectus habens utrinque rationes fere pares, propter aliqualem tamen excessum alteri parti assentitur, tunc assensum usque adeo esse levissimum, ut vix percipi possit, & potius fore suspensionem quam iudicium: quia potius se habet ut quædam propensio, & inclinatio, quæ proprie appellatur suspicio, quam ut vera determinatio iudicii ad unam partem, quæ vere tollat dubietatem: est expressissima, & formalissima sententia P. Vasquez disput. lxxvii. cap. 11. & Thom. Sanchez Lib. I. Sum. cap. x. num. 4. & Filiucii tract. xxi. cap. iv. num. 146. & Baldelli Lib. IV. disput. vii. num. 3. Cum ergo tota discordia inter patrem Esparza, & Auctorem consistat præcise in hoc puncto, quod velit P. Esparza, intellectum posse opinari, & credere verum esse id quod inspectis undique omnibus, non apparet esse verisimilius, aut probabilius, sed æque aut minus probabile quam oppositum; & in hoc quidem puncto, a quo solo putat Esparza pendere totam resolutionem de usu, vel non usu opinionum æqualiter, aut minus probabilium, habeat ille contra se omnes fere Societatis DD. patet evidenter, Auctorem libri &c. longe minus dissidere a communi nostrorum sensu quam dissidet P. Esparza; & con-

consequenter non fuisse iustum & æquum, sed potius iniustum & abominatione alienum, quod ex hoc capite librum reprobaverit, & invidiam ei. conflaverit apud nostros.

XII. Ex quo etiam obiter patet, quam vana sit ea gloriatio, qua P. Esparza in fine suæ Appendicis art. 233. iactat se habere doctrinæ suæ patronos Suarium, Vasquezium, Lessium, Thomam Sanchez, Azorium, Salas, Card. de Lugo, Granadum, Tannerum, Laymanum, Filiucium, Baldellum, Reginaldum, Sfortiam Pallavicinum &c. quibus deinde contraponit duos tantum e Societate nostræ contrariæ sententiæ Auctores, Paulum Comitolum, & Andream Bianchi, eosque indigne tractat, & vult haberi tamquam degeneres, nullius nominis, aut momenti. Nam certe, si non hæreamus in sola superficie, sed rem ipsam serio, & sincere consideremus, constat evidenter P. Esparza longe magis dissidere ab omnibus illis Societatis nostræ Doctoribus, quam ab illis dissideant Comitulus, & Andreas Bianchi; ita ut etiam discamus, quantum sit in rebus inane. Nempe omnes fere unanimiter docuerunt, intellectum non posse speculative amplecti, iudicare, & approbare ut veram opinionem quam agnoscit esse minus probabilem, sed tamen ad operandum ex opinione minus probabili, & minus tuta, relicta probabiliore, & tutiore, sufficere iudicium modale, vel reflexum de sola ipsius probabilitate, neque opus esse ut opinemur illam esse veram; quin immo licitum esse unicuique sequi aliorum opinionem probabilem, contra propriam probabiliozem, & quam ipse reputat veram, non exuendo opinionem suam propter aliorum auctoritatem, sed illam retinendo. Ita enim sententiam suam expriment Vasquez, Sanchez, Lessius, Layman, Azorius, Granadus, Tannerus, Beccanus, Baldellus, Reginaldus, Pallavicinus, Antonius Perez, & communiter omnes, qui docent, licitum esse uti opinione minus probabili, & minus tuta. Quod adeo verum est, ut etiam illi pauci qui existimaverunt, intellectum posse assentiri propositioni minus probabili, cognitæ ut tali, ut Salas, & Oviedo, nihilominus stant, id nihil referre ad controversiam moralem de praxi, & usu opinionum minus probabiliū: quia, ut aliquis prudenter concludat licitum sibi esse hoc, aut illud, non putant esse necessarium iudicium quo veritati opinionis assentiat; sed sufficere iudicium quo assentiat illius probabilitati. Huic au-

tem doctrinæ ex toto, & in totum, & quasi ex diametro opponitur P. Esparza. Nam ipse totus in eo est ut probet, intellectum posse assentiri propositioni cuius oppositam existimet esse æque, aut magis probabilem; & ab hoc solo pendere vult totam hanc controversiam de usu opinionis probabilis; & latissime reicit sententiam illam ab omnibus fere nostris receptam, quod possit aliquis sequi opinionem aliorum probabilem contra propriam, quam ipse tenet ut probabiliozem, & veram: ac demum statuit, non sufficere iudicium de sola probabilitate, sed requiri iudicium de veritate opinionis; ita ut neque Deus de potentia absoluta dispensare possit cum aliquo, ut liceat ei agere iuxta opinionem aliorum probabilem quod ipse opinatur, ac iudicat esse illicitum directe, ac per se. At Comitulus, & Andreas Bianchi solum dissentiant in hac posteriore parte a communi nostrorum doctrina: nam tenet id ipsum quod tradit P. Esparza, nempe ad licitum usum opinionis probabilis minus tute necessario requiri ut operans existimet illam esse veram. De reliquo autem consent cum communiore nostrorum, & Thomistarum sententia, intellectum non posse assentiri propositioni cuius oppositam videt esse æque, aut magis probabilem, in quo solum discordant a P. Esparza. Ergo immerito P. Esparza iactat se habere pro sua sententia præclaros illos omnes e Societate viros, quibus ipse in omnibus adversatur; & immerito carpit Comitolum, & Andream Bianchi, qui solum ex una parte illis dissentiant, in qua pariter ipse dissentit.

XIII. Demum ex hoc ipso colligitur reprobanda omnino esse censuram qua P. Esparza reprobavit editionem libri de recto usu opinionum probabilium. Nam in eo libro quid tandem est quod P. Esparza displicuit? Sane non aliud, nisi quod Auctor doceat, intellectum non posse serio, & sincere iudicare, & approbare ut verum, illud cuius oppositum videt esse æque probabile, aut probabilius. Nam contra hoc solum militant argumenta omnia quæ ex hac doctrina censentur secutura. De reliquo autem P. Esparza non reprobat, sed approbat potius consequentiam Auctoris; sicut etiam laudat in sua appendice articulo 141. consequentiam Mercori, Ioan. Baptistæ Gonet, & aliorum, qui negata hac libertate opinandi æque, aut minus probabilia, intulerunt inde, neminem posse, salva conscientia, sequi opinionem quæ minus probabilis ab eo esse cognoscitur,

relieta probabiliore, & tutiore. Quo posito, quis non videat iniustum fuisse reprobare librum ullius ex nostris propter hoc solum quod doceat, intellectum non posse assentiri propositioni cuius oppositam videt æque, aut magis probabilem esse? Nam innumeri intra & extra Societatem id ipsum docent, & plurimi tenent rem esse certam, & evidentem: & argumenta omnia, quibus oppositum suadere conatur P. Esparza, facillimam habent solutionem. Ego certe non dubito Societati universæ reprobendam esse censuram, si semel ratio, & causa innotuerit propter quam P. Esparza eam tulit: sicuti iam pridem aliqui valde mirati sunt, quod tot, & primarii Scholæ nostræ Auctores negaverint intellectui facultatem opinandi quæ videt esse minus verisimilia, & quæ magis ei apparent falsa quam vera: nihilominus P. Esparza ita additus fuerit opinioni oppositæ, ut omnes suas de opinionibus probabilibus circa conscientiam resolutiones super hoc solum fundamentum edificaverit ea adhæsione, ut contrarias nullo modo approbare voluerit.

Sed veniamus iam ad incommoda quæ a Revisoribus contra doctrinam libri de recto usu opinionum probabilium fuerunt adducta.

§. I I.

Ad primum incommodum a Revisoribus obiectum de virtute obedientie labefactanda,

Responsio.

XIX. **D**icunt PP. Revisores, ex allegata superioris doctrina libri multa incommoda secutura, quorum nonnulla subiiciunt. Primum est, inquit, cum Superior præcipit aliquid quod subdito probabilis videatur esse illicitum, teneri subditum non obedire, & peccare, si obediat. Hoc autem est contra PP. & spiritualis vite magistros, qui docent verum obedientem debere obedire in omnibus in quibus nihil evidenter Deo contrarium præcipitur. Respondet Auctor, teneri subditum querere rationes & motiva quibus probabilior illi fiat Prælati opinio. Sed quid, si querat, & non inveniat: tenebitur ne obedire? Auctoritas, inquit, præcipient: faciet illi probabilis id quod præcipitur. Quasi vero auctoritas superioris, qui non raro est minus doctus quam subditus, præponderet rationibus in contrarium, & auctoritati doctiorum hominum, quorum sententiam subditus sequitur, tamquam sibi probabilior. Hactenus

illi, vel loco omnium P. Esparza, cui ceteri subscribere.

Ad hanc obiectionem respondetur 1. rem esse admiratione, & stupore dignam, quod P. Esparza potuerit hac ratione moveri ad reprobandum librum de recto usu, &c. post typis datam appendicem suam ac quæstionem de usu licito opinionis probabilis. Nam ipse late docet ab articulo 153. fieri omnino non posse ut aliquis aliquando licite utatur opinione minus tuta, quæ certo, & indubitanter sit apud ipsum minus verisimilis, aut probabilis quam opposita. Ergo, cum Superior præcipit aliquid quod subdito probabilis videtur esse illicitum cum notabili, & claro probabilitatis excessu, tunc subditus iuxta ipsum non tenebitur, nec poterit obedire, & peccabit, si obediat: & tamen licet una opinio sit palam probabilior altera; non ideo habetur certitudo & evidentia de re ipsa, ut est omnibus notum: neque opinio Prælati censeferi debet evidenter falsa; licet videatur, & sit evidenter minus probabilis quam opposita. Quomodo ergo salvat P. Esparza, quod ait docere PP. & spiritualis vite magistros: nempe, verum obedientem debere obedire in omnibus in quibus nihil evidenter Deo contrarium præcipitur? Si dicat, auctoritatem Prælati efficere ut iam opinio subditi non debeat ab ipso haberi tamquam indubitanter probabilior; hoc ipsum est quod docet Auctor libri de recto usu opinionum probabilium. Quomodo ergo illum damnat, ac reiicit? Nam evidens parem esse utriusque, aut simillimam causam. Unde sive accusat alterum, se criminatur; sive se purgat, defendit eum quem criminari videtur; ut in re simili ait S. Augustinus.

XV. Respondetur 2. perperam oblii eiusmodi absurdum de virtute obedientie labefactanda contra eam sententiam quæ docet inter contrarias DD. opiniones tutiorem & probabilioram sectandam. Nam potius videtur hæc sententia tenenda, ut virtuti obedientie melius consulatur, sicut & observantia divinorum mandatorum. Si enim liceat opinionem minus probabilem sequi, tutiore, & probabiliore neglecta; utique iam subditus non tenebitur obedire Prælati, quoties probabile sit illicitum esse quod præcipit. Sequela patet: quia in ea sententia hoc principium universale, quasi certum, statuitur, nempe: *si detur opinio probabilis, dicens in aliquo casu non teneri subditum obedire Superiori, tunc subditum, qui credit eam opinionem esse probabilem, non teneri obedire, licet possit*

quia potest alteram opinionem tuto sequi. Ita notavit Thomas Sanchez Lib. VI. in Decal. cap. III. num. 7. & Castropalaus Part. I. disp. II. punct. 6. num. 1. ubi ait, *de hoc non esse controversiam, quippe cum detur opinio probabilis ex parte subditi, quod non teneatur obedire, etiamsi contraria sententia sit probabilior.* Aliunde vero extat opinio plurium AA. quod subditus non teneatur Superiori præcipienti obedire, quando opinionem probabilem habet, illicitam esse rem imperatam. Hoc enim esse valde probabile tuetur ibidem Castropalaus num. 5. Immo & hanc esse probabilioram sententiam defendit P. Franciscus de Lugo Part. I. cap. III. §. 13. num. 19. eamque ut absolute veram tradit, & latissime probat Ioannes Sanchez in select. disp. xxxiii. per totam, qui *videndus est*, inquit Diana II. P. tract. XIII. ref. 10. *est enim vir doctissimus, & accuratissimus.* Idem tenet Petrus de Ledesma tract. de statibus, ubi de Religiosis in communi cap. IV. quem refert etiam Diana ubi supra. Item P. Stephanus Spinola in opusculo de electione opinionum disp. ultima sec. IV. per totam. Ianuarius Part. I. Resol. mor. resol. 44. Biragus de regimine Regular. Part. III. disp. xxx. Rochaful in praxi Theolog. mor. Part. III. Lib. III. dub. XIV. num. 146. quorum omnium rationes, & argumenta affert Diana Part. IX. tract. VIII. resol. 45. Ac denique id ipsum approbat Escobar Lib. II. Theolog. mor. sec. 2. probl. 23. Quæ cum ita sint, pater evidenter, ex incommodo adducto a PP. Revisoribus concludi potius oppositum eius quod intendunt.

XVI. Fortasse dicent PP. Revisores, eiusmodi opinionem sibi non probari, neque videri satis probabilem. Sed quid inde? An ne ipsorum iudicium est regula authentica probabilitatis? An non ea opinio visa est valde probabilis, immo & probabilior suis Auctoribus? An non iis qui eos Auctores maximi ducunt? An non videatur probabilis indoctoribus illis omnibus qui audiant eam esse opinionem tot Auctorum piorum & gravium? Certe qui probabilitatem, ut sic, securam agendi regulam esse voluit, male poterunt in hac parte consulere virtuti obedientie. Quid enim refert quod in hac quæstione particulari defendant subditum teneri obedire, quoties non certo constat illicitum esse quod præcipitur? si tamen ex illa regula sua

generali, quod liceat sequi quamlibet opinionem, etiam minus probabilem, & minus tutam, approbant demum illud ipsum quod reprobant; & beneficio probabilitatis faciunt in praxi licitum, & tutum quod speculative & directe docent esse illicitum, & periculosum.

XVII. At vero Auctor libri de recto usu opinionum probabilium longe abest ab hæc & similibus opinionibus laxis, quibus subditi possunt Præpositorum præceptis illudere. In primis enim ipse non approbat, neque sequitur sententiam Adriani, quam secutus est etiam ex nostris P. Ludovicus Schildere tract. II. de conscientia formanda cap. IV. num. 17. nempe subditum probabiliter opinantem, quod actus imperatus sit illicitus, nec teneri, nec posse obedire; sed potius tuetur, & probat sententiam oppositam: ait enim, eum & posse, & debere obedire, ac iudicium suum Superioris iudicio submittere in omnibus in quibus peccatum manifeste non cernitur; ut docet S. P. N. Ignatius in aurea obedientie epistola. Multo minus approbat quod docuerunt Castropalaus, Franciscus De Lugo, Ioannes Sanchez, Petrus Ledesma, Stephanus Spinola, Ianuarius, Biragus, Rochaful, & Escobar supracit. nempe, cum probabile sit illicitum esse quod præcipitur, non teneri subditum obedire, etiamsi tuta conscientia possit. Quibus etiam in hac parte consentit P. Ludovicus Schildere ubi supra, dicens: *subditum probabiliter opinantem illicitum esse quod præcipitur, non posse obedire, & ut possit, non teneri.* Quæ sententia valde præiudicat obedientie debitæ. Si enim subditus Superiori præcipienti potest obedire, iam teneretur obedire; nisi forte ex alio capite certo constet quod res imperata potestatem Superioris excedat. Multo minus approbat Auctor sententiam illorum qui dicunt, in dubio an res præcepta sit licita, teneri quidem subditum obedire; secus in dubio an excedat regulam, & limites potestatis. Nam potius, ut bene dicit Thomas Sanchez Lib. VI. in Decal. cap. III. num. 4. minorem auctoritatem habet Superior in res de quarum honestate dubitatur, quam dum solum dubitatur an excedant limites suæ iurisdictionis. Ergo si in illis teneretur subditus obedire, a fortiori in his. Denique non approbat quod cum Thoma Sanchez, Salas, & aliis docet Castropalaus tract. I. disp. III. pag. 13. in fine, nempe in dubio, an præceptum sit

fit de re licita vel illicita, & supra iudicantis potestatem, cuius tamen executio sit facilis, teneri subditum obedire; secus autem, si res sit valde molesta, & difficilis. Per hoc enim non consulitur honestati, & virtuti obedientiæ; sed libertati potius, & commoditati.

XVIII. Atque, ut optime advertit Card. de Lug. Lib. III. Resp. mor. dub. 19. num. 22. ex P. Suarez Tom. IV. de Religione Lib. IV. de instituto Societatis cap. xv. num. 26. & sequenti, Patres, & magistri rerum spiritualium, dum laudant, & exigunt in subditis obedientiam cæcā, ita volunt eam esse cæcā, ut excludat prudentiam carnis, non ita ut excludat prudentiam spiritualem, & supernaturalem, cum enim sit virtus, debet dirigi a regula prudentiæ, quæ circumspicere debet, an illud opus sit contra præceptum Dei, vel alicuius Prælati superioris. Non ergo debet subditus considerare, an opus illud sit utile, vel inutile, commodum, vel incommodum, & alia eiusmodi. Et in eo sensu Bernardus, & Bonaventura apud eundem Suarez exigunt obedientiam *indiscretam, vel insipientem*. Debet tamen considerare, an sit licitum, vel illicitum: & in hoc sensu S. Thomas 2. 2. quæst. civ. art. 5. ad 3. reprobatur obedientiam indiscretam. Unde esset vitiose indiscreta, & temeraria obedientia quæ poneret opus præceptum cum dubio perseverante, an id esset contra divinum præceptum, vel ipsius Ecclesiæ. Hæc ibi Cardin. de Lugo. Quare velle ut in dubio, an sit licitum quod præcipitur, subditus obedire teneatur, si res sit facilis; secus autem, si sit valde difficilis, & incommoda; hoc sane est magis attendere ad rationem commodi quam honesti, & obedientiam exigere cæcā, ubi magis oportet esse oculatam, & facere illam oculatam, ubi oportet esse cæcā.

Eiusmodi autem opiniones in particulari ita reprobatur Auctor Lib. de recto usu opinionum probabilium, ut neque illas approbet indirecte, & in genere, beneficio solius probabilis, uti alii faciunt. Non enim probat, sed improbat ante omnia illam regulam generalem: *Si detur opinio probabilis, dicens in aliquo casu non teneri subditum obedire Superiori, tunc subditum, qui credit eam opinionem esse probabilem, non teneri obedire, licet possit: quia potest alterutram opinionem tuto sequi*. Hæc enim regula supra quamlibet opinionem

particularem est obedientiæ exitiosa; cum omne illud quod in particulari censetur minus probabile, & minus tutum, beneficio illius fiat statim in praxi licitum, tutum, & innoxium. Evidens ergo est, Auctorem libri de recto usu opinionum probabilium longe melius consulere virtuti obedientiæ quam qui approbant usum cuiuslibet opinionis minus probabilis, & minus tutæ.

XIX. Tertio igitur & directe respondetur, subditum antecederet opinantem, vel probabilius iudicantem rem præceptam esse illicitam, absolute posse, ac debere obedire Prælati, non quidem retinendo opinionem suam, ac iudicium, quo vel absolute, vel probabilius existimabat rem esse contra præceptum divinum: sic enim peccaret agendo contra conscientiam propriam; neque item formando dictamen conscientiæ, quod potius debeat hominibus obedire quam Deo, aut quod obediendum absolute sit homini, etiam cum Deo contraria præcipit; quod esset dictamen stultum, & impium: neque item existimando, Deum ipsum voluisse per quamdam voluntatem secundariam, & consequentem ut leges suæ tandem solum valerent, & obli-garent, quamdiu non adesset probabilitas in contrarium, prout magnus quidam Probabilista somniavit: hoc enim est intolerabile paradoxum, & nova, atque hæcenus inaudita divinarum legum relaxatio, & everfio: sed deponendo opinionem suam, & iudicium suum Superioris iudicio humiliter submittendo, ita ut nullatenus credat, Superiorem falli, & in suo præcepto errare; sed credat potius, Superioris præceptum esse rectum, & quod præcipitur, esse reipsa licitum, & expediens. Ita enim & obedientiam debitam in eo casu, & modum obediendi præscribit, & explicat uno verbo P. Suarez Lib. VI. de Legibus cap. VIII. *Quia subditus, inquit, debet suum iudicium deponere, ut est communis doctrina, & in praxi necessaria*.

XX. Ad replicam vero PP. Revisorum; nempe, *fieri posse ut subditus non inveniat rationes, & motiva quibus probabilior illi fiat Prælati opinio; & auctoritatem Superioris minus docti non præponderare rationibus in contrarium, & auctoritati doctiorum hominum, quorum sententiam subditus sequitur tamquam sibi probabilior: respon- deo, id non esse satis circumspicte dictum, neque omnino videri pium ac tutum; quia*

nullo

nullo modo concordat cum cælesti epistola S. P. Ignatii de obedientiæ virtute; sed in omnibus ab illa discordat. Nam 1. inter rationes, & modos quos S. P. proponit, ut iudicium subditi cum iudicio Superioris conformetur, expresse assignatur hic, ut quod Superior mandat, vel sentit, defendere semper apud animos nostros studiose nitamur, improbare autem nequaquam; ad quod proderit bene animatos, affectosque esse ad id omne quod ipse iusserit. Supponit ergo S. P. subditis bene animatis, & affectis erga Superiorum iussa, & serio, ac sincere, & studiose nitentibus approbare quod iubent, numquam defutura esse motiva, & rationes quibus Superioris iudicium probabilius illis fiat, & magis probandum videatur. Ergo replica illa, & opinio PP. Revisorum: *Quid, si subditus querat rationes, & motiva, ut probabilius fiat quod Superior præcipit, & non inveniat? directe, & aperte est contra id quod S. P. supponit, & tradit*. 2. Quia etiam aliæ rationes in particulari deessent, sufficere tamen debent rationes illæ generales quibus S. Ignatius, probat ex Dei promissionibus, atque ex dictis, & factis Sanctorum, modum assequendi reipsa voluntatem Dei esse voluntatem Superioris. Item illæ quibus probat, Superioris præcipientis vocem, non secus ac Christi vocem, excipiendam. Inde enim habetur, auctoritatem Superioris præponderare debere quibuscumque rationibus in contrarium. 3. & præcipue: nam S. P. Ignatius non exigit a subditis conformitatem iudicii cum Superiore propter doctrinam, & prudentiam Superioris, sed propter alias rationes diviniore, & superiores; neque vult ullam fieri a nobis differentiam, & ne considerari quidem, an Superior habeat magnas sapientiæ, aut bonitatis, aut prudentiæ dotes, vel non habeat. Quomodo ergo dicunt PP. Revisores, *auctoritatem Superioris, qui non raro est minus doctus quam subditus, non præponderare rationibus in contrarium, & auctoritati doctiorum hominum, quorum sententia videbatur subdito probabilior ante Superioris præceptum? Quasi vero, ut iudicium subditi cum Superioris iudicio congruat, oporteat attendere, & videre, an sit in Superiore maior, aut minor doctrina, & prudentia quam in subdito, vel in aliis. Nihil omnino dici poterat magis capitaliter adversum cælestem doctrinam S. P. Ignatii in epistola de obedientia. Nam ibi num. 7. hoc maxime vult, Societatis homines ita esse in obedi-*

tia, & abdicatione voluntatis, atque iudicii conspicuos, ut numquam intueantur personam ipsam cui obediunt; sed in ea Christum Dominum, cuius causa obediunt: „Siquidem Superiori (inquit) nec si prudentia, bonitate, ceterisque quibuslibet divinis donis ornatus, instructusque sit, propterea obtemperandum est; sed ob id solum quod vices Dei gerat, eiusdemque auctoritate fungatur, qui dicit: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*: nec contra, sive consilio, aut prudentia minus valeat, quidquam idcirco de obedientia remittendum, quatenus ille Superior est, quando illius personam refert cuius sapientia falli non potest, supplebitque ipse quidquid ministro defuerit.

XXI. Hinc vero, quando agit de via, & modo conformandi iudicium proprium cum Superioris iudicio, totus in eo est ut persuadeat subditis, iudicium Superioris esse reipsa conforme voluntati, & sapientiæ Dei; non autem iudicium suum, aut opinionem suam: & semper abstrahit a maiori vel minori doctrina Prælati, cuius ne ullam quidem rationem habere vult; proponit vero alia argumenta, & motiva diviniore, & magis infallibilia. Primum, inquit, *illud est, ut, quemadmodum initio dixi, non intueamini in persona Superioris hominem obnoxium erroribus, atque miseris, sed Christum ipsum, qui est sapientia summa, bonitas immensa, caritas infinita, qui non decipi potest, nec vos vult ipse decipere. Et quoniam confici vobismet estis, vos Dei amore inquam obedientiam subisse, ut in Superioris voluntate sequenda voluntatem divinam certius sequeremini, nolite dubitare quin pergat fidelissima Domini caritas eorum ministerio, quos nobis præfecit, vos deinceps gubernare, & rectis itineribus ducere &c.* Altera est ratio, *ut quod Superior mandat, vel sentit, defendere semper apud animos vestros studiose nitamini, improbare autem nequaquam &c.* Postrema subiiciendi ratio est, *cum facilius tutiorque, tum etiam apud SS. PP. in more posita, ut statuatis vobiscum ipsis, quidquid Superior præcipit, ipsius Dei præceptum esse, & voluntatem: atque ut ad credenda, qua catholica fide proponit, toto animo, assensuque vestro statim incumbitis; sic ad ea facienda quæcumque Superior dixerit, cæco quodam impetu voluntatis parendi cupida sine ulla prorsus disquisitione feramini*. Hæc ibi S. P. quæ omnia egregie probat, & confirmat auctoritatibus Scripturæ, & testimoniis, & exemplis Sanctorum.

XXII.

XXII. Non ergo sanctissimus obedientia Doctor ullibi dicit, aut insinuat, nihil interesse, siue Superior erret, siue non erret, siue bonum dicat malum, siue malum bonum. Nullibi dixit, etiam si Superior falsa opinione deceptus præcipiat aliquid re ipsa malum, & a Deo prohibendum; tamen, cum eius opinio falsa, manifeste falsa non fuerit, sed aliqua ratione probabilis, tunc virtute illius probabilitatis derogari præcepto divino, ita ut iam non habeat ullam vim obligandi, & sic salvam esse obedientiam. Procul abest ab inaudito illo, & novo cuiusdam Probabilistæ commento, qui docet, Deum subieciisse leges suas opinionibus probabilibus hominum, etiam falsis, ita ut per voluntatem quandam secundariam, & reflexam, quam vocat, approbet illud ipsum quod per suam legem directam damnat, ac prohibet; velique Deus ipse ut minor etiam probabilitas opinionis falsæ, cognitæ ut talis, prævaleat divinæ legi, & vim omnem ligandi ab ea tollat; & sic licitum faciat quod vere est & probabilis agnoscitur esse directe ac per se divina lege damnatum. Nam hoc quid aliud esset quam Deum, sapientiamque divinam spoliari primatu suo in gubernando, & dirigendo mores hominum; atque sic invertere totum rerum ordinem, efficereque, ut non ratio, & voluntas humana rationi, & legi divinæ subordinata esse debeat; sed ratio, & voluntas Dei subiiciatur, & subordinetur opinionibus probabilibus nostris, etiam falsis? Hæc certe est inordinata illa perverio, aut maior ea quam S. P. Ignatius in eadem epistola de obedientia virtute detestatur, & exprobrat iis qui Superioris voluntatem, quam pro divina ducere deberent, ad suam detorque nituntur. *Id enim esset, inquit, non voluntatem nostram divinæ conformare; sed divinam potius nostræ voluntatis norma regere velle, eiusdem divinæ sapientie ordinem invertentes.* Nullibi ergo ad stabilendam obedientia virtutem hoc privilegio minoris probabilitatis utitur, ut licitum faciat quod verius, & probabilis creditur esse illicitum; sed unice revocat subditum ad obediendum in omnibus suo Superiori: quia illud per se loquendo censeri debet re ipsa licitum, & æquum, & voluntati, ac legi Dei conforme, quod iubet (ubi peccatum manifeste non cernitur:) & hæc est via tutissima assequendi veritatem, & conformitatem nostræ voluntatis, & rationis cum voluntate, & sapientia divina. Ita idem S. P. docet III. Part. constit. cap. I. §. 23. dicens,

necessarium valde esse ut omnes perfectæ obedientia se dedant, Superiorem, quicumque ille sit, loco Christi Domini nostri agnoscetes, & voluntatem, ac iudicium suum cum eo quod Superior vult, & sentit, in omnibus (ubi peccatum non cerneretur) omnino conformantes: proposita sibi voluntate, ac iudicio Superioris pro regula sua voluntatis, ac iudicii, quo exactius conformentur primæ ac summæ regulæ omnis bonæ voluntatis, ac iudicii, quæ est æterna bonitas, & sapientia.

XXIII. Unde obiter patet, quam sit non solum aliena a sensu, & mente S. P. Ignatii, sed etiam ei directe contraria sententia illa cuiusdam Scriptoris de regula conscientia pag. 38. num. 124. quam PP. Revisores videntur secuti. Ait enim ille, præceptum Superioris minus docti non posse ullo modo efficere ut probabilis appareat subdito id quod antecederet ad præceptum apparebat minus probabile: quia præceptum nec naturam rei mutat, neque auget auctoritatem Superioris, neque ullum argumentum infert ad præsumendum quod ideo rectius sentiat, quia præcipit. Itaque si quis intendat, præceptum Superioris universaliter reddere directam rei veritatem verisimiliorem subdito, proculdubio errat: quia manifestum est, inquit, præceptum nullam ad hanc apparentiam mutantem vim habere. Hæc ille ad verbum. Quæ certe non videntur in Societate toleranda: quia potius evacuatur totam quantam cælestem, & irrefragabilem doctrinam SS. P. N. quæ est etiam communis doctrina SS. Patrum. Nam hoc modo plus datur auctoritati præcipientis in ordine ad iudicandum rem præceptam esse sanctam & iustam, & voluntati divinæ conformem, quam amico, aut Theologo privato consulenti, & approbanti aliquid tamquam probabiliter honestum: quin etiam ad hunc effectum minor est auctoritas Superioris quam cuiuscumque alterius privatæ personæ, si Superior sit minus doctus. At hoc non est Superioris vocem, & iussa perinde ac Christi vocem excipere: non est Superiorem quicumque ille sit, loco Christi Domini agnoscere; prout S. P. Ignatius præscribit, & probat ex Apostolo ad Ephes. VI. ubi iubet servos obedire dominis suis, sicut Christo; & ex verbis Domini, Lucæ X. Qui vos audit, me audit: & ex Bernardo, aliis Patribus: nam quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est quam si præcipiat Deus, inquit Bernardus Lib. de præcept. & disp. & infra: Ipsius proinde,

proinde, quem pro Deo habemus, tamquam Deum in his quæ aperte non sunt contra Deum, audire debemus. Ergo per illum dicendum evacuatur prorsus doctrina tradita a B. Patre Nostro Ignatio, & a Sanctorum Patribus; immo & ab Apostolo, & ab ipso Christo Domino tradita. Minor patet: quia negari non potest præceptum Superioris, etiam minus docti, esse rationem magni momenti, ut nobis videatur iam probabilis, immo & absolute censeri debeat re ipsa verum, rectum, & honestum quod iubet, si vere ipsum loco Christi Domini agnoscimus, & vocem eius, tamquam Dei vocem, excipimus: siquidem illius personam refert, & eius loco nobis est, cuius sapientia falli non potest, supplebitque ipse quidquid ministro defuerit; ut præclare arguit B. P. N. Ignatius.

XXIV. Deinde, si non intueamur in persona superioris hominem obnoxium erroribus atque miseriis, sed Christum ipsum, qui est sapientia summa, bonitas immensa, caritas infinita, qui nec decipi potest, neque eos vult ipse decipere; cum aliunde ipsius Dei amore, & ad hunc prorsus finem obedientia iugum subierimus, ut Superioris voluntatem sequendo, voluntatem ipsam divinam certius sequeremur; sane fiducia bonitatis, & providentiæ non videtur dubitandum, quin ministerio eorum, quos nobis præficit, & quibus, tamquam sibi ipsi, voluit nos morem gerere, ita nos regat, & veris itineribus ducat, ut servando hanc regulam obediendi in omnibus quæ cum peccato manifeste coniuncta non sunt, numquam re ipsa erremus, nec deviemus a prima, & summa regula omnis rectitudinis, quæ est ipsa æterna Dei ratio, & sapientia. Itaque etsi absolute falli possit Superior; tamen id non est umquam in particulari præsumendum, nisi de eo constet, eo quod singulari modo a Deo dirigatur, utpote ab alio in via salutis dirigendos constitutus. Hæc autem ratio non militat in quolibet alio privato Theologo, ex opinione sua probabilis consulente, & approbante aliquid ut licitum, quod tamen ex aliorum sententia probabilis iudicatur esse illicitum. Neque umquam S. Ignatius hanc regulam tradidit, ut cuilibet etiam prudenti, & perito statim & sine ulla disquisitione assentiamur etiam contra alios vel eiusdem, vel superioris notæ, & auctoritatis, qui censent rem esse illicitam: sicut iubet VI. Part. constit. cap. I. Superiori in omnibus obe-

dire, omnia iusta esse nobis persuadendo, ac iudicium nostrum contrarium cæca quadam obedientia abnegando. Neque ulli Sanctorum Patrum approbarunt, ut sine omni alia disquisitione credatur rectum, & honestum quod ab aliquibus tale esse dicitur, quando alii & sapientia, & numero pares, aut maiores tradunt esse malum, ac divina lege prohibitum: sicuti universim laudant, & consulunt cuilibet subdito, præsertim Religioso, ut vel sola auctoritate Superioris commotus sibi persuadeat bonum, & expediens id esse quod iubetur facere; etiam quare, & quomodo id bonum, & expediens sit, ipse non videat. Evidens ergo est, præceptum, vel ordinationem Superioris, quicumque ille sit, magnam vim & momentum habere, ut probabilis, immo ut unice probandum iam appareat subdito, quod antea minus probabile ipsi apparebat: quia, ut Suarez exp esse notat Lib. IV. de Relig. cap. XV. num. 21. ipsa auctoritas Superioris probabilitatem alterius partis multum auget. Ergo Scriptori ille negans præceptum Superioris universaliter reddere directam rei veritatem verisimiliorem subdito, proculdubio errat: & quod ait, manifestum esse præceptum ad hanc apparentiam mutantem nullam vim habere, potius est manifeste falsum.

XXV. Sed inquiet aliquis: quid, si subditus dicat se non posse opinionem suam deponere, & rem imperatam videri sibi illicitam? an ideo tunc non tenebitur obedire? Respondetur: si subditus malitiose prætextus querat, non dicet rem esse dubiam; ut bene notat Cardin. de Lugo Lib. VII. Respon. Mor. cap. XVIII. in fine, neque se opinari illicitum esse quod iubetur, sed esse manifestum peccatum: quo casu omnes ab obedientia excusantur. Et si quis non sit bene affectus, & animatus erga Superiorum iussa, nihil facilius quam decipi, vel decipere seipsum, existimando evidenter malum quod non est tale: sicuti & hæretici sentiunt de præceptis Ecclesiæ. Dicendum ergo est, si subditus, vel quia non est bene animatus & affectus erga Superiorem, & erga omne id quod Superior iubet, vel ex vitiosa aliqua pertinacia, & nimia adhæsiōne ad suum proprium iudicium, non deponat opinionem suam, & fallatur, putans non esse licitum quod præcipitur; sicuti semper præsumendum est ipsum revera falli, & non Superiorem, nisi de opposito certo constet, tunc nullo modo

ab inobedientia excusari; sed utroque modo peccare, sive faciat contra propriam suam conscientiam, & opinionem, qua putat illud esse contra præceptum Dei, sive non obediatur Superiori, cum obedire obligatur: quia nimirum ab hac obligatione non absolvitur per errorem conscientie vitiosum & culpabilem. Si vero subditus serio, & sincere, ac studiose nitens approbare quod Superior iubet, & bene etiam conscientiam, quod accedente præcepto Superioris, iam non est pars tutior abstinere ab illa re, sicuti prius erat, sed possit etiam peccatum incurrere non obediendo; nihilominus inculpabiliter perseveret in suo iudicio, & dictamine, quod præceptum Superioris contineat peccatum, & recte iudicet: tunc quidem non tenebitur obedire, ut docet Sanct. Thom. qu. xxvii. de verit. art. 5. quia *ligamen conscientie recte maius est quam præceptum Prælati. Conscientia enim recte obligat, inquit, simpliciter, & perfecte contra præceptum Prælati; ita ut eius obligatio auferri non possit, cum deponi non debeat; & qui eam sequitur, sit immunis a peccato, quantumcumque Prælati præceptum sit in contrarium.* Sed tamen casus ille rarissime contingere potest. Ideoque recte notat P. Suarez Lib. XIV. De Relig. cap. ii. num. 20. Sanctorum Patrum qui dicunt obediendum esse in omnibus rebus, ubi manifeste peccatum non cernitur, moraliter esse locutos; & ideo tradidisse illam regulam, quæ recte explicata vel generalis est, vel tam raram, & extraordinariam patitur exceptionem, ut moraliter absolute statui possit. Adde etiam, neque eiusmodi casum adeo irregularem contingere posse, nisi subditus habeat rationes quæ rem efficiant moraliter saltem, & humano modo certam. Patres autem eiusmodi etiam cognitionem comprehendunt, quoties dicunt obediendum esse in omnibus; quæ non constat, aut certum non est displicere Deo: ut etiam expresse admonet idem Suarez ibi num. 21. in fine. Nam in eo casu, inquit, satis constat, satisque certum est, esto non sit omnino evidenter, sed humano modo certum: & ideo licet verum sit, stante illo iudicio, non debere subditum obedire; nihilominus regula illa recte intellecta generaliter, & sine exceptione vera est.

XXVI. In fine vero notanda sunt duo. Primum est, Prælatos Regulares nunquam iubere nisi sanctissima, de quibus nec opinari possumus quod continuent aliquam in ordi-

nationem, vel peccatum. Utinam aliæ probabilitates, exceptiones, interpretationes, excusationes, & prætextus non quærantur contra præcepta Superiorum, quibus certo constat nullum subesse peccatum; & salva erit obedientia religiosa. Neque enim videmus unquam ab eis præcipi aliquid quod par, vel melior, frequentior, & probabilior apud DD. classicos opinio peccatum esse constituat. Et si talia præciperent, non essent Superiores, sed tyranni: inde enim orientur scandala, & assidua disputationes, & altercationes inter subditos, & Superiores, & dissipatio totius potius disciplinæ religiosæ. At licet fieri posset ut temeritas, & error Superioris præcipientis ea quæ ipse agnoscit probabiliter esse Deo contraria, & a maiori, & meliori parte DD. absolute damnari, tamquam a Deo prohibita, non noceret subdito, nec quidquam de merito ipsius detraheret, quia esset error ipsi inculpatus: nihilominus reum Superiorem efficeret, sicut docet S. Augustinus Lib. XXII. cap. lxxv. *Virum iustum, si sub Rege etiam sacrilego militat, recte posse illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas imperanda, innocentem autem militem offendat ordo servandi.* Certe omnis iurisdicção, & potestas, quam Prælati Regulares habent in subditos, ordinata est in bonum, & profectum spirituales subditorum, & ad promovendum in ipsis perfectionis studium, & voluntatem placendi Deo in omnibus. Hic etiam est proprius obedientiæ finis ex parte subditorum, ut Superioris voluntatem sequendo, voluntatem divinam certius sequantur, proposita sibi voluntate, ac iudicio Superioris pro regula sue voluntatis, ac iudicii, quo exactius conformentur primæ ac summæ regula omnis bonæ voluntatis, ac iudicii, quæ est æterna bonitas, & sapientia; ut præclare docet B. P. N. Ignatius. Everteretur autem hic totus obedientiæ finis & ordo, si in rebus de quibus quæstio est, an sint peccatum mortale, Superior vellet regere subditos per opiniones quæ nec ab ipso iudicantur magis veræ quam falsæ, idest non magis voluntati divinæ conformes quam ei contrariæ. Quare non est timendum ne Superiores ita inordinate procedant, ut velint subditos obligare ad ea quæ probabiliter agnoscunt a Deo esse prohibita, & a maiori,

iori, & meliori parte DD. absolute damnari tamquam mala.

XXVII. Alterum valde notandum est. Quicumque verum obedientiæ religiosæ zelum habet, in primis, & ante omnia oportet ut zelum habeat obedientiæ christianæ, idest illius quam Christiani omnes habere debent respectu mandatorum Dei, & Ecclesiæ, ac summi Pontificis. Hæc enim mandata sunt prior, & potior virtutis obedientiæ materia; & sine hac obedientia frustra erit omnis alia obedientia, & subiectio respectu Prælatorum Regularium. At huic obedientiæ, omnibus Christianis communi, & omnibus necessariæ ad salutem, melius certe consulitur per eam sententiam quæ docet, non esse licitum sequi quamlibet opinionem probabilem faventem libertati contra legem, etiam in occursum alterius probabilioris, aut æque probabilis quæ favet præcepto, quam per eam quæ universaliter approbat usum cuiuslibet opinionis probabilis minus tutæ, etiam si probabiliter sit inde præceptum Dei vel Ecclesiæ, re ipsa violandum. Vix enim ullum est præceptum divinum, & ecclesiasticum, quod non sit mille opinionibus, eiusmodi interpretationibus, limitationibus, & probabilitatibus obnoxium, quibus christiana obedientia, & disciplina valde relaxatur. Ac licet summi Pontifices, præsertim vero Alexander VII. & Innocentius XI. pro pastoralis sua sollicitudine complures eiusmodi opiniones christianæ disciplinæ relaxativas damnaverint, sunt tamen tot interpretationes singularum propositionum, & novæ inde probabilitates exortæ, quæ pontificia decreta labefactant, ut aliqui etiam dixerint omnia prorsus manere in eodem statu quo prius erant. Itaque per eam sententiam, quæ opinionem quomodocumque probabilem, etiam contradicente opposita probabiliori, & tutiori, statuit esse rectam regulam, dubium non est quin præcepta omnia divina, & ecclesiastica magna ex parte evacuentur. Velle igitur eam regulam statuere hoc titulo, ut subditus debeat obedire, quando etiam probabiliter fuerit illicitum esse quod præcipitur, non est obedientiæ consulere; sed sub prætextu obedientiæ relaxationem & libertatem fovere. Neque certe Prælati Regulares ulla ratione velle possunt, strictius ligari subditos legibus suis, & præceptis quam Christus Dominus, & Ecclesiæ, & summi Pontifices obligent suis. Unde Superiores illi

qui vellent pro mandatis Dei valere quidem æque aut minus probabilia, pro suis non item; & nihil ducerent, si constitutiones, & decreta summorum Pontificum laxius interpretentur, & sub prætextu probabilitatis frivolis rationibus eludantur, sua vero vellent sine glossis, & ad litteram custodiri, nullatenus essent in eo laudandi. Ita enim debent observantiam suarum constitutionum, & legum seu præceptorum urgere, & ei diligentissimo studio invigilare, ut tamen non sit minor mandatorum Dei sollicitudo, neque minor cura, & vigilantia in observandis summorum Pontificum decretis & mandatis: hanc enim obedientiam merito ante omnia nobis commendat S. P. Ignatius VI. Part. const. cap. i. præscribens *ut exactissime omnes nervos virium nostrarum ad hanc virtutem obedientiæ in primis summo Pontifici, deinde Superioribus Societatis exhibendam intendamus.*

§. III.

Ad alia tria incommoda quæ ex negata libertate opinandi æque aut minus probabilia Revisoribus secutura videntur,

Responsio.

XXVIII. **T**ria hæc incommoda quæ PP. Revisores subiiciunt contra doctrinam libri de recto usu opinionum probabilium, omnia tendunt contra illud unum doctrinæ punctum, quod liber diligenter tractat, & probat, nempe intellectum non posse, etiam ex voluntatis imperio, absolute opinari, ac iudicare verum quod omnibus inspectis apparet ei æque aut magis probabiliter falsum. Quare optimum vitium est tria illa simul incommoda per modum unius proponere, ac diluere.

Sic igitur aiunt. *Secundo ex doctrina Autoris sequitur falsum esse quod docet S. P. N. Ignatius in epistola de obedientia, ubi ad perfectionem obedientiæ requirit ut subditus conformet iudicium suum cum iudicio Superioris in omnibus in quibus veritatis evidentia vim intellectui non infert. Tunc enim, inquit, potest voluntatis pondere in hanc potius quam in aliam partem inclinari. Ponamus igitur,*

Superiorem præcipere subdito aliquid quod ipse non evidenter, sed probabiliter putet esse illicitum; debet iuxta S. Patrem submittere iudicium suum Superioris iudicio, & obedire ex imperio voluntatis, ut in rebus fidei. Hoc autem negat Auctor fieri posse.

XXIX. Tertio sequitur, nullum fore proprie & formaliter hereticum, dum errat contra fidem. Aut enim suus error videtur illi probabilior veritate opposita, vel e contra. Si primum; assentitur errori, qui videtur illi probabilior. Si secundum; assentitur veritati, & sic in neutro casu erit hereticus. Erit, inquit, quia neglexit inquirere rationes, quibus redderetur veritas fidei sibi credibilis. Ergo error ipse contra fidem non est peccatum hæresis; sed peccatum consistit solummodo in illo neglectu; quod non videtur sufficere, ut quis dicatur formaliter hereticus, & pertinax.

XXX. Quarto sequitur, non dari iudicium temerarium, cum unusquisque iudicet secundum id quod sibi probabilius apparet, nec possit ex levibus fundamentis iudicare ex pravo affectu voluntatis iuxta Auctorem; atque ita ruit commune Philosophorum effatum ex Aristotele: Unusquisque iudicat prout est affectus: experientia quotidiana id ipsum testante. Hactenus illi.

XXXI. Sed ad hæc omnia facilis, & sufficiens solutio erat intolerabile omnino esse, quod Patres Revisores propter eiusmodi argumenta reprobarint librum de recto usu opinionum probabilium. Sunt enim eadem argumenta queis P. Esparza, & alii pauci Scriptores utuntur ad probandum, quod intellectus possit assentiri propositioni cuius oppositam videt esse æque, aut magis probabilem. Quæ tamen omnia etiam communiter afferuntur, & solvuntur ab illis auctoribus qui tradunt sententiam contrariam; & solvuntur quoque late, & fuse ab Auctore libri de recto usu opinionum probabilium. Ostensum autem est supra paragrapho 1. hanc esse sententiam longe communioem inter DD. Societatis, sicut etiam communior est inter Thomistas. Non ergo per hanc causam debuit reprobari liber: quandoquidem certum est, Revisores librorum non debere in reprobandis libris pro regula, & norma sequi doctrinas, & opiniones suas particulares; quinimmo graviter peccaturos contra munus suum & officium, si librum aliquem reproberent propter doctrinam aliquam communissime in scholis receptam,

etiamsi non reputent illam esse veram. Certe non dubium est quin ab omnibus rideretur, & contemneretur ille revisor, vel doctrinæ censor, aut iudex, qui librum aliquem reprobarer, aut prohiberet propter hanc causam, quia scilicet tradit, intellectum non posse absolute iudicare verum quod omnibus inspectis non magis ei apparet verum esse quam falsum: præsertim cum hæc sententia non solum sit longe communior quam opposita; sed etiam censeatur expresse tradita ab Aristotele, ac D. Thoma; & multi non solum probabilioem eam reputent, sed etiam certam, & evidentem. Quare neque opuserat ut ad tria illa incommoda, vel absurda quæ PP. Revisores prætendunt, vel ea sententia sequi, aliquid hic denuo diceretur ultra ea quæ Auctor habet in suo libro; sed tamen ut appareat, quam sit iniusta eorum censura, dicamus etiam denuo aliquid ad singula.

XXXII. Ad illud igitur quod obiiciunt ex doctrina S. P. N. Ignatii in epistola de obedientia, respondeo in primis, manifestam esse imposturam, quod PP. Revisores dicunt, nempe Auctorem negare ea fieri posse quæ a S. Ignatio præscribuntur, scilicet subditum conformare iudicium suum cum iudicio Superioris in omnibus in quibus veritatis evidentia vim intellectui non infert, & consequenter submittere etiam iudicium suum Superioris iudicio, & obedientiæ ex imperio voluntatis, etiam cum Superior præciperet aliquid quod subdito probabilius videretur esse illicitum. Non enim Auctor negat hæc fieri posse, ut falsum illi scribunt; sed potius expresse docet, fieri posse, ac debere. Negat quidem hæc fieri posse eo modo quo P. Esparza imaginatur, ac fingit debere fieri; sed tamen certo & indubitanter affirmat hæc fieri posse, ac debere eo modo legitimo quo id ipsum explicat S. P. N. Ignatius in eadem epistola, a cuius cælesti doctrina quam proculdubio absit sententia PP. Revisorum, constat ex paragrapho præcedenti.

XXXIII. Deinde respondetur, in tota ea obiectione nihil aliud contineri quam meram æquivocationem, & hallucinationem. Prima æquivocatio & hallucinatio est, quod putant idem esse, intellectum voluntatis pondere in hanc potius quam in aliam partem inclinari, ac determinari ad assensum unius præ alia: quæ tamen duo sunt valde inter se diversa, ut patet: quia ex vi motivorum magis inclinatur intellectus in eam partem pro qua

ha-

habet fortiora, & validiora motiva, quam in aliam partem, pro qua sunt motiva debiliora, & minoris ponderis, ac momenti: & tamen quando ex motivis magis inclinatur in unam partem quam in aliam, non ideo intelligitur determinatus ad assentiendum ex vi motivorum; sed indiget voluntatis imperio ipsum determinante. Est ergo verissima, & indubitata doctrina S. P. N. Ignatii, quod licet intellectus non eam qua voluntas pollet, libertate præditus sit, sed natura feratur eius assensus in id quod sibi veri speciem præbet; tamen multis in rebus, in quibus videlicet cognitæ veritatis evidentia vim illi non infert, potest voluntatis pondere in hanc potius quam in illam partem inclinari. Quæ res cum incidunt, debet, quisquis obedientiam profitetur, inclinare se in sententiam Superioris. Sed tamen inde non sequitur, posse intellectum ex voluntatis imperio determinari, ut verum putet quod omnibus inspectis non magis sibi veri speciem præbet quam falsi. Neque id unquam insinuavit S. Ignatius. Solummodo ergo sequitur, ex ea inclinatione voluntatis, & ex affectu, ac studio approbandi quod Superior mandat, ac sentit, intellectum unice applicari posse ac debere ad rationes, & motiva quæ illam partem suadent: quo fiet ut illa pars appareat subdito longe probabilior, & absolute approbati possit, ac debeat; ut paragrapho præcedenti late a nobis explicatum est.

XXXIV. Altera hallucinatio consistit in eo quod facultatem absolutam conformandi iudicium nostrum cum iudicio Superioris confundant cum libertate immediate imperandi nobis assensum cuiuslibet partis, etiam illius quæ minorem speciem veri præbet quam falsi; & putent S. Ignatium immediatam hanc libertatem agnovisse, & tradidisse, quasi voluerit ut subditus approbet, tamquam rectum, & verum, quod Superior iubet, ac sentit, retinendo simul iudicium, quo censeat probabilius tamen esse, & magis prudentiæ, ac rationi consonum quod videtur ipsi subdito quam quod Superior iubet. Quod tamen falsissimum est, & ipsi in primis doctrinæ S. Ignatii, & perfectioni obedientiæ, quam nobis iniungit, evidenter contrarium. Patet 1. quia si S. P. agnovisset hanc libertatem, qua in omnibus opinabilibus liberum nobis sit opinari quamlibet partem contradictionis etiam minus probabilem, ut est mihi modo voluntarium scribere, vel

Conc. Appar. Tom. II.

legere: quorsum esset illum procerium: Videor mihi vos, Fratres carissimi, audire dicentes de virtutis quidem huiusce necessitate, idest idem cum Superiore sentiendi, ita non ambigere; illud vero, ut cognoscatis, vehementer optare, quo pacto ad eius perfectionem pervenire possitis! Nam certe, posita illa immediata libertate, ac facilitate, frivola esset eiusmodi inquisitio, & sollicitudo; sicut si ego quærevem, & vehementer agnoscere optarem quo pacto ad hoc pervenire possim, ut a scribendo, vel legendo cessem. Patet 2. quia S. P. ut propositæ huic quæstioni respondeat, nullatenus ad hanc immediatam libertatem opinandi, & approbandi minus probabilia recurrit: quam tamen obviam, ac brevem solutionem, expeditioemque reddere debuisset, si existimasset hoc fieri posse, præcisè quia volumus. 3. quia, cum modum, & viam tradit quo id fieri possit quod ipse tantopere commendat, ut scilicet subditus iudicium suum conformet cum Superioris iudicio, tres rationes efficacissimas adhibet, quas iam paragrapho præcedenti expendimus, & omnes illæ eo tendunt, ut subditus sibi persuadeat se errare, & non Superiorem, facilius esse subditos falli quam Superiores; ideoque magis esse præsumendam veritatem in Superiorum sensibus quam in nostris. Revocat ergo subditum ad iudicandum cum Superiore: quia hoc est verum, & contrarium falsum; non quia volumus: quasi ad recte iudicandum sufficiat pro ratione voluntas. 4. demum, quia credere vera esse, & recta quæ Superior sentit, ac iubet, censendo simul ea esse minus probabilia, & minus rationi consona quam opposita, proculdubio est contra perfectionem obedientiæ: non enim hæc esset veritatis subiectio, sed simulata credulitas; neque esset æstimare iudicium Superioris supra nostrum proprium iudicium, sed nostrum potius ei præferre. Unde si quis expresse diceret; ego quidem ex voluntatis, placito accedo ad Superioris sententiam, eiusque iudicio acquiesco; sed tamen agnosco probabilius esse quod ille errat; ab omnibus censeretur simulare potius quam habere sinceram mentis obedientiam, & conformitatem cum Superioris iudicio. Igitur modus inclinandi intellectum nostrum ad sensa Superiorum non est determinando illum, ut credat esse recta, & vera, ita ut simul iudicet esse minus probabilia, & minus verifi-

F f mi-

milia; sed ad illa, tamquam errori minus obnoxia, intellectum promovendo, & tamquam probabiliora approbando.

XXXV. Ad illud autem de hæretico me fere pudet respondere. Arguunt scilicet PP. Revisores, nullum fore proprie, & formaliter hæreticum, dum errat contra fidem, si error suus illi videatur probabilior; & consequenter, ut aliquis dicatur formaliter hæreticus, & pertinax, volunt necessarium esse quod ipse agnoscat, & videat sectam suam esse minus probabilem, & minus credibilem quam sit religio, & fides Ecclesiæ Romanæ. Hoc autem potius est excusare omne peccatum hæresis, & infidelitatis, & velle ut nullus sit proprie, & formaliter hæreticus, aut infidelis: tum quia nullus hæreticus, vel Iudæus, aut Mahumetanus est intus, & in corde, cui sua hæresis, vel religio non appareat, & censeatur probabilior, & magis probanda quam fides Ecclesiæ catholicæ, & Romanæ; tum etiam quia si nullus peccet formaliter peccato hæresis, & infidelitatis, quoties error suus videatur illi probabilior; ergo nec etiam peccabit, si error suus videatur ei probabilis, id est approbatione dignus: nam in ordine ad prudentem agendum, & peccatum vitandum perinde valet opinio minus probabilis, ac probabilior; ut PP. Revisores volunt. Ergo ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens; ductus opinione minus probabilis: quæ est 4. propositio damnata ab Innocentio XI. & nullus erit hæreticus qui peccet credendo hæresi sibi propositæ: quandoquidem nullus est qui non affirmare possit, sibi sectam suam videri probabilem; cum actu illam approbet, & acceptet ut veram. Negandum igitur est consequens illud a Revisoribus illatum; scilicet, nullum fore formaliter hæreticum, dum errat contra fidem, si error suus videatur illi probabilior. Quippe ipsi nulla ratione probant hanc sequelam, neque ulla umquam ratione probare poterunt. Forte dicent, neminem posse sequendo id quod probabilius ipsi videtur; & hoc esse certum apud omnes. Sed distinguendum est. Nam omnes quidem dicunt, & recte dicunt, non posse aliquem scienter peccare sequendo id quod probabilius sibi videtur. At nemo, nisi Theologiæ profusus ignorans, dicere potest, eum non posse per ignorantiam culpabilem, & errorem peccare qui sequitur quod vel probabilius, vel etiam certum,

& evidens sibi videtur, male tamen videtur ex vitio, ac culpa sua: quo pacto omnibus corde hæreticis, & infidelibus hæreses suæ, & religiones probabiliores, & veræ, & sanctæ videntur per errorem, & cæcitate culpabilem. Error igitur contra fidem est voluntarium, & formale peccatum hæresis, aut infidelitatis, quamvis hæretico videatur suus error probabilior: quia hoc totum provenit ex vitio, & culpa sua, qua neglexit inquirere diligentissime, uti res tanta debet, quamam sit vera religio, & vera fides; si enim ita veritatem inquireret, proculdubio Deus, qui vult omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, & qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & qui promisit expresse: *Quærite, & invenietis* &c. eum illuminaret, ut videret solam religionem catholicam esse veram, & solam esse prudenter credibilem, & credendam.

XXXVI. Sed replicant PP. Revisores. Ergo error ipse contra fidem non est peccatum hæresis, sed peccatum consistit solummodo in illo neglectu inquirendi veritatem, seu rationes, quibus redderetur veritas fidei credibilis; quod non videtur sufficere, ut quis dicatur formaliter hæreticus, & pertinax. Verum hæc replica est peior ipso argumento, & multiplicem errorem supponit, ac miscet. Supponit enim 1. peccata illa quæ sunt ex ignorantia, vel errore culpabili, non aliam malitiam formalem, vel rationem peccati contineri præter eam quæ in antecedenti negligentia consistit. 2. supponit proprium & formale peccatum hæresis, quia in ipso errore intellectus situm est, debere esse immediate ac directe in se ipso voluntarium; & sic neminem posse formaliter, & proprie esse hæreticum qui non agnoscat se hæreticum esse. Supponit 3. cum evidenti iudicio credulitatis, proxime requisito ad fidem, coherere posse dissensum, & errorem, quo quis persuadeat eam esse falsam, & contrariam aliquam sectam amplectatur ut veram. Quæ omnia, licet a P. Esparza admittantur, & supponantur ut certa, tamen, bona ipsius venia, sunt certo falsa. Nam quoad primum attinet, Theologi omnes, dum quaritur, cuius speciei sit peccatum per ignorantiam commissum, incunctanter affirmant, esse eiusdem speciei cum peccato scienter commissio, verbi gratia speciei usuræ, vel simoniæ. Ergo peccatum illud

illud non consistit in sola negligentia addiscendi quæ quis scire tenetur; sed in actu postea per ignorantiam facto: nam peccatum negligentia non est peccatum usuræ, vel simoniæ, ut patet. Est ergo certo falsum, & contra omnem Theologiam dicere, quod peccata per ignorantiam commissa non contineant aliam veram, & propriam malitiam, vel rationem peccati præter eam quæ in negligentia consistit.

XXXVII. Quoad 2. spectat, proprium & formale peccatum hæresis, cum in ipso errore intellectus consistat, solummodo potest esse indirecte, & in causa voluntarium; non vero potest esse in se ipso immediate voluntarium, & cognitum: quia nemo scienter fallitur, ut est evidentissimum; neque ullus errat, advertens, & agnoscens se errare: nam qui agnoscit se errare, iam eo ipso deponit errorem suum. Hinc optime advertit Malderus Episcopus Antverpiensis in 2. 2. quæst. xi. artic. 1. memb. 2. in fine, neminem posse hæreticum esse qui fateatur, aut iudicet se esse hæreticum. Si enim iudicet esse errorem quem tenebat, iam desinit eum tenere. Oportet ergo (inquit) qui hæreticus est, ignovet se errare; alioquin non errat, quia agnitus error non constituit errantem. Neque tamen invincibiliter illud ignorat: & ideo a peccato, & hæresi non excusatur. Celebre est etiam illud Salviani dictum Lib. V. de Provid. ubi de Africanis differens ait: *Hæretici ergo sunt, sed non scientes. Nam in tantum se Catholicos iudicant, ut nos ipsos titulo hæreticæ appellationis infament. Quod ergo illi nobis sunt, hoc & nos illis. Nos eos iniuriam divina generationi facere certi sumus, quod minorem Patre Filium dicant; illi nos iniuriosos Patri existimant, quia aequalem esse presumimus* &c. Atque hoc plane modo errantes omnes, sive hæretici, sive infideles corde affecti sunt. Certe si errare non putant, neque hæresi ut hæresi assensum præstant; sed hæresim potius veritatem existimant, & misere decipiuntur. Pertinacia vero ad hæresim requisita, ut omnes Theologi statuunt, & uno verbo explicat Cardin. Toletus Lib. IV. Sum. cap. 11. consistit in eo quod quis sciat illud quod affirmat, & sentit esse contra Ecclesiam, sive contrarium ei quod tenet Ecclesia ut de fide. Unde si quis errat in iis quæ fidei sunt, quia nescit esse contra Ecclesiam, paratusque est credere quod credit

Ecclesia, non est hæreticus. Ceterum, ut Theologi etiam passim advertunt, ad pertinaciam hæresis propriam non requiritur ut quis iudicet illud esse falsum quod a vera Christi Ecclesia credendum proponitur: sic enim nullus, aut vix nullus esset vere hæreticus: nam communiter omnes putant, Ecclesiam, a qua discedunt, & cuius auctoritatem ipsi contemnunt, non esse veram Christi Ecclesiam, neque regulam fidei infallibilem, alioquin iam agnoscerent se errare, & consequenter non errarent. Sufficit ergo scire eam doctrinam quam negant, doceri ab Ecclesia quam tenentur scire esse veram Ecclesiam, & infallibilem fidei regulam, cui omnes Christi fideles parere debeant, quæ scilicet sola est Ecclesia catholica Romana.

XXXVIII. Iam vero quod spectat ad ultimam illam suppositionem, nempe quod habens iudicium credulitatis proxime requisitum ad fidem, non solum possit libere suspendere assensum fidei, sed etiam positive dissentiri, & credere oppositum: hoc sane est evidentissime falsum. Primo, quia iudicium evidens credulitatis fidei iuxta omnes est, quo fides Ecclesiæ catholicæ proponitur, tamquam evidenter prudenter credibilis, & credenda: omnis autem alia fides, vel secta, aut religio evidenter incredibilis. At in sensu composito huius cognitionis nemo potest assentiri contrariæ sectæ; verbi gratia, nemo corde dicere potest: Calvinismus est mihi evidenter incredibilis; tamen credo Calvinismus: quia incredibile non aliud significat quam quod nullo modo verum esse posse videtur. At omni aliquid credenti, verum videtur quod credit. Ergo nulli aliquid credenti, incredibile videtur esse quod credit, & multo minus videri potest evidens incredibile. Repugnat ergo aperte ut in sensu composito eius cognitionis quæ prærequiritur ad fidem, amplectatur aliquis sectam oppositam. Secundo etiam, quia ante assensum fidei prærequiritur aliqua notitia de existentia revelationis, sine qua scilicet dari non potest dictamen prævium evidens, quod res sit certa, & indubitata fide credenda, tamquam a Deo dicta. Immo cum notitia dumtaxat probabilis revelationis divinæ non stat assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem. Unde requiritur iudicium saltem moraliter certum, excludens omnem formidinem, quod

quod forte Deus doctrinam fidei non revelaverit. Et contraria propositio damnata est ab Innocentio XI. At cum iudicio solum probabili, aut opinativo, quod Deus revelaverit mysteria fidei, incompossibilis essentialiter est diffensus mysteriorum, ut patet: quia nemo sciens Deum non posse fallere, aut falli, potest simul iudicare aliquid esse a Deo dictum, & tamen esse falsum; alioquin iudicaret simul contraria, aut contradictoria. Ergo cum iudicio credulitatis fidei non cohæret libertas proxima, & immediata ad diffensum.

XXXIX. Est ergo fides immediate & proxime libera quoad exercitium, & assensum; sed tamen non est immediate & proxime libera quoad speciem, ita ut eius quod Deo credit, possit homo contrarium sibi persuadere in sensu composito cum evidenti iudicio credibiliter prævio requisito ad fidem. Quin immo repugnat ut homo certo iudicans, & evidenter agnoscens se teneri ad credendam doctrinam fidei catholicæ, tamquam a Deo revelatam; nihilominus, stante hac dispositione, pro suo libito reputet eam falsam. Ceterum quia illa eadem evidentiâ credibilitatis potest vitio, & culpa hominis multipliciter impediri, & semel habita obscurari, & amitti; ideo fides absolute & simpliciter est etiam libera quoad speciem. Hæretici autem, & infideles, licet evidentiâ hanc credibilitatis fidei nostræ non agnoscant, sed irrideant; non ideo excusantur a peccato formali infidelitatis, & hæresis: quia, ut formaliter, & voluntarie peccent contra fidem, sufficit quod absolute possint, & teneantur fidem nostram amplecti, & nihilominus illam sibi propositam respuant. Atque ut teneantur absolute fidem nostram amplecti, non requiritur quod evidenter agnoscant illam solam esse credendam tamquam a Deo traditam, sed sufficit ut hanc ipsam notitiam comparare possint adhibita diligentia ad quam teneantur. Sic, iuxta omnes, hæretici, qui numquam diligunt Deum ex vera caritate super omnia formaliter, peccant contra præceptum caritatis: non quia in sensu composito hæresis suæ possint diligere Deum caritate perfectâ; alioquin possent iustificari sine fide, quod est impossibile: sed quia possunt absolute, & simpliciter amplecti veram fidem, & habita fide, ad quam teneantur, possunt diligere Deum actu super-

naturali dilectionis perfectæ super omnia. XL. Iam ad illud quod PP. Revisores obiciunt de iudicio temerario, facillima quoque & obvia solutio est, & ab Auctore libri de recto usu opinionum probabilium late explicata, scilicet unumquemque iudicare secundum id quod probabilius sibi apparet; sed tamen hoc non tollere quod sæpe temere iudicemus, & ex fundamentis quidem reipsa levibus: at solum probare quod fundamenta reipsa levia possint nobis videri gravia propter affectionem aliquam pravam, & propter vitium præcipitationis; ex quo subinde contingat, nos multa cito, & sic leviter credere. Falsum vero est quod obiectio supponit; nempe, temere iudicantem, dum temere iudicat, agnoscere iudicium suum esse temerarium, & imprudens, & non gravi, sed levi fundamento conceptum. Et ratio est manifesta. Nam si quis, dum temere iudicat, agnosceret se temere iudicare, idque mentaliter diceret, per hoc ipsum, & per hanc propriam confessionem suam proximo honorem restitueret. Nam diceret, se levibus iudiciis, & insufficientibus iudicare: unde diceret, se male iudicare; & sic nullo modo proximum læderet: aut honorem proximo suo auferret simul, & restitueret; eumque simul damnaret, & absolveret. Nam certo, quoties nos ipsi absolvere eum volumus, & nos ipsos damnare, & accusare in confessione, quia male de proximo iudicavimus, nihil aliud dicimus, quam contra eum temere, idest levibus, & insufficientibus iudiciis, nos iudicasse. Atque hoc pacto nostrum ipsum iudicium temerarium deponimus, ac damnamus; proximum vero absolvimus. Ergo si hoc ipsum adest in mente temere iudicantis, iam esset in eius existimatione honor proximi satis defensus, & approbatus. Non ergo læsus. Itaque verissimum est nos fieri reos temerarii iudicii, quia sinimus nos levibus tantum coniecturis duci ad male iudicandum de proximo: sed numquam iudicium temerarium formatur propter motiva levia, quorum levitas, & insufficientia sit nobis cognita: nam potius iudicanti apparent gravia vitio suo. Unde optime S. Thomas advertit, & explicat 2. 2. quæst. vi. art. 3. hoc peccatum ex prævia nostra mala dispositione nasci: quæ prævia dispositio facit ut res nobis aliter appareant quam sunt: in quo timendum est plurimum: nam

nam quotquot mundi corde non sumus, neque satis ab inordinatis passionibus odii, superbiæ, & invidiæ liberi, multipliciter, & facile in illud labimur.

XLI. Duplicem malam dispositionem assignat præcipue S. Doctor. Prima, quod quis in se ipso malus est, & ex hoc facile de aliis malum suspicatur, quia eos sibi similes reputat, iuxta illud Eccli. x. *In via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat.* Hæc scilicet esse solet nostra superbia, quod in bono nullus nobis similis videatur; in malo autem omnes similes, aut peiores videntur. Secunda dispositio, & causa est quod quis male affectus sit erga proximum vel propter invidiam, vel propter offensionem aliquam. Hæc enim prava affectio invidiæ, vel odii, velut quoddam præstigiū, facit res omnino aliter apparere, & mala proximi in maius semper auget, bona fere in nihilum redigit; facit insuper ut ea quæ contra proximum sunt, libenter audiamus, & e contrario negligamus ea quæ ad illum probitatem statuendam conferunt. In quo peccatur plurimum, & oportet ut caute omnes ambulemus. Nam, ut ait S. Ambrosius, si invidia etiam Sanctos adussit; quanto magis cavendum est ne inflammet peccatores? Temere igitur iudicamus, & ex fundamentis reipsa levibus, quæ tamen non levia, sed gravia nobis videntur, propter malam nostram dispositionem, inconsiderationem, & præcipitationem.

XLII. Quocirca neque Auctor libri de recto usu &c. neque nullus omnino dubitat de veritate illius effati Aristotelici, *qualis unusquisque est, talem ei videri finem.* Nam v. g. abstinenti, & temperato foedissimum apparet inebriari; at nimio vino assuetis vix quidquam in eo absurdi, vel foedi apparet. Et sic; experientia omnis demonstrat, quales ianus affecti sumus, nobis cuncta videri pulchra aut foeda, bona aut mala, vera aut falsa. Sed hallucinatio adversariorum consistit in eo quod non distinguant statum, & qualitatem rerum in seipsis, & statum, ac modum apparentiæ, quam habent in intellectu. Unde quia voluntas, eiusque bona vel mala dispositio intellectum ipsum immutat vel pervertendo, vel rectificando, facit sæpe ut minus probabilia appareant, & videantur probabiliora: inferunt ipsi, & censent, quod voluntas intellectui immédia-

Conc. Appar. Tom. II.

te, & pro libito iubere possit, ut quæ minus fundata videt, credat, respuat vero, falsaque habeat quæ censet magis fundata, & magis verisimilia: quæ consecutio est evidenter nulla, & contra omnem rationem, & experientiam. Intellectus igitur absolute potest credere, & opinari non solum minus credibilia, & probabilia, sed etiam omnino improbabilia; potest censere gravia quæ sunt prorsus levia, & putare vera quæ sunt evidentiissime falsa; apparent enim ei ex ignorantia, & errore modo contrario ac sunt in se. At, cognita vanitate, & levitate fundamentorum, aut falsitate sui iudicii, non magis potest ei adhærere ex voluntatis imperio quam visus ferri potest in rem lucis, & coloris expertem: est enim essentialiter addictus vero, sicut voluntas bono, & visus colorato; ita ut a sola ratione veri sibi proposita, & apparente moveri possit. Idcirco neque prudenter neque imprudenter potest simul iudicare contraria aut contradictoria, quæ advertat esse talia. Non potest ulli rei ex aliquo fundamento assentiri, ultra quam illud fundamentum movere putat. Nequit hominum dictis inhærere tamquam a Deo revelatis, neque incertis tamquam per se notis. Nequit tandem ea quæ videt esse levia, pro gravibus habere; nec illis plus moveretur quam ea mereri æstimat: alioquin æstimaret ea esse levia, ut supponitur; & simul æstimaret esse gravia, ea pro gravibus acceptando, & ipsis tamquam gravibus inhærendo: quod perinde esset ac si eandem rem simul parvam, & magnam æstimaret.

XLIII. Ex quibus omnibus constat, vana esse argumenta quibus PP. Revisores contendunt, necessario admittendam esse libertatem physicam opinandi quæ omnibus inspectis apparent esse minus verisimilia; & consequenter ex hoc capite inmerito ab illis reprobatum fuisse librum de recto usu &c. Præterquamquod, admissa ea facultate tyrannica stectendi intellectum in eam partem quæ minus probabilis ab eo esse cognoscitur, iudicium inde resultans non potest non esse temerarium, stultum, & imprudens; ut patet in assensu quo hæreticus assentitur errori contra fidem, & in iudicio quo quis temere iudicat de proximo suo. Ergo ex eo quod possibile sit tam perversum iudicium, adhuc non sequitur quod PP. Revisores intendunt; nempe, intellectum posse

Ff 3

ex

ex voluntatis imperio recte, & prudenter iudicare verum quod minorem veri quam falsi speciem habet, & reprobare ut falsa quæ videat esse magis fundata & verisimilia. Quæ certe sententia non solum falsa, sed indecora est suis Auctoribus. Nam si faterentur ipsi, prudenter, & honeste se posse sentire, & docere quæ minus fundata, & verisimilia sibi videantur; & impugnare, ac evertere quæ videant esse vero propiora, probabiliora, & firmiter statuta; nullam iam fieret ipsis iniuria si quis diceret, eos in hac ipsa controversia minus probabilia, quæ talia etiam iudicarent, docuisse, edidisse, vulgasse, non quæ probabiliora, & veriora visa sunt; & consequenter reprobasse librum de recto usu &c. præcisè quia voluerunt flectere in hanc partem suum intellectum, ac iudicium etiam bene viderent, graviora, & maiora esse motiva ad illum approbandum, quam ad reprobandum.

§. I V.

Ad aliud incommodum, vel absurdum a Revisoribus obiectum,

Responsio.

XLIV. **Q**uinto, inquit PP. Revisores, si requiritur veritas realis, & non sufficit prudenter existimata ad recte operandum, sequitur, eum qui obedit Superiori, aliquid quod re ipsa est malum, bona fide præcipienti, non recte operari, atque adeo perdere meritum obedientiæ. Docet enim Auctor, quotiescumque aliquis operatur ex conscientia erronea invincibiliter, excusari quidem a culpa, sed tamen operationem eius nunquam esse honestam, & meritoriam; quod est contra communissimum hominum sensum; quamvis Auctor ex DD. Thoma, & Bernardo male intellectis id probare contendat. Hastenus illi.

XLV. Sed hic quoque Revisores decepti sunt, neque satis rem examinarunt, ut recte iudicarent. Nam r. quidem ex doctrina Auctoris minime sequitur, eum qui obedit Superiori præcipienti aliquid re ipsa malum, quod tamen illa invincibiliter putat

esse bonum, eo ipso perdere meritum obedientiæ: solum enim sequitur, opus illud præceptum, quod ex conscientia erronea invincibiliter putatur esse bonum, non esse verum bonum; sed tantum putative in exitimatione falsa. Hoc autem non tollit quod subditus, ex virtute obedientiæ imperans sibi tale opus, habeat obedientiæ suæ laudem, & meritum. Nam, ut optime docet Zacharias Pasqualigus de sacra morali doctrina disp. lxxiii. sect. xiv. asser. 2. quando actus ex conscientia erronea invincibiliter imperatur a caritate, aut ab alia virtute; tunc voluntas bene operatur ratione intentionis, & actus imperatus est bonus ex fine, licet non ex obiecto. Ratio est, quia, inquit, opus procedens ex conscientia erronea invincibiliter, licet non sit vere bonum, sed malum; est malum tantum materialiter, non vero formaliter, & imputative. Ergo si procedat ex recta intentione, erit bonum ratione finis. Prob. consequ. quia voluntas circa finem est bona, & aliunde non inficitur a voluntate circa obiectum: quia malitia ipsius, invincibiliter ignorata, non contrahitur a voluntate: ergo non est cur non dicatur bene agere, & mereri ratione intentionis bonæ. Quæ doctrina confirmari potest ex D. Bernardo cap. xviii. de præc. & dispens. ubi ait: *Et quidem laude dignam dixerim vel solam intentionem piam: nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipsa bona voluntas.* Idem colligitur ex epist. lxxvii. ad Hugonem de S. Victore, in qua late probat ex Scripturis, sæpe a nobis peccari posse per ignorantiam. Nam inter alia hoc argumento utitur. *Si peccatum ignorantis nullum est, non ergo peccavit Saulus, quod persecutus est Ecclesiam Dei: quoniam ignorans hoc fecit manens in incredulitate. Bene itaque faciebat quod erat blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, quod erat spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, in hoc quippe abundantius emulatur existens paternarum suarum traditionum. Non ergo debuit dicere: Misericordiam consecutus sum, sed mercedem recepi: quippe ignorantia a peccato reddebat immunem; insuper & emulatio remunerabilem iudicabat.* Ubi manifeste supponit, quod, si ignorantia Pauli fuisset invincibilis, ipsumque a peccato reddidisset immunem, Paulus fuisset etiam mercede dignus, non quidem propter ipsam persecutionem Ecclesiæ, sed

sed propter bonam intentionem, & zelum, ex quo illa oriretur. Nam tunc malitia persecutionis invincibiliter ignorata non imputaretur, neque vitaret intentionem ex se bonam; ac proinde maneret intentio remuneratione digna, & laudaretur in opere quoque non bono ipsa bona voluntas.

XLVI. Itaque dum alicui proponitur per errorem invincibilem, ut honestum, quod est intrinsece malum; vel cum præceptum Superioris proponitur subdito invincibiliter ut rectum & æquum, cum tamen re ipsa sit Deo contrarium: tunc interveniunt duo dictamina. Aliud est universale verum, quod scilicet faciendum sint quæ Deo placent, & quæ Superior iubet, ubi contraria Deo non præcipit: & affectus procedens ex tali iudicio universali vero, & ipsi conformis potest esse honestus, & supernaturalis, & proprius caritatis, vel obedientiæ, & consequenter etiam meritorius. Aliud est iudicium particulare factum, quod talis determinate res, v. g. mendacium, placeat Deo, vel quod tale præceptum Superioris non sit Deo contrarium; sed eius legi, & voluntati conforme, & ideo exequendum: & affectus, & actus huic iudicio falso conformis, in quantum talis est, & circa talem determinate materiam est, non potest esse vere honestus, neque supernaturalis, sed potius semper est malus, etiam si eius malitia invincibiliter ignoretur: nam ideo intellectus errat, quia putat esse honestum, ac Deo placens quod non est tale, sed potius vere malum, & vere discordans a prima & universali regula omnis honestatis, quæ est lex æterna Dei. Quod si ignorantia, & error vincibilis sit, & culpabilis: tunc neque intentio poterit esse meritoria: nam cum peccato non potest esse meritum gratiæ, & gloriæ etiam per diversos actus. Neque intentio ipsa poterit esse bona, vel saltem non poterit esse perfecta, & ex vera caritate procedens, quæ totum corpus lucidum faciat. Nam vera & efficax Dei dilectio non coheret cum negligentia, vel ignorantia graviter culpabili.

XLVII. Iam vero doctrina Auctoris, nempe quod actus conformis conscientia erronea invincibiliter dictanti aliquid esse bonum quod re ipsa est malum, non sit vere honestus, & meritorius, nullo modo est contra communem hominum sensum, ut PP. Revisores supponunt, sed potius est doctrina verissima, de qua S. Thomas supponit, &

tradit, nullam esse posse dubitationem apud intelligentes. Nam quæ xvii. de verit. art. 5. . . . docet, intelligentiam quæstionis esse, velle quod actio, aut voluntas conformis conscientia erranti sit recta. Sed qui hoc dicunt, inquit, non videntur intelligere quid sit conscientiam erroneam ligare: secundum hoc enim ligare dicitur, quod aliquis, nisi conscientiam impleat, peccatum incurrat; non autem hoc modo quod aliquis implens recte faciat. Et ratio est clara: quia, cum conscientia erronea non sit recta, sed erronea, videtur sane terminos non intelligere qui per conformitatem ad illam quærit rectitudinem actus. Nam implicatorium in terminis est, aliquid fieri rectum per conformitatem ad non rectum. Idcirco Angelicus Doctor r. 2. quæst. xix. art. 6. querens utrum voluntas concordans rationi erranti, sit bona? respondet, sensum huius quæstionis solum esse, utrum conscientia erronea excuset. Unde distinguens errorem in voluntarium, & involuntarium, dicit involuntarium vere excusare; sed quod actum reddat bonum, & laudabilem, nullibi insinuat; sed potius expresse negat ibidem ad r. dicens ex D. Dionysio, quod bonum causatum ex integra causa, malum vero ex singularibus defectibus. Et ideo ad hoc quod dicatur malum id in quod fertur voluntas, sufficit quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum; sed ad hoc quod sit bonum, requiritur quod unoquoque modo sit bonum.

XLVIII. Quod ad alios Theologos spectat, antiqui hoc solum docuerunt, ignorantiam invincibilem excusare a peccato; utrum vero actus ex illa secutus positive bonum & honestus sit, non tractaverunt. Posteriores vero Theologi communius dixerunt, actum illum qui per errorem invincibilem existimatur bonus, evadere bonum & honestum; sed tamen neque rem satis examinarunt, neque ullo modo probarunt. Immo nec sibi saltem proposuerunt rationem illam discriminis assignatam a D. Thoma inter actum bonum, & malum; sed supposuerunt parem esse rationem utriusque: in quo sane decepti sunt. Alii vero qui magis diligenter & accurate quæstionem tractarunt, expresse docent, actum, quem vocant materialiter malum, ex ignorantia invincibili factum, non esse vere bonum; & propterea non esse a Deo ut auctore. Ita Didacus

Ruiz de Montoya disp. xli. de voluntate Dei latissime probat, actionem materialem peccati nulli creaturæ inculpabilem, velut quæ fieret ex necessitate, vel amentia, vel ignorantia invincibili, non posse caussari a Deo. De fide autem est omnem voluntatem, & operationem bonam ac honestam caussari a Deo. Videatur quod habet ibi sec. xlii. num. 13. Granadus 1. 2. controv. 11. disp. vii. sect. 1. docet, illum actum qui ex errore invincibili amplectitur obiectum intrinsece malum, continere quamdam deformitatem, indignitatem, ac monstruositatem, ratione cuius non potest esse supernaturalis, nec caussari a Deo, tamquam a causa particulari. Unde sequitur, eum non posse esse meritorium gratiæ, & gloriæ. P. Coninch de actibus supernaturalibus Part. III. disput. 3. hanc conclusionem statuit. Actio ex obiecto mala, facta ab eo qui invincibiliter eius malitiam ignorat, est vere moraliter mala; licet non habeat rationem culpæ, nec possit operanti ad peccatum imputari. Hanc sententiam, inquit, iam multi tenent, qui distinguunt peccatum in materiale, & formale. Item quidam apud Salas XII. tract. disp. viii. num. 12. Dum agnoscunt in tali actione veram malitiam moralem formaliter inesse, eandem necessario tenent ii qui docent, ignorantes vere legibus obligari; etsi earum transgressio iis non imputetur ad culpam. Si enim tales vere obligantur, eorum actio contra legem facta, est vera transgressio legis; & consequenter moraliter mala, ac peccatum. Patet conclusio ex dictis supra dub. 1. quibus ostendi eam actionem continere veram repugnantiam cum natura rationali, recta ratione, ac lege; & consequenter esse vere malam, moraliter illicitam, ac peccatum. Et confirmatur: quia cognitio malitiae non facit actionem malam, sed supponit eam esse malam; & solum est conditio requisita, ut malitia sit voluntaria, & consequenter imputabilis ad culpam. Hæc ibi Coninch, qui prius etiam dub. 3. egregie probaverat, absurdum omnino esse quod aliquid dicatur vere bonum, quia per errorem putatur esse bonum, Quia inde, inquit, sequeretur, numquam dari conscientiam invincibilem erroneam: quia hoc ipso quod operans opus suum invincibiliter iudicaret esse bonum, esset vere bonum; & sic conscientia non erraret. Unde infert ibidem num. 15. quod accessus Iacob ad Liam, qui ab ipso iudicabatur

honestus, erat actus vere inhonestus; quamvis ei ob ignorantiam non imputaretur. Eandem sententiam docent iam communiter recentiores. Zacharias Pasqualigus, Contensonius, Bonæ Spei, Iacobus a S. Dominico, Vincentius Baronius, & alii passim: & videtur sane clarissime illam demonstrasse P. Michael de Elizalde p. p. de recta doctrina morum Lib. III. quæst. ix. per tot. Utique ergo falsum est quod PP. Revisores dicunt, doctrinam hanc esse contra communem hominum sensum.

§. V.

De ultima PP. Revisorum sententia iudicium.

XLIX. **P**ostremo, inquit PP. Revisores, quis ferat in Auctores Societatis summis laudibus extolli homines de Societate male meritos, & novæ doctrinæ partiariorum, ut Fagnanum, Sinnichium, Mercorum, Merendam, aliosque quorum sententiam præfert tot viris doctissimis, & religiosissimis in re gravissima, quam ipse appellat fundamentum Theologiæ moralis, eosque peccati damnat, ut qui nimio affectu placendi hominibus absque sufficienti studio sententiam protulerint. Nititur quidem Auctor ostendere sententiam suam non adversari communi, sed frustra. Hæc illi. Unde tandem sententiam suam ultimam ferunt. His, aliisque de causis quas brevitate studio præterimus, non expedit opus istud in lucem edi, ne iactent adversarii nostri, Iesuitas tandem aperuisse oculos, & argumentis convictos paulatim ab errore suo recedere; & qui inter illos doctiores sunt, viam aliis monstrare quam sequi debeant.

L. Sed responderetur, hæc videri parum considerate dicta. Nam procul dubio si PP. Revisores prævidissent, suam hanc censuram vulgandam deinde fore, & ex secreto, ac occulto ipsorum librorum educenda in publicam lucem, nullatenus ausi essent hæc scribere: veriti enim fuissent ipsi aliorum iudicium, & censuram. Oportebat autem memores essent laudatissimæ illius sententiæ Cicer. II. de finibus, ubi sic statuit: *Mihi quidem esse vere videntur opiniones quæ honestæ, quæ laudabiles, quæ gloriose, quæ in*

Se-

Senatu, quæ apud populum, quæ in omni cœtu, concilioque proferenda sunt, ut id nos pudeat sentire quæ pudet dicere, scilicet publice. Certe quod PP. Revisores appellent novæ doctrinæ partiariorum Fagnanum, Merendam, minime probabitur Curia Romanæ, præsertim postquam damnatum fuit Caramuelis Apologema, præcise, aut præcipue quia Illustrissimum Dominum Fagnanum insimulare ausus est Iansenismi. Et quid non dicerent PP. Dominicani, si viderent Rev. P. Iulium Mercorum insamari, & traduci tamquam novæ doctrinæ partiariorum? Quem scilicet ipsi tanti faciunt, ut Contensonius scripserit, eum ad totius Reipublicæ christiænæ bonum, ad singulare Dominicani Ordinis decus natum, qui summa perspicuitate, maiori pondere, & modestia ubique eminente, questionem intricatissimam libro cui titulus est, *Basis Theologiæ moralis, a primis principiis alte repetit, & per omnes partes egregia dispositione, subtilitate, & soliditate deducit* &c. Neque vero solum Dominicani, sed omnes prorsus Mercorum tam a sapientia, quam a modestia laudant. Et P. Hieronymus Placentia e Societate Iesu in Academia Parmensi Theologiæ Professor in censura operis Mercori, *Sentiet, inquit, christiana Reipublica plurimum se lucubrationibus hisce debere, quæ, dum effrenem opinandi licentiam multiplici solidarum rationum vallo coercent, vitæ morum integritati aureos molliuntur compedes in protectionem fortitudinis, & bases virtutis*. Non ergo est cur in Auctore Societatis damnetur quod Mercorum, Merendam, & Fagnanum sincere laudet. Hoc potius improbandum est, tamquam phantasticum, & iniuriosum, quod illos audent dicere de Societate male meritos, & novæ doctrinæ partiariorum: hoc non est ferendum, neque Censoribus Romanis, aut ullis iudicibus unquam probabitur. De Sinnichio vero Auctor libri nullam laudem scribit; quia neque illius sententiam sequitur, neque quidquam cum illo commune habet: tantum abest ut eum summis laudibus efferat, prout Revisores ad conflandam Auctori, & operi invidiam ultro citroque dicunt. Multo minus peccati damnat AA. qui docuerunt licitum esse usum opinionis minus probabilis & minus tutæ, nam potius eos ab omni peccato excusat. Unde non adparet quomodo PP. Revisores potuerint etiam ei crimen istud imponere.

LI. Iam vero ultima illa sententia, & ratio, qua decretorie concludunt, non expedire ut liber edatur in lucem, ne scilicet iactent adversarii nostri, Iesuitas tandem aperuisse oculos, & argumentis convictos, paulatim ab errore suo recedere, & qui inter illos doctiores sunt, viam aliis monstrare quam sequi debeant: hæc sanè ratio, ut libere dicam quod sentio, ratio est nimis humana, & parum honesta, & propter quam Revisores puderet, si non secreto, sed publice in aliquo senatu, vel cœtu, aut concilio proferenda esset. Nam omnis recta ratio & honestas postulat ut eundem cum Augustino sensum in hac parte habeamus, & ipsius exemplum imitemur, qui epist. vii. ad Marcellinum ita scribit. *Ergo proinde fateor, me ex eorum numero esse conari qui proficiendo scribunt, & scribendo proficiunt. Unde si aliquid vel incautius, vel indoctius a me positum est, quod non solum ab aliis, verum etiam a me ipso, quia & ego saltem postea videre debeo si proficio, emendetur, nec mirandum est, nec delendum; sed potius ignoscendum, atque gratulandum, non quia erratum est, sed quia improbatum. Nam nimis perverse se ipsum amat qui & alias vult errare, ut error suus lateat: quanto enim melius & utilius, ut ubi ipse erravit, alii non errent, quorum admonitu errore careat? quod si noluerit, saltem comites erroris non habeat. Quocirca dicere possem quam plurima; sed plura non dicam, quia difficile esset fatyram non scribere.*

APPENDIX.

LII. Prætermiseram quidquam dicere circa illud doctrinæ punctum a Revisoribus tertio loco notatum; nempe, quod Auctor doceat *Confessarium non posse contra propriam opinionem absolvere penitentem utentem opinione probabilis, immo sibi probabiliori*. Cum enim resolutio huius questionis unice pendeat a controversia de recto usa opinionum probabilium; & aliunde PP. Revisores nihil peculiare subiiciant contra illud quod Auctor de Confessario docet, sed illud deferant præcise, & recenseant inter ea quæ dicunt esse a communi omnium Theologorum, & Scholarum sensu abhorrentia (quod ipsum illi non probant, sed supponunt:) idcirco existi-

si.

stimavi me satis diluisse hanc obiectionem, tum assumendo quod est factum notorium, nempe Auctoris doctrinam in controversia de recto usu opinionum probabilium & fuisse olim antiquorum omnium calculo probatam, & nunc etiam esse plurimorum ex omni ordine, & statu Scriptorum suffragiis, atque egregiis ea de re editis libris præsertim a tempore Alexandri VII. in universa Ecclesia Dei iam celebrem, & commendatissimam; tum etiam specialiter probando, doctrinam P. Esparzæ, qui fuit censuræ auctor, longe magis dissidere a communi nostrorum Theologorum sententia, quam dissideat Auctor libri de recto usu opinionum probabilium, prout late & fuse prosecutus sum paragrafo primo. Sed quia video aliquibus hæzere adhuc scrupulum, opus fuit ad illum penitus eximendum aliqua superaddere.

LIII. In primis vero notandum est, non satis fideliter a PP. Revisoribus referri doctrinam Auctoris. Neque enim Auctor docet, Confessarium non posse contra propriam opinionem absolvere poenitentem utentem opinione probabilis, immo sibi probabiliori. Nam potius expresse docet, quando poenitens adhæret opinioni probabilis, quæ vel communis, vel longe communior sit apud Doctores probatæ auctoritatis, & quam ipse poenitens verifimiliorem reputat, Confessarius autem iudicat contrariam probabilior, & in hoc est diversitas opinionum, tunc Confessarium debere poenitentem absolvere, & illi permittere usum opinionis suæ: in quo forte aliqui Auctores censebunt esse nimis benignum; nemo autem illum damnare aut notare poterit ramquam austerum.

LIV. Tria igitur Auctor docet, quæ diligenter observanda, & distinguenda sunt. Primum est, Confessarium non posse poenitentem absolvere, quando poenitens sequitur minus tutam, & sibi etiam minus probabilem. De qua assertione nulla potest esse ratio dubitandi, supposita ea sententia quam Auctor tenet, & probat, nempe neminem posse absque peccato sequi minus probabilem, & minus tutam, neglecta illa quam ipse operans iudicat esse probabilior, & tutior. Quia certum est, poenitentem non debere, neque posse absolvi, nisi sit legitime dispositus. Igitur supposito quod poenitens mortaliter peccet faciendo id quod probabilis agnoscat esse illicitum; & graviter a Deo prohibitum, nullatenus debet absol-

vi, quamdiu velit in eo agendi modo persistere. Unde hanc sententiam solummodo illi negant qui dicunt licitum esse sequi quamlibet opinionem probabilem, etiamsi minus probabilem, & minus tutam, relicta tutiore: quo posito, non est dubium quod poenitens debeat absolvi, etiamsi adhæreat minus probabili, cognita, ut tali, cum supponatur eum tuta conscientia agere iuxta opinionem, & alias sit rite dispositus ad absolutionem. Ceterum omnes illi Theologi qui docent, eum agendi modum esse illicitum, consequenter affirmant, neminem esse ad absolutionem, & gratiam Dei rite dispositum, qui sola minori probabilitate consensus voluntarie & scienter agit quod ipsæmet novit probabilis esse divina lege prohibitum. Sic P. Esparza, qui sine ulla dubitatione affirmat, esse peccatum formale sequi opinionem aliorum probabilem, quam ipse operans opinatur, & iudicat esse falsam, vel sequi minus probabilem, & minus tutam, quando tutior est indubitanter, & notabiliter probabilior; proculdubio negare debuit eum esse ad absolutionem rite dispositum qui sequitur minus tutam, vel iudicando illam esse falsam, vel agnoscendo evidentem esse minus probabilem.

LV. Secundo Auctor docet, quando poenitens, sequens opinionem probabilem, & communem, vel saltem communior DD. absolute, & simpliciter credit eam esse veram, atque adeo etiam probabilior, & consequenter secundum eam credit aliquid sibi licere, quod tamen Confessarius vel solus, vel cum paucioribus aliis opinatur esse illicitum; tunc Confessarium posse poenitentem in sua opinione relinquere, & ipsum absolvere. In hac assertione, ut aiebam, non deerunt plures qui nimiam Auctoris benignitatem accusent, vel qui putent eum aliquatenus in hac parte a sua sententia discessisse. Ceterum recte, & prudenter, & sine ulla inconsequentia procedit. Nam primo quidem ex sententia affirmante non esse licitum sequi minus probabilem, & minus tutam in occursum probabilioris, & tutioris, minime sequitur per necessariam consequentiam, quod Confessarius, putans poenitentem obligari ad restitutionem, non possit eum absolvere, si restituere nolit, eo quod ex sententia sibi probabilior, & apud DD. probatæ auctoritatis magis recepta, credit se non teneri. Quippe Adria-

nus,

nus, qui tenet eam sententiam, nihilominus tract. de Confess. quæst. v. dub. 7. docet, & probat, Sacerdotem absolvere posse poenitentem qui probabilis iudicio sequitur opinionem DD. quam ipse Sacerdos putat esse falsam. Nam si a pluribus, inquit, vel gravioris, seu etiam equalis auctoritatis DD. contrarium teneatur, non adeo de se presumere debet, ut totum velit in suam opinionem (quæ forte erronea est) concludere, seu coartare, quasi ipse solus videat, & scientia obitura sit cum eo: & sic dissimulare tunc debet. Similiter Navarrus, quamvis teneat nemini esse licitum sequi opinionem minus probabilem, & minus tutam in occursum tutioris, & ipsi operanti probabilioris; tamen de Confessario docet in Manuali cap. xxvi. num. 4. & cap. Si quis autem de poenitentia num. 77. dist. 7. non esse illicitum contra propriam opinionem poenitentem absolvere. Idem docet Petrus de Palude in IV. dist. xvii. Victoria in Sum. ubi de Confess. num. 177. & Sotus in IV. dist. xviii. quæst. 11. art. 5. ad 4. Qui tamen omnes negant licitum esse sequi opinionem minus tutam, & simul minus probabilem in æstimatione operantis. Denique P. Ludovicus Schildere tract. 11. cap. 11. §. 3. pag. 85. late probat neminem posse sequi opinionem aliorum probabilem contra propriam; & tamen deinde in eodem tract. cap. x. pag. 184. asserit, Confessarium, quando opinatur poenitentem obligari ad restitutionem, & poenitens probabiliter opinatur se non esse obligatum, posse illi absolutionem conferre. Probatur, inquit, quia, cum suscipiens adhibeat omnia ad valorem sacramenti requisita, & alias iuxta suam opinionem probabilem procedens non peccet, sed rite dispositus sit, non est cur sacramentum ipsi conferri non possit. Ratio autem a priori est, quia ex eo quod nemini liceat operari secundum minus probabilem, & minus tutam, relicta probabilior, & tutiore, solum sequitur, illum peccare, & non esse rite dispositum ad absolutionem qui vult facere id quod putat esse minus probabiliter licitum, sed probabilis illicitum: at non sequitur eum peccare qui facit id quod post diligens examen probabiliter iudicat esse licitum. Sed poenitens in dicto casu ita se habet. Ergo non peccat; & consequenter non est cur absolutio ipsi negari debeat. Deinde nec Confessarius absolvens poenitentem uti-

tur opinione illa minus tuta, & sibi minus probabili; sed solum permittit ut poenitens illa utatur, eo quod sciat in intellectu poenitentis habere diversissimum statum: quia videlicet poenitens inculpate iudicat esse probabilior, & veram, quam Confessarius reputat esse falsam: quod non est, cur illum non debeat absolvere. Patet ergo, Auctorem nullatenus a seipso discedere; neque posse propter hanc assertionem ullius inconsequentia redargui. Quod autem prædicta assertio non solum sit benigna, sed prudens, & secundum rectam rationem, patet ex ratione proxime adducta, quæ certe magnam vim habet, si attente consideretur casus cum illis circumstantiis quæ ab Auctore exprimentur. Loquitur enim in casu in quo opinio poenitentis, ut expressit Adrianus, traditur a pluribus vel gravioris, vel etiam equalis auctoritatis DD. Tunc autem licet Confessarius non possit contra opinionem suam propriam agere, aut positive aliis consulere, tamen non debet ita de se presumere, ut velit omnes alios ad suam opinionem adigere, & coartare, atque absolute privare poenitentes qui ipsi non consentiant. Fieri namque potest ut opinio deobligans a restitutione vera sit, immo & plerumque ita contingat, si, ut supponitur, longe communior sit apud DD. probatæ auctoritatis: quia difficilius est doctores falli quam minus doctos. Ubi autem consentiant plures, & graviores simul quasi duplo, difficilius est eos falli quam pauciores, & minus graves. Item si forte contingat eam esse falsam, fieri adhuc potest ut citra passionem, & culpam proposita fuerit ut verisimilior poenitenti in eodem gradu in quo opinio contraria proposita est verisimilior Confessario: quo in eventu non minus prudenter, ac sine vitio poenitens opinatur se non esse obligatum, quam Confessarius opinetur illum esse obligatum. Atque hoc ipsum Confessarius potest facile animadvertere. At in hoc rerum occursum non videtur æquum, aut tutum, quod Confessarius absolutionem deneget.

Quocirca animadvertere oportet, non semper, quod est tutius ad agendum, esse tutius magistro, aut Confessario in ordine ad docendum, & obligandum alios; & sic in rebus dubiis maius quoddam esse periculum in docendo quam in agendo: quippe dum aliquis constitutus est inter duas partes con-

tra-

trarias, quarum una pugnat pro lege, & alia pro libertate, una docet contractum esse usurarium, aut simoniacum, vel dari obligationem restituendi, & altera negat; tunc modum habet, & quidem faciliem vitandi omne peccatum, scilicet tutiorem partem eligendo, ac abstinendo ab actu quem timet fore peccatum. At Theologus, & Confessarius æque peccare potest resolvendo quæstionem pro parte tutiore, ac pro minus tuta, idest damnando tamquam illicitum quod forte lex Dei non prohibet, & imponendo pœnitenti obligationem quam Deus non imposuit; aut contra indulgendo, & approbando quod lege divina est prohibitum. Neque enim nostrum est stringere, vel laxare, neque obligationem addere, nec tollere; sed veritatem, quæ aliquando laxa, atque benigna est, aliquando stricta, & severa, diligenter inquirere, & secundum eam sincere ac fideliter alios docere: æque enim flagitiosum esset velle aliquid legi Dei vel addere, vel adimere: nam æqualiter prohibetur in Deuteronomio ne quid addatur, vel detrahatur de præceptis Dei; & æqualiter Isaias comminatur, ac dicit: *Væ iis qui dicunt bonum malum, & malum bonum*. Utrunque ergo periculum imminet; & in stringendo, & in laxando peccari potest, si Theologus erret, & per ignorantiam invincibilem non excusetur: quia non adhibuit debitam diligentiam in veritate inquirenda. Hinc S. Thomas quodlib. ix. quæst. vii. artic. 15. ait, quod omnis quæstio, in qua de peccato mortali quæritur, nisi expressa veritas habeatur, periculose determinatur. Nam utrinque periculum est, ut aiebam. Si enim quis doceat aliquid esse licitum quod revera est contra legem Dei, exponit se, & alios periculo peccandi: quia error (inquit S. Doctor) quo non creditur esse peccatum mortale quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat a toto, licet forte a tanto; nempe, cum error provenit ex negligentia, aut defectu culpabili in indaganda veritate. Si autem quis sine debita discretionem velit omnia resolvere in favorem partis tutioris, in aliud periculum incidet: quia errare poterit nimis arctando conscientias, & errore suo laqueum aliis iniicere. Nam, ut ibidem ait S. Thomas, error quo creditur esse mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale. Similiter Sorus in III. dist. xxv.

quæst. i. agnoscit hoc periculum, & concludit: *Ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid asseratur*. Cum ergo Confessarius, nisi rationabiliter procedat, eodem modo peccare possit imponendo pœnitenti obligationem restituendi quam non habet, ac relaxando obligationem quam habet; videtur sane quod in eventu in quo pœnitens ex communi, vel communiori DD. sententia, qua informatus est, bona fide credit se non esse obligatum ad restitutionem, & Confessarius non habet demonstrationem, neque certitudinem moralem de opposito, sed opinionem tantum aliquo modo sibi probabilioris, tunc non debeat ei obligationem imponere, vel absolutionem denegare; sed dissimulare potius, & pœnitentem relinquere in sua bona fide, vel ad summum iniungere ipsi ut rem ipsam faciat denuo, & accurate videri, & examinari.

Tertio, & præcipue Auctor docet, quod Confessarius non possit absolvere pœnitentem contra propriam opinionem, quam ipse post diligens rei examen firma ratione persuasus habet; præsertim quando illa non solum est ab aliis recepta, sed plures etiam, & graviores DD. habet pro se, & communiter censetur probabilior quam opinio pœnitentis. Hanc assertionem optimis rationibus probat Auctor, quas hic non oportet asserre. Sed tamen quia Revisores videntur eam notasse, tamquam alienam a communi omnium Theologorum sensu, sciendum est 1. hanc sententiam non solum tot limitationibus circumscriptam, sed universaliter, & sine ulla exceptione, aut limitatione acceptam, tradi a Fagnano, Mercoro, Celladeo, Contensonio, & pluribus aliis Scripturibus, qui inter Probabilissimi abusus recensent, & reiiciunt, quod Confessarius possit absolvere pœnitentem contra opinionem propriam. 2. Sciendum est, etiam ipsum Adrianum, qui docuit, Sacerdotem absolvere posse pœnitentem qui probabili iudicio sequitur opinionem DD. quam ipse Sacerdos putat esse falsam, quando scilicet illa a pluribus vel gravioris, vel etiam æqualis auctoritatis DD. traditur, immediate adhibuisse hanc limitationem: *Si autem a paucioribus, vel minoris auctoritatis, vel debili admodum fulcitur ratione, ut non possit ea in parte consistens dici rationabiliter errare; tunc dissimulare non debet, sed tenetur conscientem erudire*. Id autem est, & non aliud, quod in præsentem asseritur ab Au-

Auctore. 3. Animadvertendum est, quæstionem esse apud ipsos Probabilistarum patrones, an Confessarius debeat pœnitentis opinionem sequi, quam pœnitens estimat esse probabilem; licet Confessarius sciat, vel iudicet non esse probabilem? Ad hanc vero quæstionem affirmative quidem respondet Card. de Lugo disput. xxii. de pœnit. sect. ii. §. 2. num. 46. dicens: *Quod si vir doctus, qui vim argumenti attento studio magis penetravit, videat quod fundamenta contrariæ sententiæ ex equivocatione procedant, vel ex falso fundamento, & ideo apud se illam iudicet improbabilem, & sine fundamento; non tamen ideo debet pœnitentem obligare ad eam deserendam: quia licet illa sententia apud ipsum sit improbabilis, apud alios attamen multos, & doctos, qui rem ita accurate non penetrarunt, existimatur adhuc vera, & per consequens est vere probabilis. Quare pœnitens illam sequendo amplectitur opinionem vere probabilem*. Similiter Bresserus Lib. III. num. 36. & alii pauci licitum esse asserunt absolutionem dare, etiam si Confessarius putet opinionem pœnitentis esse improbabilem; dummodo probabilis habeatur ab aliis. Ceterum contraria sententia communissima est apud DD. qui, quando dicunt Confessarium posse, & debere se conformare cum opinione pœnitentis, semper addere solent, *dummodo illa probabilis sit, vel dummodo Confessarius cognoscat, eam esse vere probabilem, vel dummodo non sit certus de opposito*. Nam ubi Confessarius de veritate suæ opinionis omnino persuasus est, videtque illam a pluribus, & gravioribus aliis etiam probari, opinionem vero pœnitentis debili admodum ratione, & fundamento niti; iam eo ipso putat opinionem pœnitentis non esse vere probabilem, licet ab aliquibus, qui rem ita accurate non penetrarunt, habeatur ex equivocatione, vel errore, ut vere probabilis: quæ doctrina Auctoris in hac parte non discrepat a communi aliorum Theologorum sensu.

Quarto denique sciendum est ex communissima DD. sententia contra Caramuelem, Tamburinum, & paucos alios, non quamlibet probabilitatem, quamvis tenuem, aut minimam, esse rectam, & tutam agendi regulam: de quo iam dubitari non licet, postquam ab Innocentio XI. damnata est illa propositio: *Generatim, dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis*

tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus. Similiter apud omnes fere DD. certum est, ad securitatem conscientie non sufficere opinionem dumtaxat probabiliter probabilem; sed requiri saltem certo probabilem, & gravi ac solida ratione subnixam. At in casu ab Auctore assignato Confessarius non reputat opinionem pœnitentis esse certo probabilem, & gravi aliquo, aut solido fundamento subnixam; sed ad summum probabiliter probabilem, vel tenui admodum & exigua probabilitate gaudentem, cum videat eam debili, aut falso fundamento niti, & a paucis dumtaxat probari, qui rem accurate non examinarunt, nec penetrarunt. Ergo in eo casu, de quo Auctor loquitur, non potest Confessarius pœnitentem absolvere, stando communi Probabilistarum sententiæ. Ergo male notant P. P. Revisores assertionem Auctoris, tamquam alienam a communi omnium Theologorum sensu, ubi certe vellem convenire P. Esparza, si possem. Ipse enim late docet, & probat in sua Appendice, peccare graviter eum qui sequitur in praxi opinionem minus probabilem, & minus tutam, quando tutior est simul indubitanter probabilior; neque a peccato excusari qui oculos ac mentem avertit, ne videat in parte tutiori notabilem, & indubitatum probabilitatis excessum, quæna habet comparative ad minus tutam, quam sequi vult. Vel ergo ipse absolveret pœnitentem qui sequi vellet opinionem minus tutam contra evidenter probabilioris; vel non. Si primum; ergo absolveret illum quem peccati damnat, & quem in Dei iudicio damnandum esse docet: quod esset absurdissimum. Si secundum; ergo illud idem docet quod in præsentem asserit Auctor, & consequenter in quo alium iudicat, seipsum condemnat. Deinde, ut aliquid de re ipsa dicam, ego de veritate prædictæ assertionis nullatenus dubitandum cenfeo. Certum enim est, Confessarium non posse absolvere pœnitentem, nisi iudicet eum rite dispositum, & ad Deum ex toto corde conversum cum firmo proposito servandi omnia Dei mandata, & inquirendi serio & sincere in omnibus, quidnam re ipsa Deus lege sua sancta iubeat, aut vetet. Nam qui non adhibet, nec adhibere vult moralem diligentiam quam debet ad cognoscendum, quid sit verum vel falsum, licitum vel illicitum,

contrarium vel conforme divinæ legi, eo ipso peccat; neque ullo modo excusabitur, si erret, quemadmodum sæpe errare continget. At Confessarius non potest prudenter iudicare, poenitentem esse hoc modo dispositum, & affectum, quando videt illum ita addictum opinioni suæ, quæ aut honori, aut lucro & commodo favet, ut ullo modo eam deserere velit; quamvis opposita proponatur, & ostendatur ipsi ut manifeste verifimilior, non solum ex Confessarii sensu, sed ex communi, aut communiore apud graves DD. sententia. Nam quis dixerit, illum debitam diligentiam adhibere, ut cognoscat, & devitet peccata, & errores, aut opiniones falsas de rebus, qui voluntarie & dedita opera sequitur id quod magis apparet peccatum, & error, ac falsitas quam contrarium? Ergo tunc non potest, neque debet poenitentem absolvere. Ubi sane videtur observatione, & approbatione dignum quod habet P. Valerius Reginaldus Part. I. Lib. II. cap. III. sec. I. num. 28. Nam inter ea quæ agere oportet, ut ignorantia in dubio censetur invincibilis, & a peccato excuset, id tertio loco statuit: cum res est gravis, de qua non convenit inter omnes, sive ignorantia sit iuris divini, sive humani, non est satis consulere unum, & illius consilium sequi, si alius oppositam sententiam docere audiatur; sed opus est multos interrogare, consilioque melioris partis acquiescere, perinde ac in gravi morbo non solet quis contentus esse unius medici consilio, sed pro morbi qualitate plures adhibet. Atque, sicut sequens eorum consilium, si medicamentum mortiferum sumeret, excusaretur a peccato; ita faciens quod multorum viro- rum doctorum, proborum, & catholicorum consilio didicit esse licitum, quantumcumque deciperetur, a peccato excusaretur propter ignorantiam invincibilem, dummodo non noverit contrarios opinioni vel plures, vel sapientiores, vel meliores, ceteris paribus. Nam quamvis ex communiore Theologorum sententia licitum sit in agendo conformare se cuilibet opinioni probabili, id tamen quod paucioribus, vel minus sapientibus videtur, non censetur opinio probabilis, si plures vel sapientiores contrarium affirmant. Quod autem aliqui docent de Confessario, nempe illum dissimulare debere, quando videt poenitentem bona fide procedere; atque in dubio, an admonitio profutura sit, con-

sultius esse illum relinquere in sua ignorantia, quamvis Confessarius clare videat opinionem poenitentis esse omnino improbabilem, ne scilicet postea peccet qui per ignorantiam non peccabat: hoc certe non videtur ulla ratione probandum. Nam quomodo Confessarius poterit eum absolvere cui timet veritatem manifestare propter malam eius dispositionem, vel nimiam adhesionem ad suum lucrum & commodum, ratione cuius præsumit quod, detecta obligatione restituen- di, nihilominus non restitueret? Qui enim ita affectus est, non est immunis a culpa sua, neque legem Dei habet in medio cordis sui, neque promptus est ad implendam in omnibus Dei legem, & subeundum quodvis malum temporale potius quam peccare: quæ tamen est dispositio necessaria ad valorem absolutionis. Locus autem adduci solitus ex S. Augustino Tom. I. in Lib. L. homiliar. hom. xli. *Si scirem tibi prodesse, non te admonerem, nec te terrerem*: importune, & infideliter allegatur. Importune quidem: quia licet is qui solum debet ex communi lege caritatis corrigere proximi errorem, potius dissimulare debeat, & tacere, quando videt quod proximus de veritate scandalum sumpturus sit; tamen alia est ratio de Confessario, qui prohibetur sacramentalem absolutionem impendere indignis, & indispositis, quales sunt omnes illi qui de veritate scandalum fumunt, neque volunt intelligere, ut bene agant. Quare debet poenitentem erroris sui admonere; ac, si audire, & obedire paratus sit, eum absolvere; si vero nolit, ut impoententem dimittere. Infideliter etiam locus ille allegatur: additur enim particula *non*, ubi non extat. Neque enim D. Augustinus ait: *Si scirem tibi non prodesse, non te admonerem*; sed potius ait: *Si scirem tibi prodesse, non te admonerem*; loquitur enim de illo qui ad extremum vitæ protrahit poenitentiam remedium: de quo ait, se nescire, an damnatur, an forte peccata ipsi dimittantur, vel non; eo quod poenitentiam agat, quando iam amplius peccare non potest: sed tamen ait, se in hoc dubio impendere moribundo sacramentum poenitentiam, quia nescit, an forte profuturum sit. Nam si scirem, inquit, tibi nihil prodesse, non tibi darem: item: *Si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem*. Duae res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio: ergo

ergo tene certum, dimitte incertum. Quali diceret, & quia id incertum est, ac valde periculofum, idcirco de tam gravi periculo, & æternæ salutis discrimine te, dum sanus es, admoneo, ac terreo. Quid autem hic pro ignorantia, & errore poenitentis a Confessario dissimulando? Et quis unquam credidisset, Augustini locum ita celebrem, & relatum etiam in capite *Si quis autem de poenit. diff. v. fore ab aliquo sic invertendum, ut ubi scriptum est: Si scirem tibi prodesse, non te admonerem*; substitueretur: *Si scirem tibi non prodesse?* Quis etiam crederet P. Suarez, P. Thomam Sanchez, & alios primæ notæ Theologos attulisse hunc Augustini locum, uti iam prius extabat in aliis, infideliter allegatus, & falsatus; & in eo fundasse sententiam suam de errore poenitentium dissimulando, quando illi videntur

bona fide procedere, & admonitio non creditur profutura? Nemo iam mirari debet, neque iniuriosum reputare, si dicamus, non omnia quæ a magnis viris dicta sunt in controversia de usu, & abusu opinionum probabilia, fuisse ab illis diligenter examinata, & bene discussa. Nam hic præsertim valet monitum illud Melchioris Cani Lib. XI. de locis cap. VI. *Theologum admonere opera præsumptum est, ne id illi statim persuasum sit, omnia quæ magni Auctores scripserunt, undique esse perfecta: nam & labuntur aliquando, ut ille ait, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum suorum voluptati, vulgoque, ut dixi, etiam interdum indulgent; nec semper intendunt animum, & nonnumquam fatigantur . . . Summi enim sunt, homines tamen.*

FINIS TOMI SECUNDI APPARATUS.

AUCTORIS MONITUM.

Compertum omnibus esto, opus istud tributum in Tomos duodecim editum minime Romæ esse, quamvis Romæ nomen in fronte præferat. Hoc vero contra meum consilium omnino accidit: neque ut id impedirem, in mea fuit potestate. Quam assertionem innumeris confirmare exemplis possem, nisi obvia iis omnibus essent, qui varias civitatum pro se typographica moderanda leges non ignorant. Ceterum is ego non sum qui ex cuiusquam civitatis voce quidquam pretii accedere operi meo posse existimem. Satis mihi gloriæ est, atque decoris, quod Sapientissimus BENEDICTUS XIV. immortalis memoriæ Pontifex Summus Theologiam hanc meam sibi dicatam incredibili clementia exceperit. Hanc declarationem publici iuris facere opportunum iudicavi, ut morosis nonnullis censoribus, qui quarere in scirpo nodum miserrime consueverunt, vel remotam insidiandi, calumniandi que, quoad fieri potest, si tamen potest, ansam eriperem. Vale.

I N-

I N D E X

R E R U M, E T V E R B O R U M

Quæ in hoc Apparatu continentur.

Romanus numerus Tomum; arabici, ut vocant, paginam;
& numerum indicant.

A

ADAM naturam accepit a Deo integram & sanam. I. p. 182. n. 1. fuit totius humani generis parens, non tantum Iudæorum. *ib.* Præadamitæ numquam extiterunt. *ib.* V. *Natura.* Adamum & Evam cur Deus tentari permiserit, exponit Augustinus. *ib.* p. 183. n. 1. quomodo tentati a dæmone. *ib.* p. 184. n. 2. Adam lapsus est non seductus, sed superbia impulsus. *ib.* p. 185. n. 3. Plura commisit crimina in suo primo peccato. *ib.* p. 186. n. 1. Præcipuum fuisse superbiam docent SS. Augustinus, & Thomas. *ib.* n. 2. & seq.

Adrianus gravissimus Theologus docet monendos penitentes in errore versantes. II. p. 12. n. 16.

Actio nuncupatur bona per accessum, mala per recessum a regula. II. p. 291. n. 2. Honestatis actionum prima & universalis regula est lex æterna. *ib.* n. 4. Singularis Vasquezii circa hanc regulam opinio. *ib.* Qualibet creatura in finem suum tendit propriis actionibus. *ib.* n. 6. Actio voluntatis quomodo speciem bonitatis, vel malitiæ desumat ex obiecto. *ib.* p. 33. n. 34.

Amor sui inordinatus causa est omnis peccati. II. p. 92. n. 1. ex ipso progignitur turba passionum & affectuum, quæ mentem a veritate abstrahit. *ib.* mentem in bonum proprium deflectit. *ibid.*

Antiprobabilistæ quinam sint. II. p. 280. n. 5. Nonnulli ex illis falso putant, non veritatem, sed maiorem probabilitatem esse regulam honestatis moralis. *ib.* p. 310. n. 1. Quammaxime distant Antiprobabilistæ ab errore Iansenii. *ib.* p. 382. n. 12. pro dignitate sentiunt de divina gratia. *ib.* possibilitatem præceptorum firmiter tuentur quam Probabilistæ. *ib.* Iugum non imponunt durum & importabile. *ib.* p. 396. n. 1. & seq.

Nonnulli videntur exigere certitudinem de honestate operationis. *ib.* p. 412. n. 16. refellitur hæc eorum opinio. *ib.* Argumenta queis opinionem suam fulciunt, retunduntur. *ib.* n. 1. & seq.

Antiprobabilistæ media via incedunt inter extrema Tutiorismi & Probabilismi. *ib.* p. 417. n. 4. Nonnulli quomodo Probabilistarum artificia imitentur. *ib.* p. 416. n. 1. V. *Probabilismus.* *Probabilistæ.*

Arauxo (Franciscus) Confessariis debitum inculcat monendi penitentes etiam Principes ignorantia, sive errore laborantes. II. p. 12. n. 16. *Conc. Appar. Tom. II.*

B

Arbitrium hominis omni libertate spoliatum per peccatum originale mentiuntur Novatores. I. p. 193. n. 4. refelluntur. *ib.* n. 5.

Articuli Wicleffi Angli damnati in Concilio Constantiensi. I. p. 1. Articuli Ioannis Hus damnati in eodem Concilio. *ib.* p. 3.

Audientes quinam dicebantur in primæ Ecclesiæ. I. p. 294. n. 5. eorum poenitentia. *ib.*

Benedictus XIII. in Concilio Romano regulas constituit Probabilismo manifeste adversas. II. p. 243. n. 3.

Benedictus XIV. Pontifex sapientissimus probabiliorum sententiam amplectendam esse docet. II. p. 244. n. 2.

Benignitas probabilistica quam exilis sit. II. p. 303. n. 2. Locum non habet in materia iustitiæ commutantis. *ib.* nec in iis quæ damnus aliquid proximo inferunt. *ib.* p. 304. n. 4. Quomodo coarctetur ad sola mandata primæ tabulæ. *ib.* n. 6. Benignitatis usu in luto peccatorum Christiani detinentur. *ib.* p. 432. n. 32.

Bibliotheca Ianseniana merito proscripta. I. p. 44.

Epistola Romani Philalethis de iusta eiusdem proscriptio. *ib.*

Bulla Leonis X. contra errores Lutheri. p. 4. Bullæ Cœnæ Domini. I. p. 11. Gregorii XIII. contra propositiones Baii. *ib.* p. 16. Innocentii X. contra quinque propositiones ex Libro Iansenii excerptas. p. 21. Eiusdem adversus libros continentes propositionem qua assertitur æqualitas SS. Petri & Pauli. p. 22. Alexandri VII. plures laxas propositiones damnantis. *ib.* Eiusdem alias laxas assertiones proscriptantis. *ib.* Innocentii XI. plures laxas propositiones condemnantis. *ib.* p. 25. Eiusdem decretum damnans duas propositiones circa omnipotentiam Dei creaturæ donatam. *ib.* p. 28. Decretum damnans usum scientiæ acquisite per confessionem. *ib.* Bulla Innocentii XI. proscriptantis propositiones Michaelis de Molinos. *ib.* p. 28. Decretum Alexandri VIII. proscriptantis duas propositiones de amore Dei, & de peccato philosophico. *ib.* p. 34. Aliud eiusdem damnantis plures theologicas propositiones. *ib.* Breve Innocentii XII. damnantis theses quæ in Galliis docebantur prætextu amoris erga Deum purissimi. *ib.*

G g

ib.

ib. p. 36. Bulla Clementis XI. damnantis plures propositiones excerptas ex libro Gallico idiomate impresso sub titulo *Le Nouveau Testament in François &c.* & aliter *Abregé de la Morale de l'Evangile &c.* *ib. p. 38.* & *seq.* Decretum sacre Congregationis Indicis damnans librum cui titulus *Bibliothèque Ianseniste.* *ib. p. 44.* Aliud eiusdem Decretum damnans folia edita sub hoc titulo *Epistola Doctoris Sorbonici ad Amicum Belgam.* *ib. p. 53.* Bulla Benedicti Papæ XIV. confirmantis & innovantis constitutionem Clementis Papæ XI. *Ex illa die* in causa Rituum seu Cereemoniarum Sinenfium editæ: & super Ritibus, Cereemoniis, Usibus, Consecutionibus in Regnis Madurensi, Mayssurensi, & Carnatensi Indiarum Orientalium cum insertis Bullis aliorum Pontificum. *ib. p. 54.* Epistola alia contra Clericos secularibus negotiis se immiscentes. *ib. p. 91.* Decretum eiusdem circa celebrationem Missæ in Oratoriis privatis. *ib. p. 94.* Epistola encyclica eiusdem circa ieiunium non facile relaxandum. *ib. p. 95.* Alia eiusdem, declaratoria superioris Constitutionis. *ib. p. 96.* Alia eiusdem declaratoria duarum præfatarum Constitutionum. *ib. p. 97.* Bulla eiusdem confirmatoria & ampliativa Constitutionis Gregorii XV. contra Sacerdotes sollicitantes, & complices in materia turpi absolventem. *ib. p. 100.* Alia eiusdem, declaratoria præcedentis. *ib. p. 103.* Bulla eiusdem qua cessiones commodi exigendi fructus beneficiorum prohibentur. *ib. p. 105.* Alia eiusdem qua præscribitur ordo & forma in iudiciis causarum matrimonialium. *ib. p. 107.* Alia eiusdem circa occultorum matrimoniorum contractionem. *ib. p. 112.* Alia eiusdem super clausura Monasteriorum quorumcumque Regularium. *ib. p. 115.* Alia eiusdem super clausura Monialium. *ib. p. 118.* Alia eiusdem de doctrina christiana pueris tradenda. *ib. p. 110.* Alia eiusdem ad Episcopos directa de Parochorum electione. *ib. p. 124.* Alia eiusdem ad Ordinarios directa de Missa a Parochis pro populo applicanda, & deque reverenti divini Officii in Choro recitatione. *ib. p. 131.* Alia eiusdem qua nonnulla circa usum declarantur. *ib. p. 136.* Alia eiusdem de Episcoporum residentia. *ib. p. 159.* Alia eiusdem contra quamdam pravam praxim in administratione sacramenti penitentiae. *ib. p. 147.* Alia eiusdem de Regularibus ab Episcopo dioecesano ordinandis. *ib. p. 150.* Alia eiusdem qua conceditur Episcopis facultas impertiendi Benedictionem cum Indulgentia plenaria Fidelibus in mortis articulo constitutis. *ib. p. 156.* Alia eiusdem qua certus ordo præscribitur pro causis super nullitate Professionis Regularis mature discutendis, & valide definiendis. *ib. p. 163.* Alia eiusdem super designatione Confessoriarum extraordinariorum pro Monialibus. *ibid. pag. 172.*

C

C Amargo (P. Ignatius) Iesuita sapientissimus nimiam detestatur confidentiam Probabilistarum in astruenda sententia de honestate & merito operum ex ignorantia invincibili prodeuntium. *II. p. 23. n. 1.* Eis exprobrat quod hanc falsam

doctrinam D. Thomæ adscribere non vereantur. *ib. p. 37. n. 56.* Ignorantissimum cum Probabilismo coniunctum ostendit. *ib. p. 87. n. 53.* Quam immerito delatus ad sanctæ Inquisitionis Tribunal. *ib. p. 89. n. 62.* Rationem cur aliquandiu Probabilismus prævaluerit. *ib. p. 171. num. 1.* Ipsius de Terillo iudicium. *ib. p. 180. n. 14.* Aperte inficiatur, Probabilissimum esse doctrinam propriam Iesuitarum. *ib. p. 131. n. 8.* Ostendit Probabilistas expavisse audita damnatione terriæ propositionis Innocentii XI. *ib. p. 134. n. 1.* Refellit Probabilistas iactantes Probabilissimum ad S. Sedem delatum minime fuisse damnatum, sed ab omni censura immunem dimissum. *ib. p. 280. n. 14.* Afferit septuaginta Theologos Probabilistas docuisse propositionem secundam ab Innocentio XI. damnatam. *ib. p. 136. n. 2.* Quomodo ex illius propositionis damnatione Probabilissimum quoque damnatum fuisse colligat. *ib. p. 286. n. 1.* Unde desumenda sit connexio & harmonia virtutum, explicat. *ib. p. 293. n. 17.* Terilli absurdissimam doctrinam in propatulo ponit. *ib. p. 339. n. 2.* Aliam Terilli doctrinam de lege reflexa confutat. *ib. p. 340. n. 14.* Ex absurdissimis Terilli doctrinis Probabilissimi falsitatem infert. *ib. p. 341. n. 7.* Legem reflexam quare Terillus invenerit, declarat. *ib. p. 348. n. 16.* Theologiam Probabilistarum minime a Christo descendere evincit. *ib. p. 364. n. 11.* Legis reflexæ a Terillo adinventæ absurditatem ostendit. *ib. pag. 379. n. 5.* Probabilistas ad ejurandum Probabilissimum hortatur. *ib. p. 315. n. 7.*

Cardenas (Ioannes) Probabilissimum ita defendit, ut tamen nollet umquam ad praxim deduci. *II. p. 40. n. 1.* docet in questione facti paria testimonia in dubio rem constituere. *ib. n. 2.* probat hanc suam doctrinam testimoniis sacre Scripturæ. *ib. p. 41. n. 4.* at parum confone contrarium sustinet in questione iuris. *ib. n. 5.* refellitur. *ib. n. 6.* quam inepte argumenta sibi opposita dissolvat. *ib. n. 8.* quam infulse experientiam obtrudat. *ib. p. 42. n. 12.* Quomodo ex paritate rationum vel suspensionem debeat admittere in utroque dubio, vel negare. *ib. n. 13.* Definitio Probabilissimi ab ipso data, inepta. *ib. p. 221. n. 2.* Quos Theologos nullius auctoritatis reputet. *ib. p. 265. n. 1.* Concedit ignorantiam invincibilem auferri etiam absque scientia, vel certitudine. *ibid. p. 398. num. 3.* Ignorantiam invincibilem eam dicit quæ licet evinci possit, non tamen debet vinci. *ibid. num. 4.* Falsitas huius doctrinæ. *ibid. num. 5.* Quam falso S. Thomam pro sua sententia alleget. *ib. num. 6.*

Caritas via est inventiendæ veritatis. *II. p. 134. n. 1.* Quomodo veritatem faciat invenire ex Augustino. *ib. p. 135. n. 2.* & *seq.* confirmatur ex aliis Patribus. *ib. n. 2.* & *seq.* docent sacre litteræ. *ib. p. 138. n. 16.* & *seq.* Caritatis præcepta sunt prima agendorum principia. *ib. p. 140. n. 2.* Caritas viam veritati sternit, quia cor emundat ab omni peccato. *ib. p. 141. n. 3.* Efficit cor rectum erga Deum, erga seipsum, & proximum. *ib. n. 4.* docet & evincit facile esse modum hominibus difficile videtur, aut impossibile. *ib. p. 142. n. 6.* & *p. 246. n. 19.* Caritas iugem Christi iuave efficit. *ib. p. 143. n. 10.* plures Casuistarum lites & quæstiones dirimit. *ib. p. 144. n. 12.* efficit ut veri-

æ veritatem queramus debito modo, & recto corde. *ib. n. 14.* Ab incertis avocatur, & intra securitatem semitam nos continet. *ib. p. 145. n. 15.* Qui caritate abundat, vanas Probabilistarum opiniones aspernantur. *ibid. num. 16.* & *seq.* Caritas prima est inter opera quibus homo finem suum ultimum consequitur. *ib. p. 292. n. 9.*

Caritas est forma & ædificium christianæ perfectionis. *I. p. 249. n. 10.* arctissime cum humilitate coniungitur. *ib.*

Cæcitas mentis quid sit ex S. Thoma II. *p. 99. n. 2.* in cuius luminis privatione sita sit. *ib. pag. 100. n. 3.* & *n. 6.* Discrimen inter ignorantiam & cæcitatem. *ib. n. 4.* Cæcitatibus velamen vivide depictum ab Isaia. *ib. n. 7.* Quomodo cæci spiritualiter videntes dicantur, & non videntes. *ib. p. 101. n. 12.* Cæcitatibus duplex causa. *ib. p. 102. n. 15.* Quomodo Deus hanc cæcitatem immittat. *ib. n. 16.* Caietani, & Cæsi variaz hæc de re opiniones. *ib. n. 17.* D. Thomæ doctrina exponitur. *ib. p. 103. n. 18.* Ad cæcitatem inducendam plura scilicet concurrunt. *ib.* Cæcitas mentis a culpa non excusat. *ib. n. 19.* Quomodo in pluribus Christianis reperitur. *ib. n. 20.* Distinguenda est ab hebetudine mentis. *ib. n. 22.* Neglectus Scripturarum, & Traditionis est cæcitatibus signum. *ib. p. 104. n. 23.* Fingere viam ad cælum planam, & delicias aspersam aliud cæcitatibus argumentum. *ib. n. 24.* Huius cæcitatibus remedium efficacissimum. *ib. n. 25.*

Casnedi P. Carolus Antonius falso adscribit S. Thomæ opinionem affirmantem opus malum ex conscientia erronea patratum fieri bonum per accidens. *II. p. 30. n. 29.* refellitur. *ib.* falso docet sententiam asserentem opus de se malum ex conscientia erronea invincibili procedens non fieri per accidens bonum & meritorium, Iansenismum & Baianismum redolere. *ib. p. 36. n. 53.* refellitur. *ib.* Ea censura merito in eius opinionem retorquetur. *ib.* Conqueritur quod P. Palanco scientiam mediam in theatrum induxerit. *ib. p. 350. n. 1.* Errorem invincibilem coæquat veritati. *ib. n. 3.* refellitur. *ib. p. 419. n. 3.* Absurda quæ inde consequuntur. *ib. n. 6.* Argumentum obtrudit offensivum, & defensivum, quo ostendat nullum esse commodum, vel incommodum, sive Antiprobabilissimum sequatur, sive Antiprobabilissimum. *ib. 362. n. 2.* & *p. 410. n. 1.* Absurda quæ exinde consequuntur. *ib. p. 421. n. 6.* Expenduntur argumenta, & rationes ab eo datæ, & refelluntur. *ib. p. 422. n. 8.* & *seq.* Eius hallucinatio unde proveniat. *ib. p. 423. n. 10.* P. Elizalde contradictionis, & palinodia decantatæ falso redarguit. *ib. p. 424. n. 2.* refellitur. *ib. n. 6.* V. Elizalde Contradictionis perperam accusat Connetum. *ib. p. 425. n. 9.* Antiprobabilistas in Veritas distinguit, & non Veritas. *ib. n. 11.* qua de causa. *ib. p. 426. n. 12.*

Casuistarum studium Scripturarum, SS. Patrum, & Conciliorum neglexere. *I. p. 209. n. 1.* inde orta laxior Moralis, & corruptio disciplinæ. *ib. p. 207. n. 6.* Casuistæ cur libros impleant dissidiis, litibus, pugnis. *ib. p. 210. n. 5.* quorundam Casuistarum libri caute legendi. *ib. p. 224. n. 5.* Casuistarum doctrina dissimilis a doctrina Scripturæ, & Patrum. *ib. p. 233. n. 4.* quomodo contexta sunt Casuistarum volumina. *ib. p. 235.*

n. 7. quam inepte doceant, casus temporum requirere Doctores temporum. *ib. p. 236. n. 1.* Casuistarum opiniones per dimidium falsæ declarantur in Scripturis. *ib. p. 239. n. 10.* Casuistæ bilances habent omnino oppositas. *ib. n. 11.* doctrinam tradunt cum doctrina Augustini pugnantem. *ib. p. 241. n. 16.* Casuistæ quando inceperint ex P. Francolino. *ib. p. 361. n. 1.* Inter Casuistas enumerat primo Moysen, deinde Apostolos. *ib.* In duas classes eos parit P. Zaccaria. *ib. n. 3.* Immerito inter Casuistas recenset illustriores Theologos. *ib. p. 362. n. 4.* Quid faciendum de libris Casuistarum docet Elizalde. *ib. n. 6.* Casuistas plures opiniones laxas invenisse ex satanæ insinuatione, testatur Terillus. *ib. n. 7.* quinam sint in Casuistarum catalogo recensendi. *ib. p. 363. n. 2.* quinam reiiciendi, & quinam præferendi. *ib. n. 3.* & *seq.*

Certitudo nec in sacramentis conficiendis semper haberi potest. *II. p. 296. n. 3.* Est tamen in illis diligentius quam in aliis materiis querenda. *ib. n. 1.* & *seq.* Certitudo moralis non individua est, sed gradibus constat. *ib. p. 297. n. 2.* Quenam certitudo sit querenda in quolibet questionum genere. *ib. n. 4.* Quanta diligentia adhibenda sit ad veritatem certo invenendam. *ib. n. 5.* & *seq.* Certitudo triplex distinguitur a Scholasticis. *ib. p. 408. n. 1.* Quo in sensu Antiprobabilistæ certitudinem exposculent in operando. *ib. n. 2.* Ad recte operandum requiritur certitudo moralis. *ib. n. 1.* Falso asserit Azorius, S. Thomam requirere evidentiam, & omnimodam certitudinem in dictamine conscientiæ. *ib. pag. 409. n. 4.* Aliquando talis certitudo est omnino impossibilis. *p. 412. n. 13.* Quenam requiratur certitudo de revelatione divina ad assensum fidei. *ib. p. 413. n. 5.* & *seq.* Trafonicum argumentum P. Honorati Fabri hinc deductum adversus Probabilistas refellitur. *ib. n. 6.* Discrimen inter assensum fidei & assensum mere humanum. *ib. p. 414. n. 7.*

Comitolus (P. Paulus) Societatis Iesu præstantissimus Theologus quænti merito sit faciendus. *II. p. 271. n. 8.* Illius auctoritatem immerito extenuat P. Claudius La-Croix. *ib.*

Communio ecclesiastica quænam. *I. p. 296. n. 13.* duplex, alia laica, alia ecclesiastica. *ib.* alia media, quæ peregrina dicitur. *ib.* & *n. seq.* alia agapica, & eucologica. *ib. n. 15.*

Concilium. *I. p. 334. n. 1.* quotuplex sit. *ib. n. 2.* & *seq.* Concilia nationalia quo sensu aliquando generalia dicantur. *ib. n. 4.* Concilia generalia œcumenica quænam dicenda sint. *ib.* Conciliorum origo a divino iure proficiscitur. *ib. n. 5.* Concilium generale congregandi facultatem Imperatori falso tribuunt hæretici. *ib. p. 335. n. 6.* refelluntur. *ib.* Soli Romano Pontifici competit auctoritas convocandi Concilia, eisque præsidendi. *ib. n. 7.* & *seq.* Quinam sive ex iure, sive ex consuetudine Concilii interesse possint. *ib. p. 336. n. 9.* Quinam primo Apostolorum Concilio interfuerint. *ib. n. 10.* Concilia etiam generalia nec a Romano Pontifice confirmata, nec Ecclesiæ consensu recepta, nullius sunt auctoritatis. *ib. n. 1.* Concilia generalia Romani Pontificis auctoritate confirmata, & Ecclesiæ consensu munita & recepta, infallibilis sunt auctoritatis. *ib. n. 2.* Id unanimitate consensu docent Patres.

tres. *ib. p. 337. n. 4.* Conciliorum infallibilitas unde fit repetenda. *ib. n. 5.* Calvinii Conciliorum infallibilitatem pernegantis sophismata refelluntur. *ib. p. 338. n. 6. & seq.* Quomodo testimonio Augustini abutatur ad elevandam Conciliorum auctoritatem. *ib. n. 8.* refellitur. *ib. n. 9.* Aliæ Calvinii antilogiæ, & ineptissima ratiocinia refelluntur. *ib. p. 339. n. 10.* Concilia non generalia, nec Summi Pontificis, aut Ecclesiæ universalis consensu confirmata, errori absolute subiecta sunt. *ib. p. 340. n. 1.* Concilia provincialia, nationalia, & diocesana tantæ sunt auctoritatis, ut gravissimæ temeritatis rei forent qui eorum canonibus non acquiescerent. *ib. n. 2.* Concionatores quænam potissimum ex sacro suggestu enuntiare debeant. I. *p. 274. n. 2. & seq.* quam efficaciter eos hortetur S. Carolus Borromæus. *ib. p. 275. n. 3.* Concionatorum nonnulli defectus corriguntur. *ib. p. 281. n. 4.* quam pulchre instruantur a P. Michaeli Elizalda. *ib. p. 279. n. 5. & seq.* cavere debent ne abstracta solum vitiorum simulacra condemnent, sed in quo vitia sita sint, exponant. *ib. p. 280. n. 6.*

Confessarius nosse debet humanæ naturæ indolem & infirmitates. I. *p. 182. n. 2.* a quibus cavere debeat. *ib. p. 183. n. 4.* Quid vitare, ut munus suum exakte perficiat. *ib. p. 186. n. 5.* controversias dirimere debet magis auctoritatibus utendo quam rationibus. *ib. p. 207. n. 3. & seq.*

Confessarios ignorare Scripturas perniciosum declarat S. Bonaventura. *ib. p. 228. n. 14.* Quos sacre Scripturæ veteris Testamenti libros potissimum Confessarii legere debeant. *ib. p. 229. n. 2.* Ex novo Testamento potissimum legenda Evangelia, & D. Pauli Epistolæ. *ib. n. 3. & seq.* quam utilitatem inde percipient pro animarum directione. *ib. In sacra Scripturæ studium incumbere debent. ib. p. 272. n. 1.* super noticia Scripturarum examinandi sunt ab Episcopis. *ib. n. 2. & seq.* Inculcare debent spiritum legis evangelicæ, electorum paucitatem, & multitudinem reprobatorum. *ib. p. 275. n. 2.* Zelo & fortitudine instructi sint & muniti. *ib. p. 277. n. 4.* Quam graviter hallucinentur Confessarii qui decreta synodalia ad morales controversias spectantia parvipendunt. *ib. p. 340. n. 4. V. Theologus.*

Confessarius tenetur admonere laborantes conscientia erronea vincibili. II. *p. 9. n. 4. & seq.* & etiam invincibili. *ib. p. 11. n. 11.* Doctoris personam sustinet. *ib. n. 12.* Gravissimis sacre Scripturæ testimoniis, & doctrina ad idem præstandum teneri evincitur. *ib. p. 13. n. 17.* Confirmant nobiliores Theologi. *ib. p. 24. n. 19.* Non valet præsumptio adesse virtuales propositiones servandi omnia præcepta, & solum timendam voluntatis volubilitatem, ut excusetur ab admonitione faciendâ. *ib. p. 19. n. 38.* Quantum cavere debeat a tam pernicioso silentio. *ib. p. 21. n. 44.* Quomodo se gerere debeat cum divite mortui proximo, qui ex ignorantia invincibili credit se licite possidere bona sibi ceteroquin partajuris, dolis, fraudibus &c. *ib. n. 45.* Quomodo cum muliere matrimonio nullo illigata, num sit ab eo de nullitate certioranda. *ib. p. 22. n. 47.* Quomodo cum scrupulosus. *ib. p. 47. n.*

13. Num facile admittere debeat ignorantiam invincibilem iuris naturalis, etiam si poenitentes testentur se ignorasse. *ib. p. 73. n. 64.* Sine Ca. fuissem libris fidelium confessiones audire, & conscientias dirigere potest. *ib. p. 375. n. 1. & seq.* Non est illi necessaria multorum librorum lectio, sed multum prudentiæ, & pietatis plurimum. *ib. p. 376. n. 5.* Quantum illi perniciose præoccupatio in favorem benignæ opinionis. *ib. n. 6.* Quos potissimum libros legere debeat. *ib. Non tenetur se conformare opinioni minus probabilis poenitentis. ib. p. 395. n. 9.* Num aliquando id licitum esse queat. *ib. p. 396. n. 14.* Non tamen ex hoc inferendum, licitum esse Probabilissimum. *ib. p. 395. n. 10.*

Conscientia apud Patres quid sit. II. *p. 2. n. 1.* quomodo a Theologis definiatur. *ib. n. 2.* quomodo differat a synderesi. *ib. quale sit conscientie iudicium. ib. n. 3.* quo sensu modo bona dicatur, modo mala. *ib. n. 4.* quomodo dividatur. *ib. n. 5.* Unde conscientia restitutum suam defumat. *ib. p. 3. n. 1.* Quomodo peccet qui conscientia rectæ ductum non sequitur. *ib. n. 3.* An letaliter, vel venialiter peccet qui agit contra conscientiam dicantem aliquid esse malum. *ib. p. 4. n. 4. & seq.* A quam proficiatur lege obligatio non agendi contra propriam conscientiam. *ib. p. 4. n. 6.* An sit locus dispensationi. *ib. Etiam dictamen conscientie erroneæ obligat. ib. p. 5. n. 1.* An peccet qui non agit secundum conscientiam erroneam etiam vincibilem. *ib. n. 4.* Subtilis speculatio Vasquezii refellitur. *ib. p. 6. n. 6.* Quid agere debeat qui ex conscientia erronea vincibili putat utrumque extremum esse peccatum. *ib. n. 7.* Quid si idem iudicet ex conscientia erronea invincibili. *ib. n. 8. & seq.* An sit gravius peccatum agere contra, quam sequi ductum conscientie erroneæ vincibilis. *ib. p. 7. n. 10. & seq.* An peccatum contra conscientiam rectam differat specie a peccato commisso contra conscientiam erroneam. *ib. n. 12.* Cui virtuti adversetur peccare contra dictamen conscientie erroneæ. *ib. n. 13.* An peccet qui carcere inclusus, ex erronea conscientia putat se peccare mortaliter nisi Sacrum audiat. *ib. n. 14.* Quomodo deponenda conscientia erronea. *ib. p. 8. n. 15.* Quamnam debeat adhibere diligentiam qui eam vult deponere. *ib. n. 16. & seq.* Quomodo dignosci queat num conscientia erronea vincibilis sit, an invincibilis. *ib. n. 18.* Conscientia erronea per Confessarium depellenda. *ib. n. 1. V. Confessarius.*

Conscientia erronea invincibilis a culpa excusat, sed nequaquam reddit bonum opus de se malum. II. *p. 23. num. 1. & seq. & pag. 349. num. 2. & seq.* Absurda quæ ex opposita doctrina consequuntur. *ibid. pag. 25. num. 11. & seq. & pag. 26. num. 15. & p. 27. num. 20.* Veram doctrinam sustinent SS. Augustinus, & Bernardus. *ibid. p. 28. num. 23. & seq. & plurimi primi subsecuti Theologi. ibid. pag. 30. num. 27.* Cur opus de se indifferens ex conscientia invincibiliter erronea fieri possit bonum, secus opus de se malum. *ib. p. 31. num. 31.* Quomodo lex prohibens peccatum non tamen obligat ad mendacium quando mendacium ex conscientia erronea existimatur præceptum. *ibid. pag. 33. num. 36. & seq.* Quomodo possit homo poenitere de opere malo quod

ex conscientia erronea invincibilis putabat sibi esse præceptum. *ibid. p. 34. num. 38. & seq.* Opus malum ex ignorantia invincibili patratum non est indifferens, sed malum materialiter. *ibid. num. 41.* Quænam libertas reperitur in operante ex conscientia erronea invincibili. *ibid. p. 37. num. 54.* Conscientia erronea sicut impedit peccatum, ita impedit & meritum. *ibid. num. 55.* Conscientia erronea invincibilis nullum supponit dubium de malitia actionis. *ibid. pag. 93. num. 1.* Distingui debet a conscientia dubia, & scrupulosa. *ibid. Conscientia erronea vincibilis deponi potest. ibid. pag. 95. num. 3.* Peccat tum qui acquiescit, tum qui resistit conscientie erroneæ vincibili. *ibid. Non tamen peccatum est illi necessarium. ibid. num. 4.* Quomodo deponenda conscientia erronea vincibilis. *ibid. pag. 96. num. 5.* Quibus mediis utendum ad eam depellendam. *ibid. num. 6.* Quomodo conscientia erronea obliget quando que ad id quod in se peccatum est. *ibid. pag. 349. num. 4.* Dux propositiones distinguendæ in conscientia erronea. *ibid. num. 5.* Conscientia erronea semper est difformis legi Dei. *ibid. num. 8. V. Ignorantia.*

Conscientia scrupulosa quænam. II. *pag. 47. n. 1.* Erronea vulgi opinio circa scrupulosos refellitur. *ibid. num. 2.* Scrupulorum causæ plures. *ibid. pag. 48. num. 3.* Prima naturæ dispositio. *ibid. num. 4.* secunda infirmitas & lætio mentis. *ibid. num. 5.* tertia dæmon. *ibid. num. 6.* quarta societas cum scrupulosus. *ibid. num. 7.* quinta ignorantia. *ibid. n. 8.* sexta superbia. *ibid. num. 9.* Scrupulorum characteres. *ibid. num. 10.* Scrupulosi plerumque legem Dei minus exakte servant. *ibid. pag. 49. num. 11.* Quomodo cum illis agendum. *ibid. num. 13.* Nonnulli etiam scrupulis agitantur Deo permittente ad maiorem animæ purgationem. *ibid. num. 14.* Quomodo cum illis agendum. *ib. Num licitum sit agere contra conscientiam scrupulosam. ibid. pag. 50. num. 15. & seq.*

Conscientia, genus poenitentiae in antiqua Ecclesia. I. *pag. 294. num. 7.* cui poenitentiae subiciebantur consistentes. *ib.*

Constitutiones pontificiæ ad rem moralem pertinentes. V. *Bulla.*

Croix (P. Claudius La) falso docet absurdum non esse quod Deus adprobet aliquod malum per accidens, si nimirum ex conscientia erronea invincibili progrediatur. II. *pag. 25. num. 11.* refellitur. *ibid.* Sophismata quæ hanc doctrinam sustinet, referuntur, & refelluntur. *ibid. p. 27. num. 17. & 18.* Perperam S. Augustinum pro se citat. *ibid. pag. 28. num. 23.* Falso affirmat, sententiam negantem dari posse ignorantiam invincibilem iuris naturæ, esse proscriptam a Sede Apostolica. *ibid. pag. 72. num. 58.* Falso docet ad peccatum ignorantie præquiri aliquam cognitionem, & advertentiam ad legem Dei, & ad malitiam obiecti. *ibid. pag. 75. num. 6.* refellitur. *ibid. num. 9. & seq.* Argumentis quibus nititur suam opinionem probare, respondetur. *ibid. pag. 85. n. 46. & seq.* De medio tollit omnia peccata ignorantie. *ibid. p. 86. num. 49.* Quam infulse lanthanismi notam impingat Antiprobabilistis sum

opinionem adversantibus. *ib. p. 87. n. 51.* Sæpe deficit in Auctorum sententiis referendis, parum proinde illi credendum. *ibid.* Scribit, omnes sere Theologos Societatis Iesu Probabilissimum docere. *ibid. pag. 269. n. 2.* Aliquorum Theologorum S. I. auctoritatem immerito extenuat. *ibid. pag. 273. num. 10.* Docet, licitum esse sequi opinionem probabiliter probabilem. *ibid. num. 9.* Variæ eiusdem reflexiones circa usum Probabilissimi. *ibid. pag. 302. num. 9.* refelluntur. *ibid. num. 10.* Docet, periuria, mendacia &c. per accidens posse a Deo præmium mereri. *ibid. pag. 350. num. 9.* Opportunum iudicat usum scientiæ mediæ ad defensionem Probabilissimi. *ibid. num. 3.* Quam absurde scientiam mediam in scænam inducat. *ibid. p. 351. num. 3. & seq.* Docet, Deum absolute approbare periuria, furta, homicidia &c. procedentia ex conscientia erronea invincibili. *ibid. num. 4.* refellitur. *ibid. p. Palanco allegat tamquam sibi faventem. ibid. pag. 352. num. 1.* Afferit non dari opiniones vere probabiles pro omnibus sceleribus. *ibid. pag. 371. num. 12.* Falso in favorem Probabilissimi allegat sacrorum Canonum, Pontificum, Cardinalium, Episcoporum auctoritatem. *ibid. pag. 390. num. 2.* Inepte Lactantium citat. *ibid. num. 3.* Frustra deficientiam promulgationis legis in sui favorem adducit. *ibid. p. 391. num. 6.* Inepte ignorantiam promulgationis legis in subsidium Probabilissimi advocat. *ibid. num. 7.* Male responsum Vendrochii confutat. *ibid. num. 8.* Falso in operante iuxta opinionem probabilem & prudentiam supponit, & permissionem divinam. *ibid. num. 9. & seq.* plura absurda ex Probabilissimo deducit, sed vana & inutilia. *ibid. pag. 392. num. 12. & seq.* refellitur. *ibid.* Nonnullas regulas falsas assignat. *ibid. num. 16. & seq.* Docet, eliminandas leges probabiliter dubias. *ibid. refellitur. ibid.* Lepide asserit, homines magis pronos esse ad augendas & aggravandas leges quam ad diminuendas. *ibid. num. 17.* refellitur. *ibid.* Afferit, Probabilissimum esse opinionem magis probabilem. *ibid. num. 19.* refellitur inane sophisma. *ibid.* Laxe docet, non esse curandum de veritate opinionis, sed solum quod ut probabilis existere possit in intellectu alicuius viri prudentis, & periti. *ibid. p. 393. num. 20.* refellitur. *ibid.* Momenta Antiprobabilistarum quomodo refellat. *ibid. num. 21.* Antilogiis scætat. *ibid. pag. 394. num. 22.* Laxe docet, adesse aliquando specialem obligationem sequendi opinionem probabilem relicta probabiliore. *ibid. pag. 429. num. 17.* refellitur. *ibid. num. 18.* Laxe docet, posse Principes sequi consilium probabile suorum Consultorum relicto eo quod ipsi probabilius iudicant. *ibid. pag. 430. num. 24.* refellitur. *ibid.*

D

Disciplina antiqua Ecclesiæ in quo a presenti differat. I. *pag. 297. num. 16.* Doctor Ecclesiæ distinguendus a Doctore in Ecclesia. I. *pag. 211. num. 1. V. Ss. Patres.*

Doctrina morum est pars doctrinae fidei. II. pag. 59. num. 8. Doctrina fidei, & morum est perpetua. *ibid.* pag. 128. num. 1. Quomodo doctrina morum crescere possit. *ibid.* pag. 129. num. 6. Novam morum doctrinam ex novis artis adinventionibus inferre ridiculum. *ibid.* Doctrina morum quomodo perfectionem possit accipere. *ib.* p. 130. num. 7.

Doctrina alia librorum spiritualium, alia Casuistarum. I. pag. 234. num. 2. Doctrina revelata scripta & tradita, est sufficiens ad perfectam Theologiam comparandam. *ib.* pag. 237. num. 5. Id evincit experientia in sanctis Patribus. *ib.* p. 258. num. 6. Quomodo sacris litteris Philosophorum doctrinam adiunxerint illi. *ib.* num. 7. Quomodo per doctrinam sacrae Scripturae, & per traditionem dissolvi possint omnes quaestiones ad fidem, moreque pertinentes. *ib.* pag. 239. num. 9. & *seqq.* Quid sentiat Augustinus. *ib.* p. 240. num. 13. Doctrina Concionatorum quam diversa a doctrina Casuistarum. *ib.* pag. 283. num. 5. Quibus potius sit adherendum. *ib.* p. 284. num. 2. & pag. 286. num. 4. V. *Necessitas. Sacra Scriptura.*

Dubium in positivum, & negativum distinguunt Probabilistae. II. pag. 38. num. 2. Quam divisionem non immerito fortassis reiciunt graviores Theologi. *ib.* Dubium habetur quando utrimque aequalia occurrunt rationum momenta. *ib.* num. 3. & pag. 43. num. 2. Hanc dubii notionem tradunt SS. Antoninus, & Thomas. *ib.* pag. 39. num. 4. Qua ratione dimoveri possit intellectus a suspensione orta ex dubio. *ib.* num. 5. Dubium non est cum iudicio incerto confundendum. *ib.* num. 6. Dubium aliud iuris, aliud facti, aliud speculative, aliud practicum. *ib.* num. 7. Explicantur praefatae divisiones. *ib.* pag. 40. n. 8. Operari cum conscientia dubia peccatum est. *ib.* num. 9. In dubiis tutiorem partem esse eligendam, regula est ex I. C. desumpta. *ib.* pag. 43. num. 4. In quo tamen dubio locum habeat. *ib.* pag. 43. num. 5. Quomodo conciliari possit cum alia regula: In dubiis rarius est favere reo. *ib.* num. 2. Quomodo conciliari pariter queat cum alia: In dubio melior est conditio possidentis. *ib.* Dubium superveniens num interrumpat possessionem bona fide inceptam. *ib.* num. 3. Regula, Melior est conditio possidentis, locum non habet in omnibus morum controversiis. *ib.* num. 4. & pag. 130. num. 9. Quomodo intelligenda. *ib.* p. 329. num. 1. & *seqq.* Quid requiratur ut quis in sui favorem eam queat allegare. *ib.* p. 330. num. 8. Diligentia necessaria est ad dependendum dubium. *ib.* pag. 45. num. 1. Variarum assignantur regulae. *ib.* num. 2. & *seqq.* Num dubia sint in meliorem partem interpretanda. *ib.* pag. 45. num. 7. & pag. 323. num. 15. & *seqq.* Quid sentiat hac de re Doctor Angelicus. *ib.* & *seq.* Num in dubiis locum habeat epikia. *ib.* pag. 46. num. 9. V. *Epikia.* Num adoranda imago Crucifixi quando dubitatur an sub ea daemon lateat. *ib.* p. 47. num. 12. & *seqq.* Ius possessionis quod in dubiis libertati humanae adscribunt Probabilistae, falsum est. *ib.* pag. 331. num. 13. Quando dubia occurrunt circa leges, ad Sacerdotes esse consuegendum iubet Scriptura. *ib.* pag. 335. num.

4. & pag. 337. num. 2. Dubium de existentia legis, & dubium de eius extensione coincidere docet Terillius. *ib.* n. 3.

E

Ecclesia vera interpret divinae doctrinae. I. pag. 234. num. 3. Nullam quaestionem unquam definivit inconsultis Scripturis, & Patribus. *ib.* Quid sit. *ib.* pag. 298. num. 1. quando initium habuerit. *ib.* num. 2. Quomodo describi possit. *ibid.* num. 3. & *seqq.* Quo sensu Patres aliquando affirmant, aliquando negent peccatores esse in Ecclesia. *ib.* p. 299. num. 6. Error Donatistarum excludentium omnes peccatores ab Ecclesia refellitur. *ib.* num. 7. Quinam sint extra Ecclesiam. *ib.* num. 8. Quatuor notae verae Ecclesiae enumerantur. *ib.* pag. 300. num. 1. Quanam sit Unitas quae notam Ecclesiae constituit. *ib.* & *seqq.* Quomodo hanc unitatem explicaverint Patres. *ib.* num. 3. & *seqq.* Altera nota Sanctitatis exponitur. *ib.* num. 8. Quam falso suas Ecclesias sanctas vocent haeretici. *ib.* p. 301. num. 9. Universalitas Ecclesiae explicatur. *ib.* num. 10. Donatistarum obiectiones contra Universalitatem Ecclesiae diluuntur. *ib.* num. 11. & *seqq.* Calvinistarum audacia retunditur. *ib.* pag. 302. num. 12. Ecclesia visibilis esse debet fatentibus ipsis haeticorum primipilis. *ib.* pag. 304. num. 1. Ecclesia indefinita est, & falli nescia. *ib.* num. 3. Deliria Calvinistae le Vassor refelluntur. *ib.* num. 4. & *seq.* Numquam licet ab Ecclesia recedere. *ib.* pag. 305. num. 8. Distinctio infallibilitatis activae & passivae a Calviniano inducta refellitur. *ib.* p. 306. num. 10. Ecclesia quomodo Scripturas praecesserit. *ib.* pag. 310. num. 6. Non nisi ab Ecclesia verum Dei verbum accipi potest. *ib.* num. 7. & *seqq.* Quam inepte iacent haeretici se velle Ecclesiam reformare. *ib.* pag. 311. num. 11. Tertulliani invicta doctrina de verae Ecclesiae auctoritate. *ib.* num. 9. & *seqq.* Necessitatem definitionis Ecclesiae in dirimendis controversiis fidei evincit obsecritas ipsa sacrae Scripturae. *ib.* pag. 314. num. 3. & *seqq.* Ipsa Scriptura iubet controversias fidei ad iudicem dirimendas deferri. *ib.* num. 7. Praxis apostolicae successionis evincit Ecclesiam esse iudicem controversiarum fidei. *ib.* p. 315. num. 8. Ipsa naturalis ratio idem evincit. *ib.* num. 9. Solam Ecclesiam Romanam ius habere excludendi haeticos ab Ecclesia, quomodo evincat Lochius adversus Protestantes. *ib.* pag. 316. n. 2. Apud quos Ecclesiae infallibilitas sita sit iuxta omnes Catholicos. *ib.* pag. 320. num. 9. Paradoxa Episcopii refelluntur ex Tertulliano. *ib.* pag. 319. num. 1. & *seq.* & pag. 321. num. 14. & *seq.* Ecclesiae perpetua successio quomodo perduret in Romana. *ib.* pag. 323. num. 20. Ecclesia errare non potest. *ib.* pag. 324. num. 22. Num Ecclesia, sive Synagoga Hebraeorum erraverit. *ib.* Haeticorum calumniae adversus Ecclesiam retunduntur. *ib.* p. 324. num. 24. Falso Iurieu Calvinista ex doctrina probabilistica praedictum infert adversus Romanam

Ecc

Ecclesiam. *ib.* pag. 331. num. 7. refellitur. *ib.* p. 332. nu. 11. Licet in Ecclesia aliquae grassentur laxae opiniones, nihil tamen inde inferre valent haeretici contra eius Sanctitatem. *ib.* n. 12. Ecclesia iuxta Augustinum similis est fage-nae congreganti ex omni genere piscium, & agro frumento, & lolii pleno. *ib.* Crimina privatorum Ecclesiae veritati non nocent. *ib.* pag. 333. num. 14. Ecclesiae decreta in doctrina tam fidei quam morum sunt summa animi submissione excipienda. *ib.* num. 16.

Electi inter fideles adultos longe minori numero sunt quam reprobi. I. p. 151. n. 3. & II. p. 12. n. 13. Ita docent quam plures magni nominis Theologi. *ib.* p. 251. n. 4. Evincunt veteris Testamenti paginae. *ib.* p. 252. n. 1. & *seq.* demonstrat oraculum Iesu Christi: *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* *ib.* n. 1. nec non alia Evangelii testimonia. *ib.* p. 253. n. 2. & parabola a Salvatore proposita. *ib.* n. 3. & n. 5. ostendit Apostolus Paulus. *ib.* p. 254. n. 7. & p. 256. n. 9. Idem confirmant SS. Augustinus, & Thomas, ceterique Patres. *ib.* p. 256. n. 1. & *seq.* Cavillationes cuiusdam Theologi oppositum sustinent refelluntur. p. 258. n. 11. & *seq.* Paucitatem electorum evincit viae ad caelum ducentis arctitudo & angustia. *ib.* p. 260. n. 1. nec non violentia necessaria ad regnum Dei rapiendum. *ib.* n. 2. Conformitas cum Christo Iesu. *ib.* n. 3. Signa praedestinationis in paucis elucetia. *ib.* p. 261. n. 4. Erronea persuasio dari viam mediam inter arctam iustorum & latam reproborum. *ib.* n. 7. Alia rationum momenta. *ib.* p. 262. n. 11. & *seq.* & p. 263. n. 13. Magnam quoque Sacerdotum etiam Claustralium partem perire, evincunt veteris Testamenti sententiae. *ibid.* p. 264. num. 2. necnon Christi Domini in Evangelio oracula. *ibid.* num. 4. Confirmant sancti Patres. *ib.* pag. 265. num. 9. & *seq.* & firmissima ratio ex D. Thoma desumpta. *ib.* p. 266. num. 12. & *seq.* Religiosorum cuiuscumque professionis damnationem timendam ostendunt peccata omissionis. *ib.* pag. 268. num. 1. & *seq.* Debitum ad perfectionem tendendi. *ib.* num. 5. Perniciosa doctrina asserentium, sola vota observantes implere professionem suam, licet constitutiones ad culpam non obligantes observare negligant. *ib.* p. 269. n. 6. & *seq.* refellitur. *ibid.* Idem confirmat necessitas servandi vota. *ibid.* & num. 8. Electorum paucitas praecipue inculcanda a Concionatoribus, & Confessoribus. *ibid.* pag. 257. num. 2. & *seq.* Damnationis multorum in causa est nimia de divina misericordia confidentia. *ibid.* p. 276. n. 4.

Elizalde (P. Michael) Iesuita doctissimus in interpretatione sacrae Scripturae duplicem *Suitarum* admittit. I. pag. 213. num. 12. Quid nomine *Suitarum* intelligat. *ibid.* num. 13. Quanam sit iuxta illum *Suitas* antecedens, & quanam consequens. *ibid.* pag. 213. num. 12. Eius mens explicatur. *ibid.* num. 13. Afferit, Probabilistas iudices legis fieri, & leges interpretandi Scripturas violare. *ibid.* pag. 214. num. 16. Distinctionem duplicis legis directae, & reflexae a Probabilistis inventam refellit. *ibid.* p. 215. num. 1. Psalmum cxviii. adversus Probabilistas interpretatur. *ibid.* pag. 217. num. 6. A Cardinali Pallavicino Theologus sui aevi fa-

cientissimus merito appellatur. *ibid.* pag. 218. num. 7. Duplicem doctrinae distinctionem, ad simpliciter bene vivendum, & ad perfectius vivendum, a Probabilistis inventam, explodit. *ib.* pag. 233. num. 1. Casuistarum libros caute legendos monet. *ibid.* pag. 236. num. 8. Rationem reddit cur Ecclesia versiones vulgares sacrae Scripturae veterit. *ibid.* pag. 241. num. 17. Praeclarissima monita tradit Concionatoribus saceris. *ibid.* pag. 279. num. 5. & *seq.* Testimonia Evangelii in speciem pugnancia ex Augustino praecclare conciliat. *ibid.* pag. 284. num. 2. Casuistas sanctorum Patrum contemptores redarguit. *ibid.* pag. 352. num. 11. Quid faciendum foret de libris Casuistarum docet. *ib.* pag. 362. n. 6.

Docet monendos poenitentes laborantes ignorantia etiam invincibili. II. pag. 14. num. 19. Quomodo explicet caput *Quia circa Innocentii III.* *ibid.* pag. 28. num. 23. Immerito contemnitur a Terillo. *ibid.* pag. 24. num. 5. Absurda deducit ex opinione adstruente opus malum fieri bonum per accidens, & meritorium, si ex ignorantia invincibili procedat. *ibid.* pag. 25. num. 12. Oppositam sententiam tuerit. *ib.* Fallo, & iniuste propter hoc Iansenismi, & Balianismi insinulatur a P. Casnedi. *ibid.* pag. 36. num. 53. Terillum reprehendit, quod rationum momenta ad suam falsam sustentandam opinionem a Iansenistis sit suffuratus. *ibid.* pag. 54. num. 4. Doctrinam Terilli ad crism revocat. *ibid.* Illos merito vituperat qui hac regula se duci sinunt: *Doctor dixit: Probabile est.* *ibid.* pag. 83. num. 38. Ignorantismi mala describit, & deplorat. *ibid.* pag. 88. num. 54. & *seq.* Suarezium laudat, quod opinioni adstruente necessitatem actualis cognitionis ad peccatum obstitere. *ibid.* pag. 90. num. 1. Festivo ad hominem argumento Casuistas revincit. *ibid.* pag. 92. n. 1. Mentis caecitatem a Probabilismo inventam deplorat. *ibid.* pag. 101. num. 13. Quantum valeat vis affectionis, consuetudinis, educationis &c. ad mentem excandam ostendit. *ibid.* num. 14. In Cano merito nonnulla verba reprehendit circa mentis caecitatem a Deo inductam. *ibid.* pag. 103. num. 18. Caecitatem mentis ex S. Thoma explicat. *ibid.* Contemptum apostolicae auctoritatis in Casuistis deplorat. *ibid.* pag. 104. num. 23. Ostendit veritatem facile ab omnibus inveniri posse. *ibid.* pag. 108. num. 9. Doctorem Angelicum laudat. *ibid.* pag. 111. num. 18. Quanti eius auctoritatem faciat. *ibid.* pag. 112. num. 20. Plura congerit argumenta, quae ostendunt, vix dari posse infidelitatem negativam. *ibid.* num. 21. & *seq.* Ostendit Probabilistas a Probabilismo recedere, quando agitur de periculo pecuniae, vel aliorum bonorum temporalium, secus quando de violatione legis divinae. *ibid.* pag. 119. num. 5. Notae & signa verae religionis explicat. *ibid.* pag. 121. num. 11. Probabilistas admiratur in silva diffidentium opinionum placide quiescentes. *ibid.* pag. 123. num. 17. Quo sensu sectarios, & Probabilistas simul conferat. *ibid.* pag. 125. num. 16. Rationem reddit cur in Ecclesia toleretur Probabilismus. *ibid.* pag. 127. num. 29. Ostendit doctrinam, & nomen probabilistae nec in Scripturis, nec in Evangelio reperiri. *ibid.* pag. 229. num. 3. Salfes

Salse ridet Probabilistas, qui ex novis rerum artificialium adinventionibus novam quoque morum doctrinam induci posse comminiscuntur. *ibid.* num. 6. Probabilistas merito carpit, qui suum haud putant nosse Scripturam, & Patres. *ibid.* pag. 131. num. 10. Quid de Casuistarum libris faciendum foret, non sine lepore insinuat. *ibid.* pag. 133. num. 15. & pag. 374. num. 9. In illis reperiri ostendit modum opinandi quem irrepressibile dolet Alexander VII. *ibid.* pag. 133. num. 15. Caritatem esse viam inveniendæ veritatis docet ex Augustino. *ib.* pag. 134. n. 1.

Probabilistas, & Iansenistas quam longe distare a doctrina Augustini ostendit. II. pag. 235. num. 5. Evincit, dimidiam probabilium opinionum partem falsam esse. *ibid.* pag. 138. num. 15. Rationem reddit cur eadem præcepta aliquibus difficilia sint & impossibilia, aliquibus vero facilia. *ibid.* pag. 142. num. 6. Ostendit improbabile esse, illos qui Sanctorum mores imitati non sunt, saltem esse consecutos. *ibid.* pag. 151. num. 16. Quid boni reperitur in opere Terilli declarat. *ibid.* pag. 173. num. 3. Retractionem Cardinalis Pallavicini evulgat. *ibid.* pag. 177. num. 9. Testatur se quoque opinionem mutasse. *ibid.* Cur adversus Probabilismum calumiam acuerit, rationem reddit. *ibid.* p. 78. num. 11. Discrimen assignat inter probabilitatem opinionis speculativæ, & probabilitatem conscientiæ. *ibid.* pag. 227. num. 11. Exprobrat Probabilistas, eos plures facere pecunias quam animas. *ibid.* pag. 305. num. 8. Quanti ipsum, & eius opera fecerit Cardinalis Pallavicinus. *ib.* pag. 327. Male habetur, sed inique a Terillo. *ibid.* Probabilistas argute premit ex illorum principio, *Mellior est conditio possidentis.* *ibid.* pag. 331. num. 14. Probabilistarum auctoritatem nihili faciendam demonstrat. *ibid.* pag. 373. num. 7. Quam sit periculosum eorum regulas & doctrinas sequi, ostendit. *ibid.* p. 374. num. 8. Casuistarum libros simul cum libris sanctorum Patrum, & Evangelio regnare non posse evincit. *ibid.* num. 11. Doctrinam ad regendas animas numquam in Ecclesia defuisse probat. *ibid.* pag. 376. num. 3. Causam ignorantiae, & infirmitatis unam & eandem esse, ex Augustino demonstrat. *ibid.* pag. 382. num. 8. Probabilismus quomodo in Iansenismum suo instituto vergat. *ibid.* p. 383. num. 13. A Iansenismo Probabilismum plurimum distare evincit. *ibid.* num. 14. Falso contradictionis, & palinodiæ decantatæ arguitur a P. Casnedi. *ibid.* pag. 424. num. 1. Vindicatur. *ibid.* num. 4. Quo sensu dixerit veram probabilitatem esse regulam morum. *ibid.* p. 425. num. 6. Perperam accusatur a P. Casnedi, quod certitudinem cum veritate confundat. *ib.* num. 8. Vindicatur. *ibid.*

Epikēia quid sit. II. pag. 6. num. 9. Quomodo differat ab interpretatione legis. *ibid.* Non licet uti epikēia in dubio legis humanæ, si legislator quis possit adire. *ib.* n. 10. nec si superiorem nequeat adire. *ib.* n. 11.

F

Fides unius Dei, & Christi mediatoris semper necessaria ad salutem. II. pag. 111. num. 17. ante Mediæ adventum implicita sufficiebat, postea explicita requiritur. *ib.*
Fientes quinam dicerentur in primæva Ecclesia. I. p. 294. num. 4. Cui poenitentia subiacebant. *ib.*

G

Gonzalez (P. Tyrus) Iesuita sapientissimus, licet in Probabilismo educatus, illum impugnavit aggreditur. II. pag. 184. num. 2. Eius opus a Romanis Cenforibus reprobat. *ibid.* P. Pauli Segneri de ipso, eiusque opere præposterum iudicium. *ibid.* num. 3. & seqq. Non permittitur ipsi doctrinam Probabilismo adversam inferere in suo Opere theologicoscholastico. *ib.* pag. 185. num. 7. iubet Innocentius XI. ut eius opus MS. Romam mittatur. *ibid.* pag. 186. num. 9. Peritorum de eo iudicium. *ibid.* Pontifex per Legatum Mellinum illi significat ut opus evulget. *ibid.* pag. 187. num. 12. In Generalem eligitur suadente, & plaudente Pontifice. *ibid.* p. 188. num. 14. Quid ipsi mandatum fuerit ab Innocentio *ibid.* p. 189. num. 16. Alpharum ex Hispania vocat ad probabiliosem sententiam docendam in Collegio Romano. *ibid.* Quid mandatum fuerit a summo Pontifice per Cardinalem Cibo Patribus Societatis, *ibid.* Quid decreverit Congregatio Societatis. *ibid.* Quænam fuerit Tyrus doctrina circa Probabilismum. *ibid.* pag. 190. num. 18. Quænam vero circa Probabilismum. *ibid.* pag. 191. num. 19. Quam utilis sit Tractatus P. Tyrus ad consulendum honori Societatis. *ibid.* num. 20. PP. Assistentes supplicem libellum offerunt Generali, ut sui libri editionem suspendat. *ibid.* p. 192. num. 23. Responsio eis data. *ibid.* num. 24. Rursum postulant ut opus iam editum supprimatur. *ibid.* pag. 193. num. 26. Supplicem libellum summo Pontifici offerunt, ne liber P. Tyrus publicetur. *ibid.* num. 27. Generalis postulat ut liber examini subiciatur. *ibid.* n. 28. Decretum Innoc. XI. adversus Probabilismum intimatum P. Gonzalez. *ibid.* p. 194. num. 1. Tractatum suum primo Dilingæ, postea Romæ publicat. *ibid.* pag. 197. num. 1. Libellum supplicem offert summo Pontifici Clementi VIII. adversus Probabilismum. *ib.* pag. 202. num. 1. & seqq. Responsio facta eidem supplicii libello. *ibid.* pag. 208. Exponit quo sensu graviores Theologi olim docuerint licitum sequi opinionem præctice probabilem, seu minus probabilem. *ibid.* pag. 246. num. 3. Narrationem P. del Techo a Terillo allatam, & confectaria eadem in favorem Probabilismi deducta convellit. *ibid.* pag. 359. num. 10.

Hæ.

H

Hæretici quinam sint. I. pag. 232. num. 6. Quo sensu utiles fuerint in Ecclesia Dei. *ib.* n. 7. Quam inaudita & perniciosa iactent paradoxæ. *ib.* p. 308. n. 1. & seqq. quam falsæ eos vellicet & pertricit Tertullianus. *ib.* pag. 310. n. 6. & seqq. adulteri veritatis ab eodem appellantur. *ib.* p. 311. n. 10. Quam iniuste ex Lochio se invicem damnant Lutherani, & Calvinistæ. *ib.* p. 316. n. 2. quam iuste ab Ecclesie Romanæ sinu expulsi sint teste eodem Lochio. *ib.* Hæreticorum audacia adversus SS. PP. quanta sit. *ib.* p. 345. n. 1. & seqq. Nonnulli fatentur antiquos Patres traditionem allegare consuevisse adversus hæreticos. *ib.* p. 346. n. 6. eorum putidissimæ calumniæ refelluntur. *ib.* p. 347. n. 9. ex Probabilismo ansam arripiunt calumniandi Ecclesiam Romanam. *ib.* p. 353. n. 13.
Henricus a S. Ignatio sustinet, semper amplectendam opinionem tutiorem relicta etiam probabilissima. II. p. 406. n. 1. refellitur. *ib.* Requirit in operante omnimodam certitudinem. *ib.* n. 2. Opposit S. Augustini effatum: *Tene certum, dimitte incertum.* *ib.* n. 13. Quomodo sit intelligendum. *ib.* Opposit S. Thomæ testimonium. *ib.* n. 4. explicatur. *ib.* Opposit in dubiis semper tutiorem partem esse eligendam. *ib.* p. 407. n. 6. respondetur. *ib.* n. 7. In extremum nimii rigoris proleptus est. *ib.* p. 409. n. 5.
Historiæ sacræ utilitas. I. p. 365. n. 1. Sanctorum Acta quamplurimum conducunt ad formandam imaginem Ethicæ Christianæ. *ib.* n. 3. Seligenda tamen Acta sincera. *ib.* num. 4. Historia Ecclesiastica Reverendissimi Sacri Palatii Magistri merito commendatur. *ib.* p. 366. n. 5. Historiæ humanæ utilitates. n. 6. Pro Historicorum defectu nonnullæ assignantur regulæ. *ib.* p. 367. n. 7. & seqq. Spectanda in primis Scriptoris integritas & honestas. *ib.* Historiæ quæ certo carent Auctore, aut Auctorem obscurum proferunt, suspectæ habendæ sunt. *ib.* n. 8. Historiæ quæ falsam aliquam narrationem continent, non propterea ex integro rejiciendæ. *ib.* n. 9. Auctores qui in Historiæ narratione affectui indulgent, tenuioris sunt auctoritatis. *ib.* n. 10.
Humilitas antidotum directe oppositum superbiæ. I. p. 247. n. 1. est fundamentum totius ædificii christianæ legis. *ib.* n. 2. Virtus est difficilior & cognitione, & executione. *ib.* p. 248. n. 3. quantum eam commendent Patres. *ib.* præcipue importat subiectionem hominis ad Deum. *ib.* n. 4. Duplex est ex D. Bernardo. *ibid.* n. 5. Sine humilitate alias virtutes nec retineri, nec comparari posse testantur Patres. *ib.* p. 249. n. 6. Motiva quæ ad humilitatem conducunt, ex Augustino de prompta exhibentur. *ib.* n. 8. & p. 250. n. 11.

I

Iansenius Pelagio, errore directe adverso opponitur. II. p. 53. n. 1. Eius sistema exponitur. *ib.* p. 55. n. 1. Extinctam mentitur in homine libertatem indifferentiæ. *ib.* n. 2. Quam falso doctrinam S. Thomæ de gratia & libero arbitrio cum

Conq. Appar. Tom. II.

doctrina Iansenii nonnulli confundant. *ib.* n. 3. & seqq. Error Iansenii eiusdem principiis refellitur. *ib.* p. 56. n. 5. Falso pro se Augustinum allegat Iansenius p. 57. n. 7. Ipsi adversatur S. Thomas. *ib.* n. 8. Loca Scripturæ pro se a Iansenio allata explicantur. *ib.* p. 57. n. 9. Nonnulla D. Augustini testimonia in speciem Iansenio faventia explicantur. *ib.* p. 58. n. 11. Synodi Diospolitanæ propositiones Cælestii damnantis mens exponitur. *ib.* p. 59. n. 14. & seqq. Iansenii error in prima propositione ab Innoc. X. damnata. *ib.* p. 381. n. 1. Alius Iansenistarum error extra quinque damnatas propositiones. *ibid.* Quomodo Iansenistæ præceptorum possibilitatem negent. *ib.* n. 3. In quo differant a Probabilistis eandem possibilitatem ex alio capite negantibus. *ib.* n. 5. Error Iansenii est ignorantiam invincibilem non excusare a culpa. *ib.* p. 384. n. 23. refellitur. *ib.* Quinque propositiones damnatæ in Iansenio reperiri, inficiantur eius affectu. *ib.* pag. 386. n. 26.

Iansenismi notam iniuste doctrinæ Probabilismo adversæ impingunt Probabilistæ. *ib.* pag. 178. n. 12. & p. 199. n. 5. V. Probabilistæ. Probabilismus. Ignorantia peccati originalis. I. p. 189. n. 4. quam perniciosa sit. *ib.* quam monitionis titulus illius libri inscripti de privilegiis ignorantæ. *ib.* p. 192. n. 12. quanta cura sit adhibenda ad dispellendam ignorantiam. *ib.* n. 1. quam spissæ, & fustissimæ fiat ignorantia tenebræ. *ib.* n. 2.

Ignorantia iuris humani bifariam accipi potest. II. p. 17. n. 33. Ignorantia alia mære privativa, alia præva dispositionis. *ib.* pag. 51. n. 2. Alia facti, alia pœnæ. *ib.* n. 3. alia vincibilis, alia invincibilis. *ib.* n. 4. Ignorantiæ vincibilis divisio ex D. Thoma explicatur. *ib.* num. 15. Vincibilis ignorantia alia affectata, alia crassa, seu supina. *ib.* p. 52. n. 7. Datur ignorantia vincibilis graviter culpabilis, licet nec crassa sit, nec supina. *ib.* num. 8. De fide est dari peccata ignorantæ. *ib.* n. 1. Oppositum docere Pelagius, & Abaelardus. *ib.* n. 2. & seqq. Ignorantiam invincibilem iuris naturæ non excusare a culpa, docuit Iansenius. *ib.* pag. 56. num. 5. refellitur. *ib.* Ignorantia invincibilis iuris naturæ num dari possit. *ib.* p. 60. n. 1. Plura proferuntur sacræ Scripturæ testimonia talem ignorantiam excludentia. *ib.* num. 1. Plura in Scripturis ut flagitia reprobantur in quibus vix ullum apparet malitiæ vestigium. *ib.* p. 61. n. 5. SS. Patrum testimonia excludere videntur iuris naturalis ignorantiam invincibilem. *ib.* n. 7. & seqq. Rationum momenta quæ evincunt non dari ignorantiam invincibilem iuris naturæ, producantur. *ib.* pag. 64. n. 22. & seqq. Alia ex opposito proferuntur, quæ huius ignorantia possibilitatem ostendunt. *ib.* p. 32. n. 65. & seqq. Præcipuum argumentum desumptum ex oppositis opinionibus Doctorum, & Theologorum. *ib.* n. 31. & seqq. Quomodo solvantur prioris sententiæ argumenta. *ib.* pag. 67. n. 34. & seqq. Opinio Marii Dianæ Dominicanæ assertentis, in questione iuris naturalis semper involvi questionem facti, exploditur. *ib.* n. 37. Quomodo nullum præceptum sit impossibile, licet aliquando invincibiliter ignoretur. *ib.* n. 39. Similiter quomodo nulla datur lex, nullumque præceptum quod non sit sufficienter promulgatum, licet quandoque invincibiliter ignoretur. *ib.* n. 40. Quantum distent Antiprobabilistæ ab errore Ianseniano de peccati ignorantia. *ib.*

H h

num.

num. 41. Quantum e contra illi accedant Probabilis. *ib.* Ignorantia invincibilis aliquarum difficultatum non infert ignorantiam legis. *ib.* p. 69. n. 44. & seq. Ignorantia iuris naturalis non ita facile reperitur in sanctis viris. *ib.* p. 70. n. 48. Dum dissident, admonent semper certum tenendum, dimittendum incertum. *ib.* quomodo suas opiniones amplecti velint. *ib.* n. 50. Ignorantiam omnem iuris naturalis nulla facta distinctione criminofam appellaverunt Patres. *ib.* pag. 71. n. 52. Plurimæ ignorantia iuris naturalis criminofa sunt; & difficillimum discernere quænam inculpabiles sint. *ib.* n. 53. Sententia negans dari posse ignorantiam invincibilem iuris naturalis est valde probabilis. *ib.* p. 72. n. 58. Peccata ignorantia sunt in confessione experienda. *ibid.* numer. 60. & seq.

Ignorantia probabilis quænam sit. II. p. 73. V. *Probabilisimus. Probabilis.* Ignorantiam culpabilem haberi posse etiam sine actuali cognitione, evincunt sacra Scriptura testimonia. II. pag. 78. n. 15. & seq. confirmant SS. Patres. *ib.* n. 17. & seq. aperte docet S. Thomas. pag. 81. num. 26. ostendunt validissima argumenta. *ib.* p. 82. n. 28. & seq. Si probabilis opinio vera foret, nullum daretur ignorantia peccatum. *ib.* n. 29. Excusarentur infideles, & hæretici ab hæresis, & infidelitatis peccato. *ib.* p. 83. n. 34. & num. 36. Probabilis hæc opinio convenit cum Philosophico ab Ecclesia damnato. *ib.* pag. 84. n. 39. V. *Philosophismus.* Probabilis opinio non favent testimonia Scriptura. *ib.* n. 41. Nec verba SS. Augustini, & Thomæ. *ib.* p. 85. n. 43. & seq. Quomodo actiones etiam ex ignorantia procedentes voluntariae sint. *ib.* n. 45. Quomodo ex parte cognitionis, & advertentia invincibilis ignorantia a vincibili distinguitur. num. 48. & seq. Ignorantia ex amore sui inordinato progignitur. *ib.* p. 91. n. 1. Pravae consuetudines, & habitus corrupti fontes sunt peccatorum ignorantia. *ib.* Falsa opinio contentioſi, & Sinichii docentium, nullam ignorantiam, sive inadvertentiam iuris naturalis, quæ culpam personalem præſupponat, esse inculpata, refellitur. *ib.* p. 93. n. 2. Negligentia addiscendi aliquam legem non semper influit in peccata ignorantia. *ib.* num. 3. Quænam cognitio malitia sufficiat ut ignorantia dicatur voluntaria, & culpabilis. *ib.* num. 4. Non prærequiritur cognitio malitia actionis in specie, vel individuo. *ib.* n. 5. Satis est præcognitio malitia in confuso. *ib.* In quo sita sit hæc cognitio confusa. *ib.* p. 94. n. 6. Quomodo duret & perseveret in animo. *ib.* in peccato ignorantia plura accurate distinguenda. pag. 96. num. 2. Quomodo peccata ignorantia sint specie diversa. *ib.* p. 97. n. 3.

Ignorantia duplex, actualis, & habitualis. II. pag. 97. n. 5. Quando ignorantia sit in se peccatum, ab opere quod infert, distinctum. *ib.* n. 6. Quando incipiat peccatum ignorantia eorum quæ quis scire tenetur. *ib.* n. 7. qua via ignorantia vincibilis fiat invincibilis, & amittat rationem peccati. *ib.* p. 98. n. 8. quodnam sit discrimen inter errorem & ignorantiam. *i.* num. 1. Ignorantia iuris divini & naturalis solum pro aliquo tempore admittendam esse infertur ex illo axiomate: *Faciens quod in se est, Deus non denegat gratiam.* p. 112. n. 19. Dubium est num dari possit ignorantia alicuius veritatis iuris naturalis per totum vitæ tempus. *ib.* p. 114. n. 25. Peccata ignorantia

summopere pertimescebant Sancti. *ib.* pag. 113. n. 23. Ignorantia iuris & legis humanæ in foro civili, & canonico nunquam præsumitur, sed est probanda. *ib.* p. 114. n. 27. Idem de legis sensu. *ib.* p. 115. n. 29. Ignorantia legum humanarum non adeo frequens est. *ib.* pag. 116. n. 34. Non omnis facti ignorantia invincibilis est, & inculpabilis. *ib.* n. 35. Comprobatur exemplo dato a S. Gregorio de Paschasio Diacono. *ib.* Quomodo intelligenda illa regula: *Ignorantia facti, non iuris excusat.* Quomodo interpretanda alia regula: *Præsumitur ignorantia ubi scientia non probatur.* *ibid.* p. 118. n. 38. Ignorantia eorum quæ raro, aut nunquam contingunt, communiter est invincibilis. *ib.* num. 39. Excus de his quæ frequenter eveniunt. *ib.* Quænam fuerit mens Auctoris in disputationibus de ignorantia. *ib.* pag. 156. n. 2. Argumentum de peccatis ignorantia captum humanæ mentis excedit. *ib.* n. 3. Plerique illorum qui damnantur, ob ignorantia crimina pereunt. *ib.* pag. 160. num. 15.

Ignorantia aliquo modo periculosior est ipsa malitia. II. pag. 161. num. 18. Falsum esse evincitur ignorantiam in solis plebeis & rusticis reperiri. *ib.* n. 19. Homines etiam eruditi doctique peccatis ignorantiae subsistent. *ib.* Dei ignorantiam vincibilem agnovere ethnici Philosophi. *ib.* p. 215. n. 4. at oppositum plane sentent nonnulli Theologi catholici. *ib.* n. 5. & seq. Ignorantiam vincibilem de Dei existentia, & simul inculpabilem admittit Ariaga. *ib.* p. 218. num. 8. refellitur. *ib.* num. 9. Ignorantia quæ ex suspensione iudicii circa veritatem obiecti exoritur, est criminosa. *ib.* p. 370. n. 9. & seq. Ignorantia invincibilis laborare illum docent Probabilis qui verosimiliter agnoscat præceptum existere. *ib.* p. 384. n. 23. refellitur. *ib.* Omnis propositio probabilis non includit ignorantiam invincibilem. *ib.* p. 398. n. 2. Ignorantia invincibilis sola dubitatione aufertur. *ib.* Num bene Cardenas dixerit ignorantiam probabilem eam esse quæ licet tolli potuerit, non tamen viaci debuit. *ib.* n. 4. Difficillimum est cognoscere num intervenierit ignorantia invincibilis. *ib.* pag. 400. num. 8.

Ignorantismus parens Philosophismi. II. pag. 87. n. 53. & p. 216. n. 1. cum Probabilismo arctissime coniungitur. *ib.* p. 87. n. 53. est prima malorum totius generis humani origo. *ib.* p. 88. n. 54. hominem privat veritatis notitia, quæ est eius maximum bonum. *ib.* privat cognitione Dei. *ib.* n. 55. dirumpit vinculum humanæ societatis. *ib.* 56. ex ipso prodit primum peccatum in mundo. *ib.* n. 57. causa fuit Deicidii. *ib.* Gentium erroris & portenta ex ipso producta. *ib.* Hæresum quoque monstra ab illo prodire. *ib.* Humani sanguinis effusio & cruenta bella ex ignorantismo prodigata. *ib.* p. 89. n. 59. Postio ignorantismo omnes virtutes in nihilum occidunt. *ib.* n. 62. Homines per ipsum in malo obfirmantur. *ib.* p. 90. n. 63. Ignorantismus summo studio vitandus. *ib.* p. 114. n. 26. Per ignorantismum non pauci Theologi infideles ab atrocioribus flagitiis excusantur. *ib.* p. 216. n. 1. Per insaniam ignorantismi Atheos in caelum introducit Caramuel. *ib.* pag. 230. num. 16.

Fidelitas negativa num dari possit. II. p. 111. n. 17. & seq. Quomodo conciliari possit cum illo axiomate: *Faciens quod in se est, Deus non denegat gratiam.* *ib.* Non dari infidelitatem negativam

tivam evincit cultus religiosus qui apud omnes nationes obtinet. *ib.* p. 112. n. 21. Innocentius III. quid declaraverit in capite *Quia circa*. II. p. 16. n. 37. & seq. Num dispensaverit in matrimonio, vel illud validum declaraverit. *ib.* pag. 97. num. 33. & seq.

Instinctus interior non est verus interpret Scripturarum. I. p. 326. n. 1. V. *Scriptura sacra.*

Intellectus nequit proxime & immediate præbere assensum determinatum nisi illi parti contradictionis quæ in actu primo, & prævie ad imperium voluntatis verosimilior, seu probabilior apparet. II. pag. 318. num. 5. & seq. Intellectus a sola veritate evidenter proposita necessitatur. *ibid.* pag. 317. num. 3. Ut obiectum intellectui appareat absolute verum, satis non est quod per rationes probabiles præſentetur, ut connexus cum prædicato de eo anuntiato. *ib.* p. 318. n. 5. Repugnat intellectum apprehendere utramque propositionem contradictoriae partem esse simul probabiliter veram. *ib.* p. 319. n. 2. quod verum est etiam quando argumenta sunt dissimilia & heterogenea. *ib.* n. 3. Duplex veritatis apparentia, alia antecedens, alia consequens assensum intellectus. *ib.* p. 320. n. 5. Quomodo ex S. Thoma intellectus a voluntate ad assensum detrahatur. *ib.* n. 1. & seq. Intellectus dubium deponere debet non ex imperio voluntatis, sed ex novarum rationum ad inventionem. *ib.* p. 321. n. 3. Quomodo intelligendus D. Thomas quando docet assensum, & dissentum quandoque esse in nostra potestate, & cadere sub imperio voluntatis. *ib.* num. 5. Ex assensu fidei apparet quantum debilis sit assensus opinionis probabilis. *ib.* n. 7. Quando intellectus dicatur temere iudicare. *ib.* p. 322. n. 11. & seq. Omnis error positivus est malum intellectus errantis. p. 324. n. 17. Licet voluntas possit ex duobus bonis æqualibus quod maluerit eligere, intellectus tamen nequit, quam malit opinionem probabilem amplecti. *ib.* n. 22. Quomodo intellectus naturaliter feratur in motum minus probabilem etiam in conspectu probabilioris. *ib.* num. 24. Assensus præstitus ab intellectu opinioni minus probabilis est imprudens. *ib.* pag. 327. n. 1. & seq.

Intentio bona quando inficiatur ab electione prava. II. pag. 349. num. 7.

Iudicium prudentum in favore opinionis probabilis allegant Probabilis. II. p. 362. n. 1. Prudentum nomine nonnulli unum Theologum intelligunt iuniorum, pium, & doctum. *ib.* Nonnulli rationes etiam, & argumenta ab illo afferri expostulant. *ib.* Sed hanc opinionem, ut nimis rigidam, alii rejiciunt. *ib.* Aliquibus sufficit quæſtionem etiam persursorie ab ipso fuisse tractatam. *ib.* Adeo deferendum iudicio prudentum docent Probabilis, ut quis possit etiam in eorum fide opinionem sequi quam ipse iudicat falsam. *ib.* Quam immensa ex his doctrinis sequantur absurda. *ib.* p. 363. num. 3. Quam falsæ sint laudatæ opiniones. *ib.* num. 4. Iudicium prudentum nequi reddere opiniones in se veras, & probabiles. *ib.* n. 7. & p. 364. n. 12. Iudicium proprium operantis reprobat Probabilis, & alienum iudicium docent sequendum. *ib.* p. 365. n. 3. refellitur hæc doctrina. *ib.* p. 366. n. 4. & seq. Prudentes, quos indices appellant Probabilis, iuxta ipsos minus prudentes sunt. n. 7. Suos adversarios

prudentes esse fateri debent. *ibid.* numer. 8. Licet multas expostulent conditiones ad virum prudentem constituendum, hanc tamen prærogativam facile cuique Theologo concedunt. *ib.* p. 371. n. 11. Quænam sint veri prudentes. *ib.* pag. 372. n. 4. & 5. quanta diligentia sint requirendi. *ib.* n. 2. qua ratione eos invenire valeamus. *ib.* n. 4. Nonnulli veri prudentes noti sunt & manifesti iudicio definitivo Ecclesie. *ib.* pag. 373. n. 6. Quomodo iudicium vere probabile sit sufficientis regula honestæ actionis. *ib.* p. 414. num. 8.

Ius naturale num subiacet ignorantia invincibili. II. pag. 113. n. 29. V. *Ignorantia.*

L

LEX communiter obivum sensum habet. II. p. 115. n. 31. Cur variaz occurrant legis interpretationes. *ib.* p. 116. n. 33. Legis ignorantia non præsumitur, sed est probanda. *ib.* p. 114. n. 27. idem sentiendum de legis sensu. V. *Ignorantia.* Lex æterna Dei movet & dirigit naturam intelligentem in suum ultimum finem. II. p. 292. n. 7. Præcipit homini huius ultimi finis affectuionem. *ib.* n. 8. præcipit etiam id quod est necessarium ad finem obtinendum. *ibid.* Lex æterna Dei dicitur etiam lex naturalis, sive ius naturale primarium. *ib.* n. 10. quænam præcepta primario complectatur. *ib.* Se extendit etiam ad præcipiendam proximam dilectionem. *ibid.* n. 12. Quæ a lege æterna præcepta sunt, variis operibus impleri possunt. *ibid.* num. 14. Plura sunt hominum opera, quæ nec a libera Dei voluntate determinantur; nec a iure positivo, sed ab ipsa sola hominis voluntate. *ib.* p. 293. n. 15. Quomodo lex æterna quædam severius & gravius præcipiat, vel prohibeat. *ib.* n. 19. Maius debitum aliquid faciendi, vel omittendi consequitur maior obligatio inquirendi de honestate, vel malitia obiecti. *ib.* p. 294. n. 2. Lex æterna Dei est prima & universalis regula morum. *ib.* p. 309. n. 2. non proxima & immediata, sed remota & obiectiva. *ib.* num. 1. Prima regula aliquando cognoscitur in se ipsa, aliquando signo. *ibid.* n. 3. Ut opus sit bonum, necesse est ut sit conforme legi æternæ Dei. *ibid.* pag. 313. num. 6.

Legis divinæ inquisitio, & meditatio inculcatur in sacra Scriptura. II. pag. 314. n. 1. Huius meditationis maxima necessitas. *ibid.* num. 2. Lex divina, est a fidelibus omnibus non solum legenda, sed & servanda. I. p. 64. n. 1. & seq. Legis evangelicæ finis duplex, sanctitas morum in hac vita, & beatitudo in alia. *ib.* p. 106. n. 1. Quænam sint media consequendi finem legis evangelicæ. *ib.* n. 2. & seq. Lex iuxta P. Terillum &c. alia per se, alia per accidens. II. p. 328. n. 2. & p. 339. n. 1. Legem auferre ius libertatis, docent Probabilis. *ib.* p. 329. n. 1. Lex iuxta Terillum dupliciter dubia esse potest, quantum ad existentiam, & quantum ad extensionem. *ibid.* p. 333. n. 4. Lex quid in se importet iuxta Iuristas. *ibid.* n. 1. Quid sit legis promulgatio. *ibid.* quomodo sit necessaria ut lex obliget. *ib.* & p. 390. n. 7. non est singularis facienda, sed toti communitati. *ib.* p. 333. n. 2. Probabilis promulgationem privatam cum publica confundunt. *ib.* p. 334. n. 3. Si leges dubie non essent leges, in earum ventu-

gressione nec materialis culpa intercederet. *ib. n. 2.* Eodem posito principio frustra quaritur num lex obliget. *ib. num. 3.*

Legem dubiam veram esse legem, ostendunt divina Scriptura testimonia. *ib. p. 335. n. 4. & seq.* Nulla lex omnia dubia exprimit quae ex ea oriri possunt. *ibid. n. 7.* Posito quod lex dubia non sit lex, quomodo iudex necessario peccet in iudicando. *ibid. p. 336. n. 10.* Lex ut sit solemniter promulgata, non est necesse ut ad notitiam omnium privatorum deveniat. *ib. n. 11.* quomodo id manifeste pateat in lege naturali. *ib. p. 337. n. 13.* Admissio principio quod lex dubia non sit lex, Decalogum fere universum in fumum abit. *ib. n. 1.* Alia confectaria absurdissima quae ex posito principio resistit consecutione deducuntur. *ib. p. 338. n. 7. & seq.* Lex aeterna reflexa a Terillo inventa, commentitia est. *ib. pag. 342. num. 1.* Ea posita licita sunt & honesta periuria, mendacia &c. *ibid. n. 3.* Alia absurda quae praefata legis suppositionem consequuntur. *ib. n. 4. & seq.* Legis naturalis notio. *ib. n. 1.* duplex eius consideratio, ex parte Dei, & ex parte hominis. *ib.* Varii alii respectus eiusdem legis. *ib.* Lex naturalis aeterna est immutabilis. *ibid. pag. 344. n. 2.* Posita lege reflexa Terilli, nulla datur lex naturalis. *ibid. n. 3.* in eadem hypothese bonitas, & malitia moralis forent mera signenta humanae mentis. *ibid. p. 335. n. 3. & seq.* Leges dubiae iuxta Probabilitas sunt probabiliter cognoscibiles, adeo ut qui eas velit observare, possit. *ib. pag. 384. num. 22.*

Libelli pacifici Martyrum quinam dicebantur. I. *p. 206. n. 12.* quomodo in eis aliquis abusus irrepsit. *ib.* quid statuerint Episcopi ad eos tollendos suis litteris comunicatoris. *ibid.*

Libertas duplex est, alia contrarietatis, alia contradictionis. II. *p. 317. n. 2.* Sola veritas evidenter proposita necessitat. *ib. num. 3.* Liberum est cuique inter duas opiniones probabiliori adhaerere. *ib.* Dupliciter intellectus indifferens est ad opinandum, & non opinandum. *ib. p. 318. n. 4.* libertas alia physica, alia moralis. *ib. p. 329. num. 5.* De qua libertate sermo sit in illo principio: *Melior est conditio libertatis humana possidentis.* *ibid. & seq.* Quodnam dominium suae libertatis habeat voluntas. *ib. p. 331. n. 11.* Frustra possessio libertatis assertur a P. La-Croix in favorem Probabilismi. *ibid. pag. 390. num. 4.*

Lumen mentis quotuplex sit. II. *pag. 99. n. 3.* Aliud naturale quod per peccatum non amittitur. *ibid.* aliud lumen gratiae. *ib.* aliud lumen quod est principium intelligibile. *ib. p. 100. n. 5. V. Caecitas.*

M

Malum morale non in negatione, sed in privatione debet reconditum situm est. II. *p. 291. n. 3.*

Monitum in solamen Confessorum, & Ministrorum Ecclesiae. II. *p. 299. n. 1. & seq.* Media via, quam tenere debent in sacramentorum administratione, illis ostenditur. *ib.* Animantur ad sacramenta administranda. *ibid. p. 300. n. 7. & n. 9.* Aliud monitum ad Confessarios. *ib. p. 378. n. 10.* Monita in eligendis opinionibus. *ib. pag. 414. n. 1.* Extrema Tutiorismi, & Probabilismi devitanda. *ib. num. 13.* Monitum, non sufficere Pro-

babilismum reicere, sed expendenda conditiones ad maiorem probabilitatem necessariae. *ib. p. 416. n. 1.* Monitum, evitandum Tutiorismum, & non quarendam certitudinem infallibilem iudicii. *ib. p. 417. num. 3.* Monitum, esse veritatem cum timore quarendam. *ib. num. 1.* Monitum, attendendum diligenter utrum nostra intersit hoc aut illo modo decidere. *ib. p. 418. n. 3.* Monitum, cavendum a praedictis scholae, professionis, nationis &c. *ib. n. 4.* Monitum postremum, solum veritatem quarendam. *ib. n. 5.*

Myterium Probabilistiarum Antiprobabilistis imperivium, ex Terillo quale sit. II. *pag. 329. n. 4.* detegitur, & exponitur. *ib. p. 347. num. 4.* quam sit monstruosum. *ib. num. 5.* Absurdissima quae ex ipso deducuntur confectaria. *ib. pag. 340. n. 4. & seq. & pag. 168. n. 5.*

N

Natura varias habet significationes. I. *pag. 181. n. 1.* quo in sensu accipitur ab Auctore. *ib.* Naturae vires, indoles, infirmitates, comperta esse debent Theologo Christiano. *ibid. n. 2. & seq.* Naturae morbos agnovere Philosophi, at eorum causam ignorarunt. *ib. p. 183. n. 5.* Natura humana in Adamo innocente sana fuit & integra. *ib. n. 1.* Quenam fuerint naturae integrae dotes & privilegia. *ib. n. 2. & seq.* erat propaganda in posterum, nisi protoparentes peccassent. *ib. p. 184. n. 5.* Naturae infirmitas quae peccatum consecuta est, exponitur. *ib. n. 1.*

Necessitas doctrinae revelatae quanta sit ex S. Thoma. I. *p. 200. n. 2. & seq.* etiam ad morales quaestiones dirimendas. *ibid. pag. 201. n. 5.* Necessitas admittendi interpretem doctrinae revelatae falli & fallere nescium. *ib. p. 313. n. 1. & seq. V. Sacra Scriptura.*

O

Opera peccatorum & infidelium non omnia sunt peccata. I. *pag. 193. num. 5. & pag. 197. n. 5. & seq.* Opposita propositio damnata ab Alexandro VIII. *ibid. n. 4.* Num possit homo aliud quod opus morale elicere absque auxilio Dei. *ib. p. 194. n. 6. & p. 197. n. 4. & seq.* Negat Arimienis, affirmat Soto. *ib.* Quid docuerit D. Thomas. *ib. pag. 194. n. 8.* Cuius naturae sint haec opera. *ib. p. 195. n. 9.* Quid fenserit S. Augustinus. *ib. p. 196. n. 11.* Opera licet natura sua bona, pravo fine inficiuntur. *ib. p. 197. n. 3.* Utrum ex praeepto omnia opera nostra in Deum referre teneamur. *ibid. n. 7. & seq.*

Opinio quid sit. II. *p. 220. n. 1. & p. 221. n. 2. & seq.* Actus opinativus non probabilitatem, sed veritatem respicit. *ib.* Formido assensui opinativo coniuncta non est motus, seu recessus ab ea parte. *ibid.* Quenam sit opinio subiectiva, & obiective probabilis. *ibid. pag. 224. num. 3.* Quo sensu opinio alia sit probabilis, alia improbabilis, alia vera, alia falsa. *ib. p. 225. n. 4.* Quenam sit opinio probabilis in strictiori sensu. *ib. n. 5.* Quenam opinio communiter reputetur probabilis. *ib. n. 6.* Opinio alia speculative probabilis, alia practice probabilis. *ib. p. 226. n. 1.* Quibus

P

bus difficultatibus subsit praefata divisio. *ib. n. 2. & seq.* Alia opinio probabilis ab intrinseco, alia ab extrinseco. *ib. p. 227. n. 4.* Opinio alia tuta, alia tutior. *ib. n. 5.* usus huius distinctionis quando locum habeat. *ib. n. 6.* Non fundeada opinio probabilis, vel probabilior cum tutiori, aut minus tuta. *ib. n. 8.* Opinio benigna quanam. *ib. p. 229. n. 2.* Opinio rigida qualis. *ib.* Quo sensu graviores Theologi docuerint licitum esse sequi opinionem practice probabilem, seu minus probabilem. *ib. p. 246. n. 2.* Quid specialiter doceat Ioannes a S. Thoma. *ib. n. 3. & seq.* Non bene inferitur licitus usus aliquis opinionis probabilis, quia talis opinio vel in libris non prohibitis continetur, vel non est ab Ecclesia damnata. *ib. p. 280. n. 14. & seq.* Nulla opinio falsa potest esse regula operationis humanae. *ib. p. 311. n. 3.* Opinio, posita lege reflexa Terilli, esset prima regula honestatis humanae actionum. *ib. p. 340. n. 1.* immo esset regula etiam divinae & aeternae voluntatis. *ib. n. 2. & seq.* Opinio ut sit probabilis, sufficit iuxta Caranuelem ut a quatuor Doctoribus approbatur. *ib. p. 389. n. 4.* Iuxta Tamburinum etiam unius Doctoris opinio est probabilis, licet innumeris Doctores oppositum doceant. *ib. n. 5.* Opinio absolute probabilis quanam sit. *ib. 410. n. 2.* eius notionem male assignat Terillus. *ib. n. 3.* refellit. *ib. n. 4.* Aliqua opinio potest esse absolute probabilis, licet aliquibus improbabilis appareat. *ib. p. 402. n. 6.* Quam immerito hanc propositionem improbat Probabilista. *ib. n. 7. & seq.* Opinio peculiaris adversa communi Theologorum sententiae per raro probabilior est. *ib. p. 403. n. 10.* Opinio probabilior praefertur potest opinioni tutiori minus probabilis. *ib. p. 404. n. 1. & seq.* quanam tamen conditiones requirantur. *ib.* Quam opinionem excludat Caietanus a regula honestae operationis. *ib. p. 408. n. 3.* Licet non est agere secundum opinionem alienam, quam operans iudicat esse falsam. *ib. p. 428. n. 12.* Falso docent nonnulli Probabilistae, aliquando adesse specialem obligationem sequendi opinionem minus probabilem relicta probabiliore. *ib. p. 429. n. 17.* refelluntur. *n. 18. V. Probabilismus.*

Ordines Regulares in suis Constitutionibus, vel Comitibus Probabilismum proscriptere. II. *p. 272. n. 1.* Quid statuat in suis Constitutionibus inclyta Societas Iesu. *ib. n. 2.* Ordo Carmelitarum quid praescribat. *ib. n. 3.* Ordo Clericorum Regularium decretum edidit adversus Probabilismum. *ib. n. 4.* Ordo Minorum statuit tutiores & probabiliores doctrinas esse amplectendas. *ib. n. 5.* Ordo Trinitariorum Probabilismo relicto probabiliores sententias iubet tenendas. *ib. p. 273. n. 6.* Idem praescribunt Ordines Augustiniani, Praemonstratensis, Congregationes Oratorii in Gallia, Congregationes Benedictinae quinque. *ib. n. 7.* Ordo Praedicatorum in Comitibus generalibus Probabilismum longe a suis scholis & doctrinis ablegavit. *ib. n. 8.* Quomodo P. La-Croix praefatorum Ordinum decreta & auctoritatem extenuet, & quid ex illis in favorem Probabilismi inferat. *ib. num. 10.*

Palanco (P. Franciscus) novam asserit excogitationem scientiam mediam in favorem Probabilismi. II. *p. 348. n. 7.* hanc esse legem reflexam Terilli, ostendit. *ib.* falso citatur a P. La-Croix tamquam sibi favens. *ib. p. 350. n. 2. & p. 352. n. 1.* legem reflexam Terilli refutat. *ib. n. 2.* ostendit, posita ea lege reflexa, Deum subordinari iudicio nostro. *ib. p. 353. n. 3. & p. 354. n. 9.* evincit in potestate hominis esse determinare legem reflexam Dei. *ib. n. 6. & seq.* ostendit Deum, posita lege illa reflexa, caeco, & ignorantiam modo praecipere quod praecipit, prohibere quod prohibet. *ib. p. 355. n. 10.* obiectiones adversariorum solvit. *ib. n. 11. & seq.* alia interquae argumenta adversus Reflexivitas. *ib. n. 13. & seq.* exprobrat Probabilistis, quod legem divinam legem Lesbiam efficiant. *ib. p. 356. n. 18.* legem reflexam denuo improbat. *ib. p. 379. n. 6.* Patres SS. diligentissimi fuere in veritate investiganda. II. *p. 66. n. 33.* Quare aliquando inter se dissideant. *ib. p. 70. n. 48.* Vix in illis locum habuit ignorantia alicuius veritatis ad ius naturale pertinentis. *ib.* Veritatem sincero corde, & diligenti perquisitione quarendam semper docere. *ib. & p. 399. n. 1. & seq.* Num & ipsi semper omnem adhibuerint diligentiam in veritate inquirenda. *ib. p. 400. n. 5.*

Peccatum originale quis primo sit inficiatus. I. *p. 187. num. 1.* quam difficulta visa sint Augustino Pelagii argumenta quae peccati originalis existentiam impugnavit. *ib.* Per peccatum originale extinctum liberum arbitrium mentitur Novatores. *ib. p. 188. n. 2.* Peccati originalis existentiam evincunt sacra Scripturae. *ib. n. 3. & seq.* Definivit Tridentina Synodus. *ib. n. 6.* Peccatum originale nihil physicum advenit facultatibus nostris. *ib. n. 2.* Hominem privavit iustitia originali. *ib. p. 189. num. 3.* Mentis ignorantiam induxit. *ib. n. 4.* Quatuor modis vulneratus fuit iuxta Augustinum intellectus per peccatum originale. *ib.* Ex his vulneribus orta multitudo & varietas sententiarum circa turpitudinem & honestatem humanarum actionum. *ib. p. 190. n. 5.* Peccatum originale inordinatum amorem erga proprium bonum invenit. *ib. n. 6.* Nec non libidinem & amorem voluptatis in parte sensitiva. *ib. n. 7.* in qua concupiscibilis iuxta D. Thomam irascibili praevalet. *ib. p. 191. n. 8.* Induxit etiam difficultatem recti, calamitates innumeras, & mortem. *ib. n. 9.*

Peccatum actuale quomodo infligat animae vulnera similia iis quae infligit peccatum originale. I. *p. 192. n. 11.*

Peccata ignorantiae de fide est dari. II. *p. 52. n. 1. V. Ignorantia. Ignorantissimus.*

Peccatum philosophicum quale sit. II. *p. 211. n. 1. V. Philosophismus.*

Philosophismus legitima Probabilismi scholae. *ib. n. 1.* Philosophismi, seu peccati philosophici notio. *ib.* damnatus fuit Philosophismus ab Universitatibus Sorbonensi, & Lovaniensi. *ib. n. 2.* & a Summo Pontifice Alex. VIII. *ib.* a quo propugnatus. *ib. p. 222. n. 3.* Quomodo excusetur Philosophismi propugnatio a P. Viva. *ib.* Damnatae propositionis sententiam quomodo extenuet. *ib. n. 5.*

n. 5. Num Thomista peccatum philosophicum propugnauerint. *ib.* p. 213. n. 6. Theologi ad peccatum actualem considerationem requirentes peccati philosophici principia iaciunt. *ib.* n. 1. V. Ignorantia. Falso asserit P. Viva, Theologus qui philosophicum docuere, non absolute, sed in hypothese esse locutos. *ib.* p. 216. n. 2. refellitur. *ib.* philosophicum docuere Molina. *ib.* p. 217. n. 3. & *seq.* Ariaga. *ib.* n. 6. & *seq.* Martinonus. *ib.* p. 218. n. 10. Platelius. *ib.* p. 219. n. 11. Immerito tamen id adscribitur Cardinali de Lugo. *ib.* n. 12. Absurda quæ ex Philosophismo consequuntur. *ib.* n. 15.

Philosophorum auctoritas interdum utilis. I. p. 367. n. 11.

Præadamitæ inuesti ab Iasco Pereira. I. p. 183. n. 1. hunc errorem eiuavit Romæ. *ib.*

Præceptum urget inquirendi veritatem, & ea sciendi quæ ad proprium statum, vel officium spectant. II. p. 9. n. 2. Præceptum correctionis fraternæ quomodo distinguatur a præcepto instructionis dandæ poenitentii ignorantia laboranti. *ib.* n. 4. Quomodo nullum præceptum sit impossibile, licet invincibiliter ignoretur. *ib.* p. 67. n. 39. & *seq.* Præceptorum cognitio alia est de necessitate mediæ, alia de necessitate legis. *ib.* p. 111. n. 16. Præceptum non iudicandi temere de proximo quid prohibeat. *ib.* p. 324. n. 19. Omnia divina præcepta sunt hominibus possibilis. *ib.* p. 381. n. 2. Hanc præceptorum possibilitatem aufert tam carentia cognitionis, quam carentia virium, & gratiæ. *ib.* n. 5. & p. 382. n. 11. Potestas implendi præcepta duo requirit, lumen ad cognoscendum, vires ad operandum. *ib.* p. 381. n. 6. & p. 382. n. 10.

Probabilisimæ genium quale sit. II. p. 11. n. 10. Quomodo simul consociet ignorantiam, & cognitionem veritatis ad excusanda peccata. p. 77. n. 13. Merito suspectus eximio Theologo Francisco Suarezio. *ib.* p. 90. n. 1. Probabilismus manifestæ falsitatis arguitur. *ib.* p. 99. n. 2. Probabilismus mentis æcietatem inducit. *ib.* p. 101. n. 13. Probabilismus a via veritatis abducit. *ib.* p. 119. n. 3. eo tendit ut fideles doceat quomodo possint sine peccato voluptatibus frui, & mundo placere. *ib.* n. 4. & p. 132. n. 12. Probabilismus vitandum ostendit usus & consuetudo hominum in eorum temporalibus negotiis. *ib.* p. 120. n. 6. nec non summa necessitas in tuto ponendi salutis negotium. *ib.* n. 7. Probabilismus excludendus ab incremento doctrinæ moralis evangelicæ. *ib.* p. 130. n. 8. Probabilismus ipsis fatentibus Probabilistis novus est. *ib.* p. 131. n. 10. & p. 132. n. 11. est ille modus opinandi quem irrepsisse dolet Alex. VII. *ib.* p. 131. n. 10. & p. 274. n. 1. & *seq.* Probabilismus ignoravit S. Iohannes Chrysostomus. *ib.* p. 159. n. 14. Probabilismi originem unde ducat Caramuel. *ib.* p. 162. n. 1. Usum Probabilismi B. Virgini affingit Terillus. *ib.* & p. 180. n. 14. Probabilismi epochæ duæ. *ib.* p. 163. n. 2. academici Probabilismus excogitarunt. *ib.* Notio Probabilismi ab ipsis tradita. *ib.* num. 3. Diversus Probabilismus Academicorum a Probabilismo Casuistarum. *ib.* p. 163. num. 4.

Probabilismus quando et christianis scholis emerit. II. p. 164. n. 6. Num eius parens fuerit Medina. *ib.* In nidulo suo, ubi ortum accepit, diu

delituit. *ib.* p. 165. n. 8. Theatini adversus Probabilismus decretum edidere. *ib.* Quinam primi extra Hispaniam probabilismum confutarunt. *ib.* n. 9. Convicia P. Sanvitali retunduntur. *ib.* p. 166. n. 11. Quando Probabilismus universæ Casuistarum scholas invaserit. *ib.* n. 12. Quantum illi restiterint Generales inelytæ Societatis Iesu, *ib.* quot eiusdem Societatis Theologi in ipsam calamum acuerint. *ib.* p. 167. n. 13. Quinam fuerint extra Hispaniam validiores Probabilismi defensores, & propagatores. *ib.* n. 1. Oeconomia Dianæ. *ib.* Quinam eis restiterint. *ib.* Quando Probabilismus oppugnari cœperit. *ib.* p. 169. n. 3. De libellis occasione huius controversiæ editis. *ib.* Theophili Raynaudi calamum exploditur. *ib.* n. 4. Epistola Venerabilis Iohannis de Pallafox ad Innocentium X. *ib.* p. 170. n. 5. Ercobarii Summa. *ib.* Antonius Merenda Probabilismus refellit. *ib.* n. 6. Probabilismi in Galliarum parum faustus ingressus. *ib.* Iacturam pati quando incepit. *ib.* p. 171. n. 2. Clerus Gallicanus censuram profert in libros probabilisticos. *ib.* Plures Episcopi de inuestis laxis opinionibus apud Urbanum VIII. conqueruntur. *ib.* Universas Lovaniensis probabilisticas opiniones confixit. *ib.* Parochii Parisienses, & Rotomagenses plures probabilisticas sententias damandas deferunt. *ib.* Decretum Capituli generalis F. F. P. P. adversus Probabilismus. *ib.* p. 173. n. 4. Dominicani Scriptores calamum adversus Probabilismus acuunt. *ib.* Iansenista quoque Probabilismo bellum indixere. *ib.* p. 173. n. 5. De provincialibus epistolis. *ib.* n. 6. De libris occasione præfatarum epistolarum editis. *ib.* Quam falso P. De Champs Probabilismus S. Thome, B. Alberto Magno, S. Antonino tribuat. *ib.* De Amadei Guimenii libro. *ib.* Probabilismus proscribitur a pluribus Galliarum Episcopis. *ib.* p. 176. n. 7. Plures Propositiones laxæ ab Alex. VII. damnatæ. *ib.* V. Propositiones. Duo distinguenda in eius decreto. *ib.* n. 8. De retractatione Cardinalis Pallavicini. *ib.* p. 177. n. 9. De simili retractatione Cardinalis Aguirre. *ib.* n. 10.

Clades illata Probabilismo a decretis Alexandrinis. *ib.* p. 178. n. 11. De operibus Tamburini, Esparza, aliorumque Probabilistarum. *ib.* p. 181. n. 1. Male de Societate Iesu meriti sunt Bartholomæus Fibus, & Claudius La-Croix, qui Probabilismi doctrinam ab ipsa adoptatam afferunt. *ib.* p. 182. n. 2. Propositiones ab Academia Lovaniensi delatæ Innocentio XI. ab eoque damnatæ. *ib.* p. 183. n. 3. V. Propositiones. In eis damnatus evincitur Probabilismus in multis capitibus. *ib.* P. Tyfius Gonzalez insignis Probabilismi everfor. *ib.* n. 1. & *seq.* V. Gonzalez. De operibus P. Gabrielis Danielis adversus epistolas provinciales, & de earum Apologia. *ib.* p. 197. n. 1. de epistolis eiusdem adversus P. Natalem Alexandrum. *ib.* n. 2. De P. Busier. *ib.* & *seq.* De operibus P. Horbert d'Elbecque, & P. Egidii Estrix. *ib.* p. 199. n. 4. probabilismus aperte damnatus a Conventu nationali Gallicano. *ib.* n. 6. De publica disputatione Tolosæ habita a P. Ferrerio. *ib.* De operibus P. Gesualdi sub ascitio nomine Peguleti, eorumque censura. *ib.* n. 8. De R. P. Christophoro Resler eximio Societatis Theologo. *ib.* p. 201. n. 9. V. Rigorisimus. Probabilismus Philosophismi fons & origo. II. p. 211.

p. 211. n. 1. V. Philosophismus. Probabilismi definitio nimis laxa. *ib.* p. 221. n. 2. Alia definitio tradita a Cardenas. *ib.* n. 3. Aliam exhibent Terillus, & Esparza. *ib.* n. 4. Probabilismus bent Terillus, & reflexus. *ib.* p. 222. n. 1. duplex, directus, & reflexus. *ib.* p. 223. n. 1. Probabilis quid significet. *ib.* p. 224. n. 1. 4. Probabile quid significet. *ib.* p. 224. n. 1. Opinioni probabilis notio. *ib.* n. 2. V. Opinio. Probabile idem ac verisimile. n. p. 225. 8. Antiquis Doctoribus idem fuit probabile ac probabilis. *ib.* n. 9. & præsertim Augustino. *ib.* p. 226. n. 11. & *seq.* Quænam sit probabilis conscientia, & quænam impunitatis. *ib.* p. 228. n. 9. Quomodo hæc secunda convenire possit doctrinis scholasticis etiam evidenter cognitæ ut falsis. *ib.* n. 12.

Probabilismi quæstio in quo sita sit. *ib.* p. 230. n. 1. & *seq.* Probabilismus est modus ille opinandi ab evangelica simplicitate alienum quem damnavit Alex. VII. *ib.* p. 232. n. 1. & *seq.* & p. 389. n. 2. & *seq.* Probabilismus improbat Innoc. XI. duplici decreto. *ib.* p. 239. n. 1. & *seq.* illum reiciunt Congregationes S. R. E. in casibus conscientia decidendis. *ib.* p. 236. n. 1. & *seq.* reiecit & S. Carolus Borromæus. *ib.* n. 1. reiecerunt quatuordecim Episcopi Italiæ. *ib.* n. 3. & *seq.* Plurimi Episcopi Galliarum. *ib.* p. 237. n. 13. & *seq.* Conventus universi Cleri Gallicani Iohanni edicto damnavit. *ib.* p. 239. n. 1. & *seq.* Reprobantur Hispaniarum Episcopi. *ib.* p. 242. n. 1. & *seq.* In Concilio Romano sub Beatissimo Pontifice Benedicto XIII. regulæ traduntur adversæ Probabilismo. *ib.* n. 3. Quale ex tanta auctoritate conficiatur argumentum adversus Probabilismus. *ib.* p. 243. n. 3. & *seq.* Sapientissimus Pontifex Benedictus XIV. probabilisimam sententiam amplectendam insinuat. *ib.* p. 244. n. 1. & *seq.* S. Thomas Probabilismo aperte adversatur. *ib.* p. 249. n. 1. & *seq.* Inania commenta P. Terilli. *ib.* p. 250. n. 4. aliud P. La-Croix. *ib.* p. 252. n. 14. refellitur. *ib.* n. 15. B. Albertus M. Probabilismo adversatur. *ib.* n. 1. & *seq.* Illum aperte improbat S. Antoninus. *ib.* p. 253. n. 7. Antiquiores Theologi Altiisdorensis, S. Bonaventura, alique decem & octo perperam in suum favorem allegati a P. Terillo, Probabilismo adversantur. *ib.* num. 1. & *seq.* Ipse Terillus docet innumerabiles esse qui tringinta ab hinc annis laxas opiniones invexere. *ib.* p. 261. n. 1. & p. 263. n. 3. Illos omnes esse Probabilistas evincitur. *ib.* n. 4. Ostenditur Terillum, eiusque affectas Probabilismi defensores iuxta principia ab ipso Terillo iacta nullius esse auctoritatis. *ib.* p. 264. num. 1. & *seq.*

Duo Probabilismi principia legem & præcepta Dei attenuantia. *ib.* n. 3. Theologi O. P. fere omnes paucis exceptis Probabilismum reiciunt. *ib.* p. 267. n. 1. & *seq.* Idem sentiunt Benedictini. *ib.* n. 1. & *seq.* Franciscani quamplurimi. *ib.* n. 1. Augustiniani. *ib.* Inter Probabilismi adversarios enumerandus etiam Christianus Lupus. *ib.* Probabilismus reiciunt Theologi Carmelitæ, Trinitarii, Minimi. *ib.* p. 269. n. 1. & *seq.* La-Croix fatetur fere omnes Societatis Iesu Theologos Probabilismum defendere. *ib.* n. 2. P. De Champs conqueritur Montalium falso & importune exprobrasse Iesuitis quod Probabilismus sequerentur. *ib.* n. 3. Nonnulli præfate Societatis Theo-

logi Apologias edidere ut Societatem a nota Probabilismi defensionem vindicarent. *ib.* p. 270. n. 4. Sapientiores & celebriores Iesuitæ Probabilismo infestis recententur. *ib.* n. 6. & *seq.* Plures Canonistæ, & Theologi Probabilismi adversarii. *ib.* p. 271. n. 1. & *seq.* Ordines Regulares in suis Constitutionibus, vel Capitulis Probabilismus proscribere. *ib.* V. Ordines.

Probabilismus damnatus in pluribus suis confectariis ab Innocentio XI. & Alexandro VII. *ib.* p. 275. n. 3. Damnatus in propositione 3. Innoc. XI. vincitur ex sollicitudine & timore Probabilistarum. *ib.* p. 277. n. 1. & *seq.* & ex futilibus effugiis a Probabilistis adinventis, ut illum damnationi subducerent. *ib.* n. 4. & *seq.* nec non ex eorum doctrina de licito usu opinionis probabiliter probabilis. *ib.* p. 279. n. 10. & *seq.* & ex tenui probabilitate certo confixa. *ib.* n. 12. Quam merito expectanda Probabilismi damnatio. *ib.* p. 280. n. 16. & *seq.* & p. 305. n. 3. Probabilismus damnatus in secunda propositione ab Innoc. XI. proscripita. *ib.* p. 281. n. 1. & *seq.* Quomodo a tali damnatione illum subducere conentur Probabilistæ. *ib.* p. 283. n. 1. Nonnulla inepta discrimina ab illis assignata inter iudices temporales, & Confessarios iudices spirituales. *ib.* p. 255. n. 1. refelluntur. *ib.* & *seq.* Portentosa absurda quæ ex discrimine ab illis assignato consequuntur. *ib.* p. 290. n. 9. Aliud discrimen desumptum ex pacto inter iudices & Rempublicam exploditur. *ib.* n. 1. & *seq.*

In quamplurimis capitibus damnatus est Probabilismus. *ib.* p. 305. n. 8. ipsis etiam fatentibus Probabilistis. *ib.* n. 1. Absolutæ damnationis præludia, dispositiones, apparatus iam præcessere. *ib.* p. 306. Nihil timendum ex damnatione Probabilismi. *ib.* p. 307. n. 8. Eam postulat uniformitas doctrinæ in Ecclesia catholica. *ib.* & hæreticorum repressio & confusio. n. 9. Probabilismus, cum præscindat a veritate, & falsitate, nequit esse regula honestæ actionis. *ib.* p. 312. n. 1. Licet proponat obiectum ut honestum & conforme legi æternæ, non sufficit ad honeste operandum. *ib.* n. 2. & *seq.* n. 4. Falso sibi blandiuntur qui putant se non peccare, quia dicuntur probabili ducuntur. *ib.* p. 313. n. 7. Ex necessitate investigandæ divinæ legis necessitas colligitur repudiandi Probabilismus. *ib.* p. 314. n. 3. Qui Probabilismus sequuntur, sincero corde Dei legem non inquirunt. *ib.* n. 4. Demonstratio adversus Probabilismus. *ib.* p. 315. n. 9. & *seq.*

Probabilismus duplex, directus, & reflexus. II. p. 317. n. 1. Directus Probabilismus refellitur. *ib.* n. 1. & *seq.* V. Intellectus. Mirifica Probabilismi energia ad excæcandas etiam hominum doctiorum mentes. *ib.* p. 319. n. 4. Probabilismus reflexus quinam sit. *ib.* p. 328. num. 1. & *seq.* refellitur. *ib.* p. 329. n. 1. & *seq.* Probabilismus ex suo instituto ad Iansenismum vergit. *ib.* p. 383. n. 13. Quo sensu id sit intelligendum. *ib.* p. 381. n. 4. & p. 383. n. 18. Probabilismus viam cæli aperit omnibus sermone sectis. *ib.* p. 387. n. 1. & *seq.* est insensus auctoritati summorum Pontificum, Sacerdotio, & Imperio. *ib.* p. 388. n. 1. & *seq.* Probabilismi via difficiolorum Probabilismo, & labyrintho similis. *ib.* p. 397. n. 3. Timor Dei Probabilismus execratur. *ib.* p. 417. n. 2. Probabilistæ leges directas, & reflexas inepte discernunt.

stinguunt. I. p. 215. n. 1. A secundis priores destrui docent. *ib.* Omnem regulam iustæ interpretationis sacræ Scripturæ violant vi suorum principiorum. *ib.* p. 216. n. 2. Cur Probabilistarum libri vacui sint testimoniis sacræ Scripturæ, & SS. PP. *ib.* p. 217. n. 3. Novum genus beatitudinis extra legem Dei comminiscuntur. *ib.* n. 4. frustra ad veram probabilitatem sepostulant quod non repugnet evidenter sacræ Scripturæ. *ib.* p. 225. n. 7. frustra obiciunt etiam hæreticos sacrarum Scripturarum studium inculcare. *ib.* p. 231. n. 2. respondetur. *ib.* n. 3. Probabilistæ, qui ut remotiores videantur ab errore Iansenii, laxas promouent opiniones, reprobantur ab Episcopis Hispaniæ. *ib.* p. 232. n. 7. queis principiis passim utantur. *ib.* p. 243. n. 1. quam aduersa sint eorum principia principiis a Christo iactis. *ib.* n. 4. Probabilismo suo a via evangelica abducunt. *ib.* p. 244. n. 6. Quid agendum ut ab opinionum inter se pugnantium labyrintho exeamus. *ib.* Probabilistarum iniuste querimoniarum. *ib.* p. 250. n. 1. refelluntur. *ib.* n. 2. Probabilistæ modum illum opinandi sequuntur quem de novo irrepisse dolet Alexander VII. *ib.* p. 329. n. 2. Absurda quæ ex Casuistarum doctrina consequuntur, Ecclesiæ Romanæ exprobat hæretici. *ib.* n. 3. & seq. Probabilistarum inobedientiam decretis S. Sedis decantant. *ib.* p. 330. n. 5. Num falso & per iniuriam. *ib.* n. 6. Quam falso asserant Probabilistæ, innumeros Auctores Probabilismum docuisse. *ib.* p. 331. n. 8. Quomodo aduersus Ecclesiam hac eorum falsa assertionem abutantur hæretici. *ib.* & n. 9. Probabilistæ se se mutuo Doctoris titulo decorant. *ib.* p. 341. n. 1. falso asserunt non exultant a Patribus morum Theologiam. *ib.* p. 349. num. 3. Quomodo cum hæreticis conueniant, qui fidei controversias nostris temporibus excitatas, a Patribus minime discussas mentiuntur. *ib.* p. 350. n. 6. Probabilistæ docent, Patres Rethores egisse, non præcise locutos. *ib.* p. 351. n. 8. Idem in suorum defensionem errorum asserunt hæretici. *ib.* Ambo refelluntur. *ib.* n. 9. & seq. Suis distinctionibus Theologiam corrumunt. *ib.* p. 359. n. 2. Suis principiis morum Theologiam evertunt. *ib.* n. 3. Unde gravitatem, vel levitatem peccati desumant. *ib.* p. 360. n. 4. Probabilistæ quid laxè doceant circa instructionem faciendam penitenti ignorantia laboranti. II. p. 9. n. 5. & seq. & p. 14. n. 20. & seq. refelluntur. *ib.* Quibus argumentis opinionem quæ ab admondendis penitentibus Confessarios dispendat, tueantur. *ib.* refelluntur. *ib.* Quomodo intelligenda verba Augustini ab ipsis in suum favorem allata. *ib.* p. 15. n. 26. Quomodo explicandum testimonium Innoc. III. in capite *Quia circa.* *ib.* p. 16. n. 27. & seq. Falso docent, ignorantiam non esse culpabilem, nisi adsit actualis reflexio. *ib.* p. 75. n. 5. & seq. & p. 213. n. 2. Quomodo in hoc cum Pelagianis convenire videantur. *ib.* p. 75. n. 9. Quot absurda ex ea opinione sequantur. *ib.* p. 75. n. 11. Falso docent laborantem ignorantia vincibili solum peccare ob negligentiam addicendi veritatem. *ib.* p. 77. n. 12. refelluntur. *ib.* V. Ignorantia. Probabilistarum miseranda conditio. II. p. 89. n. 62. eorum libri caute legendi. *ib.* p. 90. n. 63. & p. 133. n. 14. & seq. Probabilistarum sophisma, quo dicunt, sanctiores doctrinas scrupulis

animos torquere, refellitur. *ib.* p. 94. n. 7. & seq. Quomodo peccata inter se plane distincta confundant. *ib.* p. 97. n. 3. Probabilistæ agnoscunt viam probabilitatis periculosam esse, quando agitur de discrimine bonorum temporalium. *ib.* p. 119. n. 5. In veritatis investigatione a recta via recedunt. *ib.* p. 123. n. 19. Ubi sit sapientia ignorat. *ib.* p. 124. n. 22. Argumenta queis Sectarii premuntur, etiam Probabilistæ convincunt. *ib.* p. 127. n. 28. Falso necessitatem adstruunt legendi Casuistas pro confessionibus recte excipiendis. *ib.* p. 132. n. 12. Immerito gloriantur per Probabilismum planiorem esse factam viam salutis. *ib.* p. 133. n. 13. Viam calcant ad veritatem inveniendam plane contrariam doctrinæ S. Pauli. *ib.* p. 138. n. 13. Compendium universæ legis statuunt plane contrarium compendio quod Christus dedit. *ib.* n. 14. & seq.

Probabilistarum opiniones dimidia saltem parte falsæ sunt. II. *ib.* p. 138. n. 15. Loco principii habent, stabiendas esse opiniones blandas & suaves. *ib.* p. 142. num. 5. Quam methodum servant in tractandis litibus inter præcepta legis divinæ, & voluntates hominum. *ib.* p. 143. n. 9. Quam inepte opponant non omnes teneri ad imitanda exempla Sanctorum. *ib.* p. 147. n. 3. refelluntur. *ib.* n. 4. & seq. Sanctorum imitationem quam inculcant sancti Patres, ad solos Monachos coarctant. *ib.* p. 149. n. 11. refelluntur. *ib.* p. 150. n. 12. & seq. Nonnulli Probabilistæ nimis rigide defendunt necessarium esse dictamen conscientie certum & evidens, ut operatio licita evadat. *ib.* p. 152. num. 18. Nonnulli asserunt Antiprobabilistarum doctrinam æteticam esse & spirituales, non scholasticam & discipatricem. *ib.* p. 157. num. 5.

Probabilistarum argumenta in favorem ignorantie, a D. Ioanne Chryostomo penitus profligata. *ib.* n. 6. & seq. Probabilistæ doctrinam suo systemati aduersam Iansenismi insinulant. II. p. 178. n. 12. & p. 301. n. 1. refelluntur. *ib.* Antiprobabilistæ per iniuriam Rigidistas appellant. *ib.* p. 178. n. 12. & p. 199. n. 5. Affirmant audacter, Probabilismum a nomine impugnatum ante Iansenianam hæresim. *ib.* p. 180. n. 13. cum alii antiquis Theologis penitus ignotum fereantur. *ib.* p. 181. n. 14. Huius contradictionis causa assignatur. *ib.*

Probabilistarum audacia in decreta Summorum Pontificum. II. p. 183. n. 4. Quomodo cum Iansenistis conueniant. *ib.* n. 5. Eorum ars indicendi silentium suis adversariis. *ib.* p. 198. n. 3. Docent, peccata in ebrietate patrata, vel vi inverteatæ consuetudinis non esse peccata. *ib.* p. 215. n. 7. Non audent veram Probabilismi notionem aperte tradere. *ib.* p. 223. n. 5. Quinam Probabilistæ nuncupentur. *ib.* p. 230. n. 4. Probabilistæ etiam Benignistæ vocantur. *ib.* Antiprobabilistæ quinam dicantur. *ib.* n. 5. Rigidistæ, & Trioristæ per iniuriam a Probabilistis vocantur. *ib.*

Probabilistæ falso affirmant, plures Episcopos, & Cardinales Probabilismo favere. II. p. 242. n. 1. refelluntur. *ib.* num. 2. Quam falso iactent omnes Theologos, paucis exceptis, Probabilismum defendere. *ib.* p. 248. n. 1. & seq. Obtruncatum allegant D. Antonini testimonium. *ib.* p. 253. n. 7. & seq. Spiritum elenchum contexunt Theologorum Probabilismo faventium. *ib.* p. 254. n. 7.

n. 2. & seq. Quot & quinam ex illo merito sint delendi. *ib.* p. 266. n. 3. & seq. Longum Doctorum Probabilistarum syllabum ad terrorem inducunt ridet P. Rizzi. *ib.* n. 7. Quam exiguis Probabilistarum numerus in conspectu Antiprobabilistarum. *ib.* n. 8.

Probabilistarum effugia, ut ostendant Probabilismum minime damnatum in propositione 3. Innoc. XI. II. p. 278. nu. 4. & n. 6. refelluntur. *ib.* Probabilistæ a Probabilistis damnantur. *ib.* n. 9. Probabilistæ vere docuerunt propositionem 2. ab Innoc. XI. damnatam. *ib.* p. 281. num. 1. & seq. Inane discrimen assignant inter iudicem in foro externo & in foro conscientie iudicantem. *ib.* p. 288. n. 2. refellitur. *ib.* n. 3. & seq. In sacramentis administrandis iudicium requirunt omnino certum. *ib.* p. 296. n. 2. Quid inde inepte inferant in favorem Probabilismi. *ib.* refelluntur. *ib.* n. 3. Plerique Probabilistæ Probabilismum reiciunt in materia iustitiæ. *ib.* p. 303. n. 3. Probabilistarum Directorum, & Reflexorum distinctio in quo sita sit. *ib.* p. 317. n. 1.

Probabilistæ nonnulli falso allegant declarationes Summorum Pontificum de usu licito cocholate tempore ieiunii. II. p. 360. n. 12. Iudicium prudentem in favorem Probabilismi adducunt. V. Iudicium. Quantum distet doctrina Probabilistarum a doctrina Antiprobabilistarum. *ib.* p. 364. n. 9. Quam male ratiocinantur Probabilistæ ab auctoritate Theologorum. *ib.* p. 368. n. 1. & seq. Quare relaxandam duxerint vitæ evangelicæ severitatem. *ib.* p. 377. n. 7. & seq. Probabilistæ quomodo minus recedant ab errore Ianseniano quam Antiprobabilistæ. *ib.* p. 383. n. 14. V. Iansenius. Præceptum.

Probabilistarum inane argumentum, quo se a Iansenismo toto celo distare ostentant. II. pag. 384. num. 19. refellitur. *ib.* num. 20. Aliud quo præcepta probabiliter cognoscibilia obtrudunt. *ib.* num. 22. Negant propositiones damnatas ab Alex. VII. & Innoc. XI. extare in libris Casuistarum. *ib.* pag. 386. num. 26. Quomodo, & quantum per hoc cum Iansenistis conueniant. *ib.* Scandala quæ ex contumacia Iansenistarum factum negantium, oriuntur etiam ex Probabilistis negantibus Laxismum damnatum ab Ecclesia non reperiri in libris Casuistarum. *ib.* num. 28. Docent Probabilistæ, hæreticos posse in sua secta salutem assequi virtute Probabilismi. *ib.* p. 387. num. 3. Pontificis infallibilitatem aduersus Gallos vi sui systematis probabilistici tuevi nequeunt. *ib.* pag. 388. num. 3. Probabilistarum modestia, & docilitas. *ib.* p. 427. n. 8. Promulgatio legis. V. Lex.

Propositio 68. damnata a S. Pio V. II. pag. 55. num. 5. duæ Iansenianæ damnatæ ab Alex. VIII. I. pag. 58. num. 1. & II. pag. 59. num. 17. Propositio de peccato philosophico damnata. *ib.* pag. 343. num. 1. Propositio de ignorantia invincibili damnata. *ib.* pag. 213. num. 1. Propositiones probabilismi consecraria continentes damnatæ ab Innoc. XI. *ib.* pag. 275. nu. 3. alia itidem ab Alex. VII. *ib.* Propositio circa infideles ductos opinione probabilis damnata. *ib.* pag. 388. num. 7. Propositio de auctoritate unius Doctoris damnata. *ib.* pag. 275. num. 3. & pag. 389. num. 6. Quomodo eam laxè inter

pretetur P. Viva. *ib.* refellitur. *ib.* Propositio 3. ab Innoc. XI. damnata quomodo sit intelligenda. *ib.* pag. 405. n. 1. alia ab Alex. VIII. proscripta quomodo interpretanda. *ib.* Propositio de certitudine revelationis minime necessaria ad assensum fidei damnata ab Innoc. XI. *ib.* pag. 413. num. 5. Propositio occisionem permittens damnata. *ib.* p. 421. n. 3. alia de calumnia ab Innoc. XI. proscripta. *ib.*

Principes gravissimo debito adstringuntur eligendi Theologos, & Consultores doctos. II. pag. 430. num. 22. Falsum est generatim satis esse, si Principes Consultorum suorum iudicia sequantur. *ib.* num. 23. Laxe docet P. Claudius La-Croix, Principes sequi posse consilium probabile suorum Consultorum relicto eo quod ipsi iudicant probabilius. *ib.* num. 24. refellitur. *ib.* Prudentes viri quinam sint secundum Probabilistas. *ib.* p. 362. n. 1. & seq. V. Iudicium.

R

R Aynaudus (P. Theophilus) falso attribuit Theatrum Iesuiticum Dominicanis. II. pag. 169. num. 4. Falso & per calumniam ipsum asserit Romæ impressum sub auspiciis Reverendissimi Generalis O. P. *ib.* refellitur *ib.*

Regula moralitatis non est confundenda cum diligentia adhibenda in regulæ applicatione. II. pag. 294. num. 1. Voluntas divina est prima & invariabilis regula humanæ voluntatis. *ib.* Regula malitiæ, vel honestatis est semper eadem in quacumque materia. *ib.* num. 3. Sublata prima regula nullum amplius reperitur malum morale. *ib.* pag. 295. num. 4. Quomodo virtutes, & vitia, licet specie differant, unam tamen eandem regulam respiciant. *ib.* num. 7. & seq. Prima regula humanarum actionum lex æterna Dei. *ib.* pag. 308. num. 2. & seq. non tamen proxima & immediata, sed remota & obiectiva. *ib.* num. 1. Aliquando cognoscitur in se ipsa, aliquando in aliquo signo creato. *ib.* num. 3. Secunda regula humanarum actionum proxima & formalis est dictamen practicum. *ib.* num. 2. Quid præset, si rite & recte applicet primam regulam, & quid si male. *ib.* num. 4. Hæc regula duplex est, obiectiva, & formalis. *ib.* num. 5. utriusque exemplum. *ib.* num. 8. Quomodo iuxta S. Thomam bonitas actionis magis pendeat a prima quam a secunda regula. *ib.* pag. 310. num. 8. Sola veritas est regula positiva bonitatis moralis. *ib.* n. 1. V. Veritas. Regula iuris quæ dicit: *Inspicimus in obscuris quod est verisimile*: quomodo sit intelligenda. *ib.* pag. 404. num. 6. Rudes & illiterati quam regulam sequi debeant in suis operationibus. *ib.* pag. 429. num. 10. & seq.

Religiosi Claustrales quam timere debeant æternæ damnationis periculum. I. pag. 265. num. 7. & seq. quam stricto teneantur debito suæ professioni respondendi. *ib.* p. 266. num. 12. quomodo facile a pusillanimitate vincantur. *ib.* num. 13. quomodo talenta sua impendere debeant. *ib.* pag. 268. num. 1. & seq. ad perfectionem tendant oportet. *ib.* num. 5. non ex libertate, sed ex debito suæ professionis. *ib.* pag. 269. num. 7. Votum castitatis quomodo ob-

servandum . *ib. num. 6.* Vota quoque paupertatis , & obedientiæ custodienda . *ib. num. 8.* Opera ipsa pietatis , nisi spiritu Dei vivificentur , inania esse possunt . *ib.* Plurimi sunt qui Deo largiente spiritu cælesti ducuntur . *ib. pag. 270. num. 9.* ad perfectionis studium a SS. Bernardo & Augustino hortantur . *ib. n. 10. & seq.* quibus mediis uti debeant ut pericula evadant , & proficiant . *ib. p. 272. n. 13.*

Rigorismus tributus Antiprobabilistis . II. *pag. 230. num. 5. & pag. 199. num. 5.* Rigorismi notio . *ib. pag. 207. n. 2.* alia Rigorismi notio tradita a P. Francolino . *ib. num. 3.* Rigorismi tria genera distincta a P. Francolino . *ib. num. 4.* Institutionum S. Caroli auctoritatem attenuare conatur . *ib.* Nota Rigorismi audacter impacta Theologis catholicis innumera mala in Ecclesia producit . *ib. p. 209. n. 7.*

Rigorismus quam immerito iactatus a Recentioribus . I. *pag. 196. num. 1. & quam præposere . ib. pag. 198. num. 9.* Rigorismus quinam declinant , & placentia quarant ex SS. Bernardo & Thoma . *ib. p. 227. n. 12.*

Rigoristæ quinam dicti a Probabilistis . II. *p. 230. num. 5.* Rigoristarum imago ex P. Francolino . *ib. pag. 208. n. 4. V. Antiprobabilistæ .*

S

Sacramenta , ut rite conficiantur , non semper certum & evidens iudicium exquirunt . II. *pag. 296. num. 2.* Magna & maior quam in ceteris materis adhibenda diligentia est , ut certitudinem præfati iudicii assequamur . *ib. num. 1. & seq. V. Certitudo .* Communis opinio in re sacramentaria est peculiari debito sequenda . *ib. pag. 298. num. 8. & seq.* Quomodo intellegendam doctrinam quæ præscribit in sacramentis usum opinionis tutoris . *ib. num. 11.* Quomodo vitandum periculum ne sacramenta irrita sint . *ib. num. 12. & seq.* Non tamen tenemur semper extraordinariam & difficilem diligentiam adhibere . *ib.* Quænam sufficiat . *ib. pag. 299. num. 3. & seq.* Quinam sit sensus propositionis damnantis usum opinionis probabilis in confessione sacramentorum . *ibid. pag. 301. num. 3.*

Sanchez (P. Thomas) laxè docet , Confessarios non teneri admonere poenitentem laborantem ignorantia circa ius naturale , si probabiliter credant admonitionem non profuturam . II. *pag. 9. n. 3.* refellitur . *ib.* Laxè docet , scrupulum non auferre bonam fidem , & ignorantiam invincibilem . *ibid.* Laxius docet , Confessarium non teneri monere poenitentem laborantem ignorantia invincibili , et si hæc ignorantia sit in detrimentum proximi , si fructum probabiliter ex sua admonitione non speret . *ibid. p. 10. num. 8.* Refelluntur hæc opiniones . *ibid. pag. 11. num. 10. & seq.* Probabilissimum in tota sua amplitudine defendit . *ib.* sequitur . *ibid. pag. 165. num. 10.* Laxè docet , licitum esse amplecti opinionem etiam unius Doctoris pii & periti tamquam probabilem . *ibid. pag. 275. num. 6.* Videtur præfata propositio damnata ab Alex. VII. *ibid.* Laxè docet , licitum esse plures Doctores consulere , donec unus occurrat qui querentis desiderio faveat . *ibid. pag. 276. num. 10.* refelli-

tur . *ibid. num. 11.* Docet , infidelem qui credit suam sectam esse probabilem , licet aliam probabiliorē cognoscat , non teneri extra articulum mortis suam sectam deserere . *ibid. pag. 387. num. 4.* refellitur . *ib. p. 388. num. 6. & seq.*

Salmanticenses immerito reprehendunt Confessarios veritatem patefacientes poenitentibus eam ignorantibus . II. *pag. 10. n. 9.* Laxam tradunt regulam servandam in admonitione poenitentium . *ibid. pag. 20. num. 42.* refelluntur . *ibid.* Absurda quæ ex eorum doctrina consequuntur . *ib. pag. 18. num. 37.* Non plus debitis agnoscunt in Confessariis admonendi poenitente ignorantem veritatem , quam quod præceptum correctionis fraternæ imponit omnibus Christianis . *ibid. pag. 21. num. 42.* refelluntur . *ib.*

Sanctorum virtutes æmulari debent Christiani . II. *pag. 148. num. 5.* Id evincunt sacre Scripturæ testimonia . *ib. num. 6.* Sanctorum imitatio duplex . *ibid. num. 8.* Ad quam teneantur fideles . *ibid.* Eam inculcant sancti Patres . *ibid. n. 9.* Perperam Sanctorum imitationem ad solos Religiosos coarctant Casuistæ . *ibid. pag. 149. num. 11.* Ad universos extendi , probant parabolæ Evangelii , & D. Pauli testimonia . *ibid. n. 12.* nec non universalis Christi documenta . *ib. p. 150. numer. 13.* Multo magis hæc imitatio urget Monachos , & Claustrales . *ibid. p. 151. num. 14.* Qui viam & exempla Sanctorum imitati sunt , certum est æternam salutem esse consecutos ; incertum de iis qui alio modo vixerunt . *ibid. n. 15.* Immo probabile est istos non esse salutem æternam consecutos . *ibid. n. 16.* Qui salvi esse cupiunt , debent conformes fieri imagini Filii Dei . *ibid. pag. 152. n. 17.* Sancti licet virtutibus , & miraculis clari , sine tamen speciali revelatione certi non erant se esse in gratia . *ibid. num. 19.* Falso asseritur Sanctos rigidam vitam duxisse , non ut salvi fierent , sed ut maiori gloria potirentur . *num. 20.* Quam dissimilis sit communis Christianorum vita a vita Sanctorum . *ib. p. 153. num. 21.* Cur in Sanctorum canonizatione Ecclesia heroicis virtutes requirat . *ibid. p. 154. num. 22.* Quomodo & in hoc Christi-fideles debeant Sanctos æmulari . *ibid.*

Sancti Patres sunt veri Ecclesiæ Doctores . I. *pag. 341. num. 1.* Quinam reipsa dicendi sit Ecclesiæ Patres . *ibid. num. 3.* in tres distingui solent ætates . *ibid. p. 342. num. 4.* Latinorum Patrum præcipui enumerantur . *ibid. num. 5.* Num aliqui sint ab hoc choro excludendi . *ibid. num. 7.* In his quæ nec ad doctrinam fidei , nec ad mores pertinent , Patrum auctoritatem amplecti minime adstringimur . *ib. pag. 343. num. 2.* In controversiis ad sacram Scripturam , vel fidem spectantibus unius vel etiam plurium Patrum auctoritas , si alii dissentiant , non efficit articulum fidei . *ib. num. 3.* In his quæ ad fidem , vel mores attinent , unanimis SS. PP. consensus sententiam reddit certissimam & ineluctabilem . *ibid. num. 4. & seq.* Quando nonnulli SS. Patres in iis quæ fidei sunt , dissentiant a reliquis , id tenendum est quod omnes unanimi consensu docuisse dignoscuntur . *ibid. p. 344. num. 7.* Quando SS. PP. non docent quid credendum sit , sed testantur quid suo tempore creditum sit in Ecclesia , tunc necesse non est ut omnes

omnes citentur . *ib. num. 8.* Quando unius Patris auctoritas sit auctoritate alterius Patris altiori loco habenda . *ibid. num. 9.* Quomodo hæretici SS. PP. auctoritatem modo recipient , modo reiciant , modo interpretari studeant . *ibid. pag. 345. num. 2. & seq.* Sancti Patres solum occasione data vindicandi fidem Polemicos egerunt , sed ex instituto morale Theologiam docuerunt . *ib. pag. 349. num. 2.* Non ex professo morum doctrinam tradidisse , falso asserunt Probabilistæ . *ib. n. 3.* Hæretici dicunt , fidei controversias nostris temporibus agitata , minime ex professo a SS. PP. discussas . *ibid. p. 350. n. 6.* Sanctos Patres Rethores egisse , non præcise locutos , pronuntiant Probabilistæ . *ibid. num. 8.* Figuræ Rethoricae fidei dogmata a Patribus exaggerata mentiuntur Protestantes . *ibid. refelluntur . ibid. num. 9.* Assidua SS. PP. lectio commendatur . *ib. p. 353. n. 12.*

Sapientia duplex , alia carnis , alia spiritus . I. *p. 236. n. 2.* Sapientia spiritus alia infusa , alia acquisita . *ibid.* Utriusque discrimen ex D. Thoma . *ib.* Sapientia acquisita est ipsa sacra Theologia . *ibid.*

Scientia media in favorem Probabilissimi inducta . II. *pag. 348. num. 7.* Hæc a P. Palanco dicitur lex reflexa Terilli . *ibid.* Indignatur P. Cafnedi adversus Palancum , quod scientiam mediam in theatrum induxerit . *ibid. pag. 350. num. 1.* Sed approbat P. La-Croix . *ibid. num. 2.* Scientia hæc media probabilistica mirabilior est scientia media Molinistarum . *ib. pag. 352. n. 5.*

Scriptura sacra est Dei Verbum scriptum . I. *pag. 202. num. 1.* Quot modis Deus ad homines scripserit . *ibid. num. 2.* Quibus libris componatur sacra Scriptura . *ibid. pag. 203. num. 4.* Sensus sacre Scripturæ duplex , litteralis , & spiritualis , seu mysticus . *ibid. num. 5.* Explicantur . *ibid. num. 6.* Variæ sacre Scripturæ editiones . *ib. n. 7.* Quænam authentica declarata sit ab Ecclesia . *ib. 204. num. 8.* Num omnes eius apices scripti sint Spiritu sancto afflante . *ibid. num. 9.* Evangelia a quibus , & quodiomate scripta . *ib. pag. 205. num. 2.* Necessitas legendi sacram Scripturam ex D. Joanne Chryostomo ostenditur . *ib. num. 4.* S. Thomas , ceterique Patres , & Theologi assidui in Scripturarum studio . *ib. p. 206. num. 6. & seq.* earum studium neglexere Casuistæ . *ib. num. 8. & p. 207. num. 2.* Neglectus sacrarum Scripturarum radix est laxatæ Ethicæ , & corruptæ disciplinæ . *ib. pag. 208. num. 6.* Sacram Scripturam omnibus indiscriminatim perviam & intelligibilem garriunt Novatores . *ib. pag. 209. num. 2.* refelluntur . *ibid.* in his quæ morum & fidei regulam spectant , communiter obvia est & perspicua . *ib. num. 4.* Animo reverenti , & implorato divino lumine accedendum est ad sacras Scripturas legendas . *ib. p. 211. num. 6. & seq.* quomodo in hoc errare poterint etiam Scriptores catholici . *ib. pag. 212. n. 10. & seq.* Quinam sint qui sacras Scripturas detorqueant . *ib. pag. 214. num. 15. & seq.* Studium Scripturarum inculcat SS. Joannes Chryostomus & Augustinus . *ib. pag. 219. n. 8.* Methodus interpretandi sacram Scripturam ex S. Augustino . *ibid. pag. 226. num. 8.* Quam perniciosum sit sacram Scripturam vel detorquere , vel ignorare . *ibid. num. 9. & seq. pag. 228. num. 14.* Patres , & Theologi quotquot fuerint quatuor-

decim prioribus sæculis , doctrinam fidei & morum ex sacre Scripturæ fonte deprompserunt . I. *pag. 228. num. 15.* Quinam sacre Scripturæ libri legendi sint a Theologis Moralibus & Confessariis . *ibid. num. 1. & seq.* Necessitas perferendi Scripturas . *ib. pag. 235. num. 6. & seq.* Scriptura divina sufficiens est ad totum id explicandum quod ad ius divinum pertinet . *ib. pag. 237. n. 3.* Sacre Scripturæ versiones cur merito vitæ sint ab Ecclesia . *ib. pag. 241. n. 17.* Tridentinum Concilium studium sacre Scripturæ instituit iussit in Monasteriis , Accademiis &c. *ib. pag. 242. n. 18.* Scripturæ studium maxime commendatur a piissimo P. Ludovico Granatenfi . *ib. pag. 244. n. 8.* Sola sacra Scriptura dirimi nequeunt omnes controversiæ de Religione . *ibid. pag. 308. num. 1. & seq.* Calvinii mendacia refelluntur . *ib. num. 2.* Eiusdem argumenta ad crism revocantur . *ib. p. 309. num. 5.* Interpretationem Scripturæ omnibus concedunt hæretici . *ib. pag. 316. num. 2. & p. 321. num. 11.* Immania quæ inde sequuntur absurda . *ib. num. 13.* quo sensu dixerit Christus , scrutandas esse Scripturas . *ibid. pag. 323. n. 19.* Internus instinctus non est idoneus interpres sacre Scripturæ . *ibid. pag. 326. num. 1.* Argumenta hæreticorum dissolvuntur . *ib. pag. 327. num. 3. & seq.*

Scrupulus . V. *Conscientia.*

Segneri (P. Paulus) ingenue fatetur Probabilissimum per quindecim priora Ecclesiæ sæcula ignotum fuisse . II. *p. 184. num. 3.* P. Tyrsum Gonzalez carpit . *ib. p. 185. n. 5.* Pontificios operum Tyrri Revisores deceptos asserit . *ib. p. 188. n. 10.* iterum P. Tyrsum vellicat . *ib. p. 188. n. 13.* Quomodo excusandus . *ib.* Electionem P. Tyrri in Generalem a Summo Pontifice promotam , & optatam fatetur . *ib. p. 189. n. 15.* Pontificem cum suis Revisoribus a P. Tyrro deceptum , nimis confidenter pronuntiat . *ib. n. 17.* Duo minus vera suo Generali affingit . *ib. p. 190. n. 18.* Patris Segneri epistolæ corruptas temere affirmat P. Sanvitali . *ibid.* Quomodo interpretetur P. Segneri decretum Innoc. XI. adversus Probabilissimum . *ib. p. 195. n. 2.* Ingenue confitetur , Summum Pontificem , Cardinales , Prælatos , & Congregationes S. Officii improbare usum opinionis minus probabilis . *ib. pag. 296. num. 4.* Quo animo epistolæ suas conscripserit , ipse exponit . *ibid. num. 7.* Suffinet in damnatione tertie propositionis facta ab Innoc. XI. Probabilissimum minime læsum . *ib. p. 277. n. 2.* Falso docet legem dubiam non esse legem . *ib. p. 333. n. 5.* Sponte fatetur Probabilissimum non esse ad regendas animas , & dissolvendos casus necessarium . *ib. p. 375. n. 2.*

Sensus sacre Scripturæ quotuplex . V. *Scriptura sacra.*

Societas Iesu , Ordo Inclutus , & de Ecclesia optime meritis , in suis constitutionibus securiorem & magis approbatam doctrinam in materia morum amplectendam præscribit . II. *p. 272. n. 2.* Quam immerito omnibus ferme eius Theologis doctrina Probabilissimi tribuatur . *ibid.* Probabilissimum non est eius doctrina . *ibid.*

Substratio genus poenitentia in antiqua Ecclesia . I. *p. 294. n. 6.* Quinam illi subiciebantur . *ib.* Superbia fuit primum Adæ peccatum . I. *p. 184. n. 2.* Prima origo omnium malorum . *ib. p. 208. n. 7.* Superbiæ opposita est humilitas . *ib. p. 247. n. 1.*

n. 1. V. *Humilitas*. Superbia est origo perditionis hominum. *ib. p. 250. n. 11.* quam perniciosa sit Christianis. *ib.*
 Synderesis. V. *Conscientia*.
 Synodus. V. *Concilium*.

T

Tamburinus (P. Thomas) laxè docet non moriendum poenitentem de nullitate tituli quo rem alienam detinet, si prævideat Confessarius non restitutum, licet hoc sit in detrimentum tertii. *II. p. 9. n. 6.* Immo et si cederet in damnum publicum. *ib.* Laxius docet, nec monendum poenitentem, etsi speretur fructus, si tamen remedium sit difficillimum. *ib. p. 10. n. 8.* refellitur. *ib. p. 11. n. 10. & seq.* Monet hanc doctrinam maxime intervire pro Confessariis mercatorum, & Principum. *ib. & p. 19. n. 40.* Docet propositionem tertiam damnatam ab Innoc. XI. *ib. p. 277. n. 2.* Afferit plures Probabilistas docere licitum esse sequi & amplecti propositionem probabiliter probabilem. *p. 278. n. 8.*

Techo (P. Nicolaus del) casum describit propositum summo Pontifici Urbano VIII. *II. pag. 358. num. 8.* Memoriale exaratum, & exhibitum a Cardinali de Lugo eidem Pontifici per extensum recitat. *ib. p. 359. n. 9.* Responsum eidem redditum refert. *ibid.* Quid inde colligat Terillus in favorem Probabilissimi. *ibid. n. 9.* Hanc eandem historiam describit P. Tytus Gonzalez. *ibid. num. 10.* Pontificis responsum suspectæ fidei ostenditur. *ibid. p. 360. num. 12.* Nihil favere Probabilistis ostenditur. *ib. num. 13.* Quot confectaria falsa & pugnancia ex illo rescripto colligat P. Terillus. *ibid. p. 361. num. 15.*

Theologi Ascetici quam bene in doctrinis conveniant, & cur. *I. pag. 210. n. 5.* Quinam Theologi nomen non mereantur ex Cano. *ibid. pag. 219. num. 2.* Quinam sint veri Theologi Scholastici. *ibid. num. 3.* Theologi non solum in fidei, sed etiam in morum regulis consulere debent sacras Synodos. *ibid. pag. 240. num. 3.* Quam immerito nonnulli Theologi propter persecutiones a veritate defendenda abstinere. *ibid. p. 277. num. 1. & seq.* Theologi Casuistæ quinam sint. V. *Casuista*. Theologis Iuris Canonici notitia necessaria est. *ibid. pag. 363. num. 1. & seq.* Theologus Iure Canonico uti debet ad quaestiones de legibus ecclesiasticis dirimendas. *ib. p. 364. n. 3.* Theologo necessarium est & utile studium historiae ecclesiasticæ. *ibid. p. 365. n. 1. & seq.* Quænam historia potissimum legenda. *ibid. pag. 366. num. 5.* etiam historiae profanæ studium utile est Theologo. *ib. n. 6. V. Historia*.

Theologi nullius auctoritatis, quales sint iuxta Cardenas. *II. pag. 265. num. 1.* Theologi quinam feligendi a Principibus. *ibid. pag. 430. num. 22.* V. *Principes*. Theologi qui controversias morales dirimunt, debent, utriusque partis momenta diligentius perpendere. *ib. p. 431. n. 26.* In consiliis dandis extrema rigoris & benignitatis caute devitent. *ibid. num. 27.*

Terillus (P. Antonius) falso docet conscientiam erroneam invincibilem non solum excusare a peccato, sed efficere etiam opus bonum & meritum. *II. pag. 23. num. 2.* refellitur. *ibid. n. 3.*

Falso hanc opinionem adscribit S. Thomæ. *ib. p. 24. num. 4.* refellitur. *ibid. num. 5.* Falsum axioma tamquam certum & tutum defendit. *ibid. num. 6.* refellitur. *ibid. & pag. 25. num. 9.* In parte opinionem suam tueri nititur sacra Scripturae testimonio. *ibid. pag. 35. num. 43.* refellitur. *ibid.* Futilia adducit argumenta in confirmationem suæ opinionis. *ibid. n. 45. & seqq.* refelluntur. *ibid.* Falsissime docet nullam moralem malitiam esse essentialiter connexam cum obiecto cuius malitia invincibiliter ignorari possit. *ib. n. 49.* refellitur. *ib.* Falso docet Deum homini statuisse ignorantiam invincibilem, ut regulam pro sua directione. *ibid. n. 50.* refellitur. *ibid.* Frustra confirmationem suæ opinionis plura exempla adducit. *ibid. p. 36. n. 52.* refellitur. *ibid.* Improbatur opinionem P. De Champs circa Pelagianorum errorem de ignorantia. *ibid. pag. 54. num. 3.* refellitur a P. Elizalda. *ibid. num. 4.* Falso afferit in Synodo Diopolitana damnatos Pelagianos, solum quia docebant ignorantiam non habere originem ex peccato originali. *ibid. pag. 74. num. 3.* Usum probabilissimi B. Virgini falso attribuit. *ibid. pag. 164. num. 1. & pag. 180. num. 14.* Falso scribit, Iansenismum esse parentem sententiæ probabilioris. *ib. p. 178. n. 12.* Eius traſonica confidentia. *ib. & p. 256. n. 1.*

Philosophicum propugnare videtur. *II. pag. 216. num. 2.* Quomodo Probabilissimum definiat. *ib. pag. 221. num. 4.* Probabilissimum reflexum invenit. *ibid. pag. 222. num. 1.* Quomodo per eum peccata excuset. *ibid. num. 2.* Quam animosus in Probabilismo provehendo. *ibid. p. 229. num. 14.* Quomodo explicet decretum Alexandri VII. damnantis modum opinandi alienum a simplicitate evangelicæ. *ibid. pag. 233. n. 1.* refellitur. *ibid. num. 2. & seqq.* Primus subfurari aggressus est antiquorum Theologorum suffragia in favorem Probabilissimi. *ibid. pag. 249. num. 6.* Falso D. Thomam allegat tamquam Probabilissimo faventem. *ibid. pag. 241. num. 4.* Incredibilia huius Auctoris paradoxa. *ibid. pag. 260. n. 1. & seqq.*

Dolet innumerabiles esse qui triginta ab hinc annis summis casuum bibliothecas impleverunt, & opiniones laxiores propagarunt. *ibid. num. 1.* Hi tamen omnes ab ipso tamquam Probabilissimi propugnatores in suo Elencho describuntur. *ib. pag. 263. num. 1. & seqq.* Evincitur argumento ad hominem, ipsum Terillum, & Auctores ab eo citatos nullius esse auctoritatis in favorem Probabilissimi. *ibid. pag. 264. n. 1. & seqq.* Quot sint merito excipiendi, & detendi ab Elencho Terilli. *ibid. p. 265. num. & seqq.* Licet Terillus doceat non posse iudicem iudicare secundum opinionem minus probabilem, evincitur tamen ex eius confectariis contrarium plane deduci. *ibid. pag. 281. n. 2.* Futile discrimen allegat inter opiniones speculative, & practice probabiles. *ibid. pag. 383. n. 2.* refellitur. *ibid. & num. 3.* Aliud portentosum discrimen. *ibid. num. 5.* Quomodo constituat Confessarium iudicem in sacramento. *p. 284. num. 8.* refellitur. *ibid. num. 9. & seqq.* Quomodo mendacem ostendat iudicem in foro externo iudicantem iuxta opinionem probabilem, veracem vero Confessarium eodem modo iudicantem in foro conscientiae. *ibid. pag. 286. num. 7.* refellitur. *ibid. num. 8.* Afferit iudicem exter-

num iudicantem secundum opinionem probabilem in se excitaturum odium universale, secus vero affirmat de iudice sacramentali. *ibid. pag. 387. num. 12.* refellitur. *ib. n. 13.*

Luris textus in suum favorem allegat, qui probabilissimi iugulum petunt. *ibid. num. 14. & seqq.* Antilogiis frequentibus scætet. *ib. p. 321. num. 7.* Argumentum ab ipso adductum adversus Antiprobabilistas, in ipsum retorquetur. *ibid. pag. 322. n. 8. & seqq.* Quomodo ex eius doctrina temeraria iudicia excutentur. *ib. p. 324. num. 12.* Quam acri simul, & iniqua censura P. Elizaldam perstringat. *ibid. pag. 329.* Inania commenta excogitavit, ut Probabilissimum nutantem fulciat. *ibid.* Probabilissimum mysterium appellat Antiprobabilistis impervium. *ibid. pag. 329. n. 4. & n. 3.* Titulum comminifit, qui æque faveat homini contra Deum, & Deo contra hominem. *ib. n. 4.* refellitur. *ib.*

Ex catalogo legum omnes expungit leges de quibus disputant Theologi. *II. pag. 332. n. 3.* Docet dubium de existentia legis, & de eius extensione coincidere. *ibid. p. 337. n. 3.* Dubiorum originem circa leges in ipsos Legumlatores absurdissime refundit. *ibid. n. 4.* refellitur. *ib. p. 338. n. 5.* Falso asserit dictamen conscientie certum esse etiam quando homo operatur ex ignorantia vincibili. *ibid. pag. 339. n. 2.* Peius asserit, voluntatem directam ignorantia vincibili esse conformem cum aliqua voluntate Dei. *ib. refellitur. ibid.* Novitas huius doctrine eam suspectam reddit. *ibid. pag. 341. n. 6.* Sibi ipsi contradicit. *ibid. num. 1.* Inane producit argumentum, quo ostendat opus de se malum ex ignorantia invincibili fieri bonum & honestum. *ibid. pag. 357. n. 2.* refellitur. *ibid.* Historiam Patris de Techo in favorem Probabilissimi adducit. *ib. p. 358. n. 8.* V. *Techo*. Plures pontificias dispensationes perperam allegat in favorem opinionis minus probabiles. *ib. pag. 351. num. 16.* refellitur. *num. 17.*

Docet unum Theologum posse opinionem etiam communissimam a gradu probabilitatis deicere. *II. p. 367. n. 9.* Docet, suspendendum iudicium de veritate obiecti, ut efformetur conscientia per principia reflexa. *ib. p. 369. n. 6.* refellitur. *ib.* Quomodo exponat dictum Apostoli. *ibid. p. 370. n. 7.* Obicit, quod nisi liceret sequi opinionem minus probabilem, omnes Doctores graviter peccarent. *ibid. pag. 394. n. 2.* refellitur. *ibid.* Falso asserit in materia fidei licere sequi opinionem minus probabilem. *ibid. n. 3.* refellitur. *ibid. n. 4.* Male infert ex licito usu opinionis probabilioris minus tutæ usum opinionis minus probabiles, & minus tutæ. *ib. n. 6.* Laxe docet, omnem opinionem probabilem de honestate operis vim habere deobligandi. *ib. pag. 395. num. 11.* refellitur. *pag. 396. num. 12.* Falsam tradit notionem opinionis absolute probabiles. *ibid. p. 401. num. 3.* refellitur. *ib.* Nimis rigide requirit ut ultimum dictamen conscientiae non solum sit moraliter certum, sed & evidens. *ib. pag. 407. n. 1.* Oppositum sustinent ceteri Doctores. *ib. n. 2. & seqq.* Hæc securitas & certitudo a Terillo requisita illusoria est. *ib. p. 410. n. 4.* repugnat testimonio sacrae Scripturae. *ib. n. 3. & doctrinae Tridentini. ibid. num. 7.* Quomodo his respondeat Terillus. *ib. n. 9.*

Theologia duplex, alia spiritualis pro animabus perfectioni studentibus, alia casuistica pro ceteris, quam immerito indulta. *I. pag. 210. n. 5.* Ad Theologiam Moralem probe addiscendam necessarium esse Scripturarum studium, evincunt tum antiqui, tum novi foederis luculentissima testimonia. *ibid. pag. 220. num. 1. & seqq.* Idem confirmant sua auctoritate Concilia. *ibid. pag. 223. num. 1. & inculcant sancti Patres. ibid. num. 2.* Theologia Moralis præcipuus locus est spiritus legis evangelicæ. *ibid. pag. 245. num. 1.* Examen & investigatio non est sufficiens in Theologia sive naturali, sive supernaturali ad controversias dirimendas. *ibid. pag. 328. num. 6.* Theologiam scholasticam immerito vituperant hæretici. *ibid. pag. 354. n. 1. & seqq.* In Theologia scholastica liberum est Theologis in utramque partem disputare. *ib. p. 355. num. 3.* Theologia scholasticæ quodnam sit obiectum. *ibid. num. 4.* quodnam sit eius officium. *ibid. n. 5.* Numquam Religio ab Apostolorum tempore sine aliqua Theologia scholastica fuit. *ibid. num. 6.* Quinam primi Theologiam in unum corpus collegerint. *ibid. pag. 356. n. 7. & seqq.* Theologia scholastica summo opere utilis. *ibid. pag. 358. num. 14.* Auctoritas multorum Scholasticorum quanti sit facienda. *ibid. num. 15.* Theologia scholastica corruptelæ quænam sint. *ibid. n. 1.* In quo differat Theologia scholastica a casuistica. *ibid.* Quænam corruptelæ in Theologiam casuisticam injectæ sint. *ib. p. 359. n. 2.*

Traditio generatim accepta quid importet. *I. p. 287. num. 1.* Traditio divina est doctrina a Deo revelata maioribus nostris, & successoribus de aure in aurem communicata. *ibid. num. 2.* Traditio divina alia dominica, alia apostolica. *ib. num. 3.* Traditio humana quænam sit. *ibid. n. 4.* Alia civilis, alia ecclesiastica. *ibid.* ecclesiastica alia universalis, alia particularis. *ib.* rursum alia perpetua, alia temporanea. *ibid.* Traditiones alia vim præcepti habent, alia liberae sunt. *ibid.* Regulæ ad dignoscendas traditiones divinas, apostolicas, ecclesiasticas. *ibid. p. 288. num. 5. & seqq.* Traditiones respuunt hæretici. *ibid. num. 1.* sed admittendas luculenter evincunt Scripturae testimonia. *ibid. pag. 289. num. 3. & seqq.* Christus sola traditione legem suam mundo dedit. *ibid. num. 7.* Traditiones propagarunt Apostoli. *ibid.* Cur Evangelia nonnulli conscripserint. *ibid. p. 290. num. 8.* Traditiones confirmarunt Concilia, & Patres. *ibid. pag. 291. num. 11.* Sophismata hæreticorum adversus traditiones dissolvuntur. *ibid. n. 17.* nonnulla Augustini testimonia quæ abutitur Calvinus, explanantur. *ibid. n. 16. & seqq.* Impudentissimum eiusdem mendacium retunditur. *ib. p. 293. n. 20.* Variæ Ecclesiasticæ traditiones circa fortissimè fidei, lapsos, & poenitentes. *ib. n. 1.* Tutoriis quinam per iniuriam dicantur, & quinam merito. *II. p. 230. n. 5. V. Probabilista*.

Tutum, & tutius quotupliciter accipitur. *II. pag. 43. n. 1. & pag. 405. num. 3. & seqq.* Tutius, & probabilius non idem sonat. *ibid. pag. 16. num. 3.* Tutius comparative, & adverbative sumi potest. *ibid. pag. 301. num. 4.* Quænam sit opinio tuta, quæ tenenda præcipitur in conscientia sacramentis. *ibid. n. 6. V. Dubium.*
 Val-

V

Vaquez (P. Gabriel) primus fuit qui docuit, ad ignorantiam vincibilem requiri actualem advertentiam ad malitiam actionis. II. pag. 74. num. 1. Falso plures citat Doctores velut suæ opinionis faventes. *ibid.* Falso pro sua opinione D. Thomam allegat. *ibid.* pag. 81. num. 27. Quomodo D. Pauli testimonium sibi adversum interpretetur. *ibid.* p. 82. num. 31. Argumenta quæis suam laxam opinionem fulcit, refelluntur. *ibid.* pag. 85. num. 46. & seq. Primus fuit qui inter Iesuitas ex instituto de Probabilismo disputavit. *ibid.* pag. 165. num. 7. Quid senserit de lege dubia, an sit habenda pro non lege. *ib.* p. 336. n. 9.

Veritas reperiri potest a quærentibus illam. II. p. 105. nu. 1. Veritates morales, quatenus ad salutem conducunt, assequi non possumus sine gratia Dei. *ibid.* nu. 1. [Id ostendit invictis argumentis Apostolus. *ibid.* pag. 106. n. 4. Veritates tum naturales, tum divini ordinis facile ab omnibus cognosci posse ostendunt Scripturæ]. *ibid.* pag. 107. n. 6. Nec ullam limitationem statuere videntur. *ibid.* pag. 108. num. 9. Veritatis acquisitionem non impediunt ruditas populorum, hebetudo idiotarum, aut penuria Magistrorum. *ibid.* num. 11. Falsæ excusationes Porphyrii a S. Augustino profligatæ. *ib.* p. 109. num. 12. Hominem etiam in silvis enutritum a Deo certissime de veritate edocendum docet S. Thomas. *ibid.* pag. 110. num. 14. Plures modo speciali a Deo de veritate edocti. *ib.* p. 111. num. 15. Ut veritas inventiatur, recedendum a via probabilistica. *ibid.* pag. 118. nu. 2. Quænam sit hæc via probabilistica. *ibid.* Veritatem articulorum fidei assequi nequimus via examinis. *ibid.* pag. 121. nu. 9. Veritas fidei non est doctrina humani ratiocinii, sed divinæ revelationis. *ibid.* num. 10. Veritatem fidei solum assequi possumus credendo Deo revelanti. *ib.* n. 12.

Veritatum sive fidei, sive morum inventiendarum via est auctoritas. *ib.* p. 122. n. 13. & seq. Hac sola via plures veritates dignoscere possumus. *ibid.* num. 14. In veritatis investigatione tam Sectarii, quam Probabilistæ a recta via re-

cedunt. *ibid.* pag. 123. num. 18. Ab auctoritate sapientum auspicanda via inquirendæ veritatis. *ibid.* pag. 124. nu. 23. Quænam sit hæc auctoritas sapientum. *ibid.* Veritas non invenitur in dissidentibus opinionibus, cum veritas una sit. *ibid.* pag. 123. num. 17. & pag. 125. n. 25. Veritatem revelationis invenire queunt Sectarii sola via auctoritatis. *ibid.* p. 126. num. 27. Hæc auctoritas in sola Romana Ecclesia reperitur. *ib.* Veritas doctrinæ tum fidei, tum morum per eius perpetuitatem dignoscitur. *ibid.* pag. 128. num. 1. Veritas doctrinæ morum semper veritatem consequitur doctrinæ fidei. *ibid.* num. 2. Id clare ostendunt sacræ Scripturæ testimonia. *ibid.* p. 129. num. 3. Quod confirmant etiam Patres. *ibid.* n. 4.

Via altera repertiendæ veritatis est caritas. *ibid.* pag. 134. num. 1. Quomodo caritas veritatem ostendat, ex Augustino declaratur. *ibid.* pag. 135. num. 2. & seq. V. Caritas. Veritatem invenit qui eam quærit recto corde. *ibid.* pag. 145. num. 14.

Alia viæ inveniendæ veritatis est sapienter peritosque recursus. II. pag. 147. num. 1. Quinam sint hi vere sapientes. *ibid.* num. 2. Veritas sola est regula positiva moralium operationum. *ibid.* pag. 310. num. 1. Duplici medio veritatem attingimus. *ibid.* num. 2. Quomodo liceat sequi inter probabiles probabilissimam. *ib.* Quomodo veritas sit regula honestatis etiam quando operamur ex opinione vere probabilis. *ibid.* p. 311. num. 3. Sola veritas evidenter proposita necessitat intellectum. *ibid.* pag. 317. nu. 3. Quam falso doceat P. Casnedi eodem loco apud Deum haberi & veritatem, & errorem inculpatum. *ib.* p. 311. n. 5. Horret idem Auctor audire solam veritatem esse regulam morum. *ib.* p. 385. n. 24.

Via media inter arctam iustorum & latam reproborum non est admittenda. I. pag. 261. num. 7. & pag. 333. num. 16. V. *Electi.*

Virtus heroica in quo sita sit. II. pag. 154. nu. 22. Cur virtutes heroicas Ecclesia in Sanctorum apotheosis requirat. *ibid.* Quomodo virtutes specie differant, licet unam & eandem regulam honestatis respiciant. *ibid.* p. 295. n. 7. Quomodo suas species desumant ab obiectis. *ib.* p. 296. num. 9.

I N D I C I S F I N I S .

OPERA OMNIA

R. P. F. DANIELIS CONCINA

ORDINIS PRÆDICATORUM

ad hanc usque diem typis edita.

Latine scripta.

Commentarius Historico-Apologeticus in duas Dissertationes tributus, quarum altera antitricitici Animadversionibus refellit ea quæ adversus paupertatis Disciplinam a D. Patriarcha Dominico in suo Ordine constitutam, intemperantiorum criticæ, scriptis prodiderunt Continuatores Bollandi in Commentariis nuper in Acta eiusdem Patriarchæ editis. Altera eandem Disciplinam a laxioribus P. Raphaelis de Pornasio interpretamenti vindicat. Accedunt de origine Disciplina Regularis primum in Ord. Præd. per B. Raymundum de Vineis XXIII. Magistrum Generalem eiusdem Ordinis, insauratæ, Dissertatio Historica, & Quæstioncula Moralis de Regularibus personatis, sub nomine Caroli Antonii Plantamuræ. Venetiis 1736. iterum 1745. 4.

Disciplina Apostolico-Monastica Dissertationibus Theologicis illustrata, & in duas Partes tributa: in quarum prima de Voto paupertatis Vita Communi circumscripto: in altera, de ceteris eiusdem Disciplina præcipuis capitibus differitur. Accedunt selecta quadam veterum Theologorum Monumenta. Venetiis 1739. iterum 1750. 4.

Præfatio ad Lectorem in Dictionarium casuum conscientia Joannis Pontas, & Animadversiones Critico-Morales in Menda Pontasiana, sive Observationes quasdam Interpretis Augustani, cum Actuario duorum casuum qui in eodem Dictionario desiderantur.

Epistolæ Theologico-Morales ad Illustriss. & Reverendiss. Episcopum N. N. Venetiis 1744. 4. iterumque *ibid.* Luca, & Romæ.

In Rescriptum BENEDICTI XIV. P. M. ad Postulata septem Archiepiscopi Compostellæ Jejunii legem spectantis, Commentarius Theologicus. Venetiis 1745. iterum 1755. 4.

Defensio Decretorum Concilii Trid. & Apostolicarum Constitutionum Ecclesiæ Romanæ in causa Paupertatis Monasticæ, adversus duos Libros inscriptos *Vita Clausyialis*, & *Vindicia Regulavium* &c. ad Pontificem Maximum BENEDICTUM XIV. Accedunt Censura in *Censuram Disciplina Apostolico-Monasticæ*, & Animadversiones in *Epistolam Exegeticam* P. G. C. Bonon. 1745. iterum 1758. 8.

In Epistolam Encyclicam, Benedicti XIV. adversus usum Commentarius, quo illustrata doctrina catholica, Nicolai Broederfen ac aliorum errores refelluntur. Romæ 1746. 1748. 4.

Usura contractus trini Dissertationibus Historico-Theologicis demonstrata adversus mollioris Ethicæ Casuistas, & Nicolaum Broederfen. Accedunt

Appendices duæ ad Commentarium Auctoris adversus usuram. Romæ 1746. & 1748. 4.

Theologia Christiana Dogmatico-moralis, Summo Pontifici BENEDICTO XIV. feliciter regnantæ nuncupata, in decem tributa Tomos: quibus accedit Apparatus duobus Tomis comprehensus: quorum alter, præter Decreta, & Constitutiones pontificias, fidei, morumque rectam tradentes normam, de Locis Theologicis, sive de purioris Ethicæ Christianæ fontibus Librum exhibet; alter vero Conscientiæ, & Probabilissimi argumenta duobus distinctis Libris pertractat. Romæ 1750. iterum 1754. & 1758. 4.

De Sacramento Pœnitentiæ, ejusque Ministro Commentarius Dogmatico-moralis. Romæ 1750. 4. Qui licet Theologiæ Christianæ pars sit, separatim tamen distrahitur.

De Spectaculis Theatralibus Christiano cuique tum laico, tum clerico votitis Dissertationes duæ. Accedit Dissertatio tertia de Presbyteris Personatis. Romæ 1752. 1754. 4.

Epistola ad Polycarum Virum Clarissimum, in qua B. Nicolai Justiniani Veneti Monachus a fabulis, vanisque Commentis asseritur. Tridenti 1746. 1755. 4.

De Sacramentali Absolutione impertienda, aut differenda Recidivis, Consuetudinariis Dissertatio Theologica. Romæ 1755. 4.

De Vita, & Rebus gestis P. Thomæ Mariæ Ferrarii Ordinis Præd. S. R. E. Card. Tituli S. Clementis Libri tres. Romæ 1750. 1755.

Ad R. P. Carolum Nocetium Epistolæ octo de singularibus Argumentis in ejusdem Libro inscripto VERITAS VINDICATA contentis. Accedunt Opiniones Laxæ quamplurimæ ex variis Casuistis collectæ: item Censura R. P. Eusebii Amort Canonici Lateranensis in Theolog. moralem R. P. C. L. C. &c. Venetiis 1755.

Theologia christiana dogmatico-moralis contracta in Tomos duos: sive Compendium Theologiæ &c. ab ipso auctore concinnatum, & in duos Tomos tributum. 4. 1760.

Italice emissa, quorum tamen titulos hic Latino subiicimus.

Vetus & nova Romanæ Ecclesiæ Disciplina circa sacrum Quadragesimale Jejunium, duabus Apostolicis Litteris, *Non ambigimus*, & *In suprema* Benedicti XIV. Summi regnantis Pontificis expressa, atque Historico-critico-theologicis Animadversionibus illustrata. Venetiis 1742. 1756. 4.

De Probabilissimi ac Rigerissimi Historia Dissertationes Theo-

- Theologico-morales-criticæ, quibus fundamenta Christianæ Theologiæ explicantur, atque a recentiorum Probabilistarum cavillationibus vindicantur. Opus in duos Tomos tributum. Ad calcem secundi Tomi adjecta est Dissertatio Apologetica adversus Libellum: *Difesa della Dissertazione Teologica morale critica de' Signori Abate Pietro Capellati, ed Arciprete Bartolameo Casali* ec. Lucæ 1743. & iterum 1748. 4.
- Quadragesima a Foro contentioso recentium quorundam Casuistarum ad recti sensus, bonæque fidei populi Christiani Tribunal Appellans super jejunii præcepto cum carniæ esu conjungendi ex eo dumtaxat quod noceant cibi quadragesimales. Dissertatio adversus Libellos duos nuper hac de re editos. Tertia Editio novis additamentis locupletata, videlicet duobus Brevibus Pontificiis de jejunio, & integra Dissertatione in Librum cui titulus *Difesa ec. de quo supra in Historia Probabilismi*. Venetiis 1744. 1756. 4.
- Observationes critico-morales, quibus vindicatur Historia Probabilismi, & Rigorismi, adversus Librum cui titulus: *Giustificazione di più Personaggi, e di altri soggetti ragguardevoli in Lucca* 1748. propositæ in hac Epistola Auctori eiusdem Dissertationis. Pisauri 1745. 4.
- Examen Theologicum Libri inscripti: *Saggio de' Supplementi Teologici, Morali, Critici, di cui abbisogna la Storia del Probabilismo e del Rigorismo* ec. typis editi Lucæ anno 1744. a R. P. Nicolao Ghezio. Pisauri 1745. 4.
- Explicatio quatuor Paradoxorum quæ plurimum obtinent ætate nostra. Animadversiones in duos Libros RR. PP. Lecchi & Bovio, inscriptos *Avverenze, & Dissertazione* &c. Præmittitur brevis notitia Librorum editorum a quibusdam Probabilistis in defensionem tum Probabilismi, tum aliarum moralium opinionum. Lucæ 1745. & iterum 1750. 4.
- Expositio Dogmatis, quod Ecclesia Romana credendum proponit circa usuram, una cum confutatione Libri cui titulus: *Dell'impiego del denaro*. Neapoli 1746. 1756. 4.
- Monumenta Historica circa usum Chocolatis tempore jejunii exposita in Epistola ad Illustriss. & Reverendiss. D. Archiepiscopum N. N. Venetiis 1748. 8. & iterum 1749. additis alterius Anonymi Auctoris Animadversionibus spectantibus Librum scriptum *Quaresima appellante*.
- Confessariorum & Poenitentium Instructio, ut digne ministrant, atque frequentent Poenitentiaæ sacramentum. Venetiis 1753. & iterum 1755. 8.
- De revelata Religione adversus Atheistas, Deistas, Materialistas, Indifferentistas, qui mysteriorum veritatem inficiantur. Libri quinque. Venetiis 1754. 4. Vol. 2.
- De hodiernis Theatris Christianæ professioni infestis Libri duo, quibus duæ de spectaculis theatralibus Dissertationes confirmantur. Romæ 1755. 4.
- Pro eodem Auctore Opera Apologetica ab aliis vernaculo sermone conscripta, & edita.*
- Defensio Doctrinæ Angelici Doctoris S. Thomæ Aquinatis 2. 2. q. 154. art. 4. exhibitæ. Lucæ 1746. 4.
- Epistolæ Theologico-morales Eusebii Eranistes, quibus Historia Probabilismi, & Rigorismi P. Danielis Concina vindicatur. Editio tertia Tridenti 1752. 8. Vol. 6.
- Adelphi Caritei, & Philarmindi Arenii Epistolæ in Libellum editum adversus Epistolas Theologico-morales Eusebii Eranistes. Tridenti 1753. & iterum 1754.
- Notæ anticriticæ Eudoxii Filenii in Responsonem ab ad. R. P. I. S. exhibitam Epistolis Theologico-moralibus Eusebii Eranistes. Tridenti 1752. & 1753. Vol. 2.
- Specimina & Observationes Ioannis Ambrosii Tonichi circa Theatra, & alex Ludos. His additur Dissertatio de iisdem Ludis Auctore Anonymo. Venetiis 1755.
- Criticæ Animadversiones, quæ compendio refellitur Opus inscriptum *Dell'impiego del denaro*. Lucæ 1755. 4.
- Supplementum, vel Observationes in septem priores Historiæ Litterariæ Italicæ Tomos. Lucæ 1753. 8. Vol. 2.
- Observationes Eusebii Eranistes ad Historiam Litterariam spectantes. 8. Vol. 2. Venetiis 1756.
- Epistolæ Agenoris ad Defensionem P. Concina, & Eusebii Eranistes spectantes. 8. Vol. 5. Venetiis 1756. 1758.
- Probabilismi tenuitas, seu notiones quam brevissimæ, quibus homo tuto se dirigat in negotio æternæ salutis. Venetiis 1758.
- Tractatus de Regula proxima humanarum actionum in opinionum delectu, in quo patefunt fallitas, improbabilitas, atque absurditas systematis probabilistici, nec non illud in praxi sequentium grave periculum. Opus P. F. Vincentii Pattuzzi O. P. Ven. 1758. Vol. 2. in 4.

Latine.

F. Vincentii M. Dinellii Cathedralici Casanatensis Ord. Præd. ad Carol. Nocetium Soc. Iesu Theologum, de Danielis Concina in indicandis describendisque Casuistarum locis summa fide ac diligentia, Epistolæ XII. Romæ & Venetiis 1754. 4.

Moralium Actionum Regula in Opinionibus, seu Quæstio de Opinione probabili. 1756. 4.

